

<36631164140014

CLASSICI
ROMANORVM SCRIPTORES

VOLVMEN VIII.

CL. CLAVDIANI

QVAE EXSTANT

RECENSVIT PERPETVAQVE ADNOTATIONE

ILLVSTRAVIT

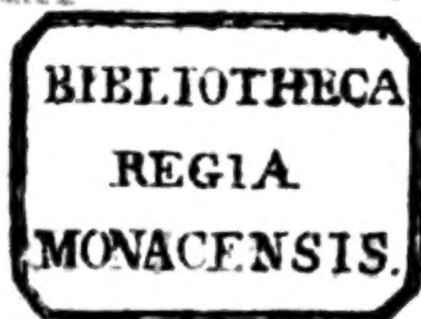
GEORGIVS LVDOVICVS KOENIG.

TOMVS PRIMVS.

GOTTINGAE

APVD HENRICVM DIETERICH.

1808.

CL.
CLAVDIANI
QVAE EXSTANT

RECENSVIT PERPETVAQVE ADNOTATIONE

ILLVSTRAVIT

GEORGIVS LVDOVICVS KOENIG

SCHOLAE EVTINENSIS RECTOR.

TOMVS PRIMVS.

GOTTINGAE

APVD HENRICVM DIETERICH.

1808.

PROLEGOMENA

IN

CL. CLAVDIANVM.

PROLEGOMENA IN CL. CLAVDIANVM

in quibus de eius vita, carminum generibus eoque, quid in ſingulis praeſtitum ſit, de ſcribendi genere vniuerſo, quo vſus eſt, de fatis, quae nacta ſunt carmina, iisque viris doctis, qui de illis edendis caſtigandis et explicandis bene meriti ſunt, diſputatur.

Fato accidit ſatis iniquo, vt virorum, quorum ſcriptis adhuc delectamur, vitam et fortunas plerumque ignoremus, quamquam, quemadmodum in iis, quos vel amore vel veneratione complectimur, omnia, quaecunque ad illos pertineant, non aliena a nobis ducimus ſcireque deſideramus. Quid? quod cognitio temporis, quo vixerit aliquis ſcriptor, locorum, vbi ſit verſatus, diſciplinae, qua a teneris imbutus, virorum, quorum familiaritate et conſuetudine vſus, vitae denique omnis priuatae et publicae, neceſſaria eſt ad recte de virtutibus eius et vitiis eorumque cauſis iudicandum. Quorum, ſi memoriae prodita non ſunt, deſiderio adfici ſolemus tanto vehementiore, quanto maior eſt vtilitas, quae ex illorum cognitione capi potuiſſet.

Nec Claudianus communem fere ſcriptorum antiquorum ſortem effugit; paucis tantum, quae patriam vitamque eius ſpectant, quaeque ipſe ſcriptis ſuis paſſim intexuit, exceptis, reliqua omnia plane ignorantur. Quamquam fuerunt, qui de patria eius controuerſiam mouerent, conſtat tamen, non tam ex ipſius, quam ex aliorum teſtimoniis, eum

Alexandriae natum atque educatum fuiſſe *a*). Quales parentes habuerit, neſcimus *b*), a quibus tamen quicunque tandem illi fuerint, liberaliter eſt inſtitutus. Nam, vt ex carminibus eius adparet, nulla fere res eſt, quae quidem ad humanitatem pertineat, quam ille ſcientia non ſit complexus, mythorumque antiquitatis imprimis Romanae, diuerſarumque rationum philoſophicarum cognitio, vbique fere oſtentata, declarat, eum et bonis magiſtris eſſe vſum, et in ea ciuitate diu verſatum, vbi literarum ſtudia maxime vigerent.

Quando, quo aetatis anno et quonam fato in Italiam peruenerit, parum liquet, neque magis conſtat, qua ratione ſe Stilichonis tutelae commendarit, beneuolentiamque Serenae ſibi comparauerit.

a) Hoc liquere aiunt ex XXXIX. 20, vbi Alexandrum M. conditorem patriae, et ex v. 56 ſqq. et XLIII., 3, vbi Nilum ſuum vocat. Quum autem de illo priori carmine, vtrum a noſtro Claudiano profectum ſit, nec ne, in vtramque partem probabiliter poſſit diſputari, nihil certi inde colligas. Accedit autem teſtimonium Sidonii Apollinaris carm. IX. 271 ſqq. qui procul dubio Claudianum intelligit: *Non Peluſiaco ſatus Canopo, Qui ferruginei toros mariti Et Muſa canit inferos ſuperna;* et Suidae Κλαυδιανος, ἀλεξανδρεὺς, ἐποποιὸς νεώτερος, γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνορίου. Illorum commenta, qui Claudianum vel Florentinum vel Hiſpanum fecerunt, iamdudum ſunt exploſa. cf. Fabricii biblioth. lat. ed. Erneſt. T. III. p. 192 ſq.

b) Claverius ſuſpicatur, patrem eius illum Claudianum fuiſſe, de quo Eunapius in Maximo pag. 67 extr. ἀδελφοὺς εἶχε γνησίους, οὓς ἐκώλυεν εἶναι πρότους αὐτὸς ὤν, Κλαυδιανόν τε τὸν καταλαβόντα τὴν Ἀλεξάνδρειαν κᾀκεῖ παιδεύσαντα, καὶ Νυμφιδιανὸν, τὸν ἐν Σμύρνῃ περιφανῶς σοφιστεύσαντα. Etiamſi ita ſe rem habere nullus praeſtiterim, tamen probabilius hoc mihi videtur, quam quod Geſnerus colligi poſſe putat ex XXXIX. 55, agnatione adtigiſſe Claudianum Hadrianum Praefectum Praetorio, quum adhuc de inſcriptione illius epiſtolae poſſit dubitari, neque ex verbis ipſis, etiamſi ad illum virum epiſtola ſcripta ſit, tuto id colligere queas.

Romae illum iam fuiſſe A. C. 394, inde facile colligitur, quod anno ſequenti panegyricum in Probinum et Olybrium conſules *c*) recitauit; quo in carmine quum liberalitatem Probi, patris illorum iuvenum, praecipue laudibus efferat, fieri poteſt, vt ipſe quoque illam ſit expertus, ab illoque viro Stilichoni traditus. Cuius viri quoniam in illo carmine, vbi de rebus geſtis Theodoſii M. ſermo eſt, nulla mentio fit, quem alibi *d*) induxit profitentem, ſe nihil ſine illius opera geſſiſſe, fortaſſe ante huius Imperatoris mortem, quae accidit A. C. 395, in Stilichonis tutelam non eſt receptus. Sed belli contra Eugenium poterat ſpectator eſſe, ſaltem ex propinquo, nam illum in caſtris quoque eſſe verſatum, nullo modo poteſt probari. Poſt obitum autem Theodoſii M. Mediolanum ſe contuliſſe atque in Stilichonis cohorte ab illo inde tempore fuiſſe videtur, quem virum, tunc principatum obtinentem in expeditionibus forſan ſecutus eſt. Ipſe enim teſtatur in illa carminis proluſione, quo conſulatus Stilichonis celebratur *e*), ſe per quinquennium Roma abfuiſſe. Quum igitur Stilicho conſul fuerit A. C. 400: ſequitur, vt ille ſe Roma Mediolanum contulerit A. C. 395, quo anno, vt ſupra monuimus, Probinus et Olybrius conſules fuerunt et Theodoſius M. mortuus eſt. Honores quoque, quibus ornatus eſt, oſtendunt, quam carus fuerit fautoribus ſuis. Fuit enim Tribunus et Notarius, vt oſtendit tabula marmorea, in domo Pomponii Laeti inuenta, quam infra proponemus. Cuius autem generis Tribunus fuerit, haud facile dixeris; ſed caſtra illum eſſe ſecutum, minime poteſt adfirmari *f*).

---

c) cf. XLII. 13 ſq.
d) VII. 144 ſqq. XV. 290 ſqq.
e) XXIII. 23 ſq.
f) Saltem non ex XXXIX. 51 ſq. ibi enim procul dubio de militia aulica ſermo eſt, atque XVI. 5. nihil aliud dicere

In illud etiam quinquennium incidit iter Claudiani in Aegyptum nulla alia ratione forſan ſuſceptum, quam vt puellam, quam iam ante cognitam amarat, literis Serenae ad parentes illius ſcriptis adiutus, in matrimonium duceret. Huius rei mentionem ipſe facit XL, vbi Serenae matrimonii nomine et illuſtris et diuitis gratias agit. Illas nuptias Alexandriae eſſe celebratas patet ex v. 55, quo tempore iam Honorius Mariam, Stilichonis et Serenae filiam, in matrimonium duxerat, atque, vt equidem coniicio, poſt bellum contra Gildonem circa finem anni C. 398. Mirum ſane videri nequit, homines, tanta potentia indutos, poetae noſtri rationibus tantopere conſuluiſſe. Quid enim tyranno ex barbaris orto g), rerumque ſummam contra ius fasque ſibi vindicanti, optatius contingere potuit, quam poeta aliquis inſignis, qui res eius vel leuiſſimas tanta verborum magnificentia poſſet celebrare, omnibusque, quae minus placerent, hominumque voluntatem offenderent, honeſtatis, iuſtitiae et aequitatis ſpeciem rhetoricis artibus induere. Nihil enim eſt, quemadmodum noſtra quoque memoria vſu venit, quod multitudini perſuaderi nequeat, non tam res quam verba ponderanti, neque quidquam eſt tam foedum, quod non colore callidae orationis obductum poſſit niteſcere. Natura etiam ita comparatum eſt, vt deleto omnis libertatis ſenſu, omnique generoſioris animi impetu, in publicis malis homines, quae propulſare, quum vires deficiant, non poſſint, libenter acquieſcant, facileque patiantur, vt illis felicitatis ſpecies induatur, ne quando leuitatis ab-

---

videtur poeta, quam ſemper ſe in Stilichonis cohorte, itaque inter milites, eſſe verſatum. cf. etiam XXX. 2 ſq. et 8.

g) Erat nempe natione Vandalus. Vocatur apud Oroſium VII. 38 *Vandalorum imbellis, auarae, perſidae et doloſae gentis genere editus.* cf. Claudian. XXI. 35 ſqq.

iectiſſimae, qua huiuſcemodi ferenda et toleranda exiſtiment, conſcientia crucientur, aliorumque contemtui exponantur. Illam igitur Stilichonis beneuolentiam Claudianus carminibus ſibi conciliauit, in quibus praeconem agit ingenii illius virtutum et rerum geſtarum, ita vt adulationi penitus inſeruiat, veritatique forſan parum tribuat. Quae quidem non in eam ſententiam diſputata accipias, quaſi omnia, quae laudibus effert, ingenio eius debeantur, neque quidquam in eius carminibus inuenias, quo vti poſſis ad hiſtoriam illorum temporum accuratius expoliendam *h*). Etiamſi enim in Honorii et Stilichonis gratiam omnia erant componenda, quae in panegyricis protulit: tamen, ſiquidem impudentiae et ſummae vanitatis crimen vel in laudando effugiendum eſt, ne is, quem extollas, riſui propinetur, fundo aliquo probabili deſtituta eſſe omnino non poterant, quae praedicanda ſuſcepit. Atque hoc non tam valet in virtutibus celebrandis, in corporis pulchritudine et ſpecie laudanda, quamquam etiam in his, quae fidem aliquam dictis facere poſſint, non omnino debent deſiderari, quam in rebus geſtis praedicandis, in quibus ſemper aliquid ſubeſſe debet, quod vere geſtum inter omnes conſtet, etiamſi id artibus rhetoricis ornatuque poetico faciem externam ſit nactum a rei veritate abhorrentem. Res ipſas comminiſci ne abiectiſſimus quidem adulator

---

h) Carmina XXI, XXII, XXIII, XXIV in conſulatum Stilichonis ſcripta totam eius vitam omnesque res praeclare geſtas continent, laudibusque eius ſolum ſunt dicata. Praeterea autem neminem fere, ne Honorium quidem, laudibus celebrat Claudianus, quin Stilichonis memor ſit ita, vt omnia illi tribuiſſe videatur. cf. VII. 144 ſqq. VIII. 430, vbi felicitas temporum ſub Honorio Stilichonis virtuti et moderationi receptum fertur. Vide praeterea X. 30 ſqq. XV, 288 ſqq. et 318 ſqq. XVII. 161 ſqq. Quin illum Theodoſio M. praefert XXI. 144.

temere audet, quia vel ipſius magnopere intereſt, quum maxime blandiatur, ab adſentandi ſuſpicione liberum videri, ne oratio ironiae ſpeciem induat, ſed in iis explicandis, augendis, deprimendis, exornandis et amplificandis conſilio ſuo accommodate verſari ſolet. Neque ei idcirco, quum nihil fere ſit, de quo in vtramque partem diſputari nequeat, praeſertim ſi eius, quod vel laudandum vel vituperandum ſuſceperis, ratio pluribus accurate cognita non ſit, manifeſtum vanitatis crimen poteſt intendi. Quapropter, carmina Claudiani, quamquam ad hiſtoriae fidem ea ſcripſiſſe exiſtimandus non eſt, quandoquidem nemo ſanus ei, qui vel praedicatoris vel vituperatoris vices tuendas ſuſceperit, iniungere poteſt, vt ſine ſtudio et ira res commemoret: tamen in iis monumentis, ex quibus temporum ratio, qualis ſub Theodoſio M. eiusque filiis fuerit, poſſit conſtitui, vel grauiſſima ſunt exiſtimanda. Nec parua ſane eſt vtilitas, quae ex eorum lectione ad hiſtoriam illius aeui condendam poſſit redundare, modo intelligas ornatum poeticum detrahere fucumque oratorium abſtergere, vt nuda veritas poſſit adparere. Quo rite facto neſcio ſane, cur Zoſimo, Zonarae compilatoribus, ieiunisque annalium conſarcinatoribus, et patribus eccleſiae ipſis, quibus ea tantum probari ſolebant, memoratuque digna videbantur, quae ipſorum ſuperſtitionibus eſſent accommodata, plus auctoritatis tribuatur, quam Claudiano. Vberior autem de fide Claudiani diſputatio aliena eſt a noſtro propoſito, qui id agamus, vt conſtituatur, quemadmodum ille poetae vices defenderit; de illa autem omnino tacere noluimus propterea, vt non ignorarent iuuenes, poetam noſtrum vel hoc nomine non plane eſſe negligendum. Ceterum carminibus in Stilichonem ſcriptis id adſecutus eſt Noſter, vt illius auctoritate ſenatus Romanus ipſi ſtatuam cum titulo in foro ponendam decreuerit, qui honor et

illis temporibus non vulgaris fuiſſe cenſendus eſt i). Eidem facultate poetica multos praeterea ſibi pro-

i) Statua ipſa non amplius exſtat, ſed titulum eius in tabula marmorea, inuenta in domo Pomponii Laeti, fortuna ſeruauit. Laeti fides in dubium vocata eſt a viro docto in Giornale de' Letterati d'Italia T. XII. p. 400. cf. Mazoch. pag. 8. et Gruteri Inſcript. pag. 391. 5.

CL. CLAUDIANO. V. C. TRI
BUNO. ET. NOTARIO. INTER. CETERAS
VIGENTES. ARTES. PRAEGLORIOSISSIMO
POETARUM. LICET. AD. MEMORIAM. SEM
PITERNAM. CARMINA. AB. EODEM
SCRIPTA. SUFFICIANT. ADTAMEN
TESTIMONII. GRATIA. OB. IUDICII. SUI
FIDEM. DD. NN. ARCADIUS. ET. HONORIUS
FELICISSIMI. AC. DOCTISSIMI
IMPERATORES. SENATU. PETENTE
STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI
ERIGI. COLLOCARIQ. IUSSERUNT

ΕΙΝ ΕΝΙ ΒΙΡΓΙΛΙΟΙΟ ΝΟΟΝ
ΚΑΙ ΜΟΤϹΑΝ ΟΜΗΡΟΤ
ΚΛΑΤΔΙΑΝΟΝ ΡΩΜΗ ΚΑΙ
ΒΑϹΙΛΕΙϹ ΕΘΕϹΑΝ.

De hac inſcriptione Heinſius in fine praefationis ed. ſec. ita loquitur: *Inſcriptionem antiquam ab Arcadio et Honorio Impp. Augg. Claudiani meritis in foro Traiano olim dedicatam, ibidemque ante annos propemodum ducentos erutam, quae imagini eius aeneae, cuius ipſe meminit in poematis, ſubiecta videtur fuiſſe. — nos coram in Farneſianis aedibus — Romae inſpeximus, rudi atque impolito literarum ductu, tabula marmorea oblonga, nullis admotis diſtinctionibus, nullo ornatu adhibito expreſſam, mutilam adhaec nonnihil adeo quidem, vt duas aut tres priores literas verſuum trium priorum liqueret intercidiſſe, nec manifeſtum ſatis eſſet, quid pro* VIGENTES, *aut quod alii praetulerunt,* INGENTES. ARTES. *legi oporteret: cum eius vocabuli literae priores truncato marmore periiſſent, tertiae literae dimidiatae pars inferior etiamnum ſupereſſet, quae* C *potius literae, quam* G *veſtigium manifeſte prae ſe ferret: vt perſuaſum habeam,* DECENTES ARTES *exaratum fuiſſe. Pro* DOCTISSIMI IMPERATORES, *a manu prima illic* GLORIOSISSIMI *vocabulum ex-*

ceres deuinxit, vt Probinum et Olybrium iuuenes, Mallium Theodorum, Gennadium, quos etiam in epiſtolis ſatis familiariter tractat *k*). De iis, quae poſt Stilichonis caedem, interfectus autem eſt A. C. 408, Claudiano acciderint, nihil omnino memoriae eſt proditum *l*). Alia quaeſtio eruditos exercuit,

ſtiterat, ſed eraſum poſtea ſic vt primam eius ſyllabam GLO *non penitus aboleuiſſet ſculptor. Haec plus ſatis operoſe, vt antiquariorum curioſitati ſatisfieret.* Meminit autem huius rei Claudianus ipſe XXV. 7 ſq. Ex quo loco quidam perperam collegerunt, poetam Patricium eſſe factum. Sed recte Gesnerus *patricium honorem* eum intelligit, qui a patribus i. e. a ſenatu habitus eſt. Sic XXIV. 50. *patricius*, i. e. ſenatus fauor, opponitur votis plebeiis.

k) XLI, XLII, XLIII.

l) Claudianum Hadriani Praefecti Praetorio, apud quem ante fuiſſet in gratia, dicacitate ſua inimicitias prouocaſſe, vulgo perhibent ex epiſtola ad illum ſcripta v. LIX. Qua re id factum ſit, non facile ex poetae verbis colligas: *Me dolor incautus, me lubrica duxerit aetas, Me tumor impulerit, me deuius egerit error.* Nonnulli, inter quos etiam Gesnerus eſt, exiſtimant, Hadrianum exacerbatum fuiſſe epigrammate LXXIV, in quo illius rapacitas et Mallii deſidia perſtringitur. Quamquam dicacitas commune Alexandrinorum vitium fuit, cuius etiam a Claudiano ſpecimina paſſim ſunt edita, contendere tamen poſſim, multa occurrere in illa epiſtola, quae probare videantur, illius auctorem Noſtrum non fuiſſe. Primum enim adparet, ſcriptorem Alexandriae vixiſſe et iuuenili fuiſſe aetate (v. 7. et 57.) et aliqua re offenſum (v. 6.) et munere publico functum; memorantur enim (v. 50.) cingula militiae ſiue aulicae illa fuerint ſiue armatae. Veriſimile autem non eſt, Claudianum, antequam in Italiam eſt profectus, publicum aliquod munus obtinuiſſe. Neque res illa accidere potuit Stilichone viuo, quum quia poeta noſter in illius potentiſſimi viri tutela erat, tum quia Aegyptus erat prouincia imperii orientalis, cuius munus aliquod is videtur obtinuiſſe, qui in illa epiſtola iram deprecari ſtudet, neque poſt Stilichonis mortem, quo tempore Claudianus *ardore* ſaltem *iuuenili* impelli non poterat ad procerem aliquem violandum, niſi dicas, factum hoc eſſe Stilichone adhuc viuo, et Hadria-

vtrum Claudianus ſacris Chriſtianis initiatus fuerit, nec ne. Probabile quidem videtur, quum Imperatores cum proceribus plurium deorum cultu abdicato ad puriorem religionem ſe tranſtuliſſent, iamque ſacerdotum inſtinctu veteres cerimonias, quibus ante fuerant addicti, partim circumſcribendas partim tollendas curarent, etiam poetam in retinendis ritibus priſtinis non fuiſſe peruicacem, ſed lubenti animo ad noua ſacra ſe contuliſſe, vt gratiam Impe-

num iram ſuam diſtuliſſe in commodum tempus. Deinde inſcriptio huius carminis MSſ. conſenſu non probatur, nam in quibusdam legitur: Cl. Claudiani *ſatisfactio pro ſe apud Stilichonem.* Quae quidem, etiamſi genuina eſſe non poteſt, ſed monachi cuiusdam ſtupori debetur, hoc tamen declarat, neque illam deſcriptionem, quam Heinſius poſt Claverium vnice veram eſſe exiſtimat, antiquam eſſe et ab auctore profectam, alioquin ab hac librarii aberrare non potuiſſent. Quid? quod epigr. LXXX, quod inſcribitur *de Theodoro et Hadriano*, et in quo illius deſidia huiusque rapacitas acerbe perſtringitur, librarios induxiſſe videtur, vt illam epiſtolam ad Hadrianum, epigrammate offenſum, ſcriptam eſſe exiſtimarent. Sed et in hoc Hadriani nomen mihi ſuſpectum eſt; cur enim auctor carminis, quum Mallium nomine deſignaſſet, Hadrianum nomine, patriam tantum deſignante et ad omnes Alexandrinos pertinente, ſignificaret? Cur *Pharius* nomen proprium eſſe non poteſt. Ieiuna ſane illa eſt opinio, quam Barthius fouit, quamque poſt illum omnes fere adoptarunt, id ipſum eſſe epigramma, quo Hadriani ira in Claudianum ſit prouacata. Vt enim fuerit crudeliſſimus, poteſtatemque habuerit in inimicos ſuos ſaeuiendi, tamen in amicos et cognatos eius, a quo carmine malo laeſus fuerit, ita graſſari non potuit, vt alios tormentis necaret, alios in exilium pelleret (v. 24 ſq.) neque crudelitatem cum dementia ita coniungere, vt, multatis tam crudeliter inſontibus, auctori carminis parceret. Quae quum ita ſint, praeſtat in dubio ea relinquere, quam ea proferre, quae ſibi repugnant, omnemque probabilitatem excedere videntur. Vulgarem opinionem amplexus quoque eſt Gibbonus, Anglus illuſtris in libro doctiſſimo *Decline and fall of the Roman Impire.* Verſ. Theodiſca, quae Lipſiae prodiit T. VII. pag. 314 ſqq.

ratoris et ſacerdotum, qui iam tum magnos ſpiritus ſumere coeperant, vel hoc nomine iniret. Sed Auguſtini *m*) et Oroſii *n*) teſtimonia contrarium perhibent, quorum ille poetam noſtrum *a Chriſti nomine alienum*, hic *gentilem peruicaciſſimum* nominat, atque in his acquieſcendum eſſe cenſeo. Reliqua argumenta, quae Geſnerus ex carminibus ipſis *o*) ducit, leuiſſimi ſunt momenti, aut potius nihil probant; etenim quid prohibeat, quominus vel ſanctiſſimus poeta veterum loquendi formulis vti poſſit? Contra Chriſtianae diſciplinae adſeclam Noſtrum fuiſſe ex carminibus graecis diſputare velle *p*), quae ſub eius nomine circumferuntur, nihil aliud eſt, quam litem lite diſſoluere; prius enim eſt probandum, quod probari nequit, illa ingenio Claudiani debere. Sed ſatis iam de vita Claudiani diſputatum eſt, videamus nunc, quali fuerit ingenio, quaeque ſcribendi eius ratio, quibus virtutibus illa inclaruerit, quae vitia notanda videantur.

Tenendum eſt igitur, Claudianum fuiſſe Alexandrinum, in ea vrbe natum, in qua etiam illis temporibus literarum ſtudia vigebant, quibus ſub Ptolemaeis per omnem terrarum orbem nobilis erat et clara. Ibi ſcholae geographorum, mathematicorum, aſtronomorum ſeu potius aſtrologorum philoſophorumque diſcendi cupidis erant apertae, qui niſi omnino naturae et ingenii dotibus deſtituti eſſent, variis doctrinis et multiplici rerum cognitione animum poterant locupletare. Diu autem iam ante peruerſus ille mos apud ſcholarum magiſtros reliquosque homines doctos inualuit, vt omnibus ſtudiis a rerum actu et vera vita ad vmbram et otium

m) De Ciuit. D. V. 26.

n) VII. 35.

o) III. 336 ſqq. XVIII. 210 et 314.

p) XCV. XCVI. et XCVII.

reuocatis, finem fcribendi et orandi delectationem folam ftatuerent, illamque non in grauitate rerum et vtilitate, fed in figmentis et exornatione oratoria collocarent. Praeterea vigebat in illa vrbe grammaticorum multitudo, qui operam fuam in fabulis fubtiliter explicandis ponebant, qui multa veterum lectione erant imbuti, ingeniumque illarum rerum perueftigatione acuerant. Ex his facile poteft colligi, qualis fuerit poetarum habitus. Ingenia exculta et elegantia non deerant, fed omnes fere inuentionis, quae fumma poetices eft, laude carebant, illaque fimplicitate cum fublimitate coniuncta, quam tantopere in antiquioribus admiramur, erant deftituti. Oratio eorum et nitida et terfa palaeftram et oleum fapiebat, eamque commendare folebant ingenti doctrinae copia, magno mythorum et hiftoriae antiquae ftudio et numeris verfuum maxime exactis, omninoque naturali venuftate repudiata artis illecebris placere cupiebant. In hac communi poetarum Alexandrinorum imagine a nobis adumbrata prima quafi lineamenta iam ducta funt, ex quibus Claudiani ingenium fcribendique genus, quod fecutus eft, cognofci poffit, quippe qui fimilitudinem eius familiae, in qua natus eft et educatus, in omnibus fuis carminibus prae fe ferat.

Adhuc iuuenis in Graecorum fcriptis verfatus, quorum fermone etiam hactenus in carminibus faciendis vfus effe videtur *q*), nefcio quo cafu et quo anno Romam eft delatus. Ibi Alexandrinum illud ingenium inuenit folum, in quo laetius potuit efflorefcere. Iam pridem enim fermo latinus, ad rationem poetarum Alexandrinorum temperatus, a priftina fimplicitate deflexerat, candoremque fuum cum ipfa ciuium libertate amiferat. Non enim amplius patriae amori, frugalitati, grauitati atque conftantiae in rebus grauiffimis inferuiebat, fed publi-

q) cf. XLII. 13 fq.

cus eius vſus in adulando erat poſitus, deprauato pulchri iudicio accommodatus, atque in rhetorum ſcholis auditoriisque recitantium troporum figurarumque multitudine, formularum ſubtilitatibus pronunciandique mollitia oneratus, obſcuratus atque eneruatus. Omnia ad aurium voluptatem referebantur, et quo quis magis oſtentationem ipſam oſtenderet, eo maiori plauſu excipiebatur eius oratio. Sed de his vberius alio loco diſputauimus *r*).

Diu iam a rhetoribus erat receptum, vt veterum orationibus, praeclariſſimis naturae atque ingenii fetibus, excuſſis non ſolum rerum inuentionem ſed et compoſitionem omnemque elocutionem ad certas praeceptiunculas reuocarent, indeque artem efficerent, qua quis inſtructus orationes non illis quidem, ex quibus regulae erant deductae, pares, ſed earum ſimilitudines imitando expreſſas poſſet elaborare. In hac arte perficienda et locupletanda quo magis erant occupati, eo procliuior quidem via videbatur munita ad eloquentiae laudem etiam iis, quos aditum ad oratorum coetum natura paene negauerat, ſed eo magis ingenia ipſa, quae libero curſu forſan ſumma adtigiſſent, praeceptiuncularum anguſtiis circumſcripta, dum locorum copia atque vbertate parata, remoto mentis in inueniendo et excogitando labore, vterentur, torpore quodam exareſcebant. Idem fere in poetices ſtudiis accidiſſe perquam eſt probabile, quum ea partem eloquentiae conſtituat, aut ſaltem cognatione arctiſſime eam adtingat. Quae tamen res ſuas habebat difficultates non facile ſuperandas. Orationum enim natura ita comparata eſt, vt partium deſcriptio in omnibus fere ſit eadem, et vt diuerſitas, ſi qua eſt, a temporum, rerum, perſonarum et locorum

---

r) In praefatione ad Perſii ſatiras et in libello *De ſatira Romana eiusque auctoribus praecipuis*, inſcripto.

ratione facile poſſit repeti et ad certas regulas, easdemque paucas, reuocari. Carminum autem genera non ſolum infinita ſed etiam natura ſua tam diuerſa ſunt, vt, ſi ſingula quaedam excipias, compoſitio eorum ad praecepta deduci nequeat. Longe aliter autem ſe res habuit in ratione, qua res et ſententiae poetarum more poſſint efferri, ſeu in dicendi genere et ornatu poetis proprio, quum ipſe ſermo, quem antiquiſſimi Romanorum poetae adhibuerant, poſterisque adoptandum reliquerant, ex Graeco fonte fluxerit, et propterea imitandi conſuetudo, antiquitatis auctoritate commendata, apud Romanos inueterauit. Ad eam igitur partis rhetoricae ſimilitudinem, quae de enunciatione agit, acutiores magis quam ingenioſiores totam ſermonis poetici rationem, omnes tropos, figuras, imagines ad certa genera et claſſes reuocare coeperunt, vt totum adparatum poeticum ſcientia complecti atque in promtu habere vnusquisque poſſet ad ſententias quascunque poetica veſte induendas. Ita ſe res habebat ſub ſerioribus Imperatoribus, vbi, vt monumenta, quae aetatem ex illo aeuo tulere, ſatis abunde teſtantur, ex laceratorum et comminutorum carminum eius aetatis, quam vocant auream, fragmentis ſatis ridicule interdum comtis, noua carmina componebantur ſeu potius Muſarum ludibria. Ex quibus ea, quae optima ſunt, externam tantum carminum ſpeciem induerunt, eorumque auctores id modo conſecuti ſunt, vt verbis ſonantibus numeroque et concinnitate verſuum auribus colligerent eſcas, quarum voluptas tamen mentis faſtidio vel minuitur vel tollitur. In omni enim carmine, quod non impetu quodam et ardore mentis ſeu contemplatione ſeu cogitatione alicuius rei commotae fuſum, ſed frigida praeceptorum obſeruatione conſutum eſt, nulla viuida vis ſeu diuina quaedam aura lectores et auditores adflat, vt rebus praeſentibus

quaſi emoti arteque magica in nouas regiones delati aliam et inuſitatam rerum formam ſibi videantur adſpicere, nouosque et inſolitos animi motus ſentire, quorum perceptione voluptatibus iucundiſſimis perfundantur, ſed, dum aures vel maxime implentur, animus languet, eumque ſudoris veſtigia, quem anxia et operoſa artis obſeruatio expreſſit, frigore feriunt. Magis etiam haec locum habent in inuentione et compoſitione, quae ad certa praecepta reuocari nequibat; quam ſi reſpicias, facili negotio poetas, quibus naſcentibus Muſae adriſerint, ab illis poſſis dignoſcere, qui furorem ſimulatum quibusuis rebus potius, quam fontium diuinorum hauſtibus debeant, etiamſi id quauis pagina vel verbis conceptis iurent.

Quum omnis poetices ratio apud Romanos in hunc ſtatum eſſet delata, vt arte magis quam ingenio regeretur, natum eſt panegyricum genus carminum, non plane hactenus inauditum, ſed ſpecie aliqua, quam origini debuit, ſingulari nouum. Quod ſi enim naturam illorum carminum ſolam ſpectes, huc referri poſſunt omnia, in quibus laudes deorum vel heroum vel virorum illuſtrium celebrabantur non lyrica ſed epica ratione, vt Callimachi hymni, vt Theocriti carmen ad Hieronem, Hieroclis filium, vltimum Siciliae tyrannum *s*). Fortaſſe

s) Idyll. XVI. A deorum, heroum, mortuorum inſigni, dum in viuis eſſent, virtute conſpicuorum laudationibus, quae ſimul cum poeſi natae ſunt, ad viuos etiam ornandos vel meritorum magnitudo, vel adulandi cupido, vel commodi alicuius exſpectatio poetas facile deducere potuit. Qui quum mature intellexiſſent, hominum animos carminibus maxime capi, eaque memoriae mandari, in otio et circulis repeti et filiis a patribus tradi ſolere: in animum ſibi ſtatim induxerunt, ſe eſſe immortalitatis arbitros, quam deinde haud paullo poſt pro quouis lucello habebant venalem. Communis videtur illorum exhortatio fuiſſe, quo vtitur Theocritus l. c. 29 ſqq.

etiam in recitationibus poetarum publicis, quae in ludis Apollini et Musis Alexandriae institutis fiebant, laudes Ptolemaeorum canebantur. Idem fere factum est Romae sub Augusto *t*). Illud autem genus, de quo nunc agimus, ortum videtur ex orationibus panegyricis, quibus primum consules suffecti eo die, quo munus adibant, in senatu solebant Imperatoribus gratias agere *u*), quod deinde etiam ab aliis et diuersis quidem temporibus esse frequentatum reperimus *x*). Exempla oratorum, praemiis et honoribus ob hanc rem ab Imperatoribus ornatorum, secuti sunt poetae, omnemque artem suam ad res gestas illorum celebrandas contulerunt. Et cupide sane ingrediebantur viam, qua sola latranti stomacho possent succurrere; nam omnis laboris fructus, Musarum studiis insumti, iam Iuvenalis tempore plausus erat et fames *y*). Sed

---

μουσάων δὲ μάλιστα τίειν ἱεροὺς ὑποφήτας,
ὄφρα κε, κ' εἰν ἀΐδαο κεκρυμμένος, ἐσθλὸς ἀκούσῃς,
μηδ' ἀκλεὴς μύρηαι ἐπὶ ψυχροῦ Ἀχέροντος.

Notissima quoque est Simonidis seu historia seu fabula, Cic. de Orat. II. 86. cf. quae laudat Harles ad Theocrit. l. c. 36. et 44.

t) Hoc discimus ex Sueton. August. 89. *Componi tamen aliquid de se, nisi et serio et a praestantissimis, offendebatur; admonebatque praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus* (certaminibus oratoriis et poeticis) *obsolefieri.*

u) Quo ex genere Plinii panegyricus est. cf. Saleii Bassi carm. in Pison. 70 sq. Poet. lat. min. ed. Wernsd. T. IV. P. I. pag. 250. et Heyne in Commentatione priore, quae inscribitur Censura XII. Paneg. Veter.

x) Vt diebus Imperatorum natalibus. Paneg. Vet. I. 1. 4; et II. 1. 1.

y) Iuvenal. VII. 82 sqq.

Curritur ad vocem iucundam et carmen amicae
Thebaidos, laetam fecit quum Statius vrbem,
Promisitque diem. tanta dulcedine captos

quum non amplius nafcerentur poetae, fed in rhetorum fubfelliis et grammaticorum fcholis fingerentur, nemini poteft mirabile videri, quod in huiusmodi carminum inuentione et difpofitione rhetor ieiunus, in enunciatione et ornatu poeta frigidus agnofcatur z). Quo tempore hic mos percrebuerit, non facile dixeris; prima huius rei mentio, quod equidem fciam, fit fub imperio Pefcennii Nigri et Alexandri Severi a). Antiquiora autem exftant duo carmina, quae in hunc cenfum veniunt, alterum in Meffalam, quod Tibullo perperam tribuitur, nec definiri poteft, a quo et quo tempore

---

Adficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: fed, quum fregit fubfellia verfu,
Efurit, intactam Paridi nifi vendat Agaven.
Ille et militiae multis largitur honorem,
Semeftri vatum digitos circumligat auro.
Quod non dant proceres, dabit hiftrio. —

z) Originis, vnde illa carmina nata funt, plura occurrunt veftigia. E. g. exordio rhetorico aufpicatur poeta III. 1 fqq. XXI. 1—24. a loco communi XVII. Tranfitu rhetorico vtitur XXII. 1 fq. Declamationes frequentes inferit III. 196 fqq. V. 410 fqq. VIII. 104 fqq.

a) Aelius Lampridius in Alexandr. Sev. c. 35. *Oratores et poetas non fibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Pefcennii ftultum dicebat, fed aut orationes recitantes, aut facta veterum, quos ante retuli, libenter audiuit; libentius tamen, fi quis ei recitauit Alexandri magni laudes, aut meliorum retro principum, aut magnorum vrbis Romae virorum.* Memorabilia funt Pefcennii Nigri verba, quae feruauit Ael. Spartianus in eius vita c. 11. *Denique quum Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit ei: Scribe laudes Marii vel Hannibalis, vel alicuius ducis optime vita functi, et dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrifio eft, maxime Imperatores, a quibus fperatur, qui timentur, qui praeftare publice poffunt, qui poffunt necare, qui profcribere; fe autem viuum placere velle, mortuum etiam laudari.*

ſit ſcriptum *b*), alterum ad Piſonem, quod Lucani nomen falſo prae ſe fert, et Saleio Baſſo, qui ſub Nerone et Imperatoribus ſequentibus vixit, a Wernsdorfio adſignatur *c*). Forma quidem illorum plane eadem eſt cum eo genere, de quo nunc quaerimus, ſed miſſa ſunt ad illos viros, non coram illis in coetu aliquo ſolenni recitata.

His praemiſſis accedere poſſumus ad id, quod nobis propoſuimus, atque oſtendere, quem locum inter poetas Claudianus obtineat, quod ſcribendi genus ſecutus ſit, quae fuerint virtutes eius, quae vitia; de his enim omnibus nusquam, quod ſciam, accurate diſputatum eſt. Vt recte autem de poeta noſtro et de eius facultate poetica iudicemus, neceſſe eſt, vt carminibus, quae ad nos peruenerunt, in ſua genera deſcriptis, quemadmodum vnumquodque tractatum ſit, quidque in ſingulis praeſtitum, diſpiciamus. Scripſit autem et recitauit primum carmina panegyrica in *conſulatum Probini atque Olybrii*, in *conſulatum Honorii tertium*, *quartum et ſextum*, in *conſulatum Fl. Mallii Theodori*, in *conſulatum Stilichonis*, cui tria carmina impendit, quae quaſi vnum conſtituunt. His adnumerari poteſt carmen *Laudes Serenae* continens. Sequitur alterum genus carminum, non tam forma quam materia a priori diuerſum, in quo poeta oſtendit, quantus in vituperando eſſet. Sunt autem carmina *vnum et alterum in Rufinum*, *vnum et alterum in Eutropium*. Illud, quod tertio loco ponimus, ab iis, quae praecedunt, disiunctum, complectitur duo carmina, alterum *de bello Gildonico*, alterum *de bello Getico* inſcriptum. Quarto genere continentur duo epithalamia, alterum *de nuptiis Honorii et Mariae*, alterum *dictum Palladio et Celerinae* inſcriptum. Omnia

b) Eleg. IV. 1. ibi v. Heyne.

c) Poet. lat. min. T. IV. P. I. pag. 39 ſq.

illa hoc habent commune, quod ad epicum genus pertinent. Genus autem carminum prorſus peculiare conſtituunt ea, quae *praefationum* titulos in fronte gerunt, quibusque maioribus carminibus, quibus ſunt praefixa, proluſum eſt, et *Feſcennina*, quorum ſunt quatuor. Scripſit praeterea Claudianus carmen epicum: *De raptu Proſerpinae*, cuius tres libros priores fortuna ſeruauit; porro aliud eiusdem generis, *Gigantomachia* inſcriptum, cuius principium tantum exſtat, et fragmentum e carmine Graeco, quo, vt volunt, bellum deorum contra Gigantes erat expoſitum. Sequuntur epiſtolae quinque, *Deprecatio ad Hadrianum Praefectum Praetorio*, *ad Serenam*, *ad Olybrium*, *ad Probinum vt ſcribat*, *ad Gennadium ex Proconſule*. Tum Eidyllia ſeptem, *Phoenix*, *Hyſtrix*, *Torpedo*, *Nilus*, *Magnes*, *Aponus*, *De piis fratribus et eorum ſtatuis, quae ſunt apud Catinam*. Tandem quinquaginta epigrammata, hoc enim titulo parua carmina varii argumenti et pretii, etiam Graeca quaedam, comprehenduntur, quorum pleraque Claudiano prorſus indigna ſunt. His omnibus adiungi ſolet fragmentum poetae anonymi, quod *Laudes Herculis* continet.

Primum igitur agemus de carmine panegyrico, videamusque, quomodo poeta in eo adornando verſatus ſit, ita tamen, vt eum non ad certas leges et formulas, ex notione carminis in hoc genere perfecti, quam mente forſan et cogitatione conceperis, deductas, exigamus. In hoc carmine eius, in cuius honorem ſcriptum eſt, genus et natales laudantur, inſtitutio et diſciplina puerilis, ſtudia iuventutis, mores, res geſtae, dignitatis gradus, per quos ad ſummos honores adſcenderit. Principia ſolent ex iis duci, quae carminibus occaſionem praebuerunt, et illuc etiam fines ſpectare. Eaedem igitur res argumentum conſtituunt, quae in orationibus panegyricis, omnisque materia ex locis rhe-

toricis, in ſcholis ad nauſeam vsque decantatis, petita eſt. Diſputatio autem de hoc ſcripturae genere et charactere, eiusque cauſis, ſi, quae ante dicta ſunt, memoria tenes, haud eſt difficilis. Totum eſt declamatio, quae carminis ſpeciem adſumſit. Atque hoc praecipue inde eſt factum, quod illa carmina, ex orationibus panegyricis nata, naturam originis ſuae traxerunt. Sermo enim ſolutus, numero poetico adhibito, comparationibus et imaginibus crebrius inductis, in poeticum, a quo tunc temporis in orationibus, ſi numerum excipias, haud multum abhorrebat, mutatus eſt; libertateque adſumta, qua in rebus exponendis poetae ſoli vti poſſunt, ſpecies quidem carminis nata eſt, cui tamen, ſi illius naturam ſpectes, huiusmodi argumentum parum eſt accommodatum. Etenim carminis ratio haec eſt, vt diuerſa, quae illo contineantur, totum aliquod conficiant in ſuo genere perfectum atque abſolutum, cuius illa partes ſint atque membra, quorum nullum ſalua conſpiratione totius poſſit deeſſe. Illa autem rerum varietas, quae huiusmodi carmine complectenda eſt, hoc vno cohaeret, quod ad vnum ſpectat, ſeu ad laudes vnius pertinet. Etiam ille, qui laudat, nullum habet in rebus celebrandis liberum delectum, neque quidquam ad conſilium ſuum minus accommodatum ſine offenſione poteſt relinquere, praeſertim in rerum geſtarum inopia, et, etiamſi hoc poſſit, tamen non ſemper res vel per ſe vel ex hominum ſenſu et conſuetudine maxime memorabiles, eae quoque ſunt, quae poeticam tractandi rationem facillime admittant. Simul cogetur ſaepius poeta illius, quem laudat, exiſtimationem cogitandi ſentiendique rationem ſequi, quam rei naturam et carminis, ita vt iis potiſſimum vtatur, quibus ille maxime ſuperbire ſoleat. Poeta porro, niſi magnitudine rerum et amplitudine ipſe incaluerit, animos eorum, a quibus vel auditur vel

legitur, non poteſt accendere. Sed quid eſſe poterat in puero, vix duodecim annos nato, magnopere laudandum, quae virtutes Stilichonis in admirationem ſui rapere, quum nihil eorum, quae faceret, ad publicam vtilitatem, nihil non ad ſua commoda referret? *d)* Id igitur ſolum reſtabat poetae, vt animi

d) Quanto vberior laudandi materia Horatio contigit in Auguſto, qui, quamquam occupatae tyrannidis inuidia apud libertatis amantes flagraret, tamen et illi, qui quidem rerum prudentes eſſent, perſpicere poterant, in tanta morum et diſciplinae corruptela quietae libertatis fructum nullum eſſe poſſe, nec ciuitatis oppreſſore e medio tollendo quidquam aliud profici, quam vt reliquis, in ſubſidiis quaſi ad quamcunque occaſionem captandam latitantibus et promtis, aditus ad ſimile aliquid audendum multo cum ſanguine pararetur. Quod in illo rerum ſtatu maxime optabile erat, vt iugum ceruicibus impoſitum, quantum eius fieri poſſet, leue videretur, vt, quod boni in votis habebant, cuiusque gratia mutatam reipublicae formam aequiore animo ferebant, diſcordiae inteſtinae, ſeditiones, bellaque ciuilia remouerentur, vt ſua cuique tuta eſſent, nullus ab hoſtibus externis timor impenderet, nomenque populi Romani apud barbaros in honore et gloria eſſet, vt vitiis leges reſiſterent, virtutique ſuus honos conſtaret, hoc Auguſtus ſeu praeſtitit ſeu praeſtare adniſus eſt, atque in illis rebus celebrandis Horatius reliquique illius aetatis poetae multi ſunt. cf. Vellei. Patercul. II. 89. In Honorio contra Claudiano omnia defuere, quae quidem per ſe dignitatis ſatis haberent; multa igitur erant in laudem detorquenda, multa adfingenda, multa praeter omnem fidem augenda, et ne ſic quidem, omni arte in ſubſidium vocata, ſpecies orta eſt quaedam maieſtatis plena, quam efficiendam poeta ſibi propoſuerat, ſed potius imago diſtorta magnitudinis ingentis, a puero, et corpore et animo maxime infirmo, ſatis ridicule diſcrepans. In aliis, in quibus inopia rerum Claudianus forſan non laborabat, in Mallio et Stilichone, peruerſa illa ratio ab oratoribus adoptata, qua omnis vita, quaſi per annos digeſta, expoſita eſt, omnem veram vim poeticam excluſit, et virtutibus etiam ſingulorum locorum offecit. Quid frigidius eſſe poteſt rerum diſtributione, quam fecit in Stilichone ornando, vt

motus, quibus ipſe carebat, arte ſimularet. Non poteſt autem fieri, vt omnis artis oſtentatio eos ſenſus excitet, quos animi adfectus veri eliciunt, ad quos loquendi ratio ea, quae optima et fideliſſima mentis interpres eſt, ſponte ſe accommodare ſolet. Ceterum laudandi conſuetudine ſemel inducta, certamineque poetis, praeſertim famelicis, iniecto, quum alter alteri in captanda Imperatorum et procerum beneuolentia cedere nollet, accidit, vt in rebus citra omnem veritatis verecundiam augendis et amplificandis probabilitatis modum prorſus excederent. Quae quum legimus, mirari licet, quanto ſtolidae arrogantiae callo frons illorum fuerit obducta, quorum aures huiusmodi recitationibus paterent *e*). Sed omnis exaggeratio, quae primum

---

primum bellicas eius virtutes laudaret, ſecundo pacis, tertio conſulatus initia; quid pro poeta languidius, quam tranſitus, quibus lectores et auditores partitionum admonuerit, quas initio fecerit. Felicius verſatus eſt Statius in Domitiani conſulatu (Silv. IV. 1.) a Claudiano non diſcrepans in ſequenti, quod coena imperiali corruptus ſibi et Muſis extorſiſſe videtur, nec in tertio, quo via Domitiana deſcribitur.

e) Adulandi principium iam pridem ab Horatio, Virgilio, Ovidio reliquisque antiquioribus poetis factum magis magisque ſemper auctum eſt a recentioribus. Exempla apud Claudianum obuia ſunt, cuius ratio maxime ſolemnis eſt, eum, quem vult extollere, cum antiquitatis heroibus ita comparare, vt oſtendat, eorum laudes longe inferiores illius fuiſſe. III. 262 ſqq. 278 ſqq. XXI. 97 ſqq. et paſſim. Sed cf. Sidon. Apoll. V. 151 ſqq. Quum ſemel more eſſet receptum, Imperatores viuos deorum cultu proſequi, etiam id, quod deorum praeſentiam arguere creditum eſt, ad illos transferebatur. I. 115 ſqq. VII. 123 ſqq. Nec ſane pro conſuetudine modum exceſſiſſe dicendus eſt Noſter, quum dicit, ſtellas inuitare Theodoſium, incertas, quibus eſſe ſodalis dignetur. VII. 170 ſqq. nec, quum idem et frater *deorum proceres* vocantur XV. 215. Verum ex noſtro ſenſu male inducit eundem ſic loquentem: *ſi non cupidis eſſem*

animos pungit, consuetudine vim suam amittere, atque in inanem loquendi formulam solet abire, ita vt semper noua impudentia opus sit, ad veterem audaciam superandam. Atque, si semel a naturae veritate in laudando discessum est, non potest consisti nisi eo, vbi verborum et rerum discrepantia ea demum facta est, vt vel fungis et stipitibus risum excutiat. Inde quoque narratio nascatur necesse est, non quae simplicitate, proprietate et venustate sensim in animos se insinuat, eosque molli quidem sed tamen efficaci imperio, quocunque velit, flectit, verum quae inani verborum pompa sententiarumque strepitu aures tantum implet seu potius obtundit, et doctrinae multiformis ostentatione ornatu-

---

praereptus ab astris. Illud autem risum potest mouere, quod de Honorio, puero nouenni, quem pater Augustum declarauerat, dicit, prudentiam aetatem adeo praecurrisse, vt omnes essent questi, imperium ei sero esse datum. VII. 85 sqq. Impudentiam sapit illa laus, quae Honorio et Stilichoni tribuitur, quum satis aliunde notum sit, quam aegre fines contra barbaros defenderentur. XVIII. 377 sqq. Hoc quoque non est omittendum, quod, quum virtus bellica maxime virum ornet, ea autem puerulo, qui nondum hostem ex propinquo viderit, non posset tribui, bello exorto semper causa Claudiano in promtu est, qua dicat impeditum fuisse Honorium, belli scilicet alias cupidissimum, quominus ipse in castra proficisceretur VII. 73 sqq. XV. 370 sqq. 347 sqq. Magis Stilichonis et Arcadii rerum administratio laudari non poterat, quam iis verbis, quibus vtitur Iustitia XVII. 171 sqq. Etiam hoc adtendas velim, quantopere vbique Claudianus, etiamsi tecte, Honorium, Arcadio praeferat. Ex VII. 85 sqq. paene colligas, Honorio curam rerum a patre proficiscente fuisse demandatam, quum de Arcadio sileatur, et v. 178 stella Theodosii oriens *adspicit* Arcadium, occidentem *remoratur visus* Honorius. Forsan *cliens* XVIII. 297. Arcadius est, opponitur illi Honorius v. 377 sqq. Haec omnia nostrae saltem aetati, quam lucri spes et timor in illis rebus solertiorem reddidit, quam veteres vmquam fuere, mira videri nequeunt.

que vndiqne conquiſito onerata riget. Vt actione aliqua inducta colorem epicum carmina trahant, ad faſtidium, quod in perpetuis declamationibus et deſcriptionibus auditores capere poſſit, leniendum, Claudianus ratione vtitur non ſemper felici, interdum ieiuna, in qua magnae imprimis Romae deae partes ſunt, interdum plures terrae in perſonas mutatae et fluuii in ſcenam prodeunt, non vt agant, ſed vt orationes, in quibus, quidquid figurarum et floſculorum ſcholae rhetoricae colligerint, conſumtum eſſe videtur, cum artis oſtentatione tamquam in auditorio aliquo recitent *f*). In tanta ſaepe rerum, quae vera laude dignae eſſent, inopia, eſt ſane, quod mireris, qua ratione poeta paruis et interdum futilibus verborum et ſententiarum pompa dignitatis ſpeciem conciliarit, et quaedam, non

f) I. 73 ſqq. Roma dea inducitur, quae Probino et Olybrio fratribus conſulatum impetret a Theodoſio M., qui modo Eugenium ad Alpium radices ſuperauerat. In fine v. 209 ſqq. Tiberinus ex antro ſuo excitatur, vt laudes fratrum canat, fluminibusque ſuae ditionis diem feſtum indicat. XVII. 113 ſqq. eodem miniſterio, quo Roma ſupra, Iuſtitia fungitur, coeloque relicto ad Mallium tendit, ne curſu honorum peracto in otio conſeneſcat, ſed rem publicam rurſus capeſſat. Non praetereundae ſunt etiam Vraniae partes in eodem carmine v. 270 ſqq. ſorores aliam ad alium deum mittentis, vt ea ſubminiſtrentur, quae ad ludos conſulares neceſſaria ſunt. XXVIII. 147 ſqq. Eridanus fugienti Alarico inſultat a Naiadum vna ad ſpectaculum fracti hoſtis excitatus. Iterum Romae deae mandatur v. 356 ſqq. vt Honorium ex Ravenna in ſuam vrbem inuitet. Non vnius numinis miniſterio poeta contentus eſt XXII; ibi Hiſpania, Gallia, Britannia, Africa, Oenotria Romam deam adeuntes inducuntur, vt Stilichonem ad conſulatum ſuſcipiendum adhortetur. Verſus finem 424 ſqq. Sol ad temporis antrum proficiſcitur aureum annum Stilichoni electurus. XXIV. 237 ſqq. Diana nymphas in omnes terrarum partes dimittit, ad feras capiendas, quae conſularibus ludis inſeruiant. cet.

admodum honorifica, virtutis et ſapientiae ſplendore dicendo induerit, et easdem ſaepe res quanta varietate expoſuerit. Cuius rei exempla in promtu erunt carminibus in tertium et quartum Honorii conſulatum inter ſe comparatis g), et quam ſtudioſe laudis et oſtentationis materiam vndique collegerit, ſpecimen luculentum carmen in ſextum eiusdem conſulatum ſuppeditabit. Ceterum ad rectum de toto hoc carminum genere iudicium ferendum hoc in vniuerſum tenendum eſt. Omnis laudandi ratio, quae quidem non ſolum ei, qui laudatur, ſed etiam aliis, qui legunt vel audiunt, placeat, non magis ab imaginandi vi et Muſarum dotibus, quam a ſenſu quodam exquiſito et iudicio

g) Iam in carmine VII. omnem laudandi materiam conſumſiſſe videtur, ſed in VIII. easdem plane res profert ita, vt variando nouitatis gratiam illis conſeruet. In vtroque orditur a pompa conſulari (VII. 1—6. VIII. 1—17.). In illo tantum indicatur, Honorium eſſe porphyrogenetum; in hoc genus eius celebratur, et res aui patrisque, cui ſeruati ab interitu imperii decus adſignatur, cuiusque clementia in victos extollitur, debitis laudibus ornantur. (VII. 7—14. VIII. 18—120.). In vtroque celebrantur natales Honorii. Porro compares VII. 15—21 cum VIII. 121—155; rurſus VII. 52—58 cum VIII. 24—40, et VII. 83 ſq. cum VIII. 169—202. Pugnam cum Eugenio in priori (VII. 89—100.) ornatius iam extulerat, quam vt eam in poſteriori potuiſſet retractare. Pari ratione ea, quae in illo (VII. 22—50.) ſummo ſplendore exornauerat, in hoc plane omiſit. In illo inſtitutionis quidem Honorii mentio fit, in hoc deae ipſae cum puero ludunt VIII. 160—164. Comparari etiam poſſunt VII. 51—62 et VIII. 214—395. Conſilio poetae vehementer accommodata eſt conuerſio repentina ad Theodoſium in ſtellam mutatum VIII. 428 ſqq. vt adſpiciat quam pulchros fructus illa praeceptio tulerit. Longae enim admonitionis, quamquam diſſimulatae, faſtidium laudibus tantum poterat mitigari, ſimulque occaſionem inde ſumſit illius laudes cum laudibus Stilichonis coniungendi. Sed longum eſt, ſingula proſequi, quae vtramque paginam faciunt.

poetae *subacto* pendet, vt intelligat, quo quis maxime ex sui ipsius et vulgi opinione ornetur, et quid alii, quum audiant, vel inuiti probent seu rei veritate adducti, seu verborum et sententiarum lenociniis inuidiam mitigantibus. Oportet enim carmen, quo laudes alicuius celebrantur, vt statua in honorem posita summaque arte expolita, omnium oculos cum voluptate non solum in se conuertere, verum etiam iucunde detinere, quo frequentiores enim lectores inuenerit, eo maius et perennius erit laudis monumentum. Nihil igitur in eo debet desiderari, quod in carmine politissima arte perfecto requiri solet, vt lector operis praestantia commotus summa voluptate perfruatur, itaque dulcedine captus teneatur, vt nullus in illo inuidiae sensus oriri, nec ipse ad historiae veritatisque calculos possit confugere. Quod vt fieri possit, genuinus et sincerus animi sensus in eo spiret necesse est, quem artis ostentandae et ornatus laboriose quaesiti suspicio non minus refrigerat, quam commodi alicuius aut accepti aut exspectati. Subesse etiam debet vel vera et iusta laudandi materia, vel saltem ea, quae aliqua ex parte speciose possit commendari, et vel leuiter tractata naturali fulgore exsplendescere. Errant quoque, qui arbitrentur, praecepta in hanc rem posse a rhetoribus peti, quum oratio, vt semel audiatur, componenda sit, carmen repetitae lectioni vel auditioni scribendum. Neque quidquam magis Claudiano fraudi fuisse vnusquisque fatebitur, quam forma ipsa carminum a poetices natura vtique aliena, vnde natum est aliquid, quod mixtas virtutes habet et rhetorices et poeseos, locumque obtinet inter orationem atque carmen, cuius ratio hybrida eo tempore tantum poterat placere, quo sensus pulchri exquisitus et peruersae magnificentiae studio et exaggerandi audaciae cessit. Probabile quoque est, Claudianum non animi voluntate et iudicio hanc

formam elegiſſe, ſed conſuetudine et more ſemel recepto ad illam eſſe delatum. Inter omnes poetas, qui laudandi partes ſuſceperunt, primum ſane locum obtinet Horatius, neque fere quisquam eſt, qui maiore cum dignitate illam prouinciam ſuſtinuerit. Sed rationes, quibus vſus eſt ingenio limatiſſimo et iudicii ſenſusque ſubtilitate ex conſuetudine virorum elegantiſſimorum contracta digniſſimis *h*), haud

h) Ad exquiſitam laudandi rationem, qua Horatius vtitur, referendum ſane eſt, primum, quod, dum alia re occupatus videatur, nec opinato quidem, ſed tamen naturali rerum ſerie ad Auguſti laudes ducitur; alterum, quod in Auguſti laudibus a re aliqua ſplendida eiusque auſpiciis conſilio aut virtuti adſignanda ſtatim deflectit ad id, quod ſpecie quidem ab argumento alienum eſt, tamen, ſi paullo accuratius adtendas, vel maxime pertinet ad magnitudinem et amplitudinem rei geſtae illuſtrandam et commendandam. Quae res minus animaduerſa in cauſa fuit, vt interpretes paſſim et antiquiores et recentiores contra omnem artis rationem duplex argumentum eiusdem carminis ſtatuerint, aut congeriem phantasmatum, vt illi quidem exiſtimabant, confuſam lyrica mentis perturbatione excuſarint. Huius rei exemplum eſt od. I. 12. cuius vim multi perperam acceperunt. Percitus Muſarum oeſtro ante oculos obuerſari videt ſubito illos deorum atque hominum, quos populus Romanus ſemper praecipuos habuit atque coluit. Animus eius ſancto hoc concilio quaſi adtonitus in omnes partes verſatur, ipſeque modo huius modo illius mentionem facit non ſeruato aut dignitatis aut temporis ordine, donec v. 51. ad Auguſtum veniat, atque in eius laudibus ſubſiſtat. Vel ipſam Catonis Vticenſis (v. 35.) mentionem ad Auguſti laudem pertinere, quis non videt? Summi enim viri et libertatis amantiſſimi commemoratio palam et impune facta oſtendit liberalem Imperatoris animum, qui tantum vindex reipublicae videri cupiebat, non euerſor, quique imperium a populo ſibi obtruſum vel invitus ſuſtinere ſimulabat. Specie quidem Auguſtus ſub Iove deprimitur, ſed quum ſecundum ab illo locum obtinere dicatur, ſupra omnes reliquos mortales extollitur. De hoc carmine aliter ſtatuere videtur Wielandus noſter, quem v. in not. ad Horat. Epiſt. T. II. p. 23. Alterius rei

ſcio an *lyrico* generi ſint propriae, atque temporibus et inſtitutis, quibus Claudiano indulgendum fuit, alieniſſimae. Quotus enim quisque tunc illa *blandimenta*, ad quae percipienda et teretes aures et ſenſus omni humanitate expoliti requirebantur, poterat intelligere, quotusquisque ſibi perſuadere, ſaepius in vna ſententia, in vnico, prope dixerim, verbo, maiorem laudandi vim ineſſe, quam in oratione panegyrica vel verboſiſſima *i*). Etiamſi igi-

exemplum luculentiſſimum eſt od. III. 5. in quo carmine exponendo ſententiarum nexum plerique non viderunt. Auguſtus Parthos, quum ſigna Craſſo erepta recepiſſet, ſubegiſſe a poeta fingitur. Illa victoria ignominiam non ſolum cladis Romanorum ſed etiam pacis deinde cum Parthis factae, vt captiui recuperarentur, qui iam matrimonia cum barbaris inire coacti erant, plane abſterſit. Illa pax ignominioſa a ſenatu erat facta aut comprobata, quamquam Regulus vel morte ſua cauere ſtuduerat, ne quando bellum cum hoſtibus tam ignominioſe populus Romanus finiret. Quaeritur iam, quae ſit illa pax cum Parthis facta, quo tempore et a quo? Hoc equidem neſcio. Sed res Romanorum contra Parthos poſt Craſſum ſub Caſſio, Bibulo et iis, qui poſtea exercitui praefuerunt, geſtae omnino parum cognitae ſunt, et diuerſe a diuerſis narrantur. Et, ſi pacem negas, poſſunt induciae locum habuiſſe ad recuperandos captiuos factae. Admiſſis iis, quae coniectaui, quaeque Horatius ſignificare videtur, quum hiſtoricis argumentis refelli nequeant, omnia expeditum nanciſcuntur explicatum, nec facilem et naturalem ſententiarum nexum requires. Auguſtus Parthos deuicit, pacisque ſeu induciarum turpitudinem ſuſtulit, qua ſenatus captiuos recuperare non erubuit, qui, vt vitam ſeruarent, non ſolum arma abiecerant, verum etiam Romae immemores matrimonia cum barbaris contraxerant, quamquam Regulus vel morte ſua cauere ſtuduerat, ne huiusmodi pacem facerent Romani cum Carthaginienſibus, etiamſi captiui peregrina connubia ad vitam ſeruandam non inierant. Forſan de illa re rectius poſſemus ſtatuere, ſi Appiani Parthica ad noſtram aetatem perueniſſent.

i) Num quis et breuius et elegantius Veneris pulchritudinem laudauit, quam Lucianus (Antholog. Gr. T. III.

tur Claudianus, ſi eum ad illa, quae ars deſiderat, reuoces, minus probari poſſit, tamen excuſatio illi eſt parata, ſi morem et conſuetudinem, cui erat litandum, aureſque obtuſas et corruptum aetatis eius iudicium, quibus erat placendum, apud animum reputes. Progrediamur ad illud carminum genus, quod ſecundo loco poſuimus.

Huius generis ratio eadem eſt cum priori, materia diuerſa. In illo laudandi, in hoc vituperandi partes ſuſtinet, atque, ſi vtrumque compares, invenias illum plus valuiſſe in hoc quam in illo. Scilicet in hoſtibus Honorii et Stilichonis laedendis, quidquid in eum finem vtile putaret, eo poterat impune vti, quum ſciret, ne monſtra quidem inferna quemquam eſſe offenſura, nam malos genios eſſe, eosque ſe rebus humanis immiſcere mortalesque in fraudem agere, vel Chriſtianae fidei doctoribus tunc erat perſuaſum. Etiam fingendi et comminiſcendi quaeque libera erat poteſtas. In priori genere, ad meram oſtentationem comparato, nulla erat orationis varietas, omnia vel in ſumma rerum tenuitate ſplendida erant et magnifica; in altero laſciuia interdum grauitati admiſta eſt, et dignitas ſubinde in petulantiam abit, indeque ſermo modo cothurno incedit, modo ſoccis inambulat. In hoc Furiarum et Bellonae inſtinctu et auxilio pleraque fiunt; in illo magnopere erat cauendum, ne deorum interuentu et ope gloriae eius, quem laudaret, detraheretur. Ceterum in vituperando eandem viam ingreditur, quam in laudando; totam

---

pag. 21. ed. Iacobs) illo epigrammate, quo imaginem Veneris ipſi dedicatam proſecutus eſt

σοὶ μορφῆς ἀνέθηκα τεῆς περικαλλὲς ἄγαλμα
Κύπρι, τεῆς μορφῆς φέρτερον οὐδὲν ἔχων.

Dignus ſane auctor, qui deae pulcherrimae oſculo fuiſſet exceptus. Et quanta vis eſt in illo verbo *egregii* apud Horat. od. III. 25. 4.

inimici vitam percurrit, omniaque ad odium, invidiam, infamiam excitandam idonea occupat, et carpendo, ridendo, calumniando vel vera vel ficta omni verborum turpitudine exagitat. Magis etiam ingenio indulget in inueniendo, epicaque ratione frequentius vtitur, quam in prioribus, vt ostendunt carmina in Rufinum, quorum prioris prima pars, omisso principio, quod declamatoris est sermone poetico vtentis, Claudiano satis feliciter cessit. Alecto felicitatis, qua homines sub Theodosii M. imperio fruebantur, inuidia corripitur. Quam felicitatem vt conturbet, conuocat monstrorum infernorum concilium. Sententiae dicuntur. Megaera censet, sufficere Rufinum Constantinopolim mittendum. Ipsa se accingit operi, illumque, cuius pueritiam ipsa finxerat, lucri cupidine et spe potentiae futurae concitat. Bene hominis astutia et calliditas exaggeratur, ne mireris Theodosium istius insidiis succubuisse. Hactenus bene; sed statim ad ingenium et consuetudinem poeta redit, declamationemque interponit frigidam, de cupiditate habendi, quam longa scelerum recensio excipit ab illo improbo commissorum, in qua satis prudenter pleraque tantum significat poeta, ad quaedam adludit, ne inuidiam faciat manibus Theodosii, quod nebuloni tantum indulserit. Quamquam autem poeta, si, quae composuit, ad artem referas, in hoc genere magis probatur: displicere debet, si consideres vel leuitatem eius in laudando vel in vituperando cupiditatem. Sed patriae vitiis inquinatus, Romamque profectus, Stilichonem patronum nactus est, prudentem quidem et callidum, sed et genere et moribus barbarum, cuius voluntati erat inseruiendum. Inde quoque factum est, vt in spectaculis et immanibus et abominandis cum voluptate immorari videatur, dummodo Stilichonis vindictae satisfaciat. Quis enim ab humanitatis

ſenſu non plane alienus illam Rufini dilacerationem *k*), tamquam in tabula picta propoſitam, ſine horrore et oculis irretortis poteſt adſpicere! Valet tamen ad poetam ex parte excuſandum, quod illorum hominum, quibus ſcribebat, oculi et animi conſuetudinis callo erant obducti, nihilque gratius iis eſſe poterat, quam iram ſuam vlciſcendique cupidinem expletam videre. Propterea quoque miſer ille in fruſtula diſſectus et diſſipatus Rufinus nondum dimittitur, ſed ad inferos deductus poenae traditur ſempiternae *l*). Quid in vituperando poſſit efficere, videtur expertus eſſe in carmine XVIII et XX, in quibus Eutropium ſpadonem, grauiſſimum Stilichonis aduerſarium, euerſum et in exilium actum, in patroni ſui gratiam non ſolum aequalibus ſed etiam poſteris abominandum reddere tentauit, nomenque illius aeterna infamia adſpergendum. Iſte Eutropius, quod hactenus inauditum fuerat, et ſpado et conſul, largam ſane materiam maledicendi praebere potuit, etiamſi res eius geſtae non magnopere fuiſſent culpandae, atque illam rem quaſi cardinem conſtituit, in quo vtrumque carmen verteretur. Hac indignitate veluti vehementer percuſſus omnia monſtra et portenta, quae ſemper grauiſſima ſunt habita maximeque dira, principio recenſet, quorum tamen nullum tam foedum et immane fuerit, quam conſul ſpado. Omni deinde verborum pondere vtens eos, quorum eſt monſtra procurare, deorumque iram auertere, compellat, vt explorent, quae tanta calamitas turpiſſimo illo omine portendatur, quoue piaculo poſſit depelli *m*). Cum fortuna expoſtulat, quod, ſi omnino voluerit ſeruum facere conſulem, non probum et

k) V. 407 ſeqq.

l) V. 466 ſeqq.

m) XVIII. 1 – 23.

frugi, ſed abiectiſſimum, ſed infinitorum dominorum elegerit, qui non amplius vendi, ne dono quidem cuiquam obtrudi potuiſſet. Verba et ſententiae, quibus haec expreſſit, huiusmodi ſunt, vt vehementius et contumelioſius nihil poſſit excogitari. Potuiſſes exſpectare, iam ſatisfactum eſſe maledicendi officio, quod adſentandi ſtudium poetae impoſuerat, verum illa omnia exordii tantum vices ſuſtinent, ſtatimque cognoſcimus, poetam in animo habere, nihil praetermittere, quod memoriam iſtius hominis aliqua ratione poſſit diffamare. Incipit enim a prima pueritia, eaque etiam, quae fortunae fuerant, ſuaque natura miſerationem potius quam inuidiam mouere ſolent, ſumma inhumanitate vel potius crudelitate in ludibrium iſtius adhibet, dumque ea vel mente recolit vel effingit, velut laetiſſimo ſpectaculo frui videtur. Ex his rebus ſaeculi mores cognoſcas, quibus talia placere potuerint. In ſequentibus, vbi vitam ſpadonis vſque ad aetatem eius exoletam proſequitur, talem verborum, ſententiarum, et ſimilitudinum delectum habet, vt ex altera parte ingenium mireris, ex altera doleas, donum illud naturae in re tam turpi eſſe conſumtum. Imaginem enim miſeri hominis videmus omnibus numeris abſolutam, vt ad foeditatem et obſcoenitatem nihil poſſit addi. Quaecunque mala ſenectus decrepita et neglecta adferat, in iſtam aucta etiam et amplificata congeſta ſunt. Sed piget iſtis rebus diutius immorari, in quibus, quantum arti tribuit poeta, tantum ab humanitate diſceſſit, et quae dicta ſunt, poſſunt ſufficere ad oſtendendum, quibus lineamentis et coloribus vſus ſit in aduerſariis deſcribendis, qua in re non dubitat, omnem probabilitatis legem migrare, dummodo curet, ne turpitudine aliqua vulgari inſignes conſpiciantur.

Progrediamur ad tertium genus, quo bellum Gildonicum et Geticum continetur. In quo quum persona vel laudanda vel vituperanda non sit proposita, sed res gesta exponenda, iure potuisses exspectare, rationem epicam potissimum fuisse adhibitam. Verum multum falleris, nam in duobus illis carminibus actionis est parum, nimiumque declamationis *n*). Dii quidem et homines complures in scenam prodeunt, sed plerumque vt pueri, qui orationes memoriae mandatas ante magistri cathedram recitant. Hoc praecipue locum habet in carmine XV, quia illa pars, quae narrationem expeditionis continebat, fato intercidit. Mirari quoque hoc possis, quod in carmine XXVI Claudianus illud ad Pollentiam proelium, quod prae ceteris debuisset verbis exornare, leuiter tantum adtigit. Forsan consultius existimauit, paucis in illa re describenda defungi, quae accurate exposita gloriam Stilichonis vel minuisset vel obscurasset. Huius rei suspicionem ipsum quoque poetae studium mouet in laudando Stilichonis consilio (v. 90 seqq.), quo pulsum Alaricum, quem, si adulatori fides est, vel viuum capere vel penitus delere potuisset, saluum et incolumem ex Italia decedere passus est. Huius-

n) Roma dea fame propter retentas a Gildone naues frumentarias paene confecta in Olympo ad deos frequentes orationem habet v. 28—127. Qua finita Africa prodit, calamitatesque suas exponit v. 139—200. Iupiter verbis paucioribus defungitur v. 204—207. Theodosius auus et pater ille ad Arcadium hic ad Honorium mittuntur. Illius oratio continuatur a v. 236—324; huius a v. 330—347. Honorius narrat somnium Stilichoni a v. 354—378. Stilicho respondet a v. 380—414. Exercitum collectum Honorius ad virtutem exhortatur a v. 427—466. Milites alacritatem exprimunt suam a v. 488—504. In hoc carmine poeta doctrinam suam in antiquis fabulis, historia Romana et locorum descriptione explicat, iisque rerum gestarum ordinem saepius interrumpit.

modi eloquentiae ſpecimina ſaepius noſtra memoria in eo bello ſunt edita, quo Germania, non virtuti et armis, ſed Principum diſcordia proditioni et perfidiae ceſſit. Ceterum quum indoles et natura huius generis carminum a prioribus non magnopere abludat, eaque vitia, quae ſupra notata ſunt, huic quoque inſint: ad ea properemus, quae reſtant.

Quartum genus, quod carmina in nuptias Honorii et Mariae atque Palladii et Celerinae complectitur, quum materia ipſa tum tractatione maiorem lectoribus voluptatem praebebunt. In hoc videmus poetam, quamquam illis vinculis nondum plane exſolutum, quibus eum conſuetudinis vis exiſtimatioque publica de pulchro et honeſto, qualis tunc temporis erat, innexum tenebat, liberius tamen incedere, et ex ſuo ipſius ingenio materiam petere, quam in prioribus vel virtutes amicorum vel vitia aduerſariorum praebuerant. Quum enim laudes alicuius perſequi aut vitia aut rem aliquam geſtam exponere magis ſit oratoris vel hiſtorici quam poetae, quia tot tamque diuerſa, quae ſimul praedicanda ſunt, vix ita poſſunt componi, vt membra quaſi vnius pulchri corporis videantur, neque rerum delectus liber eſt, neque omni verborum et ſententiarum pompa ille ardor excitari poteſt, quo liberi ingenii, ſenſuum et imaginum veritate accenſi, foetus agnoſcuntur: noli mirari, quod in prioribus declamatorem tantum ſentias poetico ornatu incedentem, teque ipſum in tanto artis adparatu nihil commotum. Nuptiarum cogitatio copiam rerum et imaginum venuſtarum poetae menti ſuggeſſit, quas inuentione ingenioſa ita coniunxit, vt naturali vinculo inter ſe cohaerere videantur. Compoſitio atque adumbratio poetam prodit, quamquam in ſingulis partibus expoliendis populärium magis iudicium, quam naturae veritatem atque ſimplicitatem ſecutus ſit, neque omnino liber fuerit ab iis

vitiis, quae temporum et morum corruptela in artem poeticam inuexerat. In carmine X fingit poeta Honorium amoris desiderio correptum de nuptiarum dilatione queri. Cupido, auctor vulneris, adstat, et vbi vidit, Honorii pectus telo misso inflammatum, statim ad matrem auolat tantam victoriam nunciaturus (X. 1 — 48.). Mores quidem eius, qui, primo amore accensus, omnium rerum, quibus ante delectaretur, taedio adficitur animoque nequit consistere, in Honorio naturae accommodate sunt expressi, sed in querimoniis, quae illi tribuuntur, plura sunt intexta, quae abesse malis, praecipue dignitatis imperatoriae mentionem ab amoris simplicitate prorsus alienam. Hoc tamen Imperatoris reuerentiae poeta dandum putauit, nec Stilicho poterat in malam partem accipere, quippe qui, quo tutius ipse dominatum exerceret, speciem maiestatis Honorio relinquendam existimaret. Sedes Veneris in insula Cypro ita describitur, vt agnoscas, Claudianum ingenio non fuisse destitutum, sed aeui vitiis, quibus rerum magnificentia plus quam simplex gratia placebat, illud fuisse inquinatum. Inde nata est auri et argenti copia gemmarumque pretiosissimarum multitudo, quibus omnia exstructa atque distincta narrantur. Sed haec compensantur pulchro loco, quo Venus in cultu corporis occupata Gratiaeque illi ministrantes inducuntur (v. 97 — 109); et illo non minus venusto, quo Venus Cupidini, quem victoria superbientem, remque gestam festinanter et concise narrantem gremio exceperat, prae gaudio nihil respondet, sed statim, ornatu corporis accelerato cestoque adrepto, ad litus properat, Amoresque alio alium ad Tritonem arcessendum praemio proposito dimittit. Pulchra quoque est illa scena, quam poeta carminis XXXI principio oculis proponit. Venus in vmbraculo vitibus contexto super flores molliter reclinata som-

num capit ad folis aeftum vitandum. Nymphae et Gratiae fub ingenti quercu iuxta requiefcunt. Cupidines fufpenfis per ramos arcubus pharetrisque vel colludunt, vel auium nidos inueftigant, vel mala legunt dominae, vel volitant per fummas vlmos, vel in ftatione funt ad arcendos Faunos reliquosque deos filueftres, ne nimis curiofi Veneris fomnum conturbent. Sed non aeque bene Venus, vbi chori ex vrbe vicina auditi fomnum illi excufferunt, Amores dimittit ad quaerendum Hymenaeum, et quum ipfa in illum incidiffet, ex eo quaerit, cuiusnam nuptiae celebrentur? Ceterum motus animi, quos fentit Hymenaeus Venere vifa, egregie funt expreffi (v. 40 feqq.). Minus placet declamatio, qua ille generis nobilitatem et Palladii et Celerinae celebrat (v. 56 — 99). Apte in priori (X. 135 feqq.) Triton Cymothoen reluctantem ambiens deprehenditur, qui, vbi audiuit, fi properaffet, facilem fibi dehinc illam deam fore, ad litus feftinat, in illum corporis habitum compofitus, quo Venerem per mare vehens a plafticis et pictoribus fingi folet. In itinere defcribendo poeta ingenio luxurianti nimis indulfit, nec margaritae, a Nymphis marinis e maris fundo in dona nuptialia petitae, fatis probantur. In altero (XXXI v. 103 feqq.) curru vehitur Venus floribus ornato et a columbis tracto; Amores auibus infidentes per auras iter faciunt. In oratione Veneris (X. 190 — 227.), qua comitibus partes cuique agendas diftribuit, rerum opulentia, nimis ftudiofe oculis expofita, offendit. Tandem ad Mariae aedes peruenitur, quae puella tum maxime ex veterum Graecorum et Latinorum poetis, et quod mireris, ex Sapphus carminibus, pudicitiae exempla difcebat. Pulchritudo matris et filiae Veneris ftupore exprimitur adiectis fimilitudinibus haud ineptis; fed fequens oratio, quae Veneri tribuitur (v. 252 —

281) quamquam non omnino difplicet, oratorios magis lecythos fapit, quam fimplicitatem et venuftatem Venere dignam. Etiam in altero (XXXI. v. 116 — 138.) Venus ad aedes Celerinae tendit easque floribus ornat et balfami odoribus implet, tum, puella ad iuuenem e matris gremio deducta, iunctisque illorum manibus, illum, vt precibus potius quam vi puellam adgrediatur, hanc, ne nimis iuueni repugnet, adhortatur *o*).

o) Sed ne femper Virgilium, Horatium aliosque poetas, quos melius aeuum protulit, cogitantes Claudianum prae illis faftidiamus, age comparemus illum cum Sidonio Apollinari, cuius duo epithalamia funt, alterum Ruricio et Iberiae, alterum Polemio et Araneolae dictum. Quo facto, etfi non vndique teres fit Claudianus et rotundus, maculaeque offendant, quas adfperfit recentioris aeui confuetudo, libenter tamen ab Sidonii frigore et ieiunitate ad illum refugiemus. In priore carmine, quod nullam habet inuentionis laudem, fed imitationem potius puerilem, incipit poeta a defcriptione fedis Venereae v. 1 — 13. cf. Claud. X. 49 — 51. et templi v. 14 — 26. cf. Claud. l. c. 85 — 91. Triton, quam Galathea comitatur, huc vehit Venerem; Amores fequuntur. Venerem dormientem (cf. Claudian. XXXI. 1 fqq. Nefcis vtrum in Tritonis dorfo an in litus egreffa dormiat) vnus Amorum, e Gallia adueniens, fufcitat. Locus hic non adeo inficetus eft. Sed orationem eius v. 61 — 72 cf. cum Claudian. X. 116 — 122. et quae Venus refpondet v. 72 — 93 cum Claudian. l. c. 264 — 275. Sequitur defcriptio currus, quem Venus iunctis oloribus confcendit v. 93 — 110. comitatus v. 113 — 123. Compara porro v. 124 — 5 cum Claudian. XXXI. 116 — 123. Vbi Venus eo, quo deftinauerat, peruenit, dextras iungit fponfi fponfaeque faufta quaeuis adprecans v. 129 — 133 cf. Claudian. XXXI. 124 — 138. Alteri carmini fententia fubeft non abfurda illa quidem, inde nata, quod Polemius philofophiae erat deditus, aemulusque erat ftoicorum, Araneola autem quum nomine tum texendi arte notiffimam poetae fabulam in mentem vocauerat; tractatio eft frigidiffima. Araneola, quae Mineruam texto, quo philofophum tetricum irriferat, illufit, ftoico in poenam iungitur. Defcriptio Mineruae, eius thoracis, clipei reliquique habi-

Ad quintum genus pertinent ea carmina, quae in Mſſ. epithalamio Honorii et Mariae vel praemittuntur vel poſtponuntur. Inſcripta quidem vulgo ſunt *Feſcennina;* quum autem in Mſſ. haec inſcriptio variet, num ea genuina ſit, poteſt dubitari. Carmina ſunt quatuor, nec, vt vel ex argumento patet, inter ſe cohaerentia, vt quidam tamen ſtatuerunt, in quorum primo Principis pulchritudo celebratur, quae tanta ſit, vt omnes deas amore accendat et vel Scythas et Hippolyten domet. In toto hoc carmine ne leuiſſima quidem ſignificatio occurrit, illud in Honorii laudem eſſe ſcriptum, ſed poteſt ad quemcunque pulchrum Principem trahi. Ceterum non inuenuſtum eſt, et inter meliora Claudiani poteſt cenſeri. In ſecundo totus terrarum orbis ad concelebrandas nuptias inuitatur. Priori forſan eſt poſtponendum. Tertium, quod ſcriptum eſt ad Stilichonem, frigidam continet ſententiam, nec a virtute poetica poteſt commendari. Venuſtius eſt quartum, nec ſolum ingenium Catulli, ſed etiam laſciuiam eius ſpirat, verumque epithalamii titulum ſibi poteſt vindicare. Barthius, quem ſecutus eſt Gesnerus, exiſtimauit, illa carmina primo nuptiarum die a Claudiano eſſe recitata, quae quum minus placuiſſent quibusdam ſeuerioribus, illum, vt oſtenderet, ſe poſſe etiam altius quiddam et grauius canere, ſeptimo die adtuliſſe epithalamium, quod noſtro ordine decimum eſt. Verum enim vero omnia haec nituntur coniectura, cui anſam dederunt verſ. 9 ſeqq. carminis IX, quam nec infringere nec confirmare operae pretium videtur.

---

tus a v. 1—33. Deinde a v. 37—125 omnis philoſophiae hiſtoria dogmatumque varietas percurritur. cf. Claudian. XVII. 77 ſqq. Sequitur veſtium a Minerva textarum deſcriptio v. 126—145; tunc earum mentio fit, quae Araneola fecit v. 150—178. eiusque, qua Minerva illuſa eſt v. 181—184. Verſus pauci, qui ſequuntur, reliqua continent.

Porro illa carmina, quibus praelusit maioribus Claudianus, nouum genus constituunt, in quorum nonnullis ostendit, quid praestare potuisset, si Musis tantum, non Honorio et Stilichoni, cecinisset. Forsan suum quodque carmen e maioribus praefatiunculam habuit, sed quaedam, quum colligerentur in vnum fasciculum Claudiani carmina, iam interciderant; vt contra quaedam praefatiunculae exstare videntur, quae ad illa carmina, quibus nunc praefigi solent, nullo modo pertinent. Carmen quidem IV, quod in fronte secundi in Rufinum carminis collocatum videmus, ad hoc minime spectat, quemadmodum iam Barthius recte obseruauit, neque magis ad aliud quodcunque eorum, quae seruata sunt. Quo, nisi omnia nos fallunt, ei carmini praelusum est, quod victoriam de Getis a Stilichone in Graecia reportatam celebrabat, ad quam non vno in loco Claudianus adludit. Nec credibile est, poetam, qui victos ad Pollentiam barbaros cecinit, illam cladem Getis illatam silentio praetermisisse, quum tam amplam laudandi Stilichonis materiam praebere potuisset. In hoc Musas inuocat, et Apollinem ipsum, vt suae sedis defensorem coronent, deinde argumentum carminis maioris, quod subinde recitaturus est, proponit, Stilichonemque rogat, vt canenti sibi aures praebeat. Sermo purus est et comtus, neque ornatu neque doctrina molestus; sententiae non operose quaesitae, sed ab ipsa re suggestae. Propter nimium tumorem minus placet carmen II, quod forsan interpolatione laborat. Iucundam quoque similitudinem continet VI, modo obliuiscaris, deum illum Honorium fuisse, puerulum, vndecimum vix aetatis annum agentem. Dignitas cum suauitate egregie iuncta est in carmine IX, et, si quid iudico, ipsi epithalamio, cui praefixum est, illud est anteponendum. Minus placet carmen XVI, propter similitudinem

nimis longe quaesitam neque satis conuenientem. Praefatio carminis XVIII non amplius exstat, qua tamen, vt ex Claudiani consuetudine colligere possumus, destitutum non fuit. Etiam secundum in Eutropium praelusionem habet ipso carmine longe meliorem. Carmen XXIII non tertio libro in Stilichonem, sed primo, praefigendum videtur, et ad omnes tres pertinuisse, nec ex XXII. 286 seqq. possis colligere, Stilichonem nondum Romae fuisse, quum illa scriberentur. Non quidem inuenustum est carmen XXV, sed venustius XXVII, si illud ipsum, non eum simul, in quem scriptum est, consideres. Elegantissimum sane XXXII habendum, quod principia, incrementa et perfectionem nauigationis paucis versibus complectitur, sed ad librum, in cuius fronte nunc legitur, vix pertinet, neque magis XXXIV. Nihil enim in illis est, quod ad ea, quibus praemittuntur, possit trahi. Hoc autem omnes fere habent praefatiunculae, vt iis aliquid insit, ex quibus tuto colligas, quorsum pertineant. Ceterum haec duo carmina illi epico, etiamsi integrum ad nos peruenisset, virtute poetica palmam praeripiunt, nisi dignitatem carminis decempeda metiaris.

Carmen epicum, quod vulgo *De raptu Proserpinae* barbare, vt existimat Heinsius, qui *raptus Proserpinae* corrigendum censet, inscriptum est, ab actione, quam voluit primariam poeta esse, titulum traxit, quem etsi nemo facile contendet esse genuinum, tamen similem illud carmen in fronte gessisse, docent verba Sidonii Apollinaris, quae supra protulimus. Omnem disputationem ex illa quaestione ortam, num fabula de Cerere et Proserpina praebere potuerit materiam carmini epico satis idoneam, vanam puto et inanem, quum, quid ingenium aliquod felix et a natura benigne instructum possit efficere, definire nequeas, nec, si vel

pluribus conata haud prospere cesserint, non inde sequetur, argumentum, quod incassum toties tentatum sit, ab huiusmodi tractatione prorsus abhorrere. Recte quidem dixeris, quo vberior res sit, quam tibi proposueris, eo faciliorem reddi laborem, quippe quia in rerum copia electione tantum opus sit et diligenti compositione: ingenium tamen fons est rerum inexhaustus, vnde semper deprómi possunt, quae argumento desint, ita vt nihil tam simplex sit et tenue, quod non tractatione fieri possit vberius. Quid? Iliade penitus incognita, si quis iram Achillis cum Proserpinae raptu animó contenderet, vtram rem et grauiorem et vberiorem iudicaret. Quae quum ita sint, neminem mouere debent, quae Walchius contra disputauit *p*). Quin, qui neget, actionem illam non tam quidem per se, quam propter ea, quae secuta sunt, esse grauissimam, arbitror esse neminem. Quid enim magis, non ad certam aliquam gentem, sed ad omne genus humanum potest pertinere, quam agriculturae inventio, vnde semina simul omnis humanitatis vitaeque cultioris et sparsa sunt et efflоruere. Hanc rem ita tractare, vt admiratio inde et delectatio auditores et lectores capiat, poetae est ingeniosi. Num autem hoc omnino fieri potuerit in actione, in qua deorum tantum partes sunt, nec adfirmauerim nec negauerim. Quid fieri potuerit, nemo facile dixerit; quid factum sit, facilius diiudicabitur. Sed mihi propositum non est, ad praecepta, quae artis scriptores excogitauerunt, Claudianum exigere, et vt alter Procrustes, quae lectuli modulo minus conueniant, vel amputare, vel dilatare; verum vt vnus de multis, non de schola neque a magistro,

p) In libello, cuius est titulus: *Vberioris commentationis de Claudiani carmine de raptu Proserpinae inscripto specimen.* Goettingae 1770. 4.

quae mihi probentur, quaeue minus, candida mente profitebor. Sunt quaedam principia veri et pulchri in animis hominum insita, quibus vt quique proxime accedunt ad naturae simplicitatem, ita maxime quasi impetu quodam coeco reguntur, quamquam illorum ab omni rerum copulatione remotorum sibi conscii non sint. Illa citra rerum complexum animo sibi proponere, aliaque ex illis ratiocinatione deducere, accurate definire, ad genera et classes reuocare, artemque inde efficere recentioris, et nostrae maxime, erat aetatis, iudiciique maturitatem requirebat et quasi principatum, quem temporibus antiquis imaginandi vis et ardor aliquis animi obtinuerat. Quae quidem ante oculos habere, quum veterum monumenta legas, ad multas res vtile est, praecipue autem id praestat, vt intelligas, tenerum et incorruptum naturae sensum in hominibus, certum aliquem ingenii cultum rerum quadam felicitate nactis, sed pristina morum simplicitate nondum amissa, plus efficere potuisse, quam subtilissimas de arte disputationes, quibus nostra aetas onerata est et laborat. Videamus iam, quemadmodum poeta argumentum sibi propositum persecutus sit.

Contra Horatii *q*) eorumque, qui Horatium secuti sunt, de carmine epico praecipientium normam atque regulam non moderate et modeste Claudianus orditur, sed spiritu quodam vehementiore animi, diuino adflatu concitati, principio statim incedit et speciem potius vaticinaturi, quam narraturi, prae se ferre videtur. Quae ratio quum acriter sit a quibusdam notata *r*), dispiciendum est, num habeat, quo se quodammodo tueatur, aut num ali-

q) Horat. Arte v. 136 sqq.

r) Walchius l. c. p. 24. versus 1 — 19 non decori sed dedecori esse carmini putat, eoque iam absoluto cum nimio studio a poeta adfictos atque operei adiectos.

quid ſit, quod poeta ſequi potuerit. Nempe ea erant canenda, quae magnam partem apud inferos fuerant geſta. Haec ſine monitu diuino ſcire poeta non poterat, animum igitur ab Apolline occupatum ſingit, mentemque priorem penitus expulſam, ſeque inter earum rerum ſpecies repente delatum, quas erat expoſiturus. Hanc animi concitationem ſubitique furoris acceſſum exprimit imaginum obſcura et confuſa ſignificatio, quae oculis de improviſo ſunt obortae, atque illa fictio, qua in templum Cereris Eleuſiniae delatus ſibi videtur, iisque ſacris intereſſe, in quibus actione quadam oculis ea proponebantur, quae argumentum carminis conſtituunt. Iam ſibi redditus, quamquam mente adhuc commota, deorum inferorum veniam precatur, vt ſibi, quae viderit, cum aliis liceat communicare. Hoc enthuſiasmo, quo poeta conſilium atque argumentum carminis proponit, lectoris animus neceſſe eſt vehementer commoueatur exſpectatioque intendatur, quam deinde ne deſtituat narratio ipſa, etiam atque etiam cauendum eſt. Verum nequaquam illa fruſtrabitur lectores, ſi rerum expoſitio ita eſt temperata, vt admirationem moueat, ſuſtentet, ſenſim augeat, animum ſpe et timore ſuspenſum teneat, nouaque ſemper voluptate permulceat, etiamſi impetus, quo opus eſt incoeptum, in ſedatiorem narrationis habitum, rebus exponendis aptum, abierit. Cogitemus igitur poetam repentino numinis inſtinctu mente ſolita emotum, nouisque rerum imaginibus, quae ei aliae poſt alias ſuboriuntur, ſtupentem et conturbatum, rerum nouarum multitudine et mole plane oneratum, conditionemque ſuam in vniuerſum tantum indicantem potioraque capita eorum ſignificantem, quae ante oculos verſantur. Narratio, quae ſequitur, videri poteſt eius, qui reſipuerit, aliisque, quae viderit, animo rurſus compoſito et quieto exponentis.

Hanc rationem secutus esse videtur inter alios Wielandus noster, in carmine *Oberon* inscripto, quem nemo sanus, nisi qui veterum exemplis prorsus acquiescendum, Horatiique praeceptum semper et vbique sequendum putat nulla rerum naturae ratione habita, hoc nomine vituperabit. Quae quidem veteres in ratione et disciplina pulchri instituerunt atque sanxerunt, plerumque sunt eiusmodi, vt ipsius naturae dictata, a quibus non sit recedendum, existimari debeant, quorundam autem ratio ea est, vt certis tantum rebus adstricta perperam ad omnia quaecunque transferantur. Quemadmodum nemo negabit, veteres in pulchro et venusto diiudicando plus vidisse et sensisse acutius, quam nos, qui a naturae simplicitate remotiores variisque opinionibus et institutis, prauo more receptis, corrupti sumus; sic stolide antiquitatem admirantis est, arbitrari, veteres omnem rerum naturam exhausisse, nouisque commentis nullum locum reliquisse. Haec sufficiant ad carminis epici prooemium contra eos defendendum, qui, vt frigidi grammatici, non rationibus pugnant, sed praeceptis tantum nituntur, quae apud veteres legerunt. Quum autem per se intelligatur, principium carminis, illa ratione constitutum, quamquam natura sua lyricum sit, lyricumque dicendi genus postulet, non ita tamen comparatum esse debere, vt a reliquo corpore, tamquam pannus inscite adsutus, dissideat, sed transitum *mollem* atque facilem habere, vt quasi genuinum totius membrum videatur: Claudianus in hoc minus ferendus est, qui, vt alia, quae ad dictionis genus pertinent, omittam, non probanda, cliuo molli seu per gradus non descendit, sed plane ab alto in lutum, vt aiunt, se praecipitat. Quis enim ex hoc principio huiusmodi narrationis initium (v. 32), quo anus auspicari solent naenias suas, aequo

animo poteſt ferre. Sed ſatis de prooemio; videamus totius carminis diſpoſitionem.

Inducitur ſtatim Pluto ira commotus, quod ſolus ex diis connubio egeat, eiusque iuſſu monſtra inferna contra ſuperos bellum parant (v. 32 – 41). Quum iam omnium rerum confuſio ex hac contentione immineret: Parcae, ad pedes illius abiectae, rogant et obteſtantur, vt a Iove coniugem petat, nam repulſam eum laturum eſſe negant (v. 41 – 67). Verecundia precantium motus per bonam gratiam obtinere ſtatuit, quod vi ſibi conciliare parauerat (v. 67 – 75). Iam quaeritur, cur ira Plutonis tam repente et tantopere excanduerit? Num iam precibus ante, et ſaepius, rem tentauerat incaſſum? Et, ſi tentauerat, quod tamen nusquam ſignificatur, quanam re motus Iupiter, ſiquidem omnino id negare potuerit, negauit? Deinde, ſi Parcarum arbitrio omnia ſubiecta ſunt (v. 51 – 53), cur ad pedes Plutonis accidunt ſupplices? Poſſis dicere, non deorum res, ſed hominum, omniumque rerum, quae in terris ſunt, ad arbitrium Parcarum ex mente poetae pertinere (v. 55 – 63); ſed ſi diſſolutionem *legum pacis ſirmatarum* (v. 64), quarum auctores Parcae ſe profitentur, quum ex iis, quae ſtatim ſequuntur, tum ex ſuperioribus (v. 42 – 47) explices: rerum omnium complexum ab nutu et arbitrio Parcarum pendere Claudianus finxit. cf. v. 215 – 217. Tandem, ſi futuri erant conſciae, quid omnino belli adparatu erat opus, quandoquidem eae tantum a Plutone fuiſſent conſulendae. Quae quum ita ſint, adparet, totam rem non ſatis accurate a poeta fuiſſe expenſam. Sunt praeterea, quae notatu digna videantur, praecipue diſplicet comparatio (v. 69 – 75) per ſe ſatis bona, ſed loco inepto.

Mercurio propere accito declamationem Pluto, ex rhetorum ſubſelliis petitam, detonat, qua ſatis

ſuperbe Iovem increpat, bellumque minitatur, niſi obtemperet imperataque faciat (v. 89 – 116). Iupiter, perlatis mandatis, terrore forſan perculſus, poſtulatis annuit, illo tantum angitur, quae tandem illud coniugium ſit ſecutura? Sed ecce, cogitanti, animumque in omnes partes verſanti, pulcherrimum ſcilicet ſuboritur conſilium (v. 117 – 121) *s*). Quae ſequuntur de Cerere et Proſerpina

---

s) Operae pretium eſt legere, quae Walchius (l. c. p. 45) protulit: *Actionis vero ingreſſus iamiam magni et grauis aliquid habet, rationi, omnem rem inueniendo ac disponendo ita conuertendi, vt non modo lectoris animus ſed poetae quoque ſpiritus in elaborando argumento excitetur atque inflammetur, profecto accommodatiſſimus. Pluto non amoris dulcedine captus, ſed inuidia erga fratrem ſuum excitatus, coniugem deſiderat, quae ei ſolatium quaſi in tenebris ſuis eſſe moeſtamque ipſius ſortem tolerabilem reddere poſſit. Eo minus igitur deſiderium, quo ille flagrat, iniquum videtur, ex quo iuſtioribus cauſis adiungere ſibi velit vxorem. Quid mirum igitur, vt iracundia ille exardeſcat et ſeuere minetur, niſi Iupiter voluntati ipſius ſatisfaciat. Quid mirum, vt tota inferorum cohors principis ipſius cauſam ſuſcipere ac defendere velit? Quum igitur Plutonis iram ex iis cauſis deduceret poeta, quae et alios cum eo coniunctos ad vltionem ſui commoueant; eo effecit, vt eiusmodi res et caſus et pigmenta ſeſe ei offerrent, quae animum excitare et capere poſſent. Itaque puto Claudianum in inſtituendo carminis ingreſſu optime verſatum eſſe, quippe qui eo rem tractandam inde ab initio ſtatim ad eam ſublimitatem et dignitatem extulit, quae actioni, poemati heroico ſubiectae, propria ſit, neceſſe eſt, et poetam ad eas res deducit, in quibus pulchre adumbrandis ingenium illius excellere optime poteſt. Sed*

Parcae vetuere minas —

Quam apte, vt Parcas ad leniendum et flectendum Plutonis animum adhibuerit poeta! Quum enim Parcae nihil aliud quam ordinem, in rerum natura legibus ſanctiſſimis ſemel conſtitutum, ſignificarent legesque illae ſuperorum, qui eas tulerant, discordia ac bello tolli atque euerti poſſent, quis alius maiori cum dignitate et feli-

(v. 122–140) satis bona sunt, quibus indicat poeta, vnicam Cereris filiam Proserpinam esse matrique carissimam, iam ab Apolline et Marte in matrimonium petitam, quos tamen mater repudiauerit, illamque puellam, quum raptus eius tum maxime timeretur, in Sicilia loco aliquo ante praeparato a matre fuisse absconditam. Sequitur locus communis de Sicilia eiusque insulae natura, cuius descriptione, velut gemmula, carmen poeta distinguere studuit, non quidem omnino aliena, sed tamen frigidiuscula (v. 140–157). Aetnae montis descriptio (v. 158–168) alienior est, aptiorique fortasse loco (III. 330 sq.) potuisset inseri, sed sequentes versus, quibus physices doctrinam ostentare videtur, mihi quidem non solum frigidissimi, sed plane absurdi videntur. Ceterum vix adtinuit, Siciliae nobilitatem tantopere celebrare, quum obscurus aliquis angulus Cereris consilio accommodatior fuisset, id quod Ceres ipsa sentit seroque profitetur (III. 120 sqq.).

Filia, vt putabat Ceres illa quidem, bene abscondita, iter facit per aerem ad Cybelen in Phrygiam (v. 170–211). Quod quum Iupiter vidisset, Venerem arcessit, eamque iubet postero die Proserpinam, dolis circumuentam, in campum deducere, simulque hortatur, vt fines imperii sui etiam apud inferos proferat, ita vt vel Furiae amoris vim sentiant (v. 212–226). Mirationem quidem, verum minime epicam, hoc loco facit consilium a Iove initum, quod a Venere perficitur ita, vt Pluto, in cuius gratiam omnia fiebant, ne minima quidem

ciori successu rem illam suscipere poterat, quam Parcae? Quae quidem erant, quarum precibus obsequi et obsequendo omnem dignitatem et maiestatem obtinere Pluto poterat, quum summis maximi momenti argumentis reuocare eum illae studerent.

Ne pete firmatas pacis dissoluere leges,
Quas dedimus neuitque colus —.

ſignificatione certior fieret, quodque ille iter ſtatim ad illum locum molitur, in quem Proſerpinam Venus erat deductura, quem vt ſcire poſſet tantum aberat, vt plane etiam ignoraret, quid Iupiter ſtatuiſſet. Qui poteſt poeta epicus illa praetermittere, quibus omiſſis vel vulgaris narratio manca fiat!

Venus in Siciliam properans adiunxerat ſibi comites Minervam et Dianam totius conſilii ignaras. Cur hoc factum ſit, docemur infra (III. 209) ex mente nutricis (v. 229 - 236) *t*). Exſpectari poterat, poetam deſcriptionem aedium, in quibus Proſerpina deliteſcebat, non eſſe omiſſurum, idque potiſſimum commemoraturum, quantopere latuerint conſilio Cereris accommodate; ſed palatium a Cyclopibus ſtructum finxit quum opere firmiſſimum tum materia magnificentiſſimum (v. 237 - 245). In illis Proſerpina telam texebat, in cuius artificio deſcribendo Claudianus Ovidii more luxuriatur (v. 246 - 265). Lacrimae ſubito obortae faciunt omen (v. 266 - 268). Deae cardine verſo intrant, ſubitusque rubor, in quo deſcribendo quatuor verſus impenduntur, Proſerpinae faciem tingit (v. 269 - 278). Iam aures cupide adrigimus, vt percipia-

t) Walchius (l. c. p. 47.) ait, Proſerpinam eo facilius decipi potuiſſe, quod Venus cum Diana et Minerva, et virginibus et armatis, ad illam veniſſe inducantur. Bene hoc. Sed idem multi iam ante Claudianum finxerant. Inde, pergit, Claudiani Proſerpinam magis deplorandam nobis videri, quam Proſerpinam Ovidii. Hanc enim ſponte ſua ex clauſtris, in quibus condita a matre fuiſſet, in apertum campum ſe conferentem omnibus, quae euitare ex matris conſilio ea debuiſſet, periculis ſeſe obieciſſe (Quid hoc eſt! Apud Ovidium non abdita a matre eſt Proſerpina, nec eam vetuit mater domo exire, ſed ipſa voluit virgo manere [cf. Ovid. Met. V. 376 ſq.]); illam vero non niſi dearum, in quarum ſocietate tutam ſeſe putaret, quarumque precibus reſiſtere non poſſet, conſilium eſſe ſecutam.

mus, quomodo Proſerpina deas exceperit, quam fraudem Venus molita ſit, vt miſeram illam et comites falleret; ſed fruſtra, reticentur haec, et ruboris deſcriptioni hoc tantum adiungitur: noctem veniſſe. Quae hoc loco deſideres, infra (III. 207 ſqq.) Electra ex parte narrat. Contra miraberis, Plutonem, qui de Iovis conſilio nondum erat edoctus, nec ſciebat, Proſerpinam ſibi deſtinatam, nec vbi gentium illa moraretur, nihilominus tamen iter ad ſuperos parare, equosque curru iunctos iam paratos ante fores habere.

Sequitur liber ſecundus. Luce nondum orta Proſerpina cum deabus Hennam petit monſtris nequidquam monita (v. 1 – 10). Fruſtra quaeris, qua re ſit adducta, vt matris praecepta negligeret. Quo diuinationi lectorum relicto, in cultu, quo Proſerpina et deae fuerint ornatae, deſcribendo non inuenuſte Claudianus occupatus fuit (v. 11 – 54). Euntibus additur Nympharum agmen, inter quas Cyane eminet (v. 55 – 70). Henna, quum vidiſſet illas aduentantes, Zephyrum rogat, vt vallem, per ſe iam amoenam, arboribus, herbis, floribus exornet exquiſitiſſimis (v. 71 – 117). Satis bene hunc locum tractauit Claudianus, ſed ſingulis ex ſeculi ingenio nimis operoſe perſequendis ſimplicitatem neglexit. Dum virgines in floribus legendis ſunt occupatae (v. 118 – 150), ſubito fragore terrentur. Pluto nempe, cuius currus miſero Encelado, vix Aetnae molem ſuſtinenti, altos ſulcos imprimit (quale phantasma!), exitum quum quaerit nec invenit, trabali ſceptro terram ferit, omniaque graui motu concutiuntur (v. 151 – 185). Terror occupat ſupera (v. 186 – 192). Equi primum in ſole caligant, mox lucis patientes et verbere incitati iter celeriter perficiunt (v. 192 – 203). Proſerpina in currum rapta Minerva et Diana raptorem inuadunt, illa minaciter eum increpat, iamque miſſura erat

haſtam, ſed fulmine a Iove miſſo deterretur (v. 204 – 233). Quidnam Veneri acciderit, vtrum cum reliquis aufugerit, an partes mutas egerit, in dubio eſt relictum. Oratio, qua Proſerpinae valedicit Minerva, dolores habet nullos ſed multum artis (v. 234 – 246). Sic quoque docte lamentari vicemque ſuam lugere Proſerpina didicit (v. 247 – 272). Tandem Pluto, nunc quidem primum amoris acceſſum ſentiens, lacrimisque Proſerpinae commotus eam ſolatur et elyſii deſcriptione et ſpe poteſtatis futurae (v. 273 – 306). Tandem nuptiae apud inferos omni, qua par eſt, laetitia et feſtiuitate celebrantur (v. 307 – 366); nec pronuba deeſt, cuius vices Nox ſuſcepit, nec epithalamium.

Librum tertium deorum concilio Claudianus orditur, quod frequenter occurrit apud poetas. Iupiter conuocauerat deos, vt eos vetaret minis grauiſſimis adiectis, raptorem Proſerpinae matri filiam quaerenti indicare, vt coacta omnes terras peragraret, votique compos tandem facta indicioque laeta hominibus fruges impertiret. Se nempe olim auream aetatem ſuſtuliſſe, ne homines otio et torpore conficerentur, corporisque et animi vires in quaerendis vitae neceſſitatibus exercerentur. Nunc autem naturae almae precibus, vt ſibi liceret, egeſtati humanae opibus ſuis ſubuenire, ſeſe cedere (v. 1 – 65). Comminatione igitur Plutonis Iupiter cogitur ſuam ipſius filiam prodere, hancque rem malam in bonam vertit hominibus, Cereremque erroribus inſuper fatigat, vt illis melius tandem ſit. Iam quoque quaeras, quorſum tandem tot tantique errores? Nonne et ſine his, praemio iudicii ſtatim propoſito, Ceres fruges terrae dare poterat? Equidem habeo, quod ex antiqua illa fabula reſpondeam, vellem tamen me a poeta vel verbo eſſe monitum. Sunt praeterea plura, quibus elucet, poetam de conſilii ratione non nimis fuiſſe ſollicitum,

et ingenio, quatenus in rebus inueniendis se exserat, acumen defuisse. Interim Ceres somnia videt complura ex ὀνειροπόλων disciplina quasi subnata, quorum alia aliis clariora et significantiora erant. Ceterum numen aliquod somnians ab aliquo poeta fuisse inductum, nunc quidem, quum hoc scribo, legere me non memini. Tandem ipsius filiae imago oboritur cubanti, matrisque incuriam non quidem immerito, sed paullo tamen vehementius, quam filiae par esset, incusans macie confecta catenisque onerata (v. 66 – 110). Quibus rebus excitata Ceres, vt, quemadmodum ipsa profitetur, securiorem filiae locum prospiceret, animo calamitatem iam praesagiente, Cybelem matrem reliquit et in Siciliam itinere per aerem facto festinat (v. 111 – 136). Morae omnis impatientia anxiusque matris animus bene est expressus (v. 137 – 145); nec minus ipsa adtonita grauissimoque dolore subito oppressa, vbi aedes apertas et desolatas inuenit (v. 146 – 164). Comparatio, quae sequitur, minus est apta (v. 165 – 169). Incidit tandem in Electram, nescio cur, latentem, quae lectori non nunc demum innotescere debuit; qua visa Cereris dolor in exclamationes et interrogatiunculas, ostentationi comparatas, erumpit (v. 170 – 192). Longam Electra narrationem incipit earum rerum, quae partim in scena iam erant actae, partim agendae potius, quam narrandae, fuissent, partim nouae sunt, vt Cyanes in fontem mutatio, fata Sirenum, quae adeo obscura proferuntur, vt ex illo quidem loco vix possint intelligi (v. 193 – 253). Ceres, quae cum tigride, cui catuli sunt erepti, comparatur, Olympum adit, primoque vehementer vociferando et increpando, deinde misericordia deos, imprimis Latonam, commouere studet, vt, vbi Proserpina sit, indicent. Qua re vbi nihil perfici vidit, omnes terras se pererraturam esse minatur (v. 260 – 329). Quo facto vadit

ad Aetnam, eiusque igne duas pinus exciſas accendit, iterque meditatum ingreditur. Haec ad alia, vel grauiora, relata fuſius tractata ſunt. Reliqua deſunt.

Ex hac breui carminis totius deſcriptione cuique erit perſpicuum, multa eſſe, quae ad narrationis perfectae atque abſolutae facti cuiusdam notionem, animo et mente conceptam, exacta reprehendi poſſint; non pauca enim adeo manca ſunt, vt putes, quaedam in duobus primis libris intercidiſſe, aut poetam, vt fieri ſolet, quasdam tantum partes prima ſtatim cura, prout vel in hac vel in illa re opus facilius ſuccederet, perfeciſſe, ceteras ſecundis curis reliquiſſe, ſed vel morte vel aliis rebus praepeditum ad incudem reuocare opus non potuiſſe. Nec diſpoſitio admodum placet, etiamſi id vitio verti non poſſit, quod praecepta, quae ex rerum ordine et collocatione ab Homero et Virgilio adhibita, deducta ſunt, Claudianus non ſit ſecutus. Illa enim collocatio pro argumenti ratione varia eſſe poteſt ſemperque probatur, ſi virtutes habet illas, quibus expoſitio epica deſtituta eſſe omnino non debet, vt exſpectationem et excitet et augeat et teneat. Ipſae quoque perſonae, quae inducuntur, quamquam et indole et moribus diverſae ſint, actionis varietatem nihil fere augent, prodeunt tantum, vt oratiunculas declamitent, quas niſi reſpicias, ſtatuae plerumque ſunt inanimes in ſcena ornatus cauſa poſitae, non actores fabulae. Partes quoque, quas poeta illis tribuit et mores, quos adfinxit, dignitati, qualem quidem poetae antiquiores ſingulis ſtatuerunt, non ſatis conuenire videntur. Iupiter ille pater deum Plutonis minis anxius et confuſus displicet, multo magis timoris turpitudinem falſa oraculorum neceſſitate celans, et principio tertii libri Thraſonem in deorum concilio agens. Quid de Plutone dicam ira aeſtuante

ſine vlla cauſa idonea, bellumque non indictum et quaſi ante res repetitas ſuperis mouente? Proſerpina pulchra quidem puella et ſimplex, ſed nulla re, qua animos in ſe conuertat atque aliqua ratione ſibi conciliet, inſignis, telam texit, flores legit et rapitur; verum niſi rapta clamaſſet, fidemque deorum et matris imploraſſet, vix tandem eſſet, quod vices eius doleremus. Mater ſola lectoris mentem occupat, proculque dubio primas actionis partes ſuſtinet, variaeque animi commotiones, quibus agitatur, conuenienter ſunt expreſſae. Illa ſola eſt, cuius caritate, qua ducitur in filiam, ſuauiter adficiamur, cuius conditio, etiamſi incogitantiam eius culpamus, nobis curae ſit, quacum indignemur et iraſcamur, quamque libenter per orbem terrarum errantem ſecuti eſſemus, niſi illa carminis pars, quae errores eius continebat, intercidiſſet. Ceterum in toto carmine nulla ineſt animi magnitudo cum ipſius fati neceſſitate colluctans, qui animus iuſtus et propoſiti tenax ne oppreſſus quidem flectatur, cuius viuo quaſi exemplo diſcamus, quantum valeant vires humanae; nullum certamen virtutum cum vitiis, quod vehementer ad nos pertinere arbitramur; nullae inſunt difficultates aliae poſt alias continuo obortae, quae, quamuis putaſſes eas inſuperabiles, tamen ratione improuiſa ſuperantur; nulla deorum miracula et interuentus, quibus res humanae ſubito ſubuertuntur exitusque nouos et inexſpectatos nanciſcuntur; nulla denique oracula, quae ambiguitate ſua primum homines in fraudem agunt, deinde aliis eiusdem argumenti illuſtrata rurſus in rectam viam eos deducunt, tandemque rerum fide probantur. Huius generis quidem aut plura aut omnia argumenti ratio, in quo dii tantum partes ſuſtinent, non admittit *u*), nihilominus

u) Hoc ex parte iam vidit Walchius (l. c. p. 49.) qui exiſtimat Claudianum hoc vitio laborare, quod omnem

tamen inde non poteſt colligi, illud epicae tractationi omnino fuiſſe ineptum, quum hoc tantum exploratum habeamus, finem epici carminis et admirationem eſſe et delectationem, parum autem interſit, quibus rebus ea efficiantur, nec, quia vulgaris ratio, in Homero et Virgilio adhibita, locum habeat nullum, ſequetur, nulla omnino id fieri potuiſſe, niſi aliorum ingenia noſtro modulo metiri ſuſtineamus. Iniquius, mea quidem de ſententia, comparationem Claudiani cum Ovidio inſtituit Walchius, quum hic diuerſum plane conſilium ſit ſecutus, ad quod ſi ea, quae tradidit, exigas, totam Ovidii rationem optime conſtare mecum ſenties. Nihil ſane in illa de Cereris et Proſerpinae fatis narratiuncula, cuius in ſumma facilitate, non in epica dignitate, laus conſiſtit, occurrit, cuius cauſam non videas, adeo, vt non ſolum res geſtae legantur, verum etiam intelligantur, nihil omiſſum deprehendes, quod ad rerum geſtarum illuſtrationem pertineat x). Inge-

actionem, nullis paene rebus impeditam, nimis celeriter peractam propoſuerit. Pergit (p. 51): *Niſi Pluto ipſe ex deorum et eorum quidem, penes quos ſumma poteſtas erat, numero fuiſſet, et niſi omnis res inter deos ipſos acta eſſet. Id quod vero poetae eam, quam ſecutus eſt, rei tractandae rationem tamquam legem impoſuit, niſi quid, quod dignitati, ſanctitati et maieſtati deorum non conueniat, committere ac tradere vellet. Dii enim in Claudiani carmine non eorum inſtar, quibus poeta modo ad inuoluendam et dirigendam actionem vtitur, ſed tamquam ipſa numina adparent, quae, a communi hominum natura plane remota, ſumma pietate* (!?) *ab omnibus celebrantur. Omnis igitur a poeta cautio adhibenda erat, ne actionem ſiue rem aliquam iis adſcribat, quae a ſancta atque auguſta eorum natura plane abhorreret. Omnia porro, quae agebant numina, eadem ſanctitate et poteſtate ab eo erant repraeſentanda.*

x) Apud Ovidium (Met. V. 341 ſqq.) Calliope narrat Proſerpinae raptum. Ad grauitatem argumenti ſignifican-

niosa certe, vt hoc solo vtar, et naturalis est illa ratio, qua Pluto apud Ovidium in amorem incidit; apud Claudianum coecus ille est et subitus impetus, qua praeceps agitur, cuius nec causa nec ratio nec incrementa cognita sunt. Frugum quoque repertio est illa quidem res maximi momenti, vnde omnis ingeniorum cultus, omnes coetus ciuiles, omnisque humanitas originem duxit. Sed grauitas eius summaque dignitas non cuiuis satis obuia est, sed perpendenti tantum et eorum, quae inde secuta sunt, seriem animo consideranti. Quae-

dam in principio narrationis eorum mentionem facit, quae raptum secuta sunt, frugum repertionis et mitioris hominum cultus per illam facti (v. 341 – 5). Typhoeo Aetnae molem impositam vrgente Sicilia graui terrae motu concutitur. Pluto manibus timens prodit, terraeque fundamenta explorat. Hunc videt Venus Erycina, Cupidinemque incitat, vt imperium commune, quod iam a superis quibusdam spernetur, apud inferos proferat, Plutonemque amore incendat (v. 346 – 379). Vulneratus Pluto Proserpinam videt per prata ludentem visamque rapit (v. 380 – 396). Breuitas narrationis ipsam amoris instillati vim exprimit. Aequalibus frustra clamantibus Pluto cum praeda auolat inciditque in Cyanem iter vi impedire tentantem; sed ictu sceptri terram aperit et in hiatum equos praecipitat; Cyane in aquam mutatur (v. 397 – 436). Interea Ceres, filiam quaerens, omnes terras peragrat, et quum in Siciliam rediisset, Cyane, ad cuius aquam restitit, quia loqui non amplius poterat, zonam Persephones in summo gurgite ei ostendit. Quo facto irata Siciliam sterilitate damnat (v. 437 – 486). Tandem ab Arethusa docetur, terram esse insontem, se, dum per loca inferna laberetur, vidisse Proserpinam Plutoni matrimonio iunctam (v. 487 – 508). His auditis Ceres in Olympum tendit, Iouemque etiam atque etiam rogat, vt filia sibi restituatur. Ille dignitate, quam filia nacta sit, matrem solatur, fatique necessitatem excusat, qua redire ipsi non liceat, si apud inferos ieiuna non mansisset. Ieiunium autem illam non seruasse proditur ab Ascalapho. Ioue tandem se interponente Pluto passus est, vt Proserpina per vices anni dimidium a se abesset. cf. Ovid. Fast. IV. 401 sqq.

quum paullo remotiora ſint, nec poeta id egerit, vt haec lectori ſuccurrerent, factum eſt, vt tota res minorem ad animum vim haberet. Omnino fabula eſt eiusmodi, vt tractantem copia rerum magis quam inopia vrgeat; eſt enim multorum poetarum perpolitione trita atque decantata, variique mythi cum illa coniuncti ſunt, qui non ſolum ad argumenti dilationem atque amplificationem, ſed etiam ad ornatum et varietatem pertinere poſſint. His Claudianus quidem vſus eſt, minus tamen ad actionem variandam et multiplicandam, quam ad rerum deſcriptiones facultatisque oratoriae oſtentationem. Quod enim ex omnibus carminibus, paucis tantum exceptis, conſtat,. etiam ex hoc elucet, Claudianum neutiquam ingenio deſtitutum, ſed totum illud conſumtum eſſe in elocutione, ita vt inuentioni vacare non poſſet.

Sequuntur epiſtolae, quarum dignitatem reliquis carminibus inferiorem putat Gesnerus adeo, vt exiſtimet, ſibi rogandum eſſe lectorem, ne ex illis virtutes Claudiani ponderet, ſeu ne arbitretur, quoniam ſuperiora egregia fuerint, etiam has ſibi eſſe imitandas. Mouerunt illum virum doctiſſimum ea, quae olim ſolebant quum de vniuerſo epiſtolarum genere, tum de epiſtolis poeticis diſputari, omnibus ad Ciceronis et Horatii epiſtolas relatis. Sed nec Cicero tenui et incomto ſcribendi genere ſemper vſus eſt, verum ad res, perſonas et tempora accommodato, neque Ovidius, qui illud genus praecipue exornauit, nusquam exſurgit ſermoneque vtitur exquiſitiore. Quae quum ita ſint, Gesnero adſentiri non poſſum, quamquam non is ſum, qui putem, in illis epiſtolis poeticis luculenta facultatis poeticae ſpecimina Claudianum edidiſſe. Si a ſcribendi genere recedas, quod nimis quaeſitum interdum adeo tumet, illa carmina minime in poſtremis eius ſunt habenda, et illud ad Oly-

brium, in quod imprimis cenſoris ſeueritatem deſtringit Gesnerus, mihi quidem non admodum displicet, quum reputem, epiſtolam eſſe ad poetam et oratorem copioſum et grandiloquum (v. 3 ſqq.), cuius iudicio et voluntati vel in literis conſcribendis eſſet ſeruiendum. De prima epiſtola, ſeu carmine XXXIX, iam ſupra locutus ſum; quae reſtant, ad dicendi genus Claudiani vniuerſum pertinent, de quo infra ſermo erit.

Veniamus iam ad illa carmina, quae *Eidyllia*, nomine ſatis indefinito, vocantur, narrationes et deſcriptiones ſimiles quibusdam, quae Statii ſiluis continentur, illisque Auſonii carminibus, quae ſub eodem nomine venduntur, continentia. Habent hoc peculiare, quod rem aliquam, vel minus notam, vel memorabilem, exponunt, aut aliquid vel a natura vel ab arte profectum deſcribunt. In toto hoc genere ſaepius accidit, vt poetae pictorum officia et munus occupent, in eoque nequidquam laborent, quod poeſeos ratio non poſſit efficere. Deſcriptio enim alicuius rei verbis inſtituta, quae neceſſario fit partibus aliis poſt alias deſcriptis, quarum priorum imagines vel deletae ſunt vel obſcuriores factae prius, quam ordine ad poſteriores veneris, tam viuida et luculenta eſſe nullo modo poteſt, quam eiusdem imago lineamentis et coloribus in tabula aliqua expreſſa oculisque expoſita. Imaginandi vis in ordinem quaſi coacta et coercita, facultate libere agendi excluſa, incaſſum laborat ea repetere ſeu retinere, quae iam exſtincta ſunt ſeu euaneſcunt, atque inde frigus animis oboritur, quod vel ſplendidiſſimae dictiones non poſſunt defendere. Videntur haec carmina ad ea pertinere, in quibus plerumque ingenii periculum facerent, qui verſibus ſcribendis operam dare inſtituerent, aut iam exercitati in hac re otium fallerent. Fortaſſe etiam hoc genus in grammaticorum ſcholis natum eſt, quum

magiſtri diſcipulis rem aliquam, a vetere aliquo poeta paucis tantum verſibus tractatam, imitandam, variandam omnique ratione locupletandam proponerent. Hinc a poetis recentioribus, ingenio non admodum abundantibus, ſed ſermonis poetici artem probe edoctis, retentum eſt ſtudioque ſingulari excultum. Narrationem continet primum carmen, quod inſcriptum eſt *Phoenix* et ſeptimum, in quo exponitur pium facinus duorum fratrum, qui parentes ſuos ſenes in Aetnae montis eruptione humeris ſublatos ſeruarunt. Reliqua vel rem aliquam deſcribunt, vel narratiunculam deſcriptioni adiunctam habent. Quamquam acumen quaeſitum, doctrinae oſtentatio et miraculorum ſtudium in omnibus ſe exſerat: tamen, ſi verum fatendum eſt, haec parua carmina illis longioribus, in quibus rhetor ſe iactat, longe praeſtare videntur. Colorem, quo ſcholae infecerunt poetam, etiam in his videas, praecipue in ſecundo et quinto, quibus principia obtigerunt magis ab oratoris, quam a poetae facultate profecta; ſed in hoc Martis et Veneris, quorum ille ex ferro, haec ex magnete erat facta, connubium eleganter eſt deſcriptum, nec ſine voluptatis ſenſu legetur. Quartum carmen in fine mancum eſt, pannumque, ni fallor, ſtulte adſutum habet. Pars vltima, quae periit, deſcriptionem Nili exundantis, faciemque Aegypti inferioris in mare, inſulis innumeris conſitum, mutatae, continuiſſe videtur. In deſcriptione Aponi fontis, quod argumentum eſt ſexti carminis, paſſim virtutes et vitia Ovidii agnoſcuntur, eſt tamen ex omnibus thermarum deſcriptionibus, quaecunque apud veteres leguntur, et multae ad nos peruenere, longe optima. In vltimo, quod ex piorum fratrum, quorum ſtatuae apud Catinam fuiſſe dicuntur, contemplatione natum eſt, Claudianus poetis recentioribus exemplum propoſuit, quomodo pulchrum artis ſtatuariae opus

pulchre poſſit deſcribi. Sed de hoc carminum genere hactenus; properemus ad reliqua.

Carmina minora varii argumenti variaeque dignitatis, quae communi epigrammatum nomine vulgo complectuntur, adhuc reſtant. Ex his ſalem habent et vrbanitatem XXIV in Alethium quaeſtorem et XXVII in Iacobum Magiſtrum equitum. Illius verſus Claudianus riſerat, rationeque ironica iram eius deprecatur; hunc per omnes ſanctos, ſuperſtitionem forſan Chriſtianorum ridens, rogat, ne criticum agere velit verſuum ſuorum. Item XXIX ſatis lepidum eſt ex ambiguitate vocis *pedis* in podagricum de verſibus claudicantibus iudicantem. Aculeum quoque habet XXX in Theodorum et Hadrianum. Mordacia ſunt, ſed laſciua obſcoenitate, XXV et XXVI in Curetium. Ex his omnibus et Alexandrinum Noſtrum fuiſſe et dicacem tuto colligas, quae ſane Martialis carminibus non ſunt inferiora. Huc pertinet quoque XLII nimis obſcurum. Breuem ſententiam continent et acutam XXXIX, XL et XLI.

Ex illo genere, quod rei naturam lepide exprimit, ſunt VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII latina et XIII, XIV graeca de Cryſtallo inſcripta, a diuerſis forſan auctoribus profecta. In quibusdam acumen nimis quaeſitum eſt, et XVIII in Sphaeram Archimedis. Inuentio eſt venuſtiſſima. Iupiter ſphaeram illam admirans inducitur.

Elegans ſententia continetur carmine V in concham, e qua Serena lauatur. Huc pertinet quoque XXXIV de balneis Quintianis.

Pro epigrammatum natura nimis forſan longum eſt I et II, quorum primum mulas Gallicas deſcribit barbarae voci Galli actoris obtemperantes, vt mirum non amplius ſit, Orpheum cantu pecudes demulſiſſe; alterum in ſenem Veronenſem, qui ſuburbium numquam egreſſus eſt, in quo natura eius-

modi hominis, rerum cognitione, quam peregrinationes adferre ſolent, plane deſtituti, ſummaque vitae ſimplicitas vigorque corporis nullis vitiis imminutus, quae in magno hominum coetu et naſci et diſci ſolent, egregie deſcribitur. Acumen latet in duobus verſibus ſupremis, vbi ille cum peregrinatore comparatur.

Armentum deſcribit IV, in tabula forſan pictum, et XXXVII quadrigam marmoream acumine operoſe quaeſito.

Carminibus XX, XXI, XXII, XXIII munera Serenae ad Honorium miſſa proſecutus eſt, non invenuſta illa quidem, muneribus tamen ipſis commendanda.

Frigida ſunt III, XXXI, XXVIII, et XLIII; nec non Graeca XVI et XVII.

Fragmenta ſunt XXXII, XXXV, XXXVIII, XLIV, L, et XV Graecum, ſeu non ſatis liquet, quid ſibi voluerit poeta. Forſan amore correptus Apollinem, qui ipſe quoque amoris vim ſenſerat, rogat, vt ſibi canturo adſit.

A pia quidem mente, ſed ab omni gratia poetica deſtituta, XLV, XLVIII, XLIX Latina, et XLVI, XLVII Graeca ſunt profecta, vt mireris fuiſſe, qui arbitrarentur, illa Claudiani ingenio deberi.

Plane obſcurum eſt XIX *de Polycaſte et Perdice* inſcriptum. Spectat enim rem aliquam, quae nobis plane eſt incognita.

Demonſtratis iis, quae Claudianus in inueniendo, quae primaria poeſeos virtus eſt, et in diſponendo praeſtiterit, veniamus tandem ad enunciationem ſeu ad indolem ſermonis, quo eſt vſus. Scripta eius vel obiter perluſtranti ſtatim adparet, illum adhibuiſſe dicendi genus copioſiſſimum. Ornatum petiuit quum ex rebus tum ex ſententiis.

Ad rerum copiam, qua ſemper vel in argumento maxime tenui et exili ſolet abundare, pertinet doctrinae oſtentatio, qua nemo fere poetarum Latinorum ante eum tantopere ſibi placuiſſe videtur, quamquam iampridem eam adhibere coeperant, eoque maiori ſemper ſtudio, quo magis ingenii defectum, cuius ſibi conſcii eſſent, illis ſubſidiis cuperent ſupplere. Quod quidem ſtudium, cuius fons in natura animi humani, non verae vtilitati, ſed famae inani, ſeruientis partim, partim in ipſa imitandi ratione ſitus eſt, nulla alia ciuitas magis alere atque excitare poterat, quam Alexandria et virorum omni literarum genere doctorum copia, et monumentorum ſcriptorum multitudine, vbi ſumma omnium artium ac diſciplinarum, quas quidem tunc hominum ſollertia excogitauerat, breui et nullo fere negotio poterat colligi. Quo amplior autem et diffuſior erat rerum cognitio, qua memoriam locupletabant, eo minor ſuberat facultas mente et cogitatione eam digerendi, eiusque acumini ſubiiciendi. Qua vtilitate, quae ad ſubigendum formandumque ingenium vnica eſt, plane tandem neglecta, illa ſola eſt relicta, per ſe nullius pretii, quam in oſtentatione ſcientiae collocabant. Hac quoque vſi ſunt poetae, nec in poſtremis Claudianus. Solent quidem vulgo, in quibus poetis illud ſtudium ſe exſerit, eos doctos vocare, eorumque doctrinam magnopere admirari: verum, etiamſi ſumas, non omnia, quae ſcirent, eos effudiſſe, ſed longe plura retinuiſſe, ſolidae tamen eruditionis gloriam huiusmodi poetae nequaquam merentur, quandoquidem omnia, quae venditant, puerili ſtudio in ſcholis erant comparata, aut aliunde facili negotio quaeſita, vt memoria tantum opus eſſet mediocri ad ea complectenda, nullaque fere mentis contentione ad ea intelligenda. Quam ob rem neſcio, an vanitas illorum potius ridenda, quam

doctrinae vbertas ſuſpicienda ſit *y*). Claudianus in iis rebus, quae ad philoſophicas diſciplinas pertinent, quum Mallii prudentiam laudaret z), ſuam ipſius lectoribus iactitaſſe videri poteſt, nam omnis diuinarum humanarumque rerum ſcientiae potiora capita, diuerſasque de iis philoſophorum opiniones maxime memorabiles expoſuit. Etiam aſtronomiae exquiſitioris, non poeticae, cognitionem oſtendit multis in locis, quae tamen ex Claudii Ptolemaei inde tempore Alexandrinos, qui quidem doctrina vel leuiter eſſent imbuti, fugere non poterant *a*). Quae etſi ſint per ſe egregia, tamen poeſeos naturae parum accommodata eſſe dici poſſunt; etenim illa res tantum ita proſequitur, vt in ſenſus incurrunt, reſpuitque ſubtiles illas rationes, quae calculo tantum poſito aut mente et ratiocinatione colliguntur. Nemo ſane frequentior fuit Claudiano in fabulis antiquis proferendis et coaceruandis, quae mutare ſolet interdum et variare et rationi philoſophicae accommodare Stoicorum, qui hoc imprimis inſtituerunt, et popularium ſuorum exem-

---

y) In his rebus laudandis cauti debent eſſe veterum ſcriptorum enarratores, ne iuuenibus perſuadeatur, in doctrinae oſtentatione neſcio quid elegantiae eſſe; nihil enim nec libentius facere ſolent homines, nec facilius poſſunt, quam ſingula verba et locutiones aucupando omnium artium et ſcientiarum cognitionem venditare. Quae inſania noſtris temporibus vel libros vulgares occupauit, dum more quaſi receptum eſſe videtur, populariter neminem ſcribere debere, niſi qui cum puerulis garrire inſtituerit, nec trita et in medio poſita eleganter poſſe doceri, niſi verborum obſcuritate inuoluta rerum maxime abditarum ſpeciem praebeant.

z) XVII. 61 ſeqq.

a) Quod autem Gesnerus vel Philolaicam rationem a Claudiano adoptatam fuiſſe diſputat, egregie fallitur. cf. I. 1, III. 11, VIII. 286, XXVI. 236.

plo, ita, vt non necesse sit in iis, in quibus a vulgari consuetudine recedit, ad obscuram Heraclidis disciplinam confugere, aut alios auctores circumspicere, quos secutus sit. Terrarum quoque et regionum descriptionibus abundat, quod mirum esse nequit, quum Alexandriae geographiae studia florerent. Qua in re simul adparet, eum illorum, quae versus septentrionem sita sunt, vel imperfectam vel nullam habuisse cognitionem, et in quibusdam aliis, quorum verum situm ignoraret, vt passim alii quoque fecerunt, ingenio indulsisse. Praecipue splendidissimorum vrbium, montium et fluminum, vel mythis celebratorum, vel rerum annalibus memorabilium, frequens fit vbique mentio, nulla fere habita in vrbibus ratione, vtrum exstarent adhuc, an ruinae tantum superessent. In exponendis quoque rebus suo tempore gestis colores solet petere ex antiquorum et Graecorum et Romanorum moribus atque institutis, id quod in promtu debet esse carmina eius legenti, ne ea, quae diu iam in desuetudinem venerint, Claudiani adhuc temporibus obtinuisse existimentur. Qua re hoc est consecutus, vt iis dicendi formulis posset vti, quas prisci poetae adhibuerant, suaeque orationi antiquitatis dignitatem conciliaret. Sed inde interpreti difficultates ortae sunt ad dissoluendum plerumque difficillimae. Ritus enim, instituta, religiones Graecorum, Romanorum aliarumque gentium ita erant ea tempestate confusa, vt ex illa colluuie noua plane rerum facies exorta esset, quae rursus subinde variis ex causis mutabatur, aliamque speciem quotidie paene induebat. In his et publicae et priuatae vitae vicissitudinibus tantum abest, vt definire possimus, quae cuique tempori fuerint propria, quidque postea vel demtum vel additum vel immutatum sit, vt ne eam quidem rerum formam, qualis Claudiani aeuo fuerit, cognitam per-

ſpectamque habeamus *b*). Ita fit, vt in eius carminibus voces quidem audiamus et legamus in priorum poetarum monumentis ſatis obuias, rerum autem ratio per illas expreſſarum interdum nos fugiat, quando ex adiunctis cognoſcimus, eam ab antiqua illa et vulgari diuerſam fuiſſe. Admirabilis porro erat morum Romanorum in homine Alexandrino cognitio, eorum praeſertim, qui locum habuerant in libera republica; hanc quoque quauis pagina oſtentat, exemplaque et comparationes inde alias ſuper alias repetit, quaſi id egerit, vt dominatum inanibus libertatis verbis commendaret; nec in omni hiſtoria Romana vix factum aliquod ſeu res accidit memoratu digna, cuius ille loco plerumque apto mentionem non faciat, paſſimque rebus praeſentibus ingenioſe accommodet.

Praeterea dicendi genus, quo Claudianus vſus eſt, ſimilitudinum, comparationum, figurarum, troporum eſt refertum, quorum in iis carminibus,

---

b) Mores et inſtituta eius aetatis, qua Honorius vixit, melius procul dubio cognoſceremus, ſi ad nos perueniſſent carmina Lucilli, nobilis ſatirarum ſcriptoris, vt Rutilius quidem iudicat in Itiner. I. 599 ſq.

Qualis nunc Decius, Lucilli nobile pignus,
Per Corythi populos arua beata regit.
Nec mirum, magni ſi redditus indole nati
Felix tam ſimili poſteritate pater.
Huius vulnificis, ſatira ludente, Camenis
Nec Turnus potior, nec Iuvenalis erit.
Reſtituit veterem cenſoria lima pudorem;
Dumque malos carpit, praecipit eſſe bonos.

De eo v. Wernsdorf. Poet. lat. min. T. III. p. XXII ſeq. T. IV. p. 824 ſq. Multum lucis ex iis carminibus, ſi ſupereſſent, temporum hiſtoriae poſſet adfundi, et non pauca, quae Claudianus celebrauit, aliter ſe habere cognoſceremus. Ceterum, num epigrammata, quae ſub illius nomine Anthologia Graeca complectitur, eiusdem auctoris ſint, quum ſalem pleraque non habeant, dubitari ſaltem poteſt.

quae in laudem vel in vituperationem alicuius ſcripta ſunt, iis plerumque gaudet, quibus res ſupra modum vel augentur vel deprimuntur *c*). Oratio non ex mentis conditione ſponte nata, ita

c) In comparationum delectu plerumque ſatis felix eſt Claudianus, ſed iis paſſim nimis indulſit, in quibusdam etiam iudicium poetae requiras. Eos, qui laudantur, ſemper fere cum diis conferri et aequari, exſpectare poſſis in poeta, qui ſe totum ad adulationem compoſuit. Sic Theodoſius comparatur cum Marte quieſcente I. 119 ſqq. idem, qui turbatas imperii res ſuſtinuerat cum Sole poſt Phaethontis ruinam vniuerſitatem ab interitu vindicante moderamen currus ſolaris rurſus ſuſcipiendo VIII. 62 ſqq. eodem carmine v. 416 ſqq. filium monens cum gubernatore multo rerum vſu ſubacto. cf. etiam 206 ſqq. et XV. 219 ſqq. Splendida ſane eſt Honorii, qui puer adhuc Auguſtus erat factus, comparatio cum Iove imperium coeli primum obtinente VIII. 197 ſqq. Pari modo mater Probini et Olybrii cum Latona contenditur Apollinem et Dianam comente I. 183 ſqq. et paullo inferius v. 194 ſqq. cum Pudicitia et Iunone. Maria cum matre cum roſis Paeſtanis X. 247 ſqq. viri inſignes cum luna ſtellas obſcurante I. 22 ſqq. Vere ſublimis eſt illa contentio viri conſtantis cum Olympo monte XVII. 206 ſqq. Minus apta videtur eſſe illa Stilichonis re infecta ſe recipientis cum leone, quem paſtores a grege depulerunt V. 252 ſqq. In re turpi etiam turpes imagines adhibentur. Sic Rufinus cum bellua comparatur in arena, Eutropius ſpado, domo eiectus, cum cane obeſo XVIII. 102 ſqq. In nullo quoque veterum poetarum tanta eſt deſcriptionum copia, ſed non omnes ſunt eiusdem dignitatis et pretii. Sic in primo carmine gloriae v. 31 ſeqq. liberalitatis v. 43 ſqq. ambitionis v. 64 ſqq. iuuentae v. 68 ſqq. Romae deae v. 85 ſqq. clipei v. 96 ſqq. Tiberini v. 214 ſqq. anni felicis v. 266 ſqq. In tertio concilii monſtrorum infernorum v. 28 ſqq. Alectus v. 41 ſqq. Megaerae v. 75 ſqq. Hunnorum v. 323 ſqq. Felicitatis temporum v. 380 ſqq. Porro ſedis Veneris in Cypro X. 49 ſqq. Veneris ſe comentis v. 90 ſqq. eius ceſti v. 124 ſqq. pulchritudinis Mariae et matris v. 264 ſqq. Romae deae fame conſumtae XV. 19 ſqq. Sed haec iam ſufficiunt ad indolem poetae cognoſcendam.

vt ex eius colore ſuum colorem traheret, ſed arte quaeſita eſt, ſingulaque ad praeceptiones quaſi compoſita ſunt. Vnde factum eſt, vt illa imaginis ſit inſtar, ad picturae quidem leges delineatae, pigmentis non naturalibus, ſed exquiſitiſſimis quibusque, obductae, vitam ſtolide ludentis, non oculos animosque contemplantium, ſibique imponi libenter patientium, faſcinatione ſuauiſſima perſtringentis. Quemadmodum omnes res ad oſtentationem comparatae ſunt et congeſtae, non vt admirationem moveant, quippe in quo declamator raro ſoleat acquieſcere, ſed vt adtonitos homines reddant, miraculoque ſtupentes; ita etiam in elocutione nullae ſunt luminum et vmbrarum gratae vices, ſuauesque miſturae, colores non ad veritatem temperati rerumque naturae conuenientes; nullae partes ſapienter neglectae recedunt, vt, quae potiores ſint, ſponte emineant, ſed ad modum picturarum Sinenſium magna eſt rerum varietas ſine vlla copulatione et conſilio, lumina ardent tenebris adiectis, pigmentorum fulgor oculos grauiter ferit, omniaque plana et in eadem ſuperficie iacentia deprehenduntur. Quum animus poetae rebus ipſis non magnopere moueretur, nihilominus tamen adfectus vehementes eſſent ſimulandi: ad eas confugit rationes, quas verae mentis commotiones antiquioribus poetis et oratoribus ſuggeſſerant, iisque pro inſtrumentis vſus eſt ad ſenſus ſimulandos, quas ipſe habere non poſſet. Neque ſane mirum eſt, illum inflatum paſſim et tumidum eſſe factum, vbi grandis et ſublimis videri vellet, quum ipſa oſtentandi ratio ita ſit comparata, vt, quae in medio poſita ſunt, transeat et extrema ſemper ſectetur. Quando enim veri ſenſus deſunt, ideoque nihil eſt, ad quod verba et dictiones referas: fieri non poteſt, quin tumida fiant, quae ſublimia velles, improba, quae audentia, et nimia, quae plena. Omnes praeterea,

qui ingenio, vel natura vel consuetudine circumscripto, vtuntur, vt totum mente complecti, partesque inter se ad conuenientiam totius accommodate disponere non valeant, in singulis membris, iis praesertim, quae amplissimas descriptiones admittant, ornandis occupati esse solent. Cuius rei exempla quum plurima apud recentioris temporis poetas, tum etiam apud Nostrum occurrunt, adeo, vt interdum videantur illis locis non pro luminibus esse vsi, quibus totum distinguerent, sed carmina sua scripsisse, vt fila haberent, quibus gemmulas istas, ante comparatas et politas, ordine quasi continuarent. Illae descriptiones etiam hoc habent proprium, quod omnis fere cura consumta est in materiis exquisitissimis et pretiosissimis vndique colligendis, ratio autem, qua composita sunt omnia, vel omnino interdum neglecta est, vel tam insulse designata, vt statim videas, pulchri et venusti sensum, qui ordine rerum aptaque illarum copulatione cernitur, ineptae et puerili cessisse magnificentiae, quae imperitorum tantum oculos pascat, nauseam vero moueat genuinae elegantiae adsuefactis. Ne tamen iniquam de Claudiano sententiam feramus, hoc tenendum est, in illo carminum genere, ad quod necessitas magis illum compulit, quam animi voluntas adduxit, et in quo, quod profecto dolendum est, ingenium suum haud mediocre consumsit, plurimum illorum iudicio erat dandum, quorum laudes essent sibi celebrandae. In his enim, non quod tibi magnificum et praeclarum videatur, dicendum est, non eo modo, qui solus recto rerum iudicio possit probari; sed ea, quorum causa maxime sibi plaudant, eaque ratione, qua obtusus eorum sensus et iudicium, nulla fere politiori humanitate excultum, laetetur. Barbarorum autem oculos venusta rerum forma raro in se solet conuertere, aut, etiamsi naturae beneficio molliores

ſenſus nacti ſint, tamen materia ipſa formam commendet neceſſe eſt, quam ſint admiraturi. In iisdem carminibus nimio artis oſtentandae ſtudio laborant etiam omnes fere comparationes et ſimilitudines, quae, quum ad ornatum, cui in illo ſcribendi genere maxime inſeruitur, pertineant, frequentius occurrunt. Plane noua inuenire in tanta poetarum, qui praeceſſerant, multitudine, difficile erat et omnino arduum ei, qui a pueris ad imitationem aliorum ingenium ſuum compoſuerat; decantata autem repetere non erat poetae, ingenioſi nomen ſibi vindicantis: omnis igitur opera in variandis, exornandis et dilatandis erat impendenda, in quo etiam omnem dicendi copiam expoſuiſſe Claudianus videri poteſt. Quamquam enim ſaepius eandem rem profert, tamen ſemper fere tanto verborum delectu, tam noua ſententiarum conuerſione vtitur, vt, niſi penitius adtendas, vix repetita te legere ſentias, atque id non ſolum fecit in iis, quae hoc natura habent, vt variandi copiam vltro praebeant, verum etiam in vulgaribus atque tritis, quae minus in exornandi ſtudio exercitatus, aut minori ingenii vbertate inſtructus, vix ſemel ſplendide extuliſſet, ſine taedio iterare ſe poſſe deſperaſſet. Atque, quod difficillimum in hoc genere eſt, vt et ſatietatem lectorum euites, et in puerorum ludibria non incidas, hoc fere ſemper prouidit inexhauſta ingenii ſui copia. Mihi quidem, carminum lectionem per interualla repetenti, oborta ſemper eſt ea cogitatio, vt ſtatuerem, Claudianum non tam ſententiarum copiae ſtuduiſſe, etiamſi et his abundat, quam ſingulis nouo ſemper modo variandis, atque in hac re ſummam elocutionis collocaſſe. In verbis ſemper ſummus adhibitus eſt delectus, ita vt in rebus laudandis grauiſſima quaeque et ornatiſſima et maximam vim habentia delegerit; in vituperandis haud raro quidem ad turpia

descendit, in quibus tamen vel acumen vel elegantiam, siquidem illa in isiiusmodi rebus possit locum habere, agnosces, neque vmquam ornatum poeticum desiderabis. Imprimis ad indolem Claudiani sermonis pertinet grauissimorum epithetorum copia, nusquam fere temere, sed magna cum diligentia positorum, quae quidem interdum nimio studio quaesita paulloque altius petita sunt, vt vix possis dispicere, quid poeta sit secutus. Illis potissimum vsus est pro gemmulis, quibus orationem distingueret et splendorem, non tam grato lumine fulgentem, quam scintillantem, per totum eius decursum diffunderet, qui quoque eam vim habuit, vt vel doctissimorum et elegantissimorum virorum oculos adeo deliniret, vt in reliquis sermonis vitiis coecutirent, aut iudices essent nimis dissoluti. Omnes enim propemodum ita existimauerunt, Claudianum poetam esse inter Latinos Virgilio tantum postponendum, eiusque lectione vehementer delectati sunt. Nec, si sermonis cultum et splendorem, verborum suauem collocationem, versuum numerum et diligentiam consideres, habes sane, quod illorum iudicium magnopere deprehendas, quippe qui in illis, quae ad instrumenta tantum artis poeticae rectius referenda sunt, quam ad veram eius indolem et naturam, omnem illius facultatis vim sitam esse arbitrarentur. Sunt tamen verborum et enunciationum complexiones, quamquam suam suauitatem habent, auribusque concentu suo blandiuntur, oratoriae magis quam poeticae. Modo sententiae per plurium membrorum, numerose et concinne inter se copulatorum, continuationem deuoluuntur, modo eadem res bis, ter, interdum quater alia sententiarum conuersione aliisque verbis iteratur, sed membris concisis, nullaque copulatione iunctis, vt in summa dicendi copia species aliqua breuitatis ostendatur. Interdum non membra solum

membris, ſed verba etiam verbis reſpondent, concinnitasque non ſponte oblata, ſed curioſe quaeſita, adparet. Id quod omnino indolem ſermonis panegyrici oſtendit, quae non ſolum in Plinio iuniore, ſed etiam in illis, qui eum ſecuti ſunt, deprehenditur, et remanſit in carminibus panegyricis, vt vel ex hoc fontem agnoſcas, vnde illa ſunt derivata. Frequentiſſime occurrunt duae enunciationes, eandem ſententiam complectentes, quarum, quod altera per affirmationem expreſſit, altera per negationem effert numeris priori reſpondens. Ad communem verſuum, quibus Claudianus vtitur, indolem referas, quod graues ſunt, et ſonori et ſplendidi, non ſemper quidem tanta arte inter ſe contexti, quantam in Virgilio admiramur, cuius rhythmicae verſuum continuationes iure putandae ſunt adtigiſſe ſumma, ad quae in illo artificio poſſit perueniri. Huic autem rei Claudianus temporis anguſtiis excluſus non eam poterat curam impendere, qua Virgilius carmina ſua perpoliuit. Quam limatae autem aures noſtri poetae fuerint et quam elegans ipſe in verſuum conſtructione, multa loca oſtendunt, imprimis ea, vbi verſuum numerus ad ſenſuum et rerum rationem adtemperatus deprehenditur *d*). Non eſt igitur, quod negemus, in

---

d) Habent hoc Graecorum et Romanorum linguae, vt ipſa verborum ratio et ſyllabarum quantitate et conſonantium vel aſperitate vel mollitie, vocalium vel grauitate vel lenitate earum rerum, quarum notae verba illa ſunt, naturam ex parte exprimant. Inde fit, vt numeri non ſolum grati ſint et ſuaues, verum etiam picturam quaſi exhibeant auribus percipiendam, quae res meditanti poetae, verbaque ad ſenſum apte eligenti, ſponte ſolet occurrere. In hoc genere notando maxime cauendum eſt, ne in acumine aurium noſtrarum oſtentando, dum in minimis et obſcoenis adeo rebus poetae ſtudium agnouiſſe nobis perſuadeamus, inepti fiamus et putidi. Pauca exempla ex Claudiano proferamus, vt pateat, eum etiam

artificio poetico Claudianum fuiſſe maxime exercitatum, ſed, ſi ille nihil praeter panegyrica et epicum illud carmen, quod de raptu Proſerpinae eſt inſcriptum, reliquiſſet, nihilominus tamen non magis genuinus Calliopes alumnus eſſet habendus, quam Seneca tragicus Thaliae, etiamſi in dialogis huius ſpiritum tragicum, et in choris lyricam

---

in illa elegantia non fuiſſe indiligentem. III, 132 verſus exprimit terrae motum et ſequens Rheni torporem. Numerus, quem percipimus III, 218 ſqq. ita rem verbis ſignificatam exprimit, vt Homeri et Virgilii diligentiae dignus poſſit cenſeri. Porro III, 269 ſqq. primo verſu numeri fluuium ſignificant intumeſcentem, ſequente rapidum, tertio ſcopuli obſtaculo cohibitum, quarto contra molem illam furentem. Concinnitatem agnoſcimus in V. 50 ſqq. et VIII. 401 ſqq. Pari ratione VIII. 87 ſqq. ſummum dignitatis locum duo priores verſus declarant, tertius ruinam, qua Maximus et Eugenius in humilem rurſus conditionem ſunt delati. Inter alia carmen IX. hoc nomine eſt commendandum, vbi a v. 17 ſqq. omnia nobilitatem carminis Apollinei ſpirant. Sic quoque XXXII, vbi a v. 5 timiditas in primo conatu paullatim in ſummam ſecuritatem et audaciam verſa numeris egregie exprimitur. Audiamus Cruſium de verſibus Claudiani diſputantem in libro, cuius eſt titulus: *The lives of the Roman Poets* Vol. II. London 1733. *They are, as uſual, divided in their opinions of him; ſom think his ſtile too florid, and are offended with the flowing eaſe and harmoniousneſs of his numbers. But this is what Claudian ſeems to have aimed at as a beauty, and in which hi has ſucceeded beyond all the Latin poets. But as true harmony of numbers does not barely conſiſt in tunable and pleaſing ſounds, but requires a due mixture of gravity and elevation as well as ſmoothneſs and fluency to compleat it and all of them juſtly adapted to the caracter of the ſubject to be deſcribed, whereby the numbers become in ſome ſort ſignificant as well as the expreſſion; therefore that equability and conſtant fluency of Claudians numbers has been juſtly objected againſt, as wanting both variety and ſtrength in many places to ſupport the dignity of the expreſſion.*

maiestatem non magnopere desideres. Ex paruis autem quibusdam carminibus, vt supra monuimus, tuto possumus colligere, Claudiani ingenium meliori tempore fuisse dignum, gloriaeque suae apud posteros eum melius consuluisse, si vacuus a curis et vulgi securus in antris et vmbraculis Musarum esset versatus, nec inuitas eas in domum Honorii et Stilichonis, tamquam in pistrinum, compegisset. In omnibus autem vitiis, quae illi iure exprobrari possunt, talis tamen est, qualem illa tempestate nequaquam exspectasses, tantam in quibusdam carminibus paruis et in singulis reliquorum locis ostendit ingenii elegantiam, tanta est sermonis, quem adhibuit, puritas, vt raro saeculi in barbariem inclinantis vestigia occurrant. Quae quum ita sint, recte dixeris, errorem quendam naturae Claudiani ingenium, tamquam semen aliquod, non veris tempore apto, sed aestate iam inclinata, terris intulisse, quae herbam quidem luxuriantem produxerint et flores fructus ostendentes vberrimos, qui tamen ad maturitatem peruenire non potuerint. Accedit quoque, quod carmina eius pleraque sunt eiusmodi, quae non liber animi impetus fudit, sed quae debent originem occasioni subito obortae, non satis opportunae ad mentem magnitudinis et admirationis sensu inflammandam; nec, etiamsi eum ab aliis negotiis plane vacuum cogitamus fuisse, satis mirari possumus, quod tot saepe carmina, tam prolixa, in tanta rerum ieiunitate, vno eodemque anno conficere potuit *e*). Quum quo-

e) Sic, vt hoc tantum vtar, A. C. 399 et scripsit et recitauit carmen de bello Gildonico, panegyricum in Mallium Theodorum, duo illa carmina in Eutropium spadonem et tria in consulatum Stilichonis, quae sequentis anni principio erant recitanda. Omnia haec tribus millibus versuum et trecentis triginta tribus constant. Atque de illis tantum loquimur, quae ad nos peruenerunt, for-

que, quae ſcripſiſſet, ſtatim recitanda et in patronorum honorem euulganda eſſent, Horatiano praecepto, vt ſcripta nonum in annum premantur, non poterat vti, illaque opportunitate, quam optimis quibusque poetis fortuna non negauit, carmina ſua retractandi et male cuſa ad incudem reuocandi, erat deſtitutus. Etiam poſt Stilichonis necem, ſi modo illi viro ſuperſtes, nec calamitate eius fuerit implicatus, tanta rerum commutatio facta eſt, vt, quae laudibus ante celebrata fuerant, nunc maximo odio premerentur *f*); quo tempore igitur de iis liman-

taſſe plura etiam illo anno ſcripſit. In tanta autem feſtinatione, qua verſus erant effundendi, quis cum ingenii illius vbertate non illud iure admiretur, quod, quum tot res eſſent, quae eum ab exacta veterum poetarum diligentia auocarent, tamen non longius ab illa aberrauerit. Hoc luculentius adparebit, ſi eum cum Sidonio Apollinari comparaueris. Et, ne longi ſimus, indicemus tantum loca quaedam, in quibus illa contentio cum fructu inſtitui poſſit. cf. Claud. VII. 18 ſq. et VIII. 141 ſqq. cum Sidon. Apoll. II. 105 ſqq., Claud. VII. 22 ſqq. cum Sidon. Apoll. II. 133 ſqq., Claud. XVII. 67 ſqq. cum Sidon. Apoll. II. 155 ſqq., Claud. III. 323 ſq. cum Sid. Apoll. II. 244 ſqq. Quantopere autem ſtuduerit imitator ornatu certare cum Noſtro, ſequentia indicabunt. cf. Claud. XXII. 262 ſqq. cum Sidon. Apoll. II. 317 ſqq., Claud. I. 214. cum Sidon. Apoll. II. 332 ſqq., Claud. I. 83. cum Sid. Apoll. II. 389 ſqq. et V. 13 ſqq., Claud. XX. 528. cum Sid. Apoll. II. 420 ſqq., Claud. XV. 31 ſqq. cum Sidon. Apoll. II. 440 ſqq., Claud. VII. 210 ſqq. cum Sid. Apoll. V. 41 ſqq., Claud. XV. 134 ſqq. cum Sidon. Apoll. V. 53 ſqq., Claud. XXXVI. 1 ſqq. cum Sidon. Apoll. VII. 20 ſqq., Claud. XV. 17 ſqq. cum Sidon. Apoll. VII. 45 ſqq. Sobrius ſane et quantiuis pretii Claudianus tibi videbitur, ſi legeris illa ludibria Sid. Apoll. II. 411 ſqq. V. 474 ſqq. VII. 80 ſqq. XV. 141 ſqq. XXIII. 39 ſqq.

f) Olympius quidam, cuius mores accurate deſcribit Zoſimus (V. 32.) docuerat Honorium, in cuius ſe beneuolentiam hominem frugi et modeſtum ſe ſimulando inſinuauerat, eum ſpeciem tantum Imperatoris prae ſe ferre, totumque eſſe in poteſtate Stilichonis, qui id ageret, vt

dis non poterat cogitare, quae, ſi ſibi conſulere vellet, penitus eſſent abolenda. Quae quum con-

---

ipſo interfecto imperium Eucherio filio traderet. Hic iam paullo ante primum expertus erat, patrum conſilia ſuae voluntati contraria eſſe, quum illis perſuadere vellet, vt pacem ab Alarico quatuor millibus auri emerent, bellumque ab illo intentatum euitarent (Zoſim. V. 29.). Vbi vidit, ſe in ſuſpicionem Honorio adductum eſſe atque ſegregari ab interioribus conſiliis, iam tum calamitatem ſibi imminentem praeuidens, Imperatorem ab itinere in caſtra ad Paviam deſtinato, vt ſe militibus oſtenderet, retinere ſtuduit. Quod quum fruſtra tentaſſet, in itinere ſeditione Praetorianorum, Bononiae mota, et Honorium terrere et milites clementia ſibi adiungere conatus eſt. Sed Honorius, vbi in caſtra venit, ad milites, iam conſilio Olympii praeparatos, et a Stilichone, qui barbaris nimium tribueret, alienatos, verba fecit. Oratione finita illi repente conſurgunt, omnesque Stilichonis amicos trucidant. Quibus nunciatis Stilicho dum Bononiae trepidaret, quodnam conſilium caperet (Zoſim. V. 34.) nocte inſequente ex eccleſia, in quam territus confugerat, fide data extractus et ab Heracleano Comite, Olympii iuſſu interfectus eſt, magnaque crudelitate in vxorem, filium eosque, quos priſtina fortuna cum illo coniunxerat, saevitum eſt. Zoſim. V. 35. Oroſ. VII. 38. Cod. Theodoſ. lib. VII. Tit. XIV. l. 1. lib. IX. Tit. XLII. l. 22. vocatur *praedo publicus*, inſimulaturque opes ſuas *ad omnem ditandam inquietandamque barbariem* contuliſſe. Quanto in odio etiam aliquot annis poſt memoria eius fuerit, docent verſus Rutiliani, qui floruit A. C. 416. Itiner. II. 41 ſeqq.

Quo magis eſt facinus diri Stilichonis acerbum,
Proditor arcani qui fuit imperii.
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes,
Crudelis ſummis miſcuit ima furor:
Dumque timet, quicquid ſe fecerat ipſe timeri,
Immiſit Latiae barbara tela neci.
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem,
Illatae cladis liberiore dolo.
Ipſa ſatellitibus pellitis Roma petebat,
Et captiua prius, quam caperetur, erat.

fiderem, mihi perfuadere non poffum, vt ftatuam, Claudianum vmquam carmina fua colligendi et

---

Nec tantum Geticis graffatus proditor armis:
Ante Sibyllinae fata cremauit opis.
Odimus Althaeam confumti funere torris:
Nifeum crimen flere putantur aues.
At Stilicho aeterni fatalia pignora regni,
Et plenas voluit praecipitare colus.
Omnia Tartarei ceffent tormenta Neronis,
Confumat Stygias triftior vmbra faces.
Hic immortalem, mortalem perculit ille;
Hic mundi matrem perculit, ille fuam.

Etiam Sidonius Apollinaris, qui floruit circa A. C. 460, mentionem quidem facit noftri poetae, fed nomine omiffo et per illud carmen eum fignificans, quod vt inuidiae minus erat expofitum, ita minus aptum ad memoriam eius pofteris commendandam. Forfan illo tempore carmina Claudiani nondum erant collecta. Subiungamus infcriptiones duas honori Stilichonis pofitas, quarum altera reperta Romae in bafi marmorea praegrandi, altera ibidem inuenta in bafi marmorea fuperne defracta. Exhibentur apud Gruterum Infcript. p. 412. n. 3. et 4.

I.

FL. STILICHONI. V. C.

FL. STILICHONI. ILLVSTRISSIMO. VIRO. MAGISTRO. EQVITVM PEDITVMQVE. COMITI. DOMESTICORVM. TRIBVNO. PRAETORIANO ET. AB. INEVNTE. AETATE. PER. GRADVS. CLARISSIMAE. MILITIAE AD. COLVMEN. GLORIAE. SEMPITERNAE. ET. REGIAE. ADFINITATIS EVECTO. PROGENERO. DIVI. THEODOSI. AVGVSTI. IN. OMNIBVS. BELLIS ATQVE. VICTORIIS. ET. AB. EO. IN. ADFINITATEM. REGIAM. COOPTATO. ITEMQVE. SOCERO. D. N. HONORI. AVGVSTI. AFRICA. CONSILIIS EIVS. ET. PROVISIONE. LIBERATA. EX. S. C.

II.

— — — — — —

VIRO. BIS. CONSVLI. ORDINARIO
MAGISTRO. VTRIVSQVE. MILITIAE
COMITI. DOMESTICORVM
ET. STABVLI. SACRI. ATQVE
AB. INEVNTE. AETATE. PER
GRADVS. CLARISSIMAE
MILITIAE. AD. COLVMEN. REGIAE

ſecunda cura edendi conſilium agitaſſe. Ex carminum etiam, quae ſuperſunt, ratione et ordine diverſo, quo in Mſſ. iuncta deprehenduntur, nec non ſingulorum mutilatione et defectu, veriſimile eſt, ea poſt illius mortem, quae quidem adhuc deprehendi poſſent, eſſe collecta, quum iam temporum lapſu non pauca eſſent vel deperdita vel ſuppreſſa. Forſan inde quoque explicari poſſunt interpolationes haud paucae, aut, ſi mauis, loca plane inepta et frigida, quorum culpam poetae manes immerito ſuſtinent, et nimia breuitate perplexa, quae ex lacunis male conſutis poſſunt orta eſſe. Praecipue in iis carminibus, quae epigrammatum nomine circumferuntur, difficile eſt iudicatu, quaenam Claudiani ſint, quaeque alium auctorem habeant; in hoc certe mecum conſentient omnes, ea, in quibus res religionis Chriſtianae celebrantur, ad illum non pertinere, ſed luſus eſſe pii cuiusdam ingenii, bene quidem de republica Chriſtiana ſentientis, ſed ab omni facultate poetica adeo abhorrentis, vt ne oſcitanti quidem Claudiano in mentem venire potuerint, etiamſi ſumas, illum vel ad Chriſtianam ſectam ſe conuertiſſe, vel ſemper fuiſſe eius adſeclam, cuius tamen rei in reli-

---

ADFINITATIS. EVECTO. SOCIO
BELLORVM. OMNIVM
ET. VICTORIARVM. ADFINI
ETIAM. DIVI. THEODOSI. AVGVSTI
ITEMQVE. SOCERO
DOMINI. NOSTRI. HONORI. AVGVSTI. POPVLVS. ROMANVS
PRO. SINGVLARI. EIVS
CIRCA. SE. AMORE
ATQVE. PROVIDENTIA
STATVAM. EX. AERE. ARGENTOQVE
IN. ROSTRIS. AD. MEMORIAM
GLORIAE. SEMPITERNAE
CONLOCANDAM. DECREVIT.
EXEQVENTE. FL. PISIDIO. ROMVLO
V. C. PRAEF. VRBIS.

quis carminibus nullum exſtat veſtigium. Inter reliqua quoque nonnulla ſunt dubii auctoris, et huiusmodi, vt operae non ſit, de iis longam diſputationem inſtituere. Conuertamus iam nos ad eos viros, qui de carminibus Claudiani, quem, ſi eum fata in Auguſti aetatem detuliſſent, vel Virgilius ipſe non ſuperaſſet *g*), bene meriti ſunt. Quaecunque illi ad noſtrum poetam vel emendandum vel illuſtrandum contulerunt, eorum, quae memoratu digna noſtroque conſilio apta ſunt, mentionem breuiter faciemus.

Editores Bipontini indicem editionum Cl. Claudiani in quatuor aetates digeſſerunt. Venetam I, quae 1470 prodiiſſe vulgo dicitur, ab vno Dempſtero memoratam, et Vicentinam I. a *Barnaba Celſano* 1482 curatam, in qua maiora carmina omnia deſiderantur, excepit Parmenſis I. per *Angelum Ugoletum* 1493 impreſſa et a *Thadaeo Ugoleto*, qui Mſſ. antiquis ad corrigendum et explendum vſus eſt, emendata, quae iure prima recenſio critica et vere princeps editio habetur. Separatim edidit commentarioque ſatis luculento exornauit carmen de

g) Non poſſum non Cruſii (l. ſupra l.) verba mea facere: *But as all I kan ſay would fall ſhort of their excellency, let us return to Claudian, whom we muſt allow his due praiſe even in the Epic way, when we recollect what a great interval of time paſſed between him and Virgil, during which the Roman empire was continually declining both in arts and arms; this conſideration will incline us to treat his faults more favorably, at the ſame time that we may endeavour to avoid them; ſince it is next to a prodigy to ſee him breaking thro' ſo many impediments, and riſe a perfection, that ſets him above moſt of the poets, that preceded him, as he is infinitely beyond all that ſuccedet him for many ages.*

raptu Proſerpinae inſcriptum *Janus Parrhaſius* Mediolani 1500 fol. auctior eſt Mediol. II. c. comment. Jan. Parrh. 1505.

Aetas ſecunda incipit a *Ioanne Camerte*, ſacrae theologiae ſimul et optimarum literarum profeſſore, ordinis D. Francisci. Eius editio, quae vocatur Camertina I., prodiit Viennae Auſtriae 1510 ſub titulo: Claudiani opera nouiſſime per D. Ioannem Camertem accuratiſſime recognita. In praefatione gloriatur, ſe Claudianum, mendis innumeris *aenigratum*, in priſtinam redegiſſe *maieſtatem* et ſuo candori reſtituiſſe. Adiecit *Camers* quatuor illa carmina numeris XCVIII, XCIX, C, et CI inſignita. Quae quum in Iuntina, quae prodiit Florentiae 1519. 8. per heredes *Philippi Iuntae*, non reperiantur, non vſum eſſe Iuntam Camertis editione viri docti colligunt. Sequitur Aldina: Cl. Claudiani opera quam diligentiſſime caſtigata Venetiis in aedibus *Aldi* et *Andreae Aſulani* ſoceri 1523. 8. Haud contemnenda quoque ducitur ed. Baſilienſis 1534. 8. ex aedibus *Ioannis Bebelii*, cui *Michael Iſingrinus* praefatus eſt, qui *Michaelem Bentinum* et poſt huius mortem *Ioannem Honterum* huic editioni praefuiſſe memorat. De hac edit. plura v. in Gesner. prolegom. XXVIII. ſeq. Laudantur praeterea ed. Pariſienſis 1530. 8. apud *Simon. Colinaeum*, repetita 1590 et Gryphianae plures 1535, 1548, 1561.

Tertia aetas incipit a *Theodoro Pulmanno* Craneburgio, cuius recenſionem officina Plantiniana protulit Antwerpiae 1571. 16. Adiectae ſunt notae *Delrii*. Hic primus carmina Claudiana in eum ordinem diſpoſuit, quo ſcripta et recitata ſunt, cuius rei rationem in praefatione quoque reddidit, in hoc tantum ab Heinſio differt, quod carmen XXIV inſcripſit: *In conſulatum ſecundum Stilichonis*, illud-

que carmini ſubiecit, quo ſextus Honorii conſulatus celebratur. Repetita eſt illa editio 1585, 1596, 1611. Huic ſucceſſit *St. Claverius* in ſuprema curia (Biturigis) aduocatus, qui ex vett. codd. fide, qui olim in bibliotheca Cuiaciana erant, Claudianum emendauit ediditque Pariſiis 1602. 4. addita ſunt *I. Parrhaſii* ſelecta et *Delrii* notae. Illam editionem, quae Raphelengii 1603. 12. ex emendatione VV. DD. prodiit, a *Scaligero*, vt volunt, curatam, optimam *Heinſius* iudicauit. Repetita eſt 1608. 16. Interpretationem totius Claudiani ſuscepit primus *Caspar Barthius*, eumque cum commentario edidit Hanoviae 1612. 8. in bibliopolio Willieriano. In librorum manu exaratorum lectionibus proponendis ſecutus eſt *Pulmanni* fidem, tum quidem exiſtimans, operae pretium non eſſe plurium nouorum Mſſ. collationem. Quam tamen opinionem mutavit vndequadraginta annis poſt, vbi ſecundam editionem parauit ſeptendecim Mſſ. librorum ope adiutus cum commentario locupletiore grammatico, critico, philologo, hiſtorico, philoſophico, politico, ita (verbis ipſius vtar) vt auctor politiſſimus omni aetati, ſcholaſticae, academicae, aulicae, politicae eſſe debeat ex commendato commendatiſſimus. Prodiit Francofurti 1650. 4. Baſis eſt Raphelengiana. Commentarius eſt congeries plurimarum atque diuerſiſſimarum rerum, quae magnam partem quidem editoris eruditionem teſtatur, ſed vtilitate non ita magna ad poetam illuſtrandum, quandoquidem ea, quae huc pertinent, rara natant in gurgite vaſto. Multas difficultates, quae vel exercitato lectori negotium faceſſere poſſint, ne adtigit quidem; haud pauca perperam explicuit. Dum poetas Claudiano recentiores ſcrutaretur, qui illum imitati ſint, vel easdem ſententias vberius expreſſerint, antiquiores, quos Claudianus ante

oculos habuit, paſſim neglexit. Tum etiam in philoſophicis, mythologicis, politicis aliisque nugis, vt aetas eius ferebat, multus eſt, locorumque deſcriptorum mole lectorem vel maxime ſtrenuum delaſſat. Illud incommodum augetur etiam mendorum typographicorum multitudine, qua omnia, Graeca praeſertim, ſcatent, ſaepeque maiore diuinatione opus eſt, vt intelligas, quid interpres ſibi velit, quam quid poeta dicat interprete remoto.

Aetas quarta merito *Heinſiana* dicitur. Ille enim *Nicolaus Heinſius*, vnicus veterum poetarum latinorum vindex et ſoſpitator, ope XXVIII codd. mſſ. quos in itineribus per Angliam, Galliam, Germaniam et Italiam ſuſceptis et repetitis comparauit, adhibitis etiam edd. vet. Claudianum recenſuit. Prima editio prodiit Lugduni Batavorum 1650. 12. quam abſente Heinſio curauit *Ioann. Friedericus Gronovius*. Secunda prodiit Amſtelodami 1665. 8. ad quam rurſus decem nouorum Mſſ. ſubſidia acceſſere, ſed diligentia eius, qui operis praefuit, Heinſio non probata eſt, plures enim mendae irrepſerant. *Schrevelius* adiecit notas variorum. Priorem *Heinſii* editionem ſecutus eſt *Io. Mathias Gesnerus* in ſua, lectionis varietate et commentario inſtructa, quae prodiit Lipſiae in officina Fritſchia 1759. 8. Illa tantum in textu mutata ſunt, quae mutanda cenſuerat *Heinſius* in ed. ſec. aliquoties tamen ab illo viro diſceſſit, ratione, cur id fecerit, in notis reddita. Varietas lectionis inter textum et notas interpoſita eſt. Ad poetam interpretandum egregiam nauauit operam ſenex ille venerabilis, quam eius modeſtia, quae humaniorum literarum ſtudioſis exemplo eſſe poteſt, plus etiam commendat. Iam ante Gesnerum nouam editionem moliebatur *Petrus Burmannus* cum ſuis, *Heinſii*, et alio-

rum notis exornandam, ſed vitae et literis eſt ereptus, antequam rem poſſet profligare. Eam ſuſcepit deinde *Petrus Burmannus* ſecundus, e fratre nepos, editioque lucem vidit Amſtelodami 1760. 4. cum integris *Delrii*, *Claverii*, *Dempſteri*, auctioribus *Nicolai Heinſii* et ineditis *Petri Burmanni* adnotationibus. Acceſſit ſylloge varr. lectt. ex ingenti numero codd. Mſſ. a *Nicol. Heinſio* collatorum (occupat illa 264 paginas). Subiuncta eſt Lactantii elegia de Phoenice cum curis ſecundis *Nic. Heinſii* et *Petri Burmanni* ſec. Praeclaram hanc editionem, quamquam a typographicis erroribus haud liberam, omnem fere adparatum criticum continere vix videtur monendum eſſe. Hanc editionem interuallo haud ſane longo ſecuta eſt Bipontina 1784. 8. ad Gesnerianam et Ianſſonianam (Amſtelodami 1620, et 1628) expreſſa, in qua multae lectiones, quae meliores viſae eſſent, reſcriptae dicuntur.

Reſtat, vt conſilium, quod in noſtra editione ſecuti ſimus, paucis exponamus. Quum re ſaepius tentata mihi perſuaſerim, in textu ex illo adparatu critico, quo Heinſius vſus eſt, quemque Burmannus etiam auxit, reſtituendo, omnia ab illis duumviris eſſe facta, quae a tantis ingeniis exſpectari poterant: de noua recenſione non poteram cogitare, niſi temeritatis et arrogantiae crimen incurrere vellem. Sed quum ille videretur rarioribus lectionibus et graecismis vel praeter codd. Mſſ. auctoritatem inducendis nimis indulſiſſe; hic interdum in grammatica ratione retinenda poetam nimis in ordinem coegiſſe: non eſt, puto, quod verear, ne quis me audaciae inſimulet, ſi in paucis quibusdam locis ab vtriusque auctoritate diſceſſerim. Quandocunque autem hoc factum eſt, in adnotationibus ſemper id monui, rationesque, quas ſecutus ſim,

indicaui. Superſunt plura loca, quae, etiamſi omnes libri ſcripti, quotquot collati ſunt, in iis conſentiunt, tamen corrupta eſſe videntur; id quod, ſi quidem MſT. inſpectio accurate ſit inſtituta, vlcera indicat illorum aetatem ſuperantia, et, donec noua ſubſidia accedant, vel non tangenda, vel interim coniecturis ſananda. In quibus etiam hoc mihi ſumſi, vt illorum coniecturis, ſi mihi minus probarentur, meas ſubiicerem; in textum autem, praeter Heinſii et Burmanni vnam et alteram, nullas recepi. Locorum enim ex ingenio reſtituendorum licentia, quae nunc rurſus increbreſcere videtur, paſſimque laudibus ferri coepta eſt, cautionibus nimis ſeueris numquam coercebitur, quum maiorem plerumque habere ſoleat ingenii oſtentationem, quam vtilitatis ad rempublicam literariam pertinentis veram promotionem. Aliter ſe res habet in adnotationibus, in quibus concedendum eſt interpreti, vt libere ſententiam proferat, eamque medicinam proponat, quae ſibi probetur, modo lectoribus poteſtatem ſecus ſtatuendi relinquat. In interpunctione, quae vel in Burmanniana, vitio operarum vt arbitror, male ſe habet, mutanda ea libertate vſus ſum, qua vnusquisque editor gaudet, vt, quum ea diuerſa ſit apud diuerſos, ſuam ipſius rationem ſequatur, donec leges fuerint inſtitutae, quibus omnes teneantur. Ceterum in adnotationibus auſus ſum, loca quaedam interpolata iudicare, verſusque totos inſititios, quos viri docti, qui in textu emendando operam ſuam ante me collocarunt, pro genuinis ſilentio ſaltem probauerant, atque hoc etiam tum feci, quum MſT. conſenſus nullum interpolationis veſtigium oſtenderet. Nihilominus tamen ſpero atque confido, aequos rerum aeſtimatores, rationibus, quibus opinionem meam confirmare ſtudui, perpenſis, hoc ſaltem eſſe iudicaturos,

me non temere egiſſe, ſed habuiſſe, quod ſequerer. In carminibus etiam, quae auctor, vt ex ſupra dictis probabile eſt, non ipſe collegit, ſed quae poſt mortem eius, quum iam quaedam non amplius integra exſtarent, alia eſſent plane deperdita, a declamatoriae poeſeos amatoribus ſunt vndique conquiſita, ſuppleta, ſaepius deſcripta, explicata deinde, gloſſis inſtructa, locorum ſimilium adnotatione adornata, frequentes interpolationes locum habere potuiſſe, vnusquisque facile mihi largietur, etiamſi ex librorum ſcriptorum, qui nunc quidem reperti atque collati ſunt, conſenſu nulla intruſorum verſuum ſuſpicio ſuboriri poſſe videatur. Vtrum vero in hac re recte ſtatuerim, an ſenſus me meus fefellerit, lectorum ſit iudicium, quibus etiam, quum ea, quae ſuſpecta mihi videbantur, ne vncis quidem incluſerim, tota res integra eſt relicta, vt vel religioſiſſimi non habeant, quod mihi ſuccenſeant. Ne a Claudiani manibus mihi timendum ſit, in hoc quidem genere ſedulo a me prouiſum eſt. Haec fere ſunt, quae ad textum pertinent; nunc pauca de commentandi genere ſunt dicenda, quo vſus ſum. Ex iis, quae ſupra in oratione mea poſui, adparet, Claudianum in eo poetarum numero eſſe habendum, qui, quamquam naturae dotibus non eſſent deſtituti, tamen arte mallent et praeceptis, quam natura et ingenio niti, magisque copiae et ornatui in dicendo, quam ſimplicitati et vbertati in inueniendo ſtuderent. Nemo itaque poteſt eſſe, qui exiſtimet, illum a bonarum artium ſtudioſis idcirco eſſe legendum, vt ſenſum et iudicium pulchri exacuant, facultatemque poeticam, illum imitando atque exprimendo, ſibi comparent. Non enim riuuli ſectandi ſunt, quando licet ad ipſos fontes limpidiſſimos accedere. Ab aetate autem maturiori, quae iam aſſidua optimorum poetarum lectione con-

ſirmata eſt, vt fucum a colore natiuo, luxuriem ab vbertate caſtigata dignoſcere poſſit, non ſine fructu perluſtrabitur. Ad ſenſum enim veri et pulchri excitandum et conformandum non ſolum vtile eſt, vt imitanda proponas, ſed etiam ea, quae fugienda ſint, exemplis demonſtres; praeterea autem multa occurrent, quae non ſolum ſine faſtidio, verum etiam cum voluptate legentur. Hanc ſi aetatem ſolam, a bonis magiſtris inſtitutam et adhuc in antiquorum ſcriptis ſe continentem, reſpexiſſem; non commentarium conſcripſiſſem, ſed paucis tantum adnotationibus defungendum eſſe putaſſem. Sed Claudianus ad eos quoque ſcriptores pertinet, qui etiam propter res, quas expoſuerunt, leguntur, praeſertim iis non eſt negligendus, qui res geſtas ſub Theodoſio M. eiusque filiis, moresque et inſtituta illius temporis velint cognoſcere. Multi propterea ex eius lectoribus erunt, qui ex Horatio, Virgilio, Ovidio aliisque poetis Latinis non tantam ſermonis poetici cognitionem ſibi comparauerint, vt omnia, quae in illis occurrant, animo teneant, atque, quae ibi a viris doctis adnotata vel audierunt vel legerunt, in promtu habeant, multi etiam, qui diſciplina iuuenili peracta aliis vitae negotiis et publicis et priuatis implicati ad Latii Camenas redire non potuerint, multorumque obliti ſint, quae olim in numerato habebant. Quum igitur lectores mihi eſſent fingendi, non plane rudes illi quidem, ſed non adeo recentes a lectione poetarum praeſtantiſſimorum, quae in ſcholis praelegi ſolent: haud pauca erant monenda, quae exercitatis, vt crambe pluries recocta, nauſeam fortaſſe moueant. Verum enim vero, ſi ſunt, qui diſputent, quae ſemel atque iterum ſint monita, omnino repetenda non eſſe, illi videant, ne non ſolum nimis ſeueras ſcriptoribus leges irrogent, quibus ipſi

forſan non libenter ſe obſtringant, verum etiam in diſcendi cupidos iniqui ſint, quorum facultates non ſemper patiuntur, vt librorum copiam domi ſibi ſtruant. Etiam in illa rerum mole, quae iis, qui eruditorum nomen adfectant, aut muneribus publicis idoneos ſe reddere cupiunt, ſcientia complectenda eſt, ſaepius magis conducit, tempori conſulere, quam perituraе parcere chartae, vt illa horae pars, quae libris euoluendis interdum nequidquam erat conſumenda, vel ipſi, quae in manibus eſt, lectioni, vel aliis rebus poſſit impendi, vnde maior vtilitas exſpectetur. Ne autem haec, quae poſui, ſecus accipiantur, ac volui, tenendum eſt, me non de iis loqui, qui adſuefaciendi ſunt, vt vires ingenii intendant, mentisque facultates exercendo augeant atque confirment; nam ſtupori et ſecordiae ſubuenire velle a mea perſona eſt alieniſſimum. Quum itaque *Perſium non curem legere, Laelium Decimum velim* (Cic. de Orat. II. 6.), omnes res et loquendi formulas, quae lectorem, quem animo mihi propoſui, morari poſſint, breuiter explicui, ipſamque interpretationem, vbi hoc factu opus mihi videretur eſſe, ex verborum ratione ante definita deducere ſtudui, viris doctis, qui alibi eadem fuſius illuſtrauerant, laudatis. Si noua ratio erat ineunda, eam idoneis argumentis confirmare tentaui. Si dubiam vel res vel dicendi genus habere viſa eſt explicationem, aliorum opinionibus, quae quidem memoratu dignae eſſent, prolatis meam qualemcunque ſubiunxi, vt vel ſequerentur lectores, quamcumque probarent, aut amplius ſibi quaerendum eſſe ſcirent. In huiusmodi etiam locis lectionis varietatem, ſi qua erat, iudicio interpoſito adſcripſi, praeſertim ſi verbum aliquod videretur eſſe corruptum. Hoc quidem pro certo poſſum adfirmare, ſcientem prudentemque me nullum in-

terpretandi nodum praetermisisse, cuius solutionem non pro virili tentauerim, vel cuius desperationem non candide professus sim; hac enim ratione putaui, me esse consecuturum, vt aliorum virorum, et feliciori ingenio et maiore sermonis et rerum cognitione praeditorum, studia forsan excitata in poetam per plures annos neglectum, conferrentur, ad ea rectius explicanda, quae perperam expediuerim, et ad ea illustranda, quorum tenebras ego dispellere non valuerim. Ceterum ad rationem dicendi, qua Claudianus vsus est, recte intelligendam, non inutilis quidem est illa quaestio, quem potissimum ex antiquioribus poetis sit imitatus. Vulgo existimant, eum se praecipue ad Statium accommodasse, quam sententiam imprimis Barthius defendit. Non potest negari, inter vtriusque sermonis genus rationemque rerum tractandarum aliquam intercedere similitudinem, et occurrere quaedam loca, quae ostendant, Statium a Claudiano esse lectum et expressum; verum inde non potest colligi, Claudianum ex omnibus Statium sibi proposuisse, quem imitaretur. Etenim etiamsi se vel maxime ad illos poetas composuisset, quos Augusti aetas protulit, non poterat fieri, quin, quum omnium iudicio tunc id tantum suspiceretur, quod falsa aliqua sublimitate, luxurie et tumore se commendaret, communi hoc aetatis aestu abreptus ad Statium propius accederet. Multa ex hoc, vbi idem orationis est color eadem rerum tractatio, Barthius iam protulit, plura a me adiecta sunt, imprimis operam dedi, vt Claudianum cum antiquioribus poetis conferrem, saltem ea loca notarem, in quibus cum illis quasi contendisse visus est, aut quae ante oculos habere potuit. Ex recentioribus Sidonium Apollinarem et Corippum cum illo, a quo toti fere pendent, maxime contuli, at-

que id faciendum putaui, vt perſpicerent iuuenes, illum imitatores ſuos tantum ſuperaſſe, quantum ipſum a tergo Virgilius reliquerit. Quum plurima Claudiani carmina, circa res verſentur, quas vel laudibus effert vel vituperat, multaque apud illum occurrant, quorum nec Zoſimus nec alii, quicumque illa tempora adtigerunt, mentionem faciunt, illaque interdum proferantur nullo temporum ordine ſeruato, ad nonnulla tantum adludatur, quae alibi fuſius exponuntur, quaedam etiam diuerſa ab aliis ratione commemorentur: ad ea accuratius intelligenda vulgaris temporum cognitio ſufficere nequit, quae ex compendio aliquo poſſit comparari. Ad quas res quum non diligenter adtendiſſent interpretes, multa miſcuerunt, quae discernenda erant, multa perperam explicuerunt, quum ea ſignificare poetam exiſtimaſſent, de quibus tum quidem cogitare non poſſet. Ad illos errores fugiendos atque etiam ab hac parte lectionem Claudiani faciliorem reddendam, omnes res geſtas, de quibus apud illum ſermo eſt, et collegi, et quantum eius fieri potuit, per annos digeſſi, vt hac ratione rerum ordo, qualis apud poetam eſt, vel vno oculorum obtutu poſſit cognoſci. Quomodo autem ille cum narrationibus aliorum ſcriptorum, a quibus in quibusdam recedere videtur, poſſit conciliari, hiſtoricorum curae relinquendum eſt, niſi arbitrentur, a Gibbonis, Angli illuſtris, qui nimium interdum patribus eccleſiae tribuit, otium plane ſibi eſſe factum.

Quid ſupereſt, rogo lectores, vt meam opellam, quam ad Claudianum interpretandum contuli, aequi bonique conſulant. Laborem ſuscepi, quum maiore in otio viuerem, vberiorique literarum ſupellectile eſſem inſtructus, quam nunc ſum domeſticae tenui-

tati relictus. Quidquid autem fieri potuit ab homine, ſingulis diebus per ſex horas publicis lectionibus occupato aliisque praeterea negotiis diſtracto, vt ſeptimum quemque tantum diem labori potuerit impendere, id praeſtitiſſe mihi videor *h*). Hoc tempore quidem iniquiſſimo abſtinendum omnino fuiſſet a ſcribendo, niſi ita comparata eſſet respublica literaria, eaque ciuium in illa conditio, vt ſcribendum ſit, quo meliorem aliquando ſcribendi opportunitatem naſcaris. Hoc autem non in eum finem dixi, vt peccatis veniam rogarem et ſilentium, ſed ne omnia, quae minus probarentur, incuriae atque negligentiae tribuerentur, vtque in opere aeſtimando et temporis et opportunitatis ratio

h) In apographo caſtigando egregiam mihi operam navauit *Ioannes Vlricus Stricker*, ſcholae noſtrae alumnus, eandemque pollicitus eſt in corrigendis plagulis a prelo recentibus et in indice concinnando. Sed ille iuuenis egregius optimaeque indolis, qui praeclaros iam in literis humanioribus progreſſus fecerat, tantoque ſolidae eruditionis amore flagrabat, vt retinendus non incitandus eſſet, dum patri, qui morbo erat languidus, nocte dieque inſigni pietate adſideret, rerumque domeſticarum curam ex parte ſuſtineret, ipſe valetudinis infirmitatem contraxit, qua luctu ob patris obitum magis etiam adfecta, flore aetatis, annum vndeuigeſimum agens, repente deceſſit III. ante Id. Ianuarii, matrique, conſanguineis et amicis grauiſſimum ſui deſiderium reliquit. Omnes, qui eum norant, mortem eius immaturam eo acerbius lugent, quo maiorem in ſpem venerant, fore, vt aliquando in republica literaria inſignem locum occuparet, patriaeque et ſuis honori atque emolumento eſſet. Dolorem autem meum ex obitu adoleſcentis cariſſimi palam declarandi facile mihi veniam daturos exiſtimaui illos, qui arbitrantur, etiam illorum mentionem eſſe faciendam, quorum ingenium, induſtria reliquaeque virtutes, ſi annis maturioribus ſumma fuiſſent conſecutae, praeconio aliorum ad nominis ſui famam minime indiguiſſent.

duceretur. Errores, quos admiſeris, monentibus aliis, aegre agnoſcere, ſtolidi eſt pudoris; acerbe illos irridere, inhumanae eſt ſuperbiae, praeſertim quum vel in literarum ſtudiis caſu et fortuna ſaepius, quam ratione et conſilio in rectam viam incidamus, et per aliorum errores haud raro accidat, vt minus erres.

Scr. Eutini cal. Maii MDCCCVII.

SERIES RERVM GESTARVM

A

V A L E N T E

VSQVE AD

A R C A D I V M ET H O N O R I V

ADIECTVM EST

STEMMA DOMVS THEODOSIANAE.

SERIES RERVM GESTARVM

A

VALENTE VSQVE AD ARCADIVM ET HONORIVM

EX

CL. CLAVDIANI CARMINIBVS

ADORNATA

ET PER ANNOS DIGESTA.

Quum Claudiani carmina maiorem quidem partem in laudandis vituperandisque Imperatorum virorumque summorum, vel virtutibus vel vitiis insignium, versentur, ipseque poetarum more rerum ab illis gestarum mentionem faciat sine temporis ratione et ordine, modoque fusius res leuiores momenti prosequatur, modo grauiores aut verbo tantum significet, aut plane negligat, prout consilio suo accommodatum fuerit: non abs re mihi videtur esse, quae ille poeta commemorarit, per annos digerere, et ad certum temporum ordinem reuocare, vt eo facilius intelligi atque cum aliis scriptoribus comparari possit.

Iouiano mortuo, quod accidit A. C. 364, milites *Valentinianum* eligunt Imperatorem, eumque statim cogunt imperii socium constituere. Qui quoque, quum Constantinopolim peruenisset, *Valentem* fratrem adsumsit. Ammian. Marcell.

XXVI. 2 et 4. Illi imperium, vt barbaris illud vndique infestantibus melius resisteretur, Naesi, quae vrbs erat Moesiae superioris, ita partiti sunt, vt *Valens* Orientem, id est, Asiam, Aegyptum, Thraciam, *Valentinianus* Occidentem, id est, Illyricum, Italiam, Galliam, Hispaniam, Britanniam et Africam, tueretur. Ammian. Marcell. l. c. 5. Zosim. IV. 5. Philostorg. VIII. 8. Sozom. VI. 6. Quo facto ille Constantinopolim, hic Mediolanum discesserunt.

Valentinianus quum in morbum incidisset, iamque de successore constituendo variis studiis esset agitatum, valetudini restitutus, ne ex eadem re similes olim tumultus orirentur, *Gratianum* filiolum, octo annos natum, Augustum fecit A. C. 367, Lupicino Iouinoque coss. Ammian. Marcell. XXVII. 6. Zosim. IV. 12. Eodem anno Picti et Scoti, qui in Britanniam incursiones fecerant, pulsi ac fugati sunt a Theodosio Comite, Theodosii M. patre, quem *officiis Martiis felicissime cognitum* vocat Ammian. Marcell. XXVII. 8. cf. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 5. 2. Hanc rem quoque perstringit Claudian. VII. 54 seqq. VIII. 24 seqq.

A. C. 371. *Firmus* Afrorum regulus, *Romani* Comitis Africae prouinciae crudelitate excitatus Mauros contra Romanos sollicitat, collectisque vndique copiis quum agros vastasset Caesaream vi capit, magnaque ibi pecunia, ad fiscum pertinente, potitur. Zosim. IV. 16. Symmach. epist. I. 64. Ad quem opprimendum missus est *Theodosius* Comes. Is fraude quidem ab illo saepe tentatus ita tamen prudenter et strenue rem gessit, vt *Firmum* tandem cogeret exercitu relicto ad Isaflenses confugere. Qui quum Romani iam in eorum fines inrupissent, *Firmum* tradere cogebantur, sed antequam id fieri posset, ad euitan-

dam Romanorum vindictam, manus sibi ipse intulit. Totum bellum ordine exponit Ammian. Marcell. XXIX. 5. cf. Symmach. epist. X. 1. et Claudian. VII. 52 seqq. VIII. 24 seqq. XV. 330 seqq. Eodem anno *Theodosius*, filius eius, nunc dux Moesiae, *prima etiam tunc lanugine iuuenis, Princeps postea perspectissimus*, Sarmatas, qui provinciam suam adgressi erant, magna clade inlata repulit. Ammian. Marcell. XXIX. 6.

A. C. 375.

Valentinianus Sabariae (*Stein am Anger*) moritur, Ammian. Marcell. XXIX. 5 et 6. Socrat. IV. 31. Zosim. IV. 17. Duces militesque *Gratiano Valentinianum* fratrem, quinque annos natum, imperii socium adduut. Hic Illyricum, Italiam et Africam accipit, ille sibi Galliam, Hispaniam et Britanniam seruat. Ammian. Marcell. XXX. 10. Zosim. IV. 19. Philostorg. IX. 16. In illa imperii nouitate *Theodosius* Comes, falsis criminibus inimicorum in inuidiam adductus, *Gratiani* iussu non diu post illum de *Firmo* triumphum Carthagine securi percussus est. Cuius rei, vt exspectari etiam poterat, nullam mentionem facit Claudianus. Nuncio de patris caede accepto *Theodosius* filius in Hispaniam, patriam suam concessit. cf. Vales. ad Ammian. Marcell. XXIX. 5. Theodoret. V. 5. Oros. VII. 33. Ambros. orat. funebr. in Theodos.

A. C. 376.

Valente Augusto V et *Valentiniano iun.* coss.

Valens ad bis centena millia Gothorum, quos Hunni sedibus ipsorum expulerant, imprudenti consilio Danubium transire domiciliaque in Thracia ponere passus est. Ammian. Marcell. XXXI.

s seqq. Zosim. IV. 20. Socrat. IV. 34. Sozomen. VI. 37. Oros. VII. 33. Iornand. de rebus Get. c. 24 seq. De Getis in imperii fines receptis loquitur quoque Claudian. XXVI. 166 seqq. et 488 seqq. ex quo tamen, nisi sumas, eum in definiendo tempore non satis fuisse accuratum, illa Gothorum migratio quatuor annis ante accidit. Ceterum sub *Valente* Stilichonis pater alae barbarorum praeerat. Claudian. XXI. 35 seqq.

A. C. 377.

Gratiano Augusto et *Flauio Merobaude* coss.

Quum Gothi recepti annonae caritate cogerentur frumenti comparandi causa vel liberos suos in seruitutem dare, arma capiunt totamque Thraciam deuastant. Ammian. Marcell. XXXI. 5 – 8.

A. C. 378.

Valente Augusto VI. et *Valentiniano iun.* II. coss.

Deinde in Thessaliam transgressi sunt et in Macedoniam, igni ferroque omnia populantes ipsamque Constantinopolim obsidere coeperunt. *Valens Gratianum* per literas de misera rerum conditione certiorem facit rogatque, vt in auxiiium sibi propere veniat. Quum interim vastationibus barbarorum finem imponere vellet proelio, quamquam monitus esset a *Gratiano*, ne ante adventum suum cum hoste confligeret, aduerso Marte pugnauit ipseque caesus est. Ammian. Marcell. XXXI. 13. Zosim. IV. 24. Victor in Epit. 46. Socrat. IV. 38. Theodoret. IV. 36. Philostorg. IX. 17. Cuius morte audita *Gratianus*, qui iam in itinere erat, recessit, et, vt suis rebus prouideret, Theodosium ex Hispania arcessiuit, eumque

A. C. 379.

D. Ausonio et *Hermogeniano Olybrio* coss.

socium regni adsumsit, qui statim Sarmatas, quum iam in eo essent, vt cum Gothis se coniungerent, ingenti clade deuicit. Quo in statu tum res essent, exponit Claudian. VIII. 45 seqq. cf. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 11. *Theodosius* Imperator constitutus eas prouincias obtinuit, quae *Valens* habuerat, a barbarorum incursionibus nunc vastatas et oppressas. Themist. orat. XVI. pag. 207. ed. Harduin. et Gregor. Nazianz. orat. XIV. pag. 214. ed. Lips. Exercitu statim collecto Gothos palantes oppressos partim in deditionem accepit, partim ex Thracia pepulit. Zosim. IV. 30. 31. Eodem fortasse anno, aut sequenti, *Stilicho* a *Theodosio* M. Babylonem missus est ad regem Persarum legatus, vt foedus cum eo feriret. Claudian. XXI. 51 seqq. Reduci *Serena*, *Honorii*, fratris *Theodosii* M. filia in matrimonium datur. Claudian. l. c. 69 seqq.

A. C. 380.

Gratiano Augusto V. et *Theodosio Augusto* coss.

A. C. 381.

Eucherio et *Euagrio* coss. ex Chronico Marcellini, seu *Syagrio* et *Eucherio* coss. ex Idacii Chronico.

Theodosius iterum Gothos deuicit duce *Arbogaste* Franco, quem a *Gratiano* ei in auxilium missum esse narrat Zosim. IV. 33 seqq. Fortasse huc respicit Claudian. VII. 147 seqq. *Stilichonis* operam in eo bello nauatam praedicans.

A. C. 382.

Antonio et *Afranio Syagrio* coss.

Arcadius Augustus declaratur anno eius aetatis sexto.

A. C. 383.

Merobaude II. et *Saturnino* coss.

Magnus Clemens Maximus, de cuius genere et patria inter scriptores non constat, vel imperii cupiditate, vel a militibus coactus, qui eum inuitum Imperatorem salutasse dicuntur, bellum in Britannia contra *Gratianum* mouit. Qui quum exercitum in Galliam traiecisset, *Gratianus* a militibus suis, quos contra illum duxerat, deseritur, ipseque in fuga non procul a Lugduno insidiis periit, quae, vt vulgo credunt, a *Maximo* paratae fuerant. Zosim. IV. 35. Socrat. V. 11. Sozomen. VII. 13. Oros. VII. 34. Victor. Epit. 43. Sepultus est Mediolani. Nuncio de *Gratiani* morte accepto *Maximus Flauium Victorem* filium imperii socium adsumsit. Quo facto ad *Theodosium* M. bellum iam parantem legatos mittit, qui nunciarent, ipsum contentum fore *Gratiani* prouinciis, quaeque *Valentiniani* essent, eas non turbaturum. Quo audito non solum a bello abstinuisse *Theodosius*, verum etiam imperii socium illum agnouisse a quibusdam dicitur. Prius commemorat Themist. orat. XVIII. Posterius Zosim. IV. 37.

A. C. 384.

Ricimere seu *Ricomero* et *Clearcho* coss.

Secundum Chronicorum scriptores natus est *Honorius*. cf. Claud. VII. 19 seqq. VIII. 121 seqq. Eodem tempore legati *Saporis* Persarum regis Constantinopolim veniunt, pacem, vt vulgo aiunt, petitum. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 22. 4 seqq. Oros. VII. 34. Sarmatae etiam, qui in *Valentiniani* prouincias inruperant, a duce, quem *Theodosius* M. in eius auxilium miserat, vincuntur. Symmach. epist. X. 68. *Honorium* primo aetatis anno consulem esse factum disertis verbis declarat

Claudianus (VIII. 154 seqq. et 627 seqq.), quo etiam contra Gruthungos prospere pugnatum sit. Quod si verum est, natales eius in sequentem annum incidunt, contra Socratem (V. 12.) Idacium et Marcellinum in Chronicis.

A. C. 385.

Arcadio Augusto et *Bautone* seu *Baudone* coss.

Flaccilla vxor *Theodosii* M. mater *Honorii* et *Pulcheria* eius filia moriuntur. Gregor. Nyss. orat. funebr. in Flaccill. et Pulcher.

A. C. 386.

Honorio Caesare et Euodio coss.

Theodosius et *Arcadius* contra Gruthungos proficiscuntur, qui cum rege suo *Odotheo* Danubium transire parabant, eosque repellunt. Zosim. IV. 35. Claudian. VIII. 623 seqq.

A. C. 387.

Valentiniano Augusto VI. et *Eutropio* coss.

Hoc anno *Maximus* paratis clam copiis subito per Alpes in Italiam descendit et *Valentinianus* cum *Irene*, matre, quum in ciuibus suis, quos Arianae disciplinae fauendo a se alienauerat, nihil spei positum haberet, naue conscensa Thessalonicam confugit. Quo etiam *Theodosius* M. venit; quumque illis Arianos errores exprobrasset, vnde illa calamitas fuisset orta, mittit legatos ad *Maximum*, vt prouincias occupatas *Valentiniano* restitueret, bellumque summa vi parat. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 32. Zosim. IV. 42. Sozomen. VII. 14. Theodoret. V. 14.

A. C. 388.

Theodosio Augusto II. et *Cynegio* coss.

Quod quum *Maximus* recusasset, aestate cum exercitu contra eum proficiscitur. In hanc expe-

ditionem *Honorium* quoque abduxit, seu eum postea, parta victoria, Constantinopoli in Italiam arcessiuit. Vtrum verum sit, parum constat. Claudian. XXVIII. 111 seqq. Primo proelio ad Savum haud procul a Siscia ducem *Maximi* fundit fugatque Pacat. l. c. 34; secundo ad Drauum prope Petauium *Marcellinum Maximi* fratrem in fugam vertit Pacat. l. c. 35. *Theodosius* fugientem *Maximum* strenue insequitur, Aquileiamque, quo ille confugerat, vi capit, tyrannusque ei catenis oneratus traditur Pacat. l. c. 44. Oros. VII. 35. Socrat. V. 14. *Arbogastes*, cuius opera in hac expeditione magna fuerat, *Victorem* Maximi filium, contra quem in Galliam missus erat, capit atque interficit. Victor. Epit. 48. Ceterum deuictis *Theodosius* pepercit, clemensque fuit in *Maximi* vxorem et filios. Claudianus (VIII. 111 seqq.) de clementia eius vniuerse loquitur.

A. C. 389.

Timasio et *Promoto* coss.

Valentiniano in regnum restituto *Theodosius*, qui hiemem Mediolani egerat, Romam cum *Honorio* proficiscitur. Eo quoque Persarum legati venisse dicuntur Claudian. VIII. 70 seqq. et XXVIII. 69 seqq. Triumphasse *Theodosium* colligi potest ex Claudian. XXVIII. 67. Pacat. l. c. 47. Sed v. Gothofred. in Chronic. h. a. Pacatus panegyricum suum recitauit. Eodem aut sequentis anni principio *Eucherius Stilichoni* ex *Serena* videtur natus esse. Claudian. XXIV. 176 seqq.

A. C. 390.

Valentiniano Augusto IV. et *Neote* coss.

Vbi *Theodosius* Romae tres menses commoratus est, Mediolanum rediit, hiememque ibi peregit.

A. C. 391.

Tatiano et *Symmacho* vel *Lucio Aureliano Aniano Symmacho* et *Tito Fabio Titiano* coss.

Vere primo *Theodosius* Constantinopolim cum exercitu rediit. Hoc anno *Rufinus*, qui virum bonum se simulando beneuolentiam *Theodosii* sibi conciliauerat, cuiusque mores et res gestae acerrime perstringuntur a Claudiano (III. 176 seqq.) *Promotum* per insidias interficit barbaris eum obiiciendo. Zosim. IV. 51. Ad cuius caedem vindicandam *Stilicho* missus a *Theodosio*, ab eodem, instinctu *Rufini*, qui Hunnos concitauerat, vt Thraciam inuaderent, iussus est pacem facere cum illis, quos delere potuisset. Claudian. III. 316 seq. 331 seq. XXI. 112 seqq.

A. C. 392.

Arcadio Augusto II. et *Flauio Rufino* coss.

Valentinianum Arbogastes clam interficit. Ambros. orat. funebr. in Valentin. et epist. 57. Zosim. IV. 54. Socrat. V. 25. Sozomen. VII. 22. Philostorg. XI. 1. Oros. VII. 35. *Eugenioque* Augusto constituto legatos mittit ad *Theodosium*, qui rogarent, vt Imperatorem agnosceret eum, quem exercitus et ciues ad hanc dignitatem euexissent. Benigne quidem legati accipiuntur, nihilominus tamen bellum summa vi paratur. Eodem anno *Rufinus Tatianum*, Praefectum Orientis, et *Proclum* illius filium, Praefectum vrbis, criminationibus suis in inuidiam adduxit, atque perfecit, vt hic interficeretur, ille in exilium ageretur. Hoc facinus respexit Claudian. III. 246 seq. idem v. 249 seqq. refert, *Stilichonem* solum *Rufini* sceleribus, per quae opes suas firmare studeret, restitisse, communeque perfugium miserorum fuisse. Egregie illi duumuiri inter se comparantur. l. c. 297 seqq.

A. C. 393.

Theodosio Augusto III. et *Abundantio* coss. in Occidente *Eugenio* tyranno cos.

Totus hic annus in belli apparatu a *Theodosio* consumitur, qui etiam de expeditionis euentu sollicitus *Eutropium* spadonem in Aegyptum (ad *Joannem* monachum in Thebaide haud procul a Lycopoli versantem, vt commemorat Sozomenus VII. 22.) misisse dicitur. Claudianus (XVIII. 312 seqq. et XIX. 37 seqq.) de oraculo tantum loquitur per somnium capto. Quum *Honorium* Augustum adpellasset *Theodosius* Claudian. VII. 83 seqq. VIII. 196 seqq.

A. C. 394.

Arcadio Augusto III. et *Honorio Augusto* II. vel *Arbogaste* et *Flauiano* coss.

Constantinopoli cum exercitu magnam partem ex barbaris conscripto (Claudian. VII. 68 seqq. XXI. 154 seqq.) inter quorum duces etiam *Alaricus* fuisse perhibetur (Zosim. V. 4.) profectus est. Pugnam non procul ab Aquileia cupidius magis quam verius describit Claudianus VII. 89 seqq. cf. Zosim. IV. 58. Victus *Arbogastes* sibi ipse manus infert. Claudian. l. c. 102 seqq. *Eugenius* captus ante pedes victoris a suis ipsius militibus interficitur. Ceterum clementiam *Theodosii* in victos celebrat idem VIII. 111 seqq. Ambros. epist. 16. Augustin. de Ciuit. D. V. 26. Parta victoria legati a senatu Romano missi ad *Theodosium* veniunt, vt *Olybrio* et *Probino* consulatum impetrent. Claudian. I. 113 seqq. *Honorius* (quem comitem itineris a patre statim fuisse abductum narrat Zosimus IV. 58.) Constantinopoli cum *Serena* arcessitur. Claudian. VII. 111 seqq. VIII. 390 seqq. XXVIII. 90 seqq. atque cum patre triumphat. Claudian. VII. 126 seqq.

A. C. 395.

Sex. Anicio Olybrio et *Sex. Anicio Probino* coss.

Theodosius, quum iam reditum pararet Constantinopolim, in morbum incidit ex subita commutatione otii cum longi itineris et belli laboribus contractum, finemque vitae adesse sentiens, *Stilichoni*, remotis (vt Claudianus VII. 142 seq. ipse fatetur, et quod historico minime est praetereundum) arbitris vtriusque filii curam et tutelam demandat. Claudian. V. 5 seq. VII. 151 seqq. VIII. 432 seqq. XXI. 140 seqq. XXII. 53 seqq. Huius rei quoque testis est Olympiodorus historicus, cuius historiae summam seruauit Photius in biblioth. pag. 178 ed. Rothomagi 1653. Nec diu post moritur XVI. ant. cal. Februar. Ambros. orat. funebr. in Theodos. Zosim. IV. fin. Claudian. VII. 163 seqq. Ad imperii fines tutandos *Stilicho* foedera renouat cum Francis, Alemannis reliquisque Germaniae populis ad Rhenum. Claudian. VIII. 439 seqq. XXI. 188 seqq. itaque sapienter milites diversarum partium tractauit, vt animis rursus coalescerent, *Theodosiique* filiis imperium conseruaretur. Claudian. V. 115 seqq. XV. 292 seqq. XXI. 148 seqq. *Rufinus* interim suis rebus prospiciens filiam suam *Arcadio* matrimonio iungere cogitabat. Sed dum irae, quam in *Lucianum*, Comitem Orientis, conceperat, satisfaceret, paucisque diebus Constantinopoli Antiochiam contenderet, vt ab inimico ipse supplicium caperet, *Eutropius* spado et Praefectus sacri cubiculi *Arcadio* persuasit, vt *Eudoxiam*, *Bautonis* ducis, qui Francus erat, consulque (385) fuerat, filiam in matrimonium duceret. Quum igitur *Rufinus* rediisset, dieque nuptiis praestituta exspectaret, suam filiam ab *Arcadio* deductum iri, praeter opinionem *Eudoxia* solemni pompa arcessitur. Zosim. V. 3. Huius rei Claudianus nullam mentio-

nem facit. Ad *Luciani* supplicium adludere illum putant III. 240 seqq. cf. Zosim. V. 2. Iam vero *Rufinus* auctoritati suae timens excitandis vndique barbaris, vt prouincias imperii inuaderent, omniaque rursus suis consiliis regerentur, ipseque in tanta rerum confusione socius imperii adsumeretur, perficere studuit. Claudian. V. 22 seqq. 297 seqq. Gothi *Alarico* duce Macedoniam inuadunt et Thessaliam, ipsaque Constantinopolis a barbaris obsidetur. Claudian. V. 54 seqq. *Stilicho*, nam de omnibus iam olim, quae Constantinopoli agebantur, certior factus erat a Serena coniuge ibi relicta Claudian. XXIX. 237 seqq. vel suis rebus consulturus, imperiique totius administrationem sibi vindicaturus, vel, vt prae se ferebat, Arcadio auxilium laturus, toto cum exercitu contra barbaros proficiscitur. Claudian. V. 101 seqq. Cuius itineris nuncio Constantinopolim perlato *Rufinus* ab aemulo potestatis timens edictum extorquet ab *Arcadio*, quo ille, qui iam signa illaturus erat barbaris, iussus est parte exercitus remissa ipse in Occidentem reuerti. Claudian. V. 141 seqq. Quod consilium *Rufino* parum prospere cessit, nam *Stilicho* inuidiam timens, ni paruisset (poterat etiam de filiabus et filio, qui Constantinopoli versabantur, sollicitus hoc facere Claudian. V. 95 seq. ab eodem XXII. 95 seqq. inducitur maluisse *hostem muniri robore*, *quam peccare fidem.*) milites Orientis remittit, quos suis partibus addictos iam reddiderat orationeque satis instigatos Claudian. V. 219 seqq. et 250 seqq. a quibus *Rufinus*, quum frustra eos sibi conciliare studuisset, crudeli exemplo interficitur. Claudian. V. 348 seqq. XXII. 95 seqq. Symmach. epist. IV. 14. Philostorg. XI. 3. Socrat. VI. 1. Vel a Claudiano ipso (V. 276 seq.) *Stilicho* in suspicionem adductus videri potest, eum caedis conscium fuisse.

Ceterum principio huius anni Claudianus panegyricum suum in *Probum* et *Olybrium* coss. recitauit.

A. C. 396.

Arcadio Augusto IV. *Honorio Augusto* III.
coss.

Claudianus, quum panegyricum, in tertium *Honorii* consulatum scriptum, recitaret, parum cogitasse videtur, *Rufino* sublato alterum *Rufinum* orturum et *Arcadium* ab *Honorio*, qui fratres concordes facti videbantur, orbemque terrarum communi consilio, *Stilichone* moderante, recturi (Claudian. XV. 4 seq. XX. 545 seqq.) iterum alienaturum esse. Claudian. VII. 189 seqq. Neque magis de nuptiis *Honorii* et *Mariae*, quod liquet ex Claud. VIII. 642 seqq. Sed Gothi, qui iam Thessaliam inuaserant, quum *Antiochus* Proconsul et *Gerontius*, Thermopylarum custodiae praefectus militibus per proditionem abductis claustra barbaris aperuissent, Graeciam inuadunt et Peloponnesum, omniaque igni et ferro vastant. Hoc autem accidit, antequam Claudianus secundum librum in Rufinum scripsisset. Claud. V. 186 seqq. Quibus auditis *Stilicho* e mari Adriatico classe profectus (Hoc innuit Claudian. X. 173 seq.) ad Peloponnesum adpellit, secundisque aliquot proeliis vsus Getas in monte quodam Arcadiae, Pholoen ad fontem Penei putant, obsedit. Huc pertinet carmen Claudiani, quod quarto loco positum est proculque dubio carmen ipsum, quo Stilichonis res gestas in Graecia celebrauit, cuique illa praefatio fuerat praefixa, vel temporum vel inimicorum iniuria interceptum est. Eadem expeditio intelligenda est Claudian. VIII. 460 seqq. XXI. 181 seqq. Verum barbari vel ipsius *Stilichonis* negligentia (Oros. VII. 37. Zosim. V. 6.) vel

quia *Arcadius*, *Stilichonem* magis quam barbaros timens, *Eutropio* auctore pacem cum Getis fecerat (Claudian. XXVI. 513 seqq.) euasere in Epirum, eorumque dux *Alaricus* Magister militum in Illyrico occidentali constituitur. Claudian. XX. 214 seqq. Quam prouinciam illum tamquam suum regnum obtinuisse, significat Claudianus (XXII. 104 seqq.) fore enim tempus, poeta dicit, vbi tributa Illyrica aulam occidentalem rursus ditent. Idem *Honorium* querentem inducit (XV. 453 seq.) ob Illyricum amissum. Alii dicunt, fraude hoc factum esse *Stilichonis*, vt illae terrae *Honorio* custodirentur. Olympiodor. ap. Photium l. supra l. Ibi quoque barbari armis ferreis instruuntur, quibus antea caruerant Claudian. XXVI. 566 seqq. ipseque *Alaricus* ab illis rex declaratur clipeo de more sublatus. Iornand. de reb. Get. 29. fidemque suam modo *Honorio* modo *Arcadio*, plus semper licitanti, addicit. Claudian. XXVI. 566 seqq. Quamquam autem *Stilicho* *Arcadio* paruisset, tamen Constantinopoli hostis publicus declaratur. Zosim. V. 11. Forsan hoc respicit Claudianus XXII. 81 seqq. Eodem anno *Abundantius*, qui *Eutropium* ad dignitatem tantam prouexerat, ab eodem relegatur. Claudian. XVIII. 154 seqq. Zosim. V. 10.

A. C. 397.

Fl. Caesario et *Nonio* *Attico* coss.

Gildo, qui iam sub *Theodosio* in bellis contra *Maximum* et *Eugenium* dubiae fuerat fidei (Claudian. XV. 241 seqq.) ab *Eutropio* nunc sollicitatur, vt ab *Honorio* aperte desciscat. Multas saltem vrbes Africae a *Gildone* traditas *Arcadius* accepisse dicitur (Claud. XV. 259 seqq. cf. XXI. 271 seqq.) ducesque *Honorii* complures muneribus corrupisse. Claud. XXI. 277 seq. Instinctu autem

Eutropii hoc factum esse, vt *Stilichonis* animus a rerum orientalium cura auerteretur, auctor est Zosimus V. 11. Qua de re *Stilicho* quum ad senatum more maiorum retulisset (Claud. XXI. 325 seqq.) *Eutropius* hostis publicus declaratur, bellumque contra illum decernitur. cf. Claudian. XV. 163 seqq. XXI. 246 seqq. XXIV. 85 seqq. Ammian. Marcellin. XXIX. 5. Zosim. V. 11. Hieronym. epist. 9 et 11. Augustin. epist. 64. Oros. VII. 36. Nauibus frumentariis a *Gildone* retentis Romae fames esset orta, nisi *Stilicho* ex Gallia in Italiam frumentum deducendum curasset. Claud. XVIII. 402 seqq. XXII. 393 seqq. XXIV. 91 seqq.

A. C. 398.

Honorio Augusto IV. et *Eutychiano* coss.

Claudianus panegyricum in quartum consulatum *Honorii* recitat, pompamque consularem Mediolani actam describit VIII. 565 seqq. Mirum sane est, quod in illo carmine *Gildonis* nulla mentio sit; fortasse hoc inde praetermissum est, quia de huius belli exitu, quem timuisse ipse *Stilicho* videbatur, quum aduersae fortunae subsidia iam parata haberet (Claud. XXI. 364 seqq.), nuncius nondum Mediolanum erat perlatus. Sed in spem victoriae poeta auditores videtur, non disertis quidem verbis, erexisse. Claud. l. c. 619 seqq. Hoc quoque anno *Honorius Mariam*, *Stilichonis* et *Serenae* filiam, in matrimonium duxit, dum ipse *Stilicho* in apparandis belli subsidiis esset occupatus. Claudian. X. 190 seqq. XXI. 2 seqq. XXII. 74 seqq. XXIII. 91 seqq. Cuius rei consilium *Stilicho* vel subito cepisse vel hactenus occuluisse putandus est, quum anni huius principio de certis *Honorii* nuptiis nondum cogitaretur (Claudian. VIII. 642 seqq.) quas vt olim sibi celebrare contingat, poeta exoptat. Eas autem ae-

state esse factas, plura epithalamii loca significare videntur. Interim *Maszezel*, qui contra *Gildonem* fratrem ob liberorum suorum necem iratus cum copiis in Africam missus erat (Claudian. XV. 389 seqq. 504 seqq. XXI. 325 seqq.) illum proelio vicit. *Gildo* naue conscensa fugam tentat, sed tempestate in portum Tabraca relatus capitur ludibrioque et vexationibus plebis exponitur. Quo facto in custodiam coniectus vitam laqueo finit. Claudian. XXI. 358 seqq. Zosim. V. 11. Ex illa licentia in captum *Gildonem*, plebi concessa, id forsan natum est, quod poeta gloriatur (XXI. 362 seqq. XXIV. 99 seqq.) populum iudicem constitutum esse in causis magistratuum prouincialium. Eodem anno Asia minor a barbaris vastatur, quos Armenios fuisse liquet ex Claudian. XIX. 55 seq. Contra hos mittitur *Eutropius* spado, qui redux victorem agit et ob res quasi bene gestas consulatum petit Claudian. XVIII. 243 seqq.

A. C. 399.

Mallio Theodoro et *Eutropio* spadone coss.

Claudianus panegyricum in *Mallii* consulatum non principio anni sed eo tempore recitasse videtur, quum remoto iam *Eutropio* Augusti fratres in gratiam rediissent. Claudian. XVII. 166 seqq. *Sapor* rex Persarum a suis interficitur. Claudian. XX. 474 seqq. *Varanem* seu *Vararanem* eum fuisse alii dicunt. Abulfarag. pag. 91. Eutych. T. I. pag. 584. Agath. Scholast. IV. pag. 96. ed. Venet. Script. Byzant. Primo vere aula Constantinopolitana Ancyram proficiscitur. Claudian. XX. 95 seqq. Quum inde rediisset, nuncius adfertur, *Targibilum* Geticae alae ducem, quem *Eutropius* offenderat, Phrygiam igni ferroque vastare. Claudian. l. c. 274 seqq. Illum donis eu-

nuchus frustra tentat mitigare. l. c. 314 seqq. Tandem *Leo* contra illum mittitur, quem belli rudem *Targibilus* fuga simulata in insidias perductum repente opprimit l. c. 432 seqq. *Leo* limo mersus sola formidine perit. l. c. 441 seqq. Quid *Eutropio* post acciderit, innuit tantum Claudianus carmine XIX. Posterioris in *Eutropium* carminis pars extrema, quae fata eius continuisse videtur, casu periit, et, ni fallor, prius quoque in eundem fine est truncatum. cf. Zosim. V. 13 seqq. Chrysostom. Homil. in Eutrop. Socrat. H. E. VI. 6. Sozomen. VIII. 7. Philostorg. XI. 16. Probabile autem est, *Stilichonem* auditis turbis, quibus res Orientis premerentur, bellum *Arcadio* ostendisse, ni *Eutropius*, consulatu abrogato, in exilium mitteretur. XVIII. 500 seqq. Hoc autem factum esse videtur per literas l. c. XIX. 19 sq. Sensus enim languet, si intelligis epistolam *Arcadii* ad Praefectum Praetorio missam. Atque, nisi huiusmodi quid accidisset, non sane ausus fuisset dicere l. c. XXI. 8. *Oriente subacto*, h. e. remoto *Eutropio* instigatore Arcadii, qui in causa fuerat, quominus Occidens cum Oriente communi consilio, i. e. auctoritate *Stilichonis*, regeretur. Verum, quamdiu illa rerum concordia manserit, hoc loco non quaeritur; sufficit ita rem sibi finxisse Claudianum. cf. etiam l. c. XXI. 295 seqq. Ceterum *Stilicho* cauit, ne Romam senatui nunciaretur, *Eutropium* spadonem consulem esse factum, eiusque nomen in fastos recipi vetat. Claudian. XX. 123 seqq. XXII. 301 seqq. Hoc anno scripsit et recitauit Claudianus carmen in *Gildonem*, cuius altera pars periit, panegyricum in *Mallium Theodorum*, duo carmina in *Eutropium*, et tria in *Stilichonem*, quae principio sequentis anni statim erant recitanda.

A. C. 400.

Fl. Stilichone V. C. et *Aureliano* coss.

Claudianus recitat carmina XXI, XXII, XXIII, XXIV, quorum causa decreto senatus et iussu Principis statuarum honore adficitur. Claudian. XXV. 7 seq.

A. C. 401.

Vincentio Celso et *Fl. Frauita* seu *Frauito* coss.

A. C. 402.

Arcadio Augusto V, et *Honorio Augusto* V. coss.

Versus finem prioris anni, vt mihi quidem videtur, quo tempore exercitus Romanus in Rhaetia occupabatur, *Alaricus* subito Alpes transscenderat Italiam expilaturus. Claudian. XXVI. 205 seqq. 278 seqq. XXVIII. 440 seqq. *Stilicho* hieme per Alpes in Rhaetiam contendit l. c. XXVI. 314 seqq. ibique labantem iam barbarorum militum fidem confirmat l. c. 330 seqq. atque vndique copias contrahit l. c. 404 seqq. Interim *Honorius* relicto Mediolano, quam vrbem parum tutam esse existimauerat, Astam, vt vulgo putant, se contulit, obsessusque ibi pacis conditiones sibi oblatas *Stilichonis* fiducia constanter reiecit. Claudian. XXVIII. 443 seqq. Stilicho in Italiam cum exercitu properat, et *Honorium* ab obsidione liberat l. c. 453 seqq. Sequitur pugna ad Pollentiam IV. ant. Cal. April. Alanis, quorum fides dubia habebatur, primus in hostem impetus committitur, sed caeso duce magna clade repelluntur l. c. 567 seqq. Tunc pedite admoto hostes *Stilicho* in fugam vertit. Ex studio Claudiani ipso, quo *Stilichonis* prudentiam celebrat, qua Getas ex Italia incolumes dimiserit, adparet, victoriam illam non admodum amplam fuisse, quam tantopere verbis extollit conf.

Claudian. XXVI. 90 seqq. 589 seqq. Prudent. c. Symmach. II. 692 seqq. Fuerunt quoque, qui contenderent, Italiam a *Stilichone* fuisse proditam Rutil. Itiner. II. 41 seqq. Aequo marte pugnatum esse perhibent Oros. VII. 37. Prosper in Chron. Romanos victos fuisse narrat Iornandes de reb. Get. 30. Claudianus tradit l. c. 204 seqq. et 303 seqq. *Alaricum* foedere dimissum esse, ex quo Italia decederet, sed illud foedus esse ab eo violatum, belloque inde renouato prope abfuisse, quin a Stilichone caperetur. l. c. 223 seqq. Ceterum, quae de clade ad Veronam Claudianus narrat, obscura sunt, et forsan ad annum sequentem pertinent.

A. C. 403.

Theodosio Iun. Augusto et *Rumorido* coss.

Alaricus reliquiis exercitus in monte collectis a *Stilichone* obsidetur. Claudian. XXVIII. 238 seqq. subitoque, quum iam a maiore militum parte desertus esset, euasit. l. c. 320 seqq.

A. C. 404.

Honorio Augusto VI. et *Aristenaeto* coss.

Claudianus recitat panegyricum in VI consulatum *Honorii Augusti.*

GENVS
THEODOSII M. AVGVSTI.

Theodosius Comes Africae ex Hispania et gente Vlpia Traiani oriundus rem gessit in Britannia et Africa, mortuus A. C. 377. Vxor eius *Thermantia*.

Fl. Theodosius M. n. 346. Caes. August. ab 379. mort. 395. Vxores
1) *Aelia Flaccilla*. mort. 385.
2) *Galla Placidia*. mort. 390.

Honorius mature obiit in Hispania. Vxor Maria ex nobili apud Hispanos gente orta.

Arcadius n. 377. Augustus a patre dictus 383. Imperator Orientis ab A. 395. mort. 408.

Honorius n. 384. Caes. 393. Imper. Occid. ab A. 395. mort. 423. Vxores
1) *Maria*. 398.
2) *Thermantia* filiae Stilichonis.

Thermantia Duci alicui nupta.

Serena adoptata a patruo. Laqueo necata iussu Honorii, cuius ob adoptionem soror, et per duas filias socrus erat. Maritus *Fl. Stilicho*, Vandalus, Comes et Magister vtriusque militiae. Periit iussu Honorii Ravennae A. 408.

Eucherius. interfectus iussu Honorii A. 408.

Maria vxor Honorii.

Thermantia post sororis obitum vxor Honorii.

I.

CL. CLAVDIANI IN PROBINI ET OLYBRII FRATRVM CONSVLATVM PANEGYRIS.

ARGVMENTVM.

Poeta inuocat solem, vt diem, quo Probinus et Olybrius fratres consulatum ineant, illustriorem faciat, quum plurimi ex illa familia consules fuerint v. 1—10. *Nobilitatem deinde totius gentis celebrat, ordine non interrupto per filios semper auctam, reliquasque gentes facile superantem* v. 10—28. *Iam ad parentes duumuirorum ipsos procedit, quorum gloria per omnem terrarum orbem propagata sit* v. 29—38. *Laudat constantiam Probi, liberalitatem et res publice gestas* v. 39—60. *A filiis modo victus est, qui nulla ambitione et statim consules facti sunt, idque ipsum ante aetatem iuuenilem* v. 61—70. *Inuocata de more Musa tantae fortunae causa per fictionem exponitur. Ad gratiam Probo soluendam Roma dea currum parari iubet* v. 71—82. *Ipsa cultu Mineruae, qui describitur fusius, insilit et ad Alpes properat hostium strage a Theodosio M. patefactas* v. 83—112. *Imperator, qui cum Marte comparatur a bellico labore fesso, humi residens causam itineris ex illa quaerit et cur Italiam reliquerit, simulque testatur, se imperata eius semper facturum, eique obtemperaturum esse* v. 113—135. *Ad haec illa: se neutiquam, inquit, ignorare, quae gesserit pro se, precari autem, vt reliquis officiis vnum addat* v. 136—141. *Se fouisse semper Probi filios, quibuscum nemo veterum Romanorum possit comparari; eos literis operam dare, eloquentes esse, moribus incorruptis et graues* v. 142—155. *Illis se consulatum petere* v. 156—163. *Imperator respondet: quum Probi merita numquam obliturus sit, precibus ad haec nihil opus fuisse* v. 164—173. *Quo Romam nunciato omnes laetantur; materque fratrum, cuius laudes inseruntur, vestimenta parat consularia, quemadmodum Latona olim*

Apollini et Dianae festos cultus v. 174—204. *Filii bonis ominibus munus adeunt* v. 205—208. *Quibus auditis pater Tiberinus, cuius habitus accurate describitur, vrna Nymphis commendata sedes suas relinquit* v. 209—225. *In insula Tiberis consistens prospicit pompam consularem, atque mirabundus, vel Ledae filios, inquit, nihil esse ad illos fratres, qui mox illorum vices in coelo sustenturi sint* v. 226—246. *Quo facto omnes fluuios excitat, vt istum diem festum concelebrent, Nymphasque iubet epulas parare* v. 247—265. *Tandem poeta optat, vt felix hic annus consulibus sit* v. 266—279.

Sol, qui flammigeris mundum complexus habenis
Voluis inexhausto redeuntia secula motu,

COMMENTARIVS.

Sextus Anicius Probinus et *Sextus Anicius Hermogenianus Olybrius* et *Anicius Probus* fuere filii *Aniciae Faltoniae Probae* ex *Sexto Anicio Petronio Probo*. Patris *Probi* res gestas narrat La Carry in hist. Gallor. sub Praef. Praetorio pag. 47 seq. Aniciorum stemma exhibet Reinef. epist. LXIX. ad Rupert. pag. 633. Inscriptio huius carminis incerta est. Ii autem, qui tres fratres consules in inscriptione ponunt, et a fastis refelluntur et ab ipso poeta v. 71. Barthio hoc carmen reliquis minus probatur, et videtur sane non vno in loco vel mutilatum esse vel alia ratione corruptum. Ab hoc carmine se esse exorsum testatur Claudianus XLII. 13 seq. Ex hoc autem colligi nequaquam potest, eum ante numquam Musis litasse.

v. 1 sq. Solem adhortando, vt illustrioribus radiis hunc diem celebret, Noster carmen hoc auspicatur. Comparetur Auson. Edyll. IX. 3 seqq. *habenis* pro: curru Virgil. Aen. XI. 465. Valer. Flacc. VI. 303. *flammigeris* Ovid. Met. II. 388. *portantes lumina currus*. *mundum complexus* i. e. qui orbem terrarum ambis Stat. Theb. III. 503 seq. Rutil. Itin. I. 77 seq. nam *mundus* saepe pro terra ponitur Sil. Ital. III. 611. et Nost. infra XVII. 51. De motu telluris a sole pendente, non est cogitandum, vt facit Gesner. v. 2. *voluis redeuntia secula*. Temporum spatia, quae certis interuallis iterum incipiunt, orbis se circumagentis instar cogitantur. Sol autem dici potest tempora *voluere*, quandoquidem ille cursu suo annuo spatia temporis sine fine labentis distinguit. *Saecula redeuntia* sunt tempora, quae semper de nouo incipiunt, et in orbem quasi redeunt. Virgil. Georg. II. 401 seq. *inexhausto* indefesso.

Sparge diem meliore coma, crinemque repexi
Blandius elato ſurgant temone iugales,
Efflantes roſeum frenis ſpumantibus ignem.
Iam noua germanis veſtigia torqueat annus
Conſulibus, laetique petant exordia menſes.

v. 3. 4. *Sparge diem.* cf. infra XXII. 422 ſeq. Quint. Calab. VIII. 1. Sic quoque Sil. Ital V. 96. Idem IX. 34. Phoebum dicit *ſpargere radiis Gargana cacumina* cf. eundem XV. 223. et Valer. Flacc. III. 257. *diem* lucem. *meliore coma* radiis illuſtrioribus. cf. Stat. Theb. III. 409. et Ruperti ad Sil. Italic. I. 358. — *crinem repexi* pro: crine comto, infra XXII. 240, XLVIII. 10. *Blandius* quidem, vt Gesnerus bene animaduertit, neque ad *elato* neque ad *ſurgant* accommodatum eſt, ſpectat tamen ad feſtiuiorem equorum habitum, neque inde ſequitur, vt *rubeant* pro *ſurgant* legendum ſit, praeſertim quum verſus ſequens ruboris notionem exprimat. Heinſio quidem *rubeant* placuit, eamque lectionem multis exemplis ex Statio firmare ſtudet. Hoc certum eſt, *ſurgant* eadem ratione iam in *elato temone* latere, qua *rubeant* in verſu ſequenti. Verum *elato temone* illud *ſurgant* veluti depingit, et *rubeant* auribus tantum blanditur. Occurrunt tamen infra XXXVII. 9 ſeq. *rubentes equi Solis.* Ceterum cf. Ovid, Met. II. 63 ſeqq. Idem (Metam. XI. 257 ſeq) in occaſu deſcribendo habet *inclinato temone.* Infra XXXV. 196. eſt *obliquo temone reuerti.*

v. 5. *Efflantes roſeum — ignem.* Ovid. l. c. 154 ſeq. Virgil. Aen. XII. 114 ſeq. Sil. Italic. XII. 508 ſeq. Ducta idea ab equis generoſis calidum vaporem ex naribus crebro ſpirantibus Sil. Italic. VI. 230 ſeqq. et Noſt. VIII. 546 ſeq. *roſeum ignem* a colore lucis matutinae ſumtum. Ad ſpumam ſanguine mixtam h. l. ſaltem poëta non reſpexit, vt exiſtimat Gesnerus auctoritate Servii et La Cerda (ad Virgil. Georg. III. 203.) nitens. Longe alia res eſt infra VIII. 548. et XXXV. 203.; quo pertinent etiam Sil. Italic. XII. 254. et XVI. 357 ſeq. *frenis ſpumantibus* animos equorum exprimit.

v. 6. 7. *annus.* De anno ad ſolis curſum temperato, qui rurſus incipit, quando ſol ad tropicum Capricorni delatus eſt, non agitur, ſed de anno conſulari. *Annus noua veſtigia torqueat*, pro: annus nouus redeat, incipiat. Detracto ornatu ſenſus eſt: Conſules noui munus ſuum adeant. *Veſtigia torquere*

Scis genus Auchenium, nec te latuere potentes
Anniadae: nam ſaepe ſoles ductoribus illis
Inſtaurare vias, et curſibus addere nomen.
His neque per dubium pendet Fortuna fauorem,
Nec nouit mutare vices: ſed fixus in omnes

habet quoque Virgil. Aen. III. 664.; vulgarius eſt *flectere veſtigia*, vt apud Ovid. Met. I. 372. *petant exordia* incipiant, vt ap. Virgil. Ecl. IV. 12. In priori verſu dixerat Noſter: nouus annus incipiat, et in hoc dicit: laetus annus ſit. Burmann. coni. *laeti repetant.*

v. 8. 10. *Scis* ſc. o Sol. *genus Auchenium. Auchenium* nomen Aniciae genti Heinſius vindicat ex vetere inſcriptione. Burrmann. laudat Reineſ. Inſcr. Cl. VI. 2. Fabrett. Inſcr. II. 225. Gudian. Inſcr. p. CXIV. 1. et ibi notas. *Anniadae* cum Aucheniis vel ſanguine vel adfinitate coniuncti erant. *potentes* ob fortunae fauorem et perpetuum fere in illa familia conſulatum. cf. Auſon. epiſt. XVI. 27 ſeqq. *ductoribus illis*. Conſules dicebantur *ducere* annum ſeu incipere, quia nomina eorum in faſtis prima legebantur. Sil. Italic. II. 10. Eadem fere ratione Ianum *ducentem tempora* vocat Lucan. V. 6. — verſ. 10. *inſtaurare vias*, de nouo incipere, Stat. Silv. IV. 1. 17 ſeq. *curſibus* ſc. annuis, pro: annis. *addere* pro: dare, vt ſaepe occurrit cf. Vulp. ad Tibull. I. 2. 1.

v. 11 ſeq. De nobilitate totius gentis agitur. *His* Aucheniis et Anniadis. *pendet. Pendere* is dicitur, qui nondum apud ſe ſtatuit, quid faciat, transferturque ad fortunam, euentum c. Sil. Italic. IX. 356. Lucan. V. 602., X. 542. *per dubium fauorem.* Heinſius poſitum arbitratur pro: a dubio fauore; et Burmannus explicandi gratia adiicit: Principum ſeu Imperatorum. Poſſunt autem illa ad Fortunam trahi, vt *per dubium fauorem* ſit ſimpliciter poſitum pro: dubia, incerta. Ceterum ſimilem huius praepoſitionis vſum explicant et illuſtrant Heyne ad Virgil. IX. 31. Drakenbr. et Heinſ. ad Sil. Italic. XV. 145. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 767.

v. 12. *mutare vices*, quod de terra vſurpat nouam ſpeciem induente Horat. Od. IV. 7. 3., oppoſitum eſt τῷ *ſeruare vices*, quo vtitur Virgil. Aen. IX. 222. Sub *vices* autem intelligitur ordo, quo dignitas conſularis a patribus ad filios ſemper transfertur cf. 14 ſeqq. v. 13. *honos fixus* a fato quaſi in perpetuum

Cognatos procedit honos. Quemcunque requires
Hac de ſtirpe virum, certum eſt de Conſule naſci.
Per faſces numerantur aui, ſemperque renata
Nobilitate virent, et prolem fata ſequuntur
Continuum ſimili ſeruantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum tentat, licet aere vetuſto
Floreat, et claro cingatur Roma Senatu,

adſignatus, conſtans. v. 14. *hac de ſtirpe.* Hieronym. ad Demetriad. apud Delrium: *Scilicet nunc mihi Proborum et Olybriorum repetenda ſunt nomina, et illuſtre Anicii ſanguinis genus, in quo aut nullus eſt aut rarus, qui non meruerit conſulatum.*

v. 15. Claverius notat: Ab initio principatus Conſtantini M. Probi ſtemma effloruit, eoque quartum conſule fuit Probianus vel Probinus Proconſul Africae, dein Criſpo conſule Probianus, ſub Conſtantio Olybrius Proconſul Africae, dein Praefectus Vrbi, exin Probus Praefectus Praetorio, poſtea conſul cum Gratiano, poſtea Olybrius conſul cum Auſonio. Ipſe vero Probus longo tempore domum ſua luce clarauit, donec Olybrius et Probinus fierent conſules. Hactenus ille: *Per faſces numerantur* cum delectu pro: omnes conſulari gaudebant dignitate. Eodem ſenſu et colore dixit Virgil. Aen. XII. 530. *per regesque actum genus omne Latinos.* — *renata nobilitate* i. e. quum nepotes nobilitatem auitam conſulatu parto ſemper renovarent. *et prolem fata ſ.* Filios fortuna patrum non deſerit, ita vt dignitas conſularis naſcentibus iam ſit certa et explorata. v. 17. *continuum tenorem ſeruantia.* Fata dicuntur *in curſu eſſe* et *currere*, Sil. Italic. VII. 307. Burmann. ad Ovid. Met. X. 401.; dum igitur eundem curſum tenent nec remittunt, *ſeruant continuum tenorem.* Idem de haſta dicit Virgil. Aen. X. 340. *ſimili lege*, vt nepotibus conſulatum tribuant.

v. 18. *tentat* Heinſ. coni. *tentet*, quod mihi quidem aptius videtur. *aere vetuſto* i. e. aeneis ſtatuis in nobilium atriis locisque publicis, pro: nobilibus. Stat. Theb. II. 214 ſeqq. VI. 268 ſeqq. Silv. II. 2. 63 ſeq. Burmannus hoc durum putat.

v. 19. *Floreat*, hoc cum *Roma* iungas. *cingatur. Roma* non vrbs intelligenda eſt, ſed dea, in cuius, quaſi reginae vrbis, comitatu ſunt ſenatores, iique dicuntur eam *cingere.* Ovid. ex Ponto IV. 9. 17 ſeq. Noſter infra XXXIII. 108. *te felix nato-*

Se iactare parem: ſed, prima ſede relicta
Aucheniis, de iure licet certare ſecundo.
Haud ſecus ac tacitam Luna regnante per Arcton

rum turba coronat. Nec obſtat, quod praeceſſit *floreat,* quandoquidem poeta, quae vrbi propria ſunt, ad deam transtulit, atque dea nobilitate *florere* dici poteſt, quum vrbs ipſius nobilium copia inſignis ſit. cf. Rutil. Itiner. I. 7 ſeqq. Heinſ. et Burmann. vrbem intellexiſſe videntur, quorum hic cum Barthio *cingatur* cepit pro: *impleatur,* ſed ipſe exempla deſiderat, itaque proponit: *et claro pingatur ſtemma ſenatu.* Gesnerus de corona ſumtum exiſtimat. Viri enim illuſtres, inquit, ſunt velut gemmae in corona Romae deae.

v. 20. 21. *prima ſede relicta Aucheniis* c. *Sedes* h. l. pro dignitate poſitum eſt, cf. infra XXXVI. 9 ſeq. Senſus: de primo loco nemo cum Aucheniis certabit, qui illis eſt proprius et ab omnibus conceſſus, ſed *de iure licet certare ſecundo*, ſed reliquis licet inter ſe certare, quis ſecundum dignitatis locum ab Aucheniis obtineat. Quidam diſtinguunt poſt *relicta,* vt ſenſus ſit: primo loco Imperatori relicto de ſecundo ab Imperatore loco Aucheniis certare licet. Burmannus vtramque diſtinguendi rationem probare videtur, verum poſterior commodum ſenſum vix praebet. Etenim ſi *liceat* Aucheniis de ſecundo loco *certare:* ſequitur, ne ſecundum quidem locum illis conceſſum et proprium eſſe, ſed alios etiam illum ſibi vindicare. Non igitur inde ſenſus eruitur, quem tamen contextus poſtulat: Auchenii ſolis Imperatoribus cedunt.

v. 22. *luna regnante.* Horat. od. I. 12. 47. Quint. Calab. I. 37 ſeqq. *tacitam per Arcton.* i. e. noctis ſilentio in ſeptentrionali plaga. *Arcton* h. l. noctem ſignificare, ſunt qui diſputent. Heinſius quidem comparat Stat. Theb. III. (480), vbi tamen *Lycaonia vmbra* non per: nocte, explicauerim. Multo minus illi rationi ſuffragatur Propert. II. 18. 25. vbi *geminas Arctos* pro duabus noctibus dictum nonnulli credunt. Ibi enim noctis curſus ab Vrſarum curſu et conuerſione exprimitur, vt apud Anacreont. III. 1 ſeq. et Theocrit. XXIV. 11 ſeqq. atque Vrſarum conuerſionem *requieuiſſe*, i. e. cohibuiſſe, Iupiter dicitur, pro: noctis curſum ſubſiſtere iuſſiſſe. Apud Noſtrum *Arctos* poſita eſt pro ea hemiſphaerae borealis parte, quae noctu conſpicitur, in qua lunam plenam verſantem ille

Sidereae cedunt acies, quum fratre recuſſo
Aemulus aduerſis flagrauerit ignibus orbis.
Tunc iubar Arcturi languet; tunc fulua Leonis
Ira perit; Plauſtro iam rara intermicat Arctos

fingit, ſuisque radiis aſtra, alias clariſſima, obſcurantem. v. 23. *ſidereae cedunt acies* i. e. ſtellae obſcurantur, earum acies obtunditur Virgil. Georg. I. 395. *fratre recuſſo.* i. e. radiis ſolis exceptis et repercuſſis Virgil. l. c. Sil. Italic. IV. 480 ſeq. VIII. 174. Heinſius multis locis firmare ſtudet *retuſo*, quod Burmannus iure reiicit et *retruſo* i. e. abdito, probat. Verum quamquam *retruſum* a Cicerone cum *abditum* coniungatur, tamen non puto illud apte de ſole dici, qui occidit. v. 24. *aduerſis ignibus* pro: aduerſa ſeu oppoſita ſoli. Hoc plenam lunam notat. cf. Lucret. V. 703 ſeqq.

v. 25 ſeq. Quod vniuerſe iam dixerat v. 23. *Sidereae cedunt acies*, nunc per partes ornatus cauſa exprimit. *Arcturi. Arcturus* ſtella primae magnitudinis et rutilo ſplendore in Boote. *iubar* de radiis ſtellarum et Solis Ovid. Faſt. II. 149 ſeq. Virgil. Aen. IV. 130. *fulua Leonis ira.* In hoc quoque ſigno duae ſtellae ſunt primae magnitudinis, altera, quam *Regulum* vocant, altera, quam *Denebolam.* Iram Leoni tribuit, quia Sol aeſtate in hoc ſigno verſatur, quando aeſtus maximus eſt. cf. Arat. Phaenom. 149 ſeqq. *fulua. Fulvus* epith. leonis eſt proprium, ſed etiam ad ſidera transfertur Tibull. II. 1. 88., et ad ignes Virgil. Aen. VII. 76., poteſt itaque, vt Gesnerus quoque vidit, *fulua ira* de igneo fulgore ſtellarum accipi, quibus ſidus hoc continetur. Ceterum cf. Senec. Hercul. Fur. 944 ſeq. v. 26. *plauſtro iam rara intermicat Arctos.* Gesnerus exiſtimat, poëtam vtramque huius ſideris appellationem, Vrſam (*Arcton*) et Plauſtrum, coniunxiſſe (Homer. Il. E. 272.), finxiſſeque geminam figuram, Vrſam inter Plauſtri rotas emicantem. Quam fictionem doctam equidem non dixerim. Ex aliis, quae occurrunt apud Noſtrum, locis nihil certi ad illa verba expedienda ſumi poteſt, cf. XV. 501, XVII. 299, XXVI. 246, XXXVII. 11. vnde tamen apparebit, Noſtrum vulgarem opinionem non eſſe ſecutum, ſed vel ſuo ingenio indulſiſſe, vel aliorum commenta expreſſiſſe, quorum memoria non amplius exſtat. Dubitari poſſit, num *Arctos* h. l. Vrſa intelligi debeat, et non potius plaga ſeptentrionalis, vt paſſim, niſi ſe-

Indignata tegi; iam caligantibus armis
Debilis Orion dextram miratur inermem.
Quem prius aggrediar? veteris quis facta Probini
Nesciat, aut nimias laudes ignoret Olybri?
Viuit adhuc, completque vagis sermonibus aures
Gloria fusa Probi, quem nec ventura silebunt

quatur *indignata* et sermo sit de signis coelestibus. Occurrunt quoque loca apud poetas, vbi Vrsa a plaustro distinguitur. Lucan. II. 237. *Parrhasis obliquos Helice cum verteret axes;* et V. 23. habes *plaustrum hyperboreae vrsae;* et IV. 523. legimus *flexoque vrsae temone pauerent;* Sidon. Apoll. carm. V. 281. *duplex ponto si plaustra nouatur Parrhasis;* Nonn. Dionys. II. 33 seq. καὶ ὕδατι διψὰς ἀλάσθω Ἄρκτος ἀμαξαίοιο δεδυκότος ἱστοβοῆος. Quibus adde Stat. Theb. VIII. 368 seqq. et Senec. Herc. Fur. 129 seqq. Inde sit verisimile, et Nostrum a vulgari persuasione recessisse, Vrsamque et Plaustrum signo continuo coniunxisse, ita tamen, vt Vrsa non post Plaustrum lateat, sed iuncta Plaustro sit, et *intermicat* (nisi simpliciter pro: micat, positum sit) ad reliqua signa pertineat, inter quae Vrsa cum Plaustro suo *rara*, i. e. paucis tantum stellis, minoribus lunae splendore obscuratis, micet. Huc spectat quoque forsan Stat. Theb. III. 684 seq. *vbi sola superstite plaustro Arctos ad oceanum fugientibus inuidet astris.* Ceterum cf. Schol. ad Arati Phaen. 27 seq.

v. 27. 28. *Orion caligantibus armis.* Orionem armatum singi notum est Ovid. Met. VIII. 207. XIII. 294. Stat. Silv. I. 1. 44 seq. Arati Phaen. 588. *dextram inermem.* Cum stellae, quae ensem designant, non appareant. *debilis*, non integer, stellis, quae singula membra exprimunt, minus apparentibus. *miratur* cum delectu pro; sentit.

v. 29. 30. *Quem* sc. de maioribus Probini et Olybrii, e quibus Probini veteris et Olybrii (cf. supra ad v. 15.) laudes leuiter tantum perstringit, Probi patris gloriam diutius celebraturus. *nimias* immensas, summas, vt passim apud Nostrum occurrit.

v. 31. 32. *complet aures gloria Probi.* i. e. nihil paene hominum aures percipiunt, quam sermones de Probi rebus gestis. δι' ὤτων φρενὸς τε δαμίας περαῖνον Aeschyl. Choeph. 54 seq. *Vagi* sermones vocantur, qui de illo viro per totum terrarum orbem vagantur. Eadem fere ratione Alexander M. *vagus*

Luſtra, nec ignota rapiet ſub nube vetuſtas.
Illum fama vehit trans aequora, transque remotas
Tethyos ambages, Atlanteosque receſſus.
Audiit ét, gelido ſi quem Maeotica paſcit
Sub Ioue, vel calido ſi quis coniunctus in axe
Naſcentem te, Nile, bibit. Virtutibus ille

victor vocatur apud Sil. Italic. XIII. 763 ſeq. *quem* vulgo *quam*. cf. Horat. od. II. 2. 7 ſeq.

v. 33. *nec ignota rapiet ſub nube vetuſtas. Vetuſtas* h. l. de tempore inſequente, vt apud Lucan. VIII. 867. et Senec. Hercul. Oet. 1580. *rapiet ſub nube.* i. e. obnubilabit, obſcurabit. cf. Pind. Olymp. VII. 82 ſeqq. *ignota* vel quia ipſa nubes ignota eſt, vel quia ignota ſunt, quae illa inuoluit. Ductum hoc inde forſan, quod ex antiquitatis perſuaſione, dii et ſe et illos, quos videri nolebant, nube condebant, quae ipſa animaduerti nequibat. v. Heyne ad Virgil. Aen. I. 411 ſeq. Barthius hanc repetitionem *odioſam* vocat, eadem enim fere ſunt, quae ſuperiori verſu poeta dixerat, ſed aliter expreſſa. Huiusmodi autem repetitiones crebro apud Noſtrum occurrunt, nec optimus quisque poeta ab iis plane liber eſt. Legi iubet *rapuit*, ita vt *vetuſtas* de praeterito tempore intelligatur. Verum nonne putidum eſt, iis, quibus expreſſeris, laudem manſuram eſſe, adiicere, nec maiores illam in obliuionem rapuiſſe? Hoc enim ex illis iam per ſe patet; nam qui poſſunt poſteri memoriam eius cuſtodire, cuius iam maiores obliti ſunt, niſi de laude alicuius ſermo eſt e vetuſtis monumentis in lucem rurſus extracta?

v. 34. *Illum*, illius gloriam. *fama vehit.* Fama alata eſt, et fert ea, quae nunciat. cf. Stat. Silv. V. 1. 105 ſeqq. Sic *fama geſtat* Sil. Italic. XVI. 608.

v. 35. *Tethyos ambages*, per omnes oras. *Atlanteosque receſſus.* Barthius intelligit ſolitudines immanes Africae, quae receſſerunt velut a locis habitabilibus. Equidem idem puto deſignari, quod per praecedens *Tethyos ambages*. Infra X. 280 ſeq. legitur *Atlanteosque receſſus Oceani*, vbi v. not. Heinſius coni. *Atlantiacosque*. Euripid. Hippol. 1053. πέραν γε πόντου καὶ τόπων ἀτλαντικῶν.

v. 36. *Maeotica* infra ad VIII. 180.

v. 37. 38. *Gelido ſub Ioue* i. e. ſub aëre frigido Horat. od. I. 1. 25 et 22. 19 ſeq. Martial. VII. 35. *coniunctus*. Burmannus dubitat, an *con-*

Fortunam domuit; nunquamque leuantibus alte
Intumuit rebus: ſed mens circumflua luxu
Nouerat intactum vitio ſeruare rigorem.
Hic non diuitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnauit opes: ſed largior imbre

iunctus ſatis latine dicatur pro: vicinus, quod Gronovius probare ſuſtinet ad Liv. XXII. 20, in Guſtu ad Stat. Theb. VI. 250. et in Diatrib. ad Stat. c. 41., quae iam Ruperti laudauit ad Sil. Italic. V. 302. Qui loco coniuncti ſunt, hi procul dubio vicini ſunt, neſcio itaque, cur de hac vi omnino dubitetur. Sed *coniunctus in axe* nullo modo poteſt poni pro *coniunctus axi*, quare *in axe* cum *naſcentem* iungendum eſt, vt *coniunctus* h. l. abſolute poſitum ſit pro: vicinus tibi naſcenti. Omnia eſſent expeditiora, ſi per codd. liceret legere: *coniunctior axi*. Ceterum *axe* pro coelo poſitum eſſe, vix verbo quidem opus eſt monere. *naſcentem* cf. Lucan. I. 20.

v. 39-41. *Fortunam* proprie ſuperbiam ex rebus nimis proſpere fluentibus ſaepenumero naſcentem. Senſus: in rebus ſecundis non erat ſuperbus. Ovid. A. A. II. 437 ſeq. De fortuna aduerſa cf. Lucan. IX. 570. *leuantibus alte rebus*, ſc. ſe aut eum. cf. infra III. 20 ſeq. pro: rebus ſecundis. Eandem ſententiam aliter extulit Stat. Silv. V. 1. 117 ſeqq.

v. 40. *circumflua* i. e. circumdata, ſed illud luxui aptior. cf. infra VIII. 139. Ceterum *luxus* h. l. eſt magnificentia et rerum pompa, quae principes viros ambire ſolet. Virgil. Aen. I. 637.

v. 41. *rigorem*, ſeueros caſtosque mores, qui omnem mollitiem reſpuunt, ad quam luxuries homines ſolet deducere. cf. Wernsdorf ad Patric. epith. v. 82. in Poet. lat. m. T. IV. P. II. Saepius *rigor* pro virtute ipſa ponitur Lucan. II. 389. Noſt. infra VIII. 403. et XXI. 32.

v. 42. *Hic*. Probus. *nigrantibus antris*. Hoc firmari poteſt Morelli lectio in Dion. Chryſoſt. orat. IV. pag. 172. ed. Reisk. *ἀνέδοξον δὲ καὶ ἀχρεῖον φυλάττοντα τὸν πλοῦτον, τὸ ὄντι κατάκλειστον ἐν τισι κρυπτοῖς καὶ ἀφέγγεσι βαράθροις*. Vbi in nonnullis legitur *θαλάμοις*, vt in vno Heinſii libro ſcr. *vmbris* et in quatuor eiusdem *addidit*. ceterum cf. Ariſtoph. Plut. 237 ſeq.

v. 43. *tenebris damnauit* abſcondidit. Haec iis, quae ſuperiori verſu dicta ſunt, adiecta ſeu potius aſſuta paene frigent. *imbre*. Putant hoc a ſparſionibus theatralibus

Sueuerat innumeras hominum ditare cateruas.
Quippe velut denſos currentia munera nimbos
Cernere ſemper erat, populis vndare Penates,
Aſſiduos intrare inopes, remeare beatos.
Praeceps illa manus fluuios ſuperabat Iberos
Aurea dona vomens. Sic quis tellure reuulſa
Sollicitis fodiens rimatur collibus aurum;

ſumtum eſſe. v. interpp. ad Stat. Silv. I. 6. 21 ſeqq. et Martial. VIII. 28. Sed quidni etiam ab imbre ipſo? Virgil. Georg. II. 325 ſeqq.

v. 45. Omnes, quos equidem inſpicere potui, exponunt verſum hunc de theatralibus ſparſionibus praeter Burmannum, qui dubitat, an poſſint *nimbi* dici *currere*, quod de aqua quidem recte dicatur, ſed tamen concedit, Claudianum hoc verbo potuiſſe abuti, vt Statius Theb. V. 361. fecerit (cf. etiam Tibull. III. 1. 3 ſeq.) Quumque exiſtimet, de donis et muneribus h. l. non agi, ſed per *munera* intelligendos eſſe ludos et theatra, ad quae populus denſo agmine, quod nimbum Noſter vocet, currat: huic rationi accommodatam proponit coniecturam: *Quippe velut denſo currunt ad munera nimbo. Cernere ſemper erat* c. Locus ille totus, ſi quid video, interpolatione corruptus eſt. v. 45. procul dubio ex interpretatione verborum *largior imbre* natus, quae grammaticus, neſcio quis, de miſſilibus et ſparſionibus in theatro fieri ſolitis explicauerat, et ad metri rationem vtcunque compoſitus, intruſus eſt. Hoc ſaltem vnusquisque fatebitur, illo verſu reiecto et diſtinctione paullulum mutata omnes non ſolum difficultates euaneſcere, ſed ſenſum etiam concinniorem fieri. *ſed largior imbre ſueverat innumeras hominum ditare cateruas. Cernere ſemper erat populis vndare penates; Aſſiduos* cet.

v. 46. *vndare* ingentem ſalutantium et auxilium poſcentium copiam exprimit. cf. Virgil. Georg. II. 461 ſeq. ibi v. Heyne et Stat. Theb. II. 223 ſeqq.

v. 47. *beatos* felices, μάκαρας Heſiod. Op. 549. vel μακάριους et εὐδαίμονας. Cuper. obſſ. III. 1. Heinſ. ad Ovid. Amor. I. 15. 34. cf. Saleii Baſſi carm. ad Piſon. 97 ſqq. Poet. lat. m. T. IV. P. I.

v. 48. *praeceps* prona, parata ad effundendum, ſic bene Burmannus. Aptum hoc fluuiis, quibuscum illa manus comparatur. *Iberos*, Tagum puta.

v. 49. 50. *vomens* ineptum verbum manui iure Burm.

Quantum ſtagna Tagi rudibus ſtillantia venis
Effluxere decus; quanto pretioſa metallo
Hermi ripa micat; quantas per Lydia culta

exiſtimat, melius fortaſſe cum reſpectu ad fluuios eſſet *vehens. Si quis tellure reuulſa c.* Heinſius corruptum locum iudicat; pro *auro*, quod ieiuna repetitio ipſi videtur, legit *Aſtur*, laudatque ad coniecturam firmandam Lucan. IV. 298 ſeq. Sil. Italic. I. 133 ſeqq. Stat. Silv. IV. 7. 13 ſeqq. quibus addi poteſt Noſter infra XXIX. 75. Pro *Sollicitis* proponit *Callaicis* cf. Pacat. in Panegyr. vet. XII. 28. Martial. X. 16. 3. Oreſ. VI. 21. Locus igitur ſecundum Heinſ. ſic legendus eſt: *quidquid tellure reuulſa Callaicis fodiens rimatur collibus Aſtur.* Retinendum tamen cenſet *ſollicitis*, quod explicat de moleſtiis, quae auri foſſoribus deuorandae ſunt, partim ob grauiſſimos et continuos labores, partim ob aërem peſtilentem. Lucret. VI. 806 ſeqq. Verum *ſollicitatur* terra, quae foditur ſeu aratur Virgil. Georg. II. 418; *ſollicitatur* mare, quod remis frangitur Virgil. l. c. 502; beneque Gesnerus dicit, *ſollicitos* colles eſſe motos foſſionibus. Comparat Heinſ. Lucan. VII. 755 ſeq. Meo quidem ſenſu verſus a 49 - 54. aliunde inſerti videntur, quos neſcio quis comparandi et illuſtrandi cauſa margini adſcripſerat.

v. 51. *Tagi. Tagus* auriferis arenis olim clariſſimus, vt multi alii fluuii, quorum recenſum agit Plin. H. N. XXXIII. ſect. 21. cf. Sil. Italic. I. 155 ſeqq. *ſtillantia* vix poteſt explicari. Prim. Vatican. a manu ſec. habet *pallentia. rudibus venis* i. e. auri granulis, vt natura eſt aurum, ei oppoſitum, quod ex metallis effoſſum arte excoquitur. *Stagna* polita ſunt pro locis vadoſis, vbi aqua ſtagnans granula aurea, quae ex montibus deuexerat, demittit. Pro *ſtillantia* poſſis legere *ſplendentia* cf. infra XVII. 186. *qui ſplendida potat Stagna Tagi.* Poſſis quoque eam rationem inire, vt fontes Tagi reſpiciantur. *Stagna* i. e. aqua *Tagi*, quae *ſtillat*, defluit (de) *venis rudibus* i. e. metallis, quae rudes auri venas continent, vnde aqua prorumpens auri grana ſecum auffert. cf. Lucan. III. 209.

v. 52. *effluxere* h. l. tranſitiue. interpp. ad Petron. 71. Obſervat. Miſcell. T. IX. p. 404. cf. infra XXII. 263. *decus* aurum.

v. 53. *Hermi. Hermus* fl. Lydiae cum *Pactolo* eodem alueo in Aegaeum mare defluit. *culta.* ἔργα. Homer. Odyſſ. ξ. 344. Vterque fluvius terras quoque irrigat et fertiliſſimas reddit. Lucan. III.

Deſpumat rutilas diues Pactolus årenas.
Non, mihi centenis reſonent ſi vocibus ora,
Multifidusque ruat centum per pectora Phoebus,
Acta Probi numerare queam, quot in ordine gentes
Rexerit, ad ſummi quoties faſtigia iuris

210. Virgil. Aen. X. 141 ſeq. Propert. I. 6. 31 ſeq. Senec. Phoeniſſ. 6c4 ſeq.

v. 54. *Deſpumat. Deſpumare* res fluidae dicuntur, quae ſpumando omnem ſpurcitiem eiiciunt; h. l. translatum eſt ad flumen auriferum, quod ſe quaſi purgat, auri grana, quibus antea turbidum erat, demittendo. Martial. VIII. 78. 5 ſeqq. Heinſ. coni. *quantum per Lydia culta Deſpumat rutilae dives Pactolus arenae.*

v. 55. *Non mihi* c. cf. not. ad Perſ. V. 1 ſeq. quibus adde Licent. carm. ad Auguſt. v. 132 ſeqq. Poet. lat. m. T. IV. P. II. Vnusquisque facile videt, poëtas recentiores, qui iis dictionibus et ſententiis, quibus vetuſtiores quaſi iure ſuo vſi ſunt, ad res transferant, ex annalium fide cognitas, quibus phantaſia ceu finibus certis contineatur et circumſcribatur, vix riſum effugere poſſe. In nonnullis, quae apud Claudianum occurrunt, ſi cum nudis ſcriptorum monumentis comparentur, dictionem epicam vel adeo lyricam agnoſcet lector ad riſum mouendum quaſi data opera concinnatam, ita pleraque, quae quam ieiuna et vana ſint aliunde ſatis conſtat, verborum pompa exaggerantur. *reſonent* alii *pateant. centenis* pro: ſi centena ſeu centum ora haberem. Virgil. Georg. II. ibi v. Heyne.

v. 56. *Multifidus Phoebus.* Optat nempe ſibi centum pectora, et vnumquodque Phoebi plenum. *Multifidus Phoebus* ſunt igitur Phoebi vires diuiſae et quaſi diſpenſatae per centum pectora. *ruat* ad impetum pertinet, quo furor ille animos occupat. Horat. od. I. 19. 9. Lucan. V. 118 ſeq.

v. 57. *numerare* cum delectu pro: narrare. cf. infra VII. 51. Ovid. ad Liv. Aug. 448. *in ordine* i. q. ordine. Virgil. eclog. VII. 20. *Acta Probi.* cf. Ammian. Marcellin. XXVII. pag. 377, 387. 8, 438, 447, 453. ed. Lindenbr.

v. 58. *ſummi faſtigia iuris.* Praefecturam Vrbis et Praetorii per Italiam, Illyricum et Africam intelligit Burmannus. cf. Gothofredian. notit. Praefect. Praet. in Cod. Theod. et in Proſopograph. de noſtro Probo. *quoties.* Ex inſcript. vet. apud Gruter. pag. CCCCL. patet, quater. *Praefectus quar-*

Venerit, Italiae late quum frena teneret,
Illyricosque ſinus, et quos arat Africa campos.
Sed nati vicere patrem, ſolique merentur
Victores audire Probi. Non contigit illi
Talis honor, prima quum parte vireſceret aeui;
Non Conſul cum fratre fuit. Vos nulla fatigat
Cura, diu maiora petens; non anxia mentem
Spes agit, et longo tendit praecordia voto.
Coepiſtis, qua finis erat. Primordia veſtra

tum toto dilectus in orbe, ſed fama emenſus quidquid in orbe hominum eſt.

v. 59. *Italiae ſrena*, vt *rerum freni* apud Sil. Italic. I. 240.

v. 60. *arat*. Erat Africa quaſi granarium Italiae; inde nata eſt expreſſionis ratio. cf. infra XV. 52 ſeqq.

v. 62. *Victores audire Probi*. Procul dubio *Probi* caſus ſecundus eſt, hoc ſenſu: Soli filii conſecuti ſunt (*merentur*), vt patrem vincerent. Amat Noſter eadem alia ratione elata repetere, vt ex ſexcentis locis conſtat. Subiungitur etiam ſtatim, in quo patrem vicerint, quod pueri et quod ambo ſimul fratres conſules facti ſint.

v. 63. *cum vireſceret prima parte aeui* i. e. quum puer adhuc eſſet. Nota metaphora ab herbis ſtirpibusque petita.

v. 64. 66. *vos nulla fatigat* c. Ambitionis taedium a fratribus remouetur. *Cura, diu maiora petens* ipſa ambitio eſt magiſtratum alium poſt alium ordine petens, donec ſummum, conſulatum, obtinuerit. *anxia* metu repulſae. *agit*, agitat, vexat cf. Burmann. ad Valer. Flacc. V. 15. *tendit praecordia* i. e. extendit cupiditatem. Cic. Tuſc. Q. l. 10. memorat, Platonem iram in corde, cupiditatem ſub praecordia poſuiſſe. Locus Platonis, quem Cicero innuit, eſt in Timaeo T. IX. pag. 389. ed. Bipont. Forſan etiam ea vis exprimitur, qua ſpes cum cupiditate coniuncta in eam corporis partem praecipue agit. Ovid. Heroid. XVI. 135 ſeq. *Vt vidi, obſtupui; praecordiaque intima ſenſi Attonitus curis intumuiſſe nouis.* infra III. 243. ἐκτέταμαι φοβερὰν φρένα Sophocl. Oedip. Tyrann. 153. ibi v. Brunk. Ab arcu ſumtum hoc Gesnerus putat, qui non ſemper feriat, quod minetur.

v. 67. *Coepiſtis, qua f. e.* Coepiſtis a conſulatu, quo honorum decurſus alias finiri ſolet. *primordia veſtra* i. e. conſulatum, quo coepi-

Vix pauci meruere ſenes, metasque tenetis,
Ante genas dulces quam flos iuuenilis inumbret,
Oraque ridenti lanugine veſtiat aetas.
Tu, precor, ignarum doceas, Parnaſſia, vatem,
Quis Deus ambobus tanti ſit muneris auctor.
Poſtquam fulmineis impellens viribus hoſtem
Belliger Auguſtus trepidas laxauerat Alpes:
Roma Probo cupiens dignas perſoluere grates,
Sedula pro natis dominum flexura rogando
Ire parat. Famuli currum iunxere volantem
Impetus, horribilisque Metus, qui ſemper agentes

ſtis. Quid Barthium h. l. transuerſum egerit, equidem vix diuinare poſſum. De ingenio et virtutibus, quibus pueri praediti fuerint, tantis, vt in ſenibus raro reperiantur, locum intelligit.

v. 68. *meruere*, conſecuti ſunt. *metasque*. Magiſtratus enim alius poſt alium certo ordine lege annali in libera republica conſtituto petebantur. Hoc ſaepe cum curriculo ſeu ſpatio comparatum eſt. Locus memorabilis et notiſſimus eſt Cic. de orat. I. 1. Inde quoque h. l. *meta* poſita eſt pro conſulatu.

v. 69. *flos iuuenilis*. Pind. Olymp. I. 109 ſeq. πρὸς εὐάνθεμον δ' ὅτε φυὰν λάχναι νιν μέλαν γένειον ἔρεφον. cf. Homer. odyſſ. λ. 318 ſeq. Apollon. Rhod. II. 93. Virgil. Aen. VIII 160. Barba incipiens creſcere cum iuuenta. Lucret. V. 886 ſeq. Noſt. XXII. 351. *ridenti*, ab aetate ſumtum, quae maxime eſt capax laetitiae.

v. 71 ſeqq. Iam docet Noſter, vnde acciderit, vt fratres, pueri adhuc, conſules facti ſint. Poetarum more figmento vtitur. Roma dea fratribus conſulatum ab Imperatore impetrat, vt Probo patri pro meritis gratia referatur. *Tu, precor* c. cf. Virgil. Aen. VII. 41.

v. 73. *fulmineis viribus*. cf. infra XXI. 200, XXVIII. 469. Exprimit et celeritatem et impetum, quo Theodoſius M. Eugenium adgreſſus eſt et oppreſſit. cf. Zoſim. IV. 58. Ambroſ. epiſt. 62. div. 3. Oroſium. VII 35. Sozom. VII. 24. Socrat. V. 25. Theodoret. V. 24. Rufin. II. 33.

v. 74. *laxauerat* reſerauerat ab hoſte occupatas. v. infra 107 ſeq.

v. 76. *natis* Probi. *dominum* Theodoſium M.

v. 77. *Famuli* cet. Curru Martis patris vtitur Roma, iisdemque miniſtris, *Impetu* et *Metu*. cf. Stat. Theb. VII. 47 ſeqq.

Proelia cum fremitu Romam comitantur anhelo,
Siue petat Parthos, ſeu cuſpide turbet Hydaſpen.
Hic ligat axe rotas, hic ſub iuga ferrea nectit
Cornipedes, rigidisque docet ſeruire lupatis.
Ipſa, triumphatis qua poſſidet aethera regnis,
Aſſilit, innuptae ritus imitata Mineruae.
Nam neque caeſariem crinali ſtringere cultu,
Colla nec ornatu patitur mollire retorto;

v. 80. *cuſpide turbet Hydaſpen.* *Hydaſpes* Indiae fl. in Indum effunditur. Schol. ad Lucan. III. 236. cf. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 211. More ſuo poëta pro populo fluuium poſuit, et ad Indos referendum eſt *turbet.* De rebus geſtis aduerſus Indos non cogitandum eſt, ſed huiusmodi commentis Imperatorum vanitati inſeruire ſtudebant recentiores poetae, antiquiorum ſecuti exempla.

v. 81. *ligat* pro: aptat. *nectit.* Sic quoque voluit Burmann. edere, ſed operarum vitio *mittit* in textu retentum eſt. De praepoſitione *ſub* copioſe diſputat idem ad Ovid. Met. I. 689.

v. 82. *rigidis lupatis* v. ad V. 354. *docet ſeruire,* dum lupata ori indit, et equi vim eorum ſentiunt.

v. 83. *qua.* eo loco, vbi. *poſſidet aethera* i. e. coeli partem poſſidet *triumphatis regnis*, ob ſeu propter orbem terrarum deuictum.

v. 84. *ritus*, cultus. Romam deam eodem fere cultu, quo Minervam, plaſtici et pictores repraeſentabant.

v. 85. *caeſariem*, comam. Virgil. Georg. IV. 337. Catull. LXVII. 8. *crinali cultu.* Non ſatis definite, vt apud Virgil. Aen. XI. 576. *crinale aurum;* poteſt enim acus crinalis ex auro ſeu argento intelligi, qua capilli diſcriminati et in plures nexus formati atque in vertice circumuoluti continebantur Martial. II. 66; ſeu, quod magis mihi h. l. arridet, aurea faſcia ſeu aureum retiolum, quo crines colligebantur. Indicare hoc videtur τὸ *ſtringere.* v. interpp. ad Virgil. Aen. IV. 138, vbi legitur: *crines nodantur in aurum.* Sidon. Apollin. carm. II. 390 ſeq. *laxatos torua capillos ſtringit et incluſae latuerunt caſſide turres.* Aemilii Mag. Arb. ad Nymph. n. c. Poet. lat. min. T. III. v. 7. p. 218. ed. Wernsd. *Ne ſtringant rutilos tibi ſerica vincla capillos, Cum vincant rutilae ſerica vincla comae.* cf. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 103 ſeq.

v. 86. *ornatu retorto,* torque, monili. *mollire.* Hoc geſtamen erat mollium femi-

Dextrum nuda latus, niueos exſerta lacertos,
Audacem retegit mammam, laxumque coercens
Mordet gemma ſinum. Nodus qui ſubleuat enſem,
Album puniceo pectus discriminat oſtro.
Miſcetur decori virtus, pulcherque ſeuero

narum. Senſus: Non paſſa eſt, vt mollis videretur monili.

v. 87. *dextrum nuda latus.* cf. Sidon. Apollin. carm. V. 13 ſeqq. qui cultum Romae deae quoque deſcribit. Heyne animaduertit ad Virgil. Aen. X. 649, in venatricibus et bellatricibus, vt in Diana et Nymphis, et h. l. Roma, dextrum pectus, dextrum humerum nudatum videri in numis ac ſtatuis, laudatque Callim. in Dian. 213 ſeq. cf. Wernsdorf. ad Rutil. Itin. I. 146. Poet. lat. min. T. V. P. I.

v. 88. 89. *audacem retegit mammam.* Sidon. Apoll. l. c. 18 ſeqq. *Oſtricolor pepli textus, quem fibula torto Mordax dente vorat. Tum quidquid mamma refundit Tegminis, hoc patulo concludit gemma receſſu. audacem*, quia retecta eſt. *laxumque ſinum.* peplum intelligo in pectore collectum gemma i. e. fibula gemmis diſtincta. infra XXXV. 16 ſeq. *ſudata marito Fibula purpureos gemma ſuſpendit amictus.* Intelligo autem fibulam in cingulo. cf. Wernsdorf. in excurſ. IX. ad Nemeſ. cyn. v. 91. Poet. lat. m. T. I. pag. 256. *nodus* balteus. Humero antiqui enſem ſuſpendebant. Virgil. Aen. VIII. 459.

v. 90. *diſcriminat pectus p. o.* Balteus purpureus, a quo pendebat enſis, inter vtramque mammam deſcendebat.

v. 91. *Miſcetur decori virtus.* Habitu illo corporis pulchritudini et formae proviſum fuerat, idemque habitus oſtendebat deam bellicam. Virtus enim h. l. ſpecies externa eſt, qua virtus bellica proditur. *pulcerque pudor* pulchritudo corporis pudore etiam aucta, *armatur ſeuero terrore*, ea ſeueritate vultus eoque cultu, qui proprius eſt deae belligerae. infra X. 323 ſeq. Sidon. Apoll. l. c. 16 ſeq. *Laetitiam cenſura manet, terrorque pudore Creſcit et inuita ſuperat virtute venuſtas* Quint. Calab. I. 55 ſeqq. de Pentheſilea καὶ ἀγλαὸν εἶδος ὀρώρει Μειδιόων ἐρατεινόν, ὑπ' ὀφρύσι δ' ἱμερόεντες Ὀφθαλμοὶ μάρμαιρον ἀλίγκιον ἀκτίνεσσιν. Αἰδὼς δ' ἀμφιρύθηνε, παρηϊάδων δ' ἐφ' ὕπερθεν Θεσπεσίη ἐπέκειτο χάρις, καταειμένη ἀλκήν.

Armatur terrore pudor, galeaeque minaci
Flaua cruentarum praetenditur vmbra iubarum,
Et formidato clipeus Titana laceſſit
Lumine, quem tota variarat Mulciber arte.
Hic, patrius Mauortis amor, ſetusque notantur
Rumulei. Pius amnis ineſt, et bellua nutrix.
Electro Tiberis, pueri formantur in auro.

v. 92. *galeaeque minaci.* nutanti criſta ſeu iuba. Virgil. Aen. VIII. 620.

v. 93. *flaua vmbra* i. e. rutila vmbra, quam rutilae criſtae faciunt, vt *viridis vmbra* (Virgil. Cir. 4.) quam frondes virides. Flauus color ad rutilum prope accedit, inde *flauus rubor* Senec. Hippol. 652. *cruentarum iubarum.* Iubae plerumque rubro erant colore cf. interpp. ad Sil. Ital. V. 165. et XVII. 279. *Flaua vmbra cruent. i.* pro: cruenta iuba.

v. 94. *clipeus Titana laceſſit.* Poſſit eſſe: prouocat Titana, certat ſplendore cum ſole. Sed ex locis infra laudandis, quae Noſter ante oculos habuit, adparet, eum hoc voluiſſe: vel ſolem, luminis fontem, illo ſplendore fatigari et terreri. Stat. Theb. III. 225 ſeq. *clipeique cruenta Lux rubet, et ſolem longe ferit aemulus orbis.* Idem IV. 665 ſeq. *Qualis Biſtoniis clipeus Mauortis in aruis Luce mala Pangaea ferit, ſolemque refulgens Territat, incuſſaque Dei graue mugit ab haſta.* cf. Noſtrum infra XXIV. 66. Apud Virgil. Aen. VII. 526 ſeq. ſol *laceſſit*, ferit *aera*. cf. Schütz ad Aeſchyl. S. C. Theb. v. 90 et 491.

v. 95. *tota arte* i. e. tam artificioſe, quam poterat; omnem artem in eo clipeo conſumſerat. *omni nunc arte miniſtra.* Virgil. Aen. VIII. 442.

v. 96. *Mavortis amor*, amores Martis et Rheae Silviae. cf. Sidon. Apoll. l. c. 22 ſeqq. *Foetus Romulei*, ita poterant dici, ſecundum Burmannum, Romulus et Remus, quia *Remus* quoque *Romus* dictus ſit, et ambo infantes eſſent. Apud Iuvenal. XI. 104 ſeq. lupa vocatur *fera Romulea* et ſub *geminis Quirinis* Romulus et Remus intelliguntur. *pius amnis*, Tiberis, quia leniter ſtagnans vitam ſeruauerat pueris Ovid. Faſt. III. 51 ſeq. *bellua nutrix* lupa eſt. Sidon. Apoll. carm. II. 394 ſeqq. cf. Virgil. Aen. VIII. 630 ſeqq.

v. 98. *electro.* Nobile metalli genus, cuius quatuor partes auro conſtabant, quinta argento Homer. Odyſſ. δ. 73, ο. 459, σ. 295. Plin. H. N. XXXIII. ſect. 23. Heyne ad

Fingunt aera lupam, Mauors adamante coruſcat.
Iam ſimul emiſſis rapido velocior Euro
Fertur equis. Stridunt Zephyri, curſuque rotarum
Saucia diuiduis clareſcunt nubila ſulcis.
Nec traxere moras, ſed lapſu protinus vno,
Quem poſcunt, tetigere locum, qua fine ſub imo
Anguſtant aditum curuis anfractibus Alpes,
Clauſtraque congeſtis ſcopulis duriſſima tendunt,
Non alia reſeranda manu, ſed peruia tantum
Auguſto, geminisque fidem mentita tyrannis.
Semirutae turres, auulſaque moenia fumant.

Virgil. Georg. III. 522. Hoc metallo Tiberis expreſſus fingitur propter colorem, vnde etiam perpetuum ſuum epitheton traxit Horat. od. I. 2. 12. et II. 3. 18. *formantur in auro* pro: formati, caelati ſunt auro Virgil. Aen. I. 640.

v. 99. *Fingunt aera l.* exquiſite pro: ficta aere lupa. *adamante.* ferro ſeu chalybe, vt notum eſt. Ceterum cf. Horat. od. I. 6. 13 ſeq.

v. 100. *emiſſis.* Emittuntur equi, quando habenae laxantur. Lucan. IV. 765. cf. Gronov. ad Liv. XXIV. 15. Xenoph. de Re equeſtri III. 5. ἀφεθεὶς εἰς τάχος.

v. 101. *ſtridunt Zephyri.* Aër equorum impetu ſciſſus ſibilat.

v. 102. *ſaucia nubila* ſciſſa curru. *diuiduis ſulcis* duobus ſulcis rotarum veſtigiis. Sidon. Apoll. carm. IX. 111 ſ. *Ergo iter adgreſſi pendens rota ſulcat inanem Aëra, et in liquido non ſoluitur orbita tractu.* cf. Ovid. Met. II. 133.

v. 104. *poſcunt.* vt infra III. 120, vbi v. not. *imo* extremo. Stat. ſilv. IV. 3. 114. cf. Oroſ. VII. 35.

v. 106. *clauſtraque* πύλας. *congeſtis ſcopulis.* cf. Burmann. ad Ovid. Amor. I. 9. 12. Alii *coniectis*, quod Geſnerus retinuit. *duriſſima* Virgil. Aen. III. 706. *tendunt* extendunt, ſic Burmann. qui laudat Heinſ. ad Ovid. Met. X. 506 et Oudendorp. ad Lucan. VI. 39.

v. 108. *geminis* Maximo et deinde Eugenio, de quibus infra. *fidem mentita.* Vterque enim ſperauerat, his locorum anguſtiis ſe poſſe Theodoſium arcere, ſed ſpes vtrumque fefellit. Quandoquidem igitur fiducia loci ſpem conceperant, ipſe locus dici poteſt mentitus eſſe ſpem ſeu fidem.

v. 109. *Semirutae turres.* Non ad vrbes vaſtatas id per-

Creſcunt in cumulum ſtrages, vallemque profundam
Aequauere iugis. Stagnant immerſa cruore
Corpora. Turbantur permixto funere manes.

tinet, vt Barthius videtur exiſtimare, ſed ad munitiones, quibus Eugenius locum, natura iam impeditum, arte tutiorem etiam ſtuduit facere. *auulſa moenia* ſc. ſaxis, quibus inaedificata fuerant. cf. infra VII. 90 ſeq.

v. 110. *Creſcunt* (creuerunt) *in cumulum ſtrages. Strages* ſunt cadauera. Alia ſuper aliis iacentia faciunt cadauerum cumulum. Burmann. laudat Valer. Flacc. V. 695. Ovid. Met. V. 88.

v. 111. *Aequauere iugis.* Vallis tota cadaueribus repleta verticibus montis aequata eſt, ita vt nulla amplius appareat. *ſtagnant immerſa cruore c.* poteſt eſſe inuerſio pro: cruor ſtagnat corporibus immerſis. Videtur autem *ſtagnare* de omnibus poſſe dici, quae ſubmerſa ſunt Sil. Italic. XII. 43. Stat. Theb. X. 297. ſeq. Noſt. infra XLIV. 105 ſeqq. Geſnerus mutare vult *cruore* in *cruorem*, vt *ſtagnare* vim tranſitiuam habeat. Locus quidem inde expeditior foret, verum an etiam poeticae rationi melius conſultum eſſet, dubito.

v. 112. *turbantur permiſto funere manes. Permiſto funere.* i. e. eo, quod promiſcue humabantur, magnus eorum numerus in eandem foueam deiiciebatur, vt in bello ſolet fieri. *turbantur manes. Manes* ſunt in ſepulchris, *vmbrae* apud inferos. Inde explicatio haud eſt difficilis, quid ſit *turbari manes? Manes* enim h. l. ipſa cadauera ſunt, quae humabantur, eaque turbantur ſeu miſcentur, quia non ſuum cuique ſepulchrum contingit, ſed promiſcue ſepeliuntur. *Manes* pro: cadauera, interdum poni, vidit Barth. ad Stat. Theb. IX. 96 ſeq. et 139. cf. Sil. Italic. II. 681 ſeq *Semiambuſta iacet nullo diſcrimine paſſim Infelix obitus, permixto funere turba.* Stat. Theb. III. 168 ſeq. *Ite diu fratres, indiſcretique ſupremis Ignibus, et caros vrna confundite manes.* Minus recte igitur Burmannus: *turbantur* verum eſt, inquit, vt neſciatur, quis ſit, qui ſepulchro condatur, quia *confuſa corpora amiſere notas* Lucan. II. 167 ſeq. Vt eſſent etiam cadauera adhuc integra, qui poterant agnoſci ab aduerſariis ſepulturam eorum curantibus, qui ne viuos quidem cognouiſſent? Apud Lucanum alia eſt ratio, vbi praelium commiſſum fuerat inter ciues, ita vt cognati contra cognatos, amici contra amicos pugna-

Haud procul exacto laetus certamine victor
Ceſpite gramineo conſederat, arbore fultus
Acclines humeros. Dominum gauiſa coronat
Terra ſuum, ſurguntque toris maioribus herbae.
Sudor adhuc per membra calet, creberque recurrit
Halitus, et placidi radiant in caſſide vultus.
Qualis letifera populatus caede Gelonos
Procubat horrendus Getico Gradiuus in Haemo.
Exuuias Bellona leuat, bellique tepentes

rint. Si legas *truduntur*, vt edd. primae, ſubintelligendum eſt: in vnum ſepulchrum.

v. 113. Imperatorem inuenit Roma recentem a pugna humique non procul ab iis locis, vbi certatum fuerat, ſedentem. *exacto.* peracto.

v. 114. 115. *arbore fultus Acclines humeros* pro: inclinatus dorſo arbori Virgil. Aen. X. 834 ſeq. *coronat* non proprie ſumendum, vt fecit Gesnerus, qui interpretatur: Terra fundit flores, quibus coronari poſſit; nec ſcio, qui ei corona obſidionalis in mentem venire potuerit. Terra agnoſcit legitimum dominum, funditque herbas et flores, vt mollius ſedeat. Virgil. Eclog. IV. 23. Valer. Flacc. III. 528.

v. 116. *toris maioribus* pro: in toros maiores. *Torus* h. l. ſedile eſt. Virgil. Aen. V. 388. Stat. Theb. I. 583. et Ovid. Met. X. 556. *Datque torum ceſpes.*

v. 117. 118. *ſudor adhuc calet.* Recens enim erat a proelio. *creberque recurrit halitus.* Aeſtuat adhuc a graui labore et anhelat. *placidi vultus* oppoſiti minacibus, toruis, quales in hoſtes fuerant. *in caſſide* adhuc caſſide tectus, ita tamen, vt vultus appareret.

v. 119 ſ. Comparatur Theodoſius Marti a caede Gelonorum reuerſo. *populatus caede* vt *ferro* Virgil. Aen. I. 527. *Gelonos* v. ad. III. 313. Thracia ſedes erat Martis iam apud Homerum. cf. Il. γ. 301. Odyſſ. ϑ. 361, vel quia ex Thracia Martis religio in Graeciam venerat, vel quia illa regio a feris et immanibus populis habitabatur, qui perpetuis inter ſe bellis furerent.

v. 120. *Procubat horrendus.* Merito reiecit Heinſii coniecturam Burmannus: *procubat horrendum*, quam multis locis confirmare ſtudet. Hoc enim eſſet: horrorem incuſſit omnibus ſtrepitu, quo ſe in terram abiiceret. Id quod eſt alienum ab h. l.

v. 121. *exuuias*, quibus hoſtes ſpoliauerat. *leuat* ſc.

Puluere ſoluit equos, immenſaque cornus in haſtam
Porrigitur, tremulisque ferit ſplendoribus Hebrum.
Vt ſtetit ante ducem diſcuſſas Roma per auras:
Conſcia ter ſonuit rupes, et inhorruit atrum
Maieſtate nemus. Prior hic: O numen amicum,
Dux ait, et legum genitrix, longeque regendo
Circumfuſa polo, conſors adiuncta Tonanti,

e curru. *bellique tepentes puluere* vulg. *Bellona tepentes p.* Sed repetitionis vis h. l. inanis et frigida videtur eſſe. Accedit quoque, quod facilius ex *bellique* naſci poterat *Bellona*, quum idem verbum praecedat, quam *bellique* ex *Bellona*, atque *puluere tepere* per ſe vix explicari poteſt, verum *belli puluere tepere*, elegantius videtur, quam *bello tepere.* cf. Noſtrum infra VII. 37. Valer. Flacc. II. 419. Stat. Theb. IV. 261 ſeq.

v. 122. 123. *in haſtam porrigitur cornus.* Per ſe quidem ſenſum commodum dat, verum ab hoc l. alienum. Haſta enim iam vſus eſt Mars, itaque non poteſt nunc ex corno fieri. Heinſius hoc voluiſſe noſtrum putat: immenſam illam cornum Marti pro haſta fuiſſe. Tunc praeſenti poeta vſus eſt pro praeterito. Sed non haſtam tantum immenſam locus poſtulat, ſed Marti quoque ablatam et erectam. Num *in haſtam* poteſt eſſe: in haſtae locum, pro haſta; et *porrigitur:* erecta in terra figitur? Barthius legit *in aſtra* pro: *in haſtam*, quod Burmannus probat et Heinſius ipſe probaſſe videtur adſcripto loco infra XXII. 372. *Haſtam* forſan ex gloſſa natum eſt. Bene animaduertit Burmannus, arma depoſita iuxta cubantes iacere ſolere, haſtamque figi ad caput. Laudat Ovid. Am. I. 9. 26. cf. Sil. Ital. VII. 294 ſeq. *ferit ſplendoribus Hebrum.* cf. Stat. Theb. XII. 730 ſeqq.

v. 125. *conſcia*, quae deam agnouerat, eiusque vim ſenſerat. cf. Harles ad Valer. Flacc. II. 254. Pertinent haec et quae ſequuntur ad ea, quae praeſentiam numinis alicuius arguunt. De his v. Heyne in excurſu XIII. ad Virgil. Aen. I. *et inhorruit* ſc. motis frondibus, concuſſa velut turbine ſeu terrae motu. Iani ad Horat. od. I. 23. 5. Haud procul enim a faucibus, quas Alpes fecerant, inter colles arboribus conſitos Theodoſius conſederat. v. ſupra 113.

v. 126. *maieſtate* ſc. deae.

v. 127. 128. *legum genetrix.* cf. infra XXIV. 135 ſeqq. *longeque regendo circumfuſa polo. Polus* coelum ſaepe notat. Poeta nempe

Dic agedum, quae cauſa viae? cur deſeris arces
Auſonias, coelumque tuum? dic, maxima rerum.
Non ego vel Libycos ceſſem tolerare vapores,
Sarmaticosue pati medio ſub frigore Coros,
Si tu, Roma, velis. Pro te quascunque per oras
Ibimus, et nulla ſub tempeſtate timentes

ſingit, Romae deae certam coeli partem, ſupra Romam vrbem, adſignatam eſſe, (hoc patet ex loco ſuperiore v. 83. et ſequenti v. 129 ſeq.) eiusque ditione inferiores coeli tractus, quibus ſubiacet, Romanum imperium, contineri. cf. Ovid. Faſt. II. 683 ſ. Lucan. VII. 421 ſeqq. Ceterum vrbs Roma pro dea habita templorumque honorem nacta eſt primum a prouincialibus. Romae deae templum primos ſtruxiſſe gloriantur Smyrnaei A. V. 558. Tacit. ann. IV. 56. Alabandenſes viginti quatuor annis poſt exemplum ſecuti ſunt Liv. XLIII. 6. Adrianus Romae huius deae templum aedificauit Venerisque adiunxit Dio Caſſ. LXIX. p. 789. Hoc templum inter pulcherrima vrbis monumenta refertur ab Ammian. Marcell. XVI. 10. cf. Lipſ. de magnitud. Rom. III. 6. Torrent. et Caſaub. ad Sueton. Aug. 52. *conſors adiuncta Tonanti* vocatur ſecundum Barthium, quia Jovis et Romae fana in Palatino iuncta fuerint. Vnde hoc conſtet, equidem neſcio. cf. infra XXII. 227 ſeqq. Melius ſubintelligas: imperii, nam, vt Gesnerus quoque innuit, diuiſum imperium cum Jove habere cogitatur. cf. infra VIII. 204.

v. 129. 130. *Auſonias arces.* Vrbem intelligo, aut montem Palatinum. *coelumque tuum* ſupra v. 83. eam partem coeli, quae tibi aſſignata eſt.

v. 131. *ceſſem*, dubitem. *vapores*, calores. Heinſ. laudat Lucan. IV. 305 ſeq. IX. 588. Noſtrum XXI. 180.

v. 132. *Coros. Corus*, ἀργέστης, Nordweſt, ventus vehemens. Plin. H. N. XVIII. Heyne ad Virgil. Georg. III. 278. interpp. ad Gell. II. 22. cf. Sil. Italic. I. 496 ſeqq. Adſignatur autem Sarmatiae, quia Italiae incolis inde flare videtur vt putat Gesnerus, cui tamen rationi terrae illius ſitus repugnare videtur. Rectius forſan ſub *Sarmaticos Coros* coeli Sarmatici intemperies intelligitur hiemis tempore. *medio ſub frigore*, media hieme.

v. 133. *oras* regiones, vt ſaepe.

v. 134. *Sub tempeſtate. Tempeſtas* non coelum ſignificat h. l. vt Barthius exiſti-

Solſtitio Meroen, bruma tentabimus Iſtrum.
Tum regina refert: Non me latet, inclite rector,
Quam tua pro Latio victricia caſtra laborent,
Nec quod ſeruitium rurſus, Furiaeque rebelles
Edomitae paribus ſub te cecidere triumphis.
Sed precor hoc donum cum libertate recenti
Adde, precor, ſi vera manet reuerentia noſtri.

mat, ſed anni tempus, vt ex ſequentibus adparet.

v. 135. *Meroën.* cf. Herodot. II. 29. Lucan. X. 302 ſqq. Meroë maiorem partem regni, quod nunc vocatur *Sennaar*, conſtituit, parsque eius auſtralis ad Habeſſiniam nunc pertinet; incipiebat vbi flumen *Tacazzé* in Nilum influit. Loca veterum de ſitu illius regionis collegit optimeque explicuit Heeren in *Ideen über d. Polit. d. Verkehr u. d. Handel der vornehmſten Völker der alten Welt.* T. II. pag. 391 ſeqq. Solſtitio ibi aeſtus plane intolerabilis eſt. *bruma Iſtrum*, tunc glacie rigentem. Licent. carm. ad Auguſt. T. IV. P. II. Poet. lat. m. v. 60 ſeq. *Solſtitio Neuros, bruma ſectabimur Iſtrum.*

v. 136. 163. Roma dea reſpondet, meritorum Theodoſii ſe memorem ſemper eſſe, rogare autem, vt reliquis in ſe officiis vnum addat. Probique filiis, quorum curam ipſa ſemper geſſerit, conſulatum tribuat.

v. 137. *Latio,* imperio Romano.

v. 138. *Seruitium.* Eugenium, hominem humili genere natum. *Furiae rebelles* Arbogaſtum. *paribus* i. e. eadem victoria, qua ante Maximus debellatus eſt. De his v. infra VIII. 70 ſeqq. et quae ibi notata ſunt.

v. 140. 141. *hoc donum cum libertate recenti Adde.* Non arbitror, *addere cum libertate* poſitum eſſe pro: addere libertati, vt Burmannus. ſed *addere* h. l. ſimpliciter eſſe pro: dare, poſitum. v. ſupra 10. Senſum hunc eſſe ſtatuo: vna *cum libertate*, quam gentibus reddidiſti Eugenium tyrannum debellando, *hoc* (mihi) *donum da.* In repetitione τοῦ *precor* nulla eſt venuſtas, vt recte Burmann. iudicat, cuius coniectura mihi arridet: *Adde, prior tibi ſi remanet reuerentia noſtri.* Olim tentaueram: *Adde, tibi ſi vera manet r. n.* In ed. Gesneri *Adiicias* editore inuito, vt ex lectionis varietate ſubiecta adparet, remanſit, indeque in Bipontinam irrepſit. Fortaſſe rectum eſt. cf. Virgil. Aen. XI. 353 ſeq.

Sunt mihi pubentes alto de ſemine fratres,
Pignora cara Probi, feſta quos luce creatos
Ipſa meo foui gremio. Cunabula paruis
Ipſa dedi, quum matris onus Lucina beatum
Solueret, et magnos proferrent ſidera partus.
His ego nec Decios pulchros, fortesue Metellos
Praetulerim, non qui Poenum domuere ferocem

v. 142. *alto de ſemine* ſic Virgil. Aen. IV. 230. *alto de ſanguine.*

v. 143. *cara* Heinſ. coni. *clara. feſta luce.* Bene Gesnerus: auſpicato ad felicitatem Romae die. Inde tractum eſt, quod euentus omnium rerum a temporis, quo fierent, ratione pendere veteres credebant. Oppoſitum foret *nefaſto die.* Horat. od. II. 13. 1 ſeq. *creatos* genitos.

v. 144. *meo foui gremio.* i. e. nutricis officia praeſtiti, tenerrimo amore complexus ſum. Virgil. Aen. I. 718. infra VIII. 21 ſeq. XV. 303 ſeq. *cunabula paruis dedi.* quatenus nempe Romae nati atque educati erant. cf. infra VII. 17. *Cunabula* ſaepe locum notant, quo quis natus et educatus eſt Propert. III. 1. 27. etiam inſtitutionem puerilem Sil. Italic. III. 81.

v. 145. *Lucina.* Horat. carm. ſaec. 13 ſeqq. cognomen Iunonis Terent. Andr. III. 1. 15. Illa partui praeerat Ovid. Faſt. II. 449 ſeq. et III. 255 ſeq. Confunditur ſaepe cum Ilithyia ſeu Diana Virgil. Eclog. IV. 10. Spanh. ad Callim. H. in Dian. 20 ſq. cf. Ovid. Met. IX. 283 et 294. vbi Lucina quoque Ilithyia vocatur.

v. 146. *onus ſolueret.* Ovid. Faſt. III. 258. cf. Sidon. Apoll. carm. VII. 164 ſeq. *ſidera.* Quod in prioribus Lucinae tribuerat, id nunc tribuit ſideribus i. e. legitimo partus tempori, eandem ſententiam varians. Illic apte *onus beatum*, quandoquidem mater reſpicitur, quae onere erat liberata; hic non minus apte *magnos partus* poſuit, quia futura puerorum magnitudo a ſiderum poſitione pendebat.

v. 147. *Decios* infra VIII. 404. *pulchros.* Non a forma petitum ſed a virtute. Notiſſimum eſt illud Horatii: *Pulchrum et decorum eſt pro patria mori.* cf. Ducker. ad Flor. IV. 4. 5. *Metellos.* Metellorum familia viris illuſtribus et rerum geſtarum gloria maxime conſpicuis inclyta erat, hoc probant cognomina Cretici, Macedonici, Balearici, Numidici cet. cf. Burmann. ad Vellei. Paterc. II. 11. 3.

Scipiadas, Gallisque genus fatale Camillos.
Pieriis pollent ſtudiis, multoque redundant
Eloquio. Nec deſidiis, dapibusue paratis
Indulgere iuuat; nec tanta licentia vitae
Abripit, aut mores aetas laſciua relaxat:
Sed grauibus curis animum ſortita ſenilem
Ignea longaeuo frenatur corde iuuentus.
Illis, quam propriam ducunt ab origine, ſortem

v. 149. *Scipiadas.* Intelligit duos illos Scipiones Africanos, quorum maior Hannibalem bello Punico ſecundo apud Zamam fudit fugauitque, minor bello Punico tertio Carthaginem cepit. *genus fatale Gallis* i. e. quod fatis deſtinatum erat ad Gallos ſubigendos. cf. Liv. V. 34 ſeqq.

v. 150. 151. *Pieriis ſtudiis* carminum faciendorum facultate. *redundant* dicendi copiam exprimit. *Dapes paratae* ſunt ὀνείαθ' ἑτοῖμα Homer. Il. 1. 91. et ſaepius.

v. 152. *licentia vitae.* Cum magnis copiis inſtructi facultatem habeant cupiditatibus ſuis inſeruiendi.

v. 153. *aetas laſciua.* Aetatem iuuenilem intelligit maxime ad voluptates pronam. *mores relaxat.* Mores reguntur honeſtatis diſciplina et legibus Ovid. Met. XV: 834; cuius honeſtatis imperio ſi aetas iuuenilis, vitiorum illecebris abrepta, minus obtemperat, ea poteſt dici *relaxare mores*, liberare eos a honeſtatis legibus, quibus alias coërcentur. Senſus: Nec quum tantis copiis gaudeant, vt omnes voluptates ſibi poſſint procurare, quibus iuuenilis aetas indulgere ſolet, ea opportunitate abutuntur adeo, vt cupiditatibus inſeruiant.

v. 154. 155. *Ignea iuuentus.* cf. infra XXVI. 498, feruida iuuenilis aetas, *ſortita eſt animum ſenilem,* conſtantem et grauem animum, qui ſenibus tantum eſſe ſolet. (Epithal. Laur. et Mar. v. 21. Poet. lat. m. T. IV. P. II. *Quid memorem mores iuuenili in corde ſeniles.* Spurinn. od. I. 7. *ſenium mentis compoſitae.*) *curis grauibus* i. e. inſtitutione et diſciplina graui et ſeuera. *frenatur* continetur ſeu coërcetur *longaeuo corde* prudentia et ſapientia, quam multi anni dare alias ſolent.

v. 156. *ſortem.* Conſulatum intelligit, qui fato illi generi deberi videtur. v. ſupra v. 16.

Oramus praebere velis, annique futurum
Deuoueas venientis iter. Non improba poſco.
Non inſueta dabis. Domus hoc de more requirit.
Adnue Sic nobis Scythicus famuletur Araxes;
Sic Rhenus per vtrumque latus, Medisque ſubactis
Noſtra Semiramiae timeant inſignia turres;
Sic fluat attonitus Romana per oppida Ganges.
Ductor ad haec; Optata iubes, vltroque volentem,
Diua, rogas; non haec precibus tentanda fuiſſent.
Vsque adeone meam condunt obliuia mentem,
Vt pigeat meminiſſe Probi, quo vindice totam
Vidimus Heſperiam feſſasque reſurgere gentes?

v. 157. 158. *iter futurum venientis anni.* i. e. proximi anni decurſum. Conſulis autem annus eſt, quia eius nomine in faſtis deſignatur, omniaque, quae in eo fiunt, auſpiciis eius geruntur. *deuoueas*, proprium illis addicas. *improba*, iuſto maiora. cf. Heyne ad Virgil. Georg. I. 119.

v. 159. *de more* ſupra v. 11 ſeqq.

v. 160. *ſic nobis* c. Solennis rogationum et precum formula. Tibull. I. 4. 1, II. 5. 121 ſeq. ibi v. Heyne et Jani ad Horat. od. I. 4. 1. ſeqq. cf. Sil. Italic. V. 179. Sidon. Apoll. carm. V. 600 ſeqq. *ſic* ſc. vt tu facis, quae abs te petiui, ſic c. *Scythicus Araxes* ab Armenio diuerſus eſt ſecundum Voſſium ad Melam III. 5. 19. Sed v. Mannert. Geographie d. Griechen und Römer. T. V. ſect. II. pag. 208 ſeqq.

v. 162. *Semiramiae turres* Babylon. Ovid. Met. IV. 57 ſeq.

v. 163. *Romana per oppida.* Hoc fieri poterat vtraque eius ripa in ditionem Romanorum redacta.

v. 164. Imperator oſtendit, precibus nihil opus fuiſſe, quum vel non rogatus conſulatum fratribus daturus fuiſſet, numquam enim ſe Probi eſſe obliturum. *volentem* ſc. fratribus conſulatum dare.

v. 165. *condunt*, occultant aut tenebris obruunt, *mentem* h. l. memoriam et quidem rerum a Probo geſtarum. Heinſ. mauult *condant.* Vulgare eſt: vsque adeone mentem cepit obliuio?

v. 167. *vindice*, tutore, defenſore, iudice. Quum eſſet Probus Praefectus Praetorio. Aliter de eodem iudicat Ammian. Marcell. XXVII. 11. et XXX. 5.

v. 168. *feſſas reſurgere gentes.* Burmann. praefert

Ante dabunt hiemes Nilum; per flumina damae
Errabunt, glacieque niger damnabitur Indus;

turres, quia facilius librarii pro *turres* ſupponere potuiſſent *gentes*, et quia *reſurgere* melius conueniat turribus et moenibus, quam gentibus; laudat Horat. od. III. 3. 64. Poſterior ratio paene tollit priorem. Quum enim *reſurgere* melius conueniat turribus, et plerumque de turribus et moenibus adhibeatur: facilius librario, praeſertim naſutulo, in mentem venire potuit, vt pro *gentes* reſcriberet *turres*. Sed *reſurgere* de gente dicitur infra XXI. 183 ſeq. et apud Virgil. Aen. I. 206. *feſſas* ſc. a belli calamitatibus.

v. 169. *Ante dabunt hiemes Nilum.* Barthius exiſtimat, inuerſa ratione Claudianum vſum eſſe pro: ante Nilus dabit hiemes. Burmannus vel explicandum de exundatione Nili, quae aeſtate fieri ſoleat non hieme (cf. infra III. 187.) vel latere putat vocem rei, quam producat aeſtas non hiems. Proponit itaque *hiems meſſem* vel *fruges*, quorum poſterius aurium iudicio numquam probabitur. Gesnerus *hiemes* ſeptentrionalem regionem interpretatur, hoc ſenſu: Nilus non a meridionali plaga fluet, ſed ab oppoſita. Arbitrabar olim in *dabunt* latere vitium, natum forſan ex *errabunt* in ſequenti verſu, ad quod facile aberrare popotuiſſent deſcribentis oculi, coniiciebamque: *Ante augebit hiems Nilum.* Verum nihil mouendum eſſe patet ex Licent. carm. ad Auguſt. v. 100. Poet. lat. m. T. IV. P. II. ed. Wernsd. *Ante dabunt imbres Nilum, ſuper aethera damae Errabunt* c. Forſan *Nilus* h. l. poſitus eſt pro eius inundatione, aut incrementis aeſtiuis, quae a niue ſoluta repetit Stat. Theb. VIII. 358 ſeq. *Qualis vbi aduerſi ſecretus pabula coeli Nilus et eoas magno bibit ore pruinas, Scindit fontis opes, ſeptemque patentibus aruis In mare fert hiemes.* Ceterum comparentur cum toto hoc loco Virgil. eclog. I. 60 ſeqq. Ovid. Triſt. I. 8. 1 ſeqq. Metam. XIV. 38 ſeq. XIII. 24 ſeq. Propert. II. 12. 31 ſeqq. Sidon. Apollin. carm. V. 285 ſ. Caton. Dir. v. 4 ſeq. Imprimis multus eſt in hoc genere et varius Seneca. Oet. 335 ſ. Hippol. 568 ſeqq. Hercul. Fur. 373 ſeqq. Thyeſt. 476 ſeqq. *damae.* Horat. od. I. 2. 11 ſeq.

v. 170. *niger Indus.* Non neceſſe eſſe *Indum* pro fluuio capere, cenſet Burmannus; *Indum* i. e. Indiae habitatorem ſaepe nigrum et decolorem dici ex calore ſolis, v. Broukh. ad Propert. IV. 3. 10, indeque incredibile fieri, eum glacie iri damnatum.

Ante Thyeſteis iterum conterrita menſis
Interciſa dies refugos vertetur in ortus,
Quam Probus a noſtro poſſit diſcedere ſenſu.
Dixerat, et velox iam nuntius aduolat vrbem.
Extemplo ſtrepuere chori, colleſque canoris
Plauſibus impulſi ſeptena voce reſultant.
Laetatur veneranda parens, et pollice docto
Iam parat auratas trabeas, cinctusque micantes
Stamine, quod molli tondent de ſtipite Seres,

Quod ſi vero *Indus* fluuius intelligendus eſſet, poſſe eum nigrum dici, vel quia accolae nigri ſint, vel pro alto, profundo, vt Galeſus apud Virgil. Georg. IV. 126. Vtrumque mihi diſplicet, valdeque probatur Heinſii coniectura *piger*, epith. ſumtum ab eo, quod fieret, ſi glacie conſtrictus eſſet. Virgil. Georg. IV. 136.

v. 171. *Thyeſteis menſis.* Atreus Thyeſtae fratris filios ipſi epulandos appoſuit, quia frater cum Aeropa coniuge ipſius rem habuerat, a quo atroci facinore ſol ſe auertiſſe dicitur. Senec. Thyeſt. 815 ſeqq. Hygin. 86. 88.

v. 172. *interciſa* interrupta. Stat. Theb. I. 325, II. 184. *refugos.* dici ſeu ſoli proprium ad *ortus* translatum eſt; receſſerat enim in ortum ſol, et quum ibi occideret, vnde oriri ſolebat, ortus ipſe poterat *refugus* dici.

v. 173. *ſenſu*, mente, memoria.

174—204. Nuncio de impetrato fratribus conſulatu in vrbem perlato ingens ciuium gratulatio oritur, materque fratrum conſularia parat inſignia.

v. 175. *chori* ſc. ciuium gratulantium.

v. 176. *plauſibus* ſtudiis et laetis ciuium exclamationibus. *colles reſultant* doctius eſt, quam plauſus reſiliunt a collibus. Virgil. Aen. V. 150. VIII. 305. Stat. Theb. II. 714. Calpurn. eclog. I. 29. *ſeptena voce.* i. e. voce, quae adlapſa repellitur a ſeptem collibus.

v. 177. *parens.* Proba, mater Probi et Olybrii. *docto.* Notiſſimum eſt, artificum inſtrumenta etiam *docta* vocari quibus docti artifices vtuntur. Burm. ad Valer. Flacc. I. 122. *pollice parat* fuſo ducit fila. cf. infra XXXII. 52.

v. 178. *auratas trabeas* veſtem conſularem. *cinctusque. Cinctus* ſemper fere cum *trabea* coniungitur. v. infra XXVIII. 561, quo ex loco *micantes* explicari poteſt.

v. 179. *quod molli tondent c.* Iuſtiniani temporibus primum vermiculi, quos

Frondea lanigerae carpentes vellera ſiluae,
Et longum tenues tractus producit in aurum,
Filaque concreto cogit ſqualere metallo.
Qualis purpureas praebebat candida veſtes
Numinibus Latona ſuis, quum ſacra redirent
Ad loca nutricis iam non errantia Deli.
Illa feros ſaltus et deſolata relinquens
Maenala, laſſato certis venatibus arcu;
Phoebus adhuc nigris rorantia tela venenis
Exſtincto Pythone ferens. Tunc inſula notos
Lambit amica pedes, ridetque Aegaeus alumnis

bombyces vocamus, ex India Conſtantinopolim allati dicuntur. Ante hoc tempus opinio erat vulgaris, Seres lanuginem ex certarum arborum foliis depectere, indeque parare ſericum. v. Heyne ad Virgil. Georg. II. 121. et loca laud. a Ruperti ad Sil. Italic. VI. 4. quibus adde Ammian. Marcell. XXIII. 6. pag. 300. ed. Erneſt.

v. 181. Epitheta permutata ſunt pro vulgari: et tenue aurum in longos tractus producit.

v. 182. *Filaque concreto* cet. Filis lineis vel ſericis ſubtilia fila metallica ita inducuntur, vt concreta illis videantur. *ſqualere* proprie de corpore illuuie obducto dicitur, deinde ad omnes res transfertur, quae illinuntur aut incruſtantur alia materia. v. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 91. cf. Aen. X. 314, XII. 87.

v. 183. 191. Proba comparatur cum Latona, ſplendidiore ornatu Apollinem et Dianam comente, quando ad Delum reditura eſt ſacrorum cauſa, quae in ipſius et liberorum honorem quotannis ibi celebrabantur. cf. Hermann. Handbuch d. Mythol. T. III. pag. 153. not. 123. Spanhem. ad Callim. H. in Dian. 226.

v. 185. *Ad loca nutricis iam n. e. D.* v. ad VIII. 133.

v. 186. *Illa.* Diana. *feros.* Burm. ad Ovid. Heroid. IV. 38. *deſolata* ſc. abſentia Dianae eiusque comitibus Virgil. Aen. XI. 870.

v. 187. *Maenala* M. Arcadiae. Multis locis allatis probat Heinſius, *certis* legendum eſſe ex libris ſcript. plerisque. Proprie vero eſt arcus *certus*, tela *certa* et manus. H. l. igitur ab arcu epith. ad *venatus* translatum eſt, niſi dicas, *certos venatus* eſſe, in quibus nulla fera manus ſeu tela venantium effugiat.

v. 190. *lambit.* Parum inſulae conuenit, vt Barthius

Lenior, et blando teſtatur gaudia fluctu.
Sic Proba praecipuo natos exornat amictu,
Quae decorat mundum, cuius Romana poteſtas
Fetibus augetur. Credas ex aethere lapſam
Stare Pudicitiam, vel ſacro thure vocatam
Iunonem Inachiis oculos aduertere templis.
Talem nulla refert antiquis pagina libris,
Nec Latiae cecinere tubae, nec Graeca vetuſtas.

recte iudicat. Proprie hoc dicitur de flammis aut aqua. v. Heinſ. ad Ovid. Met. XIV. 633. *Aegeus.* Aegeum mare atrox et procelloſum nunc blandum et pacatum eſt in honorem Apollinis et Dianae. Ad Valer. Flacc. IV. 715. ait Burmannus, male Barthium h. l. numen quoddam peculiare mari Aegeo intellexiſſe. Non eſt quidem numen peculiare huic mari, verum ipſum mare in perſonam mutatum eſſe videtur. Ceterum oſtenditur ibi ex Rutgerſ. c. X. Venuſin. Lect. *Ionius, Aegeus, Tyrrhenus* cet. maſculino genere poni pro mari Jonio, Aegeo, Tyrrheno cet.

v. 193. 194. *Romana poteſtas.* Barthius intelligit conſulatum, et *augetur* explicat per: ornatur, vt ſenſus ſit: quae Proba per filios ſuos dignitatem conſulatus auget. Veriſimilius autem eſt, poëtam reſpicere res geſtas filiorum futuras, quae a iuuenibus tam praeclarae indolis exſpectari poſſint, quibus olim *poteſtatem Romanam* i. e. opes imperii Romani aucturi ſint.

v. 195. *ſtare lapſam* elegantius pro: adeſſe *lapſam* ſeu *lapſam* eſſe. Heyne ad Virgil. Aen. I. 646, VII. 553. Burmann. de Jove Fulgur. c. 14. pag. 322. Ceterum *Pudicitiae* deae ſub imagine cultas olim Auguſtas fuiſſe, animaduertit Geſnerus. *vel ſacro ture vocatam* Burmannus exiſtimat, Noſtrum imitatum eſſe Horat. od. I. 30. 3 ſeq. certe verbis eius vſus eſt.

v. 196. *oculos aduertere.* Cum Iunone comparat Probam Noſter, vt oris eius maieſtatem exprimat. Eam autem maieſtatem beneuolentia et humanitate temperatam eſſe vult, quare non ſimpliciter Junonem inducit, ſed ſacrificiis vocatam et Argos ſuum adſpicientem, quod tantopere fouiſſe dicitur. *Inachiis* ab Inacho conditis. cf. Homer. Il. δ. 51 ſeq.

v. 197. *antiquis pagina libris*, pro: libri antiqui, antiquitatis monumenta. cf. infra XXIX. 162.

v. 198. *Latiae tubae* non ruditatem agreſtis Muſae in primis Romanorum poetis deſignant, vt Barthius exiſti-

Coniuge digna Probo, non tantum coetibus exſtat
Femineis, quantum ſupereminet ille maritos.
Ceu ſibi certantes ſexus quid poſſit vterque
Hunc legere thorum. Taceat Nereida nuptam
Pelion. O duplici fecundam Conſule matrem,
Felicemque vterum, qui nomina parturit annis!
Vt ſceptrum geſſere manu, membrisque rigentes
Aptauere togas, ſignum dat ſummus hiulca

mat. ſed virilem et proprium eorum ſonum in heroicis praecipue ſeu epicis carminibus, quae carmina ſaepe ſub hac voce intelliguntur. Martial. VIII. 3. 21 ſeq. et 56, 3 ſeq.

v. 199. 200. cf. Ovid. Met. IV. 55 ſeq.

v. 201-204. Deſunt in plerisque Mſſc. et in primis edd. vsque ad Baſil. *Ceu ſibi certantes — Hunc legere torum*, genuina mihi videntur, reliqua vero ſpuria, quibus librarius male ſedulus lacunam expleuiſſe videtur. *Sibi certantes* i. e. inter ſe certantes Proba et eius maritus. *quid poſſit ſexus vterque*. ſc. in coniugio digniſſimo et feliciſſimo faciendo. *Hunc legere torum.* femina ornatiſſima et digniſſimus vir inierunt hoc matrimonium. *Nereida.* Thetin. *Pelion* mons in quo celebratae ſunt nuptiae Thetidos et Pelei. *nomina annis* conſules, a quorum nomine anni poſſint deſignari.

205-265. Iam poëta inducit Tiberinum, qui tonitru, quo Iupiter fauſtum nouis conſulibus ſignum dederat, excitatus, vrna ſua Nymphis commendata, in inſula Tiberis conſiſtens, ſubito pompam conſularem adſpicit. Laetitia commotus gratulatur ſibi tales ciues, omnesque fluuios inuitat ad diem hunc concelebrandum. *geſſere.* Burmannus coni. *preſſere.* v. eum ad Lucan. VII. 562. *Geſſere* quidem non admodum placet, verum dubito, an *preſſere* elegantius ſit. De enſe, de capulo, de haſta *premi* frequenter apud poetas vſurpatur pro *capi*, verum num etiam de ſceptro? In *premere manu* etiam vis latet, qua aliquid arreptum firmiter tenetur, id quod h. l. alienum eſt. Si quid mutandum eſt, malo: *tenuere manu.*

v. 206. *rigentes togas.* Occurrunt frequenter apud poëtas ſeriores veſtium nomina, quae antiquioribus etiam temporibus in vſu fuerunt. Fieri autem poteſt, vt retento nomine res ipſa varias mutationes ſubierit ita, vt illi rei, cui primae nomen hoc impoſitum eſt, id, quod

Nube pater, gratamque facem per inane rotantes
Proſpera vibrati tonuerunt omina nimbi.
Accepit ſonitus curuis Tiberinus in antris,
Ima valle ſedens, arrectisque auribus haeſit,
Vnde repentinus coeli fragor. Ilicet herbis
Pallentes thalamos, et ſtructa cubilia muſco
Deſerit, ac Nymphis vrnam commendat herilem.

tam multis annis praeterlapſis eodem nomine notatur, ne ſimile quidem aliqua ex parte fuerit. Quo non ita, vt par eſt, obſeruato, ii, qui de re veſtiaria ſcripſerunt, in quibusdam erraſſe videntur, vel nimis ſecure a ſerioribus grammaticis notata pro iis vendidiſſe, quae antiquioribus temporibus locum habuerint. Huc reuocari poteſt controuerſia de variis togarum formis. v. Octav. Ferrar. de re veſt. I. 1. *hiulca nube.* v. Heyne ad Virgil. Aen. III. 199. Fulmina rumpunt, ſcindunt nubes. cf. Homer. Il. ϑ. 554. π. 300. Lucan. VII. 154. et Drakenbr. ad Sil. Italic. III. 196.

v. 207. 208. *nimbi rotantes gratam facem per inane.* Fulmen, quod h. l. *fax* eſt, ex nubibus (*nimbis*) erumpit; nubes igitur videntur fulmen ſeu *facem rotare*, iaculari, *per inane*, per aërem vacuum. Illa *fax grata* eſt, quae laetum augurium dat. *Vibrati* poſſunt eſſe nimbi, qui a ventis vibrantur, vt inter ſe colliſi fragorem edant, quem tonitru vocamus. cf. Lucret. VI. 120 ſeqq. vel quod ad *facem* proprie pertinet, ad nimbos poëta transtulit, vt ſaepe ſit. Poſterius mihi magis arridet. *tonuerunt proſpera omina.* Heinſ. laudat Sil. Italic. I. 435 ſeq. Propert. IV. 1. 134. Ovid. Amor. I. 7. 46. et alia praeterea loca. *tonuerunt*, eleganter pro: dederunt.

v. 209. *Tiberinus* Virgil. Georg. IV. 369. cf. Servium ad eundem Aen. VIII. 64. et Columnam ad Ennii fragm. pag. 43. ed. Heſſel.

v. 210. *haeſit*, obſtupuit.

v. 212. *pallentes.* Heinſ. mauult *ſquallentes.* cf. X. 150. et XX. 119. Burmann. ad Ovid. Met. I. 373. Lucan. V. 628. Geſnerus putat, *pallentes* pingere colorem herbarum nimio humore flaueſcentium.

v. 213. *Nymphis*, filiabus. v. infra 263. *vrnam* Dii fluuiorum aquam ex vrna fundentes ſemper finguntur. Virgil. Aen. VII. 792. Stat. Theb. II. 218. V. 275. Noſt. III. 134. XX. 172. Lectionem *domum* non ineptam eſſe docet Burmann. laudans Ovid. Amor. III. 3. 92. Met. I. 274. et 574. Virgil. Georg.

Illi glauca nitent hirſuto lumina vultu,
Caeruleis infecta notis, reddentia patrem
Oceanum; criſpo denſatur gramine colla.
Vertice luxuriat toto crinalis arundo,
Quam neque fas Zephyris frangi, nec ſole peruſtam
Aeſtiuo candore mori, ſed viuida frondet
Aequaeuum complexa caput. Taurina leuantur
Cornua temporibus raucos ſudantia riuos.
Diſtillant per pectus aquae. Frons hiſpida manat
Imbribus. In liquidos fontes ſe barba repectit.
Palla graues humeros velat, quam neuerat vxor

IV. 363. Barth. ad Stat. Theb. IV. 581.

v. 214. *hirſuto vultu.* Cum hac imagine Tiberini compara Sidon. Apollin. carm. II. 332 ſeqq. vbi v. 335 ſeq. *licet hiſpida ſetis ſuppoſitis multum ſedaret barba fragorem. glauca lumina. Glaucus* color incertus qualis fuerit. Fluuiorum diis ac Nymphis ſemper fere adſcribitur Stat. Theb. IX. 351. Sidon. Apollin. carm. V. 27. H. l. illum colorem a caeruleo Noſter diſtinguit ad Tiberinae forſan et marinae aquae coloris diſcrimen notandum. Dicit autem glaucos oculos Tiberini caeruleis notis diſtinctos eſſe, vt probetur, illum ab Oceano ortum eſſe.

v. 216. 217. *crinalis arundo.* Sidon. Apollin. l. c. *et arundinis altae Concolor in viridi fluitabant ſilua capillo.* cf. Virgil. Aen. VIII. 31 ſeqq. quem Noſter imitatus eſt, et infra XXVIII. 60 ſeqq.

v. 220. 221. *taurina cornua.* Fluuiorum numinibus cornua tribuebantur ab antiquis ad vim maieſtatemque deſignandam. *Tiberis* ſic vocatur *corniger* Virgil. Aen. VIII. 77. cf. Valer. Flacc. I. 106. Ovid. Met. XIII. 893 ſeq. Sil. Italic. III. 405. Stat. Theb. II. 217. Spanhem. de U. et P. N. I. pag. 394. Alia Gierig notat ad Ovid. Met. IX. 1–3. Adde ſchol. ad Sophocl. Trachin. 12. *raucos ſudantia riuos.* Non bene poëta, meo quidem ſenſu, quum ſemel vrnam tribuerit Tiberino, aquas ex corpore profluere fingit. Sic fere Notum deſcribit Ovid. Met. I. 264 ſeqq.

v. 223. *in liquidos fontes — repectit.* Hoc fortaſſe ſenſu dictum: Aquae profluunt ex barba, quando illa pectine reprimitur aut diſcriminatur. cf. Sophocl. Trachin. 13 ſeq.

v. 224. *Palla graues humeros velat.* Sidon. Apoll. carm. V. 28. *Pectus palla*

Ilia, percurrens vitreas ſub gurgite telas.
Eſt in Romuleo procumbens inſula Tibri,
Qua medius geminas interfluit alueus vrbes
Discretas ſubeunte freto, pariterque minantes
Ardua turrigerae ſurgunt in culmina ripae.

tegit, quam neuerat Ilia coniux. Ilia Aniene vel Tiberi merſa Amulii iuſſu ab aliis illi ab aliis huic nupta fingitur. Iani ad Horat. od. I. 2. 13 ſeq. Ovid. Amor. III. 6. 81 ſeq. Ceterum heroicis temporibus mulieres ſolebant maritis veſtimenta conficere non ſolum vulgaria, ſed ea etiam, quibus diebus feſtis vterentur, mirabili interdum arte confectis, quorum ſaepe mentio fit apud Homerum. *Palla* proprie erat veſtimentum muliebre, ſed eodem et Apollo vtitur Tibull. III. 4. 35; inde citharoedi et vates eodem induti erant Valer. Flacc. I. 385. Palla indutus eſt Mercurius per aërem volans apud Stat. Theb. VII. 38 ſeq. Interdum hoc nomine abuti videntur poëtae, vt Stat. Theb. XI. 400, XII. 312. Sic quoque h. l. arbitror veſtimenti genus intelligendum eſſe, quo dii vterentur. cf. infra XXVIII. 166 ſeq.

v. 225. *percurrens telas.* *Tela* ſtamen eſt, quod textrix percurrit radio, ἐποίχεται κερκίδι Hom. Odyſſ. ε. 62 ſeq. Virgil. Aen. VII. 14. *vitreas* dixit telas, non quia virides, colore aqueo, ſunt, vt Gesnerus exiſtimat, ſed quia ipſam aquam reſpexit, eiusque pelluciditatem. Apud Theocrit. XXVIII. 11. ὑδάτινα βράκη, vbi conſule interpretes. Eadem ratione, ni fallor, nymphae Salmacis, Cariae fontis, *perlucens amictus* tribuitur ab Ovid Met. IV. 313. Apud eundem IX. 32. Achelous habet *viridem veſtem.* Auſon. Moſell. 418 ſqq. *Coeruleos nunc Rhene ſinus, hyaloque virentem Pande peplum.* cf. Serv. ad Virgil. Georg. IV. 335. Niſi malis *vitreas* eſſe ſplendidas. Perſ. III. 8.

v. 226. *Eſt in Romuleo* c. De ortu huius inſulae v. Liv. II. 5. Dion. Halic. V. 13. Aeſculapio ſacra erat. Ovid. Faſt. I. 291 ſeqq. Met. XV. 739 ſeqq. *procumbens* eodem ſenſu poſitum eſt, quo *terrae iacentes* apud Virgil. Aen. I. 224.

v. 228. *freto*, aqua ſua. *minantes.* cf. Burm. ad Valer. Flacc. IV. 178.

v. 229. *turrigerae ripae.* Ex altera ripa mons Aventinus et Capitolinus ex altera mons Ianiculus cum aedificiis ſuis, quae propter altitudinem h. l. *turres* vocan-

Hic ſtetit, et ſubitum proſpexit ab aggere votum,
Vnanimes fratres, iuncto ſtipante Senatu,
Ire forum, ſtrictasque procul radiare ſecures,
Atque vno biiuges tolli de limine faſces.
Obſtupuit viſu, ſuspenſaque gaudia vocem
Oppreſſam tenuere diu; mox inchoat ore:
Reſpice, ſi tales iactas aluiſſe fluentis,
Eurota Spartane, tuis. Quid protulit aequum
Falſus olor, valido quamuis decernere caeſtu

tur, *ſurgunt in culmina* propter montes illos.

v. 230. *Hic.* in hac inſula. *ab aggere* ripa inſulae. *ſubitum votum.* i. e. ſubito id proſpexit, quod ipſe cum ciuibus Romanis vouerat, fratres illos conſules.

v. 231. *iuncto.* Non ſatis placet, quamquam Heinſio probatur, vis enim huius verbi iam latere videtur in *ſtipante.* Forſan *iuncto* poſuit poëta pro *cuncto.* Sic hanc vocem Geſnerus explicat infra XXI. 333. Barthii coniectura *cuncto* nimis vulgaris eſt, melius placet Burmanniana *ſancto.* cf. Ovid. ex Ponto IV. 9. 17. Virgil. Aen. I. 426.

v. 232. *forum.* Omiſſo: in.

v. 233. *vno de limine.* Conſules fratres eadem domo habitantes primo initi magiſtratus die ex aedibus in capitolium deducebantur ſolenni pompa. Sil. Italic. VI. 442 ſeq. *Tua reſpice ſedes Haec eſt, vnde ingens humeris fulgentibus oſtro Vidiſti Latios conſul procedere faſces.* cf. quae laudat Ruperti in VV. LL. ad h. l. *biiuges.* Duplicem lictorum ordinem notat. Vtrique enim conſuli duodecim lictores alius poſt alium vno ordine praecedebant. Conſulibus fratribus ſimul procedentibus lictorum ordo erat duplex.

v. 234. *ſuſpenſa gaudia* ſunt ea, quibus repente aliquis perfunditur, vt ſtupenti ſimilis neſciat quid agat, nec ipſa gaudia profiteri poſſit.

v. 235. *oppreſſam tenuere* oppreſſere.

v. 236 ſeqq. *Eurota.* Fluvius fluuium apte adloquitur, ſuperbitque alumnis ſuis, et praefert eos Caſtori et Polluci alterius.

v. 238. *Falſus olor.* Jupiter forma oloris adſumta Ledam compreſſit, inde Caſtor et Pollux nati. Apollod. III. 5. 6. cf. Broukh. ad Propert. II. 7. 43. *caeſtu.* Quod Polluci proprium fuit, vtrique adſignatur.

Norint, et ratibus ſaeuas arcere procellas?
En noua Ledaeis ſoboles fulgentior aſtris;
Ecce mei ciues, quorum iam Signifer optat
Aduentum, ſtellisque parat conuexa futuris.
Iam per noctiuagos dominetur Olybrius axes
Pro Polluce rubens, pro Caſtore flamma Probini.
Ipſi vela regent; ipſis donantibus auras
Nauita tranquillo moderabitur aequore pinum.
Nunc pateras libare Deis, nunc ſoluere multo
Nectare corda libet. Niueos iam pandite coetus,
Naides, et totum violis praetexite fontem.

v. 239. *arcere ratibus. Arcere* non requirere praepoſitionem docet Burmann. ad Virgil. Georg. III. 155. Lucan. II. 495. Ceterum Caſtor et Pollux ſalutaria erant nautis numina, ἀρωγοναῦται δαίμονες. Iani ad Horat. od. I. 3. 2. et I. 12. 25 ſeqq. Broukh. ad Propert. I. 17. 18.

v. 241. *Signifer*. Zodiacus, in quo locum accipere praecipuus erat honos nouorum deorum. Virg. Georg. I. 32 ſqq.

v. 242. *conuexa* i. e. locum ſeu ſedem in coelo. cf. Stat. Theb. I. 24 ſeq.

v. 243. *per noctiuagos axes*. Gesnerus male *axes* per currus ſtellarum interpretatur, quum natura fixarum, qualem veteres ſibi fingebant, ne patiebatur quidem, vt illis currus tribuerentur. Sunt *axes* circuli planetarum, quod liquet ex Ovid. Triſt. IV. 4. 62, quem locum Gesnerus ipſe laudat. cf. Schol. et Oudendorp. ad Lucan. IX. 5. H. l. Zodiacus intelligitur, in quo planetae voluuntur, et in quo Caſtori quoque et Polluci locus eſt adſignatus. *Aſtra noctiuaga* legimus in fragmento Egnatii ex lib. I. de rerum natura apud Macrob. Sat. VI. 5.

v. 244. *rubens* h. l. pro: ſplendens.

v. 245. *auras*, ventos ſecundos. Ovid. Heroid. XVI. 23. *Pro donantibus* coniecit Heinſius: *domantibus*. Verum num *aurae* pro ventis vehementioribus ſeu tempeſtate poni poſſunt? cf. Horat. od. III. 29. 62 ſqq.

v. 247. *Nunc pateras libate*, pro: vinum pateris. Virgil. Georg. II. 192. Sed illud magis poëticum, quod habet idem Virgil. Aen. VII. 133. cf. Broukh. et Heyne ad Tibull. I. 1. 37 ſeq.

v. 248. *corda ſoluere*, idem eſt, quod ſoluere curas. Virgil. Aen. IX. 225. *Laxabant curas et corda oblita laborum. pandite coetus* i. e. explicate, ducite chorum. *niueos* ad

Mella ferant ſiluae; iam profluat ebrius amnis
Mutatis in vina vadis; iam ſponte per agros
Sudent irriguae ſpirantia balſama venae.
Currat, qui ſociae roget in conuiuia menſae
Indigenas fluuios, Italis quicunque ſuberrant
Montibus, Alpinasque bibunt de more pruinas:
Vulturnusque rapax, et Nar vitiatus odoro
Sulfure, tardatusque ſuis erroribus Ufens,
Et Phaethonteae perpeſſus damna ruinae
Eridanus, flauaeque terens querceta Maricae

candida veſtimenta pertinet feſto die et choris apta.

v. 250. 251. *Mella ferant ſiluae* c. cf. quae laudat Heyne ad Tibull. I. 3. 45. Toti naturae hic dies celebrandus eſt, ſtatusque eius in eum mutandus, qualis fingitur fuiſſe aetate aurea. *amnis* ſuum fluuium intelligit. *ebrium* autem vocat, non quia ebrios facere poteſt, vt Gesnerus explicat, ſed quia totus vino conſtat. *vadis*, aquis Gronov. obſerv. I. 19.

v. 252. *irriguae* h. l. quae irrigant.

v. 254. 255. *ſuberrant Montibus.* Quia e radicibus montium flumina prodeunt. *Alpinasque.* Forſan ſenſu generaliori hoc verbo vſus eſt, vt etiam Apenninas intelligat. Ceterum ex niue in montibus ſoluta plures fluvios originem capere, nota res eſt. *de more* quia id ſemper factum eſt.

v. 256. *Vulturnusque rapax.* Eſt Campaniae fluuius. Sil. Italic. XII. 521 ſeq. *Nar vitiatus odoro ſulfure.* *Nar* inter Sabinos et Vmbros in Tiberim profluit, ſulfureis aquis notus, hodie *Nera.* Virgil. Aen. VII. 517. v. ibi la Cerda.

v. 257. *Vfens* (hodie *il Portatore*) Terracinae proximus per paludes Pomptinas repens in mare inferum fluit. Sil. Italic. VIII. 380 ſeqq.

v. 258. 259. *Et Phaethonteae* c. Rem narrant Apollon. Rhod. IV. 597 ſqq. Ovid. Met. II. 324. *damna* explicatur a Lucan. II. 408 ſeqq. Eridanus reſtitit ſolus Phoebeis ignibus, neque exſiccatus eſt, et in illum Phaëthon fulmine percuſſus et ambuſtus delapſus eſt. *terens* radens, ſtringens ripas Sil. Italic. XIII. 4. cf. Horat. od. I. 31. 7 ſeqq. *querceta Maricae*, lucum conſecratum *Maricae* Nymphae Latii, cuius religio apud Minturnenſes ſeruata eſt. cf. Jani ad Horat. od. III. 17. 7. *flauae*, ξανθῆς, pulchrae. *Liris* olim *Clanis* ſeu *Glanis*, Plin. H. N. III. 5.

Liris, et Oebaliae qui temperat arua Galeſus.
Semper honoratus noſtris celebrabitur vndis
Iſte dies, ſemper dapibus recoletur opimis.
Sic ait, et Nymphae patris praecepta ſecutae
Tecta parant epulis, oſtroque infecta coruſco
Humida gemmiferis illuxit regia menſis.
 O bene ſignatum fraterno nomine tempus!
O conſanguineis felix auctoribus anne,
Incipe quadrifidum Phoebi torquere laborem.
Prima tibi procedat hiems, non frigore torpens,
Non canas veſtita niues, non aſpera ventis,
Sed tepido calefacta Noto. Ver inde ſerenum
Protinus, et liquidi clementior aura Fauoni
Pratis te croceis pingat. Te meſſibus aeſtas

hodie *Garigliano*, ex Apennino ortus Latium a Campano diuidit. cf. Sil. Italic. IV. 348 ſeqq.

v. 260. *Galeſus*, hodie *Galaſo*, paruum flumen Tarentinum agrum irrigans. Imitatus eſt Noſter Virgil. Georg. IV. 125 ſeq. cf. Iani ad Horat. od. II. 6. 10. *Oebaliae*, Tarenti, ab Oebalo, antiquo Lacedaemoniorum rege, Tyndarei patre, nominati et a Partheniis Spartanis conditi. Iuſtin. III. 4. *temperat* ſc. vligine ſua. Burmanno placet altera lectio *reparat*. Syllabam *re* ſaepe produci docuit ad Ovid. Amor. I. 7. 62; quod quum fugiſſet librarios, eos *reparat* in notiorem vocem *temperat* mutaſſe arbitratur. cf. Virgil. Georg. I. 110.

v. 264. *Tecta parant epulis*. Lucan. VII. 792 ſeq. *infecta* colorata. *coruſco*. Valer. Flacc. II. 342. Ceterum cf. Ovid. Met. VIII. 570 ſeqq.

v. 265. *gemmiferis*. Menſas ornatas intelligit vaſis et poculis gemmeis.

v. 266 ſeqq. Iam ex ſua perſona Noſter fratribus illis fauſtiſſimum conſulatum adprecatur. *ſignatum* v. ſupra 157. 8.

v. 268. *torquere*, circumagere. Ceterum *Phoebi labor* eſt annus, qui ſolis curſu temperatur et determinatur, ille *labor* vocatur *quadrifidus* propter quatuor anni tempora. Cum ſequentibus cf. Auſon. Edyll. VIII. 7 ſeqq.

v. 272. *Fauoni clementior aura*. Lene enim ſolet ſpirare. Ovid. Met. IX. 660. *liquidus* vocatur, quia coelum ſerenat.

v. 273. *croceis* omnino pro: floridis.

Induat, autumnusque madentibus ambiat uvis.
Omni nobilior luſtro, tibi gloria ſoli
Contigit, exactum nunquam memorata per aeuum,
Germanos habuiſſe duces; te cuncta loquetur
Tellus; te variis ſcribent in floribus Horae,
Longaque perpetui ducent in ſecula faſti.

v. 274. *madentibus* ſucculentis.

v. 275. 276. Senſus: tibi gloria contigit ea, quae *nobilior*, memorabilior, eſt quacunque re, quae vllo tempore vſu venit. *exactum* praeteritum.

v. 277. *Germanos habuiſſe duces.* Barthius ex faſtis docet, ab V. c. 959 Marcum Antonium Caracallam et Antoninum Getam fratres etiam ſequenti anno conſules fuiſſe; anno 1072 ab V. c. Conſtantinum et Conſtantem; anno 1148 ab V. c. Arcadium et Honorium. Non probabile eſt, tam immemorem Noſtrum fuiſſe, vt illorum oblitus ſit, neque tam audacem in laudando, vt ſciens prudensque rem aliquam contra faſtorum fidem contenderit, ſed eos tantum intelligit, qui priuati ad conſularem dignitatem prouecti ſunt, e quibus numquam duo fratres ſimul conſules fuerunt.

v. 278. *variis ſcribent in floribus.* Heinſius mauult: *inſcribent floribus.* Nota res eſt de Aiace, ex cuius cruore hyacinthus flos ortus et primis literis eius nominis, vt memorant veteres, inſcriptus eſt. Virgil. eclog. III. 106. cf. Ovid. Met. XIII. 398 ſeq. Auſon. Idyll. VI. 9 ſeqq. *Horae* rerum viciſſitudinem et ordinem exprimebant, qui cernitur maxime in conſecutione temporum fixa et ſtata, quo ab alio ſemper aliud excipitur. Quae Horis tribuuntur, magnam partem a vere, optimo anni tempore, deſumta ſunt, quaeque naſcuntur, ea ab illis produci dicuntur; praecipue, quae vere fiunt et gignuntur, vt flores.

v. 279. *perpetui faſti.* Quandoquidem conſulum nomina annos deſignabant, ea numquam in obliuionem venire poterant, ſed cum rebus geſtis poſteritati tradebantur. *perpetui.* Horat. od. IV. 14. 4. et ibi Iani. *in ſecula.* Sil. Italic. II. 511. VIII. 371. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 245.

II.

CL. CLAVDIANI IN RVFINVM LIBRI I.

PRAEFATIO.

ARGVMENTVM.

Huic praefationi perpetua inest comparatio Pythonis ſerpentis cum Rufino. Vt Pythone peremto Parnaſus liberatus eſt, ſic Rufino occiſo pax orbi terrarum eſt reſtituta.

Phoebeo domitus Python quum decidit arcu,

COMMENTARIVS.

Carmen hoc interpunctione perperam inſtituta hucusque laborauit, nec forſan ab interpolatione liberum eſſe videtur, verſus quidem tertius et quartus praeter hyperbolen ſatis ineptam ſubiunctiui vſum adeo alienum a latini ſermonis ingenio continet, vt vix enallages audacioris patrocinio excuſari poſſit. Sed bono poetae ſuſtinenda eſt haec macula, quandoquidem nihil in libris ſcriptis eſt, quod alienam manum male ſedulam arguat, abſtergendique poteſtatem critico faciat. Vulgo ita erat diſtinctum, vt verſ. 5. apodoſis inciperet, quo facto *iam* commodum ſenſum retinere non poterat. Melius conſuli poſſe vi totius carminis exiſtimaui, ſi protaſis vsque ad verſum decimum extenderetur, verſuque ſequenti apodoſis inciperet; id quod ſuadere etiam videntur diuerſa verborum tempora, quibus poeta vſus eſt, et comparationis ratio, quae inde concinnior fit. Verſu igitur 5 mente repetendum eſt ex ſuperioribus *quum*, aut omnino, ſi malis, *quum* pro *iam* legendum.

v. 1. De Pythone eiusque fabula cf. Apollod. I. 4. 1. ibique Heyne, et Spanhem. ad Callim. H. in Apollin.

Membraque Cirrhaeo fudit anhela iugo;
Qui ſpiris tegeret montes, hauriret hiatu
Flumina, ſanguineis tangeret aſtra iubis;
Iam liber Parnaſſus erat, nexuque ſoluto
Coeperat erecta ſurgere fronde nemus,
Concuſſaeque diu ſpatioſis tractibus orni
Securas ventis explicuere comas;
Et qui vipereo ſpumauit ſaepe veneno
Cephiſſos liquidis purior ibat aquis:

100 ſeq. *decidit* pertinet ad caput ſerpentis ſublatum quum pugnaret contra Apollinem. *arcu* Stat. Theb. I. 567. *abſumtis numeroſa in vulnera telis.*

v. 2. *fudit*, explicuit, porrexit. Stat. Theb. l. c. *Cyrrhaeique dedit centum per iugera campi Vix tandem explicitum. anhela* i. e. quae creber anhelitus adhuc quatiebat, dum animam traheret ſerpens. cf. Sil. Italic. IV. 179 ſeq. *Cirrhaeo iugo*, Parnaſo, a Cirrha Phocidis oppido. Sil. Italic. XII. 320.

v. 3. *ſpiris tegeret montes.* Nouem ſpiris Pythonem Parnaſum occupaſſe finxit Callimach. H. in Del. 93. Stat. Theb. l. c. *Septem orbibus atris Amplexum Delphos* cecinit. *hiatu* ad magnitudinem rictus ſpectat, qui flumina tota capiebat. cf. Anthol. Graec. ed. Iacobs. T. IV. pag. 114. epigr. XX.

v. 4. *ſanguineis tangeret aſtra iubis.* cf. infra XXII. 272. Heinſ. mauult *tergeret* quod multis exemplis confirmare ſtudet. *Iubas ſanguineas* anguibus adtribuit quoque Virgil. Aen. II. 206 ſ. ſecutus Homer. Il. β 308. Ceterum cf. Orph. Argonaut. 991 ſeqq. Apollon. Rhod. IV. 143 ſeq.

v. 5. *nexuque ſoluto* ſc. anguis, quo nemus ſeu arbores implicatae erant. Stat. Theb. l. c. *ſquammisque annoſa terentem Robora.*

v. 7. *Concuſſaeque diu.* cf. Sil. Italic. III. 189 ſeqq. *ſpatioſis tractibus. Tractus* proprius eſt ſerpentum motus. Calpurn. Eclog. XI. 40 ſeq.

v. 9. 10. *Cephiſos.* Plures fuiſſe fluuios hoc nomine inſignes conſtat ex Strabone (IX. pag. 424.) qui ſeptem numerat. H. l. intelligitur fluvius Phocidis, ad Lilaeam, quae vrbs a Delphis centum octoginta ſtadia abeſt, fontes ſuos habens (Homer. Il. β. 522 ſeq.), vnde ſub meridiem vnda erumpens bouis mugitum edere narratur. Pauſan. in Phoc. X. 33. 2. Caſtaliam ex illius vndis ortam eſſe, fuerunt qui perhiberent. Pau-

Omnis, Io Paean, regio ſonat, omnia Phoebum
Rura canunt, tripodas plenior aura rotat;
Auditoque procul Muſarum carmine ducti,
Ad Themidis coeunt antra ſeuera Dei.
Nunc alio Domini telis Pythone peremto
Conuenit ad noſtram ſacra caterua lyram,
Qui ſtabilem ſeruant Auguſtis fratribus orbem,
Iuſtitia pacem, viribus arma regunt.

ſan. X. 8. 5. Eius aqua fatidica vocatur a Lucano (III. 175. vbi v. Schol.). Ceterum Gratiis erat ſacer. Pindar. Olymp. XIV. 1. ibi Schol. cf. Stat. Theb. VII. 348 ſeqq. *propellentemque Lilaeam Cephiſi glaciale caput, quo ſuetus anhelam Ferre ſitim Python, amnemque auertere ponto. ſpumauit* Sil. Italic. VI. 677 ſeq. Hoc ſaepe de venenis dicitur. cf. infra XV. 172 ſeq.

v. 11. *Io Paean.* Originem huius adclamationis narrat Callim. H. in Apoll. 97 ſeqq.

v. 12. *tripodas plenior aura rotat.* Haec et quae praecedunt Apollinis praeſentiam et vim arguunt. cf. Virgil. Aen. III. 90 ſeqq. Claverius neſcire profitetur, qua vi, niſi magica, tripodes moti ſint. Equidem inde tractum hoc puto, quod Pythia, quum tripodi inſideret, halitusque ex cauernis vim ſuam in eam exſereret, vertigine corriperetur, ſic vt ipſa cum tripode circumagi ſibi videretur. De tripode Apollinis copioſe diſputat Spanhem. H. in Del. 90. *plenior aura* vaporem intelligo largius ex cauernis exſuperantem.

v. 14. *Themidis antra.* Ante Apollinem Themis oracula edebat, vt notum eſt ex Ovid. Met. I. 369 ſeq. *ſeuera* locorum religionem indicat. Ipſi dii Muſarum cantu audito conuenerunt victoriam Apollini quaſi gratulaturi. Sic conuenere proceres victoriam, quam Stilicho de Rufino reportauerat, concelebraturi canente Claudiano. Modeſtiae parum conſulens expreſſis verbis fabulam ad rem praeſentem ita Noſter accommodat.

v. 15. *domini,* Stilichonis. Vox *dominus* illa tempeſtate inuidiam nemini concitabat, ſed erat titulus vulgaris, vt diſci poteſt ex Symmachi epiſtolis. *alio Pythone,* Rufino.

v. 16. *ſacra caterua.* Intelligendi ſunt pacis et armorum praeſides, quibus praeſentibus carmen recitauit Noſter.

v. 17. *Auguſtis fratribus.* Arcadio et Honorio.

III.

CL. CLAVDIANI
IN RVFINVM
LIBER I.

ARGVMENTVM.

Orditur poëta carmen suum, vt declamator orationem, exordio. Saepe se dubitasse, inquit, vtrum dii regerent res humanas, an coeco casu omnia fierent. Quum enim inspexisset rerum naturam, ordinem et constantiam vbique gubernatorem aliquem sapientem indicasse, vbi vero vitam humanam spectasset, omnia fortuna regi sibi esse visa. v. 1—19. *Iam vero poenam Rufino inflictam sibi probasse, res humanas a diis curari. Inuocat deinde Musas, vt totam rem, quemadmodum gesta sit, ordine sibi exponant.* v. 20—24. *Rem autem ita proponit. Alecto rerum felicitatem vbique cernens summumque otium inuidia correpta in concilium vocat inferna monstra.* v. 25—38. *Silentio omnibus imposito ita incipit: Nos patimur gentes felices esse, quas vexare possimus! Nos exulamus coelo et terra, quum virtutes vbique imperium exerceant! Capite tandem consilium Furiis dignum, omniaque turbate et miscete.* v. 39—65. *Dum vulgus dubitat, quid faciendum sit, surgit Megaera, cuius furialis habitus describitur resque gestae exponuntur.* v. 66—84. *Illa reiecto prius aliorum consilio, se hominem, inquit, nosse Rufinum moribus deterrimis a se ipsa institutum, malisque artibus instructissimum. Hunc se producturum esse ad Principis aulam, qui eum in fraudem agat.* v. 85—115. *Quo consilio probato semetipsam itineri accingit, atque inferis relictis indutaque senis forma ad Rufinum tendit.* v. 116—139. *Excitat eum spe futuri, docetque se magicas artes callere futurique scientia esse praeditam, omnemque rerum naturam cognitam habere. Vt dictis fidem faciat, domicilium subito aureum reddit.* v. 140—163. *Rufinus rei miraculo aurique cupidine motus proficiscitur Constantinopolim; quo inter aulicos recepto confestim omnia in peius mutantur. Auaro praecipue animo omnia ad se rapere cupit.* v. 164—195. *Sequitur declamatio, qua ostenditur, auaritiam non posse expleri, honestamque paupertatem longe esse praestantiorem; mala innumera ignorari, si naturam omnes sequerentur.* v. 196—219. *Pergit Noster narrare, quibus malis artibus Rufinus opes suas augere studuerit, quot quantaque crimina et scelera commiserit, vt voti compos fieret.* v. 220—258. *His Rufini sceleribus Stilicho solus imperterritus restitit, aliisque auxilio fuit, finemque tandem imposuit crudelitati.* v. 259—272. *Post apostrophen ad Stilichonem, quem cum Perseo et Her-*

cule comparat, v. 273—300, *redit poeta ad Rufinum vires imperii frangentem, vt rerum summa potiatur. In hunc finem barbaros excitat, prohibetque, quominus funditus a Stilichone exstirpentur.* v. 301—322. *Hunni describuntur*, v. 323—331; *quibus Stilicho, Marte prius inuocato, obuiam proficiscitur. Mars ipse precibus exauditis pugnae se accingit, barbarique funduntur.* v. 332—353. *Quo facto Megaera malis, quae ipsa fecerat, gaudens increpat Iustitiae, eamque terris facessere iubet.* v. 354—367. *Ad quae Iustitia subiicit: illa gaudia non fore diuturna, breuique adfore Honorium rerum sospitatorem, Megaeraque in barathrum detrusa auream aetatem esse redituram.*

Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent Superi terras, an nullus inesset
Rector, et incerto fluerent mortalia casu.
Nam quum dispositi quaesissem foedera mundi,
Praescriptosque mari fines, annisque meatus,
Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
Consilio firmata Dei, qui lege moueri
Sidera, qui fruges diuerso tempore nasci,

COMMENTARIVS.

v. 1. *sententia* h. l. est cogitatio seu quaestio illa animo proposita, vtrum dii curent res humanas, nec ne, ex iis, quae gerantur et quae accidant, oborta. cf. infra V. 199 seq. *dubios anceps sententia volvit Euentus*. Huc quodammodo referas Virgil. Aen. I. 237. et 260. et II. 35. cet.

v. 2. cf. Lucan. VII. 445 seqq. *terras*, res humanas.

v. 3. *fluerent*. Translatio ab aqua ad ea omnia, quae ordine non interrupto procedunt. cf. infra XXXVI. 65. *mansura fluant hoc ordine fata*. et Lucan. VIII. 625. *incerto casu* fortuito, nullo stabili rerum ordine. Compara Senec. Hippol. 977 seqq.

v. 4. *quaesissem*. contemplatus essem, indagassem. *foedera*, leges, causarum nexus, quibus omnia continentur. Manil. III. 55. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 213. *dispositi mundi* descripti et ordinati totius vniuersi. Ovid. Met. I. 32.

v. 5. *annisque meatus*. proprie: meatus soli praescriptos, quibus anni conficiuntur. Apud Virgil. Aen. VI. 850. est *coeli meatus*.

v. 6. *lucis noctisque:* Heinsius coni. *luci noctique*.

v. 7. *consilio firmata dei* i. e. administrata dei prouidentia, vt firma et stabilia sint.

Qui variam Phoeben alieno iusserit igni
Compleri, Solemque suo, porrexerit vndis
Litora, tellurem medio librauerit axe.
Sed quum res hominum tanta caligine volvi
Adspicerem, laetosque diu florere nocentes;
Vexarique pios: rursus labefacta cadebat
Relligio, causaeque viam non sponte sequebar
Alterius, vacuo quae currere semina motu

v. 9. *variam Phoeben*, lunam singulis momentis phases mutantem. *alieno igni*, solis nempe.

v. 11. *tellurem medio librauerit axe.* Ex eo, quod obseruauerant homines, coelum circa terram ita moueri, vt certum coeli punctum semper immobile videretur, stellasque eo maiores circulos circum illud cursu suo describere, quo remotiores ab eo essent, nata est vulgaris persuasio, saepius, quum sensibus accommodata esset, a poëtis frequentata; esse axem aliquem, sub quo terra, quam orbem planum sibi cogitabant prius, deinde sphaeram, ponderibus suis librata esset, ita vt in nullum locum deprimeretur, et circa quem coelum quoque circumageretur. Huc respicit etiam Ovid. Met. I. 12 seq.

v. 12. *res hominum*, homines ipsos et quae ad illos pertinent. *volvi* sumtum ab iis, quae tempestate et vndis auferuntur et conturbantur, quaeque sic ventis et vndis ludibrio sunt. *caligine* subintellige: in. vt Pindar. Nem. IV. 65. σκότῳ κυλίνδει. cf. infra XVIII. 23. et XXXVI. 410 s. Sensus: quum viderem, caussas rerum, quaeque hominibus accidere soleant, in occulto esse, nec posse vlla ratione indagari.

v. 14. *vexari*, in aerumnis et miseriis viuere.

v. 15. *Relligio* h. l. persuasio de diis res humanas curantibus. *causaeque viam non sponte sequebar Alterius.* *Causa altera* est ea res, quae ab altera parte defenditur. *Viam causae alterius sequi* est itaque rationem probare, qua altera pars sententiam suam defendere, aut aliquam rem obscuram explicare solet; est igitur idem, quod vulgo dicunt: calculum adiicere alterius opinioni. Hoc autem facit *non sponte*, quia sensus aliquis internus impietati repugnat, etiamsi eam videat ratione confirmatam. Ceterum Epicureorum opinionem h. l. intelligi, sequentia docent.

v. 16. *semina*, ἄτομοι. Lucret. I. 50 seqq. *et rerum pri-*

Affirmat, magnumque nouas per inane figuras
Fortuna, non arte, regi; quae Numina ſenſu
Ambiguo vel nulla putat, vel neſcia noſtri.
Abſtulit hunc tandem Rufini poena tumultum,
Abſoluitque Deos. Iam non ad culmina rerum
Iniuſtos creuiſſe queror. Tolluntur in altum,
Vt lapſu grauiore ruant. Vos pandite vati,

mordia pandam. — *Quae nos materiem et genitalia corpora rebus Reddunda in ratione vocare et ſemina rerum Appellare ſuemus et haec eadem vſurpare Corpora prima, quod ex illis ſunt omnia primis.* *vacuo motu.* inani motu ſine ratione et prudentia. Sic Burmannus verba interpretatur, laudatque Wopk. lect. Tullian. II. 6. et Gesnerus, qui ſubintelligit: rationis. Ellipſis tamen dura eſt, nec mihi quidem exemplo vllo confirmata. Vacuus motus mihi videtur liber eſſe et ſolutus, non certo conſilio ad certam rem efficiendam adſtrictus, ſed fortunae et caſui permiſſus. Lucretius (II. 96.) habet *vario motu.*

v. 17. *nouas figuras*, quae ſemper nouae oriuntur ex principiis, in quae veteres diſſolutae ſunt.

v. 18. *Fortuna, non arte*, i. e. caſu non prouidentia. *regi* dicuntur res ab iis, a quibus earum ratio, motus et viciſſitudines pendent.

v. 19. *ſenſu Ambiguo.* Ambigebatur enim iam ab antiquis, vtrum Epicurus tales deos, quales eos deſcripſit, crediderit, an re ſuſtulerit, verbo tantum reliquerit. Cic. de Nat. D. I. 44. *vel nulla putat vel neſcia noſtri.* Senſus: quae Epicuri ratio vel nullos deos eſſe defendit, vel deos quidem eſſe, qui tamen res humanas non curent.

v. 20. *Abſtulit*, exemit. *tumultum*, ſententiarum quaſi in mente ſeditionem, animi dubitationem.

v. 21. *Abſoluitque deos* i. e. ab iniuſtitiae crimine liberauit, probauit, deos eſſe eosque iuſtos, qui poenas iniquis infligant. *culmina rerum*, magiſtratus ſummos, rerum potentiam cf. infra X. 316. Maximiani eleg. I. 292. Poet. lat. m. T. VI. pag. 319. ed. Wernsd.

v. 22. 23. *tolluntur* c. cf. Horat. od. II. 10. 9 ſeqq. Iuvenal. X. 104 ſeq. ἐν τοσούτῳ δὲ ἐπαίρεσθον, ὡς ἂν ἀφ' ὑψηλοτέρου ἀλγεινότερον καταπεσούμενοι. Sic Charon rogat Clotho apud Lucian. Contempl. 14. pag. 510. T. I. ed. Reiz.

Pierides, quo tanta lues eruperit ortu.
Inuidiae quondam ſtimulis incanduit atrox
Alecto, placidas late quum cerneret vrbes.
Protinus infernas ad limina tetra ſorores,
Concilium deforme, vocat. Glomerantur in vnum
Innumerae peſtes Erebi, quaſcunque ſiniſtro
Nox genuit foetu, nutrix Diſcordia belli,
Imperioſa Fames, leto vicina Senectus,
Impatiensque ſui Morbus, Liuorque ſecundis
Anxius, et ſciſſo moerens velamine Luctus,
Et Timor, et caeco praeceps Audacia vultu,

v. 24. *lues*, peſtis, homo mali morbi inſtar ſaeuiens, Rufinus.

v. 25. 38. Iam narrationem ipſam orditur poëta. Alecto inuidia grauiter correpta, quod florentem gentium conditionem ſub Theodoſio videt, in concilium vocat monſtra inferna.

v. 25. *incanduit* ad perturbationis vehementiam accommodate poſitum pro: compuncta, acta eſt. Ceterum illud *quondam* principium narrationis languidum facit, vt infra XXXIII. 32.

v. 26. *placidas*, in otio viuentes.

v. 27. *infernas ſorores*. Non reliquas tantum Furias, ſed monſtra quoque illa intelligenda ſunt, quae in ſequentibus recenſentur.

v. 28. *deforme*. Conſtabat enim monſtris.

v. 29. 30. *quaſcunque ſiniſtro Nox g. f.* Exprimit Noſter Heſiodum, Theog. 125. Νὺξ τέκε κυσσαμένη, Ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα, ſecundum Barthii diſtinctionem, qui poſt *peſtes* interpungit, et Erebi ad ſequentia trahit. Sed tunc, vt Burmannus bene monet, legendum eſſet *Erebo. ſiniſtro foetu* de omnibus dicitur, quae in ſuam ipſorum, omniumque perniciem naſcuntur. Cum ſequentibus comparari poſſunt Virgil. Aen. VI. 273 ſeqq. Ovid. Met. IV. 480 ſeqq. Sil. Italic. II. 543 ſeqq. et XIII. 562 ſeqq. quae loca ex parte Heinſius iam laudauit, et Senec. Herc. Fur. 689 ſeqq. Oedip. 592 ſeqq.

v. 31. *imperioſa fames*. apud Virgil. l. c. 276. *maleſuada*.

v. 32. *Impatiensque ſui morbus*. Deſperationem, ἀνέλπιαν, explicat Dempſt. Sed morbi cuiuſuis natura exprimitur, qui ſibi ipſe diſplicet. Nemo enim valetudinem male adfectam amat.

v. 34. *et coeco praeceps audacia vultu*. *Audacia*

Et Luxus populator opum, quem ſemper adhaerens
Infelix humili greſſu comitatur Egeſtas,
Foedaque Auaritiae complexae pectora matris,
Inſomnes longo veniunt examine Curae.
Complentur vario ferrata ſedilia coetu,
Toruaque collectis ſtipatur Curia monſtris.
Alecto ſtetit in mediis, vulgusque tacere
Iuſſit, et obſtantes in tergum reppulit hydros,
Perque humeros errare dedit; tum corde ſub imo
Incluſam rabidis patefecit vocibus iram:
 Siccine tranquillo produci ſecula curſu,
Sic fortunatas patiemur viuere gentes?
Quae noua corrupit noſtros clementia mores?

nihil conſulto et cogitato agit, ideoque eſt *praeceps*, illiusque vis aucta eſt adiecto: *coeco vultu*, quandoquidem audacia praeceps non videt, in quae pericula irruat.

v. 35. 36. *quem ſemper adhaerens Infelix* cet. Indiſſolubile ſocietatis vinculum exprimit, nexumque, quo luxum rerumque profuſionem egeſtas ſequi ſemper ſolet. *humili greſſu.* ad imaginem egeſtatis abſoluendam pertinet.

v. 37. 38. Ordo verborum: *Curae inſomnes veniunt longo examine complexae pectora foeda auaritiae matris. Curae*, quae homines dormire non ſinunt (*inſomnes*) innumerabiles ab auaritia proficiſcuntur, quae *foeda* vocatur, quia homines ad turpia quaeque ſuſcipienda impellit.

v. 39. *ferrata ſedilia.* Apud Virgil. l. c. 282. ſunt *ferrei Eumenidum thalami. vario coetu* i. e. variis monſtris.

v. 41. *in mediis*, ἐν μέσσοισι, vt ſaepius apud Homerum occurrit. cf. Virgil. Aen. V. 303.

v. 42. 43. Bene pingit Noſter Furiam ad orationem habendam ſe accingentem. cf. Ovid. Met. IV. 473 ſeq.

v. 45 - 65. Sequitur oratio Furiae, moribus eius accommodata, cuius ſumma haec eſt: Cur patimur gentes felices eſſe, quum penes nos ſit, eas infelices reddere. v. 45. *produci*, prodire, procedere, continuari. cf. Broukh. ad Propert. I. 3. 39. *tranquillo curſu.* Saepe vita cum itinere maritimo comparatur.

v. 47. *noua.* hactenus inaudita et abhorrens a noſtris moribus. Virgil. Aen. V. 670. et infra XX. 391.

Quo rabies innata perit? quid inania profunt
Verbera? quid facibus nequidquam cingimur atris?
Heu nimis ignauae, quas coelo Iupiter arcet,
Theudofius terris. En aurea nafcitur aetas;
En proles antiqua redit. Concordia, Virtus,
Cumque Fide Pietas alta ceruice vagantur,
Infignemque canunt noftra de plebe triumphum.
Pro dolor! ipfa mihi liquidas delapfa per auras
Iuftitia infultat, vitiisque a ftirpe recifis
Elicit oppreffas tenebrofo carcere leges.

v. 48. 49. *verbera*, flagra. Heyne ad Aen. VII. 336. *inania*, quae nullam vim habent, non adhibentur ad vexandos homines, eosque in fraudem impingendos. cf. Virgil. Aen. VII. 445 feqq. et 335 feqq. *cingimur* h. l. pro: armatae, inftructae fumus. Ad faces, quae tela funt Furiarum, illa vox translata eft, quae proprie de ferro vfurpatur. Virgil. Aen. II. 742. Burmannus mauult *incingimur*, fed aliena videntur, quae laudat. *atris*, nigro ac denfo fumo inuolutis. Valer. Flacc. III. 96. Sed v. Broukh. ad Propert. IV. 3. 13.

v. 50. 51. *quas Iupiter arcet Olympo Theudofius terris.* Infignis et fplendida adulatio, quae fententiam verficuli illius inuoluit, qui Virgilio adfcribitur in vita eius a Donato, vt putant, concinnata: *Diuifum imperium cum Ioue Caefar habet. en aurea nafcitur aetas.* cf. Virgil. Eclog. IV. 5 feqq. Aen. I. 291 feqq. Bene vtitur poëta his ad felicem ftatum depingendum, quo gentes fub Theodofio gaudebant.

v. 52. *proles antiqua*, aurea proles. Ovid. Met. I. 114.

v. 53. *alta ceruice.* Bene Gesnerus: erectae, nihil metuentes, defpicientes malos. Sic quoque infra X. 84, XXVI. 628. *vagantur* cum delectu pofitum fecuritatem innuit. *canunt triumphum.* Ovid. Met. I. 160. infra XXI. 4.

v. 55-57. *ipfa mihi liquidas — Iuftitia.* Eft Aftraea, quae homines reliquerat fub aetatem aeneam. Arati Phaen. 96 feqq. Ovid. Met. I. 149 f. Senec. in Octav. 422 feqq. Hanc quoque *Iuftitiam* vocat Virgil. Georg. II. 474. Redeunte nunc faeculo aureo haec quoque redire debet, vitiisque et fceleribus bellum indicere. Qua de re Furia apte queritur. *Iuftitia* quoque facit, vt leges ante neglectae (*oppreffae tenebrofo carcere*), dum vis et arma valerent, priftinam auctoritatem recuperent.

At nos indecores longo torpebimus aeuo,
Omnibus eiectae regnis? Agnoſcite tandem
Quid Furias deceat; conſuetas ſumite vires,
Conuentuque nefas tanto decernite dignum.
Iam cupio Stygiis inuadere nubibus aſtra,
Iam flatu violare diem, laxare profundo
Frena mari, ruptis fluuios immittere ripis,
Et rerum vexare fidem. Sic fata cruentum
Mugiit, et totos ſerpentum erexit hiatus,

v. 58. *indecores*, abiectae, contemtae.

v. 62. *Stygiis inuadere nubibus aſtra.* h. e. atra et peſtilenti nube coelum obducere.

v. 63. *flatu violare diem*, afflatu peſtilenti inficere.

v. 64. *Frena laxare mari.* Ab equis transfertur ad omnia, quae mouentur, aut in curſu ſunt. Virgil. Georg. IV. 136. Ovid. Met. I. 280 ſ. H. l. frena pro iis poſita ſunt, quibus mare coërcetur, et *frena laxare mari* idem eſt, quod: ſinere ſeu facere, vt mare vehementia ſua vtatur, terrasque fluctibus obruat. cf. infra XV. 140 ſeq.

v. 65. 66. *Et rerum vexare fidem.* *Fides rerum* idem eſt quod *foedera rerum*, (v. ſupra 4.) *mundi*, leges, ad quas res adſtrictae ſunt, et ita inter ſe copulatae, vt et perdurent et certo ordine aliae ab aliis producantur, vt perpetuus cauſarum et conſequentium nexus conſtet. Haec autem *vexare*, turbare, idem eſt, quod totam rerum naturam euertere. *cruentum Mugiit* i. e. mugiit ore cruento. Virgil. Aen. I. 296. *fremit horridus ore cruento.* Os cruentum Furiae tribuitur, cum ad terrorem augendum, tum quia Furiae caeſorum cruore gaudent. Apud Petron. 120. Ditis pater ait: *Iam pridem nullo perfundimus ora cruore, Nec mea Tiſiphone ſitientes perluit artus.* cf. infra 77 ſeq. Minus bene, vt opinor, Gesnerus: raſit mugitu guttur, vt ſanguis ſequeretur. *et totos ſerpentum erexit hiatus.* Difficultas in interpretando nulla eſt, quamquam plures interpretes ita ſtatuerunt. *Totos hiatus* poſitum eſt pro: omnes hiatus, nam *toti* pro *omnes* haud raro ocurrit. Stat. Theb. I. 81. Serv. ad Virgil. Aen. I. 189. Pedeſtri ſermone dicendum fuiſſet: erexit omnes ſerpentes hiantes. *Tortos hiatus* vix locum poteſt habere, nec Burmannus placet, qui mavult *notos*.

Noxiaque effudit concuſſo crine venena.
Anceps motus erat vulgi; pars maxima bellum
Indicit Superis, pars Ditis iura tuentur;
Diſſenſuque alitur rumor. Ceu murmurat alti
Impacata quies pelagi, quum flamine fracto
Durat adhuc ſaeuitque tumor, dubiumque per aeſtum
Laſſa recedentis fluitant veſtigia venti.

v. 67. Crines anguibus erant complicati aut pro crinibus erant angues, ex quorum ore, quum concuterentur, venena ſpargebantur. cf. Ovid. Met. IV. 492 ſeq.

v. 68. 69. Aliis bellum diis inferre placet, alii ſe tantum et ſua iura defendere volunt. *Ditis iura* videntur omnino iura eſſe deorum inferorum, quae quaſi ex foedere obtinuerant, quibusque poteſtas eorum continebatur; haec imminuta ſive fracta nolunt, ad haec defendenda pars monſtrorum parata ſe eſſe profitetur, dum diis ſuperis bellum inferendum eſſe negat. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 213.

v. 70. 73. *rumor*, murmur, fremitus. *Impacata quies* eſt incerta, quae omni momento poteſt diſturbari. H. l. mare intelligitur, non quidem ventorum vehementia commotum, ſed tempeſtate ſedata adhuc turbidum, quod neſcias vtrum tranquillum ſit futurum, an rurſus ſaeuiturum. Stat. Theb. VII. 86 ſeqq. *Vt ſi quando ruit debellataque reliquit Eurus aquas, pax ipſa tumet, pontumque iacentem Exanimis iam voluit hiems; nondum arma carinis Omnia nec toto reſpirant pectore nautae.* Ceterum *quies impacata* eadem figurae audacia dictum eſt, qua *ardentes tenebrae* apud Valer. Flacc. VII. 566. vbi v. Burmann. v. 72. *tumor* ſc. maris. *dubium per aeſtum* per dubios fluctus ſeu incertos, quales ſolent eſſe vndae pondere tantum ſuo laborantes, nullo vento impulſae, dum mare commotum quaſi ſtudet, ad ſtatum ſuum tranquillum redire. v. 73. *Laſſa recedentis fluitant veſtigia venti.* Tempeſtate fracta per aliquod temporis ſpatium ventus ſolet incertus eſſe, et quaſi per fluctus errare. Flumina illius incerta h. l. vocantur *veſtigia laſſa recedentis venti*, eademque bene dicuntur *fluitare*, quandoquidem modo hinc modo illinc flare videntur. *Recedentis*. Aliter, ſed aeque bene idem expreſſit Stat. Theb. I. 479 ſeq. *ventis vt decertata reſidunt Aequora, laxatisque diu tamen aura ſuperſies Immoritur velis.* Heinſ. mauult *reſidentis*, naturae accommodatius,

Improba mox ſurgit triſti de ſede Megaera,
Quam penes inſani fremitus, animique profanus
Error, et vndantes ſpumis furialibus irae.
Non niſi quaeſitum cognata caede cruorem,
Illicitumque bibit, patrius quem fuderit enſis,
Quem dederint fratres. Haec terruit Herculis ora,
Et defenſores terrarum polluit arcus;
Haec Athamantheae direxit ſpicula dextrae;

quam rationi poëticae, de qua voce v. Buenemann. ad Lactant. de Ira XVIII. 7. Ad Aeoli clauſtra recedunt venti tempeſtate finita. Cum toto hoc loco comparari poſſunt Lucan. V. 218 ſeq. Senec. Herc. Fur. 1088 ſeqq. Herc. Oet. 710 ſeqq.

v. 74-85. Nunc Megaera ſurgit, cuius habitus, mores resque geſtae deſcribuntur. *triſti de ſede* v. ſupra v. 39.

v. 75. 76. Huic Megaerae inſania et furor tribuitur, qui morbi ſignis, quibus ſe exſerere ſolent, declarantur. *inſani fremitus*, clamores inſani. *animi profanus error. Profanus* eſt impius: *error animi* eſt inſania ipſa, qua quis in fraudem agitur. Virgil. Georg. III. 511 ſeqq. Haec inſania cum furore coniuncta eſt et ira, cuius vehementia ſpumam ex ore elicit, eamque ob cauſam irae dicuntur *vndantes ſpumis*, et terribilis illa imago augetur adiecto *furialibus* i. e. furibundis. Nonn. Dionyſ. X. *ἆφρον ἀκοντίζων χιονώδεα μάρτυρα λύσσης*. Quint. Calab. V. 390 ſeqq. *ὡς Αἴας Ὀδυσῆϊ πεπαρμένος ὄμβριμον ἦτορ, μαίνετο λευγαλέως· ἄπλετος δὲ οἱ ἔῤῥεεν ἀφρὸς ἐκ στόματος*. Euripid. Phoeniſſ. 1389 ſeq. Ceterum ante oculos Noſter fortaſſe habuit Virgil. Aen. VII. 325 ſqq. et 335 ſeqq.

v. 77. *cognata ſede*. Hoc explicatur verſibus ſequentibus. Simpliciter dictum eſt pro: cruorem cognatorum.

v. 78. *illicitum* non hoſtium ſed amicorum.

v. 79. 80. *Haec terruit Herculis ora*. In furorem egit Herculem, vt vxorem et liberos interficeret. Euripid. Hercul. Fur. 922 ſeqq. Senec. Hercul. Fur. 976 ſqq. Hygin. fab. 241. *defenſores terrarum*. Illis enim ſagittis Hercules monſtra interfecerat, orbemque terrarum pacauerat. Ruperti ad Sil. Italic. II. 483.

v. 81. Athamas Thebarum rex ex Nephele ſuſceperat Phryxum et Hellen. Repudiata Nephele Ino vxorem cepit, quae illi peperit Learchum et Palaemonem, quorum priorem interfecit. Rem

Haec Agamemnonios inter bacchata penates
Alternis lusit iugulis; hac auspice tedae
Oedipoden matri, natae iunxere Thyesten.
Quae tunc horrisonis effatur talia dictis:
Signa quidem, o sociae, Diuos attollere contra
Nec fas est, nec posse reor; sed laedere mundum
Si libet, et populis commune intendere letum:
Est mihi prodigium cunctis immanius hydris,
Tigride mobilius feta, violentius Austris

narrat Ovid. Met. IV. 511 sqq. Nonnulli dicunt Athamantem, cum venaretur, telis confecisse Learchum. Tzetz. ad Lycophr. 22. Hoc secutus est Stat. silv. II. 1. 143. et Theb. I. 11 seqq.

v. 83. *Alternis lusit iugulis.* Fecit, vt Clytaemnestra interficeret Agamemnonem, ipsa rursus ab Oreste interficeretur. *Hac auspice.* Matrimonia Romana auspicato contrahebantur; auspex aderat, per quem sponsus et sponsa auspicia capiebant. Tacit. Ann. XI. 27. XIII. 37. interpp. ad Juuenal. X. 336. et ad Lucan. II. 371. Sed illi nuptiarum auspices iam Ciceronis aetate re omissa nomen tantum tenebant. Cic. de Diuinat. I. 16. *Auspex* igitur positus est pro eo, qui duos matrimonio iunxit, auctore matrimonii. *taedae* pro: nuptiae, poni notum est.

v. 84. *matri.* Iocastae Apollod. III. 5. 7. *natae* Pelopiae, ex quo incesto concubitu natus est Aegisthus. Senec. Agam. 292 seqq.

v. 86 - 115. Bellum superis inferendum Megaera non censet, sed mittendum in Principis aulam Rufinum, cuius consiliis ille in fraudem agatur.

v. 87. *Nec fas est nec posse reor.* i. e. nec fato nobis concessum est, nec si vel maxime per fata liceret, vires nobis ad hanc rem suppeterent. *mundum* genus humanum.

v. 88. *intendere* ab arcu translatum.

v. 89. *cunctis hydris.* Hydram Lernaeam et alias fortasse respicit, de quibus v. Jani ad Horat. od. IV. 4. 61. Heinsius *hydros* videtur intellexisse, qui crinium loco Furiis sunt. cf. supra 43. Sed v. infra v. 111.

v. 90. *Tigride mobilius foeta.* Ex Lucano V. 405. *Tigris* celeritate inter omnes quadrupedes insignis tum est rapidissima, quum catulos lactat. v. Nostr. infra XXXVI. 363 seqq. Oppian. Cyneg. III. 353 seqq. Plin. H. N. VIII. sect. 25. Sil. Italic. XII. 458

Acribus, Euripi refluis incertius vndis,
Rufinus, quem prima meo de matre cadentem
Suſcepi gremio. Reptauit paruus in iſto
Saepe ſinu, teneroque per ardua colla volutus
Vbera quaeſiuit fletu, linguisque triſulcis
Mollia lambentes finxerunt ora ceraſtae.
Meque etiam tradente dolos, artemque nocendi
Et didicit ſimulare fidem, ſenſusque minaces
Protegere, et blando fraudem praetexere riſu,
Plenus ſaeuitiae, lucrique cupidine feruens.
Non Tarteſſiacis illum ſatiarit arenis
Tempeſtas pretioſa Tagi, non ſtagna rubentis

ſeqq. *mobilius* celerius. *Auſtris* cf. infra XXXV. 308 ſeqq.

v. 91. *Euripi refluis vndis*. Pompon. Mel. II. 7. *Ceterum longa, totique Boeotiae oppoſita, anguſto freto diſtat a litore. Euripon vocant rapidum mare, et alterno curſu ſepties die ac ſepties nocte fluctibus inuicem verſis adeo immodice fluens; vt ventos etiam ac plena ventis nauigia fruſtretur.* cf. Senec. Hercul. Oet. 778 ſeqq.

v. 92. *quem prima meo* cet. Ex antiquo hominum ſermone et perſuaſione ductum, vt ſi quis arte aliqua inſignis eſſet, is deus praecipue eius curam egiſſe ab incunabulis diceretur, qui huic arti praeeſſe fingatur. *prima de matre cadentem* cf. Valer. Flacc. I. 355 ſeq. Stat. ſilv. I. 2. 109 ſ. Theb. I. 60 ſeq. Callimach. H. in Del. 255. de Apolline lucem adſpiciente ὁ δ' ἔκθορεν. cf. Homer. H. in Apoll. 119.

v. 93. *ſuſcepi gremio* vt nutrix. cf. ſupra I. 144.

v. 96. *finxerunt ora.* Ceraſtae ſeu angues, qui Furiis pro crinibus ſunt, vbera petentem Rufinum lambebant. Sumtum videtur hoc de vrſis, de quibus lege Ovid. Met. XV. 379 ſeqq. Plin. H. N. VIII. ſect. 54. ibi v. Harduin. Oppian. Cyneg. III. 159 ſeqq. Gell. VII. 10. et Aelian. H. Anim. II. 19.

v. 97. 98. *tradente,* magiſtra. Burmann. pro: *Meque etiam* coni. *Meque viam,* quod multis locc. laud. firmare conatur.

v. 99. *protegere,* celare.

v. 101. *Tarteſſiacis,* Hiſpanicis, a Tarteſſo portu Hiſpaniae inter duo Baetis oſtia. v. Ruperti ad Sil. Italic. III. 399.

v. 102. *Tempeſtas pretioſa Tagi.* v. ſupra I. 51. Tempeſtate motus inundat ripas, vbi dimittere dicitur auri micas, quas ſecum fert. Eam-

Aurea Pactoli; totumque exhauserit Hermum:
Ardebit maiore siti. Quam fallere mentes
Doctus, et vnanimos odiis turbare sodales!
Talem progenies hominum si prisca tulisset:
Pirithoum fugeret Theseus, offensus Orestem
Desereret Pylades, odisset Castora Pollux.
Ipsa quidem fateor vinci, rapidoque magistram
Praeuenit ingenio, nec plus sermone morabor,
Solus habet quidquid scelerum possedimus omnes.
Hunc ego, si vestrae res est accommoda turbae,
Regalem ad summi producam principis aulam.
Sit licet ille Numa grauior, sit denique Minos:
Cedet, et insidiis nostri flectetur alumni.

que ob rem illa tempestas *pretiosa* vocatur.

v. 106 108. Sensus: amicos fidelissimos potest alienare. Pro amicis fidelissimis illa amicorum paria posuit, quibus omnis antiquitas semper gloriata est. Comparandus cum h. l. est Martial. VII. 23. De Pirithoo v. Plutarch. in Thes. 35; de Oreste et Pylade Cic. Amic. 7; de Castore et Polluce Apollod. III. 10. 6. Similis orationis color est apud Propert. IV. 5. 5 seqq.

v. 109. *rapido*, celeri.

v. 110. *Praeuenit*, superauit.

v. 112. *res est accommoda* res placet.

v. 113. *Principis* Theodosii M. *producam*, proueham, faciam, vt inter aulicos recipiatur. De hoc verbo v. Graev. ad Cic. pro Domo 9.

v. 114. 115. Venit Rufinus Constantinopolim A. C. 386, ibique inter aulicos receptus ingenio et officiis suis praecipue autem eloquentia (Philostorg. XI. 3. et Gothofr. Dissert. p. 446.) beneuolentiam Imperatoris sibi conciliauit, eamque, quum arrogantiam improbitatem et auaritiam, quibus vitiis praecipue laborabat, callide posset dissimulare, vsque ad illius obitum, qui accidit A. C. 395, semper retinuit. Forsan h. l. Claudianus instigationes Rufini respicit, quibus Theodosium, iam sua ipsius natura iracundum, ad multa crudelia facinora impulit, inter quae maxime memorabile fuit Thessalonicae excidium A. C. 389. de quo non satis distincte Ambrosius (Opp. T. II. epist. 51.) Augustinus D. Civ. Dei V. 26, Paulinus (in vita Ambr. 24), apertius Sozom. H. E. VII. 25, Theodoret. H. E. V. 17, Zonaras T. II, XIII. p. 34. scripserunt.

Orantem ſequitur clamor, cunctaeque profanas
Porrexere manus, inuentaque triſtia laudant.
Illa, vbi caeruleo veſtes connexuit angue,
Nodauitque adamante comas, Phlegethonta ſonorum
Poſcit, et ambuſto flagrantis ab aggere ripae
Ingentem piceo ſuccendit gurgite pinum,
Pigraque veloces per Tartara concutit alas.
Eſt locus, extremum qua pandit Gallia litus,
Oceani praetentus aquis, vbi fertur Vlyxes

Ceterum *Numa* et *Minos* (II. rex Cretae) prudentia et grauitate inſignes fuerunt. Bene Noſter totam rem ſilentio praeterit, cuius commemoratio Theodoſii memoriam violaſſet, ipſique ſignificationi, quam neceſſariam exiſtimauit eſſe ad Rufini indolem indicandam, excuſationem adiungit ex calliditate illius veteratoris deſumtam, cui nullius ſapientia et grauitas reſtitiſſet.

v. 116. 117. Laudant omnes conſilium. *clamor* ſc. acclamantium conſiliumque probantium. *porrexere manus.* Hoc ſignum fauoris et acceptae ſententiae praecipue apud Graecos. Xenoph. Anabaſ. III. 2. 9. ἀνατείνειν τὴν χεῖρα, χειροτονεῖν.

v. 118. *Illa.* Megaera. *Vbi caeruleo veſtes* cet. Furias pro cingulo angue vti, neminem praeterit. Ovid. Met. IV. 481.

v. 119. *adamante*, ferro. Acus comatoria ſeu diſcriminalis intelligenda eſt, qua capilli in verticem a fronte reducebantur, plerumque ex auro vel argento, in Furia fingebatur ferrea. cf. Ruperti ad Sil. Italic. XV. 26.

v. 120. *poſcit*, adit. I. 104. infra XXXVI. 388.

v. 121. cf. infra XXXVI. 386 ſeq. Sil. Italic. II. 610. et XII. 714.

v. 122. *pigra*, vbi omnia motu carent. Apud Lucan. VI. 89. *coelum iners.*

v. 123 ſeqq. Megaeram poëta ad ſuperos eſcendere facit, vbi Homericus ille aditus ad inferos eſt. Locum autem Homerus intelligit non procul inde, vbi recentiores columnas Herculis eſſe crediderunt. Ibi idem Oceanum, qui omnes terras ambit et oriri et in mare mediterraneum influere finxit. cf. Homer. Odyſſ. λ. 13 ſeqq. Hunc locum non Noſter in Galliam transtuliſſe, qua Britanniam ſpectat (infra 131 ſeqq.) ſed aliorum de fabuloſis Vlyſſis erroribus commenta ſecutus eſſe videtur (cf. Tacit. German. 3. et ibi Lipſ.) eam fortaſſe ob rem, vt non pro-

Sanguine libato populum mouiſſe ſilentem.
Illic vmbrarum tenui ſtridore volantum
Flebilis auditur queſtus; ſimulacra coloni
Pallida defunctasque vident migrare figuras.
Hinc Dea proſiliit, Phoebique egreſſa ſerenos
Infecit radios, vlulatuque aethera rupit
Terrifico. Senſit ferale Britannia murmur,
Et Senonum quatit arua fragor, reuolutaque Tethys
Subſtitit, et Rhenus proiecta torpuit vrna.
Tunc in canitiem mutatis ſponte colubris
Longaeuum mentita ſenem, rugisque ſeueras
Perſulcata genas, et ficto languida paſſu,

cui ab Eluſa, Rufini patria, iter ex Orco ad ſuperos eſſet, quo conſuetudinem Rufini cum monſtris infernis probabiliorem redderet. Eſt autem Eluſa vrbs Galliae Aquitanae inter Garumnam et Aturum fluuios ſita. Vix puto Noſtrum reſpexiſſe, quod narrat Procop. IV. 20, vnde Gesnerus exiſtimat Scholiaſten ad Lycophr. 1200, quae adfert, hauſiſſe.

v. 125. *Sanguine libato* cf. infra v. 154. *populum ſilentem* vmbras Stat. Theb. IV. 528 ſeq. infra XXXV. 237. Apud Virgil. Aen. VI. 264. ſunt *vmbrae ſilentes*.

v. 126. *tenui ſtridore.* τρίζουσαι πετέονται Homer. Odyſſ. ω. 7. Ceterum, quales vmbras veteres ſibi finxerint, diſci poteſt ex Lucian. Ver. Hiſt. II. 12. pag. 111. T. II. ed. Reiz.

v. 128. *defunctas f.* pro: defunctorum f. εἴδωλα. cf. Virgil. Aen. X. 641.

v. 129. *Hinc.* Ex terrae cauernis. Compara Stat. Theb. I. 89 ſeqq.

v. 130. *Infecit radios.* cf. infra XXXIII. 1 ſqq. et XXXV. 188 ſeqq. Stat. l. c. 97. *piceo nox obvia nimbo Lucentes turbauit equos. rupit* Noſtrates: *durchſchmettern.*

v. 132. *Senonum. Senones* ad Sequanam habitantes pro Gallia vniuerſa dictos arbitror, nam ex Galliae populis Romanis erant maxime memorabiles. *reuoluta Tethys* aeſtus maris.

v. 133. *Rhenus proiecta torpuit vrna* pro: Rheno adtonito elapſa eſt vrna.

v. 134. *canitiem*, canos. Formam ſenis induit.

v. 135. 136. *mentita ſenem* i. e. ſpeciem mutuata eſt ſenis. cf. Heinſ. ad Valer. Flacc. VII. 155. et 211. et Noſtr. VII. 141, XXII. 249; XXVI. 510, XXXIII. 255. *perſulcata* cf. Virgil. VII. 416 ſeq. Propert. II. 14. 8. Ovid. Met. III. 276.

Inuadit muros Eluſae, notiſſima dudum
Tecta petens, oculisque diu liuentibus haeſit,
Peiorem mirata virum. Tunc talia fatur:
Otia te, Rufine, iuuant? fruſtraque iuuentae
Conſumis florem patriis inglorius aruis?
Heu neſcis quid fata tibi, quid ſidera donent,
Quid fortuna paret. Toti dominabere mundo,
Si parere velis. Artus ne ſperne ſeniles.
Namque mihi magicae vires, aeuique futuri

idem l. c. XIV. 96. *perarauit* habet, vt Horat. Epod. VIII. 4. *exaret. ſeueras genas* quia ſenilis ſunt aetatis, cui ſeueritas propria eſt. *ficto languidae paſſu.* Languorum ſenilis aetatis in inceſſu imitatur.

v. 137. *Eluſae*, ſupra ad 123. nunc *Euſe en Gaſcogne. notiſſima.* Nutrix Rufini fuerat, ideoque tecta illa diu frequentauerat.

v. 138. 139. Sceleſtiorem hominem nemo animo poteſt fingere, quam eum, cui Furia inuideat, peioremque ſe fateatur. Qua ratione h. l. ſumma hominis improbitas indicatur, eadem fere vſus eſt infra X. 241 ſeqq. ad ſummam pulchritudinem et venuſtatem indicandam. *liuentibus* inuidis. *haeſit*, obſtupuit, diu oculos in eo fixit inuidia mota.

v. 140 ſeqq. Megaera Rufinum, cuius ingenium probe nouit, potentiae et diuitiarum ſpe commouet.

v. 141. *florem*, ἀκμήν.

v. 142. 143. Eadem res notatur diuerſo reſpectu. *Fata*, vt erat opinio communis, per ſiderum poſitionem indicantur, et *fata*, quae poſſunt eſſe vel bona vel mala, explicantur per: *fortuna*, quae ſecunda h. l. intelligenda eſt. Pro *donent* Burmann. videtur malle *ſpondent* v. eum ad Ovid. Heroid. XVI. 114. Sed quum aſtra quaſi decernentia cogites, quod homini euenturum ſit, fortunam vero res ita temperantem et connectentem, vt id eueniat, quod ab aſtris decretum ſit: his *donent* aptius videtur eſſe, illi *paret*.

v. 144. *ſeniles artus*, corpus ſenile, cui vires deeſſe ſolent, quod ideo poterat ſperni, quia nemo inde magnum auxilium exſpectare poteſt. Ovid. Met. VII. 250.

v. 145. *magicae vires* ſc. inſunt, pro: diſciplinam magicam teneo. Senſus: vires corporis quidem deficiunt, ſed magica diſciplina, qua inſtructus ſum, alias vires mihi ſuppeditat.

Praeſcius ardor ineſt. Noui, quo Theſſala cantu
Eripiat lunare iubar, quid ſigna ſagacis
Aegypti valeant, qua gens Chaldaea vocatis
Imperet arte Deis. Nec me latuere fluentes
Arboribus ſucci, funeſtarumque poteſtas
Herbarum, quidquid letali germine pollens
Caucaſus, et Scythicae vernant in carmina rupes,

v. 146. *Praeſcius ardor* i. e. praeſcientia. Ardorem vero poſuit, quia omnis vaticinatio impetu quodam animi et ardore coniuncta eſt. *Theſſala. Theſſalia* ſtudiis magicis maxime dedita habebatur, eademque venenis in hanc rem ditiſſima erat. Valer. Flacc. VII. 198 ſeq. infra XXVI. 236 ſeq. et *Theſſala* pro quauis venefica ſeu ſaga ponitur Valer. Flacc. I. 736 ſeqq. *cantu* ſc. magico.

v. 147. *Eripiat lunare iubar. Iubar lunare* eſt ſplendor lunae. Ovid. Met. VII. 208. Non puto diuerſum eſſe *eripere iubar* et *deducere coelo lunam*, quod fiebat cantibus magicis Ovid. Amor. II. 5. 38. Horat. epod. V. 45. Lucan. VI. 500 ſeqq. et quae laudauit Ruperti ad Sil. Ital. VIII. 500. Ne luna audiret incantamenta, aere concuſſo cauebatur. Ovid. Met. VII. 207. Iuuenal. VI. 441. ibi v. Ruperti. Senec. Hippol. 790 ſeqq. Stat. Theb. VI. 685 ſqq. *ſigna* characteres magici ex hieroglyphicis forte orti. Sic Gesnerus, qui Barthium ſequitur, *ſigna* h. l. explicat, et hanc vim ſane contextus poſtulare videtur, quamquam mihi aliunde non conſtat, magicis characteribus veteres tunc vſos fuiſſe.

v. 148. *ſagacis Aegypti*, nempe in rebus ſuperſtitioſis iis maxime quae ad magicam pertinebant.

v. 149. *imperet*, verbis imperioſis et minacibus vtuntur magici. Lucan. VI. 497 ſeq.

v. 150. *Arboribus ſucci*. Ex ſuccis et reſinis arborum ſuffimenta magica magnam partem conſtabant.

v. 151. 152. *letali germine pollens Caucaſus* ſc. vernat, nempe *flore de ſanguine fibrae Prometheae* Valer. Flacc. VII. 355 ſeqq. aliisque graminibus ex illius ſanguine natis tonitruque nutritis, vt putabatur. Valer. Flacc. l. c. ibique v. interpp. Apollon. Rhod. III. 851 ſeqq. Senec. Med. 709. *Aconitum* praecipue intelligitur, Paſſerat. ad Propert. I. 12. 10. Sed idem dicitur ex ſpuma Cerberi ab Hercule ex Orco tracti ortum. Ovid. Met. VII. 419. *et Scythicae vernant in carmina rupes*. Repetendum ex prioribus; *et* quidquid letali germine pollentes *Scy-*

Quas legit Medea ferox, et callida Circe.
Saepius horrendos Manes ſacrisque citaui

thicae rupes vernant in carmina. Lectionem *in gramina vernant* defendit Barthius magna exemplorum nube, quorum nullum, vt mihi quidem videtur, ſtructionem illam poteſt tueri, quum *vernare* ſemper cum ſexto caſu conſtruatur, vt etiam vis et poteſtas verbi videtur poſtulare. Nihilominus tamen Burmannus Barthio accedit, lectionemque eius multo elegantiorem vocat. Rupes enim, inquit, hiemis faciem referunt in Scythia, quum nudae et niuibus obrutae ſint, ſed iuſſu magarum (vnde hoc?) induunt ſe in gramina magica, et ita veris ſpeciem referunt. Laudat Flor. I. 16. *bis floribus vernat*, atque diſputat, Florum aeque bene latine ſcribere potuiſſe *in flores vernat.* Cauſa bonae latinitatis, ſi quid video, non ita eſt agenda, vt diſpicias, quid hic vel ille auctor ſcribere potuerit, ſed quid a latinae linguae auctoribus vſu ſit receptum. Exemplis itaque agenda res eſt, et exempla deſunt. Huc accedit, quod Claudianus, qui in verbis vbique varietatem ſtudioſe ſequitur, vix *gramina* ſcripſerit, ſi in verſu praecedenti *germine* (vbi quoque quidam Mſſ. *gramine* habent) poſuiſſet. Vtrumque forſan ſenſit Nic. Heinſius, atque correxit *in carmina.* Emendatio haec facilitate commendatur, quum in quibusdam ſcriptis legatur *carmine*, tum multis exemplis etiam iis, quae Barthius protulit, quaeque pro: *vernant in gramina* nihil mihi probare videntur, confirmatur. Adde quae Markland. ad Stat. ſilv. II. 1. 104, III. 5. 34. laudauit. Quaeritur iam, quid ſit: *vernant in carmina?* Heinſius reſpondet: in vſum carminum, in vſum magicum, habetque Gesnerum ſibi aſſentientem. Scimus etiam vires herbarum cum carminibus magicis ſemper fere coniunctas fuiſſe. Tibull. I. 8. 17 ſeq. *Num te carminibus, num te pollentibus herbis Deuouit tacito tempore noctis anus.* Lucan. VI. 492. *Quis labor hic ſuperis cantus herbasque ſequendi.* De herbarum vi lege Plin. H. N. XXIV. cap. 2. Obſeruatum quoque eſt, gramina montana ad toxica efficaciora eſſe. Turneb. aduerſ. XVIII. 12. cf. Virgil. Aen. VII. 758.

v. 153. *Medea ferox et callida Circe.* Epitheta mores exprimunt vtriusque feminae. Ceterum res Medeae cum Iaſone et Circes cum Ulyſſe ſatis notae ſunt.

v. 154. *horrendos Manes. Manium* religio eſt et antiqua et obſcura, nec videntur ve-

Nocturnis Hecaten, et condita funera traxi
Carminibus victura meis, multosque canendo,
Quamuis Parcarum reſtarent fila, peremi.
Ire vagas quercus, et fulmen ſtare coegi,
Verſaque non prono curuaui flumina lapſu
In fontes reditura ſuos. Neu vana locutum
Me fortaſſe putes, mutatos cerne Penates.
Dixerat: et niueae (mirum) coepere columnae
Ditari, ſubitoque trabes lucere metallo.
Illecebris capitur, nimiumque elatus auaro
Paſcitur intuitu. Sic Rex ad prima tumebat

teres certam de illis notionem animo concepiſſe. *Manes* et *Vmbrae* interdum idem ſunt et in ſepulcro habitant Lucan. IX. 1 ſeq. interdum *Manes* in tumulis, *vmbrae* apud inferos. H. l. *Manes* a *conditis funeribus* v. 155. diuerſi ſunt. De Manium euocatione loca illuſtriora ſunt apud Stat. Theb. IV. 443 ſeqq. Sil. Italic. XIII. 424 ſeqq. Plura notauit ad eundem I. 95. Ruperti. Ceterum eadem fere de ſe profitetur Medea apud Senec. Med. 752 ſeqq.

v. 155. *Nocturnis Hecaten.* Cum ſequentibus comparari poſſunt Tibull. I. 2. 43 ſeqq. Lucan. VI. 452 ſeqq. Petron. 134. Sunt prodigioſae hae narrationes, ait Heyne ad Tibull. l. c., haetenus poeticae tractationi accommodatae, quod et miratione portentorum animum tenent, et poeticum ornatum admittunt.

v. 156. *victura,* nempe vt conſuli poſſint.

v. 157. *Quamuis Parcarum* cet. cf. Iuuenal. III. 27 ſeq.

v. 158. *fulmen ſtare coegi.* Ovid. Heroid. VI. 87. Vbi tamen nonnulli libri ſcripti habent *flumina.* Senec. Hercul. Oet. 455 et 470. Heinſ. ad Ovid l. c.

v. 159. *non prono lapſu.* Vt ſurſum non deorſum fluerent. Hoc auget rei miraculum. Iungenda enim ſunt illa verba cum *in fontes reditura.* Apud Horatium autem (od. l. 29. 10 ſeq.) *pronos* non ad *relabi*, quo redditur languidum, ſed ad *arduis montibus* pertinet, vt indicetur riuorum decliuitas.

v. 162. *niueae,* dealbatae, non marmoreae.

v. 163. *ditari*, intelligendum: metallo ſeu auro. In aurum mutari. cf. infra XXIV. 230 ſeq. *trabes* infra X. 88.

v. 164. 165. *Illecebris,* auri cupiditate eiusque adipiſcendi ſpe, quam ſibi factam et confirmatam vidit. Com-

Maeonius, pulchro cum verteret omnia tactu.
Sed poſtquam riguiſſe dapes, fuluamque reuinctos
In glaciem vidit latices: tum munus acerbum
Senſit, et inuiſo votum damnauit in auro.
Ergo animi victus: Sequimur quocunque vocaris,
Seu tu vir, ſeu Numen, ait; patriaque relicta
Eoas iuſſu Furiae tendebat ad arces,
Inſtabilesque olim Symplegadas, et freta remis
Inclita Theſſalicis, qua celſa Boſporus vrbe
Splendet, et Odryſiis Aſiam diſterminat oris.
Vt longum permenſus iter, ductusque maligno
Stamine fatorum claram ſubrepſit in aulam:

mentarii loco poteſt eſſe Sophocl. Antigone 295 ſeqq. *nimiumque elatus.* Cogitabat enim, quantas opes ſit habiturus, quantusque futurus. *intuitu auaro paſcitur.* Delectabatur ſpectaculo oculis cupiditatem auri quaſi profitentibus. *tumebat.* Ovid. Met. XI. 118. *Vix ſpes ipſe ſuas animo cepit. ad prima*, primum, *ὡς τὰ πρῶτα.*

v. 166. *Maeonius*, Phrygius. Fabula de Mida rege nota eſt ex Ovid. l. c. 85 ſeqq. *pulchro tactu*, quo pulchra res ſibi fiebat, aurea nempe. Non admodum placet *pulchro*, non magis autem Burmanni coniectura *ſtulto.*

v. 167. 168. *riguiſſe.* ed. Burmann. *rapuiſſe*, vitio, vt puto, operarum. *reuinctos* pro: vinctos, de gelu et frigore, quo aqua conſtricta eſt, vſurpari. multis exemplis docuit Heinſ. ad Ovid. Triſt. III. 10. 25. *acerbum*, perniciosum ſibi, quum haud procul abeſſet, quin in auri abundantia fame necaretur.

v. 169. *inuiſo votum damnauit in auro.* Ovid. Met. XI. 130. *et inuiſo meritus torquetur in auro.*

v. 171. *Eoas arces.* Conſtantinopolim.

v. 173. *Inſtabiles*, *Symplegadas*, ante nauigationem Argonautarum ſcilicet. Apollod. I. 9. 22. Illac rupes fatis propinquae ſunt, vt Noſter occaſionem ſpecioſo nomine verſus ornandi omittere non potuerit. *Theſſalicis remis.* Argonautarum naue. cf. infra XX. 30. et XXVI. 9 ſeqq.

v. 175. *Odryſiis* ouis, Thracia, ab Odryſis. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 24. *diſterminat* diſcriminat. Lucan. I. 215.

v. 176. 177. *ductus maligno ſtamine fatorum.* Cum reſpectu ad Pareas doctius elatum eſt illud vulgare: fato aliis maligno ſeu pernicioſo. Male Gesnerus illud ad filum Ariadnaeum refert, quo du-

Ilicet ambitio naſci, diſcedere rectum,
Venum cuncta dari. Profert arcana, clientes
Fallit, et ambitos a principe vendit honores;
Ingeminat crimen, commoti pectoris ignem
Nutrit, et exiguum ſtimulando vulnus acerbat.
Ac velut innumeros amnes accedere Nereus
Neſcit, et vndantem quamuis hinc hauriat Iſtrum,
Hinc bibat aeſtiuum ſepteno gurgite Nilum,
Par ſemper, ſimilisque meat: ſic fluctibus auri
Expleri calor ille nequit. Cuicunque monile
Contextum gemmis, aut praedia culta fuiſſent,
Rufino populandus erat; dominoque parabat
Exitium fecundus ager; metuenda colonis
Fertilitas. Laribus pellit, detrudit auitis
Finibus, aut aufert viuis, aut occupat herês.

ctus Theſeus e Labyrintho euaſit. *Subrepſit* de homine aſtuto, qui malis artibus et diſſimulata malitia animo Principis ſe inſinuauit. cf. quae dicta ſunt ſupra ad v. 113.

v. 178 ſeqq. Tangit vitia Noſter, a quibus Theodoſii regnum non plane immune fuit, etiamſi Zoſimo in omnibus fides habenda non ſit. Illa autem clandeſtinis Rufini machinationibus adſignantur.

v. 180. *ambitos*, intellige: a ſe pro aliis, ſeu aliis ab Imperatore impetratos, vt iis illos honores venderet.

v. 181. *ingeminat*, auget calumniando. *commoti pectoris ignes* i. e. iram Theodoſii. Valer. Flacc. I. 181. *et ſaeuos irarum concipit ignes.* Ceterum cf. not. ad v. 113.

v. 182. Offenſiunculam (*exiguum vulnus*) Principis irritando (*ſtimulando*) maiorem facit.

v. 183 ſeq. Quae ab hoc verſu ad 195. et a v. 220-258. narrantur, eadem fere, ſi ornatum poeticum detraxeris, a Zoſimo V. 1. de vtroque, Rufino et Stilichone, memoriae produntur. cf. Suidam in Ρουφῖνος.

v. 184. 185. *neſcit.* Non auctum ſe ſentit Nereus aquarum adfluentium abundantia. *vndantem* aquarum molem exprimit, quam vehit Hiſter. *aeſtiuum.* Aeſtate Nilus Aegyptum inundat. Tibull. I. 7. 21 ſeq. ibi v. Heyne et Lucan. X. 210 ſeqq. Plin. H. N. XVIII. cap. 18. *ſepteno gurgite* ſeptem oſtiis.

v. 192. *occupat heres.* Cogebat homines variis mo-

Congeſtae cumulantur opes, orbisque rapinas
Accipit vna domus; populi ſeruire coacti,
Plenaque priuato ſuccumbunt oppida regno.
Quo veſane ruis? teneas vtrumque licebit
Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
Iungantur ſolium Croeſi, Cyrique tiara:

dis, vt ſe heredem ſcriberent.

v. 193. *orbisque rapinas.* v. Barth. ad Stat. Theb. I. 43. Burmannus mauult *ruinas*, illudque ita explicat: *ruinae orbis* ſunt opes, quibus ita ſpoliatur, vt inde domus et familiae, quas ille exinaniuit, cadant et peſſumdentur. *Rapinas* magis placet; ea intelliguntur, quae toto terrarum orbe ipſe rapuerat, quibusque priuatam domum inſtruxit. Neſcio quid paſſus ſit Burmannus, vt reiiceret hanc lectionem addita huiusmodi ratione: ſi *rapinas* legis, ab iniuſtis et rapacibus dominis, qui antea alios ſpoliauerant, ablata diceret.

v. 196–219. Sequitur declamatio ſuper locum communem de auaritia inſatiabili et de felicitate eius, qui paucis contentus ſit, ſatis bona quidem per ſe, ſed, vt equidem ſentio, admodum frigida, vt illo epiſodio libenter carueris, quum ſententiis conſtet vulgaribus, et ſaepius inculcatis. Verum erat hoc declamatorii moris, vt nihil praetermitteretur, quo res dilatari poſſet, modo non eadem iterarentur, aut ſaltem alia ratione fuco oratorio cincinnisque poeticis exornarentur. Dixeris poetas illius aeui copiam ſectaſſe contemto lectorum faſtidio. Compares Horat. od. II. 2. 9 ſeqq. et III. 16. 17 ſeqq.

v. 196. 197. *teneas vtrumque licebit Oceanum.* Vix alium ſenſum habere poteſt, quam hunc: Poteſtati tuae ſubiecta ſint omnia inter oceanum Indicum et eum extra Herculis columnas. Verum; ſi hoc eſt, parum apte reliqua minora ſubiunxit Noſter. Num fortan diuitiae, margaritae cet. intelligendae ſunt, quae oceano continentur? *rutilos fontes*, Pactolum et Hermum. Ceterum compara Senec. Hercul. Oet. 621 ſeqq.

v. 198. *ſolium Croeſi Cyrique tiara.* *Tiarae* figuram deſcribit Burmannus ad Valer. Flacc. VI. 700. Laudatis ibidem adde Virgil. Aen. VII. 247. Iuuenal. VI. 516. Ceterum, quia apud Horat. od. II. 2. 17. eſt *Cyri ſolio*, et apud Virgil. l. c. *tiara* Phrygium geſtamen vocatur, non debemus induci, vt ſcribamus *ſolium Cyri Croeſique*

Nunquam diues eris, nunquam ſatiabere quaeſtu.
Semper inops, quicunque cupit. Contentus honeſto
Fabricius paruo ſpernebat munera Regum,
Sudabatque graui Conſul Serranus aratro,
Et caſa pugnaces Curios anguſta tegebat.
Haec mihi paupertas opulentior, haec mihi tecta
Culminibus maiora tuis. Tibi quaerit inanes
Luxuries nocitura cibos: mihi donat inemtas
Terra dapes. Rapiunt Tyrios tibi vellera fucos,

tiara. cf. infra XVIII. 213. Senſus: adiunge Croeſi diuitias potentiae Cyri.

v. 200. 201. *honeſto paruo*, munda, honeſta paupertate; tale aliquid, quod Horat. od. II. 10. 5. *auream mediocritatem* vocat, diuerſum ab *importuna pauperie.* od. III. 16. 37. *paruo* de re modica, non lautiſſima, dici, monuerunt Broukh. et Heyne ad Tibull. I. 1. 25. *regum* pro: regis Pyrrhi. cf. Plutarch. in Pyrrho 20. T. III. ed. Hutt.

v. 202. *Serranus.* De Cn. Atilio Serrano loquuntur Cic. pro Roſc. Amer. 18. Valer. Max. IV. 4. 5. Etiam a poetis celebratus eſt. Virgil. Aen. VI. 845.

v. 203. *Curios.* v. Valer. Max. IV. 3. 4. *pugnaces.* Exegit Curius Pyrrhum ex Italia. Plutarch. in Pyrrho 25. T. III ed. Hutt.

v. 204. *opulentior.* Defendi hoc poteſt Heinſio auctore contra Burmannum, qui diſputat, *anguſtior* aptiſſimum epitheton eſſe et ſanctam paupertatem recte Noſtrum potuiſſe dicere. Sed paupertas cum diuitiis h. l. comparatur, deſideratur itaque epitheton, quod vtrisque conveniat. Diuitiae *opulentae* ſunt natura, paupertas *opulentior* dici poteſt, ſi contenta paucis plura non deſiderat, quum diuitiis contra cupiditas non ſatietur. Accedit, quod *anguſtior* ex praecedente *anguſta* profectum eſſe poteſt, Noſterque oxymoron ſectari ſolet. Compara Virgil. Georg. II. 461 ſeqq.

v. 205. 206. *culminibus*, turribus. Horat. od. I. 4. 20ſ. *Luxuries nocitura.* cf. Lucan. IV. 373 ſeqq. Petron. 93. ibique interpp. vnde diſci poteſt, quo tandem progreſſa ſit luxuries et gula Romanorum. *inanes cibos* eos puto, quibus praua et ſtulta hominum opinio pretium ſtatuit, quamquam corpus non nutriant nec vires ei ſuppeditent.

v. 207. *rapiunt Tyrios tibi vellera fucos. Rapiunt* cupide et celeriter bibunt. *Tyrios fucos*, purpuram. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 427.

Et picturatae ſaturantur murice veſtes:
Hic radiant flores, et prati viua voluptas,
Ingenio variata ſuo. Fulgentibus illic
Surgunt ſtrata toris: hic mollis panditur herba,
Sollicitum curis non abruptura ſoporem.
Turba ſalutantum latas ibi perſtrepit aedes:
Hic auium cantus, labentis murmura riui.

Gesnerus exiſtimat, *fucum* non purpuram eſſe, ſed *δευσοποιὸν φάρμακον*, quo imbuta primum lana profundius admittat et ſeruet fidelius purpuram. Vide eum ad Quintil. XII. 10. 75. Locus e Platone, quem laudat, eſt de Republ. pag. 346. T. VI. ed. Bipont. cf. Lucan. XI. 123 ſeq.

v. 208. *Et picturatae veſtes.* Sunt veſtes vel acu vel textili opere pictae Virgil. Aen. III. 483. Plin. H. N. VIII. ſect. 74. Gesnerus arbitratur, Claudianum verſum hunc incurioſe pepigiſſe, atque *ὕστερον πρότερον* eſſe, quod h. l. *picturatae veſtes* murice ſaturantur. Verum hoc fieri potuit, vt color alius alio operiretur, ſuauiorque et lenior aut aſperior fieret, vt itaque tota veſtis colore quidem eſſet purpureo, ſed, propter varios ante tinctionem intextos colores, diuerſo et vario genere. Plin. H. N. IX. ſect. 65. Ceterum colorem e murice diuerſum fuiſſe a Tyriis fucis conſtat.

v. 209. *viua.* non tantum: natiua, vt Barthius exponit, ſed reſpexit poeta herbas et flores, qui ſuapte natura creſcunt et continentur et ob eam rem quaſi viuunt.

v. 210. 211. *fulgentibus illic ſurgunt ſtrata toris. Fulgentes tori* ſunt lectuli aurei et argentei culcitis tecti, quae ſternebantur pretioſiſſimis tapetibus. Virgil. Aen. VI. 603 ſeq. *tapetes* h. l. vocantur *ſtrata*, et haec dicuntur apte *ſurgunt*, quum culcitis mollibus ſuſpendantur.

v. 212. *Sollicitum curis* cet. Herba mollis tam altum conciliat cubanti ſomnum, vt curae ipſae ſopiantur, nec dormientem excitent. Melius tamen *ſollicitum curis* accipias pro: ſollicitando curis, vt tori ſolent purpurei incubantibus ſomnum excutere, quandoquidem diuites auari quieto animi ſtatu raro gaudent. cf. Senec. Hippol. 520 ſeq.

v. 213. *Turba ſalutantum* cet. Salutatio Romae mane fiebat conuenientibus in atrio clientibus. Martial. IV. 8. Heyne ad Virgil. Georg. II. 262.

Viuitur exiguo melius. Natura beatis
Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit vti.
Haec ſi nota forent, frueremur ſimplice cultu,
Claſſica non fremerent, non ſtridula fraxinus iter,
Non ventus quateret puppes, non machina muros.
Creſcebat ſcelerata ſitis, praedaeque recentis
Inceſtus flagrabat amor, nullusque petendi
Cogendiue pudor. Crebris periuria nectit
Blanditiis, ſociat perituro foedere dextras.
Si ſemel e tantis poſcenti quisque negaſſet,
Effera praetumido quatiebat corda furore.
Quae ſic Getuli iaculo percuſſa leaena,
Aut Hyrcana premens raptorem bellua Parthum,

v. 215. cf. Horat. od. II. 16. 22 ſeq. Lucan. IV. 373 ſeqq.

v. 218. *claſſica non fremerent*. Tibull. I. 1. 4. pro: bella nulla eſſent. *ſtridula fraxinus* tormento vel manu miſſa cum ſibilo ac ſtridore aëra findens.

v. 219. *machina*, aries. Ceterum hi duo verſus res, quas exprimunt, et numeris et ſono pingere videntur.

v. 220. *Creſcebat*. Redit iam ex illo deuerticulo ad Rufinum.

v. 221. 223. *inceſtus*, impius ſceleratus. *nectit*, πλέκει, adiunxit. Haud ſcio, an omnia exempla, quae Heinſius h. l. profert, aliena ſint, vimque τοῦ *nectit* non accurate illuſtrent. *perituro foedere*, quod vanum, irritum futurum eſt. v. Barth. ad Stat. Theb. VI. 932.

v. 224. Hunc verſum Geſnerus ita exponit: ſi vel ſemel *quisque*, h. e. quisquam, vel quicunque (v. Burmann. ad Sueton. in Tib. 65.) poſcenti Rufino de tam magnis et multis rebus, quas quotidie petebat, quidquam negaſſet. Barthio verſus corruptus videtur. Leui mutatione legerim: *Qui ſemel e tantis, poſcenti quaeque, negaſſet.*

v. 225. *quatiebat* ſc. is, qui negaſſet, in furorem eum concitabat.

v. 226. *Gaetuli iaculo*. cf. Horat. I. 22. 2. Sil. Italic. III. 339. In Gaetulia naſcebantur leones maximi et ferociſſimi, inde epith. leonis Virgil. Aen. V. 351. Talis leaena intelligenda eſt, quum *Gaetuli iaculo* percuſſa dicatur. Heinſio perplacet *gentili*, quod multis exemplis probare conatur, ſed recte illud reiicit Burmann.

v. 227. *Hyrcana bellua*, tigris. Virgil. Aen. IV. 367. Martial. Spect. 19. 2. *pro-*

Aut ſerpens calcata furit? Iurata Deorum
Maieſtas teritur, nusquam reuerentia menſae;
Non coniux, non ipſe ſimul, non pignora caeſi
Sufficiunt odiis; non exſtinxiſſe propinquos,
Non notos egiſſe ſat eſt; exſcindere ciues
Funditus, et nomen gentis delere laborat.
Nec celeri mittit leto: crudelibus ante
Suppliciis fruitur. Cruciatus, vincla, tenebras,

mens raptorem partus, vbi incredibili velocitate ferri dicitur. Martial. III. 44. 6. Lucan. V. 405. et infra XXXVI. 263 ſeqq.

v. 228. *ſerpens calcata.* Virgil. Aen. V. 273 ſeqq. *iurata deorum maieſtas.* Non cum Clauerio violatam Imperatorum, quibus ſacramento obligatus eſſet Rufinus, intelligas maieſtatem, ſed ſimpliciter de periuro accipias. *teritur*, quaſi pedibus calcatur, contemnitur. *menſae* ſc. hoſpitalis, cuius magna erat religio apud veteres Virgil. Aen. X. 460. Minus bene intelligit Clauerius menſam imperialem.

v. 230. 233. *Non coniux, non ipſe ſimul* cet. Aliquid deeſſe ſuſpicatur Heinſius. *Ipſe* poteſt ad eum referri, qui Rufino petenti aliquid negaſſet. *caeſa* pertinet quoque et ad *coniux* et ad *ipſe*. Senſus: Non ſatis habebat iurisiurandi et hoſpitii religione poſthabita illum, qui ſibi aliquid negaſſet, cum coniuge et libris, cum propinquis et amicis interficere, ſed omnes ciues omnem denique gentem exſtirpabat. *notos*, amicos. *egiſſe.* Barthius intelligi vult: exulatum, quod huic loco non videtur conuenire, neque Graecanicum eſt ἄγειν καὶ φέρειν, vt idem putat, ſed ſupplendum: ad ſupplicium. Tacit. Ann. XIV. 42. *exſcindere ciues* cet. Hoc ad Lyciam, Tatiani et Proculi patriam, ſpectare, quam Rufinus, cuius ira illorum duumuirorum morte et exilio non ſatiata fuiſſet, e numero prouinciarum imperii eximendam curauerit, eiusque incolas indignos in perpetuum iudicandos, qui munere aliquo publico fungerentur, exiſtimauere quidam. cf. Cod. Theodoſ. lib. IX. Tit. XXXVIII. l. 9. ibique Gothofr. Sed quum de illis viris infra 247 ſeqq. loquatur poeta, illa praemittere vix potuit, quae ſupplicium eorum ſecuta ſunt.

v. 234. *mittit.* Ovid. Faſt. II. 664. Sic *dare*, *dimittere leto* ſaepius.

Dilato mucrone, parat. Pro ſaeuior enſe
Parcendi rabies, conceſſaque vita dolori!
Mors adeone parum? Cauſis fallacibus inſtat;
Arguit attonitos ſe iudice. Cetera ſegnis,
Ad facinus velox; penitus regione remotas
Impiger ire vias. Non illum Sirius ardens,
Brumaue Rhipaeo ſtridens Aquilone retardat.
Effera torquebant auidae praecordia curae,
Effugeret ne quis gladios, neu perderet vllum
Auguſto miſerante nefas. Non flectitur annis,
Non aetate labat. Iuuenum rorantia colla
Ante patrum vultus ſtricta cecidere ſecuri.
Ibat grandaeuus nato moriente ſuperſtes

v. 236. *Dilato mucrone* pro: necem differens. *enſe*, interfectione ipſa, ſupplicio.

v. 237. *dolori* cruciatui, vinclis, tenebris.

v. 238. *cauſis fallacibus*. Subornabat delatores, qui fictis cauſis et criminibus homines in iudicium vocarent, vt iure ſpoliati fortunis viderentur.

v. 239. *adtonitos*. Qui nihil aliud Rufino iudice poterant exſpectare, quam ſe iri damnatum. Etiam haec ad Tatianum et Proculum trahunt quidam, inter quos et Burmannus eſt. *cetera ſegnis Ad facinus velox*. Similis orationis color eſt apud Iuuenal. IV. 3.

v. 240. 245. *regione* pro: longe. *Rhipaeo Aquilone*. Montes *Rhipaei* Thraciae ſunt. Per epith. plaga deſignatur, vnde flat Aquilo. *vllum nefas* vllam occaſionem ſupplicii infligendi. *Auguſto miſerante*, Theodoſio in clementiam et miſericordiam inclinante. Haec vix poſſunt ad Lucani mortem pertinere, quam Rufinus itinere incredibili velocitate permenſo maturauit. Zoſim. V. 2. poteſt tamen illud facinus probare, imaginem Rufini, quam Claudianus, non adumbrauit, ſed ſtudioſe et diligenter expinxit, haud omnino falſam eſſe.

v. 246. *labat* commouetur. *rorantia*, cruore ſtillantia.

v. 248. *Ibat grandaeuus* cet. Tatianum putant innui, et quidem recte. Fuit Tatianus conſul cum Symmacho A. C. 391. deinde Praefectus Orientis, et Proculus, eius filius, Praefectus Conſtantinopolis. Ad potentiam ſuam augendam illos viros e medio tollendos eſſe ſtatuit Rufinus. Inſimulabantur itaque peculatus, accuſabantur, et ipſe

Poſt trabeas exſul. Quis prodere tanta relatu
Funera, quis caedes poſſit deflere nefandas?
Quid tale immanes vnquam geſſiſſe feruntur
Vel Sinis Iſthmiaca pinu, vel rupe profunda
Sciron, vel Phalaris tauro, vel carcere Sulla?
O mites Diomedis equi! Buſiridis arae
Clementes! Iam Cinna pius, iam, Spartace, lenis
Rufino collatus eris. Deiecerat omnes

Rufinus conſtituti iudicii erat praeſes. Quum Proculus fuga ſe iudicio ſubtraxiſſet, nec pater ſolus irae Rufini ſufficeret: per patris literas, cui Rufinus callide ſpem fecerat, fore vt vterque abſolueretur, filius retrahitur. Reuerſus autem in Conſtantinopolis ſuburbiis comprehenditur, et, maturato ſupplicio, ne Theodoſii ira in miſericordiam verteret, in conſpectu patris ſecuri percutitur, pater exilio multatur. cf. Zoſim. IV. 52.

v. 249. *poſt trabeas* poſt conſulatum. cf. I. 178, VII. 5, XXII. 3.

v. 252. *Vel Sinis Iſthmiaca pinu.* Sinis πιτυοκαμπτης crudeliſſimus latro Iſthmum Peloponneſi incolens arbores in terram depreſſas fixiſſe, iisqne homines adligaſſe dicitur, vt, dum illae ſurſum rurſus tenderent, crudeliſſime diſcerperentur. Plutarch. Theſ. 8. Ovid. Met. VII. 440 ſeqq. Propert. III. 21. 37 ſeq. cf. Schol. ad Euripid. Hippol. 977.

v. 253. *Sciron* latro ſaxa inter Megaram et Corinthum inhabitans, vnde viatores in mare ſolebat deiicere, ipſe a Theſeo interfectus eſt. Plutarch. l. c. Ovid. l. c. 443 ſeqq. *Phalaris tauro.* Notus eſt ille tyrannus Agrigentinus, qui homines tauro aeneo incluſos ſubiecto igne cremabat. Sil. Italic. XIV. 211 ſeqq. Sed cf. Lucianum in Phal. pr. 11. T. II. pag. 197 ſeqq. ed. Reiz. *Sulla.* De *Sullae* feritate v. Senec. Benef. V. 14. de Clement. I. 12. Lucan. II. 139 ſeqq.

v. 254. *Diomedis equi* carne humana a domino ſuo paſcebantur, quem tandem illis ipſis Hercules deuorandum obiecit. Diod. Sic. IV. 15. Ovid. Met. IX. 194 ſeqq. Quint. Calab. VI. 245 ſeqq. *Buſiridis arae.* Virgil. Georg. III. 5. ibi Heyne.

v. 255. *Cinna.* Vellei. Patercul. II. 22. *Spartace. Spartacus* quadraginta millibus ſeruorum adiutus terrorem et cladem Italiae intulerat. Vellei. Patercul. II. 30.

v. 256. 258. *occultis odiis* ablat. abſolut. Omnes deiecerat, inuaſerat terror, dum

Occultis odiis terror, tacitique ſepultos
Suſpirant gemitus, indignarique verentur.
At non magnanimi virtus Stilichonis eodem
Fracta metu: medio ſolus ſed turbine rerum
Contra letiferos rictus, contraque rapacem
Mouit tela feram, volucris non praepete curſu
Vectus equi, non Pegaſeis adiutus habenis.
Hic cunctis optata quies, hic ſola pericli
Turris erat, clipeusque trucem porrectus in hoſtem.

occultum eſſet, quos tandem odiſſet, itaque ſibi quisque timebat. Pro *omnes* Heinſius mauult *amens*. *ſepultos gemitus*, oppreſſos neque prodeuntes. *Suſpirant* h. l. vim actiuam habere, Burmannus iam notauit. cf. Brouk. ad Tibull. I. 7. 41. Omnes ingemiſcebant, ſed ita vt gemitus non exaudirentur. *verentur* ſc. delatorum metu. cf. Lucan. II. 257 ſeqq.

v. 259 ſeqq. Cum Rufino, quem deterrimis vitiis inquinatum crudeliſſimumque tyrannum deſcripſit, comparat iam Stilichonem, qui omnibus metu deiectis ſolus iſtius furori reſtitit, miſerisque portus et ara fuit, ita, vt omnes antiquitatis heroas, quos fama tantopere celebrauit, longe ſuperaret. Illi enim deorum auxilio tuti ab hoſte plerumque erant, Stilicho ſola virtute et conſtantia fretus hoſtem excepit et profligauit, remque publicam ſeruauit. Haec omni arte adhibita, quam declamandi ratio ſuppeditare poterat, elata ſunt, ipſaque dictio verſuumque pompa indicat, quanto cum ſtudio Stilichonis laudes poeta ornarit.

v. 259–263. Stilicho metu non fractus, vt Bellerophon contra chimaeram, ſic contra Rufinum, belluam ferociſſimam, pugnauit, verum non vt ille Pegaſo vectus i. e. ab hoſtili impetu tutus. cf. Apollodor. II. 3. 1. ibi v. Heyne *Pegaſeis habenis adiutus*, quibus flectere poſſet Pegaſum, quo vellet, ad impetum Chimaerae declinandum et ad eam inuadendam.

v. 265. *Turris erat.* Sic Graeci paſſim. Euripid. Alceſt. 312. *καὶ παῖς μὲν ἄρσην πατέρ' ἔχει πύργον μέγαν.* Med. 390. *ἢν μέν τις ἡμῖν πύργος ἀσφαλὴς φανῇ* ibi v. Schol. Sophocl. Oedip. Tyrann. 1200. *θανάτων δ' ἐμᾷ χώρᾳ πύργος ἀνέστας.* *clipeus proiectus.* *Clipeus proiectus* dicitur, quum hoſti obiectus eſt. Liv. VII. 10. apud Graecos *προβάλλεσθαι* abſolute Xenoph. Cyrop. II. 3. 10.

Hic profugis ſedes, aduerſaque ſigna furori,
Seruandis hic caſtra bonis. Hucusque minatus
Haerebat, retroque fuga cedebat inerti.
Haud ſecus hiberno tumidus cum vortice torrens,
Saxa rotat, volvitque nemus, pontesque reuellit,
Frangitur obiectu ſcopuli, quaerensque meatum
Spumat, et illiſa montem circumtonat vnda.
Qua dignum te laude feram, qui paene ruenti,
Lapſuroque tuos humeros obieceris orbi?
Te nobis trepidae ceu ſidus dulce carinae
Oſtendere Dei, geminis quae laſſa procellis

v. 266. *ſedes*, vbi domicilium ponere atque in tuto eſſe poterant. *aduerſa ſigna.* praeſidium ſigna in hoſtem inferens eique reſiſtens.

v. 267. 268. *hucusque minatus Haerebat.* Vsque ad Stilichonem inſecutus eſt homines, quo viſo haeſit, impetu eius auctoritate huius viri quaſi retuſo. *inerti*, ignaua.

v. 269 ſeq. Hac comparatione ſaepe vſi ſunt poetae. cf. Lucret. I. 282 ſeqq. Valer. Flacc. VI. 632 ſeqq. Stat. Theb. III. 671 ſeqq. Sil. Italic. IV. 520 ſeqq. Quint. Calab. X. 171 ſeqq. et quae praeterea ad Sil. laudat Ruperti.

v. 270. 272. Verſus ipſi exprimunt vim rapidi fluminis omnia ſecum abripientem, eius adpulſum ad ſcopulos tumultumque circa molem curſum morantem.

v. 274. *humeros obieceris.* Burmannus proponere videtur *ſubieceris.* Virgil. Aen. II. 721. Prius h. l. praeſtat. Eſt enim ſermo de *paene ruenti lapſuroque orbe*, ni fulciatur. Petitum hoc a re iam inclinata, quae humero obiecto ſuſtentatur et in priſtinam ſedem reprimitur. *Subiiciuntur* autem humeri rebus, quae portandae ſunt.

v. 275. *ſidus dulce* Caſtoris et Pollucis intelligo, quorum ſtellae ſalutares erant nautis. cf. Horat. od. I. 12 25 ſeqq. Nihil tamen impedit, quominus aliud intelligas. cf. Quint. Calab. II. 102 ſeqq.

v. 276. *geminis procellis.* Delrius procellas vndarum et venti intelligit, quod Burmannus probat, laudatque Ovid. Heroid. II. 35. et Noſtrum XXVIII. 140. Gesnerus fluctus intelligit per vices vtrumque latus nauis ferientes. Equidem procellas duorum ventorum ſibi contrariorum intelligo, quas poëtae ſaepe inducere ſolent ſecuti memorabilem locum Homer. Odyſſ. ε. 330 ſeqq. cf. Valer. Flacc. I. 639 ſeqq. Sil. Italic.

Tunditur, et victo trahitur iam caeca magiſtro.
Inachius rubro perhibetur in aequore Perſeus
Neptuni domuiſſe pecus, ſed tutior alis:
Te non penna vehit. Rigida cum Gorgone Perſeus:
Tu non vipereae defenſus crine Meduſae.
Illum vilis amor ſuſpenſae virginis egit:
Te Romana ſalus. Taceat ſuperata vetuſtas;
Herculeos conferre tuis iam deſinat actus.
Vna Cleonaeum paſcebat ſilua leonem;

XVII. 268 ſeq. *Talia dum maeret, diuerſis flatibus acta In geminum ruit vnda latus, puppimque ſub atris Aequoris aggeribus tenuit ceu turbine merſam.* adde Horat. epod. X. 3 ſeq. Lucan. V. 570. Noſtrum XXIX. 203 ſeq.

v. 277. *coeca* nullius conſilio recta. *victo magiſtro* arte magiſtri ſeu gubernatoris tempeſtatis vehementia victa, qui nauem vndis et ventis reliquit.

v. 278. *Inachius Perſeus.* Princeps generis fuerat Inachus. *rubro in aequore.* Barthius, quem Gesnerus ſequitur, ad naturalem maris in his locis colorem hoc videtur referre auctoritate nitens Manilii V. 548, vbi tamen *infecti* legit pro *infeſti*, quod verius eſt. *rubro* h. l. eſt tincto cruore belluae. Rem narrat Ovid. Met. IV. 662 ſqq. et Manil. V. 537 ſeqq. qui 602 ſeq. de bellua dicit: *Efflat et in coelum pelagus, mergitque volantem Sanguineis vndis pontumque extollit in aſtra.* cf. Valer. Flacc. II. 540 ſeqq.

v. 279. *Neptuni pecus* piſtricem ſeu cetum. Sic Horat. od. I. 2. 7. ibi v. Iani. *alis* Mercurii talaribus.

v. 280. *rigida*, cuius adſpectu homines in lapides mutabantur.

v. 282. *vilis* ſi eum cum ſalute Romana compares. *virginis*, Andromachae. alii legunt *coniugis*, quod aeque locum poteſt habere. cf. Broukh. ad Tibull. III. 11. 4. *ſuſpenſae*, ad rupes adligatae. *egit*, adduxit, vt liberationem virginis ſuſciperet.

v. 283 ſeqq. Iam Herculis labores cum rebus geſtis Stilichonis comparat ita, vt hunc illo ſuperiorem fuiſſe demonſtret. In illis laboribus recenſendis poetae recentiores ſaepe luxuriati ſunt, ſaepe inepti et frigidi fuerunt, vt Sidon. Apollin. IX. 91 ſeqq.

v. 284. *actus*, labores, res geſtas. Valer. Flacc. II. 5.

v. 285. *Cleonaeum leonem*, vulgo νέμεον. ſeu νεμεαῖον. Nam Cleone ſeu Cleonae oppidum Argol. non longe a

Arcadiae ſaltum vaſtabat dentibus vnum
Saeuus aper; tuque o compreſſa matre rebellis
Non vltra Libyae fines, Antaee, nocebas;
Solaque fulmineo reſonabat Creta iuuenco,
Lernaeamque virens obſederat hydra paludem:
Hoc monſtrum non vna palus, non vna tremebat
Inſula, ſed Latia quidquid ditione ſubactum
Viuit, et a primis Ganges horrebat Iberis.
Hoc neque Geryones triplex, nec turbidus Orci
Ianitor aequabunt, nec ſi concurrat in vnum
Vis Hydrae, Scyllaeque fames, et flamma Chimaerae.
Certamen ſublime diu, ſed moribus impar

ſilua Nemea. Fabulam narrat Apollod. II. 4. 10.

v. 287. *Saeuus aper* ἐρυμάνθιος κάπρος. Apollod. II. 5. 7. *compreſſa matre rebellis*. De pugna Herculis cum Antaeo v. Apollod. II. 5. 11. Pindar. Pyth. IX. 185. et Lucan. IV. 598 ſeqq. *rebellis* is eſt, qui victus arma rurſum ſumit. Hic Antaeus humi deiectus (*compreſſa matre*) ab Hercule, *noua alimenta*, vt ait Ovid. Met. IX. 183, virium accipiebat a terra, pugnamque ſemper cum Hercule iterabat. cf. Ovid. l. c. 81.

v. 289. *fulmineo iuuenco*. Cretae taurus intelligitur, Lucret. V. 26, quem Hercules interfecit Pauſan. I. 27. 9. Quint. Calab. VI. 237 ſeqq. *fulmineo*, πυρπνόῳ.

v. 290. *Hydra* Apollod. II. 5. 2. *virens* ſolemne venenatorum epith. Horat. od. I. 17. 8.

v. 291. *Hoc monſtrum*, Rufinum.

v. 293. *a primis Ganges Iliberis* pro: quotquot eas terras incolunt, quae ab occidente ad orientem porriguntur.

v. 294. *Geryones triplex*. Apollodor. II. 5. 10 ſeqq. Cum toto hoc loco compara Horat. od. IV. 4. 61 ſeqq.

v. 295. *Orci ianitor* Cerberus. Apollod. II. 5. 12. *turbidus* explicatur a Sil. Italic. II. 551 ſeqq. v. ibi Ruperti.

v. 296. *fames*, qua abſorbet omnia. cf. Broukh. ad Tibull. IV. 1. 74. *vorax* dicitur a Catull. LXIV. 156. et ab Ovid. in Ib. 387. *flamma Chimaerae*, a Virgil. Aen. VI. 288. *flammis armata* vocatur. vid. ibi Seruium et Ovid. Met. IX. 646 ſeq. cf. Homer. Il. ζ. 180 ſqq. Heſiod. Gener. D. 319 ſeqq. Lucret. V. 902 ſeqq.

v. 297. *Certamen ſublime diu*. Barthius ait, *certamen* hoc *ſublime* dici, quod ad clauos reipublicae geſtum ſit

Virtutum, ſcelerumque fuit. Iugulare minatur:
Tu prohibes; ditem ſpoliat: tu reddis egenti;
Eruit: inſtauras; accendit proelia: vincis.
Ac velut infecto morbus crudeſcere coelo
Incipiens primos pecudum depaſcitur artus;
Mox populos vrbesque rapit, ventisque peruſtis
Corruptos Stygiam peſtem deſudat in amnes:
Sic auidus praedo iam non per ſingula ſaeuit,
Sed ſceptris inferre minas, omnique peremto
Milite, Romanas ardet proſternere vires.
Iam gentes Iſtrumque mouet, Scythiamque receptat

omnium animis in euentum erectis. Loca, quae laudat, huc parum faciunt. Gesnerus ita dici putat, quia tamdiu ſublime fuerit, quamdiu erigeret ſe vterque pugnantium vt galli gallinacei. Laudat Virgil. Aen. V. 426 ſeq. Sed *ſublime* ſine dubio vocari poteſt *certamen*, quod gerunt virtutes omnes contra omnia vitia, quum ab vtraque parte ſummis viribus ſummaque contentione pugnetur. *moribus impar* explicatur ſequentibus, quatenus certamen erat inter homines moribus diſpares, quorum alter omnia euertere alter euerſa reſtituere ſtudebat.

v. 301 ſeq. De ortu et progreſſu peſtis cf. Homer. Il. α. 43 ſeqq. Lucret. VI. 1136 ſqq. Virgil. Georg. III. 474 ſeqq. Ovid. Met. VII. 528 ſeqq. Senec. Oedip. 133 ſeqq. Sil. Italic. XIV. 582 ſeqq. *infecto coelo* aere corrupto.

v. 302. *depaſcitur pecudum artus*, pro: pecudes interimit; ſed illud morbo tabido aptius.

v. 303. *ventisque peruſtis.* Auſtris calidis.

v. 304. *peſtem deſudat in amnes*, peſte inficit amnes. Proprie aeſtus ipſe corrumpit aquas ſtagnantes, earumque exhalationes aërem inficiunt, peſtilentemque reddunt. Ovid. l. c. 533 ſeqq. *Conſtat et in fontes vitium veniſſe lacusque, Milliaque incultos ſerpentum multa per agros Erraſſe, atque ſuis fluuios temeraſſe venenis.*

v. 305. *per ſingula*, in ſingulos homines.

v. 306. 307. Excitat barbaros Rufinus, vt prouincias inuadant. Perſuaſerat enim ſibi, in illis turbis quum maior exercitus cui non admodum gratus erat, pars periiſſet, facilius ſe rerum ſumma eſſe potiturum. *peremto milite*, barbaris illum obiiciendo.

v. 308. *gentes Hiſtrumque*, pro: gentes ad Hiſtrum ha-

Auxilio, traditque ſuas hoſtilibus armis
Relliquias. Mixtis deſcendit Sarmata Dacis,
Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Maſſagetes, caeſamque bibens Maeotida Alanus,
Membraque qui ferro gaudet pinxiſſe Gelonus,
Rufino collecta manus. Vetat ille domari,
Innectitque moras, et congrua tempora differt

bitantes. *receptat*, quaſi hoſpitio recipit. Cic. pro Milone. 19. *latronum occultator et receptator.* Liv. XXXIX. 17. *ne quis reciperet, celaret, ope vlla iuuaret.* Haec Burmannus laudat.

v. 310. *reliquias*, i. e. ea, quae ipſe non ſpoliauerat aut vaſtauerat, ea tradit perdenda hoſtibus barbaris. *Dacis. Daci* aſpera ac dura gens trans Iſtrum habitans, ſemperque fines Romanos infeſtans, ſub Auguſto nondum debellata (Sueton. Aug. 8. Flor. IV. 12.) tandem ſub Traiano ſubacta eſt. v. infra XXVIII. 335. *Sarmata. Sarmatae* circa ea loca habitabant, quae Polonia olim complectebatur.

v. 311. 312. *Maſſagetes.* cf. la Cerda ad Virgil. Georg. III. 463. Burmann. ad Valer. Flacc II. 157. Maſſagetae inclyta Scythiae orientalis gens, Parthis vicina. Herod. II. 201. Sanguinem equinum in deliciis habebant. *in pocula* i. e. potandi cauſa. *Alanus. Alani* etiam Scythiae populus bellicoſiſſimus circa Maeotim habitans. interpp. ad Lucan. VIII. 223. ed. Oudendorp. *caeſam.* Glacies, qua Maeotis erat tecta, bipennibus erat caedenda et ſoluenda, vt potum ſibi compararent. Ovid. Triſt. III. 10. 21 ſeqq. Stat. Theb. XII. 525 ſeqq. cf. infra XXXV. 65 ſeq.

v. 313. *Membraque qui ferro — Gelonus.* Colorem cuti ferrea acu punctae vel inurebant vel inungebant vt multae barbarae gentes vel pulchritudinis, vt putant, gratia, vel ad culices arcendos, vel ad corpus contra frigus muniendum, vel ad terribiliorem adſpectum ſibi conciliandum. v. Heyne ad Virgil. Georg. II. 115. Sext. Empiric. III. 24.

v. 314. 315. In verbis nulla eſt difficultas, quaeritur tamen, quorſum haec ſpectent. Equidem iis accedo, qui ad Promotum a Rufino proditum haec trahunt. Ille equeſtribus copiis praeerat, eiusque maxime opera barbari, qui provincias inuaſerant, erant repulſi. Quum igitur de Imperatore tam bene meritus eſſet, arrogantiam Rufini ferre non poterat, eique in concilio publico ſuperbienti colaphum infregit. Quam con-

Nam tua quum Geticas ſtrauiſſet dextra cateruas,
Vlta Ducis ſocii letum, parsque vna maneret
Debilior, facilisque capi: tunc impius ille
Proditor imperii, coniuratusque Getarum
Diſtulit inſtantes eluſo principe pugnas,
Hunnorum laturus opem, quos affore bello

tumeliam Rufinus vt vindicaret, impetrauit a Theodoſio, vt Promotus continuo ad exercitum proficiſci iuberetur, qui caſtra ad Danubium habebat. In illo itinere quum incidiſſet in barbarorum inſidias, quas Rufinus ei ſtruxerat, occiſus eſt. v. Zoſim. IV. 51. Hac caede ducis quum barbari ferociores eſſent facti, inſolentiusque ſe gererent, Stilicho miſſus eſt, qui animos illorum contunderet. Sed quum totam Baſtarnarum gentem poſſet delere, Rufini fraude a Theodoſio iuſſus eſt bellum omittere. Haec colligi poſſunt ex XXI. 95 ſeq. Quemadmodum autem ſingula geſta ſint, memoriae non eſt proditum. *domari* ſc. barbaros. *congrua tempora*, opportunitatem barbaros debellandi. Haec explicantur per ſequentia.

v. 316. *Nam tua quum Geticas* cet. cf. XXI. 106 ſqq. Quando hoc acciderit, non liquet, neque alii ſcriptores, quod equidem ſciam, huius cladis mentionem faciunt, quae illata Getis debet eſſe, antequam ad bellum contra Eugenium Theodoſius proficiſceretur.

v. 317. 319. *ducis*, Promoti. Genitiv. *Getarum* pendet a ſequenti *pugnas* et *coniuratus* abſolute poſitum eſt, vt infra XXVI. 49.

v. 320. *Diſtulit — pugnas.* Qua ratione hoc factum ſit ignoratur. Probabile eſt, de induſtria Claudianum haec tantum ſignificaſſe, non quidem propterea, quia aequalibus notiſſima deberent eſſe; nam quae vel ad laudem Stilichonis vel ad infamiam Rufini pertineant, ea ſolet copioſe exponere ſiue nota ſint omnibus nec ne. Verum ea, quae nutu tantum indicat, Theodoſii gloriae vel eatenus poterant officere, quatenus ſibi a Rufino imponi paſſus ſit, id quod ſatis declarant verba *eluſo Principe.*

v. 321. 322. Diſtulit pugnas Getarum, quibus deleri potuiſſent, vt illis opportunitatem procuraret Hunnorum auxiliis ſe muniendi, quos ſciebat opem laturos eſſe Getis adflictis. *laturus opem* ſc. Getis, i. e. differenda clade facturus, vt auxilium illis ferri poſſet ab Hunnis. *coniungere* pro: coniuncturos eſſe. Ceterum v. 321. 322. vel intempeſtiue intruſi vel

Norat, et inuisis mox se coniungere castris.

inde nati esse videntur, quod, nescio quis, ad lacunam explendam, verba vtcunque coniunxerit, quae ante versibus interiectis distarent. Varietas temporum adeo dura est, vt non excusari, nedum confirmari possit exemplo, quod ex Nostro Burmannus profert (XXII. 7.). Deinde sensus tolerabilis tantum ex illis verbis non elici, sed vi adhibita extorqueri potest, qui tamen, vel si sponte prodeat, parum hoc loco satisfacit. Caute quidem Claudianus loquitur, vt Theodosii memoriae parcat, quemadmodum supra monuimus, sed satius fuisset, vel omnino tacere, quam ea proloqui, quae, quorsum pertineant, quomodoque inter se cohaereant, nescias, etiamsi integram illius aeui historiam fortuna seruasset. Quae ego diuinare possum, haec sunt. Stilicho in eo erat, vt inclusos Getas occidione deleret. Hoc Rufinus metuens Hunnos excitat, qui ab alia parte prouincias Romanas inuadant, ac Theodosio persuadet, vt pace cum Getis subito facta in hostem magis timendum arma conuertat. Illico Stilicho iubetur foedere cum Getis icto contra Hunnos proficisci, quos exercitui Romano magnam cladem inlaturos esse Rufinus sperauerat, Quae res sane eum non magnopere fefellit, vt ex silentio Claudiani ipso colligere possis. Hic enim liber finitur, dum adhuc bello contra Hunnos Stilicho detinetur. Megaera iubet Iustitiam ad prouinciarum vastationem adtendere. Illa contra praedicit, Rufinum olim daturum esse poenam proditionis suae, atque vel sepulchro cariturum. Mirum omnino est, nihil de exitu huius expeditionis contra Hunnos memoratum esse, nisi quod colligi potest ex v. 349 seq. quamquam Stilichonis laudandi vberrimam materiam poeta inde arripere potuisset, etiamsi victoria non adeo splendida fuisset. Atque etiam est, quod magis mireris, nusquam alibi, si recte memini, ne in iis quidem libris, qui in consulatum Stilichonis inscripti sunt, Hunnorum mentionem fieri, nisi dicas, Chunos (XX. 338, et XXI. 110.) eosdem fuisse, quod tamen geographis non satis exploratum est (Mannert Geograph. d. Griech. u. Röm. T. IV. pag. 364.) et XXI. 110. Chuni inter eos populos referuntur, quibuscum Stilicho, quamquam eos exstinguere potuisset inclusos, iussus pacem et foedus fecit. Nominantur V. 270. sed magis in memoriam cladis acceptae quam victoriae de illis reportatae. Quae quum ita

Eſt genus extremos Scythiae vergentis in ortus
Trans gelidum Tanain, quo non famoſius vllum
Arctos alit. Turpes habitus; obſcoenaque viſu
Corpora; mens duro nunquam ceſſura labori;
Praeda cibus, vitanda Ceres, frontemque ſecari

ſint, res contra Hunnos Stilichoni, quamquam Claudianus Martem ſocium ei adiunxit, non ſatis ex ſententia ceſſiſſe videntur, ſed pactione potius non admodum honorifica quam armis bellum eſſe finitum. Ceterum aliquo modo res a Rufino turbatas Stilichonis vel conſilio vel armis pacatas fuiſſe, docet ipſa Theodoſii contra Eugenium expeditio, quae alioquin ſuſcipi non potuiſſet, atque haec ipſa forſan in cauſa fuit, vt Stilicho cum Hunnis quauis ratione deciderit.

v. 323 ſeq. Sequitur Hunnorum deſcriptio, quacum comparandi ſunt Ammian. Marcell. XXXI. 2. Sidon. Apollin. carm. II. 244 ſeqq. Zoſim. IV. 20. Iornand. de reb. Get. 24.

v. 325. 326. *obſcenaque viſu Corpora.* Ammian. Marcell. l. c. *prodigioſae formae, vt bipedes exiſtimes beſtias.*

v. 327. *Praeda cibus, vitanda Ceres.* Rapto viuebant, agrorum cultus non erat permiſſus. Ammian. M. l. c. *Nemo apud eos arat, nec ſtiuam aliquando contingit. frontemque ſecari Ludus.* Hoc difficilem habet explicatum. Geſnerus exiſtimat, *frontem* poſitum eſſe pro tota facie, imprimis pro genis et mento, interpretaturque illud ex Ammian. M. l. c. *Quoniam ab ipſis naſcendi principiis infantum ferro ſulcantur altius genae, vt pilorum vigor tempeſtiuus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur. Seneſcunt imberbes.* Verum hoc eſt extorquere ſenſum non elicere. Burmanno altera lectio placere videtur *fratresque necare Ludus;* laudat Lucan. VII. 182. et Noſtr. ſupra 77. quibus tamen locis illa minime poteſt confirmari. Equidem puto pro *Ludus* ſcribendum eſſe *Luctus*, vt ſenſus ſit: ſecando frontem luctum ſignificant. Sidon. Apollin. carm. VII. 238 ſeqq. *Vulnere vel ſi quis plangit, cui fleſſe periſſe eſt, Ac ferro peraraſſe genas, vultuque minaci Rubra cicatricum veſtigia defodiſſe.* Herodot. IV. 71. memorat, Scythas regem ſuum mortuum ita ſolere lugere: τοῦ ὠτὸς ἀποτάμνονται, τρίχας περικείρονται, βραχίονας περιτάμνονται, μέτωπον καὶ ῥῖνα καταμύσσονται,

Ludus, et occiſos pulchrum iurare parentes.
Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptauit equis. Acerrima nullo
Ordine mobilitas, inſperatique recurſus.
Quos tamen impauidus contra ſpumantis ad Hebri
Tendis aquas, ſic ante tubas ferrumque precatus:
  Mauors, nubifero ſeu tu procumbis in Haemo,
Seu te cana gelu Rhodope, ſeu remige Medo

διὰ τῆς τε ἀριστερῆς χερὸς ὀϊστοὺς διαβυνέονται.

v. 328. *et occiſos pulchrum iurare parentes.* Patres ſenio adfectos ac viribus defectos a liberis occiſos eſſe notum eſt ex Herodot. I. 216. de Maſſagetis. cf. quae Fabricius laudat ad Sext. Empiric. Pyrrh. Hyp. II. 24. Ex verbis ipſis duplex ſenſus oritur, vel: pulchrum ducunt iurare, parentes a ſe eſſe interfectos, beneficium hoc collatum eſſe a ſe in parentes; vel: pulchrum ducunt iurare per parentes interfectos. Poſterius mihi magis placet. cf. Valer. Flacc. VI. 122 ſqq. qui idem de Iazygibus memorat, quorum dux Geſander manes interfecti a ſe parentis ſic implorare inducitur v. 288 ſeqq. *Sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato Suggere nunc animamque parem; ſi fata peroſo Tarda tibi turpesque moras non ſegnius ipſi Paruimus.* Ceterum idem fere orationis color eſt apud Stat. Theb. II. 85 ſeqq.

v. 329. *nubigenas biformes*, Centauros. cf. Virgil. Aen. VII. 674 ſeqq. Eadem fere dicit Ammian. Marcell. l. c. *Verum equis prope adfixi duris quidem ſed deformibus, et muliebriter iisdem nonnumquam inſidentes, funguntur muneribus conſuetis.*

v. 332 ſeqq. Contra illos Hunnos, qui Thraciam inuaſerant, Marte prius in auxilium vocato, tendit Stilicho, iisque magnam cladem infert. Sed ne haec quidem, quando et quemadmodum geſta ſint, ex annalium monumentis, quibus quidem tempus pepercit, ſatis nota ſunt.

v. 333. *ante tubas ferrumque*, ante pugnam.

v. 334. *ſeu — ſeu.* εἴτε — εἴτε. Theocrit. I. 123 ſeqq. infra XXIV. 208 ſeqq. Stat. Silv. III. I. 23 ſeqq. *procumbis*, quietem et ceſſationem Martis deſignat. cf. Noſtr. I. 120, IV. 17 ſeqq. Stat. Theb. VII. 40 ſeqq. v. infra 340 ſeq.

v. 335. *cana gelu.* Theocrit. VII. 76 ſeq. Εὖτε χιὼν ὥς τις κατετάκετο μακρὸν ὑφ' Αἷμον Ἢ Ἄθω ἢ Ῥοδόπαν ἢ Καύκασον ἐσχατόεντα.

Sollicitatus Athos, seu caligantia nigris
Ilicibus Pangaea tenent, accingere mecum,
Et Thracas defende tuos; si laetior adsit
Gloria: vestita spoliis donabere quercu.
Audiit illa pater, scopulisque niualibus Haemi
Surgit, et hortatur celeres clamore ministros:
Fer galeam, Bellona, mihi, nexusque rotarum
Tende, Pauor; frena rapidos, Formido, iugales.
Festinas vrgete manus. Meus ecce paratur
Ad bellum Stilicho, qui me de more tropaeis
Ditat, et hostiles suspendit in arbore cristas.
Communes semper litui, communia nobis
Signa canunt, iunctoque sequor tentoria curru.
Sic fatus campo insiliit, lateque fugatas
Hinc Stilicho turmas, illinc Gradiuus agebant
Et clipeis et mole pares. Stat cassis vtrique

v. 336. *Sollicitatus Athos.* Rem narrat Herodot. VII. 21. cf. Iuuenal. X. 173 seqq.

v. 337. *Pangaea. Pangaeus* Thraciae mons.

v. 338. *Thracas tuos.* Thracia sedes Martis propria. Homer. Odyss. ϑ. 361. Virgil. Aen. III. 13. Sil. Italic. I. 433. Eius domum describit Stat. Theb. VII. 40 seqq.

v. 339. *vestita spoliis quercu.* tropaeo. cf. Virgil. Aen. XI. 5 seqq. Stat. Theb. II. 704 sqq.

v. 342 seq. *Fer galeam* cet. De armis et insignibus Martis v. Sil. Italic. IV. 430 seqq. Stat. Theb. III. 424 seqq. Callimach. H. in Del. 64. et 136. ibi Spanh. *nexusque rotarum Tende.* Barthii opinionem, nexus rotarum esse paraxonium vel embolodeten, de quo Scheff. d. re Veh. I. 5, reprobat Burmannus, quia de illo, quum clauus sit, qui extremitati axis iniicitur, non possit dici *tendi.* Ipse quid sentiat, parum explicite exprimit. Gesnerus funes intelligit axibus illigatos, id sibi antiqua monumenta declarare videntur.

v. 343. *Pauor. Formido,* δεῖμος et φόβος alias Martis sunt equi. Homer. Il. δ. 439. Valer. Flacc. III. 89. Secundum alios eius filii cf. Eust. ad Hom. l. c. et Burmann. ad Valer. Flacc. II. 204.

v. 344. *Festinas vrgete manus.* simpl. pro: properate. *paratur*, parat se.

v. 346. v. supra ad 341.

v. 348. *iunctoque sequor* cet. eius sum commilito.

v. 351. *Et clipeis et mole pares.* Iisdem armis indu-

Sidereis hirſuta iubis, loricaque curſu
Aeſtûat, et largo ſatiatur vulnere cornus.
Acrior interea voto, multoque Megaera
Luxuriata malo, maeſtam deprendit in arce
Iuſtitiam, diroque prior ſic ore laceſſit:
En tibi priſca quies, reuocataque ſecula rurſus,
Vt rebare, vigent. En noſtra potentia ceſſit,
Nec locus eſt vſquam Furiis. Huc lumina flecte.
Adſpice barbaricis iaceant quot moenia flammis;
Quas mihi Rufinus ſtrages, quantumque cruoris
Praebeat, et quantis epulentur caedibus hydri.
Linque homines, ſortemque meam; pete ſidera; notis
Autumni te redde plagis, qua vergit in Auſtrum
Signifer, aeſtiuo ſedes vicina Leoni.

tus erat Stilicho, quibus Mars, eademque erat ſtatura et corporis habitu. Virgil. Aen. XII. 161. *ſtat* pro: eſt, vt ſaepius.

v. 352. *Sidereis hirſuta comis.* Inſtar ſiderum fulgorem emittens. Sic Barth. qui laudat Virgil. Aen. X. 270 ſeq. Poteſt quoque de niueis iubis ſeu criſtis intelligi Sil. Italic. IV. 13 ſeq. Stat. Theb. IV. 129 ſeq. Gesnerus imaginem putat eſſe criſtae in altum et velut verſus ſidera erectae. Minus bene.

v. 353. *Aeſtuat*, ſudore perfunditur. Heinſ. praefert *curſum aeſtuat*, quod procul dubio elegantius eſt. *ſatiatur.* Haſta ſaepius dicitur *ſitire* cruorem, *ſatiari* cruore, *libare*, *delibare* ſanguinem cet. v. Ruperti ad Sil. Italic. V. 274.

v. 354 ſeqq. Megaera caedibus et incendiis, quae per Rufinum vbique fecerat, inſolentior facta Iuſtitiae inſultat vltroque eam laceſſit. Vel ex hoc colligi poſſe videtur, victoriam a Stilichone de Hunnis reportatam adeo ſplendidam non fuiſſe. Neque Iuſtitia in iis, quae reponit, victoriae magnitudine ſe ſolatur propter mala imperio a barbaris illata, ſed ſpe tantum Honorii, cuius imperio, fuſis atque ſubactis hoſtibus, aetas aurea reditura ſit. *voto*, rerum ſucceſſu proſpero.

v. 355. *Luxuriata*, gauiſa. Ovid. Triſt. V. 1. 44. A. A. II. 437. *arce* Aulae imperatoriae.

v. 357. *ſecula* ſc. aurea.

v. 360. *iaceant*, vaſtata ſunt.

v. 363. *ſortem*, pro eo poſitum, quod ſorte obtigit. h. l. regnum, dominium, terras.

v. 364. 365. Redde te ſedi tuae conſuetae, quae eſt in-

Iam pridem geminaeque vacant confinia Librae,
Atque vtinam per magna ſequi conuexa liceret.
Diua refert: Non vlterius bacchabere demens.
Iam poenas tuus iſte dabit; iam debitus vltor
Imminet, et terras qui nunc, ipſumque fatigat
Aethera, nec vili moriens condetur arena.
Iamque aderit laeto promiſſus Honorius aeuo,

ter Libram et Leonem, in quo Librae ſigno ſol verſatur autumni tempore, quando in zodiaco procedens per aequatorem tranſit, auſtralique plagae adpropinquare coepit. Ceterum ſponte adparet cauſa, cur in Librae vicinia Iuſtitiae ſedes ſit collocata.

v. 369. *tuus iſte*, ignominioſe dictum, aut per contemtum. v. Ovid. Amor. I. 8. 57. *debitus* a fatis et diis deſtinatus. Burmann. ad Valer. Flacc. V. 21.

v. 370. *fatigat* h. l. turbat.

v. 371. *nec vili moriens c. a.* Is ne viliſſimo quidem terrae munere mortuus honorabitur.

v. 372. *promiſſus* tamquam oraculis et ſorte deorum. Valer. Flacc. II. 486. Sed quid hoc ſibi vult? Carmen hoc ſcriptum videtur non diu poſt Theodoſii M. mortem, quum iam diſſidium inter Stilichonem et Rufinum ortum eſſet, quod ille totius imperii curam et vtriusque filii tutelam a Theodoſio moribundo ſibi demandatam eſſe contenderet, ille autem contra Arcadii et Orientis tutelam ſibi vindicaret. Atque forſan tum ſcriptum eſt, quum pacatis Germanis gentibus Stilicho ſe adcingeret ad ea ſibi armis vindicanda, quae, vt prae ſe ferebat, iure ſibi negari non poſſent. Hoc elucere puto ex v. 371, vbi poeta IuſtitiamRufino ea praedicentem inducit, quae, vt legimus in ſequenti libro, euentum quodammodo habuere, niſi exiſtimes, et hunc librum exaratum eſſe poſt Rufini caedem. Cui tamen opinioni inter alia etiam hoc obſtat, quod hic liber cum ſequenti minime cohaeret, ſed ambo ita adornati ſunt, vt vterque per ſe conſiſtat totumque efficiat, adeo, vt diuerſis temporibus et concinnati et oblati ſeu recitati videantur, id quod iam Gesnerus animaduertit. An non autem poſtea praeſertim in hoc libro quaedam ab auctore addita, nonnullaque reficta ſint, vt diuinaſſe videretur in primo, quae accidiſſe memorat in altero, vt ambo vnum quaſi opus continuum abſoluerent fata Rufini ordine complectens, alia eſt quaeſtio, cuius ſolutio meris tantum coniecturis niti poteſt, quae nec

Nec forti genitore minor, nec fratre coruſco,
Qui ſubigat Medos, qui cuſpide proterat Indos.
Sub iuga venturi reges. Calcabitur aſper
Phaſis equo, pontemque pati cogetur Araxes.
Tuque ſimul grauibus ferri religata catenis
Expellere die, debellataſque draconum

loci huius ſunt nec temporis. Niſi autem cogitas, poetam iam animo videre, Stilichonem cum Honorio Conſtantinopolim profectum et totius imperii adminiſtrationem caeſo Rufino vindicatam, reliqua intelligi nequeunt. Hoc autem vt ſtatuere poſſis, neceſſe eſt ſimul vt ſtatuas, hoc conſilium a Stilichonis animo minime fuiſſe alienum, ſed poſtea variis rebus, quae vel prouideri vel caueri non potuerint, perturbatum. Summam rerum ſeu totius imperii regimen Stilichonem adfectaſſe, patet ex V. 5 ſeq. VII. 151 ſeqq. Atque, ſi Arcadio Orientis curam, Occidentis Honorio iam tum demandatam putaſſet, quid Honorio h. l. cum Medis et Indis negotii futurum eſſe poſſet? Hoc igitur Claudianus cogitaſſe putandus eſt, Germanis gentibus pacatis Stilichonem cum Honorio in Orientem eſſe profecturum, fratresque, Rufino interfecto, communi conſilio et Stilichone moderante, orbem terrarum recturos, atque ſic, Perſis quoque et Indis debellatis quum nullus hoſtis iam timendus ſit, auream aetatem eſſe redituram. Hoc ſi ſtatuas, v. 373 *fratre coruſco* de Arcadio poſſis explicare.

v. 373. *forti genitore.* Theodoſio. *fratre*, Arcadio. *corruſco*, glorioſo illuſtri.

v. 374. *proterat*, ſubigat. *cuſpide* haſta.

v. 375. 376. *calcabitur* ſc. ponte iunctus, ſeu, quod melius videtur, gelu concretus. Lucan. II. 585. habet: *gelidae Phaſidos vndae.* Huc quoque ſpectare videtur epithet. *aſper.* cf. Valer. Flacc I. 512 ſeq. et VII. 230. *pontemque pati* cet. Bene Gesnerus monet, h. l. adludi ad Virgil. Aen. VIII. 728. *pontem indignatus Araxes.* cf. Stat. Silv. I. 4. 79.

v. 377. *ferri catenis* pro: ferreis catenis.

v. 378. *die*, e locis ſuperis. Detruderis ad inferos. *tonſa comas debellatas draconum.* Bello ſuperati fingebantur ſemper comis tonſis, quia habitus hic ſeruorum erat. v. Burmann. ad Propert. IV. 9. 38. *Draconum comae* ſunt hydri, ceraſtae, ſerpentes in Furiae capite. *barathri receſſu* i. e. imo barathro.

Tonſa iubas imo Barathri condere receſſu.
Tum tellus communis erit; tum limite nullo
Diſcernetur ager; nec vomere ſulcus adunco
Findetur; ſubitis meſſor gaudebit ariſtis.
Rorabunt querceta fauis; ſtagnantia paſſim
Vina fluent, oleique lacus; nec murice tinctis
Velleribus quaeretur honos, ſed ſponte rubebunt
Attonito paſtore greges, Pontumque per omnem
Ridebunt virides gemmis naſcentibus algae.

v. 380. Sequitur aureae aetatis recurrentis deſcriptio. Comparentur Heſiod. Op. et D. 108 ſeqq. Ovid. Met. I. 89 ſeqq. Tibull. I. 3. Senec. Hipp. 525 ſqq. Octav. 397 ſqq. la Cerda ad Virgil. Eclog. IV.

v. 382. *ſubitis*, ſubito, ſponte natis.

v. 383. *Rorabunt querceta fauis*. Quercus ſtillabunt mel.

v. 385. *nec murice tinctis Velleribus quaeretur honos*. Nec arte conciliabitur lanae color purpureus. *murice tinctis* pro: tingendo vellera murice. Hunc ſenſum eſſe debere, ex oppoſito patere videtur. *ſed ſponte rubebunt* cf. Virgil. Eclog. IV. 45. Iuvenal. XII. 40 ſeq.

v. 387. *Ridebunt*. Propter adſpectum laetum. *gemmis naſcentibus* Propert. I. 2. 13. *Litora natiuos per ſe dant picta lapillos*.

IV.

CL. CLAVDIANI IN RVFINVM

LIBRI II.

PRAEFATIO.

ARGVMENTVM.

Hortatur poeta in praefatione Musas et Apollinem, quum iam Helicon liber sit ab hostili strepitu, ad Stilichonem ornandum, a quo defensi sint; ipsumque Stilichonem excitat, vt, parto otio et tranquillitate, carminibus aures vacuas praebeat exemplum Martis secutus.

Pandite defensum reduces Helicona sorores,

COMMENTARIVS.

Hanc praefationem alii bello Gildonico praefigendam censent. Quin Barthius existimat, eam ad aliquem ex libris deperditis pertinere. Quamquam haec res, quum ordo carminum in libris scriptis diuersus sit, neque ex ratione carminis ipsius, tam parum finita, quidquam colligas, ad liquidum perduci fortasse nequeat: hoc tamen facile euinci posse videtur, illud neque ad librum secundum in Rufinum, neque ad bellum Gildonicum pertinere.

v. 1. *Pandite Helicona.* Poeta furore correptus videtur sibi in Musarum sedibus versari, earum choris interesse cantusque audire, eaque, quae sibi audiuisse videtur, narrat seu repetit ceteris. Vt animo igitur videat Helicona, mente opus est ardore quodam agitata, qui non nisi Musarum adflatu seu instinctu contingere solet. Musae itaque dici possunt *pandere Helicona*, quatenus ab iis mens poetae ita exaltatur, vt sibi persuadeat, Heliconem oculis videre, atque in sacra-

Pandite; permiſſis iam licet ire choris.
Nulla per Aonios hoſtilis buccina campos
Carmina mugitu deteriore vetat.
Tu quoque, ſecuris pulſa formidine Delphis,
Floribus vltorem, Delie, cinge tuum.
Nullus Caſtalios latices et praeſcia fati
Flumina polluto Barbarus ore bibit.
Alpheus late rubuit, Siculumque per aequor
Sanguineas belli rettulit vnda notas.

tis Muſarum ſedibus verſari. Quapropter ſaepius illa dictione poetae vtuntur pro: adflate me veſtro diuino numine, aut: adeſte mihi, commemorate, ἔσπετε μοι. cf. Heyne ad Virgil. Aen. VII. 641. *reduces*, quae nempe timore bellico ſedibus ſuis fuerant pulſae. *defenſum*, hoſtibus fuſis fugatisque.

v. 2. *permiſſis*, ab hoſtibus non perturbatis. Sed quum *permiſſis* iam lateat in *licet*, alterutrum mihi ſuſpectum eſſet, niſi vel apud optimos quosque poetas hoc pleonasmi genus inueniretur. Ceterum antiquitus Muſae cogitabantur choros ducere in Helicone. Heſiod. Theog. 3, iisque poetae intereſſe Propert. III. 1. 54. et 3. 41 ſeq.

v. 3. *Aonios campos*. Ab Aonibus, qui Heliconem primi incolebant. Inde Muſae quoque vocantur *Aoniae ſorores*. cf. Heyne ad Virgil. Georg. III. 13. Ruperti ad Sil. Italic. VIII. 594.

v. 4. *mugitu*. Virgil. Aen. VIII. 526. Senſus: nulla buccina iam obſtrepit cantui, nec vis bellica Muſas expellit.

v. 5. *ſecuris*, nunc et in poſterum.

v. 6. *Floribus vltorem — cinge tuum*. i. e. victoris laudes cane, carmine eum celebra. Nam *flores*, *corona*, ſaepe pro carmine ponuntur, Muſaeque dicuntur *nectere coronam alicui*, quando eum carmine celebrant. Pindar. Pyth. VIII 27 ſeq. Iani ad Horat. od. I. 26. 7 ſeqq.

v. 7. 8. *Caſtalios latices*. vniuerſe pro Muſarum fontibus. *praeſcia fati*. v. ad Perſ. prolog. Dicebantur illi fontes bibentibus futuri praeſciendi vim praebere, praecipue Caſtalia. *polluto*, profano, contaminato.

v. 9. *Alpheus*. Elidis in Peloponneſo fluuius, cuius amores cum Arethuſa, qui fons eſt Syracuſis, noti ſunt ex Moſch. Idyll. VII. Ovid. Met. V. 572 ſeqq. Stat. Silv. I. 2. 203 ſeqq.

v. 10. *vnda* ſc. Alphei. *retulit notas ſanguineas belli per Siculum aequor*, quan-

Agnouitque nouos abſens Arethuſa triumphos,
Et Geticam ſenſit teſte cruore necem.
Immenſis, Stilicho, ſuccedant otia curis,
Et noſtrae patiens corda remitte lyrae.
Nec pudeat longos interrupiſſe labores,
Et tenuem Muſis conſtituiſſe moram.
Fertur et indomitus tandem poſt proelia Mauors
Laſſa per Odryſias fundere membra niues,
Oblitusque sui, poſita clementior haſta,
Pieriis aures pacificare modis.

doquidem hic fluuius per mare Siculum labi dicitur, ita vt aquis marinis non miſceatur, atque ſic Arethuſae infundi.

v. 11. *abſens*, a ſede belli remota.

v. 13. *curis* laboribus bellicis. Senſus: otio nunc te tradas poſt ingentes labores.

v. 14. *corda remitte*, laxa animum curis intentum, vt carmini poſſit vacare in tuum honorem compoſito.

v. 16. *tenuem moram*, paruum temporis ſpatium.

v. 18. *fundere membra*. De laſſo, qui recumbit. v. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 252. *Odryſias* v. ſupra ad III. 175.

v. 19. *oblitus ſui* i. e. morum ſuorum, furere enim in armis fere ſemper ſolet. *clementior* ſc. ſolito.

v. 20. *pacificare*, mulcere, delinire. Vſus autem eſt illa voce poeta, quia aures Martis adſuetae erant clamoribus bellicis, armorumque ſtrepitu ſemper perſonabant.

V.

CL. CLAVDIANI IN RVFINVM

LIBER II.

ARGVMENTVM.

Theodosio mortuo tutela vtriusque filii rerumque publicarum cura Stilichoni demandata est v. 1—6. Rufinus et scelerum conscientia et cupiditate motus bellum rursus molitur, reputans secum, magna pericula, quum nullo praesidio munitus sit, ab omnium odio sibi impendere, statuitque, in rerum euersione solatium sibi esse quaerendum, potestatemque arreptam non nisi morte relinquendam. v. 7—21. Excitat rursus gentes barbaras, quarum incursionibus prouinciae vastantur et imperium tot bellis quaesitum vno proditore paene euertitur. v. 22—53. Dum Constantinopolis obsidetur, ipse crudelitatem hostium laetus prospectat, gaudetque sibi soli ad hostes commeandi potestatem esse datam. Exit igitur subinde, sociis clientibusque stipatus, habituque Getico insignis. v. 54—85. Ciues interim ne hiscere quidem audent, calamitatem tamen tacite queruntur, omnibusque votis Stilichonem in auxilium arcessunt. v. 86—100. Stilicho, Occidente pacato, ineunte vere castra versus Orientem mouet. v. 101—123. Barbari statim castris munitis se includunt. v. 124—129. Quibus auditis Rufinus, timore perculsus, nescit, quid consilii capiat, summaque in anxietate versatur. v. 130—140. Recepto tamen animo Arcadium adit, docet, Stilichonem summam rerum adfectare, non sibi solum periculum creari, verum etiam Imperatori; quare iubeat illum Orientales copias remittere. Minis deinde additis edictum Arcadio extorquet. v. 141—170. Interim Stilicho castris hosti propius admotis copias instruit; milites eius omnes ardoris adeo pleni sunt, vt omni difficultate superata quemcunque hostem fudissent, Graeciamque ab igni ferroque defendissent. v. 171—193. Edicto adlato Stilicho obstupescit, dubitatque, vtrum mandatis pareat, an coepta peragat; tandem modestia victus conuertit se ad deos, eosque rogat, si decreuissent genus humanum perdere, cur non maris fluctibus solisue radiis, sed Rufino vtantur. Testatur, se inuitum arma deponere, militibusque mandata exponit. v. 194—219. Tunc milites tumultuantur, diuidique exercitum nolunt, exclamant, se belli cupidissimos esse, neque passuros, vt diuisione illa exercitus vires debilitentur; secuturos se esse Stilichonem, quocunque ab eo ducantur. v. 220—247. Verum Stilicho, vbi eos cohortatus est, vt mandatis pareant, castra cum suis

relinquit. v. 248—256. *Exercitus pars duce orbata desiderium eius amoremque cum indignatione in Rufinum exprimit, cuius proditionem metuat, profiteturque, quamquam Stilichoni Occidentis prouinciae sint demandatae, semper tamen se illum pro duce habiturum atque vindicaturum.* v. 257—277. *Quo facto miles tristis proficiscitur, clamque Rufino insidias parat. Consensus vero tantus fuit, vt nemo in itinere consilium initum proderet.* v. 278—292. *Rufinus nuncio adlato, Stilichonem cessisse mandatis, gloriatur, incendit clientes, insultat Stilichoni absenti, et, quum iam tutum se ab illius impetu existimet, epulas parari iubet, legiones corrumpere tentat, partemque regni sibi conciliare studet.* v. 293—316. *Verbis magnificis conscios in spem erigit.* v. 317—323. *Somno deinde capto videt per quietem caesorum vmbras, quarum vna ipsum compellat perque ambages interitum eius canit.* v. 324—334. *Luce orta Rufinus epulas parat, numos sua imagine cudi iubet, cultuque molli legiones salutatum procedit.* v. 335—347. *Ad Constantinopolim exercitus consistit pulchre instructus.* v. 348—365. *Dum Rufinus praeeunte Arcadio milites salutat, collaudat et suos cuique saluos esse nunciat, cornua exercitus paullatim circumducta se iungunt.* v. 366—380. *Ille omnium ignarus vrget Arcadium, vt se socium imperii pro tribunali declaret. Sed statim auditur militum, qui gladios iam strinxerant, vox tyrannidem illi exprobrans, seruitiumque detrectans.* v. 381—390. *Dum stupet Rufinus rerum nouitate adtonitus, vnus militum eum gladio transfigit; quo facto a multitudine laceratur.* v. 391—420. *Quin ciues quoque ex vrbe conuolantes laceratis membris insultant, caput hastae suffigunt, truncumque omni ludibrio adficiunt.* v. 421—439. *Inseritur adhortatio, ne quis fortunae adeo confidat, vt fiat insolens, sed Rufini exemplo sapere discat.* 440—453. *Rufini vmbra ad inferos proficiscens a caesorum vmbris ad iudices adducitur.* v. 454—465. *Locus iam describitur, vbi Minos sontes ab insontibus dirimit, Rhadamanthusque noxiis poenas infligit. Quibus rebus occupatus Rhadamanthus, quum vmbram Rufini animaduertisset, grauiter verbis eam corripit, et sceleribus exprobratis, grauissima supplicia ei dictat.*

Iam post edomitas Alpes, defensaque regna
Hesperiae, merita complexus sede parentem
Auctior adiecto fulgebat sidere mundus;

COMMENTARIVS.

Hoc carmen a priori disiunctum esse adeo, vt totum per se conficiat, vnusquisque, vel nemine monente, agnoscet. Videtur quoque diuerso tempore et scriptum et recitatum esse.

v. 1. *post edomitas Alpes* cet. Pertinet hoc ad res gestas Theodosii, qui Eugenium superauerat, et ad eiusdem Imperatoris apotheosin. De victoria de Eugenio reportata cf. Zosimum IV. 58.

v. 2. 3. *Hesperiae,* Italiae, seu omnino Occidentis. *Au-*

Iamque tuis, Stilicho, Romana potentia curis;
Et rerum commiſſus apex. Tibi credita fratrum
Vtraque maieſtas, geminaeque exercitus aulae.
Rufinus (neque enim patiuntur ſaeua quietem
Crimina, pollutaeque negant areſcere fauces)

ctior adiecto fulgebat ſ. m. ſc. Theodoſio poſt mortem in deos relato, quum mortui Imperatores Romani in noua ſidera tranſire crederentur, aut potius, adulandi eos eorumque poſteros cauſa, dicerentur. Inter Romanos fabulam de Iulio Caeſare in ſtellam crinitam mutato expoliuit Ovid. Met. XV. 843 ſqq. Alia exempla v. apud Virgil. Georg. I. 24 ſeqq. de Auguſto; Valer. Flacc. I. 15 ſqq. de Veſpaſiano; Lucan. I. 45. de Nerone; Stat. Theb. I. 22 ſeqq. de Domitiano, cet. *mundus* h. l. eſt coelum. *merita ſede*, quam, vt aiebant, virtutibus ſibi comparauerat. Eſt tamen a patribus eccleſiae magis quam ab aliis laudatus. v. Zoſim. IV. 27. 28. *parentem.* In hoc verbo emphaſis latet, patriſque patriae vim h. l. habet. Ceterum Theodoſii adſcenſus in coelum eleganter deſcribitur a Noſtro infra VII. 142 ſeqq.

v. 4. *Romana potentia.* imperium Romanum.

v. 5. *rerum apex*, ſumma rerum, vt paſſim. cf. Horat. od. I. 34. 14.

v. 6. *Vtraque maieſtas.* Claudianus ita rem narrat, tamquam Stilichoni ſoli Arcadii et Honorii tutela demandata ſit, quum contra Zoſimus memoriae prodiderit, ei Occidentis curam, Rufino Orientis eſſe traditam. Verum idem dicit (V. 4.) Stilichonem adfirmaſſe, ſibi a Theodoſio moribundo tutelam vtriusque Imperatoris curamque totius imperii eſſe traditam. Interim ex Noſtro ipſo elucet, penes Rufinum curam Orientis fuiſſe, atque id ſaltem eum obtinuiſſe, vt Arcadii tutor haberetur. *geminaeque exercitus aulae.* Quum enim Theodoſius non multo poſt Eugenium debellatum mortuus eſſet, Stilicho, tutor Honorii, exercitui praeerat, quo Theodoſius in bello contra Eugenium fuerat vſus, quique conſtabat ex copiis Orientis, quas ſecum duxerat ille Imperator. His, bello ciuili confecto, additae erant copiae Occidentis, quae magnam partem in caſtris Eugenii militauerant, ita vt totus exercitus nunc ex militibus Orientis et Occidentis conſtaret.

v. 8. *crimina.* v. ſupra III. 220 ſeqq. *pollutaeque negant areſcere fauces. areſcere* ſc. ſiti. Recuſant fauces ſiccae eſſe, ſitim tolerare nolunt.

Infandis iterum terras accendere bellis
Inchoat, et ſolito pacem vexare tumultu.
Haec etiam ſecum: Quanam ratione tuebor
Spem vitae fragilem? qua tot depellere fluctus
Arte queam? premor hinc odiis, hinc milite cingor.
Heu quid agam? non arma mihi, non principis vllus
Auxiliatur amor. Matura pericula ſurgunt
Vndique, et impoſiti radiant ceruicibus enſes.

Imago ſumta eſt a fera bellua. Lucan. I. 331 ſeq. IV. 239 ſeq.

v. 9. *accendere bellis terras.* Virgil. Aen. VII. 644. *quibus* (Itala terra) *arſerit armis. iterum.* Nam ſemel iam barbaras gentes ſollicitauerat, vt prouincias ferro ignique inuaderent. Tunc enim exiſtimabat, copiis regni pugnando adtritis facilius, quae ſibi propoſuiſſet, perfici poſſe, nam apud milites numquam fuiſſe gratioſus videtur, propterea, quia artibus aulae magis quam belli erat inſtructus. Nunc autem id agebat, vt barbarorum incurſionibus Arcadium timore perculſum cogeret, ſe in ſocietatem regni adſumere.

v. 10. *pacem.* Ante oculos habuit Lucan. IV. 210. *ſolito tumultu.* excitandis barbaris, vt prouincias inuaderent.

v. 12. *ſpem vitae fragilem* vitae partem futuram, tot periculis obnoxiam. *fluctus*, mala cumulo ingruentia.

v. 13. *Premor hinc odiis.* Omnium Arcadii imperio ſubiectorum odio ob crudelitatem et auaritiam premebatur. *hinc milite cingor.* Reſpicit Stilichonem cum exercitu, quo ſe iam circumuentum cogitat.

v. 15. *amor.* Ipſum Principem, ſecundum Claudianum, infenſum habebat. *matura pericula*, iam impendentia, caſura iam iam in caput meum. Lucan. I. 645.

v. 16. *impoſiti radiant ceruicibus enſes.* Impoſitus ceruici poteſt eſſe enſis ita poſitus ſeu ſuſpenſus, vt ceruicem ſeu collum tangat. *radiant*, quum motum enſis exprimat, quo filum, cui aptus eſt gladius, facile poteſt rumpi, periculum auget. Ipſum *impoſiti* cum delectu poſitum videtur; cum enim mucro collum paene tangat, enſis, rupto filo delabens, a collo non aberrabit. Ceterum cogitandus eſt habitus accumbentis caputque inclinantis, nam ſumtum hoc eſt a Damocle, cuius hiſtoria nota eſt cf. Horat. od. III. 1. 17 ſeqq. et not. ad Perſ. III. 40. Geſnero minus probatur Noſter, neſcire ſe ait, quomodo *impoſiti ceruicibus*

Quid reſtat, niſi cuncta nouo confundere luctu,
Inſontesque meae populos miſcere ruinae?
Euerſo iuuat orbe mori. Solatia leto
Exitium commune dabit, nec territus ante
Deſcendam. Cum luce ſimul linquenda poteſtas.
Haec fatus, ventis veluti ſi frena remittat
Aeolus, abrupto gentes ſic obiice fudit,
Laxauitque viam bellis, et, ne qua maneret
Immunis regio, cladem diuiſit in orbem,
Diſpoſuitque nefas. Alii per terga ferocis
Danubii ſolidata ruunt, expertaque remos

enſes poſſint *radiare*, totumque languidum putat. Verum *infeſti*, quod proponit, tantam vim mihi habere non videtur, quam *impoſiti*, quod reiicit.

v. 17. *luctu*, calamitate.

v. 18. *Inſontesque.* Inuidiam Rufino concitat.

v. 21. *Deſcendam* ex coniect. Burmanni. quum *diſcendam* cod. Leid. habeat. Deſcendere ii dicuntur, qui faſtigium, in quo collocati ſunt, relinquunt. cf. Lucan. I. 335 ſeq. Iuuenal. X. 112 ſqq. *Nec ante deſcendam* h. l. eſt: non ante linquam poteſtatem. Hoc adparet ex eo, quod ſequitur. *cum luce ſimul l. p.* In ordinem me cogi non patiar; poteſtas, malis artibus quaeſita et retenta, non niſi cum vita dimittenda eſt.

v. 22. 23. *ventis ſi frena remittat Aeolus.* pro: carcerem aperiat ventorum, ventis impetum concedat v. Heyne ad Virgil. Aen. I. 52 ſeqq. Valer. Flacc. I. 591 ſeqq. *abrupto obice*, laxatis clauſtris, i. e. ſublatis iis munimentis, quibus hoſtiles impetus antea reprimebantur. Idem dicitur de molibus, quibus aqua includitur. Virgil. Georg. II. 480. *gentes*, barbaros. *fudit*, effudit. Ruperti ad Sil. Italic. II. 151. Inſimulatur Rufinus remouiſſe praeſidia contra barbarorum irruptiones collocata, vt facilius prouincias inuaderent.

v. 25. 26. *cladem diuiſit in orbem. Cladem* poſuit pro: gentes barbaras, quae cladem inferrent. *diuiſit*, quod multis exemplis h. l. Burmannus illuſtrauit, idem eſt, quod ſequens *diſpoſuit. orbem*, imperium Romanum. Sic quoque *nefas* explicandum, eſt enim dictum pro bello ſeu belli calamitate. Lucan. IV. 172. Salluſt. Catil. 43. 2. habet *diuiſa negotia.* v. ibi Cort. *Diſponere* verbum militare eſt. Lucan. VI. 289. VIII. 603.

Frangunt ſtagna rotis; alii per Caſpia clauſtra,
Armeniasque niues inopino tramite ducti
Inuadunt Orientis opes. Iam paſcua fumant
Cappadocum, volucrumque parens Argaeus equorum.
Iam rubet altus Halys; nec ſe defendit iniquo
Monte Cilix. Sýriae tractus vaſtantur amoeni;
Aſſuetumque choris, et laeta plebe canorum
Proterit imbellem ſonipes hoſtilis Orontem.

ferocis. A barbaris ſumtum, qui ad ripam Danubii habitabant. v. Noſt. infra XVII. 53.

v. 28. *Frangunt* non ad crepitum rotarum et impreſſas orbitas cum Gesnero retulerim, ſed ad multitudinem hoſtium, qua glacies infringitur, vt rimas ducat. Saepe vtrumque innuitur. cf. Valer. Flacc. VI. 154, Lucan. V. 439 ſeq. Sidon. Apollin. carm. II. 268 ſeqq. Noſt. infra VII. 150. *Caſpia clauſtra*, portae, πύλαι, eadem ſunt, quae intelliguntur Lucan. VIII. 222. v. ibi Oudendorp. cf. Euſtath. ad Dionyſ. Per. v. 1039. Priſcian. Perieg. 949 ſeqq. et Avien. Deſcript. orb. terr. 1229 ſeqq. Per illa clauſtra, ſita inter montes Caſpios, qui nunc vocantur *Harka-Koh* et *Siah-Koh*. iter erat in Indiam. Mannert. Geograph. d. Gr. u. R. T. V. pag. 175 ſeq.

v. 29. *Armeniasque niues*. Per montes Armeniae niue tectos. Inter quos montes fuit Niphates celeberrimus, vnde ſaepe Armenia dicta eſt. Horat. od. II. 9. 20. *inopino tramite*, per quem nemo exercitum ductum iri exſpectaverat.

v. 30. 31. *paſcua Cappadocum*. Cappadocia prouentui equino aptiſſima habebatur. Solin. 47. De equis Cappadocum v. Wernsdorf. in excurſu X. ad Nemeſian. Cyneg. Poet. lat. m. T. I. pag. 260 ſeqq. et Burmann. ad Gratii Cyneg. v. 507. *Argaeus*, mons Cappadociae. cf. infra XXIX. 191 ſeqq.

v. 32. 33. *Halys*, Aſiae minoris fluuius notiſſimus. *iniquo monte*. Curt. III. 4. 6. *Namque perpetuo iugo montis aſperi ac praerupti Cilicia includitur; quod quum a mari ſurgat, velut ſinu quodam flexuque curuatum, rurſus altero cornu in diuerſum litus excurrit. Per hoc dorſum, qua maxime introrſum mari cedit, aſperi tres aditus et peranguſti ſunt, quorum vno Cilicia intranda eſt.*

v. 34. 35. *Orontem*, Syriae fl. Ille pro ipſa Syria ſaepe ponitur, quae voluptatibus et mollitie fuit inſignis Iuuenal. III. 62 ſeqq. Reſpicere autem Noſter potuit An-

Hinc planctus Aſiae; Geticis Europa cateruis
Ludibrio praedaeque datur, frondentis adusque
Dalmatiae fines; omnis qua mobile Ponti
Aequor, et Hadriacas tellus interiacet vndas,
Squalet inops pecudum, nullis habitata colonis,
Inſtar anhelantis Libyae, quae torrida ſemper
Solibus humano neſcit manſueſcere cultu.
Theſſalus ardet ager; reticet paſtore fugato
Pelion; Emathias ignis populatur ariſtas.
Iam plaga Pannoniae, miſerandaque moenia Thracum,
Aruaque Myſorum, iam nulli flebile damnum,
Sed curſus ſolennis erat, campusque furori
Expoſitus, ſenſumque malis detraxerat vſus.

tiochiam ad Orontem ſitam cum fano Daphnaei Apollinis Ammian. Marcell. XXII. 13. Ipſam vrbem ὄρχησιν μάλιστα πρεσβεύουσαν dicit Lucian. de Salt. 76. T. II. p. 208. ed. Reiz. De luxu incolarum paſſim legitur. Herodian. II. 7. 15. *canorum laeta plebe*, quia cantibus ripae perſonant. *proterit.* cf. III. 364.

v. 36. *Geticis.* Debebat ſequi: hinc ſeu illinc planctus Europae a Getis vexatae ſc. auditur.

v. 37. *frondentis*, ſiluoſae.

v. 38. 39. *omnis tellus, qua* (ea) *interiacet* cet. dictum pro: omnes terras intra Pontum et mare Adriaticum. *mobile*, tempeſtatibus frequentibus obnoxium. Pontus *trux* vocatur a Valer. Flacc. VIII. 180.

v. 40. *ſqualet*, triſtis et inculta eſt. Ruperti ad Sil. Italic. I. 211.

v. 41. *anhelantis*, propter aeſtum. Lucan. IX. 431 ſeqq. Stat. ſilv. III. 2. 102.

v. 43. 44. *Pelion* Theſſaliae mons. *reticet*, non amplius cantibus perſonat paſtorum. *Emathias*, Macedonicas.

v. 45-48. *Iam plaga Pannoniae — iam nulli flebile damnum.* Senſus: calamitates Pannoniae Thraciae et Myſiae iam non amplius quemquam commouebant, quandoquidem earum aſſiduitas doloris ſenſum obtuderat. Rationem hanc exprimunt ſequentia: *ſed curſus ſolennis erat*, intelligo: *furoris* ex ſequentibus. Lucan. I. 254 ſqq. *Nos primi Senonum motus Cimbrumque ruentem Vidimus et Martem Libyes, curſumque furoris Teutonici.* Sed *curſus* h. l. id quod *decurſus* ſignificat, qui quaſi ſtatis temporibus fit, cuius incommoda iam familiaria,

Eheu quam breuibus pereunt ingentia fatis!
Imperium tanto quaeſitum ſanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners anguſto tempore vertit.
  Vrbs etiam, magnae quae dicitur aemula Romae,
Et Chalcedonias contra deſpectat arenas,
Iam non finitimo Martis terrore mouetur;
Sed propius lucere faces, et rauca ſonare
Cornua, vibratisque peti faſtigia telis
Adſpicit. Hi vigili muros ſtatione tueri,
Hi iunctis properant portus munire carinis.
Obſeſſa tamen ille ferus laetatur in vrbe,
Exſultatque malis, ſummoque e culmine turris

vt ita dicam, hominibus facta ſunt. Hoc probari videtur eo, quod adiicitur: *campusque furori expoſitus*, quaſi arena, in qua furor ſe ſoleret exercere aut decurrere. Gesneri mentem non capio: Placuit omni fere Europae, inquit, *curſum* ita vocare hodie; ſed an ita vetuſtiores, iam non poſſum conſtituere.

v. 49. *breuibus fatis*, quae breui tempore conſumunt, interitum adferunt. Ita illud Barthius quoque intellexiſſe videtur.

v. 51. *Romana manus.* Exercitus Romanus. *contexuit*, ex prouinciis ſeu terris domitis et in prouinciarum formam redactis compoſuit.

v. 53. Inſignis grauitate verſus. *vnus* opponitur τῷ *mille ducum labores*, *iners* τῷ *tanto ſanguine quaeſitum*, et *anguſto tempore* reſpicit *tantis annis*.

v. 54. Propius iam accedit ad rem Noſter; deſcribit obſeſſam à barbaris Conſtantinopolim, calamitates incolarum eorumque, qui in agris habitabant, Rufini exſultationem deriſionemque malorum, ciuium omnium deſperationem, qui oculos et animum ad Stilichonem vindicem conuertunt. *Vrbs*, Conſtantinopolis. Sid. Apollin. carm. II. 30 ſeqq.

v. 55. E regione illius vrbis ſita eſt *Chalcedon*.

v. 60. *carinis.* Barbari nauibus quidem non erant inſtructi, poterant tamen facile nauigiis hinc inde arreptis portum intrare, vrbemque ab ea parte inuadere, qua minus erat munita.

v. 62. *ſummae turris.* Vtrum e turri, quae in muris

Impia vicini cernit ſpectacula campi,
Vinctas ire nurus, hunc per vada proxima mergi
Seminecem, hunc ſubito percuſſum vulnere labi
Dum fugit, hunc animam portis efflare ſub ipſis,
Nec canos prodeſſe ſeni, puerique cruore
Maternos vndare ſinus. Immenſa voluptas,
Et riſus plerumque ſubit. Dolor afficit vnus,
Quod feriat non ipſe manu. Videt omnia late
Praeceptis incenſa ſuis, et crimine tanto
Luxuriat, carumque ſibi non abnuit hoſtem.
Iactabatque vltro, quod ſoli caſtra paterent,
Sermonumque foret vicibus permiſſa poteſtas,

erat, an quae in arce ſua? cf. infra 136.

v. 64. *per vada* Burmannus exponit: quantum patent vada, laudatque Bulaeum ad Valer. Flacc. IV. 750. alii *in vada*.

v. 70. *Quod feriat non ipſe manu.* Magis ad inuidiam imago Rufini non poterat adumbrari.

v. 71. *Praeceptis incenſa ſuis.* Heinſius, quem omnes deinde ſecuti ſunt, praetulit *exceptis*, vt ſenſus ſit, agris proditoris peperciſſe barbaros. Etſi hoc quoque ad inuidiam Rufino faciendam pertinet, tamen quaeri poteſt, an hoc poeta debuerit vti, quum eo ipſo proditio Rufini ciuibus et Imperatori aperta, conſiliaque eius irrita fieri neceſſe fuerit. *Praeceptis* i. e. iuſſu ſuo, vt eo maiorem terrorem Arcadio reliquisque aulicis incuteret, ipſeque maiorem auctoritatem obtineret, quum ſolus eſſe videretur, qui in tanto terrore cum hoſte crudeliſſimo agere auderet, eorumque caſtris ſe committere. Sequens *crimine tanto* receptae lectioni fauet, nec obſtat verſu ſequenti *non abnuit*. Per ſe enim patet, praecepta illa non palam data eſſe, vt quoque non palam excitauit barbaros, ſed inſtigationibus clandeſtinis et per internuncios factis. Id quod Hannibal fecit ad Fabium in inuidiam et ſuſpicionem vocandum, huc non pertinet Liv. XXII. 23.

v. 72. *luxuriat* ſupra III. 354 ſeq.

v. 73. *Iactabat* gloriabatur.

v. 74. *ſermonum vicibus*, colloquiis. De *vicibus* diſputat Burmann. ad Ovid. Met. I. 626. *poteſtas.* Heinſius rectius putauit *facultas*, atque hoc recepit. Burmannus exiſtimat, parum referre, vtrum eligas. Recte illud quidem h. l. et vbi proprie

Egregii quoties exiſſet foederis auctor.
Stipatur ſociis, circumque armata clientum
Agmina priuatis ibant famulantia ſignis
Ipſe inter medios, ne qua de parte relinquat
Barbariem, reuocat fuluas in pectore pelles,
Frenaque, et immanes pharetras, arcusque ſonoros
Aſſimulat, mentemque palam teſtatur amictu.

poteſtas ſcribendum fuiſſet, quia pro: *poteſtas* vel probati auctores interdum ponunt *facultas.* Is enim, qui *poteſtate* vti vult, ſeu cui facere aliquid licet per alium, penes quem eſt concedere id aut negare, is neceſſe eſt *facultate* gaudeat, i. e. iis viribus naturalibus ad id faciendum ſubpetentibus, quod facere ipſi liceat, alioquin poteſtate vti non poſſit. *Facultate* aliquid faciendi ſaepiſſime praeditus eſt is, cui *poteſtas* negatur. Vnusquisque, vt hoc vtar, *facultate* gaudet furandi, *poteſtas* autem furandi nemini datur aut permittitur. Dubitari quodammodo poteſt, vtrum *poteſtas* legendum ſit, an *facultas* infra XXXVI. 93, verum apud Ovid. Triſt. IV. 9. 15. *facultas* vtique legendum.

v. 77. *famulantia.* Hac voce ſaepius vtitur Noſter. Ceterum *priuata ſigna* potentiam Ruſini et opes exprimunt.

v. 78. 79. *ne qua de parte relinquat Barbariem.* Vt moribus erat barbarus, barbarisque addictus, ſic voluit quoque in veſtitu barbarum ſe gerere, vt omni ex parte barbariem prae ſe ferret v. 81. *reuocat fuluas in pectore pelles.* Barbaros, imprimis Getas, pellibus crebro vſos fuiſſe ſatis conſtat. cf. Ovid. ex Pont. IV. 10. 2. infra VIII. 466, XXVI. 48, interpp. ad Liv. XXIII. 29. Quibus vt ſe ſimilem redderet, Ruſinus quoque pellem induit. Pellis autem ſeu fibula ſeu nodo in pectore continebatur, vt palla apud Stat. Theb. I. 109 ſeq. *Reuocat pelles in pectore* poteſt ergo primum eſſe; induit ſe pellibus, vt pectus quoque pelle tegatur, deinde imaginem euntis poteſt exprimere, cui pellis, quae in pectore continetur, circum humeros et a tergo pendet. cf. Iuuenal. I. 27. Is enim, dum progreditur, pellem quaſi reuocat, trahit poſt ſe, praecipue autem, quum equo vehitur, vt ſequenti verſu *frena* indicant. Sidon. Apollin. carm. II. 396 ſeq. *Fibula mordaci refugas a pectore veſtes Dente capit.* Heinſius *in pectora* mauult, exempla autem, quibus vtitur, nihil probare videntur.

Nec pudet Ausonios currus et iura regentem
Sumere deformes ritus, vestemque Getarum,
Insignemque habitum Latii mutare togaeque.
Moerent captiuae pellito iudice leges.
Quis populi tunc vultus erat? quae murmura furtim?
Nam miseris nec flere quidem, aut lenire dolorem
Colloquiis impune licet: Quonam vsque feremus
Exitiale iugum? dirae quis terminus vnquam
Sortis erit? quis non funesto turbine rerum
Aut tantis soluet lacrimis, quos Barbarus illinc,
Hinc Rufinus agit, quibus arua fretumque negantur?
Magna quidem per rura lues; sed maior oberrat
Intra tecta timor. Tandem succurre ruenti

v. 82. *Ausonios currus*. De sella curuli consulum interpretantur. Verum intelligenda est eburnea illa sella et deaurata, currui quatuor rotarum imposita, quae a quatuor albis equis trahebatur. Hoc erat insigne Praefecti Praetorio. Imaginem huius currus expressam vides in Notitia dignitatum imperii orientis in Thesaur. Antiq. Rom. T. VII. pag. 1396. et 1792. cf. Symmach. Epist. X. 24. *Ausonios*. Vel quia hoc insigne Italicae originis, vel quod insigne est magistratus Romani. *iura regentem*. Praefectus Praetorio habebat iurisdictionem in causis exemtis, et si ab aliis magistratibus ad ipsum prouocatum esset (in causis ex appellatione). Totum igitur est periphrasis Praefecti Praetorio. cf. infra XVII. 198 seqq.

v. 84. *Latii togaeque* pro: Latialis, Romanae togae.

v. 85. *captiuae leges*, quae quasi in potestatem barbari essent redactae, quasque barbarus pro ludibrio haberet, quum vindex illarum esse deberet.

v. 89. *Exitiale iugum*, seruitium, tyrannidem.

v. 91. *lacrimis*, calamitate.

v. 92. *agit*, vexat. Burmann. ad Valer. Flacc. V. 15. *arua negantur* propter barbarorum crudelitatem, *fretum*, quia neque per mare effugere poterant obstructo nauibus iunctis portu. supra v. 60. *Arua* h. l. pro: terra, positum est. Sensus: qui neque mari neque terra effugere possumus Rufini crudelitatem, nam portas barbari obsident, portus nauibus clausus est.

Heu patriae, Stilicho. Dilecta hic pignora certe,
Hic domus, hic thalamis primum genialibus omen,
Hic tibi felices erexit regia tedas.
Vel ſolus, ſperate, veni. Te proelia viſo
Langueſcent, auidique cadet dementia monſtri.
Talibus vrgetur discors Aurora procellis.
At Stilicho, Zephyris quum primum bruma remitti
Et iuga diffuſis nudari coepta pruinis,
Partibus Italiae tranquilla in pace locatis,

v. 95. *patriae* ſic Conſtantinopolis vocatur, vt Roma ſaepe patria omnium ciuium. *dilecta hic pignora.* Serena, filia Honorii, fratris Theodoſii M., nupta Stilichoni, et Maria eius filia, quam deinde Honorius in matrimonium duxit, tunc Conſtantinopoli verſabantur. cf. infra XXIX. 233 ſeqq. His pignoribus debebat cara eſſe Stilichoni Conſtantinopolis.

v. 96. *thalamis genialibus* pro: lecto geniali. Cic. pro Cluent. 5, qui nuptiis ſternebatur in honorem Genii, quia vim habebat rerum omnium gignendarum. cf. Catull. LXIV. 47 ſeq. h. l. pro: nuptiis, vt ſaepe. *primum omen.* Nam non niſi auſpicato nuptiae apud antiquos celebrabantur. Inde etiam *omina* pro nuptiis ponuntur. Virgil. Aen. I. 345 ſeq. Propert. III. 19. 14. Senſus: hic nuptiae tuae celebratae ſunt.

v. 97. *Hic tibi felices* cet. De facibus ſermo eſt, quae in pompa nuptiali praeferebantur. cf. VII. 155, XXXI. 33, XXXVI. 407. *Regia* autem *erexiſſe taedas* dici poteſt, quando vxor noua e regia facibus praelatis ad aedes mariti deducta eſt, aut quando Flaccilla ipſa, Theodoſii vxor, mater adoptiua Serenae, faces ſuſtulit aut praetulit. Ceterum non obliuiſcendum eſt, Noſtrum ſaepe a moribus antiquis dicendi rationem petere, ne temere colligas, vt multi antiquarum rerum conſarcinatores fecerunt, eosdem ritus et mores vsque ad Claudiani tempora viguiſſe.

v. 98. 99. Auctoritatem Stilichonis exprimunt.

v. 100. *diſcors aurora.* Imperium Orientis diſcordiis vexatum, aut diſſidens ab Occidente Schol. ad Lucan. I. 266.

v. 101—123. Stilicho ab Italia caſtra mouet; exercitus eius recenſetur. *bruma remitti.* Bruma ſeu hiems quaſi intenditur aquilonibus et frigore, remittitur autem zephyris et calore. Columell. X. 77 ſeq. Lucan. I. 17 ſeq.

Vtraque caſtra mouens, Phoebi properabat ad ortus,
Gallica discretis Eoaque robora turmis
Complexus. Nunquam tantae ditione ſub vna
Conuenere manus, nec tot discrimina vocum.
Illinc Armeniae vibratis crinibus alae,
Herbida collectae facili velamina nodo;
Inde truces flauo comitantur vertice Galli,
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit,
Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus,

pruinis niue et glacie. *Italiae partibus.* Eas Occidentis regiones intelligit, quae bello ciuili moto ab Eugenio fuerant turbatae. *tranquilla in pace* v. infra 159. *tranquilla* ab inteſtinis et ciuilibus motibus. v. ad 117.

v. 104. *vtraque caſtra.* v. quae notata ſunt ſupra ad v. 6. Exercitus Orientis et Occidentis coniunctos. *diſcretis turmis.* Ita vt copiae Orientis diſcretae eſſent ab Occidentis copiis.

v. 106. 107. More poetarum et declamatorum eius temporis omnia ſupra modum et fidem augentur. *ditione*, imperio, illud autem maiorem vim habet. Videtur poeta innuere, exercitum proprium fuiſſe Stilichonis, non illius fidei commiſſum. cf. Lucan. III. 288 ſeqq.

v. 108. *vibratis crinibus.* Interpretatio petenda eſt ex Plin. H. N. II. ſect. 8. *Namque Aethiopas vicini ſideris vapore torreri, aduſtisque ſimiles gigni, barba et capillo vibrato, non eſt dubium.* cf. Lucan. X. 131 ſqq. Martial. ſpect. 3. 9 ſeq. Heyne ad Tibull. II. 3. 56. et loca, quae ibi laudantur. *vibratis* igitur poſitum eſt, pro tortis, criſpis. Virgil. Aen. XII. 100.

v. 109. *herbida velamina. Herbidus* coloris nomen eſt. cf. Stat. ſilv. II. 1. 132 ſeqq. et ibi Barth. Martial. V. 23. 1 ſeq. Herbidus color occurrit quoque apud Plin. H. N. X. 30. *facili nodo.* Virgil. Aen. I. 320.

v. 110. *truces Galli.* vt Lucan. VII. 231. *flauo vertice.* v. not. ad Perſ. V. 46. Lucan. X. 129 ſeqq.

v. 111. Senec. in Apocolocynt. *Vbi Rhodanus ingens amne praerapido fluit, Ararque dubitans, quo ſuos curſus agat, Tacitus quietis alluit ripas vndis.* cf. infra XVII. 53, XX. 268, Sil. Italic. II. 449 ſeqq.

v. 112. *naſcentes explorat.* Ritum peculiarem Germanis de exploratione librorum Tacitus omiſit. Prolem natam ad Rhenum deferebant clipeoque impoſitam in fluuio

Quosque rigat retro pernicior vnda Garumnae,
Oceani pleno quoties impellitur aeſtu.
Mens eadem cunctis, animique recentia ponunt
Vulnera. Non odit victus, victorue ſuperbit.
Et quamuis praeſens tumor, et ciuilia nuper
Claſſica, bellatrixque etiam nunc ira caleret:
In ducis eximium conſpirauere fauorem.
Haud aliter Xerxen toto ſimul orbe ſecutus
Narratur rapuiſſe vagos exercitus amnes,
Et telis vmbraſſe diem, quum claſſibus iret
Per ſcopulos, tectumque pedes contemneret aequor.

ponebant, ſi vndis abriperetur, notham cenſebant, ſi innataret, genuinam et ſuam. Iulian. Imperat. epiſt. 16. orat. II. pag. 81. D. Anthologia Graeca ed. Iacobs. T. IV. pag. 127. epigr. XXXII. cf. Lipſ. ad Tacit. German. 19.

v. 113. 114. Pompon. Mel. III. 2. 29. *Garumna ex Pyrenaeo monte delapſus niſi cum hiberno imbre aut ſolutis niuibus intumuit, diu vadoſus et vix nauigabilis fertur. At vbi obuius oceani exaeſtuantis acceſſibus adauctus eſt, iisdemque retro remeantibus ſuas illiusque aquas agit, aliquantum plenior, et quanto magis procedit, eo latior fit; ad poſtremum magni freti ſimilis, nec maiora tantum nauigia tolerat, verum etiam more pelagi ſaeuientis exſurgens iactat nauigantes atrociter, vtique ſi alio ventus alio vnda praecipitat.* cf. Sidon. Apollin. carm. VII. 393 ſeqq. et XXII. 180 ſeqq.

v. 115. 119. *recentia vulnera animi*, offenſiones animi. *tumor*, ira. Senſus: quamquam diſcordiis inteſtinis antea agitati ciuilibus armis inter ſe pugnauerant, neque in praeſentia ſatis compoſitae res erant: tamen amor in ducem omnes coniunxerat. Exercitus enim occidentalis maximam partem compoſitus erat ex iis copiis, quae ſub Eugenio contra Theodoſium et Stilichonem militauerant. infra v. 157. Milites Orientis pro victoribus ſe gerebant, milites Occidentis victos ſe eſſe aegre ferebant.

v. 120. *Xerxen* cf. Lucan. II. 672 ſeqq.

v. 121. *rapuiſſe*. Auiditatem bibendi exprimit.

v. 122. *telis vmbraſſe diem*. Herod. VII. 226. Valer. Max. III. 2 et 7.

v. 123. *Per ſcopulos* per Atho. *aequor tectum* Helleſpontum ponte iunctum. Iuuenal. X. 173 ſeqq.

Vix Alpes transgreſſus erat, nec iam amplius errat
Barbarus. aduentumque tremens ſe cogit in vnam
Planitiem, tutoque includit paſcua gyro.
Tum duplicem foſſam, non exſuperabile vallum,
Aſperat alternis ſudibus, murique locata
In ſpeciem caeſis obtendit plauſtra iuuencis.
At procul exſanguis Rufinum perculit horror;
Infectae pallore genae. Stetit ore gelato
Incertus peteretne fugam, veniamne ſubactus
Poſceret, an fidos ſeſe transferret in hoſtes.
Quid nunc diuitiae, quid fului vaſta metalli
Congeries, quid purpureis effulta columnis

v. 124 ſeq. *Barbarus.* Geticae cateruae intelliguntur, quae terras inter mare Adriaticum et Pontum inundauerant. cf. ſupra v. 36 ſeqq.

v. 126. *paſcua.* In planitie locisque herboſis caſtra poſuerant, vt pabulum equis et iumentis non deficeret. *tuto gyro*, duplici foſſa et vallo.

v. 128. *alternis ſudibus*, palis acutis per alternos ſeu geminos ordines diſpoſitis, vt pali vnius ordinis interualla alterius tegerent.

v. 129. *caeſis iuuencis*, coriis, quibus plauſtra muniebant. Hanc plauſtrorum diſpoſitionem carraginem vocat Ammian. Marcell. XXXI. 7. et Trebell. Poll. in vita Galieni 13. Noſtrates *Wagenburg*. Etiam Graeci temporibus antiquiſſimis caſtra curribus ſaepire ſolebant. Euripid. Phoeniſſ. 740.

v. 130 ſeqq. Nuncio de aduentu Stilichonis cum vtriusque imperii copiis adlato Rufinus conſilium, quo terroribus Arcadium compellere ſtatuerat, vt ſe in ſocietatem regni adſumeret, repente ita mutaſſe videtur, vt aut Stilichonem in inuidiam vocaret, adrogatique imperii crimen ei intenderet, aut vires eius ex parte frangeret. Extorquet igitur ab Arcadio edictum, quo Stilicho iubetur, exercitum orientalem remittere ſeque finibus imperii Occidentis continere. Quod enim edictum ſi neglexiſſet, adfectati imperii poterat inſimulari, ſi vero ei paruiſſet, dimidia exercitus parte erat debilior eosque milites remiſſos quauis ratione ad ſuas partes trahere Rufinus ſtatuebat.

v. 131. *ore gelato.* Stat. Theb. IV. 497. *gelat ora pauor.*

v. 135. *purpureis*, e marmore porphyretico ſeu purpureo, niſi ſplendorem hoc

Atria, prolataeue iuuant ad ſidera moles?
Audit iter, numeratque dies, ſpatioque viarum
Metitur vitam. Torquetur pace futura,
Nec recipit ſomnos, et ſaepe cubilibus amens
Excutitur, poenamque luit formidine poenae.
Sed redit in rabiem, ſcelerumque immane reſumit
Ingenium, ſacrasque fores praediuitis aulae
Intrat, et Arcadium mixto terrore precatur:
Per fratris regale iubar, per facta parentis
Aetherii, floremque tui te deprecor aeui,
Eripe me gladiis. Liceat Stilichonis iniquas
Euitare minas. In noſtram Gallia caedem
Coniurata venit. Quidquid ligat vltima Tethys,

epithet. indicat, vt ſaepius.

v. 137. *ſpatio viarum.* Vitam ſuam exiſtimabat non longiorem fore numero dierum, quos in itinere conſumturus eſſet Stilicho.

v. 138. *pace futura* ſc. quam Stilicho Orienti eſſet redditurus, ſtatimque perfidiae et proditionis poenas a Rufino ſumturus.

v. 141. *redit in rabiem.* Lucan. IV. 240. *redeunt rabiesque furorque.*

v. 142. *praediuitis.* Barthius otioſum cenſet epithet. Burmannus ei adſtipulatur, coniicitque *praeferuidus* ſc. ira. Verum apud Claudianum otioſa non ſunt, quae ſplendorem et magnificentiam indicant.

v. 143. *mixto terrore* precibus minas addens.

v. 144. *Per fratris regale iubar.* Iubar regale non ſolum ad decus regium, quo quaſi fulgore diuinitus adflato ora eorum radiare dicebantur, verum etiam ad diadema ſpectat, v. infra v. 347. et coronam radiatam commune imperialis faſtigii regalisque dignitatis ornamentum et tamquam diuinitatis et ſanctitatis inſigne cf. Schwarz ad. Plin. Paneg. 52, Mamertin. in Paneg. Vet. I. 3. 2. Barth ad Stat. Theb. I. 28. adde Martial. VIII. 65. 2 ſeq. Senec. Troad. 451. Stat. ſilv. I. 1. 76 ſeq. et IV. 2. 40 ſeqq. Sed cur per fratris iubar Arcadium obſecrat? Rufinus Arcadio perſuadere vult, Stilichonem non Honorio ſed ſibi conſulere, atque id agere, vt deleta Theodoſii familia ſibi imperium vindicet.

v. 145. *Aetherii* pro vulgari: diui, poſitum.

v. 147. *minas.* Sic Lucan. VIII. 837 ſeqq.

v. 148. *coniurata* Horat. od. I. 15. 6 ſeqq. *vltima Te-*

Extremos vltra volitat gens ſi qua Britannos,
Mota mihi. Tantis capiendi credimur armis?
Tot ſignis vnum petitur caput? Vnde cruoris
Iſta ſitis? Geminum coeli ſibi vindicat axem,
Et nullum vult eſſe parem. Succumbere poſcit
Cuncta ſibi. Regit Italiam, Libyenque coercet;
Hiſpanis Gallisque iubet. Non orbita Solis,
Non illum natura capit. Quascunque parauit
Hic Auguſtus opes, et quas poſt bella recepit,
Solus habet, poſſeſſa ſemel non reddere curat.

thys vt *extrema Tethys* apud Sil. Italic. III. 411. pro oceano occidentali poſitum. *ligat* recte Heinſius defendit. Auien. deſcr. orb. 49. pro: cingit. *Rigat* quod Gesnerus et Bipont. receperunt, de mari vix poteſt dici. H. l. autem, vt adparet ex ſequentibus, de gentibus ſermo eſt, qui in inſulis degunt vltra Britanniam ſitis. Illud mare quum plane ignotum eſſet vel hac tempeſtate Romanis, eo liberius poterat Claudianus augendi ſtudio indulgere. Accedit, quod ipſa Claudiani ſcientia de ſitu terrarum et regionum non adeo magna fuiſſe videtur.

v. 149. *extremos Britannos.* Virgil. Eclog. I. 67. *volitat.* De vaga atque erratica gente hoc accipit Barthius; de gente, quae ſine metu hoſtium et ſecura vagetur, Burmannus, ablegans lectores ad ea loca, quae laudauit ad Valer. Flacc. IV. 607.

v. 150. *tantis capiendi credimur armis.* Senſus eſt: putasne, me ſolum peti tanto bellico adparatu, tot millibus armatorum? Burmann. coni. *tantis capiendi quaerimur armis. vnde cruoris Iſta ſitis?* Cur cruorem meum ſitit; cur me vult interficere?

v. 152. *geminum coeli ſibi vindicat axem*, i. e. orientale et occidentale imperium vindicat ſibi. Notum eſt, orbem terrarum totum Romano imperio vulgo vindicari. Petron. 119. *Orbem iam totum victor Romanus habebat, Qua mare, qua terra, qua ſidus currit vtrumque.* Virgil. Aen. VII. 100 ſeq. Lucan. VII. 421 ſeqq. Noſt. infra XXII. 59 ſeq.

v. 155. *iubet*, imperat, infra XXV. 84. *non orbita ſolis* i. e. non omnes terrae, quae inter orientem et occidentem ſolem ſitae ſunt. cf. Iuuenal. X. 168 ſeq.

v. 156. 158. *Auguſtus*, Theodoſius. *quascunque parauit hic opes.* Exercitus orientalis intelligendus eſt Conſtantinopoli conſcriptus

Scilicet ille quidem tranquilla pace fruatur:
Nos premat obſidio. Quid partem inuadere tentat?
Deſerat Illyricos fines; Eoa remittat
Agmina; fraternas ex aequo diuidat haſtas;

et paratus. *quas recepit.* milites, qui in Eugenii caſtris fuerant et hoc interfecto ad Theodoſium tranſierant. ſupra v. 115 ſqq. *curat* Broukh. ad Tibull. I. 1. 57. Ovid. Amor. II. 19. 7. A. A. III. 257. ibi Burmann.

v. 159. 160. *Scilicet ille quidem tranquilla pace fruatur, Nos premat obſidio.* Omnia ad inuidiam faciendam enunciata ſunt. Dixit *ille* Stilicho, *fruatur*, tamquam ſumma rerum non penes Honorium, ſed penes Stilichonem eſſet, vt etiam reuera erat. Poſt *obſidio* ſuſtuli interrogandi ſignum, quod, vt mihi quidem videtur, ſenſum turbat, quem puto eſſe eum: Fruatur pacato Occidentis imperio et a barbaris non perturbato, ibique ſe contineat, et nos ſinat obſidione premi. Quid ſe immiſcet rebus noſtris, et ſub auxilii praetextu tuam, Arcadi, ſortem (*partem*), imperium Orientis, tibi adſignatam inuadere tentat? Gesnerus hunc ſenſum ſtatuit: *Ille* cum ſuo Honorio *fruatur pace* adeo *tranquilla*, vt poſſit Occidentem ſuum relinquere, et Orientis ſe rebus immiſcere: *nos* contra barbarorum vicinorum *obſidio premat* atque vrgeat: iniquum hoc, ſed tamen tolerabile: *quid* vero etiam hanc tuam, Arcadi Auguſte, *partem tentat inuadere* et ſibi vindicare? Heinſius verſum vnum aut alterum excidiſſe putat.

v. 161. 162. *Deſerat Illyricos fines.* Remoueat exercitum e finibus. *Illyricum* tum comprehendebat Macedoniam et Daciam; inter prouincias Macedoniae cenſebatur etiam Achaia et Theſſalia. *Eoa agmina*, milites in Oriente conſcriptos, quos Theodoſius in expeditionem contra Eugenium abductos cum copiis deinde Occidentis coniunxerat, totique exercitui moribundus Stilichonem praefecerat. *fraternas haſtas.* Male Dempſterus exiſtimat, ad tempora priſca adluſum eſſe, *haſtasque* ſceptra eſſe. Sunt exercitus potius, et *fraternae* vocantur, quia exercitus non Honorii tantum ſed et Arcadii erant. Hoc docet verſus ſequens. cf. Euripid. Phoeniſſ. v. 444 ſeq. ἃ 'γὼ μεθ' ἥκω δεῦρο, μυρίαν ἄγων λόγχην. et Bacch. v. 1357. ἡγούμενος λόγχαισιν.

Nec ſceptri tantum fueris, ſed militis, heres.
Quod ſi diſſimulas noſtrae ſuccurrere morti,
Nec prohibere paras: Manes et ſidera teſtor,
Haec ceruix non ſola cadet. Miſcebitur alter
Sanguis, nec Stygias ferar incomitatus ad vmbras,
Nec mea ſecurus ridebit funera victor.
Haec vbi: dictatur facinus, miſſusque repente
Qui ferat extortas inuito principe voces.
Interea Stilicho, iam laetior hoſte propinquo,
Nec multo ſpatii diſtantibus aequore vallis,
Pugnandi cupidas accendit voce cohortes.
Armeniis frons laeua datur; per cornua Gallos
Dexteriora locat. Spumis igneſcere frena,
Pulueris extolli nimbos, lateque videres

v. 163. Senſus: vt non tantum imperium inter vos diuiſum ſit, verum etiam vt exercitus quoque ex aequo diuidatur.

v. 164. *diſſimulas*, tergiuerſaris, dubitas.

v. 166. 168. *miſcebitur alter ſanguis.* Senſus: ea ante necem meam perpetrabo, vt victorem ipſum (Stilichonem) victoriae poeniteat. Obſcure ſignificat caedem eorum, vt opinor, qui cari debebant eſſe victori, Serenae et Eucherii, qui tunc Conſtantinopoli verſabantur. ſupra v. 95. et XXIX. 239 ſqq. *ſecurus* h. l. nullo moerore adfectus.

v. 169. *Dictatur facinus.* Epiſtola dictatur, qua iubeatur Stilicho, milites Orientis remittere atque cum reliquis recedere. Ergo ille non tantum Honorii verum etiam Arcadii imperio ſubiectus fuerit neceſſe eſt. cf. infra 202. Secundum Claudianum imperium Romanum diuiſum quidem erat inter filios Theodoſii, ita tamen, vt communi conſilio regeretur.

v. 171 ſeqq. Epiſtola illa ad Stilichonem perfertur, quum iam hoſte propinquo aciem inſtrueret, pugnaeque ſe accingeret.

v. 172. *aequore. Aequor* pro planitie ſaepe poni notum eſt, ſed ſtructura verborum *multo aequore ſpatii* dura videtur eſſe, verſumque ipſum Barthius ſuſpectum putat. *vallis*, caſtris.

v. 175. *ſpumis igneſcere frena.* Virgil. Aen. IV. 135. Sil. Italic. XII. 254 ſeqq. *igneſcere*, caleſcere, non rubeſcere admiſto cruore.

v. 176. *lateque videres.* v. loca a Ruperti laudata in

Surgere purpureis vndantes anguibus haſtas,
Serpentumque vago coelum ſaeuire volatu.
Implet Theſſaliam ferri nitor, antraque docti
Cornipedis, teneroque amnis reptatus Achilli,
Et nemus Oetaeum radiat, clamore niualis
Oſſa tonat, pulſoque fragor geminatur Olympo.
Intumuit virtus, et lucis prodigus arſit
Impetus. Haud illos rupes, haud alta vetarent
Flumina; praecipiti ſtrauiſſent omnia curſu.

V. V. L. L. ad Sil. Italic. V. 279.

v. 177. 178. *Surgere purpureis vndantes anguibus* cet. Signa cohortium tunc temporis erant dracones, Veget. II. 13, i. e. draconum ſimulacra arte expreſſa, ore argenteo, e pannis coriisque confecta ad terrorem hoſtibus inferendum. Romani ſignorum iſtud genus a Parthis acceperunt. v. Caſaub. ad Flav. Vopiſc. Aurel. 28. cf. Lucian. Quomodo hiſtor. conſcr. I. 29. T. II. pag. 39. ed. Reiz. Qui ea ſigna portabant, *draconarii* vocabantur. Sidon. Apoll. carm. V. 402 ſeqq. *iam textilis anguis Diſcurrit per vtramque aciem, cui guttur adactis Turgeſcit zephyris, patulo mentitur hiatu, Iratam pictura famem pannoque furorem Aura facit, quotiens craſſatur vertile tergum, Flatibus et nimium iam non capit aluus inane.* Graphicas praeterea deſcriptiones illorum ſignorum v. infra v. 364 ſeq. VII. 138 ſeqq. VIII. 545. XXVIII. 566 ſeqq. cf. Ammian. Marcell. XVI. 10. Ceterum neque *vndantes* proprie ad haſtas, neque *ſaevire* proprie ad coelum ſpectare, vnusquisque ſponte videt. Coelum quidem, i. e. aër, dici poteſt *ſaeuire*, quandoquidem in eo draconum ſimulacra volitant, qui motu ſuo vehementi *ſaeuire* videntur. Ad locum igitur translatum eſt epithet. quod proprie ad ea pertinet, quae in eo loco verſantur.

v. 179. *Implet.* Quint. Calab. IX. 68 ſeqq.

v. 180. *Cornipedis*, Chironis. Ovid. Met. II. 630. *amnis*, Sperchius. cf. Stat. Achill. I. 239. *reptatus*, in quo natandi periculum fecit.

v. 182. *geminatur*, repercutitur, iteratur.

v. 183. *Intumuit virtus.* Fortitudo militum augetur. Stat. Theb. III. 333. *lucis prodigus.* Ruperti ad Sil. Italic. I. 229. De toto loco compara Sil. Italic. XV. 40 ſeqq.

v. 185. *ſtrauiſſent*, impedimenta ſuperaſſent. Sil. Italic. XII. 513.

His ſi tunc animis acies collata fuiſſet:
Prodita non tantas vidiſſet Graecia clades;
Oppida ſemoto Pelopeia Marte vigerent;
Starent Arcadiae, ſtarent Lacedaemonis, arces;
Non mare fumaſſet geminum flagrante Corintho,
Nec fera Cecropias traxiſſent vincula matres.
Illa dies potuit noſtris imponere finem
Cladibus, et ſceleris cauſas auferre futuri.
Inuida, proh, quantum rapuit Fortuna triumphum!
Inter equos, interque tubas mandata feruntur
Regia, et armati veniunt ductoris ad aures.
Obſtupuit. Simul ira virum, ſimul obruit ingens
Moeror, et ignauo tantum licuiſſe nocenti
Miratur. Dubios anceps ſententia volvit
Euentus: peragat pugnas, an fortia coepta
Deſerat? Illyricis ardet ſuccurrere damnis:
Praeceptis obſtare timet; reuerentia frangit
Virtutis ſtimulos. Hinc publica commoda ſuadent,
Hinc metus inuidiae. Tandem indignatus ad aſtra

v. 186—191. Si talis dux cum illo exercitu barbaris ſigna intuliſſet, debellatum continuo fuiſſet, nec tantas clades Graecia anno ſequenti ſenſiſſet. Illas clades recenſet Zoſim. V. 5.

v. 189. *ſtarent*. Virgil. Aen. II. 56.

v. 190. *mare geminum*. Vnde *Corinthus* bimaris vocatur. Horat. od. I. 7. 2. cf. Stat. Theb. VII. 105 ſeqq.

v. 191. *Cecropias matres*. Athenienſium matres. Zoſimus narrat quidem, Athenas fuiſſe obſeſſas, verum expugnatas eſſe non dicit. Mulieres intelligi poſſunt non Athenis ſed in agro Athenienſi ſeu in Attica captae.

v. 198. *ignauo nocenti*, opponitur τῷ *armati* v. 196. i. e. parati iam ad confligendum cum hoſtibus, eorumque clade totum bellum finiendum, qui etiam mandata illa potuiſſet negligere.

v. 199. *ſententia* v. ad III. 1.

v. 201. *Deſerat*, cum delectu, quaſi contra officium fuerit, illa coepta relinquere, quum praeuideret, quantae calamitates inde eſſent orturae. v. infra 215 ſeq.

v. 204. *metus inuidiae*, ſi vlterius pergendo oſtendiſſet, ſe Arcadii imperium manda-

Extollit palmas, et ab imo pectore fatur:
Numina Romanis necdum ſatiata ruinis,
Si iuuat imperium penitus de ſtirpe reuelli,
Vno ſi placuit deleri ſecula lapſu,
Si piget humani generis: prorumpat in arua
Libertas effrena maris, vel limite iuſto
Deuius errantes Phaethon confundat habenas.
Cur per Rufinum geritur? Procumbere mundum
Hoc auctore pudet. Mediis reuocamur ab armis,
Proh dolor! et ſtrictos deponere cogimur enſes.
Vos arſurae vrbes, perituraque moenia teſtor.
Cedo equidem, et miſerum permitto caſibus orbem.
Flectite ſigna, duces. Redeat iam miles Eois.
Parendum. Taceant litui. Prohibete ſagittas.
Parcite contiguo, Rufinus praecipit, hoſti.
His dictis, omnes vna fremuere manipli,

taque neglexiſſe. cf. ſupra ad v. 130.

v. 205. *Extollit palmas.* De more deos precantium aut teſtantium, vt ad coelum tenderent manus expanſas et ita inclinatas, vt palma ſurſum ſpectaret. Virgil. Aen. III. 176. Lambin. ad Horat. od. III. 23. 1. *et ab imo pectore fatur* i. e. fatur cum gemitu imo a pectore ducto. Virgil. Aen. I. 485. et II. 288.

v. 207. *penitus de ſtirpe,* funditus.

v. 208. *vno lapſu,* vna ruina. *ſecula.* Saepius et a Noſtro ponitur pro omnibus, quae geſta ſunt per *ſecula.* cf. ſupra v. 50-52.

v. 210. *limite nullo,* non continens ſe limite ordinario. Ovid. Met. II. 130 ſeqq. *confundat.* Ovid. l. c. 200 ſeq.

v. 212. *geritur* ſc. illa res. Cur Rufini opera dii vtuntur? *procumbere,* a beſtiis ſumtum, quae ictae concidunt, ad res transfertur, quae ruinam trahunt. Virgil. Aen. II. 505. IX. 541. XI. 394 ſeq.

v. 213. *mediis ab armis,* e medio bello.

v. 216. *Cedo equidem,* Virgil. Aen. II. 704. *caſibus* fortunae ludibrio. Barthius legit *cladibus,* quod interpretamentum prioris eſſe videtur.

v. 217. *miles,* copiae Orientis. v. ſupra v. 161.

v. 219. *Rufinus praecipit.* Cum indignatione hoc dictum et ad Rufinum in inuidiam vocandum.

v. 220 ſeq. Illa oratione milites et Studio in Stilichonem et in Rufinum inuidia

Quantum non Italo percuſſa Ceraunia fluctu,
Quantum non madidis eliſa tonitrua Coris,
Secernique negant, ereptaque proelia poſcunt,
Inſignemque ducem populus defendit vterque,
Et ſibi quisque trahit. Magno certatur amore,
Alternamque fidem non illaudata laceſſit
Seditio, talique ſimul clamore queruntur:
Quis mihi nudatos enſes, quis tela lacertis
Excutit, et ſolvi curuatos imperat arcus?
Quisnam audet leges vibrato imponere ferro?
Inflammata ſemel neſcit miteſcere virtus.

accendi neceſſe erat. Fit fremitus indignantium, dirimi exercitum nolunt, paratos ſe eſſe profitentur ad omnia pro duce dilecto audenda.

v. 221. *Ceraunia* (nunc *il monte della Chimera*), in Epiri litore inter Adriaticum et Ionicum mare eminebant, infames periculis et naufragiis. Caeſ. d. B. G. III. 6. Horat. od. I. 3. 20.

v. 222. *Coris.* v. not. ad I. 132. *Corus* magnas ſaepe tempeſtates ciebat Sil. Italic. I. 469 ſeqq. XV. 154 ſeqq. *eliſa tonitrua.* Exiſtimabant veteres, tonitrua a ventis effici nubes collidentibus. Lucret. VI. 120 ſeqq. Inde quoque Lucanus VI. 692. habet *fractaeque tonitrua nubis*, quem locum Burmannus putat Noſtrum ante oculos habuiſſe. cf. Quint. Calab. VII. 530 ſeq. *Elidi* quoque *fulmen* dicitur et *nubes* fulmine. Valer. Flacc. IV. 663 ſq. Stat. Theb. V. 394 ſeq. Senec. Agam. 494 ſeq.

v. 223. *Secernique.* ſc. milites Orientis a commilitonibus Occidentis. ſupra 161.

v. 225. *Et ſibi quisque trahit.* Vterque exercitus Stilichonem ducem ſibi vindicat.

v. 226. 227. *Seditio non illaudata* i. e. certamen honeſtum inter vtrumque exercitum, quo vterque Stilichonem ducem ſibi vindicabat, ab amore et caritate illius profectum, *laceſſit* i. e. incitat, irritat eoque ipſo auget *fidem*, ſtudium. *alternam*, vtriusque exercitus. *Laudo equidem, egregii iuuenes, pulchraque meorum ſeditione fruor.* Stat. Theb. X. 240 ſeq. *Alterni* pro: duo paſſim apud Noſtrum legitur, vt infra XVI. 16.

v. 230. *vibrato.* Lucan. VII. 82 ſeq.

v. 231. *virtus*, ardor bellicus.

Iam mihi barbaricos ſitientia pila cruores
Sponte volant, vltrixque manus mucrone furenti
Ducitur, et ſiccum gladium vagina recuſat.
Num patiar? Semperne Getis discordia noſtra
Proderit? En iterum belli ciuilis imago.
Quid conſanguineas acies, quid diuidis olim
Concordes aquilas? Non diſſociabile corpus,
Coniunctumque ſumus. Te, quo libet ire, ſequemur;
Te vel Hyperboreo damnatam ſidere Thulen,
Te vel ad incenſas Libyae comitabor arenas;
Indorum ſi ſtagna petas, rubrique receſſus
Aequoris, auriferum veniam poturus Hydaſpen;
Si calcare Notum, ſecretaque litora Nili
Naſcentis iubeas, mundum poſt terga relinquam.

v. 232. *ſitientia.* Ruperti ad Sil. Italic. XII. 264.

v. 233. 234. *vltrix manus ducitur.* Heinſ. ad Valer. Flacc. V. 541. Ipſum ferrum manus meas ad caedendum incitat. Notiſſimum eſt Homericum illud, Odyſſ. π. 294. *αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος.* Idem verſus repetitur τ. 13.

v. 236. *belli ciuilis imago.* Quum exercitus ſeparentur, qui ante coniuncti fuerant.

v. 237. *conſanguineas.* Lucan. I. 4. habet *cognatas. olim* iamdudum. Studium militum maiorem facit concordiam, quam reuera erat.

v. 239. *Te, quo libet ire, ſequemur.* Cum hoc et ſequentibus comparetur Lucan. I. 367 ſeqq. Ita ſolent poetae amorem inſolubilem ſaepe exprimere. v. Iani ad Horat. od. II. 6. 1 ſeqq.

v. 240. *Thulen,* extremi Septentrionis inſulam, fama magis quam ſitu notam. Putant alii Schetlandiam, alii Islandiam, alii Scandinauiam fuiſſe. cf. Ruperti ad Sil. Italic. III. 597. adde Voſs in *Unterſuchungen über einzelne Gegenſtände der alten Geſchichte.* auctore Bredow. pag. 172. *Hyperboreo ſidere* i. e. coelo et aëris intemperie adeo immiti, qualis in iis regionibus eſſe cogitatur.

v. 242. 243. *ſtagna,* mare, vt apud Virgil. Aen. X. 765. *Nerei ſtagna. rubri receſſus aequoris* i. q. remotum mare Indicum.

v. 244. 245. *ſecreta litora Nili naſcentis.* Lucret. VI. 712 ſeqq. Horat. od. IV. 14. 45 ſeq. Heyne ad Tibull. I. 7. 27. Ovid. Met. II. 229. Nilus in monumentis vrnam veſte tegit capite velato v.

Et quocunque loco Stilicho tentoria figet,
Hic patria est. — Dux inde vetat: Desistite, quaeso,
Atque auidam differte manum. Cadat iste minacis
Inuidiae cumulus. Non est victoria tanti,
Vt videar vicisse mihi. Vos, fida iuuentus,
Ite mei quondam socii. — Nec plura locutus
Flectit iter, vacuo qualis discedit hiatu

Spenc. Polym. D. XIV. p. 229. *mundum post terga relinquam.* Hyperbole sane maxima. cf. Senec. Herc. Oet. 44 seqq. et Pedon. Albinouan. fragm. Poet. lat. m. T. IV. P. I. pag. 229. princ.

v. 247. *Dux* Stilicho.

v. 248. *differte.* Quasi moram tantum petit. *manum auidam* sc. caedis. Sic *mens auida belli* Lucan. VI. 29. *cadat iste minacis Inuidiae cumulus.* Quaeritur: cuius inuidia? Barthius Rufini intelligit, explicat enim: parcant manu rem exsequi sc. milites, inuidiam istius minacis balatronis sua sponte concisuram. Equidem sensum hunc statuo: irritus cadat inuidiae cumulus, qui me obruturum esse minatur. Quod si enim Arcadii mandato non paruisset non potuisset inuidiam effugere, quae eum in vitae discrimen fuisset ductura. Forsan autem simplicius est, inuidiam militum intelligere, qua inflammati erant in Rufinum, quamque tam aperte profitebantur. *Cadat iste cumulus inuidiae* i. e. placetur illa inuidia, deponite illam inuidiam, nolite perficere, quod ira in Rufinum suggesserit. cf. Burmann. ad Ovid. Heroid. XVIII. 2. infra XVII. 258 seq. Dicendi ratio a fluctibus petita esse videtur. Ovid. Met. XV. 508 sq. Virgil. Aen. I. 154.

v. 250. *mihi.* Vt videar in rem meam egisse aut commodis meis inservisse, non saluti communi prospexisse. Venerat enim ad Orientem a barbaris liberandum; iam vero ab Imperatore, cuius res maxime agebatur, iussus erat domum redire, parte exercitus dimissa atque remissa. Quod si non paruisset, videri poterat venisse non in auxilium orientis imperii, sed ad illud occupandum, cuius rei inuidia multorum animos et voluntates a se alienasset, ipseque in discrimen vitae venire potuisset, quum caritas Theodosii patris etiam filiis ciuium amorem conseruaret.

v. 252. *vacuo hiatu.* cf. Sil. Italic. VII. 717 seqq. et Burmann. ad Ovid. Met. VII. 786. et ad Valer. Flacc. III.

Impatiens remeare leo, quem plurima cuſpis,
Et paſtorales pepulerunt igne cateruae,
Inclinatque iubas, demiſſaque lumina velat,
Et trepidas moeſto rimatur murmure ſiluas.
Vt ſeſe legio vidit disiuncta relinqui,
Ingentem tollit gemitum, galeasque ſolutas
Humectat lacrimis, preſſamque morantia vocem
Thoracum validos pulſant ſuſpiria nexus.
Tradimur, heu, tantumque ſequi prohibemur amorem,
Exclamant, ſpernisne tuas, Dux optime, dextras,
Quas tibi victrices toties Bellona probauit?
Nos adeo viles? adeo felicior axis

589. **Praeda nempe deerat, quam mandere potuiſſet.**

v. 253. *Impatiens remeare.* i. e. qui non ſponte ſed coactus, aegre, remeat. Sil. Italic. VI. 254. *impatiens dare terga.*

v. 255. *Inclinatque iubas.* Vt ſolent leones, quum cedunt, aut timent. Stat. ſilv. II. 5. 14. ſeq. *velat* ſc. palpebris. cf. Stat. ſilv. II. 5. 14 ſq.

v. 256. *trepidas ſiluas.* Animalia intelliguntur in ſilvis degentia murmurque leonis ſe recipientis trepidantia.

v. 257. *legio disiuncta*, copiae Orientis a Stilichone cum ſuis relictae. Virgil. Aen. IX. 174.

v. 258. *ſolutis.* Ita fere omnes ſcripti; vnus Barthii *ſolutas*, quod ipſe et Heinſ. probant, qui etiam coni. *volutis.* Barthius notat, galeas quasdam veterum adeo clauſas fuiſſe, vt naſum etiam et genas tegerent. cf. Drakenbr. ad Sil. Italic. XIV. 616, eas putat ſolviſſe milites in gratiam diſcedentis ducis. cf. Stat. Theb. VIII. 165 ſeqq. Burmann. ad Ovid. Heroid. XIII. 147. Verum, quum *ſolutae* res dicantur, quae liberae ſint nec coercitae, vt *riſus ſolutus*, Virgil. Georg. II. 386, cur *lacrimae ſolutae* non poſſunt eſſe: large manantes. Et lacrimis galeas humectare non raro occurrit, vt apud Stat. Theb. IX. 41 ſeq.

v. 259. 260. *ſuſpiria morantia vocem*, quae interrumpunt et opprimunt voces. *validos nexus thoracum.* Ex hamulis, annulis, catellis, ſquamisue conſerti erant thoraces.

v. 261. *ſequi amorem* pro: indulgere amori, ſtudio retinendi Stilichonis.

v. 262. *dextras* milites.

v. 264. *viles.* Lucan. V. 682 ſeqq.

Heſperius, meruit qui te rectore teneri?
Quid nobis patriam, quid cara reuiſere tandem
Pignora, dilectosue iuuat coluiſſe penates?
Te ſine dulce nihil. Iam formidata tyranni
Tempeſtas ſubeunda mihi, qui forte nefandas
Iam parat inſidias, qui nos aut turpibus Hunnis,
Aut impacatis famulos praeſtabit Alanis.
Quanquam non adeo robur defecerit omne,
Tantaue geſtandi fuerit penuria ferri.
Tu licet occiduo maneas ſub cardine Solis:
Tu mihi dux ſemper, Stilicho, noſtramque vel abſens
Experiere fidem. Dabitur tibi debita pridem
Victima. Promiſſis longum placabere ſacris.
Triſtior Aemoniis miles digreſſus ab oris

v. 265. *meruit te rectore teneri* pro: cui contigit, vt a te regeretur.

v. 268. *Te ſine dulce nihil.* Virgil. Aen. XII. 882 ſeq. *tyranni*, Rufini.

v. 269 - 271. *Tempeſtas*, intemperies, ſaeui et truculenti mores. *Iam parat inſidias.* Reſpicitur illud, cuius Rufinus inſimulabatur, milites barbaris obieciſſe, vt exercitu deminuto et debilitato facilius, quae ſibi propoſuerat, perficeret. *turpibus Hunnis.* cf. not. ad III. 327. *Alanis.* Ammian. Marcellin. XXXI. 2. narrat, *Alanos* ex montium adpellatione cognominatos eſſe, populumque adcurate deſcribit. Communis illorum perſuaſio eos beatos ducebat, qui in proelio cecidiſſent.

v. 272. 273. *robur*, vires animi et corporis. Senſus: quamquam non tam exigua vis animi nobis fuerit aut tanta armorum penuria, vt id impune laturus ſit Rufinus, ſi in animum induxiſſet, nos barbaris tradere.

v. 276. *debita* cf. ſupra III. 369.

v. 277. *longum.* vulg. *longe.* Burmann. laudat Virgil. Georg. II. 79. Ovid. Met. X. 65. Stat. Theb. II. 707, VII. 300. iungendum cum *promiſſis.* Promiſerant igitur milites, ſe Rufinum victimae inſtar Stilichoni eſſe immolaturos. Itaque vel ipſe Claudianus ſuſpicionem mouet, Stilichonem Rufini caedis fuiſſe conſcium. cf. Zoſim. V. 7. 6 ſeq.

v. 278 ſeqq. Theſſalia relicta proficiſcuntur milites Theſſalonicam quam vrbem Theodoſius, praecipue Rufini inſtinctu exſcindi iuſſe-

Tangebat Macetum fines, murosque ſubibat,
Theſſalonica, tuos. Senſu dolor haeret in alto
Abditus, et tacitas vindictae praeſtruit iras,
Spectaturque fauens odiis locus, aptaque leto
Tempora, nec quisquam tanta de plebe repertus,
Proderet incautis qui corda minantia verbis.
Quae non poſteritas, quae non mirabitur aetas
Tanti conſilium vulgi potuiſſe taceri,

rat, quae igitur Rufino debebat eſſe maxime infenſa. De calamitate illa ſilet Claudianus, quia eius mentionem facere non potuiſſet absque Theodoſii infamia. cf. not. ad III. 113. adde orationes Libanii XIV. et XV. et Ionn. Chryſoſtomi de ſtatuis T. II. ed. Montfauc. cf. Tillemont Hiſtoire des Empereurs T. V. pag. 263 ſeqq. In hac vrbe milites conſilium ineunt de interficiendo Rufino, quorum conſtantiam in re per totum iter celanda meritis laudibus poeta proſequitur.

v. 278. 279. *Haemoniis*, Theſſalicis. *Macetum*. *Macetes* vel *Macetae* Macedones dicti a μακετίᾳ Macedoniae parte v. interpp. ad Gell. IX. 3. Gronov. ad Senec. Hercul. Fur. 980.

v. 280. *Theſſalonica* Macedoniae vrbs. *ſenſu dolor haeret in alto* cf. Virgil. Aen. I. 26. *ſenſu in alto* i. q. *alta in mente* et hoc dictum pro: alte in animo. Stat. Theb. I. 246 ſeqq.

v. 281. *et tacitas vindictae praeſtruit iras*. *Praeſtruit* i. e. praeparat, *tacitas iras*, tacite conſilium ira ſuggeſtum, *vindictae*, vltioni. Senſus itaque: iniit tacite vlciſcendi conſilium. cf. VIII. 321. et XXVI. 286. Aliter Gesnerus: ſilentio tegit, tamquam cratibus vineisque obiectis, vlciſcendi et puniendi Rufini conſilium. Interpretationem priorem et verba ipſa et ſequentia probare videntur.

v. 282. *fauens odiis locus* i. e. locus inſidiis opportunus. cf. infra v. 348 ſeqq. Sic quoque *apta leto tempora* eſt tempus interficiendi Rufini opportunum.

v. 283. *tanta de plebe*. Multitudinem militum gregalium intelligit. Alii *tanta de pube*, quod Burmannus reiicit, quia gregales milites intelligendi ſint non duces et honeſtioris ordinis milites, qui etiam voce *pube* contineantur.

v. 284. *corda minantia* i. e. iram, vindictae conſilium.

Aut facinus tam grande tegi? mentisque calorem
Non ſermone viae, non inter pocula rumpi?
Aequalis tantam tenuit conſtantia turbam,
Et fuit arcanum populo. Percurritur Hebrus,
Deſeritur Rhodope, Thracumque per ardua tendunt,
Donec ad Herculei peruentum nominis vrbem.
Vt ceſſiſſe ducem, propius veniſſe cohortes,

v. 287. 288. *mentisque calorem — rumpi.* Burmannus ait, *rumpi* merito ſuſpectum fuiſſe Barthio, quum admodum dure calori iungatur. Proponit itaque *fundi.* Verum, quum ipſe ad XXXV. 249. multa loca proferat, vbi *rumpere* poſitum eſt pro *emittere,* quae exempla auxit Ruperti ad Sil. Italic. I. 95: neſcio ſane, cur Claudianus non dicere potuerit *rumpere mentis calorem* pro: emittere mentis calorem, ita, vt vocem *rumpere* poeta non ad verba ipſa *calorem mentis,* verum ad notionem, quam voluit exprimere, retulerit. *Mentis calor* autem h. l. eſt ira, et quibus ea ſe exſerere ſolet, vociferatio, minae, quibus emiſſis totum conſilium, quod milites inierant, concidere debuit. Eſt etiam alia ratio, quae explicationem habet faciliorem. *Rumpi* ſaepius ponitur pro *erumpere, prorumpere ſe.* v. Heyne ad Virgil. Georg. III. 428. *ſermone viae* i. e. ſermonibus in itinere non militum inter milites, vt Barthius exiſtimare videtur, ſed militum cum hoſpitibus aut iis, qui commeatus cauſa in caſtris verſabantur.

v. 290. *arcanum populo. Populo* i. e. omnibus, qui milites non erant, aut qui ad exercitum reducem non pertinebant. Vbi acumen lateat, neſcio. Gesnerus ait: Acute: *arcanum* fuit, quod totus *populus,* totus exercitus decreuerat. *Hebrus* Thraciae fl. ſatis notus, vt *Rhodope* mons eiusdem regionis.

v. 292. *Herculei vrbem.* Heracleam Barthius intelligit ad Propontim, alii Conſtantinopolim ſeu Byzantium ab Hercule, vt aiunt, comitis ſui Byzantis memoriae dedicatam. Verum Barthius audiendus eſt, quum quod Conſtantinopolim Noſter vix ita expreſſiſſet, tum quod res, quae ſequitur, ſatis indicat, exercitum nondum fuiſſe ad portas Conſtantinopolis.

v. 293 ſeqq. Iam redit ad Rufinum poeta, eumque inducit gloriantem ſibique gratulantem, quod Stilichonem remouerit, exercitusque partem ab eo obtinuerit. Exiſtimat nunc ſibi omnia proſpere eſſe ceſſura, regnique partem palam adfectat.

Cognita Rufino: magna ceruice triumphat,
Omnia tuta ratus, ſceptrumque capeſſere feruet,
Et coniuratos accendit voce clientes:
Vicimus; expulimus. Facilis iam copia regni.
Nullus ab hoſte timor. Quis enim, quem poſcere ſolum
Horruit, hunc tanto munitum milite vincat?
Quis ferat armatum, quem non ſuperauit inermem?
I nunc, exitium nobis meditare remotus
Incaſſum, Stilicho, dum nos longiſſima tellus
Diuidat, et mediis Nereus interſtrepat vndis.
Alpinas tranſire tibi me ſoſpite rupes
Haud dabitur. Iaculis illinc me figere tenta.
Quaere ferox enſem, qui noſtra ad moenia tendi

v. 294. *magna ceruice.* pro: erecta, ſublimi ceruice. v. Barth. ad Stat. Theb. II. 326 ſeq. idem habet Horat. od. I. 1. 36. vbi v. Iani. cf. ſupra III. 53.

v. 296. *accendit voce.* v. ſupra 173. Sil. Italic. XII. 350 ſeq.

v. 297. *expulimus* ſc. Stilichonem ex prouinciis imperii Orientis. *facilis iam copia regni.* Cuius rei copia facilis eſt, eam facile poſſumus adipiſci. Senſus: iam regnum mihi paratum eſt.

v. 398. *poſcere* prouocare. Virgil. Aen. VIII. 614. XII. 466. Lucan. IV. 466 ſeq. Sil. Italic. I. 420. Prouocaſſet autem Stilicho Rufinum, ſi neglectis mandatis in itinere perrexiſſet, et Rufinum ſe petere aperte prae ſe tuliſſet. Quod ſecundum Claudianum modeſtia motus fecit, vt rediret, exercitueque partem remitteret, id Rufinus timori tribuit. Simpliciſſimum autem eſt, ſtatuere, *poſcere* et h. l. poſitum eſſe pro: *adire*, adgredi. cf. I, 104, III. 120, XXXVI. 388.

v. 299. *milite*, exercitu a Stilichone remiſſo.

v. 300. *ferat*, ſuſtineat.

v. 301. *I nunc.* v. not. ad Perſ. IV. 19.

v. 303. *Nereus.* Mare Adriaticum. Horat. od. II. 11. 2 ſeq.

v. 305. *dabitur*, conceditur.

v. 306. *tendi*, porrigi. Burmannus putat, aliquid abſurdi verbis ineſſe, talem enim enſem nec fingi nec ſomniari poſſe. Pro: *enſem* proponit *arcum.* Mutatione non eſt opus. Voluit poeta exprimere, quod fieri nequit. A Stilichone in Italia incluſo tutum ſe eſſe ait, atque hoc exhortatione effert, quae quidem per ſe abſurda eſt, ſed

Poſſit ab Italia. Non te documenta priorum,
Non exempla vetant? quis par conatus adire
Has iactat vitaſſe manus? detruſimus orbe
Te medio, tantisque ſimul ſpoliauimus armis.
Nunc epulas tempus, ſocii, nunc larga parare
Munera, donandumque nouis legionibus aurum.
Opportuna meis oritur lux craſtina votis.
Quod nolit, Rex ipſe velit, iubeatque ſubactus

eo ipſo declarat, omnia Stilichonis conata in ſe iam abſurda eſſe.

v. 307. 308. *documenta* i. e. alii, qui documenta dederunt aut documento fuerunt, me non impune poſſe laedi. Ovid. Met. III. 579.

v. 308. *quis par conatus.* Heinſius exiſtimat, ad paria gladiatorum adludi, laudatque Lucan. VII. 695. Eum ſequitur Gesnerus verba ita explicans: *quis par* licet eſſet, certe talis, qui vt in ludo gladiatorio comparari mecum recte videretur. Hunc Lucani locum huc non pertinere, iam vidit Burmannus. H. l. *par* eſt adiectiuum, pertinetque ad *conatus.* Verborum ordo eſt; *quis par conatus adire manus, has,* aut eas, *iactat vitaſſe. Quis par conatus* i. q. quis eadem, pari ratione, conatus, *adire manus* i. q. congredi mecum, *iactat vitaſſe has*, gloriari poteſt, ſe incolumem effugiſſe manus meas. cf. Barth. Aduerſ. XXIII. 16 et 23.

v. 310. *medio orbe.* Vulgo: ex altera parte imperii, Oriente. Hoc non admodum placet, nec magis, quod Barthius habet: e Graecia, meditullio fere Romani imperii. Locum ſic accipio: Quum totum orbem occupaturus eras, votique propemodum compos fueras, iam ad medium orbem perueneras, medio orbe te detruſimus, conatusque tuos irritos fecimus. v. ſupra 152 ſeqq. Decem ſcripti libr. apud Heinſ. habent *deſtruximus orbem*, quod Heinſio placet, explicatque idem *te medio* per: te intercedente, multis exemplis adlatis. Verum hoc ſenſum efficeret huic loco vix aptum, et ſequentia poſtulant accuſatiuum *te.*

v. 312. *donandum aurum.* Pertinet hoc ad largitiones militares, aut ad donatiua. cf. Schwarz. ad Plin. Paneg. 25. 2. interpp. ad Sueton. Ner. 7. Notanda quoque illa variatio eſt, quod poſt infinitiv. gerundium ſequitur. cf. Burmann. ad Virgil. Aen. III. 234.

v. 314. *Rex ipſe velit.* Meis artibus eo rem dedu-

In partem mihi regna dari. Contingat in vno
Priuati fugisse modum, crimenque tyranni.
Talibus acclamant dictis infame nocentum
Concilium, qui perpetuis creuere rapinis,
Et quos vna facit Rufino causa sodales,
Illicitum duxisse nihil. Delicta fuere
Nexus amicitiae. Iam iam connubia laeti
Despondent aliena sibi, frustraque vicissim
Promittunt quas quisque petat, quas deuoret vrbes.
Coeperat humanos alto sopire labores
Nox gremio, pigrasque Sopor diffuderat alas.
Ille diu curis animum stimulantibus aegrum

cam, vt Arcadius ipse velit, quod nunc nolit. *subactus.* Virgil. Aen. VI. 567. VIII. 112. Burmann. ad Ovid. Met. VI. 496. vulg. *coactus*, sed *subactus* praetulit iure Heinsius, quia illud gratulanti et superbienti Rufino magis conuenit cf. Ruperti in VV. LL. ad Sil. Italic. I. 635.

v. 315. 316. *in vno*, simul. *modum*, conditionem. *crimenque tyranni.* Quoniam Arcadius videbitur vltro detulisse mihi regni partem, nec ego videbor eam vi occupasse. Ceterum in *velit*, *nolit*, in *iubeat*, *subactus* neminem fugiet acumen scholae rhetoricae.

v. 317 seqq. Ad socios Rufini describendos poeta ex Sallustio (Catil. 14.) colores videtur esse mutuatus. *adclamant* pro singular. vt supra 259. et infra XXXIII. 20.

v. 320. 321. *delicta fuere Nexus.* Ipsa crimina et facinora eos reddiderant amicos Rufinoque caros fecerant.

v. 323. *deuoret.* Catull. XXIX. 23.

v. 324 seqq. Rufinus in somnis de nece sua monetur per ambages, quas ille quidem in laetum rerum successum interpretatur, omniaque experrectus praeparat ad consilium suum exsequendum.

v. 325. *gremio alto.* Imago translata a matre aut nutrice Virgil. Aen. I. 692. Stat. Theb. I. 61. *sopor* somnus altus. *diffuderat*, explicauerat. Virgil. Aen. I. 319. *pigras alas.* Heinsius non negat quidem, *pigras* eleganter dici posse, praefert tamen *nigras* Virgil. Aen. VIII. 369. Tibull. II. 1. 89 seq. vbi v. Heyne in not. et animadv. crit. Verum *pigrae*, si quid sentio, h. l. est praeferendum. Sunt alae, quae vix aut ne vix quidem mouentur somni naturam graphice exprimentes, quibus Graecum

Labitur in ſomnos. Vix toto corde quierat,
Ecce videt diras alludere protinus vmbras,
Quas dedit ipſe neci; quarum, quae clarior, vna
Viſa loqui: Proh ſurge toro; quid plurima voluis
Anxius? haec requiem rebus finemque labori
Allatura dies. Omni iam plebe redibis
Altior, et laeti manibus portabere vulgi.
Has canit ambages; occulto fallitur ille
Omine, nec capitis ſentit praeſagia fixi.
Iam ſummum radiis ſtringebat Lucifer Haemum,
Feſtinamque rotam ſolito properantior vrget,

illud ἐρείδειν Callimach. in Del. 234. et Latinum *premere* Sil. Italic. X. 345. aut *condere* Virgil. Georg. IV. 496. pingitur, quatenus illud fit alis leniter et ſegniter motis. Ceterum de ſomno plura v. congeſta a Ruperti ad Sil. Italic. X. 351 ſeq.

v. 327. *Labitur in ſomnos.* Sic quoque Petron. 22. et 100. Sed hoc imago ſomni, quam in ſuperioribus adumbrauerat, plane deletur, quum illic ſomnum videas, vt a poetis pingitur, hic de ſomno agatur vulgari. *toto corde*, curis non amplius *cor*, animum, ſtimulantibus, qui non ſinebant eum profundo ſomno vti.

v. 328. *alludere*, de vndis leniter adlabentibus proprie dicitur. Burmann. ad Ovid. Met. IV. 342. et Virgil. Aen. VII. 117. h. l. de vmbris modo accedentibus modo recedentibus.

v. 329. *clarior.* Cuius forma erat expreſſior.

v. 330. *Pro.* Ovid. Met. XIII. 758. h. l. excitantis eſt. *voluis* ſc. animo.

v. 331. 332. Omnia ambigue dicta ſunt, quae Rufinus ita cepit, quaſi vmbra vaticinata eſſet, ipſum craſtina luce ab omnibus curis liberum fore et a populo Imperatorem factum humeris portatum iri. Schwarz ad Plin. Paneg. 22. 2. cf. infra VIII. 174. Quis ſenſus verbis ſit ſubiiciendus ex ſequentibus adparebit.

v. 335. *praeſagia capitis fixi* v. infra 434.

v. 336. Ornatius expreſſit Lucan. X. 434 ſeq. Haemus, Thraciae mons, quum verſus Corum ſitus ſit Conſtantinopolitanis, iis inde Lucifer oriri nequit. Italiae incolis verſus ortum ille mons eſt, eosque videtur poeta reſpexiſſe. cf. Sil. Italic. VI. 452 ſq. Virgil. Aen. II. 801. Senec. Hercul. Fur. 133.

v. 337. *Feſtinamque rotam.* De Phoebi curru ſermo

Tandem Rufini viſurus funera, Titan.
Proſiluit ſtratis, denſaeque capacia turbae
Atria regifico iuſſit ſplendere paratu
Exceptura dapes, et, quod poſt vota daretur,
Inſcribi propriis aurum fatale figuris.
Ipſe ſalutatum reduces poſt proelia turmas
Iam regale tumens, et principe celſior, ibat,

eſt. *Feſtinam rotam vrget* dictum pro: curſum ſuum accelerat. cf. Senec. Hercul. Oet. 337. et 469 ſeq. Neſcio quid ſibi velit Gesnerus, quum addat: imago ſane anguſtior currus, quem agat Titan, quam rotae, orbis, trochi, ludibrii puerorum. *tandem* ad Solis ipſius cupiditatem pertinet, qua ſupplicium Rufini, fatis iam diu debitum, adſpicere properat.

v. 340. *atria.* In atriis ſalutationes fieri, ſed conuiuia in coenaculis et tricliniis quis eſt qui ignoret? Verum, quando multitudo epulis excipienda eſſet, vt epulis triumphalibus, nonne tunc ſpatioſiſſima domus pars eligenda erat? *Atria* etiam pro totis aedibus aut pro ſpatioſis conclauibus ponuntur. Dido quidem Troianos et Poenos in *atriis* conuiuio excepit Virgil. Aen. I. 725. Ceterum atria feſtis diebus imprimis exornabantur. Quantos luxus Cleopatra explicuerit v. Lucan. X. 111 ſeq. *Splendere* proprium in hac re verbum eſſe, docuit Burmann. ad Virgil. Aen. I. 637. et ad Phaedr. IV. 24.

v. 341. *poſt vota.* Obſcure dictum. *Vota* poſſunt eſſe precationes et adclamationes, quibus noui Imperatores excipiebantur et ſalutabantur. Schwarz. ad Plin. Paneg. 67. 3 ſeq. Ex verſ. 381 ſeqq. adparet, Rufinum egiſſe cum Arcadio, vt ſe ſocium imperii declararet, forſanque promiſſum huiusmodi extorſiſſe inuito. *Poſt vota* poteſt etiam eſſe: vbi votorum ſuorum compos factus eſt, ſocius imperii declaratus.

v. 343. *aurum fatale*, numos aureos ſua figura cuſos. Hoc conſtituerat militibus de more in donationem diſtribuere. *Fatale* autem vocari illud aurum Barthius ait, quia nemini praeter Imperatorem liceret effigiem ſuam numis impingere. Notum quoque eſt, ſi quis Imperator imperii ſocium adſumſiſſet, ſtatim eius nomine numos eſſe cuſos. cf. Ael. Lamprid. in Antonin. Diadum. cap. 2. et Trebell. Pollio in Gallien. d. cap. 12. Herodian. I. 9. 16 ſeqq. et II. 15. 9.

v. 344. *regale tumens*, faſtu regio inflatus. *Principe cel-*

Collaque femineo iactabat mollia geſtu,
Imperii certus, tegeret ceu purpura dudum
Corpus, et ambirent ardentes tempora gemmae.
Vrbis ab anguſto tractu, qua vergit in Auſtrum,
Planities vicina patet, nam cetera Pontus
Circuit, exiguo dirimi ſe tramite paſſus.
Hic vltrix acies ornatu fulgida Martis
Explicuit cuneos. Pedites in parte ſiniſtra
Conſiſtunt; equites illic poſcentia curſum
Ora reluctantur preſſis ſedare lupatis.
Hic alii ſaeuum criſtato vertice nutant,
Et tremulos humeris gaudent vibrare colores,

ſior, erectiori ceruice, tumidior etiam quam Princeps, cuius comes erat. infra 366. et XV. 194 ſeq.

v. 345. *colla iactabat mollia.* Hoc effeminatos et molles Rufini geſtus exprimit. Eandem mollitiem obiecit Hortenſio Cicero, in Verr. III. 19.

v. 347. *gemmae*, diadema.

v. 348 ſeqq. Agmen a Stilichone remiſſum vbi ad Conſtantinopolim peruenit, inſtruitur Imperatorem opperiens.

v. 352. *Explicuit cuneos*, nihil amplius eſt, quam ſe explicuit. *Cunei* ſunt, quod nos dicimus *Kolonnen.*

v. 354. *reluctantur*, equorum generoſorum ardorem exprimit, quem equites vix cohibere poſſunt. h. l. i. q. ſtudent. *lupatis. Lupata* ſc. frena, aſpera ſunt aculeis ferreis, dentium lupinorum inſtar. Pro frenis omnino ponuntur. Galli praecipue iis vtebanter ad feros equos domandos. Virgil. Georg. III. 208. Horat. od. I. 8. 6.

v. 355. *Saeuum nutant.* δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν. Hom. Il. γ. 337. Sil. Italic. I. 460. ibi v. Ruperti.

v. 356. *Et tremulos humeris.* cet. Hic verſus videtur habere difficilem explicatum. Quaeritur, qui ſint illi *tremuli colores?* Geſnerus repetit illos a textili quodam panno partim libere fluctuanti per armos, partim autem comprehenſo et in plicas criſpato ab ora et commiſſura galeae cum thorace. Verum quidnam tandem illud ſit, nemo facile explicabit. Videtur illud intellexiſſe, quod maiores noſtri *Helmdecken* vocabant. Nititur ille quidem XXVIII. 576. quo tamen perperam accepto in fraudem actus eſt. In verbis nulla eſt difficultas. *Gaudent vibrare* dictum pro: vibrant, et *vibrare tremulos*

Quos operit formatque chalybs. Coniuncta per artem
Flexilis inductis animatur lamina membris,
Horribilis viſu. Credas ſimulacra moueri
Ferrea, cognatoque viros ſpirare metallo.

colores pro: coloribus tremulis ſplendere. cf. Duck. ad Flor. III. 11. 8. Diſpiciendum nunc, quid tandem id ſit, quod tremulos colores oſtendat. Vtrum clipei caelati atque picti (Propert. IV. 10. 21. Stat. Theb. IX. 332 ſeqq. interpp. ad Sil. Italic. I. 407.) quos humeris, vt notum eſt, gerere ſolebant et vibrare milites hoſte potiſſimum propinquo. Ammian. Marcellin. XXIV. 6. pag. 425. ed. Erneſt. *Ergo vbi viciſſim contiguae ſe cernerent partes, criſtatis galeis coruſci Romani, vibranteſque clipeos, velut pedis anapaeſti praecinentibus modulis leuius praecedebant.* cet. cf. infra XXVIII. 627 ſeq. an thoraces, an chlamydes ſeu ſagula variis coloribus diſtincta, quae ſuper thoraces humeris ſolebant imponi et a tergo dependere. Valer. Flacc. VI. 521 ſeqq. Sil. Italic. IV. 516. et XVII. 526 ſqq. Epitheton *tremulis* facit, vt ratio, quam primo loco poſui, mihi magis placeat, quam reliquae etiamſi duri aliquid eam continere non diffitear, cuius vero cauſam fortaſſe poetae rectius adſignaueris quam interpreti.

v. 357. *Quos* aut ad *humeris* ſpectat aut ad *alii*. *operit formatque.* Hoc explicabunt verba Ammian. Marcell. XXV. 1. *Erant autem omnes cateruae ferreatae, ita per ſingula membra denſis laminis tectae, vt iuncturae rigentes compagibus artuum conuenirent.*

v. 358. *flexilis lamina,* commiſſuris ſuis ſcilicet et compagibus. *animatur* hoc explicatur adiecto: *inductis membris* pro: inducta membris. Pertinet hoc ad facilitatem, qua ſe mouebant milites armis ferreis tecti.

v. 359. 360. Explicationi τοῦ *animatur* ſeruiunt. *cognato metallo* quaſi corpori adnato. *ſpirare,* viuere. Ammian. Marcell. XVI. 10. *Et incedebat hincinde ordo geminus armatorum, clipeatus atque criſtatus, corruſco lumine radians; ſparſique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant Perſae, thoracum muniti tegminibus et limbis ferreis cincti, vt Praxitelis manu polita crederes ſimulacra, non viros, quos laminarum circuli tenues apti corporis flexibus ambiebant, per omnia membra deducti, vt quocunque artus neceſſitas commouiſſet, veſtitus congrueret iunctura cohaerenter apta.*

Par veſtitus equis. Ferrata fronte minantur,
Ferratosque leuant ſecuri vulneris armos;
Diuiſo ſtat quisque loco. Metuenda voluptas
Cernenti, pulcherque timor; ſpirisque remiſſis
Manſueſcunt varii vento ceſſante dracones.
Auguſtus veneranda prior vexilla ſalutat.
Rufinus ſequitur quo fallere cuncta ſolebat
Callidus affatu, deuotaque brachia laudat,
Nomine quemque vocans, natosque patresque reuerſis
Nuntiat incolumes. Illi, dum plurima ficto
Certatim ſermone petunt, extendere longos
A tergo flexus inſperatoque ſuprema
Circuitu ſociare parant. Decreſcere campus

v. 363. 364. *metuenda voluptas* cet. Acumen quaeſitum. Adficiebant ſpectatores metu et voluptate; adſpectus eorum erat pulcher et timendus. Sic *miſeranda voluptas* Stat. Theb. VI. 72.

v. 365. v. ſupra ad v. 177.

v. 366. *veneranda vexilla*. *Vexilla* primis temporibus erant equitum ſigna, ſequentibus etiam peditum, nominibus Imperatorum et quidem aureis literis inſcripta. Sueton. Veſpaſ. 6. H. l. pro ſignis vniuerſe poſita, quae ſacra erant, ideoque *veneranda* vocantur. Veget. II. 6. Herodian. IV. 4. 10. Plura de ſignis militaribus Lipſ. de Milit. Rom. IV. Dialog. 5. Barthius notat. Imperatoribus ſolemne fuiſſe, legiones ex bello reduces ſalutare, commilitonumque reliquorum more ſigna venerari. Vnde hoc habeat, neſcio, ſaltem ex vno hoc loco mos ille repeti nequit.

v. 368. *deuota brachia*, vitam impendere Auguſti imperiis paratorum. Sic Gesnerus recte. cf. Lucan. III. 311. IV. 533.

v. 369. *Nomine quemque vocans*, vt notos et familiares. v. Ruperti ad Sil. Italic. I. 454. Id enim agebat Rufinus, vt militum voluntates, quas ſciebat in ſe nequaquam propenſas eſſe, ſibi conciliaret.

v. 370. 371. *plurima — petunt*, ad auertendum ſcilicet Imperatoris et Rufini animum ab eo, quod tum maxime agebant.

v. 372. *a tergo* ſc. Rufini. Verſus mediam aciei partem Rufinus acceſſerat. Cornua paullatim ſe inflectunt, aut ſe circumdant. *ſuprema*, cornua.

v. 373. *decreſcere campus* cet. Quod parauerant mili-

Incipit, et clipeis in ſe redeuntia iunctis
Curuo paulatim ſinuantur cornua ductu
Sic ligat immenſa virides indagine ſaltus
Venator; ſic attonitos ad litora piſces
Aequoreus populator agit, raroſque plagarum
Contrahit anfractus, et hiantes colligit oras.
Excludunt alios. Cingi ſe feruidus ille
Neſcit adhuc, grauiterque apprenſa veſte morantem
Increpat Auguſtum: ſcandat ſublime tribunal;
Participem ſceptri, ſocium declaret honoris.
Quum ſubito ſtringunt gladios, vox deſuper ingens
Infremuit: Nobis etiam, teterrime, nobis
Speraſti famulas imponere poſſe catenas?
Vnde redi neſcis? patiarne audire ſatelles,

tes, id nunc fit. Spatium illud (*campus*) quod arcu militum ducto includitur, imminuitur ſemper eo magis, quo magis cornua, alterum alteri, adpropinquant, circulusque denſandis ordinibus minor fit.

v. 374. 375. Ordo verborum: *cornua in ſe redeuntia clipeis iunctis paullatim ſinuantur curuo ductu.*

v. 376. *indagine*, retium caſſiumque ſerie. Sic nauium corona atque ordo *naualis indago* vocatur Sil. Italic. XIV. 368. *ligat*, includit. *Indagine cingunt* habet Virgil. Aen. IV. 121. *indagine claudit* Lucan. VI. 42. Tibull. IV. 3. 7. Stat. Theb. II. 553.

v. 377. *adtonitos*, quum incluſos ſe ſentiant.

v. 378. *Aequoreus populator*, piſcator, qui piſcibus vaſtat aequor. *hiantes oras colligit.* marginem retis colligens, complicans, ne piſces effugiant. cf. Sil. Italic. VII. 500 ſeqq.

v. 380. *alios*, qui cum Arcadio et Rufino venerant. Clauerius adiungit: tamquam piſces minuſculos, qui reiiciuntur in aquam; nimis fortaſſe ſimilitudinem vrgens. *feruidus.* Rufinus totus conſilio, quod ceperat, intentus, et conciliandis ſibi militum animis ſtudens.

v. 381. *adprenſa veſte.* Rufinus familiariter tractat Arcadium, vt cauſidici Claudium. Sueton. in Claud. 15. v. ſupra. 341.

v. 382. *tribunal.* Forſan e ceſpite lapidibusque militum opera congeſtum.

v. 384. *deſuper* vel pro: inſuper, poſitum, vel intellexit poëta vocem veluti coelitus miſſam.

Qui leges aliis, libertatemque reduxi?
Bis domitum ciuile nefas, bis rupimus Alpes.
Tot nos bella docent nulli ſeruire tyranno.
  Diriguit. Spes nulla fugae. Seges vndique ferri
Circumfuſa micat. Dextra laeuaque reuinctus
Haeſit, et enſiferae ſtupuit mucrone coronae.
Vt fera, quae montes nuper dimiſit auitos,
Altorumque exſul nemorum damnatur arenae
Muneribus, commota ruit, vir murmure contra
Hortatur, nixusque genu venabula tendit.
Illa pauet ſtrepitus, cuneosque erecta theatri
Reſpicit, et tanti miratur ſibila vulgi.
  Vnus per medios audendi pronior enſe
Proſilit exſerto, dictisque, et vulnere toruus:

v. 388. 389. Maximo ſcilicet et Eugenio domandis. *nefas* bellum. *rupimus Alpes.* XV. 82; XXVI. 547, XXVIII. 442. pro: viam mihi vi feci per Alpes. Sil. Italic. I. 54. cf. Zoſim. IV. 46.

v. 391. *ſeges ferri.* Virgil. Aen. XII. 663.

v. 392. *reuinctus* i. e. cinctus. cf. ſupra 376 ſeq.

v. 394. *dimiſit*, reliquit.

v. 395. 396. *arenae muneribus.* *Munera* de amphitheatralibus et gladiatoriis ludis ac venationibus dici conſtat. Lucan. VI. 708 ſeq. *damnatur* deſtinata eſt. cf. Stat. Theb. V. 231 ſeqq. *vir murmure contra Hortatur, nixusque genu* cet. Auſon. epiſt. IV. 30 ſeqq. *Aut ſpumantis apri curſum clamoribus vrges, ſubſidisque fero? moneo tamen vsque recuſes ſtringere fulmineo venabula cominus hoſti.* *Venabulum,* προβόλιον. deſcribit Xenoph. de Venat. X. 3; eo in venationibus excipiebantur etiam leones aliaeque ferae beſtiae. Stat. ſilv. II. 5. 9 ſeq.

v. 398. *cuneos theatri.* Proprie ordines ſedilium in theatro a figura ſic dictos ad caueam ſeu orcheſtram arctiores, in altum diuergentes, et ſcalis vtrimque, per quas ad ſedilia deſcendebant ſpectatores, quaſi circuli radiis incluſos. h. l. ſpectatores. *erecta.* dum clamorem ſtupet altius ſe erigens et circumſpiciens.

v. 400. *audendi pronior.* Coniecturam Heinſii *promtior* reiicit Burmannus, quem v. ad Sueton. Galb. 22.

v. 401. *exſerto.* Neſcit Burmannus, an hoc probandum ſit, quum enſes iam ſtricti eſſent ſupra v. 384. Sed *erecto,*

Hac petit, hac Stilicho, quem iactas pellere, dextra
Te ferit, hoc abſens inuadit viſcera ferro.
Sic fatur, meritoque latus transuerberat ictu.
Felix illa manus, talem quae prima cruorem
Hauſerit, et feſſi poenam libauerit orbis.
Mox omnes fodiunt haſtis, artusque trementes
Dilaniant, vno tot corpore pila tepeſcunt,
Et non infecto puduit mucrone reuerti.

quod proponit, multo minus, nam ad feriendum latus *reducto*, non *erecto* enſe opus eſt. infra 404. Sed *exſertum* interdum plus eſſe videtur, quam vagina denudatum. Stat. Theb. X. 412. *Exſertum obiectans mucronem*, cui opponitur v. 423. *Demiſſo mucrone*. et XI. 376. legendum quoque puto *et exſertum demittere* (non *dimittere* vt Bipont.) *enſem*. In vtroque loco *exſertum* pro: denudatum, politum languet; poteſt eſſe promtum vel ad caedendum vel ad pungendum. Etiam apud Noſtrum infra XXXVI. 377. exſerta manus non eſt nuda, ſed ad feriendum promta. *vulnere*, enſe ad vulnus infligendum parato. interpp. ad Virgil. Aen. II. 436. et 529. alii *lumine*, quod poſt *dictis* languidius videtur. Ceterum *toruum* id dicitur, quod minarum et horroris plenum eſt. Saepiſſime quidem ad oculos transfertur, quia iis maxime terroris et minarum ſigna ineſſe ſolent. Inde e correctione *lumine* fortaſſe natum eſt. H. l. ad totum irruentis habitum pertinet.

v. 402. *iactas pellere* cf. ſupra 297 ſeqq. *Hac petit hac* ct. cf. Sil. Italic. II. 26 ſeq. Burmann. ad Valer. Flacc. VII. 44.

v. 406. *libauerit* omnino dictum pro: ſumſerit, ſed maiore cum delectu. *Libare* eſt deguſtare, leuiter adtingere. Hoc l. initium poenae exprimit ab illo milite factum, nondum enim tota erat inflicta.

v. 407 ſeqq. Iam deſcribit Noſter Rufini lacerationem lanii vel adeo carnificis diligentia, cuius animus contra omnem humanitatis ſenſum callo obductus eſt. Paene in ſingulis verſibus ſtudium exſtat taeterrimum hoc ſpectaculum ſub oculos lectorum reuocandi, imaginemque abominandam vsque ad partes minutiſſimas abſoluendi. Quod autem ex noſtro ſenſu minime eſt ferendum, et animos oculosque lectorum foeditate ſua auertit, aliquam excuſationem habet in temporum ratione ſitam, niſi

Hi vultus auidos, et adhuc ſpirantia vellunt
Lumina; truncatos alii rapuere lacertos.
Amputat ille pedes, humerum quatit ille ſolutis
Nexibus; hic fracti reſecat curuamina dorſi;
Hic iecur, hic cordis fibras, hic pandit anhelas
Pulmonis latebras. Spatium non inuenit ira,
Nec locus eſt odiis. Conſumto funere vix tum
Deſeritur, ſparſumque perit per tela cadauer.
Sic mons Aonius rubuit, quum Penthea ferrent
Maenades, aut ſubito mutatum Actaeona cornu
Traderet inſanis Latonia viſa Moloſſis.

omnino et temporum vitia poetae praeſtanda ſint, qui, quod verum, decens, pulchrum venuſtumque ſit ſemper ſpectare, non prauo aequalium iudicio in fraudem agi debeat. Cogitandum tamen eſt, ſcriptum eſſe hoc carmen in honorem Stilichonis barbari, cui nihil dulcius eſſe poterat, quam irae ſuae et odio ſatisfactum videre. Atque hanc voluptatem ex acerbiſſimi hoſtis laceratione verbis repetita plena manu Noſter illi praebuit.

v. 410. *vultus auidos*, auaritiam inſatiabilem oris lineamentis adhuc referentes. Ita recte Barthius. Burmannus mauult: *pauidos*. Non placet. *ſpirantia lumina*, oculos nondum fractos.

v. 412. 413. *ſolutis Nexibus*, auulſum. *curuamina*, articulos, vertebras dorſi.

v. 414. *cordis fibras*, dictum ſimpliciter pro corde. Proprie *fibrae* ſunt extremitates alicuius rei. Serv. ad Virgil. Georg. I. 120.

v. 415. *ſpatium non inuenit ira*. Ovid. Met. III. 237. Idem plane, quod ſequitur. *Nec locus eſt odiis*.

v. 416. 417. *conſumto funere* explicatur per: *ſparſum per tela cadauer*. Ceterum *funus* ſaepe pro *cadauere* poni, notum eſt. *ſparſum per tela* i. e. minutatim in fruſta oculis vix animaduertenda diſperſum per tot militum tela. Lucan. II. 119.

v. 418. 420. *mons Aonius*, Cithaeron. *Penthea*. Triſtem eius necem narrat Ovid. Met. III. 701 ſeqq. *Maenades*, mulieres Bacchi ſacra celebrantes. *Actaeona*. Notus ille eſt ex Ovid. Met. III. 174 ſqq. *mutatum cornu* dictum pro: in ceruum mutatum. *inſanis Moloſſis*, canibus venaticis in furorem actis. *Moloſſi* canes proprie vocabantur ex Epiro, robore inſignes, non minus ad venationem

Criminibusne tuis credis, Fortuna, mederi?
Et male donatum ſperas aequare fauorem
Suppliciis? vna tot millia morte rependi?
Euerſis agedum Rufinum diuide terris,
Da caput Odryſiis, truncum mereantur Achiui.
Quid reliquis dabitur? nec ſingula membra peremtis
Sufficiunt populis. Vacuo plebs obuia muro,
Iam ſecura, fluit. Senibus non obſtitit aetas,
Virginibusue pudor. Viduae, quibus ille maritos
Abſtulit, orbataeque ruunt ad gaudia matres,
Inſultantque alacres. Laceros iuuat ire per artus,
Preſſaque calcato veſtigia ſanguine tingi.
Nec minus aſſiduis flagrant elidere ſaxis
Prodigiale caput, quod iam de cuſpide ſumma
Nutabat, digna rediens ad moenia pompa.

quam ad gregum cuſtodiam idonei. Sil. Italic. II. 684.

v. 421. *Criminibusne — mederi.* i. e. crimina tua recte factis adeo compenſare, vt plane infecta videri poſſint.

v. 422. *donatum* ſc. Rufino.

v. 423. *tot millia* ſc. ſupplicia, quibus immeritos per Rufinum adflixiſti, ſeu tot millia hominum neci data. *rependis* Virgil. Aen. I. 239.

v. 425. *Odryſiis*, Thracibus. Negat omnino poeta, poenam aequalem eſſe maleficiis. Ne totis quidem populis, ait, poſſe ſatisfieri, ſi vnum cuique illorum membrum Rufini adſignetur, nedum ſingulis hominibus, quos perdidit.

v. 427. Plebs iam metu liberata ex vrbe effunditur, cruentoque illo ſpectaculo gaudet. *vacuo.* Odio in tyrannum vindictaeque gratia omnes vrbem reliquerant.

v. 428. *fluit*, vt *ῥεῖν, ἐκῤῥεῖν*, ſolemne de magna turba. Virgil. Aen. XI. 236.

v. 430. 431. *gaudia*, laeta ſpectacula lacerati Rufini. *inſultant*, calcant membra lacerata. *laceros.* Burmanno adridet *vacuos* i. e. exſangues. laudat Stat. Theb. IX. 47. Lucan. III. 641.

v. 434. *Prodigiale caput* i. e. caput hominis, qui prodigii et portenti inſtar fuit. Dominatio vel immaniſſima id genus vindictae excuſare non poteſt, in quo deſcribendo poeta tantopere ſibi placere videtur.

v. 435. Mos haſtis adfigendi capita hoſtium antiquus erat. Virgil. Aen. IX. 465, et frequens inter ciuiles turbas. Cic. Philipp. 11. Sueton. Auguſt.

Dextera quin etiam ludo conceſſa vagatur
Aera petens, fraudesque animi perſolvit auari
Terribili lucro, viuosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere neruis.
Deſinat elatis quisquam confidere rebus,
Inſtabilesque Deos, ac lubrica Numina diſcat.
Illa manus, quae ſceptra ſibi geſtanda parabat,
Cuius ſe toties ſubmiſit ad oſcula ſupplex
Nobilitas, inhumata diu, miſeroque reuulſa
Corpore, feralem quaeſtum poſt fata popoſcit.
Adſpiciat quisquis nimium ſublata ſecundis
Colla gerit. Triuiis calcandus ſpargitur ecce,
Qui ſibi pyramidas, qui non cedentia templis
Ornatura ſuos exſtruxit culmina Manes,

13, Galb. 20. Lucan. II. 160, IX. 137. Sil. Italic. XVII. 309.

v. 436. 439. *Dextra — vagatur.* Dextra abſciſſa per vias vrbis circumlata eſt, vt oſtiatim mendicaret poſt mortem, qui viuus homines argento emunxerat. Idem commemorat Zoſim. V. 7. Philoſtorg. XI. 3. et Hieronymus epiſt. 3. totidem fere verbis: *Rufini caput pilo Conſtantinopolim geſtatum eſt; et abſciſſa manus dextra, ad dedecus inſatiabilis auaritiae, oſtiatim ſtipem mendicauit.* v. 438. *viuos retentus* i. e. tenacitatem earum et rapacitatem. v. 439. *adductis neruis.* Caua manus pingitur, qualem faciunt mendicantes. Huc pertinet Sueton. Auguſt. 91. *Ex nocturno viſu etiam ſtipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum aſſes porrigentibus praebens.*

v. 440 – 453. Poeta monet, ne quis fortunae nimis favente ſuperbiat, quum ea ſit inſtabilis, ſaepeque ſoleat ſtatim adfligere, quos extulerit, quemadmodum Rufini fata doceant.

v. 440. 441. *elatis,* nimium ſecundis. *Inſtabiles deos et lubrica numina* fortunae indicant mobilitatem.

v. 443. *ſubmſiit ad oſcula.* Obſequii hoc ſignum eſt. Lucan. II. 113 ſeq. Ruperti ad Sil. Italic. XVII. 183.

v. 445. *feralem quaeſtum,* ſtipem triſtem. ſupra v. 438. *Terribili lucro.*

v. 448. *Pyramidas. Pyramidae* exſtructae erant, vt regum cadauera in illis conderentur. Pompon. Mel. I. 5. Plin. H. N. XXXVI. cap. 12. Lucan. VIII. 696 ſeqq.

v. 449. *culmina,* monumenta ſuperba.

Et, qui Sidonio velari credidit oſtro,
Nudus paſcit aues. Iacet en, qui poſſidet orbem,
Exiguae telluris inops, et puluere raro
Per partes tegitur, nusquam totiesque ſepultus.
Senſerunt conuexa necem, tellusque nefandum
Amolitur onus. Iam reſpirantibus aſtris,
Infernos grauat vmbra lacus. Pater Aeacus horret,

v. 453. *Per partes* cf. Oudendorp. ad Lucan. II. 58. *nusquam totiesque.* Solito acumine. Quia enim partes Rufini diſperſae puluere raro erant tectae, nusquam plane ſepultus, et toties ſepultus poterat dici.

v. 454 ſeqq. Poeta non ſatis habet Rufini ſupplicium crudeliſſimum immanemque eius lacerationem adcurate deſcripſiſſe, vbi rebus aliunde acceptis verba tantum et dictionem accommodare poterat, ideoque minus poetae officio fungi: proſequitur etiam eundem ad inferos, vt quantum quidem in ipſo eſt, poenis quoque poſt mortem in aeternum duraturis Stilichonis vindictae conſulat, et ſic pro virili inimicum eius acerrimum vltus eſſe videri poſſit. Deducit igitur Rufinum ad Orcum, arripitque occaſionem ſibi oblatam locorum inferorum adumbratione, quae inter grauiſſima epici carminis ornamenta cenſetur, et apud epicos etiam ſemper fere occurrit, carmen ſuum exornandi. Ibi illum, quum ſcelera eius adeo manifeſta eſſent, vt quaeſtione nihil eſſet opus, indicta cauſa damnatum et grauiſſimis ſuppliciis adfectum inducit.

v. 454. 455. *Senſerunt conuexa necem.* Coelum et terra aegre Rufini ſcelera adſpexerant, gaudebantque monſtro illo ſublato. *ſenſerunt*, gauiſa ſunt caede. *amolitur onus*, abiicit onus intolerandum, dum vmbra eius ad inferos defertur. Lucan. V. 355. *reſpirantibus.* Contaminata quaſi antea erant monſtri adſpectu ſeu halitu, nunc remoto illo adleuata ſibi videntur.

v. 456. *grauat lacus* i. e. cymbam Charontis grauat, qua per lacus vehitur. Virgil. Aen. VI. 413. *horret*, non timet, ſed adſpectu monſtri illius ſubito perculſus eſt. *Aeacus.* Antiqui iudices apud inferos erant Minos et Rhadamanthus, quibus poſteriores Aeacum adiunxerunt. Homerus Minoem, θεμιστεύοντα dicit inter mortuorum animos, Rhadamanthum vero in Elyſiis verſantem. Odyſſ. δ 564. Virgilius in primo ſepto Minoem (VI. 432.) in Tartaro Rhadamanthum po-

Intrantemque etiam latratu Cerberus vrget.
Tunc animae, quas ille fero ſub iure peremit,
Circumſtant, nigrique trahunt ad iudicis vrnam
Infeſto fremitu. Veluti paſtoris in ora
Commotae glomerantur apes, qui dulcia raptu
Mella trahit, pennasque cient, et ſpicula tendunt,
Et tenuis ſaxi per propugnacula cinctae
Rimoſam patriam, dilectaque pumicis antra
Defendunt, pronoque fauos examine velant.
Eſt locus, infauſtis quo conciliantur in vnum
Cocytos Phlegethonque vadis, inamoenus vterque

nit (Aen. VI. 566.) cf. Heyne in excurſu XI. ad Virgil. Aen. VI. Noſter aliam rationem ſequitur, quas partes Aeaco tribuerit, non liquet, eſt fortaſſe πυλωρεῖς portae infernalis cuſtos, τὰς κλεῖς τοῦ ᾅδου φυλάττων. Lucian. Dial. Mort. XX. 1. pag. 413. ibi v. Hemſterh. Necyomant. 8. pag. 467. Catapl. ſeu Tyrann. 4. pag. 624 ſeq. T. I. ed. Reiz.

v. 457. *Cerberus.* Virgil. Aen. VI. 417 ſeqq. Horat. od. III. 11. 15 ſeqq. Senec. Hercul. Fur. 387 ſeqq.

v. 458. *fero ſub iure* iniuria, crudeliter. Res inde ducta videtur, quod olim arbitrabantur, interfectorum animas eos hoſtiliter perſequi, quorum ſcelere perierant. Drakenbr. ad Sil. Italic. II. 703 ſeqq. cf. Lucian. Dial. Mort. XIII. 6. pag. 394. T. I.

v. 459. *vrnam,* cuius vſus erat in ſortiendis iudicibus, in quam etiam tabellae iudicum, quibus ſententias ferebant, coniiciebantur. Propert. IV. 11. 49. Omnia haec ex iudiciis Romanorum publicis adumbrata ſunt. In cauſa capitali praetor, cui obtigit ea quaeſtio, ſedet iudex quaeſtionis. Adſident iudices ſelecti a iudice quaeſtionis ex iudicum decuriis ſorte conſtituti. v. Heyne l. c.

v. 460. *veluti paſtoris.* Compara Stat. Theb. X. 574 ſeqq.

v. 461. 462. *raptu trahit* pro: rapit. *pennas cient,* alas mouent. Virgil. Georg. IV. 73 ſeq.

v. 463. *per propugnacula cinctae,* armatae per propugnacula.

v. 464. *Rimoſam patriam* explicant ſequentia: *pumicis antra.*

v. 465. *prono,* promto ad ferendum auxilium. *velant* Heinſ. coni. *vallant,* quod ſane aptius videtur.

v. 466. Haec, quae ſequuntur, adumbrata ſunt ex Homer. Odyſſ. κ. 512 ſeqq. et Virgil. Aen. VI. 548 ſeqq.

Alueus; hic volvit lacrimas, hic igne redundat.
Turris per geminos flammis vicinior amnes
Porrigitur, solidoque rigens adamante sinistrum
Proluit igne latus; dextra Cocytia findit
Aequora, triste gemens, et fletu concita plangit.
Huc post emeritam mortalia secula vitam
Deueniunt. Ibi nulla manent discrimina fati,
Nullus honos, vanoque exutum nomine Regem
Proturbat plebeius egens. Quaesitor in alto

v. 468. *hic volvit* cet. Ex etymo cuiusque fluminis haec addita sunt, κωκύειν, φλέγειν. cf. Sil. Italic. XIII. 563 seqq. Stat. Theb. VIII. 29 seq.

v. 469. *flammis vicinior.* Num Phlegethonti vicinior? Quomodo autem turris Phlegethonti vicinior dici potest, quum hunc fluuium non magis quam Cocytum attingat? Hanc difficultatem nemo interpretum, quod equidem sciam remouit, nec sane, si verba intacta relinquis, remoueri posse videtur. Vel in *vicinior* vel in *flammis* lateat necesse est vitium, quamquam in codd. mscr. nulla sit varietas. Si coniecturae locus est, legam: *saxis vicinior* i. e. turris, quae magis saxi speciem habet quam aedificii. Homer. Odyss. κ. 515. Πέτρη τε ξύνεσίς τε δύω ποταμῶν ἐριδούπων. *per amnes*, ita vt ex vtraque parte amnibus inaedificata sit.

v. 470. *Porrigitur* sc. ex vtraque parte in amnes. *solido rigens adamente.* Virgil. Aen. VI. 552 seq. ἀδάμας, ferrum durissimum. Iani ad Horat. od. I. 6. 13. Hesiod. Theog. 188. Huius saepe mentio fit in murorum et turrium descriptionibus, quia saxa et lapides ferreis vncis iuncti esse solent. Hoc non officere coniecturae in versu praecedente, vnusquisque concedet, hic enim de natura et firmitate, illic de figura et specie turris sermo est.

v. 471. *Proluit igne latus* cum delectu pro: proluendum praebet latus, a Phlegethonte adluitur. *dextra* sc. parte. *findit*, quatenus in Cocytum porrigitur. *fletu concita* i. e. ab vndis Cocyti pulsa, dum resistit et excipit eius fluctus.

v. 473. *secula*, homines, vt infra XXXV. 311. *emeritam*, peractam. Ovid. Trist. IV. 8. 21. De stipendiis sumtum.

v. 474. *discrimina fati* ea sunt, quae a fato pendent.

v. 475. *vanoque exutum nomine*, tamquam fabulae actorem, qui regis partes sustinuerat, scena relicta.

v. 476. *proturbat*, propellit, vt locum sibi faciat.

Conſpicuus ſolio praetentat crimina Minos,
Et iuſtis dirimit ſontes. Quos nolle fateri
Viderit, ad rigidi transmittit verbera fratris.
Nam iuxta Rhadamanthus agit Quum geſta ſuperni
Curriculi, totosque diu perſpexerit actus:
Exaequat damnum meritis, et muta ferarum
Cogit vincla pati. Truculentos ingerit vrſis,
Praedonesque lupis. Fallaces vulpibus addit.
At qui deſidia ſemper vinoque grauatus,
Indulgens Veneri voluit torpeſcere luxu,
Hunc ſuis immundi pingues detrudit in artus.
Qui iuſto plus eſſe loquax, arcanaque ſueuit
Prodere, piſcoſas fertur victurus in vndas,

quaeſitor. v. ſupra ad 456. cf. Senec. Hercul. fur. 731 ſeqq.

v. 477. *praetentat* i. e. ante explorat. vulg. *pertentat.* Minos nempe, vt a Virgilio, ſic a Noſtro iudex ſeu magiſtratus conſtitutus eſt, qui crimina exploret, quique cauſa dicta et ſententiis iudicum latis poenam ex legibus conſtituat. Hic a *iuſtis* ſtatim dirimit ſontes; illos in Elyſium mittit, hos Rhadamantho tradit puniendos, qui triumuirorum capitalium more ſententias Minois exſequitur, eosque, qui nolunt crimina ſua fateri, tormentis coercet Virgil. Aen. VI. 655 ſeqq. *Praetentare* is praecipue dicitur, qui manu et baculo iter explorat. Ovid. Met. XIV. 189. deinde quoque ſimpliciter ponitur pro: explorare. Ovid. Met. IX. 687 ſeq. *Ante erat ambiguis animi ſententia dictis Praetentanda mihi.* Neſcio igitur, cur Burmanno hoc diſplicuerit, curque *perpenſat* propoſuerit, quod procul dubio vulgarius eſt.

v. 479. *fratris* Rhadamanthi. Propert. IV. 11. 21. Stat. Theb. VIII. 27.

v. 480. *Curriculi*, vitae. Virgil. Aen. IV. 653.

v. 482. 483. *muta ferarum vincla* i. e. Corpora mutorum animantium, quibus, tamquam carceri, includuntur. Hoc ex antiquis Pythagoreorum ſomniis petitum cf. Ovid. Met. XV. 165 ſeqq. Lucan. VI. 719 ſeqq.

v. 484. *addit*, indit, inſerit. v. Gesnerum in lexico ruſtico ſcriptoribus R. R. adiuncto.

v. 486. Verſum intruſum Heinſius eſſe arbitratur, nec ſane ſequentibus conuenire videtur.

v. 489. *piſcoſas fertur in vndas* i. e. in piſcem mutatur.

Vt nimiam penſent aeterna ſilentia vocem.
Quos vbi per varias annis ter mille figuras
Egit Lethaeo purgatos flumine: tandem
Rurſus ad humanae reuocat primordia formae.
Tum quoque, dum lites, Stygiique negotia ſolvit
Dura fori, veteresque reos ex ordine quaerit,
Rufinum procul ecce notat, viſuque ſeuero
Luſtrat, et ex imo concuſſa ſede profatur:
Huc ſuperûm labes, huc inſatiabilis auri
Proluuies, pretioque nihil non auſe parato,

v. 490. *penſent*, compenſent.

v. 491. *Quos vbi* cet. Compara Virgil. Aen. VI. 748 ſeqq. Sil. Italic. XIII. 558 ſeqq. *per varias figuras* i. e. vbi ex aliis in alias figuras animantium migrauit. *ter mille annos*, ex Aegyptorum forſan dogmatibus Herodot. II. 123. Virgilius, qui Platonem ſecutus eſt, (de Republ. X. p. 761. ed. Frankof.) habet *mille annos*. Sil. Italic. l. c. mutauit illos in *mille luſtra*.

v. 492. *Lethaeo purgatos flumine*, quo flumine purgatio animorum finitur. De his omnibus v. Heyne in excurſu XIII. ad Virgil. l. c.

v. 493. *ad humanae primordia formae* i. e. ad priſtinam formam humanam.

v. 494. *Tum quoque*. Narratio aduentus Rufini inferorum locorum deſcriptione interrupta erat, nunc vero Noſter pergit. Aeacus cum horrore Rufinum adſpicit, Cerberus eum adlatrat, vmbrae occiſorum ad iudicium eum compellunt. *Tum quoque* cet. *lites ſolvit*, cauſas reorum cognoſcit atque diiudicat. *negotia dura Stygii fori* eſt litium circumſcriptio, aut potius officii iudicis. *dura*, ſeuera.

v. 495. *quaerit reos*. Vſitatius eſt: de reis. *ex ordine*, vt quisque adpulerat, ordine temporis.

v. 496. *notat*, agnoſcit. Ceterum Rufini crimina et maleficia tam nota erant, vt eorum cognitione et exploratione opus non eſſet, quare iudex ad dicendam ſententiam vel cauſa indicta procedit.

v. 497. *luſtrat*, diu in illo monſtro ſingulari haeret. *ex imo concuſſa ſede*. Horrore nempe et indignatione Minos maxima ſedem concuſſerat.

v. 498. *Huc* ſc. accede. *ſuperum labes*, i. e. obprobrium hominum, portentum humani generis. Sil. Italic. XIII. 17. Alio ſenſu iisdem verbis vtitur Stat. Theb. VIII. 34.

v. 499. *Proluuies*, eſt alui egeſtio et ipſa aluus ſoluta.

Quodque mihi ſummum ſcelus eſt, huc improbe legum
Venditor, Arctoi ſtimulator perfide Martis,
Cuius ob innumeras ſtrages anguſtus Auerni
Iam ſinus, et plena laſſatur portitor alno.
Quid demens manifeſta negas? en pectus inuſtae
Deformant maculae, vitiisque inoleuit imago,
Nec ſeſe commiſſa tegunt. Genus omne dolorum
In te ferre lubet. Dubio tibi pendula rupes

Columell. XII. 38. 1. Is deſignatur, qui omnia deuorat, parum digerit, citoque egerit. Quare factum puto, vt illa *proluuies* Harpyis adtributa ſit. Virgil. Aen. III. 217.

v. 500. *Quodque mihi ſummum erat.* Bene ex perſona Minois qui iuſtitia et aequitate inſignis ob eamque rem iudex inferorum conſtitutus eſt. Magna ſane malorum pars iſtis temporibus ex illo fonte profluxit, vt in bellis ciuilibus Virgilii aetate; quare ille quoque huius rei meminit. Aen. VI. 618 ſeqq.

v. 501. *Arctoi Martis* v. ſupra ad v. 36.

v. 503. *et plena laſſatur portitor alno.* Petron. 122. *vix nauita Porthmeus ſufficiet ſimulacra virum traducere cymba.* cf. Lucan. III. 16 ſeq. *Φησὶ γοῦν ὁ πορθμεὺς μὴ διαρκέσαι αὐτοῖς τότε τὸ σκάφος, ἀλλὰ σχεδίας διαπηξαμένους τοὺς πολλοὺς αὐτῶν διαπλεῦσαι.* Lucian. Dialog. Mort. XII. 5. pag. 386 ſeq. T. I. ed. Reiz.

v. 505. *deformant maculae.* Lucian. Catapl. ſeu Tyrann. 24. T. I. pag. 645. ed. Reiz. *ὁπόσα ἄν τις ὑμῶν πονηρὰ ἐργάσηται παρὰ τόν βίον, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἀφανῆ στίγματα ἐπὶ τῆς ψυχῆς περιφέρει.* Sic Rhadamanthus ibi contra Cyniſcum loquitur. cf. Platon. in Gorg. T. IV. pag. 167. ed. Bipont. Plutarch. de ſera numin. vind. T. X. pag. 270 ſeqq. ed. Hutt. et quae docte diſputauit Doering ad Catull. LVII. 3 ſeq. *vitiis inoleuit imago.* Ex conſuetudine ſua Noſter, quae ſemel dixerat, alia ratione efferendo iterat. Illas *maculas*, *κηλῖδας*, *στίγματα*, nunc vocat imaginem. Hanc dicit *inoleuiſſe vitiis* i. e. vitia tua notam indelebilem et in oculos incurrentem, vmbrae tuae impreſſerunt, ex qua foeditas naturae ſtatim ita adparet, vt nulla arte poſſit diſſimulari. Ante oculos habuit Virgil. Aen. VI. 737 ſeq. Heinſius mauult *vitiique.*

v. 507. *In te ferre* pro: conferre in te. *pendula rupes.* Reſpexit Virgil. l. c. 601 ſeqq. qui Ixionem et Pirithoum epulis adſidentes finxit, et ſupra caput eorum ru-

Immineat lapſu. Volucer te torqueat axis.
Te refugi fallant latices, atque ore natanti
Areſcat decepta ſitis, dapibusque relictis
In tua manſurus migret praecordia vultur.
Quanquam omnes alii, quos haec tormenta fatigant,
Pars quota ſint, Rufine, tui? Quid tale vel audax
Fulmine Salmoneus, vel lingua Tantalus egit,
Aut inconceſſo Tityos deliquit amore?
Cunctorum ſi facta ſimul iungantur in vnum,
Praecedes numero. Cui tanta piacula quisquam
Supplicio conferre valet? quid denique dignum
Omnibus inueniam, vincant quum ſingula poenas?
Tollite de mediis animarum dedecus vmbris.
Adſpexiſſe ſat eſt. Oculis iam parcite noſtris,

pem ruinas minantem. Alii alios hoc modo mulcatos retulerunt, quos recenſet ad Virgil. l. c. Heyne.

v. 508. *volucer axis.* Ixionis rotam intelligit, cui adligatus circumagitur. Ovid. Met. IV. 160. in Ib. 176. Virgil. Georg. IV. 484. ibi Heyne.

v. 509. *refugi latices* ſc. Tantali. Homer. Odyſſ. λ. 581 ſeqq. Ovid. Met. IV. 557 ſeq. vbertate faſtidioſa haec expoſita ſunt Senec. Thyeſt. 152 ſeqq.

v. 511. *In tua vultur* cet. Homer. l. c. 575 ſeqq. Lucret. III. 897 ſeqq. Virgil. l. c. 595 ſeqq. eſt vultur *Tityi.*

v. 513. *Pars quota ſunt — tui.* i. e. partem quotam tuorum ſcelerum illi commiſerunt?

v. 514. *Salmoneus* Aeoli filius. Manil. V. 91 ſeqq. Virgil. l. c. 585 ſeq. ibi v. Heyne, et eundem in excurſu XII. Apollod. I. 9. 7. *lingua.* a diis epulis adhibitus Tantalus non dicenda euulgauerat. v. Iani ad Horat. od. I. 28. 7 ſeq.

v. 515. *inconceſſo amore.* Latonae enim vim inferre voluit Tityos, ob eamque rem ab Apolline et Diana telis confixus eſt. Apollod. I. 4. 1.

v. 517. 518. *cui tanta piacula — conferre valet.* Senſus: Cuinam ſupplicio tanta commiſſa ſeu ſcelera quisquam comparare poteſt, ſeu quod eſſe poteſt ſupplicium ſatis magnum, quo tanta ſcelera puniri queant.

v. 520. *animarum dedecus* nunc ſic vocatur apud inferos quum ſit, ſupra v. 498. erat *ſuperum labes.*

v. 521. *parcite* ſc. abigendo illud monſtrum.

Et Ditis purgate domos. Agitate flagellis
Trans Styga, trans Erebum. Vacuo mandate Barathro
Infra Titanum tenebras, infraque receſſus
Tartareos, noſtrumque Chaos, qua noctis opacae
Fundamenta latent, penitusque immerſus anhelet,
Dum rotet aſtra polus, feriant dum litora venti.

v. 524. 526. *receſſus Tartareos*. Homer. Il. Θ. 15 ſeqq. *noſtrumque chaos*. Burmann. coni. *vaſtum*, quod non diſplicet. Cod. Reg. *dirumque*. cf. Valer. Flacc. I. 831 ſeq. *qua noctis opacae Fundamenta iacent*. *Nox* h. l. pro locis inferis. Sil. Italic. XIII. 708. Senſus igitur eſt: in imo fundo, cui inferorum loca ſuperſtructa ſunt. Accommodate huic loco dixit *latent* pro: ſunt.

VI.

CL. CLAVDIANI
DE TERTIO CONSVLATV
HONORII AVGVSTI
PRAEFATIO.

ARGVMENTVM.

Sententia, quam poeta exornatam copiose extulit, haec est: Vt aquila pullos suos solis radiis explorat, et non nisi probatos alit, vt olim Ioui ministrent: sic Roma me exploratum et probatum poetam Honorio misit, vt eius aures cantu demulceam.

Paruos non aquilis fas est educere fetus
Ante fidem Solis, iudiciumque poli.

COMMENTARIVS.

v. 1. Hac de aquilis obseruatione plures vsi sunt. Comparari cum Nostro possunt Horat. od. IV. 4. 1 seqq. Valer. Flacc. VII. 375 seqq. Lucan. IX. 902 seqq. Sil. Italic. X. 107 seqq. cf. Aristotel. H. Anim. IX. 34 et 45. Aelian. H. Anim. II. 26. Plin. Hist. N. X. 3, qui postremus tamen de Haliaeeto tantum, certo aquilarum genere, haec narrat. *non fas est*, non licet illis per suam naturam. *educere*, educare.

v. 2. *Ante fidem solis* i.e. antequam sol fidem suam quasi interposuerit, pullos fore generosos; ante argumentum generositatis e solis adspectu captum. Rationem enim, qua aquila pullorum generositatem explorare dicitur, ita exprimit poeta, quasi aquila radios solis consulat, an educandi laborem pulli mereantur. cf. infra 7. Hanc *solis fidem* vocat quoque, eadem re aliter enunciata, *iudicium poli* i. e. coeli, quo additamento, id quod cum Gesnero fatemur, nihil opus fuisset. Verum pertinet hoc et innumera alia ad luxuriem nostri poetae non satis castigatam.

Nam pater, excusso saliit quum tegmine proles,
Ouaque maternus rupit hiulca tepor:
Protinus implumes conuertit ad aethera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati
Consulit ardentes radios, et luce magistra
Natorum vires ingeniumque probat
Degeneres refugo torsit qui lumine visus,
Vnguibus hunc saeuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis qui pertulit ignes,
Sustinuitque acie nobiliore diem:
Nutritur volucrumque potens et fulminis heres,
Gesturus summo tela trisulca Ioui.

v. 3. *excusso tegmine*, pro: exuto tegmine. Valer. Flacc. II. 398. vbi v. Burmann.

v. 4. *oua hiulca* sunt oua, quae rimas duxerunt. Hoc fit autem non tepore sed rostri ictibus seu matris seu pulli. Ceterum, quod prius natura est, posteriore loco posuit poeta.

v. 5. *nidos*, pullos, qua metonymia poetae saepe vsi sunt. Virgil. Georg. IV. 17. Aen. XII. 475. Senec. Hercul. Fur. 146 seq.

v. 6. *flammas*, solis radios. *recto ore pati*, oculis rectis intueri.

v. 7. 8. *Consulit ardentes radios* sc. de pullorum generositate. v. supra ad v. 2. *luce magistra*, radiis solis docentibus, seu prout illi de prole iudicant, ipsa quoque de viribus et ingenio eorum iudicium fert, aut de iis existimat.

v. 9. 10. *Degeneres visus. Visus*, oculi, pulli virtutes sui generis non retinentes, qui solis radios reformidant. *torsit*, vertit; sed ad vim τοῦ *auertit* exprimendam, adiecit *lumine refugo*.

v. 11. 12. *Exploratores* sc. generositatis pullorum. *nobiliore*, generosiore. *diem*, solem.

v. 13. 14. *volucrumque potens* i. e. rex volucrum. Virgil. Aen. I. 80. Horat. od. IV. 4. 2 seq. Plin. H. N. XXXIV. sect. 19. *gesturus* cet. Quum sola supra nubes volans aquila fulmine percuti non putaretur, idcirco fulmina Iouis portare existimabatur. Heins. ad Ovid. Met. X. 158. Plin. H. N. X. 3. extr. *tela trisulca*, vt *ignes trisulci* Ovid. Met. II. 848 seq. fulmen.

Me quoque Pieriis tentatum ſaepius antris
Audet magna ſuo mittere Roma Deo.
Iam dominas aures, iam regia tecta meremur,
Et chelys Auguſto iudice noſtra ſonat.

v. 15. 16. *Pieriis tentatum antris.* Solito poetarum phantasmate expreſſum, quo ſe in Muſarum ſedibus verſari fingunt, dum carmina meditantur ſeu componunt. cf. Propert. III. 1. 5 ſeq. et 2. 1 ſeq. Iani ad Horat. od. II. 1. 39. et III. 41. 40. et 25. 4 ſeq. *magna Roma*, vt Horat. ſat. I. 5. 1. h. l. rerum potens. *ſuo deo* Honorio Auguſto. Munus enim gratulandi Principi iniunctum erat Claudiano a ſenatu.

v. 17. 18. *dominas* pro: domini. *meremur.* Senſus: Iam conſecuti ſumus, vt Princeps in regia nos canentes audiat. *chelus*, *χέλυς*, cithara, lyra.

VII.

CL. CLAVDIANI
DE TERTIO CONSVLATV
HONORII AVGVSTI
PANEGYRIS.

ARGVMENTVM.

Poeta optat, vt annus, quo Honorius tertium consulatum suscepit, felicior sit rationeque solenniori rebus et tempori accommodata celebretur. v. 1—6. *Ad Honorium deinde ipsum se conuertit, eumque hortatur, vt more consueto munus illud adeat.* v. 7—9; *tum ad laudes eius persequendas se accingit. A rege eum, dicit, susceptum et statim in castra delatum esse, eiusque natales gentes barbaras exhorruisse.* v. 10—21. *Deinde exponit, quomodo inter arma infantiam consumserit, quaeque pater pro futura felicitate filii precatus sit; porro, quomodo puer corpus exercuerit ad labores militares ferendos temporisque iniurias tolerandas; quomodo rebus gestis maiorum a patre ad virtutem excitatus sit.* v. 22—62. *Procedit tum ad bella contra Arbogastem et Eugenium, ad quae proficiscendi Honorius cupidissimus fuerit, patrem tamen noluisse filium belli periculis exponere, Augustique nomen et honores ei decreuisse.* v. 63—87. *Quamuis autem armis non pugnauerit, felicitate tamen eius locorum difficultates superatas hostiumque exercitus procellis obrutos fuisse.* v. 88—101. *Arbogaste et Eugenio interfectis libertateque recuperata Theodosium se noluisse coelo reddere, donec totus terrarum orbis pacatus filio tradi posset.* v. 102—110. *Statim Honorium profectum esse ex Thracia per Thessaliam et Epirum in Italiam natura ipsa eius aduentum celebrante.* v. 111—125. *Omnes tunc videndi iuuenem studio conuolasse atque vt deum aliquem admiratos esse eodem curru cum patre per vrbem vectum.* v. 126—141. *Vt ventum esset ad palatium, arbitris remotis Theodosium Stilichoni, cuius praecipue opera bella confecta hostesque superati essent, duorum filiorum tutelam tradidisse* v. 142—162; *quo facto eum in stellam esse mutatum.* v. 163—174. *Laudibus tandem poeta patrem prosequitur, felicitatemque eius praedicat, quippe qui et oriens et occidens filiorum imperia adspiciat aequitate sua aureum seculum reducentium vitiaque exstirpantium, in quorum opibus augendis vel dii ipsi occupati sint.* v. 175—199. *Tandem quasi vaticinans belli gloriam illorum futuram canit, eosque ad arma contra gentes adhuc inuictas capienda, felici successu proposito, adhortatur.*

Tertia Romulei sumant exordia fasces;
Terque suas ducat bellatrix pompa curules.
Festior annus eat, cinctusque imitata Gabinos

COMMENTARIVS.

Recitata est haec panegyris a Claudiano coram ipso Principe in palatio Mediolanensi A. C. 396, A. V. 1148. secundum fastos Relandi.

v. 1. *Romulei fasces. Fasces* ab Hetruscis vel Romulus adsumsit vel Tarquinius Priscus. Dionys. Halic. III. 61. Liv. I. 8. Flor. I. 5. Sallust. Catil. 51. cf. Sil. Italic. VIII. 484 seq. h. l. pro consulatu positi sunt, cuius insigne fuerunt. *sumant exordia*, annum aperiant, vt idem exprimit Stat. silv. IV. 1. 2.

v. 3. *Terque* h. l. pro: tertium. *bellatrix pompa.* Burmannus, cui non conuenire videtur epithet. *bellatrix* cinctui Gabino, *bellatrix Roma* praefert. Minus bene. De pompa consulari in vniversum sermo non est, sed de militum stipatione, quae locum tantum habebat, quando Princeps consul factus esset. Huc pertinet *bellatrix pompa* i. e. militum consectatio non ciuium, vt apud ceteros consules. *suas.* Quandoquidem eorum Imperator consul erat. Forsan etiam *Romulei fasces* consulatum Principis designant. *curules* sc. sellas. Hae sellae erant ex ebore artificiose caelato Ovid. ex Pont. IV. 5. 18. et 9. 27. cf. Scheffer. de re vehic. II. 16.

v. 3. *Festior annus eat.* cf. Stat. silv. l. c. 23 seqq. *Ire* saepe vsurpatur de temporis lapsu. Tibull. III. 4. 54. Horat. od. IV. 5. 7. *cinctus Gabinos.* Non proprie dixisse poetam putat Gesnerus, illum enim cinctum caput lacinia togae velare, togamque ipsam arctius corpori adplicare et adstringere. Liv. VIII. 9. Serv. ad Virgil. Aen. V. 755; contra nudo capite esse consules in pompa. Quam ob rem existimat, h. l. intelligi debere *Lorum*, τὸν λῶρον, consularem et imperatorium. Hunc autem describit Rubenius de re vest. V. 15. *Lorum igitur hoc, quod imperiale collum solet circomdare, fascia erat auro gemmisque distincta, quae vtrique humero fuit imposita, deinde in pectore crucis signum exprimebat vt analabus antiquorum monachorum et stola nostrorum sacerdotum.* Hoc *Loro*, adfirmat Gesnerus, vsos esse Imperatores a Constantino inde. Probabile autem est, capitis velationem ad cinctum Gabinum non pertinuisse, nam neque Isidorus XIX. 24. neque Seruius ipse ad Virgil.

Diues Hydaſpeis augeſcat purpura gemmis.
Succedant armis trabeae; tentoria lictor
Ambiat, et Latiae redeant ad ſigna ſecures.

Aen. VII. 612. (cf. Schol. ad Lucan. I. 596.) de capite velato loquitur, neque ex Livio l. c. probabile eſt, Decium capite toga velato in equum inſiliiſſe atque in medios hoſtes ſe praecipitaſſe. Cic. de Diuinat. I. 24. *Poſt triennium autem, cum conſul eſſet* (Decius), *deuouit ſe, et in aciem Latinorum irrupit armatus.* Resque ipſa, ex qua ortus ille cinctus dicitur, quamque Seruius exponit, de capite toga velato non ſinit cogitare. Capitis igitur velatio potius ad deuotionis ritum ſpectaſſe videtur, vt in aliis quoque rebus ſacris illa in more fuit, et cum cinctu Gabino ibi fuiſſe coniunctum. Cinctum autem illum non proprie intelligi debere, indicat fortaſſe iam *imitata*, eundemque non meram togae complicationem ſeu adſtrictionem fuiſſe, ſed veſtimenti genus, quo toga quaſi cingeretur, plura loca declarant. Prudent. περὶ στεφάνων X. 1015. *Cinctu Gabino ſericam fultus togam.* Noſt. infra XVIII. 300 ſeqq. *quum tenderet artus Exſangues onerare toga, cinctuque grauatus Indutoque ſenex obſcoenior iret in auro.* cf. XXII. 331 ſeqq. et XXVIII. 561. Quale autem veſtimenti genus fuerit, nunc vix ad liquidum perduci poteſt. De *loro* dubito, quandoquidem illud collo circumdabatur.

v. 4. *purpura*, praetexta, vt recte explicat Schwarz. ad Plin. Panegyr. 59. cf. Ovid. Faſt. I. 81 ſeq. Stat ſilv. IV. 1. 21 ſeq. *augeſcat*, auguſtior reddatur. infra XXII. 99. cf. Stat. Theb. VI. 74. *Hydaſpeis gemmis.* Apud Senec. Med. 725. Hydaſpes *gemmifer* vocatur. Gemmis atque margaritis ſe exornare apud Perſas praecipue more erat receptum. v. Ammian. Marcell. XXIII. 6.

v. 5. *Succedant armis trabeae.* i. e. poſt res bello geſtas Honorius conſulatum accipiat et reſpublica armis defenſa nunc conſulari auctoritate regatur. *trabeae* v. ſupra ad I. 178. *lictor*, conſularis imperii antiquus miniſter neque in pugnae feruore a conſule recedebat. Sil. Italic. IX. 421. apud Liv. XLV. 39. *paludati* vocantur. cf. Ruperti ad Sil. Italic. IV. 517. Sub Imperatoribus ordinarius lictorum vſus in caſtris non videtur fuiſſe, niſi Imperatores conſulatum gererent.

v. 6. *ſecures*, et hae quoque, vt lictorum geſtamen, indicant, conſulare impe-

Tuque, o, qui patrium curis aequalibus orbem
Eoo cum fratre regis, procede ſecundis
Alitibus, Phoebique nouos ordire meatus,
Spes votumque poli, quem primo a limine vitae
Nutrix aula fouet; ſtrictis quem fulgida telis
Inter laurigeros aluerunt caſtra triumphos.
Ardua priuatos neſcit fortuna penates,
Et regnum cum luce dedit. Cognata poteſtas
Excepit Tyrio venerabile pignus in oſtro,

rium collatum eſſe in Imperatorem.

v. 7. *Tuque o.* Sic ſolent poetae orationem ad perſonam inſignem conuertere. Virgil. Georg. I. 12. Valer. Flacc. I. 7. Stat. Theb. I. 22. *patrium orbem*, imperium Romanum, quod Theodoſius pater ſolus obtinuerat, nunc inter Arcadium et Honorium filios diuiſum. *curis aequalibus* pari poteſtate.

v. 8. *Eoo cum fratre*, Arcadio quartum conſulatum in Oriente nunc gerente.

v. 9. *Alitibus*, auſpiciis. *nouos meatus Phoebi*, nouum annum.

v. 10. *Spes votumque poli*, quem coelum ſperat ſibi adſcriptum iri olim, idque iam vehementer cupit. Stat. Theb. I. 24 ſeq. *limine vitae*, ſic Lucan. II. 106. v. ibi Oudendorp. cf. Stat. ſilv. IV. 2. 13.

v. 11. *Nutrix aula.* Honorius enim natus eſt, quum Theodoſius iam eſſet Imperator conſtitutus, ideoque *aula* eius *nutrix* vocatur. *ſtrictis quem fulgida telis Inter laurigeros* cet. Senſus: qui in caſtris exercitus victoris educatus eſt. cf. infra v. 16. et XXVIII. 53 ſeqq.

v. 13. 14. *Ardua priuatos neſcit* cet. Iteratur aliis verbis aliaque ratione, quod iam v. 10. dictum erat. Vult adtendi ad hanc felicitatem poeta, quam Honorius cum Arcadio non communicat. *priuatos penates*, domum, conditionem priuatam. *et regnum* cet. v. infra VIII. 122 ſeqq. *cognata* vna ſeu tecum nata.

v. 15. *venerabile pignus*, te velut ſacrum depoſitum. infra X. 307 ſeq. *excepit Tyrio in oſtro.* Hoc explicare poteſt oratio Commodi apud Herodian. I. 5. 14. *ἅμα τῷ τῆς γαστρὸς προελθεῖν ἡ βασίλειος ὑπεδέξατο πορφυρίς· ὁμοῦ δέ με εἶδεν ἥλιος ἄνθρωπον καὶ βασίλεα* Barthius ad h. l. diſputat, non poetice ſed vere poetam hoc dixiſſe, nam morem fuiſſe infantes Imperatorum recens natos purpura principali excipere. cf. infra VIII. 126 ſeqq. 139

Lustrauitque tuos aquilis victricibus ortus
Miles, et in mediis cunabula praebuit hastis.
Te nascente ferox toto Germania Rheno
Intremuit, mouitque suas formidine siluas

seqq. et 157 seqq. Illi liberi, qui nascebantur patribus imperatoriam dignitatem iam obtinentibus, dicebantur *porphyrogeniti: purpurati* cf. Buleng. de imper. Rom. II. 8. Cangium in Gloss. Gr. sub voce πορφυρογέννητος et in Lat. s. v. *purpuratus*. Ceterum *cognata potestas excepit* cet. positum pro: cognata potestas fecit, vt exciperetis cet., quod ita intelligo: vt statim indueretis cet. Alii, vt Gesnerus et Bipont. distinguunt post *potestas* sic: *Et regnum cum luce dedit cognata potestas. Excepit Tyrio* cet. Ego secutus sum Burmannum, quia non placuit *cognata potestas dedit cum luce regnum*. Hoc enim esset: regia dignitas cognata vna cum vita tibi dedit regiam dignitatem.

v. 16. 17. *Lustrauitque tuos — hastis*. Burmannus putat, indicari infantem vel eius cunas in hastis militum portatas, quum agmen duceretur; Gesnerus decursionem militum, intelligit, institutam ad honorandum natalem pueri imperatorii. Equidem arbitror, poetam nihil aliud exprimere voluisse, quam Honorium inter felicis belli tumultum natum fuisse, quod boni ominis erat. Si primo aetatis anno consul fuit Honorius (v. n. ad VIII. 154 seq.) victoria spectari potest de Gruthungis qui Danubium transire conantes magna clade repulsi erant. Cogitari quoque potest Honorius ille paruulus in castris exercitus victricis vel versatus esse vel in ea boni ominis caussa delatus. Panegyr. Vet. I. 2. 4. *lustrauit exercitus tuos ortus*, exercitus sub signis te natum circumdedit. cf. infra VIII. 150 seqq. *ambitur signis augustior infans. hastis* positum pro: castris, vt supra V. 162. *hastae* pro exercitu occurrunt. Pro *praebuit hastis* Heins. coni. *praebita castris*,

v. 18. 19. *Te nascente* cet. Natales Honorii omnibus barbaris ominibus portenti sunt, ipsique iam horruerunt futuram eius magnitudinem numenque agnouerunt. Alio modo natales Honorii insignes expressit VIII. 141 sqq. cf. Sidon. Apollin. carm. II. 104 seqq. *toto Rheno Germania* est omnis Germania ad Rhenum, qui limes erat imperii Romani. *mouitque suas siluas*. cf. infra XX. 171 seqq.

Caucasus, et positis numen confessa pharetris
Ignauas Meroe traxit de crine sagittas.
Reptasti per scuta puer, regumque recentes
Exuuiae tibi ludus erant, primusque solebas
Aspera complecti toruum post proelia patrem,
Signa triumphato quoties flexisset ab Istro
Arctoa de strage calens, et poscere partem
De spoliis, Scythicosue arcus, aut rapta Gelonis

v. 20. 21. *Meroë.* v. supra ad I. 134. Intelligendi autem sunt Aethiopes, qui capite pro pharetra vtuntur sagittis in illo radiorum instar ligatis, vt narrat Lucian. de Saltat. 18. T. II. pag. 278. ed. Reiz. cf. infra X. 222. et XLVII. 23. De Indis Prudent. Hamartig. 497 seq. *non decolor Indus Tempora pennatis redimitus nigra sagittis.* Ex verbis ipsis *ignauas* facile explicari potest, quibus nempe Aethiopes non amplius vsuri sunt contra Honorii exercitus, quum se iam victos profiteantur. Verum quid facias de *positis pharetris*, quum earum vsus h. l. nullus possit esse? Num forsan illa voce abusus est, intelligendaeque sunt ligaturae, quibus in capite sagittas radiorum instar dispositas ligabant, aut quibus illae inserebantur. Hoc saltem ex Luciano probabile fit. Sed, qui poterant hac ratione pharetrae prius deponi et deinde sagittae de crine trahi. Nisi quod prius est natura, Nostrum posterius fecisse arte, vt passim, sumas, hoc indicare poetam voluisse necesse est statuas, Meroës incolas se prostrauisse et sic capitibus, quae pharetrarum instar illis sunt, in terra positis sagittas detraxisse.

v. 22. 23. *Reptasti per scuta puer.* cf. Stat. Theb. IX. 619 seq. Sidon. Apoll. carm. II. 135 seqq. *regumque recentes Exuuiae tibi ludus erant.* pro: ludebas cum exuuiis r. r. Sidon. Apollin. l. c. Vocem *regum* condonemus poetae in maius omnia augenti.

v. 24. *toruum*, ad habitum bellatoris spectat. cf. supra V. 401.

v. 25. *signa flexisset*, reuertisset. *triumphato ab Istro*, Scythiae populis deuictis.

v. 27. *Gelonis.* Geloni gens Sarmatica pertinet ad populos vltra Istrum habitantes. Ex equis pugnare solebant Horat. od. II. 9. 22. indeque volucres vocantur apud Lucan. III. 238. Ammian. Marcellin. XXXI. 2. *Post quos vicini sunt et Geloni perquam feri, qui de-*

Cingula, vel iaculum Daci, vel frena Sueui.
Ille coruſcanti clipeo te ſaepe volentem
Suſtulit arridens, et pectore preſſit anhelo
Intrepidum ferri, galeae nec triſte timentem
Fulgur, et ad ſummas tendentem brachia criſtas.
Tum ſic laetus ait: Rex o ſtellantis Olympi,
Talis perdomito redeat mihi filius hoſte,
Hyrcanas populatus opes, aut caede ſuperbus
Aſſyria. Sic enſe rubens, ſic flamine crebro
Turbidus, et grato reſperſus puluere belli,

tractis peremtorum hoſtium cutibus indumenta ſibi equisque tegmina conſiciunt, bellatrix genus.

v. 28. *iaculum Daci.* Iaculandi arte inſignis gens. Sil. Italic. I. 324 ſeqq. *frena Sueui.* De hac gente v. Tacit. de morib. Germ. 38. Noſter equeſtrem eorum virtutem celebrare videtur.

v. 30. *anhelo* cf. I. 117 ſeq.

v. 31. 32. Audaciorem et minus timidum facit poeta Honorium, quam naturae magis accommodate Homerus finxit Aſtyanacta Hectoris filium. Il. ζ. 466 ſeqq.

v. 33. *Rex o ſtellantis* cet. cf. Homer. l. c. 476 ſeqq. Sophocl. Aiac. 550. Virgil. Aen. XII. 435. Valer. Flacc. I. 267 ſeq. Sil. Italic. III. 69 ſqq.

v. 34. *talis*, ὡς καὶ ἐγώ.

v. 35. *caede ſuperbus*, ſic Virgil. Aen. X. 514. *Superbus* adfectum victoris exprimit; κυδιόων.

v. 36. 37. *enſe rubens* vel pro: enſe caede rubenti, vel cruore ipſo hoſtili conſperſus, quem enſis hauſerat. Vtrumque tamen idem eſt, quod: multis hoſtibus caeſis. *flamine crebro turbidus. Flamen* pro anhelitu, ni fallor, vix occurrit. Poteſt igitur h. l. eſſe ventus, quo turbatur praecipue, qui vehementi motu et agitatione in eo vtitur, vt qui ſtrenue pugnat, aut ducis officia ſuſtinens modo huc modo illuc rapido curſu fertur ad milites cohortandos. *Turbidus* ad habitum externum quoque pertinet, iracundiam vero nondum decoctam non exprimit, vt Barthius vult, neque anhelitum ſolum quod probat Gesnerus. Quod ſi autem *flamen* pro graui anhelitu h. l. poſitum ſtatuas, *turbidus* explices: graui anhelitu ex motu vehementiore adhuc quaſſatus. Occurrit apud Virgil. Cir. 404. *turbati flamine venti.* Lucian. Catapl. ſeu Tyrann. 3. pag. 623. T. I. ed. Reiz. οὐχ ὁρᾷς δὲ καὶ τὸν Ἑρμῆν αὐτὸν ἱδρῶτι ῥεόμενον, καὶ τὼ πόδε κεκονι-

Armaque gauiſo referat captiua parenti.
Mox vbi firmaſti recto veſtigia greſſu,
Non tibi deſidias molles, nec marcida luxu
Otia, nec ſomnos genitor permiſit inertes:
Sed noua per duros inſtruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires,

μένον, καὶ πνευστιῶντα μεστὸν γοῦν ἄσθματος αὐτῷ τὸ στόμα; τί ταῦτα ὦ Ἑρμῆ; τίς ἡ σπουδή; τεταραγμένῳ γὰρ ἡμῖν ἔοικας. cf. Homer. Il. α. 10. Apollon. Rhod. I. 1256. II. 87. et 430. *grato puluere.* Horat. od. II. 1. 21 ſeq. Stat. Theb. IX. 910. Noſt. infra VIII. 551 ſeq. cf. exempla a Burmanno laudata ad Valer. Flacc. I. 13. Index eſt enim *puluis* rei ſtrenue geſtae. Etiam haec ſpectant ad habitum exteriorem turbatum, vt ſolet eſſe eorum, qui proelium modo reliquerunt.

v. 38. *gauiſo* ἀοριστῶς ſeu per enallagen temporis pro *gaudenti*, quod rhythmum foedaſſet. Barthius dubitat, an non *gauiſae* ſc. matri ſcribendum ſit. Hom. l. c. 481. Burmannus coniicit *Armaque grandaeuo.*

v. 39. Pergit Noſter ad exercitationes puerilis aetatis, quibus corpus firmauit Honorius. *firmaſti recto veſtigia greſſu. Firmare veſtigia* ſaepe occurrit. Virgil. Aen. III. 659. Lucan. IV. 41. et infra XXXIII. 19. Senſus: quum didiciſſes pedem firmum, non vacillantem ponere (*firmare veſtigia*) *inceſſu recto*, dum erectus incederes, quum non amplius reptares vt infans. *recto greſſu* poſſunt quoque eſſe datiui pro: in rectum greſſum. Coniiciebam olim: *ſignaſti.* Horat. l. c. Virgil. Georg. III. 171. Sil. Italic. III. 147. et XVI. 485. *Veſtigia ſignare recto greſſu* eſſet: incedere *recto greſſu* i. e. non vacillante.

v. 40. 41. *marcida otia*, quae eneruant, vireſque frangunt.

v. 42. *inſtruxit* i. q. exercuit. *noua membra* h. l. membra puerilia. Sic *noua aetas* apud Ovid. Amor. II. 4. 45. Burmannus exiſtimat, *noua* eſſe ſomno refecta, quia de ſomnis praeceſſerit. Verum ex verſu ſequenti, vbi eadem dicuntur, interpretatio ex *cruda indole* petenda eſt, vbi *cruda* idem ſignificat, quod h. l. *noua.*

v. 43. *cruda indole* pro: dum adhuc *indoles cruda* i. e. nondum formata eſſet. Poſitum igitur pro: in pueritia. Recte Gesnerus: Quum natura adhuc eſſet rudis, ſibi relicta, nondum in quemcunque habitum formata. Barthius: viridi et laborum

Frigora ſaeua pati, grauibus non cedere nimbis,
Aeſtiuum tolerare iubar, tranare ſonoras
Torrentum furias, adſcenſu vincere montes,
Planitiem curſu, valles et concaua ſaltu.
Nec non in clipeo vigiles perducere noctes,
In galea potare niues; nunc ſpicula cornu
Tendere, nunc glandes Baleari ſpargere funda.

patiente, minus recte, quandoquidem hoc non puerili ſed iuuenili indoli accommodatum eſſet.

v. 44. *Frigora ſaeua pati* pro: vt pati poſſes frigora ſaeua. Et ſic in reliquis.

v. 45. *iubar*, ſolem.

v. 46. 47. *adſcenſu vincere montes*, i. e. ſuperare montes. Virgil. Georg. III. 141. Aen. II. 302 ſeq. Sil. Italic. XIII. 105. Pertinebant haec et quae ſequuntur ad exercitationes militares. Sil. Italic. VIII. 551 ſeqq. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 482. *valles et concaua*, foſſas.

v. 48. *vigiles perducere noctes.* i. e. ad finem noctis in vigiliis eſſe. Burmannus obſeruat, *producere noctes* eſſe fere genio indulgentium. v. ad Valer. Flacc. I. 251. Sunt tamen loca, in quibus et alio ſenſu vſurpatur, vt Propert. I. 3. 39. Pro certo vix aliquid adfirmari poteſt, quum compoſita ex *per* et *pro* perpetuo in codd. permutentur. cf. Heyne ad Tibull. I. 4. 5. *in clipeo*, clipeatum, armatum, vt Geſnerus, non clipeum capiti ſubiectum indicat, vt Barthius vult; hoc ex adiecto *vigiles* adparet.

v. 49. *In galea potare niues.* Galeam ſaepe militibus poculi vicem ſuſtinuiſſe, notum eſt. interpp. ad Lucan. IX. 501 ſeq. Propert. III. 10. 8. Stat. Theb. III. 663. Sidon. Apoll. carm. II. 110. Noſt. infra XXVI. 532. De formula *potare in* v. Burmann. ad Phaedr. I. 25. *niues*, aquam ex niue ſoluta.

v. 50. *ſpicula cornu Tendere*, duriuſculum videri, ait Geſnerus, nihilominus tamen Virgilianum eſt. Aen. IX. 606. et Horatianum, od. I. 29. 9 ſeq. pro: tendere neruos Lucan. VIII. 296 ſeq. aut cornu ſpiculis Virgil. Aen. XI. 860. Valer. Flacc. VI. 376. Graeci: τόξον ἐκτείνειν Euripid. Suppl. 745. *ſpargere*, βέλεα χέειν Homer. Il. ο. 590. Lucan. III. 327. Rupert. ad Sil. Italic. I. 267. *Baleari.* Baleares duae inſulae ſunt in mari Hiſpanico contra litora Tarraconenſia, a quarum incolis vſus fundae repertus et excultus eſſe dicitur. interpp. ad Lucan. I. 229. Sil. Italic. III. 365. cf. Lycophr. 632 ſeqq.

Quoque magis nimium pugnae inflammaret amorem,
Facta tui numerabat aui, quem litus aduſtae
Horreſcit Libyae, ratibusque imperuia Thule.
Ille leues Mauros, nec falſo nomine Pictos
Edomuit, Scotumque vago mucrone ſecutus,
Fregit Hyperboreas remis audacibus vndas,
Et geminis fulgens vtroque ſub axe tropaeis
Tethyos alternae refluas calcauit arenas.

v. 51. Pro: *nimium amorem* Burmannus coni. *iuuenem amore* vel *puerum*, non, vt puto, ex ingenio Claudiani, apud quem *nimium amorem magis inflammare* nihil amplius eſt, quam: amorem per ſe iam magnum etiam augere. Ad logices praecepta Noſter adſtringendus non eſt. cf. infra 73 et 96.

v. 52. *numerabat* cf. ſupra I. 57. Virgil. Georg. IV. 347. *aui.* Theodoſii Comitis, cuius res geſtae narrantur ab Ammian. Marcell. lib. XXVII-XXIX.

v. 53. *ratibus imperuia* h. l. quae adiri nequit ratibus cf. infra XXII. 424. et Sil. Italic. XIII. 764. *Thule* ſupra V. 240. et XXII. 424.

v. 54. *Ille leues Mauros.* De hac gente vid. Sil. Italic. I. 215 ſeqq. et quae ibi laudauit Ruperti. De ratione eorum pugnandi eundem ad Sil. Italic. IV. 313 ſeqq. *nec falſo nomine Pictos.* Indicare vult, *Pictos* vocari ab ipſa re, quod corpus pingunt coloribus ſeu potius ſtigmatibus et punctis ferri. cf. infra VIII. 32, XXII. 248, XXVI. 417. Sidon. Apoll. carm. VII. 244. Caeſ. d. B. G. V. 14. Solin. 25. Herodian. III. 14. 3.

v. 55. *vago mucrone* i. e. exercitu vago. Iungo enim haec cum *ſecutus*, non cum *Scotum.* Exercitus enim, qui vagum hoſtem inſequitur, ipſe vagetur neceſſe eſt. Inſuper *mucrone* exprimit milites hoſtium vagorum tergo inhaerentes.

v. 56. *Hyperboreas vndas*, mare Atlanticum. De Hyperboreis v. Gesnerum ad Orph. pag. 460 ſeqq. *fregit.* Sil. Italic. XI. 490. Valer. Flacc. I. 363. ibi v. Burmann. *audacibus.* Oceanum ſpectat ſeptentrionalem incognitum vel tunc temporis et terroris plenum.

v. 57. *vtroque ſub axe.* Ex prioribus petenda eſt explicatio. Intelligit calidam Africae et frigidam Britanniae plagam. v. not. ad XV. 458.

v. 58. *Tethyos alternae* ct. nihil amplius eſt, quam vidit acceſſum et receſſum maris Africi et Britannici. *re-*

Hos tibi virtutum ſtimulos, haec ſemina laudum,
Haec exempla dabat. Non ocius hauſit Achilles
Semiferi praecepta ſenis, ſeu cuſpidis artes,
Siue lyrae cantus, medicas ſeu diſceret herbas.
Interea turbata fides, ciuilia rurſus

fluas arenas. De arenis vagis forſan cogitauit, quae fluctuum et aeſtus motum ſequuntur. cf. Lucan. IV. 427 ſeq.

v. 59. *ſemina laudum.* Ex iis quae de rebus geſtis aui pater ſolebat commemorare, tamquam ex ſeminibus, aemulatio ſtudiumque virtutis debebat efflореſcere, ex hoc praeclare facta, vnde rurſus laudes pariuntur. Stat. Achill. I. 188 ſeq.

v. 61. *Semiferi ſenis.* Chironis. Sil. Italic. XI. 449 ſqq. Stat. Achill. I. 116 ſqq. Praeter Achillem plures etiam inſtituiſſe dicitur Chiron. cf. Heyne ad Apollod. pag. 353. 355. 565. et eundem in Philoſtrat. Imag. V. 2. in Opuſc. Acad. T. V. pag. 92 ſeq. Adde eiusdem *Sammlung antiquariſcher Aufſätze* P. I. pag. 32. *hauſit.* metaph. a bibendo ſumtam exemplis illuſtrat Burmann. ad Valer. Flacc. I. 263. *cuſpidis artes*, iaculandi ſeu ſagittandi artem.

v. 63 ſeqq. Procedit nunc poeta ad bellum ciuile, Arcadio adhuc puero ortum, cui ipſe quidem intereſſe non potuit propter aetatem, quod nihilominus tamen, ſecundum Claudianum, felicitate ſua profligauit. Arbogaſtes nempe, natione Francus, vir conſilio et manu promtus, ſecundum inter duces locum apud Gratianum Imperatorem obtinuerat, quo mortuo ad Theodoſium ſe contulit, eiusque praecipue opera et Maximus debellatus et Valentinianus, Iuſtinae Imperatricis filius, in regnum reſtitutus eſt. Cuius rei quum is honos ei habitus eſſet, vt ſummus dux conſtitueretur exercituum, qui in Gallia erant, ſtatim cepit conſilium de regno occupando, opibusque ſuis paullatim variis artibus confirmatis, tantum ſibi ſumſit, vt nihil iniuſſu ſuo ageretur Imperatorque ipſe praeſidiis circumdatus quaſi captus teneretur. Qui quidem quum id ſenſiſſet, Theodoſium de ſuis rebus fecit certiorem, rogauitque, vt ſibi ſubueniret, ſed fruſtra, donec tandem (A. C. 392. XV. Maii) iugulatus inventus eſt in cubiculo. Quem quum magnifice extuliſſet Arbogaſtes ad caedis ſuſpicionem a ſe remouendam, Eugenium, quem primum a manu habuerat, poſteaque ad Magiſtri Officiorum dignitatem prouexerat, virum et

Bella tonant, dubiumque quatit discordia mundum.
Proh crimen Superum, longi proh dedecus aeui,
Barbarus Heſperias exſul poſſederat vrbes,
Sceptraque deiecto dederat Romana clienti.
Iam Princeps molitur iter, gentesque remotas
Colligit Aurorae, tumidus quascunque pererrat
Euphrates, quas luſtrat Halys, quas ditat Orontes.
Turiferos Arabes ſaltus, vada Caſpia Medi,
Armenii Phaſin, Parthi liquere Niphaten.

humanitate et eloquentia omnibus gratum et acceptum, Imperatorem conſtituit. Continuo miſſi ſunt legati ad Theodoſium, oratum, vt agnoſceret Imperatorem eum, quem milites et ciues Occidentis cunctis paene ſuffragiis creaſſent, qui tamen muneribus magnifice accepti nullum certum reſponſum domum reportarunt. Theodoſius non tam proditione Arbogaſtis, quam lacrimis Gallae vxoris, quae ſoror erat Valentiniani, motus bellum contra Eugenium ſuſcepit, in cuius adparatum duo paene anni conſumti ſunt. cf. Zoſim. IV. 53. 4. Socrat. H. E. V. 25. Sozomen. H. E. VII. 22. Oroſius VII. 35. Philoſtorg. XI. 1. *fides* h. l. pax.

v. 64. *bella tonant.* Sil. Italic. XII. 300. *quatit* maiore cum vi dictum, quam turbat, vexat. *dubium*, non ſatis certum, cuius partes ſequeretur.

v. 65. *crimen ſuperum.* Quaſi ſcelera humana diis crimini dari poſſint, quod ea fieri permiſerint. Pertinet hoc ad vulgarem hominum perſuaſionem, quam ſecuti ſunt etiam poetae ad rei alicuius indignitatem exaggerandam. Lucan. VIII. 597. et 605 ſeq. Stat. Theb. I. 231. Noſt. infra XVIII. 9. Ex huiusmodi exclamationibus colligit Gesnerus, Claudianum chriſtianae fidei adſeclam ſaltem hic non fuiſſe. *longi aeui*, in longum tempus duraturum.

v. 66. *Barbarus exſul.* Arbogaſtes Francus. Contemtus cauſa adiicitur *exſul*, expulſus a ſuis popularibus, quos nunc odio proſequebatur acerrimo, vbicunque poſſet.

v. 67. *clienti*, Eugenio. *deiecto*, abiecto a vili.

v. 69. *Aurorae*, Orientis.

v. 70. *ditat Orontes*, rigando terras. infra XXXVI. 372 ſeq. cf. Priſcian. Perieg. 859 ſeqq. Avien. Deſcript. orb. terr. 1092 ſeqq.

v. 71. *Turiferos Arabes ſaltus.* Frutices turis intel-

Quae tibi tunc Martis rabies, quantusque ſequendi
Ardor erat? quanto flagrabant pectora voto,
Optatas audire tubas, campique cruenta
Tempeſtate frui, truncisque immergere plantas?
Vt Leo, quem fuluae matris ſpelunca tegebat
Vberibus ſolitum paſci, quum creſcere ſenſit
Vngue pedes, et terga iubis, et dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas, et rupe relicta
Gaetulo comes ire patri, ſtabulisque minari
Aeſtuat, et celſi tabo ſordere iuuenci.
Ille vetat, rerumque tibi commendat habenas,

liguntur. Plin. H. N. XII. ſect. 30.

v. 73 ſeqq. Vereri videtur poeta, ne Honorio dedecori fuerit, quod patrem in bellum proficiſcentem non ſit ſecutus; quaſi igitur illum purgaturus verbis magnificis belli ardorem extollit, quo tunc abreptus fuerit Honorius, adeo, vt fortem eius animum vix ab immanitate dignoſcas, ſed patris iuſſu Conſtantinopoli remanſit, et Auguſti dignitate, quaſi obſequii proemio adfectus eſt. *Martis rabies;* vehemens bellandi ſtudium et ardor, qui in furorem abiit. Forſan etiam apud Virgil. Aen. VIII. 327. *belli rabies* exponi poteſt per: furioſa belli cupiditas, quum ſequatur *amor habendi.*

v. 74. *quanto flagrabant* cet. cf. Stat. ſilv. I. 2. 210.

v. 75. 76. *campi cruenta tempeſtate.* νέφος πολέμοιο Hom. Il. ρ. 243. telorum tempeſtas et imber intelligitur. Virgil. Aen. XII. 284. Sil. Italic. XV. 627 ſeq. et Ruperti ad eundem l. 311. *frui,* cum voluptate verſari in cet. *truncisque immergere plantas. truncis* videtur poſitum eſſe pro: cruori truncis ſtagnanti. cf. I. 111 ſeq. De victore cogitandum non eſt, qui ſoleret deiectis hoſtibus pedem ludibrio imponere, vt putat Burmannus. *Immergere* h. l. nihil amplius eſt quam per truncata et cruore merſa corpora incedere, vt Noſtrates: *im Blute waden.*

v. 77 ſeqq. Compara Stat. Theb. IX. 739 ſeqq. quem Noſter ante oculos habuiſſe videtur.

v. 80. 82. *imbelles epulas,* vel vbera matris, vel quas ſibi ipſe non parauit. *Getulo* perpetuum fere leonis epithet. Horat. od. I. 23. 10. *tabo ſordere,* contaminatum eſſe cruore ex laceratione ſc. iuuenci.

v. 83. *ille* Theodoſius. *rerum habenas,* ſummam im-

Et ſacro meritos ornat diademate crines.
Tantaque ſe rudibus pietas oſtendit in annis,
Sic aetas animo ceſſit, quererentur vt omnes
Imperium tibi ſero datum. Victoria velox
Auſpiciis effecta tuis. Pugnaſtis vterque:

perii. Sil. Italic. I. 144. cf. infra v. 87.

v. 84. *ſacro diademata.* Barthius numisma exhibet cum Honorii imagine, in quo diadema conſpicitur, quod faſcia videtur fuiſſe gemmis diſtincta.

v. 85. *pietas* adfectus h. l. complectitur omnes, quibus Principes adducuntur ad eorum felicitatem promouendam, quos regunt. *Pii Aeneae* mentionem non debuiſſet facere Gesnerus, ille enim longe alia ratione *pius* vocatur.

v. 86. *aetas animo ceſſit* i. e. aetas virtute ſuperata eſt.

v. 87. *Imperium*, Auguſti nomen et honores.

v. 88. *Auſpiciis tuis* i. q. verſu ſequenti *fatis*, felicitate. Horat. od. IV. 14. 16. Principio cuiusque rei publicae praecipue belli gerendi auſpicia capiebantur. Iam vero auſpicia habebat non niſi is, qui ſummae rerum praeeſſet, ſiue ipſe bellum adminiſtraret, ſiue per alios duces gerendum curaret. Illius *auſpiciis* res geri dicebatur, ſi abeſſet, illius *ductu et auſpiciis*, ſi ipſe rebus intereſſet; horum autem, qui auctoritate illius agerent, *ductu* ſolum. Auſpiciis porro futurus rerum exitus explorabatur. Felix autem rerum exitus cum eo coniunctus erat, qui auſpicia cepiſſet, ita, vt omnia eius auctoritate eſſent agenda, quandoquidem praeter eum nemini felix rerum exitus promiſſus erat. Credebant enim veteres, vel fato aliquo vel ſingulari deorum beneuolentia quosdam prae ceteris tanta felicitate vti, vt omnia, quaecunque ſuſcepiſſent, vel imprudentibus bene euenirent. Quae perſuaſio hominum ad auſpicia quoque translata eſt, ita, vt eius felicitati, qui eas cepiſſet, omnia cum felici ſucceſſu geſta tribuerent. Sub Imperatoribus res immutata eſt hactenus, vt is tantum, qui rerum potitus eſſet, Imperator, auſpicia haberet, quandoquidem eius auctoritate omnia agebantur, omniaque praeclare et proſpere geſta Imperatoris felicitati adſcriberentur, praeſertim quum Genium ſuosque deos tutelares Imperatores habere crederentur. Horat. I. c. 33. ibi v. Iani, qui laudat Ovid. Triſt. I. 2. 173 ſq. Tacit. Ann. II. 41. Sueton. Aug. 21. Adde Spanhem. de

Tu fatis, genitorque manu. Te propter et Alpes
Inuadi faciles, cauto nec profuit hosti
Munitis haesisse locis. Spes irrita valli
Concidit, et scopulis patuerunt claustra reuulsis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaque tela
Vertit in auctores, et turbine reppulit hastas.

V. et P. N. dissert. XIII. pag. 639. Ammian. Marcell. XVI. 12. H. I. in adulandi Honorium studio eo progressus est poeta, vt pueri novennis, felicitati ea tribueret, quae virtute patris acta erant, atque quodammodo coactus est id facere, quandoquidem alia ratione huius belli laudem cum Honorio communicare non potuisset. Erat autem Honorius eo anno iterum consul. cf. VIII. 621 sqq. et 633. XV. 499 sqq.

v. 89. *Tu fatis.* Quum fatis Honorii quasi deberet felix rerum exitus.

v. 90. *inuadi faciles.* Lucan. II. 656. Valer. Flacc. IV. 723. et Noster passim sic. Ad minuendam parasiti aulici foeditatem Burmannus proponit *inuadit*, vt *propter te* sit, amore filii, quo imperium ei munitum ac securum relinqueret. Verum hoc mihi videtur frigidum, nec interpretis esse duco, ab adulandi crimine poetam emendando liberare, qui infinitis aliis locis huius criminis reus agi possit.

v. 91. *munitis haesisse locis*, munitis locis se continuisse. Sil. Ital. VIII. 565. et XII. 531. Arbogastes in Italiae finibus et locis campestribus castra posuit, ita vt frontem eorum Alpes Iuliae munirent, quarum claustra copiis occupare vel neglexerat imprudenter, vel virtute militum suorum fretus omiserat. Res autem diuerse a diuersis auctoribus traditur; Noster ad augendas difficultates a Theodosio superatas Alpium fauces et occupatas fuisse et operibus munitas commemorat. cf. supra I. 104 seqq.

v. 92. *scopulis reuulsis*, via per scopulos vi facta.

v. 93. 95. *Aquilo de monte obruit gelidis pr. adv. a.* Inter physicos constat, maximas saepe procellas, quae vehementia sua vel quercus prosternere valeant, in summis montibus niue subito resoluta ortas deorsum in valles se praecipitare solere. cf. Sil. Italic. XVI. 384 seq. Tale aliquid in alpibus tum accidisse probabile est, quod deinde monachi in miraculum conuerterunt. Theodosius ventum acerrimum a tergo habuit tela hostium re-

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat aether,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.
Alpinae rubuere niues, et Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaque cadentum
Staret, ni rapidus iuuiſſet flumina ſanguis.
At ferus inuentor ſcelerum traiecerat altum
Non vno mucrone latus, duplexque tepebat

tardantem, dum omne miſſilium genus, quo ipſius milites vterentur, maximo cum impetu ab eodem vento in hoſtes deferretur. Huiusmodi tempeſtatem Carthaginenſibus auxilio fuiſſe in pugna Cannenſi narrat Sil. Italic. IX. 505 ſeqq. Ceterum Theodoſium huius venti hoſtibus aduerſi opera viciſſe inter omnes conſtat. cf. Oroſium VII. 25. Auguſtin. de Civ. D. V. 26. Rufin. H. E. XI. 23. Socrat. H. E. V. 24. Sozom. VII. 24. Theodoret. V. 24 *turbine* impetu.

v. 96. 97. *nimium dilecte. Nimium* auget ſimpliciter. Virgil. Georg. II. 458. Lucan. VIII. 139. et 843. Auguſtinus l. c. haec verba ad Theodoſium traxiſſe videtur, in quo plures eccleſiae patres eum ſecuti ſunt, quae tamen ad Honorium pertinent. *armatas hiemes* i. e. tempeſtates tela in hoſtem maiori cum impetu deferentes. Eodem ſenſu, quae ſequuntur, accipienda ſunt.

v. 98. *ad claſſica*, ad ſignum tuba datum, vt ſimul inuaderent hoſtem. Flor. II. 6. 15. de proelio ad Cannas: *dux, terra, coelum, dies, tota denique rerum natura conſenſit. Eurus ab oriente quaſi ad conſtitutum: Hannibal, quaſi coelum tenens, vento, puluere, ſole pugnabat.*

v. 99. *rubuerunt* ſc. ſanguine. cf. Sil. Italic. III. 547 ſeqq. *Frigidus* nom. propr. fluminis. Nicephor. XII. 35. Socrat. H. E. V. 24. Ceterum cf. c. h. Lucan. II. 212 ſeqq.

v. 100. *fumauit* ſc. ſanguine calido. *ſtaret* i. e. obturatus eſſet, niſi vis ſanguinis profuſi aquam auxiſſet, curſumque inde concitauiſſet. Prae Claudiani hyperbolis humi paene repit Sil. Italic. IV. 665. Propius accedit Lucan. l. c. 214 ſeqq. *Iam ſanguinis alti Vis ſibi fecit iter, campumque effuſa per omnem, Praecipitique ruens Tiberina in flumina riuo Haerentes adiuuit aquas.*

v. 102. *inuentor ſcelerum.* Arbogaſtes, qui Eugenium ſubornauerat. De eius interitu illos conſule ſcriptores qui ad v. 93 - 95. excitati ſunt. Duobus telis ad ſemet

Ensis, et vltrices in se conuerterat iras
Tandem iusta manus. Iam libertate reducta,
Quamuis emeritum peteret natura reuerti
Numen, et auratas astrorum panderet arces,
Nutaretque oneri venturo conscius Atlas:

conficiendum vsum illum fuisse, nemo, quod sciam, memoriae prodidit.

v. 104. *et vltrices in se conuerterat iras* i. e. ipse scelerum suorum vltor fuit. Inde quoque versu sequenti *manus* eius *tandem iusta* vocatur. *Iam libertate reducta* cet. Bello ciuili peracto, quum finem vitae adesse sentiret Theodosius, quem fortasse sibi laboribus in itinere, qui statim otiosam et mollem vitam exceperant, maturauit, arcessi iubet Honorium Constantinopoli adhuc degentem, cui occidentem nunc pacatum tradat. Nec in Honorio vlla mora fuit, cuius iter describitur vsque ad v. 125.

v. 106. 107. *emeritum numen* i. e. peractis iis rebus, ad quas Theodosius, numen, in terras demissus est. Lucan. I. 45. habet eodem fere sensu *statione peracta*, vbi tamen Burmannus *parata* defendit. *natura*, eodem sensu, quo apud Lucan. l. c. 51. Zonaras lib. III. pag. 31. memorat. Theodosium Mediolani mortuum esse anno imperii XVII. supra menses quinque. Socrat. H. E. V. 25. Olybrio et Probrino coss. XVI. cal. Febr. Olymp CCXCIV. 1. aetatis anno sexagesimo; regnasse eum annos sedecim. cf. Sozom. H. E. VII. 28.

v. 108. *Nutaretque. Nutare* dicuntur res, quae labefactae sunt, ruinamque minitantur. Lucan. VI. 136. *Atlas* igitur *nutat*, si huc illucque pondere inclinatur, et quidem eo, quod accessurum animo iam praesentit; adiectum enim est: *futuro oneri* i. e. iam animo futurum onus sentiens. Antiquitatis heroes vt robore ita quoque magnitudine corporis insignes erant aut cogitabantur, eo accedere necessario debebat pondus, cuius rei exemplum potest esse Hercules in Argonautarum naue. Schol. ad Apollon. Rhod. I. 533. et 1163. Haec ad deos quoque translata sunt, ita vt numen suum etiam pondere declararent. Retinuerunt hoc poetae etiam recentioris aeui. Homer. Il. ε. 837 seqq. Ovid. Met. IX. 273, XV. 693 seq. Fast. III. 330. Lucan. I. 56 sq. Iuuenal. XIII. 46 seqq. Senec. Herc. Oet. 1599. Stat. silv. I. 1. 56 seqq. de statua equestri Domit. *Vix sola sufficiunt, insessaque pondere tanto subter anhelat hu-*

Diſtulit Auguſtus cupido ſe credere coelo,
Dum tibi pacatum praeſenti traderet orbem.
Nec mora; Biſtoniis alacer conſurgis ab oris,
Inter Barbaricas auſus tranſire cohortes
Impauido vultu. Linquis Rhodopeia ſaxa
Orpheis animata modis; iuga deſeris Oetes
Herculeo damnata rogo; poſt Pelion intras
Nereis illuſtre toris. Te pulcher Enipeus
Celſaque Dodone ſtupuit, rurſusque locutae
In te Chaoniae mouerunt carmina quercus.

mus, *nec ferro et aere laborat*, *ſed genio.*

v. 109. *cupido coelo.* Virgil. Georg. I. 34 ſeq.

v. 110. *tibi praeſenti*, nempe accito. Secundum Zoſim. IV. 57. 59 Theodoſius Honorium ſecum adduxerat in expeditionem contra Eugenium, Auguſtumque in Italia declarauerat. cf. ſupra 83 ſeqq. et quae ibi notata ſunt.

v. 111. *conſurgis* euocatus a patre. *Biſtoniis ab oris*, e Thracia, Conſtantinopoli.

v. 112. *barbaricas cohortes*, quae ibi vagabantur, non ſatis fidas Romano imperio.

v. 114. *animata.* Quae Orpheus lyrae cantu ita demulſit, vt ſe ſequerentur. Orph. Argon. 76 ſeqq. Apollon. Rhod. I. 26. Sil. Italic. XI. 459 ſeqq.

v. 115. *Herculeo damnata rogo* cf. Ovid. Met. IX. 229 ſeqq. ibi interpp. *damnata* i. e. deſtinata, ſed illud fortius. Sil. Italic. XV. 557.

v. 116. *Nereis illuſtre toris*, nuptiis Pelei et Thetidis. *Thetis* erat Nereidum vna, et vocatur *pulcherrima Neptunine* apud Catull. LXIV. 28. *pulcher Enipeus.* Ab Apollon. Rhod. I. 526. vocatur δῖος. v. ibi ſchol. De fluuio ipſo v. Oudendorp. ad Lucan. VI. 373. et interpp. ad Valer. Flacc. I. 83.

v. 117. 118. *Celſaque Dodone.* Herodot. II. 52. 57. v. quae laudat Ruperti ad Sil. Italic. III. 680. cf. Apoll. Rhod. I. 526. ibi ſchol. Ovid. Met. XIII. 716. Valer. Flacc. I. 302 ſeq. *rurſusque.* Nam iam quercus obmutuerant. Strabo lib. VII. ἐκλέλειπε δὲ πως καὶ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δωδώνῃ καθάπερ τἆλλα. Inde, quod huius oraculi mentio fit, colligi non poteſt, illud duraſſe ad Theodoſii vsque tempora, vt fecit *van Dale.* in Diſſert. I. de Oraculis pag. 90. Amſtelaed. 1683. Poteſt hoc eſſe merum poetae inuentum. *mouerunt carmina* Burmannus explicat: vates inſpirarunt et loqui ver-

Illyrici legitur plaga litoris; arua teruntur
Dalmatiae; Phrygii numerantur ſtagna Timaui.
Gaudent Italiae ſublimibus oppida muris
Aduentu ſacrata tuo. Submiſſus adorat
Eridanus, blandosque iubet miteſcere fluctus,
Et Phaethonteas ſolitae deflere ruinas
Roſcida frondoſae reuocant electra ſorores.

ſibus iuſſerunt. laudat Ovid. Met. X. 147. et XIV. 20. Huc addi poteſt Virgil. Aen. VII. 641. *Pandite nunc Helicona, Deae, cantusque movete.* Oracula ibi a viris et a feminis dabantur, an verſibus? hoc mihi quidem non conſtat.

v. 119. *legitur* h. l. de terreſtri itinere Virgil. eclog. VIII. 7. Lucan. V. 513. Bene obſeruat Burmannus, Honorium a poeta per miras itineris ambages duci, quum ad patrem *properans* recto debuiſſet itinere vti. Noluit autem celeberrimorum locorum, montium, fluminum mentionem faciendi occaſionem, quamquam longe petitam, omittere, videturque maluiſſe exacto et ſobrio iudicio carere, quam ornatu ſplendido. Quod autem eum ad Oeten prius veniſſe fingit, quam ad Pelion, in hoc ſitus ignoratione forſan lapſus eſt.

v. 120. *numerantur*, dum ſingula tranſibat, igitur pro: ordine ſuperantur. *Timaui.* Virgil. Aen. I. 244 ſeqq. ibi v. Heyne et in excurſu VII.

v. 121. *ſacrata.* Quaſi templa facta eſſent, in quibus Honorius paullulum commoratus eſt. *ſubmiſſus* explicatur verſu ſequenti per: *blandosque iubet miteſcere fluctus.*

v. 124. 125. *ruinas*, caſum, lapſum. cf. Apollon. Rhod. IV. 597 ſeqq. Ovid. Met. I. 319. *frondoſae ſorores*, in arbores mutatae Heliades. *roſcida*, adhuc mollia, vt ſtillant de oculis Heliadum. Poeta vult dicere, Heliadas cohibuiſſe lacrimas. *reuocare* h. l. eſſe: quaſi oculis reſorbere, indicare videntur verba prioris verſus: *ſolitae deflere ruinas.* Aliter Burmannus, qui notat, non ſatis caute poetam electrorum mentionem feciſſe ex lacrimis Heliadum natorum, ſi enim illa reuocent, iterum debeant fleſſe fingi. Quaerit: an ergo ante aduentum alni non ſtillabant electra, quod nunc renouarunt in honorem Honorii? Mecum ſentire Geſnerum video. cf. Sil. Italic. XII. 594. *fletumque reſorbent.* Stat. Theb. V. 654 ſeq. *lacrimasque inſana reſorbet Ira patris.* Senec. Hercul. Oet. 1285, quae loca iam laudavit ad Sil. Ruperti.

Quanti tum iuuenes, quantae ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisque ſeueri
Certauere ſenes, quum tu genitoris amico
Exceptus gremio mediam veherere per vrbem,
Velaretque pios communis laurea currus.

v. 126 ſeqq. Honorius omnium admiratione excipitur et cum patre triumphans vno curru in vrbem inuehitur. *quanti* h. l. quot v. Broukhuſ. ad Propert. I. 12. 4. ſic quoque *quantae pudorem ſpreuere*, neglexere pudorem, quo alias domi continebantur. Eadem poetice effert, quae pedeſtri ſermone expreſſit Plin. Paneg. 22. *Ergo non aetas quemquam, non valetudo, non ſexus retardauit, quominus oculos inſolito ſpectaculo impleret.* Sed nonne potius pro: *Quanti tum iuuenes* legendum: *Quantae tum iuuenes.* Ovid. A. A. I. 63. Ceterum cf. XXVIII. 560 ſeqq.

v. 128. 129. *genitoris exceptus gremio*, inter ſedentis Theodoſii crura ſtans. Filios in curru triumphali ſecum habere iam in libera ciuitate moris fuit. Liv. XLV. 40. cf. Buleng. de Triumpho c. 20. Vno eodemque curru Veſpaſianus et Titus filius triumphantes per vrbem vectos eſſe, teſtatur Oroſius VII. 9. *per vrbem.* Sed quamnam vrbem? Si Zoſim. IV. 59. audias, Romam, vbi Theodoſium cum Honorio ciuili bello contra Eugenium peracto triumphaſſe commemorat. Etiam Barthius Romam intelligit. Alii dicunt, Theodoſium cum Honorio Romae triumphaſſe Maximo debellato A. V. 388. Timaſio et Promoto coſſ. Triumphum omnino Romae eſſe actum a patre et filio etiam Noſter narrat verbis diſertis infra XXVIII. 55 ſeqq. Verum h. l. non Romam ſed Mediolanum intelligo, quum, quia omnes fere in eo conſentiunt, Theodoſium Mediolani eſſe mortuum, et, ſi h. l. Romam intelligas, Noſter eum Romae eſſe mortuum dixiſſe videtur v. infra 162 ſq. tum, ſi Romam intellexiſſet Noſter, non ſimpliciter dixiſſet *vrbem*, quae vox ea tempeſtate Mediolanum deſignabat, quippe in qua vrbe Honorius ſemper fere verſaretur. Accedit, quod ea, quae Noſter infra XXVIII. 55 ſeqq. de Honorio narrat, magis puero bimulo quam nouenni conuenire videntur.

v. 130. *communis laurea.* Currus triumphales ſolebant etiam lauro redimiri. Vocantur inde *lauriferi* Lucan. V. 332. Noſt. infra XXIV. 20 ſeq. cf. Paſchalium de Coronis VIII. 11. *communis* et

Quis non Luciferum roſeo cum Sole videri
Credidit, aut iunctum Bromio radiare Tonantem?
Floret criſtatis exercitus vndique turmis,
Quisque ſua te voce canens. Praeſtringit aena
Lux oculos, nudique ſeges Mauortia ferri
Ingeminat ſplendore diem. Pars nobilis arcu,
Pars longe iaculis, pars cominus horrida contis.
Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla leuant, multusque tumet per nubila ſerpens
Iratus ſtimulante Noto, viuitque receptis
Flatibus, et vario mentitur ſibila tractu.
Vt ventum ad ſedes, cunctos diſcedere tectis

ad patrem et ad filium pertinebat. *pios;* quia ſpectaculum praebebant pietatis Theodoſii in Honorium.

v. 131. *roſeo cum ſole.* Comparandi ſtudium poetam a rei veritate abduxit, niſi dicas *roſeum ſolem* h. l. eſſe auroram.

v. 132. *Bromio*, Baccho. Si comparare vellet patrem et filium cum diis, vix alios deos poterat componere. Quare puto, Noſtrum in hoc nullius auctoritatem ſecutum eſſe.

v. 133. *Floret*, ſplendet, fulget. Virgil. Aen. VII. 804. ibi Seruius notat, Virgilium in hoc ſecutum eſſe Ennium et Lucretium (IV. 452.). Et Graeci de fulgore τὸ ἄνθος, ἀνθεμον vſurpant, id quod Heyne docuit ad Virgil. l. c. vbi laudat Pindar. Olymp. II. 130. cf. Valer. Flacc. V. 565. VII. 77.

v. 134. *canens.* Acclamatio ſolennis erat: *Iö triumphe!* Ovid. Triſt. IV. 2. 51ſqq. Horat. od. IV. 2. 49 ſeq. *ſua te voce.* Exercitus enim erat e variis gentibus compoſitus.

v. 135. *ſeges ferri.* Virgil. Aen. VII. 526 ſeqq. XII. 363 ſeq.

v. 136. *Ingeminat*, auget.

v. 137. *longe*, eminus, dictum pro: pars horrida iaculis, quibus eminus vtuntur. cf. infra XV. 436. *contis.* De hoc teli genere v. Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 235 ſeq. et Ruperti ad Sil. Italic. XV. 683 ſeqq.

v. 138. *Draconum* v. ſupra ad V. 177.

v. 140. 141. *ſtimulante.* Dum vento inſſabantur et quaſi irritabantur, vt ſaeuire viderentur. *et vario mentitur ſibila tractu.* Dum ſinuabantur vento, materiei, vnde facti erant, adtritu ſonum edebant ſimilem anguis ſibilantis.

v. 142 ſeqq. Tutela Honorii a Theodoſio Stilichoni

Dux iubet, et generum compellat talibus vltro:
Bellipotens Stilicho, cuius mihi robur in armis,
Pace probata fides. Quid enim per proelia geſſi
Te ſine? quem merui te non ſudante triumphum?
Odryſium pariter Getico foedauimus Hebrum
Sanguine, Sarmaticas pariter proſtrauimus alas,
Rhipaeaque ſimul feſſos porreximus artus
In glacie, ſtantemque rota ſulcauimus Iſtrum.
Ergo age, me quoniam coeleſtis regia poſcit,
Tu curis ſuccede meis, tu pignora ſolus
Noſtra foue, geminos dextra tu protege fratres.
Per conſanguineos thalamos, noctemque beatam,
Per taedas, quas ipſa tuo Regina leuauit
Coniugio, ſociaque nurum produxit ab aula,
Indue mente patrem, creſcentes dilige fetus
Vt ducis, vt ſoceri. Iam iam ſecurus ad aſtra

mandatur. *ſedes*, domum caeſaream.

v. 144. *robur* ſc. probatum.

v. 146. *te non ſudante*, ſine tua opera. Verſu praecedente *per proelia* dictum pro: in proeliis. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 35.

v. 148. *Sarmaticas*, Ammian. Marcell. XXIX. 6.

v. 150. *ſulcauimus*. ſupra V. 28.

v. 152. *pignora*, Arcadium et Honorium.

v. 154. cf. ſupra V. 95.

v. 155. *quas ipſa regina leuauit.* More priſco ſolebant matres in filiorum nuptiis taedas geniales praeferre aut nouas nuptas ad filios cum facibus deducere. Euripid. Phoeniſſ. 346 ſeq. (quem expreſſit Senec. Phoeniſſ. 505 ſqq.) Iphigen. in Aul. 732 ſqq. Apollon. Rhod. IV. 808. v. ibi ſchol. Sed cf. quae dicta ſunt ad V. 97. *regina* Flaccilla erat, quam dicit pronubam Stilichoni Serenam in manus dediſſe.

v. 156. *nurum* h. l. nuptam, aut puellam.

v. 157. *Indue. Induere* a veſtimento ad quemcunque animum, adfectum, perturbationem eleganter transfertur. cf. quae laudantur a Drakenbr. ad Sil. Italic. I. 38.

v. 158. *Vt ducis vt ſoceri*, i. e. quatenus filii ducis tui ſunt, publico officio, et quatenus ſoceri tui ſunt filii, priuato officio eos tueri et diligere debes.

Te cuſtode ferar. Rupta ſi mole Typhoeus
Vinclis proſiliat, Tityos ſi membra reſoluat,
Si furor Enceladi proiecta mugiat Aetna:
Oppoſito Stilichone cadent. Nec plura locutus,
Sicut erat, liquido ſignauit tramite nubes,
Ingrediturque globum Lunae, limenque relinquit
Arcados, et Veneris clementes aduolat auras.
Hinc Phoebi permenſus iter, flammamque nocentem

v. 159–162. Exprimitur his verſibus, quantopere Stilichonis virtuti Theodoſius confidat. Omnes, ait, naturae terrores contra Stilichonem vanos eſſe futuros. Pro illis ponit primum *Typhoeum*, de quo v. la Cerda et Heyne ad Virgil. Aen. III. 578. et in notis ad Apollod. p. 77. Valer. Flacc. II. 23 ſqq. Pind. Pyth. I. 25 ſeqq. *rupta mole*, inſulae ſc. Inarimes, quae ei impoſita dicitur. v. Heyne ad Virgil. Aen. IX. 716. Ponit porro v. 160. *Tityum*, v. loca ad V. 511. laudata. Tandem v. 161 *Enceladum* v. Heyne ad Virgil. Aen. III. 578. Huic Aetna impoſita eſſe dicitur, alii Typhoeum huic monti ſubiiciunt. Idem poeta interdum diuerſas narrationes amplectitur; ſic enim apud Sil. Italic. XIV. 196 Aetna impoſita eſt Typhoeo, apud eundem in eodem libro v. 580 Aetna impoſita eſt Encelado. Ceterum maximos rerum tumultus vireſque naturae ſub his monſtris ſermo antiquus depinxit, cf. Iani ad Horat. od. III. 4. 53 ſeqq.

v. 163 ſeq. Theodoſius mutatur in ſtellam. *Sicut erat* ὥσπερ εἶχε. cf. Oudendorp. ad Lucan. II. 365. et Heinſ. ad Ovid. Met. X. 7. *liquido ſignauit tramite nubes*, lumine deſignauit viam. cf. Stat. Theb. I. 311.

v. 164 ſeq. In ſequentibus non ipſa intelligenda ſunt corpora coeleſtia, quae planetas vocamus praeter ſolem, quem veteres aeque putabant circa terram in medio ſitam circumagi, ſed totae ſphaerae illorum, quarum alia aliam includat, et per quas Theodoſius iter faciens in coelum volare fingitur. v. interpp. ad Somn. Scipion. 4. et Macrob. ad h. l. *globum*, ſphaeram lunae, quae cum luna circa terram agitur. Idem quoque ſignificat *limen*.

v. 165. *Arcados*, Mercurii, a patria ſic dicti. *clementes auras Veneris*. Ea, quae cuique planetae tribuuntur, ab aſtrologis petita ſunt, ex quorum diſciplina Veneris et Iovis ſtellae ſalubres, Martis et Saturni noxiae habebantur. Macrob. in Somn. Scip. I. 19.

Gradiui, placidumque Iouem, ſtetit arce ſuprema,
Algenti qua zona riget Saturnia tractu.
Machina laxatur coeli, rutilaeque pateſcunt
Sponte fores. Arctoa parat conuexa Bootes.
Auſtrales reſerat portas ſuccinctus Orion,
Inuitantque nouum ſidus, pendentque viciſſim,
Quas partes velit ille ſequi, quibus eſſe ſodalis
Dignetur ſtellis, aut qua regione morari.
O decus aetherium, terrarum gloria quondam,
Te tuus Oceanus natali gurgite laſſum
Excipit, et notis Hiſpania proluit vndis.
Fortunate parens, primos quum detegis ortus,
Adſpicis Arcadium; quum te procliuior vrges,

v. 167. *arce ſuprema*, in ſphaera ſuprema, quacum Saturnus circumagitur.

v. 168. *tractu*, regione, loco, quo mouetur.

v. 169. *machina coeli*. Sphaeram illam ſupremam intelligo, in qua fixae certo ordine diſpoſitae ſunt. Apud Lucan. I. 79. eſt *machina mundi*, vbi vniuerſum intelligitur. *laxatur* explicant ſequentia: *rutilae fores pateſcunt*.

v. 170. *Arctoa conuexa parat* i. e. parat locum in plaga boreali pro Theodoſio.

v. 171. *Succinctus*, quaſi ad pugnam. Armatus enim fingitur Orion. Arat. Phaen. 586. Serv. ad Virgil. Aen. III. 517.

v. 172. *pendentque viciſſim*, inter ſpem et metum verſantur.

v. 174. *moueri*, vt ſidus, quod oritur et occidit, curſumque ſuum circa terram quotidie conficit.

v. 175. Theodoſius, iam coeleſte ſidus, eum coeli locum obtinens, vnde Hiſpaniam, patriam ſuam, poſſit videre, felix praedicatur a poeta, quandoquidem et oriens et occidens filiorum regna adſpiciat, qui iuſta et ſapienti rerum adminiſtratione aureum ſeculum reduxerint.

v. 176. *tuus Oceanus natali gurgite*. Theodoſius erat natione Hiſpanus, ipſeque Oceanus generis conditor a poeta fingitur cf. infra VIII. 22. XII. 33. cf. Theodoret. H. E. V. 5. Socrat. H. E. V. 2. Sozomen. VII. 2. *laſſum* ſc. curſu diurno.

v. 178. *primos detegis ortus*. i. e. ſimulac oriris.

v. 179. *vrges procliuior* i. e. ad occaſum vergis. Burmannus mauult *proclinior*.

Occiduum viſus remoratur Honorius ignem.
Et quocunque vagos flectas ſub cardine curſus,
Natorum per regna venis, qui mente ſerena,
Maturoque regunt victas moderamine gentes;
Secula qui rurſus formant meliore metallo.
  Luget auarities Stygiis innexa catenis,
Cumque ſuo demens expellitur ambitus auro.
Non dominantur opes; non corrumpentia ſenſus
Dona valent; emitur ſola virtute poteſtas.
Vnanimi fratres, quorum mare terraque fatis

v. 180. *remoratur.* Singularis pietas, qua amplectitur Theodoſius Honorium, facit, vt curſum paullulum ſuſtineat. Non ſolum amorem paternum hoc exprimit, ſed poeta, qui Honorio ſemper principatum dat, maiore cum delectu eius mentionem facit, quam Arcadii.

v. 181. *vagos curſus.* de motu diurno. Horat. ſat. I. 8. 21. *vaga luna.* Lucan. I. 50.

v. 183. *maturo*, prudenti.

v. 184. Senſ. qui aureum ſeculum reuocant. Hoc poterat quodammodo ſine iniuria in Theodoſium poeta dicere, quandoquidem huius imperium continuis fere bellis vexatum erat, isque pacatum demum orbem filiis tradiderat, atque in ſtatu rerum tranquillo huiusmodi aliquid ſaltem ſperari poteſt. *rurſus* itaque non continuationem, ſed reformationem poteſt ſignificare.

v. 186. 188. Omnes corruptiones aequitate et iuſtitia Principum ſublatae ſunt. *ambitus*, non ſolum honorum, ſed etiam omnium earum rerum, quae auro poſſunt ab indignis parari. *demens* exprimit magnitudinem et vehementiam perturbationis, in quam ambitu ſaepe compelluntur homines. cf. Lucan. X. 146ſeqq. *opes*, omnia ea, quae praeter virtutem et merita auctoritatem et gratiam comparant. *dominantur*, imperium quaſi exercent. *currumpentia ſenſus*, vt eorum iudicio, quae mala ſunt, pro bonis et contra habeantur. *virtute*, meritis.

v. 189. *Vnanimi fratres.* Sic vocat eos Claudianus, quia anno ſuperiore Rufinus, qui diſſidium inter fratres creauerat, e medio erat ſublatus, nec cogitabat, eosdem rurſus alienato inter ſe animo fore per Eutropium. *mare terraque*, vniuerſus terrarum orbis. *fatis.* Credebant veteres, nullam gentem, nullam vrbem, nullum denique hominem eſſe, cui non ab

Debentur, quodcunque manus euaſit auitas,
Quod ſupereſt patri. Vobis iam Mulciber arma
Praeparat, et Sicula Cyclops incude laborat;

ipſis natalibus ſua fata adſignata eſſent. Eaque fata diuerſorum ſaepe contraria habebantur, ita vt putarent, minora a maioribus ſuperari. Lucan. VI. 605 ſeqq. Quaeque fatis alicui tributa ſunt, quandoquidem ille rerum ordo immutabilis eſt, ea *deberi* eius fatis dicuntur. cf. Burmann. ad Ovid. Heroid. I. 1. 28.

v. 190. *euaſit*, cum delectu poſitum eſt. Generi enim Theodoſii omnia fatis debebantur; quod igitur nondum armis ſubactum erat, ſubtraxit ſe quodammodo per aliquod tempus fortunae ineluctabili. *manus auitas* i. e. Imperatores ſuperiores, qui per adoptationem in ſocietatem et ſucceſſionem imperii venerant, indeque vt ex vno eodemque genere orti conſiderabantur. Spanhem. ad Iulian. orat. I. pag. 46. Theodoſius quoque originem generis repetebat a Traiano. Aurel. Vict. c. 48. infra VIII. 19. XII. 33.

v. 191. *ſupereſt patri*, Theodoſius non ſubegit. *Mulciber arma.* Vt exprimat, Honorium et Arcadium praecipuo deorum fauore vti, omnia ea illis tribui fingit, quaecunque a diis priſcis heroibus tributa a poetis finguntur. Vulcanus igitur illis fabricatur arma, vt Achilli et Aeneae. Homer. Il. μ. 433 ſqq. Virgil. VIII. 407 ſqq. Ceterum cf. Callimach. H. in Dian. 55 ſeqq.

v. 191. *Sicula Cyclops incude laborat.* Ex rationibus nunc quidem ſatis notis veteres Vulcani officinam in Lemno (Valer. Flacc. II. 335 ſeqq.) in Aetna (Virgil. Georg. IV. 173 ſeqq. Stat. ſilv. III. 1. 130.) in inſula Lipara (Callimach. H. in Dian. 46 ſeq. ibi v. Spanh.) poſuerunt. Illa loca comparatione coniunxit Valer. Flacc. IV. 96 ſeqq. Aetna praecipue tunc a Vulcano habitari dicebatur, quum illi deo Cyclopes tamquam operae adiuncti eſſent, qui circa Aetnam habitaſſe a veteribus memorantur. Inde Vulcanus *Aetnaeus deus* vocatur Eurip. Cycl. 595. Valer. Flacc. II. 420, et Bacchus *Aetnaeo fulmine partus* Propert. III. 15. 21, quia fulmen a Cyclopibus cudebatur. Omnia haec varie pro ingenii ratione poetae exornarunt. Sic apud Stat. Theb. V. 49 ſeq. Vulcanus opere in Aetna feſſus Lemnum viſit animi relaxandi cauſa. Quidam poetae videntur Liparen et Aetnam coniunxiſſe, atque hunc,

Brontes innumeris exaſperat aegida ſignis;
Altum fulminea criſpare in caſſide conum
Feſtinat Steropes; nectit thoraca Pyracmon;
Igniſluisque gemit Lipare fumoſa cauernis.
Vobis Ionia virides Neptunus in alga
Nutrit equos, qui ſumma freti per coerula poſſint
Ferre viam, ſegetemque leui percurrere motu,
Neſciat vt ſpumas, nec proterat vngula culmos.

quamuis longo interuallo a Lipara diſtantem, ſpiracula officinae Liparenſis exiſtimaſſe aut finxiſſe. Forſan Noſter Aetnam Vulcani officinam, et Liparen ſpiracula eius ſibi h. l. cogitauit. Sed Enceladus cauerna Aetnae iam occupat ſupra v. 161, et infra XXXV. 174 ſeqq. officinam Vulcani in Lipara poſuit. *Cyclops* ſingul. pro plur. nominantur enim in ſequentibus, et vnicuique illorum aliqua armorum pars perficienda tribuitur.

v. 193. *exaſperat*, cum delectu, quia ſigna in clipeo caelata exſtant.

v. 194. *criſpare conum* pro: ita conum effingere, vt pennas ſeu iubas criſpatas recipere poſſit.

v. 195. *nectit thoraca* ſc. ex catenulis.

v. 197. Neptunus equum in Theſſalia produxit. Virgil. Georg. I. 13. Ovid. Met. VI. 75. Lucan. VI. 396 ſeqq. Ludi Circenſes apud Romanos *Neptuno equeſtri* celebrabantur Virgil. Aen. VIII. 635 ſeqq. Ovid. Faſt. III. 125 ſeqq. Aſcon. ad Cic. in Verr. act. I. 10. Dionyſ. Halic. II. 32. Quum porro Imperatores equorum greges ad vſus bellicos in Aſiaticis provinciis, in Cappadocia maxime et Syria alerent (Burmann. de Vectigal. 4. Wernsdorf. in excurſu X. ad Nemeſ. cyneg. Poet. lat. m. T. I.) noſtro poetae facile in mentem potuit venire, vt curam equorum Neptuno demandaret. *virides.* Geſnerus accepit de colore, quod puto ineptum eſt. *equi virides* ſunt potius indomiti, ſeu nondum laboribus fracti. Sil. Italic. VII. 3. Virgil. Aen. VI. 304. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 77. *in alga* in paſcuis maritimis.

v. 198-200. *caerula*, mare. Lucan. III. 542. Haec ſumta ſunt ex Homer. Il. v. 227 ſqq. Virgil. Aen. VII. 806 ſeqq. Apollon. Rhod. I. 179 ſeqq. Calpurn. eclog. VI. 56 ſeq. vbi v. Wernsdorf. *Neſciat vt ſpumas* i. e. vt maris ſpuma non adſpergatur.

Iam video Babylona rapi, Parthumque coactum
Non ficta trepidare fuga; iam Bactra teneri
Legibus, et famulis Gangen palleſcere ripis,
Gemmatosque humilem dispergere Perſida cultus.
Ite per extremum Tanain, pigrosque Triones;
Ite per ardentem Libyam, ſuperate vapores
Solis, et arcanos Nili deprendite fontes;
Herculeum finem, Bacchi transcurrite metas,
Veſtri iuris erit quidquid complectitur axis.

v. 201 ſeqq. Non poteſt fieri, quin Imperatores, quorum curam dii ipſi tam aperte gerant, omnes terras ditioni ſuae ſubiiciant, praeſertim quum vniuerſus terrarum orbis fatis illorum debeatur. Quaſi diuino igitur animo futuros Imperatorum triumphos canit. cf. Sil. Italic. III. 611 ſeqq. *rapi*, diripi.

v. 202. *Non ficta fuga.* Alias enim fugam ſimulantes vel ſagittis retro miſſis inſequentes conficiebant, vel improuiſo eos verſis equis adoriebantur. Lucan. I. 230. interpp. ad Virgil. Georg. III. 31. Iani ad Horat. od. I. 19. 11. et. II. 13. 17.

v. 203. *palleſcere.* ſc. metu.

v. 204. *gemmatos cultus*, veſtitus gemmis diſtinctos. Nam apud Perſas pretioſorum lapidum copia inſignis erat. Ammian. Marcell. XXIII. 6. verſus fin. vbi de moribus Perſarum agit: *Indumentis plerique eorum ita operiuntur lumine colorum fulgentibus vario, vt licet ſinus lateraque diſſuta relinquant flatibus agitari ventorum, inter calceos tamen et verticem nihil videatur intectum. Armillis vti monilibusque aureis et gemmis, praecipue margaritis, quibus abundant, adſueſacti poſt Lydiam victam et Croeſum.* Abiiciunt autem, vt ſupplicantes videantur, cultuque ſordido victos ſe profiteantur.

v. 205. *pigrosque triones*, vrſam maiorem et minorem. Vocantur *gelidi* apud Ovid. Met. II. 171. *pigros* vel idem ſignificat, vel ſpectat ad tardum eorum curſum. Loca autem ſeptentrionalia intelligenda ſunt.

v. 206. 207. *vapores ſolis.* Vlterius progredimini quam Hercules verſus occidentem et Bacchus verſus orientem progreſſi eſſe dicuntur. cf. Virgil. Aen. VI. 802 ſeqq. Horat. od. III. 3. 9 ſeqq. ibi v. Iani. Sil. Italic. XVII. 638 ſqq. Dionyſ. de ſitu orb. 623 ſeqq.

v. 209. *axis*, coelum, quod complectitur vniuerſum terrarum orbem.

Vobis rubra dabunt pretiosas aequora conchas,
Indus ebur, ramos Panchaia, vellera Seres.

v. 210. *rubra aequora*. Sinus Persicus margaritis nobilis. *dabunt*, vectigalium nomine. *conchas*, baccas. Heyne ad Tibull. II. 4. 30, qui laudat Burmann. ad Ovid. A. A. III. 124.

v. 211. *ramos* sc. turiferos cf. Virgil. Georg. II. 116 seq. Broukhus. ad Tibull. II. 2. 4. *Panchaia*, Arabiae Felicis regio. Ovid. Met. X. 307 sqq. *vellera Seres*. cf. I. 179. et ibi v. n.

VIII.

CL. CLAVDIANI

DE QVARTO CONSVLATV

HONORII AVGVSTI

PANEGYRIS.

ARGVMENTVM.

Honorio Augusto consulare munus quartum adeunte pompa solemnis procedit, magistratus, milites togati sequuntur nec non Bellona ipsa et Mars. v. 1—17. *Dandum est hoc generi illustri, quod a Traiano repetitur et ab Oceano.* v. 18—23. *Hinc auus ortus, qui victor omnem fere terrarum orbem peragrauit, et a Theodosio filio tantum superatus est, qui res, quascunque gessit, propter solam laudem suscepit.* v. 24—47. *Hic, quum imperium ei, barbaris gentibus omnia vastantibus, vltro delatum esset, terrarum orbem seruauit.* v. 48—70. *Conflictandum ei fuit cum Maximo et Eugenio, qui victi supplices veniam vitamque rogabant, sed vtriusque interitus documento fuit, nihil tutum esse tyrannis, omniaque meliori causae cedere. Reliquis ciuibus Theodosius pepercit, eosque liberalitate deuinxit.* v. 71 — 121. *Cui, quum iam Imperator esset, Honorius natus est Constantinopoli, illustriori ob id ipsum, quam ea loca, in quibus dii geniti dicuntur.* v. 122—138. *Magnitudinem futuram Honorii in purpura nati omina portendunt omnesque vates canunt idemque annus et natum eum vidit et consulem.* v. 139 — 158. *Ipsae deae curam infantis gerebant, eumque diademate ornatum patri mater ludens osculandum subinde porrexit, nec multo post factus est Caesar diis adprobantibus.* v. 159 — 199. *Puer adhuc sagittandi et iaculandi artem didicit.* v. 200 — 202. *Pater laetus duobus pueris eodemque curru cum illis vectus, Honorium, domi in hanc fere sententiam adloquitur: In Parthorum aula nato generis claritas sufficit, Principi Romano virtute opus est. Haec in potente illustrior, in obscuro latet. Cognitione sui ipsius continuoque perturbationum imperio illa tandem adquiritur.* v. 203 — 227. *Prometheus corpori tres animas* (τὸ ἡγεμονικὸν, τὸ θυμικὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν) *inclusit, quarum duae cum corpore moriuntur, reliqua ei superstes est, hanc in capite,* τὸ θυμικὸν *in corde,* τὸ ἐπιθυμητικὸν *in iecinore locauit. Inde oriuntur perturbationes, in quibus domandis consistit animi securitas et vera libertas.* v. 228 — 268. *Princeps in conspectu omnium viuit, nec latere potest.* v. 269 — 275. *Pietas et amor firmissima sunt munimenta; ipsa rerum vniuersitas amore continetur. Terrore nemo tutus praestatur.* v. 276 — 293. *Prinsipis vita plus valet, quam*

leges. 294 — 302. *Fuge ſuperbiam, quam, vt multis exemplis conſtat, Romani non poſſunt ferre.* v. 303 — 319. *Diſciplina militaris tibi curae ſit, praecipueque tuo ipſius exemplo milites doce.* v. 320 — 352. *Ad haec Honorium poeta inducit reſpondentem: ſe omnia facturum, deinde ex patre quaerentem: cur ſe verbis potius quam ipſo rerum vſu erudiat, quin ſecum ducat contra hoſtes bello iam maturum?* v. 353 — 369. *Pater ſubiicit, ſe agnoſcere animum generoſum, qui promittat, eum olim Alexandro non minorem fore. Ne properet tamen, hortatur, ſibique parcat, regnum eum pacatum accepturum. Interim literis operam det, animumque locupletet antiquitatis exemplis, moresque formet. Haec praecepta Honorio dat pater, longo rerum vſu eruditus.* v. 370 — 427. *Iam ad Theodoſium poeta orationem conuertit, eumque de coelo deſpicere iubet atque videre, quemadmodum Stilichonis praecipue opera voti ſui compos ſit factus.* v. 428 — 438. *Hic Stilicho iuſſus Germanos adgreditur, qui adtoniti pacem ſtatim petunt, atque tunc primum ſola formidine vincuntur.* v. 439 — 459. *Pari felicitate Graeciam liberat, barbaros fundit fugatque, quorum Getarum gens, olim numeroſiſſima, paene exſtincta eſt. Omnes barbari ſponte ſe ſubmittunt.* v. 460 — 487. *Nunc bonorum virorum delectu et bello et paci conſulitur, nunc rerum ſtatus maxime quietus eſt. Princeps iuſtus, moderatus, ſapiens rerum adminiſtrator, eloquens, patrem referens, decorus in armis, dexter in tractandis telis, et equitandi artis peritiſſimus.* v. 488 — 564. *Comparatur pompa eius conſularis cum illa, in qua dii Aegyptii portari ſolent, eiusque adparatus deſcribitur.* v. 565 — 610. *Memorat alias res, quibus aditus quarti conſulatus ſolennior factus eſt, ſpesque ab omnibus conceptas, fore, vt hic quoque conſulatus rebus ſtrenue geſtis inſigniatur. Primo enim conſulatu Odothaeum Gruthungorum regem caeſum eſſe, ſecundo ciuile bellum profligatum.* v. 611 — 636. *Illa quidem facta ſunt Theodoſio duce ſed auſpiciis Honorii, cuius ductu et alia peragentur.* v. 637 — 640. *Optat poeta denique perpetuum Honorio conſulatum, et vt ſibi contingat nuptias olim Principis carminibus celebrare.* v. 641 — 650. *Poſtremo et Arcadio et Honorio victoriam de Germanis Parthisque praedicit.*

Auſpiciis iterum ſeſe regalibus annus
Induit, et nota fruitur iactantior aula;

COMMENTARIVS.

v. 1. 2. Initium eſt ſplendidiſſimum. Annus in perſonam mutatus gaudet honore ſuo, quum Principis nomine inclareſcat. Ipſe inducitur hoc honore ſe ornans tamquam veſte inſigni. *regalibus auſpiciis* i. e. imperatoriis. Proprie dicendum fuiſſet: nomine conſulis, qui idem Imperator eſt. Sed *auſpiciis* poſuit, quia olim praecipue conſules auſpicia habebant, et ab iis earum rerum gloria pendebat, quae per totum annum publice gererentur. *induit.* Sic Stat. ſilv. I. 4. 17. et infra XXVIII.

Limina nec paſſi circum priuata morari
Exſultant reduces Auguſto Conſule faſces.
Cernis vt armorum proceres, legumque potentes,
Patricios ſumunt habitus, et more Gabino
Discolor incedit legio, poſitisque parumper
Bellorum ſignis, ſequitur vexilla Quirini?

650 ſeq. *iactantior*, gloria ſuperbiens Stat. ſilv. IV. 1. 6. *nota aula* i. e. Principe, qui iam quartum conſul eſt. Ceterum hunc conſulatum geſſit Honorius A. V. 1150, A. C. 398. Fl. Eutychiano collega.

v. 3. 4. Non minus ſplendida ſunt, quae ſequuntur. *faſces nec paſſi morari*, qui quaſi inuiti caruere conſule Imperatore. *circum priuata limina*, circum priuatas domos, aut circa priuatos (infra 414.) *exſultant*, laetitia geſtiunt, *reduces*, quaſi ad ſuos lares, ad Imperatorem, a quo inuiti diſceſſerunt. *Auguſto conſule.* Primus Imperator et conſul Caeſar fuit. Lucan. V. 386 ſeqq.

v. 5. *Cernis.* Tamquam rem, vt geratur, deſcribat. Callim. H. in Apoll. 4. Stat. ſilv. IV. 1. 23. Heinſ. ad Valer. Flacc. V. 595. Broukh. ad Tibull. II. 1. 25. *armorum proceres*, vt *caſtrorum principes* apud Lucan. VII. 96 ſeqq. ſunt duces, et *legum potentes* magiſtratus civiles.

v. 6. *Patricios habitus.* Non ſenatorios, ſed quales patricii geſtabant. Veſtes omnino intelliguntur, quae oſtentationi et pompae inſeruiunt. De patriciis v. infra. *more Gabino* v. ſupra ad VII. 3.

v. 7. *Diſcolor legio* Barthius et Gesnerus dicunt, milites partim togis albis indutos partim ſagulis rubris adparuiſſe. At omnes milites erant nunc togati, nam cinctus Gabinus in toga tantum locum habet. *Diſcolor* alia ratione forſan poſſis explicare. Milites nempe tunicas gerebant ruſſas, quibus in praeſentia togae albae iniectae erant. Ferrar. de re veſt. III. 11. Nihil tamen amplius ſignificatur, quam color diuerſus a ſolito veſtimentorum militarium colore.

v. 8. *ſequitur vexilla Quirini.* Delrius notat, animadvertiſſe et alios, vexillum ſenatus argenteum fuiſſe, et in comitiis paſſim et pompis ſenatui praeferri conſueuiſſe. Eadem fere Barthius et Gesnerus habent. Burmannus vexilla non proprie ſumi putat, ſed milites habitu ciuili ſequi conſulis auſpicia et pompam, vt ita, ſigna alicuius ſequi, dici ſoleat et ſimilia. Mihi videntur vix opponi poſſe *vexilla Quirini*

Lictori cedunt aquilae, ridetque togatus
Miles, et in mediis effulget Curia castris.
Ipsa Palatino circumuallata Senatu
Iam trabeam Bellona gerit, parmamque remouit
Et galeam, sacras humeris vectura curules.
Nec te laurigeras pudeat, Gradiue, secures
Pacata gestare manu, Latiaque micantem

illis *signis bellorum.* Forsan rectius *vexilla Quiritum.* Verum de illis vexillis, de quibus Delrius loquitur, res est obscura. Probabile autem est, vexillorum vsum fuisse in illis pompis consularibus saltem illa tempestate, prius enim non memini illorum mentionem fieri.

v. 9. *Lictori cedunt aquilae.* Honorium non cingunt aquilae vt Imperatorem, sed lictores vt consulem. *ridet* ad speciem pertinet hilarem, quem praebent milites togati ciuilique ratione comti et exornati. cf. X. 191 seq.

v. 10. *curia* pro senatu occurrit apud Lucan. I. 266 seq. h. l. pro aula positum videtur vestitu senatum referente. *effulget* splendorem cultus innuit.

v. 11-13. Bellona ipsa, trabea, non illa consulari, sed ea, qua equites in transvectione vti solebant, induta procedit comitantibus aulicis ad Imperatorem in pompa portandum. *palatino senatu* i. e. purpuratis habitu senatorio. *circumuallata*, cincta. *sacras curules.* Sic Lucan. III. 105 seq. *non consule sacrae Fulsere sedes.* De pompa illa consulari sub Imperatoribus legendi sunt Mamertin. in Panegyr. Vet. X. 30. Ammian. Marcell. XXII. 9. ibi v. Vales. Imperatores ipsi consulari officio adesse tunc temporis solebant. Ael. Lamprid. in Adriano. 9. Bellonam h. l. pro militibus seu potius equitibus positam esse, vt Barthius et Gesnerus existimant, mihi non placet. Est hoc mera fictio poetica, cuius memor esse debuisset Noster infra v. 584.

v. 14. *laurigeras secures.* Vtrum semper in pompa consulari fasces laureati consulibus praeferrentur, (vt propemodum colligi posse videtur ex Martial. X. 10.) an hoc insigni Principes a priuatis dignoscerentur (Herodian. VII. 6. 2 seq.) incertum mihi est. Quod Delrius notat: quum consules vel Imperatores praeclaram aliquam victoriam essent consecuti, tum eos lictores laureatos cum fascibus laureatis praecessisse, huc non pertinet.

Loricam mutare toga, dum ferreus haeret
Currus, et Eridani ludunt per prata iugales.
Haud indigna coli, nec nuper cognita Marti
Vlpia progenies, et quae diademata mundo
Sparſit, Ibera domus; nec tantae vilior vnda
Promeruit gentis ſeriem. Cunabula fouit
Oceanus. Terrae dominos, pelagique futuros
Immenſo decuit rerum de principe naſci.
Hinc proceſſit auus; cui, poſt Arctoa frementi
Claſſica, Maſſylas annexuit Africa lauros.

v. 16. 17. *haeret Currus*, vacuus ſtat equis ſolutis, vt libere paſcantur.

v. 18. *Haud indigna coli.* Per haec tranſitum facit poeta ad laudes generis. Sententiarum nexus hic eſt: Haud immerito tanto honore proſequuntur Honorium, talem enim poſtulat generis ſplendor, quod a Traiano repetit. *cognita Marti*, rebus bello geſtis clara. Sil. Italic. III. 335. et XII. 221 ſeq.

v. 19. 20. *diademata ſparſit*, Imperatores multos dedit. *Ibera domus* Hiſpanica. cf. infra XXIX. 63 ſeq. *nec vnda vilior*, nec vilis aliquis fluuius, *promeruit ſeriem tantae gentis* i. e. conſecutus eſt, vt ab eo, tamquam gentis auctore ſeries gentis inciperet. cf. infra XII. 31 ſeqq.

v. 21. 23. *cunabula fouit Oceanus*, i. e. cunabula gentis fuere in Oceano, ab Oceano gens originem repetit. cf. infra XXVIII. 651. *terrae pelagique*, totius terrarum orbis. *immenſo rerum principe.* Apud Homerum eſt Oceanus communis pater omnium fluminum et fontium. Il. φ. 195. ξ. 246; a philoſophis ac poetis philoſophemata decantantibus pater eſt omnium rerum conſtitutus. Orph. Hym. pag. 178. Eſchenb. Hoc ſecutus eſt Virgil. Georg. IV. 382. Ceterum his innuit poeta, ipſum Oceanum eſſe auctorem Vlpiae gentis, et ratio ipſa, qua id exprimit, ex altera parte adulandi audaciam minuere, ex altera omnia tribuere huic generi videtur. v. ſupra VII. 176 ſqq.

v. 24. 25. *Hinc*, ex gente Vlpia. *auus*, Theodoſius Comes. v. ſupra VII. 52. quem alii patruum Theodoſii M. ſed adoptione patrem, alii revera naturaque patrem fuiſſe dicunt. cf. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 5. 6. Symmach. X. 22. Oroſ. VIII. 33. *cui frementi. Fremere* de pugnatore ſaepe dicitur, qui, quum adgreditur hoſtem, virtutem clamore teſtatur. Virgil. Aen.

Ille, Caledoniis poſuit qui caſtra pruinis,
Qui medios Libyae ſub caſſide pertulit aeſtus,
Terribilis Mauro, debellatorque Britanni
Litoris, ac pariter Boreae vaſtator et Auſtri.
Quid rigor aeternus coeli, quid ſidera proſunt,
Ignotumque fretum? Maduerunt Saxone fuſo
Orcades; incaluit Pictorum ſanguine Thule;

XII. 535, inde ſaepe pro *ſaevire* ponitur Sil. Italic. V. 457. Prior vis etiam infra occurrit XVIII. 504. *agnoſco fremitum, quo palluit Hebrus, Quo Mauri Gildoque ruit.* Apud Graecos eſt ὁμοκλῆ. Quint. Calab. V. 394. *poſt Arctoa claſſica* i. e. domitis trans Rhenum barbaris. v. Pacat. l. c. cap. 5. Ammian. Marcell. XXVII. 1. 2. ſed ſine Theodoſii Comitis mentione. *adnexuit*, prioribus lauris addidit. Sil. Italic. XV. 805. *Maſſylas*, Libycas, Ammian. Marcell. XXVIII. 6. Plura de hac gente eiusque moribus notata v. apud Lucan. IV. 681. ed. Oudendorp.

v. 26. *Caledoniis pruinis.* Ammian. Marc. XXVII. 8.

v. 27. 29. *medios aeſtus.* infra XV. 317, XXXV. 106. *ſub caſſide*, in armis. His verſibus priora iterantur.

v. 30. *rigor aeternus coeli*, frigus perpetuum, perpetua coeli inclementia. *ſidera* omnem coeli rationem frigus et aeſtum deſignat. Plin. paneg. 12. 3. Barth. ad Stat. Theb. V. 459. Gronov. obſerv. III. 15, et infra 444. H. l. aeſtum, calorem eſſe, putat Barth. ad Stat. Theb. I. 305. Sed neque *frigus* ſignificare poteſt, quia praeceſſit *rigor coeli*, nec poetae ſolent expreſſioni, cuius vis finita eſt, aliam ſubiungere, quae poteſtatem habet indefinitam et vagam; neque *aeſtum* notare videtur, quia et quod praecedit, et quod ſequitur, ad regionem ſpectat ſeptentrionalem, et *caloris* infra v. 34. mentio fit. Iungendum eſt cum ſequentibus, vt, *quid ſidera proſunt Ignotumque fretum*, poſitum ſit pro: quid ſidera proſunt ignoti freti, i. e. quid tempeſtates ignoti freti valuerunt contra virtutem Theodoſii C. cf. Serv. ad Virgil. Aen. IV. 309.

v. 31. 32. *Saxone fuſo.* Saxones erant piratae. infra XXII. 255. Sidon. Apollin. epiſt. VIII. 6. Oroſ. VII. 32. Orcades inſulae fortaſſe latebrae erant, ad quas confugerent, ſi acrius bello premerentur, aut habitabantur iam ab illis. *Thule.* ſupra VII. 53.

Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne.
Quid calor obſiſtit forti? Per vaſta cucurrit
Aethiopum, cinxitque nouis Atlanta maniplis.
Virgineum Tritona bibit, ſparſosque venenis
Gorgoneis vidit thalamos, et vile virentes
Heſperidum riſit, quos ditat fabula, ramos.
Arx incenſa Iubae, rabies Mauruſia ferro
Ceſſit, et antiqui penetralia diruta Bocchi.

v. 33. *Iërne.* *Hibernia* apud Tacitum in vita Agric. 24. *Iuuerna* apud Pompon. Mel. III. 6. Ad expeditionis difficultatem augendam poeta loca ſeptentrionalia ſemper gelu rigentia, meridionalia aeſtu torrida deſcribit. *cumulos* ſc. caeſorum. Lucan. VI. 180, VII. 790. *fleuit.* Lucan. II. 164 ſeq.

v. 35. *nouis*, iis locis numquam viſis. *Atlanta.* Herodot. IV. 184.

v. 36. 37. *Virgineum Tritona.* Palladis natales a quibusdam ad Tritonidem paludem referuntur. Herodot. IV. 188. Apollon. Rhod. IV. 1310 ſeq. ibi v. ſchol. Hinc etiam *virgineus* dicitur. *ſparſosque venenis Gorgoneis.* Phorcydum aut Gorgonum ſedes ab antiquioribus in extremo occidente marisque Atlantici inſula, ab recentioribus in Libyae oris ponebantur. Heyne ad Apollod. I. 2. pag. 24 ſeq. II. 4. pag. 295 ſeqq. interpp. ad Heſiod. Theog. 270 ſeqq. Lucan. IX. 624 ſeqq. Ovid. Met. IV. 768 ſeqq. Schol. ad Pind. Nem. X. 6. *thalamos*, ſedes. *vile virentes* i. e. non aureos, ſed vili viriditate. Reſpexit Ovid. Met. IV. 636, qui *frondes* vocat *auro radiante virentes.*

v. 38. *Heſperidum ramos.* *Heſperides* Noctis filiae, quae in extremo occidente arbores cuſtodiebant poma aurea ferentes v. Heyne Comment. in Heſiod. Theog. 141. Apollon. Rhod. IV. 1396 ſeqq. ibi ſchol. Spanhem. ad Callim. H. in Cer. 11. *quos ditat fabula* i. e. quos fabulae poetarum aureos, aurea ferentes poma, finxit. Cognita rei veritate repudiauit fabulas Theodoſius. Verum, quum in antiquis fabulis proferendis tam multus ſit Noſter, non adtinuit ſane, in hac fidem earum frangere. Nam non magis videre potuit Theodoſius *thalamos venenis Gorgoneis conſperſos.*

v. 39. 40. *rabies Mauruſia* i.e. Afrorum rabies, ſeu Maurorum. Ammian. Marcell. XXIX. 5. Ceterum Iuba Iugurtham Romanis tradiderat, Bocchus ob fidem in Pom-

Sed laudes genitor longe transgreſſus auitas
Subdidit Oceanum ſceptris, et margine coeli
Clauſit opes, quantum diſtant a Tigride Gades,
Inter ſe Tanais quantum Nilusque relinquunt.
Haec tamen innumeris per ſe quaeſita tropaeis.
Non generis dono, non ambitione potitus;

peium nobilis erat. *penetralia*, ſedes.

v. 41. Tranſit iam ad laudes Theodoſii M. cf. Pacat. in Paneg. Vet. XII. 22.

v. 43. *quantum diſtat* cet. Repetendum videtur ex antecedentibus: *ſubdidit.* Verum, quum iam dixerit: *Subdidit oceanum ſceptris et margine coeli Clauſit opes,* haec ad vberiorem ſententiae explicationem adiecta langueſcere paene videntur, vt omittam, ellipſin paullo duriorem eſſe.

v. 45. 46. *Haec* omnino ad res geſtas ſpectat et ad nominis claritatem inde partam. Senſus autem ita conſtitutus, vt *per ſe* ſit: ſua virtute, ſuisque laboribus, et opponatur *τῷ generis dono* atque *ambitioni*, et *tamen* plane ineptum reddit, et languorem toti loco inducit. Quum enim iam dictum ſit v. 41 ſeqq. Theodoſium imperii fines, qua terrae pateant, armis proferendo laudes genitoris ſuperaſſe, quid quaeſo adtinuit adiicere: hanc tamen laudem non generi, non ambitioni, ſed virtutibus ſuis debet? Maius igitur diſtinctionis ſignum poſt *tropaeis* poſui, et *per ſe* ita interpretor: gloriam quaeſiuit ipſius gloriae cauſa ſua ſponte, ſua ipſius natura, qua ad gloriae cupidinem ducebatur, non eo conſilio, vt opibus inde collectis regnum adfectaret. Haec ratio optime conuenit cum ſequentibus, ſi pro *potitus* legas *petitus*, niſi *potitus* ſenſu paſſiuo accipere malis, vt apud Coripp. I. 1. vbi quoque Rittershuſius *petitus* mauult. Pacat. l. c. 12. *Solus igitur, Auguſte, ſolus inquam omnium, qui adhuc imperauerunt, vt princeps eſſes, praeſtitiſti. Alios emta legionum ſuffragia, alios vacans aula, alios adfinitas regia impoſuere reipublicae; te nec ambitus, nec occaſio, nec propinquitas principem creauerunt. Nam et eras a familia Imperatoris alienus, et adſciſcebaris tertius, et cogebaris inuitus, inuitus inquam.* cf. infra X. 261 ſeqq. XXII. 156. Valente enim, Valentiniani I. fratre, a Getis, quorum ingentem multitudinem, qui Hunnos vrgentes fugerent, imprudenti conſilio in Thraciam acceperat, ſedesque ibi illis dede-

Digna legi virtus. Vltro ſe purpura ſupplex
Obtulit, et ſolus meruit regnare rogatus.
Nam quum barbaries penitus commota gementem
Irrueret Rhodopen, et mixto turbine gentis
Iam deſerta ſuas in nos transfunderet Arctos,
Danubii totae vomerent quum proelia ripae,

rat, duobus annis poſt victo et occiſo (A. C. 378), Gratianus, Valentiniani I. filius, viginti annos natus, quamquam fortis ipſe et ſtrenuus, ingruentibus tamen vndique barbaris parem ſe haudquaquam exiſtimans Theodoſium ex Hiſpania regni ſocium adciuit, eique cum maxima parte Illyriae prouincias Valentis tradidit tuendas a barbaris iam occupatas et direptas, praeſertim quum a Valentiniano II. fratre ſuo, ſeptimum tum annum agente, nihil auxilii poſſet exſpectare, in cuius ſortem Italia, Africa et reliqua Illyriae pars venerat. Quod vt faceret, compulit eum quoque Theodoſii Comitis memoria, quem optime de re publica rebus ſuis bello ſub Valentiniano I. geſtis meritum, falſis criminibus circumuentum non longe poſt eius de Firmo triumphum Carthagine interfici iuſſerat. v. 46. *non generis dono.* Nulla enim cognatione Gratianum attingebat. *dono* cf. Ovid. Triſt. IV. 10. 8. *non ambitione* ſeu eius ipſius ſeu militum *petitus* ſc. eſt. Nam *ambitione* interdum ponitur pro precibus aliorum ambitioſis. Ovid. Met. IX. 431.

v. 47. *Digna legi virtus. Legi* iudicium Gratiani reſpicit de dignitate Theodoſii prius factum. Pacat. l. c. 11. Sub *purpura* ipſe Gratianus poſſit intelligi, verum, quum ſequatur *obtulit*, imperium melius intelligitur.

v. 48. *rogatus.* Idem de Tiberio dicit Ovid. ex Ponto IV. 13. 27 ſeq. ſed cf. Tacit. Ann. I. 11 ſeq.

v. 49. *Nam quum barbaries* cet. Themiſt. orat. XIV. pag. 182. ed. Harduin. Zoſim. IV. 24. Oroſ. VII. 34.

v. 50. *Rhodopen*, Thraciam. *gentis* recte Gesnerus pro caſu quarto accipit. *mixto turbine*, colluuie victricium et victarum gentium. In illis enim barbarorum turbis victrices gentes victas ſecum ſolebant abripere iunctisque viribus alias regiones adgredi.

v. 51. *deſerta.* Eadem ratione *vacuo* ſupra V. 427. Sic quoque copiam reſpiciens Euripid. in Rheſ. 277. *ποίας πατρῴας γῆς ἐρημώσας πέδον.*

v. 52. *vomerent* Virgil. Georg. II. 462. pro: effunde-

Quum Geticis ingens premeretur Myſia plauſtris,
Flauaque Biſtonios operirent agmina campos:
Omnibus afflictis, et vel labentibus ictu,
Vel prope caſuris, vnus tot funera contra
Reſtitit, exſtinxitque faces, agrosque colonis
Reddidit, et leti rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatamque ratem, certaque leuaſſet
Naufragium commune manu. Velut ordine rupto
Quum procul inſanae traherent Phaethonta quadrigae,

rent. *proelia* proeliantes, hoſtes, Propert. III. 9. 10.

v. 53. *ingens Myſia* vocatur ſecundum Barthium, quia magnam partem Thraciae et Phrygiae complectebatur. Burmannus *ingens* poſitum putat pro: tota, omnis, qua patet, nulla excepta parte, laudatque Valer. Flacc. IV. 210. Ceterum a Pannonia incipit ea prouincia ad Pontum vsque cum Danubio decurrens. Plin. H. N. III. cap. 26.

v. 54. *Flauaque agmina* ſc. barbarorum ſeptentrionalium propter crines flauos ita dictorum. *Biſtonios*, Thracios.

v. 55. 56. Quum iam omnes hac clade (*ictu*) vel oppreſſi eſſent vel opprimerentur vel calamitas illis prope inſtaret. *tot funera contra* i. e. tantae cladi reſtitit, finem impoſuit.

v. 57. 58. *agrisque colonos Reddidit.* cf. infra XXVI. 42. *faces*, incendia. *faucibus* cf. Barth. ad Stat. Theb. VIII. 378.

v. 59. *vmbra*, veſtigium.

v. 60 ſeq. Theodoſius ſubit onus iam iam ruiturum, nauem a naufragio ſeruat et comparatur cum Phoebo ordinem rerum poſt Phaethontis cladem reſtituente. *iam iam ruitura pondera* cf. ſupra III. 273 ſeq. V. 94 ſeq. *turbatamque ratem*, quae iam in eo erat vt mergeretur. Burmannus hoc cum *ſubiſſet* coniunxiſſe videtur, quum poſt ratem poſuerit (;), melius tamen, vt mihi quidem videtur, ad ſequentia trahi poteſt, vt *turbatamque ratem* et *Naufragium commune* dictum ſit pro: naufragium commune turbatae ratis. Ceterum cf. Sidon. Apoll. carm. II. 14 ſeqq.

v. 62. *ordine rupto.* Ordine rerum perturbato dum ſolis currus de ſolito itinere deflexiſſet.

v. 63. *Quum procul* cet. cf. Ovid. Met. II. 201 ſeq.

Saeuiretque dies, terramque et ſtagna propinqui
Haurirent radii, ſolito cum murmure toruis
Sol occurrit equis; qui poſtquam rurſus heriles
Agnouere ſonos: rediit meliore magiſtro
Machina concentusque poli, currusque recepit
Imperium, flammaeque modum. Sic traditus illi,
Seruatusque Oriens. At non pars altera rerum
Tradita, bis poſſeſſa manu, bis parta periclis.
Per varium gemini ſcelus erupere tyranni
Tractibus occiduis. Hunc ſaeua Britannia fudit;

v. 64. *dies.* ſolis ardor.

v. 65. *Haurirent*, abſumerent. *ſolito cum murmure.* Ovid. l. c. 398 ſeqq. *toruis* conſternatis.

v. 68. *Machina*, rerum coeleſtium ordo. *concentus*, harmonia illa coeleſtis ex dimenſis planetarum interuallis. Macrob. ad Somn. Scip. II. 2. Coniunctio illa poeticae fictionis cum ratione philoſophica, quarum altera alteram plane tollit, ſatis declarat, doctrinam poetae nonnumquam iudicii acumine deſtitutam fuiſſe.

v. 69. *flammaeque modum.* temperamentum flammae eo recepit, quod ad ſolitum iter reduceretur atque in eo maneret. *traditus ſeruatusque.* Tradendo ſeruatus eſt, nec ſeruari poterat, niſi traderetur.

v. 70. *pars altera rerum.* Occidens. Hunc tuebantur Gratianus et Valentinianus II.

v. 71. *bis poſſeſſa manu*, bis occupata virtute, bellis. Quae ſequuntur, idem ſignificant.

v. 72. *Per varium ſcelus.* infra 75 ſeq.

v. 73. *hunc ſaeua Britannia fudit.* Maximum intelligit natione Hiſpanum et Theodoſii M. in Britannia olim commilitonem. Is moleſte ferens, Theodoſium Imperatorem eſſe factum, ſeque ad nullum magiſtratum honorificum promotum, a militibus a ſe concitatis Imperator factus traiecto e Britannia in Galliam exercitu Gratianum proelio ſuperat. Hic cum trecentis equitibus, inſequente Maximo, fugit et Lugduni per inſidias interficitur. Zoſim. IV. 35. Socrat. H. E. V. 11. Sozomen. H. E. VII. 13. Oroſ. VII. 34. Victor. Epit. 47. A. C. 383. Quibus auditis Theodoſius metuens, ne Valentinianum II. quoque adgrederetur, bellum parare coepit. Sed per legatos certior factus, Maximum provinciis, quae Gratiani fuerant, contentum fore, in imperii ſocietatem eum recipit Zoſim. IV. 37. Quum autem

Hunc ſibi Germanus famulum delegerat exſul.
Auſus vterque nefas, domini reſperſus vterque
Inſontis iugulo. Nouitas audere priori
Suadebat, cautumque dabant exempla ſequentem.
Hic noua moliri praeceps: hic quaerere tuta
Prouidus. Hic fuſis: collectis viribus ille.
Hic vagus excurrens: hic intra clauſtra reductus.
Diſſimiles, ſed morte pares. Euadere neutri
Dedecus, aut mixtis licuit procumbere telis.
Amiſſa ſpecie, raptisque inſignibus, ambo
In vultus rediere ſuos, manibusque reuinctis

A. C. 387. Valentinianum ipſum adortus eſſet regnoque expuliſſet, Theodoſius in auxilium vocatus bello eum adgreditur, duobus proeliis vincit (Pacat. Panegyr. Vet. XII. 34-36. Ambroſ. epiſt. 17.) Aquileiaque, quo cum reliquiis exercitus confugerat, vi capta, traditum ſecuri percuſſit. Zoſim. IV. 46. Pacat. l. c. 43. Socrat. V. 14. Oroſ. VII. 35.

v. 74. *Hunc ſibi Germanus* cet. cf. not. ad VII. 63 ſeqq. *Germanus exſul*, Arbogaſtes natione Francus et a popularibus ſuis expulſus. *famulum*, Eugenium, qui ei a manu fuerat.

v. 75. *domini*, Maximus nempe Gratiani, Arbogaſtes Valentiniani.

v. 76. *nouitas*. Gesnerus explicat: inaudita fere felicitas et ſucceſſus proſper. Nonne potius ex oppoſito *exempla* verſus ſequentis interpretatio petenda eſt? *novitas*, quum nemo ante contra Theodoſium arma capere auſus eſſet; res ipſa nondum tentata felicem exitum habitura eſſe illi videbatur; inde nata eſt audacia nullo adverſi euentus exemplo inminuta.

v. 77. *exempla*, Maximi exitus.

v. 78. *noua moliri*, imperium adfectare. *praeceps*, audacter omnia ſed parum caute agens.

v. 79. Senſus: ille nihil timens exercitum nimis diſperſerat, hic prouidus collectis viribus ſemper vtebatur.

v. 80. *reductus*, latens, remotus.

v. 81. *diſſimiles* ſc. in belli gerendi ratione.

v. 82. *dedecus*, mortem ignominioſam. *miſtis telis* idem valet ac: in acie.

v. 83. *ſpecie*, ſplendore, quem inſignia illis praebebant. Pacat. l. c. 43.

v. 84. *In vultus rediere ſuos*, i. e. in habitum hu-

Oblati gladiis ſubmittunt colla paratis,
Et vitam veniamque rogant. Proh damna pudoris!
Qui modo tam denſas nutu mouere cohortes,
In quos iam dubius ſeſe librauerat orbis,
Non hoſtes victore cadunt, ſed iudice ſontes.
Damnat voce reos, petiit quos Marte tyrannos.
Amborum periere duces. Hic ſponte carina
Decidit in fluctus: illum ſuus abſtulit enſis.
Hunc Alpes, hunc pontus habet. Solatia caeſis
Fratribus haec vltor tribuit. Necis auctor vterque

milem, vultumque priorem deiectum, quum alter lixa alter grammaticus fuiſſet.

v. 86. *proh damna pudoris.* Lucan. IV. 231. VIII. 720. proh amiſſum pudorem, quod ſcilicet vitam veniamque petere auderent tam atrocibus factis admiſſis, quodque, qui paullo tantos ſpiritus ſumſiſſent, mortem tantopere reformidarent.

v. 87. *denſas*, numeroſas. *nutu*, leuiſſima voluntatis ſignificatione.

v. 88. *In quos iam dubius* cet. Imperatores Romani dicebantur ſuſtinere orbem, quatenus orbis terrarum imperium iis impoſitum erat. Iam vero in dubio erat, vtrum Theodoſius an Maximus et Eugenius rerum eſſent potituri. Dubius igitur orbis erat, in cuius humeris ſe reponeret, id enim exprimit *libraret*, i. e. ita poneret, vt pondera vbique aequalia eſſent. Et quum parum abeſſet, quin illi victoriam de Theodoſio reportarent, mundus dubius in eos tantum non ſe librauerat, ſe in iis repoſuerat. cf. Senec. Thyeſt. 697 ſeq.

v. 89. 90. *Non hoſtes victore cadunt.* Non ab ipſo victore in acie interficiuntur armati. Breuitas et oppoſitorum inter ſe concinnitas in his verſibus notanda eſt. *hoſtes, ſontes; victore iudice; reos, tyrannos; voce, Marte.*

v. 91. 92. *Amborum duces.* Andragathius Maximi et Arbogaſtes Eugenii. Zoſim. IV. 47. 58. Socrat. H. E. V. 24. *hic*, Andragathius. Audita clade et nece Maximi, cuius filius Victor etiam ab Arbogaſte interfectus erat, in mare ſe praecipitauit. Praeerat nempe nauibus in mare Ionio. Oroſ. VII. 35. *illum*, Arbogaſten. *abſtulit*, Virgil. Aen. VI. 429.

v. 93. *Hunc Alpes — habet.* Petron. 120. *Craſſum Parthus habet.*

v. 94. *Fratribus*, Gratiano et Valentiniano II., Valentiniani I. filiis.

Labitur. Auguſtas par victima mitigat vmbras.
Has dedit inferias tumulis, iuuenumque duorum
Purpureos merito placauit ſanguine Manes.
Illi iuſtitiam confirmauere triumphi;
Praeſentes docuere Deos. Hinc ſecula diſcant
Indomitum nihil eſſe pio, tutumue nocenti.
Nuntius ipſe ſui longas incognitus egit
Praeuento rumore vias. Inopinus vtrumque
Perculit, et clauſos montes, vt plana, reliquit.
Exſtruite immanes ſcopulos, attollite turres,
Cingite vos fluuiis, vaſtas opponite ſiluas,
Garganum Alpinis, Apenninumque niualem
Permixtis ſociate iugis, et rupibus Aemum
Addite Caucaſiis, inuoluite Pelion Oſſae:
Non dabitis murum ſceleri. Qui vindicet, ibit.

v. 95. *Labitur*, interfectus corruit. *mitigat vmbras.* Ex opinione rudis antiquitatis, qua credebant, manes vltione inimicorum delectari. Homer. Il. Φ. 26 ſqq. Ψ. 175 ſqq. Virgil. Aen. X. 517 ſeqq. XI. 81 ſeq.

v. 96. 97. Eadem fere iterantur. *purpureos*, Auguſtorum, Imperatorum.

v. 98. *Illi* iunge cum *triumphi. iuſtitiam* i. e. deos iuſtos eſſe.

v. 99. *Praeſentes* cf. III. 20 ſeq. Deos rebus humanis intereſſe, et bonorum improborumque rationem habere. Stat. ſilv. I. 4. princ.

v. 100. *pio*, vi oppoſiti pro: innocenti. Sententiam hoc verſu expreſſam infra latius proſequitur.

v. 101. *incognitus* ſc. hoſtibus.

v. 102. *Praeuento rumore*, Zoſim. IV. 58. τὰ ἐν μέσῳ πάντα διέδραμεν ἔθνη, καὶ τῆς διὰ τῶν Ἄλπεων παρόδου κρατήσας παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς πολεμίοις ἐπέστη.

v. 103. *Perculit.* Ad manifeſtum dei auxilium eccleſiae patres hanc victoriam retulerunt. Auguſtin. de Civ. D. V. 26. *clauſos* cf. Oudendorp. ad Lucan. V. 24. Burmann. ad Valer. Flacc. VII. 230. *reliquit* ſc. poſt ſe, i. e. ſuperauit, transgreſſus eſt. Facilitatem exprimunt addita: *vt plana.* cf. Burmann. et Heyne ad Virgil. Aen. VIII. 216.

v. 104 – 109. Sententia, quam poeta per hyperbolen expreſſit, haec eſt: Nullus locus et natura et arte munitiſſimus nocentem a vindice tutum praeſtare poteſt. Pro

Omnia ſubſident meliori peruia cauſae.
Nec tamen oblitus ciuem cedentibus atrox
Partibus infremuit. Non inſultare iacenti
Malebat. Mitis precibus, pietatis abundans,

vallo ſcopuli et montes altiſſimi, pro foſſa fluuii altiſſimi, pro ſudibus ſiluae integrae poſita ſunt. v. 116. *Garganum*, montem Apuliae ſiluis conſitum, hodie *Monte di S. Angelo*. Horat. od. II. 9. 7. Virgil. Aen. XI. 247. v. 108. *permixtis ſociate iugis* i. e. permiſcete et confundite, vt vnus mons inde fiat altior et munitior prioribus ſingulis. Sil. Italic. III. 494 ſeq. *Mixtus Athos Tauro, Rhodopeque adiuncta Mimanti, Oſſaque cum Pelio, cumque Haemo ceſſerit Othrys.* Hunc ſenſum verum eſſe, oſtendunt ſequentia *addite, involvite*. Barthius legi vult: *Pirenes ſociate iugis*, quod Heinſius non improbat, qui ſenſum totius loci aliter ſtatuiſſe videtur, quum dicat, Claudianum adluſiſſe ad Graecum prouerbium ὄρος ὄρει οὐ μίγνυται. Sed coniectura nihil opus eſt. v. 109. *murum*, praeſidium, quo tectum ſcelus ſecurum eſſe poſſit. Sic vir fortis, qui aliis propugnat, murus vocatur Sil. Italic. II. 576. et XVI. 68, et ἕρκος, ἔρεισμα, πύργος Homer. Il. α. 284, δ 117, π. 549. Ovid. Met. XIII. 281. *qui vindicet, ibit*. Vindex transibit, penetrabit, munimenta. *ibit* ſc. in ſcelus, vt apud Lucan. X. 343.

v. 110. *Omnia ſubſident* cet. i. e. omnia ſubſident et fient peruia; munimentorum altitudo quaſi deprimetur et euaneſcet, aditumque facilem praebebit.

v. 111. Venit poeta ad clementiam, qua fuit Theodoſius in ciues, qui Maximi et Eugenii partes ſecuti fuerant. De hac quoque egit Pacat. Paneg. Vet. XII. 45, 4 ſeqq. Ambroſ. in oratione funebr. Zoſim. IV. 58. 8. *oblitus ciuem*. i. e. oblitus, ciues eſſe illos, qui in aduerſariorum caſtris fuiſſent.

v. 112. *infremuit*, inſecutus eſt, iratum ſe oſtendit. v. ſupra ad 23. cf. Lucan. VII. 318 ſeqq. *inſultari iacenti* ex antiqui temporis ferocitate petitum, quo inſultare ſolebat victor hoſti proſtrato, vt ſaepius apud Homerum occurrit. v. Heyne ad Virgil. Aen. X. 490 ſeqq. et Broukh. ad Propert. I. 1. 4. cf. Barth. ad Stat. Theb. II. 713.

v. 113. *pietatis*. *Pietas* h. l. non ea virtus eſt, quam patres eccleſiae tantopere de Theodoſio praedicant, ſed caritas ciuium et clementia v. infra v. 276. Epiſtola An-

Poenae parcus erat. Paci non intulit iram
Poſt acies. Odiis idem, qui terminus armis.
Profuit hoc vincenti capi, multosque ſubactos
Proſpera laturae commendauere catenae.
Magnarum largitor opum, largitor honorum;
Pronus et in melius gaudens conuertere fata.
Hinc amor, hinc validum deuoto milite robur.
Hinc natis manſura fides. Hoc nobilis ortu

tonini Philoſoph. quam ſeruauit Vulcat. Gallican. in Avid. Caſſ. cap. 11. *Non enim quidquam eſt, quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus, quam Clementia. Haec Caeſarem deum fecit, haec Auguſtum conſecrauit, haec patrem tuum imprimis Pii nomine ornauit.*

v. 114. *paci non intulit iram*, i. e. ciuibus, qui arma abiecerant, pepercit. Hoc de Octauiano dicunt Virgil. Aen. VI. 853 ſeq. et Propert. II. 13. 41 ſeq.

v. 115. *poſt acies.* bello finito.

v. 116. 117. Non ſolum clemens fuit in ſubiectos aut debellatos, ſed etiam beneficus. *Profuit, hoc vincente, capi*, i. e. victoria profuit victis, quum Theodoſius victor eſſet. Ovid. Met. VIII. 56 ſeqq. Quae ſequuntur, ita ordines: *catenae, laturae proſpera, commendauere multos ſubactos.* Geſnerus haec ita intelligit: catenae quosdam commendarunt Principi, ipſiusque mouerunt miſericordiam, hoc eſt *ferre proſpera* i. e. afferre. Verum de miſericordia mera h. l. ſermo non eſt, ſed de munificentia, quam multi experti ſint, vt victos ſe eſſe non ſolum aequo animo ferrent, verum etiam ſibi gratularentur. *commendauere* videtur eſſe dictum pro: cariores reddidere principi et ob id ipſum feliciores. cf. omnino Ovid. Heroid. III. 53 ſeq. Rutil. Itin. I. 63.

v. 118. *Magnarum largitor* cet. Hunc verſum ad verbum fere imitatus eſt Coripp. in laud. Iuſt. III. 134.

v. 119. *in melius* pro: in meliora. Lucan. VI. 60. Senſus: et pronus erat ſtatum ſeu conditionem minus felicem in meliorem conuertere.

v. 120. *Hinc amor* cet. Illa liberalitas et munificentia omnium amorem tibi pepererunt, ſecuritatem et vim (*hinc validum robur*) conciliatis tibi militibus, qui robur Imperatoris conſtituunt. *deuoto*, tibi dedito.

v. 121. *Hinc natis manſura fides* ſc. ciuium et militum. Illae virtutes etiam effecere, vt omnes, te rebus

Naſceris, aequaeua cum maieſtate creatus,
Nullaque priuatae paſſus contagia ſortis.
Omnibus acceptis vltro te regia ſolum
Protulit, et patrio ſelix adoleſcis in oſtro,
Membraque veſtitu nunquam temerata profano
In ſacros cecidere ſinus. Hiſpania patrem

humanis erepto, in fide manſerint, nec a filiis tuis defecerint. *hoc nobilis ortu* cet. Iam tranſit ad ipſius Honorii laudes. *hoc ortu* pro: hoc patre.

v. 122. *aequaeua cum maieſtate* i. e. maieſtate aeque longa, ac vita tua eſt, quum patre Auguſto natus ſis.

v. 123. *contagia.* Nihil aliud vult dicere poeta quam: priuatam conditionem numquam attigiſti, aut numquam priuatus fuiſti. Forſan autem non omnino omnis contaminationis et commaculationis vis remouenda eſt cf. infra v. 126. Reſpexit Noſter, vt Heinſius putat, Lucan. VI. 741. Obſeruandum quoque eſt, poetam Honorium Arcadio, ſine verbi tamen iniuria, praeferre ob eam rem, quod Princeps natus non factus ſit. Idem praedicat de Conſtantino Eumenius. Panegyr. Vet. VI. 3.

v. 124. *Omnibus acceptis.* Geſnerus *omnibus* ab *omnia* deduxit, ſenſu, vt ipſe vidit, non ſatis commodo. Recte ſenſit Burmannus, qui ex ſequentibus, quae oppoſita ſunt prioribus, locum ita interpretatur: Omnes reliquos Principes regia accepit, in regiam illi delati ſunt, tu ſolus in regia i. e. Princeps natus es, te regia protulit.

v. 125. *patrio in oſtro* i. e. in imperatoria patris dignitate.

v. 126. *veſtitu profano* i. e. priuatorum veſtitu, quo corpus Imperatoris ſeu Imperatoris filii quaſi ſacrum profanatur.

v. 127. *In ſacros cecidere ſinus.* Olim quidem apud veteres recens nati nuda in terra ſiſtebantur, inuocata Ope, vt eos placidae terrae ſinu excipiens adiuuaret Sueton. Auguſt. 5. Ner. 6. Stat. ſilv. V. 5. 69 ſeqq.; deinde in ſinus parentum ponebantur; ſed probabile eſt, morem illum priorem iamdudum aboluiſſe; aliiſque ritibus Chriſtianis locum feciſſe, poſteriorem remanſiſſe. *Cadere in ſinus ſacros* igitur omnes fere exponunt: reponi in gremio ſacro patris. Forſan huc pertinet Sidon. Apoll. carm. XXIII, 204 ſeq. *Quem primo tenero calentem ab ortu Excepere ſinu nouem ſorores.* Huic rationi tamen τὸ *cecidere* parum conuenire videtur. Forſan

Auriferis eduxit aquis; te gaudet alumno
Boſporus. Heſperio de limite ſurgit origo;
Sed nutrix Aurora tibi. Pro pignore tanto
Certatur. Geminus te ciuem vindicat axis.
Herculis, et Bromii ſuſtentat gloria Thebas;

haec interpretatio a vero non omnino abhorret: recens natus ſtatim veſtibus purpureis exceptus aut in iis repoſitus eſt. cf. ſupra n. ad VII. 15. Quibus adde epiſtolam Ceionii Poſthumii ad Aelium Baſſianum quam ſeruauit Iul. Capitolin. in Clod. Albino c. 4. *Filius mihi natus eſt VII. Cal. Decemb. ita candidus ſtatim toto corpore, vt linteamen, quo exceptus eſt, vinceret.* cf. Hieronym. in cap. XVI. Ezechiel. *Hiſpania* ſupra 18 ſeqq.

v. 128. *eduxit*, nutriuit, educauit. Propert. III. 7. 51. Sil. Italic. IX. 434. Noſt. VI. 1. XV. 303. *auriferis aquis.* A Tago ad reliquos Hiſpaniae fluuios id transtuliſſe videtur. *te gaudet alumno Boſporus.* Sic infra 211. Caſtor et Pollux alumni Eurotae vocantur, et ſupra I. 190. Apollo et Diana Aegaei alumni. Senſus; tu Conſtantinopoli natus es.

v. 129. *Heſperio de limine ſurgit origo*, repetis originem ex Hiſpania. *Limine* dixit ſolem occiduum reſpiciens. Burmann. ad Ovid. Am. II. 6. 1. Huic opponitur.

v. 130. *Aurora*, oriens. *pro pignore tanto Certatur.* Quia origo gentis in Hiſpania fuerat, Honorius poterat dici *pignus* Occidentis; quia vero natus et educatus fuerat Conſtantinopoli, Oriens eundem quaſi ſuum *pignus* poterat vindicare. Eodem ſenſu infra v. 502. *pro ſuo pignore caſtra laborant*, quia in caſtris erat educatus. Ceterum *pignora* de liberis et alumnis dici notiſſimum eſt.

v. 131. *geminus axis.* Lucan. VII. 422. Oriens et Occidens.

v. 132 ſeqq. Multa loca deorum ortus nobilitauit, ille locus autem longe nobilior eſt, vbi Honorius lucem adſpexit. *Bromii*, Bacchi. *ſuſtentat* nobiles facit vel memoriam tuetur. *Suſtentare* pro: tueri, habet Virgil. Aen. XI. 224. Notum eſt, Thebas ab Alexandro magno dirutas eſſe, Pindarique domum ſolam relictam. Aelian. V. H. XIII. 7. Polyb. V. 10. A Caſſandro reſtitutae ſunt Pauſan. IX. 7. 1 ſeq. *Oedipodioniae quid ſunt, niſi fabula, Thebae.* Ovid. Met. XV. 429. Theodoſii M. tempore erat vrbs munitiſſima. Zoſim. V. 5. Ceterum cf. Horat. od. I. 7. 3 ſeq.

Haesit Apollineo Delos Latonia partu;
Cretaque se iactat tenero reptata Tonanti:
Sed melior Delo, Dictaeis clarior oris,
Quae dedit hoc Numen regio. Non litora nostro
Sufficerent angusta Deo; nec inhospita Cynthi
Saxa tuos artus duro laesere cubili.
Acclinis genitrix auro, circumflua gemmis,
In Tyrios enixa toros. Vlulata verendis
Aula puerperiis. Quae tunc documenta futuri?

v. 133. *Delos Latonia* sic Ovid. in Ib. 479. et Virgil. Georg. III. 6. *haesit*, πολλῶν ἐνεθήκαο ῥίζας Callim. H. in Del. 54. ibi v. Spanhem. Antequam enim Latonam recepisset, vt secure ibi pareret, Asterie vocabatur et vaga erat.

v. 134. *Cretaque*. Callim. H. in Iov. 8 sqq. ibi v. Spanh. *reptata*, de puero infante, qui nondum erectus incedere potest, saepius Noster hoc vtitur. VII. 22, XXIV. 179. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 4. *et geminis Delos reptata numinibus*. Qui locus comparari potest cum Nostro.

v. 135. *Dictaeis oris*. *Dictaeus* mons Cretae. Creta insula intelligenda est, vel regio circa illum montem, vnde Iupiter δικταῖος vocatur. Callim. H. in Iov. 4. cf. Virgil. Georg. IV. 152.

v. 136. *Numen*, Honorium.

v. 137. 138. *augusta litora*. insulae, *inhospita Cynthi saxa*. *Cynthus* Deli mons, κύνθος παιπαλόεις Homer. H. in Apoll. 141. In hoc monte aut in eius radice ad fluvium Inopum enixa est Latona Apollinem. l. c. 17 seq. cf. Callim. H. in Del. 206 sqq. qui nihil de monte dicit. *duro cubili*. At Homer. l. c. 117 seq. de Latona: γοῦνα δ' ἔρεισε λειμῶνι μαλακῷ, et Callim. l. c. 264. αὐτὴ δὲ χρυσέοιο ἀπ' οὔδεος εἵλεο παῖδα. Sed de industria haec eleuat poeta, vt splendidum Honorii partum, Apollinis contra miserum depingat.

v. 139. *genetrix*, Flaccilla. *acclinis*. Valer. Flacc. I. 147, II. 92. *auro*, non δίφρῳ λεχειαίῳ aureo, Artemidor. Somn. LXXIII. Sed lecto aureo infra XXII. 34. *residet fulgente puerpera lecto*. Claverius *circumflua gemmis* explicat ex numismate Cuiacii, vbi Fl. Eudoxia Arcadii vxor tribus baccarum lineis a summa fronte in papillas paene defluis expressa erat. cf. Cangium in famil. Byzant. pag. 65. et 67. ibique Gallae Placidiae et Liciniae Eudoxiae imagines.

v. 140. 141. *In Tyrios enixa toros*. Tori purpurei, qui color erat Imperatorum,

Quae voces auium? quanti per inane volatus?
Quis vatum discurſus erat? tibi corniger Ammon,

exceperunt Honorium de matre cadentem. cf. infra X. 340 ſeq. et ſupra VII. 15. Quod ſi legas *in Tyriis toris*, poteſt de matre intelligi toris purpureis fulta, *ἐρειδομένη*. *Vlulata*. *Vlulare* etiam tranſitiue poni, notum eſt. Graecum eſt ὀλολύζειν. Hoc in gaudio aeque ac dolore ſignificando adhibetur. Spanh. ad Callim. H. in Del. 258. cf. Lucan. VI. 261. Valer. Flacc. IV. 608. Barth. ad Stat. Theb. I. 328. V. 729. *vlulata aula* ea igitur eſt, quae vlulatu perſonat. Verum, quonam vlulatu? Barthius ait, ad ſolemnem circum parturientes clamorem adluſum eſſe, quo putabant propitiari Lucinam. Huncque clamorem ſublatum eſſe operto capite et lotis manibus. Verum haec omnia nituntur Plaut. Amphitr. V. 1. 39 ſeqq. vbi quidem de puerpera ſermo eſt, verum non de iis, quae puerperae adſident. Alter locus, quem laudat, eſt Ovid. Met. IX. 304 ſeqq. Sed ibi Cadmeidae conuenere Alcmenen cohortandi cauſa, atque illud *vataque ſuſcipiunt* vix ita poteſt explicari. Reliqua loca, quae adfert, huc plane non faciunt, nihilque inde confirmatum eſſe, iam Gesnerus vidit. Forſan huiusmodi ritum adumbravit Callim. H. in Del. 256 ſqq. *νύμφαι Δηλιάδες, ποταμοῦ γένος ἀρχαίοιο, Εἶπαν Ἐλειθυίης ἱερὸν μέλος.* Hoc autem fiebat Latona Apollinem iam enixa. Pergit: *αὐτίκα δ' αἰθὴρ χάλκεος ἀντήχησε διαπρυσίην ὀλολυγήν.* cf. Homer. H. in Apoll. 119. *Vlulata* non ad gemitum et clamores puerperae cum Gesnero referam. Partu enim edito, quod indicat *In Tyrios enixa toros*, finiti erant grauiſſimi dolores. Trabam illud potius ad ſtrepitum gratulantium hymnosque ſacros canentium. *verendis*, venerandis. infra XXVI. 480. *puerperia* accipio pro iis, quae cum illis coniuncta eſſe ſolent, adclamationibus fauſtis, hymnis cet. *quae tunc documenta futuri?* Quae omina tunc futuram magnitudinem tuam portenderunt?

v. 142. *voces auium* et *volatus per inane* ſpectat ad auſpicia oſcinum et praepetum. *quanti*, quot. *per inane*, ἐρήμας δι' αἰθέρος Pindar. Olymp. I. 10. Valer. Flacc. I. 569.

v. 143. *diſcurſus.* Male Barthius: incerti vagique curſus, quum nihil ſtati itineris aut curſus ſit. Sunt potius curſus vltro citroque actos vatum trepidantium et furore quodam concitatorum, qui fata infantis recens nati canere geſtiunt.

Et dudum taciti rupere ſilentia Delphi;
Te Perſae cecinere Magi; te ſenſit Etruſcus
Augur, et inſpectis Babylonius horruit aſtris;

Quae ſequuntur de oraculis et auguriis, in iis ad augendas et ornandas res adhibitis more ſolito nimius fuit poeta; quamquam non in eo culpandus eſſe videtur, quod parum probabilia finxit. *corniger Ammon.* Iovi Ammoni cornua adpicta eſſe notum eſt. cf. Diodor. Sic III. 73. et quae laudat Ruperti ad Sil. Ital. III. 666.

v. 144 *Et dudum taciti — Delphi.* Iuuenal. VI. 554 ſeq. *quoniam Delphis oracula ceſſant Et genus humanum damnat caligo futuri.* Iam ante pugnam Pharſalicam diu oracula non eſſe reddita, notum eſt ex Lucan. V. 69 ſeq. *multosque obducta per annos Delphica fatidici reſerat penetralia Phoebi.* et 111 ſeq. *non vllo ſaecula dono Noſtra carent maiore deum, quam Delphica ſedes Quod ſiluit, poſtquam reges timuere futura, Et ſuperos vetuere loqui.* Cauſam ſilentii Delphici ignorat Cicero, nec minus quo tempore loqui deſierit. v. de Diuinat. II. 57. Minucius Felix in Oct. 26. ait: *de Pyrrho Ennius Apollinis Pythii reſponſa confinxit, cum iam Apollo verſus facere deſiſſet, cuius tunc cautum et ambiguum defecit oraculum, cum et politiores homines et minus creduli eſſe coeperunt.* v. ibi interpp. Oracula tamen et ſerioribus temporibus eſſe conſulta, ex multis locis adparet. cf. Lucian. Ner. 10. T. III. pag. 641. ed. Reiz. Zoſim. I. 57.

v. 145. *Magi*, genus vatum apud Perſas notiſſimum. Cic. de Diuinat. I. 32. *cecinere* et *ſenſit* ad diuerſa futuri praeſciendi genera ſpectat. Illi animo diuino concitati praedicunt, hi auſpicia capiunt, animaduertunt.

v. 146. *Babylonius horruit.* Aſtrologiam praecipue Babylone inuentam et excultam fuiſſe, neminem praeterit. Verum non genethliacus, vt Barthius facit, cogitandus eſt, thema natiuitatis Honorii inſpiciens. Non ſine miraculo enim nuncius de Honorio nato, eodem temporis momento, quo natus eſt, Babylonem peruenire potuiſſet. Sed aſtrologus tunc forte coelum contemplans ex conſtellatione magnam rerum conuerſionem futuram, regnumque Perſarum interiturum eſſe praeſenſit. Hac ratione *horruit* ſuam vim retinet, quae minuitur, ſi fingis huiusmodi hominem Conſtantinopoli commorantem, aſtrorumque poſitionem, quum

Chaldaei ſtupuere ſenes, Cumanaque rurſus
Intonuit rupes, rabidae delubra Sibyllae.
Nec te progenitum Cybeleius aere ſonoro
Luſtrauit Corybas. Exercitus vndique fulgens
Adſtitit. Ambitus ſignis auguſtior infans
Sentit adorantes galeas, redditque ferocem

Honorius naſceretur, contemplantem. cf. Cicer. de Diuinat. I. 23. in fine.

v. 147. 148. *Chaldaei* a Babyloniis diuinandi ratione proprie non diuerſi ſunt. Cic. de Diuinat. I. 42, II. 42. Tacit. Ann. VI. 20. Iuuenal. VI. 554 ſeq. Sidon. Apoll. carm. II. 85 ſeq. *Chaldaeus in extis Pontificum de more ſenex arcana peregit Murmura. Cumanaque rupes.* In monte ad Cumas erat antrum Sibyllae. *horrendae — ſecreta Sibyllae Antrum immane*, ſic Virgil. Aen. VI. 10 ſeq. ibi v. Heyne in not. et excurſu III. *delubra*, per adpoſit. *rabidae*, vaticinantis. cf. Virgil. l. c. 47 ſeqq.

v. 149. 150. *Cybeleïus Corybas*, ſacerdos Cybeles ſeu Rheae matris. Corybantes ſeu Curetes dicuntur ſaltaſſe armatam ſaltationem, *ἐνόπλιον κίνησιν*, circum Iovem recens natum, ne Cronos vagitum pueri audiret. Callim. H. in Iov. 52 ſeqq. ibi v. Spanhem. Narrationes de illis Curetis valde confuſae ſunt ac perplexae, ſedesque fabularum ab aliis in Phrygia, ab aliis in Creta ponuntur, propter ambiguitatem Idae, qui mons et Phrygiae eſt et Cretae. Plura v. apud Virgil. Aen. III. 109 ſeqq. et apud Ruperti ad Sil. Italic. XVII. 18 ſeqq. *luſtrauit te*, ambit te choro, vt in luſtratione fieri ſolebat. Sil. Italic. II. 266. Virgil. Aen. X. 224. *aere ſonoro*, *τεύχεα πεπλήγοντες*, Callimach. l. c. armis concuſſis. *exercitus vndique fulgens* cf. ſupra VII. 16 ſeq. cf. Mamertin. Paneg. Vet. I. 1. 2. 3 ſeqq.

v. 151. *auguſtior*, humano maior, diuinus.

v. 152. *galeas*, milites. Sua cuique ordini adorandi Principis ratio tunc temporis erat praeſcripta. v. Procop. in Anecdot. ſub finem. Purpuram vulgo dextra manu adtingebant, manuque ad os admota et dextro ante Imperatorem genu flexo abſcedebant. v. Valeſ. ad Ammian. Marcell. XV. 5. pag. 81. cf. infra XXVIII. 631 ſeqq. Zonaras T. II. pag. 244. ed. Baſel. 1557. animaduertit, Diocletianum non ſatis putaſſe, ſe a ſenatu ſalutari, ſed adorari ſe iuſſiſſe, eumque primum veſtes et calceamenta auro lapillis et margaritis or-

Vagitum lituis. Vitam tibi contulit idem
Imperiumque dies. Inter cunabula Conſul
Proueheris. Signas poſito modo nomine faſtus,
Donaturque tibi, qui te produxerat, annus.

naſſe. *redditque ferocem Vagitum.* Sonus intelligendus eſt audacem infantis animum arguens, quo lituis quaſi adcinit. cf. Sil. Italic. III. 77. Martial. IX. 21. 3 ſeq. *Vagitus* enim vnusquisque ſonus eſt ab infante editus, alioquin cum *vagitu* non potuiſſet *riſus* coniungi infra XXII. 347.

v. 154 – 156. *Imperiumque.* Poeta nihil aliud voluit exprimere, quam Honorium, porphyrogenetum, in imperium natum eſſe. *Imperium* poſitum eſſe h. l. videtur pro dignitate Principis aut iure imperii. *proueheris* non ſimpliciter pro: factus es, dictum, ſed ſolennem ritum ſpectat et pompam conſularem. At h. l. ſcrupulus hiſtoricis moleſtiſſimus iniicitur. Diſerte dicit Socrates H. E. V. 12, Honorium natum eſſe V. Id. Sept. Richomere et Clearcho coſſ. eumque ſequuntur Idacius et Marcellinus in Chronic. Geſnerus exiſtimat, Claudianum, miracula et ἀπροςδόκητα captantem, licentia poetica abuſum eſſe, illisque ſcriptoribus potius fidem eſſe habendam. Equidem ſic exiſtimo, poetam aliquot annis poſt huiuscemodi res comminiſci non potuiſſe, niſi vellet aperti mendacii crimen incurrere ab ipſis faſtis conſularibus refutatus. Ex altera parte non nihil dici poteſt, quod fidem faſtorum conſularium, vt nunc quidem eos concinnatos habemus, eleuet, veriſimiliusque eſt, Socratem, et qui eum ſequuntur, erraſſe, quam Claudianum eſſe mentitum, praeſertim in re, quae paucis tantum verſibus materiam praebuit, quos vix, ſaltem non omnes, inter lumina huius carminis referas. Quin verſibus 152 – 158 reiectis ne hiatum quidem ſenties. Quare, ſi nefas eſt, Socratis, Idacii, Marcellini cet. fidem labefactare, facilius paterer diſputantem, illos verſus aliunde eſſe inſertos, niſi, Honorium primo aetatis anno conſulem fuiſſe et infra v. 622 ſeqq. innueret Claudianus. Ibi enim dicit, quoties conſul fuerit Honorius, toties victoriam de hoſtibus eius auſpiciis eſſe reportatam, et primo quidem conſulatu de Gruthungis Danubium lintribus tranare conantibus. Hoc autem accidiſſe memorant A. C. 386. atque eodem anno in faſtis occurrit Honorius primum conſul. In-

Ipſa Quirinali paruum te cinxit amictu
Mater, et ad primas docuit reptare curules.
Vberibus ſanctis, immortalique Dearum
Creſcis adoratus gremio. Tibi ſaepe Diana
Maenalios arcus venatricesque pharetras
Suſpendit, puerile decus. Tu ſaepe Mineruae
Luſiſti clipeo, fuluamque impune pererrans
Aegida, tractaſti blandos interritus angues.

fra v. 372, quum Theodoſius A. C. 394. contra Eugenium proficiſceretur, Honorius nondum decennis fuiſſe dicitur. Detractis igitur a 394. nouem annis, reliquum fit 385, quo anno Honorius ex mente Claudiani natus eſt. Sequenti anno 386. conſul fit, quum nondum primum aetatis annum abſoluiſſet, atque eodem anno Gruthungis clades infertur. Verum de his rebus adcuratius diſputandi nec huius eſt loci nec temporis. *ſignas faſtos* ſc. nomine tuo, vt conſul. Lucan. II. 645. *poſito modo nomine. poſito* h. l. impoſito. Burmann. ad Ovid. Faſt. V. 73. Non exſtat quidem memoria, quando nomen Honorius acceperit, hoc fortaſſe certum videtur, non in baptismate, quandoquidem et ſerioribus temporibus porphyrogenetis nomen prius imponeretur, quam baptizarentur. De hac re vide Conſtantin. porphyr. de cerim. aulae Byzant. II. 21. et 22. *Donaturque tibi,* eo, quod tuo nomine inſignitus eſt.

v. 157. *Quirinali amictu,* trabea conſulari. Virgil. Aen. VII. 612.

v. 159. *Vberibus ſanctis,* non matris vberibus ſed dearum, forſan Horarum. cf. infra XXIX. 87.

v. 160. *adoratus* quaſi numen.

v. 161. *Maenalios* a Maenalo Arcadiae monte. Dianae ὀρείῃ, ὀρεστέρᾳ omnes montes curae ſunt v. Spanhem. ad Callimach. in Dian. 188.

v. 162. *puerile decus* i. e. ad te puerum ornandum.

v. 163. 164. *fuluam Aegida.* Aegis erat vel thorax vel clipeus Minervae. Heyne ad Virgil. Aen. VIII. 435. De origine huius nominis v. Diodor. Sic. III. 70. H. l. clipeus intelligendus eſt, quem adcurate deſcribit Quint. Calab. XIV. 452 ſeqq. Sed vnde *fuluam?* Apud Homerum eius epitheta plerumque ſunt θυσσανόεσσα, μαρμαρέη, ἐρεμνὴ Il. ρ. 593. Vtrum ex auro poeta eum finxit? *pererrans* vel oculis vel manibus, poſterius magis placet. *impune,*

Saepe tuas etiam iam tum gaudente marito
Velauit Regina comas, feſtinaque voti
Praeſumtum diadema dedit. Tum laeuibus vlnis
Suſtulit, et magno porrexit ad oſcula patri.
Nec dilatus honor. Mutatus Principe Caeſar
Protinus aequaris fratri, nec certius vnquam
Hortati Superi; nullis praeſentior aether
Affuit ominibus. Tenebris inuolverat atra

illaeſus adſpectu Gorgonis aut a ſerpentibus. cf. Sil. Italic. IX. 441 ſeqq. ibi v. Ruperti.

v. 166. *velauit* ſequenti verſu explicatur. *feſtina voti*, quae ſpem, quam de puero conceperat, maturius impletam videre cupiebat. Stat. ſilv. V. 3. 135. Theb. VI. 75.

v. 167. *praeſumtum*, quod ante legitimum tempus geritur ab eo, qui haud dubie imperii ſucceſſor futurus ſit. *lenibus vlnis* pro: leniter, molliter.

v. 169. *Nec dilatus honor.* Gradus, per quos adſcendit Honorius, fuere: *Nobilis Puer; Princeps iuuentutis; Nobiliſſimus Caeſar; Auguſtus. mutatus Principe Caeſar* itaque eſt; ex Principe iuuentutis factus Caeſar.

v. 170. *Protinus aequaris fratri. Protinus* h. l. non eſt ſtatim, ſed ordine continuato, vt ſaepe. *aequaris fratri*, fis Auguſtus, vt frater iam ante te erat. v. ſupra VII. 84. Secundum Zoſimum IV. 58 Theodoſius Honorium in expeditionem contra Eugenium Conſtantinopoli ſecum abduxit, partaque victoria et deletis hoſtium copiis Auguſtum eum conſtituit cap. 59. cf. n. ad VII. 111. Socrates H. E. V. 24. memorat, Honorium IV. Id. Ian. Auguſtum Conſtantinopoli eſſe factum ad tertium Theodoſii conſulatum et primum Abundantii, neque abductum eum eſſe in bellum. Idem Marcellinus C. addito inaugurationis loco, ſeptimo a Conſtantinopoli milliario. cf. Sozomen. H. E. VII. 28.

v. 171. *Hortati* ſc. ominibus. *nullis*. Burmannus mavult *nulli*. Sed prius poteſt retineri, modo non iungatur cum *ominibus*. *nullis* ſc. qui ad ſummum imperium provecti ſint.

v. 172. *Adſuit ominibus*, fauit ominibus. v. Burmann. ad Valer. Flacc. IV. 34. *tenebris inuolverat* cet. Marcellinus Com. quem Barthius laudat ſupra ad VII. 84. memorat, quum Honorius Auguſtus fieret, hora diei tertia tenebras eſſe factas.

Lumen hiems, denſosque Notus collegerat imbres.
Sed mox, quum ſolita miles te voce leuaſſet:
Nubila diſſoluit Phoebus, pariterque dabantur
Sceptra tibi mundoque dies. Caligine liber
Boſporus aduerſam patitur Chalcedona cerni.
Nec tantum vicina nitent, ſed tota repulſis
Nubibus exuitur Thrace. Pangaea renident,
Inſuetosque palus radios Maeotia vibrat.

v. 173. *Lumen*, diem. Virgil. Aen. I. 88. *hiems* tempeſtas. Weitz. ad Valer. Flacc. I. 197. cf. Panegyr. Vet. IV. 2. 2.

v. 174. *ſolita voce leuaſſet.* Gesnerus exiſtimat, formulam ortam eſſe ex leuatione proprie dicta in tribunal, quod Romanum eſt, vel in clipeum adeo, quem Gallicae gentis morem ſeruaſſent milites, qui Iulianum in Gallia fecerunt Auguſtum. v. Zoſim. III. 9. Ammian. Marcellin. XX. 4. Ibi Valeſius locum profert ex Libanii *προςφονητ.* (T. I. pag. 415. ed. Reisk.) *ὦ μακαρίας ἀσπίδος, ἢ τὸν τῆς ἀναρρήσεως ἐδέξετο νόμον πρεποδεστέρας σοὶ παντὸς ειωθότος βήματος.* Plura v. de hoc ritu in P. Pithoei Aduerſ. ſubc. II. 6. in Lampade crit. ed. Grut. T. II. p. 783 ſeq. Lipſ. ad Tacit. Hiſt. IV. 15. Schwarz de antiquo ritu eleuandi Principes inaugurandos Altorf. 1730. pag. 19. cf. Coripp. in laud. Iuſtin. II. 137 ſeqq. Vix adducor, vt credam, h. l. leuationem in ſcuto intelligendam eſſe, quam ne ſolemnem quidem fuiſſe credo, ſed interdum tantum locum habuiſſe, quandoquidem Noſter, qui in minutis ſaepe tam prolixus eſt, illum ritum paucis verbis, ne ſcuti quidem mentione facta, non abſoluiſſet. Poteſt ita res intelligi, vt Honorius a militibus aut leuatus ſit in tribunal, aut geſtatus, quemadmodum de Alexandro Seuero narrat Ael. Lamprid. 57. Illa leuatio innuitur etiam ſupra V. 332 ſeq. *ſolita voce*, ſolitis in hac re acclamationibus. cf. Ael. Lamprid. in Antonin. Diadum. cap. 1 et 2.

v. 176. *dies* ſupra v. 173, *caligine*, nebulis, quae aquis incumbere ſolent diebus praeſertim pluuiis.

v. 179. *exuitur* cum delectu; oppoſitum eſt *induitur*. *Pangaea*, Thraciae montes. *renident*, ſplendent, *μαρμαίρουσιν*, ſolis radiis repercuſſis.

v. 180. *Inſuetosque palus r. M. v.* Quomodo hoc Conſtantinopoli potuerit animaduerti, vix intelligi poteſt. Fortaſſe hoc vult poeta, coelum in ea regione ſaepius,

Non Boreas nimbos, non Sol ardentior egit:
Imperii lux illa fuit. Praeſagus obibat
Cuncta nitor, riſitque tuo Natura ſereno.
Viſa etiam medio populis mirantibus audax
Stella die, dubitanda nihil, nec crine retuſo
Languida, ſed quantus numeratur nocte Bootes;

propter illius paludis exhalationes, nubibus tectum, tunc ſolito ſerenius fuiſſe. Aut ſub Maeotia palude ſenſu latiori Ponti quoque partem intelligit.

v. 181. *Boreas.* Indolem eius deſcribit. Sil. Italic. I. 587 ſeqq. Vehemens eſt et in Italia ac Graecia inter illos ventos cenſetur, qui coelum ſerenant. Virgil. Aen. XII. 365 ſeqq. *egit*, abegit. *Sol ardentior* diſſoluendo nempe vapores in aëre pendentes, vt naturam aëris induant, pellucidique fiant, quo facto vel repleto aëre vaporibus coelum purum adparet.

v. 182. *Imperii lux* i. e. vt ex ſequentibus adparet, lux ſeu claritas diuinitus miſſa, qua imperii futuri ſplendor portendebatur.

v. 183. *tuo ſereno* Burmannus intelligit: quod tu faciebas. *Serenum* autem idem eſt, quod antea *nitor*, *lux*. Dicit *tuo ſereno*, quia illa lux in omen imperii fauſtum Honorio diuinitus erat miſſa. Patric. Epithal. 26 ſeq. in Poët. lat. m. T. IV. P. II. de Venere. *Adrident late toto reuolantia mundo Sidera, blandito dominam venerata ſereno.* Plura de *ſereno* diſputat Burmann. ad Valer. Flacc. I. 332.

v. 184. 186. *medio — die.* Marcellinus ſupra v. 172. animaduertit, inaugurationis die hora tertia tenebras eſſe factas; illas mira ratione diſpulſas eſſe Noſter finxit. Quo diei tempore id factum ſit, non additur; nam *medio die* non nimis eſt vrgendum, praeſertim quum lunae mentio fiat. Etiam hoc adtendas velim, inaugurationem eſſe factam IV. Id. Ianuarii, quo tempore meteora ſolent crebriora eſſe. *Stella audax* eſt, quae medio die adparet. *dubitanda nihil* explicatur per ea, quae ſequuntur. *crine. Crinis* et *coma* de ſtellarum radiis ſaepe vſurpatur. Stat. Theb. V. 387. v. Ruperti ad Sil. Italic. I. 358 ſeq. *retuſo* a ferro ad radios obtuſos ſeu obſcuros translatum. *quantus numeratur nocte Bootes* i. e. eo fulgore, quo ſtellae ſplendent in ſigno Bootis. In eo maxime refulget Arcturus, primae magnitudinis ſtella, pluresque aliae tertiae magnitudinis. *numeratur* eleganter poſitum pro: obſeruatur. Sic medio die adparuiſſe ſtella

Emicuitque plagis alieni temporis hoſpes
Ignis, et agnoſci potuit, quum Luna lateret;
Siue parens Auguſta fuit, ſeu forte reluxit
Diui ſidus aui, ſeu te properantibus aſtris
Cernere Sol patiens coelum commune remiſit.
Apparet quid ſigna ferant. Ventura poteſtas
Claruit Aſcanio, ſubita quum luce comarum
Innocuus flagraret apex, Phrygioque volutus

primae magnitudinis in omen imperii narratur ab Ael. Lamprid. in Alexand. Severo c. 13.

v. 187. 188. Hos verſus intruſos puto, nam lunae mentio fieri non debuit, quum, vt ex v. 191. liquet, ſol nondum occidiſſet, ſententiaque ipſa: *et agnoſci potuit, quum luna lateret,* ſine dubio minuit ea, quae v. 185. 186. de ſplendore ſtellae dicta erant, et abſurda videri poteſt. Stella enim, quae ſolis radiis non obſcuratur, non poteſt dici, idcirco agnoſci, quia luna lateat. Tam indiligens Claudianus non ſolet eſſe. Accedit, quod verſus ipſi, meo quidem ſenſu, inconcinni ſunt, aureſque et mentem fatigant. Quaeri autem licet, qui fieri poſſit, vt ſtella adpareat ante ſolis occaſum? Sed huius commenti cauſa poetae dicenda eſt non eius interpreti.

v. 189. *parens Auguſta,* Aelia Flaccilla mortua, quum Honorius nondum eſſet anniculus.

v. 190. *Diui ſidus aui.* Verum eſt, de aui conſecratione nihil conſtare; ſed quidni concedamus poetae, quod ſenatus Romanus ſibi adrogauerat? Reliqua ſic ordines: *ſeu ſol patiens* (facilis) *remiſit commune coelum* (permiſit, vt coelum ſtellis commune eſſet ſecum) *aſtris properantibus cernere te.*

v. 192. *Adparet, quid ſigna ferant,* i. e. portendant, quia non ſolum clara et manifeſta, ſed etiam nota et perſpicua erant. cf. Sidon. Apoll. carm. II. 105 ſeqq. et 115 ſeqq.

v. 193. *Claruit* i. e. clare ſe praeuidendum praebuit. v. infra XXXIII. 231. Res nota eſt ex Virgil. Aen. II. 682 ſeqq. qui fabulam de Seruio Tullo procul dubio reſpexit Liv. I. 39. Dionyſ. Halic. IV. 2. Plutarch. de Fortun. Rom. cap. 10. T. IX. ed. Hutt. Plin. H. N. II. c. 107. Prodigium ex flamma ſaepe occurrit Virgil. Aen. VII. 71 ſeqq. ibi v. la Cerda, Valer. Flacc. I. 570 ſeqq. Sil. Italic. XVI. 118 ſeqq.

v. 194. *apex,* flamma. Virgil. Aen. II. 683. *innocuus* h. l. qui non nocet. Geſne-

Vertice, fatalis redimiret tempora candor.
At tua coeleſtes illuſtrant omina flammae.
Talis ab Idaeis primaeuus Iupiter antris
Poſſeſſi ſtetit arce poli, famuloſque recepit
Natura tradente Deos. Lanugine nondum
Vernabant vultus, nec adhuc per colla fluebant
Moturae conuexa comae. Tum ſcindere nubes
Diſcebat, fulmenque rudi torquere lacerto.
Laetior augurio genitor, natisque ſuperbus
Iam paribus, duplici fultus conſorte redibat,
Splendebatque pio complexus pignora curru.
Haud aliter ſummo gemini cum patre Lacones

rus exiſtimat, *apicem* eſſe idem, quod ſequens *Phrygius vertex*, verum neque hoc eſt tiara Phrygia, vt opinatur, ſed ſumma capitis pars. Infra 216. ſimili ratione occurrit *Arſacio ore. ſubita luce comarum*, quum illa flamma nimbi inſtar comas ambiret. *fatalis candor*, quo ſplendore regnum futurum portendebatur.

v. 196. *At tua coeleſtes* cet. Non flamma in apicem ſuper caput tuum acuata regnum tibi portendebat, ſed flamma coeleſtis (v. 184 ſeq.) illuſtriora tibi dedit omina; ſic enim interpretor; *illuſtrant omina tua*.

v. 197 ſeqq. Iupiter ipſe regno mundi modo potitus cum Honorio comparatur, qui Auguſtus declaratus eſt. Noſtrum imitatus eſt Sidon. Apoll. carm. I. 1 ſqq. *primaevus* cf. Burmann. ad Ovid. Faſt. III. 437. *Idaeis antris.* ſupra v. 149 ſeq. vbi educatus fuerat.

v. 198. *arce poli*, vt *vertice coeli* Virgil. Aen. I. 225. *poſſeſſi*, occupati. ſupra v. 71.

v. 199. 200. *lanugine nondum Vernabant vultus*. Martial. II. 61. 1. Calpurn. eclog. II. 85 ſeq. Epithal. Laurent. et Mar. v. 14. in Poët. lat. m. T. IV. P. II.

v. 201. *Moturae conuexa*. Reſpexit Noſter Homer. Il. α. 529 ſeqq. Ovid. Met. I. 179 ſeqq. *ſcindere* ſc. fulmine. Sil. Italic. I. 535 ſeqq.

v. 202. *rudi*, nondum ſatis exercitato.

v. 203. *augurio*. v. 175 ſqq. et 184 ſqq. *ſuperbus*, κυδιόων.

v. 204. *Iam paribus*, vtroque iam Auguſto. *fultus* tamquam praeſidio aliquo. *conſorte* ſc. imperii.

v. 205. *pio*, ſupra n. VII. 130.

v. 206 ſeqq. De Samothraciis Dioſcuris poetam cogi-

Progenies Ledaea ſedent; in vtroque relucent
Frater, vtroque ſoror. Simili chlamys effluit auro.
Stellati pariter crines. Iuuat ipſe Tonantem
Error, et ambiguae placet ignorantia matri.
Eurotas proprios diſcernere neſcit alumnos.
Vt domus excepit reduces, ibi talia tecum
Pro rerum ſtabili fertur ditione locutus:

taſſe, ita, vt fabulam aliquam, nobis ignotam, ſecutus ſit, vix crediderim. Tota illa fictio, qua Caſtor et Pollux in eodem curru cum Iove ponuntur, vel ab ingenio noſtri poetae profecta eſt, vel artifici alicui vel poetae recentiori debetur. Quum enim Imperatores in curru eodem cum liberis frequenter conſpicerentur, facile ingenioſus aliquis adſentator Imperatorem ipſum cum Iove, et, ſi filii duo eſſent, eos cum Caſtore et Polluce potuit comparare. cf. ſupra VII. 132.

v. 207. *in vtroque relucent*. *Relucent* pertinet et ad fratrem et ad ſororem. Senſus: in vtroque ſimilitudo et fratris et ſororis adparet. *vtroque* omiſſo *in*. Burmannus multis locis adlatis probat, veteres ſaepe praepoſitiones non geminare et omittere in ſecundo membro ſolere. v. eum ad Ovid. Heroid. XVI. 141. A. A. 1. 333. Bentl. ad Horat. od. III. 25. 2. *ſimili chlamys effluit auro* cf. Valer. Flacc. I. 427 ſeqq. i. e. vterque ſimili chlamyde aurea veſtitus eſt. *effluit* de laxa veſte et ſinuoſa Gronovius (Obſerv. II. 7.) de ſplendore Gevartius (lect. Papin. I. 27.) explicant.

v. 209. *Stellati pariter crines*. Stella fronti vel apici pilei et Caſtoris et Pollucis adpoſita comparet in picturis antiquis. Dionyſ. Halic. VI. 2. Valer. Flacc. I. 568 ſeqq. et V. 367, vbi vocantur *aſtro comantes*. Spanh. ad Callimach. H. in Pall. 24. Stat. Theb. V. 439 ſeq. *humeros exſertus vterque*, *Nudus vterque genas*, *ſimilis coma fulgurat aſtro*.

v. 210. *Error*. Ita ſimiles alter alteri fingebantur, vt dignoſci non poſſent. cf. Lucian. Deor. dial. 26. T. I. pag. 280 ſeq. ed. Reiz. De huiusmodi ſimilitudinibus hominum plura exempla profert Heinſ. ad Valer. Flacc. I. 368. adde Lucan. III. 605 ſqq.

v. 211. *Eurotas* fluuius Laconicae nobilis, ad quem educati gemini ſunt. Stat. Silv. II. 6. 45 ſeq.

v. 213. *Pro rerum ſtabili ditione*. Vt imperium tibi manſurum et ſtabile redderet conſiliis ſalubribus.

Si tibi Parthorum ſolium fortuna dediſſet,
Care puer, terrisque procul venerandus Eois
Barbarus Arſacio conſurgeret ore tiaras:
Sufficeret ſublime genus, luxuque fluentem
Deſide nobilitas poſſet te ſola tueri.
Altera Romanae longe rectoribus aulae
Conditio. Virtute decet, non ſanguine niti.

v. 215–352. Oratio Theodoſii, quae ſequitur, ſi res quidem ſpectas, inter pulcherrimas partes non ſolum Claudiani carminum, verum etiam omnium, quae ex omni antiquitate tempus fecit reliqua, cenſenda eſſe videtur. In eam poeta contulit, quaecunque futuro Principi, qui ſe ſuosque, quibus imperaturus eſt, ſaluos eſſe vult. Patrisque Patriae potius nomen quam Domini cupit acquirere, ſcitu ſunt neceſſaria penitusque menti inſigenda; quae ſi ſequi voluiſſet Honorius aut potuiſſet, imperium vel in illa rerum confuſione conſeruaſſet. In hoc autem, quod oratio, qua Honorius monendus eſt, Theodoſio patri tribuitur, agnoſcas prudens poetae conſilium, qui hoc figmento et modeſtiae ſuae conſulit et auctoritatem praeceptis ſuis conciliat. Si rationem ſpectas, qua illa enunciata ſunt, non eam quidem omnino improbaueris, quum ille color declamatorius, qui minus placeat, ad naturam huiusmodi carminis pertinere videatur ita, vt quodammodo poſſit excuſari. Minus autem ferenda ſunt reliqua vitia, inter quae ipſa artis nimia oſtentatio et quaeſitae doctrinae ſtudium primum locum vindicare ſibi videntur.

v. 214. 216. *Barbarus — tiaras.* eſt enim Perſarum et Parthorum. *conſurgeret* ſpectat ad ὀρθὴν τιάραν, quae erat alta, quamque gerere nemini praeter regem licebat. Xenoph. Anab. II. 5. 23. Curt. III. 3. 19. cf. Briſſ. de regio Perſar. princ. I. 46. *Arſacio ore.* *Arſaces* conditor erat Parthici imperii. Iuſtin. XLI. 4. 6 ſeqq. *Arſacio ore* poſitum eſt pro: capite originem ducentis ab Arſace, a regia Parthorum familia. Sil. Italic. VIII. 467. Lucan. X. 51. *terris Eois* caſ. tert. h. l. Parthis ſeu Perſis.

v. 217. *fluentem*, diffluentem. Drakenbr. ad Sil. Ital. XII. 19. *Luxu Deſide.* Luxus emollit, frangit vires, laborique eſt inimicus.

v. 218. *ſola nobilitas.* Iuvenal. VIII. 76 ſeqq.

v. 220. *virtute decet non ſanguine niti.* Hoc argumentum fecit Iuuenalis ſat. VIII.

Maior et vtilior fato coniuncta potenti:
Vile latens virtus. Quid enim ſubmerſa tenebris
Proderit obſcuro? veluti ſine remige puppis;
Vel lyra, quae reticet; vel, qui non tenditur, arcus.
Hanc tamen haud quisquam, qui non agnouerit ante
Semet, et incertos animi pacauerit aeſtus,
Inueniet. Longis illuc ambagibus itur.
Diſce orbi, quod quisque ſibi. Quum conderet artus

v. 221. 224. *coniuncta* ſc. virtus. *fato potenti* h. l. fortunae regiae. Sic Gesnerus. Atque hoc mihi magis arridet, quam Burmanni ratio, qui proprio ſenſu verba illa accipit lectoresque ad Ovid. Heroid. I. 28. remittit, vbi ipſe de fato potenti ſeu magno docte quidem multa, verum huc parum pertinentia, diſputauit. Ratio, quam poeta ſequitur, haec eſt: virtus rebus geſtis maxime illuſtratur atque aliis conſpicua fit, rerum autem gerendarum facultas Imperatoribus eſt vberrima, quum contra hominibus priuatis, etiamſi virtute praediti ſint, raro occaſio detur illam aliis oſtendendi. Noti ſunt verſiculi Callimach. H. in Iov. 95 ſeq. Pro *vtilior* Burmannus coni. *vberior*, quod facile mutari potuerit in *vlterior*, vt eſt in vno ſcripto. Sed *vtilior* retinendum puto, quia melius reſpondet τῷ *proderit*, nec minus τῷ *vile*, quam *vberior*. v. 222. *Vile* non quidem per ſe, ſed ex communi hominum iudicio, qui ex vtilitate omnia metiuntur, nec virtuti ignotae i. e. ei, quae praeclara factis ſe non exſeruerit, pretium ſtatuere poſſunt. Virtus ſplendorem nanciſcitur multorum conſcientia. cf. Ruperti ad Sil. Italic. III. 145. qui plures ſententias ſimiles e poetis profert. *ſubmerſa tenebris*, quae non innoteſcit aliis. v. 223. 224. Exemplis adhibitis poeta docere vult, virtutem, quae ſe factis non exſerat, aeque inutilem eſſe, ac quodvis inſtrumentum, quo non vtaris.

v. 226. *incertos aeſtus animi*, inſtabiles animi perturbationes. *pacauerit*, ſedauerit.

v. 227. *illuc*, ad virtutem. *longis ambagibus*. Quia iter eſt ad virtutem per cognitionem ſui ipſius et per diuturnum ſui imperium.

v. 228. *Diſce orbi*, *quod quisque ſibi*. Quod homo priuatus in ſuos vſus diſcit, id tu in vſum vniuerſi imperii diſce. cf. infra 294 ſq. *conderet artus*, fingeret corpus.

Noſtros, aetheriis miſcens terrena Prometheus,
Sinceram patrio mentem furatus Olympo
Continuit clauſtris, indignantemque reuinxit.
Et, quum non aliter poſſent mortalia fingi,
Adiunxit geminas. Illae cum corpore lapſae
Intereunt: haec ſola manet, buſtoque ſuperſtes
Euolat. Hanc alta capitis fundauit in arce
Mandatricem operum, proſpecturamque labori:
Illas inferius collo, praeceptaque ſummae
Paſſuras dominae digna ſtatione locauit.

v. 229. *Prometheus.* Ex eo, quod exprimebatur ſermone priſco et ab hominibus rudibus, Prometheum fictilium ſimulacrorum auctorem fuiſſe, fluxit ea fabula, qua perhibetur primum hominem finxiſſe. Lactant. Inſt. II. 10. 7 ſeqq. Ovid. Met. I. 82 ſeqq. Reliquas de Prometheo fabulas v. in Schütz. excurſu I. ad Aeſchyl. Prometh.

v. 230. *Sinceram mentem.* Secutus eſt Noſter fabulam Platonis in Protagora T. III. pag. 107 ſeq. ed. Bipont. ex antiquiore concinnatam, qua dicitur Prometheus ignem de coelo furatus hominibus dediſſe. Heſiod. op. et dies 50 ſeqq. Horat. od. I. 16. 13 ſeqq. Phaedr. IV. 3. Iuvenal. XIV. 35 ſeq. *patrio* quod quaſi paterna ſedes erat mentis.

v. 231. *clauſtris.* Corpus enim quaſi carcer animi habetur. Lucan. VI. 720 ſeqq. *indignantemque*, includi nolentem.

v. 233. *geminas* ſc. mentes, τὸ θυμικὸν et τὸ ἐπιθυμητικόν. Ex philoſophia Platonica, ex qua tres animas homines habere dicuntur. Huius rationis ſemina iam Homerus ſparſit. Cum ſequentibus comparentur Plato in Timaeo T. IX. pag. 387 ſq. ed. Bipont. Cic. Tuſcul. Q. I. 10. Tennemann's Syſtem der Platon. Philoſ. T. III. pag. 48 ſeq. *lapſae.* corruunt quaſi ſeu concidunt cum corpore.

v. 234. *haec ſola*, τὸ ἡγεμονικόν.

v. 235. *Euolat.* Vt pulchre de Pompeii anima Lucan. IX. 2 ſeqq. *alta arce*, quaſi ἀκροπόλει.

v. 236. *proſpecturamque labori* i. e. laborum rationem habituram.

v. 237. *inferius collo* v. infra 241. et 249. *praecepta paſſuras*, obedituras. *ſummae dominae*, τοῦ ἡγεμονικοῦ.

v. 238. *digna*, illis conveniente, illarum naturae et

Quippe opifex veritus confundere ſacra profanis,
Diſtribuit partes animae, ſedesque remouit.
Iram ſanguinei regio ſub pectore cordis
Protegit imbutam flammis, auidamque nocendi,
Praecipitemque ſui. Rabie ſuccenſa tumeſcit,
Contrahitur ſtupefacta metu. Quumque omnia ſecum
Duceret, et requiem membris veſana negaret:
Inuenit pulmonis opem, madidumque furenti
Praebuit, vt tumidae ruerent in mollia fibrae.

rationi apta. Explicatur hoc in ſequentibus.

v. 239. *ſacra profanis* i. e. τὸ ἡγεμονικὸν cum τῷ θυμικῷ et τῷ ἐπιθυμητικῷ.

v. 241. 243. Agitur nunc de loco et natura τοῦ θυμικοῦ. *regio ſub pectore* i. e. locus, quem pectus ambit. *protegit* tamquam thorace pro: includit. *iram ſanguinei cordis*. *Cor eſt ſanguineum*, quia eſt receptaculum ſanguinis, vnde ſanguis per totum corpus propagatur. Ariſtotel. de part. anim. III. 4. Plin. H. N. XI. ſect. 69. *Iram ſanguinei cordis* dictum pro: cor, quod ſedes eſt irae. Ira enim ſanguinis meatus fit concitatior, corque vehementius palpitat; quo factum eſt, vt in corde iram ponerent veteres. Senec. de Ira II. 19. *imbutam flammis*. Quia ira, quaſi igne ſubiecto, accendit ſanguinem, aut bullire facit. Ovid. A. A. III. 503 ſeq. Perſ. III. 116. *auidamque nocendi*. Cic. Tuſc. Q. III. 9. *Proprium eſt irati cupere, a quo laeſus videatur, ei quam maximum dolorem inurere.* cf. eundem ad Quint. fr. I. epiſt. I. v. 243. *Praecipitemque ſui* i. e. quae homines praecipites agit. cf. Cic. Tuſc. Q. IV. 36. Horat. od. I. 16. 17 ſeqq. *rabie ſuccenſa tumeſcit*. *rabie* cum *tumeſcit* iungendum. Senſus: in rabiem tumida abit, quando accenditur, irritatur.

v. 244. *tepefacta* ſc. ira, quae iam deferbuit, vim ſuam amiſit. *contrahitur metu*. *Contrahere* de frigore ſaepius vſurpatur, h. l. ad *metum* translatum eſt, qui, dum ſanguinem ad partes interiores propellit, frigoris ſenſum efficit, iramque, vbi iam deferbuit, penitus refrigerat. *Tepefacta* reſpondet priori *ſuccenſa*, et *contrahitur metu* illi *rabie tumeſcit*. Poteſt igitur *contrahitur* ſimpliciter exponi per: comprimitur.

v. 246. 247. *Inuenit pulmonis opem*, quo ſanguinis feruor refrigeratur. *madidumque*. Plato in Timaeo l. c. pag. 388. τῇ δὲ δὴ πηδή-

At fibi cuncta petens, nil collatura cupido,
In iecur, et tractus imos compulfa receffit.
Quae, velut immanes referat dum bellua rictus,
Expleri pafcique nequit; nunc verbere curas
Torquet auaritiae, ftimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc moefta dolet, fatiataque rurfus

σει τῆς καρδίας, ἐν τῇ τῶν δεινῶν προςδοκίᾳ, καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει. προγινώσκοντες ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαύτη πᾶσα ἔμελλεν οἴδησις γίγνεσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι, τὴν τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν πρῶτον μὲν, μαλακὴν καὶ ἄναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσαν οἷον σπόγγου κατατετρημένας· ἵνα τό, τε πνεῦμα καὶ τὸ πόμα δεχομένη, ψύχουσα, ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι. διὸ τὰς ἀρτηρίας, ὀχετοὺς ἐπὶ τὸν πνεύμονα ἔτεμον, καὶ περὶ τὴν καρδίαν αὐτὸν περιέστησαν. οἷον ἄλμα μαλακὸν ἵνα ὁ θύμος ἡνίκα ἐν αὐτῇ ἀκμάζῃ, πηδῶσα εἰς ὑπεῖκον, καὶ ἀναψυχομένη, πονοῦσα ἧττον, μᾶλλον τῷ λόγῳ μετὰ θυμοῦ ὑπηρετεῖν. *tumidae fibrae*, ipfum cor ira tumefcens. *ruerent in mollia*, pulmonum mollitie excipiantur.

v. 248. Nunc ad locum et naturam τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, libidinis, procedit. *nil collatura*, nemini quidquam impertitura.

v. 249. *In iecur.* cf. Platon. l. c. pag. 389 feq. Iecur omnium cupiditatum fedes Perf. V. 129, praecipue libidinis Theocrit. XIII. 71, XI. 16. et irae Iuuenal. V. 114; id quod ex iecinoris natura, quod eft fanguinis officina, facile poteft explicari. *tractus imos*, partes imas.

v. 250. *bellua.* Hanc belluam egregie finxit graphiceque defcripfit Plato in Republ. T. VII. pag. 273. ed. Bipont. *referat* proprie de foribus dicitur, h. l. ad *immanes rictus* bene translatum eft. Iunge verba: *dum velut bellua referat* cet. Heinfius locum corruptum putat, fcribique iubet *Ac velut immanis referatum bellua rictum Expleri pafcique velit.*

v. 251. 252. *Verber* et *ftimuli* cuique rei tribuuntur, quae animum grauius concitant. De *ftimulis* v. Ruperti ad Sil. Italic. I. 113. Lucanus (V. 174 feq.) *verbera* et *ftimulos* Phoebo tribuit, quibus vatem concitat. Idem iam fecerat Orpheus Argon. 10. *Nunc verbere auaritiae torquet curas* dictum igitur pro: nunc cupido curas excitat auaritia. *torquet curas* non eft h. l. cruciat, fed verfat, exagitat curas, cogitationes, mentem huc et illuc, vt prouideat, vnde expleri

Exoritur, caesaque redit pollentius Hydra.
Hos igitur si quis potuit sedare tumultus,
Inconcussa dabit purae sacraria menti.
Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, si praua cupis, si duceris ira,
Seruitii patiere iugum; tolerabis iniquas
Interius leges. Tunc omnia iure tenebis,
Quum poteris rex esse tui. Procliuior vsus
In peiora datur, suadetque licentia luxum,
Illecebrisque effrena fauet. Tum viuere caste
Asperius, quum promta Venus; tum durius irae
Consulitur, quum poena patet. Sed comprime motus;
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,

possit. *flagrat* vim transitiuam habere h. l. videtur Stat. silv. V. 2. 110. *flagrat curas* pro: curas accendit. Potest etiam intransitiue sumi hoc sensu: nunc ipsa cupido incensa est amore. *stimulis*. De eo, qui incitatur ira, Noster dicit infra XVII. 226. *ardet stimulis*, et eodem modo XLV. 16. *accendi stimulis*.

v. 254. *Hydra*, fabula nota est. Apollod. II. 5. 2 seqq.

v. 256. *Inconcussa dabit sacraria* i. e. locum maxime sacrum et securum parabit. Sensus: eius mens numquam perturbabitur. *purae* est intactae a cupiditatibus, quam supra v. 220. *sinceram mentem* vocauit, τὸ ἡγεμονικόν.

v. 257 seqq. Locum continent et a philosophis, praesertim stoicis et a poetis tractatum saepius: Neminem liberum esse, qui cupiditatibus seruiat. Pers. V. 73 seqq.

v. 258. *mollis* perpetuum fere Arabum epithet. Broukh. ad Tibull. II. 2. 4.

v. 259 seq. cf. Senec. de Benef. VII. 3. Lactant. Instit. I. 9. 4 seqq. *iniquas*, quas seruitus imponit.

v. 261. *tunc omnia iure* cet. Horat. od. II. 2. 9 seqq.

v. 262. 264. *procliuior vsus In peiora datur.* Sensus: Vitiorum consuetudinem facilius contrahimus. *suadetque licentia luxum.* Plutarch. ad Princ. inerud. 6. T. XII. pag. κ. ed. Hutt. μέγας οὖν ὁ κίνδυνος, βούλεσθαι, ἃ μὴ δεῖ, τὸν, ἃ βούλεται, ποιεῖν δυνάμενον. *effrena* sc. licentia. *illecebris fauet*, gaudet ipsis irritamentis, eoque facilius ab illis capitur.

v. 265. 266. *promta Venus*, quum Veneris exercendae facultatem habeas. ea-

Occurrat, mentemque domet respectus honesti.
 Hoc te praeterea crebro sermone monebo,
Vt te totius medio telluris in ore
Viuere cognoscas, cunctis tua gentibus esse
Facta palam; nec posse dari regalibus vsquam
Secretum vitiis. Nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasque per omnes
Intrat, et abstrusos explorat fama recessus.
Sis pius inprimis. Nam quum vincamur in omni
Munere, sola Deos aequat clementia nobis.
Neu dubie suspectus agas, neu falsus amicis,

dem ratione, *quum poena patet* sc. tibi, quum puniendi facultas tibi sit.

v. 268. *mentemque*, θύμον, cupiditates cuiusuis generis.

v. 269. *Hoc te praeterea* cet. cf. Virgil. Aen. III. 435 seq.

v. 270. *medio telluris in ore*. *In ore* est in conspectu. Ovid. Heroid. X. 116. Hoc quoque Gesnerum non fugit, verum, quid sit: *medio ore telluris*, se non intelligere fatetur. Maunlt itaque cum Barthio legere *medio in orbe*. Dubito tamen, quemquam dixisse *in orbe telluris* pro: in orbe terrarum. Sed *medio in ore* est medio in conspectu, vt est apud Virgil. Aen. II. 67. et per se patet, *telluris* esse pro: hominum totius orbis terrarum, positum. Sil. Italic. III. 66. *obsessae generatus in ore Sagunti* vbi Drakenbrok. *medio telluris in orbe* defendit Wernsdorf ad Rutil. Itin. I. 504. Poet. latin. min. T. V. P. I.

v. 271. 275. *cunctis tua — palam* cf. Ovid. ad Liv. A. 349 seqq. Cic. de Offic. II. 13. Plin. Panegyr. 83. Senec. de Clement. I. 8. *Secretum vitiis* sc. locum. Sensus: vitia *regalia*, seu regum, nullo loco posse occultari. *lux altissima fati*. *Fatum* positum est pro dignitate, in qua quis fato constitutus est v. supra 211. *altissima*, epith. ad *lucem* translatum, quod proprie ad *fatum* pertinet. *lux altissima fati* est splendor altissimae conditionis et dignitatis, qua gaudet Imperator, quaeque veluti radiis suis loca vel maxime obscura illustrat, vt nusquam propter suam ipsius naturam possit delitescere. v. 275. *intrat* ad *fama* pertinet, non ad *lux altissima*.

v. 276. *pius*, amans ciuium, clemens. Senec. de Clem. I. 3, et 7, et 19.

v. 278. *Neu dubie suspectus agas*. *Agas* i. q. sis. Gesnerus *suspectus* actiue sumsit,

Rumorumue auidus. Qui talia curat, inanes
Horrebit ſtrepitus nulla non anxius hora.
Non ſic excubiae, non circumſtantia pila,
Quam tutatur amor. Non extorquebis amari.
Hoc alterna fides, hoc ſimplex gratia donat.
Nonne vides, operum qui ſe pulcherrimus ille
Mundus amore liget, nec vi connexa per aeuum

hoc ſenſu: ne male ſuſpiceris de omnibus. Verum illud *dubie* turbas facit, nec ſenſum commodum praebet. Burmannus coni. *Neu dubiis ſuſpectus agas*, quod mihi quidem vehementer placet, quum ſic concinne *dubii* opponantur *amicis*. Senſum idem ſic conſtituit: ne nimis ſuſpicax videaris illis, qui dubiae fidei tibi videntur. Significatio tamen paſſiua aeque locum habet: ne iis, qui dubiae fidei ſunt, in ſuſpicionem venias ſc. te aliquid ſenſiſſe, indeque a te magis alienentur. Hoc aptius puto, quandoquidem de iis, qui dubiae fidei ſunt, nihil ſuſpicari, imprudentis eſſet et incauti. De re cf. Senec. de Ira II. 23 ſeq.

v. 279. *Rumorumue auidus* cf. infra XXII. 46 ſeqq.

v. 280. *Horrebit ſtrepitus.* Senec. de Clem. I. 13.

v. 281. 282. cf. Herodian. I. 4. 10. Cic. de Offic. II. 7. Plin. epiſt. VIII. 24. 6. Panegyr. 49. 3. Expreſſit autem Stat. Theb. I. 147 ſeqq. *amari* pro: amorem, caritatem. Senſus: caritatem tui hominum animis nulla vi inculcabis.

v. 283. *alterna fides*, ſi mutua inter ſe ſunt fide Imperator et ciues. *ſimplex gratia*, amor non fucatus ſed ſincerus.

v. 284 ſeqq. Quanta vis ſit amoris ad concordiam et ad ſocietatis conſeruationem docet poeta exemplo a rerum vniuerſitate petito, quae amore, i. e. vt nunc quidem phyſici monſtrant, adtractione mutua corporum continetur. Notum eſt, in Geogoniis inter principia, quae materiae motum dediſſe perhibentur, etiam Amorem cenſeri. Hanc rationem ſuſcepit quoque diſciplina Orphica. Heſiod. Theog. 120 ſeqq. Argonaut. 13 ſeq. et 422 ſeq. Hymn. 54. 4 ſeq. et 57. 4 ſeq. Platon. Sympoſ. 12. eamque praecipue inter philoſophos ſecutus eſt Empedocles. Ariſtotel. Metaph. II. c. 4. Bruck. Hiſt. Philoſoph. T. I. pag. 1112. cf. Cudworth. Syſtema intellect. T. II. p. 119 ſeq. Verum h. l. non tam ſermo eſt de vi quadam genetrice, quam de vinculo,

Conſpirent elementa ſibi? qui limite Phoebus
Contentus medio, contentus litore pontus?
Et qui perpetuo terras ambitque vehitque,
Nec premat incumbens, oneri nec ceſſerit aer?
Qui terret, plus ipſe timet. Sors iſta tyrannis
Conuenit. Inuideant claris, fortesque trucident,
Muniti gladiis viuant ſeptique venenis,
Ancipites habeant artes, trepidique minentur.
Tu ciuem, patremque geras; tu conſule cunctis,

quo omnia copulata atque conſtricta antiquum ordinem ac diſciplinam retineant. cf. Boethium de Conſol. II. 8. et qui omnium elegantiſſime idem expreſſit, Wielandum in: *Neueſte Gedichte, Liebe um Liebe.* principio carminis dulciſſimi. *pulcherrimus mundus.* Diogen. Laert. I. 35. κάλλιστον ὁ κόσμος ποίημα γὰρ θεοῦ. *qui* i. e. qua ratione, quomodo. Sic Gesnerus. Heinſius vult *quo*, idque ad *amore* refert. Prius mihi magis arriſit. Poeta enim non vult oſtendere, quis et qualis ſit amor, qui omnia copulet, ſed vult, vt adtendas, quemadmodum ſociata ſint omnia amore. Gesnerus reiecit etiam *ille*, poſuitque *ipſe;* ſed prius magis poeticum videtur. Burmannus laudat Canter. Nov. lect. III. 26. v. ipſum ad Valer. Flacc. III. 587. *nec vi*, ſed amore. *per aeuum*, omni tempore. infra CI. 87.

v. 286. 287. *limite medio.* Barthius exponit: reſpectu reliquorum planetarum. Intelligit autem poeta limitem, qui terrae neque nimis propinquus neque ab ea nimis remotus eſt. cf. Ovid. Met. II. 136 ſeqq. et VIII. 203. *qui*, quomodo.

v. 288. 289. Ordo verborum: *Et* (*qui* repetendum eſt ex v. 286.) *aer nec premat incumbens, nec ceſſerit oneri, qui* (aer) *ambit* cet. *vehit.* Quum circumfuſus ſit aere terrarum orbis, ab eo quaſi portari videtur. Huc ſpectat *oneri nec ceſſerit.*

v. 290. *Qui terret* cet. cf. Lucan. V. 257. Sil. Italic. II. 499. Senec. de Clement. I. 19. Praecipue rem demonſtrat Cic. d. Offic. II. 7.

v. 293. *ſeptique venenis*, quibus quum inimicos per inſidias tollant, tum tyrannide depulſi poenae meritae ſe ſubtrahant. Prior pars huius verſus priori ſequentis, poſterior huius poſteriori illius reſpondet.

v. 294. *artes. Arces* quidem ſemper fere occurrunt, quando de tyrannis ſermo eſt, iis enim ſecuritati ſuae pro-

Non tibi. Nec tua te moueant, ſed publica vota.
In commune iubes ſi quid, cenſesue tenendum:
Primus iuſſa ſubi. Tunc obſeruantior aequi
Fit populus, nec ferre negat, quum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.
His tamen effectis, neu faſtidire minores,
Neu pete praeſcriptos homini tranſcendere fines.
Inquinat egregios adiuncta ſuperbia mores.
Non tibi tradidimus dociles ſeruire Sabaeos;

ſpicere ſolent. Verum, quid ſibi volunt *ancipites arces?* Barthius perperam corrigit *arcus*. Heinſius multis locis laudatis explicat: praecipites, quae vix adiri poſſunt, ſed nullus ex iis locis, quae in partes vocata ſunt, probanda probat; apud Ovid. Met. XII. 337. quidem *biceps* mons intelligendus eſt, et in reliquis vel dubia vocis vis eſt, vel huc omnino non pertinens. Burmannus ſecutus Gronov. obſerv. III. 21. *ancipites* interpretatur; quae et proſint tyrannis et nocere poſſint. Non poteſt autem intelligi, quomodo nocere poſſint tyrannis, qui eas occupauerint, nec niſi fracta penitus tyrannide inde poſſunt deturbari tyranni. Locus ex Plin. panegyr. a Gronovio l. c. laudatus rem non expedit, nec magis ille ex Cyropaedia. Illi videntur audiendi eſſe, qui legunt *ancipites artes*. quae et in ipſos tyrannos conuerti poſſunt, atque hoc Gesnero quoque probatur.

v. 295. *nec tua te* cet. non quae tu, ſed quae omnes ciues volunt, ſpecta.

v. 296. *In commune*, quod omnium interſit. *tenendum*, obſeruandum. Virgil. Aen. III. 408.

v. 297. *aequi* h. l. legum ab Imperatore latarum, quatenus non Principis ſolum ſed omnium etiam ciuium commoda ſpectent.

v. 299. *ſibi*, legibus a ſe latis. *componitur orbis R. a. e.* cf. Iuuenal. VI. 617. et VIII. 198.

v. 300. *inflectere ſenſus*, mutare animos. cf. Virgil. Aen. IV. 22. Wernsdorf (ad Maximiani eleg. v. 45. Poet. lat. m. T. VI. pag. 277.) explicat per: permouere, adſuefacere.

v. 303. *His*, quae praecepi.

v. 304. *praeſcriptos homini fines*, adeo, vt obli-

Armeniae dominum non te praefecimus orae;
Non damus Aſſyriam, tenuit quam femina, gentem:
Romani, qui cuncta diu rexere, regendi,
Qui nec Tarquinii faſtus, nec iura tulere
Caeſaris. Annales veterum delicta loquentur;
Haerebunt maculae. Quis non per ſecula damnet
Caeſareae portenta domus? Quem dira Neronis
Funera, quem rupes Caprearum tetra latebit
Inceſto poſſeſſa ſeni? Victura feretur
Gloria Traiani; non tam quod Tigride victo,
Noſtra triumphati fuerint prouincia Parthi,

viſcaris, te hominem eſſe, et nimis ſuperbus ſis.

v. 306 ſeqq. Adiungit rationes, cur id vitium vitandum ſit, quia populus Romanus ſuperbiam numquam aequo animo tulerit. *dociles ſeruire Sabaeos*, adſuetos regum ſuperborum imperiis.

v. 307. *orae*, terrae, ſic ſaepius. Lucan. V. 55.

v. 308. *femina*, Semiramis.

v. 309. *rexere*, dum adhuc ſub legibus viuerent ſeu liberi eſſent. Huiusmodi enim populus iugum ſeruitutis difficilius patitur.

v. 310. 311. *Iura Caeſaris. Iura* Burmanno nimis legitimum videtur, quum dicatur in Caeſarem. Mauult *iuſſa* ſeu *dura*, quod poſterius durum eſſe ipſe agnouit. *Iura* et *leges* ſaepe pro ditione ponuntur. Sil. Italic. I. 2. XV. 5. Cf. tamen Oudendorp. et ipſum Burmann. ad Lucan. I. 2. *veterum*, Imperatorum. *delicta*, quibus ſcilicet populum Romanum in ſe concitarunt.

v. 312. *Haerebunt maculae.* Semper infamia huiusmodi Imperatoribus inuſta manebit.

v. 314. *Funera*, caedes et parricidia. *rupes Caprearum tetra. Capreae* (nunc *Capri*) inſula ad ſinum Neapolitanum notiſſima. Tacit. Ann. IV. 67. ibi v. Lipſ. Sueton. Tiber. 40, 43. Schol. et Ruperti ad Iuuenal. X. 72. Tritum eſt ibi Tiberium delituiſſe ſummaque flagitia commiſiſſe.

v. 315. *Inceſto*, ob nefanda, quae admiſit.

v. 316. *Gloria Traiani.* Huius praecipue meminit poeta in Theodoſii M. gratiam, qui ab illo genus ducere gloriabatur. *Tigride victo.* Pro populo ſeu regione debellata ſaepe flumina a poetis ponuntur, id quod inde natum videtur, quia fluminum imagines in

Alta quod inuectus fractis Capitolia Dacis;
Quam patriae quod mitis erat. Ne desine tales,
Nate, sequi. Si bella tonant, prius agmina duris
Exerce studiis, et saeuo praestrue Marti.
Non brumae requies, non hibernacula segnes
Eneruent torpore manus. Ponenda salubri
Castra loco; praebenda vigil custodia vallo.
Disce vbi densari cuneos, vbi cornua tendi
Aequius, aut iterum flecti; quae montibus aptae,
Quae campis acies, quae fraudi accommoda vallis;
Qua via difficilis. Fidit si moenibus hostis,
Tum tibi murali libretur machina pulsu;

triumphum ducebantur. Sil. Italic. XVII. 638 seqq.

v. 318. *fractis.* infra XXVIII. 335.

v. 319. *Quam patriae* cet. Eutrop. VIII. 2.

v. 321. *praestrue*, praepara. cf. V. 281. et XXVI. 286.

v. 325. *densari.* Heinsius *denseri.* *Densare* autem *cuneos* est, quod Nostrates dicunt: *dichte Colonnen formiren.* cf. loca a Ruperti laudata in VV. LL. ad Sil. Ital. III. 159. *tendi*, extendi. *Cornua extendere* idem est. quod aciem explicare, Nostrates: *aufmarschiren.*

v. 326. *aut iterum flecti* sc. cornua, ad agmen densandum, quod fit conuersione vnius aut vtriusque cornu. cf. XX. 420.

v. 327. *fraudi*, insidiis. *accommoda vallis*, vt Virgil. Aen. XI. 522. Stat. Theb. X. 186.

v. 329. 330. *Tum tibi murali libretur machina pulsu.* *Saxa rotet praeceps aries, protectaque portas* cet. Quaeritur, quae tandem sit illa machina? Barthius arietem intelligit, et Ioann. Castal. X. Decad. observ. 4. quem Burmannus laudat. Et *machina* pro ariete occurrit supra III. 219. et apud Sidon. Apollin. carm. XXIII. 75. Burmannus hoc improbat, certumque esse dicit, machinam hic diuersam ab ariete indicari, quae sequatur. Cur hoc exploratum existimet, non addit ille quidem. Forsan Heinsii rationibus nititur, qui affirmat, arietem *saxa* non *rotare.* Recte istud quidem, si proprie loqui velis; nam *rotare* est circumagere, saepiusque de flumine rapido aut torrente dicitur, qui saxa volvit, sic quoque saxa funda missa *rotari* dicuntur. Ad Catapultam quidem interdum transfertur, sed quoque improprie Senec. Thyest. 385 seqq.

Saxa rotet praeceps aries, protectaque portas

infra XXXIII. 169 ſeq. A poetis ſerioribus maiori cum licentia haec vox vſurpatur. Apud Lucanum VIII. 673. legimus *caput enſe rotatum* pro amputatum, praeciſum. Hunc ſecutus eſt Noſter infra XV. 465. *mucrone rotatur caput.* Apud Sidon. Apollin. carm. V. 413. pro proſternere ponitur ſeu deiicere. *Hunc conti rotat ictus.* Neſcio itaque, cur non eadem ratione poſſit dici de ariete, qui pulſu ſuo muros euertit ſaxaque disiicit, aut impetu ſuo facit, vt lapides et ſaxa, ligaturis ſuis emota, e muro diſſiliant et disiiciantur. cf. Lucan. I. 383 ſeqq. et III. 490 ſeqq. Gesnerus inſuper dubitat, an *muralis pulſus* recte dicatur. Quidni? quum *murali turbine* Sil. Italic. IX. 568. de haſta vſurpet, idemque VI. 269. *murali ictu* de balliſta. *Muralis pulſus* is eſt, quo muri disiici poſſunt. Eadem ratione *murale ſaxum* Sil. Italic. XIV. 433. vocat, quod contra muros tormento mittitur, et Lucan. VI. 199. *vaſti muralia pondera ſaxi.* Impetum ſaxorum tormentis miſſorum deſcribit idem III. 469 ſeqq. Heinſius coniic. *Tum tibi murali libretur machina pulſu, Saxa rota. praeceps* cet. Idem quoque proponit *ſaxa rotans*, vt referatur ad *machina.* Verum, qui poteſt dici catapulta *libretur?* Hoc ſaltem non minus inſolens videtur eſſe, quam *rotare* de ariete, quum miſſilia librentur, non machinae, quibus illa mittuntur. Sed de ariete bene illud dici poſſe, et ex natura eius patet, quam exactiſſime deſcribit Ioſeph. de Bello Iud. III. 7. 19. cf. Sil. Italic. XIII. 106 ſeqq. et videmus ex Tertulliano de Pallio c. I. Ceterum balliſtarum et catapultarum vſus in disiiciendis muris aut eorum propugnaculis notiſſimus eſt Ovid. Triſt. I. 248. Sil. Italic. IV. 212 ſeqq. Eleg. de Fortun. viciſſ. v. 121 ſeq. Poet. lat. m. T. III. ed. Wernsd. Ioſeph. l. c. 23. Gesnerus coniic. *Tum tibi muralis librato machina pulſu Saxa rotet, praeceps* cet. Vbi ſane *librato pulſu* melius poteſt intelligi. *Machina muralis*, et *tormentum murale* pro catapulta, Sil. Italic. VI. 212 ſ. *machina muri* occurrit Valer. Flacc. VI. 383, qui locus tamen corruptus videtur. Equidem exiſtimo cum Barthio, locum de ariete eſſe intelligendum, quem vniuerſe deſignat v. 329. et verſu ſequenti apertius per expoſitionem explicat, quamquam exſpectari potuiſſet, non vna machina illum contentum fuiſſe, ſed plures nominaſſe, vt Sidon. Apollin. carm. XXII.

Teſtudo feriat. Ruat emerſura iuuentus
Effoſſi per operta ſoli. Si longa moretur
Obſidio: tum vota caue ſecura remittas,
Incluſumue putes. Multis damnoſa fuere
Gaudia. Diſperſi pereunt, ſomnoue ſoluti.
Saepius incautae nocuit victoria turbae.
Neu tibi regificis tentoria larga redundent

121 ſeqq. Quum pro certo nihil poſſit affirmari, lector eligat, quod commodiſſimum arbitretur. *Machina*, aries, *libretur*, funibus ſeu catenis illigata concitetur in murum, *murali pulſu*, impetu vehementiſſimo.

v. 330. *Saxa rotet* i. e. deiiciat, euertat muros. Olim conieci *foret*, ſeu *cauet*. Si catapultam intelligis, *rotet* eſt: mittat.

v. 331 *teſtudo*. Veget. IV. 14. *Teſtudo autem a ſimilitudine verae teſtudinis vocabulum ſumſit; quia ſicut illa modo reducit, modo profert caput, ita machinamentum interdum reducit trabem, interdum exſerit, vt fortius caedat.* cf. Vitruv. X. 19-21. Liv. X. 29. XXXIV. 29. Caeſar de Bell. G. V. 42. 52. *proiectaque* mihi magis arridet, quam *protectaque*. Illud eſt: in longitudinem extenta. Propert. IV. 10. 33 ſeq. hoc epithet. videtur nimis vulgare.

v. 332. *Effoſſi per operta ſoli.* Cuniculi eſt deſcriptio i. e. viae ſub terra actae, per quam vel muros ſubruere vel in vrbem ipſam penetrare ſtudebant. Veget. IV. 24. Liv. V. 19. et 21. Noſt. infra XXXV. 163 ſeqq.

v. 333. *vota ſecura remittas. Vota* ſunt *ſecura*, quorum compotem te futurum eſſe propediem exſpectare poſſis. *Remittere autem vota* eius eſt, qui id, ad quod obtinendum ea nuncupauit, iam quaſi manu tenere exiſtimat. Iam vero cum *votis* etiam ſtudium rei obtinendae et diligentia ſolet *remitti*. Eſt itaque *vota ſecura remittas* poſitum pro: diligentiam ſecurus remittas. De re vid. Veget. IV. 28.

v. 334. 335. *Incluſumue putes*, quaſi nihil ſit, quod ab eo timeas. *multis damnoſa* cet. Huc pertinent eae clades, quibus affecti ſunt milites hoſtem obſidentes, qui, dum ſecuri vino epulis et ſomnis dediti eſſent, eruptione ſubito facta, diſperſi per caſtra partim interfecti partim in fugam verſi ſunt.

v. 336. Hac ratione Theodoſius ipſe Eugenium vicit, qui viciſſe ſe exiſtimauerat. Zoſim. IV. 58. Miror Barthium in tot exemplis, quae profert, hoc praetermiſiſſe.

Deliciis, neue imbelles ad ſigna maniplos
Luxuries armata trahat. Neu flantibus Auſtris,
Neu pluuiis cedas; neu defenſura calorem
Aurea ſummoueant rapidos vmbracula ſoles.
Inuentis vtere cibis; ſolabere partes
Aequali ſudore tuas. Si collis iniquus:
Primus ini. Siluam ſi caedere prouocat vſus:

v. 338. 339. *Luxuries armata*, eſt Imperator ipſe in armis, cuius luxuries et mollities multos homines, quorum opera in bello nulla eſt, in caſtris ſuis congregat, qui eo libenter conuolant non pugnaturi, ſed vitam diſſolutam liberius et licentius acturi. Non intelligo cum Gesnero (qui pro *maniplos* legit *miniſtros*) coquos, ciniflones, ſpadones, ſymphoniacos, qui opus ſunt Imperatori molli et effeminato.

v. 341. *Aurea vmbracula.* Imitatus eſt Ovid. Faſt. II. 311. *Vmbracula*, σκιάδια, quae complicari poterant vt ea, quibus hodie vtuntur Ariſtoph. Equit. 1344 ſeq. cf. Ovid. AA. II. 209. *rapidos*, vehementes, magnos. Oudendorp. ad Lucan. VI. 337. Heyne ad Virgil. Eclog. II. 10.

v. 342. 343. *inuentis*, paratis, obuiis, τυχοῦσι. *ſolabere partes Aequali ſudore tuas.* Burmannus fatetur, ſe ex his ſenſum idoneum efficere nequire. Coniecit itaque *ſolabere Martis Aequali ſudore tuos*, aut *ſolabere prauas Aequali ſudore vias*, quorum tamen vtrumque ei non ſatisfecit. Equidem nihil mutandum puto, atque exiſtimo, *partes* eſſe h. l. exercitum, milites. Theodoſius enim in eo erat, vt proficiſceretur cum exercitu contra Eugenium ad bellum, quod non multum a bello ciuili abludebat, in quo partium ſaepe mentio fit, quando de vno alteroue exercitu ſermo eſt, vt apud Lucan. II. 596. In huiuscemodi igitur bello filium ſuum occupatum cogitare poterat. Verum etiam in quocunque bello milites vtriusque exercitus *partes* vocantur. Ammian. Marcell. XX. 7. *partibusque poſt ſolis occaſum aequa iactura digreſſis.* i. e. vtriusque exercitus militibus digreſſis et XXIV. 4. *iamque clangore Martio ſonantibus tubis ſtrepebant vtrimque partes* i. e. milites. Ex ſequentibus quoque ſatis adparet, ſub *partes* milites eſſe intelligendos. Senſus: tu ſolabere milites eosdem cum illis labores ſuſtinendo. cf. infra v. 350 ſeqq.

v. 344. *prouocat* ſuadet, ad vallos faciendos aut ad aggeres exſtruendos.

Sumta ne pudeat quercum ſtrauiſſe bipenni.
Calcatur ſi pigra palus: tuus ante profundum
Praetentet ſonipes. Fluuios tu protere curſu
Haerentes glacie; liquidos tu ſcinde natatu.
Nunc eques in medias equitum te conſere turmas;
Nunc pedes aſſiſtas pediti. Tum promtius ibunt
Te ſocio; tum conſpicuus, gratusque feretur
Sub te teſte labor. — Dicturum plura parentem
Voce ſubis: Equidem, faueant modo Numina coeptis,
Haec effecta dabo; nec me fratrique, tibique
Diſſimilem populi commiſſaque regna videbunt.
Sed cur non potius, verbis quae diſſeris, vſu
Experior? gelidas certe nunc tendis in Alpes.
Duc tecum comitem. Figant, ſine, noſtra tyrannum
Spicula. Palleſcat noſtro, ſine, barbarus arcu.
Italiamne feram furiis praedonis acerbi
Subiectam? patiar Romam ſeruire clienti?
Vsque adeone puer? nec me polluta poteſtas,
Nec pia cognati tanget vindicta cruoris?

v. 345. Caeſaris exemplo. Lucan. III. 432 ſeq.

v. 346. *pigra* ſtagnans.

v. 347. 348. *fluuios haerentes*, torpentes, qui curſum gelu et glacie conſtricti non agunt. *protere*, de glacie non firma adeo, vt pondus equi aut hominis ſuſtineat, quae igitur, vt viam munias, frangenda eſt. Aut ſimpliciter poſitum eſt, pro: tranſi. *ſcinde.* vt de nauibus Sil. Italic. XIV. 355.

v. 352. *Dicturum plura* cet. Interpellantem Honorium patris orationem inducit poeta, vt magnum eius animum oſtendat virtutisque militaris amorem, ſaepiusque auditorum animis inculcet, non ſponte ſed iuſſu patris Honorium Conſtantinopoli remanſiſſe. cf. n. ad VII. 73.

v. 353. *voce ſubis*, reſpondes. Gronov. obſerv. II. 4.

v. 358. *tyrannum*, Eugenium.

v. 360. *praedonis*, Arbogaſtis.

v. 361. *clienti* Eugenio. cf. n. ad VII. 63.

v. 362. 363. *polluta poteſtas*, eo, quod Eugenius illam induit. *cognati cruoris*, Valentiniani II, qui fuit frater Gallae Placidiae, nouercae Honorii.

Per ſtrages equitare libet. Da protinus arma.
Cur annos obicis? pugnae cur arguor impar?
Aequalis mihi Pyrrhus erat, quum Pergama ſolus
Verteret, et patri non degeneraret Achilli.
Denique ſi princeps caſtris haerere nequibo:
Vel miles veniam. — Delibat dulcia nati
Oſcula, miratusque refert: Laudanda petiſti;
Sed feſtinus amor. Veniet robuſtior aetas;
Ne propera. Necdum decimas emenſus ariſtas
Aggrederis metuenda viris. Veſtigia magnae
Indolis agnoſco. Fertur Pellaeus, Eoum
Qui domuit Porum, quum proſpera ſaepe Philippi

v. 364. *Per ſtrages* cet. exprimit non ſolum belli, ſed et vindictae ardorem, quo abripitur Honorius. cf. VII. 73 ſeqq.

v. 366. *Aequalis mihi Pyrrhus erat.* Quum Achilles Scyrum inſulam, Troiam profecturus, relinqueret, Pyrrhus eius et Deidamiae filius nondum natus erat. Venit autem ſtatim poſt patris mortem in Graecorum caſtra ab illis accerſitus, quia fatale erat, Troiam ſine illo non poſſe capi. Inde explicandum eſt *quum Pergama ſolus verteret.* Agebat tunc decimum aetatis annum, quot annos etiam Honorio poeta tribuit infra v. 372. Inde etiam probabile mihi eſt, Socratem in conſtituendo anno natali erraſſe. cf. not. ad v. 154 ſeq. Ceterum de Pyrrho, qui etiam Neoptolemus vocabatur, v. Homer. Odyſſ. λ. 505 ſeqq. Quint. Calab. VI. 64 ſeqq. et VII. 169 ſeqq.

v. 367. *patri.* Ex ſequioris aeui conſuetudine pro: a patre.

v. 368. 369. *haerere*, verſari in. *Delibat dulcia nati O.* Virgil. Aen. XII. 434.

v. 371. *feſtinus amor* ſc. laudis et gloriae. *feſtinus*, qui nimium properat Stat. Theb. VIII. 716.

v. 372. *emenſus ariſtas. Ariſtas* pro annis poſuit Virgil. Eclog. I. 70. *Emetiri annos* habet Sil. Italic. III. 398, pro hoc Noſter *emetiri ariſtas*, quod mihi quidem non placet. Ceterum cf. n. ad 154 ſeqq. ſupra.

v. 374. *Pellaeus*, Alexander M. a Pella vrbe et regia Macedoniae, vbi natus eſt. cf. Lucan. III. 233 ſeq. Iuuenal. X. 168 ſeqq.

v. 375. *Porum.* Curt. VIII. 12 et 13 ſeq. Remotiſſimae

Audiret, laetos inter fleuiſſe ſodales,
Nil ſibi vincendum patris virtute relinqui.
Hos video motus. Fas ſit promittere patri:
Tantus eris; noſtro nec debes regna fauori,
Quae tibi iam natura dedit. Sic mollibus olim
Stridula ducturum pratis examina regem
Naſcentem venerantur apes, et publica mellis
Iura petunt, traduntque fauos. Sic paſcua paruus
Vindicat, et necdum firmatis cornibus audax
Iam regit armentum vitulus. Sed proelia differ
In iuuenem, patiensque meum cum fratre tuere
Me bellante locum. Vos impacatus Araxes,

eius victoriae deſignantur h. l. non difficillimae.

v. 378. *Hos video motus* i. e. ſimiles adfectus, eandem gloriae cupiditatem. *fas ſit promittere patri.* Bene Geſnerus: Inuidiam deprecatur et rogat deum, vt hic ſibi indulgeat diuinationis boni certe ominis facultatem. Lucan. IX. 983 ſeqq.

v. 379. *Tantus*, quantus Alexander M. *noſtro nec — fauori.* Non patris caritati debes regnum.

v. 380. *Quae tibi iam natura dedit.* Etiamſi patre me natus non eſſes, indoles tamen tua (*natura*) tam eximia regno te deſtinaſſet, regemque feciſſet, omnibus optimo regnum deferentibus. *olim* h. l. de futuro tempore, pertinet ad *venerantur.*

v. 381. 383. *Stridula examina*, apum ſc. *regem naſcentem venerantur.* cf. Xenoph. Cyropaed. V. 1. 13. Aelian. H. A. V. 10 ſeq. Plin. H. Nat. XI. 17. Virgil. Georg. IV. 210 ſeq. *et publica mellis Iura petunt.* Recte Burmannus: petunt apes a rege ſuo publica iura mellis i. e. publicas mellificii leges, easque, ſecundum quas viuere debeant. Petuntur iura nempe ab iis, qui alios ſibi ſubiecerunt. Ovid. Faſt. I. 516. III. 62. Geſnerus minus recte *mellis iura* regis veniam interpretatur, vt de quaeſitis in medium aliquid abſumere ſibi liceat. Burmannus coni. *quem publica mellis Iura petunt* Ovid. Met. VII. 269. cf. Virgil. l. c. 153 ſeqq. *traduntque fauos* idem explicat: imperium in fauos. Sic quoque Geſnerus tamquam regna ſua. Equidem interpretor: vt opus perfectum regique debitum, aut: ſe fortunasque ſuas.

v. 386. 387. *In iuuenem*, in annos iuueniles. *patiensque* quamquam non aequo animo a caſtris abes. *meum*

Vos celer Euphrates timeat. Sit Nilus vbique
Vester, et emisso quidquid Sol imbuit ortu.
Si pateant Alpes, habeat si causa secundos
Iustior euentus: aderis, partesque receptas
Suscipies, animosa tuas vt Gallia leges
Audiat, et nostros aequus modereris Iberos.
Tunc ego securus fati, laetusque laborum
Discedam, vobis vtrumque regentibus axem.

locum, Imperatoris vices, iura ciuibus reddentis rempublicamque domi administrantis. *me bellante*, dum ego foris bello rempublicam administro. *vos impacatus Araxes* cet. Sensus: vestrae olim victoriae impacatus adhuc Parthus inseruiet, non omnem triumphi materiem vobis praeripiam.

v. 388. *emisso sol ortu*, sol emissus seu ortus, oriens, vt *emissa dies* Stat. silv. I. 2. 229. Ita Gesnerus verba iunxisse videtur. Praestat autem *emisso ortu* cum *imbuit* iungere, vt sit pro: primis radiis imbuere, dictum. Idem sed alia ratione expressit Virgil. Aen. IV. 584. Verum huc non pertinet Virgil. Georg. I. 288. a Burmanno quoque laudatum; non magis Pindar Olymp. VI. 92 seq. quandoquidem de rore h. l. non cogitandum est, neque de liquore, quocum comparasse radios solis Claudianum existimat Gesnerus. *Imbuendi* vis et potestas est τοῦ primo aut primum aliquid facere, aut primum in vsum aliquid conuertere. Sic recte Bulaeus ad Valer. Flacc. I. 70. cf. Sil. Italic. III. 64 seq.

v. 390. *Si pateant Alpes* sc. Eugenio eiusque copiis inde pullis. Oros. VII. 35.

v. 391. *Iustior.* Eugenius contra fas imperium adfectasse dicitur. *partes receptas*, ea imperii loca, quae ab armis hostilibus occupata erant.

v. 392. *animosa Gallia.* Huius mentio fit, non, vt Claverio videtur, quia Italiae praefertur, sed quia ab Eugenio nunc occupata erat, et ob virtutem incolarum bellicam, quam aliquando pacatam Theodosius cogitat Honorio tradere.

v. 393. *nostros.* Inde enim Theodosii origines.

v. 394. *securus fati*, securus futuri, quia debellato Eugenio nihil est, quod vobis timeam. cf. Heins. ad Ovid. Met. VII. 435.

v. 395. *Discedam*, res humanas relinquam. Hoc quasi vaticinans dicit. *vtrumque axem*, imperium occidentale et orientale.

Interea Muſis, animus dum mollior, inſta,
Et, quae mox imitere, legas; nec deſinat vnquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas.
Antiquos euolue duces. Aſſueſce futurae
Militiae. Latium retro te confer in aeuum.
Libertas quaeſita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Meti ſatiabere poenis.
Triſte rigor nimius? Torquati deſpue mores.
Mors impenſa bonum? Decios venerare ruentes.
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles, Muci te flamma docebit.
Quid mora perfringat, Fabius; quid rebus in arctis
Dux gerat, oſtendat Gallorum ſtrage Camillus.
Diſcitur hinc, nullos meritis obſiſtere caſus.
Prorogat aeternam feritas tibi Punica famam,
Regule. Succeſſus ſuperant aduerſa Catonis.

v. 396. *mollior*, qui igitur ſingi poſſit. Perſ. III. 23 ſeq. *Muſis inſtes*, literis operam des.

v. 397. *Et quae mox imitere legas.* cf. Sidon. Apollin. carm. VII. 175 ſeqq.

v. 399. *duces*, res geſtas ducum in veterum annalibus.

v. 400. *retro te confer*, regredere.

v. 401. *Brutum.* Iunium Brutum intelligit. Liv. I. 56 ſeqq. Dionyſ. Halic. IV. 74.

v. 402. *Meti* Fuſſetii Albanorum imperatoris. Liv. I. 23, 28. Dionyſ. Halic. III. 41.

v. 403. *Torquati.* Eſt T. Manlius Torquatus L. F. qui filium ſecuri percuti iuſſerat, quia iniuſſu ſuo ſingulare certamen cum hoſte inierat. Liv. VIII. 7. Dionyſ. Halic. VIII. 91. *deſpue*, abominare, abhorre.

v. 404. *Decios.* Liv. VIII. 10. et X. 28. *ruentes* h. l. morientes ſc. pro patria quum ſe deuouiſſent.

v. 406. *Cocles* Liv. II. 10. *Muci* Liv. II. 12 ſeq.

v. 407. *Quid* quantas opes; Hannibalis autem opes intelliguntur. *perfringat.* Burmannus exiſtimat, reſpici h. l. Flor. II. 6. *vt Hannibal, quia frangi virtute non poterat, mora comminueretur. mora* cunctando. *rebus in artis*, quum res ſummo ſunt in diſcrimine.

v. 408. *Camillus.* Liv. V. 45.

v. 410. 411. *feritas Punica — Regule.* De genere ſupplicii, quo Carthaginienſes

Diſcitur hinc, quantum paupertas ſobria poſſit.
Pauper erat Curius, quum Reges vinceret armis.
Pauper Fabricius, Pyrrhi quum ſperneret aurum.
Sordida Serranus flexit Dictator aratra.
Luſtratae lictore caſae, faſcesque ſalignis
Poſtibus affixi. Collectae Conſule meſſes,
Et ſulcata diu trabeato rura colono.
Haec genitor praecepta dabat. Velut ille carinae

Regulum adfeciſſe dicuntur, parum conſtat inter ſcriptores Romanos, quorum teſtimonia ſuper hanc rem collegit et digeſſit Ruperti ad Argument. lib. VI. Sil. Italici, in hoc tamen conueniunt, eum tormentis exquiſitiſſimis cruciatum eſſe et interfectum. Totius rei fides non tam ſcriptorum Romanorum auctoritate, qui odio ſuo in Carthaginienſes nimis iudulgere videntur, quam ſolita Carthaginienſium crudelitate in proprios duces nititur. Rem omnino fictam eſſe probare conati ſunt Palmerius in Exercitat. in Graec. auct. p. 151 ſeq. et Beaufort in fine Diſſert. ſur l'incertitude des cinq premiers ſiecles de l'hiſtoire Romaine. quum ex fragmento Diodor. Sic. T. II. pag. 566. ed. Weſſeling. tum ex Polybii hac de re ſilentio. Illis duumuiris adſtipulati ſunt Weſſeling. Geſnerus et Iani. *ſucceſſus ſuperant aduerſa Catonis* i. e. aduerſa fortuna, qua Cato Vticenſis vſus eſt, praefertur victoriis aliorum. Lucan. IX. 593 ſqq. Senec. de Prouid. 2.

v. 412. *paupertas ſobria*, vita ſimplex ſine quaeſtus opumque cupiditate. Ruperti ad Sil. Italic. I. 609 ſeq.

v. 413. *Curius*. Cic. de Senect. 16. Plin. H. N. XVIII. ſect. 26. Valer. M. III. 3. 5.

v. 414. *Fabricius*. Cic. Paradox. 6. 2. Valer. Max. IV. 3. 6. Aurel. Vict. Vir. Ill. 35.

v. 415. *Serranus*. Plin. H. N. XVIII. ſect. 4. Valer. Max. IV. 4. 5.

v. 416. 417. *Luſtratae lictore caſae*. illuſtratae, cohoneſtatae, quum antea priuati nunc conſulis eſſent. *Poſtibus adfixi*. Poſtibus magiſtratuum faſces adfixos fuiſſe ſaltem ex h. l. probari poſſe non videtur. Noſter finxit Serranum conſulem agris colendis intentum et lictorum opera adiutum faſcibus interim ad poſtes ſuſpenſis. cf. tamen Sagittarium de Ianuis. Theſaur. Antiq. Roman. T. VI. et Petron. 30.

v. 419. *ille*, cum emphaſi. Drakenbr. ad Liv. I. 24. Heinſ. ad Virgil. VII. 110. Broukhuſ. ad Tibull. I. 4. 23. cf. ſupra 284.

Longaeuus rector, variis quem ſaepe procellis
Explorauit hiems, ponto iam feſſus et annis
Aequoreas alni nato commendat habenas,
Et caſus arteſque docet, quo dextra regatur
Sidere, quo fluctus poſſint moderamine falli;
Quae nota nimborum; quae fraus inſida ſereni;
Quid Sol occiduus prodat; quo ſaucia vento
Decolor iratos attollat Cynthia vultus.
Adſpice nunc quacunque micas, ſeu circulus Auſtri,

v. 421. *Explorauit hiems*, tentauit, quid conſilium et ars eius valeret, pro ſimplici: qui ſaepe tempeſtates expertus eſt. cf. Sil. Italic. IV. 605. *ponto.* nauigandi labore.

v. 422. *Aequoreas habenas*, gubernaculum. Nauis ſaepe a poetis comparatur cum equo, indeque peti plures metaphorae ſolent. cf. Burmann. ad Virgil. Aen. VI. 1. Oudendorp. ad Lucan. IX. 332. Valer. Flacc. I. 687. Cuius rei, ni fallor, auctor eſt Homer. Odyſſ. δ. 707 ſeq. οὐδὲ τί μιν χρεὼ Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵ θ' ἁλὸς ἵπποι Ἀνδράσι γίγνονται. *alni*, nauigii. Ad naues aedificandas alni materies optima habebatur. Lucan. III. 441. Barth. ad Stat. Theb. III. 23. VI. 106.

v. 423. 424. *caſus arteſque*, pericula maris tempeſtatumque et artes, quibus illa effugere poſſit, id quod eſt, rem nauticam ſeu gubernandi ſcientiam. *quo dextra regatur Sidere. Sidus* h. l. eſt vel Cynoſura vel Helice. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 17 et 19. *dextra* ſc. gubernatoris, qua clauum tenet, quem ille ad ſidera regit. Burmann. laudat Valer. Flacc. III. 40. Lucan. III. 592. V. 588. Sidera regunt dextram gubernatoris, quia hic ad illa curſum dirigit. *quo fluctus poſſint m. f.* Lucan. V. 645 ſq. Quae Geſnerus ad h. l. notat, indicant, eum de nauis regimine nullam habuiſſe ſcientiam. cf. Apollon. Rhod. II. 579 ſeqq.

v. 425. *nota nimborum*, quae ſignificat tempeſtates futuras. Virgil. Georg. I. 356 ſeqq. ibi v. Heyne. Lucan. V. 560 ſeqq. *fraus inſida* ſignum fallax. Virgil. Georg. I. 425 ſeq. Aen. V. 851. Arati Dioſem. 46 ſeq.

v. 426. 427. *Sol occiduus.* cf. infra XV. 494 ſeq. Plin. H. N. XVIII. ſect. 78. *ſaucia*, rubens. Luna rubens ventos vehementes indicat. Virgil. Georg. I. 429 ſeq. Lucan. V. 546 ſeq. Valer. Flacc. II. 56 ſq. Veget. V. 11.

v. 428. Reſpicit poeta apotheoſin Theodoſii M. de qua cf. VII. 163 ſeqq. X. 300 ſeqq.

Magne parens, gelidi seu te meruere Triones,
Adspice, completur votum. Iam natus adaequat
Te meritis, et, quod magis est optabile, vincit
Subnixus Stilichone tuo, quem fratribus ipse
Discedens clipeum defensoremque dedisti.
Pro nobis nihil ille pati, nullumque recusat
Discrimen tentare sui; non dura viarum,
Non incerta maris. Libyae squalentis arenas
Audebit superare pedes, madidaque cadente
Pleiade Gaetulas intrabit nauita Syrtes.
Hunc tamen in primis populos leuitate feroces,
Et Rhenum pacare iubes. Volat ille citatis

Hac orationis subita ad Theodosium conuersione poeta redit ad laudes Honorii.

v. 429. *meruere* consecuti sunt. cf. supra VII. 170 seqq. Aliter idem expressum est a Lucano I. 46.

v. 433. *clipeum* cf. supra III. 265.

v. 434. *ille*, Stilicho.

v. 435. *dura viarum*, itinera molesta laborumque plena.

v. 436. *incerta maris*, incertos casus maris. *squalentes*, tristes adspectu, incultas, steriles. Ruperti ad Sil. Italic. I. 211. Libyae arenas squalentes describit idem Sil. Italic. III. 654 seqq.

v. 437. 438. *Gaetulas Syrtes.* Eas describit Sallust. Iugurth. 78. cf. Lucan. IX. 303 seqq. Ibi nauigatio periculosissima est. Ad augendum periculum tempus definitur, vbi grauissimae tempestates solent esse, *cadente Pliade.* Sidus πλειάδων seu Vergiliarum occidit XXXII. diebus post aequinoctium auctumni. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 234. Quo tempore nauigatio cessat. Hesiod. Opera et D. 619 seq. *madida*, quandoquidem tunc pluuiae incipiunt; eadem ratione *Pleias imbrifera* vocatur Lucan. VIII. 852. Gesnerus legit cum Barthio *Syrtibus vndas*, intelligitque sub *syrtibus* tempestatem vehementem, ipsum motum maris, ipsumque tempus, quo σύρεται, trahitur, mutatur fundus maris, atque explicat *syrtibus* per: quando fiunt syrtes. Verum hac lectione eiusque interpretatione vis huius loci non augetur, nam tempestas iam in *cadente Pliade* latet, eius periculum autem augetur adiecto mari maxime vadoso.

v. 439. *Hunc tamen* cet. Gesnerus: Honorium Occidenti das Imperatorem, o Theodosi pater, vbi feroces

Vectus equis, nullaque latus ſtipante caterua,
Aſpera nubiferas qua Rhaetia porrigit Alpes,
Pergit, et hoſtiles, tanta eſt fiducia, ripas
Incomitatus adit. Totum properare per amnem
Attonitos humili Reges ceruice videres.
Ante ducem noſtrum flauam ſparſere Sycambri
Caeſariem, pauidoque orantes murmure Franci
Procubuere ſolo. Iuratur Honorius abſens,
Imploratque tuum ſupplex Alamannia nomen.
Baſtarnae venere truces; venit accola ſiluae

cet. Sed parum Gesnerus ad hiſtoriam ipſumque ſententiarum nexum adtendit. *Hunc* ad Stilichonem pertinet. Connertit ſe poeta ſubito a Theodoſio ad Honorium, id quod ſequentia aperte docent. Illud *tamen* ita explico: Stilichonem, quamquam vel grauiſſima pericula ſubire pro te non recuſaturus eſſet, terrasque adire maxime longinquas, imprimis tamen poſt patris mortem contra Germanos mittis. *populos leuitate feroces.* Ita Galli iam ex Caeſare ſatis noti ſunt. cf. Ael. Lamprid. in Alex. Seuero c. 59.

v. 441. *nulla — caterua* i. e. nullis comitibus. cf. 444 et 495. cf. infra XXI. 159 ſqq.

v. 442. *Rhaetia.* Ea regio fere, quae nunc *Tirol* et *Graubündten* vocatur.

v. 444. *Incomitatus.* Pari ratione Eumenius dicit Maximianum ſola ſua praeſentia Rheni limitem eſſe tuitum. Panegyr. Vet. IV. 13. 3. cf. VI. 11.

v. 445. *humili ceruice*, ad imperata facienda parati.

v. 446. 448. *Sycambri.* Populus ad Lupiam. *ſparſere* diſſoluere crines luctus cauſa, aut abſcidere, quum pro victis ſe haberent. cf. Burmann. ad Ovid. Faſt. I. 645. et Broukhuſ. ad Propert. IV. 9. 38. *flauam.* De crinibus flauis Germanorum res eſt notiſſima. *pauidoque murmure,* metu prohibente, quominus alta voce pacem peterent. *Franci*, tunc inter Rhenum et Albim habitabant. *iuratur Honorius abſens.* Per Honorii abſentis nomen iuratur, numen eius agnoſcitur. Lucan. IX. 601 ſqq. Stat. Theb. VII. 100 ſqq. Horat. epiſt. II. 1. 15 ſeq.

v. 449. *Alamannia*, validiſſima gens circa Rheni fontes. Mamertin. Panegyr. Vet. X. 6. 2.

v. 450. *Baſtarnae* habitabant inter Viſtulam et Pontum Euxinum. cf. Plutarch. in Aemil. Paullo 12. T. II. pag. 184. ed. Hutt.

Bructerus Hercyniae; latisque paludibus exit
Cimber, et ingentes Albin liquere Cheruſci.
Accipit ille preces varias, tardeque rogatus
Annuit, et magno pacem pro munere donat.
Nobilitant veteres Germanica foedera Druſos;
Marte ſed ancipiti, ſed multis cladibus, emta.
Quis victum meminit ſola formidine Rhenum?
Quod longis alii bellis potuere mereri,
Hoc tibi dat Stilichonis iter. Poſt otia Galli
Limitis, hortaris Graias fulcire ruinas.
Ionium tegitur velis, ventique laborant
Tot curuare ſinus, ſeruaturasque Corinthum
Proſequitur facili Neptunus gurgite claſſes;
Et puer Iſthmiaci iam pridem litoris exſul
Secura repetit portus cum matre Palaemon.

v. 451. *Bructerus*, inter Rhenum et Amiſum. *ſiluae Hercyniae*. De illa v. Caeſ. de B. G. VI. 25.

v. 452. *Cymbrus*. Tacit. Germ. 37. Duck. ad Flor. III. 3. 1. *Cheruſci* Tacit. Ann. I. 64. Germ. 36.

v. 454. *magno pro munere*, vt magnum munus.

v. 455. *Nobilitant* cet. Per Druſos enim *Germanici* cognomen in Caeſarum familiam venit. Intelligit autem Druſum fratrem Tiberii et eius filium.

v. 457. *ſola formidine* cf. infra XXI. 188 ſeq.

v. 458. *mereri*. conſequi.

v. 459. *iter*, propter facilitatem et celeritatem, qua tota res confecta eſt. ſupra 440 ſeq.

v. 460. *hortaris*, vt tutorem et ſocerum futurum, non pro imperio iubet Honorius. *Graias ruinas*. Ad expellendum Alarichum e Graecia, quem Rufinus excitauerat. Parum honorifice de Stilichone loquitur Zoſim. V. 7. cf. Socrat. H. E. VI. 1. Philoſtorg. XI. 3. Oroſ. VII. 37.

v. 461. *laborant*. Burmannus laudat Flor. IV. 11. 5. vbi v. Duck. et Stat. Achill. I. 449 ſeq. Explicat cum Geſnero: venti fatigantur, dum ſtudent curuare velorum ſinus. Quo igitur exprimitur ingens nauium numerus. Videtur etiam τὸ *laborant* favorem et ſtudium ventorum indicare.

v. 464. 465. *Palaemon cum matre* i. e. Melicerta, filius Athamantis, cum matre Ino, quae, vt filium furiis mariti eriperet, ſeſe cum illo

Plauſtra cruore natant; metitur pellita iuuentus;
Pars morbo, pars enſe perit. Non luſtra Lycaei,
Non Erymantheae iam copia ſufficit vmbrae
Innumeris exuſta rogis, nudataque ferro
Sic flagraſſe ſuas laetantur Maenala ſiluas.

de ſaxo Moluride in mare praecipitaſſe dicitur et a Neptuno cum eodem inter deos marinos recepta eſſe. Corpus Melicertae a delphino ad Iſthmum deportatum, atque in eius honorem a Siſypho Corinthi rege ludos Iſthmiacos inſtitutos eſſe commemorant Pauſan. Attic. cap. vlt. Ovid. Met. IV. 511 ſq. Stat. Theb. VI. 10 ſqq. ibi v. interpp. Tzetz. ad Lycophr. 229. Pindari ſcholiaſt. ad Iſthm. in ὑπόθεσι Ἰσθμίων. Inde ratio facile adparet, cur vocetur Melicerta *puer Iſthmiaci litoris*. Exulauerat autem propter barbarorum incurſiones. Iſthmum transverſa munitione tunc omnem Peloponneſum ſeruaſſe narrat Zoſim. V. 6. Ad intermiſſionem ludorum Iſthmicorum illud non ſpectare, ſed meram poetae fictionem eſſe, docuit Gesnerus. Illos ludos ſub Valentiniano adhuc floruiſſe colligi poteſt ex inſcriptione Athletica apud Reineſ. V. 45. Olympia et fortaſſe reliqua ſacra certamina a Theodoſio M. vltimo vitae ſuae anno (A. C. 395.) abrogata ſunt. Corſin. Diſſert. agoniſt. I. 11. *repetit portus*. Erat nempe Palaemon ſeu Portunus inter deos σωτῆρας nautarum. v. Heyne ad Virgil. Aen. V. 241. Eurip. Iphig. in Taur. 270 ſeqq. Antholog. Graec. ed. Iacobs. T. II. pag. 75. epigr. XXV.

v. 466. *Plauſtra*, quibus barbari caſtra ſua munire ſolebant. v. ſupra n. ad V. 129. *pellita iuuentus*. ſupra V. 85. *metitur* Homer. Il. λ. 67 ſqq. Virgil. Aen. X. 513. Sil. Italic. IV. 46 ſeq. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 6?0. Caeſorum multitudinem indicat.

v. 467. 468. *luſtra Lycaei* et *Erymanthae vmbrae*. *Lycaeus* et *Erymanthus* Arcadiae montes denſis ſiluis conſiti. Huc pertinent Sil. Italic. X. 528 ſeqq. Valer. Flacc. III. 332 ſeqq. Stat. Theb. VI. 84 ſeqq.

v. 469. *exuſta rogis*, conſumta rogis. *nudataque*, ſpoliataque. v. Burmann. ad Ovid. Heroid. XVI. 107.

v. 470. *Sic flagraſſe — laetantur*. Laetantur, quod in rogos hoſtium barbarorum conſumtae ſunt ſiluae ſuae, tamquam in eorum vltionem inde aliquid contulerint.

Excutiat cineres Ephyre; Spartanus, et Arcas
Tutior exſangues pedibus proculcet aceruos;
Feſſaque penſatis reſpiret Graecia poenis.
Gens, qua non Scythicos diffuſior vlla Triones
Incoluit, cui paruus Athos, anguſtaque Thrace,
Quum tranſiret, erat, per te, viresque tuorum
Fracta ducum, lugetque ſibi iam rara ſuperſtes,
Et, quorum turbae ſpatium vix praebuit orbis,
Vno colle latent. Sitiens, incluſaque vallo
Ereptas quaeſiuit aquas, quas hoſtibus ante
Contiguas alio Stilicho deflexerat actu,
Mirantemque nouas ignota per auia valles
Iuſſerat auerſo fluuium migrare meatu.
Obuia quid mirum vinci, quum Barbarus vltro
Iam cupiat ſeruire tibi? Tua Sarmata discors

v. 471. *Ephyre*, Corinthus. *excutiat cineres* ſc. incendiorum; reſurgat e cinere.

v. 473. *penſatis poenis* ſc. a barbaris; poenis hoſtibus inflictis.

v. 474. *Scythicos Triones*, regiones ſub Trionibus i. e. ſeptentrionales, quarum habitatores communi Scytharum nomine olim comprehendebantur. *diffuſior* pro aduerſ. latius.

v. 475. *cui paruus Athos, anguſtaque Thrace.* Alarichus cum Gothis e Thracia per Macedoniam in Theſſaliam progreſſus eſt. Zoſim. V. 5. *Athos* mons pro Macedonia poſitus eſt, vt opponeretur *colli* v. 479.

v. 476. *te*, Honori.

v. 478. *orbis* hyperbole vix ferenda. cf. v. 474 ſeq.

v. 479. 480. cf. Oroſ. VII. 37.

v. 481. *alio actu.* Deriuationem aquae per foſſam intellige. Lucret. III. 193. Calpurn. Eclog. II. 58. *irriguas.* Broukh. ad Tibull. II. 1. 44.

v. 482. *Mirantemque.* Eadem metaph. vtitur Virgil. Georg. II. 82. *auia.* reſpectu prioris aluei.

v. 483. *iuſſerat.* Inde vndam vocat *parentem* Ovid. Amor. II. 16. 35. *auerſo*, ab hoſtium caſtris.

v. 484. Senſus: Quid mirum eſt, eos vinci, qui armis tuis obuii facti ſunt, quum illi barbari, qui bello non laceſſantur, in ditionem tuam vltro venire cupiant, et ad te tranſeant. cf. XI. 28 ſeqq.

v. 485. *Sarmata diſcors.* Deſcribit gentem Ovid. Triſt. V. 7. 13 ſeqq. *diſcors* vocatur ob perpetua in ſuos bella. Late enim patebat nomen

Sacramenta petit; proiecta pelle Gelonus
Militat; in Latios ritus transistis, Alani.
Vt fortes in Marte viros, animisque paratos,
Sic iustos in pace legis, longumque tueris
Electos, crebris nec succedentibus vrges.
Iudicibus notis regimur; fruimurque quietis,
Militiaeque bonis, ceu bellatore Quirino,
Ceu placido moderante Numa. Non imminet ensis;
Nullae nobilium caedes; non crimina vulgo
Texuntur; patria maestus non truditur exsul;
Impia continui cessant augmenta tributi;
Non infelices tabulae; non hasta refixas

gentesque inter se inimicas complectebatur. Ovid. Trist. V. 10. 15 seqq.

v. 486. *Sacramenta petit*, nomen militiae Romanae dare cupit. *Gelonus* supra III. 213. *proiecta pelle*. indicat, barbaros arma Romana induisse. Hanc lectionem veriorem esse, quam *proiecta fraude*, quae a Gesnero prolata defenditur, sequentia docent. Fortasse *fraude* ex interpretatione grammatici ortum, qui *pelle* h. l. perperam per *fraude* in margine exposuit ex Horat. sat. II. 1. 64 seq.

v. 487. *Alani* v. supra III. 312.

v. 488. *in Marte*, in bello. *animisque paratos*, bellica virtute promta. Sallust. Catil. 58. Petron. 130.

v. 489. *longumque tueris*. *Tueri* h. l. seruare, retinere. *longum*, in longum tempus. Interpretationem hanc sequens versus subministrat.

v. 490. *crebris nec succedentibus vrges*. *Vrgere* proprie ii dici possunt, qui in aliorum locum succedunt, h. l. pro: remoues, positum. Laudatur Honorius, quod magistratus non crebro mutat.

v. 491. 493. *fruimurque quietis — Numa*. *quietis*, pacis. Sensus: Honorius et belli et pacis artibus ornatissimus est, in illo Romulum, in hac Numam refert.

v. 495. *Texuntur* ad delatores pertinet, quorum greges per totum imperium ante sparsi erant.

v. 497. *infelices tabulae* sc. proscriptorum, vel ex Cicerone satis notae. Florus III. 21. 2. *ferales tabulas* eas vocat. *refixas*. Recte Gesnerus: Puto, quum iam auctio fieret, refixam esse tabulam, in qua ad eum diem venalia bona proscripta pependerant. Saltem hoc sensu *refigite* vsurpat Sil. Italic. X. 600.

Vendit opes; auida ſector non voce citatur;
Nec tua priuatis creſcunt aeraria damnis.
Munificus laudis, ſed non es prodigus auri.
Perdurat non emta fides, nec pectora merces
Alligat. Ipſa ſuo pro pignore caſtra laborant;
Te miles nutritor amat. Quae denique Romae
Cura tibi? quam fixa manet reuerentia patrum?
Firmatur ſenium iuris, priſcamque reſumunt
Canitiem leges, emendanturque vetuſtae,

v. 498. *ſector*, emtor bonorum proſcriptorum. *voce* ſc. praeconis; *auida* ab Imperatore translatum, qui ſui commodi cauſa bona illa vendenda curaret.

v. 500. *Munificus laudis, ſed non es prodigus auri.* Poeta Honorium dicit milites non effuſis largitionibus ſibi conciliaſſe, ſed potius ſtuduiſſe, vt laudando eos honoribusque adficiendo ſenſum virtutis et honeſtatis in iis excitaret. Quando aliquis negatur auri prodigus fuiſſe, id quod in Principe vel ditiſſimo non mediocre vitium eſt, non continuo auaritia et ſordes ei obiiciuntur. Nihilominus tamen Heinſius vulgatam lectionem eam ob cauſam reiicit, legitque: *Munificus largi, ſed non et prodigus, auri.*

v. 501. *non emta fides*, ſed ea militum fides, quae perſuaſione nititur, Honorio meliorem inueniri poſſe neminem, quaeque eo confirmatur, quod Imperator in caſtris educatus fuerat.

v. 502. *Adligat*, deuincit. Propert. IV. 7. 80. *ſuo pro pignore*. cf. ſupra 150 ſeqq. Eadem ratione vocatur *miles nutritor*.

v. 503. 504. *quae denique Romae Cura tibi.* cf. infra XXVIII. 54 ſeqq. *fixa patrum reuerentia*, quam conſtanter ſenatus auctoritatem conſeruas. infra XXI. 325 ſeqq.

v. 505. 506. *Firmatur ſenium iuris.* Leges et mores antiqui, qui vetuſtate iam vim ſuam amiſerant, aut in obliuionem adeo venerant, nouam vim per te et auctoritatem recuperant. Non igitur contraria huic loco ratione, vt Gesnerus exiſtimat, legitur apud Gell. II. 24. *legibus iſtis ſitu atque ſenio obliteratis*, et apud eundem XX. 1. *paſſus eſt leges iſtas ſitu atque ſenio emori.* Voci *ſenium* in his atque in Noſtro eadem plane vis eſt. *priſcam canitiem* i. e. auctoritatem et reuerentiam, quam olim habebant, quum non ab animi leuitate ſed a

Accedu̇ntque nouae. Talem ſenſere Solonem
Res Pandioniae; ſic armipotens Lacedaemon
Deſpexit muros rigido munita Lycurgo.
Quae ſub te vel cauſa breuis, vel iudicis error
Negligitur? Dubiis quis litibus addere finem
Iuſtior, et merſum latebris educere verum?
Quae pietas, quantusque rigor, tranquillaque magni
Vis animi, nulloque leuis terrore moueri,
Nec noua mirari facilis! Quam docta facultas
Ingenii, linguaeque modus! Reſponſa verentur

iudicii maturitate proficiſcerentur. cf. X. 325. et XVII. 19.

v. 508. *Res Pandioniae*, Athenienſium respublica, a rege illorum antiquo. *armipotens*, ob bellicam virtutem, quibus ſemper inclaruit.

v. 509. *Deſpexit muros*. Spartam muro circumdari Lycurgus vetuit, vt armis Spartani et virtute potius quam munitionibus fiderent. v. Cragium de Republ. Laced. III. tab. II. inſt. 5. *rigido munita Lycurgo* i. e. legibus rigidis, ſeueris, Lycurgi, ex quibus corpora Spartanorum roborabantur, ipſique gloriam ſectari mortemque contemnere docebantur. Praeter Cragium v. Meurſ. Miſcell. Lac. II. 9.

v. 510. *cauſa breuis*, ſecundum Burmannum: lis de re minuta. Ille laudat Sueton. Ner. 7. et Phaedr. III. 11. 41. et IV. 4. 33.

v. 511. *dubiis litibus*, in quibus, quid iuris ſit, perſpectu difficile eſt.

v. 513. 514. *Quae pietas quantusque rigor* i. e. clementia cum iuſtitia coniuncta. *tranquillaque magni Vis animi, nulloque* cet. conſtantia et fortitudo.

v. 515. *Nec noua mirari facilis*. Hoc iungendum eſt cum priori: *nullo leuis terrore moueri*, vtroque enim animi grauitas exprimitur, quae nullius rei neque timore neque admiratione temere capitur. *Noua mirari* non ſemper ignorantiae eſt, vt Gesnerus exiſtimat, ſed etiam leuitatis. Et, ſi quid video, alium ſenſum habet, nec cum h. l. comparandum eſt Horatianum illud Epiſt. I. 6. 1 ſeq. *docta facultas ingenii* eſt ingenium doctrina excultum.

v. 516. *linguaeque modus* non eſt breuitas loquendi, quam Barthius intelligere videtur. *Modus* h. l. eſt ratio arte profecta, et *linguae* ratio eſt eloquentia ipſa. Eodem ſenſu *modus* apud Virgil. Aen. IV. 294. occurrit, *quis rebus dexter modus*. Ibi

Legati, grauibusque latet ſub moribus aetas.
Quantus in ore pater radiat! Quam torva voluptas
Frontis, et auguſti maieſtas grata pudoris!
Iam patrias imples galeas; iam cornus auita
Tentatur vibranda tibi. Promittitur ingens
Dextra rudimentis, Romanaque vota moratur.

enim *res* ea ſunt, quae dicere volebat reginae, et *modus* ratio, qua id facturus erat. cf. Valer. Flacc. V. 389. ibi v. Burmann. *verentur* plus eſt, quam admirantur, exprimitque *reſponſa* auctoritatis et dignitatis plena.

v. 517. *latet aetas.* Non agnoſcitur puerilis paene aetas in moribus tam grauibus.

v. 518. *Quantus in ore pater.* quantopere patrem refers; non tam vt equidem exiſtimo oris lineamentis, quam dignitate et humanitate. *radiat quam torua voluptas.* Laudat laetitiam frontis grauitate temperatam. Nimis vulgare erat Claudiano: nitet laetitia frontis, et ſic pro *ſeuera* aut *ſeria* poſuit *torua*, gaudet enim contrariorum iunctione. Minus bene Gesnerus, Barthium ſecutus, *radiat* ad conſecrationem refert.

v. 519. *maieſtas grata* eſt maieſtas non ſuperba ſed humanitate temperata. *auguſti pudoris*, verecundiae auguſtae. Verecundia in fronte ſeueritatem (*maieſtatem*) quidem prae ſe ferebat, verum non tetricam, ſed humanitate conditam. Acumen ex antithetis *torua voluptas*, *maieſtas grata*, facile quiuis agnoſcet.

v. 520. *Iam patrias imples galeas.* cf. Stat. Theb. VIII. 291 ſeqq. inf. XXXVI. 218 ſq. *cornus auita.* Ex cornu potiſſimum haſtae fiebant. Virgil. Georg. II. 448. *auita*, qua maiores tui ſolebant vti. Haſtam auitam, qua vti debes, iam nunc tentas.

v. 521. 522. *ingens dextra*, vt Heroibus et diis datur, vt *magna Iouis* Horat. od. III. 3. 6. Sil. Italic. VII. 371. χεῖρ παχεῖα ſaepius occurrit apud Homerum. cf. Burmann. ad Albinov. eleg. in Druſ. 224. *Promittitur* Iuuenal. II. 11 ſ. Valer. Flacc. I. 272. Forſan *ingens dextra* nihil aliud ſignificat, quam vires ingentes Virgil. Aen. XI. 556. *rudimentis*, exercitationibus tuis militaribus Stat. ſilv. V. 2. 8 ſeqq. *Romanaque vota morantur.* Gesnerus: quam fortitudinem militarem adeo auide optant, cui adeo inhiant homines, vt tarde venire videatur, quae tamen ante aetatem in te elucet. Verum haec vix ex verbis propoſitis extorqueri poſſunt. *Morari* h. l. nihil aliud eſſe

Quis decor, incedis quoties clipeatus, et auro
Squameus, et rutilus criſtis, et caſſide maior!
Sic quum Threicia primum ſudaret in haſta,
Flumina lauerunt puerum Rhodopeia Martem.
Quae vires iaculis! vel quum Gortynia tendis
Spicula, quam felix arcus, certique petitor
Vulneris, et iuſſum mentiri neſcius ictum!
Scis quo more Cydon, qua dirigat arte ſagittas
Armenius, refugo quae ſit fiducia Partho.

poteſt, quam occupare, detinere Horat. epiſt. I. 13. 17. Arte. 321. Senſus: occupat Romanorum vota, Romani in votis habent, vt tandem illae vires, illud corporis robur, quod iam in rudimentis admirantur, maturitatem plenam accipiat.

v. 523. 524. *auro Squameus* i. e. lorica ſquamis aureis confecta indutus. Virgil. Aen. III. 467. et la Cerda ad eundem Aen. V. 259. Eadem ratione *rutilus criſtis* pro: rutilis criſtis. et *caſſide maior.* Caſſis cum criſtis altis auget ſtaturam. cf. Sil. Italic. XIII. 143. XVII. 392 ſeqq. et 525 ſeqq. Compares cum hoc et ſequentibus Ovid. Met. VIII. 24 ſeqq.

v. 525. *primum ſudaret in haſta* i. e. haſta primum vteretur.

v. 526. *Quae vires iaculis!* quanta cum vi miſſilia a te ſparſa omnia penetrant. *Gortynia*, Cretica. Sagittandi arte Cretenſes olim nobiliſſimi fuere, ipſaque Creta cannis fertiliſſima, vnde ſagittae conficiebantur. Ruperti ad Sil. Italic. II. 90. interpp. ad Lucan. VI. 214.

v. 528. *felix arcus* in feriendis iis, quae petuntur.

v. 529. *iuſſum ictum* pro: locum, quem petere iuſſus eſt arcus. Ovid. Epiſt. XVI. 364. *mentiri.* Arcui bono et bene collimato quaſi credis fore, vt locus, quem petas, ſagitta feriatur. Quod ſi autem aberrat a ſcopo ſagitta, arcus ſpem fallit. fidemque quaſi datam non ſeruat, itaque mentitur. Ab agris hoc forſan ſumtum, qui mentiri dicuntur, quando ſpem agricolarum fallunt. Ruperti ad Sil. Ital. VII. 160. *iuſſum mentiri neſcius ictum* eſt igitur arcus, qui neſcit aberrare, numquam aberrat a ſcopo. Stat. ſilv. I. 2. 62. cf. I. 108.

v. 530. *Cydon,* Cretae vrbs pro: Cretenſes. Virgil. Aen. XII. 858. cf. n. ad 527. et Senec. Hippolyt 812 ſeqq.

v. 531. *Armenius.* Etiam Armenii ſagittandi arte inclaruerant. Lucan. VIII. 221.

Sic Amphioniae pulcher ſudore palaeſtrae
Alcides pharetras, Dircaeaque tela ſolebat
Praetentare feris, olim domitura Gigantas,
Et pacem latura polo; ſemperque cruentus
Ibat, et Alcmenae praedam referebat ouanti.
Caeruleus tali proſtratus Apolline Python
Implicuit fractis moritura volumina ſiluis.
Quum vectaris equo, ſimulacraque Martia ludis,
Quis molles ſinuare fugas, quis tendere contum
Acrior, aut ſubitos melior flexiſſe recurſus?

Stat. ſilv. I. 4. 78 ſeq. *refugo Partho.* Horat. od. II. 13. 17 ſeq. Lucan. I. 230. Ovid. A. A. I. 209 ſeqq.

v. 532. *pulcher*, vt Heros, qui robore corporis et pulchritudine inſignis eſt. Heyne ad Virgil. Aen. VII. 656. *ſudore palaeſtrae* pro palaeſtra, qua non ſolum vires corpori ſed etiam decus parabatur. Theocrit. II. 79 ſeq. *Amphioniae*, Thebanae, quia Thebarum muri Amphionis cantu conditi dicebantur. Ceterum ad Herculem Thebanum ea translata ſunt, quae in Geogoniis de antiquiore Hercule, qui cum diis contra gigantes pugnauerat, narrabantur.

v. 533. 544. *Dircaeaque*, Thebana, a Dirce, Thebano fonte. Broukh. ad Propert. III. 13. 11 ſeqq. *Praetentare feris* pro: in feris aut contra feras.

v. 535. *polo*, coelo, diis, quos Gigantes coelo expellere conabantur.

v. 537. 538. *Caeruleus*, color, qui paſſim tribuitur anguibus. Virgil. Georg. IV. 482. Sil. Italic. II. 585. *tali Apolline* pro: talis Apollo erat, quum cet. cf. Ovid. Met. I. 454. *Python.* Spanhem. ad Callim. H. in Del. 91. *volumina* ſpiras. cf. Sil. Italic. III. 109 ſeqq. Stat. Theb. V. 531 ſeq. ſupra II. 7 ſeq.

v. 539. *ſimulacra Martia*, vt *belli ſimulacra* Lucret. II. 42. Virgil. Aen. V. 674, proelia ſimulata. Cum hoc et ſequentibus cf. Tibull. I. 1. 91 ſeqq.

v. 540. 541. *ſinuare fugas. Fugae* h. l. curſus ſunt. Iuvenal. VIII. 61. *Sinuare fugas* igitur eſt: gyros deſcribere in curſu modo huc modo illuc equum flectendo. *molles* facilitatem exprimit, qua flexus fiebant. *tendere contum* Burmannus explicat: emittere eum in hoſtem. Idem notat, contum geſſiſſe ad latus equi loro ligatum, quem emittere et relegere poſſent. Laudat Stat. Achill. II. 418 ſeqq. v. eundem ad Valer. Flacc. VI. 162. Mark-

Non te Maſſagetae, non gens exercita campo
Theſſala, non ipſi poterunt aequare bimembres.
Vix comites alae, vix te ſuſpenſa ſequuntur
Agmina, feruentesque tument poſt terga dracones.
Vtque tuis primum ſonipes calcaribus arſit:

landus ad Stat. ſilv. V. 2. 115. legendum h. l. exiſtimat *tendere curſum*, quae coniectura a Burmanno idcirco improbatur, quod obuia ſit vox, nec veriſimile, illam a librario eſſe mutatam. Quae quidem ratio valere debet non ſemper et vbique, praeſertim ſi contextus obloquatur. In ſequenti verſu eſt *ſubitos recurſus flexiſſe*, cui opponitur *tendere curſum* i. e. dirigere curſum. v. Burmann. ad Ovid. Met. II. 547. infra XXVIII. 291. Ne dicam, *acrior τῷ tendere curſum* quam *τῷ tendere contum* aptius eſſe. cf. Virgil. Aen. V. 583 ſeqq. Equidem puto legendum eſſe *tendere contra*, (non tamen eo ſenſu, quo occurrit apud Virgil. Aen. V. 27.) quum, quia haec lectio ex libris ſcriptis poteſt defendi, tum, quia melius opponitur ſequenti: *ſubitos flexiſſe recurſus*, eſt enim idem, quod tendere in hoſtem, in eum inuehi. An alicubi hoc ſenſu occurrat, neſcio; ex ſermonis tamen analogia poteſt defendi. Eſt apud Lucan. IV. 772. *procurrere contra.* Quidni dici poſſit *tendere*, ſc. curſum, *contra.* Forſan niti quoque poſſis Valer. Flacc. I. 835. Laudatur Honorius primum, quod nemo magis equum habeat in poteſtate, deinde, quod nemo acrior ſit in impetu faciendo, neque celerior in recipiendo ſe, quibus rebus virtus equeſtris abſoluitur.

v. 542. 543. *Maſſagetae*, Scythiae orientalis gens Parthis vicina. Herodot. II. 201. *campo*, planitie, certaminibus equeſtribus. *Theſſala.* Equi Theſſalici inter nobiliſſimos referebantur, Theſſalosque primos equis ad equitandum vſos eſſe conſtat, inde fabula de equo in Theſſalia a Neptuno producto. Serv. et la Cerda ad Virgil. Georg. I. 13. et de centauris, qui h. l. *bimembres* vocantur.

v. 544. 545. *ſuſpenſa*, tanta cum contentione currentia, vt vix terram contingere ſed volare videantur. Barthius laudat Virgil. Aen. VII. 810. cf. Stat. ſilv. II. 3. 13 ſeq. *ferventes dracones*, rapido ſc. curſu inflati. v. n. ad V. 177 ſeq.

v. 546. *arſit*, incenſus eſt, concitatus eſt. Sil. Italic. IV. 195. *Cuſpide flammat equum.* cf. Lucan. IV. 750 ſqq. Quint. Calab. VII. 316 ſeqq.

Ignescunt patulae nares; non sentit arenas
Vngula, discussaeque iubae sparguntur in armos;
Turbantur phalerae; spumosis morsibus aurum
Fumat; anhelantes exsudant sanguine gemmae.
Ipse labor puluisque decent, confusaque motu
Caesaries. Vestis radiato murice solem
Combibit; ingesto crispatur purpura vento.
Si dominus legeretur equis, tua posceret vltro
Verbera Nereidum stabulis nutritus Arion,
Seruiretque tuis contemto Castore frenis
Cyllarus, et flauum Xanthus spreuisset Achillem.

v. 547. 548. *non sentit arenas Vngula* inuersio est, pro: arena non sentit vngulam. Tanta est velocitas, vt vngulae vix vestigia in arena relinquant. cf. Sil. Italic. IV. 143 seqq. XIII. 327 seq. XIV. 507 seq.

v. 549. 550. *phalerae* h. l. equi ornamenta. *spumosis morsibus aurum Fumat.* Stat. Theb. VI. 396 seqq. supra V. 175. *anhelantes gemmae.* Iterat priora, *anhelantes* sunt fumantes. Sil. Italic. XII. 134. Stat. Theb. II. 17. Ceterum frena gemmis distincta erant. infra LXX. 3 seq.

v. 551. *Ipse labor puluisque decent.* cf. supra VII. 37. et Panegyr. Vet. X. 6. 4.

v. 552. *radiato murice,* Recte Gesnerus explicat: purpura radiis solaribus collustrata; combibisse solem dicitur, cuius nunc igneum colorem repercussu exhibet. Laudat Macrob. sat. II. 4. *ingesto crispatur purpura vento* i. e. vestis purpurea vento fibratur, concutitur.

v. 554. cf. Senec. Hippolyt. 809 seqq.

v. 555. *Nereidum* a Νηρεϊδων pro Νηρηΐδων cf. D'Orvil. ad Charit. pag. 309. ed. Lips. *Arion*, equus a Neptuno ex Cerere procreatus (Apollod. III. 6. 8. in fine) eo vsus est Adrastus. Propert. II. 25. 37 seq. cf. Barth. ad Stat. Theb. IV. 43, VI. 301 seqq. silv. I. 1. 52. Quint. Calab. IV. 569 seqq. Tzetz. ad Lycophr. 152.

v. 557. *Cyllarus* equus communiter Castori tribuitur, a quibusdam tamen Polluci. v. la Cerda et Martin. ad Virgil. Georg. III. 89 seq. Lutat. ad Stat. Theb. VI. 328. *Xanthus*, Achillis equus, quem Neptunus Peleo dono dederat. Homer. Il. τ. 400 sqq. Horum equorum nomina occurrunt etiam apud Panegyr. Vet. VI. 8. 5.

Ipſe tibi famulas praeberet Pegaſus alas,
Portaretque libens, melioraque pondera paſſus
Bellerophonteas indignaretur habenas.
Quin etiam velox Aurorae nuntius Aethon,
Qui fugat hinnitu ſtellas, roſeoque domatur
Lucifero, quoties equitem te cernit ab aſtris,
Inuidet, inque tuis mauult ſpumare lupatis.

Nunc quoque quos habitus, quantae miracula pompae
Vidimus, Auſonio quum iam ſuccinctus amictu (
Per Ligurum populos ſolito conſpectior ires,
Atque inter niueas alte veherere cohortes,

v. 558. 560. *Pegaſus*. Heſiod. Theogon. 280 ſqq. Ovid. Met. IV. 783 ſeqq. *Bellerophonteas*. Bellerophon dicitur Pegaſi ope Chimaeram interfeciſſe. Heſiod. Theog. 319 ſeqq.

v. 561. 564. *Aethon* inter ſolis equos refertur apud Ovid. Met. II. 153. h. l. Lucifer eo vtitur, qui eques exhibetur a poetis et ſculptoribus. v. Barth. ad Stat. Theb. VI. 238 ſeqq. Burmann. Antholog. T. I. pag. 279. et T. II. pag. 8. Tibullus I. 9. 62 Lucifero currum tribuit. Qui *fugat hinnitu ſtellas*. ab Ovidio l. c. ſolis equis *hinnitus flammiferi* tribuuntur. Lucifer ſtellarum poſtremus a radiis ſolis obſcuratur. Ovid. Met. I. 112 ſeqq. Idem, quum ſolem ſequatur, Heſperus eſt. Virgil. Georg. I. 251, vbi recte Heyne et reliqui interpp. ſtellam intelligunt. Vt apud N. ſtrum Luciferi equus hinnitu ſtellas fugat, ſic apud Virgilium Heſperus eas accendit. *roſeo Lucifero*. Valer. Flacc. VI. 527. Stat. Theb. II. 137 ſeqq. *lupatis* ſupra ad V. 354. Variandi ſtudium noſtri poetae a v. 554 ſeqq. ab vnoquoque agnoſcetur.

v. 565 ſeqq. Iam ad pompam illam conſularem procedit poeta, Mediolani ductam, praecipueque cultus magnificentiam deſcribit, qua Honorius ornatus fuerat. *miracula* ad inſolitum ſplendorem pertinet.

v. 566. *Auſonio ſuccinctus amictu*, ad trabeam conſularem cinctumque Gabinum pertinet. ſupra VII. 4.

v. 567. *ſolito conſpectior*. Conſularis dignitatis acceſſione maieſtatem ſuam Principes augeri putabant. Iulian. imper. Conſtantian. II. apud Barthium: τοῖς βασιλεῦσι δὲ, πρὸς οἷς ἔχουσι ἀγαθοὺς, οἷον ἄγαλμα καὶ κόσμος ἐπιτεθειμένη ſc. ἡ ὑπατεία.

v. 568. *niueas cohortes*. Milites togas induerant. v. ſupra 9. et infra X. 245. *alte*

Obnixisque ſimul pubes electa lacertis
Sidereum geſtaret onus! Sic numina Memphis
In vulgus proferre ſolet. Penetralibus exit
Effigies; breuis illa quidem, ſed plurimus infra
Liniger impoſito ſuſpirat vecte ſacerdos,

vehorere explicatur ſequentibus. Portabatur Honorius a militibus ſella curuli. infra 584. Ammian. Marcell. XX. 10. pag. 357. ed. Erneſt.

v. 569. Coripp. in laud. Iuſtin. IV. 227 ſeqq. *Tollitur in magnum diualis ſella triumphum Mille miniſtrorum manibus, gratoque labori ſubmittunt humeros et loris fortibus aptant Electi iuuenes, aetas quibus omnibus vna, Par habitus par forma fuit, veſtisque rubebat concolor, atque auro lucebant cingula mundo. Inceſſit laetus praeclara in veſte ſenatus, pars trabeis pars comta togis, vt cuique probatus Ordo locum, cultumque dabat; diuina ſequuntur Officia, et primis praeco clamoribus inſtat Omnibus imperitans, ſectisque praecedere turmis. Incedunt denſae mixto lictore cohortes; Hinc armata manus dextram laeuamque tuetur Caeſarei lateris, clipeis pia terga tegebant Ingens excubitus, protectorumque phalanges Fulgebant rutilo pilis ſplendentibus auro.* Qui locus quum claſſicus ſit de pompa conſulari, et nonnulla, ſignificata tantum a Noſtro, fuſius exponat, totum fere deſcripſi. *ſidereum onus*, diuinum onus, Honorium Auguſtum. *Memphis*, h. l. ſacerdotes Aegyptiaci.

v. 571. *In vulgus proferre ſolent.* Simulacra deorum feſtis ſolemnibus in publicum deferri ſolita eſſe, notum eſt, verum non portabantur humeris, ſed thenſis vehebantur. Hoc loco autem de ſacris Aegyptiacis ſermo eſt, et de pompa, in qua eorum dii humeris ſacerdotum portabantur. Forſan pompa Iſidis intelligitur, quam deſcribit Apuleius lib. XI. *penetralibus*, ἀδύτῳ. templo. *exit* Apulei. l. c. *Nec mora, quum dii dignati pedibus humanis incedere, prodeunt* quibus verbis portatio deorum comice innuitur.

v. 572. 573. *Effigies; breuis illa quidem, ſed plurimus infra Liniger impoſito ſuſpirat vecte ſacerdos.* Ita locum reſtituit Gronouius ex Leidenſi libro in Diatr. Stat. c. 5. cuius rationem confirmant quinque ex libris Heinſianis. *plurimus Liniger*, multi ſacerdotes Aegyptiaci. *Plurimus* pro: multus, ſaepe ponitur Horat. od. IV. 2. 29 ſq. Valer. Flacc. I. 677 ſqq.

Teſtatus ſudore Deum. Nilotica ſiſtris
Ripa ſonat, Phariosque modos Aegyptia ducit
Tibia; ſubmiſſis admugit cornibus Apis.
Omnis nobilitas, omnis tua ſacra frequentant

Illos autem ſacerdotes lineas veſtes geſtaſſe notum ex Herodot. II. 37. Broukh. ad Tibull. I. 3. 30. *ſuſpirat.* onere graui paene oppreſſus, quamquam dei effigies *breuis* ſeu parua erat. cf. n. ad VII. 108. Illa magnitudine oneris vim eius dei declarabant. *impoſito vecte* i. e. quum vectem, ferculum, humeris rurſus imponerent. Solebant enim ſacerdotes in illa pompa pauſas edere ſeu facere, vt legi vult Salmaſius in Ael. Spartian. Caracall. 9. *Quum Antoninus Commodus ita ea* (ſacra Iſidis) *celebrauerit, vt et Anubin portaret et pauſas ederet* (legebatur autem antea *et pauſa ſederet.*) Vbi illi vir doctiſſimus ex vetere inſcriptione animaduertit, eos, qui pauſas illas explerent in ſacris Iſidis, *pauſarios* eſſe dictos. Idem narrat Ael. Lamprid. de Commodo c. 9. *Sacra Iſidis coluit, vt et caput raderet et Anubin portaret.* Burmannus retinuit *et poſita — veſte ſacerdos* hoc ſenſu, vt veſtis ſuppoſita ſit imagini, ne tantum pondus humeros extereret.

v. 574. *Teſtatus ſudore deum.* Quum breuis ſeu paruae imaginis onere ſe paene oppreſſum ſudore ipſo profuſo teſtetur, ſimul ſignificat, illud, quod portetur, non ſtatuam, ſed deum ipſum eſſe. *ſiſtris,* De *ſiſtro* v. n. ad Perſ. V. 184. *Phariosque modos,* Aegyptiacos, a Pharo inſula notiſſima. Apulei. l. c. *Symphoniae dehinc ſuaues, fiſtulaeque modulis dulciſſimis perſonabant. Eas amoenus lectiſſimae iuuentutis veſte niuea et cataclyſta praenitens ſequebatur chorus, carmen venuſtum iterantes, quod Camoenarum fauore ſolers poeta modulatus edixerat, quod argumentum referebat interim maiorum antecantamenta votorum. Ibant et dicati magno Serapi tibicines, qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram familiarem templi deique modulum frequentabant.*

v. 576. *ſubmiſſis admugit cornibus Apis.* Hoc de ſimulacro eius intelligo, quod quoque in pompa portabatur. Apulei. l. c. *Erat et bos omniparentis deae foecundum ſimulacrum, quod reſidens humeris ſuis proferebat vnus e miniſterio beato greſſu geſtuoſo.* Ceterum de Api v. III. 17 ſeq.

v. 577. *tua ſacra,* pompam illam conſularem Honorii quaſi numinis.

Tibridis et Latii ſoboles. Conuenit in vnum
Quidquid in orbe fuit procerum, quibus auctor honoris
Vel tu, vel genitor. Numeroſo Conſule Conſul
Cingeris, et ſocios gaudes admittere patres.
Illuſtri te prole Tagus, te Gallia doctis
Ciuibus, et toto ſtipauit Roma Senatu.
Portatur iuuenum ceruicibus aurea ſedes,
Ornatuque nouo grauior Deus. Aſperat Indus
Velamenta lapis, pretioſaque fila ſmaragdis

v. 578. *Tibridis et Latii ſoboles* i. e. Romana et Latia nobilitas. *conuenit in vnum* cet. Dies, quo conſules munus adibant ſuum, ab omnibus eorum amicis et clientibus concelebrari ſolebat, qui vndique e locis ſaepe longinquis eam ob rem conuenerant, literis interdum euocati, vt liquet ex Symmachi epiſtolis compluribus e. g. IX. 112 et 113. Colligi inde facile poteſt, quanta fuerit multitudo Auguſti alicuius pompam concelebrantium.

v. 579. 580. *quibus auctor honoris Vel tu vel genitor* i. e. omnes, quos vel tu vel genitor honoribus auxiſtis. *Auctorem* eſſe alicuius, qui hunc ad honores promouerit, animaduertit Barthius. *numeroſo conſule*, multis conſulibus honorariis, quibus conſularis dignitas praemii honorisque ſummi gratia delata erat codicillis ab Imperatore impetratis, quorum formulam refert Caſſiodor. Variar. I. 10. cf. Auſon. in Panegyr. Vet. XI. 13. 3.

v. 581. *Tagus*, Hiſpania. Hiſpaniae nobilitas praecipue nominatur, quia Honorius ex illis terris originem ducebat. *doctis*. Gallia tunc temporis vel Italiam ipſam ſuperabat doctorum imprimis eloquentium virorum copia. interpp. ad Rutil. It. I. 209.

v. 584. *aurea ſedes*. ſupra 569 ſeq.

v. 585. *Ornatu nouo*, conſularibus inſignibus. Sidon. Apollin. carm. II. 209. *grauior deus*. ſupra 565 ſeqq. *grauior* eſt auguſtior veſtium magnificentia et ſplendore pompae. Ad pondus ornatu auctum, vt Gesnerus exiſtimat, non reſpicitur. *aſperat*, bene de gemmis (*Indus lapis*), pro: diſtinguit.

v. 586. *pretioſa fila ſmaragdis Ducta*. Lineas intelligit ſmaragdorum (*Smaragdenſchnüre*) quibus Imperator erat ornatus, vt in numis conſpiciantur eorum imagines ornatae.

Ducta virent. Amethyſtus ineſt, et fulgor Iberus
Temperat arcanis hyacinthi caerula flammis.

v. 587. 588. *amethyſtus.* Ioan. Becmannus in libro, *Vorrath kleiner Anmerkungen über mancherley gelehrte Gegenſtände* inſcripto P. III. pag. 403 ſeqq. vbi hunc et ſequentes verſus Claudiani illuſtrare tentat, intelligit *amethyſtfarbige Bergkryſtalle, oder Quarze.* laudatque Plin. H. N. XXXVII. ſect. 41. *et fulgor Iberus Temperat arcanis hyacinthi caerula flammis.* Locus eſt difficilis. Barthius ſub *fulgor Iberus* carchedonios intelligit, carbunculorum genus ſeu pyroporum. Et fatendum ſane eſt, ex illorum natura illud, *arcanis flammis,* quodammodo poſſe explicari v. Plin. H. N. XXXVII. ſect. 30. Verum, quum illi apud Naſamonas in montibus naſcerentur, et Carthaginem nouam deportari ſolerent, vix illa vrbe poterant deſignari nedum Ibero. Non magis *Calaica* gemma locum poteſt habere Plin. l. c. ſect. 43. *Fulgor Iberus* videtur auri eſſe, cuius magna vis olim in Hiſpania erat. Lucan. VII. 755. Senec. Thyeſt. 352 ſeqq. et Plin. H. N. III. ſct. 4. ait, Hiſpaniam auri metallis totam ſcatere. *Fulgur* pro: auro, habet quoque Sidon. Apollin. carm. XV. 129 ſeq. *Ebria non ſolum ſpirat conchylia ſandix, Inſertum nam fulgur habet, filoque rigenti* cet. Iam vero Plin. H. N. XXXVII. ſect. 41. dicit, primo quoque adſpectu gratum eſſe hyacinthum, euaneſcere autem antequam ſatiat, adeoque non implere oculos, vt paene non attingat, marceſcentem celerius nominis ſui flore. Puto itaque lamellulas aureas his gemmis eſſe ſuppoſitas, vt ſplendor earum auri fulgore augeretur. Hoc factitatum eſſe in aliis gemmis auctor eſt idem Plin. l. c. ſect. 31, vbi ait: *tertium* (ſardarum genus eſt) *quod argenteis bracteis ſublinitur.* ſect. 20. berylli dicuntur malle auro carere; addit, quosdam putare, eos gratiores fieri addito auro. ſect. 42. chryſolitis ſubiici orichalcum. Hac ratione, quam tamen pro vera vendere non auſim, optime poſſit explicari *arcanis flammis*, quandoquidem ipſum aurum non adparet, quod ſplendorem hyacinthi ſuo fulgore anget. *hyacinthi caerula* i. e. caeruleum hyacinthi colorem. Ceterum gemma, quam veteres hyacinthum vocabant, differt a noſtro hyacintho; hic eſt flammei coloris, ille purpurei ſeu violacei, et ad illas gemmas pertinet, quae *rubini* nunc vocantur. Becmannus l. c. ſub *fulgore Ibero* auri ſplendorem quoque in-

Nec rudis in tali ſuffecit gratia textu;
Auget acus meritum, picturatumque metallis
Viuit opus, multaque ornantur iaſpide cultus,
Et variis ſpirat Nereia bacca figuris.
Quae tantum potuit digitis mollire rigorem
Ambitioſa colus? vel cuius pectinis arte
Traxerunt ſolidae gemmarum ſtamina telae?

telligit, putatque, per hyacinthum lucere fila aurea, quae gemmis illis eſſent inſerta. Equidem ab auro fulgorem repetam eo, quo erant incluſae, niſi forte gemma illa per ſe iam fulgorem aureum emiſerit, quod probabile eſt ex Lactant. Phoen. 137 ſeq. *Ingentes oculi; credas geminos hyacinthos, Quorum de medio lucida flamma micat.*

v. 589. *rudis gratia* eſt materia ipſa praeclara et magni pretii, nullo artificis opere adhuc diſtincta. Intelligit autem trabeam purpuream gemmisque diſtinctam. Illam ait non ſuffeciſſe, niſi pretium eius auctum fuiſſet pictura acu facta.

v. 590. *metallis*, filis aureis argenteisque.

v. 591. *Viuit opus.* De figuris ad viuum expreſſis. *ornantur.* Markland. ad Stat. ſilv. I. 1. 21, II. 3. 53 legendum cenſet *animantur*, quod ſane melius medium occupat inter *viuit* et *ſpirat*, et eligendum eſſet, ſi librorum ſcriptorum auctoritate niteretur. *iaſpide.* Becmannus l. c. adamanta, *Diamant*, intelligit. cf. Orph. λιθικα v. Becmann. *Beyträge zur Geſchichte d. Erf.* 5. pag. 82. Marbod. de Gemmis pag. 8. et 19. *cultus*, veſtimenta.

v. 592. *Nereïa bacca*, margarita, quia in conchis marinis naſcitur. *variis ſpirat figuris.* Heinſius melius putat *varias — figuras*, quod mihi quidem perſuadere non poſſum. Exempla, quae ab illo laudantur, aliena eſſe videntur. Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 157. et Grat. Cyneg. 375. et cum quarto et cum ſexto caſu hoc verbum docet conſtrui. Verum vis et poteſtas diuerſa, quae ſubiicitur huic verbo modo hunc modo illum caſum requirere videtur. H. l. inuerſio eſt, pro: variae figurae ſpirant Nereïa bacca i. e. pictae ſunt margaritis.

v. 594. 595. *Ambitioſa colus*, quae colus hoc opere quaſi gloriam captabat. Epithet. ad digitos proprie pertinet aut ad eum, qui colum tractauit. Minus bene Geſnerus: *ambitioſa* dicitur, quod illam ambit lana, quod circa illam currit fuſus. *Ingenioſa*, quod Heinſius pro-

Inuia quis calidi ſcrutatus ſtagna profundi
Tethyos inuaſit gremium? quis diuitis algae

bare videtur, interpretamentum ſapit. *Quae colus* dictum pro: quis nendo. *mollire tantum rigorem* i. e. fila tam tenuia ex auro argentoue trahere, vt aeque tractabilia eſſent, ac ſerica. Ovid. Faſt. III. 817 ſeq. Heroid. III. 70. Met. II. 411. *pectinis arte. Pecten* poſitum eſt pro tota machina textoria, vt ſaepius eius ſit mentio, quando de textura ſermo eſt. Ovid. Met. VI. 53 ſeqq. Heyne ad Virgil. Aen. VII. 14. *telae* h. l. trama. Virgil. Georg. I. 294. *ſolidae* vocantur, quia ex auro argentoue ſunt. Huic tramae inſeritur pectinis ope ſubtemen, quod *ſtamina* ſignificat, quae h. l. ſimpliciter fila notant, quum alias ſint fila robuſtiora in longum porrecta, inter quae ſubtemen traiicitur. *gemmarum ſtamina.* Textura ſpeciem praebebat, quaſi gemmarum fila ſubteminis loco adhibita fuiſſent. Senſus: cuius ars inſeruit filis aureis et argenteis gemmarum fila. Parum adtendens Becmannus, poetam non rei veritatem reſpicere, ſed ſpeciem, omnia tamquam proprie dicta accipit, ſibique ipſe creat difficultates non ſuperandas. Exiſtimat de filorum confectione h. l. ſermonem eſſe, hoc indicare *traxerunt.* Vellem accuratius ſingula verba illuſtraſſet. *Cuius pectinis arte* dictum pro: cuius texendi arte. Martial. XIV. 150. *Solidae telae*, fila aurea, *traxerunt*, acceperunt *gemmarum ſtamina* i. e. illis inſertae ſunt gemmarum lineae. Ille autem vir doctiſſimus ſub *pectine* intelligit inſtrumentum, quo aurum in fila diducitur, quo vſos eſſe veteres valde eſt probabile, quamquam eius, vt multorum aliorum, mentio nuſquam fit, de quo tamen h. l. non eſt cogitandum.

v. 596. *calidi profundi*, maris eoi, Arabici ſeu Indici. Plin. H. N. XII. ſect. 41. De ignibus ſubterraneis non cogitauit poeta, vt ſtatuit Geſnerus.

v. 597. 598. *Tethyos gremium*, maris fundum. Quae ſequuntur, impedita ſunt. Quidnam eſt enim *diuitis algae germina?* De coraliis explicat Barthius, verum dubitat ipſe. Geſnerus autem docuit, ea non poſſe h. l. intelligi, quia ſecundum Plin. H. N. XXXII. ſect. 11. in Italiae Galliaeque litoribus meliora quam in Rubro Perſicoue mari inuenirentur. Simpliciſſimum quidem eſſet *actae* legere pro *algae*, et lapillos pretioſos intelligere, quae in litoribus calidarum regionum, *inter flagrantes arenas*, inueniuntur aut reperiri

Germina flagrantes inter quaeſiuit arenas?
Quis iunxit lapides oſtro? quis miſcuit ignes
Sidonii rubrique maris? Tribuere colorem
Phoenices, Seres ſubtemina, pondus Hydaſpes.
Hoc ſi Maeonias cinctu graderere per vrbes:
In te pampineos transferret Lydia thyrſos;

exiſtimabantur. Forſan autem *germina algae* margaritas vocat poeta, quia in alga, i. e. in litore reperiantur. infra XLVIII. 14 ſeq. *Tum pulchros ſuperat cultus et quidquid Eois Indi litoribus rubra ſcrutatur in alga.* Auſon. Idyll. X. Moſell. 68 ſqq. *Nota Caledoniis talis pictura Britannis, Cum virides algas et rubra coralia nudat Aeſtus et albentes concharum germina baccas* cet. Becmannus intelligit fucum (*das Moos, die Flechte*) quo lana ante erat imbuenda, quam purpura tingeretur. Huic autem rationi repugnare videtur epith. *diuitis*, vixque probabile eſt, fucum a poeta inter aurum et gemmas eſſe poſitum.

v. 599. *Quis iunxit lapides oſtro?* Burmanno diſplicet *iunxit*, dicitque, *iungere* lapides purpurae nullam eſſe artem, praefert itaque *tinxit* ex coni. Verum h. l. de artificio ſermo eſt, quo elaboratae ſunt Honorii veſtes. Senſus: quis tam artificioſe gemmas in veſte purpurea compoſuit. *Lapides* quidam putant eſſe vniones. v. Broukh. ad Tibull. I. 9. 39. Sil. Italic. XII. 231. Margaritas certe gemmas vocari liquet ex Ammian. Marcell. XXII. 4. *Notum eſt enim, ſub Maximiano Caeſare vallo regis Perſarum direpto, gregarium quemdam poſt ſacculum Parthicum, in quo erant margaritae, repertum, proiectis imperitia gemmis, abiſſe pellis nitore ſolum contentum.* *Ignes* h. l. et gemmae ſunt et purpura propter fulgorem et ſplendorem. *Sidonii maris ignes* purpura eſt a Tyriis confecta, et *ignes rubri maris* margaritae aut gemmae. Propert. II. 13. 17 ſeq. Tibull. II. 4. 27 ſeqq. III. 3. 17 ſeq. et IV. 2. 15 ſqq. Iteratum eſt prius: *quis iunxit lapides oſtro? tribuere colorem* ſc. veſti.

v. 601. *ſubtemina* h. l. fila. Tibull. IV. 1. 121. materiam veſtis. *pondus*, gemmas, aurum. cf. V. 243. VII. 4. *Hydaſpes*, India. Propert. II. 18. 10.

v. 602. *Maeonias*, Lydias.

v. 603. *transferret Lydia* cet. Dubium, quid voluerit poeta, vtrum: Lydia te praeferret Baccho, an: Lydia exiſtimaret, te Bacchum eſſe. Dixeris, ex eiusmodi

In te Nyſa choros; dubitarent Orgia Bacchi
Cui furerent; irent blandae ſub vincula tigres.
Talis Erythraeis intextus nebrida gemmis
Liber agit currus, et Caſpia flectit eburnis
Colla iugis; Satyri circum, crinemque ſolutae
Maenades adſtringunt ederis victricibus Indos;

cultu errorem illum naſci non potuiſſe, magis fortaſſe ex pulcbritudine et iuueneſcente Honorii aetate, ſed cultui diſerte cauſa ſeu erroris ſeu dubitationis h. l. adſignatur. Quo cultu autem poetae antiquiores Bacchum finxerint, diſces ex locis, quae Ruperti laudat ad Sil. Italic. VII. 194. *pampineos thyrſos.* Senſus: bacchantes cum haſtis pampinea fronde circumuolutis ad te ſe conuerterent tamquam ad verum Bacchum ſeu Baccho potiorem.

v. 604. *Nyſa,* vrbs Indica, vel mons, in quo Bacchus a nymphis educatus eſſe dicitur. Schol. ad Ariſtoph. Ran. 218. Diod. Sic. III. 64. Heyne ad Apollod. pag. 563. et ad Virgil. Aen. VI. 806. *orgia*, οἱ ὀργιάζοντες.

v. 605. *Cui furerent.* Sacra Bacchica cum furore peragebantur, ſeu erant enthuſiaſtica, vt notum eſt. *cui* i. e. in cuius honorem ſacra celebrarent Stat. Theb. VII. 678 ſeq. *tigres.* Horat. od. III. 3. 13. Sil. Italic. XVII. 647 ſqq.

v. 606. *Erythraeis gemmis* i. e. gemmis e mari rubro. Tibull. II. 2. 15 ſeq. et III. 3. 17 ſeq. Martial. VIII. 28. 14. Alii a rege Erythra alii a colore rubro vocem ducunt cf. Freinshem. ad Curt. VIII. 9. 14. *nebrida*, pellem hinnuli, qua Bacchus et Bacchae erant induti. cf. Iani ad Horat. od. I. 18. 11. Ovid. Met. VI. 592. In eo, quod poeta gemmis Indicis nebrida Bacchi diſtinctam voluit, ſuae aetatis guſtum ſecutus eſt, quae, vt in dicendi ratione ita et in corporis cultu longiſſime a priſtini temporis ſimplicitate abfuit.

v. 607. 608. *Caſpia colla,* tigrides Caſpiae, a Caſpiis, Aſiae populo, ad mare Caſpium. Epitheta huius ferae a regionibus petita ſunt, vbi ferociſſimae naſcuntur, inde Armeniae, Hyrcanae, Caucaſiae cet. dicuntur. *eburnis iugis.* Bacchus triumphans forſan reſpicitur. cf. Tibull. I. 7. 8.

v. 609. *Maenades.* Bacchum in expeditionibus comitabantur Maenades haſta pampinea armatae. Maenas armata occurrit apud Sil. Ital. III. 102. *hederis* pro vinculis vtebantur.

Ebrius hoſtili velatur palmite Ganges.
Auſpice mox laetum ſonuit clamore tribunal;
Te Faſtos ineunte quater ſolemnia ludit
Omina Libertas. Deductum Vindice morem
Lex celebrat, famulusque iugo laxatus herili
Ducitur, et grato remeat ſecurior ictu.
Triſtis conditio pulſata fronte recedit;
In ciuem rubuere genae, tergoque remouit

v. 610. *Ebrius Ganges* in vinum mutatus cf. ſupra I. 250 ſeq. et Nonni Dionyſ. XVII. 112. Seu in perſonam Ganges mutatus Bacchumque victorem ebrietate ſua teſtans cogitandus eſt. *hoſtili velatur palmite.* Si perſonam cogitas, *velatur* h. l. eſt vincitur. Palmitum vſus in vinciendo notus eſt ex Calpurn. Eclog. III. 71 ſeq. cf. Sidon. Apoll. carm. XXII. 41 ſeqq. *Corniger inde noui fit Ganges pompa triumphi. Cernuus impexam faciem ſtetit ore madenti et Arentes vitreis adiuuit ſletibus vndas. Coniectas in vincla manus poſt terga reuinxit Pampinus. Hic ſenſim captiuo humore refuſus Sponte refrondeſcit per roſcida brachia palmes.* Si fluuium: *velatur* exprimit, vites repente natas eſſe in ripis.

v. 611. *Auſpice clamore* i. e. adclamationibus felicia omina praeſagientibus. cf. Ael. Lamprid. in Alexand. Sev. 6 ſeqq.

v. 612. 613. *quater* pro: quartum. *Libertas*, proprie conſul, qui munus ſuum tunc temporis manumiſſione ſolenni auſpicabatur. cf. Valeſ. ad Ammian. Marcell. XXII. pag. 211. *omina*, ipſam manumiſſionem, quae boni ominis erat, quum actu benefico munus conſularis iniretur. *ludit;* ad leuitatem actus illius pertinet. Notum eſt, in libera quoque republica conſules a rebus leuibus munus ſuum auſpicari ſolitos eſſe. *Vindice.* Nota res eſt ex Liv. II. 5.

v. 614. *Lex celebrat* pro: ex lege ſeu de more a conſule celebratur ille actus ſolemnis.

v. 615. *grato ictu* v. n. ad Perſ. V. 88. *ſecurior*, non amplius plagis obnoxius.

v. 616. *Triſtis conditio*, ſeruilis conditio, ſeruitus. *pulſata fronte.* v. n. ad Perſ. l. c.

v. 617. *In ciuem rubuere genae* i. e. illico, vt rubuere genae, alapa percuſſae, ciuis ex ſeruo factus eſt. Iam Tiberius ſeruos ſuos alapa manumittere ſolebat Phaedr. II. 5. in fine. qui mos per alapam manumittendi tunc ſolemnis videtur fuiſſe. Sidon.

Verbera permiſſi felix iniuria voti.
Proſpera Romuleis ſperantur tempora rebus
In nomen ventura tuum. Praemiſſa futuris
Dant exempla fidem. Quoties te curſibus aeui
Praefecit, toties acceſſit laurea patri.
Auſi Danubium quondam tranare Gruthungi
In lintres fregere nemus. Ter mille ruebant
Per fluuium plenae cuneis immanibus alni.
Dux Odothaeus erat Tantae conamina claſſis
Incipiens aetas et primus contudit annus.

Apollin. carm. II. 543 ſeqq. ad *Vlpia poſcunt Te fora, donabis quos libertate Quirites, Quorum gaudentes exceptant verbera mulae.*

v. 618. *iniuria*, alapa illa infracta. *felix*, ſupra v. 615, *gratus ictus*. *permiſſi*, conceſſi, indulti Stat. ſilv. I. 2, 3. ſeq. *iniuria voti*, quam iniuriam, ritum manumittendi ſolemnem, vouerat.

v. 620. 621. *In nomen ventura tuum. In nomen tuum* interpretor: in annum, qui tuo nomine, tam felix omen habente, inſignitus eſt. *praemiſſa futuris Dant exempla fidem.* Senſus: Conſulatus tui tres priores, in quibus res praeclare geſtae ſunt, ſpondent, in reliquis ſeu futuris eadem fore. *curſibus aeui* i. e. annis, quibus ſingulis certus temporis curſus abſoluitur.

v. 622. *Praefecit* ſc. pater. Quoties te conſulem fecit. *laurea*, victoria. Quae geſta erant, ea tribuuntur felicitati et auſpiciis Honorii.

v. 623. *Gruthungi*. v. Zoſim. IV. 35 et 38. Barbari, quodcunque tandem nomen eorum fuerit, nam in illo magna eſt apud ſcriptores varietas, Odotheo rege auſi Iſtrum tranſire, magna clade a Promoto duce repellebantur. A. C. 386.

v. 624. *In lintres* cet. Nauium numerum hoc deſignat. Lucan. I. 306. Stat. Achill. I. 428 ſeqq. Sidon. Apollin. carm. VII. 325 ſeq.

v. 625. *cuneis*. Barbarorum multitudinem notat, quae lintrem complet. Heinſ. ad Sil. Italic. IV. 144. *immanibus*, ad mores feros ſpectat.

v. 627. *Incipiens aetas*. cf. n. ſupra ad v. 154 ſeq. et ad 366 ſeq. Heinſius cenſet, poſſe etiam legi *incipiens aeſtas*. *primus annus*, primus conſulatus. *contudit*. Quod factum eſt, auſpiciis Honorii tribuitur. De voce ipſa v. Burmann. ad Ovid. Faſt. IV. 628. Iani ad Horat. od. III. 6. 10. infra XXVIII. 302.

Submerſae ſedere rates; fluitantia nunquam
Largius Arctoos pauere cadauera piſces;
Corporibus premitur Peuce; per quinque recurrens
Oſtia barbaricos vix egerit vnda cruores.
Confeſſusque parens Odothaei regis opima
Rettulit, exuuiasque tibi. Ciuile ſecundis
Conficis auſpiciis bellum. Tibi debeat orbis
Fata Gruthungorum, debellatumque tyrannum.
Iſter ſanguineos egit te Conſule fluctus:
Alpinos genitor rupit te Conſule montes.

v. 628. *ſedere.* Burmannus coni. *ſidere*, vt a *ſido* deriuetur, quod proprie de naui in fundum eunte dicatur. v. eundem ad Quintil. Inſt. II. 1. et ad Petron. 94. Equidem *ſedere* h. l. eſſe puto: haeſere in fundo.

v. 629. *Arctoos piſces.* Piſces in Ponto, in quem devexiſſe Iſtrum cadauera fingit.

v. 630. *Peuce*, inſula inter dextima duo Iſtri oſtia. *per quinque.* Herodot. IV. 47. πεντάστομον Iſtrum adpellat. cf. infra XXVI. 337. Dionyſ. Perieg. 301. Tacitus d. morib. G. et Plin. H. N. IV. 12. ſex oſtia ei tribuunt. Ovid. Triſt. II. 189 ſeq. et Valer. Flacc. VIII. 185 ſeqq. cum Strabone VII. pag. 212. ſeptem. *recurrens* pro: decurrens. Gesnerus docte hoc dictum ex illa ſententia putat, quae fluuios omnes e mari oriri, eodemque recurrere ſtatuit.

v. 631. *Confeſſus*, ſe quidem duce ſed tuis auſpiciis rem actam eſſe. v. n. ad VII. 89. et ſupra 621 ſeq. Zoſimus, quem tamen inuidiae ſuſpicio premit, negat Theodoſium proelio interfuiſſe, omnemque eius victoriae gloriam ad Promotum defert.

v. 633. 634. *ſecundis auſpiciis*, ſecundo conſulatu. *ciuile.* Eugenius debellatus eſt. *tibi debeat omnis* cet. ſubintellige: dii volunt, vt; aut ſimile aliquid.

v. 636. 637. v. 637. *Alpinos genitor rupit te conſule montes* ſola Iſengrinii Baſilienſis edit. ex antiquiſſimo libro caſtigata habet. Heinſius hunc expungit vt languidum et Claudiano indignum. Barthius eundem retinuit et Gesnerus hiſtoricis rationibus pro eo pugnat. Verum eſt, Claudianum repetere ſolere, quae poſuerit, ſed ſemper fere ita, vt aucta vi eadem alia ratione iteret. Equidem non hunc modo verſum ſed etiam priorem 636. ex explicatione v. 636 ſeq. natum puto ad tranſitionem v. 638. *ſed* cet. explicandam. Quodſi

Sed patriis olim fueras successibus auctor,
Nunc eris ipse tuis. Semper venere triumphi
Cum trabeis, sequiturque tuos Victoria fasces.
Sis precor assiduus Consul, Mariique relinquas
Et senis Augusti numerum. Quae gaudia mundo,
Per tua lanugo quum serpere coeperit ora,
Quum tibi prodiderit festas nox pronuba taedas!
Quae tali deuota toro, quae murice fulgens
Ibit in amplexus tanti Regina mariti?
Quaenam tot Diuis veniet nurus, omnibus aruis,
Et toto dotanda mari? Quantusque feretur

vero v. 636. retinendus indicatur, et sequens retinendus erit, ne manca fiat repetitio. Ceterum varium vsum τοῦ *rumpere* apud poëtas multis exemplis illustrarunt Heins. et Burmann. ad Valer. Flacc. I. 4. Mirum videri h. l. possit, poetam tertii consulatus Honorii mentionem nullam facere, qui fuit A. C. 396, quo tamen anno et Rufinus interfectus et Getis sub Alarico clades a Stilichone illata est Oros. VII. 37. Zosim. V. 7. Noluit hoc fortasse, vt gloriam rerum gestarum, quam alioquin Honorii auspiciis tribuere debuisset, Stilichoni illibatam seruaret.

v. 638. *auctor*, auspiciis sc. tuis.

v. 639. 640. *Nunc eris ipse tuis*, vt Imperator et consul. *semper venere triumphi* cet. Non vniuerse dictum puto, sed consulatus (*trabeas*) Honorii respici. Elegans Burmanni coniect. *suos* pro *tuos*. exprimit enim Victoriam Honorii trabeis additam et propriam. *relinquas*, superes. *Marii*, septimum consulis. Lucan. II. 130.

v. 642. *Augusti* tertium decimum consulis. Sueton. August. 26. cf. Auson. in Panegyr. Vet. XI. 11. Gesnerus existimat, Domitianum XVII consulem ominis causa non esse appellatum.

v. 644. *nox pronuba* vocatur h. l., quia ex vetere ritu deductio sponsae cum facibus in domum sponsi ad vesperum fiebat, et quia concubitu nuptiae potissimum celebrantur. *prodiderit*, protulerit. Heins. laudat Virgil. Aen. II. 260. Valer. Flacc. VIII. 17. vbi v. Burmann. Plura ad pronubae officium spectantia leges in Epithal. Laurent. et Mar. Poet. l. m. T. IV. P. II. a. v. 67 seqq.

v. 645. *deuota*, destinata.

v. 647. *Diuis*, maioribus tuis. *omnibus aruis Et toto dotanda mari* i. e. omnibus diuitiis et maris et terrae,

Idem per Zephyri metas Hymenaeus et Euri!
O mihi ſi liceat thalamis intendere carmen
Connubiale tuis, ſi te iam dicere patrem!
Tempus erit, quum tu trans Rheni cornua victor,
Arcadius captae ſpoliis Babylonos onuſtus,
Communem maiore toga ſignabitis annum,
Crinitusque tuo ſudabit faſce Suëvus;
Vltima fraternas horrebunt Bactra ſecures.

ſc. vt te digna veniat. Comparant Virgil. Georg. I. 31 ſq.

v. 649. *quantusque feretur* cet. Senſus: quantopere illae nuptiae celebrabuntur et per Occidentem et per Orientem.

v. 650. *intendere.* vel: intendere fides ſeu neruos ad carmen in nuptias tuas, vel: intendere carmen, vt telum aliquod, nuptiis. Pindar. Olymp. II. 150 et 160 ſeqq. Sil. Italic. II. 114.

v. 653. *Babylonos.* Nemeſian. Cyn. 72. Martial. VIII. 28. 17.

v. 654. *maiore toga.* Vtroque Auguſto conſulatum ſimul gerente, quo toga ſeu conſulatus maiorem etiam dignitatem accepturus ſit.

v. 655. *ſudabit faſce.* Ille conſulatus pernicici ſeu grauis erit Sueuis. Minus bene Gesnerus: Sueuus gerebit faſces. Nam barbaros ad faſces gerendos adhibitos eſſe nusquam me memini legere. Barthius ſub *faſce* ſarcinam militarem intelligit, laudans Virgil. Georg. III. 346 ſeqq. hoc ſenſu: ſub te militabit. *crinitus Sueuus.* Tacit. de Mor. G. 38. Inſigne gentis obliquare crinem nodoque ſubſtringere cf. Iuuenal. XIII. 164 ſeq.

v. 656. *Bactra*, regia Bactrianae regionis. Victoriae de Germanis Parthis et Indis ſaepius a poetis Imperatoribus votae atque praedictae ſunt, quam ab his reportatae. Sil. Ital. III. 612 ſeqq. Sidon. Apoll. carm. VII. 600 ſeqq.

IX.

CL. CLAVDIANI
IN NVPTIAS
HONORII ET MARIAE
PRAEFATIO.

ARGVMENTVM.

In nuptiis Pelei et Thetidos, quas omnes dii in Chironis antro in monte Pelio concelebrabant, Terpsichore musa prima cecinit molle carmen rebus ac tempori aptum, quod Ioui reliquisque diis probabatur, Centauris autem et Faunis minus. Septimo tandem die Apollo ipse lyram tentat, nobiliusque carmen canit, quo Achillem praedicit ex illo matrimonio esse naturum.

Surgeret in thalamum ducto quum Pelion arcu,

COMMENTARIVS.

Hoc carmen, quo epithalamio prolusit, inter pulcherrima censendum est, cui, vt ex argumento facile colligi potest, peruersum quorundam hominum iudicium de carminibus, quae prius in nuptias Honorii et Mariae scripserat (fescennina putantur fuisse) ansam praebuit. Simplicem sententiam: *quos prius fudi versus, ii quibusdam, quia molles essent, minus placebant: iam carmen sublimius pangam*, antiqua narratione de Pelei et Thetidos nuptiis inuolutam eleganti consilio extulit ita, vt hac prolusione nihil aptius cogitari possit, et oblique simul quasi id non agat, stuporem notat eorum, qui iniqua censura ipsius indignationem prouocauerant, verum ita, vt summam humanitatis speciem in ipsa castigatione exhibeat. Illa autem narratione apte vtitur. Comparantur enim tacite Honorius et Maria cum Peleo et Thetide, ipsi conuiuae cum diis, et spes ex illo matrimonio futura cum Achille. Sub Iove intellexit forsan Stilichonem; ipse se cum Musa et Apolline comparat. Centauri et Fauni iniqui sunt censores. Absit autem, vt

Nec caperet tantos hospita terra Deos;

omnia ad viuum resecemus, quod in nulla imagine, qua poeta aliquis vtitur, nec in similitudine vlla fieri debet, nisi omnem venustatem iugulatam velis. Ad dialectices praecepta philosophi omnia reuocent vt par est, poetis liceat liberiori cursu ferri, easque similitudines sectari, quae, etiamsi in omnibus, vel minimis rebus, id quod fieri omnino nequit, non conueniant cum re depingenda, venustissimis tamen imaginibus pulchri sensum maxime delectent. De re ipsa v. Homer. Il. ω. 61 seqq. Pindar. Pyth. III. 165 seqq. Nem. V. 40 seqq. ibi Schol. Catull. LXIV. ibi Doering in praef. adde Euripid. Iphig. in Aul. 1036 seqq. Quint. Calab. IV. 131 seqq.

v. 1. *Pelion* Thessaliae mons, sedes Centaurorum. *quum surgeret arcu ducto in thalamum* i. e. quum specus in illo monte exstrueretur et adornaretur, vt nuptiae Pelei et Thetidos in eo possent celebrari magna deorum frequentia. In monte autem exstructum esse specum, indicat *surgeret*, et de specu sermonem esse, *ducto arcu* innuit. *Thalamus* autem hic locus est, vbi nuptiae celebrantur, non conclaue aliquod peculiare ab illo diuersum. Gesnerus *arcu ducto* explicat: camera formata ex viridibus in thalamum surrexit, magnifice eductum et exornatum est antrum Pelion. Apud Catull. LXIV. 289 seqq. quidem de frondibus et arboribus sermo est, quibus tamen non camera exstruitur, sed antri vestibulum exornatur, vt solebant Romani postes in nuptiis. Prior ratio mihi magis placet, quum quia antrorum mentio fit v. 10, tum quia ingenio Claudiani, qui noua et inusitata amat, accommodatior esse videtur. *Arcum* veteres hoc sensu non dixisse, sed *fornicem*, obseruat Spanhem. d. V. et P. N. XIII. pag. 653, addit tamen, ita vsurpatum esse a Sueton. in Claud. 1 et 11. et a Tacito (Annal. XV. 8.) Sic ab Ovid. Met. III. 30. *Ducere* saepe ponitur pro: struere. Broukh. ad Propert. I. 7. 1. Oudendorp. ad Lucan. VI. 39. cf. Ovid. Met. III. 159 seq. Illo *surgunt* non solum exstructio oculis quasi proponitur, sed ad sensum accommodate ipsum opus quodammodo animatur. Hunc versum ita imitatus est Sidon. Apollin. carm. X. 1 seq. *Flucticolae quum festa nurus Pagasaea per antra Rupe sub Aemathia Pelion explicuit.*

v. 2. *tantos*, tantam multitudinem. Omnes enim dii adfuisse dicuntur. cf. Homer. Il. ω. 62 seq. Apollon. Rhod.

Quum ſocer aequoreus, numeroſaque turba ſororum
  Certarent epulis continuare dies;
Praeberetque Ioui communia pocula Chiron,
  Molliter obliqua parte refuſus equi;
Peneus gelidos mutaret nectare fontes,
  Oetaeis fluerent ſpumea vina iugis:
Terpſichore facilem laſciuo pollice mouit

IV. 807 ſeqq. Quint. Calab. IV. 50 ſq. *hoſpita terra*, quae deos exceperat. Nihil aliud exprimitur quam conuiuarum coeleſtium multitudo, rationem autem ipſam, qua id factum eſt, non ad amuſſim exegit poeta.

v. 3. *ſocer aequoreus*, Nereus pater Thetidos, hunc facit poeta epularum praebitorem. *ſororum*, Nereïdum. Numerum earum diuerſe exhibent antiqui. Homer. Il. σ. 39 ſeqq. Heſiod. Theog. 243 ſqq. Propert. III. 5. 33. Apollod. I. 2. 7.

v. 4. *certarent*, operam darent, vt cet. ſtuderent. Aen. Virgil. V. 194. *continuare dies epulis* pro: epulas per plures dies. Burmann. laudat. Ovid. Heroid. XV. 90. Faſt. II. 54.

v. 5. *Chiron*, Centaurus, Pelei amicus, cuius conſilio prudenti, vt quidam narrant, Thetidem debebat. Apollod. III. 13. 3. *communia pocula* ſc. cum reliquis conuiuis. Hilaritas conuiuii indicatur ſummaque familiaritas, qua dii, dignitatis ſuae obliti, aduerſus reliquos conuiuas vſi ſunt. Et dii et qui praeterea aderant, fruebantur paratis; quilibet pro virili laborabat laetitiam communem augere.

v. 6. Habitus Chironis, qui hic pingitur, eodem ſpectat. Oblitus Iovis reliquorumque deorum praeſentiae bonus ille centaurus commoditati ſuae indulget, *molliterque refuſus* i. e. negligenter abiectus et in latus inclinatus, quaſi inter ſuos aequales, ad bibendum Iovem ipſum inuitat. Quae adiecta ſunt: *obliqua parte equi*, picturae centauri in latus inclinati inſeruiunt. Hoc fere poſitu Centaurum feminam pinxit Zeuxis. Lucian. in Zeux. c. 4. T. I. pag. 841. ed. Reiz. cf. Orph. Argonaut. 392 ſeqq.

v. 7. *Peneus* Theſſaliae fluuius notiſſimus. Ipſa natura in nuptiarum honorem mutata eſt. *nectare*. cf. I. 250 ſeq.

v. 8. *Oetaeis iugis*. *Oeta* Theſſaliae mons.

v. 9. *Terpſichore*. Apollinem et Muſas in illis nuptiis ceciniſſe Homerus auctor eſt. Pindar. Nem. V. 40 ſeq. πρόφρων δὲ κἀκείνοις ἄειδεν Παλίῳ Μοισᾶν ὁ κάλλιστος χορός.

Barbiton, et molles duxit in antra choros.
Carmina nec ſuperis, nec diſplicuere Tonanti,
Quum teneris noſſent congrua vota modis.
Centauri, Faunique negant. Quae flectere Rhoeton,
Quae rigidum poterant plectra mouere Pholum!

Noſter ad ſuum conſilium narrationem adcommodat, Muſarum vnam inducens canentem chorumque ducentem et quidem Terpſichoren. In huius delectu nomen ipſum ſecutus eſſe videtur, quod molles modos ei tribuit, tum etiam, quod illa Muſa dicitur ſaltandi artem inueniſſe. Schol. ad Apollon. Rhod. III. 1. *Barbitos* lyra maior ſeptem chordarum ſono grauiore. *pollice mouit.* vel pollice pulſabantur chordae vel plectro. v. n. ad Perſ. VI. 5. *mouere lyram* ſolemne. Ovid. Amor. I. 1. 12. *facilem*, carmen exprimit non multi ſtudii et laboris, et *laſciuo*, molle et modis et argumento. Illud genus intelligitur, quod cani ſolebat in nuptiis ante thalami fores, dicteria continens iocosque petulantiores. Catull. LXI. 126 ſeqq.

v. 10. *molles choros.* Propert. II. 25. 42. Burmann. ad Calpurn. Eclog. IV. 129, infra XLIV. 52. Saltationis genus intelligit carmini molli et laſciuo conueniens.

v. 11. 12. Diis, iuſtis rerum aeſtimatoribus, probabantur carmina, *quum noſſent congrua vota teneris modis* i. e. quum noſſent modos teneros congruos eſſe votis, nuptiis celebrandis, amoris deſiderio, quo Peleus et Thetis tenebantur, omninoque nuptiarum feſtiuitati. X. 21. Ex his colligi poteſt, poetam iam ante carmen nuptiale condidiſſe, quod iudices nimis ſeueros et moroſos quosdam offenderat, etiamſi et rei et tempori fuiſſet aptum. *modi teneri,* amatorii, molles.

v. 13. 14. *Centauri Faunique negant* ſc. ſibi placere hos cantus. Bene haec in Burmanniana ed. diſtincta ſunt. Gesnerus poſt *negant* habet (,) quo ſenſus plane turbatur. Sub *Faunis* non laſciuos illos deos agreſtes intelligit poeta, quales communi ratione finguntur, ſed rudes indoctos et ab literarum elegantia remotiſſimos, in quorum auribus venuſtus Muſarum cantus perierit. *quae flectere* cet. Non mirum eſt, obtuſo illorum iudicio Muſae cantus diſplicuiſſe, nam quae carmina *Rhoetum* et *Pholum* mouere poterant! Hos autem poſuit, quia eorum feritas et immanitas ex iis, quae in nuptiis Pirithoi et Hippodamiae acciderant, ſatis nota eſt Ovid.

Septima lux aderat coelo, totiesque renato
Viderat exactos Heſperus igne choros.
Tum Phoebus, quo ſaxa domat, quo pertrahit ornos,
Pectine tentauit nobiliore lyram;
Venturumque ſacris fidibus iam ſpondet Achillem,
Iam Phrygias caedes, iam Simoenta canit.
Frondoſo ſtrepuit felix Hymenaeus Olympo,
Reginam reſonant Othrys et Oſſa Thetin.

Met. XII. 210 ſeqq. Virgil. Georg. II. 455 ſeqq. Valer. Flacc. I. 140 ſeqq.

v. 15. 16. *choros* ſc. ſtellarum. Valer. Flacc. V. 566. *renato igne* ad ſtellas pertinet, quae orto ſole euanuerunt. Geſnerus legit *renatus*, vt ad Heſperum referatur, quod minus placet. *Heſperus* v. n. ad Sil. Italic. VII. 639 ſq. Stellae, vbi ſol occidit, poſt Heſperum rurſus ſplendeſcere incipiunt.

v. 17. 18. *Pectine tentavit lyram*, ἀνεβάλλετο, canere incipit lyra. *pectine nobiliore* oppoſitum τῷ *pollice laſciuo* v. 9. *Pecten*, plectrum eſt. *quo*, pectine, ſeu cantu ſublimiore verſibus laſciuis et amatoriis oppoſito. De pectine ſeu plectro cf. Perizon. ad Aelian. V. H. III. 32. 5. *ſaxa domat*, cuius itaque cantus vim et Fauni ſentire potuerunt. Quint. Calab. III. 103 ſeqq. Catullus l. c. 300 ſeqq. remouit ab his nuptiis Apollinem et Dianam, ſapientiusque in hoc rationem inſtituit quam Homerus et reliqui, vt Doering quidem exiſtimat, non omnino mihi perſuadens.

v. 19. *ſacris*, diuinis. *ſpondet* cum delectu pro: canit; auctoritatem enim vaticinantis exprimit.

v. 20. *Phrygias caedes*, res geſtas ſeu potius gerendas olim Graecis ad Troiam, quarum maxima pars Achilles erat futurus. *Simoënta.* Pugnae ad Troiam magnam partem inter Simoënta et Scamandrum factae ſunt. Homer. Il. μ. 21 ſeqq. Heyne de acie Homerica in Commentar. Soc. R. G. T. VI. pag. 154.

v. 21. *ſtrepuit.* Apollinis cantus in Pelio monte Olympum quoque montem pepulit, indeque repercuſſus eſt.

v. 22. *Othrys et Oſſa*, Theſſaliae montes. *reſonant Thetin* Virgil. Eclog. I. 5. *reginam;* erat enim Pelio regi nupta. Apud Catull. l. c. 324 ſeqq. Parcae ſuſtinent Apollinis vices.

X.

CL. CLAVDIANI
DE NVPTIIS
HONORII ET MARIAE.

ARGVMENTVM.

Principio conditio Honorii amantis describitur, qui, in amore rudis, varios, quos sentit, aestus ipse sibi explicare nequit. Omnia, quae ante placuerant, nunc displicent, totusque ille desiderio suo occupatus est. v. 1—10. Praeparat dona sponsae suae, moraeque, quam Stilicho socer facere videbatur, impatiens, tacite secum indignatur, promissa nimis differri, quum tamen more legitimo eam petierit, quam pater sibi despondecit cognatam, nec ipse Augustus ad proci partes descendere erubuerit. Patrem adpellat et matrem, vt tandem puellam, multis nominibus sibi debitam, tradant. v. 10—46. Quibus auditis Amor laetus Cyprum contendit, vbi Veneris est sedes. In montis vertice planities est muro aureo circumdata, quae floret vere perpetuo. In nemore nullae aues inueniuntur, nisi quae Veneri vocem probauerint. Arbores ipsae amoris vim sentiunt. Duo fontes ibi sunt, alter dulcis aquae alter amarae. Amores cum cupidine ibi ludunt. Quaecunque amori insunt, aut amantibus accidere solent, in personas mutata suas ibi sedes habent. v. 47—85. Templum Veneris ipsum gemmis exstructum est. v. 86—96. Amor matrem comentem se inuenit, Gratiis ceu puellis cubiculariis ipsam ornantibus cinctam. v. 97—108. Natum mater victoria superbientem amplectitur, quaeque sit tantae laetitiae causa quaerit. v. 109—116. Honorium suis telis saucium esse gloriatur, remque omnem matri ordine exponit. v. 117—121. Illa, reliquis rebus omissis statim cingulo suo se armat, Amoresque praemio proposito dimittit ad Tritonem sibi arcessendum. v. 122—134. Is tum forte cum Cymothoë ludens ab vno Amorum inuentus ad Venerem raptim adducitur. v. 135—151. Iam poeta Veneris iter per mare describit, quam omnes dii marini comitantur, et Nereides monstris vectae. In itinere dona nuptialia e mari colliguntur. v. 152—179. Venus ad Liguriae oram adpellit petensque Mediolanum praesentiam suam signis manifestat. v. 180—189. Auocato deinde Marte bellum parumper cessare iubet. v. 190—201. Tum comitibus suis partes distribuit, quae cuique peragendae sint in aedibus ad nuptias futuras exornandis et in thalamo magnifice exstruendo. v. 202—227. Quo facto domum sponsae se confert, inuenitque Mariam poetarum libros voluentem, matremque in eius institutione occupatam. v. 228—237. Venus adparet, vtriusque formam admirata

puellam salutat. v. 238—251. *Docet, cuius rei causa iter susceperit, ne nuptiae diutius differrentur. Mariae deberi diadema et genere et maxime pulchritudine atque venustate, qua omnibus antecellat feminis. Ab omnibus gentibus reginam illam agnitum iri.* v. 252—281. *Quibus dictis sponsam ipsa exornat; pompa paratur Honorio deductionis tempus auide exspectante,* v. 282—294. *Milites interea, albis vestibus induti Stilichonem floribus spargunt, eiusque laudes celebrant et res belli domique gestas; formam imperatoriam laudant, aequitatem et iustitiam extollunt, laetitiamque suam ob futuras nuptias significant.* v. 295—341.

Hauserat insolitos promissae virginis ignes
Augustus, pronoque rudis flagrauerat aestu;
Nec nouus vnde calor, nec quid suspiria vellent
Nouerat incipiens, et adhuc ignarus amandi.
Non illi venator equus, non spicula curae,

COMMENTARIVS.

De epithalamiis, ad quod carminum genus hoc quoque pertinet, docte et copiose disputauit Wernsdorf in Poet. lat. m. T. IV. P. II. p. 462 sqq.

v. 1. *ignes* pro amore ardenti poni ex Catullo aliisque satis notum est. Barthius comparat Virgil. Aen. IV. 1 seq. Magis tamen huc pertinere videtur Ovid. Met. X. 252 seq. cf. Apollon. Rhod. III. 284 seqq. Theocrit. XIV. 23. Sensus: virgo promissa, Maria Stilichonis filia, insolitum amoris ardorem Honorio excitauerat.

v. 2. *prono aestu. Aestus* est *pronus*, qui magna et subita incrementa capit Ovid. Met. IX. 560. Amoris aestum declamatorie describit Senec. Hippolyt. 640 sqq. *rudis*, amoris nondum expertus.

v. 3. *calor* i. q. supra *ignes, aestus. nouus*, quem nondum senserat. *nec quid suspiria vellent* i. e. quae causa esset suspirii. Describit Honorium Noster amoris plane rudem. Sciebat quidem, Mariam sibi esse promissam, puellaque ipsi vehementer placebat, nihilominus se sensit ignoto aliquo desiderio teneri, cuius causa iuuenem moribus incorruptis pudiceque institutum adhuc latebat. Erat aliquid praeter formam puellae, quo ad properandos hymenaeos adduceretur, impetus naturae, quem plane intelligere vix iuuenis factus non poterat. cf. Stat. silv. I. 2. 33 seq. Maximiani eleg. III. 7 seqq. Poet. lat. m. T. VI. pag. 331.

v. 4. *incipiens et adhuc ignarus a.* periphras. τοῦ *rudis. Incipiens* sc. amare.

v. 5. *Non illi venator equus. venator* eleganter,

Non iaculum torquere libet. Mens omnis aberrat
In vulnus, quod ſixit Amor. Quam ſaepe medullis
Erupit gemitus! quoties incanduit ore
Confeſſus ſecreta rubor, nomenque beatum
Iniuſſae ſcripſere manus! Iam munera nuptae
Praeparat, et pulchros, Mariae ſed luce minores,

pro: venatorius. Senſ.: ſtudia priora non amplius placebant. Hoc et quae ſequuntur naturae rei ſunt accommodata.

v. 6. 7. *Mens omnis aberrat In vulnus, quod ſixit Amor.* Sic Heinſius optime, eumque ſecutus eſt Geſnerus. *Vulnus* eſt deſiderium amoris. Illud inſpirauit Cupido, is *fixit vulnus*, vt apud Stat. ſilv. I. 2. 85 ſeq. Vt enim *vulnus* pro telo quocunque ponitur, ſic quoque dici poteſt: *figere vulnus*. Iam vero deſiderio hoc totus occupatus erat Honorius, hoc bene expreſſum eſt per: *omnis eius mens aberrat in vulnus* i. e. nihil praeter vulnus ſentit. Nec video ſane, cur ex Heinſii lectione explicandum ſit: vulnus, quod fixit Honorius in pectore Mariae, vt Burmannus arbitratur, quo, vt ipſe vidit, nullus ſenſus idoneus efficitur. Praefert alteram lectionem: *mens omnis aberrat in vultus, quos finxit Amor* i. e. vt ipſe explicat, in vultus Mariae pulcherrimae puellae. Hoc per ſe et bonum ſenſum habet et elegantem, verum dubito, veteres hac ratione pulchritudinem expreſſiſſe, ſaltem ſimile aliquid me vmquam legere apud antiquos poetas non memini. *medullis* pro: imo. Virgil. Aen. II. 288.

v. 8. *Erupit gemitus*, maiore cum vi, quam: ex imo edidit ſeu traxit gemitum, quod apud alios ſaepe occurrit. In *erumpit* vis latet, qua gemitus diu repreſſus tandem ab inuito editur. *incanduit ore* pro: tranſit in ora, ſubit, notat ora; ſed illud maiore cum delectu, quia rubor ignis occulti ſignum eſt vel ab amore vel a pudore ſuſcitati.

v. 9. *Confeſſus ſecreta rubor.* Apollon. Rhod. III. 298 ſqq. Stat. Achill. I. 303 ſq. *beatum* i. e. puellae, cuius poſſeſſione beatum ſe fore putabat.

v. 10. *Iniuſſae ſcripſere manus.* Saepe id non agens ſcribebat nomen, quod totam eius mentem occupauerat. Ovid. ex Ponto IV. 1. 11 ſeq.

v. 11. *luce minores.* cf. Stat. Achill. I. 297 ſeqq.

Eligit ornatus, quidquid venerabilis olim
Liuia, Diuorumque nurus geſſere ſuperbae.
Incuſat ſpes aegra moras, longique videntur
Stare dies, ſegnemque rotam non flectere Phoebe.
Scyria ſic tenerum virgo flammabat Achillem,
Fraudis adhuc expers, bellatriceſque docebat
Ducere fila manus, et mox, quos horruit Ide,
Theſſalicos roſeo pectebat pollice crines.

v. 12. 13. *venerabilis Livia. Liuiam* Auguſti conſecratam eſſe conſtat. *Diuorum nurus* ſunt coniuges et filiae Imperatorum. Gesnerus probabile putat, theſauros Cleopatrae et Orientis, quos Liuia poſſederit, eius mundum cum reliquo inſtrumento per Poppaeas et Fauſtinas etiam ad eos peruenire potuiſſe, qui deinde per vim imperio potiti ſint. Potuit etiam rem poeta ita fingere ex more antiquo, quo iſta κειμήλια ſeruabantur, quum recentiores Imperatores videri cuperent ab antiquioribus originem ducere, aut eiusdem cum illis familiae eſſe. Mihi autem Noſter nihil aliud indicare voluiſſe videtur, quam magnificentiam ornatus. Honorium, ait, ea omnia elegiſſe, quibuscumque Imperatorum feminas olim ornatas fuiſſe fama audiuerit, vt eodem ornatu ſua ſponſa conſpiceretur. *ſuperbae*, magnifice exultae.

v. 14. *ſpes aegra*, diu nempe eluſa et protracta.

v. 15. *Stare dies* de tempore, quod ceſſare videtur, vt *ire dies*, de eo quod in curſu eſt, ſaepe vſurpatur cum delectu pro: eſſe. *rotam*, currum.

v. 16. *Scyria*, Deidamia Lycomedis filiarum vna, inter quas Thetis Achillem cultu puellari eſſe voluit. Pulchritudinem huius puellae depinxit Stat. Achill. I. 293. De fabula v. Ovid. A. A. I. 681 ſeqq. *flammabat Achillem.* Vt graeci καίειν Callimach. H. in Apoll. 49. cf. Stat. Achill. I. 297. Barthius ad eundem Theb. III. 5. h. l. amorem inſpirabat.

v. 17. *Fraudis adhuc expers* i. e. nondum compreſſa ab Achille. cf. Bion. Idyll. VII. 27 ſqq. Stat. l. c. 558 ſqq.

v. 18. *Ide* vicinus Troiae mons, pro: Troiani. Stat. Achill. II. 198.

v. 19. *pectebat.* Ex Propert. III. 8. 14. Petron. 126. videri poſſet, melius eſſe *flectebat*, ſed praeceſſit v. 15. *Theſſalicos*, Achilles erat ex Theſſalia. *roſeo pollice* pulchritudinem indicat. Valer. Caton. Dir. v. 114. *Aut roſeis digitis viridem decerpſerit uvam.* Notiſſi-

Haec etiam queritur secum: Quonam vsque verendus
Cunctatur mea vota socer? quid iungere differt
Quam pepigit, castasque preces implere recusat?
Non ego, luxuriem regum, moremue secutus,
Quaesiui vultum tabulis, vt nuntia formae
Lena per innumeros iret pictura penates;
Nec variis dubium thalamis lecturus amorem
Ardua commisi falsae connubia cerae.

mum est ῥοδοδάκτυλος Homericum.

v. 20. *verendus*, venerabilis.

v. 21. *socer*, Stilicho.

v. 23. 25. *luxuriem moremque* i. e. mores luxuriosorum. *tabulis* sc. pictis. Hoc dicere vult, se non elegisse puellam ex pictis tabulis more regum quorundam, ita vt *lena pictura iret* (iuisset) *per innumeros penates*, i. e. vt pictores misisset per multas aedes, quae puellas formosas continere dicerentur, quo depictis earum formis sibique adportatis pulcherrimam eligeret, sponsamque suam faceret. *Pictura*, quae h. l. ars est, *lena* vocatur, quia commendat puellam, eumque, qui contemplatur effigiem, in amorem eius pellicit. Ovid. A. A. III. 316 et 752. Amor. III. I. 43 seq. *nuncia formae* ad picturae vim pertinet. Tale aliquid de Eutropio eunucho narrat Zosim. V. 3, qui Eudoxiae imagine Arcadium induxit, vt hanc praeferret destinatis filiae Rufini nuptiis.

v. 26. 27. *Nec lecturus dubium amorem* i. e. puellam de cuius forma adhuc dubitari possim, an mihi se probatura sit. Nam *amor* pro eo etiam ponitur, quod amatur Ovid. Heroid. XVI. 96 sq. *variis* (e) *thalamis* h. l. i. q. supra *penates*, vbi commorari dicerentur pulchrae virgines. *ardua connubia*, summa connubia, Imperatoris summi connubium, qui in deligenda sponsa cum summa cura et diligentia versatur. *falsae cerae* hoc interpretor: literis eorum, qui circa thalamos remotos missi sunt ad circumspiciendas pulchras puellas, quarum literarum descriptionibus non magna fides habenda est, quaeque saepe lectorem in fraudem agere solent. Ovid. Met. IX. 521 et 600. Alii aliter hunc locum difficilem et obscurum expedire conantur. Barthius *falsae cerae* explicat: colori fucoque fallenti, et formosiorem referenti puellam, quam sit. *Ceram* enim *fucum* vel pigmentum etiam notare, aut colores, quibus

Non rapio praeceps alienae foedera tedae,
Sed quae ſponſa mihi pridem, patriiſque relicta
Mandatis, vno materni ſanguinis ortu
Communem partitur auum. Faſtigia ſupplex
Depoſui, geſſique procum. De limine ſacro
Oratum miſi proceres, qui proxima nobis
Iura tenent. Fateor, Stilicho, non parua popoſci:
Sed certe mereor princeps, hoc principe natus,

pictores vtantur, docuit in Aduerſar. XXXVII. 9. cf. Stat. ſilv. I. 1. 100, III. 1. 95. et 3. 201. Gesnerus imagines cereas intelligit, quales in atriis veterum exponerentur Ovid. Amor. I. 8. 65. Burmannus cenſet, *falſas* ceras de tabulis ſponſalitiis poſſe capi, vt tangatur Arcadius, qui (Burmanni verbis vtar) videtur fluctuaſſe et Rufini filiam ſibi deſponſaſſe, quum ſubito et inſcio Rufino Bautonis filiam ſibi iunxerit, vt ita dubius pudorem laeſerit variis thalamis, iisque indignis Imperatore. Verum haec ratio mihi minime ſatisfacit. Heinſius ex veſtigiis Medicei cod. locum ita legendum proponit: *Nec variis dubium thalamis laeſura pudorem Ardua commiſi falſae connubia cerae.*

v. 28. *praeceps*, nullius rei ratione habita, *ohne Umſtände*, aut per vim. *foedera taedae* vt *foedera thalami* ſunt matrimonium. *alienae*, ab aliis initum. Intelligit autem feminam ab alio iam in matrimonium ductam, vxorem alienam. Negat ſe vxorem alii per vim et iniuriam abducere conari. Barthius profert exemplum Auguſti, qui Iuliam Druſillam Neroni abduxerat, Sueton. Auguſt. 62.

v. 29. 31. *patriiſque relicta Mandatis*. Haec in gratiam Stilichonis non ad fidem hiſtoricam poſuiſſe Noſter videtur. *vno materni ſanguinis ortu Communem partitur auum.* Theodoſius M. Serenam Honorii fratris filiam et matrem Mariae, adoptaverat, inde erat Theodoſius Comes auus et Honorii Aug. et Mariae.

v. 32. *faſtigia Depoſui*, quia ſupplex petiuerat, quum iubere potuiſſet. Ex noſtro ſenſu hoc vix poteſt placere. *de limine ſacro Proceres* i. e. aulicos dignitate ab Imperatore proximos. *limen ſacrum*, aulam aut palatium ſignificat.

v. 33. *oratum miſi*. Phaedr. IV. 7. 1 ſeq.

v. 34. *fateor, Stilicho* cet. Burmannus putat, colorem ductum eſſe ex Ovid. Heroid. XVI. 19. Met. XIII. 16.

v. 35. *hoc Principe*. Burmanno magis placet *ſed Prin-*

Qui ſibi te generum fraterna prole reuinxit,
Cui Mariam debes. Foenus mihi ſolue paternum;
Redde ſuos aulae. Mater fortaſſe rogari
Mollior. O patrui germen, cui nominis heres
Succeſſi, ſublime decus torrentis Iberi,
Stirpe ſoror, pietate parens, tibi creditus infans,
Inque tuo creui gremio, partuque remoto
Tu potius Flaccilla mihi. Quid diuidis ergo
Pignora? quid iuueni natam non tradis alumno?
Optatusne dies aderit? dabiturne iugalis
Nox vnquam? Tali ſolatur vulnera queſtu.
  Riſit Amor, placidaeque volat trans aequora matri

cipe. v. eum ad Ovid. Met. V. 16. infra XXXVI. 409.

v. 36. *generum* v. not. ad 29. 31. *fraterna*, Honorii fratris. Eius enim filiam Serenam a Theodoſio M. adoptatam in matrimonium duxerat Stilicho.

v. 37. *foenus*, filiam Serenae, quae, tamquam ſors ſeu caput, tibi a patre credita eſt.

v. 38. *Redde ſuos aulae* cf. infra XIII. 5 ſeq.

v. 39. *patrui germen*, Serenam. *cui* ad *patrui* pertinet. Patrui nomen gerebat Honorius Auguſtus, vt ex ſtemmate adparet.

v. 40. *ſublime decus Iberi.* v. ſupra VII. 189. *torrentis* Lucan. VII. 15.

v. 41. *Stirpe ſoror*, v. not. ad 29. 31.

v. 42. *Inque tuo creui gremio.* cf. I. 144. *partu remoto*, ſi non reſpicias, quod mater me genuit. Ceterum Flaccilla mater Honorio admodum puero mortua eius educationi et inſtitutioni inſeruire non potuit.

v. 44. *Pignora*, ſe ipſum intelligit et Mariam.

v. 45. *iugalis*, h. l. actiue, quae iungit. Sic *taedae iugales* vocantur Ovid. epiſt. IV. 121. Met. I. 483.

v. 46. *vulnera* dolorem ex deſiderio ab amore excitato.

v. 47. Cogitandus eſt Cupido, poſtquam telis ſuis Honorium fixit, illi adſtare et vim vulneris facti exſpectare, ita tamen, vt ab humanis oculis non conſpiciatur. Quare quoque ſupra v. 7. Cupidinis mentio apte facta eſt. Hic nunc rebus bene geſtis laetus victoriaque paene ſuperbiens ad matrem auolat rem tam laetam tamque exſpectatam ei nunciaturus. *placidae.* Epitheton hoc egregie explicatur a Lucret. I. 6 ſeqq.

Nuntius, et totas iactantior explicat alas.
Mons latus Ionium Cypri praeruptus obumbrat,
Inuius humano greſſu, Phariumque cubile
Proteos, et ſeptem deſpectat cornua Nili.
Hunc neque canentes audent veſtire pruinae;

v. 48. *iactantior*, animo elatior. *totas explicat alas*, celeritatem exprimere videtur, qua ad matrem properat. cf. Sidon. Apollin. carm. XI. 55 ſeqq.

v. 49. Adcurate poeta regiam deſcribit ſeu ſedes Veneris in inſula Cypro, quam maxime ab illa dea cultam fuiſſe tradidit iam Homerus H. in Ven. 58 ſeqq. cf. Virgil. Aen. I. 415 ſeqq. Deſcriptio haec inter pulcherrimas iure referenda eſſet, ſi poeta, ſaeculi genio nimis indulgens, ſimplicitati magis ſtuduiſſet, dignitatemque et amoenitatem loci in decora eius ſpecie magis, quam in materiei magnificentia poſuiſſet. Quamquam hoc temporis vitium videtur fuiſſe non poetae, tamen in hoc ille peccauit, quod non naturam ducem, ſed corruptum aequalium iudicium ſecutus eſt. Sed in hoc ab imitatore ſuo longe a tergo relictus eſt, adeo omnia rebus pretioſiſſimis non ornauit ſed exonerauit Sidon. Apollin. carm. XI. 1 ſeqq. *Ionium*. Male Geſnerus *eoum* contra Heinſium defendere conatur. Non adtendit, poetam Paphum intellexiſſe, quod adparet ex v. 148 et 254, quaeque vrbs Nili oſtia ſpectat. Ea autem ſita eſt in litore occidentali, quod etiam per *latus Ionium* indicatur, i. e. quod verſus mare Ionium eſt ſitum. Illud autem mare etiam ad ea loca pertinuiſſe, notum eſt. v. Musgravii n. ad Euripid. Phoeniſſ. 217. Vix autem adtinet monere, deſcriptionem, quae ſequitur, totam deberi poetae ingenio, vt multae aliae aliorum poetarum, quae iter facientes docti nihilominus tamen aut invenire laborant aut inuenta perhibent. De Papho v. Tacit. Hiſt. II. 2 ſeq. Forſan iam poetae aetate illa loca ruinis erant oppleta. cf. Meurſ. Cypr. I. 18.

v. 50. 51. *Phariumque cubile Proteos*. *Proteos* ſedem in Pharo Aegypti inſula poſuit Homer. Odyſſ. δ. 364 ſqq. cf. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 387. Aen. XI. 262. ad Apollod. p. 385. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 318. quae loca iam laudauit Ruperti ad Sil. Italic. VII. 419 ſeqq. *ſeptem cornua Nili* i. e. oſtia. cf. Sil. Italic. I. 196 ſeqq.

v. 52 ſeq. Quae ſequuntur ſimilia iis ſunt, quae veteres de inſulis fortunatis, de

Hunc venti pulſare timent; hunc laedere nimbi.
Luxuriae Venerique vacat. Pars acrior anni
Exſulat; aeterni patet indulgentia veris.
In campum ſe fundit apex. Hunc aurea ſepes
Circuit, et fuluo defendit prata metallo.
Mulciber, vt perhibent, his oſcula coniugis emit
Moenibus, et tales vxorius obtulit arces.
Intus rura micant, manibus quae ſubdita nullis
Perpetuum florent, Zephyro contenta colono,
Vmbroſumque nemus, quo non admittitur ales,
Ni probet ante ſuos Diua ſub iudice cantus.
Quae placuit, fruitur ramis; quae victa, recedit.

Olympo, de Elyſio praedicabant, vnde videtur Noſter colores petiiſſe. Homer. Odyſſ. δ. 56 ſeqq. ζ. 43 ſeqq. Pindar. Olymp. II. 123 ſeqq. de aurea aetate Ovid. Met. I. 107 ſeqq. *canentes pruinae.* Horat. Od. I. 4. 6.

v. 54. *Luxuriae*, omnis generis voluptati, rebusque omnibus, quibus illa procuretur. *pars acrior anni*, non ſolum hiems propter frigus, ſed etiam aeſtas propter nimium ſolis calorem.

v. 55. *indulgentia*, clementia. Virgil. Georg. II. 345. ibi v. Heyne.

v. 56. *In campum ſe fundit apex*, ornatius, quam: ſe extendit in campum ſeu in planitiem. *aurea ſepes* tantum abeſt vt ornet ſcenam a poeta adumbratam, vt magnam amoenitatis partem tollat, lectorique invito inculcet, non naturae hoc deberi ſed ingenio poetae genuino artis pictoriae ſenſu paene deſtituti. *prata*, illam planitiem herbis veſtitam.

v. 58. *Mulciber.* Vulcano hoc opus tribuit, quum quia omnia opera ex metallis artificioſe elaborata illi deo antiquitas ſolebat adſignare, tum quia Veneris maritus erat. cf. Apollon. Rhod. III. 36 ſeqq.

v. 59. *vxorius.* vxori nimis indulgens. *γυναικομανής. γυναικοκρατούμενος.* Eadem fere ratione Tiberis ſic vocatur ab Horat. Od. I. 2. 19 ſq.

v. 60. *micant*, florum varietate et pulchritudine. *manibus quae ſubdita nullis.* a nemine ſubacta. cf. Ovid. Met. I. 101 ſeq.

v. 61. *Zephyro colono.* Cura terrae Zephyro ſolo commiſſa eſt. Suauiſſima eſt imago. cf. Lucret. I. 10 ſeqq.

v. 62. *Vmbroſumque nemus* ſc. ibi eſt.

v. 64. *quae victa*, quae minus placuit.

Viuunt in Venerem frondes, omnisque viciſſim
Felix arbor amat. Nutant ad mutua palmae
Foedera; populeo ſuſpirat populus ictu,
Et platani platanis, alnoque aſſibilat alnus.
Labuntur gemini fontes; hic dulcis, amarus
Alter, et infuſis corrumpunt mella venenis,
Vnde Cupidineas armauit fama ſagittas.
Mille pharetrati ludunt in margine fratres,
Ore pares, ſimiles habitu, gens mollis Amorum.
Hos Nymphae pariunt, illum Venus aurea ſolum

v. 65. *Viuunt in Venerem frondes.* Ad hoc viuunt, vt Venerem exerceant. Vterque plantarum ſexus veteribus non erat incognitus v. Plin. H. N. XVI. ſect. 19. XIII. ſect. 7. Theophraſt. III. 10. De palmis Herodot. I. 193. cf. Salmaſ. ad Solin. pag. 938 ſeq.

v. 66. *felix arbor*, frugifera. Horat. Epod. II. 14 ſeq. *nutant ad mutua foedera*, mutuo amori annuunt. cf. Nic. Niclas ad Geopon. X. 4. pag. 648. qui, quae de palmarum coitu apud veteres exſtant, diligenter congeſſit.

v. 67. *populeo ſuſpirat populus ictu*, quaſi in complexu mutuo.

v. 68. *adſibilat*, ψιθυρίζει, Heyne ad Virgil. Eclog. VII. 1. Vento agitatae videntur inter ſe leui ſuſurro ac murmure loqui amantium ritu.

v. 69. *Labuntur* Horat. Epod. II. 25. *gemini fontes.* Ad γλυκύπικρον in amore explicandum vtitur ſuauiſſima allegoria de duobus fontibus altero dulci, amaro altero, in quibus Cupido ſagittas tingit. Alia vſus eſt Anacr. Od. 45. Notum γλυκύπικρον κέντρον ἐρώτων Muſaei v. 166. cf. Plaut. Ciſtell. I. 1. 71. *Amor et felle et melle fecundiſſimus.* Analect. Vet. Poet. Graec. Brunk. T. II. p. 48. epigr. XI.

v. 70. *mella*, aquas dulcis fontis. *venenis*, aqua amara.

v. 71. *Fama armauit* i. e. vulgo perhibent armari, aut traditum eſt armari.

v. 72. *in margine*, ad ripas fontium.

v. 73. *Ore pares*, vultu erant ſimiles inter ſe. *gens mollis.* Sunt nempe pueri tenelli et laſciui.

v. 74. *Venus aurea*, χρυσέη Ἀφροδίτη ex Homer. Il. γ. 64. Heyne ad Virgil. Aen. X. 16. De hoc Veneris epitheto lepide iocatur Antipater Theſſalon. Antholog. Graec. T. II. pag. 96. epig. II. ed. Iacobs. *illum*, qui κατ' ἐξοχὴν Cupido ſeu Amor vocatur,

Edidit. Ille Deos coelumque et ſidera cornu
Temperat, et ſummos dignatur figere reges,
Hi plebem feriunt. Nec cetera numina deſunt.
Hic habitat nullo conſtricta Licentia nodo,
Et flecti faciles Irae, vinoque madentes
Excubiae, Lacrimaeque rudes, et gratus amantum
Pallor, et in primis titubans Audacia furtis,

quem deſcribit Sil. Italic. VII. 443 ſeqq.

v. 75. 76. *ille deos.* cf. Senec. Hippolyt. 186 ſeqq. et 277 ſeqq. *cornu Temperat.* i. e. cornu ſeu arcu ſuo regit, imperium in eos exercet. Heſiod. Theogon. 120 ſeqq. De potentia Amoris cf. Virgil. Aen. I. 664 ſeqq. Ovid. Met. V. 365 ſeqq. *ſidera.* Ab illo Amore petitum, qui in Geogoniis occurrit, vnde diuerſarum mundi partium copulatio et concentus ortus eſſe dicitur.

v. 77. *nec cetera numina deſunt.* Mores amantium, eaque, quorum cauſa et origo amor eſſe ſolet, quaeque amantibus frequenter accidunt, in perſonas mutata Veneris comites a poeta inducuntur.

v. 78. *Licentia,* quae omnia ſibi licere putat *nullo nodo* (nullo vinculo) conſtricta, vno verbo, infrenata.

v. 79. *flecti faciles.* Terent. Andr. III. 3. 23. Proni amantes in iram ſunt, ſed facile quoque eam deponunt. Charit. I. 3. εὔκολοι δὲ τοῖς ἐρῶσιν αἱ διαλλαγαὶ, καὶ πᾶσαν ἀπολογίαν ἡδέως ἀλλήλων προςδέχονται. Menand. ap. Stobaeum c. 61. ὀργὴ φιλούντων ὀλίγον ἰσχύει χρόνον. cf. Aelian. V. H. II. 21. Plaut. Amphitr. III. 2. 60 ſeqq. *vino madentes excubiae.* Pertinet hoc ad comeſſationes poſt coenam, in quibus poti plerumque ante puellarum fores excubabant, ſi nequidquam eas, vt admitterentur, rogaſſent, frigoribus interdum et pluuiis expoſiti. v. not. ad Perſ. V. 166. Ibi carmen flebile decantare ſolebant, quod παρακλαυσίθυρον vocabatur, in cuius ſimilitudinem facta carmina exſtant Plaut. Curcul. I. 2. 60 ſeqq. Horat. od. III. 10. Ovid. Amor. I. 6. Propert. I. 16. 17 ſeqq. cf. etiam Tibull. I. 2.

v. 80. *Lacrimaeque rudes* ſunt eorum, qui rudes adhuc ſunt ad amoris naturam.

v. 81. *Pallor.* Commentarii loco poteſt eſſe Ovid. A. A. I. 731 ſeqq. *primis titubans Audacia furtis. Furta* ſunt amoris arcana, quae furtim celebrantur. Tibull. I. 2. 33 ſeq. Stat. Achill. II. 264 ſq. *Audacia,* quae ad prima furta titubanti pede, timens ob

Iucundique Metus, et non secura Voluptas,
Et lasciua volant leuibus Periuria pennis.
Hos inter petulans alta ceruice Iuuentas
Excludit Senium luco. Procul atria Diuae
Permutant radios, siluaque obstante virescunt.
Lemnius haec etiam gemmis exstruxit et auro,
Admiscens artem pretio, trabibusque smaragdis

insolentiam sed firmato tamen consilio accedit.

v. 82. *Iucundique metus.* *Metus* per se *iucundi* non sunt, sed iucunda eorum memoria est, si vani fuerint; augent etiam metus amoris fructum eumque iucundiorem faciunt. *non secura,* quae semper timet, ne teste, quo nihil opus est, interrumpatur. Idem hoc paene est, quod prius.

v. 83. *Et lasciua volant* cet. *Lasciua periuria* sunt amantium periuria lasciuientium; iis *leues pennae* h. l. tribuuntur, ad exprimendam celeritatem, qua auolant. Eorum enim non diu meminisse amantes solent. Catull. LXIV. 143 seqq. Huiusmodi periuria etiam impunita credebantur Callimach. epigr. XXVI. 3 seq. Tibull. I. 4. 21 seq. III. 6. 49 seq. Ovid. A. A. I. 633 sq. Horat. od. II. 8. ibi v. Iani. Puellam tamen suam a periuriis deterrere studet Propert. I. 15. 25 seq. II. 13. 47 seqq.

v. 84. *alta ceruice,* superbiens, adrogans. supra III. 53. *Iuuentas* est abstractum, *iuuentus* vero nomen collectiuum, quare male in quibusdam scriptis legitur h. l. *iuuentus.* cf. Heins. et ad h. l. et ad Ovid. Met. IV. 17.

v. 85. *Excludit senium loco.* Quandoquidem senes ad amorem inepti sunt Ovid. Amor. I. 9. 2 seqq. *procul atria diuae.* Sequitur descriptio templi Veneris, quacum comparari potest Apollon. Rhod. III. 36 seq. Stat. silv. I. 2. 147 seqq. Sidon. Apollin. carm. XI. 14 seqq.

v. 86. *Permutant radios.* Auri splendorem cum tremulo siluarum virore miscent, et sic tremulo fulgore radiant et coruscant. Hanc interpretationem sequentia confirmant: *siluaque obstante virescunt.*

v. 87. *Lemnius.* Vulcanus a Lemno insula, vbi officinam eius posuerunt antiqui. v. supra ad v. 58.

v. 88. *Admiscens artem pretio.* *Pretio* i. e. materiae pretiosae. Pretium materiae auxit artificio, quo omnia erant exstructa. Ovid. Met. II. 5 seqq. Martial. VIII. 51. 7. *Smaragdis,* smaragdinis. Lectionem confirmat Heinsius innumeris paene exem-

Suppoſuit caeſas hyacinthi rupe columnas.
Beryllo paries, et iaſpide lubrica ſurgunt
Limina, deſpectusque ſolo calcatur achates.
In medio glebis redolentibus area diues

plis. Sed ſatis notum eſt, poetas ſubſtantiuis vti pro adiectiuis. v. Heyne ad Virgil. Aen. I. 686. et not. ad Perſ. I. 83. Pretioſiſſimas res poeta cumulat, de arte, qua conſtructa ſint omnia, paene tacet. Etiam in rerum illarum delectu nimis a naturae veritate aberrat, vt iis, qui antiquiorum ſimplicitati adſueti ſunt, nec ingenio praediti adeo puerili, vt pretioſa quaeque etiam pulchra exiſtiment, coloribusque vividis delectentur temere ſparſis, probari nequeat. Verum vt Aſiaticus tumor naturale dicendi genus corrupit, ita ſtolida populorum orientalium magnificentia verum venuſtatis et pulchritudinis ſenſum adeo corrupit, vt materiei plus quam arti tribuerent; nec naturae diuitiis contenti ea excogitarent, quae inter aegri ſomnia iure referas. Cui tandem huiusmodi loca apud recentioris aeui poetas legenti non ſtatim in mentem veniunt narratiunculae Arabicae *mille noctes et vna* inſcriptae. Ceterum *ſmaragdus* viridi, *Hyacinthus* caeruleo colore eſt. *Trabs* in columnarum ſtructura proprie eſt *epiſtylium* (*Unterbalken, Architrab*) ſed *zophorus* (der *Frieſs*) et *corona* (der *Karnieſs*) eodem nomine contineri ſolet. *Columna* eſt ſcapo columnae (der *Schaft*). Plura hac de re congeſſit Iani ad Horat. od. II. 18. 3 ſeq. qui laudat Vitruv. III. 2. et 3. Plin. H. N. XXXVI. 8. Plin. panegyr. 54. extr.

v. 90. 91. *Beryllus* aquae marinae colorem habet. *Iaspis* ad gemmas pertinet, quas vocant ſecundarias, diuerſisque coloribus et verſicolor inuenitur vt Achates et Marmor. cf. ſupra VIII. 591. *lubrica*, ſunt enim e lapide polito.

v. 92. *glebis redolentibus*. Geſnerus dubitat, ſimpliciterne fingat poeta an reſpiciat certum genus glebae, quod odorem natura iucundum habeat. Quorſum autem hoc poeta fecerit, non poteſt intelligi, quum omne ſolum herbis, floribus et fruticibus odoratis tectum ſinxerit, ita vt glebis bene olentibus aequo animo potuiſſet carere. Niſi igitur in illis verbis lateat vitium, cuius in omnium Mſſ. conſenſu vix vlla eſt ſuſpicio, ſtatuendum eſt, *glebas redolentes* dici, quia flores bene olentes fundant iisque veſtitae ſint.

Praebet odoratas messes. Hic mitis amomi,
Hic casiae matura seges, Panchaia turgent
Cinnama, nec sicca frondescunt vimina acantho,
Tardaque sudanti prorepunt balsama ligno.

v. 93. *odoratas messes*, herbas et frutices bene olentes. *amomi. Amomum* frutex est, vnde vnguentum paratur; qualis autem fuerit, parum constat. v. Heyne et Martin. ad Virgil. Eclog. III. 89. IV. 25. Heins. ad Ovid. Heroid. XV. 76.

v. 94. *casiae. Casia* est vel herba coronaria Virgil. Eclog. II. 49, quam lauendulam nostram putat la Cerda ad Virgil. Georg. IV. 30, Martinus vero ad eundem Georg. II. 213 *Cneoron* Graecorum, seu *Thymelaean* linifolio, quae grana Cnidia ferat; Voss ad eundem *Zeiland;* vel frutex est, quam Voss ad v. 466. *Mutterzimt*, Laurum Cassiam Lin. esse existimat. v. not. ad Pers. II. 64.

v. 95. *Cinnama.* Plin. H. N. XII. cap. 19. Dioscor. I. 13. odorem diu seruare memorant. Lucan. X. 165 seqq. *Panchaea*, Arabica Propert. III. 11. 8. cf. Barth. ad Stat. Theb. VI. 61. Ovid. Met. X. 307 seqq. *turgent* Noster infra XXXV. 90. et Lucan. VI. 109 seq. de vbertate, i. q. luxuriantur. *acantho.* Sic Heinsius censet legendum esse, Burmannus et Gesnerus retinuerunt tamen *costo.* Verum *costum* vel *costus* radicem tantum habet odore eximio frutice alias inutili Plin. H. N. XII. sect. 25. qui itaque h. l. vix conuenit. Virgil. Georg. II. 119 seqq. *balsama* et *acanthum* coniunxit. *Acanthus* autem h. l. arboris genus est (est enim hoc nomine etiam herba, *Baerenklau*, Virgil. Eclog. III. 45.). Spina vel Aegyptia vel Arabica, vulgare nomen *Acacia*, vnde gummi Arabicum colligitur. Flores eius bene olentes et corollis inseruiunt et medicinae. Huic arbori conuenit etiam adiectum: *nec sicca*, semper enim frondet Virgil. Georg. IV. 119. Heinsius laudat quoque eundem l. c. 123, verum ibi herba intelligenda esse videtur.

v. 96. *Tardaque sudanti prorepunt balsama ligno. Balsama* h. l. liquor balsami arboris seu fruticis, qui ex cortice inciso stillatim fluit olei pellucidi et crassi instar, in lentam et tenacem resinam rubri aut viridis coloris durescens. Stat. silv. III. 2. 141. Serv. ad Virgil. Georg. II. 119. ait, balsamum esse arborem ipsam, opobalsamum succum collectum ex arbore. *prorepunt* apte ad *tarde.*

Quo postquam delapsus Amor, longasque peregit
Penna vias, alacer, passuque superbior intrat.
Caesariem tunc forte Venus subnixa corusco
Fingebat solio. Dextra laeuaque sorores
Stabant Idaliae. Largos haec nectaris imbres

v. 98. *passu superbior*, solito superbius incedens. *Superbus* saepe animum et habitum victoris exprimere solet.

v. 99. *Caesariem tunc forte* cet. v. not. ad I. 85. cf. Apollon. Rhod. III 43 sqq. *subnixa corusco solio* διννωτὸν ἀνὰ θρόνον Apoll. l. c.

v. 100. 101. *Fingebat*, vox solennis in huiusmodi re. Ovid. A. A. l. 305 seq. Tibull. I. 2. 91. Propert. III. 8. 14. *sorores Idaliae* vt in Patric. epithal. v. 10. Poet. lat. m. T. IV. P. II. sunt Gratiae, cf. Homer. Odyss. θ. 362 seqq. qui in huiusmodi argumento poetis recentioribus praeiuit. Idem Hymn. in Vener. 61 sqq. Ἔνθα δέ μιν χάριτες λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ Ἀμβρότῳ, οἷα θεὸς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἐόντας, Ἀμβροσίῳ, ἑανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν. Apud Sil. Italic. VII. 446 seq. Venerem Amores comunt. Adumbrata sunt, quae sequuntur, ex quotidiano feminarum illius aeui more, quo magnus ancillarum numerus in ornandis dominae capillis vnice occupatus erat. Venus describitur vt femina nobilis, quae modo lectulum reliquit, et in cubiculo suo ancillis ornatricibus operam dat. Illae cum instrumentis comatoriis eam circumstant omnibusque iis, quae ad mundum muliebrem pertinent. In comenda domina suae cuique partes distributae sunt, omnesque exspectant nutus herilis. Compara Iuuenal. VI. 489 seqq. cf. Pignor. de Seruis p. 191. *largos haec nectaris imbres Inrigat.* Satis notum est, et viros et feminas capillos pretiosissimis vnguentis delibutos semper habuisse. Spanhem. ad Callimach. H. in Apoll. v. 38 seq. Burmann. ad Ovid. Heroid. XV. 76. Martial. VIII. 77. 3. Haec vnguenta solebant capillis artificiose inrorari, vt madidi essent velut rore consperfi. Illud vocabant ψεκάζειν, atque inde *Psecas* nomen ancillae est, cui hoc munus erat iniunctum. Boettiger in libro *Sabina* inscripto p. 125. ait: Psecades vocari puellas, quae artificio quodam, nobis non amplius noto, crinibus vnguenta ore inspergerent, ita vt rore viderentur obducti. Vnde hoc habeat, nescio; interpretes quidem ad Cic. epist. ad Div. VIII. 15, quos in partes vocat, quosque equidem inspicere potui, silent. cf. Scholiast.

Irrigat; haec morſu numeroſi dentis eburno
Multifidum diſcrimen arat; ſed tertia retro
Dat varios nexus, et iuſto diuidit orbes
Ordine, neglectam partem ſtudioſa relinquens.
Plus error decuit. Speculi nec vultus egebat

ad Iuuenal. l. c. Manibus etiam capilli vngebantur. Sidon. Apollin. carm. XI. 13. *Manus vncta ſucco amomi Domet hiſpidos capillos.*

v. 102. *morſu numeroſi dentis eburno* i. e. pectine. Martial. XIV. 25. Alia ſimilitudine vtitur Ovid. Amor. I. 14. 15, vbi eſt *vallus pectinis.* cf. Tibull. I. 9. 68, qui habet *denſo dente.*

v. 103. *Multifidum diſcrimen arat. Multifidum diſcrimen* oritur a multis pectinis dentibus, quorum vnusquisque quaſi ſulcum ducit, inde eleganter poſitum eſt *arat.* Perplexorum crinium expediendorum aut diſcriminandorum ſimplex actus deſcribitur. Ovid. A. A. III. 137. Burmann. ad l. c. II. 303. Apud Apollon. Rhod. III. 45 ſeqq. ipſa Venus in componendis et fingendis crinibus occupata eſt. cf. infra XXXV. 15 ſeq.

v. 104. 105. *Dat varios nexus.* Componendorum capillorum non vnus erat mos ſed multiplex, magnamque in hoc feminae ponebant diligentiam, vt eum eligerent, qui faciem maxime commendaret. cf. Ovid. A. A. III. 135 ſeqq. Tertullian. de cultu f. c. 7. Huic quoque peculiaris ancilla praeeſſe ſolebat, qualis Cypaſſis erat apud Ovid. Amor. II. 8. 1 ſeq. et Plecuſa apud Martial. II. 66. 4. cf. Manilium V. 146 ſeqq. *Dat varios nexus*, in varios nexus capillos implicat. *et iuſto diuidit orbes Ordine. Orbes* h. l. videntur eſſe cincinni, in quos componebatur et flectebatur capillus. Iuuenal. VI. 491. *iuſto ordine diuidit*, vt alius ſuper alium ab vtraque parte ſurgerent aequaliter, aut vt nexus capillorum in vertice non perturbati eſſent, ſed inter ſe ſeparati. cf. XXXV. 15 ſqq. Iuuenal. l. c. 50 ſeq. Martial. l. c. 1 ſeq. *Vnus de toto peccauerat orbe comarum Annulus, incerta non bene fixus acu. ſtudioſa relinquens* h. e. ſtudio, data opera relinquens. *neglectam partem* ſc. capillorum Ovid. l. c. 153 ſqq. vt artem diſſimularet, et ſimulata illa negligentia gratior et venuſtior fieret.

v. 106. *error*, illa negligentia. *ſpeculi.* Specula auro argentoue artificioſe facta ad mundum muliebrem pertinuiſſe, nota res eſt. Atque illud dominae, quocunque illa oculos flecteret, porri-

Iudicio; ſimilis tecto monſtratur in omni,
Et rapitur quocunque videt. Dum ſingula cernit,
Seque probat, nati venientis conſpicit vmbram,
Ambroſioque ſinu puerum complexa ferocem:
Quid tantum gauiſus? ait, quae proelia ſudas,
Improbe? quis iacuit telis? Iterumne Tonantem
Inter Sidonias cogis mugire iuuencas?

gendi munus certae ancillae proprium erat Propert. IV. 7. 75 ſeqq. cuius vices in cubiculo dominae ſuſtinere amanti ſuadet Ovid. A. A. II. 215 ſeq.

v. 107. *Iudicio — ſpeculi.* Speculum *conſilium formae* vocat Martial. IX. 17. 1. *ſimilis* i. e. imago eius. *tecto in omni*, quandoquidem ex gemmis politis conſtabat, domusque tota ſpeculum erat.

v. 108. *Et rapitur, quocunque videt.* Pro vulgari: imaginem ſuam adſpicit, quocunque oculos vertit; magis poeticum: imago rapitur ſpeculo, aut eo, quod imaginem reflectit. Multo tamen elegantius eſt, quo Noſter vtitur: *ipſa rapitur*, quod primum imaginis adcuratam ſimilitudinem, tum etiam celeritatem exprimit, qua in ſpeculis imago effingitur. *ſingula*, ſingulas partes corporis ſeu ornatus.

v. 109. *Seque probat.* Ovid. Met. III. 427. Auſon. Idyll. X. 230 ſeqq. *vmbram* imaginem repercuſſam. Ovid. l. c. 417. IV. 711 ſeq. Auſon. l. c. 224.

v. 110. *Ambroſioque ſinu.* *Ambroſia* deorum vnguentum erat. *Ambroſio* itaque dictum pro: fragranti. ἀμβροσίου διὰ πέπλου Homer. Il. ε. 338. Heyne ad Virgil. Aen. I. 403. *ferocem* poteſt vel ad mores Cupidinis ſpectare, qui *ferox* eſt Ovid. A. A. I. 9. et *feruidus* apud Horat. od. I. 30. 5. nullis ſe legibus ſubmittit Propert. II. 2. 13. Stat. ſilv. I. 2. 62 ſeq. vel ſuperbientem animum victoria modo reportata exprimit, vt ſaepe vel apud Liuium occurrit. Poſterius ſequentibus aptius eſt.

v. 111. *quae proelia ſudas. Sudare quid*, ſubintell. propter. eſt multo ſudore aliquid efficere, elaborare. Sil. Italic. III. 92. IV. 433 ſeq. Barth. ad Stat. Theb. V. 189. Senſus: quod proelium tam magnum feciſti?

v. 112. *Improbe*, *Muthwilliger.* Mater conuitium facit, quae improbitate filii laetatur. *iacuit*, κεῖται, de interfecto proprie Virgil. Aen. I. 99. etiam de domito XXI. 190. et paſſim. h. l. pro: quem telo petiiſti.

v. 113. Res nota eſt ex Ovid. Met. II. 848 ſeqq.

An Titana domas? an pastoralia Lunam
Rursus in antra vocas? Durum magnumque videris
Debellasse Deum. — Suspensus in oscula matris
Ille refert: Laetare, parens; immane tropaeum
Rettulimus; nostrum iam sentit Honorius arcum.
Scis Mariam, patremque ducem, qui cuspide Gallos
Italiamque fouet; nec te praeclara Serenae
Fama latet. Propera. Regalibus annue votis.
Iunge toros. — Gremio natum Cytherea remouit,
Et crines festina ligat, peplumque fluentem

v. 114. *Titana*. *Titan* proprie *Hyperion* est, sed h. l. Apollo Ovid. Met. I. 453 sqq. *Lunam*. Apollod. I. 7. 5. Endymion nempe pulchritudine sua Lunam in amorem sui traxerat. *pastoralia in antra*. Ovid. Heroid. XVIII. 61 seq. *Latmia saxa* habet. cf. Auson. Idyll. VI. 40 seqq. Schol. ad Theocrit. III. 49. Quint. Calab. X. 127 seqq.

v. 115. *durum*, qui amori difficulter cesserit. Horat. od. IV. 1. 6 seq.

v. 116. *suspensus in oscula* Sidon. Apollin. carm. XI. 56 seqq. *at ille* (Cupido) *Cernuus, et laeuae pendens in margine palmae, Libratos per inane pedes aduerberat alis, Oscula sic matris carpens, somnoque refusae Semisopora leui scalpebat lumina penna*. Propert. I. 21. 27 sq. *Oscula suspensis instabant carpere plumis, Oscula et alterna ferre supina fuga*. cf. Stat. silv. I. 2. 103 seq. *Suspensus* seu alis, seu in digitis pedum erectus et gremio matris insistens cf. infra 121. *in oscula*. Venerem Cupidini oscula dantem induxit Apollon. Rhod. III. 148 seqq. *ἡ δ' ἀγκυνοῖσιν Αντομένη μύθοισιν ἐπειρύσασα παρειάς, Κῦσε ποτισχομένη, καὶ ἀμείβετο μειδιόωσα.*

v. 117. *immane tropaeum*, magnam victoriam. Nimis quidem aucta res est verbis, verum iactationi puerili accommodate. Idem occurrit in Patric. epithal. v. 79. Poet. lat. min. T. IV. P. II. cf. Sidon. l. c. 61 seqq.

v. 118. *arcum*, vim teli seu sagittae.

v. 120. *fouet cuspide*, tuetur, administrat, regit sceptro, εὐθύνων δορὶ Eurip. Hecub. 9. et Hel. 1627. cf. infra XXXV. 18.

v. 121. *votis*, nuptiis.

v. 123. Tacite et subito ad Mariam proficiscendi consilio capto adcingit se itineri, *crines ligat*, vittis firmat eorum nexus, ne in itinere turbentur. *peplum fluentem*, vestem longam et amplam,

Alleuat, et blando ſpirantem numine ceſton
Cingitur, impulſos pluuiis quo mitigat amnes,
Quo mare, quo ventos, irataque fulmina ſoluit.
Vt ſtetit ad litus, paruos affatur alumnos:
Ecquis erit, pueri, vitreas qui lapſus in vndas
Huc rapidum Tritona vocet, quo vecta per altum

qua deae veſtitae eſſe ſolent. De peplo Minervae v. quae laudat Ruperti ad Sil. Italic. VII. 86. *adleuat*, cingulum enim erat impoſitura. De hoc cingulo ſeu ceſtu v. Homer. Il. ξ. 216 ſeqq. Broukh. ad Tibull. I. 9. 5. Alberti ad Heſych. et Winkelmann. Geſchichte der Kunſt. I. p. 198.

v. 124. *blando ſpirantem numine. Numen* h. l. eſt vis, potentia. *ſpirantem*, qui quaſi adflatu omnia vincit. *blando*, quia deliniendo vim ſuam exſerit, et ipſa vis illata placet. cf. Valer. Flacc. VI. 470 ſeqq.

v. 125. *impulſos pluuiis.* auctos et inde curſu incitatiore.

v. 126. *ſoluit*, durius hoc putat Burmannus, neque firmari poſſe Ovid. Met. IX. 274 ſeq. quoniam *iras ſoluere* facilius probet aliquis, quam *irata fulmina ſoluere.* Proponit itaque *mollit*, quod meo quidem ſenſu fulminis naturae minime poteſt convenire. Verum mors, ſomnus, terror dicitur *membra ſoluere*, λύειν γυῖα, Homer. Il. δ. 469, η. 16, ο. 435. Euripid. Hippol. 199. Virgil. Aen. I. 92. XII. 951. Noſtrates: *entſtricken, abſpannen*, quando illa vis, qua mouebantur, imperium in illa non amplius exercet. Ideoque *ſoluere aliquid* ſignificare poteſt: facere, vt aliquid ſubito torpeat, moueri deſinat. Haec ratio mihi quidem ſatisfacit, viris doctis fortaſſe minus. Quod ſi quid tamen mutandum eſſet, legerem *ſiſtit.* cf. ſupra III. 158. Geſnerus in expedienda verbi vi parum proficit, laudatis Horat. od. I. 4. 1. Serm. II. 1. 86, quae huc minime pertinere videntur. Melius compares Horat. od. II. 2. 7.

v. 127. *paruos alumnos*, Amores Nympharum filios. ſupra v. 74.

v. 129. *rapidum*, celerem. cf. infra 147 ſeq. *quo vecta per altum.* Poeta Venerem Tritonis dorſo per aequora vectam inducit, vt Sidon. Apollin. carm. XI. 34 ſeqq. Alias Venus in concha marina ſedens a Tritonibus vehitur cf. Lucian. Dial. Deor. mar. XV. 3. T. I. pag. 327. ed. Reiz. Broukh. ad Tibull. III. 3. 34. Montfauc. T. I. tab. 34. T. V. tab. 161. Pictur. Herculan. T. IV. tab. 3. Sidon. Apollin. epiſt. IV. 8.

Deferar? Haud vnquam tanto mihi venerit vſu.
Sacri, quos petimus, thalami. Pernicius omnes
Quaerite, ſeu concha Libycum circumtonat aequor,
Aegaeas ſeu frangit aquas. Quicunque repertum
Duxerit, aurata donabitur ille pharetra.
Dixerat, et ſparſa diuerſi plebe feruntur
Exploratores. Pelagi ſub fluctibus ibat

Saepe curru vehitur a columbis tracto Ovid. Met. XIV. 597. Noſt. infra XXII. 354 ſqq. XXXI. 103 ſeqq. Patric. Epithal. v. 22 ſeq. Poet. lat. m. T. IV. P. II. et ab oloribus Sil. Italic. VII. 441 ſeqq. Stat. ſilv. I. 2. 140 ſeqq. Sidon. Apollin. carm. XI. 93 ſeqq.

v. 130. *Haud vnquam tanto* cet. Numquam eius opera tantopere mihi neceſſaria fuerit.

v. 131. *Sacri*, quia Imperatoris ſunt.

v. 132. *circumtonat*, pertinet ad grauem ſonum, quem concham inflans edere traditur. Virgil. Aen. X. 209. Huius artis aemulum ferre non poſſe inducitur Triton ab eodem l. c. VI. 171 ſeq. Ovid. Met. I. 331 ſeqq. hunc Neptuno tubicinem dedit, qui aquis receptui caneret, eiusque concham, quam Lycophron v. 250. στρόμβον vocat, adcurate deſcripſit. cf. Lucan. IX. 343 ſeq. *Circumtonat* h. l. tranſitiue, vt ſaepe. Videtur tamen accuſatiuus pendere a *circum*, quod cum verbo coniunctum eſt.

v. 133. *frangit* ſc. nando. Lucan. VIII. 374. a remis petitum Sil. Italic. XI. 489 ſeq. Valer. Flacc. I. 363. ibi v. Burmann. cf. Stat. Achill. I. 59. De Aiace nante dicit Seneca (Agamemn. 540 ſeq.) *dirimit inſanum mare Fluctusque rumpit pectore*. Doering in Eclog. vet. poet. pag. 278. *frangit* interpretatur: buccinae ſonitu et ſtrepitu impellit, ſecutus D. Heinſium in lect. Heſiod. c. XVIII. v. 203. ἄγνυτ' ὄλυμπος ex ἄγνυτο ἠχώ v. 279 et 348. ibid. proponentem. Sed haud ſcio, an aliter explicari poſſit Iuuenal. VII. 86. et Sidon. Apoll. epiſt. V. 70, ſaltem in priori loco exponendo aliam rationem, nec infeliciter vt puto, tentauit Ruperti. Καταῤῥήγνυσθαι apud Graecos (Polyb. XV. 32. et XVIII. 29.) et *rumpi* apud Latinos (Virgil. Georg. III. 328. Iuvenal. I. 13. Noſt. III. 130.) facile poſſunt ita explicari. Sed *frangi* eodem modo poſſe explicari vt exiſtimem, praeter auctoritatem DD. VV. etiam exempla deſidero.

v. 135. *ſparſa diuerſi plebe feruntur Exploratores*. i. e. Amores in diuerſas partes mittuntur exploratum.

Carpathii Triton, obluctantemque petebat
Cymothoen. Timet illa ferum, sefeque fequenti
Surripit, et duris elabitur vda lacertis.
Heus, inquit fpeculatus Amor, non veftra fub imis
Furta tegi potuere vadis. Accingere noftram
Vecturus dominam. Pretium non vile laboris
Cymothoen facilem, quae nunc detrectat, habebis.
Hac mercede veni. — Prorupit gurgite toruus
Semifer. Vndofi verrebant brachia crines,
Hifpida tendebat bifido veftigia cornu,

v. 137. 138. *Cymothoën* Nereidum vnam. *obluctantem*, detrectantem complexus Tritonis. infra 143.

v. 139. *vda*, deam marinam fignificat. Sic nymphae fluuiales *vdae* vocantur ab Ovid. Faft. II. 597. Galatheam inducit lafciuientem et Tritonis latus vellentem Sidon. Apoll. carm. IX. 37 fqq.

v. 140. *non.* Plures *num* cum interrogatione, quos Gesnerus fecutus eft.

v. 141. *furta*, quaecunque occulte fiunt, etiam ab amantibus.

v. 143. *detrectat* fc. complexus.

v. 145. *Semifer.* In priftem abiens pingitur. *vndofi verrebant brachia crines.* Id fiebat, quando crines promiffi fuper humeros et brachia mouebantur. Alia imagine vfus eft Pindar. Pyth. IV. 147 feqq. quem laudat Gesnerus. *vndofi*, motu vndis fimiles.

v. 146. *Hifpida tendebat bifido veftigia cornu.* Hic verfus habet difficilem explicatum. Poeta adumbrat Tritonis figuram, quae alias etiam a pictoribus et rei plafticae artificibus expreffa occurrit. Comparandus eft Nofter cum Apollon. Rhod. IV. 1610 fqq. *Veftigia* funt duae priftes, in quas definens Triton pingitur, *δίκρη κήτεος ὁλκαίη* Apollon. l. c. ex lect. Brunk. (Sidon. Apollin. carm. XI. 34. *duplex dorfum.*) quibus innititur quafi pedibus. Illa vocantur *hifpida*, quia fquamis tecta funt. Plin. H. N. IX. fect. 4. *et Nereidum falfa* (fama) *non eft, fquamis modo hifpido corpore, etiam qua humanam effigiem habent.* Sidon. Apoll. l. c. v. 34. *fquameus Triton.* — *tendebat*, extendebat, *οἱ ἔνθα καὶ ἔνθα μηκύνετο*, non, intendebat, vt Burmannus explicat. *bifido cornu.* Extremum vtriusque priftis intelligo, quod in pinnas bifidas exit. *σκολιοῖς ἐπὶ νείοθι κέντροις* Apoll. R. l. c.

Qua pristis commissa viro. Ter pectora mouit;
Iam quarto Paphias tractu sulcabat arenas.
Vmbratura Deam retro sinuatur in arcum
Bellua. Tum viuo squalentia murice terga
Purpureis mollita rosis. Hoc nauigat ostro
Fulta Venus; niuene delibant aequora plantae.

v. 147. *Qua*, ὑπὲκ λαγόνων Apoll. R. *duplicis confinia dorsi Qua coëunt* Sidon. Apoll. l. c. *pristis*. Duae illae caudae in vnum corpus pisci-num coëunt, in quod latera humana Tritonis desinunt. *ter pectora mouit*. cf. Stat. Achill. I. 99 seq. Quo cursu rapido *fregit* aequora, supra v. 133.

v. 148. *tractu*, nisu, conatu, sed proprie aut natantium aut serpentium. *sulcabat Paphias arenas*, iam ad litus Cypri, vbi Veneris sedes erant, adpulerat. *sulcabat a.* proprie significat, tendebat per vadosa ad litus, vt inferiores corporis partes sulcos quasi in arena ducerent.

v. 149. *retro sinuatur in arcum Bellua*. *Bellua* ea Tritonis pars est, qua pristis erat. αἵ τε (ἀκάνθαι, spinae vtriusque dorsi) μήνης ὡς κεράεσσιν ἐειδόμεναι διχόωντο. Apollon. Rhod. l. c. *sinuamina tortilis alui* Sidon. Apoll. *vmbratura deam*, ad vmbram Veneri faciendam.

v. 150. *squalentia* vt ad I. 182. *viuo murice*. Ovid. Met. I. 332. *atque humeros innato murice tectum*. De Tritone viuo Pausan. IX. 21. 1. τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα φολίδι λεπτῇ πέφρικέ σφισι κατὰ ἰσχὺν ῥίνης. Seruius ad Virgil. Aen. V. 205. ait: *murex, saxi acumen, eminens per tranquillitatem*. Isidor. Orig. XVI. 3. *murices, petrae in litore, similes muricibus viuis, acutissimae et nauibus perniciosissimae*. Possit itaque, vt Gesnerus fecit, *murice* de asperitate et hispiditate squamarum durarum intelligi. Sed haud scio, an non absurdum sit murices inferiori corporis parti, quam aqua marina semper tegit, innatos intelligere, ita vt nauium carinis adhaerere solent. cf. Ovid. Met. IV. 724.

v. 151. *Purpureis mollita rosis*, instrata rosarum foliis cf. XXXI. 103 seq. Idyll. V. 29 seq. ne asperitate dorsi Venus laederetur. alii *toris*, quod Gesnerus retinuit et Doering in Eclog. vet. poet. quo tamen sequens: *hoc ostro*, languidum redditur. *hoc ostro* pro: hoc toro ex rosarum foliis, nam *ostrum* interdum pro *toro* ponitur. cf. XV. 327 seqq.

v. 152. *niueae delibant aequora plantae*. Ad absolutionem imaginis haec perti-

Proſequitur volucrum late comitatus Amorum,
Tranquillumque choris quatitur mare. Serta per omnem
Neptuni diſperſa domum. Cadmeia ludit
Leucothoe, frenatque roſis delphina Palaemon;
Alternas violis Nereus interſerit algas;

nent. *delibant*, adtingebant. cf. Moſch. Idyll. II. 121 ſqq.

v. 153. *Proſequitur volucrum late comitatus Amorum.* *late* i. e. lato agmine. *volucrum.* Hoc indicat, alites iter feciſſe Amores. Hunc verſum non inuenuſte variando et exornando imitatus eſt Sidon. Apollin. l. c. 42 ſeqq. *Pone ſubit turmis flagrantibus agmen Amorum. Hic cohibet delphina roſis, viridique iuuenco Hic vectus, ſpretis pendet per cornua frenis. Hi ſtantes motu titubant, plantaque madenti Labuntur, firmantque pedum veſtigia pinnis.* cf. Lucian. Dialog. Mar. XV. 3. T.I. pag. 326. ed. Reiz. Patric. Epithalam. Poet, lat. m. T.IV. P.II. v. 13 ſqq. Anacreont. Od. LI.

v. 154. *Tranquillumque choris quatitur mare.* Quaeritur, quidnam ſibi velit *choris quatitur mare?* Iter Veneris marinum deſcribens Apuleius Metmorph. IV. *Adſunt*, inquit, *Nerei filiae chorum canentes, et Portunnus caerulis barbis hiſpidus, et grauis piſcoſo ſinu Salacia, et auriga paruulus delphini Palaemon; iam paſſim maria perſultantes Tritonum cateruae. Hic concha ſonaci leniter buccinat; ille ſerico tegmine flagrantiae ſolis obſiſtit inimici; alius ſub oculis dominae ſpeculum proegerit; currus biiuges alii ſubnatant.* Verum Nereïdum poſt mentio ſit v. 159. In aureo illo Moſchi de Europae raptu Idyllio II. 128 ſqq. Tritones canunt nuptiale carmen; hic de vno tantum Tritone ſermo eſt. Equidem exſultationem et laetitiam intelligo maris habitatorum iter Veneris proſequentium, quos poeta non expreſſe indicat. Sequitur enim, totum mare ſertis et corollis in honorem Veneris exornatum fuiſſe. *Quatere* etiam ſonus grauior dicitur, qui facit, vt aliquid contremiſcat. Sil. Italic. I. 535 ſeq. Noſt. infra XV. 134. et XXXVI. 263. Barthius notat, verſum hunc ſono verborum exprimere tranquillam et pacificam ſuccuſſationem.

v. 156. *De Leucothoe* ſeu Ino, Cadmi filia, et de *Palaemone* ſeu Melicerta filio illius v. not. ad VIII. 465. *roſis*, corollis ex roſis.

v. 157. *violis algas* pro: algis violas. Caput Nerei

Canitiem Glaucus ligat immortalibus herbis.
Nec non et variis vectae Nereides ibant,
Audito rumore, feris. Hanc pifce volutam
Subleuat Oceani monftrum Tarteffia tigris;
Hanc timor Aegaei rupturus fronte carinas
Trux aries; haec caeruleae fufpenfa leaenae
Innatat; haec viridem trahitur complexa iuuencum,
Certatimque nouis onerant connubia donis.
Cingula Cymothoe, rarum Galatea monile,

alga cinctum eft, vt fluuiorum dii arundine.

v. 158. *Glaucus.* Ipfe fata fua narrat apud Ovid. Met. XIII. 904 feqq. *immortalibus*, femper virentibus. Algam non intellexerim, illa enim erat vulgaris deorum marinorum ornatus, et hic feftus intelligi videtur. Sed cf. fupra I. 217 feqq.

v. 159. 160. *Nec non et variis* cet. Mofch. l. c. 114 fq. Νηρεΐδες δ' ἀνέδυσαν ὑπ' ἐξ ἁλὸς, αἱ δ' ἄρα πᾶσαι Κητείοις νώτοισιν ἐφήμεναι ἐστιχόωντο. *audito rumore* fc. Venerem per mare proficifci. Gronov. Obferv. II. 17. ad rumorem feu murmur marinum retulit. *volutam*, delapfam.

v. 161. *Tarteffia tigris.* Vix alibi occurrit hoc Oceani monftrum; Gesnerus exiftimat, pardalin effe Oppiani. Halieut. I. 368. in Oceano occidentali, quod refertum monftris immanibus et taetris nautarum fabulae praedicabant, Hifpaniae litus adluente vifam, id enim indicat *Tarteffia.*

v. 162. *Hanc* fc. Nereida fubleuat.

v. 163. *Trux aries.* Oppian. l. c. 372. κριοί τ' ἀργαλέοι. cf. Aelian. H. A. XV. 2. Plin. H. N. IX. fect. 4. et XXXII. fect. 53. *leaenae*, χρυσερός τε λέων Oppian. l. c. 367. Aelian. H. A. XIV. 9. Plin. H. N. IX. fect. 51.

v. 164. *iuuencum.* Hunc Gesnerus putat effe phocam Oppiani l. c. 688. feu vitulum marinum Plin. H. N. IX. 13. Has feras beftias cicures quafi poeta fingit ad Veneris potentiam declarandam.

v. 165. *onerant*, multitudinem donorum exprimit. *connubia onerant donis* dictum pro: dona congerunt in connubium feu nuptialia.

v. 166. *Cingula.* Propter margaritas, quibus diftincta folebant effe cingula, quaeque margaritae ex mari erant petendae, vnde quoque factum eft, vt Nereïdes huiusmodi dona adferentes inducerentur.

Et grauibus Spatale baccis diadema ferebat
Intextum, rubro quas legerat ipſa profundo.
Mergit ſe ſubito, vellitque coralia Doto.
Vimen erat, dum ſtagna ſubit; proceſſerat vndis:
Gemma fuit. Nuda Venerem cinxere corona,
Plaudentesque ſimul tali cum voce ſequuntur:
Hos Mariae cultus, haec munera noſtra precamur
Reginae Regina feras. Dic talia nunquam
Promeruiſſe Thetin, nec quum ſoror Amphitrite
Noſtro nupta Ioui. Deuotum ſentiat aequor,
Agnoſcat famulum virgo Stilichonia pontum.
Victricis nos ſpem patriae, claſſemque paternam
Veximus, attritis quum tenderet vltor Achiuis.
Iam Ligurum terris ſpumantia pectora Triton
Appulerat, laſſosque fretis extenderat orbes.
Continuo ſublime volans ad moenia Gallis
Condita, lanigeri ſuis oſtentantia pellem,

v. 167. *Spatale*, Nereis, quae forſan alibi non occurrit.

v. 168. *rubro profundo*, mari Perſico ſeu Indico.

v. 170. *Vimen erat.* cf. Ovid. Met. IV. 473 ſeqq. XV. 416. Plin. H. N. XXXII. ſect. 11.

v. 171. *nuda corona*, nudae.

v. 175. *Promeruiſſe* nihil amplius eſt, quam: accepiſſe a nobis.

v. 176. *Noſtro Ioui*, Neptuno, cuius ſub imperio mare eſt, vt ſub Iouis coelum. *deuotum*, obſequio deuinctum. Vox illis temporibus frequens.

v. 178. 9. *Victricis nos ſpem* cet. cf. VIII. 461 ſeqq. Stilicho intelligitur. Gesnerus: *Victrices nos ſaepe rates.* Pro *ſaepe* Heinſ. coni. *nempe*, aut legendum proponit: *Victricis nos vela ratis. attritis — Achiuis.* Burmann. mauult: *ad triſtes Achiuos*, quod languidius videtur quamquam grammaticae rationi accommodatius.

v. 181. *laſſos orbes* cf. ſupra n. ad v. 149.

v. 182. *ſublime volans* ſc. Venus. *ad moenia Gallis condita.* Haec et quae ſequuntur, lucem accipiunt ab Iſidoro Orig. XV. 1. *Galli Mediolanum atque alias vrbes condiderunt. Vocatum autem Mediolanum ab eo, quod ibi ſus in medio lanea perhibetur inuenta.* Sidon. Apollin. Epiſt. VII. 17. Mediolanum ita indicat: *Et quae lanigera de ſue nomen habet.* Ceterum vrbem deſcribit Auſon. Ord. nob. vrb. IV. Poet. lat. min. T. V. P. III. p. 1320.

Peruenit. Aduentu Veneris ſpiſſata recedunt
Nubila; clareſcunt puris Aquilonibus Alpes.
Laetitiae cauſas ignorat dicere miles,
Laetaturque tamen. Mauortia ſigna rubeſcunt
Floribus, et ſubitis animantur frondibus haſtae.
Illa ſuum dictis affatur talibus agmen:
Gradiuum, noſtri comites, arcete parumper,

v. 184. 185. *ſpiſſata Nubila* ſunt nubes ſpiſſae. Ovid. Amor. I. 13. 30. *puris Aquilonibus.* Aquilones fugant nubila, coelumque purum reddunt. Inde vocatur *clarus Aquilo* Virgil. Georg. I. 459. v. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 56. Veneris autem aduentu omnia rident Sil. Italic. VII. 467 ſeqq.

v. 186. *Laetitiae* i. e. ſubitae ſerenitatis, qua natura ridere videbatur. *ignorat*, neſcit. Inuerſionem putat Barthius eſſe, pro: ignorare ſe dicit; quod languidum mihi videtur. Poteſt etiam *laetitiae* cet. ſic exponi: Subitae laetitiae, qua ſe correptum ſentit miles, etiamſi cauſam ignorat, tamen illi indulget.

v. 187. 188. Notum eſt, rebus laetis et militia proſpera ornari ſigna militaria morem fuiſſe lauru, floribus, vnguentis. v. Lipſ. ad Tacit. Annal. I. 24. in Excurſ. L. Barth. ad Stat. ſilv. V. 1. 92. Martial. VII. 5. 4 ſeq. Qui mos anſam dedit commento, quo vſus eſt h. l. poeta. Quod enim milites facere ſolebant, nunc ſponte fit inſciis militibus. Verum res in maius aucta eſt, vt prodigii naturam indueret. E ſignis militaribus flores naſcuntur, haſtaeque frondes agunt; hoc bene per *animantur frondibus* expreſſum eſt, quum rebus etiam inanimis, quae vi aliqua interna ſtructuraque ſolerti ſuſtentari per ſe et augeri videntur, vita adſcribatur.

v. 190. *noſtri comites.* Heinſius reiecit hoc et reſcripſit *noſtrae comites*, quia nymphae Idaliae comites Veneris ſint, laudans ſupra v. 100 et infra XXXI. 9. Verum Nymphis non vti ſolet Venus ad imperia ſua promulganda, deinde poeta Nympharum nullam mentionem fecit, quum iter Veneris per mare deſcriberet, quamquam proprio aliquo vecturae genere opus fuiſſet ad illas traiiciendas, quo vel Nereïdes vſae ſunt; tandem a Ligurum litore per aërem Venus dicitur Mediolanum veniſſe, quo in volatu Amores quidem comites habere potuit, qui alis inſtructi ſunt, verum non Nymphas. Poteſt autem occurri, infra v. 202 ſq. Hymenaei, Gratiae et Concordiae

Vt ſoli vacet aula mihi. Procul igneus horror
Thoracum, gladiosque tegat vagina minaces.
Stent bellatrices aquilae, ſaeuique dracones.
Fas ſit caſtra meis hodie ſuccumbere ſignis.
Tibia pro lituis, et pro clangore tubarum
Molle lyrae, feſtumque canant. Epulentur ad ipſas

mentionem fieri, quorum quoque toto in itinere nullam rationem poeta habuit. Burmannus *noſtri* vitioſum putat et *noſtrae* languere, erigique ſententiam, ſi legatur: *Gradiuum*, *noſtis*, *comites arcete parumper*, explicandae coniecturae cauſa addit: quaſi dubitaret Venus, an adulterum recte nouiſſent. Difficile dictu eſt, vtrum coniectura, an explicatio languidior ſit. Hoc puto dandum eſſe, et *noſtri* et *noſtrae* frigere; melius autem fortaſſe ſententiae conſuleretur, ſi legi liceret: *Gradiuum caſtris*, *comites*, *arcete parumper*. i. e. omnem belli ſpeciem a caſtris per aliquod tempus remouete. Gesnerus notat, Venerem parum venuſtam eſſe, quae Martem arceri velit a militibus, quum potius precibus aut blando nutu hoc a ſuo amatore impetrare debuiſſet, vt cum ſatellitio ſuo, Terrore, Pauore, Tumultu, paullulum ſecedat. Sed *Gradiuus* non magis proprie h. l. ſumendus eſt, quam Ceres et Bacchus, quando illa pro fruge, hic pro vino ponitur.

v. 193. *Stent*, non moveantur, non hoſtibus inferantur. *dracones*. ſupra n. ad V. 177.

v. 194. *ſuccumbere*, parere Ovid. Heroid. III. 91. *meis ſignis*, imperio meo.

v. 195. *clangore tubarum* Virgil. Aen. II. 313 et XI. 192.

v. 196. *Molle canant*. *Molle canere* non ſolum canticis militaribus obpoſitum eſt, ſed proprie ad celebrandas nuptias pertinet, quae carmina requirunt, quorum argumenta et amore et voluptate abſoluuntur. *Feſtum canere* eſt ita canere, vt religioni et ſolennitati cuiusdam diei accommodatum eſt. Ceterum puto, *fauſtum canere*, quod exponi poteſt: canere, quod boni ominis ſit in nuptiis, huic loco aeque bene conuenire, atque illud prius, nec Burmanno accedere poſſum, qui *feſtum canere* nuptiis proprium eſſe dicit. Alienus eſt locus Ovid. Met. V. 3, quem laudat, non enim eodem redit *coniugialia feſta canere* et *feſtum canere*, illud eſt: cantu feſta celebrare, hoc: feſtorum ſolennitati apte canere. *epulentur ad ipſas Excubias*. i. e. non rebus bellicis curam in-

Excubias; mediis ſpirent crateres in armis.
Laxet terribiles maieſtas regia faſtus,
Et ſociam plebem non indignata poteſtas
Confundat turbae proceres. Soluantur habenis

tendant, hoſtemque cogitent, ſed epulis vinoque toti vacent, tantaque ſit eorum ſecuritas, vt vel ad ipſas excubias, in ſtationibus ipſis, genio indulgeant.

v. 197. *ſpirent.* Saepe *ſpirare* abſolute poni, obſeruat Burmannus. Adcuratius autem dixeris, quando *ſpirare* idem ſignificet, quod *viuere*, animam emittere, accuſatiuum nullum locum habere poſſe; loca autem, vbi *ſpirare* illam vim habet, ſatis obuia ſunt. Inde ſignificationem trahit *τοῦ* emittere Lucret. VI. 890, et *τοῦ* aeſtuare Virgil. Georg. I. 327 v. Heinſ. ad Virgil. Aen. X. 291. Poſterior poteſtas huic loco convenit. Etiam Noſtrates dicunt: *der Becher ſchäumt, brauſet.* Burmannus ſic: Crateres ſpirant, vbi fragrat vinum et odorem ſpargit. Eodem modo Gesnerus, qui laudat Spanhem. ad Ariſtophan. Plut. 809. *armis*, caſtris.

v. 198. *Laxet terribiles faſtus. Faſtus* h. l. eſt conſcientia faſtigii ſupra res humanas paene elati, in quo collocatos eſſe Imperatores et qui proximum ab illis locum obtinerent et ipſi credebant et credi volebant, quae conſcientia et ipſos a reliquorum commerciis retinebat, et aliis ſummam reuerentiam vel terrorem adeo inſpirabat. Hic itaque nihil vitii aut opprobrii illa vox habet, ſed res ſignificatur regiae et procerum dignitati apta et conueniens, quae legibus etiam erat ſancta. *Laxare* autem *faſtus* eadem ratione dicitur, qua *laxare iram*, Stat. Theb. VI. 831, et *laxare temeritatem* Petron. 82, pro: remittere. Senſus: paullum deſcendat maieſtas regia a ſummo dignitatis ſuae faſtigio, ne communis laetitia maieſtatis reuerentia turbetur aut coërceatur.

v. 199. *poteſtas*, dignitas, qua proceres induti ſunt. Burmannus Imperatorem intelligit. *ſociam plebem* i. e. laetitiae participem.

v. 200. *Confundat turbae proceres.* Senſus: nec dignitas procerum prohibeat, quominus plebem laetitiae participem adſumant ordinum diſcrimine remoto. *ſoluantur habenis gaudia.* Nihil ſit, quod gaudia coerceat, quominus effuſa ſint. Virgil. Aen. XII. 499. cf. Stat. Silv. I. 2. 233 ſqq.

Gaudia, nec leges pudeat ridere feueras.
Tu feftas, Hymenaee, faces; tu, Gratia, flores
Elige; tu geminas, Concordia, necte coronas.

v. 201. *nec leges pudeat ridere feueras.* Vel leges in hac communi laetitia paullum a feueritate remittant, nec curent, fi quid in illa genio indulgentium turba iufto plus fibi licentia adroget. Hanc legum facilitatem egregie exprimit illud *ridere*, qua vel ipfae publici gaudii participes inducuntur.

v. 202. *Hymenaee. Hymenaeus* vel Calliopes, vel Clius, vel Vraniae filius fuiffe dicitur. De eius parentibus v. la Cerda ad Virgil. Aen. IV. 99. cf. Doering ad Catull. LXI. 4. Nuptiis praeeffe credebatur. *feftas faces.* Face feu taeda praelata fingebatur virginem ad nouum maritum deducere. Eleganter eum inducit in Adonidis morte facem exftinguentem Mofchus Idyll. I. 87 fqq. vbi v. interpp. Ex pinu autem faces nuptiales potiffimum factas fuiffe, docuit Dempft. ad Senec. Med. 37. cf. Catull. l. c. 3. *Gratia.* Stat. Silv. I. 2. 19 fqq. *nec blandus Amor, nec Gratia ceffat Amplexum niueos optatae coniugis artus Floribus innumeris et olenti fpargere nimbo.* In Iafonis nuptiis Nymphae fpargebant flores Apollon. Rhod. IV. 1143 fq.

v. 203. *Elige.* nempe optimos flores. *Concordia. Concordiae* taedam tribuit Stat. l. c. 240, vbi Heinfius legit *nodo.* Marklandus ad illum locum quaerit, quid Concordia cum coronis, quae Gratiarum partes funt? Proponit *catenas.* Verum, quum fponfus et fponfa in nuptiis florum coronas gererent, omnesque conuiuae iisdem caput cingerent ex ritu fane antiquo Apollon. Rhod. IV. 1158 fq. nefcio, cur poetae non licuerit plectendarum coronarum munus Concordiae tradere, etiamfi id nemo ante eum fecerit. Mihi quidem hoc videtur pulcherrimum phantasma; Gratia, venuftatis dea, eligit flores, et Concordia in laetiffimum connubii aufpicium nectit ex illis fponfo et fponfae coronas, quibus capiti imponendis matrimonii ineundi initium fauftiffimum capiant. Gesnerus non duas tantum, fed ex duabus textas virgulis, vt fint coniugii fymbolum, coronas intelligit, cuiusmodi in numis frequenter fibi deprehendiffe videtur et apud Cornel. in Thrafibul. cap. 4. Verum omnes coronae ex virgulis fiue oleaginis fiue aliis quibuscunque ex duabus conftabant, nec, quod equidem fciam, vllam fymbolicam rationem habebant. Probandum quoque

Vos, pennata cohors, quocunque vocauerit vſus,
Diuiſa properate manu, neu marceat vlla
Segnities. Alii funalibus ordine ductis
Plurima venturae ſuſpendite lumina nocti.
Hi noſtra nitidos poſtes obducere myrto

fuiſſet aliunde, huiusmodi coronarum in nuptiis vſum fuiſſe. Aliae Concordiae vices ſunt in Patric. Epithal. v. 85 ſqq. Poet. lat. min. T. IV. P. II. *Ales at e medio reuolans Concordia coetu Iungere nunc dextras, nunc oſcula pangere mandat, Primaque perpetuis myſteria tradere curis.* Ceterum apud Graecos corona illa vocabatur στέφος γαμήλιον Bion. Idyll. I. 88. cf. Schol. Ariſtoph. Aves. 160 et Euripid. Iphig. in Aul. 905. Vide omnino Paſchalium de Coron. II. 16.

v. 204. *pennata.* cf. XXXI. 10.

v. 205. *Diuiſa — manu* ſc. vt alii alia curetis. *neu marceat vlla Segnities.* Noue dictum exiſtimat Burmannus pro: *nec marceat vllus ſegnitie*, ad vitandum hiatum. Sed doctius expreſſit Noſter vulgare: ne ſit vlla ſegnities; pro: *ſit*, poſuit: *marceat* accommodate ad naturam ſegnitiei.

v. 206. 7. *funalibus ordine ductis.* Gesnerus animaduertit, *funalia* h. l. non eſſe funes ſtuppeos cera obductos, nec candelabra, πολύμυξα, ſeu lychnuchos (vt forte apud Ovid. Met. XII. 246 ſqq.) ſed funes ſeu catenas, certo ordine, lineis directis incurvis circularibus ductas, a quibus penderent lampades. Hoc ex *ductis* et *ſuſpendite* probare conatur. Confirmari hoc poteſt ex Stat. Theb. I. 520 ſqq. *Aſt alii tenebras et opacam vincere noctem Adgreſſi, tendunt auratis vincula lychnis* et S. Paullin. nat. Felic. apud Gonſalium ad Petron. 30. *In ligno mentitur ebur, tectoque ſuperne Pendentes lychni ſpiris retinentur ahenis, Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant Funibus, vndantes flammas leuis aura fatigat. Funalia* etiam funes eſſe, probat Gesnerus ex Liv. XLII. 65. Sed et candelabra *ordine ducta* dici poſſunt, quae funibus ſeu catenis ductis ſuſpenſa ſunt. Iſidor. XX. 10. *Funalia erant candelabra, exſtantes ſtimulos habentia, quibus funiculi cera vel huiusmodi alimento luminis obliti figebantur.* Eadem fere habet Servius ad Virgil. Aen. I. 726. *lumina* lychni h. l. videntur eſſe.

v. 208. *nitidos poſtes.* Ad ritum nuptiarum antiquum forte ſpectat, quo poſtes a nouis nuptis adipe lupino

Contendant; pars nectareis adſpergite tecta
Fontibus, et flamma lucos adolete Sabaeos;
Pars infecta croco velamina lutea Serum
Pandite, Sidoniasque ſolo proſternite veſtes.
Aſt alii thalamum docto componite textu.
Stamine gemmato, picturatisque columnis

aut vnguento vngerentur. Plin. H. N. XXVIII. ſect. 37 ibi v. Harduin. Serv. ad Virgil. Aen. IV. 458. *noſtra myrto.* Frondibus et corollis poſtes in nuptiis exornabantur. Iuvenal. VI. 79 et 227. Noſt. infra XLVIII. 28 ſqq. Pollux III. 3. cf. Lucan. II. 354 ſqq. qui plures nuptiarum ritus tangit. *noſtra,* nam Veneri ſacra erat myrtus.

v. 209. 10. *nectareis adſpergite — Fontibus.* Nuptiarum die domus noui mariti omni genere odorum vel liquidorum et ſparſorum vel crematorum implebatur. Catull. LXVIII. 143 ſqq. *adolete,* incendite. *lucos Sabaeos,* tus, quod ſolum in Saba, Arabiae Felicis regione in frutice, quam putant Iuniperum Phoeniceam Lin. eſſe, naſcebatur. Virgil. Georg. I. 57. II. 117. Plin. H. N. XII. ſect. 30 ſq. *lucos,* indicat abundantiam.

v. 211. *velamina.* Velaminum et aulaeorum, quibus parietes veſtiebantur, frequens tunc temporis vſus erat. *Serum* cf. n. ad I. 179. *infecta,* tincta. *croco.* Videtur hic color in nuptiis praecipue adhibitus fuiſſe. la Cerda ad Virgil. Eclog. II. 50. Broukh. ad Tibull. I. 7. 64. Valer. Flacc. VIII. 234 ſqq. quem colorem deſcribit Ovid. A. A. III. 179 ſq. Apud Ovid. Heroid. XXI. 162 noua nupta induta eſt lutea palla, quam tamen flammeolum eſſe Mycillus putat. *Sidonias veſtes* ſtragulas purpureas.

v. 213. *thalamum* h. l. λέκτρον γαμικὸν, νυμφίδιον, torus genialis. *docto textu.* Lectulus ſterni ſolebat veſte purpurea acu artificioſe picta. Huc pertinet illud *docto.* Veſtem ſtragulam huiusmodi figuris intextis deſcribit Catull. LXIV. 47 ſqq.

v. 214. *Stamine gemmato.* Gesnerus intelligit ſtemmata, ſertas ſeu funiculos, quibus inſerti ſunt fruges, fructus, folia, gemmis intermicantibus (*Guirlanden, Feſtons, Fruchtbänder*) verum illa vix *ſtamina gemmata* dici poſſunt. Et quid ſibi volunt Gemmae inter flores et folia? Sed v. ad VIII. 595 ſqq. Velamenta potius intelligenda ſunt gemmis exornata et e columnis, quae apicem portant, ſuſpenſa. *picturatis.* non coloribus obductas intelligo ſed opere teſſelato

Aedificetur apex, qualem non Lydia diues
Erexit Pelopi, nec quem ſtruxere Lyaeo
Indorum ſpoliis et opaco palmite Bacchae.
Illic exuuias omnes cumulate parentum,
Quidquid auus ſenior Mauro vel Saxone victis,
Quidquid ab innumeris ſocio Stilichone tremendus
Quaeſiuit genitor bellis, quodcunque Gelonus
Armeniusue dedit, quantum crinita ſagittis
Attulit extremo Meroe circumflua Nilo,

ſeu de marmore maculis diſtincto Senec. Thyeſt. 647. Fieri tamen non poteſt, vt accuratam huius thalami imaginem, qualis poetae oculis forſan obuerſaretur, exhibeamus, nec locis ex aliis ſcriptoribus congeſtis quidquam proficitur, quum et thalamus ad illas res pertineat, quarum ratio pro locorum et temporum diuerſitate diuerſiſſima procul dubio fuerit. In Claudiano difficilior res expeditu eſt, quum ſaepe neſcias, vtrum ſuae aetatis ritus et mores, an tempora antiquiora ſpectarit, vnde ſaepiſſime colores ad ſui temporis res exornandas mutuatur.

v. 215. 6. *apex*, faſtigium thalami. *qualem non Lydia diues Erexit Pelopi*. Pelops, Tantali filius, erat ex Phrygia, quid igitur *Lydia* h. l. ſibi vult? Et, etiamſi ſumas, *Lydiam* latiori ſenſu eſſe poſitam (vocatur etiam λυδὸς Pelops apud Pindar. Olymp. I. 37.), difficultas tamen nullo modo tollitur. Pelopem in Phrygia ſeu Lydia vxorem duxiſſe, nusquam legitur, et, ſi nuptiae eius cum Hippodamia, Oenomai regis filia, intelliguntur, quae in Elide celebratae ſunt, quomodo Lydia thalamum eius exſtruxiſſe dici poteſt? Num contra antiquitatis fidem Noſter rem finxit, an fabulam ſecutus eſt, quam nunc nos ignoramus? an ſub *Lydia* diuitiae et opes intelligendae ſunt, quas ex Phrygia ſecum abduxerit Pelops? cf. Horat. od. II. 12. 22. Miror ſane interpretes hunc locum ſicco pede tranſiiſſe. *Lyaeo*. Num, quum Ariadnen in Naxo inſula a Theſeo relictam in matrimonium duceret?

v. 218. *exuuias*, praedam.

v. 219. *auus ſenior*, Theodoſius Comes. *Mauro vel Saxone* cf. ſupra VIII. 24 ſqq.

v. 220. *ſocio Stilichone*. Huius laudes cum laudibus Theodoſii M. et Honorii ſemper miſcet.

v. 222. 3. *crinita ſagittis* cf. ſupra n. ad VII. 21.

Miſit Achaemenio quidquid de Tigride Medus,
Quum ſupplex emeret Romanam Parthia pacem.
Nobilibus gazis opibusque cubilia ſurgant
Barbaricis. Omnes thalamo conferte triumphos.
Sic ait, et ſponſae petit improuiſa penates.
Illa autem, ſecura tori, taedasque parari
Neſcia, diuinae fruitur ſermone parentis,

v. 224. *Achaemenio*, ab Achaemenia Perſiae regione. cf. Herodot. VII. 11. Horat. od. II. 12. 21. ibi v. Iani. Ammian. Marcell. XIX. 4.

v. 225. *Quum ſupplex emeret — pacem.* Reſpicit Noſter procul dubio legationem, quam Saporus III. Perſarum rex ad pacem petendam Conſtantinopolim miſiſſe dicitur Richomere et Clearcho coſſ. A. C. 384. cf. Faſt. Idat. h. a. Marcellin. Chron. h. a. Oroſ. VII. 34. Pacat. in Panegyr. Vet. XII. 22. 5. *Denique ipſe ille rex eius* (Perſidis) *dedignatus antea confiteri hominem, iam fatetur timorem, et in his te colit templis, in quibus colitur: tum legatione mittenda, gemmis ſericoque praebendo, adhoc triumphalibus belluis in tua eſſeda ſuggerendis; etſi adhuc non eſt foederatus, iam tamen tuis cultibus tributarius eſt.* Quis non ſentit, quantopere res in maius ſit elata?

v. 226. 7. *cubilia ſurgant*, nihil amplius puto, quam cubilia exſtruantur. Surgere omnia ratione poetica dicuntur, quae in altum ſtruuntur ſeu aedificantur, vt moenia, turres et h. l. *cubilia* ſeu thalamus. cf. ſupra III. 211. Gesnerus *ſurgant* ad aceruos refert, vt in tanta opum multitudine non iuxta ſe poni explicarique poſſint omnia, ſed extruantur in aceruos. Barthius Bulengerum de triumpho cap. I. ſecutus de ſpoliis hoſtium cogitat, quibus thalamus exornatus ſit. Vtriusque ratio mihi diſplicet. *triumphos*, opes bellis feliciter geſtis quaeſitas. Gesnerus ſupellectilem pretioſam, tabulas pictas, ſtatuas, quae in triumpho portata aut vecta ſunt, intelligit. Minus bene. *thalamo conferte* i. e. in thalamo exſtruendo et exornando conſumite.

v. 228. *improuiſa*, de improuiſo.

v. 229. *ſecura tori.* Recte Gesnerus: nihil minus tum curans, quam torum ſeu nuptias. *taedasque*, ſupra III. 83.

v. 230. *diuinae parentis*, Serenae, filia adoptiua Theodoſii M. *fruitur*, cum delectu, inſtituebatur enim matris ſermonibus.

Maternosque bibit mores, exemplaque difcit
Prifca pudicitiae, Latios nec volvere libros
Defìnit aut Graios, ipfa genitrice magiftra,
Maeonius quaecunque fenex, aut Thracius Orpheus,
Aut Mitylenaeo modulatur pectine Sappho.
Sic Triuiam Latona monet; fic mitis in antro
Mnemofyne docili tradit praecepta Thaliae.
Quum procul augeri nitor, et iucundior aer

v. 231. *bibit mores.* Ductum a lana, quae bibit colores Ovid. A. A. III. 187 fq. ad animum translatum eft, qui induit mores maternos.

v. 232. *volvere*, legere.

v. 233. *magiftra*, interprete.

v. 234. *Maeonius* Ovid. Trift. I. 6. 21 fq. Horat. od. IV. 9. 5. Homerus a Maeone patre feu potius a patria Colophone feu Smyrna oppidis Maeoniae feu Lydiae.

v. 235. *Mitylenaeo pectine.* Mitylene Lesbi vrbs, vnde Sappho Mofch. Idyll. III. 93 fq. Gesnerus dubitat, an Sappho hic commode interponatur, quum Dio Chryfoft. in orat. de Regno II. pag. 24 neget, decere reges Anacreontis aut Sapphus carmina canere. Quidni licuit Noftro ab illius iudicio difcedere?

v. 236. *Triuiam*, Dianam, quae in triuiis colebatur. Spanhem. ad Callim. H. in Dian. 28. Ceterum deorum exemplis faepe vtitur Nofter, quando de parentibus et liberis fermo eft, licentiaeque, quam recentiores poetae frequentius paene quam antiquiores fibi fumunt, in variandis atque adeo fingendis mythis interdum indulget. *mitis*, Mufarum matri aptum epith. *ἡδυτάτη* vocatur ab Orph. Hym. 76. 6. Immerito *mitis* Barthio fufpectum fuit, exprimit enim difciplinae rationem, quae pendet a miti docentis ingenio, quale Serenae fuiffe hac comparatione Nofter docet. *antro.* Mufae enim montes habitant.

v. 237. *Mnemofyne*, matre Mufarum, quia omnis rerum fcientia memoria nititur Plutarch. de liber. educ. c. 13. T. VII. ed. Hutt. cf. Diodor. Sicul. V. 67. Docta eft fictio et ingeniofa, Iovem ferpentis, quae prudentiae fymbolum erat, fpecie induta ex Mnemofyne procreaffe Mufas. Sidon. Apollin. carm. XV. 174 fqq.

v. 238. *Quum procul augeri* cet. Pertinet ad ea, quibus Deorum praefentia arguitur. Heyne in Excurfu XIII. ad Virgil. Aen. I. Sil. Italic. VII. 467 fqq. *Adfulfit vultu ridens Venus. Omnia circa Et nemora et penitus frondofis rupibus antra Spiran-*

Attonitam luſtrare domum, ſtundique comarum
Gratus odor. Max vera ſides, numenque refulſit.
Cunctatur ſtupefacta Venus. Nunc ora puellae,
Nunc flauam niueo miratur vertice matrem.

tem ſacro traxerunt vertice odorem. procul, antequam Venus ipſa in conſpectu eſſet, ita vt ille nitor Venerem longo interuallo praecederet. Ille *nitor* explicatur ſequenti *iucundior aer* i. e. lumen, ſeu ſplendor ſolito iucundior.

v. 239. *luſtrare* pro: illuſtrare. Burmann. ad Grat. Cyneg. 221. *adtonitam domum*, homines ſubito fulgore ſtupentes. Ex Veneris natura et ratione illa ſumta ſunt cf. Lucr. I. 8 ſq. Ovid. Faſt. VI. 5 ſq.

v. 240. *comarum Gratus odor.* Etiam odor Ambroſiae, qua Veneris comae erant delibutae, totam domum implebat, deaeque aduentantis quaſi nuncius erat. Illo odore ſe manifeſtat apud Virgil. Aen. I. 402 ſq. Compara Sil. Italic. l. c. Ovid. Faſt. V. 376 ſqq. Stat. ſilv. I. 3. 11 ſq. *mox vera ſides*, eodem ſenſu, quo apud Virgil. Aen. III. 309 *manifeſta ſides* pro vulgari: mox manifeſta res erat. *numenque refulſit*, ornatius, quam: adparuit, quoniam dii inſolito aliquo ſplendore ipſos ambiente, in conſpectum venire ſolent.

v. 241. *Cunctatur ſtupefacta Venus.* Efficacius pulchritudo et venuſtas et Serenae matris et Mariae filiae exprimi non poterat. Dea ipſa pulchritudinis et venuſtatis admiratione illarum adeo abripitur, adeoque animo et oculis in illis contemplandis haeret, vt aliquamdiu, quo conſilio venerit, obliuiſcatur, tempusque in paſcendis oculis conſumat. Effectu ſic pulchritudinem alia ratione ſed ſimplicitate diuina deſcripſit Homer. Il. γ. 154 ſqq.

v. 242. *Nunc flauam niveo miratur vertice matrem.* Hic verſus omnes, quos equidem inſpicere potui, interpretes mirifice torſit. *Flaua mater* nihil aliud eſſe poteſt, quam mater flauis capillis, vt epithet. hoc ſenſu apud poetas ſexcenties occurrit. Verum, quid facies de *niueo vertice?* Si de coma hoc omnino intelligendum eſt, corruptum ſe eſſe verſus ipſe clamat, quod contraria coniungit. Omnes quoque critici ad medicinam loco laboranti faciendam promti erant. Barthius, quaſi rebus deſperatis, audaciora remedia adhibet, ita legens: *nunc ora puellae Flammea nunc niueo miratur vertice matrem.* Sed pulchritudo matris a *niueo vertice* vix poteſt laudari, nec probabile eſt, eam

Haec modo crefcenti, plenae par altera Lunae.
Affurgit ceu forte minor fub matre virenti

iam canos capillos habuiffe, quum filiam haberet tenellam. Heinfius proponit *rutilo vertice* reiiciens lectorem ad ea, quae notauit ad Ovid. Met. V. 440. Non autem exiftimo, Claudianum τῷ *flauam matrem* explicandi gratia adieciffe *rutilo vertice*, ne quis lector flauam in alium fenfum detorqueret, quum vis illius vocis apud omnes fere poetas fit frequentiffima. Gesnerus epitheta permutanda cenfet, locumque ita legendum: *Nunc flauo niueam miratur vertice matrem.* Vix autem intelligas, quae intemperies librarios adegerit, vt locum tam perfpicuum, confpiratione quafi inter fe facta, lectoribus permutatione epithet. obfcurum redderent, quum illa ab ipfo poeta proficifci non potuerit. Duae coniecturae Burmannianae mihi non magis probantur, quarum tamen pofteriori loco propofita: *flauam nitido* melior videtur effe priori: *nunc gnavam niueo.* Perfuafum mihi habeo, fi verfus corruptela laborat, vitium non in *niueo* fed in *vertice* latere, quia *niueus* color cum *flauo* et ab aliis faepe et a Noftro coniungitur infra XXX. 125 fqq. Difficultas nulla effet, fi *vertex* pro toto capite fumi poffet, adeo vt *niueo* corporis colorem indicaret, verum enim vero, vfus eius vocis hoc fenfu, addito praefertim eiusmodi epitheto, quod totum corpus fpectat, nimis infolens merito iudicabitur. Poteft autem fieri, vt *verticem niueum* appellet poeta a velamento capitis, fafcia, mitra alba, qua color comarum flauus illuftrior etiam redditur. Serv. ad Virgil. Aen. VII. 403 notat, vittas crinales folarum matronarum fuiffe, vfumque earum meretricibus non fuiffe conceffam. cf. Catull. LXIV. 63. Ovid. Met. II. 413, IV. 6, V. 617. Broukh. ad Tibull. I. 6. 67 fq. Ariftaenet. I. 19. κόμην ἀφελῶς πεπλοκισμένην· καλύπτραν ἐπ' αὐτῆς εὖ μάλα σεμνήν. Et ille niueus capitis cultus non folum pulchritudini imaginis, quam adumbrat poeta, infervire, fed etiam modeftum matronae habitum indicare videtur.

v. 243. *Haec modo crefcenti* cet. Suauis comparatio vultus nitentis cum luna faepenumero facta eft a poetis Homer. Hymn. in Vener. 89 fq. Mufaeus in Her. et Leandr. 55 fqq. Broukh. ad Tibull. III. 4. 29. Horat. od. II. 5. 18 fq. Senec. Hippolyt. 743 fqq. Burmann. ad Petron. 127. Plura Barth. ad h. l.

v. 244. *Affurgit* elegantius quam crefcit. Verum compa-

Laurus, et ingentes ramos, olimque futuras
Promittit iam parua comas; vel flore sub vno
Ceu geminae Paestana rosae per iugera regnant,
Haec largo matura die, saturataque vernis
Roribus indulget spatio, latet altera nodo,
Nec teneris audet foliis admittere Soles.

rationem cum lauru non inter felicissimas puto censendam. Eam tamen exornauit Goripp. in laud. Iust. II. 78sqq. *Arboris vt matris quae de radice propago Nascitur et celsis caput erigit ardua ramis, Aequiparatque nouis maternae frondibus vmbrae; At mater proprio florentem germine natam Gaudet habere parem, laetasque adtollit in auras Felices ramos, et vertice despicit arua.*

v. 246. *Promittit* h. l. spem facit. Ovid. Met. III. 603. Nemesian. Cyn. 163. *comas*, frondes Sil. Italic. IV. 682. Sic etiam apud Graecos. v. Spanhem. ad Callim. H. in Del. 81. Anacreont. XXII. 3. *flore sub vno*, i. e. vna florentes, seu eodem tempore vno loco florentes, vt Gesnerus explicat.

v. 247. *regnant*, ita florent, vt pulchritudine inter reliquas longe emineant. *Paestana per iugera.* De *Paesto* seu *Posidonia* v. Ruperti ad Sil. Italic. VIII. 579. Rosarum pulchritudine et copia apud poetas praecipue insignis fuit. v. la Cerda ad Virgil. Georg. IV. 119.

v. 248. *matura*, perfecta, foliis plene explicatis. *largo die.* Amoenitas summa, quam nacta est rosa paullatim ab eo tempore, quo in nodo adhuc lateret, vsque ad id tempus, quo summa eius pulchritudo oculis exponeretur, donum facit poeta spatii huius praeterlapsi; inde epith. *largo* interpretandum est. *vernis roribus*, qui producere, alere et aperire rosas dicuntur Auson. Idyll. XIV. 11 sqq.

v. 249. *indulget spatio* ornatius quam: amplitudo eius crescit, seu laxior fit. Delectatur quasi aucta amplitudine. Simile aliquid est apud Virgil. Georg. II. 277. vbi v. Heyne. cf. Auson. l. c. 29 sqq. Cum huiusmodi rosa Serena mater comparatur, et filia cum illa, quae *latet nodo*, complicatis adhuc foliis. Roseo colore saepe vtuntur poetae ad feminarum pulchritudinem describendam. cf. Musaeum de H. et Lean. 59 sqq. Apud Anacreont. LII. 20 sqq. vbi v. 30 sqq. origo rosae fingitur, aliter apud Bion. Idyll. I. 66.

v. 250. Rosae complicatis adhuc in nodo foliis pudor puellaris adscribitur, quo non

Adſtitit, et blande Mariam Cytherea ſalutat:
  Salue, ſidereae proles Auguſta Serenae,
Magnorum ſoboles Regum, parituraque Reges.
Te propter Paphias ſedes Cyprumque reliqui,
Te propter libuit tantos explere labores,
Et tantum tranaſſe maris, ne vilior vltra

audet ſe oculis virorum cupidis exponere. Venuſtum hoc phantasma plane Barthius iugulat, quum argutatur in voce *admittit* et de admiſſario cogitat. Pudor autem illi nodo tribuitur, quia rubor, pudoris ſignum, in eo maxime conſpicitur. Peruigil. Vener. v. 25. Poet. lat. mi. T. III. *Cras ruborem, qui latebat veſte tectus ignea Vnico marita nodo non pudebit ſoluere.* *ſoles*, ſolis radios.

v. 251 ſqq. Exponit Venus cauſam aduentus ſui, vt Mariam, propter praeſtantem corporis formam regio matrimonio digniſſimam, Honorio iungeret. *ſidereae.* i. e. ſplendidae, pulchrae. A Noſtro ſaepius vel Imperatoribus hoc epith. datur, vel iis, qui cognatione illos adtingunt, exprimitque fulgorem quendam et nimbum, qui diuina illorum ora ambit, referrique poteſt omnino ad pulchritudinem ſed humana maiorem. cf. Apollon. Rhod. II. 40 ſqq. Heinſ. et Burmann. ad Valer. Flacc. IV. 190, V. 467, VIII. 26. Cum aſtris heroes comparantur Homer. Il. ζ. 401. Pind. Iſth. IV. 39 ſqq. *ſidereae* etiam eſt: diuinae, eximiae. Sil. Italic. II. 696 ſq.

v. 253. *Magnorum ſoboles regum.* Reſpicit originem Theodoſii a Traiano ductam.

v. 254. Burmannus comparat Virgil. Aen. IV. 320 ſqq. vbi idem orationis color eſt. *ſedes* ſaepiſſime de loco dicitur, vbi dii coluntur. v. Burmann. ad Ovid. Met. X. 229. Virgil. Aen. I. 681.

v. 255. *explere*, perficere, vsque ad finem ſuſtinere. *Tantum laboris*, vt in vno ſcripto eſt, Heinſius elegantius putat, ſed v. Virgil. Aen. III. 368.

v. 256. *vilior.* Bene Geſnerus obſeruat, poetam hac voce voluiſſe exaggerare faſtigium domus Auguſtae, et praeſertim Honorii maieſtatem. Quibus etiam addas: ſub Imperatoribus praeſertim ſerioris temporis, vbi adulatio nec finem nec modum nouerat, hominibus in certos ordines redactis, quorum ſua cuique honoris verba adſignata erant, quibus variae dignitates in ſermone honorarentur, multas voces propriam vim et poteſtatem amiſiſſe, ita vt eae, quae

Priuatos paterere lares, neu tempore longo
Dilatos iuuenis nutriret Honorius ignes.
Accipe fortunam generis, diadema resume,
Quod tribuas natis, et in haec penetralia rursus,
Vnde parens progressa, redi. Fac nulla subesse
Vincula cognatae; quamuis aliena fuisses
Principibus: regnum poteras hoc ore mereri.
Quae propior sceptris facies? quis dignior aula
Vultus erat? Non labra rosae, non colla pruinae,
Non crines aequant violae, non lumina flammae.

homines supra humanam sortem extollere viderentur, invidiam amitterent consuetudine ipsa et in sonos inanes abirent, quae contra illos deprimerent, turpitudine liberarentur.

v. 257. *Priuatos paterere l.* in domo priuata maneres. *paterere*, quasi indignum aliquid.

v. 258. *nutriret* Virgil. Aen. IV. 2.

v. 259. *Accipe fortunam generis.* Burmannus dubitat, an haec Mariae decenter dicantur. Verum non genere augusto sed imperatoria dignitate inferiorem Mariam poeta agnoscit et agnoscere debuit, quare nihil opus est Burmanni coniectura: *Auspice fortuna generis diadema resume*, quae vix ex mente poetae esse videtur. *Fortuna generis* h. l. est imperatoria dignitas generi debita, vt Barthius recte interpretatus est. Idem, sed aliter, exprimunt sequentia *diadema resume.* Imperatoriam enim dignitatem Serena mater, filia adoptiua Theodosii M., amisit quodammodo, quum Stilichoni priuato nuberet, hoc innuitur per: *vnde parens progressa.*

v. 262. *cognatae* cas. tert.

v. 263. *hoc ore.* δεικτικῶς.

v. 264. *propior*, dignior, aptior.

v. 265. 6. *violae.* De nigris violis Gesnerus interpretatur Virgil. Eclog. X. 39, dicitque, capillos valde et splendide nigricantes aliquid de colore violaceo trahere. Verum nigri crines non valde tunc temporis in honore erant, ita vt feminae, quae eos haberent, capillis adscititiis vterentur, aut arte colorem mutare studerent. Ego luteas violas respici puto v. Martin. ad Virgil. Eclog. II. 47. Ceterum huiusmodi comparationes saepe apud poetas occurrunt. Ovid. Amor. III. 7. 7 sqq. Propert. II. 2. 19 sqq. Virgil. Aen. XII. 67 sqq. Tibull. III. 4. 29 sqq. Musaeus H. et Leand. 55 sqq. Burmann.

Quam iuncto leuiter ſeſe diſcrimine confert
Vmbra ſupercilii! miſcet quam iuſta ruborem
Temperies! nimio nec ſanguine candor abundat.
Aurorae vincis digitos, humeroſque Dianae.
Ipſam iam ſuperas matrem. Si Bacchus amator
Dotali potuit coelum ſignare Corona,

Antholog. lat. T. I. pag. 697. *non lumina flammae*, ὄμματα μαρμαίροντα Homeri (Il. γ. 379) intelligit. Tibull. IV. 2. 5 ſq. *Illius ex oculis, quum vult exurere diuos, Accendit geminas lampadas acer Amor.* cf. Ovid. Amor. III. 3. 9. Martial. IV. 42. 5 ſqq.

v. 267. 8. *Vmbra ſupercilii*, ſupercilia, *confert leuiter ſeſe iuncto diſcrimine*, nec nimis magno ſpatio inter ſe disiuncta nec plane mixta ſunt. Ad pulchritudinem hoc veteres referebant. Anacreon. XXVIII. 13 ſeqq. Petron. 126. *Supercilia vsque ad malarum ſcripturam currentia et rurſus confinio luminum paene permixta.* Quod niſi naturae dono puellis eſſet, ars adhibebatur. Ovid. A. A. III. 201 ſq. Ad colaranda et infuſcanda ſupercilia atque ad raritatem eorum emendandam vtebantur vrſino adipe et lucernarum fuligine Plin. H. N. XXVIII. cap. 11. etiam formicarum ouis cum muſcis tritis id. XXX. cap. 15. cf. Iuvenal. II. 93 ſeq. *miſcet* ſc. candido. Ovid. Heroid. XXI. 217 ſq.

v. 270. *Aurorae digitos.* Notum eſt Homeri ῥοδοδάκτυλος Ἠώς. *humeroſque Dianae.* Ad proceram Mariae ſtaturam Geſnerus illud refert, laudans Virgil. Aen. I. 500 et Ovid. Met. III. 182 ſq. Sed quanta ſtatura tum debuit Serena mater eſſe cf. ſupra v. 244 ſeq. Equidem puto, non humeros h. l. proprie, ſed totam ſuperiorem corporis partem intelligi, praeſertim pectus, cuius cum pectore Dianae comparatione ſumma pulchritudo innuitur, qualis in virginibus ſolet eſſe. cf. Homer. H. in Ven. 80 ſqq.

v. 271. *ſuperas*, non ſtatura ſed pulchritudine.

v. 272. *Dotali — corona.* Variae fuerunt narrationes veterum de Ariadne Minois, Cretae regis, filia, quarum illam Noſter ſecutus eſſe videtur, ſecundum quam Bacchus, vt Ariadnen ſibi conciliaret, votisque ſuis facilem redderet, coronam a Vulcano ex auro gemmisque affabre factam, dono ei dedit, eandemque, vt Ariadne *perenni ſidere clara foret*, inter ſtellas retulit. Ovid. Met. VIII. 177 ſqq. Faſt. III. 511 ſqq. Coronam deſcribit Manil. Aſtr. V. 250 ſqq. Sunt quidem duae coronae, altera

Cur nullis virgo redimitur pulchrior astris?
Iam tibi molitur stellantia serta Bootes,
Inque decus Mariae iam sidera parturit aether.
I digno nectenda viro, tantique per orbem
Consors imperii! Iam te venerabitur Ister;
Nomen adorabunt populi; iam Rhenus, et Albis
Seruiet; in medios ibis Regina Sicambros.
Quid numerem gentes, Atlanteosque recessus
Oceani? toto pariter dotabere mundo.

borealis iuxta Booten seu Arctophylacta, altera australis ante pedes Centauri, quam posteriorem nemo, quod sciam, Ariadnes esse dixit.

v. 273. *pulchrior* sc. quam Ariadne. *redimitur*, cingitur. *astris*, corona ex astris, qualis Ariadnes est. Caue hunc sensum verbis subesse existimes: cur deorum nemo Mariam, vt Bacchus Ariadnen, coelesti illo honore sibi deuinxit? Non enim in mentem venire potuit poetae, vt Honorium Augustulum infra deos poneret. Sed mirabundam Venerem induxit, vt pulchritudinem Mariae extolleret, cur illa eodem honore non adficiatur, quam Ariadne propter pulchritudinem suam sit consecuta?

v. 274. Iam se quasi reuocans dicit, hoc maxime nunc fieri, quod, cur non fieret, mirata sit. *Iam tibi molitur* cet. i. e. ecce Bootes iam tibi nectit coronam. Qui scilicet suum esse putat, hoc dono Mariae pulchritudinem adgnoscere, atque illo officio Honorii gratiam demereri. Verum stellae, quas quidem veteres nudis oculis videre poterant, signis coelestibus in illa plaga iam erant occupatae. Hoc peperit versum sequentem.

v. 275. Nouae iam parantur stellae. *parturit aether*. Quoniam aether ignis est, vnde quoque ex opinione quorundam veterum stellae sunt formatae. cf. Stobaeum in Eclog. physic. I. 25. *decus*, honorem.

v. 277. 9. *Ister*. Barbaros intelligit ad borealem Istri ripam habitantes. Ceterum per gradus assurgit, *venerabitur*, *adorabunt*, *seruiet*. *Sicambros* v. n. ad VIII. 446. vt ferocissimi et indomiti nominantur. *ibis regina*. pompam regalem et triumphantem indicat. Barth. ad Stat. Theb. II. 361, qui laudat Valer. Flacc. III. 23 sqq. et sua Aduersar. X. 9, CXLVII. 17.

v. 280. 1. *Atlanteosque recessus Oceani*. Intelliguntur vltima Hispaniae et Africae ora maritima. *Atlanteos* di-

Dixſt, et ornatus, dederant quos nuper ouantes
Nereides, collo membrisque micantibus aptat.
Ipſa caput diſtinguit acu, ſubſtringit amictus;
Flammea virgineis accommodat ipſa capillis.
Ante fores iam pompa ſonat, pilentaque ſacram
Praeradiant ductura nurum. Calet obuius ire
Iam princeps, tardumque cupit diſcedere Solem.
Nobilis haud aliter ſonipes, quem primus amoris
Sollicitauit odor, tumidus, quatiensque decoras

ctum pro: occidentales, quia Atlas mons eſt, quem veteres in extrema occidentali plaga ponebant. *mundo*, orbe terrarum. In rebus augendis Noſter ſtatera non vtitur, ſed ſemper fere extrema ſectatur.

v. 282. *ornatus*. cf. ſupra 165 ſeqq. *ouantes*. ſupra 172 ſeqq.

v. 283. *membris micantibus*. Gesnerus explicat: prae admiratione et gaudio trepidantibus. Equidem malim *micantibus* ad ipſum ornatum trahere, quo decorabantur membra, aut ad pulchritudinem eorum. Stat. Silv. I. 2. 141. *ſiderii artus Veneris*.

v. 284. *acu* ſc. crinali, quo capillorum flexus in vertice retinebantur. Martial. XIV. 24. *ſubſtringit amictus*. De cingulo hoc interpretor ſeu zona virginali, quam deinde in thalamo ſoluebat maritus. cf. Spanhem. ad Callimach. H. in Iov. 21. Burmann. ad Ovid. Heroid. II. 116. Schrad. ad Muſaeum v. 272.

v. 285. *Flammea*. *Flammeum* veſtimenti genus erat lutei vel flammei coloris, quo virgines nuptiarum die caput operire ſolebant. Iuvenal. VI. 225. ibi v. Schol. et interpp.

v. 286. *pompa*, deductura ſc. ſponſam cum facibus ad aedes noui mariti. *pilentaque*. Antiquioribus temporibus apud Romanos pedibus ibant ſponſae, recentioribus vehebantur carpento. Lucian. Conuiv. c. 47. T. III. pag. 450. ed. Reiz. Iam antiquiſſimis temporibus apud Graecos curru nouae nuptae ad maritum deducebantur, vt adparet ex Heſiod. Scut. Herc. 279 ſq. Sponſae deductio occurrit quoque apud Homer. Il. σ. 490 ſqq. cf. Polluc. III. 3. *ſacram*. Auguſti ſponſam. Ceterum cf. Stat. Silv. I. 2. 229 ſqq.

v. 287. *calet*, ardet, cupit.

v. 288. *tardumque ſolem*. cf. Catull. LXII. 1 ſq. Stat. l. c. 217 ſqq.

v. 289. 90. *primus amoris odor*. Honorius vixdum adoleſcens cum equo comparatur, qui primum ſentit amo-

Turbata ceruice iubas, Pharſalia rura
Peruolat, et notos hinnitu flagitat amnes,
Naribus accenſis. Mulcet fecunda magiſtros
Spes gregis, et pulchro gaudent armenta marito.

ris ſtimulos. Pro ſtimulis poſuit poeta *odorem*, quia equarum odore equi ad amorem incenduntur. *tumidus*, elatus, ferox.

v. 291. *Turbata ceruice*, quod Heinſius recepit pro *curuata*, quamquam hoc meo quidem ſenſu h. l. melius eſt. Xenoph. de re equeſtr. X. 3. 4. ἐὰν δέ τις δεδάξῃ τὸν ἵππον ἐν χαλαρῷ μὲν τῷ χαλινῷ ἱππεύειν, ἄνω δὲ τὸν αὐχένα διαίρειν, ἀπὸ δὲ τῆς κεφαλῆς κυρτοῦσθαι, οὕτως ἂν ἀπεργάζοιτο ποιεῖν τὸν ἵππον, οἷοις περ καὶ αὐτὸς ἥδεται τε καὶ ἀγάλλεται. Τεκμήριον δὲ, ὅτι τούτοις ἥδεται· ὅταν γὰρ αὖτις θέλῃ παρ' ἵππους, μάλιστα δὲ ὅταν παρὰ θηλείας, τότε αἴρει τε τὸν αὐχένα ἀνωτάτω, καὶ κυρτοῖ μάλιστα τὴν κεφαλὴν γοργούμενος. Accedit, quod *curuata* imaginem equi ferocientis abſolutiorem reddat, *turbata* autem iam in *quatiens decoras iubas* lateat. Equus anterioribus pedibus elatis ceruicem erigit, caputque ad collum adducit, quo ſumma ceruicis pars curuatur. *Pharſalia rura*. Pharſalia nobilium equorum mater. Varro d. R. R. II. 7. 6. Ex Theſſalia etiam erat Alexandri Bucephalus. Plin. H. N. VIII. ſect. 64.

v. 292. *notos amnes* i. e. nota paſcua, in quibus educatus eſt. *Notos* Heinſium offendit, quaerit enim: cur *notos amnes*, quum primum incipiat amare? Reſponderi autem poteſt: amoris ſtimulis, quos primum ſentit, ad congregationem aliorum equorum compellitur; ideoque properat ad paſcua nota. *Ignotosque*, quod idem proponit, difficilius explicatu eſt, qui enim poteſt equus *ignotos amnes flagitare?* Omnia fere loca, quibus vtitur ad coniecturam firmandam, aliena ferme ſunt.

v. 293. *Naribus accenſis*. cf. ſupra VIII. 446. Oppian. Halieut. V. 183 ſqq. vbi v. 187 θερμὸν δὲ διὰ στόμα κίδναται ἆσθμα. Sil. Italic. XIV. 209. *mulcet*, delectat, *fecunda ſpes gregis*, equus, qui praebet ſpem, gregem ſua opera fecundum fore. Comparationem totius loci cum Hom. Il. ζ. 506 ſqq. Virgil. Aen. XI. 493 ſqq. aliisque inſtituit Columna ad Ennii Annal. lib. II. Fragm. Ennii ed. Heſſel. p. 47. cf. la Cerda ad Virgil. l. c. Comparatio illa Auguſti cum equo generoſo veterum poetarum lectoribus neque indigna neque indecora per ſe videri poteſt; verum quod amor Principis, quo in virgi-

Candidus interea poſitis exercitus armis
Exſultat ſocerum circa; nec ſignifer vllus,
Nec miles pluuiae flores diſpergere ritu
Ceſſat, purpureoque ducem perfundere nimbo.
Haec quoque velati lauro myrtoque canebant:
Diue parens, ſeu te complectitur axis Olympi,
Seu colis Elyſias, animarum praemia, valles,

nem pulchram accenditur, cum equo libidine concitato et feroci confertur, habet vtique, quo vnusquisque offendatur, quandoquidem illa imagine non amor ratione temperatus homineque dignus, ſed libido pingitur bruta et effrenata. Quamquam autem poeta, ſi eum ad aetatis noſtrae politioris ſenſum exigas, omni excuſatione plane deſtitutus eſſe videatur, temporum tamen rationi, quibus vixit, aliquid concedendum eſſe exiſtimo. Pertinet illa imago ad eas, quibus perpetuus poetarum vſus, ab antiquiſſimis temporibus repetitus dignitatem aliquam conciliauit, omnemque turpitudinem abſterſit. Graeci frequenter puellam cum πώλῳ comparant. Anacr. LIX. Euripid. Hippol. 546. ibi v. Schol. et Valken. Illos ſecutus eſt Horat. od. III. 11. 9 ſqq. imprimis cf. II. 5. 3 ſq. qui locus nulla temporum ratione habita magis etiam faſtidioſo noſtrae aetatis iudicio culpandus videtur.

v. 295 ſqq. Honorio et Maria in nuptiarum adparatu relictis tranſit ſubito Noſter in caſtra, vbi Stilicho verſabatur. Inducit milites, fama de Honorii matrimonio accepta, habitu feſto laetantes, ducis ſui laudes celebrantes et vota tempori congrua facientes. *candidus*, togis indutis cf. n. ad VIII. 566.

v. 297. *pluuiae ritu.* Pingit hoc florum ſparſionem, copiamque indicat. De hoc more ſolemni v. Freinshem. ad Flor. II. 7. 14. eundemque ad Curt. V. 1. 20. Lipſ. ad Tacit. Annal. XIV. 61. Caſaub. ad Sueton. Ner. 25. cf. Herodian. IV. 8. 19.

v. 298. *purpureo.* Ad colores florum viuidos et ſplendentes refero. Tibull. I. 4. 29. *nimbus* idem eſt, quod ſupra *pluuia.*

v. 299. *velati lauro myrtoque.* Milites velut in triumpho lauro erant coronati Martial. VII. 7. Celebrantes autem Imperatoris nuptias myrtum addiderant Veneri ſacratam.

v. 300. *parens.* Theodoſium M. appellant mortuum et conſecratum. *ſeu te complectitur* cet. i. e. ſiue inter ſtellas relatus es.

En promiſſa tibi Stilicho iam vota peregit.
Iam gratae rediere vices. Cunabula penſat,
Acceptum reddit thalamum, natoque reponit,
Quod dederas genitor. Nunquam te, ſancte, pigebit
Iudicii, nec te pietas ſuprema fefellit.
Dignus, quem legeres, dignus, cui pignora tanti
Principis, et rerum commendarentur habenae.
Dicere nunc poſſem quae proelia geſta ſub Haemo,
Quaeque cruentarint fumantem Strymona pugnae;
Quam notus clipeo, quanta vi fulminet hoſtem,

v. 302. *promiſſa vota*, quod tu optaſti et quod Stilicho tibi promiſit, Mariam Honorio ſe iuncturum.

v. 303. *Iam gratae rediere vices.* Stilicho acceperat in matrimonium Serenam, quam fratris ſui filiam Theodoſius adoptauerat; huius beneficii remunerandi gratia Stilicho Mariam, ex Serena prognatam, Honorio collocat. Inde quoque explicandum *cunabula penſat.* Theodoſius enim pater adoptiuus Serenae eam vt verus pater ſuſtuliſſe cogitatur, vt cum Stilichone eam iungeret; Stilicho Mariam educaſſe, vt Honorio eam nuptum daret. *Cunabula* h. l. prima infantis cura eiusque educatio eſt, forſan θρεπτήρια

v. 304. 5. Bis eadem ſed aliis verbis iterat; poſterius eſt explicatio prioris. *reponit*, vt Virgil. Georg. II. 202. Aen. XI. 878, quae loca Burmannus laudat, pro: rependit, reddit. *ſancte.* Virgil. Aen. V. 80. ſolemne defunctorum epitheton.

v. 306. 7. *pietas ſuprema*, qua filiis proſpexiſti, quum dares illis Stilichonem tutorem. *pignora*, filii. *habenae.* Sil. Italic. VI. 611.

v. 309. 10. Pertinere haec ad res geſtas Theodoſii in principatus principio, exiſtimat Barthius. Non recte tamen. Vt probarent milites, Theodoſii iudicio Stilichonem reſpondiſſe, primum de rebus bello geſtis erat dicendum, quibus poſt electionem inclaruerit, quarum laudes nunc differre ſe milites aiunt propter nuptias, quia minus pertinent ad nuptiale carmen. Quae tamen illa *proelia ſub Haemo* ſint, me quidem ignorare fateor. *fumantem*, calido hoſtium ſanguine.

v. 311. *Quam notus clipeo.* Barthius comparat Virgil. Aen. XII. 285 ſq. Dicere voluit poeta: quanta virtute ſit Stilicho in pugna, cladi-

Ni prohiberet Hymen. Quae tempeſtiua relatu,
Nunc canimus. Quis conſilio, quis iuris et aequi
Noſſe modum melior? Quod ſemper diſſidet, in te
Conuenit, ingenio robur, prudentia forti.
Fronte quis aequali? quem ſic Romana decerent
Culmina? ſufficerent tantis quae pectora curis?
Stes licet in populo, clamat, quicunque videbit:

bus hoſti illatis declarata. *clipeo* cuius vmbone omnia ante ſe proſtrauit. *fulminet hoſtem.* Virgil. Georg. IV. 561. Aen. XII. 654. a vi et rapiditate ductum, qua enſis eius in hoſtium capita deſcendit, vt fulmine quaſi icti corruerent.

v. 312. *Hymen*, nuptiae. *quae tempeſtiua relatu Nunc* cet. Nunc ea canimus, quae tempori magis accommodata ſunt.

v. 313. 4. *quis iuris et aequi Noſſe modum melior. Modus* h. l. eſt adminiſtratio. Senſus: quis melius novit, quae cuique ex legibus vel ex aequo et bono debeantur, illi tribuere. Claverius locum intelligit de iuſto temperamento inter ius et aequitatem, quae ex iure multum remittere ſoleat. Haec illuſtrari Burmannus putat a Lucan. IX. 190, vbi tamen libertatis et ciuitatis iura intelligenda ſunt. *diſſidet*, natura ſua inter ſe contraria ſunt.

v. 315. *ingenio robur*, corporis vires cum viribus ingenii. Marklandi ſolitum acumen deſiderari poteſt, quum ad Stat. ſilv. II. 6. 48. *ingenuo* ſcribendum putat pro *ingenio. prudentia* diligentiam h. l. ſignificat in cauendo ſibi ab hoſtibus cum in iis propulſandis tum in aggrediendis, quam is, qui fortis eſt, ſeu pericula contemnit, negligere ſolet. Non magis idem acute *cordi* proponit pro *forti.*

v. 316. *Fronte quis aequali. Frons aequalis* eſt, quae nullo animi adfectu vehementiore turbatur; poſita itaque eſt pro animi aequitate, cuius eſt ſignum. Huc pertinet Cic. Tuſul. Q. III. 31. *Socratem Xantippe aiebat, eodem ſemper voltu ſe vidiſſe exeuntem domo et revertentem.*

v. 317. *culmina* h. l. ſummum imperium. *quae pectora* ſc. praeter tuum magnum et capax. Pectore dicuntur a poetis *curae volvi* ſeu *agitari.*

v. 318. *in populo*, multitudini immixtus, depoſitis imperii inſignibus. Burmannus laudat Phaedr. III. 9. et Hotomann. ad Cic. Diuinat. 16.

Hic eſt, hic Stilicho. Sic te teſtatur, et offert
Celſa poteſtatis ſpecies, non voce feroci,
Non alto ſimulata gradu, non improba geſtu.
Affectant alii quidquid, ſingique laborant,
Hoc donat natura tibi. Pudor emicat vna,
Formoſusque rigor, vultusque auctura verendos
Canities feſtina venit. Quum ſorte remota
Contingant grauitasque ſeni, viresque iuuentae:
Vtraque te cingit propriis inſignibus aetas.
Ornatur fortuna viro. Non vlla nocendi
Tela, nec infecti iugulis ciuilibus enſes.
Non odium terrore moues, nec frena reſoluit

v. 319. *Hic eſt hic.* v. not. ad Perſ. I. 28. Virgil. Aen. VI. 792. Burmann. ad Ovid. Amor. III. 1. 20.

v. 320. *Celſa poteſtatis ſpecies.* Dignitas corporis tanta eſt, vt ex ea ſummus imperator ſtatim agnoſci poſſit. *voce feroci*, ſuperbo et minaci, qua alii vtuntur, vt intelligatur, qui viri ſint.

v. 321. *Non alto ſimulata gradu.* Non inuenuſte Geſnerus greſſum gallorum gallinaceorum comparat. *improba geſtu.* Ad nimios geſtus et inſolentes pertinet, quibus alii corporis dignitatem ſibi negatam adfectare ſolent. Male Barthius effeminatos intelligit.

v. 323. 4. *pudor*, modeſtia. *formoſus rigor.* cf. I. 91 ſq. ſeueritas cum venuſtate coniuncta.

v. 325. *Canities feſtina.* cf. Plin. Panegyr. IV. 7. ibi v. Schwarz. et Noſt. XXVI. 459 ſq. *cum ſorte remota.* Sic vtique legendum ex plurimorum ſcriptorum ſuffragiis; alii *conſorte remota.* Burmannus vult: *conſorte remoto*, quod ita explicat: omni, quicunque eiusdem ſortis eſt vel fuit, in tali dignitate poſito. Nulli hoc contigit, vt grauitatem ſenii et vires iuuentae haberet, praeter te. Verum hoc paullo durius videtur. Coniecturae Heinſianae ingenioſae quidem ſunt, tamen non neceſſariae. *ſorte remota* ea ſunt, quae ſorte, naturae lege, a ſe inuicem disiuncta ſunt, vt ſenilis grauitas et vires iuuentae, quae *inſignia* vocat illam ſenilis, has iuuenilis aetatis.

v. 326. *Contingant* ſc. tibi. *ſeni* caſ. ſecund. pro: ſenii. cf. Auſon. epiſt. I. 19 ſqq.

v. 328. *fortuna* h. l. dignitas ſeu poteſtas. Stilicho ornat poteſtatem, non ab illa ornatur.

v. 329. *iugulis*, cruore.

Gratia. Diligimus pariter, pariterque timemus.
Ipſe metus te noſter amat, iuſtiſſime legum
Arbiter, egregiae cuſtos fidiſſime pacis,
Optime ductorum, fortunatiſſime patrum:
Plus iam plus domino cuncti debere fatemur,
Quod gener eſt, inuicte, tuus. Vincire corona;
Inſere te noſtris, contemto iure, choreis.
Sic puer Eucherius ſuperet virtute parentem;
Aurea ſic videat ſimiles Thermantia tedas;
Sic vterus creſcat Mariae; ſic natus in oſtro
Paruus Honoriades genibus conſidat auitis.

v. 332. *Ipſe metus te noſter amat.* Acute. Ille autem metus intelligitur, quem grauitas et reuerentia iuſti cuiusdam viri poteſt mouere; hic metus cum amore coniunctus poteſt cogitari, ita vt, qui metuat huiusmodi aliquem, idem quoque eum amet.

v. 335. *domino*, Honorio.

v. 337. 8. *contemto iure.* v. ſupra 199 ſqq. *ſic.* v. ad I. 160. *Eucherius* filius Stilichonis, vt *Thermantia* filia eius altera.

v. 339. 40. *aurea*, pulchra. *natus in oſtro*, *πορφυρογεννήτης*. VIII. 126 ſq.

XI.

CL. CLAVDIANI
IN NVPTIAS
HONORII AVGVSTI
ET
MARIAE FESCENNINA
ALCAICVM.

ARGVMENTVM.

Poeta Honorium laudat omnibus et corporis et animi virtutibus instructum, imprimis venustatem eius effert, quae tanta sit, vt deos vincat, deasque in amorem sui rapiat. Neminem esse tanta feritate tam omnis humanitatis expertem, quin Honorio viso amore in eum ardeat. Vel ipsas Amazonas, quum cominus eum vidissent, omnis pugnae oblitas statim imperata esse facturas. Vxor eius felix praedicatur.

Princeps corusco sidere pulchrior,
Parthis sagittas tendere certior,

COMMENTARIVS.

v. 1. In Principe, praesertim apud veteres, pulchritudo corporis praecipue laudebatur Plin. Panegyr. IV. 6 sq. eamque poetae saepe cum stellarum fulgore comparabant Homer. Il. ζ. 400 sq. Apollon. Rhod. II. 40 seqq. Theocrit. XIII. 49 seq. Musaeus H. et Leand. 22. Horat. od. III. 9. 21 sq. Virgil. Aen. VIII. 589 sqq. Burmann. Antholog. lat. T. I. pag. 669. Quint. Calab. V. 131 seqq. Ceterum cum toto hoc carmine cf. Senec. Med. 75 sqq.

v. 2. *Parthis.* cf. Lucan. VIII. 300 sqq. Sagittandi artis peritum describit Sil. Italic. II. 96 sqq. *sagittas tendere.* pro: intendere sagittas. Virgil. Aen. V. 489. Lucan. VI. 214. *certior*, certius. Notum est, *certam* sagittam dici, quae non aberret a scopo. Ovid. Met. I. 519 sq.

Eques Gelonis imperioſior,
Quae digna mentis laus erit arduae?
Quae digna formae laus erit igneae?
Te Leda mallet quam dare Caſtorem;
Praefert Achilli te proprio Thetis;
Victum fatetur Delos Apollinem;
Credit minorem Lydia Liberum.
Tu quum per altas impiger ilices

H. l. ad ſagittantem transfertur epith. poſitumque pro: dexterior. cf. ſupra VIII. 527 ſq.

v. 3. *Geloni* ſunt e Sarmaticis populis, qui vltra Boryſthenem vagabantur. Equitandi erant peritiſſimi, inde vocantur *volucres* apud Lucan. III. 283. *Imperioſior. Imperioſus* is eſt, qui imperium ſtrenue exercet; eques *imperioſus* vocari poteſt, qui equo pro arbitrio vtitur, vt ſemper frenis parentem habeat. cf. ſupra VIII. 540 ſqq.

v. 4. *mentis arduae*, quae rebus arduis ſemper occupata eſt.

v. 5. *igneae*, ſplendorem et pulchritudinem indicat. κάλλεϊ τε στίλβων. Homer. Il. γ. 391. et Aelian. V. H. XIII. 1. de Atalante τοσαύτη μετὰ τῆς ὥρας κατέλαμπεν ἡ αἴγλη τοὺς ὁρῶντας.

v. 6. *dare* h. l. edere, parere. Barth. ad Nemeſian. Cyneg. 118. cf. VIII. 136. Gesnerus inde ductum putat, quod homines inſignes munera velut ſunt, quae parentes terris impertiunt.

v. 7. *proprio*, filio. Ceterum cf. Sidon. Apollin. Carm. IX. 65 ſqq.

v. 8. 9. Pulchritudinem incipientis iuuenilis aetatis in Baccho, incipientis virilis aetatis in Apolline a veteribus eſſe expreſſam, notum eſt. Tibull. I. 4. 37 ſq. Illorum autem pulchritudinem vincit Honorius. *Lydia*. Bacchus ibi praecipue colebatur. cf. Ovid. Met. XI. 87 ſqq. et Noſt. VIII. 603 ſqq.

v. 10. *per altas ilices*. Tumidiorem locutionem Burmannus eſſe putat, quaſi ſuper arborum cacumina equitaret. Sed, quum recte dicatur, *per nemus*, *per ſiluam* ire, cur offendat *per altam ſiluam*, ſeu, quod h. l. eſt, *per altas ilices ire*, non video. *Artas*, quod ille proponit, non probauerim, melius forſan *atras*. Hyperbole, quam Burmannus interpretando induxit, illam longe ſuperat, qua vtitur Euripid. in Alceſt. 586 ſqq. ἐχόρευσε δ' ἀμφὶ σὰν κιθάραν, Φοῖβε, ποικιλόθριξ νεβρὸς ὑψικόμων πέραν βαίνουσ' ἐλατᾶν σφυρῷ κούρῳ.

Praeda citatum cornipedem regis,
Luduntque ventis inſtabiles comae:
Telis iacebunt ſponte tuis ferae,
Gaudensque ſacris vulneribus leo
Admittet haſtam morte ſuperbior.
Venus reuerſum ſpernat Adonidem,
Damnet reductum Cynthia Virbium.

v. 11. *Praeda*. Burmannus probat *praedo*, quod Heinſius exemplorum nube confirmare ſtuduit, quibus tamen docuit, *praedari* ſaepe pro venari, et *praedatorem* pro venatore poni, quod nunc ſatis notum eſt; in nullo autem *praedo* occurrit, quae vox nusquam non, ſi quid recte memini, turpitudinem includit, igitur aliena eſt. Contra autem equi venatici fera conſpecta incitantur, curſuque acerrimo eam perſequuntur. *Praeda citatum* i. e. cuius curſum fera (*praeda*) accelerat conſpecta.

v. 12. *luduntque*, vt Virgil. Aen. XI. 497. *inſtabiles* pro: mobiles. Paullo durius, vt puto.

v. 13. *iacebunt*. cf. ſupra X. 112. Senſus: ferae vulneribus gloriabuntur tua manu ſibi illatis.

v. 14. *ſacris*, quae Auguſtus inflixit.

v. 15. *Admittet haſtam*, ſponte recipit ferrum corpore. *morte ſuperbior*, quod contigit illi tua manu occumbere. Similia occurrunt apud Martial. Spect. 10, 17.

v. 16. *reuerſum* ſc. ex Orco. *Adonidem*, qui apri dente in femore percuſſus obiit. Bion. Idyll. I. ibi v. interpp. Ceterum *reuerſum* ſpectat ad ſacra Adonia, quae in compluribus Graeciae vrbibus praecipue Alexandriae in Aegypto celebrabantur, in quibus Adonis ſingebatur ex Orco reuerſus iterum cum Venere coniungi. Theocrit. XV. 136 ſqq. et 143 ſq. Schol. ad eundem III. 48. Voſſ. de orig. et progreſſ. Idol. II. 4. pag. 326.

v. 17. *damnet*, inferiorem iudicet et negligat prae te. *reductum* ſc. ex inferis. *Virbius* Heros indigena Ariciae, quem Hippolytum ſeriores interpretati ſunt, ſiue formae ſiue adtributorum ſiue fabularum ſimilitudine adducti. Ovid. Met. XV. 532 ſqq. Pauſan. II. 27. cf. Heyne ad Virgil. Aen. VII. 761. et in excurſu VIII. ad h. l. Narrant eum ab equis laceratum ope deinde Aeſculapii a Diana ex orco reductum et in nemore Aricino collocatum fuiſſe.

Quum post labores sub platani voles
Virentis vmbra, vel gelido specu
Torrentiorem fallere Sirium,
Et membra somno fessa resolueris:
O quantus vret tum Dryadas calor?
Quot aestuantes ancipiti gradu
Furtiua carpent oscula Naides?
Quis vero acerbis horridior Scythis,
Quis belluarum corde furentior,
Quis, quum micantem te prope viderit,
Non optet vltro seruitium pati?
Quis non catenas arripiat libens,
Colloque poscat vincula libero?
Tu si niualis per iuga Caucasi

v. 18. *post labores*, venatu peracto.

v. 20. *fallere*, i. e. vitare, subducere te. *Sirium*, aestum aestiuum.

v. 21. *membra somno resolueris*. Proprie somnus soluit, liberat membra a ministerio, facit vt quiescant.

v. 22. *calor*, amor vehemens. Huic apposite *vrit*. *Dryadas* Nymphas in arboribus habitantes.

v. 23. *aestuantes* sc. amore. *ancipiti gradu*, dubio, suspenso gradu. Ancipites proprie Nymphae sunt, dum dubitant, vtrum accedant ad oscula furtim libanda, an hanc voluptatem sibi negent, metuentes ne expergiscatur. cf. X. 81.

v. 24. *carpent*. Flores proprie carpuntur, inde *carpi* ad delicias quascunque transfertur. Ovid. Heroid. XI. 117.

v. 25. 8. Sensus totius loci hic est: quis tam ferus invenitur et immanis, quin pulchritudine tua motus seruitium patiatur. pro: ferus, *horridior Scythis*, quia hic populus alios feritate superabat. Dicuntur *acerbi*, quia propter suas incursiones crebras molestissimi erant. Superiora fortius iam exprimit per: *quis furentior corde belluarum* pro: quis belluas adeo vincit immanitate et furore (cf. supra 13 sq.) *quis non optet*, longe efficacius quam: quis non patiatur, *vltro seruitium*, *quum te prope viderit micantem* i. e. cominus viderit, quanta sit tua pulchritudo. *micantem* a sidere ductum ad pulchritudinem spectat. v. not. ad 1 et 5.

v. 29. 30. Pergit: quid dico patiatur, immo seruitium vltro petat; hoc efficacius per *catenas adripiat* et

Saeuas petiſſes pulcher Amazonas,
Peltata pugnas deſereret cohors,
Sexu recepto, patris et immemor
Inter frementes Hippolyte tubas
Strictam ſecurim languida poneret,
Et ſeminudo pectore cingulum
Forti negatum ſolueret Herculi,

poſcat vincula expreſſum et auctum etiam magis addito: *collo libero.*

v. 32. 3. *Caucaſus* notus Aſiae mons, pars Tauri. In eius vicinia ad oſtia Tanaidis Amazones habitaſſe narrantur. De Amazonibus v. Herodot. IV. 110 ſqq. Apollon. Rhod. II. 992 ſqq. Diodor. Sic. III. 53 ſqq. Iuſtin. II. 4. *ſaeuas*, fortes, ex indole antiqui ſermonis, qui ſaeuitiam cum fortitudine permutare ſolet. v. Heyne ad Virgil. Aen. I. 99. Poteſt autem h. l. ad crudelitatem ſpectare, qua vtebantur Amazones in viros bello ſuperatos. Huic bene opponitur *pulcher.* Saeuitia ſua Amazones finitimis terrorem incuſſerunt, ipſae vincuntur Honorii pulchritudine. *petiſſes* ſc. bello.

v. 34. *peltata cohors*, quae peltis praecipue vtebantur. Virgil. Aen. I. 490. XI. 661 ſqq. Drakenbr. ad Sil. Italic. II. 76. VIII. 428. *deſereret*, omitteret.

v. 34. *Sexu recepto.* Reminiſcerentur ſui ſexus, cogitarent ſe feminas eſſe, amorem coniunctionisque adpetitum pulchritudo Honorii in illis excitaret. *patris*, Martis.

v. 35. *Hippolyte* Amazonum regina Diodor. Sic. IV. 16. Apollod. II. 5. 9, quam interfecit Hercules balteumque ei abſtulit.

v. 36. *languida*, amore ſubito ſaucia et fracta. Huic bene opponitur, *ſtrictam ſecurim*, quam ſuſtulerat iam ad Honorium proſternendum, ſubito autem, ipſa amore tacta, brachium ſublatum langueſcit et torpet. Ceterum *ſecuri* Amazones pro gladio vtebantur, quae σάγαρις proprio nomine dicebatur Virgil. Aen. XI. 651. Ovid. ex Ponto III. 1. 95. Sueton. in Ner. 44. cf. Montefalc. tab. CX. n. 7. Quint. Calab. I. 158. eam vocat ἀμφίτυπον βουπλῆγα.

v. 37. *ſeminudo pectore*, habitum ſpectat Amazonum, quae alteram mammam exſertam habebant. *Forti Herculi* cum *negatum* iungendum.

v. 39. *decor*, pulchritudo, venuſtas. De vi pulchritudinis cf. Anacreon. II. 9 ſqq. Muſaeum de H. et Leand. 92.

Bellumque ſolus conficeret decor.
Beata, quae te mox faciet virum,
Primisque ſeſe iunget amoribus.

Broukh. ad Tibull. IV. 2. 5. Burmann. ad Propert. III. 20. 3.

v. 40. 1. Praedicat felicitatem puellae, quae tali viro nuptura ſit. *Beata* ſc. puella. *virum* h. l. maritum. Martial. VIII. 46. 7 ſq. Longus de Daph. et Chl. III. p. 85. ed. Moll. *καὶ μέμνησο ὅτι σε ἄνδρα ἐγὼ πρὸ Χλόης πεποίηκα.* *primis amoribus* i. e. primis nuptiis aut *primis ominibus* vt Virgil. Aen. I. 345 ſq. quo *κουριδίην ἄλοχον* Homeri expreſſit.

XII.

ARGVMENTVM.

Poeta omnes terras ad celebrandas Honorii nuptias inuitat. v. 1—5. *Montes vicinos primum, deinde fluuios inuocat, vt comti et ornati laetitiam ſuam teſtentur.* v. 6—15. *Tibris praecipue et Roma nuptiis gaudeant, vt feſtos clamores Hiſpani exaudiant, vnde maiores Honorii et Mariae orti ſint.* v. 16—25. *Propterea Baetis et Tagus et Oceanus triumphent* v. 26—30; *Oriens et Occidens communis laetitiae participes fiant* v. 31—35; *omnes venti praeter Zephyrum taceant.*

Age cuncta nuptiali
Redimita vere tellus
Celebra toros heriles.
Omne nemus cum fluuiis,
Omne canat profundum.

Ligures fauete campi,
Veneti fauete montes,

COMMENTARIVS.

v. 1. 3. Primo vniuerſum terrarum orbem inuitat ad concelebrandas nuptias. *redimita*, cincta; pro floribus poſuit *vere*, quod flores producit. Hoc autem vocat *nuptiale*, quandoquidem ver anni tempus eſt nuptiis aptiſſimum, quo omnis natura amoris quaſi ſtimulis agitatur. cf. Pervigil. Veneris v. 1 ſeqq. Poet. lat. min. T. III. p. 463 ſqq. *heriles*, quaſi Honorius dominus ſit totius telluris cf. I. 115 ſqq.

v. 4. 5. *profundum*, mare. Sub *nemoribus*, *fluuiis* et *mare* deos et Nymphas, qui ea incolunt, intelligit, niſi malis *canat* ad ſonum frondium vento agitatarum, ad fluuiorum murmur et ad vndarum ſtrepitum referre, quorum concentu nuptias Honorii celebratas velit.

v. 6. *Ligures campi.* pro: Ligurici. Ligures habitabant vsque ad Padum, qui fluuius per planities delabitur. Has regiones potiſſimum deſignat, quia vicinae ſunt Mediolani, quae vrbs tunc temporis regia erat imperii Occidentalis. *fauete*, εὐφημεῖτε, non ſolum eſt: a verbis male ominatis abſtinete, ſed etiam: ſtudia veſtra oſtendite acclamationibus fauſtis.

v. 7. *Veneti montes.* Alpes Carnicas fortaſſe intelligit.

Subitisque se rosetis
Vestiat Alpinus apex,
Et rubeant pruinae.

Athesis strepat choreis,
Calamisque flexuosus
Leue Mincius susurret,
Et Padus electriferis
Admoduletur alnis.

Epulisque iam repleto
Resonet Quirite Tibris,

v. 8. 9. *rosetis. Roseta* loca sunt rosis consita, quae a serioribus poetis saepe pro rosis ponuntur, vt iam animaduertit Wernsdorf. ad Poet. lat. min. T. IV. P. II. p. 491 infra. Rerum naturam ipsam mutatam vult poeta, alioquin Alpibus, Rhaeticis forsan, non mandasset, vt rosas producerent, quum niue sempiterna sint obrutae. Ad augendum portentum posuit: *Alpinus apex*, atque, quum hoc nondum sufficeret, addidit: *vt rubeant pruinae*, in ipsa niue efflorescant rosae.

v. 11. *Athesis*, Rhaetiae fluuius, nunc *Adige*, *Etsch*. v. ad 4. 5. *choreis*, cantibus.

v. 12. 13. *Mincius flexuosus. Mincius* ex lacu Benaco procedens lacus ipse fit non procul a Mantua, nec longe progressus Pado se iungit. Virgil. Georg. II. 198 seq. III. 15. Aen. X. 205, in quibus locis flexuum quoque huius fluminis et arundinis mentio fit, qua ripae eius praetextae sunt. *susurret leue*, vt fit, quando ventis arundo agitatur. Virgil. Eclog. I. 56.

v. 14. *electriferis alnis* cf. supra VII. 123 sq. Sequitur poeta antiquam de Phaethontis sororibus fabulam, quae in populos mutatae esse dicuntur, pro quo arborum genere aliud haud absimile priori posuit, *alnos*. *admoduletur*, accinat.

v. 16. 7. *Tibris resonet*, acclamationes et cantus repetat. *epulis repleto Quirite* i. e. laetitia ciuium Romanorum, qui epulis, quibus nuptias celebrarunt, saturi inter pocula nunc hymnis studia sua profitentur. Barthius existimat, sportulas intelligendas esse, quae plebi Romanae diuisae sint, quod soleret fieri in nuptiis virorum principum. laudat Ammian. Marcell. XIV. 6. vers. fin. et Symmach. epist. III. 24. Hoc Romae factum

Dominique laeta votis
Aurea ſeptemgeminas
Roma coronet arces.

Procul audiant Iberi,
Fluit vnde ſemen aulae,
Vbi plena laurearum,
Imperio feta domus,
Vix numerat triumphos.

Habet hinc patrem maritus,
Habet hinc puella matrem,

eſſe Honorio nuptias Mediolani celebrante vehementer dubito, et, cur non priuata impenſa epulae inſtructae ſint, cauſam nullam video.

v. 18. 20. *Roma aurea* vocatur a ſplendore templorum auratorum. Ovid. A. A. III. 113 ſqq. Rutil. Itiner. I. 197 ſqq. Auſon de cl. vrb. I. 1. et XIII. 17. Lipſ. de magnitud. Rom. III. 4 ſeq. *Domini votis*, Imperatoris Honorii nuptiis. *arces*, colles, ſed h. l. templa, aedes publicae collibus inaedificatae. *ſeptemgeminas*, ſeptem, nihil amplius. *coronet*. Arae et templa deorum in publica laetitia coronabantur ſertis corollis et infulis in poſtibus eorum ſuſpenſis. Heyne ad Virgil. Aen. II. 248 ſqq. Gierig ad Ovid. Met. VIII. 264. Barth. ad Stat. Silv. IV. 8. 1; qui mos erat antiquiſſimus cf. Koeppen ad Homer. Il. α. 39. Aliter, ſed minus recte, Gesnerus: ſeptem colles, quibus inaedificata eſt Roma, ſunt quaſi totidem illius capita, quae coronat publica hilaritas.

v. 21. 22. *Iberi*, Hiſpani, ab Ibero fl. nunc *Ebro*. *audiant* ſc. cantus ſolemnes. *fluit*. Heinſ. laudat Stat. Theb. I. 226 et 677. II. 436. et Noſt. XXIX. 56. XX. 540. *ſemen aulae* cf. ſupra VIII. 18 ſqq. *aulae*, familiae imperatoriae.

v. 23. 25. *domus plena laurearum* i. e. familia, vnde plures orti ſunt viri triumphales. Eadem ratione dicitur domus *imperio feta*, quae multos Imperatores protulit. *feta* et *grauida* voces ſunt poeticae pro: plena. Virgil. Aen. I. 51. *vix numerat t.* quae enim infinita ſunt, eorum numerus iniri nequit.

v. 26. 7. cf. ſupra VIII. 18 ſqq. Verborum ordo: et *ſtemma Caeſareum*, (ab) *Gemina parte ductum ortu flumineo, recurrit*. Senſus: Honorius et Maria ambo ab

Geminaque parte ductum
Caesareum flumineo
Stemma recurrit ortu.

Decorent vireta Baetin,
Tagus intumescat auro,
Generisque procreator
Sub vitreis Oceanus
Luxurietur antris.

Oriensque, regna fratrum,
Simul Occidensque plaudat.
Placidae iocentur vrbes,
Quaeque nouo, quaeque nitent
Deficiente Phoebo.

Aquiloniae procellae,
Rabidi tacete Cori,

Imperatoribus descendunt, quandoquidem a Theodosio Comite genus ab Traiano ducente, gentem repetunt, cuius Traiani origo Oceanus perhibetur, vnde omnes fluvii oriuntur. Nunc *recurrit* stemma sc. nuptiis Honorii et Mariae i. e. duae stemmatis lineae rursus nuptiis illis iunguntur. Gesnerus iunxit: *recurrit flumineo ortu*, quod haud commode potest explicari, quamquam ne prior quidem ratio mihi satis placet, sed meliorem non habeo, qua locum difficilem, et, vt mihi quidem videtur, corruptum, expediam.

v. 31. *Baetis* fl. Hispaniae Baeticae, nunc *Guadalquivir*. *decorent vireta.* Vtraque fluminis ripa oliuis consita est. Sil. Italic. III. 405. et Martial. XII. 100.

v. 34. 5. *vitreis antris.* Fluuiorum diis aut maris suae etiam domus sunt sub vndis, quae, naturae aquarum accommodate, *vitrea antra* vocantur. Sil. Italic. IV. 344 sq. ibi v. Ruperti in LL. VV. *vitrea* a colore v. eundem VII. 413 sqq. Nost. XXVIII. 147 seqq. *generis procreator* cf. supra VII. 176, VIII. 22. *luxurietur*, laetetur, genio indulgeat. cf. supra I. 263 sq.

v. 36. 7. *regna fratrum* apposit. Occidentis et Orientis.

v. 38. 9. *placidae*, quietae, laetitiae tantum deditae. *nouo*, oriente, vt *deficiente*, occidente.

v. 42. *cori.* supra V. 222.

Taceat ſonorus Auſter;
Solus ouantem Zephyrus
Perdominetur annum.

v. 43. *ſonorus* Virgil. Aen. I. 53.

v. 44. 5. Senſus: toto anno ſit ver perpetuum. Hoc expreſſit ita: *ſolus Zephyrus perdominetur* i. e. regnet, quandoquidem hic ventus vere ſolemnis eſt. *annum ouantem*, quo nuptiae Honorii celebrantur, cf. Stat. Silv. III. 2. 42 ſqq.

XIII.

ARGVMENTVM.

Stilichonem poeta hortatur, vt caput cingat floribus remotisque belli cogitationibus nuptias Honorii et Mariae acceleret, quae ipſi nullam mouere poſſint inuidiam quum propter virtutem, tum quod iamdudum patris vices in Honorium geſſerit.

Solitas galea fulgere comas,
Stilicho, molli necte corona.
Ceſſent litui, ſaeuumque procul
Martem felix teda releget.
Tractus ab aula rurſus in aulam
Redeat ſanguis patris officiis.
Iunge potenti pignora dextra.
Gener Auguſti pridem fueras,
Nunc rurſus eris ſocer Auguſti.

COMMENTARIVS.

v. 1. 2. *necte molli corona* pro: cinge floribus. *molli*, coronarum epithet. Ovid. Met. III. 555. Sic *ſerta mollia* Ovid. Faſt. V. 340. vbi v. Heinſium. *comas ſolitas fulgere galea.* Quod ad galeam pertinet, tranſtulit ad comas. Dicere voluit: galea tegi, aut: galea fulgente tegi; pro hoc poſuit: *galea fulgere.*

v. 3. 4. *procul* iunge cum *releget. teda* v. ſupra III. 83. *releget*, remoueat.

v. 5. 6. *ſanguis tractus ab aula.* Quum Serena filia Theodoſii M. adoptiua Stilichoni nupſiſſet, e familia imperatoria in priuatam domum tranſierat; quum porro Mariam Honorius in matrimonium duceret, redibat illa in familiam imperatoriam. *Tractus ab aula ſanguis* eſt igitur puella e familia imperatoria oriunda. Redibat autem *patris officiis*, quandoquidem Stilicho pater eam Honorio collocauerat.

v. 7. *iunge pignora.* Honorio enim patris loco erat Stilicho, aut *pignus* eius Honorius dici poterat, quia fidei pignus erat, quam in eo collocauerat Theodoſius, quum in eius tutelam Honorium daret. *potenti dextra.* Barthius videtur dextras Honorii et Mariae intellexiſſe, ego Stilichonis puto

Quae iam rabies liuoris erit?
Vel quis dabitur color inuidiae?
Stilicho ſocer eſt, pater eſt Stilicho.

qua filiam in manus Honorii tradebat.

v. 10. *rabies liuoris*, inuidia inſana. Senſus: inuidiae nullus erit locus.

v. 11. *color*, cauſa, praetextus. Pedeſtri oratione pergere debuiſſet: Nam nulla cauſa ſubeſt inuidiae. Ratio affertur verſu ſequenti.

v. 12. Senſus: nam pater iamdudum erat Honorii, quandoquidem ei patris loco erat; eo igitur, quod ſocer eius factus eſt, ad dignitatem Stilichonis nihil acceſſit, quia patrem Auguſti eſſe plus eſt, quam ſocerum eius eſſe.

XIV.

ARGVMENTVM.

Hoc carmine proſequitur poeta Honorium ad thalamum euntem, vtque fortis ſit ſuadet contra puellam pudore repugnantem, quo ipſo voluptatis magnitudo augeatur, donec tandem victoriam perſeverando adeptus victor prodeat. In ſequentibus et milites et ciues omnes excitantur, vt ludis, cantu omnique hilaritatis genere totam noctem conſumant.

Attollens thalamis Idalium iubar,
Dilectus Veneri naſcitur Heſperus.
Iam nuptae trepidat ſollicitus pudor;
Iam produnt lacrimas flammea ſimplices.
Ne ceſſa, iuuenis, cominus aggredi,
Impacata licet ſaeuiat vnguibus.

COMMENTARIVS.

v. 1. *Adtollens thalamis — iubar.* Heſperus exoriens ſignum dat deducendae ſponſae ad thalamum noui mariti; *adtollit* igitur *thalamis iubar*, facem quaſi nuptiis. cf. Catull. LXII. 1 ſqq. et 20 ſqq. et 26 ſqq. Senec. Med. 71 ſqq. *Idalium iubar* vocatur, quia ſtella Veneri ſacra eſt. cf. infra XXXV. 121. Sic Caeſaris ſtella vocatur *Idalium aſtrum* Propert. IV. 6. 59. cf. infra XXXV. 561 ſeqq. *naſcitur*, oritur, aut omnino conſpicuus fit ſolis occaſu, quum huius radii illam non amplius obſcurent.

v. 3. *Iam nuptae trepidat ſollicitus pudor.* Puella, iamiam toro imponenda, virginali verecundia anxia eſt.

v. 4. *flammea* v. ſupra X. 285. *produnt lacrimas*, non poſſunt amplius tegere lacrimas largius prorumpentes. *ſimplices*, non ſimulatae ſed innocentiae indices. Indicat hoc morum ſimplicitatem nouae nuptae, quae aegre e parentis domo auulſa, in nouam conditionem deducitur, maritoque iungitur, quem ipſa ſibi non elegit, ſed qui a parente datus eſt. Sunt haec ex veteri matrimoniorum ineundorum ratione, non ex noſtris moribus explicanda. Catull. LXII. 59 ſeqq.

v. 5. *adgredi* ſc. puellam.

v. 6. *Impacata*, nondum ſubacta, indomita, quae contra mariti preces adhuc obluctatur, eiusque complexus

Non quisquam fruitur veris odoribus,
Hyblaeos latebris nec ſpoliat fauos,
Si fronti caueat, ſi timeat rubos.
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes.
Creſcunt difficili gaudia iurgio,
Accenditque magis, quae refugit, Venus.
Quod flenti tuleris, plus ſapit, oſculum.
Dices o quoties: Hoc mihi dulcius,
Quam flauos decies vincere Sarmatas!
Adſpirate nouam pectoribus fidem,

refugit. *ſaeuiat vnguibus.* In rixis amantium apud poetas, praeſertim apud Ovidium, vnguium ſaepe fit mentio, quibus puellae contra iuuenes nimis proteruos vtebantur. Horat. od. I. 6. 17 ſq. Avit. adlocut. ſponſ. Poet. lat. min. T. IV. P. II. p. 501. *ne candida laedas Vnguibus ora vide; vel ne contacta repugnes. Eſt in nocte timor, non eſt in nocte periclum: Nec volo contendas, vinces, quum vicerit ille.* cf. infra XXXI. 135 ſeqq.

v. 7. *veris odoribus*, roſas intelligit.

v. 8. *Hyblaeos. Hybla* nomen eſt trium in Sicilia vrbium. v. Cluver. Sicil. I. 11; II. 8. Drakenbr. ad Sil. Italic. XIV. 200. Serv. ad Virgil. Eclog. I. 55. Si autem mons non fuerit, regio certe videtur fuiſſe ita ab vna illarum vrbium adpellata. Lucan. IX. 231 ſq. Martial. II. 46. 1 ſq. *latebris*, vbi apes ſedem fixerunt, aluеariis, arboribus cauis. Conſtructio eſt inuerſa, pro: latebras ſpoliat fauis.

v. 9. *fronti*, ne ab apibus compungatur. *rubos*, ſpinas. Reſpicit hoc, quod v. 7. dictum eſt.

v. 10. *tegunt*, protegunt, tuentur ſpiculis ſuis.

v. 11. *difficili iurgio. Iurgium difficile* eſt, quod naſcitur, quando quis facilis eſſe neſcit i. e. conſtanter recuſat aliquid petenti et ſemper inſtanti. Poſitum eſt pro: negando.

v. 12. *Venus* h. l. puella amata, quae amplexus ardorem eo vehementiorem facit, quo magis eum recuſare videtur.

v. 14. *Dices.* cf. Propert. II. 11. 23 ſqq.

v. 16. *Adſpirate nouam fidem pectoribus. Noua fides* oritur ex amoris fructu, quem alter ex altero primum capit, qui fructus quaſi nouum amoris vinculum eſt, eiusque fidem confirmat. Haud abſimili ratione illa

Mansuramque facem tradite sensibus.
Tam iunctis manibus nectite vincula,
Quam frondens hedera stringitur aesculus,
Quam lento premitur palmite populus.
Et murmur querula blandius alite
Linguis assidui reddite mutuis.
Et labris animam conciliantibus,

gaudia *foedera thalami* vocantur, aut *foedera lecti* Ovid. Met. VII. 403.

v. 17. *Mansuramque facem tradite sensibus.* Mutuo illo amore eiusque fructu sensibus percepto iucundissimam eius voluptatis memoriam inuicem vobis tradite, quae sempiterna erit. Ea autem memoria vocatur *fax*, quia inde nouos ardores excitantur.

v. 18. 20. Amoris amplexus saepe cum hedera et vite comparati sunt, quae arboribus implicantur. Catull. LXI. 34 seq. 106 seq. LXII. 49 sq. Horat. od. I. 36. 20. Epod. XV. 5 sq. Ceterum mihi non placet *frondens aesculus*, quia epith. frigere videtur. Concinnius forsan legas *frondenti*, vt *frondenti hedera* (Ovid. Met. VI. 599.) respondeat *lento palmite* sequentis versus. *Stringitur* et *premitur* arctissimum complexum indicant. Comparentur Gallieni versus, quos seruauit Trebellius Pollio in eius vita c. 11. *Ite, ait, o pueri, pariter sudate medullis Omnibus inter vos; non murmura vestra columbae, Brachia non hederae, non vincant oscula conchae:* cf. Petron. 132.

v. 21. 22. *querula alite*, columba. *querula* Nostrum *girrend.* Exemplum mutui amoris osculorumque praesertim suauissimorum saepe petitur a columbis Catull. LXVIII. 125 sqq. Propert. II. 12. 27 sq. Ovid. Amor. II. 6. 56. Martial. XII. 66. 7 sq. et XI. 105. 9. *linguis mutuis*, cf. Tibull. I. 8. 37 sqq.

v. 23. *Et labris animam conciliantibus.* Hoc optime explicabit Aristaenetus II. 19. *οὐ μόνον στέρνῳ ἁρμάζοντες, ἀλλὰ καὶ φιλήμασι ἐπισυνάπτοντες τὰς ψυχάς. Τοῦτο γὰρ φίλημα δύναται, καὶ τοῦτο ἔστιν ὃ βούλεται· σπεύδουσι αἱ ψυχαὶ διὰ τῶν στομάτων πρὸς ἀλλήλας, καὶ περὶ τὰ χείλη συναντῶσιν· καὶ ἡ μῖξις αὕτη γλυκεῖα γίνεται τῶν ψυχῶν.* Idem saepius expressum est ab aliis poetis Manil. V. 623. Propert. I. 13. 17. interpp. ad Petron. 79. Theocrit. XXVII. 61. Bion. I. 45 sqq. cf. Gell. XIX. 10.

Alternum rapiat ſomnus anhelitum.
Amplexu caleat purpura regio,
Et veſtes Tyrio ſanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor.
Tum victor madido proſilias toro
Nocturni referens vulnera proelii.
Ducant peruigiles carmina tibiae,
Permiſſisque iocis turba licentior
Exſultet tetricis libera legibus.
Paſſim cum ducibus ludite, milites;
Paſſim cum pueris ludite, virgines.

v. 24. *Alternum anhelitum* i. e. vtrumque ab amplexu mutuo laſſum. *Somnus rapiat.* Defatigatio indicatur, quae celeriter ſomnum illis conciliat. Expreſſum eſt illud vulgare: laſſi obdormiſcant.

v. 25. *purpura*, torus ipſe. *regio.* quamquam verum, tamen ineptum puto et frigidum, quid enim facit in illa colluctatione dignitatis mentio?

v. 26. *Tyrio ſanguine*, purpura. Veſtes ſtragulas intelligit.

v. 27. *Alter virgineus nobilitet cruor.* Ex hoc verſu, aliisque ſimilibus, colligit Cangius Famil. Byzant. p. 72. Mariam non obiiſſe virginem, contra Zoſimum (V. 28.) nuptiasque collocat in annum C. 394, Honorii decimum quartum. Verum ex hoc loco concluſio valde lubrica videtur, quum licuerit poetae, immo neceſſe fuerit, qui nuptias illas carminibus celebraret, omnia ea fingere, quae in illis accidere ſoleant, vt res maiorem inde probabilitatem nanciſceretur. Nec puto eiusmodi fictionem, etiamſi vera non fuerit, nuptiarum auctoribus vehementer displicuiſſe.

v. 28. 29. cf. Catull. LXVI. 14 ſeq.

v. 30. 32. *carmina.* Intelligit verſus Feſcenninos, qui verſabantur in iaciendis dicteriis iocisque obſcoenis et opprobriis petulantibus, et in nuptiis ad thalami fores cantari ſolebant. v. Doering. ad Catull. LXI. 126 ſqq. *tetricis libera legibus*, licentiam illorum verſuum exprimit.

v. 33. cf. ſupra X. 198 ſqq.

Haec vox aetheriis intonet axibus,
Haec vox per populos, per mare tranſeat:
Formoſus Mariam ducit Honorius.

v. 35. *intonet.* Burmannus quidem hanc vocem laetis cantibus non ſatis convenire putat, praetulitque *inſonet*, quod quoque in quibusdam ſcriptis inuenitur; verum magnitudini vocis conuenit, quam ſequens verſus deſiderat.

XV.

CL. CLAVDIANI
DE
BELLO GILDONICO
LIBER.

ARGVMENTVM.

Debellato Gildone, tertio tyranno, id quod Theodosii felicitati solum defuit, Africa rursus in ditionem Honorii venit, ita vt fidem paene superet victoriae celeritas. Huius rei rationem poeta carminis argumentum constituit. v. 1—16. *Roma dea, fame paene consumta, tristis et sordida in Olympum proficiscitur genibusque Iovis prouoluta in hanc sententiam queritur: Non vt victoriam populo Romano impetret sed vt famem ab eo arceat supplicem se venisse.* v. 17—36. *Si poenas, pergit, meruimus, cladibus satis multati sumus; pristinae magnitudinis vix vmbra adhuc superest. In praemium libertatis amissae Africam et Aegyptum nacta sum, quae commeatus mihi praeberent. Diuiso imperio Aegyptum amisi, Africam Gildo rapuit, salusque nostra pendet a superbo Maurorum arbitrio.* v. 37—76. *Itaque tot bella gessimus, vt Africa Gildoni procuraretur?* v. 77—95. *Victor igitur modo totius orbis terrarum nunc famem metuit et misericordia hostium viuit.* v. 96—105. *Vtinam adhuc angustiis finibus essem inclusa, vt facilius possem sustentari. Dii, Cybele imprimis, rogate mecum Iovem, vt succurrat. Sin in fatis est, vt euertar, alia ratione me deleatis rogo.* v. 106—127. *Quibus dictis dii moti sunt ad misericordiam, et quum Iupiter tumultu sedato verba facere vellet, repente aduolat Africa talia querens: cur non potius mari mergatur, si alia ratione Gildonis dominationi subtrahi nequeat, aut cur non potius zonae torridae pars fiat, quae ardore suo tuta sit a Gildone.* v. 128—153. *Duodecim annos, pergit, tyrannidem iam pertuli, priuatus iste tertiam orbis terrarum partem sibi vindicat.* v. 154—162. *Vitia, natura inter se contraria, in isto coniuncta inueniuntur. Praedator, adulter, locupletes tollit aut falsis criminibus aut veneno praesertim si vxores eorum venustae sunt.* v. 163—179. *Luxuria interim perditus inter epulas profusissimas gregesque virorum mollium mulieres interemtorum sibi arridere cogit, fastiditasque Mauris iungit.* v. 180—193. *Pompa vtitur maiore quam regia, publicandisque ciuium bonis largitiones sumtusque maximos sustinet.* v. 194—200. *Iupiter Africam plura etiam questuram interrumpens: vtraque vestrum, inquit, non diu erit inulta. Honorius vindex paratus est. Africa Romae*

semper subiecta erit. Quibus dictis Roma Iovis adflatu pristinum splendorem recuperat. v. 201 — 212. *Noctu Theodosii, Magnus et Comes, imperii res seruaturi vt Castor et Pollux nauem tempestate deprehensam, Iovis iussu hic in Italiam, ille Constantinopolim ad Honorium et Arcadium tendunt.* v. 213 — 226. *Arcadius, vbi patrem agnouit, in amplexus eius ruens causam viae rogat.* v. 227 — 234. *Accusat pater natum, quod in Gildonis gratiam dissidium inter eum et fratrem ortum sit, qui Gildo semper dubiae fidei fuerit, olimque bellorum euentum exspectarit, vt victoris demum partibus se adiungeret.* v. 235 — 252. *Se supplicio illum adfecturum fuisse, nisi morte sua praeuentus fuisset. Imperium quidem eius Gildonem augere multis vrbibus traditis. Verum nefas esse more maiorum, cum proditoribus se coniungere, neque tutum, vt rerum annales doceant.* v. 253 — 278. *Mobile esse Gildonis ingenium, nec maiori constantia Mauros. Precari se, vt fratrum dissidium tollatur. Stilichonem rebus suis gestis non commisisse, vt odio dignus habeatur, immo, se mortuo, illum res turbatas virtute et consilio composuisse, Rufinum tyrannum sustulisse, neque quemquam esse, a quo ipse tantopere vel post mortem colatur. Quibus rebus si non moueatur, at socerum et adfinem reuereatur.* v. 279 — 310. *Debuisse quidem copias fratrem fratri in auxilium mittere, sed patiatur tantum Gildonem vinci; quibuscunque se iste copiis muniat, Stilichonem omnia superaturum* v. 311 — 319. *Arcadius patri promittit, se iussis obtemperaturum et in gratiam cum Stilichone rediturum esse.* v. 320 — 324. *Interea auus, quum in Italiam venisset, in somnis Honorio cum Maria cubanti adparet* v. 325 - 329. *Ergo ne Gildo, inquit, victi fratris sui immemor, audet cum Italia contendere, Maurique rebellant, quos ego domui? Cape arma continuo, nam victoria de Afris familiae nostrae fatis debetur. Dii gloriae nostrae consulentes mihi Firmum, Gildonem tibi reseruarunt. Quo dicto euanuit.* v. 330 — 348. *Honorius experrectus animo mirifice se auctum sentiens Stilichonem arcessi iubet, eique, quod vidit, somnium enarrat.* v. 349 — 355. *In Libya venantem se ad latebras leonis esse delatum, ipsumque subitis catenis oneratum deprehendisse. Decreuisse itaque bellum contra Gildonem; omnes suae ditioni subiectos ad arma esse vocandos. Non passurum, vt se, quem puerum timuerint, iuuenem derideant.* v. 356 — 378. *Stilicho contra: Imperatoris esse negat, cum Gildone confligere. Docet, isti fratrem esse Mascezel, cuius libros ille per summum scelus obtruncauerit, hunc etiam atque etiam orare, vt dux contra fratrem constituatur, eique potissimum vindictam esse mandandam.* v. 379 — 414. *Placet Stilichonis consilium; robora militum deliguntur.* v. 415 — 423. *Honorius milites adloquitur et ad virtutem eos hortatur certae victoriae spe proposita, quum ipsi grauis armaturae milites illos missilibus tantum armatos equitesque propemodum nudos facili negotio sint superaturi.* v. 424 — 441. *Afros non pro coniugibus et liberis pugnaturos esse, ducemque illorum mollem et effeminatum inuitum arma capturum. Summo dedecore Romanum imperium, cui terrarum orbis subiectus fuerit, Italia nunc contineri et Sicilia. Salutem rerum in eorum armis esse; eos debere, quae amissa sint, recuperare.* v. 442 — 466. *Laetum augurium finito vix sermone ostenditur; milites ruunt in bellum; naues instructas alacriter soluunt, Honoriique freti auspiciis omnia sinistra omina neglecturos esse gloriantur.* v.

467—504. *In altum tum profecti ad Sardiniae vrbem Caralin adpellunt, ventosque ſecundos exſpectant.*

Redditus imperiis Auſter, ſubiectaque rurſum
Alterius conuexa poli. Rectore ſub vno
Conſpirat geminus frenis communibus orbis.

COMMENTARIVS.

Gildonis parens fuit *Nubel*, potentiſſimus inter Mauritaniae regulos. Filiam habuit *Salvinam*, nuptam *Nebridio*, nato ex ſorore Auguſtae, Theodoſii coniugis, condiſcipulo Arcadii et Honorii. Qui *Gildo*, quum *Firmus* frater eius arma cepiſſet contra Romanos circa A. C. 373, ad illos ſe adiunxerat, in cuius rei gratiam quatuordecim ferme annis poſt Comes et Magiſter vtriusque per Africam militiae a Valentiniano II. conſtitutus eſt. Eugenio imperium Occidentis adfectante Theodoſium quidem dominum adgnouit, nullis tamen copiis eum adiuuit. infra v. 243 ſqq. Narrat Zoſimus (V. 11.) Eutropium Arcadio perſuaſiſſe, vt Stilichonem hoſtem imperii decreto publico declararet, Gildonemque ab illo eſſe adductum, vt Africam Orientis imperio adiungeret. Quum Romam eſſet perlatum, illum aperte defectionem moliri, hoſtis publicus declaratur ſenatus conſulto priſco more facto. cf. infra XXI. 325 ſqq. et XXIV. 85 ſeqq. Symmach. epiſt. IV. 4. In adparatu belli abſumtus eſt annus 397. Interea fames Romae orta eſt retardato ex Africa commeatu. Symmach. epiſt. IV. 54. Paullo aliter rem narrat Oroſ. VII. 36. atque ex eo Marcellinus in Chronico. Plura vide apud Gothofred. ad Cod. Theod. lib. VII. tit. 8. l. 7. et lib. XIX. de poenis.

v. 1. *Auſter* h. l. Africa, cuius tyrannidem arripuerat Gildo. *imperio* ſcil. Occidentis.

v. 2. *Alterius poli conuexa* i. e. alterum coelum conuexum, et hoc poſitum eſt pro ea terrae parte, quae ſub altero coelo iacet, pro Africa. Mera igitur eſt repetitio prioris verbis tantum variatis, qua ſaepe vti Noſter ſolet. Heinſius legi vult *alterni*, quod explicat: vtrinsque cf. ſupra VII. 58 ſeq. Iuvenal. XII. 31. *rectore ſub vno.* Sub Honorio, interfecto Gildone, qui Africam Arcadii nomine occupauerat.

v. 3. *geminus orbis*, Europa et Africa. *frenis communibus*, imperio communi.

Iunximus Europen Libyae. Concordia fratrum
Plena redit. Patriis quod solum defuit armis,
Tertius occubuit nati virtute tyrannus.
Horret adhuc animus, manifestaque gaudia differt,
Dum stupet, et tanto cunctatur credere voto.
Nec dum Cinyphias exercitus attigit oras,
Iam domitus Gildon. Nullis victoria nodis
Haesit, non terrae spatio, non obiice ponti.

cf. I. 59. Huic accommodatum *conspirat* pro: regitur.

v. 4. *Europen Libyae* pro: Libyam Europae. *concordia fratrum* interrupta sc. ab Eutropio eunucho, qui Gildonem excitauerat ad Africam ab Honorio alienandam.

v. 5. *plena*, perfecta. Burmann. ad Grat. Cyneg. 246. Calpurn. Eclog. I. 63. *patriis quod solum defuit armis.* Omnia domuerat Theodosius praeter Gildonem. cf. Lucan. IX. 1016 sq.

v. 6. *Tertius*, post Maximum nempe et Eugenium a Theodosio patre deuictos.

v. 7. *Horret adhuc animus.* Hoc et ad magnitudinem belli pertinet, simulque celeritatem, qua illud confectum est, exprimit. Adhuc sibi vix persuadere potest, ingenti Romanos periculo, quod capiti modo impenderet, liberatos esse, ideoque *manifesta gaudia differt* i. e. gaudii significationem manifestam, vt solent, qui laeto et insperato nuncio repente percelluntur. Eadem fere habet Stat. silv. I. 2. 31 sqq.

v. 8. *tanto voto*, vt infra XXII. 379, tam felici rerum successu seu victoria votis expetita.

v. 9. *Cinyphius* i. e. Africanus a fluuio, qui vel *Cinyphus* vel *Cinyps* vocatur, fertilibus agris, per quos fluit, celebrato. v. Ruperti ad Sil. Italic. II. 60. cf. Herod. IV. 175 et 198.

v. 10. 11. *nullis victoria nodis Haesit. Nodus* artificiose nexus, vt solui et expediri ab imperito non possit, pro difficultate ponitur quacunque. Ex Homero notum est, nodis artificiose complicatis antiquos homines pro claustris et seris vsos esse. Notissimus est nodus Gordianus. Curt. III. 1. 14 sq. Iustin. XI. 7. 15. Senec. de Benef. V. 12. *Nodus* iungitur quoque cum *mora* Virgil. Aen. X. 428. et Flor. IV. 9. 1. vbi v. Duck. *nullis victoria nodis haesit* igitur est: nulla difficultate victoria retardata est, ideoque expedita fuit. Illae difficultates in sequentibus nominantur: *non terrae spatio* i. e. longinquitate locorum. Poterat enim Gildo in im-

Congressum, profugum, captum vox nuntiat vna,
Rumoremque sui praeuenit laurea belli.
Quo, precor, haec effecta Deo? Robusta vetusque
Tempore tam paruo potuit dementia vinci?
Quem veniens indixit hiems, ver perculit, hostem.
Exitii iam Roma timens, et fessa negatis
Frugibus, ad rapidi limen tendebat Olympi,
Non solito vultu, non qualis iura Britannis
Diuidit, aut trepidos submittit fascibus Indos.

mensas Africae solitudines retrocedere atque sic victoriam difficilem reddere. *obiice.* *Obiices* pessuli sunt, et pro quocunque obstaculo ponuntur. v. Weiz. ad Valer. Flacc. I. 702. cf. Lucan. X. 246.

v. 12. Imitatus esse videtur illud Caesaris: *veni, vidi, vici.* Barth. Aduers. IX. 3. cf. Sil. Italic. XIV. 139. *congressum* sc. hostem.

v. 13. *laurea*, literae laureatae cf. VIII. 101 sqq. not. ad Pers. VI. 43. victoriae nuncius. Victoria paene ante rumorem belli nunciata est.

v. 14. *precor.* Intelligendum forsan: Musa mihi memores. cf. supra I. 71 seq. *robusta vetusque — dementia* cf. infra 153 sqq. Consilium illud demens iampridem ceperat Gildo, opesque eius temporis diuturnitate confirmatae erant.

v. 16. *indixit — hostem* i. e. declarauit hostem per indictionem. Sic Burmannus. *perculit.* Heinsius mavult *proterit.* supra III. 376. Sil. Ital. XV. 529 sq.

v. 17 sqq. Iam ipsam rei expositionem orditur poeta, Romamque deam in Olympum inducit proficiscentem, Iovique supplicantem, vt illa calamitate, qua paene oppressa sit, se liberet. *Roma* cf. supra n. ad I. 75, et cum toto loco compares Sidon. Apollin. carm. VII. 45 sqq. *exitii timens*, sic infra XXXIV. 5. *metuens leonum — fessa negatis frugibus*, quas Gildo intercluserat retentis in Africa frumentariis Romanorum nauibus. Symmach. epist. IV. 4.

v. 18. *rapidi*, propter rapidum eius motum, quo circumagi videtur.

v. 19. 20. *Non solito vultu.* Burmann. laudat Ovid. ex Ponto III. 3. 13. *iura diuidit*, iura dat, dictat, quod vulgarius. Hoc autem imperans designatur. *Britannos* et *Indos* vocat vt maxime feros et tardissime debellatos. Ceterum victoriae de Indis frequentius apud poetas mentio fit, quam apud rerum gestarum scriptores. Virgil. Georg. II. 170 seqq.

Vox tenuis, tardique gradus, oculique latentes
Interius. Sedere genae, ieiuna lacertos
Exedit macies. Humeris vix ſuſtinet aegris
Squalentem clipeum; laxata caſſide prodit
Canitiem, plenamque trahit rubiginis haſtam.
Attigit vt tandem coelum, genibusque Tonantis
Procubuit, tales orditur moeſta querelas:
Si mea manſuris meruerunt moenia naſci,
Iupiter, auguriis; ſi ſtant immota Sibyllae
Carmina; Tarpeias ſi necdum reſpuis arces:
Aduenio ſupplex, non vt proculcet Araxem

Horat. od. I. 12. 53 ſqq. Propert. III. 3. ibi v. interpp. *trepidos* deuictorum conditionem pingit.

v. 21. *Vox tenuis*, quum fame vires deficerent. Adumbratur Roma fame paene confecta. cf. Ovid. Met. VIII. 814 ſqq. Sil. Italic. II. 461. Sidon. Apoll. l. c. 45 ſeqq. *latentes*. Apud Ovid. l. c. eſt: *caua lumina*.

v. 24. *ſqualentem clipeum* ſc. neglectu et incuria. *laxata caſſide*. Carne inedia decreſcente caſſis capiti male haerebat.

v. 25. *Canitiem*, canos capillos curis et fame factos. *trahit*. Hoc quoque pingit languorem, quum viribus exhauſtis ne gerere quidem aut ferre haſtam poſſet. Stat. Theb. IX. 43. Sidon. Apoll. l. c. 49. *et pondus non terror fertur in haſta*. *rubiginis plenam*, eadem ratione qua ſupra *ſqualentem*.

v. 26. *tandem*, aegre enim molita erat iter, et vix illud perficere potuit.

v. 28. *meruerunt* recte Geſnerus explicat: fato conſecuta ſunt. *manſuris*. Roma enim a Romulo auguriis condita eſt. *Manſura auguria* ſunt, quae perpetuitatem imperii portenderunt, quorumque vis ſemper durabit. cf. Virgil. Aen. I. 278 ſq.

v. 29. *Sibyllae*. De *Sibyllis* v. Heyne ad Tibull. II. 5. 15. et ad Virgil. VI. 9. et in excurſu III. cf. infra XXIV. 166 ſqq. Illis veteribus vaticiniis, quorum diuerſi auctores et incerti fuerant, quaeque omnia ad Sibyllas translata ſunt, Romani imperii fata contineri arbitrabantur.

v. 30. *Tarpeias arces*. Rupes Tarpeia, in qua Capitolium, templumque Iovis Capitolini. Ruperti ad Sil. Italic. I. 541.

v. 31. *proculcet Araxen* v. ad I. 160.

Conſul ouans, noſtraeue premant pharetrata ſecures
Suſa, nec vt rubris aquilas figamus arenis.
Haec nobis, haec ante dabas. Nunc pabula tantum
Roma precor. Miſerere tuae, pater optime, gentis;
Extremam defende famem. Satiauimus iram,
Si qua fuit; lugenda Getis, et flenda Suëuis
Hauſimus; ipſa meos exhorret Parthia caſus.
Quid referam morbiue luem, tumulosue repletos
Stragibus, et crebras corrupto ſidere mortes?
Aut fluuium, per tecta vagum, ſummisque minantem
Collibus? Ingentes vexi ſubmerſa carinas,
Remorumque ſonos, et Pyrrhae ſecula ſenſi.

v. 32. 3. *pharetrata Suſa.* Propert. II. 10. 1 ſq. *premant*, regant. *rubris arenis* i. e. in litoribus maris Erythraei ſeu Indici. *aquilas figamus*, caſtra ponamus.

v. 34. 5. *pabula*, victum. Ad indignitatem miſerae illius conditionis augendam addidit: *Roma*, ego tanti nominis dea, quae eo redacta ſum, vt pane indigeam fameque cruciar. *tuae gentis.* Iupiter Capitolinus *auctor et ſtator* Romani nominis vocatur Vellei. Paterc. II. 131. ibi v. Heinſ. et reliquos interpp.

v. 36. *defende* h. l. arce. infra XVIII. 489 ſq. *ſatiauimus iram* i. e. irae deorum ſatisfecimus cladibus noſtris.

v. 37. *lugenda Getis* cet. i. e. acerbiſſimas calamitates et clades, quae vel feociſſimas gentes Romanoque nomini inimiciſſimas ad miſericordiam poſſent adducere, vt noſtram vicem lugerent. cf. Virgil. Aen. II. 6 ſq.

v. 38. *Hauſimus*, perpeſſi ſumus. Sic *haurire ſupplicia* Virgil. Aen. IV. 383, ibi v. Heyne in VV. LL. *exhorret Parthia*, quamquam humanitatis paene expers nec minus, quam Getae, Romanis infeſta.

v. 39. 40. *morbiue luem.* Morbi contagioſi famem ſemper fere ſequi ſolent, quia inopia homines ad alimenta parum ſalubria, aut ſaltem inſolita, adigit, quibus humores eorum corrumpantur. *tumulosue repletos*, ſepulchra repleta. Ovid. Met. VII. 613. *Stragibus*, ſic cadavera h. l. propter eorum frequentiam vocantur. *corrupto ſidere* i. e. peſtilenti ſidere. Apud Virgil. Aen. III. 138. *corrupto coeli tractu.* cf. Petron. 11. Iuſtin. XIX. 2. Poſitum pro: aëre corrupto.

v. 41. 3. *fluuium vagum.* Horat. Od. I. 2. 18. Plin. Epiſt. VIII. 17. *vagum*, qui non amplius certis ripis coercetur. *per tecta.* Geſne-

Hei mihi, quo Latiae vires, Vrbisque poteſtas
Decidit? In qualem paulatim fluximus vmbram?
Armato quondam populo, patrumque vigebam
Conſiliis. Domui terras, vrbesque reuinxi
Legibus. Ad ſolem victrix vtrumque cucurri.
Poſtquam iura ferox in ſe communia Caeſar

rus, vt modeſtiae poetae conſulat, non intelligit ſummas aedium partes, ſed *tecta* pro participio habens, ea, quae tecta ſunt ab coeli iniuriis. Verum non tam verecundus eſt Noſter aliis in locis, vt h. l. interpretatione admodum dura eum adiuvemus. Solito ſenſu *tecta* poſuiſſe Noſtrum, indicant ſequentia, quaeri autem poteſt, num *per tecta* ſemper idem ſit, quod *ſuper tecta* cf. ſupra not. ad XI. 10. *Tecta* h. l. domus et aedificia ſunt, in vallibus poſita et aqua Tiberis ſubmerſa, hoc ſatis indicatur per: *ſummisque minantem Collibus. Pyrrhae ſaecula* Horat. l. c. 6.

v. 44. 5. *Latiae*, Romanae. Opes omnino intelligit antiquas. *Vrbisque poteſtas*, quae alias *rerum domina* et erat et vocabatur. *decidit*, deuenit, deſcendit. Horat. Od. IV. 7. 14 ſq. Burmann. ad Ovid. Heroid. IV. 94. Senec. Herc. Fur. 268 ſeq. *fluximus. Fluere* eſt ſaepe: ſenſim minui. *vmbram*, inanem effigiem et ſpeciem.

v. 46. 7. *Armato quondam populo* cet. Senſus perſpicuus eſt: armis et conſilio ditioni meae ſubieci orbem terrarum. Pro *armis* poſuit: *armato populo*, quum quia populus ſenatui opponitur, tum quia legiones olim, vt notum eſt, e ciuibus Romanis conſcribebantur. cf. infra 96 ſqq. Bentlei. ad Horat. Od. III. 6. 20. legendum exiſtimat *Armatis quondam populi patrumque vigebam Conſiliis*. Intelligit igitur comitia centuriata, quae Gesnerus quoque per: *armato populo* indicari exiſtimat. Verum illorum comitiorum hic vix locus eſſe poteſt, quum ſermo ſit de opibus, quibus res Romana creuit, quaeque armis et conſilio continentur. *domui terras* reſpondet priori *armato populo*, *vrbesque reuinxi* ſequenti *patrum conſiliis*. Illud *reuinxi* latius expreſſit infra XXIV. 150 ſqq. legibus et inſtitutis cum imperio copulaui, partem imperii feci.

v. 48. *ſolem vtrumque* ſc. orientem et occidentem.

v. 49. *iura communia* i. e. reipublicae adminiſtrationem, cuius in libera ciuitate vnusquisque ciuis eſt

Tranſtulit, et lapſi mores, deſuetaque priſcis
Artibus in gremium pacis ſeruile receſſi:
Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,

particeps, ſeu libertatem ciuilem. *ferox*, animoſus, fortis, victor. Haec et ſequentia expreſſit Sidon. Apollin. carm. VII. 100 ſqq. *et hinc iam Proh dolor! excuſſo populi iure atque ſenatus, Quod timui incurri. Sum tota in principe, tota Principis et ſio lacerum de Caeſare regnum, quae quondam regina fui.*

v. 50. *et lapſi mores.* Morum corruptela maxime ingraueſcebat et in dies maior maiorque fiebat Carthagine capta et deleta. v. Vellei. Paterc. II. 1. 1. ibi v. interpp. *priſcis artibus. Priſcae artes* ſunt morum ſimplicitas, frugalitas, amor patriae et virtus bellica, omniaque, quae diſciplina maiorum et publica et priuata continebantur, quibusque res Romana creuit, in quorum locum luxuria, mollities, auaritia ceteraque mala venerunt Salluſt. Catil. II. 5. ibi v. Corte.

v. 51. *in gremium pacis ſeruile receſſi.* Heinſius *ſervile* Graecorum more aduerbii loco, pro: ſeruiliter, poſitum ſumit. v. infra 365. Verum dubito, an ſic *ſeruile recedere* dici poſſit. Videor enim mihi animaduertiſſe, non omnia aduerbia, quibuscunque verbis iuncta, ita in adiectiua mutari poſſe; exempla ſaltem deſidero, quibus adiectiuum pro adverbio poſitum ſit, quod ad verba pertineat, quibus ſtatus motus et progreſſus corporis indicatur. cf. Heinſ. ad I. 120. *Seruile*, vt Geſnerus fecit, cum *Gremium* iungo. *In gremium pacis receſſi* eſt in pacem quietam, vbi tuta eſſem a bellis ciuilibus reliquisque incommodis, quae libertas ſecum ferre ſoleat. Illud *gremium* vocatur *ſeruile*, quia illa pax libertate ciuili erat comparanda. cf. XX. 97. Plin. Panegyr. LVI. 4.

v. 52. *Tot pro meritis.* Quod, toto terrarum fere orbe armis meis ſubacto, imperium in Principem omne contuli et in ſeruile otium receſſi. *Libyam Nilumque dederunt*, Africam Aegyptumque frumentarias prouincias conſtituerunt, aut fecerunt, vt frumentum ex illis prouinciis claſſibus certis in Italiam quotannis deportaretur. Africam horreum populi Romani fuiſſe notum eſt. Iani ad Horat. Od. I. 9 ſq. Lucan. III. 68 ſq. ibi v. Oudendorp. De vbertate Aegypti v. Schwarz et interpp. ad Plin. Paneg. c. 30. cf. Lipſ. Elect. I. 8.

Vt dominam plebem, bellatoremque ſenatum
Claſſibus aeſtiuis alerent, geminoque viciſſim
Litore diuerſi complerent horrea venti.
Stabat certa ſalus. Memphis ſi forte negaſſet,

v. 53. 5. *Vt dominam plebem bellatoremque ſenatum.* Per ironiam dictum hoc eſſe non poteſt, ſed plebs *domina* vocatur, quia, vt dominus agrorum ſuorum prouentus percipit, quos ſerui colunt, ita vt ipſe ſine vllis moleſtiis in otio viuat, ſic alitur plebs Romana frumento ex Africa et Aegypto adportato ſine vllo laboris taedio. Africani itaque et Aegyptii coloni quaſi ſunt plebis Romanae, ipſaque plebs eorum reſpectu domina vocatur. *bellatoremque ſenatum.* Eius enim auctoritate bella decernebantur, quem morem antiquum Stilicho retuliſſe dicitur cf. infra XXI. 325 ſeqq. Ceterum adparet, hoc verſu conuerſum rerum ſtatum eſſe indicatum, quum alias populus bellator, ſenatus vero dominus vocaretur (Burmannus laudat Martial. XIV. 1. 1. Sil. Italic. II. 45, apud quem tamen inuidiae cauſa ſenatus ita adpellatur.) Verum nunc plebs Romana non amplius cogebatur militiae nomen dare, quum externi et barbari, vt robuſtiores, ad ſtipendia vocarentur, nec ſenatus rerum adminiſtrationem habebat, quae penes Imperatorem erat. Herodian. II. 11. 6. Honeſtioribus igitur ad ſpeciem verbis vti non poterat poeta, quam vt plebem, nil niſi panem et circenſes morantem, *dominam*, ſenatum, cui priſtinae auctoritatis vmbra tantum ſupererat, quique de bellis decernendis more antiquo ab Imperatoribus conſulebatur, *bellatorem* adpellaret. Studia plebis Romanae et mores, vt tum erant, deſcribit Ammian. Marcell. XIV. 6. in fine. *aeſtiuis*, quae aeſtate, meſſe peracta, frumentum adportabant. *gemino litore*, Africano et Aegyptiaco. *diuerſi*, a plagis diuerſis flantes. Eurum intelligit, qui ab Aegypto in Italiam nauigantibus, et Africum, qui ab Africa in Italiam vela facientibus ſecundus eſt. *horrea*, quorum trecenta ſex Romae fuiſſe Barthius adfirmat.

v. 56. *Stabat*, ſignificantius pro: erat. *negaſſet* ſc. victum ſeu frumentum. Dictum pro: quando in Aegypto frumenti inopia eſſet. cf. Heyne ad Virgil. Georg. I. 149.

Penſabam Pharium Gaetulis meſſibus annum.
Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbaſa velis.
Quum ſubiit par Roma mihi, diuiſaque ſumſit
Aequales Aurora togas: Aegyptia rura
In partem ceſſere nouam. Spes vnica nobis
Reſtabat Libye, quae vix aegreque fouebat
Solo ducta Noto, nunquam ſecura futuri,
Semper inops ventique fidem poſcebat, et anni.

v. 57. *annum*, prouentum ſeu potius annum ſterilem, agrorum ſterilitatem v. interpp. ad Valer. Flacc. V. 425. ed. Burmann. Barth. ad Stat. Theb. IX. 406. *Gaetulis*. ſupra III. 226.

v. 58. *certare*, in frumento aduehendo. Hoc et ſequens *late* ad copiam nauium frumentariarum ſpectat.

v. 60. 1. *par Roma*, Conſtantinopolis. *ſubiit*. Auſon. in clar. vrb. II. 5. Notum eſt, Conſtantinopoli omnia ita comparata fuiſſe a Conſtantino M. vt ea vrbs Romae ſpeciem referret. Zoſim. II. 30ſq. cf. Spanhem. ad Iulian. Orat. I. p. 8. Nicephor. VIII. 4. Philoſtorg. II. 9. De ſitu vrbis et regione circumiacente, qualis quidem olim fuit, v. Polyb. IV. 38ſqq. Herodian. III. init.

v. 62. *In partem nouam*. Arcadii imperio ceſſit.

v. 63. 5. *quae* non ad Libyam ſed ad ſpem referendum eſt. *vix aegreque*. Bene obſeruat Burmannus, *vix* ad tempus ſpectare, *aegre* ad modum agendi, in quo difficultas quaedam ſit. *vix aegreque* itaque ſignificat: raro et difficulter. Tenendum autem, poetam de induſtria rem exaggerare, vt iniquitas Gildonis aut potius Arcadii, ab Eutropio eunucho inſtigati, eo luculentius adpareat, qui id agebat, vt Africa, vnica vrbis Romae ſpes, nec ea quidem ſatis certa, ab imperio occidentali disiungeretur, quum imperium orientale vberrimo commeatu ex Aegypto frueretur. *fouebat*. Pro vulgariori: *ſpem fouebamus* h. l. ratione inuerſa dixit *ſpes fouebat nos*. *Sola ducta Noto*. Quam ſpem, i. e. claſſem frumentariam, ſolus Notus adducebat, Symmach. epiſt. III. 82. *numquam ſecura futuri*, ſemper incerta, num claſſes aduenturae eſſent. *ſemper inops* ſuperius ſpectat *vix aegreque*. *venti fidem poſcebat* i. e. pendebat a fide venti et anni. Omnibus enim, a quibus aliquid ſperamus, aut cui

Hanc quoque nunc Gildon rapuit ſub fine cadentis
Autumni. Pauido metimur caerula voto,
Puppis ſi qua venit, ſi quid fortaſſe potenti
Vel pudor extorſit domino, vel praedo reliquit.

confidimus, fidem tribuimus, quam ſoluunt, quando ſpes noſtras non fruſtrantur, eamque imploramus aut poſcimus, quando ea petimus, quae ab illis exſpectare ſolemus.

v. 66. *Hanc*, ſpem.

v. 67. 8. *pauido metimur caerula voto.* i. e. voto noſtro mare tranſimus, dum ea vouemus, quae trans mare nobis adportanda ſunt. cf. infra XXVI. 46 ſq. *Metiri aequor* pro: nauigare, notum eſt ſaepius poni. Virgil. Georg. IV. 389. Odyſſ. Hom. γ. 179. Burmannus ſubintelligit: oculis; aliud autem eſſe videtur, *oculis aliquid metiri*, quo pertinent, quae idem laudat Lucan. IV. 32. Quintil. Declam. CCLV. *pauido* pro: pauidi, timentes, vt voti compotes fiamus. *Puppis ſi qua venit*, i. e. ſi compertum nobis alicunde eſt, nauem frumentariam in itinere eſſe. Nauis enim in propinquo quominus cogitetur, quae oculis iam proſpici poſſit, prohibet *pauido voto.* Sed et ſic quaeri poteſt, quid ſibi velit *pauido?* Nam ſi compertum eſt, nauem aduenire, pauoris nullus eſt locus, niſi hactenus, vt vel naufragium timeas, vel timeas, vt frumenti aliquid adportet. Etiam hoc perſpici nequit, vnde exploratum eſſe potuerit, nauem adpropinquare, niſi in conſpectu ſit. Proinde puto, *ſi* h. l. Graecorum more pro: num, poſitum. Apud Graecos nempe εἰ interrogationibus ſeruit obliquis, et nihilominus tamen indicatiuo iungitur, contra vulgarem Romanorum conſuetudinem, qui ſubiunctiuo fere vti ſolent. Exempla v. apud Zeune ad Vigerum VIII. 6. 4. cf. Lambin. ad Horat. epiſt. I. 3. 30. Senſus: Semper vota facientes, vt inopia noſtra ſubleuetur, ſimulque timentes, vt rata illa ſint, mare cogitamus, num forte nauis aliqua veniat, num forte pudor domino aliquid extorſerit, aut praedo reliquerit. Barthius *metimur* interpretatur: proſpectamus oculis, vt ſolent, qui aliquem exſpectant. Geſnerus ita: metimur oculis et computatione ſpatii ac temporis aeſtimationeque venti coniecturam facimus, quando venire poſſint naues frumentariae.

v. 69. *pudor* ſcil. infamiae et ſummae iniquitatis. *praedo* infra 162 et 458.

Paſcimur arbitrio Mauri, nec debita reddi,
Sed ſua concedi iactat, gaudetque diurnos,
Vt famulae, praebere cibos, vitamque famemque
Librat barbarico faſtu, vulgique ſuperbit
Fletibus, et tantae ſuſpendit fata ruinae.
Romuleas vendit ſegetes, et poſſidet arua
Vulneribus quaeſita meis. Ideone tot annos
Flebile cum tumida bellum Carthagine geſſi?
Idcirco voluit contemta luce reuerti
Regulus? haec damnis, genitor, Cannenſibus emi?
Incaſſum toties lituis naualibus arſit
Hiſpanum Siculumque fretum? vaſtataque tellus,
Totque duces caeſi, ruptaque emiſſus ab Alpe

Ceterum hoc paucitas frumenti in Italiam deportati exprimitur, quum raro *dominus potens* pudore moueri et *praedo* raro aliquid relinquere ſoleat.

v. 70. *Paſci* de paraſitis et ſeruis proprie dicitur Iuvenal. III. 141. v. Burmann. ad Petron. 57.

v. 71. 2. *diurnos.* Seruos quaternos frumenti modios accepiſſe in ſingulos menſes notum ex Donato ad Terent. Phorm. I. 1. 9. Alii diurna ſeruis dabant Horat. epiſt. I. 14. 40. *vitam famemque librat* i. e. lancibus veluti aequat vitam et famem, ne fames vitam eleuet aut ſuperet. Senſus: hoc tantum nobis concedit, vt vitam toleremus, ſed ſemper eſurientes.

v. 73. *barbarico*, inſolenti.

v. 74. *et tantae ſuſpendit fata ruinae*, i. e. extrahit, differt cladem plebis Romanae, vt rem ſui arbitrii. Ita Barthius. Poſſis, vt puto, etiam ſic verba explicare: facit, vt *fata tantae ruinae* nobis impendeant, ſemperque minentur. cf. infra 101 ſeqq.

v. 79. *Regulus* v. ad VIII. 411. *damnis Cannenſibus* v. Polyb. III. 113 ſq. Liv. XXII. 46. Appian. rer. Annib. c. 19. *Tumulum Heſperiae* Cannas vocat Sil. Italic. I. 50.

v. 80. *lituis naualibus*, pugnis nav. *arſit* a pugna ad mare translatum eſt, niſi emotum mare intelligere mavis remorum pulſu concurſuque nauium. Haud ſcio, an alia ratio ſit eius loci, quem Barthius laudat Virgil. Aen. VII. 644. Omnino autem reſpiciuntur proelia naualia primi belli Punici.

v. 82. *ruptaque emiſſus ab Alpe.* De tranſitu Annibalis per Alpes v. Polyb. III. 49 ſqq.

Poenus, et attonitae iam proximus Hannibal vrbi?
Scilicet, vt domitis frueretur Barbarus Afris,
Muro ſuſtinui Martem, noctesque cruentas
Collina pro turre tuli? Gildonis ad vſum
Carthago ter victa ruit? Hoc mille gementis
Italiae clades, impenſaque ſecula bello,
Hoc Fabius fortisque mihi Marcellus agebant,
Vt Gildon cumularet opes? Haurire venena
Compulimus dirum Syphacem, fractumque Metello

Liv. XXI. 32 ſqq. cf. Sil. Italic. III. 477 ſqq.

v. 83. *proximus Hannibal vrbi.* Polyb. IX. 6. Liv. XXVI. 9. cf. Sil. Ital. XII. 545 ſeqq.

v. 85. 6. *noctesque cruentas Collina pro turre tuli.* Fulvius Flaccus inter Aesquilinam Collinamque portam caſtra oppoſuit Hannibali. Liv. l. c. 10. Sil. Italic. XII. 556 ſeqq. Sidon. Apollin. carm. VII. 129 ſqq.

v. 87. *Hoc* ſc. agebant.

v. 89. *Fabius*, Cunctatoris cognomine celeberrimus, cuius ingenium depinxit Sil. Italic. I. 679 ſqq. *Marcellus*, de cuius virtute v. Liv. XXIII. 14 ſq. Sil. Italic. XII. 158 ſqq.

v. 91. *Syphacem.* Hunc in triumphum ductum eſſe a Romanis, narrant Polyb. XVI. 23. Appian. r. Punic. 28. Valer. Max. VI. 2. cf. Sil. Ital. XVI. 272. Verum Livius XXX. 45. multo ante triumphum Scipionis mortuum eundem tradit. Ad venenum hauriendum compulſum fuiſſe, nemo, quod ſciam, memoriae prodidit. De Hannibale hoc notum eſt ex Cornel. XXIII. 2. et iis, qui in edit. Staveriana ad illum locum laudantur. Accedit, quod media ſyllaba h. l. correpta ab aliis ſemper produci ſolet. Barthius igitur et hiſtoriae et metro conſuluiſſe ſaltem putandus eſt, quum proponit *Hannibalem*, quae coniectura etiam probatur Broukhuſio ad Propert. III. 9. 61. Cum eodem epitheto occurrit Hannibal apud Horat. Od. II. 12. 2, vbi tamen Iani *durum* legendum putat. Vix autem aliqua ratio poteſt cogitari, qua librarius inductus fuerit, vt pro: *Hannibalem* ſubſtituerit *Syphacem;* eum enim ſomniaſſe de Sophonisba, Syphacis vxore, (de qua v. Liv. XXX. 15.) vt Gesnerus opinatur, mihi quidem non ſufficit, atque exiſtimo, quamquam reliqui ſcriptores de veneno ſileant, cuius commemoratio Romanis honori eſſe non poterat,

Traximus immanem Marii ſub vincla Iugurtham,
Et Numidae Gildonis erunt? Proh funera tanta,
Proh labor! In Bocchi regnum ſudauit vterque
Scipio. Romano viciſtis ſanguine Mauri.
Ille diu miles populus, qui praefuit orbi,
Qui trabeas, et ſceptra dabat, quem ſemper in armis
Horribilem gentes, placidum ſenſere ſubactae,
Nunc inhonorus, egens, perfert miſerabile pacis
Supplicium, nulloque palam circumdatus hoſte,
Obſeſſi diſcrimen habet. Per ſingula letum
Impendet momenta mihi, dubitandaque pauci
Praeſcribunt alimenta dies. Heu proſpera fata!
Quid mihi ſeptenos montes, turbamque dediſti,
Quae paruo non poſſet ali? Felicior eſſem
Anguſtis opibus. Mallem tolerare Sabinos,
Et Veios. Breuior duxi ſecurius aeuum;

tamen *Syphacem* eſſe retinendum, praeſertim quum neminem fugiat, in producendis et corripiendis nominibus peregrinis poetas interdum variare.

v. 91. 2. *Fractumque Metello* cet. Res nota eſt ex Salluſtii Iugurtha. *immanem* ad mores et facinora illius pertinet.

v. 94. *in Bocchi regnum ſudauit* i. e. bellum ſtrenue adminiſtrauit, vt Bocchus aut aliquis illi ſimilis regulus Africa potiretur.

v. 97. *trabeas et ſceptra*, conſularem et imperatoriam dignitatem.

v. 99. 100. *perfert miſerabile pacis Supplicium. Supplicium pacis* eſt calamitas, quae propter pacem acciderat, quum Honorius, fratrem timens, non auſus eſſet, Gildonem vi et armis ſtatim adgredi. Verba quidem eadem fere ſunt apud Iuvenal. VI. 292, quo loco propterea in fraudem actus eſt Gesnerus, vt *miſerabile pacis ſupplicium* interpretaretur: intermiſſas per pacis tempus exercitationes bellicas.

v. 101. *diſcrimen*, periculum, nempe fame moriendi.

v. 102. 3. *dubitandaque pauci Praeſcribunt alimenta dies.* i. e. pauci dies iubent dubitare, an iis elapſis adhuc ſuperſint alimenta; dubium eſt, an alimenta poſt paucos dies ſuperfutura ſint.

v. 104. *ſeptenos.* Stat. ſilv. I. 5. 23. *turbam*, ciuium multitudinem.

v. 106. 7. *tolerare Sabinos Et Veios.* Sabini et Veientes hoſtes erant populi Ro-

Ipſa nocet moles. Vtinam remeare liceret
Ad veteres fines, et moenia pauperis Anci.
Sufficerent Etruſca mihi, Campanaque culta,
Et Quincti, Curiique ſeges, patriaeque petenti
Ruſticus inferret proprias Dictator ariſtas.
Nunc quid agam? Libyam Gildon tenet, altera Nilum.
Aſt ego, quae terras humeris, pontumque ſubegi,

mani ſub regibus et primis reipublicae temporibus. *brevior*, minor. VIII. 572.

v. 108. *Ipſa nocet moles.* cf. Livium in praefat. Propert. III. 11. 60. Horat. Epod. XVI. 2. Petron. de Mutat. reip. Rom. v. 82 ſqq. Poet. lat. min. T. III.

v. 109. *pauperis Anci.* Anci regis opes h. l. aeſtimantur ex recentioris temporis diuitiis.

v. 110. Ab Hetruſcis et Campanis primis temporibus ſaepius frumentum petitum eſt. cf. Liv. II. 34, IV. 12. cet. *culta*, agri.

v. 111. 2. *Et Quincti Curiique ſeges patriaeque — ariſtas.* *Quinctii Curiique* h. l. pro omnibus poſiti ſunt, qui illis viris ſimiles erant, vt *ruſticus dictator* pro omnibus magiſtratibus ſummis. Dicere voluit Noſter, tunc ſegetes principum virorum, quamquam per ſe parvae, neceſſitati tamen reipublicae ſuffeciſſent, omnesque primores, qui illa tempeſtate agros ipſi colerent, libenter, patria petente, fruges ſuas in publicum protuliſſent. Gesnerus locum de Curio et Quinctio ipſis intelligit, indeque illi difficultas ſuborta eſt, quam dura admodum interpretatione removere conatur. Etenim vterque pauper patriam non poterat frumento ſuo ſublevare, quia neuter latifundia poſſidebat, quae in hanc rem opus fuiſſent. Exiſtimat igitur, *petenti Romae* ita abſolute poſitum eſſe, vt *ipſos* ſubintelligendum ſit, hoc ſenſu: patriae ipſos implorandi et dictaturam illis offerenti inferebant ipſi ſegetes ſuas: quo tempore patria ipſos petebat, eo illi occupati erant in meſſibus colligendis et inuehendis in vrbem frugibus. Vt omittam, *petere* vix hoc ſenſu occurrere, totus locus hac interpretatione inter frigidiſſimos refertur.

v. 113. *altera* ſc. Roma, Conſtantinopolis. v. ſupra v. 61.

v. 114. *quae terras humeris.* Explicari hoc quodammodo poteſt ex eo, quod Seſoſtris ſtatuae ſubſcriptum fuiſſe memoriae prodidit Herodot. II. 106, quem locum iam laudauit Barthius, cuius

Deſeror; emeritae iam praemia nulla ſenectae.
Di, quibus iratis creui, ſuccurrite tandem,
Exorate patrem; tuque o, ſi ſponte per altum
Vecta Palatinis mutaſti collibus Idam,
Praelatoque lauas Phrygios Almone leones,
Maternis natum precibus iam flecte, Cybebe.
Sin prohibent Parcae, falſisque eluſa vetuſtas

coniectura *iuuenis*, quam iuvenis ipſe fecerat, ingenioſa ſane eſt, egregieque commendatur verſu ſequenti, vbi opponitur *emeritae ſenectae.* Commendant quoque eam verba Ammian. Marcellini XIV. 6. *Eius* (Romae) *populus ab incunabulis primis adusque pueritiae tempus extremum, quod annis circumcluditur fere trecentis, circummurana pertulit bella; deinde aetatem ingreſſus adultam, poſt multiplices bellorum aerumnas, Alpes tranſcendit et fretum; in iuuenem erectus et virum ex omni plaga, quam orbis ambit immenſus, reportauit laureae triumphos; iamque vergens in ſenium, et nomine ſolo aliquoties vincens, ad tranquilliora vitae diſceſſit.* De *humeris*, quamquam ſcripti conſtanter hanc vocem ſeruant, tamen poteſt dubitari, quum huiusmodi eius vſus fortaſſe ſine exemplo ſit.

v. 115. *Deſeror* ſc. a diis.

v. 116. *quibus iratis creui.* Quia incrementa imperii Romani in eius ipſius perniciem verterant, ea repetit Noſter a diis iratis, cf. not. ad Perſ. IV. 27. et Lambin. ad Horat. Serm. II. 3. 8.

v. 117. *patrem*, Iovem.

v. 118. 120. *Cybebe* ſeu *Cybele*, quae Peſſinunte pulcherrimum templum habebat (Diodor. Sic. III. 58 ſq.) bello Punico ſecundo, quia alia ratione hoſtis ex Italia pelli non poſſet, ex libris Sibyllinis Romam eſt accerſita. Rem narrant Liv. XXIX. 10–14. Ovid. Faſt. IV. 249 ſqq. Sil. Italic. XVII. 1 ſqq. Herodian. I. 11. *Idam* Phrygiae montem, gratiſſimam Cybeles ſedem cf. infra XXXIII. 199 ſqq. *Palatinis collibus.* Templum Cybeles erat in monte Palatino. Liv. l. c. 37. *ſponte* Ovid. l. c. 269 ſqq. *Praelatoque Almone. Almo* ſeu *Almon* (Heinſ. ad Ovid. Faſt. II. 601.) riuulus non longe a Roma in Tiberim influens, in quo ſignum deae illius aduerſo Tiberi Romam vectae ablutum eſt, qui mos deinde annuus manſit, vt VI. calend. April. ſimulacrum ablueretur. v. interpp. ad Valer. Flacc. VIII. 239 ſqq. Spanh. ad Callim. H. in Pallad.

Auſpiciis: alio ſaltem proſternite caſu,
Et poenae mutate genus. Porſenna reducat
Tarquinios; renouet ferales Allia pugnas.
Me potius ſaeui manibus permittite Pyrrhi;
Me Senonum furiis, Brenni me reddite flammis.
Cuncta fame leuiora mihi. — Sic fata, refuſis
Obticuit lacrimis. Mater Cytherea, parensque
Flet Mavors, ſanctaeque memor Tritonia Veſtae.
Nec ſicco Cybele nec ſtabat lumine Iuno.
Moerent Indigetes, et ſi quos Roma recepit

leones Phrygios Lucret. II. 600 ſq. *maternis*, erat nempe mater deum. *natum*, Iovem.

v. 122. *Auſpiciis*, quibus perpetuitas imperii Romani promiſſa eſt.

v. 124. *Allia.* v. Heyne Excurſ. VIII. ad Virgil. Aen. VII. 717; de clade Romanorum ad illum fluuium v. Liv. V. 37 ſq.

v. 127. 8. *refuſis Obticuit lacrimis.* Sidon. Apollin. carm. VII. 118 ſq. *lacrimae vocem clauſere precantis, Et quidquid ſupereſt luctus rogat.*

v. 129. *Flet Mavors.* Euripides quidem, quem Barthius laudat (Hippol. 1396.) Dianam inducit dicentem, deos non flere, eademque ſententia occurrit apud Ovid. Met. II. 621 ſq. idem Faſt. IV. 521 ſq. dicit, lacrimare non eſſe deorum, nihilominus tamen lacrimae guttam ex oculis Cereris ſtillantem facit. Facile apparet, fletus et lacrimas deorum ad ea referenda eſſe, quae a poetis pro arbitrio ad ingenium cuiusque et conſilium varie conſtituta ſint. Plura ſuper hanc rem congeſſere Burmannus ad Ovid. Met. l. c. Broukh. ad Propert. II. 15. 54. Spanhem. ad Callim. H. in Dian. 149. Mars h. l. lacrimans inducitur, quia ad Romuli Remique patrem res Romanae tantopere pertinent. *ſanctaeque memor Tritonia Veſtae.* In templo Veſtae Palladium, ſimulacrum, vt putant, Palladis, nemini viro, praeter Pontificem Maximum, videndum, cuſtodiebatur, Veſtaque ipſa ſaepe cum Palladio repraeſentata eſt. v. Heyne in Excurſu IX. ad Virgil. Aen. II.

v. 131. *Indigetes*, homines inter deos recepti, Aeneas, Romulus cet. Barthius laudat Macrob. Som. Scip. I. 9. Imperatores autem h. l. ſub iis intelliguntur, quos *Roma dedit deos.* cf. interpp. ad Virgil. Georg. I. 498. *ſi quos Roma recepit*, peregrinos, quos Romani

Aut dedit ipſa Deos. Genitor iam corda remitti
Coeperat, et ſacrum dextra ſedare tumultum:
Quum procul inſanis quatiens vlulatibus axem,
Et contuſa genas, mediis apparet in aſtris
Africa. Reſciſſae veſtes, et ſpicea paſſim
Serta iacent; lacero crinales vertice dentes,
Effractum pendebat ebur, talique ſupernas

ab aliis gentibus receperunt, Aeſculapium, Iſidem cet.

v. 132. 3. *genitor iam corda remitti Coeperat. corda* plur. pro ſingul. vt Virgil. Aen. VI. 49. Cor Iovis miſeratione erat commotum, vt reliquorum deorum, ſed primus ſe colligere coeperat, atque in eo erat, vt ſedato corde (Virgil. Aen. XII. 18.) ad Romae querelas reſponderet. *tumultum*, indignationem deorum dearumque. *dextra ſedare* cf. Lucan. I. 298.

v. 134 ſqq. Inducitur nunc Africa magno clamore deorum opem contra Gildonis tyrannidem iam intolerabilem petens. Apte huic Noſter narrationem tribuit de iſtius facinoribus, quippe quae optime ſcire deberet et prauos tyranni mores et calamitatem, qua diu oppreſſa fuerit. Vix autem monere attinet, non ad hiſtoriae fidem Noſtrum haec ſcripſiſſe ſed ad inuidiam Gildoni faciendam. *quatiens* v. n. ad X. 154.

v. 135. *contuſa.* Pectus aut faciem contundere palmis luctus erat grauiſſimi ſignum. Heinſ. laudat Lucan. II. 335 ſq. IX. 105. Iuvenal. XIII. 128. eodem pertinent *reſciſſae veſtes.*

v. 136. *Africa.* Africam ſpecie muliebri Curtio Rufo ſe obtuliſſe narrat Plin. epiſt. VII. 27. Compara Sidon. Apollin. carm. V. 53 ſqq. qui Noſtrum imitatus eſt. *ſpicea ſerta* fertilitatis ſymbolum. *paſſim* eſt ſine ordine, confuſe. Sic Burmann. quem v. ad Phaedr. V. 1. Quintil. Declam. IV. 13.

v. 137. *crinales dentes.* Barthius pectinem eburneum intelligit, cui explicationi refragatur, quod explicandi gratia adiectum eſt *effractum ebur.* Geſnerus dentes in exuuiis capitis elephantini, quas pro caſſide in capite gerat dea Africa; huic repugnare videtur et *lacero vertice* et epithet. *crinales*, quod commune eſt omnium, quae ad ornatum crinium adſumuntur. Equidem proprium huius deae ornatum intelligo, dentes elephantinos diademati forſan infixos ſeu religatos, qui nunc effracti pendebant. Ceterum loquendi rationem *cri-*

Irrupit clamore fores: Quid magne moraris
Iupiter, auulſo nexu, pelagique ſolutis
Legibus, iratum populis immittere fratrem?
Mergi prima peto. Veniant praerupta Pachyno
Aequora; laxatis ſubſidant Syrtibus vrbes.
Si mihi Gildonem nequeunt abducere fata:
Me rape Gildoni. Felicior illa peruſtae
Pars Libyae, nimio quae ſe munita calore
Defendit, tantique vacat ſecura tyranni.
Creſcat zona rubens. Medius flagrantis Olympi
Me quoque limes agat. Melius deſerta iacebo
Vomeris impatiens. Pulſis dominentur ariſtis
Dipſades, et ſitiens attollat gleba ceraſtas.

nales dentes effractum ebur multis exemplis illuſtrat Heinſius, ex quibus profero Virgil. Eclog. II. 3. III. 3. IX. 9.

v. 139. *irrupit fores.* ſic Lucan. V. 127. Stat. Thebaid. VI. 641. Cum caſu quarto ſaepe hoc verbum conſtrui docuerunt Heinſ. et Drakenbr. ad Sil. Italic. II. 378. Burmann. ad Virgil. Aen. VI. 528.

v. 140. *auulſo nexu*, quo pelagus retinetur, ne inundet terram.

v. 142. *Pachyno* pro: a Sicilia; Pachynum enim eius inſulae promontorium Africae proximum. *praerupta.* Heinſius vel inuitis membranis legendum putat *prorupta* ex Virgil. Aen. I. 245 ſq. Equidem coniecturam non neceſſariam, immo alienam, puto. *Praerupta* vndarum vim exprimit aliarum ſuper alias irruentium montiumque inſtar verſus Africam ſe volventium. Bene laudat Gesnerus Virgil. Aen. I. 109.

v. 143. *laxatis ſyrtibus.* Gesnerus: Syrtes aggerem praeſtant terris, quas praecingunt; his laxatis ſolutisque irruunt vndae vrbesque ſubmergunt.

v. 147. *ſecura vacat tyranni*, ſimpl. pro: vacat tyranno, aut ſecura eſt tyranni, nullum tyrannum timet. Gesnerus *vacat* abſolute dictum putat, pro: vacua eſt cultoribus, frugibus, bonis aliarum regionum.

v. 148. *zona rubens*, ignea, torrida. Eadem zona vocatur *medius limes flagrantis Olympi.* Deſcribit illam Tibull. IV. 1. 158 ſqq. cf. Virgil. Georg. I. 233. et infra XXI. 337.

v. 149. *agat*, auferat, involuat, vt pars illius ſim.

v. 151. *Dipſades. Dipſas*, διψὰς, ſerpens, cuius mor-

Quid me temperies iuuit? quid mitior aether?
Gildoni fecunda fui. Iam Solis habenae
Bis ſenas torquent hiemes, ceruicibus ex quo
Haeret triſte iugum; noſtris iam luctibus ille
Conſenuit, regnumque ſibi tot vindicat annos,
Atque vtinam regnum! Priuato iure tenetur,
Exigui ſpecie fundi, quod Nilus et Atlas
Diſſidet. Occiduis quod Gadibus arida Barce,
Quodque Paraetonio ſecedit litore Ganges,

ſus dicebatur ſitim excitare adeo inexplebilem, vt indeſinenter bibentes rumperentur. Lucan. IX. 737 ſeqq. Aelian. H. A. VI. 51. Dioſcorid. VIII. 119. Plin. H. N. XXIII. 8. XXXV. 5. *ceraſtas* Lucan. IX. 717 ſqq. Plin. H. N. VIII. ſect. 35. *adtollat*, generet, nutriat, incitet, vt ſe adtollant ad nocendum.

v. 153. *Gildoni fecunda fui*. Heinſ. laudat Ovid. Met. XIII. 505.

v. 154. *Bis ſenas torquent hiemes* i. e. bis ſenas hiemes adduxit ſol curſu ſuo ad tropicum Capricorni toties remoto.

v. 156. *Conſenuit* h. l. potentiam notat annis inveteratam et confirmatam; alias decrementum virium.

v. 157. *Atque vtinam regnum! priuato iure tenetur*. cet. Senſus: Si Gildonis poteſtas regnum vocari poſſet, tolerabilior res foret, verum totam Africam patrimonii inſtar poſſidet. Etenim in regno ſua cuique res propria eſt, quamquam rex in poſſeſſores et fundorum dominos imperium exercet; in fundo autem omnia pertinent ad dominum fundi. Gildo quum rebus priuatorum, vt ſuis, vteretur, nec ab alienis abſtineret manus, non regem agebat, ſed fundi poſſeſſorem.

v. 158. *ſpecie*, inſtar. *quod*, quantum. *quod Nilus et Atlas*. Locutionem hanc Noſter amat v. infra XVIII. 196. XXVIII. 543 ſq. cf. Lucan. III. 294. Stat. Theb. XI. 80 ſeqq.

v. 159. *Barce*, vrbs mediterranea Cyrenaica. Herodot. IV. 160. ibi v. not. *arida* Sil. Italic. II. 62. et III. 251.

v. 160. *Paraetonio*. *Paraetonius* Libyci nomi vrbs, quae etiam Hammonia vocatur, inter Cyrenaicam et Aegyptum ſita non procul ab Alexandria cf. Schol. ad Lucan. III. 295. *Ganges* h. l. ineptum eſt, quia de tertia parte mundi, de Africa, agitur verſu ſequenti. Huius fines ab oriente ad occiden-

Hoc ſibi tranſcripſit proprium. Pars tertia mundi
Vnius praedonis ager. Diſtantibus idem
Inter ſe vitiis cinctus; quodcunque profunda
Traxit auaritia, luxu peiore refundit.
Inſtat terribilis viuis, morientibus heres,
Virginibus raptor, thalamis obſcoenus adulter.
Nulla quies. Oritur praeda ceſſante libido,
Diuitibusque dies, et nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples vel pulchra coniuge notus,
Crimine pulſatur falſo. Si crimina deſunt:
Accitus conuiua perit. Mors nulla refugit
Artificem. Varios ſuccos ſpumasque requirit

tem et rurſus ab occidente ad orientem poeta expreſſit. Hoc iam ſatis ſuperque erat. Quare hunc verſum, vt plane alienum, intruſum exiſtimo. Adſcriptus forſan erat margini ad ſimile genus loquendi notandum. Burmannus ſuſpicatur, legendum eſſe vel *Gorge*, vel *Tinges*. Sed etiam vel ſic verſus friget.

v. 161. *transſcripſit. Transſcribere alicui pecuniam* proprie is dicitur, qui a menſa alicui pecuniam ſoluit, Burmann. ad Quintil. Declam. XII. 18. ergo ſignificat: proprium alicui aliquid dare, et h. l. poſitum eſt pro: ſibi vindicare.

v. 162. *diſtantibus*, contrariis.

v. 163. *cinctus*, praeditus. *profunda*, quae voraginis inſtar omnia ad ſe trahit et deuorat. Huic accommodate poſuit *traxit*, et *refundit*.

v. 165. *morientibus haeres*. Haec explicari poſſunt ex Sueton. Calig. 38. et Domit. 12, quae loca Barthius laudat.

v. 166. *thalamis*, vxoribus.

v. 170. *pulſatur*, agitatur.

v. 171. 2. *perit* ſc. veneno. *mors nulla refugit Artificem.* Hoc Barthius ſic explicat: nemo tam callidus tamque cautus eſt, qui artificem caedis fugerit excogitatis omnibus viis et ſpeciebus mortis. Equidem *refugit* pro ſimplici *fugit* poſitum puto, et *nulla mors* pro: nullum mortis genus. Poſſit tamen ſenſus eſſe: nullum mortis genus incaſſum tentauit. Pertinet hoc ad artis veneficae ſcientiam, cuius peritiſſimus Gildo inducitur, qui omnes rationes calleat, qua homines veneno tollantur. *varios* aptius ſane h. l. eſt, quam *validos*, quod Burmannus proponit. *ſpumas ſerpentum virides* Stat. Theb. V. 508 ſq. *tumidi ſtat*

Serpentum virides, et adhuc ignota nouercis
Gramina. Si quisquam vultu praesentia damnet,
Liberiusue gemat: dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
Fixus quisque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, et intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu,
Caede madens, atrox gladio, suspecta veneno.
Vt vino calefacta Venus, tum saeuior ardet
Luxuries; mixtis redolent vnguenta coronis.
Crinitos inter famulos pubemque canoram
Orbatas iubet ire nurus, nuperque peremtis
Arridere viris. Phalarin, tormentaque flammae

in ore veneni Spuma virens. cf. Silv. I. 4. 102 sq.

v. 173. *nouercis.* Nouercarum in veneficiis infamia vulgata fuit Ovid. Met. I. 147. Virgil. Georg. II. 128. et III. 282. Iuvenal. VI. 628 seqq.

v. 174. *gramina*, herbas venenatas, quas *mala gramina* vocat Virgil. Aen. II. 471. *damnet*, respuat, recuset edere vel bibere.

v. 176. *Emicat*, prosilit. Hominem ad nutus heriles promtum exprimit.

v. 177. *libat*, bene de edente, qui venenum timet.

v. 178. *Carnifices epulas.* Exemplorum, quibus substantiuum adiectiui vices sustinet, magnam copiam collegit Ruperti ad Sil. Italic. I. 173. cf. supra X. 88. et infra XXI. 121. *incerta pocula*, quae nescit, vtrum venenata sint nec ne.

v. 180. *furialis mensa*, quam insana rabies a furiis mota exstruxit. Sic Atrei *mensae furiales* adpellantur Ovid. Amor. III. 12. 39. Ad scelus enim immane et atrox ex antiquorum ratione nemo nisi Furiis instinctus se accingit. Possunt quoque venena spectari, quibus omnia erant condita.

v. 182. *calefacta Venus.* cf. Ovid. A. A. I. 244. ibi Heins.

v. 183. *mixtis redolent* cet. In conniuiis paullo lautioribus vina, flores et vnguenta semper fuisse notum est ex Horat. od. II. 3. 13 sq. III. 14. 17. et 29. 2 sqq.

v. 184. *Crinitos famulos*, pueros delicatulos, qui pocula ministrabant, *pubemque canoram*, symphoniacos. v. interpp. ad Petron. 31.

v. 185. 6. *nuperque peremtis Adridere viris* i. e.

Profuit, et Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quam tales audire choros. Nec damna pudoris
Turpia sufficiunt. Mauris clarissima quaeque
Fastidita datur. Media Carthagine ductae
Barbara Sidoniae subeunt connubia matres.
Aethiopem nobis generum, Nasamona maritum
Ingerit. Exterret cunabula discolor infans.
His fretus sociis, ipso iam principe maior
Incedit. Peditum praecurrunt agmina longe;
Circumdant equitum turmae, Regesque clientes,
Quos nostris ditat spoliis. Proturbat auita
Quemque domo, veteres detrudit rure colonos.
Exsiliis dispersa feror. Nunquamne reuerti
Fas erit, errantesque solo iam reddere ciues?

laetas esse, quamqnam mariti nuper interfecti essent. *Phalarin*, tyrannum Agrigentinum. Ovid. A.A. I. 653 sqq. Lucian. Phalar. prior. cap. 11. p. 197. T. I. ed. Reiz. *tormentaque flammae* pertinet ad illum bouem ex aere, cui ignis subiiciebatur.

v. 187. *Profuit* sc. magis, *profuit ferre*, pro: tolerabiliora fuere.

v. 188. *choros*, illa gaudia, epulas. cf. XXII. 421.

v. 190. *Fastidita*, cuius amore satiatus est Gildo. Cur haeserit h. l. Burmannus, dispicere non possum.

v. 191. *subeunt*, ineunt, quasi iugum aut seruitium. Ad atrocitatem rei augendam additur, hoc fieri Carthagine ipsa, in conspectu ciuium, cognatorum.

v. 192. *Nasamon* accola Syrtis maioris. Illa gens ex naufragiis spoliisque nauium ditescere solebat Herodot. II. 32. IV. 172. 183. Lucan. IX. 438 sqq. 891.

v. 193. *Ingerit*, obtrudit. De hac voce v. Schwarz ad Plin. Panegyr. LXXXVI. 2. *exterret cunabula.* Num ipsae culcitellae et fulmenta, quibus infans fouetur, exterrentur? *discolor*, est enim hybrida, *ein Blendling.*

v. 194. *His sociis*, Mauris, quos sibi nuptiis illis conciliauit. *maior*. cf. supra V. 344.

v. 198. *veteres colonos.* Virgil. Eclog. IX. 4.

v. 199. 200. *numquamne reuerti Fas erit, errantesque* cet. Turbata haec esse suspicatur Heinsius, est enim in cod. Ambros. optimae notae lacuna seu versus imperfectus relictus *Fas erit — Errantesque solo natali*

Iret adhuc in verba dolor, nisi Iupiter alto
Coepisset solio. Voces adamante notabat
Atropos, et Lachesis iungebat stamina dictis.
Nec te, Roma, diu, nec te patiemur inultam,
Africa; communem prosternet Honorius hostem.
Pergite securae. Vestrum vis nulla tenorem

reddere cives. Alii mscrpt. aliter. Pro *fas erit* Burmannus proponit *spes erit.* Ceterum ex verbis, vt nunc quidem leguntur, vix alius sensus potest erui, quam: Numquamne *fas erit*, licebit, illis patria pulsis in eandem reuerti, vt nunc profugi tandem aliquando reddant ciues solo patrio, quum reuertantur.

v. 201. *Iret adhuc in verba dolor* pro: diutius questa esset.

v. 202. 3. *Coepisset* sc. fari. *voces adamante notabat Atropos.* Atropos, quae fati immutabilitatem exprimit, notat Iovis verba. Recentiores poetae fictionem de Parcis ita mutasse videntur, vt eas Iovi a manu esse fingerent, quae eius effata, vt firma manerent, neque obliuione delerentur, literis mandarent. Adumbratum hoc fortasse est a consuetudine Imperatorum, quibus scribae ad eandem rem semper praesto essent. v. Pacatum in Panegyr. Vet. XII. 18. 4. Martianum Capellam a Gronovio laudatum ad Gell. III. 16. Apud Ovid. Met. XV. 810. in templo Parcarum sunt *Ex aere et solido rerum tabularia ferro*, sed illic *inclusa adamante perenni fata* Iupiter in Veneris gratiam mutare non potest. Haec rursus ex Saturni templo ficta videntur, vbi senatus decreta aeneis tabulis incisa custodiebantur. Noster coniungit veterem rationem cum recentiori. Atropos *adamante notat* i. e. aere inscribit Iovis voces, *Lachesis stamina iungebat dictis* i. e. Ioue dicente Lachesis nebat stamen seu filum fatale. *Iungebat* mea quidem de opinione nihil aliud exprimit, quam Lachesin eodem tempore id fecisse, vt stamen Iovis dictis congruum esset. Burmannus obscura haec esse fatetur, proponit itaque: *pingebat stamina dictis* i. e. vt ipse explicat, dicta Iovis intexuit staminibus. Gesnerus *iungebat* interpretatur: talia ducebat, qualia iusserat Iupiter.

v. 206. *tenorem. Tenor* est velut continuitas, συνάφεια, quum sine interstitio res sibi succedunt. Sic Gesnerus. H. l. igitur positum est pro nexu mutuo Africae et Ro-

Separat, et ſoli famulabitur Africa Romae.
Dixit, et afflauit Romam meliore iuuenta.
Continuo redit ille vigor, ſeniique colorem
Mutauere comae. Solidatam criſta reſurgens
Erexit galeam, clipeique recanduit orbis,
Et leuis excuſſa micuit rubigine cornus.
Humentes iam Noctis equos, Lethaeaque Somnus
Frena regens, tacito volvebat ſidera curru.
Iam duo Diuorum proceres, ſeniorque minorque

mae, qui nexus, qualis ſit, in ſequentibus explicatur.

v. 208. Ex Virgil. Aen. I. 591 ſqq. vbi Heyne vocem *adflare* vberius explicat, ab oris anhelitu ductam, quo alteri vis aliqua praeternaturalis impertiri cogitabatur.

v. 209. *ſenii colorem*, v. ſupra v. 24 ſeq. et Rutil. Itiner. I. 115 ſeqq. ibique Wernsdorf. Poet. lat. min. T. V. P. I.

v. 210. 11. *criſta reſurgens Erexit galeam.* Docte hoc et exquiſite, quia criſta alta ſtaturae magis procerae ſpeciem praebet. *ſolidatam*, ante enim erat *laxata* v. 24. nunc vero capiti rurſus apta.

v. 212. *leuis*, v. ſupra v. 25. vbi contraria ratione *traxit* poſitum. Viribus reſtitutis grauis ante haſta leuis reddita eſt. Hoc non cogitaſſe videtur Heinſius, quum proponebat legendum *Leuis et.* Hoc quoque iam latet in *micuit.*

v. 213. 4. Somnum aurigam Noctis iam induxit Stat. Theb. II. 59. et XII. 305 ſqq. Ceterum Nocti bigas aut quadrigas a poetis traditas eſſe notum eſt. Broukh. ad Tibull. II. 1. 87. Heyne ad eundem III. 4. 17. *lethaeaque*, quia ſomnus curarum obliuionem adducit. Hinc Callimach. H. in Del. v. 234. ληθαῖον πτερὸν ſomno tribuit et Sil. Italic. X. 356. *lethaeam virgam.* Virgil. Georg. I. 78. ipſum ſomnum *lethaeum* vocat cf. eundem Aen. V. 854 ſq. et Heyne in Excurſu VIII. *volvebat ſidera.* Sidera enim Noctis currum comitantur Theocrit. II. 166. Tibull. II. 1. 87 ſqq. ibi v. Heyne. Procedunt itaque ſimul cum Nocte, atque idcirco *volvi* dicuntur a Noctis curru. Sed varia ratione in adumbrando Noctis imagine verſati ſunt poetae v. Burmann. ad Valer. Flacc. V. 567. et Broukh. ad Propert. III. 19. 10.

v. 215. *duo diuorum proceres.* Theodoſium Comitem et Theodoſium Magnum intelligit, ille auus erat Arcadii et Honorii, hic pater.

Theudosii pacem laturi gentibus ibant,
Qui Iouis arcanos monitus, mandataque ferrent
Fratribus, et geminis sancirent foedera regnis.
Sic quum praecipites artem vicere procellae,
Assiduoque gemens vndarum verbere nutat
Descensura ratis, caeca sub nocte vocati
Naufraga Ledaei sustentant vela Lacones.
Circulus vt patuit Lunae, secuere meatus
Diuersos. Italas senior tendebat in oras;
At pater, intrantem Pontum qua Bosporus arctat,
Arcadii thalamis, vrbique illapsus Eoae.
Quem simul vt vidit natus, (nam clara nitebat
Cynthia): permixto tremuerunt gaudia fletu,
Complexuque fouens, quos non sperauerat, artus:
O mihi post Alpes nunc primum reddite, dixit,
Vnde tuis optatus ades? Da tangere dextram,
Qua gentes cecidere ferae. Quis tale remouit
Praesidium terris? Vt te mortalia pridem
Implorant, lugentque pium, fortemque requirunt!

v. 218. *et geminis sancirent foedera regnis* i. e. occidentale et orientale imperium Eutropii scelere alterum ab altero alienatum nouo foedere coniungerent.

v. 219. 22. *artem*, gubernatoris prudentiam et dexteritatem. cf. Lucan. V. 645 sq. Stat. Theb. VI. 451 seqq. Licent. carm. ad August. v. 78 sqq. Poet. lat. m. T. IV. P. II. *verbere*. Horat. od. III. 27. 23 sq. *descensura*, quod displicet Heinsio, sed v. Oudendorp. et Burmann. ad Lucan. III. 630. *Naufraga Ledaei* cet. cf. n. ad I. 239.

v. 223. *Circulus Lunae*. v. n. ad VII. 164. *secuere*, forma loquendi a sulcis agrorum petita. Sil. Italic. II. 171. Burmann. ad Quintil. Instit. III. 1. Sic Graeci *τέμνειν ὁδὸν*.

v. 228. *tremuerunt gaudia*. Ipse Arcadius gaudio trepidauit, gestiit.

v. 230. *post Alpes*, post expeditionem contra Eugenium v. supra ad I. 74. et ad VII. 63. Ceterum color orationis petitus est a Virgil. Aen. II. 281 sqq.

v. 231. *tangere dextram*. Virgil. Aen. VII. 266.

v. 233. *mortalia*, homines.

v. 234. *pium*, clementem, ciuium amantem.

Cui pater in tales rupit ſuſpiria voces:
Hoc erat? In fratres medio diſcordia Mauro
Naſcitur, et mundus germanaque diſſidet aula?
Gildonisne ſalus tanti ſit palma furoris?
Scilicet egregius morum, magnoque tuendus,
Et cuius meritis pietas a fratre recedat.
In primo genitore, vide. Ciuile calebat
Diſſidium; dubio ſtabant Romana ſub ictu.
Quis procul Armenius, vel quis Maeotide ripa
Rex ignotus agit, qui me non iuuit euntem?
Auxilio fouere Getae, venere Geloni.

v. 235. Comparant Virgil. Aen. I. 371. II. 129. IV. 553. Ovid. A. A. I. 539. Valer. Flacc. I. 508. IV. 42. cf. infra XXVI. 520.

v. 236. *Hoc erat.* Color orationis idem eſt apud Virgil. Aen. IV. 645. v. Burmann. ad Petron. 93. Barthium et hic et in Aduerſ. XLV. 8. Noſtrates: *das war es alſo?* *in fratres*, ſtructuram hanc vocat Barthius meliorem vſum voculae *in*, qui deceperit librarios, capitque pro: in fratribus. Gesnerus verum vidiſſe videtur, quum explicat: non tantum inter fratres, ſed contra illos, vt ſua inuicem graſſentur in viſcera, diſcordia naſcitur. *medio Mauro*, Gildone auctore, qui ſollicitatus ab Eutropio non in fide manſerat, ſed, quum Honorium perfidia ſua grauiter offendiſſet, Arcadium autem promiſſis ad ſe tutandum pellexiſſet, diſcordiae cauſa inter illos fratres erat.

v. 237. *mundus*, imperium Romanum vniuerſum. *germana aula*, fratres Auguſti, quum Arcadii Gildonem tuentis, tum Honorii eum oppugnantis.

v. 238. *palma*, praemium. *furoris*, diſſidii.

v. 239. 40. *magnoque* ſc. impendio, pretio, h. l. fratris offenſione. *pietas a fratre* vniuerſe dictum molliendae exprobrationis gratia, pro: propter quem deſinas pius eſſe in fratrem.

v. 241. *In primo genitore, vide*, ſubintellige: virtutem eius et fidem. Cognoſce, quanta eius merita fuerint et fides in me primum. Illud *primum* reſpicit ſequens iterum v. 257. *ciuile calebat*, bellum contra Maximum.

v. 242. *dubio ſub ictu* i. e. in diſcrimine magno, vnde dubium erat, an ſalua eſſent euaſura. Lucan. V. 729 ſeq. VI. 613. Ruperti ad Sil. Ital. IV. 42. *Romana*, τὰ τῶν Ῥωμαίων.

v. 244. 5. Valde mihi arridet Burmanni coniectura:

Solus at hic, non puppe data; non milite miſſo,
Subſedit fluitante fide. Si ſigna petiſſet
Obuia: detecto ſubmiſſius hoſte dolerem.
Reſtitit in ſpeculis fati, turbaque reductus
Librauit geminas, euentu iudice, vires,
Ad rerum momenta cliens, ſeſeque daturus
Victori. Fortuna ſimul cum Marte pependit.
Et ſi non cupidis eſſem praereptus ab aſtris,
Exemplum ſequerer Tulli, laniandaque dumis

qui me non iuuit euntem Auxilio? venere Getae, venere Geloni. cf. infra XXI. 207. Burmannus laudat Virgil. Eclog. X. 19 ſeq. 24 ſeq. Stat. ſilv. III. 5. 62. et IV. 3. 125 ſeq.

v. 247. *Subſedit* ſc. in inſidiis, vt eſt apud Liv. I. 14. plura vide apud Ruperti in VV. LL. ad Sil. Italic. III. 221. Oudendorp. ad Lucan. V. 226.

v. 248. 9. *ſi ſigna petiſſet Obuia.* i. e. ſi tranſiiſſet ad hoſtes. *Signa obuia* hoſtilia ſunt ſeu exercitus hoſtium VIII. 484. Tres libri ſcripti apud Heinſ. *tuliſſet*, quod Heinſio probatum et a Gesnero receptum eſt. Frequentius ſane hoc eſt, ſed ob id ipſum non veriſimile videtur librarios *tuliſſet* mutaſſe in *petiſſet*. *Submiſſius*, remiſſius, minus. *Reſtitit in ſpeculis* i. e. ſpeculatus eſt. *fati*, quo fatum ſeu fortuna rem inclinatura eſſet. *Reductus*, remotus (VIII. 80.) a *turba*. Minus bene Gesnerus explicat: ſine arbitris; eſt potius: a pugnae tumultu remotus. Remotus a pugna euentum eius ſpeculabatur, vt victoris partibus ſe addiceret. Hoc ſequens verſus exprimit.

v. 250. *Librauit*, aeſtimavit tamquam bilancis ope, euentusque erat ei pro bilancis examine.

v. 251. *Ad rerum momenta cliens*. *Momentum* proprie eſt id, quod facit, vt in alterutram partem bilanx deprimatur aut vergat. *Ad rerum momenta* igitur ſignificat ad rerum inclinationes; quo rem inclinaret fortuna, eius partis ſemper erat cliens. Cum fortuna fides eius mutabatur.

v. 252. *fortuna ſimul cum Marte pependit.* i. e. fortuna in neutram partem inclinata haerebat, cuius partes ſequeretur, igitur a bello tamdiu abſtinuit. cf. Ovid. Met. VIII. 12 ſq.

v. 253. *cupidis aſtris* cf. ſupra VII. 171 ſq.

v. 254. *Tulli.* v. ſupra VIII. 402. *dumis.* Barthius expli-

Impia diuerſis raptarem membra quadrigis.
Germani nunc vsque tui reſponſa colebat.
En iterum calcat. Tali te credere monſtro
Poſt patrem fratremque paras? Sed magna rependit,
Inque tuam ſortem numeroſas tranſtulit vrbes.
Ergo fas pretio cedet? Mercede placebit
Seditio? Taceo, laeſi quod transfuga fratris,
Quod leuis ingenio. Quamuis diſcrimine ſummo
Proditor apportet ſuſpenſa morte ſalutem:
Nunquam gratus erit. Damnamus luce reperta

cat per loca ſenta. Burmanno non placet *dumis*, proponitque vel *duris* vel *diris*. dubito, an Noſter *duris diuerſis quadrigis* dixerit. Melius forſan foret *viri*. Virgil. Aen. VIII. 544. *diuerſis*, in diuerſa actis.

v. 256. *reſponſa*, tamquam dei oracula, pro: imperia, reſcripta. cf. XVII. 35.

v. 257. *calcat* plus quam: contemnit. Morem loquendi tamen a victore, qui hoſti iacenti per inſolentiam inſultat, non repetam cum Ruperti, quem v. ad Sil. Italic. III. 85. qui ad hunc locum docet, et Graecos πατεῖν pro καταφρονεῖν ponere. cf. Ariſtoph. Equit. 569. Anacreont. XLVI. 6. *iterum* v. ſupra v. 241.

v. 258. *Poſt patrem fratremque*, qui illi monſtro crediderant ſed grauiter deluſi et decepti.

v. 259. *ſortem*, partem imperii paterni, quae tibi obvenit. *numeroſas* multas. cf. Zoſim. V. 11. 3. Oroſ. VII. 36. Symmach. Epiſt. IV. 4.

v. 260. *fas*, pietatis et iuſtitiae officia. *mercede*, vtilitate. Lucan. I. 37.

v. 261. *Seditio*. Bene monet Burmannus, ſeditionem h. l. notare diſcordiam domeſticam inter duos fratres Arcadium et Honorium, laudatque Terent. Andr. V. 1. 11. Manil. II. 197. et Graev. ad Cic. Epiſt. ad Attic. II. 1. *fratris*, Honorii.

v. 263. *ſuſpenſa morte*. Senſus: quamquam proditor morte, quae nobis iam imminet (hoc notat *ſummo diſcrimine*) dilata, vitae periculo nos eripiat, ſalutemque adferat proditione ſua, tamen factum eius, ſalute recuperata, probare non poſſumus.

v. 264. *luce*, ſalute, meliori tempore, quod poſt pericula ſumma adparere iterum incipit. Sic Burmannus, qui laudat Horat. Od. IV. 5. 2. vbi v. Iani et Ho-

Perfidiam; nec nos patimur committere tali.
Hoc genus emtori ciues cum moenibus offert;
Hoc vendit patriam. Plerique in tempus abusi

mer. Il. ζ. 6, θ. 281. loca ibi laudata.

v. 265. 7. *nec nos patimur committere tali Hoc genus* cet. Heinsius hunc locum sanum non putat. Gesnerus Heinsium secutus et Barthium ita interstinxit: *nec nos patimur committere tali Hoc genus emtori. Ciues cum moenibus offert? Hoc vendit patriam.* (Barthius post *offert* maius interstinctionis signum ponit.) Idem Gesnerus monet, *Hoc genus* non cum *emtori*, sed cum *committere* iungendum, atque *hoc genus* explicat per: hunc in modum, hoc modo, ex Graeco τοῦτον τὸν τρόπον. Verum etiamsi hoc ita sit, tamen non omnes interpretandi nodos hac ratione solutos inuenias. Burmannus ex Barthii ratione sensum ita constituit: Non patimur *vos* (nam ita legit cum Barthio, pro *nos*) committere hoc genus i. e. meam posteritatem, Arcadium, tali emtori Gildoni, qui oblata Africa Arcadii gratiam inire tentat, et contra fratrem concitare. Sed pater cum filio loquens altero, alterum filium vix δεικτικῶς per *hoc genus* significare potest; deinde haud facile dixeris, quid sit *committere hoc genus*, seu talem filium, *emtori*. Quocunque modo te converteris, sensum commodum vix eruas. Tandem, qui potest Gildo *emtor* dici, quum offerat *ciues cum moenibus* patriamque *vendat*? Hoc loco quidem possis dicere: offert illa quidem et vendit, sed pretio, sed vt emat gratiam Arcadii. Equidem puto, locum ita distinguendum esse: *nec nos patimur committere tali. Hoc genus emtori ciues cum moenibus offert; Hoc vendit patriam? Nec patimur committere nos tali.* i. e. a nobis impetrare non possumus, vt nos committamus tali, fidem nostram in eiusmodi homine reponamus, aut nos nostraque eius fidei credamus, quamquam salutem nostram ei debeamus. Simili formula vtitur Noster supra I. 86. et infra XVII. 184. Iam pergit: etenim proditori omnia sunt venalia, modo emtorem inueniat. *Hoc genus* sc. hominum seu proditorum, *ciues cum moenibus offert*, proditione traditurum promittit, *emtori* ei, quicunque mercedem polliceatur. De ipso Gildone h. l. non agi, sed de proditore in vniuersum, patet ex v. 258 sq. ille enim Gildo non *offerebat* vrbes, sed iam *magna rependit, iam transtulit vrbes.*

Mox odere tamen. Tenuit ſic Graia Philippus
Oppida; Pellaeo libertas concidit auro.
Romani ſcelerum ſemper ſpreuere miniſtros.
Noxia pollicitum domino miſcere venena
Fabricius Regi nudata fraude remiſit,
Infeſto quem Marte petit, bellumque negauit
Per famuli patrare nefas. Ductosque Camillus
Trans murum pueros obſeſſae reddidit vrbi.
Traduntur poenis alii, quum proelia ſoluant:
Hic manet, vt moueat? Quem reſpuit alter in hoſtem:
Suſcipis in fratrem? Longi proh dedecus aeui!
Cui placet, auſtrales Gildo condonat habenas,

v. 267. *Hoc.* ſc. genus, *vendit patriam*, non ſolum ſingulas vrbes. Haec a me inita ratio eo etiam commendari videtur, quod cum ſequentibus bene cohaeret. *plerique in tempus abuſi*, etiamſi plerique in tempus hoc hominum genere abuſi ſint, ex proditione illorum aliquam vtilitatem ceperint, *tamen mox odere.*

v. 268. 9. *tenuit ſic Graia Philippus Oppida.* cf. Valer. Max. VII. 2. ext. 8. Notum eſt illius dictum, nullum locum inexpugnabilem eſſe, quo adigi poſſit aſellus auro onuſtus. Cic. Epiſt. ad Att. I. 16. Horat. Od. III. 15. 13 ſqq. *ſic*, proditione. *Pellaeo* v. n. ad VIII. 375.

v. 271. 2. Rem narrat Plutarch. in Pyrrho c. 21. T. III. ed. Hutt. Cicer. de Offic. III. 22. Gell. III. 8. *nudata fraude* i. e. cum literis, quibus Pyrrho inſidias a medico ipſi factas indicauerat.

v. 274. *patrare* h. l. ad finem producere.

v. 275. *Trans murum*, extra vrbem. Egregium illud Camilli factum narrant Liv. V. 27. Valer. Max. VI. 5. 1. Frontin. Stratag. IV. 4. Plutarch. in Camillo c. 17. T. I. ed. Hutt.

v. 276. *proelia ſoluant* ſc. proditione ſua. *Soluere proelia* Burmanno durius dictum videtur. Sed Propert. IV. 4. 57. *commiſſas acies ego poſſum ſoluere* habet.

v. 277. *Hic*, Gildo. *moveat* ſc. proelia, bellum excitet inter vos fratres. *quod* ſc. ſcelus proditionis. *alter*, et Fabricium et Camillum reſpicit.

v. 278. *longi dedecus aeui* i. e. dedecus ſeu macula, quam longum aeuum non eſt eluturum, cuiusque ergo memoria per longum tempus vigebit.

v. 279. *auſtrales habenas*, imperium Africae.

Tantaque mutatos ſequitur prouincia mores.
Quaslibet ad partes animus nutauerit anceps:
Transfundit ſecum Libyam, refluumque malignus
Commodat imperium. Mauri fuit Africa munus.
Tollite Maſſylas fraudes; remouete bilingues
Inſidias, et verba ſoli ſpirantia virus.
Ne conſanguineis certetur cominus armis,
Ne, precor. Haec trucibus Thebis, haec digna Mycenis;

v. 280. *mutatos mores*, animum mutatum, alienatum nempe ab Honorio. Senſus: Africa prouincia, tam magna, voluntati mutatae vnius Gildonis ſe accommodat, fidemque violat Gildone auctore.

v. 281. 3. *animus anceps*. Heinſ. coni. *animi anceps*, quod mihi quidem placet. *refluum imperium*, aeſtus marini inſtar nunc huc nunc illuc transferendum. Sic bene Gesnerus. Huic quoque reſpondet *malignus* i. e. maligne commodat ad breue tempus, in breuem vſum, cito rurſus erepturus, aut ſecum abducturus. *Mauri fuit Africa munus*. Cur Heinſio *fuit* non probetur, nullam equidem video rationem. Mauult *fluit* aut *Maurique fit*, quorum prius offendit, quia praecedenti verſu *refluumque* eſt, pro quo tamen *refugum* ſcribi vult; poſterius mihi diſplicet, quia frigidiſſimam ſententiam reddit. Senſus autem eſt: etiamſi Africam Gildonis proditione obtineas, hoc tamen cogita, *Mauri* munus fuiſſe. In *Mauri* nempe emphaſis latet, pro: hominis bilinguis, qui fidem ſusque deque habet, cui ne honeſtum quidem eſt quidquam debere, quique eripere dolo malo non erubeſcit, quod per proditionem dederit.

v. 284. *Tollite Maſſylas fraudes*. v. Heyne ad Virgil. Aen. IV. 483. *bilingues inſidias*. *bilinguis*, δίγλωσσος, δίπτυχος γλῶσσα Euripid. Troad. 286. *Bilingues inſidiae* ſunt, quae ab hominibus bilinguibus ſtruuntur. cf. Drakenbr. ad Sil. Italic. XVI. 157. *verba ſoli ſpirantia virus*. Ipſum Africae ſolum venenatum videtur, quod animalia adeo noxia et venenata producit. cf. Lucan. IX. 619 ſqq. Iuuenal. III. 122 ſqq.

v. 287. *Ne, precor*. Heinſius laudat Virgil. Aen. VI. 833. v. eundem ad Ovid. Heroid. XVI. 170. Gesnerus dubitat plane adſentiri Heinſio, exemplum deſiderans, vbi ſic abrupte τὸ *ne* poſitum ſit. In libris ſcriptt. magna deprehenditur varie-

In Mauros hoc crimen eat. Quid noster iniquum
Molitur Stilicho? Quando non ille iubenti
Paruit? An quisquam nobis deuotior exstat?
Vt sileam varios, quos mecum gesserit, actus,
Quae vidi post fata, loquar. Quum Diuus abirem,
Res incompositas, fateor, tumidasque reliqui.
Stringebat vetitos etiamnum exercitus enses
Alpinis odiis, alternaque iurgia victi
Victoresque dabant. Vix haec amentia nostris

tas, *Haec precor; Deprecor;* Barthius in suo legit *Io moneo. haec trucibus Thebis.* Adludit ad Oedipodis filios Eteoclem et Polynicem. cf. Schütz in excursu I. ad Aeschyli Sept. adv. Theb. Ab illorum ferocia epithet. *trucibus* translatum est. *Mycenis* v. n. ad I. 171.

v. 288. *In Mauros hoc crimen eat.* Ex antiquorum more adprecandi hostibus mala, quae ipsi abominabantur. Virgil. Georg. III. 513. *noster* familiaritatem significat et adfinitatem.

v. 289. *Stilicho.* Hunc Eutropius et Gildon et cum illis duumuiris scelerum Arcadius studebat euertere.

v. 290. *exstat*, eminet. Bene sic Gesnerus.

v. 291. *actus*, res gestas. Sil. Italic. I. 459.

v. 293. *Res incompositas.* Eugenio modo debellato nec rebus satis dum compositis. *tumidas* a mare ductum, quod tempestate iam sedata, adhuc tumet, Senec. Herc. Fur. 1088 seq. Hercul. Oet. 710 sq. Stat. Theb. I. 479 sqq. Bentlei. ad Horat. Art. 197. Eugenius miti suo ingenio eloquentiaque non vulgari multorum animos, dum imperium obtineret, sibi conciliauerat adeo, vt superatum eum esse et interfectum vehementer dolerent, militesque Occidentis, qui pro suo Imperatore successu infelici pugnauerant, illoque interfecto ad Theodosium transierant, exercitus orientalis, qui pro victore se gerebat, insolentiam ferre non poterant, ita vt summo ducis consilio et prudentia opus esset ad cauendum, ne male conciliata gratia quotidianis altercationibus et conuiciis rursus in hostile odium verteret. Hoc autem est, quod versibus sequentibus indicatur.

v. 294. 6. *exercitus* ex victis victoribusque compositus, *stringebat enses*, militibus scilicet altercatione ita exacerbatis, vt ad gladios prope res veniret. *vetitos*, quos stringere pace facta non

Excubiis, nedum puero rectore, quieſſet.
Heu quantum timui vobis, quid libera tanti
Militis auderet moles, quum caeca remoto
Ferueret iam laeta metu. Diſſenſus acerbus,
Sed grauior conſenſus erat. Tunc ipſe paterna
Succeſſit pietate mihi, tenerumque rudemque
Fouit, et in veros eduxit principis annos;
Rufinumque tibi, quem tu tremuiſſe fateris,
Depulit. Hunc ſolum memorem ſolumque fidelem
Experior. Volui ſi quid, dum vita maneret,
Aut viſus voluiſſe: gerit; venerabilis illi
Ceu numen praeſensque vocor. Si tanta recuſas,

licebat. Faciebat autem exercitus hoc *odiis Alpinis* i. e. odio hoſtili adhuc in animis reſiduo a proeliis circa Alpes commiſſis, quibus occidentalis exercitus cum orientali de imperio pugnauerat. *alterna iurgia dabant*, altercabantur inter ſe.

v. 297. *Excubiis*, grauius, quam cura, imperio. Geſnerus exiſtimat, Theodoſium h. l. ita imperium ſuum eleganti extenuatione vocare.

v. 298. 9. *moles tanti militis.* exercitum intelligit ex copiis Orientis et Occidentis compoſitum. v. ſupra VII. 68 ſqq. *libera*, quando ſe Imperatorem morte ab exercitu illo remotum cogitaret. Explicatur hoc in ſequentibus per: *remoto metu.*

v. 300. 1. *quum coeca Ferveret.* quum nullius imperii ſed odii tantum ſui ratione habita inter ſe diſſiderent. *laeta remoto metu* i. e. laeti Imperatore amiſſo, cuius metu hactenus coërcebantur. *diſſenſus acerbus* ſc. inter victos victoresque fuiſſet, quibus exercitus compoſitus erat. *Sed grauior conſenſus erat.* Si nempe ſpreta Theodoſii ſtirpe nouum Imperatorem cunctis ſuffragiis conſtituiſſent. *tunc ipſe* cf. ſupra VIII. 432 ſqq.

v. 302. 3. *pietate* ſc. in vos. *tenerumque rudemque*, Honorium intelligit, nam Arcadius vigeſimum annum agebat, quum moreretur Theodoſius. *in veros principis annos*, qui moderatoris non amplius egent.

v. 304. 5. *Rufinum — Depulit* cf. ſupra V. 391 ſqq.

v. 307. 8. *venerabilis illi — vocor.* Senſus: is me viuum ſemper coluit, mortuique memoria ei cara eſt. Hoc ex illius aetatis loquendi ratione et Theodoſii conſecrationem reſpiciens expreſſit. Virgil. Georg. I. 42. Aen. I. 290. *praeſensque* auget

At soceri reuerere faces; at respice fratris
Connubium, pignusque meae regale Serenae.
Debueras etiam fraternis obuius ire
Hostibus, ille tuis. Quae gens, quis Rhenus et Ister
Vos opibus iunctos, conspirantesque tulissent?
Sed tantum permittite, cadat. Nil poscimus vltra.
Ille licet sese praetentis Syrtibus armet,
Oppositoque Atlante tegat; licet arua referta
Anguibus, et Solis medios obiecerit aestus:

vim *numinis* numenque tutelare exprimit, quod curam alicuius rei praecipue gerens ei semper adest eamque tuetur v. la Cerda ad Virgil. Eclog. I. 41. *tanta*, res gestas Stilichonis eiusque in me pietatem.

v. 309. *soceri*, respectu Honorii fratris, cuius socer erat Stilicho. *faces*, nuptias, quibus Serena, filia Theodosii M. adoptiua ei erat iuncta.

v. 310. *fratris Connubium*, quo Honorius Mariam, Stilichonis et Serenae filiam, sibi iunxerat, quam vocat Theodosius *pignus regale meae Serenae.*

v. 312. *Rhenus et Ister* Germanos et Getas intelligit.

v. 313. *tulissent*, resistere potuissent.

v. 314. *Sed tantum permitte cadat* cet. Sensus: non postulo, vt Honorium fratrem tuis copiis adiuues, modo Gildonem non tuearis, quando frater hunc bello persequitur. Auxiliis Arcadii Gildonem hucusque sustentatum fuisse, latet in *cadat*, quod exitum belli certum exprimit, si Gildo sibi relictus fuerit. Rotundiorem fore sententiam Burmannus existimat, si hic versus post tres sequentes legatur, in quo me non habet sibi assentientem.

v. 315. Sibi relictus Gildo, quibuscunque praesidiis se tueatur, a Stilichone superabitur. *Ille licet* cet. Similem orationis colorem supra deprehendimus VIII. 104 sqq. *praetentis syrtibus*. Syrtes pro munimento Africi litoris, prouinciae imprimis, cui Gildo praeerat, h. l. habentur. Erant illae, vt notum est, nauigantibus periculosissimae, praecipue Africo flante, aquamque a locis illis vadosis repellente. Lucan. I. 498 sqq. IX. 320 sqq. Sil. Italic. XVII. 634.

v. 316. *Oppositoque Atlante tegat.* i. e. post iuga Atlantis se recipiat, illaque praesidiis firmet, vt hostem transitu prohibeant.

v. 317. *Anguibus* Sil. Italic. III. 312 sqq. et loca ibi a Ruperti laudata. *et solis*

(Noui conſilium, noui Stilichonis in omnes
Aequalem caſus animum) penetrabit arenas,
Inueniet virtute viam. — Sic Diuus, et inde
Sic natus: Iuſſis, genitor, parebitur vltro;
Amplector praecepta lubens; nec carior alter
Cognato Stilichone mihi. Commiſſa profanus
Ille luat. Redeat iam tutior Africa fratri.
Talia dum longo ſecum ſermone retexunt,
Heſperiam peruenit auus, caſtumque cubile
Ingreditur, Tyrio quo fuſus Honorius oſtro
Carpebat teneros Maria cum coniuge ſomnos.
Aſſiſtit capiti; tunc ſic per ſomnia fatur:

medios obiecerit aeſtus i. e. ſe recipiat poſt zonam torridam, vt illa pro munimento vtatur cf. ſupra 147 ſq. *medios* a ſitu illius zonae ductum.

v. 318. 20. Orationis color vim largitur ſententiae: conſilio et fortitudine ſua Stilicho ſuperabit omnes difficultates naturae. Pedeſtri oratione ita eadem efferrentur: *penetrabit arenas* cet. nam *noui conſilium* huius viri et *in omnes caſus aequalem* eius *animum* i. e. fortitudinem et animi conſtantiam. *Inueniet virtute viam.* Barthius laudat Curt. VII. 11. 10. Adde Ovid. Met. XIV. 113.

v. 321. *vltro.* Gesnerus quaerit, an is *vltro* pareat, qui pareat *iuſſis?* Explicat igitur *vltro* per: ſtatim, ſine tergiuerſatione, ſine exceptione. Mihi videtur in ſequentibus explicari per: *lubens.*

v. 322. *nec carior alter.* Hoc ſaltem loco hiſtoriae fidem non ſequitur poeta.

v. 323. *profanus*, impius.

v. 324. *Redeat Africa*, erat enim iam prope amiſſa. *tutior*, in poſterum non alienanda a fratre.

v. 325. *retexunt ſermone*, loquebantur. Heinſius laudat Stat. Thebaid. III. 338 ſq. IX. 148.

v. 326. *auus* v. ſupra v. 224 ſq.

v. 327. *fuſus.* Saepe de iacente, vt apud Virgil. *fuſi per herbam.* Heinſius laudat Stat. Theb. II. 90 ſqq. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 252.

v. 328. *Carpebat ſomnos* nota et frequens metaphora. *teneros*, γλυκὺν ὕπνον, placidam quietem. Plura exempla profert Heinſ. ad Ovid. Heroid. XII. 170.

v. 329. *Adſiſtit capiti.* ex Homero Il. β. 17 ſqq. κ. 496; ψ. 68; ω. 682. Odyſſ. δ. 803.

Tantane deuictis tumuit fiducia Mauris,
Care nepos? Iterum post me coniurat in arma
Progenies vesana Iubae, bellumque resumit
Victoris cum stirpe sui? Firmumne iacentem
Obliti, Libyam nostro sudore receptam
Rursus habent? Ausus Latio contendere Gildon?
Germani nec fata timet? Nunc ire profecto
Nunc vellem, notosque senex ostendere vultus.
Nonne meam fugiet Maurus, quum viderit, vmbram?
Quid dubitas? Exsurge toris; inuade rebellem;
Captiuum mihi redde meum; desiste morari.

per somnia, vt in somniis ea audiret.

v. 330. 1. Color orationis, vt Gesnerus bene animaduertit, petitus est a Virgil. Aen. I. 132. *tumuit*, metaphora a mari, ventis agitato, ducta ad omnem grauiorem animi motum transfertur, h. l. cum delectu positum est pro: fuit. Sensus: tantum Mauri ausi sunt? Alii legunt: *tenuit fiducia Mauros.* Verum Noster ita imitari solet, vt semper aliquid ornamenti de suo addat. *deuictis*, quos ipse Theodosius Comes deuicerat cf. VIII. 34 sqq. Huc spectat etiam versu sequenti *post me*. *in arma*, in bellum.

v. 332. *Progenies iubae.* Numidas intelligit, quorum rex olim Iuba fuit. Populi enim saepe regum suorum soboles dicuntur. Sic *Remi nepotes* Romani Catull. LVIII. 5. cf. eundem XLIX. 1.

v. 333. *Firmumque iacentem.* *Firmus* filius cuiusdam inter Maurorum regulos potentissimi, frater Gildonis, Maurorum gentes, quae Romanorum auaritiam diutius ferre non possent, ad nouas res sollicitauerat, sed compressus est a Theodosio Comite, tunc Magistro equitum. cf. Zosim. IV. 16. Ammian. Marcell. XXIX. 5. Vbi Valesius notat, Firmum in numis Augusti nomine exhiberi.

v. 336. *Germani fata.* Firmus, Gildonis frater, mortem sibi ipse intulit, caputque eius Theodosio oblatum est.

v. 340. *Captiuum meum.* In bello contra Firmum Gildo, frater eius, a partibus Romanorum stabat, ad illud igitur bellum respicere non potuit poeta, quippe in quo Gildo a Romanis capi non poterat, nisi ante captus fuerit, quam se Romanis adiungeret. Aliam fortasse de hoc bello narrationem Noster sequitur, vt in mul-

Hoc generi fatale tuo. Dum ſanguis in orbe
Noſter erit, ſemper pallebit Regia Bocchi.
Iungantur ſpoliis Firmi Gildonis opima;
Exornet geminos Mauruſia laurea currus;
Vna domus toties vna de gente triumphet.
Di, bene, quod tantis interlabentibus annis
Seruati Firmusque mihi, fraterque nepoti.
Dixit, et afflatus vicino Sole refugit.
At iuuenem ſtimulis immanibus aemula virtus
Exacuit. Iam puppe vehi, iam ſtagna ſecare
Feruet, et abſentes inuadere cuſpide Mauros.
Tum iubet acciri ſocerum, dextramque vocato
Conſerit, et quae ſit potior ſententia, quaerit:
Per ſomnos mihi, ſancte pater, iam ſaepe futura

tis, quae aliter ab aliis memoriae prodita ſunt, atque ab illo proponuntur.

v. 341. *Dum ſanguis* cet. dum aliquis adhuc ſupererit ex noſtra familia.

v. 342. *regia Bocchi*, Maurorum olim regis ex Salluſtio ſatis noti.

v. 344. *geminos currus*, quo ipſe triumphans vectus eſt Firmo debellato, et quo Honorius vehetur Gildone ſuperato. *laurea* v. ad VII. 130.

v. 346. *Di, bene* ſc. feciſtis.

v. 348. *adſlatus*. Sole oriente ſpectra et vmbras diffugere etiam olim erat opinio vulgaris Virgil. Aen. V. 738 ſqq. cf. Delrii Comm. in Senec. Herc. Fur. 123. Broukh. ad Propert. IV. 7. 89 ſqq. *vicino* iamiam orturo.

v. 349. *aemula* ſc. gloriae aui. *immanibus*. In virtute et gloriae cupidine Honorii exprimenda modum ſaepe poeta excedit. cf. VII. 73 ſq.

v. 350. *ſtagna ſecare* ſc. nauibus.

v. 351. *et abſentes inuadere cuſpide Mauros*. Tanta erat Honorii cupido Gildonem et Mauros bello perſequendi, vt ſe iam tum contra illos pugnantem cogitaret, eodemque belli ardore agitaretur, ac ſi iam in media acie verſaretur. v. Burmann. ad Petron. 123. et ad Valer. Flacc. III. 583. Illud pugnae ſtudium imagine pulchra expreſſit Sil. Italic. IV. 331 ſqq.

v. 352. 3. *dextramque conſerit* h. l. dat, iungit dextram. Alio ſenſu eodem vtitur Virgil. Aen. IX. 741. *potior* ſc. illa, quam ipſe animo conceperat.

v. 354. *ſancte pater*, reverentiae adpellatio. cf. Bu-

Panduntur, multaeque canunt praesagia noctes.
Namque procul Libyco venatu cingere saltus,
Et iuga rimari canibus Gaetula videbar.
Moerebat regio saeui vastata leonis
Incursu. Pecudum strages, passimque iuuenci
Semineces, et adhuc infecta mapalia tabo,
Sparsaque sanguineis pastorum funera campis.
Aggredior latebras monstri, mirumque relatu
Conspicio. Dilapsus honos; ceruice minaces

laeum et Burmann. ad Valer. Flacc. I. 11.

v. 355. *canunt*. Proprie vates *canere* dicuntur. Virgil. Aen. VI. 99. Lucan. I. 637 seq.

v. 356. *Libyco venatu cingere saltus*. Heinsio haec displicent coniicitque *visu distringere* aut *venatu stringere*. Exemplis autem, quae adfert, nihil probatur, recteque Burmannus *venatu stringere* vt inauditum et h. l. alienum reiicit, vulgatam lectionem defendens. Sed *cingere* accipit pro: circumdare, et subintelligere videtur: indagine, vt est apud Virgil. Aen. IV. 121. in quo huic viro accedere non possum. *Cingere* non solum significat *circumdare*, sed etiam *circumire*, Lucan. IX. 373, vt *gyros describere volando* apud Virgil. Aen. I. 398. et *lustrare*. Nam apud Ovid. Trist. IV. 1. 77 sq. pro *lustrat* quidam libri scripti legunt *cingit*, vbi alterum alterius interpretamentum esse adparet. Etiam apud Rutil. Itinerar. II. 17. pro *cingere visu* perperam Heinsius *stringere visu* legendum putat. *Lustrare* autem venatores saepe dicuntur, qui perscrutantur siluas aut montes. Virgil. Eclog. X. 55. Eadem significatione puto interdum adhibitum esse *cingere*. Forsan etiam apud Propert. III. 2. 41 sq. *Aonium nemus Marte cingere* nihil aliud est, quam: cum strepitu bellico per Aonium nemus errare, proelia canere, quum poeta, qui carminibus scribendis operam dat, in Aonio nemore errare omnino cogitetur. cf. etiam supra VIII. 35. *Libyco*, ad saltum proprie pertinet.

v. 357. *iuga Gaetula*, Atlantis iuga.

v. 360. *mapalia*, in quae irruperat leo.

v. 361. *funera*, cadauera. vt Virgil. Aen. IV. 510. IX. 492. Burmann. ad Valer. Flacc. VII. 643.

v. 363. *honos*, dignitas, pulchritudo. Virgil. Aen. I.

Defluxere iubae; fractos inglorius armos
Suppoſuit ſeruile gemens, ingeſtaque vincla
Vnguibus, et ſubitae collo ſonuere catenae.
Nunc etiam paribus ſecum certare tropaeis
Hortator me cogit auus. Quonam vsque morati
Cunctamur? Decuit pridem complere biremes,
Et pelagi ſuperare minas. Transmittere primus
Ipſe paro. Quaecunque meo gens barbara nutu
Stringitur, adueniat. Germania cuncta feratur

591. *minaces*. Leo enim iratus iubas erectas ſolet excutere. Virgil. Aen. XII. 6 ſq.

v. 364. *Defluxere*, dependebant ceruice, non erant erectae. *fractos*, qui nullum robur amplius habere videbantur.

v. 365. 6. *Suppoſuit*, vt canes herum ob delictum aliquod timentes, quando ab illo vocantur, ad pedes eius ſolent accedere. *ingeſtaque vincla Vnguibus*. Haec ita intelligo: Honorius in ſomnis videt Leonem viribus fractis et abiectum, dumque eum contemplatur, ſubito catenis pedes eius et collum conſtringuntur. Hunc ſenſum *ſubitae* poſtulare videtur. Gesnerus *ſubitae* explicat: quas *ſubiit* leo.

v. 367. *Nunc etiam* cet. i. e. etiam hoc ſomnio. Verum vnde ſcire poterat Honorius, hoc ſomnium ſibi immiſſum eſſe ab auo? Dixeris: hoc facile colligere potuit ex viſorum natura et ratione. Agebatur enim de recuperatione Africae, cuius debellatae gloriam reportauerat auus, ad quam ſeruandam vehementer pertinebat, vt Africa in ditionem nepotis rediret. Sed alia ratione et, vt equidem exiſtimo, faciliori, haec expediri poſſunt. Primum ſomnium vidit de leone capto, deinde auus ei adparuit illa differens, quae poeta retulerat. Prius tantum narrantem Honorium poeta inducit, quum poſterius lectoribus iam notum eſſet. Sic ex hoc ſomnio, quo ad bellum ſuſcipiendum excitatus fuerat Honorius, auctorem prioris ſomnii, quo belli huius euentus oſtendebatur, facile poterat colligere. *paribus ſecum certare tropaeis* i. e. eandem victoriam de Gildone reportare, quam ille de Firmo reportauerat.

v. 369. *complere*, vt Graeci πληροῦν.

v. 370. *pelagi minas*. Sil. Italic. XII. 157. *primus*. cf. ſupra 351.

v. 371. 2. *quaecunque meo gens barbara nutu Stringitur*. Hoc explicat Gesne-

Nauibus, et ſocia comitentur claſſe Sicambri.
Pallida translatum iam ſentiat Africa Rhenum.
An patiar tot probra ſedens, iuuenisque relinquam,
Quae tenui rexique puer? Bis noſter ad Alpes
Alterius genitor defenſum regna cucurrit.
Nos praedae faciles inſultandique iacemus?
  Finierat. Stilicho contra cui talia reddit:
Aduerſine tubam, Princeps, dignabere Mauri?
An feret ignauus clari ſolatia fati,
Te bellante mori? Decernet Honorius inde,

rus: ad nutum conniuet; *ſtringi* enim nutu alicuius, qui ad illius nutum et coniectum oculorum oculos ipſe ſubmittat. Haec interpretatio mihi videtur paullo durior. *Stringere* eſt vincire, et inde coërcere, regere; *nutu* poſitum pro imperio. Haec videtur eſſe explicandi ratio facillima.

v. 373. *Sicambri* v. ad X. 279.

v. 374. *Rhenum*, Germanas gentes.

v. 375. *ſedens* i.e. otioſus.

v. 377. *Alterius*. Theodoſius M. cum exercitu Valentinianum II. in regnum reſtituit pulſo et occiſo Maximo, deinde iterum eius necis vlciſcendae cauſa contra Eugenium et Arbogaſten profectus eſt. Vtriusque belli ſedes Alpes erant.

v. 378. *Nos praedae faciles*. *Praedae* poteſt eſſe caſus tertius, vt ſit pro: expoſiti praedae, aut *praedae faciles* per appoſitionem τῷ *nos* adiectum. Prius praefert Burmannus, quia, ſi poſterius poeta voluiſſet, vſitatiori modo debuiſſet ſingulari numero vti. Laudat Ovid. Heroid. VIII. 66 et 82. A. A. I. 125. Noſtr. XX. 565. XXIV. 342. *Faciles* explicat idem ad Valer. Flacc. I. 151. et IV. 6.

v. 380 ſqq. Etiam h. l. id agere Noſter videtur, vt nemo fortitudinem Honorii, quod non ipſe contra Gildonem profectus ſit, in dubium vocet. Inducit igitur Stilichonem, qui pluribus verbis a pugnandi conſilio eum abducat. cf. ſupra VII. 73. *dignabere* ſc. audire. Ceterum *tubam aduerſi Mauri* explico per claſſicum, quod contra Maurum, Gildonem, canitur. Senſus: hunc honorem habebis Gildoni, vt proelium ipſe cum iſto conſeras?

v. 381. *clari fati* explicatur ſequentibus. cf. Virgil. Aen. X. 829 ſq. XI. 688 ſq. Valer. Flacc. III. 169 ſq.

v. 382. *decernet*, pugnet.

Hinc Gildon? Prius aſtra Chaos miſcebit Auerno.
Vindictam mandaſſe ſat eſt. Plus nominis horror,
Quam tuus enſis, aget. Minuit praeſentia famam.
Qui ſtetit, aequatur campo, collataque neſcit
Maieſtatem acies. Sed quod magis vtile factu,
Atque hoſti grauius, ſenſus aduerte, docebo.
Eſt illi patribus, ſed non et moribus, iisdem
Maſcezel, fugiens qui dira piacula fratris
Spesque ſuas, vitamque tuo commiſit aſylo.
Hunc vbi tentatis fruſtra mactare nequiuit

v. 383. *Chaos*, rerum omnium confuſio.

v. 385. *minuit praeſentia famam*. Fama enim omnia ſolet in maius extollere, praeſentia autem rei ipſam oſtendit, qualis ſit, famamque redarguit, et quo maior et amplior prius cogitabatur, eo humilior et abiectior contemplantibus ſolet videri. Haec bene per ſe, ſed parum honorifice de Honorio, ſi rem penitius inſpicias, quum ex ipſis poetae verbis omnis eius maieſtas, hominum, qui eum non viderint, perſuaſione nitatur, et cuius abſentis terror plus effecturus ſit contra hoſtes, quam ſi ipſe cominus pugnaret.

v. 386. *ſtetit*, manum conſeruit. Stat. Theb. II. 596. et VII. 322. *campo*, acie, pugna. Lucan. VII. 346 ſqq. Senſus: Si Imperator in pugnam cum aliquo deſcendit, eum reddit ſibi parem, nec maieſtas aut reuerentia pro ipſo amplius militat, ſed omnia poſita ſunt in virtute et armis.

v. 389. *patribus*, maioribus, et patre et matre. pro: iisdem parentibus. Burmannus dubitat, annon praeſtet *patria*. Quamquam hoc per ſe probandum numerumque ſuauiorem reddat, tamen non videtur praeferendum eſſe. Quum enim Maſcezel frater Gildonis ſit, putidum ſane eſt, illum eadem patria dici, quia hoc per ſe patet. *Eſt illi* ſc. Gildoni, *Maſcezel iisdem quidem patribus* i. e. frater.

v. 390. *fugiens qui dira piacula fratris*. Nati eius a fratre Gildone per ſummum ſcelus interfecti erant, dum ipſe ad Stilichonem confugeret. Stilicho, quum Gildoni Honorii nomine bellum indici ſine offenſione non poſſet, illum Gildonis fratrem valida manu adiutum in Africam remiſit, vt iniuriam ſibi illatam vindicaret, ſimulque fratre interemto Africam in ditionem Honorii redigeret. Quae res quoque proſpere ceſſit. cf.

Infidiis, patrias in pignora contulit iras;
Et quos ipfe finu paruos geftauerat, vna
Obtruncat iuuenes, inhumataque corpora vulgo
Difpulit, et tumulo cognatas arcuit vmbras;
Naturamque fimul, fratremque, hominemque cruentus
Exuit, et tenuem caefis inuidit arenam.
Hoc facinus refugo damnauit Sole Mycenas,
Auertitque diem. Sceleri fed reddidit Atreus
Crimen, et infandas excufat coniuge menfas.
Hic odium, non poena fuit. Te prodita iura,

Zofim. V. 11. Orof. VII. 36. *piacula*, caedes, adulteria. *Piacula* interdum ea dicuntur, quae expianda funt.

v. 393. *patrias iras*, quas in patrem conceperat.

v. 394. *Et quos ipfe* cet. Haec immanitatem fceleris augent. *finu geftauerat*. Burmann. ad Ovid. Faft. III. 218.

v. 396. *Difpulit*, lacerata cadauera in publicum difperfit.

v. 397. *Naturamque fimul fratremque hominemque — exuit*. pro: naturamque fimul et fratris et hominis exuit.

v. 398. *et tenuem caefis* cet. Notum eft, nihil magis veteres exhorruiffe, quam poft mortem fepultura carere, quum fibi perfuafiffent, manes infepultorum incertis fedibus vagari, nec confiftere poffe, donec fepultura effent potiti.

v. 399. *Hoc facinus* cet. v. ad I. 171 fqq. *refugo damnavit fole Mycenas*, effecit, vt fol a Mycenis refugeret.

v. 400. *Auertitque diem*. Lucan. I. 543 fq. VII. 451 fq. *fceleri fed reddidit* cet. i. e. fcelus fcelere vindicauit, vxorisque fuae a Thyefte compreffae infamiam diris illis menfis, in quibus filiorum membra fratri epulanda adpofuerat, vltus eft. Quidam fic interpungunt: *Auertitque diem fceleri. Sed reddidit Atreus Crimen*, quoniam *auertere* cum tertio cafu conftruat Stat. Silv. V. 3. 59 fq. dubiumque fit, vtrum tertio an fexto cafu iunxerit Senec. Phoen. 540. obferuante Burmanno, atque *reddidit crimen* iam per fe fufficiat, fignificetque: fcelus fceleri repofuit. v. Burmann. ad Petron. 58.

v. 402. *Hic odium* i. e. Gildonem non poenae fumendae cupido, fed odium ad fcelus admittendum impulit. *Te*, Honorium adpellat. *prodita iura* fc. rogant vltorem. i. e. neglecta tua imperia et imminuta. Barthius legit *per-*

Te pater vltorem, te nudi puluere Manes,
Te pietas polluta rogat. Si flentibus aram,
Et proprium miſeris numen ſtatuiſtis, Athenae;
Si Pandionias planctu traxere phalanges
Inachides, belloque rogos meruere maritis;
Si moeſta ſqualore coma, lacrimisque Senatum
In Numidas pulſus ſolio commouit Adherbal:

dita. Eadem varietas occurrit Lucan. IV. 801.

v. 403. *pater*, Maſcezel. *manes* h. l. cadauera. v. ad. I. 112.

v. 404. 5. *polluta* a Gildone. *ſi flentibus aram Et proprium miſeris numen ſtatuiſtis Athenae.* Athenienſes conſtituere aram Miſericordiae, βωμὸν ἐλέους in miſerorum gratiam, aut nepotes Herculis poſt eius mortem id fecerunt, vt ſibi ab inſidiis eorum cauerent, quos Hercules Athenis offenderat. Sic Serv. ad Virgil. Aen. VIII. 342. et Pauſan. in Attic. c. 17. Hanc aram luculentius deſcribit Stat. Theb. XII. 481 ſqq. vbi v. Barth. *numen*, illa eſt Miſericordia, quae numinis inſtar colebatur.

v. 406. 7. Eteocle et Polynice, Oedipodis filiis, mutua caede interfectis quum Creon rerum potitus eſſet, corpora Argiuorum in proelio caeſorum, ſepeliri vetuit. Horum autem viduae Athenas contendebant ad Miſericordiae aram, lacrimisque mouebant Athenienſes, vt bello denunciato Thebanos cogerent Argiuis ſepulturam concedere. Quae humanitas Athenienſium ſolemne argumentum fuit oratoribus, qui res illorum celebrandas ſibi ſumſiſſent. cf. Iſocrat. Panegr. c. 15. et ibi Morum. *Inachides* mulieres Argiuae ab Inacho Argorum conditore. *planctu traxere*, lacrimis effecere, vt ſe ſequerentur, *Pandionias phalanges*, Athenienſes armatos, a Pandione vetere eorum rege. *bello* ſc. indicto et iam moto ab Athenienſibus, *meruere* conſecuti ſunt, *rogos maritis*, ſepulturam maritorum. Rem illam argumentum fecit Euripides fabulae, quam Supplices inſcripſit.

v. 408. 9. *Si moeſta ſqualore coma.* Ita lego ex correctione Freinsh. ad Flor. III. 1. vulg. *Si moeſtae ſqualore comae*, quod vtique defendi poteſt, ſed prius rectius puto, quia in illa ſubiecti variatione nullam elegantiam perſpicio, quae eam vel commendet vel excuſet. *moeſta* v. Heinſ. ad Virgil. Aen. XI. 35. *Adherbal.* Rem narrat Salluſt. Iugurtha c. 5 ſqq. Orationem Adherbalis ad Senatum Romanum lege apud

Hunc quoque nunc Gildon, tanto quem funere merſit,
Hunc doleat veniſſe ducem, ſeſeque minorem
Supplicibus ſciat eſſe tuis. Quem ſede fugauit,
Hunc praeceps fugiat; fregit quem clade, tremiſcat;
Agnoſcatque ſuum, trahitur dum victima, fratrem.
Haec vbi ſederunt genero, notiſſima Marti
Robora, praecipuos electa pube maniplos
Diſponit, portuque rates inſtaurat Etruſco.
Herculeam ſuus Alcides, Iouiamque cohortem
Rex ducit Superum; premitur nec ſignifer vllo
Pondere; feſtinant adeo vexilla moueri.

eundem l. c. c. 14 ſqq. *pulſus ſolio* a Iugurtha. *In Numidas Senatum commouit*, effecit, vt ſenatus bellum contra Iugurtham et Numidas decerneret. Senſus a v. 404–9, vt equidem video. hic eſt: ſi adhuc vsquam eſt miſericordia, ſi ea vmquam quidquam valuit, opibus tuis Gildonis frater Maſcezel adiuuandus eſt, vt poenas a fratre ſceleſto repetat.

v. 410. *funere*, calamitate. Dictio Virgiliana. Aen. VI. 429 et 512.

v. 411. *minorem*, inferiorem viribus.

v. 412. *ſupplicibus tuis*, quos tu opibus adiuuiſti.

v. 414. *victima* cf. Wernsdorf. ad Rutil. Itiner. I. 141. Poet. lat. min. T. V. P. I.

v. 415. *Haec vbi ſederunt genero.* Haec ſententia animo Honorii haeſit, itaque placuit, vt eam exſequi ſtatim pararet. Gesnerus comparat. Virgil. Aen. IV. 15. *notiſſima Marti*, rebus bello fortiter geſtis clariſſima.

v. 417. *portu Etruſco.* Piſarum intelligi adparet ex v. 485.

v. 418. 9. *Herculeam Iouiamque*, cohortes a Maximiano Herculio et a Diocletiano Iouio inſtitutas, quarum ſigna deorum imagines erant, Hercules et Iouis, quae illis praeferebantur; id enim eſt *ſuus Alcides et Rex ducit ſuperum.* Sub *Iouia* fulminatricem forte intelligi credebant Barthius et Heinſius. Ille comparat Valer. Flacc. VI. 53 ſqq. *premitur non ſignifer vllo.* Signa militaria Romanorum alias praegrauia erant, et nonniſi a robuſtiſſimis poterant portari. Herodian. IV. 7. 12. Ceterum ductum hoc fortaſſe ab omine infauſto, quando ſigna conuelli non poſſent. v. Valer. Max. I. 6. 8 et 11. Serv. et la Cerda ad Virgil. Aen. XI. 19.

Neruius insequitur, meritusque vocabula Felix,
Dictaque ab Augusto legio, nomenque probantes
Inuicti, clipeoque animosi teste Leones.
Dictis ante tamen princeps confirmat ituros
Aggere conspicuus. Stat circumfusa iuuentus
Nixa hastis, pronasque ferox accommodat aures.
Gildonem domitura manus, promissa minasque
Tempus agi. Si quid pro me doluistis, in armis
Ostentate mihi. Iusto magnoque triumpho
Ciuiles abolete notas. Sciat orbis Eous,
Sitque palam, Gallos causa, non robore, vinci.
Nec vos, barbariem quamuis collegerit omnem,

v. 421. *Nervius.* Et hi etiam cum Iouianis et Herculianis inter Palatinas legiones fuere, item *Felices* seniores et iuniores.

v. 422. *Dictaque ab Augusto*, ala, legio, cohors Augustae. Sic *Inuicti* et *Leones* seniores et iuniores, quorum in clipeis insigne leo erat.

v. 425. *Aggere*, tribunali e cespite congesto. Hoc corona militum circumstare solebat Imperatorem concionantem auditura.

v. 426. *Nixa hastis.* Virgil. Aen. IX. 229. Sil. Italic. XIII. 308. *pronasque ferox* cet. ad adtenti militis habitum pertinet, quid Imperator dicturus sit.

v. 427. 8. *promissa minasque Tempus agi.* Iam tempus est ad effectum perducendi, quaecunque et mihi promisistis et hosti minati estis. *si quid pro me doluistis in armis.* Gesnero probatur quoque: *si quid Romae doluistis*, explicatque: Romae fauentes ob illius calamitates famemque praesertim, quam Gildo ei indixit. Melius mihi videtur *pro me*, vt fides militum in Imperatorem suum indicetur. Verum *in armis* ad *ostentate mihi* pertinet, quo etiam Gesnerus traxit, Burmannus, nisi id operarum errore factum est, post *armis* distinguit.

v. 429. *in armis*, armati, pugnantes. *iusto* pleno, omnibus numeris absoluto.

v. 430. *Ciuiles abolete notas.* Maximam partem horum militum, qui nunc in eo erant, vt contra Gildonem ducerentur, Gallos fuisse constat et Germanos, v. supra 37. sq. Hi quoque fuerant in exercitu Maximi et Eugenii, clademque acceperant ab iis copiis, quas Theodosius M. ex Constantinopoli secum duxerat. Diuiso deinde filiis

Terreat. An Mauri fremitum raucosque repulſus
Vmbonum, et veſtros paſſuri cominus enſes?
Non contra clipeis tectos, gladiisque micantes 435
Ibitis. In ſolis longe fiducia telis;

Theodoſii imperio notam Occidentis exercitus ex illis cladibus ſuſtinuit, militibus Orientis gloriantibus, illos a ſe bis victos eſſe. Hanc ignominiam vt deleant adhortatur Honorius milites, oſtendantque militibus eois, ſe tum non illorum robore, ſed cauſa meliore victos eſſe. Illam ignominiam vocat *ciuiles notas*. *orbis eous*, ab eius enim militibus ignauia Gallis exprobrabatur.

v. 433. *Mauri fremitum*. *Fremitus* clamor ille eſt, quem Romani milites ante impetum in hoſtem edere ſolebant, vt aduerſarios terrerent. Quo ſublato et pilis emiſſis hoſtilem aciem ſtrictis gladiis inuadebant, atque in illo impetu vmbone adverſarium aut proſternere aut ſaltem loco mouere ſtudebant. Huc pertinet *raucos repulſus vmbonum*. Hunc conflictum bene expreſſit Sil. Italic. IX. 322 ſqq. *galea horrida flictu Aduerſae ardeſcit galeae, clipeusque fatiſcit Impulſu clipei, atque enſis contunditur enſe, Pes pede, virque viro teritur*. et Stat. Theb. VIII. 398 ſqq. *Iam clipeus clipeis vmbone repellitur vmbo, Enſe minax enſis, pes pede, et cuſpide cuſpis.* cf. Valer. Flacc. VI. 182 ſq. Senſus autem eſt: an putatis, Mauros vobiscum collato pede pugnaturos?

v. 435. *Gladiisque* Hanc Vaticani cod. lectionem reſtitui pro vulgari *galeisue*, quam Heinſius, Burmannus et Gesnerus retinuerunt. Praecedit enim, Mauros neque vmbonum neque enſium impetum eſſe ſuſtenturos. Cuius ratio iam ſubiungitur, quia ipſi neque clipeos gerunt neque gladiis pugnant. *Gladios* et *Galeas* ſaepe commutari docuit Burmann. ad Valer. Flacc. l. c.

v. 436. *in ſolis longe fiducia telis*. Barthius *longe tela* iungit, explicatque: e longinquo vtilia. Hunc ſequitur Gesnerus nitens Terent. Andr. I. 2. 4. *ſemper lenitas*. Sunt et alia e. g. *late regem* Virgil. Aen. I. 21. *late tyrannus* Horat. od. III. 17. 9. Quae tamen Burmannus damnat ad ea prouocans, quae dixit ad Lucan. V. 576. *Longe eſſe* ſeu *abeſſe* eleganter ſaepe id dicitur, quod nihil omnino aut nihil certe in praeſentia adiuuare poſſit, vt contra adeſſe, παρεῖναι, pro: iuuare ponitur. v. Drakenbr. ad Sil. Italic. XVII. 80. Ex hac ratione *longe fiducia* ſc. illis

Exarmatus erit, quum miſſile torſerit, hoſtis.
Dextra mouet iaculum, praetentat pallia laeua,
Cetera nudus eques. Sonipes ignarus habenae;
Virga regit. Non vlla fides, non agminis ordo.
Arma oneri, fuga praeſidio. Connubia mille;
Non vlli generis nexus, non pignora curae;
Sed numero languet pietas. Haec copia vulgi.
Vmbratus dux ipſe roſis, et marcidus ibit
Vnguentis, crudusque cibo, titubansque Lyaeo,
Confectus ſenio, morbis, ſtuprisque ſolutus.
Excitet inceſtos turmalis buccina ſomnos;

erit, *in ſolis telis*, hunc ſenſum haberet: fiduciam inutilem in telis habent repoſitam. Iam vero *tela* verbum generis eſt, omniaque complectitur, quibus hoſtes petuntur. *Telis* itaque, ſaltem h. l., vti poeta non potuit, ſine aliqua determinatione, quae certam illorum ſpeciem indicaret; iacula autem intelligi ex verſu ſequenti patet. Quae quum ita ſint, Burmanno accedere non poſſum, ſed vel cum Barthio et Gesnero *longe telis* pro: telis e longinquo mittendis, accipiendum puto, vel *longe* ita ſumendum, vt ſit pro: eminus, dum eminus ſtant, poſitum. In vtraque ratione per *longe* ſpecies telorum declaratur. cf. ſupra VII. 137.

v. 437. 40. *miſſile*, ſingul. pro plur. Cum his comparanda ſunt loca, quae Ruperti laudat ad Sil. Italic. I. 215. et III. 239 ſqq. quibus adde Liv. XXXV. 11., et Nemeſian. Cyneg. 259 ſqq. *praetentat pallia laeua* i. e. pallium circa brachium laeuum tortum. v. Burm. ad Petron. 80. et ad Valer. Flacc. III. 18. *non vlla fides*, nulla fiducia in milite ita leuiter armato.

v. 441. 3. cf. Salluſt. Iugurth. c. 80. *haec copia vulgi* pro: talis eſt multitudo. Hactenus de plebe egerat, nunc incipit de ipſo Gildone.

v. 444. *Vmbratus*, coronatus. Lucret. II. 627 ſq. et III. 926. *marcidus*, eneruatus, mollis.

v. 446. *Confectus ſenio*, non ſenili aetate, ſed ea imbecillitate et ſtupore, qui ſemper luxuriei comes eſſe ſolet. Quae ſequuntur *morbis ſtuprisque ſolutus* explicant prius.

v. 447. *Excitet — ſomnos* pro: eum e ſomno excitet. *Inceſtos* eos adpellat pro: impudicos, fortaſſe ob alienas mulieres propter cubantes.

Imploret citharas, cantatricesque choreas,
Offenſus ſtridore tubae, diſcatque coactus,
Quas vigilat Veneri, caſtris impendere noctes.
Nonne mori ſatius, quam vitae ferre pudorem?
Nam quae iam regio reſtat, ſi, dedita Mauris
Regibus, Illyricis acceſſerit Africa damnis?
Ius Latium, quod tunc Meroe, rubroque ſolebat
Oceano cingi, Tyrrhena clauditur vnda.
Et cui non Nilus, non intulit India metas,
Romani iam finis erit Trinacria regni?
Ite recepturi, praedo quem ſuſtulit, axem,
Ereptumque Notum. Caput inſuperabile rerum
Aut ruet in veſtris, aut ſtabit Roma lacertis.
Tot mihi debetis populos, tot rura, tot vrbes

v. 448. *Imploret citharas,* vt clangorem tubarum vincant, ne eum exaudiat.

v. 451. 2. *Nonne mori ſatius,* milites rogat. *vitae pudorem,* vitam ignominioſam. Barthius hunc verſum cum prioribus iunxiſſe videtur; vt non ad milites, ſed ad Gildonem pertineret. Dicit enim, *Nam quae iam regio reſtat*, eſſe abruptam orationem indignationis repentino obortae. Sed *nam* ad priorem verſum pertinet, qui hoc ſequenti explicatur. Quae enim prouincia nobis ſupereſt, ſi *dedita*, Africa, *Mauris.*

v. 453. *Illyricis, damnis.* Clades intelligit, quas Alaricus imperio Romano intulit. Sedem belli Illyricum aliquamdiu fuiſſe et occupatum ab Alarico, conſtat ex Zoſim. V. 26. Paull. Diac. XIII. 26.

v. 454. *Ius Latium* h. l. imperium Romanum. *Meroe* v. n. ad VII. 21.

v. 455. *Oceano rubro* ſeu Indico et *vnda* inter ſe opponuntur.

v. 456. *non intulit metas* i. e. quod ſupra Nilum et Indiam ſe extenderet.

v. 457. *Trinacria*, Sicilia.

v. 458. *praedo,* Gildo XXI. 358 ſq. *axem*, coeli partem, h. l. regionem, quae illi ſubiacet, Africam, quam clarius deſignat per: *ereptumque Notum.* v. Gesnerum ad. h. l.

v. 459. *caput inſuperabile rerum.* Romam intelligit.

v. 460. *ſtabit* cf. Sil. Italic. III. 173. et VII. 743.

v. 461. *Tot mihi debetis populos* cet. Non puto milites idcirco debere Imperatori ſuo tot populos, quia ignauia eorum amiſſi eſſent,

Amiſſas. Vno Libyam defendite bello.
Veſtros imperium remos, et veſtra ſequatur
Carbaſa. Deſpectas trans aequora ducite leges.
Tertia iam ſolito ceruix mucrone rotetur,
Tandem funereis finem poſitura tyrannis.
Omina conueniunt dicto, fuluusque Tonantis
Armiger, ad liquidam, cunctis ſpectantibus, aethram,

ſed quia milites ſtrenui ea deberent recuperare, quaecunque hoſtes occupaſſent. Senſus eſt: vos, qui debetis tot tantaque armis repetere ab hoſtibus; vno tantum bello recuperate Africam.

v. 462. *defendite* ſc. a praedone, et tyranno.

v. 463. *Veſtros imperium remos* cet. Quum milites in Africam proficiſcerentur, vt eam rurſus imperio Honorii eiusque legibus reſtituerent, bene ſententiam ita conuertit poeta, vt imperium et leges diceret militibus comites eſſe adiunctas, quas illi in Africam reducerent. *carbaſa*, vela.

v. 465. *Tertia iam ceruix*, poſt Maximum et Eugenium. *rotetur* non ad actionem referas carnificis, qui ad maiorem impetum enſi conciliandum ſuperiorem corporis ſui partem ſimul cum enſe circumagat, vt vehementius collum feriat. Debet hanc loquendi rationem Noſter Lucano VIII. 673; qui ait, nondum artis fuiſſe, caput vno ictu demetere. Miles decollandi artifex occurrit apud Sueton. in Calig. c. 32. Quintil. Declam. I. 10. *Raro contingit ſemel ferire carnifici, quamuis componat ipſe ceruicem, et exercitata manus homicidium nouiſſime, velut quoddam genus artis, exerceat. Rotari* res dicuntur, quae, dum caduut, ſe circumagunt. *rotare mucrone ceruicem* itaque nihil aliud ſignificat, quam caput ita enſe demetere, vt in terram cadens rotetur ſeu circumagatur.

v. 466. *poſitura*, illa ceruix ſeu caput amputatum. *funereis*, crudelibus. Senſus: poſt Gildonis necem nemo tyrannidem occupare ſuſtinebit.

v. 467. Cum his compares Homer. Il. *μ.* 200 ſqq. Virgil. Aen. XI. 751 ſqq. Sil. Italic. XII. 55 ſqq. ibi v. Drakenbr. *fuluusque armiger tonantis*, aquila. Sil. l. c. *ales fulua Iovis.*

v. 468. *ad liquidam aethram.* Gesnerus putat indicari, certo et diſtincte viſum eſſe illud portentum, coelo ſudo, aere puro, comparatque illud vulgari ſermone tritum: *ad lumen candelae.* Quae tamen interpretatio neſcio quid frigidi

Correptum pedibus curuis innexuit hydrum;
Dumque reluctantem morſu partitur obunco,
Haeſit in vngue caput, truncatus decidit anguis.
Ilicet auguriis alacres per ſaxa citati,
Torrentesque ruunt. Non mons, non ſilua retardat.
Pendula ceu paruis moturae bella colonis
Ingenti clangore grues aeſtiua relinquunt
Thracia, quum tepido permutant Strymona Nilo,

habet. Heinſii vndecim codd. habent *ab liquida aethra*, vbi *a* ſubintelligendum eſt: lapſus. Comparat Heinſius Noſtr. XVII. 116. Virgil. Aen. XII. 247 ſqq. Equidem *ad liquidam aethram* retinendum puto, ſupplendumque: euolans ſeu tendens. Non conſpiciebant enim aquilam coelo lapſam anguemque corripientem, ſed cum correpto angue alta petentem. Pro *correptum*, quidam legunt *collectum* quod non diſplicuit Heinſio, quem v. ad Virgil. Aen. XII. 862, non tamen idem eſt cum priori, vt Gesnerus probare conatur ex Sil. Italic. X. 3. vbi *per vulnera* explico: vulneribus excipiendis, dum irruit in tela infeſta, et *colligit hoſtem:* hoſtibus ſe quaſi cingit in medios ſe iniiciendo.

v. 469. *pedibus curuis innexuit hydrum*. Virgil. l. c. *implicuitque pedes atque vnguibus haeſit*. cf. Valer. Flacc. I. 156 ſq.

v. 470. 1. *morſu obunco*, ob roſtrum obuncum. *partitur*, lacerat. *caput* ſc. anguis lacerati. *truncatus decidit anguis*, truncus anguis laceratus decidit. Hoc omine indicatur, caput Gildonis iri amputatum.

v. 472. 3. Dum militum alacritatem poeta exprimit, ceu oeſtro percitos ſiue lymphatos pingit, vt ſemper in colorum delectu eos ſolet adhibere non qui oculos delectant, ſed qui eos perſtringunt. cf. Paneg. Vet. VI. 18.

v. 474. 6. Comparat militum agmen cum gruibus in bellum contra Pygmaeos proficiſcentibus. cf. Homer. Il. γ. 6 ſqq. Virgil. Aen. X. 264 ſqq. Lucan. V. 711 ſqq. Valer. Flacc. II. 159 ſqq. Stat. Theb. V. 11 ſqq. VII. 287 ſqq. et XII. 515 ſqq. ibi v. Barth. *Pendula bella*, quae peraguntur a gruibus aliis ſe ſuſtinendo. *paruis colonis*, Pygmaeis. Ariſtot. H. A. VIII. 12. Iuvenal. XIII. 167 ſqq. Fragment. Cteſiae ex Indic. 11. Voſſ. ad Melam III. 8. *moturae bella* Homer. l. c. *ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι. ingenti clangore* Homer. l. c. *κλαγγῇ ταίγε πέτονται*. Stat. Theb. V. 13 ſq. XII. 517 ſq. *aeſtiua Thracia*,

Ordinibus variis per nubila texitur ales
Litera, pennarumque notis inſcribitur aer.
Vt fluctus tetigere maris, tunc acrior arſit
Impetus. Arripiunt naues, ipſique rudentes
Expediunt, et vela ligant, et cornua ſummis
Aſſociant malis. Quatitur Tyrrhena tumultu
Ora, nec Alpheae capiunt naualia Piſae.
Sic Agamemnoniam vindex quum Graecia claſſem

vbi aeſtatem egerant. cf. Barth. ad Stat. Theb. I. 363. et V. 15 ſq. *Strymona*, Thraciae fluuium in finibus Macedoniae. *tepido Nilo*, vt apud Lucan. III. 199 ſqq. et VII. 813 ſqq.

v. 477. *Ordinibus variis*. Hoc explicatur a Lucan. V. 712. *primoque volatu Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.* *ales litera*, quam efficiunt ordine ſuo grues volantes cf. Cic. d. N. D. II. 49. Illud triangulum, ſeu illam figuram, comparabant vulgo cum literis triangularibus Λ, Δ, A, V, Υ. Hinc explicari poteſt Martial. IX. 14. et XIII. 75, vbi gruem *Palamedis auem* vocat.

v. 478. *notis*, figuris illis.

v. 479. *tetigere* ſc. milites.

v. 481. 2. *et vela ligant et cornua ſummis Adſociant malis.* Vel *ligant* et *adſociant malis* vnum idemque opus nauticum eſt, ita vt hoc illud explicet, vel *vela ligant antennis*, earumque extremitates (*cornua*) *ſummis malis* i. e. ad ſummas malorum partes adligant. Illud *vela ligant* de ſummis velorum partibus, quas pedes vocabant, quaeque nauium lateribus adligabantur, intelligi nequit, niſi ſimul ſtatuas, quod prius ſit, poetam poſterius poſuiſſe. Prius enim antennae cum velis complicatis adligabantur malis, deinde vela ſoluebantur et deducebantur. Sil. Italic. III. 129. *Et promota ratis, pendentibus arbore nautis, Aptabat ſenſim pulſanti carbaſa vento.* Lucan. II. 697. *Strictaque pendentes deducunt carbaſa nautae.* ibi v. Oudendorp. cf. Ovid. Met. XI. 476 ſqq. *quatitur*. cf. n. ad X. 154.

v. 483. *Alpheae Piſae*. Virgil. Aen. X. 179. ibi v. Heyne et eundem in Excurſu I. *Piſa* Italiae vrbs ab iis condita eſſe dicitur, qui Piſa Elidis profecti erant. *naualia*, apparatum nauticum.

v. 484. *vindex*, vindicatura Helenae raptum. *Agamemnoniam*. Summa rerum, vt notum eſt, in expeditione Graecorum contra Troianos Agamemnoni erat delata.

Solueret, innumeris feruebat vocibus Aulis.
Non illos ſtrepitus, impendentisque procellae
Signa, nec aduentus dubii deterruit Auſtri.
' Vellite, proclamant, ſocii, iam vellite funem.
Per vada Gildonem quamuis aduerſa petamus.
Ad bellum nos trudat hiems. Per deuia Ponti
Quaſſatis cupio tellurem figere roſtris.
Heu nimium ſegnes, cauta qui mente notatis,
Si reuolant mergi, graditur ſi litore cornix.

v. 485. *Aulis* vrbs et portus Boeotiae, vnde Graecorum claſſis ſoluit Troiam oppugnatura. *feruebat* pro: vocibus feruentium ſeu trepidantium itineris cupidine repleta erat. Virgil. Aen. IV. 409 ſq. *vocibus* clamore nautico. Lucan. II. 683 ſqq. v. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 186 ſq. Imitatus eſt Noſtrum Sidon. Apollin. carm. V. 448 ſqq.

v. 487. Siniſtra illa ſigna tempeſtatemque claſſem ſoluturis portendentia fingit fortaſſe Noſter, vt militum alacritatem declaret. *dubii Auſtri*, fallacis, inconſtantis, qui tempeſtates adferre ſolet.

v. 488. *Vellite* non ſolum concinnius eſt, quia praeceſſit *ſolueret*, verum etiam ardens ſtudium proficiſcentium melius exprimit. Maiorem vim habet *rumpite*, quo vtuntur Virgil. Aen. III. 639. et Lucan. V. 421. Non omnino tamen improbandum eſt: *Soluite iam ſocii*, *clamant*, *aut rumpite funem*, vt in quibusdam legitur, qui *clament* exhibent.

v. 489. *vada aduerſa*. Auſter enim aduerſus flabat Africam ex Italia petentibus, niſi v. 487 *Auſter* pro quocunque vento poſitus ſit, vt veriſimile videtur eſſe ex verſu ſequenti. *aduerſa* igitur poſſunt eſſe nauigantibus periculoſa.

v. 490. *trudat* vox hiemi, i. e. tempeſtati, accommodata. *per deuia ponti*, non recto curſu, ſed nauibus, vt fit in tempeſtate, huc illuc agitatis.

v. 491. *roſtris*, nauibus. *figere*, roſtris accommodatum. Impetuoſum et hoſtilem nauium adpulſum indicat. cf. Virgil. Aen. X. 295 ſq. et 300.

v. 492. *cauta mente*, prouidi.

v. 493. *Si reuolant mergi*. Futurae tempeſtatis ſignum Virgil. Georg. I. 361, qui ipſe hoc ſumſit ex Arat. Phaen. 182. *cornix* Virgil. l. c. 388. Arat. l. c. 217 ſqq. Lucan. V. 555 ſq.

Ora licet maculis adſperſerit occiduus Sol,
Lunaque conceptis liueſcat turbida Coris,
Et contuſa vagos iaculentur ſidera crines,
Imbribus humeſcant Haedi, nimboſaque Taurum
Ducat Hyas, totusque fretis deſcendat Orion:
Certa fides coeli, ſed maior Honorius auctor.

v. 494. 5. v. not. ad VIII. 426 ſq. Valer. Flacc. II. 55 ſq. Plin. H. N. XVIII. ſect. 78. 9. *conceptis coris.* Num luna tempeſtate grauida dici poteſt, quando tempeſtatem minatur aut indicat? *turbida*, purae lunae opponitur.

v. 496. *contuſa ſidera.* Gesnerus exiſtimat, *contuſa* h. l. pro: obtuſa, poſitum eſſe. Verum hoc vix vllo exemplo poteſt confirmari, et eſt etiam contra rerum naturam. Etenim non languidus ſtellarum fulgor ſed ſtellae crebro micantes ventos et tempeſtates indicant. *Contuſa* omnino defendi poteſt, magis tamen mihi probatur *concuſſa*, vt in quibusdam ſcriptis, teſte Heinſio, legitur. Vtraque lectio confirmatur ſimul et explicatur verſibus Lucan. V. 563 ſq. *ſed ſummis etiam quae fixa tenentur Aſtra polis, ſunt viſa quati* ſc. ad motum ventorum. *concuſſa*, *refixa* habet Virgil. Aen. V. 527 ſq. *iaculentur vagos crines* eodem modo idem exprimit Manil. I. 844 ſqq. *Crines* de flamma dici radiisque ſtellarum et longo ignis tractu notum eſt ex Valer. Flacc. II. 42. V. 415 ſq. Sil. Italic. VIII. 636. cf. Vulpium ad Catull. LXI. 78. Dorvil. ad Chariton. pag. 656 ed. Reiz. Sequitur Noſter vulgarem opinionem de ſtellis transcurrentibus, ἀστέρων διαδρομαῖς et ἀποῤῥοίαις, de quibus plura v. apud la Cerda ad Virgil. Georg. I. 365. et Spanhem. ad Callim. H. in Del. 38. Scholiaſt. ad Arat. Dioſem. 359.

v. 497. 8. *Imbribus humeſcant Haedi.* Quando Haedi, iuxta ſignum, cui Aurigae nomen eſt, occidunt, quod fiebat ſub medium Decembrem, tempeſtates cum pluuiis oriri ſolent. v. Heyne ad Virgil. Aen. IX. 668 ſq. et quae ab eo laudantur. *nimboſa Hyas.* Hyades ſtellae in fronte Tauri. Serv. ad Virgil. Aen. I. 744. *ducunt*, quia in fronte Tauri ſunt. *Orion* v. ad. I. 28. cf. Heyne ad Virgil. Aen. I. 535. Iani ad Horat. od. I. 28. 21. De ſideribus, quae ortu aut occaſu ſuo pluuias et tempeſtates adferre credebantur v. Columell. IX. 2. Plin. H.N. XVIII.

v. 499. *Certa fides coeli.* Signis coeleſtibus, quae futuras tempeſtates indicant, fides quidem habenda eſt,

Illius auſpiciis immenſa per aequora miles,
Non Plauſtris Arctoue regor. Contemne Booten,
Nauita, turbinibus mediis permitte carinas.
Si mihi tempeſtas Libyam ventique negabunt:
Auguſti Fortuna dabit. — Iam claſſis in altum
Prouehitur. Dextra Ligures, Hetruria laeua
Linquitur, et caecis vitatur Corſica ſaxis.
Humanae in ſpeciem plantae ſe magna figurat
Inſula; Sardoam veteres dixere coloni.
Diues ager frugum. Poenos Italosue petenti
Opportuna ſitu. Quae pars vicinior Afris,
Plana ſolo, ratibus clemens; quae reſpicit Arcton,
Immitis, ſcopuloſa, procax, ſubitisque ſonora
Flatibus. Inſanos infamat nauita montes.
Hinc hominum, pecudumque lues, hinc peſtifer aer

verum omnes tempeſtates negligendae ſunt, profectoque ſuperabuntur Honorii auſpiciis; aut, coeleſtia ſigna pericula quidem nobis minitantur, verum maior eſt felicitas noſtri Imperatoris, qua illa ſuperabimus. Erat nempe eo anno Honorius quartum conſul. cf. VII. 87 ſqq. VIII. 620 ſqq. *certa fides* cf. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 307. *auctor*, qui nobis felicem ſucceſſum promittit. cf. Lucan. V. 577 ſqq. infra v. 503 ſq.

v. 501. *Non Plauſtris Arctove* v. n. ad I. 26. interpp. ad Valer. Flacc. I. 17 et 19. *Bootes* interpp. ad eundem II. 68.

v. 506 ſqq. Ante oculos habuit Noſter, vt Gesnerus bene obſeruat, Sil. Italic. XII. 355 ſqq. v. quae ibi laudauit Ruperti, imprimis Pauſan. X. 17.

v. 507. *Humanae in ſpeciem plantae.* Inde 'Ιχνοῦσα, Σανδαλιῶτις vocatur Plin. H. N. III. ſect. 13.

v. 509. *Poenos Italosue* i. e. Africam Italiamue.

v. 512. *procax* et *ſonora* epitheta ab Auſtris ad ipſa Sardiniae litora translata ſunt. *procax* eſt petulans, proteruus, ἀσελγὴς. Heyne ad Virgil. Aen. I. 536. Iani ad Horat. od. I. 26. 2.

v. 513. *Inſanos infamat nauita montes*, propter naufragia, quae ibi tempeſtate fieri ſolebant. Inde loci propter huiusmodi pericula *infames*, δυςώνυμοι, κακώνυμοι ſaepe vocantur. Iani ad Horat. od. I. 3. 20. *Inſanos montes*, Ptolemaeus III. 3, τὰ μαινόμενα ὄρη. Liv. XXX.

Saeuit, et excluſis regnant Aquilonibus Auſtri.
Quos vbi luctatis procul effugere carinis;
Per diuerſa ruunt ſinuoſae litora terrae.
Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos;
Partem litoreo complectitur Olbia muro.
Vrbs Libyam contra Tyrio fundata potenti
Tenditur in longum Caralis, tenuemque per vndas
Obuia dimittit fracturum flamina collem.
Efficitur portus medium mare, tutaque ventis
Omnibus ingenti manſueſcunt ſtagna receſſu.
Hanc omni petiere manu, prorisque reductis
Suſpenſa Zephyros exſpectant claſſe fauentes.

39. *A Corſica in Sardiniam traiecit* (Conſul). *Ibi ſuperantem Inſanos montes multo et infeſtioribus locis tempeſtas exorta diſiecit claſſem.* cf. Flor. III. 7. 35. Hi montes ſalubres Aquilonis flatos arcent, indeque locorum inſalubritatem faciunt, vt ex ſequentibus adparet. cf. Sil. Italic. l. c. 372 ſqq.

v. 515. *Auſtri.* Ventus inſalubris. Horat. od. II. 14. 15 ſq. Sermon. II. 6. 18 ſqq. Noſt. infra XLIV. 91.

v. 516. *luctatis*, nauibus remorum opere properare certantibus periculumque effugere.

v. 517. *Per diuerſa litora*, per diuerſas litoris partes.

v. 518. 9. *Sulcos. Sulci* Sardiniae vrbs a Carthaginienſibus condita, ſic quoque *Olbia. litoreo muro*, ſitum vrbis maritimum exprimit.

v. 520. 1. *Caralis*, nunc *Cagliari*, cuius portus in ſequentibus deſcribitur.

v. 525. *prorisque reductis.* Virgil. Aen. VI. 3. *obuertunt pelago proras.*

v. 526. *Suſpenſa claſſe.* Secundum Barthium funibus ſubintelligendum eſt. Sed poſitum pro: ſuſpenſi, auidi.

XVI.

CL. CLAVDIANI
IN
FL. MALLII THEODORI
CONSVLATVM

PROLOGVS.

ARGVMENTVM.

Increpat poeta Musae audaciam, quae procerum senatusque iudicium, qui tum Mediolani essent ad pompam consularem Mallii celebrandam, non reformidet. Quemadmodum enim Iupiter aquilis duabus in diuersas partes missis totum terrarum orbem cognoscere potuerit, sic, ait, Honorium illo procerum concilio certius imperium aestimare posse.

Audebisne, precor, doctae subiecta cateruae
  Inter tot proceres, nostra Thalia, loqui?
Nec te fama vetat, vero quam celsius actam
  Vel seruasse labor, vel minuisse pudor?

COMMENTARIVS.

v. 1. *subiecta*, exposita. *doctae cateruae*, iudicio doctae cateruae, virorum doctorum, procerum et senatus, qui tum Mediolanum conuenerant ad celebrandam consularem pompam. Solebant enim tunc temporis consules amplissimos quosque arcessere, qui praesentia sua magistratus initia decorarent. Symmach. epist. V. 5 et 11 et 15. In postrema ipse Symmachus ad honores suos concelebrandos Mallium inuitat. cf. XXII. 409 sqq.

v. 2. *Inter tot proceres*, hoc explicat prius *cateruae*.

v. 3. 4. *fama* sc. ingenii, facultatis poeticae, exspectatio, quam aliis de illa facultate fama excitauit. *vetat* sc. loqui. *vero quam celsius actam*. Plerique libri scripti apud Heinsium *auctam* exhibent quod ipsi probatur. Prius a Burmanno defenditur laudante Gratian. Cyn. 324. Sal-

An tibi continuis creuit fiducia caſtris,
Totaque iam vatis pectora miles habet?

luſt. Iugurth. 93 (vbi v. Corte) et multa praeterea loca, quorum nullo probari videtur, *actam* eſſe praeferendum. Hoc autem retinendum eſſe puto propterea, quia accomodatius eſt τῷ *celſius* et quia *celſius actam* facile explicari potuit per *auctam*, quod margini adſcriptum illam vocem, cuius interpretamentum fuerat, fortaſſe loco mouit. Nonnulli etiam habent *altam* a verbo *alere*, vt arbitror, deductum. *Acta autem fama celſius vero* eſt facultas poetica Claudiani ſupra modum celebrata, quae magnam exſpectationem excitauerat illius carminis, quod recitaturus erat in honorem Mallii. *celſius vero.* Sub modeſtiae ſpecie arrogantia quaedam latere videtur. *vel ſeruaſſe labor.* Quo maior enim fama eſt, eo difficilius poteſt integra ſeruari. Exſpectationi autem non ſatisfeciſſe idem paene eſt ac diſplicuiſſe, hoc ſenſiſſe videtur poeta quum diceret: *vel minuiſſe pudor.*

v. 5. *fiducia*, qua aucta aures etiam doctorum virorum vel maxime teretes non reformidet. *creuit.* Burmannus laudat Noſt. XXXII. 9. et Ovid. Met. VIII. 82. *continuis caſtris.* Idem negat, colligi ex his poſſe, Claudianum quoque meruiſſe ſtipendia, ſed exiſtimat, poetam hunc panegyricum in caſtris recitaſſe, eamque ob rem rogaſſe Muſam, an olim *ſubiecta doctae cateruae* i. e. quae Romae habuiſſet iudices doctos, nunc auderet loqui inter duces militum. Verum, ſi hoc eſt, quidni auderet poeta? Num forte militum ducibus aures limatiores erant, quam illis viris doctis Romae? Senſus nullo modo eſt impeditus. Quaerit poeta ex Muſa, an forte inde audacia eius creuerit, quod diu in caſtris inter milites ſit verſata. Cogitari enim poteſt poeta in comitatu Stilichonis diu fuiſſe, etiamſi miles non fuerit. Animaduertit praeterea Burmannus, ne ex lapide quidem probari poſſe militaſſe Claudianum, quo dicatur *Tribunus* et *Notarius*, ſed fuiſſe eum forſan Tribunum diplomaticum, vt aliquo gradu inter militum duces frueretur, et Notarii munere eſſe functum apud Stilichonem.

v. 6. *miles* h. l. audacia militaris, vt Barthius iam vidit. Rogat Muſam ſuam, num iam plena ſit militaris audaciae.

Culmina Romani maieſtatemque Senatus,
Et, quibus exſultat Gallia, cerne viros.
Omnibus audimur terris, mundique per aures
Ibimus. Ah nimius Conſulis vrget amor!
Iupiter, vt perhibent, ſpatium quum diſcere vellet
Naturae, regni neſcius ipſe ſui,
Armigeros vtrinque duos aequalibus alis
Miſit ab Eois Occiduisque plagis.
Parnaſus geminos fertur iunxiſſe volatus;
Contulit alternas Pythius axis aues.
Princeps non aquilis terram cognoſcere curat;
Certius in vobis aeſtimat imperium.

v. 7. 8. Monet Muſam, eamque reſpicere iubet, quam auguſtum ſit illud concilium, coram quo canere ſibi in animum induxit. *exſultat*, gloriatur.

v. 9. *Omnibus audimur terris*, quandoquidem auditur a viris illuſtribus, qui vndique Mediolanum conuenerant. *mundi per aures* idem eſt, ſed alio modo elatum.

v. 10. *ah nimius* cet. Haec lineola transuerſa ab *ibimus* ſeparata cogites. Vel cum periculo famae imminutae conabor, quia magno Mallei amore ita ad canendum impellor, vt reſiſtere nequeam.

v. 11. 14. Iovem memorant, vt exploraret, quinam medius terrarum locus eſſet, duas aquilas velocitate aequali ab Oriente et ab Occidente eodem tempore emiſiſſe, illasque circa Parnaſum conueniſſe, vnde conſtaret, Delphos medium terrarum locum obtinere. v. Scholiaſt. ad Pindar. Pyth. IV. 6. Strab. IX. pag. 289. Inde Delphi ὀμφαλὸς γῆς vocatur, Pindar. l. c. 131, et VI. 3. Euripid. Ion. 222 ſq. 461 ſq. Sophocl. Oedip. Tyr. 488. ibi v. Schol. Ovid. Met. X. 167 ſq. XV. 630 ſq. Schol. ad Lucan. V. 71. Suo conſilio haec accommodans Claudianus Iovem dicit amplitudinis imperii cognoſcendi cauſa id feciſſe, quod ex antiqua narratione fecit, vt medium terrarum locum exploraret. *aequalibus alis*, pari velocitate.

v. 16. *Pythius axis* v. n. ad XV. 458. *alternas*, ambas.

v. 17. *Princeps*, Honorius.

v. 18. *in nobis*. Cod. Vatic. prim. *in vobis*, quod Gesnero adridet, quia ſic honorificentius in concilium et modeſtius de ſe loquatur. Senſus: Imperator non ſpatio metitur imperii ſui magnitudinem, quare aqui-

Hoc ego concilio collectum metior orbem;
  Hoc video coetu quidquid vbique micat.

lis illi nihil opus eſt, ſed multitudine virorum omni dignitate praecellentium, quos Mediolani collectos videt ex omnibus terrarum locis.

v. 19. *collectum*, proprie dicendum fuiſſet *concilio collecto.*

v. 20. *quidquid vbique micat.* Lumina ſeu culmina imperii; praeſtantiſſimos viros intelligit.

XVII.

CL. CLAVDIANI
DE CONSVLATV
FL. MALLII THEODORI
PANEGYRIS.

ARGVMENTVM.

Virtus quidem se ipsa contenta nullo eget externo honore, sed hic illam sponte sequitur, vt nunc Mallium, qui iterum consul et virtutum et honorum summa adtigit. v. 1—16. Praeclara ille indole vir optimeque institutus eloquentia mature excelluit, fori negotia tractauit, Libyam rexit deinde Macedoniam. v. 17—32. Tum Quaestor sacri Palatii factus et Comes sacrarum largitionum prouinciis occidentalibus praefuit. v. 33—60. Otio redditus ad philosophiae studia incubuit. v. 61—112. Ex quo tamen otio literario Mallium excitauit Iustitia coelo delapsa, quum eum astronomiae intentum deprehendisset. v. 113—134. Hortatur virum iuris peritissimum, vt omissis abstrusarum rerum studiis curiam repetat, nec sibi sed hominibus viuat. v. 135—148. Philosophum enim neminem rebus humanis tam profuisse, quam rerum publicarum prudentes, neque quemquam esse ex veteribus, quin cum Stilichone viuere voluisset omnium virtutum fautore, cuius opera pax et fides in terras rediissent. v. 149—173. Cunctatur quidem Mallius vitam rusticam per tot annos actam excusans, et, se nolle, inquit de gloria dudum parta periclitari, nec esse se amplius parem huic oneri ferendo. Nihilominus tamen, velut se reuocans addit, nefas esse Iustitiae aliquid denegare. v. 174—197. Fit igitur rector Italiae, Libyae, Illyriae, Sardiniae, constans, incorruptus, moderatus, a studio aeque atque ira remotissimus. v. 198—231. Lenitas eius cum grauitate coniuncta laudatur. v. 232—255. Fit consul, indeque adparet, suum virtuti honorem constare. v. 256—269. Nuncio Musis de Mallei consulatu adlato Vrania sorores hortatur, vt omnes consulatus initia celebrent, Erato Neptunum equos curules roget, Calliope Alciden palaestritas, Clio Dianam venatores. v. 270—309. Curent quoque, ne risus, facetiae, comoedi, tragoedi desint, neque vllum ludorum genus desideretur. v. 310—331. Optat tandem poeta, vt posteri patris similes sint, atque consulatum velut iure hereditario consequantur.

Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaque late
Fortunae ſecura nitet, nec faſcibus vllis
Erigitur, plauſuue petit clareſcere vulgi.
Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animoſa ſuis, immotaque cunctis
Caſibus ex alta mortalia deſpicit arce.

COMMENTARIVS.

v. 1. 2. *Ipſa quidem virtus pretium ſibi.* Imitatur Noſter Sil. Italic. XIII. 663 ſq. vt Burmannus notat, quem v. ad Ovid. ex Ponto II. 3. 33. Innumera paene loca Barthius ex veterum ſcriptoribus congeſſit, quibus eadem fere ſententia expreſſa eſt. *ſolaque*, per ſe, nullis fortunae ornamentis commendata. Barthius explicat: ἀδέσποτος, ſuum in ſe imperium nemini cedens. Quid ſecutus ſit, neſcio. Dicere poeta voluit, virtutem ſatis per ſe ſplendere, eiusque ſplendorem proprium a fortuna neque augeri neque imminui poſſe. Hoc expreſſit per: *Fortunae ſecura* i. e. fortunam non curans, eodem igitur ſenſu quo *ſecurus vulgi* Perſ. VI. 12. cf. Horat. Od. I. 26. 5 ſq. Non plane eandem vim habet illa vox apud Lucan. II. 287, quem locum Burmannus laudat. *faſcibus vllis*, i. e. vllo honorum genere. Gesnero placuit *faſtibus*, quod tamen priori praeferendum non videtur.

v. 3. *Erigitur*, maiorem dignitatem et amplitudinem accipit. infra v. 150. et XVIII. 502 ſq. Simpliciter: nullis creſcit honoribus. Minus bene Barthius ſubintellexit: in arrogantiam. *plauſum petit* cet. pro: neque auram popularem captat. Senec. Hercul. Fur. 169 ſqq.

v. 4. *Nil opis externae cupiens.* Non ita accipiendum, quaſi virtus nullis fortunae ſubſidiis egeat, verum hoc voluit Noſter, illa ad ipſam virtutis naturam nihil pertinere, ſed iis tantum virtutem vti pro inſtrumentis.

v. 5. *animoſa* cum delectu, pro: contenta.

v. 6. *ex alta arce.* Quandoquidem virtus fortunae caſibus non ſubiecta eſt, et ab omni vi externa tuta cogitatur, in alta quadam et inexpugnabili arce ſedes eius locatur, vnde omnia mortalia infra ſe poſita deſpicit. cf. Lucret. II. 5 ſqq. Stat. Silv. II. 2. 132 ſq. Ceterum cum toto hoc de virtute loco conferas Horat. Epiſt. II. 7. 83 ſqq. Sil. Italic. XV. 101 ſqq. Senec. epiſt. 82 et 98.

Attamen inuitam blande veſtigat, et vltro
Ambit Honos. Docuit toties a rure profectus
Lictor, et in mediis quaeſitus Conſul aratris.
Te quoque naturae ſacris mundique vacantem,

v. 7. 9. Sententia haec eſt: virtus non ambit honorem, ſed hic illam ſectatur. Hoc exprimitur imagine ſuauiſſima a iuuene puellam ambiente ſumta. *veſtigat* cum delectu pro: quaerit, ſequitur. *inuitam* quia ſibi ipſa ſufficiens omnem ſplendorem extrinſecus adiectum reſpuit. *Ambit honos.* Iterata quidem ſententia eſt, ſed ita variata, vt nouitate feriat animum, quum vulgo honores ambiantur. *docuit toties a rure profectus Lictor, et in mediis* cet. Diſplicuit Burmanno, lictorem conſuli iungi, quia tanta illius dignitas non fuerit, vt ea vteretur poeta ad probanda illa, quae praemiſit. Itaque legendum putat *Victor* vel potius *Ductor.* Optat etiam, in codice aliquo exſtare: *docuit toties ad rura profectus*, quam Cuiacianam lectionem Gesnerus eſſe notat reique et hiſtoriae accommodatiorem exiſtimat. Vulgata tamen lectio omnino poteſt defendi et melior mihi videtur coniecturis Burmannianis forſan etiam lectione Cuiaciana. Etenim, an recte dici poſſit: *proficiſci ad rura*, dubito, ſaltem exempla huius rei in praeſentia deſidero. Voluit dicere Noſter: conſulem ſaepe in vrbem rure eſſe accerſitum, aut conſules ſaepe ex agricolis eſſe factos. Hoc ita extulit: ſaepe aliquem, quum operibus ruſticis intentus eſſet, rure conſulem factum atque relicto aratro cum inſignibus conſularibus vrbem eſſe profectum. Ad inſignia autem conſularia pertinebant duodecim lictores, qui ſinguli, alius poſt alium, conſulem ad turbam ſubmouendam ordine praecedebant. *Lictorem* igitur poſuit Noſter, quia exprimere voluit, conſulem dignitatis ſuae inſignibus indutum et duodecim lictoribus praecedentibus in vrbem veniſſe. *a rure profectus lictor et conſul* igitur dictum pro vulgari: conſul quaeſitus in mediis aratris cum lictoribus a rure profectus eſt in vrbem. Ceterum exempla huiusce rei ſuppeditant Liv. III. 26. et Valer. Max. IV. 4. 7 ſq.

v. 10. *naturae ſacris mundique* i. e. phyſicis et aſtronomicis cognitionibus, quas *ſacra* vocat, quia non niſi artis peritis notae ſunt.

Emeritum pridem, deſudatisque remotum
Iudiciis, eadem rurſus complexa poteſtas
Euehit, et reducem notis imponit habenis.
Accedunt trabeae. Nil iam, Theodore, relictum,
Quo virtus animo creſcat, vel ſplendor honore.
Culmen vtrumque tenes. Talem te protinus anni
Formauere rudes, et dignum vita curuli
Traxit iter, primaeque ſenes ceſſere iuuentae.

v. 11. *deſudatis*, in quibus ſudare i. e. quibus operam dare iam olim deſiiſti. De opera forenſi ſermo eſt. *emeritum pridem*, militiae togatae annis velut emenſis. Sic Barthius.

v. 12. *eadem poteſtas.* Fuit Theodorus iterum Praefectus Praetorio, vt indicant inſcriptiones legum 41 et 46 Codic. Theodoſ. de Haereticis. Ceterum Conſtantinus M. omni imperio in quatuor Praefecturas diviſo ſingulis Praefectum Praetorio praefecit, cui, ademto militari imperio poteſtatem ſolum ciuilis imperii eamque liberam et ſine prouocatione adtribuit. cf. Bacch. H. Iur. p. 504. ed. ſecunda. *complexa* accommodate iis, quae dixerat Noſter v. 7 ſq

v. 14. 5. *trabeae*, conſulatus. v. ſupra VIII. 640. *nil iam — relictum, Quo virtus animo creſcat* Ex nulla re amplius virtus tua incrementa capere poteſt. *vel ſplendor honore*, vel claritas nominis tui augeri vllo honore, quum conſulatu fungaris, qui ſummus eſt honos. Cic. in Catilin. III. 11. *Mihi quidem ipſi quid eſt, quod iam ad vitae fructum poſſit acquiri, praeſertim quum neque in honore veſtro, neque in gloria virtutis quidquam videam altius, quo quidem mihi libeat aſcendere.*

v. 16. *Culmen vtrumque tenes* ſc. et virtutis et honoris. Burmannus videtur ita accepiſſe, vt *culmen vtrumque* ſignificet, Mallium et Praefectum Praetorio et Conſulem fuiſſe. *anni rudes* i. e. pueritia. et, pueritia te formauit, dixit pro: praeclara tua indoles iam puerili inſtitutione tanta cepit incrementa, vt *talis* fieres, qualis nunc es.

v. 17. 18. *curuli*. ſummis honoribus. *et dignum vita curuli Traxit iter. Traxit* Barthio iam ſuſpectum fuit. Heinſius proponit: *ſtrauit*, laudatque Stat. Theb. XII. 822, vnde tamen illud vix poteſt probari. Burmannus vult *rexit*. Geſnerus exiſtimat, *trahere iter* tenorem quendam aequabilem vitae tranquillae notare;

Iam nunc canities animi, iam dulce loquendi
Pondus, et attonitas ſermo qui duceret aures;
Mox vndare foro victrix opulentia linguae,
Tutarique reos. Ipſa haec ampliſſima ſedes
Orantem ſtupuit, bis laudatura regentem.
Hinc te pars Libyae moderantem iura probauit,

id quod huic loco non convenire videtur. Fortaſſe *trahere* nihil amplius h. l. eſt, quam: eligere, vt apud Perſium V. 17. *primaeque ſenes* cet. i. e. ſenes iam a puero ſuperabantur.

v. 19. *canities*, maturitas. Callimach. H. in Iov. 57. ἀλλ' ἔτι παιδνὸς ἐὼν ἐφράσσαο πάντα τέλεια. cf. X. 325.

v. 20. *dulce pondus*, gravitas cum venuſtate coniuncta. cf. Sil. Italic. VIII. 609 ſeq.

v. 21. *vndare*. Dicendi copia cum flumine ſaepe comparatur; vnde quoque illud ductum eſt. cf. Wernsdorf. ad Saleii Baſſi c. ad Piſon. v. 77 ſq. Poet. lat. m. T. IV. P. I.

v. 22. *ampliſſima ſedes*. Rubenius in vita Mallii (ed. Lipſ. Platner.) intelligit tribunal Praefecti Praetorio, Barthius curiam, cui Burmannus accedit. Saltem *haec* locum indicare videtur, vbi Claudianus panegyricum ſuum recitat, qui etiam idem fuiſſe debet, vbi Praefectus Praetorio ius dicere ſoleret.

v. 23. *Orantem ſtupuit*, cauſas agentem admirata eſt. Rubenius l. c. p. 9. putat, Mallium inter aduocatos ordinarios ſeu ſtatutos praetorianae ſedis fuiſſe, quorum erant centum quinquaginta, ex quibus Praefecti Praetorio eos eligere ſolebant, qui Imperatoribus ab ipſis commendati, acceptis codicillis, regendis prouinciis praeficerentur. cf. Valeſ. ad Ammian. Marcellin. XXVIII. p. 350. et Paulinum in Vita Ambroſ. apud Ruben. *Poſtquam edoctus liberalibus diſciplinis vrbe egreſſus eſt, profeſſusque in auditorio praefecturae praetorii, ita ſplendide cauſas perorabat, vt eligeretur a viro illuſtri Probo tunc Praefecto Praetorio ad conſilium tribuendum. Poſt haec conſularitatis ſuſcepit inſignia, vt regeret Liguriam* cet. Adde Guther. de Offic. dom. Auguſt. II. 4. *regentem*, ius dicentem. Bis fuit Praefectus Praetorio per Italiam.

v. 24. *Hinc te pars Libyae* cet. Ruben. l. c. p. 10. putat, fuiſſe eum Conſularem Byzacii vel Numidiae, vel Tripolitanae vel Mauritaniae Sitiſenſis, aut Caeſareae prouinciae Praefectum, de quo genere adminiſtra-

Quae nunc tota probat. Longi ſed pignus amoris
Exiguae peperere morae, populumque clientem
Publica manſuris teſtantur vocibus aera.
Inde tibi Macetum tellus, et credita Pellae
Moenia, quae famulus quondam ditauit Hydaſpes.
Tantaque commiſſae reuocaſti gaudia genti
Mitibus arbitriis, quantum bellante Philippo
Floruit, aut nigri cecidit quum regia Pori.
Sed non vlterius te praebuit vrbibus aula;
Maluit eſſe ſuum. Terris edicta daturus,

tionis v. Gronov. obſ. eccl. c. 21. p. 226. et Iacob. Gothofred. Not. Dignit. Cod. Theodoſ.

v. 25. *Quae nunc tota probat.* v. infra 201. *pignus* explicatur v. 27.

v. 26. *Exiguae morae,* quibus Libyae praefuiſti.

v. 27. *Publica aera*, ſiue tabulae aereae, ſiue tituli publici in ſtatuis aut aliis monumentis aereis. *manſuris vocibus*, quae expreſſae erant literis aere inciſis. Burmannus laudat Lucan. III. 220. v. interpp. ad Sueton. Veſpaſ. I.

v. 28. *Macetum* v. n. ad V. 279. *Pellae* ad VIII. 375. Rubenius l. c. p. 12. cenſet, Mallium non fuiſſe Praefectum Praetorio Illyrici ſed tantum Macedoniae praefuiſſe, quia poſtea factus ſit Quaeſtor et inde Comes ſacrarum largitionum, quae minores dignitates eſſent, quam Praefectura Praetorii.

v. 29. *famulus Hydaſpes.* Oriente nempe ab Alexandro M. ſubacto. Haec ornatus cauſa adiecta ſunt, non vt indicaretur, quemadmodum Geſnerus exiſtimat, aeque felicem et glorioſam fuiſſe Mallio praeſide Macedoniam, quam ſub Philippo ſuo vel Alexandro fuerit.

v. 32. *Pori.* VIII. 375. *nigri.* Indorum perpetuum fere epithet. apud poetas. cf. Arrian. Hiſt. Ind. c. 6. in fine. Senec. Oed. 122.

v. 34. *terris edicta daturus.* Deſcribit Claudianus Quaeſturam ſacri palatii a Mallio geſtam. Barth. laudat Caſſiodor. Epiſt. VI. 5. *Quaeſturam toto corde recipimus, quam noſtrae linguae vocem eſſe cenſemus. Haec noſtris cogitationibus neceſſario familiariter applicatur, vt proprie dicere poſſit, quod nos ſentire cognoſcit, et ita mentis noſtrae velle ſuſcipit, vt a nobis magis putetur exiſſe quod loquitur.* cf. Coripp. in laud. Iuſtin. I. 24 ſqq. Zoſim. V. 32. Caſſiodor. VIII. 13 et 14. Guther.

Supplicibus reſponſa, venis. Oracula Regis
Eloquio creuere tuo, nec dignius vnquam
Maieſtas meminit ſeſe Romana locutam.
Hinc ſacrae mandantur opes, orbisque tributa
Poſſeſſi, quidquid fluuiis euoluitur auri,
Quidquid luce procul venas rimata ſequaces
Abdita pallentis fodit ſollertia Beſſi.
Ac velut exſertus lentandis nauita tonſis

de offic. dom. Aug. II. 18. p. 377. De officio Quaeſtoris ſacr. pal. conſule Novel. 33. et 114. Vocabatur ab Imperatoribus *Iuſtitiae cuſtos*, *Armarium legum*, *Vox legum;* petitionibus ſubſcribebat, aut petentibus reſponſum reddebat, leges dictabat, preces et reſponſa ſubnotabat.

v. 35. *oracula regis*, reſcripta et conſtitutiones Principis.

v. 36. 7. *nec dignius vmquam* cet. Cl. Rutil. Itiner. I. 171 ſeq. de Rufio Quaeſtore S. P. *Huius facundae commiſſa palatia linguae Primaeuus meruit Principis ore loqui.* vbi v. Wernsdorf. Poet. lat. m. T. V. P. I. pag. 108.

v. 38. *Hinc ſacrae mandantur opes.* Hinc factus eſt Comes ſacrarum largitionum, de quo officio v. Guther. de offic. dom. Aug. III. 16. Caſſiodor. epiſt. V. 40. Huic erat theſaurorum Imperatoris adminiſtratio commiſſa, curamque gerebat publicae pecuniae in varios vſus erogandae.

v. 39. *fluuiis* cf. Plin. H. N. XXXIII. cap. 4.

v. 40. 1. *venas ſequaces* pro: venas ſequacis i. e. ductilis, metalli, quale eſt aurum. *luce procul*, in altis puteis. *abdita ſollertia* latens in cuniculis. Veget. II. 11. IV. 24. laudat Beſſorum in aurariis tractandis ſollertiam Panegyr. Vet. XII. 28. 2. Sunt autem Beſſi Thraciae populus Hebro vicinus, ipſaque Thracia inter auriferas regiones olim erat inſignis. Nota ſunt Thaſiorum metalla ex Thucyd. I. 100. *pallentis*, communis auri foſſorum color. Sil. Italic. I. 231 ſeq. Stat. Silv. IV. 7. 15.

v. 42. Comparatur Mallius gradatim ad ſummos honores euectus cum ſtrenuo remige, qui tandem propter rei nauticae experientiam gubernaculo praeficitur; quae comparatio eo facilius in mentem poetae venire poterat, quo frequentius rei publicae adminiſtratio cum nauis gubernatione comparari ſolet. *exſertus* eſt apertus, inde conſpicuus, promtus, acer. v. interpp. ad Pa-

Praeficitur lateri cuſtos; hinc ardua prorae
Temperat, et fluctus tempeſtatesque futuras
Edocet; aſſiduo quum Dorida vicerit vſu,
Iam clauum totamque ſubit torquere carinam:
Sic quum clara diu rerum documenta dediſſes,
Non te parte ſui, ſed in omni corpore, ſumſit
Imperium, cunctaque dedit tellure regendos
Rectores. Hiſpana tibi Germanaque Tethys
Paruit, et noſtro diducta Britannia mundo;
Diuerſoque tuas coluerunt gurgite voces
Lentus Arar, Rhodanusque ferox, et diues Iberus.
O quoties doluit Rhenus, qua barbarus ibat,

cat. in Panegyr. Vet. XII. 35. 1. cf. Caſaubon. ad Scrr. Hiſt. Auguſt. T. I. pag. 592. Burmannus praefert *excitus*, quod procul dubio deterius eſt. *lentandis*, ducendis, ſed illud vim exprimit, quo adducuntur remi, vt aqua reſiſtente inflectantur et curventur. cf. Virgil. Aen. III. 384. Senec. Med. 437 ſeq. *tonſis*, remis. Schol. ad Lucan. III. 527.

v. 43. 4. *Praeficitur lateri cuſtos*, τοιχάρχος, operarum nauticarum inſpector Stat. Theb. X. 176 ſqq. Turneb. Aduerſ. XXVIII. 43. *ardua prorae temperat*, fit inde *Proreta* ſeu *Proreus*, cuius erat ventos, ſcopulos, pericula proſpicere, hoc liquet ex iis, quae ſequuntur. cf. Xenophon. Oecon. VIII. 14. Suidam in voce πρωρεύς, Scheffer. de re nautica IV. 6 et 7.

v. 45. *Dorida*, mare, eiusque pericula.

v. 46. *ſubit*. Recte Geſnerus: *Subit* non modo ſucceſſionem notat, ſed illud etiam, onus eſſe illam gubernatoris prouinciam. Plura de hac voce adnotauit Barth. ad Stat. Theb. X. 251.

v. 48. 9. *imperium ſumſit te*, cf. v. 7. et 12. *in omni corpore*, vt non ſingula membra, ſed totum corpus regeres. Comparatur autem imperium corpori. cf. Coripp. in laud. Iuſt. II. 195 ſqq.

v. 50. *regendos Rectores* v. Barth. ad Rutil. Itiner. I. 555 ſqq. Deſcribi h. l. Praefecturam Praetorii ſpeciatim Galliarum, oſtendit et illuſtrat Ruben. l. c. p. 14.

v. 51. *et noſtro diducta Britannia mundo*. Imitatur Virgil. Eclog. I. 67.

v. 52. *coluerunt voces*, obtemperauerunt tibi.

v. 53. *Lentus Arar Rhodanusque ferox* cf. ſupra ad V. 111. Sil. Italic. III. 447 ſqq. et IV. 61. *ferox* opponitur

Quod te non geminis frueretur iudice ripis!
Vnius ſit cura viri, quodcunque rubeſcit
Occaſu, quodcunque dies deuexior ambit.
Tam celer aſſiduos expleuit curſus honores.
Vna poteſtatum ſpatiis interfuit aetas,
Totque gradus fati iuuenilibus intulit annis.

h. l. *lento Arari* Sil. Italic. XV. 501. Alias fluuii ſaepe *feroces* vocantur a barbaris gentibus, quae accolunt. Noſt. V. 26. Lucan. I. 465 et VI. 308. Senec. Hercul. Fur. 1321 ſq. vt hic verſu ſequenti *Rhenus barbarus*. Rhodani curſum deſcribit Ammian. Marcellin. XV. 11. in fine. *diues*, aurifer.

v. 55. *geminis ripis*. Erat nempe Rhenus limes imperii, populique Germanorum trans Rhenum imperio non erant ſubiecti. *qua barbarus ibat*, vlteriorem ripam deſcribit. cf. Martial. X. 7. 7.

v. 56. 57. *quodcunque rubeſcit Occaſu*. Similem orationis colorem inuenies apud Ovid. Met. I. 62 ſq. Quae Heinſius laudat, huc minus pertinere videntur. *dies deuexior*, de veſpera. Lucan. IV. 155. *In medium ſurgente die*, de meridie.

v. 58. *Tam celer curſus expleuit* pro vulgari: tam celeri curſu expleuit Mallius cet.

v. 59. 60. Burmannus fatetur, ſe locum hunc non recte intelligere, et habet ſane difficultatem, quam Rubenius in diſſertatione ſua, qua plures remouit, intactam reliquit, non tamen, vt equidem arbitror, inſuperabilem. Nemo facile negabit, h. l. ſermonem eſſe de decurſu honorum celeriter peracto. Inſtituti et moris, quo Claudianus eadem, ſed aliter expreſſa, repetere ſolet, haud immemor interpres, etiam ex his tricis ſe expediet. Quaeritur primum, quidnam ſit *vna aetas?* In diuerſa abeunt interpretes. Barthius ſpatium XV annorum intelligit, Gesnerus XXX circiter annorum; Heinſius et Burmannus adeo exiſtimant, meliorem ſententiam emerſuram eſſe, ſi legatur *aeſtas*, et habent ſane, quod ſequantur. Hunc nempe ſenſum conſtituunt, vnum tantum annum in curſu celeri honorum ab anno C. 374 aetatis Mallii XXIV ad annum 382 interceſſiſſe, quo nullos honores geſſerit. De hac ſententia Faſti Rubenii conſulendi ſunt. Omiſſis aliorum rationibus, quibus *aetas* explicare conati ſunt, quas omnes quidem recenſere nec inſtituti noſtri eſt nec temporis, quod equidem ſentio, pro-

Poſtquam parta quies, et ſummum nacta cacumen,
Iam ſecura petit priuatum gloria portum:
Ingenii redeunt fluctus, aliique labores,

ponam. *Vna aetas* eſt aetas iuuenilis (XVIII. 66.), vt explicatur verſu ſequenti per: *iuuenilibus annis interfuit*, illamque vitae partem deſignat, quae gerendis honoribus inſumta eſt. Illa vitae pars ſeu illa *aetas* dicitur *interfuiſſe* i. e. adfuiſſe honoribus, nam hanc vim τὸ *intereſſe* quandoque habere, ex lexicis vulgaribus notum eſt. Et *interfuit ſpatiis poteſtatum* i. e. honorum decurſui. Poteſt autem ſpatium *poteſtatum* illud tempus ſignificare, quod inter primum et vltimum honorem, quos geſſit Mallius, interceſſit. Iam vero hoc tempus incidit in iuuenilem aetatem Mallii; ſequitur inde, proprie dici a Noſtro, *vnam* Mallii *aetatem* (iuuenilem videlicet) interfuiſſe ſpatio (*ſpatiis*) honorum, pro: Mallium iuuenili aetate totum honorum decurſum confeciſſe. *Totque gradus* (honorum) *fati iuuenilibus intulit annis.* Nominatiuus procul dubio ex praecedentibus repetendus eſt. Eſſe debet *aetas.* Quid autem ſibi vult: *aetas intulit iuuenilibus annis?* Eſſet enim: aetas iuuenilis aetati iuuenili intulit, id quod vtique abſurdum eſt. Hac igitur ratione nihil poteſt confici. Audiendus ſane Burmannus videtur, qui *fatum* legit pro *fati*, quo facto omnis difficultas euaneſcit. Senſus: fatum omnes honores contulit in iuuenilem aetatem Mallii. Alia lectio, *induit*, quam Heinſius quoque probat, elegantior ſane eſt. v. infra XXVIII. 67 et 650ſq. Qua lectione recepta *Mallius* poteſt ſubintelligi. *Induit* ſc. Mallius, *iuuenilibus annis* i. e. iuuenis, *tot gradus fati* i. e. tot honores, quos fatum alium poſt alium in eum contulit. Vocantur autem honores *gradus*, quia ſemper ab inferiore ordine ad altiorem quaſi per gradus adſcenditur.

v. 61. *parta quies.* Virgil. Aen. III. 495. Laboribus quaſi peractis, aut decurſu honorum facto, quum otio ſe dare honeſte poſſet Mallius. *ſummum nacta cacumen*, ſummis ſc. honoribus bene geſtis.

v. 62. *Iam ſecura* ſc. tempeſtatum et fortunae caſuum. Similitudo enim ſumta eſt a naui peracto curſu portum iam intrante. Hic *portus* vocatur *priuatus*, quia Mallius peractis honoribus in vitam priuatam recedebat.

v. 63. *Ingenii redeunt fluctus*, vt Heinſius malebat, quem Geſnerus ſecutus eſt.

Et vitae pars nulla perit. Quodcunque recedit
Litibus, incumbit ſtudiis, animusque viciſſim
Aut curam inponit populis, aut otia Muſis.
Omnia Cecropiae relegis ſecreta ſenectae,

Burmannus *fructus* reſtituit. *Ingenii fluctus* opponuntur fluctibus ciuili tempeſtate excitatis, quos portum intrando effugerat. *Ingenii fluctus* autem ſunt literarum ſtudia, quae, dum honoribus fungeretur, ſepoſuerat, atque in futurum otium diſtulerat. *aliique labores* et ingenii fluctibus opponuntur et iis laboribus, quos in honorum decurſu exhauſerat.

v. 64. *Et vitae pars nulla perit. Vitae pars* h. l. eſt vitae tempus. Indicare vult, totum hoc otium bene collocatum fuiſſe. *quodcunque recedit litibus* ſignificare videtur omne tempus poſt depoſitum magiſtratum, qui in iure dicundo occupatus fuerat cf. infra 138 ſq. illud, aut per illud tempus, *incumbit ſtudiis* Mallius. Suſpicatur Gesnerus *incumbit* h. l. poſitum eſſe pro: additur, adiicitur. Burmannus exiſtimat Claudianum ſcripſiſſe: *quodcunque recidit litibus, impendit ſtudiis*. Ita ſane ei ſcribendum fuiſſet, ſi planius ſcribere et ad pedeſtrem rationem propius accedere voluiſſet. Nam inde, quod alias hac dicendi ratione vſus eſt, vt XXIX. 112. et XVIII. 451. non ſequitur, eandem etiam h. l. adhibitam fuiſſe.

v. 66. *Aut curam imponit populis aut otia Muſis. Imponit* h. l. videtur eſſe idem, quod: dicat, offert. Ovid. Faſt. I. 127 ſq. *cui* (Iano) *cum cereale ſacerdos Imponit libum, mixtaque farra ſali.* Plaut. Curcul. I. 1. 73. *Quid? an te pones Veneri ientaculo.* Vbi Taubmannus Paſſeratium ad verſum Propertii laudat, qui eſt Tibulli I. 5. 14. vbi v. interpp. Nulla vitae pars deſidiae datur, etenim *curam* i. e. tempus negotioſum et laborioſum, quo magiſtratus gerit, populis, populorum ſaluti et commoditatibus inſumit, *otium* autem, vitae tempus a publicis negotiis liberum, Muſis tribuit. Heinſius legendum cenſet *impendit*, Burmannus nihil mutandum putat, prouocatque ad Barthium, qui tamen nihil expedire videtur.

v. 67. *relegis*, retractas. *ſecreta*, a vulgari cognitione remota. *Cecropiae ſenectae*, Atticae antiquitatis. Intelligit autem philoſophorum antiquorum libros, quibus legendis occupatum Mal-

Diſcutiens quod quisque nouum mandauerit aeuo,
Quantaque diuerſae producant agmina ſectae.
Namque aliis princeps rerum disponitur aer;
Hic confidit aquis; hic procreat omnia flammis.
Alter, in Aetnaeas caſurus ſponte fauillas,
Dispergit reuocatque Deum, rurſumque receptis
Nectit amicitiis, quidquid discordia ſoluit.

lium eſſe dicit. cf. VIII. 397 ſq.

v. 68. *quisque*, illſorum philoſophorum. *mandauerit aeuo*, exquiſitius, quam literis mandauerit. Heinſius coni. *quod quisque noui.*

v. 69. *Quantaque agmina.* Recte Barthius de multitudine diſcipulorum vniuscuiusque ſectae interpretatur, qui iterum in diuerſas familias abierunt, quarum quaeque diuerſas ab auctore ſententias ſecuta eſt. Male proponit Burmannus *dogmata* pro *agmina*, etenim de ſententiarum varietate non multitudine ſermo eſt, vt ex ſequentibus patet.

v. 70. *aliis*, ab Anaximene et qui eum ſecuti ſunt. *princeps*, principium omnium rerum. *diſponitur*, totus mundus conficitur, aut oſtenditur, qua ratione ex aëre omnia nata ſint. Plutarch. de Placit. philoſoph. I. 3. p. 350. T. XII. ed. Hutt. Cic. Academ. Q. II. 37.

v. 71. *Hic confidit aquis.* Thales intelligitur, Plutarch. l. c. p. 348. Ariſtotel. Met. I. 3. Cic. de Nat. D. I. 10. *hic procreat omnia flammis*, Heraclitus, Plutarch. l. c. p. 355. Diogen. Laert. IX ſect. 6.

v. 72. *Alter*, Empedocles. *in Aetneas caſurus ſponte fauillas.* Diuerſe narratur eius mors. Vulgarem narrationem, qua traditur in Aetnam ſe praecipitaſſe, quum eruptionum eius naturam et rationem inueſtigare non potuiſſet, ſecutus quoque eſt Horat. Art. 465 ſqq. Lucian. Dial. Mort. XX. 4. T. I. p. 416. ed. Reiz. De eius placitis v. Plutarch. l. c. pag. 357.

v. 73. 4. *Diſpergit reuocatque deum.* Docuit enim, animas hominum eſſe particulas naturae diuinae, easque poſt mortem redire iterumque cum diuina natura coniungi. Idemque amicitia et diſcordia, id eſt, adtractione et repulſione, vniuerſum contineri tradidit. cf. Io. Stobaei Eclog. phyſic. I. 21. Tiedemann. Geiſt der ſpeculativ. Ph. p. 251. Ceterum hominum animos σπέρματα quaſi et ἀποσπάσματα eſſe animae mundi plures, praeſertim Stoici, docuerunt. V. quae hac de re collegit Ru-

Corporis hic damnat ſenſus, verumque videri
Pernegat. Hic ſemper lapſurae pondera terrae
Conatur rapido coeli fulcire rotatu,
Accenditque diem praerupti turbine ſaxi.
Ille ferox, vnoque tegi non paſſus Olympo,
Immenſum per inane volat, finemque peroſus
Parturit innumeros anguſto pectore mundos.

perti ad Sil. Italic. XV. 71 ſqq. Tiedemann. l. c. T. II. 490 ſqq. cf. Valer. Flacc. III. 378 ſeq.

v. 75. *Corporis hic damnat ſenſus.* Heraclitum intelligit ſenſuum iudicium reiicientem. Hoc nuper demum intellectum eſt, ſenſus in iudicando nequaquam errare propterea, quia omnino non iudicant. Epicuraei contra omnia ſenſibus tribuerunt. Diogen. Laert. IX. 7. Sext. Empiric. adv. Math. VII. p. 161. Lucret. IV. 480 ſqq.

v. 76. 8. *hic ſemper lapſurae pondera terrae Conatur rapido* cet. i. e. hic explicare conatur, quemadmodum fulciantur ſeu ſuſtineantur *pondera terrae lapſurae*, alioquin ſua grauitate et niſu per inane lapſura, *rapido coeli rotatu*, e rapido circumactu coeli ambientis. Quis ille fuerit ex antiquis, Gesnerus ignorare fatetur. cf. Manil. Aſtron. I. 173 ſqq. Ovid. Faſt. VI. 269 ſqq. *accenditque diem.* i. e. ſolis naturam explicat, quo terra illuſtratur. *Accendere* interdum pro: illuſtrare poni docet Ruperti ad Sil. Italic. III. 671. Plutarch. l. c. p. 407. Anaxagoram, Democritum et Metrodorum docuiſſe narrat, ſolem eſſe *μύδρον, ἢ πέτρον διάπυρον.* Probabile quidem eſt, vnum horum philoſophorum et eius ſententiae, ex qua terra coeli rotatione ſuſtineatur, auctorem fuiſſe, quum ea, quae hoc verſu dicuntur, eidem tribui videantur, quem verſ. 76. intelligi voluerit, ſed Ariſtoteles (de Coelo II. 13.) eam ſententiam et Empedocli vindicat. *οἱ δὲ, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς, τὴν τοῦ οὐρανοῦ φορὰν κύκλῳ περιθέουσαν καὶ θᾶττον φερομένην τὴν τῆς γῆς φορὰν κωλύειν, καθάπερ τὸ ἐν τοῖς κυάθοις ὕδωρ· καὶ γὰρ τοῦτο κύκλῳ τοῦ κυάθου φερομένου πολλάκις κάτω τοῦ χαλκοῦ γινόμενον, ὅμως οὐ φέρεται κάτω πεφυκὸς φέρεσθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.*

v. 79. 81. Pulcherrimi ſunt verſus, egregieque ſublimitatem mentis eius exprimunt, qui circa vulgaria ſenſibusque ſubiecta non moratus omnem rerum vniuerſitatem immenſam atque infinitam animo complexus eſt. Metrodorum illum fuiſſe docet Plutarch.

Hi vaga collidunt caecis primordia plagis.
Numina conſtituunt alii, caſusque relegant.
Graiorum obſcuras Romanis floribus artes
Irradias, vicibus gratis formare loquentes
Suetus, et alterno verum contexere nodo.

l. c. p. 362. *ferox* ad mentis et cogitationis audaciam pertinet. *vno Olympo non paſſus tegi*, quum infinitos numero mundos in infinito inani eſſe ſtatueret. *volat* ſc. mente et cogitatione. *parturit*, praeclare pro: concipit animo, excogitat. *anguſto pectore* egregie opponitur τῷ *innumeros mundos* ad vim et capacitatem humanae mentis declarandam. Barthius errat, quum putat, Claudianum adiecto *anguſto pectore* ſignificare voluiſſe, conatus hominum ad talium rerum docrinam ridiculos eſſe. Etiam Geſnerum in eadem opinione fuiſſe, colligi inde poteſt, quod dicit, *anguſto pectore* pulchrum et *ſalſum* fuiſſe.

v. 82. *Hi.* De Leucippo, Democrito et Epicuro ſermo eſt. De re videndi Lucret. II. Cic. de Finib. I. 6. Plutarch. l. c. p. 356. Lactant. Inſtit. III. 17. 23 ſqq. *vaga primordia*, elementa, corpuſcula, atomi, στοιχεῖα, quae per inane ſuopte pondere deorſum feruntur, paullulumque, vt Epicurus, Cicerone teſte, excogitauit, declinant, vt inter ſe cohaerere poſſint. Hoc exprimit Noſter per: *hi collidunt* i. e. oſtendunt aut docent, illa corpuſcula inter ſe collidi aut cohaerere *coecis plagis*, vi aliqua mente deſtituta Lucret. II. 140.

v. 83. *Numina conſtituunt alii.* Hi Stoici ſunt imprimis, contra quos Velleium diſputantem inducit Cic. de Nat. D. I. 20. *caſusque*, hoc ſpectat prius *coecis plagis: relegant*, remouent, negant, quidquam caſu ſeu fortuito fieri.

v. 84. 6. Burmanno in mentem venit, Ciceronem h. l. innui, conuerſamque ad eum orationem eſſe, quandoquidem ſaepe glorietur Cicero, ſe Graece tradita latino ſermone illuſtraſſe. Verum non eſt ita; ad Mallium illa referenda ſunt. *Graiorum obſcuras artes.* Placita Graecorum philoſophorum intelligit, eaque *obſcura* dicit, quum, quia argumenta per ſe obſcura et abſtruſa, a vulgari cognitione cogitandique ratione remota erant, tum reſpectu illorum, qui Graece neſciant: Lucret. I. 137 ſq. *Romanis floribus irradias* non ſimpliciter eſt: latino ſermone tradis, ſed et tractationem ar-

Quidquid Socratico manauit ab ordine, quidquid
Docta Cleantheae ſonuerunt atria turbae,
Inuentum quodcunque tuo, Chryſippe, receſſu;

gumenti ſpectat exquiſitam dicendique genus, quo abſtruſae illae res et tenues lectoribus commendantur. *formare loquentes* h. e. inducere loquentes. Differendi rationem per dialogos innuit, qua Plato et Xenophon vſi ſunt, et apud Romanos Cicero. *et alterno verum contexere nodo.* Barthius ſub *nodo* Socraticas captiones intelligit, quae locum hic habere nequeunt. Ex antecedentibus interpretatio petenda eſt, vbi ſermo erat de dialogis. *Nodos* ſermonis eos intellexit, vbi in dialogo alter alterius ſermonem excipit, quae loca quaſi compages totius orationis et commiſſurae adparent. *alterno nodo* igitur interpretor: ſermone alterno i. e. dialogo. Cic. Orat. 66. *His igitur ſingulis verſibus quaſi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus.* *verum contexere* mihi nihil aliud videtur eſſe, quam, quid verum ſit, in vnaquaque re oſtendere. Illud *contexere* formam totius orationis ſpectat, quae eſt dialogus.

v. 87. *Quidquid Socratico manauit ab ordine.* *Ordo Socraticus* eſt philoſophorum ſucceſſio, qui e Socratis ſchola prodierunt, Socratici, Academici, Peripatetici cet. *quidquid manauit ab* cet. quidquid ab illis excogitatum literisque conſignatum eſt. Ceter. cf. Sidon. Apollin. carm. II. 155 ſqq. et XV. 96 ſqq.

v. 88. *Docta Cleantheae ſonuerunt atria turbae.* Zeno Stoicorum princeps in porticu (στοᾷ) docebat, quae *poecile* vocabatur, vnde aemuli eius Stoici vocati ſunt. cf. not. ad Perſ. III. 53. Inde ſaepe *porticus* aut *ſtoa*, aut, vt h. l. *atria* pro Stoicorum diſciplina ponuntur. Stoici autem dicuntur *Cleanthea turba* a Cleanthe, Zenonis ſucceſſore, de quo v. Diog. Laert. VII. ſect. 168. ibi Menag. Illius nomine Stoicorum philoſophia deſignatur apud Perſ. V. 63 ſq. vbi v. n.

v. 89. *Chryſippe.* Stoicum intelligit. Diogen. Laert. l. c. ſect. 179. *tuo receſſu*, ſolitudine, in quam meditandi ſcribendique gratia receſſerat. Inter polygraphos recenſetur. Gesnerus *Chryſippi receſſum* metaphorice intelligendum eſſe putat pro abſtruſioribus et remotis a vulgari cognitione placitis. Verum haec interpretatio ex Quintil. Inſtit. I. 4. 5. quem

Quidquid Democritus risit, dixitque tacendo
Pythagoras, vno se pectore cuncta vetustas
Condidit, et maior collectis viribus exit.

laudat, probari nequit. Ceterum dicendi genere eum vsum esse non satis luculento notum est ex Arrian. in Enchirid. 73.

v. 90. 1. *Quidquid Democritus risit.* Adludit ad illam fabulam, qua Democritus stultitiam hominum risisse dicitur, Senec. de Ira II. 10. de Tranquill. an. 15. Aelian. V. H. IV. 20. Iuvenal. X. 47. Imago quoque eius vultu ridenti et pingitur et fingitur. v. Christodori statuarum recens. in Anthol. Graeca T. II. p. 166. v. 131 sqq. cf. T. IV. p. 226. epigr. DXVIII. ed. Iacobs. *dixitque tacendo Pythagoras.* ὀξύμωρον. Barthius id respici putat, quod ii, qui in disciplinam recepti erant a Pythagora, certum tempus tacentes audire iuberentur. Gell. I. 9. Gesnerus existimat, id innui, quod per symbola illa nobilia quaedam potius tradiderit, quam diserte elocutus sit. v. Menag. ad Diog. Laert. VIII. 17. Burmannus comparat illud τὸ σιωπᾶν λόγος Philostr. de vit. Apollon. II. laudatque Ovid. ex Ponto II. 5. 51 sq. Hoc vnusquisque verbis rite perpensis, vel me tacente, intelligit, alterutrum verum esse, aut illos viros doctos in interpretando illo loco esse hallucinatos, aut poetam aliud sensisse aliud verbis expressisse. Figurarum studium, quo poeta tantopere indulget, tenebris inuoluit sententiam per se planissimam, quos tamen facili negotio dispelles, si animaduertas, *tacendo* Nostrum posuisse pro: tacendo sermone i. e. sermone, qui alios celandus erat, quem diuulgare non debebant auditores. Pertinet hoc ad arcanam Pythagorae disciplinam, de qua v. Menag. ad Diogen. Laert. VIII. 15. Meiners de vero Deo p. 786. Planius idem efferre potuisset sic: *dixitque tacendum*, sed figura periisset. Elegans est epigr. gr. Ου τὸν ἀναπτύσσοντα φύσιν πολύμητιν ἀριθμῶν ἤθελεν ὁ πλάστης Πυθαγόραν τελέσαι, ἀλλὰ τὸν ἐν σιγῇ πινυτόφρονι· καὶ τάχα φωνὴν ἔνθεν ἀποκρύπτει, καὶ τόδ' ἔχων ὀπάσαι. Anthol. Gr. T. III. p. 202. epigr. XXXIV. ed. Iacobs.

v. 91. *vno se pectore cuncta vetustas Condidit.* idem fere dicendi color qui vers. 81.

v. 92. *maior collectis viribus exit.* sc. dum eam profert Mallius comparando, digerendo, diiudicando, ornando, illustrando et amplificando, quae legisset.

Ornantur veteres, et nobiliore magiſtro
In Latium ſpretis Academia migrat Athenis,
Vt tandem propius diſcat, quo fine beatum
Dirigitur; quae norma boni, quis limes honeſti;
Quaenam membra ſui virtus diuiſa domandis
Obiectet vitiis; quae pars iniuſta recidat,
Quae vincat ratione metus, quae frenet amores.
Aut quoties elementa doces, ſemperque fluentis
Materiae cauſas; quae vis animauerit aſtra,

v. 93. *Ornantur* v. not. ad 84.

v. 94. *Academia.* Quum Mallius Academicorum in ſcribendo morem ſequeretur, et de quacunque re in vtramque partem diſputaret.

v. 95. *Vt tandem propius diſcat.* ſc. Latium. i. e. vt Romani faciliori negotio erudirentur, nec opus haberent, tot philoſophorum volumina, alieno ſermone praeſertim ſcripta, perlegere, quum nunc omnia, quae quidem memoratu digna eſſent, in Mallii ſcriptis digeſta et illuſtrata inuenire poſſent. v. infra 115. *quo fine beatum Dirigitur* i. e. ad quem finem id referatur, quod beatum dicatur, aut quo tendere is debeat, qui beatus eſſe velit. Vis enim et poteſtas beati pendet a fine bonorum et malorum.

v. 96. *quae norma boni quis limes honeſti. norma boni* i. e. regula, ad quam exigas, quae bona vocanda et habenda ſint. *limes honeſti*, quo honeſtum a turpi ſeparatur.

v. 97. *virtus diuiſa.* Virtus eſt vna, quaeque vulgo virtutes vocantur, partes eius ſunt ſingulis vitiis oppoſitae. Barthius laudat Senec. epiſt. 66. Adde Cic. de Finib. V. 24.

v. 98. *quae pars* (ſc. virtutis) *iniuſta* (contra ius facta) *recidat.* Iuſtitiam intelligit, quae partem conſtituit virtutis.

v. 99. *quae* (pars virtutis) *vincat ratione metus.* Eſt animi conſtantia et fortitudo. *quae frenet amores*, temperantia eſt.

v. 100 ſq. Ab illa philoſophiae parte, qua morum diſciplina continetur, ad illam tranſit, quae poſita eſt in natura comtemplanda. Hac, vt antiquiſſima, poetae praecipue vti ſolent, quando philoſophiae ſtudia deſignare volunt. cf. Propert. III. 3. 45 ſqq. Virgil. Georg. II. 475 ſqq. Ovid. Met. XV. 65 ſqq. Sil. Ital. XIV. 343 ſqq. Stat. Silv. V. 3. 19 ſqq. Theb. VI. 355 ſqq. *elementa*, στοιχεῖα, principia rerum. *ſemper fluentis materiae.* Opi-

Impuleritque choros, quo viuat machina motu;
Sidera cur septem retro nitantur in ortus
Obluctata polo; variisne meatibus idem
Arbiter, an geminae conuertant aethera mentes.

nionem de materia perpetuo fluente Pythagorae, Thaletis et Stoicorum disciplinae tribuit Plutarch. l. c. p. 874. et Stobaeus Eclog. Physic. I. 3. *quae vis animauerit astra.* De geniis astrorum, ad quos Barthius hoc referre videtur, non cogitandum est. *animauerit* i. e. impulerit, faciatque, vt motum, quem semel nacti sunt, summa conseruent constantia, ita vt animata rationeque praedita esse videantur. cf. tamen Cic. de Nat. D. II. 21.

v. 102. *Impuleritque choros.* Chori stellis propter motum earum consonum tribuuntur. Manil. Astr. I. 669. ibi v. Scalig. Tibull. II. 1, 88. ibi Vulpium et Heyne, qui laudat Lucian. de Saltat. c. 7. cf. Valer. Flacc. V. 566. Stat. silv. III. 3. 54. Achill. I. 645. Licent. carm. ad August. v. 7 sqq. in Poet. lat. minorib. T. IV. P. II. Quae Gesnerus h. l. adfert, ad Orphicam magis disciplinam, quam ad vulgarem poetarum rationem pertinere videntur. *quo viuat motu* eadem ratione dixit, qua supra *animata sit. machina* totius vniuersi complexus. Sensus: quid sit id, quod totum siderum complexum moueat. cf. Manil. Astr. II. 60 seqq.

v. 103. *Sidera cur septem* cet. Omnia corpora coelestia ab oriente ad occidentem moueri videntur praeter planetas solem et lunam, qui cum stellis, quas fixas Astronomiae periti vocant, comparati, ab occidente ad orientem cursum suum quoque flectere videntur. Cuius planetarum cursus cognitionem Eudoxum primum in Graeciam adtulisse animaduertit Scaliger ad Manil. Astr. I. 17.

v. 104. *Obluctata polo,* quum rapido motui diurno, quo coelum circumagitur, obniti videantur cf. Platon. Timaeum p. 317. T. IX. ed. Bipont. Macrob. Somn. Scip. I. 18. Hygin. Poet. Astron. IV. 13. Plin. H. N. II. 8. Ovid. Met. II. 72 sqq. *variisque meatibus,* duobus illis contrariis motibus.

v. 105. *an geminae conuertant* cet. Vtrum vni an duobus auctoribus hi contrarii motus adscribendi sint? *mentes.* ψυχὴ, νοῦς. Igitur, vtrum vna an duae animae mundi cogitandae sint. cf. Heyne ad Virgil. Aen. VI. 724 sqq.

Sitne color proprius rerum, lucisne repulſu
Eludant aciem; tumidos quae Luna recurſus
Nutriat Oceani; quo fracta tonitrua vento;
Quid trahat imbriferas nubes; quo ſaxa rotentur

v. 106. *Sitne color proprius rerum.* Veterum opiniones de coloribus collegegerunt Plutarch. de Placit. phil. I. 15. Stobaeus Eclog. phyſ. I. 17. cf. Gell. XVII. 16. Macrob. ſat. VII. 14. *lucisne repulſu* i. e. lumenne a ſolis radiis receptum remittant oculis, itaque illos illudant, vt colores rebus ineſſe videantur.

v. 107. 8. *tumidos quae luna recurſus Nutriat Oceani.* Gesnerus optat, vt in codice aliquo legatur *qui luna.* Barthius *quae luna* interpretatur: quota hora lunari, laudatque Varron. d. L. L. VIII. p. 132. ed. Bipont. Addi poteſt Lucan. I. 414. qui a v. 409 ſqq. plures cauſas fluxus atque refluxus maris iungit. Pytheae Maſſaliotis opinionem affert Plutarch. de Placit. phil. III. 17. ſecundum quam τῇ πληρώσει τῆς σελήνης τὰς πλημμύρας, τῇ μειώσει τὰς ἀμπώτιδας, fieri exiſtimat. Equidem puto, h. l. de ſimplici acceſſu et receſſu maris a lunae curſu pendente ſermonem non eſſe, ſed poetam hoc voluiſſe: quo lunae tempore (*qua luna*) illi acceſſus maris ſolito maiores, quos vocamus *Springfluthen*, accidant. Hoc videtur indicare ſequenti verſu *nutriat*, quod interpretor: augeat. cf. Plin. H. N. II. ſect. 99. vbi v. Harduin. Recentiores de hac re ſcriptores laudat Ruperti ad Sil. Italic. III. 58 ſqq. *quo fracta tonitrua vento. Fracta tonitrua* Gesnerus cum fragore exiſtentia interpretatur. *Fracta* autem ad fragores repercuſſu iteratos modo vehementiores modo remiſſiores pertinet, igitur ad naturam ſonitus, quem tonitru vocamus. Hoc ſenſu vox occurrit apud Stat. Theb. VI. 29 ſq. v. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 72. Sil. Italic. I. 532. Stat. Theb. X. 323. Illud tonitru ventis effici veteres crediderunt Lucret. VI. 123 ſqq. Ovid. Met. VI. 695 ſqq. et XI. 435 ſq. cf. Plutarch. l. c. III. 3. Stobaeum in Eclog. phyſic. I. 30. qui plures veterum opiniones afferunt. *quo fracta tonitrua vento* igitur dictum, pro: quo vento tonitrua frangantur i. e. efficiantur.

v. 109. *Quid trahat imbriferas nubes.* Gesnerus exiſtimat, poetam ratione ſolis habita poſuiſſe *trahat*, vt vernacula ſol dicatur nubes trahere, quando ſurgant va-

Grandinis; vnde rigor niuibus; quae flamma per auras
Excutiat rutilos tractus, aut fulmina velox
Torqueat, aut tristem figat crinita cometen.

pores ita densi, vt videri oculis possint. Verum quum de nubium origine sermo sit, certam aliquam earum causam Nostrum respexisse probabile non est. *trahat* positum pro: contrahat. Ovid. Met. III. 299 sq. Nec proprie quaeritur, vnde nubes oriantur, verum vnde imbres. Ceterum satis notum est, etiam veteres non ignorasse, solis ardore vapores in sublime trahi. Senec. Nat. Q. IV. 2. vers. fin. Plutarch. l. c. III. 4. Apud poetas Iris, arcus coelestis, traditur humores colligere. Lucan. IV. 79 seqq. Virgil. Georg. I. 380 sq. Tibull. I. 4. 44. ibi v. Heyne in not. et observ. *quo saxa rotentur Grandinis.* Sic quoque Heinsio placuisse videtur pro vulgari *creentur*, quod ex interpretatione natum videri potest. Vt enim Noster *fracta* supra posuit pro: facta, vt simul naturam illius fragoris exprimeret, et post *trahat* pro: contrahat, ad tractum nimborum accommodate, sic *rotentur* h. l. scripsisse verisimile est, pro: creentur, oriantur, vt impetum, quo deferantur, exprimeret. Eandem rationem sequitur quoque in sequentibus. *saxa grandinis* augendi gratia pro: grandines. Gesnerus laudat Columell. X. 329 sqq. cf. Senec. Nat. Q. IV. 3 sq. Stobaei Eclog. I. 41. p. 667. ed. Heeren.

v. 110. 1. *vnde rigor niuibus* v. ll. cc. *quae flamma per auras Excutiat rutilos tractus.* Barthius igneos tractus stellarum cadentium intelligit. cf. Apollon. Rhod. III. 1376 sqq. *excutiat rutilos tractus* tunc esset ὁλκὸν ὑπαυγάζων. Melius autem illa intelliguntur de lumine, vt vocamus, boreali. Hoc respexisse quoque putandus est Seneca Nat. Q. I. 15, quum dicit: *Inter haec ponas licet, et quod frequenter in historiis legimus, coelum ardere visum; cuius nonnunquam tam sublimis ardor est, vt inter ipsa sidera videatur; nonnumquam tam humilis, vt speciem longinqui incendii praebeat.*

v. 112. *aut tristem figat crinita cometen.* Gesnerus insolitam loquendi rationem nec satis exactam putat, quam ita interpretatur: nucleum cometae densando se et coëundo format flamma illa in crines sparsa. Hoc autem nihili esse videtur. Vulgari ratione a veteribus cometae in meteoris numerabantur, vt h. l. quoque fit. Iam vero in superioribus de illis meteoris

Iam tibi compoſitam fundauerat ancora puppim;
Telluris iam certus eras. Fecunda placebant
Otia; naſcentes ibant in ſecula libri.
Quum ſubito liquida ceſſantem vidit ab aethra
Iuſtitia, et tanto viduatas iudice leges.
Continuo frontem nimbo velata pudicam
Deſerit Autumni portas, qua vergit in Auſtrum
Signifer, et noctis reparant diſpendia Chelae.

ſermo erat, quae momento temporis oriuntur et euaneſcunt. *Cometes* autem, vt loquitur Senec. N. Q. VII. 23. *habet ſuam ſedem, et ideo non cito expellitur, ſed emetitur ſpatium ſuum, nec extinguitur ſed excedit.* Vt hoc igitur innueret, *figat.* poſuiſſe Noſter videtur. cf. Plutarch. l. c. III. 2. Stobaeum in Eclog. phyſic. I. 29. *triſtem.* Triſtia enim portendere eum credebant. Sil. Italic. I. 461 ſeqq. VIII. 636 ſqq. ibi v. Ruperti. Lucan. I. 528 ſqq. infra Noſt. XXXIII. 250 ſqq.

v. 113. *fundauerat ancora puppim* vt Virgil. Aen. VI. 3. H. l. ad vitam translata eſt ſimilitudo rerum publicarum tempeſtatibus ſubtractam otioque et quiete compoſitam.

v. 114. *Telluris iam certus eras.* Si ſenſus eſt: iam certus eras, te mox ad terram peruenturum eſſe, frigida eſt ſimilitudo et antecedentibus quodammodo repugnat. Sed ita verba capienda ſunt: iam decreueras in otio ſemper manere, neque vmquam rurſus te tempeſtatibus vitae publicae committere.

v. 115. *fecunda Otia.* Stat. Silv. I. 3. 91. *naſcentes* translatum a liberis ad libros. *ibant in ſaecula.* cf. Drakenbr. ad Sil. Italic. III. 135. VII. 711. XII. 312. Heinſ. et Burmann. ad Valer. Flacc. II. 439. Schwarz. ad Plin. panegyr. LV. 1. Simpliciter dictum pro: edebantur in vulgus aetatem laturi.

v. 116. *ceſſantem*, literis viventem ſine munere publico.

v. 117. *iudice.* Burmannus coni. *vindice.*

v. 118. *nimbo.* Iſidor. Orig. XIX. 30. *Nimbus faſciola tranſuerſa ex auro aſſuta in linteo, quod eſt in fronte dominarum poſitum.* Heinſius nubem intelligit, vt apud Virgil. Aen. XII. 416. Hunc ſequitur Geſnerus. Vterque niti poteſt v. 124. Sed v. 132 ſq. procul iam Mallius cognoſcit Iuſtitiae faciem. Equidem de faſciola accipere *nimbum* malo.

v. 119. 20. *Deſerit Autumni portas.* cf. n. ad III. 364 ſq. *et noctis reparant*

Pax auibus, quacunque volat, rabiemque frementes
Depoſuere ferae. Laetatur terra reuerſo
Numine, quod priſci poſt tempora perdidit auri.
Illa per occultum Ligurum ſe moenibus infert,
Et caſtos leuibus plantis ingreſſa Penates
Inuenit aetherios ſignantem puluere curſus,
Quos pia ſollicito deprendit pollice Memphis;

diſpendia chelae. *Chelae* ſunt brachia ſcorpionis, qui apud Graecos duas duodecimas partes zodiaci, ſeu duo ſigna, obtinebat. Ovid. Met. II. 195 ſqq. Heyne ad Virgil. Georg. I. 33 ſq. Hygin. P. A. II. 26. Eratoſthen. 7. Vel Graeci recentiores vel Romani Librae ſignum in altero loco collocarunt. Illae olim chelae, vt nunc Librae ſignum, locus eſt, vbi ſol in aequatore ad ſigna auſtralia tendens aequinoctium facit, breuioresque aeſtate noctes longioribus hieme compenſat. cf. Lucan. IV. 58 ſq.

v. 121. *Pax auibus* cet. Praeſentia Iuſtitiae ab vniverſa rerum natura agnoſcitur et quidem eius numinis indoli accommodate, animalia bruta a vi ſibi inuicem inferenda abſtinent.

v. 123. *priſci poſt tempora auri* i. e. aureo ſeculo elapſo. Aliter Ovid. Met. I. 149 ſq. Faſt. I. 249. Senec. Octav. 422 ſq.

v. 124. *per occultum.* Gesnerus ad nimbum, nubem obſcuram, refert. v. ad v. 118 pro: occulte. *Ligurum moenibus.* Barthius Mediolanum intelligit, verum ex iis, quae ad opinionem ſuam confirmandam profert, id tantum, vt recte Gesnerus vidit, tuto colligas, illam vrbem tum caput fuiſſe imperii Occidentalis, quum tamen illi probandum fuiſſet, eam eſſe Liguriae caput. Nec veriſimile eſt, Theodorum, quum ſtatuiſſet in ſeceſſu viuere procul a negotiis, literisque ac Muſis operam dare, Mediolani fixiſſe ſedem ſuam. Sequor itaque potius Gesnerum, qui Genuam, vel Intimelium vel quamcunque aliam Liguriae vrbem intelligit.

v. 125. *caſtos penates*, domum ſanctam. *leuibus plantis*, vt virginis et alatae.

v. 126. *ſignantem puluere.* Veteres mathematici figuras ſuas pulueri radio inſcribere ſolebant. v. n. ad Perſ. I. 131. *aetherios curſus*, curſus planetarum, ſolis et lunae.

v. 127. *pia Memphis*, ἠγαθέη vocatur Orph. Argonaut. 44. Religionibus plena erat tota Aegyptus. cf. Iuvenal. XV. 13 ſqq. Etiam Aſtronomiae imprimis dedita fuiſſe

Quae moueant momenta polum, quam certus in astris
Error; quis tenebras Soli caussisque meantem
Defectum indicat numerus; quae linea Phoeben

traditur, ita, vt eius scientiae inuentrix passim vocetur. Lucan. I. 640 sq. *pollice.* Barthius nihil explicat. Gesnerus quaerit, an in radio seu circino tractando peculiaris vsus fuerit pollicis? Burmannus laudat Ovid. ex Ponto. II. 3. 8. Calculum h. l. designari certum est, hic ducebatur numeris scribendis, atque infra XLI. 2. Noster per: *pollice ducere* exprimit: scribere. Sidon. Apollin. carm. V. 149. *Ilicet explorat coelum, totamque volutis Percurrit mathesin numeris.* Cic. de Diuinat. II. 6. *Solis defectiones, itemque lunae, praedicuntur in multos annos ab iis, qui siderum motus numeris prosequuntur; ea enim praedicunt, quae naturae necessitas perfectura est.* cf. loca ad v. 130 laudanda. *sollicito* operosum calculum exprimit. Calculo quoque conuenire videtur τὸ *deprehendit.*

v. 128. *Quae moueant momenta polum.* Quaenam illae vires sint, quibus sphaerae planetarum moueantur. *certus in astris Error* ad planetas spectat, quorum cursus vagi quidem vulgo videntur, sed diligentius attendenti certi sunt et ad calculum reuocari possunt. cf. Cicer. de Nat. Deor. II. 20. princip.

v. 129. *caussisque meantem,* a caussis naturalibus profectum. Sic Gesnerus, qui comparat III. 186. et XXI. 10.

v. 130. *indicat* defendit Heinsius laudans Minuc. Fel. c. 17., qui tamen locus nihil mihi definire videtur, et Gronov. ad Senec. Oedip. 17. cf. Burmann. ad Quintil. Declam. XIII. 5. et XIX. 10. *numerus.* Dierum et horarum numerus calculo inuentus intelligendus est. *Indicat soli.* Certam calculi rationem significat, qui adeo non fallat, vt defectus solis vel a calculo pendere videatur, ita vt Astronomi, qui eius defectum praedicunt, quasi iubere solem videantur, deficere. Apud Lucan. I. 640 *numeri* vocantur *mouentes astra.* Sidon. Apollin. carm. XV. 79 sqq. *Thales hoc etiam numeris inquirit et astris Defectum vt Phoebi nec non lunaeque laborem Nunciet anterius. quae linea.* Illa linea intelligitur quae per terrae centrum et solis ducta in lunam incidat. Quum enim tunc luna in vmbra terrae versetur, necesse est totam eam obscurari.

v. 131. *Damnet,* damno adficiat, obscuret. *excluso*

Damnet, et excluſo pallentem fratre relinquat.
Vt procul adſpexit fulgentia virginis ora,
Cognouitque Deam: vultus veneratus amicos
Occurrit, ſcriptaeque notas confundit arenae.
Quum ſic Diua prior: Malli, ſincera bonorum
Congeries, in quo veteris veſtigia recti,
Et ductos video mores meliore metallo,
Iam ſatis indultum ſtudiis, Muſaeque tot annos
Eripuere mihi. Pridem te iura repoſcunt.
Aggredere, et noſtro rurſum te redde labori.
Nec tibi ſufficiat transmiſſae gloria vitae.
Humanum curare genus quis terminus vnquam
Praeſcripſit? Nullas recipit prudentia metas.
Adde, quod haec multis potuit contingere ſedes.
Sed meriti tantum redeunt, actusque priores
Commendat repetitus honos, virtusque reducit,

fratre, ſolis radiis a terra interceptis.

v. 134. *ſcriptaeque notas confundit arenae.* Dum occurrit, figuras arenae, humi vel in tabula ſparſae, inſcriptas confundit.

v. 135. 7. *ſincera bonorum congeries*, in quo omnes humanae virtutes coniunctae conſpiciuntur. *veteris veſtigia recti.* veſtigia antiqui candoris morumque ſimplicitatis. *ductos*, e re metallica. Virgil. Aen. VII. 634. Broukh. et Vulp. ad Tibull. I. 3. 48. *mores meliore metallo* i. e. mores aureos, aurei ſeculi.

v. 139. *iura*, iurisdictio, iudicia.

v. 142. 3. *quis terminus vnquam praeſcripſit*, indixit, quousque liceat progredi. *nullas recipit prudentia metas. Prudentia* rerum publicarum h. l. intelligitur, oppoſita ſcientiis, quae in contemplatione tantum verſantur, vnde parum vtilitatis ad vitam communem redundat. Haec prudentia in conſulendo ciuium ſaluti nullas metas agnoſcit, numquamque deſinit rei publicae proſpicere.

v. 144. *ſedes*, munus Praefecti Praetorio.

v. 145. 6. *Sed meriti tantum redeunt* cet. Senſus: ad Praefecturam Praetorio fortuna poteſt multos et indignos prouehere, at bene tantum meriti aut digni ad illam redeunt, i. e. iterum fiunt Praefecti Praetorio. *actusque priores Commendat repetitus honos* i. e. et quod iterum ad illam dignitatem

Quos fortuna legit. Melius magnoque petendum
Credis, in abstrusa rerum ratione morari?
Scilicet illa tui patriam praecepta Platonis
Erexere magis, quam qui responsa secutus
Obruit Eoas classes, vrbemque carinis
Vexit, et arsuras Medo subduxit Athenas?
Spartanis potuit robur praestare Lycurgus
Matribus, et sexum leges vicere seuerae,
Ciuibus et vetitis ignauo credere muro,
Tutius obiecit nudam Lacedaemona bellis.

euehuntur, probat, quaecunque fecerint in priori magistratu, Principi esse probata.

v. 147. *Quos fortuna legit.* Heinsius laudat Nostr. VIII. 47. X. 307. Vellei. Paterc. II. 103. cf. Gronov. ad Liv. XXXIX. 52. *magnoque* sc. studio, labore.

v. 148. *abstrusa rerum ratione*, philosophicis et mathematicis rebus.

v. 149. *Scilicet* ironiae inseruit. *illa praecepta Platonis.* Ea quae praecepit Plato de optima reipublicae forma, de legum natura et indole et de aliis rebus rationi magis, res, vt esse debeant, spectanti, accommodatae, quam consuetudini et receptis semel moribus.

v. 150. *Erexere*, opibus auxere. *quam qui responsa secutus* cet. Themistoclem intelligit, qui moenia lignea, quibus Apollinis oraculum Atheniensibus suasit, vt se defenderent, de nauibus callide interpretatus est, atque vel hac sagacitate patriae suae profuit. Rem narrat prolixe Herodot. VII. 141 sqq.

v. 151. *Obruit eoas classes*, apud Salamina. Herodot. VIII. 83 sqq. *vrbemque Carinis vehunt* Herodot. l. c. 41.

v. 152. *arsuras*. Hoc vult poeta, Athenas seu Atheniensium ciuitatem non muris et aedificiis, sed ciuibus et opibus, constitisse, quibus classe auectis, ferro Persarum et igni ciuitatem fuisse subductam.

v. 153. *robur praestare* i. e. bello fortes reddere. *matribus*. Virgines enim ex legibus et institutis Lycurgi iisdem fere corp orisexercitationibus vtebantur, quibus pueri. Crag. de republ. Laced. III. tab. 9. inst. 6. qui laudat. Propert. III. 12. 1 sqq. Xenoph. de rep. Lac. 4. Cic. Tuscul. II. 15. Plutarch. in Lycurg. 14 sq.

v. 154. *sexum vicere.* Exempla collegit Cragius l. c. III. tab. 12. inst. 11 sq.

v. 155. *ignauo muro*, qui milites ignauos facit. Crag.

At non Pythagorae monitus, annique silentes,
Famosum Oebalii luxum pressere Tarenti.
Quis vero insignem tanto sub principe curam
Respuat? Aut quando meritis maiora patebunt
Praemia? Quis demens adeo, qui iungere sensus
Cum Stilichone neget? Similem quae protulit aetas
Consilio vel Marte virum? Nunc Brutus amaret
Viuere sub regno; tali succumberet aulae
Fabricius; cuperent ipsi seruire Catones.

l. c. III. tab. 2. inst. 5. Liv. XXXIX. 37 ait, octingentis annis Spartam sine muris fuisse liberam, tunc muris veluti compedibus circumdatam esse a tyrannis.

v. 157. *annique silentes*. Disciplina Pythagorae omnino intelligenda est, ex qua probati atque recepti discipuli per quinquennium audire tantum debebant, quae traderentur, tacentes. Hi vocabantur ἀκουστικοί. Gell. I. 9. Verum silentii tempus non omnibus idem erat constitutum, vt apparet ex loco allato.

v. 158. *pressere* pro: oppressere. Ita saepius vtitur Noster hac voce. *Oebalii Tarenti*, ab Oebalo vetere Lacedaemonis rege, Tyndari patre. Virgil. Georg. IV. 125. Sil. Italic. XII. 451. Eadem ratione *Tyndarium Tarentum* Sil. Italic. XV. 320. et *Lacedaemonium* Horat. od. III. 5. 56. vocatur. Illud oppidum a Tarante heroe conditum occupauit Phalantus Lacedaemonius cum Partheniis. v. Heyne in Excursu. XIV. ad Virg. Aen. III. cf. Iustin. III. 4. 11. Pausan. X. 10. Serv. ad Virgil. Aen. III. 551. *luxum*, interpp. ad Iuvenal. VI. 296. vnde vocatur *molle* Horat. Sermon. II. 4. 34. *imbelle* Epist. I. 7. 45.

v. 159. *insignem curam*, i. e. munus publicum, cuius administratio insignem curam postulat. *tanto sub Principe*, Honorio.

v. 161. *iungere sensus*, consilia communicare cum Stilichone et de eius sententia rem gerere. Sic bene Gesnerus.

v. 163. *Brutus*, Iunius, Tarquiniorum expulsor. *succumberet*. Burmannus praefert *procumberet* v. eum ad Ovid. Trist. IV. 2. 1. Sed illud praestare videtur. Fabricius, quem Pyrrhus, omni ratione tentatum, mouere non potuit, vt libertatem proderet, is nunc libenter Honorii regnum toleraret. Melius etiam *succumberet* conuenit sequenti *seruiret*.

v. 165. *Catones*. Vticensem praecipue intelligit, qui sibi

Nonne vides, vt noſtra ſoror, Clementia, triſtes
Obtundat gladios, fratresque amplexa ſerenos
Aſſurgat Pietas, fractis vt lugeat armis
Perfidia, et laceris morientes crinibus hydri
Lambant inualido Furiarum vincla veneno? 170

mortem intulit ipſe, ne libertati a Caeſare oppreſſae ſuperſtes eſſet. cf. Stat. ſilv. I. 1. 27 ſqq. Martial. XI. 6.

v. 166. *Clementia.* v. Calpurn. eclog. I. 59.

v. 167. *fratres*, Honorium et Arcadium. Spectant haec et quae ſequuntur ad diſcordiam ab Eutropio inter fratres illos excitatam. Geſnerus notat, in honorum titulis ante *Felicium* et *Auguſtorum* honores eſſe *Pietatem*. In numis et aliis monumentis eſt PP. FF. AA. Ceterum ex Symmacho, Caſſiodoro aliisque ſatis notum eſt, *Pietatem*, *Serenitatem*, *Tranquillitatem* titulos in vſu fuiſſe.

v. 169. 70. *et laceris morientes crinibus hydri Lambant inualido* cet. Capillos Furiarum anguibus innexos fuiſſe notum eſt. Aeſchylum primum ita Furias in ſcenam produxiſſe notat Barthius ad Stat. Theb. I. 90. ex Pauſan. I. 28. 6. *laceris crinibus* indicare videtur, Furias rabiem in ſemetipſas vertiſſe, quum vidiſſent, conſilia ſua exitum nullum habuiſſe, ſeque a Pietate eſſe ſuperatas. Inde quoque *morientes* facile poteſt explicari. *lambant Furiarum vincula.* Geſnerus ſibi fingit Furias manibus poſt terga reuinctis et ad ipſam ceruicem vel ad collare, quo vincta ipſa ceruix ſit, alligatis. Hoc mihi videtur feciſſe, vt hydri commodius vincla lambere poſſent. Quaeri poteſt, num poetae ipſi certa et accurata vinctarum Furiarum imago ante oculos verſata ſit, ſed etiamſi res ita ſe habeat, liberum tamen lectori reliquit, quamlibet aliam ſibi fingere. Quod autem hydros vincla lambentes induxit, reſpexit, vt Geſnerus arbitratur, ad vim veneni, quod liquidum licet, erodat tamen facile metalla noſtrae aquae fortis aut regiae inſtar. Huic rationi patrocinari videtur *inualido veneno*. Tentant quidem veneno ſuo vincla rodere, ſed fruſtra, nam vim ſuam venena amiſere. Mihi quidem vir doctiſſimus non perſuaſit. Totus locus explicari poteſt ex Sil. Ital. X. 293 ſqq. *ceu vulnere tigris Letifero cadens tandem, proiectaque corpus Luctatur morti, et languentem pandit hiatum In vanos morſus, nec ſufficientibus irae Ictibus, extrema lambit venabula lingua.*

Exſultat cum Pace Fides. Iam ſidera cunctae
Liquimus, et placidas inter diſcurrimus vrbes.
Nobiſcum, Theodore, redi. — Subit ille loquentem
Talibus: Agreſtem dudum me, Diua, reuerti
Cogis, et infectum longi rubigine ruris
Ad tua ſigna vocas? Nam quae mihi cura tot annos
Altera, quam duras ſulcis mollire nouales?
Noſſe ſoli vires, nemori quae commoda rupes,
Quis felix oleae tractus, quae gleba faueret
Frugibus, aut quales tegeret vindemia colles?

Pro *vincla* tres ſcripti apud Heinſium habent *colla*, quod ipſe contra Barthium defendit. Prius tamen retinendum videtur.

v. 171. *Exſultat.* Heinſius mauult *exſultet*, vt a ſuperioribus oratio dependeat; concinnius tamen prius puto. Nam verſ. 166. 7. priori enunciationi alteram iunxit per enclitic. *que*, iterumque verſ. 168. 9. priori alteram per *et*. Quae autem a verſ. 166 per interrogationes fuſius expreſſerat, nunc paucis verbis complectitur, non interrogando ſed affirmando. *Fides* enim reſpondet τῷ *fractis vt lugeat armis* cet. *pace* autem τῷ *vt noſtra ſoror* cet.

v. 172. *placidas vrbes*, pacatas, *friedliche*. Heinſius mauult *placitas*. Prius indicat, deas iam verſari inter homines aureo quaſi ſeculo reducto.

v. 173. *Nobiſcum*, vt nos e coelo rediimus. *Subit* h. l. ſimpliciter excipit, reſpondet. Gronov. Obſerv. II. 4. in fin. alias inſidioſe agere, fallacem ſermonem alicui ingerere v. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 556.

v. 174. *agreſtem dudum*, per longum tempus operibus ruſticis intentum. Poeta oblitus videtur eſſe eorum, quae a v. 61 tam prolixe dixerat, in quibus nulla rei ruſticae ſit mentio.

v. 175. *longi ruris*, in quo tamdiu verſatus fuerat. *rubigine*, ſitu, quem ducere ſolet is, qui diu ab vrbis humanitate remotus eſt. Non deſidiam cum Barthio intellexerim, ſed potius rerum vrbanarum inſolentiam.

v. 177. *nouales*, agri, qui alternis annis vacant et renouantur. Heyne ad Virgil. Georg. I. 71.

v. 178. *Noſſe ſoli vires.* Virgil. Georg. I. 53. Xenoph. Oecon. XVI. 2 ſq. Columell. II. 2. *nemori quae commoda rupes. Rupes* h. l. collis eſt ſaxoſus, qui neque oleis neque frugibus neque vitibus conſeri poteſt, ſed tantum

Terribiles rursum lituos veteranus adibo,
Et desueta vetus tentabo caerula vector?
Collectamque diu, et certis vtcunque locatam
Sedibus, in dubium patiar deponere famam?
Nec me, quid valeat natura fortior vsus,
Praeterit, aut quantum neglectae defluat arti.
Delidis aurigae non audit verbera currus,

quercus, abietes et pineas fert, aliasque arbores silvestres.

v. 181. *veteranus*, emeritus, qui stipendia solita iam fecit. *Terribiles lituos*, Iuvenal. XIV. 199 sq.

v. 182. *vetus vector*, qui diu naviculariam fecit. Ad aetatem noli referre.

v. 183. 4. *deponere* h. l. est locare, credere. Horat. od. I. 27. 17 sq. Praecedit quoque *locatam*. *patiar deponere*, impetrabo a me vt deponam; ita recte Gesnerus. Burmannus laudat Nostr. supra V. 387. Ovid. Met. XIV. 466. et Nostr. VIII. 3. XV. 266. et infra 276. A pecunia haec sumta esse, verba ipsa indicare videntur, sed ita, vt *deponere* significet: committere alicuius fidei, quod illaesum et integrum olim recipias, vt pecuniam *deponere* solebant apud mensarios et argentarios; hoc non idem est, quod *ponere* pecuniam i. e. pecuniam fenore occupare seu fenori dare, quamquam Burmannus existimet, posse quoque legi *me ponere*, id enim et alium sensum haberet et alienum. *Fama* enim deposita, seu certa sede *locata*, non potest comparari cum pecunia fenori data, bene autem comparatur cum pecunia fidei alicuius commissa. *vtcunque* ad *certis* pertinet, eiusque potestati aliquantulum derogat, hoc sensu: *certis*, vt quidem fieri potuit. Fama autem certis sedibus erat collocata, quatenus ipse in otio viuens ludibrio fortunae eam non amplius exponeret, ita vt rerum bene gestarum gloria male gestarum infamia non posset deleri. *in dubium deponere*, interpretor: in dubiam spem, i. e. eo, vnde tibi exploratum non est, vtrum eam illaesam recepturus sis nec ne.

v. 185. *quid valeat natura fortior vsus*. Hoc vult Noster: indolem etiam ad aliquam rem aptam, consuetudine nimia cum aliis rebus contracta, aut vim priorem amittere, aut quandoque perire solere.

v. 186. *defluat*, egregie exprimit imminutionem paullatim factam.

v. 187. *non audit* Virgilianum esse, iam Barthius nota-

Nec manus agnoſcit, quem non exercuit, arcum.
Eſſe ſed iniuſtum fateor, quodcunque negatur
Iuſtitiae. Tu prima hominem ſilueſtribus antris
Elicis, et foedo detergis ſecula victu.
Te propter colimus leges, animosque ferarum
Exuimus. Nitidis quisquis te ſenſibus hauſit,
Irruet intrepidus flammas, hiberna ſecabit
Aequora, confertos hoſtes ſuperabit inermis.
Ille vel Aethiopum pluuiis ſolabitur aeſtus;
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aer.

vit. *Audire* ſaepe pro: parere, obtemperare ponitur. Virgil. Georg. I. 514. (vbi Heyne laudat Pindar. Pyth. II. 21.) Sil. Italic. XIV. 392 ſq. Lucan. III. 514. Ovid. Met. V. 382. Quaedam ex his et plura alia iam adtulit Barthius ad Stat. Theb. V. 412. Sic ratione contraria *ſurdos arcus* dicit Stat. Theb. X. 864.

v. 188. *Nec manus agnoſcit arcum* i. e. non ſuum putat arcum, dum eum non familiariter obſequentem, vt alias, ſentit. *non exercuit*, diu non tractauit. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 162.

v. 189. 90. *Eſſe ſed iniuſtum fateor — Iuſtitiae*, quandoquidem Iuſtitia nihil niſi iuſta petere poteſt, et iuſta recuſare iniuſtum eſt. *Tu prima hominum — elicis.* Fieri hoc potuit, quando homines feri, per agros et ſiluas diſſipati et in antris viuentes, conſilio vnius aut plurium, quorum prudentiam et aequitatem agnouiſſent, ſocietatem inirent, vt controuerſias de victu aliisque vitae neceſſitatibus non vi et dimicatione dirimerent, ſed diſceptationi illorum ſubmitterent.

v. 191. *et foedo detergis ſaecula victu. Foedus victus* h. l. eſt foeda viuendi ratio ab aequitate et iuſtitia remota. *detergis* ornate pro: purgas.

v. 192. *Te propter* i. e. tua opera. *colimus leges*, cum delectu pro: habemus leges. *animos ferarum*, feritatem.

v. 193. *Exuimus.* Heinſ. mauult *exuimur. nitidis* puris. *quisquis te ſenſibus hauſit* i. e. quisquis praecepta tua mente pura hauſit ſeu accepit, eorumque ſemper in ſentiendo dicendo agendoque memor eſt.

v. 194. 5. Senſus: omnia pericula impauidus adibit. cf. Horat. od. III. 3. 1 ſqq. *Inruere* cum caſu quarto iungi exemplorum nube Heinſius confirmauit.

v. 196. 7. Senſus: animi tranquillitas, quae viro iuſto

Sic fatus, tradente Dea, ſuſcepit habenas
Quatuor, ingenti Iuris temone refuſas.
Prima Padum Tiberimque ligat, crebrisque micantem
Vrbibus Italiam; Libyas Poenosque ſecunda
Temperat; Illyrico ſe tertia porrigit orbi;

ſemper ineſt, nulla coeli intemperie turbabitur. Hanc ſententiam, vt aſſolet, coloribus exprimit oculos perſtringentibus. *ſolabitur aeſtus Aethiopum pluuiis* i. e. animi tranquillitas vel grauiſſimos Africae aeſtus tolerabiliores reddet, tamquam pluuiis fuiſſent mitigati. Burmannus vitium latere putat in *pluviis*, nam hoc, ait, nihil inſoliti eſſe, quum omnes ibi viuentes pluuiis ſolentur aeſtum. Coniicit itaque: *ille nec Aethiopum pluuiis* cet. hoc ſenſu: ſine pluuiis etiam aeſtum feret. *Illum trans Scythiam* cet. i. e. illi hiems extremae borealis plagae veris inſtar eſſet. Ceterum numeri aequalitas in hoc et praecedente verſu non ſine venuſtate eſt.

v. 198. 9. Notum quidem eſt, ſub currus ſeu nauis imagine reipublicae adminiſtrationem ſaepe exprimi, verum h. l. vt Geſnerus quoque pulchre vidit, ad currum illum ſplendidum adluditur, quatuor equis iunctum, qui ad inſignia pertinebat Praefecti Praetorio per Italiam. v. n. ad V. 82. In notitia Orientis p. 44. et Occidentis p. 9. tres tantum dioeceſes memorantur, quarta omiſſa eſt, quae hic occurrit, Sardiniam, Siciliam, Corſicam complectens, quae h. l. inter XVII Italiae prouincias enumerantur. Geſnerus notat, hoc ſibi ſeruaſſe Auguſtos, vt ex ſuo arbitrio, vel ex reipublicae vſu aliquid in diſtributione et adminiſtratione prouinciarum mutarent. *habenas*, imperium ciuile, munus Praefecti Praetorio, atque huic ſignificationi aptum eſt *ſuſcepit*, quum *habenae* non *ſuſcipiantur* ſed *accipiantur* Ovid. Met. XV. 481. *temone* curru. *refuſas*. Munus ſeu magiſtratus vacuus deſcribitur, quem Mallius nunc ſuſcipit. Anteceſſor remotus currum habenasque in eo iacentes reliquerat, quas nunc Mallius Iuſtitia tradente accipit.

v. 200. *ligat*. Manet in allegoria, etiam in ſequentibus *temperat*, *ſe porrigit*, *retentat*, quorum ſingulis ſua eſt emphaſis, etiamſi omnia idem exprimant. *micantem*, diſtinctam.

v. 202. *Temperat*, moderatur, regit.

Vltima Sardiniam, Cyrnon, trifidamque retentat
Sicaniam, et quidquid Tyrrhena tunditur vnda,
Vel gemit Ionia. Nec te tot limina rerum,
Aut tantum turbauit onus; sed vt altus Olympi
Vertex, qui spatio ventos hiemesque relinquit,
Perpetuum nulla temeratus nube serenum,
Cellior exsurgit pluuiis, auditque ruentes
Sub pedibus nimbos, et rauca tonitrua calcat:

v. 203. *Cyrnon.* Graecis Corsica vocatur ἡ Κύρνος. *trifidamque* pro: triquetram, vnde a Graecis vocabatur Trinacria, Trinacris, a tribus promontoriis.

v. 204. *tunditur* cum delectu pro: ambitur. Heinsius laudat Catull. XI. 3 sq. Virgil. Aen. V. 124 sqq. Tibull. II. 4. 9 sq. Stat. Theb. IX. 465. Intelligit autem reliquas insulas in Tyrrheno mari sitas.

v. 205. *Vel gemit*, pari delectu ac *tunditur;* hoc enim vndarum ad litus se frangentium vis, illo sonus saxorum ab vndis percussorum vel potius mugitus maris exprimitur. Homer Il. Φ. 10. Sophocl. Antigon. v. 603. Sil. Italic. XV. 156. *nec te tot limina rerum.* sic lego cum Burmanno. *Limina tot rerum* aditus sunt seu susceptio tot et tantorum negotiorum, quae quum auspicatus esset Mallius, eorumque molestiam sensisset, tamen animo non fractus est. Barthius frustra defendit *lumina.* Heinsius existimat *Nec te molimina rerum*, vt in quatuor codd. inuenit, omnino legendum esse, laudatque Ovid. Met. XV. 578. et ex Ponto I. 2. 75. quae tamen lectio sequentia *aut tantum turbauit onus* frigida reddit. Sensus planus est: nec multitudo rerum, nec earum onus seu difficultas, te exterruit.

v. 207. *spatio* h. l. altitudine. Solinus cap. 9. narrat, Olympum supra regionem nubium ac ventorum adeo elatum esse, vt literae in arae Iovis cineribus scriptae anno elapso non diffusae reperiantur. v. Salmas. ad h. l. p. 109. cf. Nost. XXVI. 180. Idem Mela II. 2. narrat de Atho, ibi v. Vossium. Inde Olympi imagine vtuntur poetae ad animi tranquillitatem describendam v. Lucan. II. 270 sqq. cf. Senec. de Ira. III. 6. Comparari potest Noster cum Stat. Theb. II. 32 sqq. vbi v. Barthium plura de Olympo disputantem.

v. 209. 10. *ruentes nimbos* cf. Sil. Italic. I. 251. vbi *coeli ruina* non potest esse tonitru, sed est imbris insani amplificatio. Sed v. tamen

Sic patiens animi per tanta negotia liber
Emergit, ſimilisque ſui, iuſtique tenorem
Flectere non odium cogit, non gratia ſuadet.
Nam ſpretas quis opes, intactaque pectora lucro
Commemoret? Fuerint aliis haec forte decora;
Nulla poteſt laus eſſe tibi, quae crimina purget.
Seruat inoffenſam diuina modeſtia vocem;
Temperiem ſeruant oculi, nec lumina feruor
Aſperat, aut rabidas ſuffundit ſanguine venas;

Broukh. ad Propert. I. 8. 9. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 663. la Cerda et Heyne ad Virgil. Georg. I. 324. Aen. I. 129. *calcat* efficacius quidem quam negligit, contemnit v. ſupra XV. 257. ſed paullo audacius ad montis cacumen translatum, quod *tonitrua* contemnit. Tempeſtates Noſter, ſuper quas cacumen eminere dicitur, ad radices montis depreſſit.

v. 211. 12. *patiens animi.* Burmannus mauult *animus.* Prius recte ex duorum codd. auctoritate Heinſius recepiſſe videtur. Burmannus laudat Ovid. ex Ponto. IV. 10. 9. Verum h. l. non de patientia ſed de temperantia ſermo eſt, vt ex ſequentibus liquet. *per tanta negotia liber Emerſit* i. e. illa tanta negotia, quae animum varia ratione perturbare potuiſſent, ita perfecit, vt ſemper manſerit in poteſtate ſui et a quocunque affectu liber. *iuſtique tenorem*, iuſti curſum directum ſemper et immutatum.

v. 213. *cogit* et *ſuadet* cum delectu et accommodate *odio* et *gratiae.*

v. 216. *Nulla poteſt laus eſſe tibi quae* cet. Laus illa, quae te a vitiis immunem fuiſſe praedicat, non ſatis te digna eſt. Geſnerus laudat Horat. Art. 267. *crimina purget*, crimina a te remoueat. Nihilominus tamen pergit Noſter in illo genere laudis.

v. 217. *diuina modeſtia* cf. infra 227 ſqq. *vocem inoffenſam* i. e. aequabilem, affectu aliquo graui non exaſperatam, ſed naturalem ſuum tenorem ſeruantem.

v. 218. *Temperiem ſeruant oculi*, qui nec languidi ſunt nec ſcintillant. *nec lumina feruor aſperat*, incendit, vt radios ignis emittere videantur. De ira hoc ſolemne nihilque frequentius. Homer. Il. α. 104. ο. 107. Odyſſ. δ. 662. Heſiod. Scut. Herc. 390. Apollon. Rhod. I. 1296 ſq. Lucret. III. 290. Haec laudauit Heyne ad Virgil. Aen. XII. 101. et plura alia la

Nullaque mutati tempeſtas proditur oris.
Quin etiam ſontes expulſa corrigis ira,
Et placidus delicta domas. Nec dentibus vnquam
Inſtrepis horrendum, fremitu nec verbera poſcis.
Qui fruitur poena, ferus eſt, legumque videtur
Vindictam praeſtare ſibi; quum viſcera felle
Canduerint: ardet ſtimulis, ferturque nocendi
Prodigus, ignarus cauſae. Diis proximus ille,
Quem ratio, non ira, mouet; qui, facta rependens,
Conſilio punire poteſt. Mucrone cruento
Se iactent alii, ſtudeant feritate timeri,
Addictoque hominum cumulent aeraria cenſu.

Cerda ibidem. *aut rabidas ſuffundit ſanguine venas.* Burmannus coni. *aut rabies ſuffundit*, quia *feruor* huic verbo non ſatis apte accommodetur, et laudat Valer. Flacc. III. 216, vbi plura irae a poetis expreſſae exempla congeſſit, quibus addi poſſunt Sil. Italic. V. 279 ſq. et XI. 218 ſq. Verum *rabidas venas ſuffundit ſanguine* et exquiſitius et Claudiani ingenio aptius puto, quam *venas ſuffundit ſanguine rabido* i. e. concitato. *Feruor* h. l. ira eſt, et *ſuffundit ſanguine* poſitum pro: implet ſanguine, vt os rubicundum et tumidum videatur, quale eſt iratorum.

v. 220. Senſus: non mutatum os tuum iram prodit, vt mutata coeli facies tempeſtatem.

v. 221. *expulſa ira*, ſine ira.

v. 223. *Inſtrepis*, frendes. *verbera*, flagella. *fremitu*, vt irati ſolent, voce aſpera.

v. 224. *fruitur poena*, qui ea infligenda delectatur, qui gaudet punire.

v. 225. *Vindictam legum praeſtare ſibi.* Senſus: is videtur vindictam, quae legibus debetur, ſuis affectibus praeſtare i. e. non leges vindicare ſed irae ſuae conſulere. cf. Senec. d. Ira I. 16. *quum viſcera felle Canduerint.* cf. Homer. Il. α. 103 ſq.

v. 226. *ſtimulis* ſc. irae. *nocendi prodigus*, nec finem nec modum in nocendo aliis noſcens.

v. 227. *ignarus cauſae.* Iracundia enim prohibet, quominus cauſam accurate perpendat, an digna ſit, ob quam tantopere iraſcatur et in innocentem ſaeuiat.

v. 230. *ſtudeant feritate timeri.* cf. Senec. de Clement. I. 24.

v. 231. *Addicto cenſu* i. e. publicatis bonis. *Addicere* proprie Praetoris eſſe, quum

Lene fluit Nilus, ſed cunctis amnibus exſtat
Vtilior, nullas confeſſus murmure vires.
Acrior ac rapidus tacitas praetermeat ingens
Danubius ripas. Eadem clementia ſani
Gurgitis immenſum diducit in oſtia Gangen.

tradi iubet aut rem aut hominem alteri, notum eſt.

v. 232. *Lene fluit Nilus.* Virgil. Aen. IX. 30 ſq. Lucan. X. 315 ſqq.

v. 233. *Vtilior.* cf. Tibull. I. 7. 21 ſqq. Copioſe de illo flumine diſputat Herodot. II. 19 ſeqq.

v. 234. *Acrior ac rapidus.* Haec Burmanno diſplicent, quum quia Danubius in clementiae exemplum h. l. profertur, tum quia *acrior, rapidus, ingens* cumulata non probat. Proponit *acrior at tractu,* quum in quibusdam ſcriptis, teſte Heinſio, inueniatur *tractas* et *tactas,* et quidem hoc ſenſu: acrior eſt Danubius Nilo, ſed quia ingens eſt et ſpatioſus, *tractu,* i. e. non rapiens, ſed licet incitato, aequali tamen tenore labens, praetermeat ripas innoxius. Neque ego receptam lectionem defenderim, meliorem tamen codd. inſpecti non ſuppeditant. Si coniecturae locus eſt, legerim *Acrior at placidus. Acrior* ſc. Nilo, *at placidus* non de toto flumine valet aut de toto eius alueo, ſed de iis partibus, quae ripis proximae ſunt, vbi omnia fere magna flumina lenius aquam trahere ſolent. Neque de ſuperiori parte Danubii, qua ſaxis et montibus coercetur, ſed de inferiori, qua per camporum planitiem fluit, ſermo eſſe videtur. Forſan hoc indicat *ingens. tacitas ripas* non bene explicat Burmannus per: quia non habent, quod querantur. Pertinet *tacitas* proprie ad aquam fluminis, quod ſine murmure ripas praeterlabitur. cf. Ovid. Faſt. III. 652. Lucan. X. 328 ſq. Sil. Italic. IV. 350. Stat. Silv. IV. 3. 90 ſq. Theb. III. 259. IV. 51. quae loca Heinſius excitauit. Recte indicat Burmannus, non obſtare Claudiano Valer. Flacc. VIII. 218 ſq. ibi enim barbaras et feroces gentes ad vtramque ripam intelligendas eſſe. At etiam VI. 329? Minime, ſed ibi de medio flumine ſermo eſſe poteſt. Senec. Nat. Q. III. 27. agit procul dubio de ſuperiori parte Danubii. Ceterum negari non poteſt, vni eidemque flumini naturas diuerſas a diuerſis poetis tribui interdum, quod multis exemplis Burmannus probauit ad Valer. Flacc. V. 180.

v. 235. 6. *ſani Gurgitis,* moderate fluentis. Inſaniam

Torrentes immane fremant, laſſisque minentur
Pontibus, inuoluant ſpumoſo vortice ſiluas.
Pax maiora decet. Peragit tranquilla poteſtas,
Quod violenta nequit, mandataque fortius vrget
Imperioſa quies. Idem praedurus iniquas
Accepiſſe preces: rurſus, quae digna petitu,

etiam fluuiis a poetis tribui notum eſt ex Virgil. Georg. I. 481 ſeq. Eclog. IX. 43. Quint. Calab. V. 369. *diducit* ſic Heinſ. quamquam in omnibus fere ſcriptis *deducit* legitur, quod eam ob rem Burmannus recepit, et quia, ſi *diducit* legatur, epith. *ſani* non ſatis conueniat huic flumini, quandoquidem et ſaeuus fluuius vno alueo fluens, quum diducatur in oſtia, placidior fieri debeat. Recte, rapiditas fluminis ita minuitur, verum in oſtiis ipſis; diductam autem aquam iamque in oſtiis defluentem non intelligi, indicare videtur *in oſtia.* Gangen ponit Noſter, vbi latiſſimus eſt, eſt autem latiſſimus, vbi in plura oſtia diuiditur. Virgil. Aen. IX. 30 ſq. *Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus Per tacitum Ganges.* Lucan. VIII. 227. *Gangen* vocat *rapidum.* cf. Curt. VIII. 9. 5 ſqq.

v. 237. *fremant* ab iratis ad fluuios translatum et vndas. *κῦμα βοάᾳ* Homer. Il. ξ. 394. *μεγάλα βρέμει.* Il. δ. 425. *μεγάλ' ἴαχε* Il. α. 482. *στόνῳ βρέμουσι δ' ἀμφιπλῆγες ἀκταὶ* Sophocl. Antig. v. 603. Haec et plura alia iam laudauit Ruperti ad Sil. Italic. III. 471. cf. Virgil. Aen. XI. 297 ſq. Valer. Flacc. VI. 329. Lucan. IV. 102. ibi v. Oudendorp. *laſſisque,* qui vix reſiſtunt vndis vrgentibus.

v. 238. *inuoluant.* Talem torrentem deſcribit Virgil. Aen. II. 305 ſqq.

v. 239. *Pax,* tranquillitas, ſtatus animi imperturbatus, ſi ad homines *pacem* referas. *maiora.* vt flumina alta et lata ita homines ſupra vulgus elatos rerumque publicarum principes. *tranquilla poteſtas peragit* cet. quum conſiderate omnia agere poſſit, res accurate ante perpendat, viresque ſuas conſilio prius inito accommodate adhibeat.

v. 240. *Quod violenta nequit,* ex cauſis, quae prioribus, quas adtulimus, contrariae ſunt. *mandata vrget,* iuſſa vt peragantur curat.

v. 241. *Imperioſa quies,* exactor operum tranquillus, ira non commotus. *praedurus,* difficilis.

Largiri facilis; nec, quae comitatur honores,
Ausa tuam leuiter tentare superbia mentem.
Frons priuata manet. Non se meruisse fatetur,
Qui creuisse putat; rigidi sed plena pudoris
Elucet grauitas fastu iucunda remoto.
Quae non seditio, quae non insania vulgi
Te viso lenita cadat? quae dissona ritu
Barbaries, medii quam non reuerentia frangat?
Vel quis non sitiens sermonis mella politi
Deserat Orpheos blanda testudine cantus?

v. 243. *quae* sc. superbia. *comitatur* pro: comitari solet.

v. 245. 7. *Frons priuata manet.* non superba est vt imperantis, sed modesta vt priuati. *Qui creuisse putat* sc. se honoribus, qui existimat, dignitatem suam honoribus delatis esse auctam, (is) *fatetur*, *se non meruisse* sc. honores. Alii legunt *nec se meruisse fatetur*, *qui* cet. quos Gesnerus secutus est. Hinc alius sensus potest elici minime absurdus, *nec fatetur* sc. vultu et incessu, *se meruisse* sc. honores is, *qui putat* se *creuisse*, honoribus auctum esse. Sed prius mihi magis placet. *rigidi pudoris*. *Rigidus pudor* idem videtur esse, quod *rigidum honestum* Lucan. II. 389. *Grauitas plena rigidi pudoris* illa est grauitas, quae ab acri pudoris sensu proficiscitur. *fastu iucunda remoto*. Heinsius praetulit *modesto*, quod Burmannus et Gesnerus retinuerunt. Heinsius illud explicat: aliquid temperati mediique inter fastum et modestiam. Patrocinatur huic lectioni, quod Claudianus verba, quorum potestates inter se contrariae sunt, iungere solet. Verum de eo agitur, quo grauitas illa iucunda fieri possit, non fit autem iucunda fastu modestia temperato, sed fastu omnino remoto. Ceterum cf. Sil. Italic. VIII. 610 sqq. et Saleium Bass. in carm. ad Pison. Poet. lat. min. T. IV. P. I. p. 253. v. 90 sqq.

v. 249. *Te viso* cet. Ante oculos fortasse habuit Virgil. Aen. I. 151 sq.

v. 250. *medii*, intercedentis et se interponentis. Barth. laudat Lucan. I. 100. supra V. 310. v. Ruperti ad Sil. Italic. XVI. 221.

v. 251. 2. *mella* i. e. dulcedinem. Sic Nestoris eloquentiam cum melle comparat Homer. Il. α. 249. quem imitatur Sil. Italic. XV. 455 seq. vbi v. Drakenbr. De versuum dulcedine eodem

Qualem te legimus teneri primordia mundi
Scribentem, aut partes animae per ſingula, talem
Cernimus, et ſimiles agnoſcit pagina mores.
Nec dilata tuis Auguſto iudice merces
Officiis. Illumque habitum, quo iungitur aulae
Curia, qui ſocio proceres cum principe nectit,
Quem quater ipſe gerit, perfecto detulit anno,
Depoſuitque ſuas te ſuccedente curules.

verbo vtitur Lucret. I. 946, qui verſus iterum occurrit IV. 21. *Deſerat Orpheos blanda teſtudine cantus.* Barthio locus ſuſpectus eſt, et mauult *Deferat*. Burmannus proponit *Orphea blandos teſtudine cantus*, quo tamen locus mollior reddi non videtur. Optime Heinſius ſenſum conſtituit: quis Orpheos cantus non deſerat auditor tui eloquii melle delinitus. Hoc ſane dicere vult, Mallii eloquentiam celeberrimi cuiusque poetae cantu dulciorem eſſe. Cicer. de Orat. II. 8. *Qui enim cantus moderatae orationis pronuntiatione dulcior inveniri poteſt? quod carmen artificioſa verborum concluſione aptius?*

v. 253. *teneri primordia mundi.* cf. ſupra 100 ſqq.

v. 254. *aut partes animae per ſingula.* Burmannus edd. priores, vt ait, ſecutus, mutauit diſtinctionem *aut partes animae: per ſingula talem.* Vellem adieciſſet, quidnam ſit *partes animae?* Sed *partes animae per ſingula* intelligi melius poteſt, eſt enim id, quod animae mundi peragendum eſt per ſingulas vniuerſi partes. Agitur de libro, quem Mallius de rerum natura cauſisque naturalibus conſcripſit.

v. 255. *talem Cernimus* cet. Ait in illo libro Mallium imaginem animi ſui tam accurate expreſſiſſe, vt ex illo agnoſci poſſit tamquam ex picta tabella. Suboriri autem poteſt quaeſtio, qua ratione fieri potuerit, vt in illo libro eiusmodi argumenti mores ſuos exprimeret? Forſan orationis aequabilitate, placida rerum perſcrutatione, aequitate in diiudicandis aliorum opinionibus cet.

v. 257. *illumque habitum,* trabeam conſularem cf. Symmach. Epiſt. V. 10. *quo iungitur aulae Curia,* quia hunc ſolum magiſtratum Principes quoque gerere ſolebant.

v. 259. *quater.* Anno conſulatum Mallii praecedente quartum conſulatum geſſit Honorius. Hoc quoque ex ſequentibus liquet. *perfecto anno,* vt Mallius eſſet Conſul ordinarius, non ſuffectus.

Creſcite virtutes, fecundaque floreat aetas
Ingeniis; patuit campus, certusque merenti
Stat fauor; ornatur propriis induſtria donis.
Surgite ſopitae, quas obruit ambitus, artes.
Nil licet inuidiae, Stilicho dum proſpicit orbi,
Sidereusque gener. Non hic violata curulis,
Turpia non Latios inceſtant nomina faſtos.
Fortibus haec conceſſa viris, ſolisque gerenda
Patribus, et Romae nunquam latura pudorem.
Nuntia votorum celeri iam Fama volatu

v. 261 ſqq. Mallii conſulatum, ait poeta, poſſe docere, ſuum virtuti honorem ſub Honorii imperio conſtare, illiusque viri exemplum alios debere excitare, vt ingenia exerceant, bonasque artes colant. *Creſcite.* Multi libri ſcripti habent *creſcant*, quod praeferunt quidam propter ſequens *floreat*. Verum illa modorum variatio vel apud Noſtrum haud infrequens eſt. cf. Burmann. ad Rutil. Itin. I. 155. Lucan. IV. 357. *fecundaque floreat aetas Ingeniis*. Sic Heinſius diſtingui iubet. Gesnerus et Burmannus cum Barthio poſt *aetas* ponunt (:) et *ingeniis* ad ſequentia trahunt. Perperam hoc, vt equidem ſentio. De *fecunda aetate* i. e. de prole numeroſa non agitur, ſed de *fecunda ingeniis aetate*. Sequitur iam argumentum, cur virtutes creſcant, cur efflореſcant ingenia: *patuit campus*, quo ſcilicet ingenia ſe exerceant.

v. 263. *propriis* i. e. ſuis, quae induſtriae ſoli debentur.

v. 264. *artes*, doctrinae ſtudia.

v. 265. *Stilicho* cf. infra XXII. 119 ſqq.

v. 266. *Sidereusque gener.* i. e. Honorius Auguſtus gener. *non hic*, in imperio Occidentis. *violata curulis.* Hoc in inuidiam dictum eſt aulae Orientalis, quandoquidem eodem anno Eutropius eunuchus conſul conſtitutus eſt Conſtantinopoli. Plura de hac re infra dicentur. Ceterum translata imperii ſede Roma Conſtantinopolim, quum duo tantum conſules eſſe poſſent, illud inſtituit Conſtantinus M. vt vnus Romae, alter Conſtantinopoli eſſet. *curulis* ſc. ſella, dignitas conſularis.

v. 268. *Fortibus viris. viri* opponuntur eunuchis. Huc ſpectat quoque v. 269 *patribus*.

v. 270 ſqq. Fama de Mallii conſulatu diuulgata Muſae ipſae ſe ad conſulatus initia

Mouerat Aonios audito Conſule lucos.
Concinuit felix Helicon, fluxitque Aganippe
Largior, et docti riſerunt floribus amnes.
Vranie redimita comas, qua ſaepe magiſtra
Mallius igniferos radio deſcripſerat axes,
Sic alias hortata Deas: Patimurne, ſorores,
Optato procul eſſe die? nec limina noſtri
Conſulis, et ſemper dilectas viſimus aedes?
Notior eſt Helicone domus. Geſtare curules,

celebranda accingunt, praeſertim Vrania, quam Mallius, aſtronomiae deditus, praecipue coluit, ſorores exhortatur ad ludos conſulares exornandos. *votorum*, eorum, quae omnes vouerant, conſulatus Mallii.

v. 271. *Aonios*, ſupra V. 418. Muſae intelligendae ſunt.

v. 272. *felix Helicon*, laetus, quod Muſarum cultori conſulatus obtigerit. cf. 276 ſeq.

v. 273. *Largior*, forſan, vt largiores hauſtus Muſis atque poetis praeberet. *docti*, qui doctos faciunt. v. ad Perſii prolog. *riſerunt* v. Heinſ. ad Ovid. Met. XV. 205.

v. 274. *Vranie.* Ex Schol. ad Apollon. Rhod. III. 1. notum eſt, Vraniam aſtronomiae inuentricem haberi, cui arti quum Mallius praecipue ſtuderet (v. ſupra 126 ſqq.) non ſine cauſa Claudianus huic Muſae partes demandauit reliquas ſorores excitandi ad ludos conſulares exornandos.

v. 275. *igniferos axes* v. ad I. 243. *radio* ſupra v. 126. cf. Heyne ad Virgil. Eclog. III. 41. et Aen. VI. 850 ſq.

v. 277. *procul eſſe* i. e. non adeſſe Mallio conſulatum ineunti.

v. 279. *Notior eſt Helicone domus.* Hunc verſum ex optimis manuſcrpp. reſtituit Heinſius aſſumta coniectura Gaſparis Gevartii, qui pro *Stilichone*, vt in Mſſ. legebatur, *Helicone* ſcribendum cenſuit in epiſtola ad Heinſium (Syntagma epiſt. DD. VV. T. II. p. 471.). *geſtare curules.* Gronov. in Diatrib. Stat. c. 36. purpureum amictum ſiue praetextam explicat. Recte Burmannus ait, Vraniam hic velle, ſe cum ſororibus geſtare ſellam curulem humeris ſuis et manibus faſces. cf. ſupra VIII. 13 ſeq. Eo tempore conſules lectica ſeu δίφρῳ κατασπέγῳ geſtabantur iuuenum humeris. v. nott. ad Sidon. Apollin. epiſt. VIII. 8. et carm. II. 208.

Et faſces ſubiiſſe libet. Miracula plebi
Colligite, et claris nomen celebrate theatris.
Tu Iovis aequorei ſubmerſam fluctibus aulam
Oratum volucres, Erato, iam perge quadrigas,
A quibus haud vnquam palmam rapturus Arion.
Illuſtret Circum ſonipes, quicunque ſuperbo
Perſtrepit hinnitu Baetin, qui ſplendida potat
Stagna Tagi, madidoque iubas adſpergitur auro.

v. 280. *miracula*, quaecunque plebs ſtupet. infra XXIV. 124 et 354. Symmach. Epiſt. X. 17.

v. 281. *et claris nomen celebrate theatris.* Miraculis illis colligendis ſpectatorum et auditorum fauorem conciliate conſuli, vt theatra nomine eius perſonent. Huc non pertinere puto Horat. od. I. 20. 3 ſqq. quem locum Barthius citat. Compara XXIV. 284 ſeqq. Conſules enim edebant ludos Circenſes tanto ſaepe ſumtu, vt ampliſſima patrimonia in illis conſumerent. Lactant. Inſtit. VI. 11. 22 ſq. Vopiſc. in Aurel. cap. 15. Ad ea, quae his ludis erant neceſſaria, comparanda Vrania reliquas ſorores in diuerſas orbis terrarum partes mittit. *claris theatris.* Geſnerus interpretatur: reſonantibus et illuſtribus. *Clara* autem poſſunt quoque eſſe theatra miraculis illis comparandis inſignia.

v. 282. *Iovis aequorei*, Neptuni. cf. X. 176.

v. 283. *volucres quadrigas.* Ludi Circenſes in honorem Conſi, qui deinde cum Neptuno equeſtri confuſus eſt, celebrabantur. Liv. I. 9. Dionyſ. Halicarn. II. 31. Ipſe Neptunus quoque equum produxiſſe dicitur. v. n. ad V. 197. Inde non mirum eſt, Vraniam ad Neptunum ſororem mittere quadrigas petitum. cf. Coripp. in laud. Iuſt. I. 314 ſqq.

v. 284. *Arion* v. n. ad VIII. 553. Equi generoſiores et praeſtantiores recentiori etiam tempore ſuis nominibus erant inſigniti. v. Hemſterh. et alios ad Lucian. Nigrin. 29. T. I. pag. 68 ſeq. ed. Reiz.

v. 286. *Baetin* v. ſupra ad XII. 31. Magna cura hi equi curules alebantur. v. Iani ad Horat. od. II. 16. 34. Optimi tunc temporis ex Hiſpania arceſſebantur. Symmach. Epiſt. IV. 64. VII. 82. *ſplendida* propter aurum, quod deuehere flumen dicebatur.

v. 287. *madidoque iubas adſpergitur auro*, dum aqua Tagi aurifera abluitur. Quid Geſnerus ſibi velit neſcio, dicit enim: ramenta auri potata emicant per iubas.

Calliope, liquidas Alciden poſce palaeſtras.
Cuncta Palaemoniis manus explorata coronis
Adſit, et Eleo pubes laudata Tonanti.
Tu iuga Taygeti, frondoſaque Maenala, Clio,
I Triviae ſupplex. Non aſpernata rogantem
Amphitheatrali faueat Latonia pompae.

v. 288. *liquidas palaeſtras* i. e. palaeſtritas lubricos a perpetua vnctione. Palaeſtritae autem apud Romanos inter ſeruos artifices numerabantur. Pignor. de Seruis p. 174. qui laudat Martial. VI. 39. 8 ſeq. Vlpian. lib. XVIII. de Vſufr. H. l. homines intelliguntur in hac arte exercitati. *Alciden.* Hercules Athletarum deus erat, vnde eius aedes vulgo in amphitheatris erant exſtructae. Vitruv. I. 7. Lipſ. Saturn. II. 23. Etiam in gymnaſiis Herculis, Mercurii et Amoris ſtatuae erant. Gladiatores rude donati arma ſua figebant ad Herculis aedem Horat. Epiſt. I. 1. 4. Illius palaeſtrae, quae decentem ſtatum motumque corpori conciliat, Mercurium *ἀγώνιον* inuentorem fuiſſe narrant. Iani ad Horat. Od. I. 10. 2 ſq. Claverius putare videtur, Herculis ideo mentionem eſſe factam, quia aedes eius in altera parte Circi Flaminii erat, laudat enim Ovid. Faſt. VI. 209.

v. 289. *Cuncta Palaemoniis manus explorata coronis.* i. e. omnes victores in ludis Iſthmicis. *Palaemoniis.* Siſyphus, Corinthi rex, ludos Iſthmicos in honorem Palaemonis ſeu Melicertae, quocum Ino mater metu Athamantis mariti in mare ſe proiecerat, inſtituiſſe traditur. Pauſan. in fin. Attic. et init. Corinth. Stat. Theb. VI. 10 ſqq. ibi v. Barth. *Palaemoniis* igitur *coronis* victoriae deſignantur in ludis Iſthmicis reportatae.

v. 290. *Eleo Tonanti*, Iovi Olympio, ad cuius templum in Elide celeberrimum ludi Olympici agebantur. Omnes igitur conuenire vult Vrania, quicunque in ludis Olympicis et Iſthmicis roboris et dexteritatis praemia nacti eſſent.

v. 291. *Taygeti.* Laconiae mons *Taygetus*, *Maenala* Arcadiae, venatibus vterque ſacer *Triviae*, Dianae ſeu Latoniae. X. 236.

v. 293. *pompae*, ſplendori, magnificentiae. *faueat* ſcil. praebendo venatores exercitatos et feras inuſitatae formae et magnitudinis.

Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum
Arte ligent, certoque premant venabula nisu.
Ipsa truces fetus, captiuaque ducat ab antris
Prodigia, et caedis sitientem differat arcum.
Conueniant vrsi, magna quos mole rudentes
Torva Lycaoniis Helice miretur ab astris;
Perfossique ruant, populo pallente, leones,

v. 294. 5. *qui colla ferarum Arte ligent* i. e. elidant fauces ferarum iniectis manibus aut circumiectis brachiis summa corporis agilitate, vt earum vngues dentesue euitent. cf. Gronov. ad Stat. Silv. cap. 25. Barthius laudat Cassiodor. Epist. V. 42. *premant venabula* i. e. firmiter tenent manu compressa. v. Oudendorp. ad Lucan. IV. 706. Burmann. ad eundem VII. 562, qui laudat Stat. Theb. IV. 323. *certo nisu* pertinet ad statum venatoris, quo obnixus stabili gradu impetum ferae excipit, ne ab irruente prosternatur.

v. 297. *Prodigia*, genera bestiarum inusitata ob immanitatem et formam. *differat arcum*, non vtatur arcu, ne interficiat belluas sed viuas captet.

v. 298. *rudentes*. *Rudere*, asinorum proprium, sed etiam leones rudere dici et boves monstrant loca ab Heinsio laudata ad Virgil. Georg. III. 374. Aen. VII. 16. qui illud etiam Caco tribuit Aen. VIII. 248. Burmannus existimat, hoc non conuenire *magnae moli*, proponit itaque *furentes* aut *ruentes*, si versu sequenti pro *ruant* legatur *cadant* solemni mutatione. Equidem non mutandum puto *rudentes*, *rudendo* enim conuertunt *Helicen* in se, additumque *magna mole* vim rudendi auget, quum a maioribus bestiis maior etiam sonitus edi soleat.

v. 299. *Torva Helice* est Vrsa maior, celebre borealis coeli signum. Valer. Flacc. I. 18. Manil. I. 294 sqq. *Lycaoniae astrae*, sunt illae astrae in Vrsa maiore, in quam Callisto Lycaonis filia mutata est. Fabulam narrat Ovid. Met. II. 401 sqq. Quaerendum igitur, quid sibi velit poeta? Hoc nempe. Distinguit Vrsam ipsam a stellis, quae locum tantum Vrsae indicant, et cum ipsa signi illius figura, quam phantasia pictam coelo collocat, praeter locum nihil habent commune.

v. 300. *Perfossique ruant*. Gesnerus explicat: vulnerati sed in furorem potius concitati a vulnere quam debilitati. Hoc facit, vt *populo*

Quales Mygdonio curru frenare Cybebe
Optet, et Herculei malint fregiſſe lacerti.
Obuia fulminei properent ad vulnera pardi
Semine permixto geniti, quum forte leaenae
Nobiliorem vterum viridis corrupit adulter;
Hi maculis patres referunt, et robore matres.
Quidquid monſtriferis nutrit Gaetulia campis,
Alpina quidquid tegitur niue, Gallica quidquid
Silva timet, iaceat. Largo diteſcat arena

pallente intelligi poſſit. Metuere nempe ait populum, ne fera, furore ob vulnus inflictum percita, clathra oppoſita perrumpat. Populus autem, dum ſpectat, venatori timet, qui vulnus ferae infligit. *ruant* cum Burmanno interpretor: cadant, accommodata eſt illa vox ad magnam beſtiae molem, quae corruit. cf. infra XVIII. 505. XXI. 189 et 373.

v. 301. *Mygdonio.* Teſte Strabone (VII. p. 295. et XII. 575.) Mygdones fuere antiqua Thraciae gens, quae Europa relicta Aſiae et quidem Phrygiae partem occupauit. Inde Mygdones et Phryges ſaepe commutantur. *Mygdonio* igitur pro: Phrygio poſitum eſt. cf. ſupra XV. 119.

v. 302. *Herculei lacerti* v. ad III. 285.

v. 303. *fulminei. Fulminea* dicuntur a poetis, quaecunque fulminis inſtar cum impetu irruunt. Multa huiusce rei exempla collegit Ruperti ad Sil. Italic. I. 421. et Gierig ad Ovid. Met. X. 550. *obuia ad vulnera* i. e. in tela obuia, vulnera factura. Sed illud magis poeticum eſt. v. Heyne ad Virgil. Aen. II. 529. Sic quoque Sil. Italic. I. 397. II. 91. V. 251.

v. 305. *viridis adulter,* pardus. Gratii Cyneg. 164 ſeqq. cf. XXIV. 345. χλωρὸς. Deſcriptio haec leonis non iubati ex pardo et leaena geniti, quem, vt obſeruat Gesnerus, Conſtantini aetate Leopardum dicere coeperunt. cf. Plin. H. N. VIII. 15.

v. 306. *Hi maculis.* Heinſius legendum putat *Qui maculis,* quod ſane explicationem molliorem facere videtur.

v. 307. *Getulia* pars Africae pro Africa ipſa. Plin. l. c. *In hac inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris multiformes animalium partus. Vnde etiam vulgare Graeciae dictum, ſemper aliquid noui Africam adferre.*

v. 309. *diteſcat,* abundet.

Sanguine; conſumant totos ſpectacula montes.
Nec molles egeant nota dulcedine ludi.
Qui laetis riſum ſalibus mouiſſe facetus,
Qui nutu manibusque loquax; cui tibia flatu,
Cui plectro pulſanda chelys, qui pulpita ſocco
Perſonat, aut alte graditur maiore cothurno;
Et qui magna leui detrudens murmura tactu,

v. 310. *totos montes*, omnes feras in illis captas.

v. 311. *molles ludi.* Qui enim nunc recenſentur ludi, opponuntur illis ludis gladiatoriis et venationibus duris et terribilibus. *nota dulcedine*, iis, quae maxime homines tenent, quibus potiſſimum oblectantur.

v. 312. *Qui laetis riſum* cet. Barthius minus recte pantomimos intelligit, ſunt potius ludiones dicteria iacientes, et Atellanis fabulis ſimile aliquid agentes, quibus id tantum propoſitum eſt, vt ſpectatorum riſus captent.

v. 313. *Qui nutu manibusque loquax.* Pantomimus deſcribitur. v. n. ad Perſ. V. 123.

v. 314. 5. *qui pulpita ſocco Perſonat* cet. Comoedus et tragoedus intelligitur, quorum alter, vt notum eſt, ſoccis alter cothurnis indutus erat.

v. 316-9. Deſcribitur inſtrumentum muſicum, quod organon hydraulicum vocabant, noſtris organis pneumaticis haud abſimile, niſi quod, vt in his per vtres ventus compreſſus in fiſtulas compellitur, variosque ſonos efficit, ſic in illis per aquam machinatione aliqua ventus excitabatur. Inuentorem huius inſtrumenti omnes fere Cteſibium Alexandrinum, tonſoris filium, nominant. Vitruv. IX. 9. Athenaeus IV. 23. Plin. H. N. VII. cap. 37. Burmannus in notis ad Petron. 36. numos profert, in quibus externa ſpecies huius organi hydraulici viſitur, tibiaeque ſeu fiſtulae adparent. Hos numos erudite explicuit Ioannes Triſtanus in Hiſtoria Imperatorum ex numis illuſtrata T. I. p. 218. Quae leguntur apud antiquos de hoc inſtrumento collegerunt Geſnerus in Chreſtomat. Plin. 47. 12. p. 403. Wernsdorf in praefatione ad Publii Optatiani Organon. in Poet. lat. min. T. II. pag. 394 ſq. qui multa de hoc inſtrumento docte diſputat. His liceat mihi pauca addere. Vitruvii deſcriptio huius organi hydraulici (X. 13.) perquam obſcura eſt et manca, magisque ad organon pneumaticum pertinere videtur, quam

Innumeras voces ſegetis moderatur aenae,

ad hydraulicum. Nam vno tantum loco aquae mentio fit, atque ita, vt plane neſcias, quem in vſum adhibeatur, et quam vim habeat ad ſonum efficiendum. Ventus viribus collectus in arculam ventoſam (*Windlade*) compellitur, vnde fiſtulas implet. Kircherus et Voſſius (ille in Muſurgo T. II. p. 310, hic in libello de poemat. cantu et virtute rhythmi p. 99. germanice conuerſo in *Sammlung vermiſchter Schriften zur Beförderung der ſchönen Wiſſenſchaften und freyen Künſte* T. I. p. 167 ſqq.) ad Vitruvii rationem delineationem huius inſtrumenti dederunt inter ſe diuerſam, dum vtraque Vitruvii explicationi ſatis accommodata videtur. Hoc inter ſe commune habent, quod aquam adhibent, ita tamen, vt ea etiam carere potuiſſent, quandoquidem eius nullus fere eſt vſus. Vterque omnia vento peragit viribus collecto et condenſato. In omnibus autem locis, quae apud veteres de hoc inſtrumento occurrunt, ſi vnum Vitruvium excipias, aquae partes maximae ſunt, cuius concitatione ventus et excitatur et in fiſtulas compellitur. Rationem autem, qua id fieri potuerit, interpretes vel omnino non attigerunt, vel fruſtra in explicanda illa laborarunt, quam tamen niſi prius ad liquidum perduxeris, in omni de organo hydraulico diſputatione tempus et otium fruſtra conſumetur. Ad hunc locum intelligendum ſufficit notaſſe, fiſtulas ſeu cicutas, quae vento impletae ſonum efficiebant, vt in noſtris organis pneumaticis, arcae, qua ventus collectus continebatur, fuiſſe infixas ita, vt earum epiſtomia pro arbitrio et claudi poſſent et aperiri. Claudebantur autem pinnarum ſeu plectrorum ope, quibus digito depreſſis aperiebantur ventumque recipiebant. Haec colligi poſſunt ex verbis Vitruvii X. 13. *Hydraulica dicta, quod vento, qui aquae motu creatur, inflata perſonat. Motione vectium vehementiore ſpiritus frequens compreſſus epiſtomiorum aperturis influit et replet anima canales. Cum pinnae manibus tactae propellunt et reducunt continenter regulas, multiplicibus modulorum varietatibus ſonantes excitant voces.* Hinc explicari poteſt *leni tactu* ſc. digitorum, quo pinnae ſeu plectra depreſſa cicutarum epiſtomia aperiunt. *detrudens magna murmura.* Pſeudo-Hieronymus in epiſtola ad Dardanum, cuius locum profert Barthius, ait, ſonos illos per mille

Intonet erranti digito, penitusque trabali
Vecte laborantes in carmina concitet vndas.
Vel qui more auium ſeſe iaculantur in auras,
Corporaque aedificant celeri creſcentia nexu;

paſſuum ſpatia et amplius audiri. Loquitur autem procul dubio de organo pneumatico. v. 317. *innumeras voces moderatur.* Sic exiſtimo legendum, non *moderatus*, hi duo enim verſus inferviunt periphraſi hydraulae i. e. artificis, qui illo organo canebat. *moderatur*, regit, *innumeras voces*, dum multiplices modorum et vocum varietates ad conſilium ſuum et concentum accommodate elicit. *ſegetis aenae* fiſtularum ſeu cicutarum Publil. Org. Poet. lat. Min. T. II. p. 406. v. 41 ſq. *Perque modos gradibus ſurget ſecunda ſonoris Aere cauo et tereti calamis creſcentibus aucta.* v. 318. *Intonet erranti digito.* Haec et numerus prioris verſus egregie ad ſenſum pingunt leuem et plectra percurrentem digitorum motum. *penitus.* Barthius *pedibus* legit et Dempſterus in Etruria regali III. 60. notante Burmanno. Ipſi Heinſio *penitus* otioſum et ſuperuacuum videtur. Eſt autem hoc pro: intus poſitum et pertinet ad *laborantes.* Athenaeus l. c. *δινουμένων ἀξόνων διὰ τοῦ ὀργάνου* et Vitruvius l. c. ait, aquam agitari per axes torno ſubactos. *Pedibus* Gesnero quoque placet, quibus, vt ait, vrgendo aquae receptacula aut folles adeo ſibi miniſtrare aëra ipſe organoedus in minoribus organis poteſt. Sed, quum *vecte trabali* aqua concitaretur, neceſſe eſt hac ratione, vt ipſum vectem pedibus moueret. Verum, quum tota machinae ratio, praeſertim quae ad aquam concitandam pertineret, vt venti moti et compreſſi tanta cum vehementia per epiſtomia in fiſtulas irrumperent, ignoretur, pro certo nihil diſputari poteſt. v. 319. *laborantes vndas*, vecte motas, *in carmina concitet*, faciat vt pellatur ventus aquis motis in fiſtulas ſeu cicutas.

v. 320. Gesnerus petauriſtas intelligit cf. Manil. Aſtron. V. 438 ſq. et interpp. ad Iuvenal. XIV. 265 ſeqq. Barthius ſaltatores et funambulos, laudatque Aduerſ. V. 19. Verum *iaculantur ſe* (ſic enim lego pro: *iaculentur*) non tam de iis, qui petauro rapiuntur, aut per funes tenſos incedunt, quam de ſalientibus, vel ſaltu vehementi in ſublime ſe iaculantibus, dici poteſt. Videtur quoque ad ſequentia pertinere.

v. 321. *Corporaque aedificant* (alii *aedificent*): Ges-

Quorum compositam puer amentatus in arcem
Emicet, et, vinctus plantae vel cruribus haerens,
Pendula librato figat vestigia saltu.

nerus pegmata intelligit fortasse Senec. epist. 88. inductus, quem locum iam Claverius innuit. Sed pegmatis mentio fit infra 325 sq. Intelligo homines mira dexteritate alios super alios salientes, pedibusque humeris aliorum insistentes, vt vel trianguli vel pyramidis figuram referant, in cuius apicem, quae h. l. *arx* vocetur, puer euadat. Ita hunc locum inuenio iam a Scaligero explicatum ad Manil. V. 439. p. 405. quem Burmannus secutus esse videtur cf. Barth. h. l. et Bulengerum de Theatro l. 36. Thesaur. antiq. Roman. IX. p. 895. *celeri nexu* brachiorum fortasse, quae conserebant, vt totum corporum aedificium veluti compagibus vinctis cohaereret.

v. 322. *puer amentatus.* *Amentum* proprie lorum est hastarum et iaculorum, cuius ope maiori cum vi vibrabantur. cf. Lips. Poliorc. IV. 5. Barth. ad Stat. Theb. IV. 153. Inde *amentare* interdum ponitur pro: accelerare Sil. Italic. XIV. 422. et IX. 508 seqq. et *amentatus* potest esse acceleratus. Gesnerus interpretatur: puer qui, vt hasta amenti ope torquetur, ita ipse funibus quibusdam e seta equina vel alioquin tenuibus et visum facile fugientibus, subito raptatur in altum, vt saltum fecisse aut volare videatur. Nititur Iuvenal. IV. 122. *Amentatus* potest quoque esse petauro excussus, quo saltus pueri adiuuebatur. Ad liquidum res vix perduci poterit, quum machinae illae ipsaeque artes nobis plane incognitae sint, lubricumque sit, ex iis, quae nunc visuntur, illa vetera velle explicare. *compositam in arcem,* in apicem aedificii ab hominibus aliis aliorum humeris insistentibus constructi.

v. 323. *Emicet, et vinctus plantae* cet. Hunc versum omnes, quos inspicere potui, interpretes, obscurum esse fatentur et corruptum. Gesnerus quidem confirmat, se pulchre versum intelligere, si legi liceat: *vinctu.* Narrat enim se vidisse mulierem funambulam casum ad spectantium terrorem simulantem, sed sudarii nodo alteri popliti alligato, cui vncus e metallo innexus forte fuisset, funi adhaerescentem. Quod, quamquam per se probari possit, huic loco conuenire non videtur. Primum enim *vel cruribus* explicatio fit frigidissima, deinde nihil est, quod funambuli

Mobile ponderibus deſcendat pegma reductis,

mentionem nobis faciat. Burmannus proponit *et vinclis plantae vel cruribus haerens* eodem ſenſu, quem Gesnerus conſtituit. Intelligit nempe funambulum non per funem extentum ambulantem, ſed in fune ex vtraque parte ſuſpenſo et laxiore varios motus et ſaltus dantem, et in hunc funem non per ſcalas ſed per arcem illam corporibus aedificatam enitentem. Totus verſus mihi ſuſpectus eſt, quum, quia, quomodocunque eum interpreteris medicina critica liberius etiam adhibita, ſenſum languidiorem efficit, tum quia, reiecto illo, non ſolum nihil ad plenam ſententiam deſideratur, ſed etiam totus locus pulcherrimus fit. *Quorum compoſitam puer amentatus in arcem Pendula librato figat veſtigia ſaltu. Saltu figat veſtigia* ornate pro: inſiliat. *pendula*, ſuſpenſa, vt ſunt eorum, qui in tenui faſtigio alterutro pede nitentes per aequilibrium ſe ſuſtinent. *librato* vel ipſum libramentum ſeu aequilibrium notat, vel explicat prius *amentatus*, vt *ſaltu librato* ſit: ſaltu petauro adiuto. Verſus hic, qui mihi ſuſpectus videtur, veſtigia ſeruat fontis, vnde fortaſſe natus eſt, nempe ex interpretatione *τοῦ amentatus* et *τοῦ ſaltu figat veſtigia*.

v. 325. *Mobile deſcendat pegma.* Pegmatis propriam vim cognoſces ex Gesneri theſauro. Hoc loco ea pegmata intelliguntur, quorum vſus erat in theatris. Atque hae videntur fuiſſe contignationes ſeu contabulationes diuerſiſſima ratione ſed ſemper certo conſilio compoſitae, vt ſimilitudinem alicuius rei referrent vel montis, vel aedificii, vel turris cet. machinis quibusdam inſtructae, quarum ope ſponte in ſublime creſcerent, aut ſubito deſiderent aut in aliam formam ex inopinato mutarentur. Equidem arbitror, illa aut eadem fuiſſe aut ſaltem ſimilia noſtris machinationibus in canticis theatralibus (vulgo *Opern*). Quamobrem ii egregie falluntur, qui omnia veterum ſcriptorum loca, in quibus pegmatis mentio fit, ad certam rationem reuocare ſtudent cf. Bulenger. de Theatro I. 36. de Venatione 34. Lipſ. de Amphitheatro c. 22. v. T. IX. Theſaur. antiq. Rom. et praeterea Scalig. ad Manil. V. 439 ſeqq. Ex illis tamen compilationibus ad rei, de qua agitur, naturam accuratius cognoſcendam parum aut nihil diſci poteſt. Locus claſſicus

Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua flammas
Scena rotet. Varios effingat Mulciber orbes
Per tabulas impune vagus, pictaeque citato
Ludant igne trabes, et non permiſſa morari

eſt Senec. epiſt. 89. vbi de genere vniuerſo pegmatum ſermo eſt. Relictis virorum doctorum de hac re diſputationibus videamus potius, quid ex verbis Claudiani poſſit elici. *Pegma* vocatur *mobile*, quia machinatione aliqua ſpectatoribus occulta et moueri et mutari poterat. Vna ratio, qua id fieri potuerit, ſuppeditatur *reductis ponderibus*, quibus ſublatis (*reductis*) neceſſe erat pegma deſcendere. Pro *deſcendat* mauult Heinſius *diſcedat*, probat etiam Lipſii lectionem *deſidat* (de Amphith. c. 22. in Theſaur. A. R. T. IX. p. 1316. Lipſius proponit *deſedit*) Cauſam tamen nullam video, cur a recepta lectione recedas.

v. 326. 7. *Scena ardua rotet flammas ſpargentes in chori ſpeciem. Scena ardua* ad ipſum pegma pertinere videtur. Pegma h. l. aedificium videtur fuiſſe turribus ornatum, quod ſubito, quaſi terrae motu, deſederit, flammisque ex hiatu erumpentibus inuolutum ſit. Flammae autem circulis impoſitae ex oleis aut ſpiritibus accenſis erant, qui circuli, quum rapide torquerentur, flamma vbique per tabulata ſerpere videbatur, ligna tamen accendere non poterat, quia rotatione ipſa auocabatur, vt eius apices ſemper extrorſum neceſſario vergerent, ſpectatoribus autem ardentis aedificii ſpeciem praeberent. Ardentium circulorum mentio fit apud Manil. V. 437. et Petron. 53. Magna cautio adhibenda erat, ne pegma aut tota ſcena conflagraret Vopiſc. in Carino c. 19. *ſpargentes* ſc. ſe. abſolute h. l. vt ſaepe tranſitiua apud poetas intranſitiue adhibentur. Heinſio illud h. l. non placuit, proponitque *parcentes* monente Gronovio vt notat Burmannus v. Syllog. epiſt. VV. DD. T. III. epiſt. 161. Negari nequit, et ſic poetam ſcribere potuiſſe. Burmannus negat, *ardua* cum *ſcena* iungendum eſſe, et quia non habet praeterea, quo illud referat, corrigit *arida*, iungitque *parcentes arida*. Quae mutatio mihi quidem frigida videtur. *in chori ſpeciem* rotationem pingit. *varios orbes*, Fuerunt itaque plures circuli ardentes.

v. 328. *impune* h. l. actiue.

v. 329. *Ludant igne trabes*, dum adpetuntur flammis ſed non accenduntur.

Ee

Fida per innocuas errent incendia turres.
Lasciuae subito confligant aequore lembi,
Stagnaque remigibus spument immissa canoris.
Consul per populos, idemque grauissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus in aeuum
Procedat, libris pariter fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti

v. 330. *fida incendia*, quae, quod ab iis exspectauerant pegmatis artifices, tabulatis parcunt. *innocuas* h. l. passiue.

v. 331. 2. Describitur nauale proelium non in lacu manu facto, quem Naumachiam vocabant, sed in amphitheatro aquis subito immissis. Huiusmodi pugnas nauales et Nero et Domitianus edidisse dicuntur Xiphilin. LXVII. pag. 762 D. etiam Titus Xiphilin. LXVI. p. 757 B. cf. Onuphr. Panvin. de ludis Circens. II. 11. T. IX. antiq. Rom. *lembi*, parui nauigii genus, dicuntur *lasciuae* ob agiles motus, quibus inuicem se adpetebant. Ludebant enim proelia. Ovid. Trist. II. 330. *subito aequore* sequenti versu explicatur per *stagna immissa*. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 101. *remigibus canoris*, qui ad cantus rhythmum aquam remis pulsabant. *immissa* contra Barthii lectionem *euersa* non tam exemplis ab Heinsio adlatis defenditur, quam ex ratione Claudiana fere perpetua, qua semel dicta alio modo enunciata repetere solet, vt posterius explicationi prioris inseruiat. vt infra 335.

v. 333 – 5. Ordo verborum: *Consul idemque grauissimus auctor eloquii subnixus duplici vita in aeuum procedat.* Duplici ratione praedicit Mallii immortalitatem, primum: fasti consulis nomen posteris tradent, deinde: scripta ob praestantiam numquam interitura nomen eius propagabunt. *grauissimus auctor eloquii* ad vniuersum eloquentiae genus pertinet, praecipueque eam eloquentiam spectat, quam in scriptis explicauit Mallius. *subnixus duplici vita. Subnixus* idem interdum est, quod fretus, saltem hanc mihi vim videtur habere apud Virgil. Aen. III. 402. *Parua Philoctetae subnixa Petelia muro.* Recte Burmannus sub *duplici vita* et priuatam vitam intelligit literis et studiis dicatam et publicam in honoribus actam, vtraque Mallius immortalitate se commendauit. *per populos* idem puto esse, quam id,

Filius, et coeptis ne deſit faſcibus heres.
Decurrat trabeata domus, tradatque ſecures
Mutua poſteritas, ſeruatoque ordine fati
Mallia continuo numeretur Conſule proles.

quo vtitur Virgil. Georg. III. 9. *per ora virum volitare*. Indicat gloriam Mallii omnibus populis notam. Pro *procedat*, ſi libri ſcripti concederent, mallem *procedit*, de immortalitate Mallii certa ſermo eſſe debet, non de ea, quam poeta et vota publica ei adprecantur. *in aeuum* v. quae collegit Ruperti ad Sil. Italic. II. 511. Prudent. in Symmach. I. 153. et II. 167. *aeuum* ſaepe aeternitatem ſignificat. Symmach. Epiſt. IX. 104. *libris pariter faſtisque legendus*, cf. not. ad v. 332.

v. 337. *coeptis faſcibus* ſignificat conſularem dignitatem genti a Mallio Theodoro primo illatam.

v. 338. *Decurrat trabeata domus*. *Decurrere* de tempore et de eius partibus, aetate cet. dicitur. Sil. Italic. XV. 47. Prudent. Cathemer. II. 101, ſimulque continuitatem motus indicat. H. l. translatum eſt ad id, quod cum tempore procedit, ad domum Mallii. Senſus: conſularis dignitas domo tuae perpetua ſit.

v. 339. *mutua* pro: mutuo, per vices. *ſeruato ordine fati* vt filii ſuccedant patribus, ita patres ſemper tradant conſulatum filiis. v. Heinſ. et Burmann. ad Ovid. Heroid. I. 101. illud enim indicat *ſeruato ordine fati*.

v. 340. Explicatio prioris eſt τοῦ *Decurrat trabeata domus*. *perpetuo conſule* ita vt in ſerie cognationis deſcendente neminem conſulatus praetereat.

XVIII.

CL. CLAVDIANI IN EVTROPIVM LIBER I.

ARGVMENTVM.

Eutropium, incipit poeta, monſtrum eſſe omnibus diris et portentis maius. v. 1—8. *Pontifices explorent, quam rerum conuerſionem portendat conſul eunuchus, quibus piaculis monſtrum procuretur? Sanguine ipſius conſulis opus eſſe.* v 9—23. *Fortunam accuſat, quae tam atrociter rebus humanis illudat. Quod ſi ſeruum conſulem facere decreuiſſet, virum ſaltem dare debuiſſet, vnius domini ſeruum.* v. 24—31. *Eutropii dominos innumerabiles fuiſſe, quum eos, dum vendi poſſet, frequenter mutarit, quumque emtores pretii ſemper poenituerit; aetate confectum atque obſoletum, quum vendi amplius nequiret, dono inuitis eſſe obtruſum.* v. 32—41. *Malo reipublicae Eutropius puer paruulus exſectus eſt, etenim ſi vir manſiſſet, adhuc ſeruiret.* v. 42—57. *Venditus tunc libidini inſeruit Ptolemaei militis, qui faſtiditum tandem grauiterque de ſorte ſua querentem Arinthaeo donat.* v. 58—77. *Flore aetatis amiſſo leno fit callidiſſimus atque in corrumpendis vxoribus exercitatiſſimus.* v. 78—89. *Nihilominus tamen ſaepe ſaeuitiam domini expertus genero eius nutritor puellae datur, cui diu eunuchi officia praeſtat.* v. 90—109. *Rugis tandem obſitus, foedus adſpectu et ad quaecunque miniſteria ineptus, vt canis ſcabioſus a paſtore, domo extruſus libertatem nactus eſt.* v. 110—137. *Ab omnibus deinde neglectus variis artibus fortunaque adiuuante perfecit, vt inter famulos Palatii reciperetur.* v. 138—150. *Cuius primo conſeruos puduit, is tandem ad ſummos honores peruenit Orientis imperii exitio.* v 151—156. *Verum enim vero malum conſilium auctori ſemper nocet; hoc Buſiris, hoc tauri Siculi tyranni artifex teſtatur, hoc confirmat Eutropius eos opprimens, a quibus promotus eſt.* v. 157—180 *Humili loco natus, quando imperio potitur, ſaeuire ſolet; terribilior ſeruus eſt, quum imperat; eunuchus quando rerum ſummae praeeſt, omnes crudelitate longe ſuperat.* v. 181—191. *Libidine exſtincta auaritia vigere coepit, omniaque eunucho erant venalia* v. 192—209. *quaſi omnes terrae imperio Romano idcirco fuiſſent ſubiectae, vt auri cupiditatem eunuchi explerent.* v. 210—221. *Nullum tamen in vſum opes cumulabantur, nemoque fortunas Eutropii inuidebat.* v. 222—228. *Iudiciis quoque praefuit, res militares tractauit, indeque factum eſt, vt imperium Orientale barbaris in contemtum veniret.* v. 229—251. *Quaſi victor eum exer-*

citu redux voce muliebriter fracta res gestas exponit, fassusque, se non amplius parem esse oneri ferendo, cedereque se velle inuidiae, consulatum petit obtinetque, quum ministeriis muliebribus aptior fuisset aut Cybeles sacerdotio. v. 252—286. *Nihil fere potest excogitari tam mirabile aut foedum, cuius exempla non exstent; numquam autem spado aut dux belli aut consul fuit.* v. 287—299. *Iam ridet poeta nouum consulem insignia dignitatis suae induentem, solenni pompa prodeuntem, verbaque, vt moris erat, publice facientem.* v. 300—316. *Sed inuitis diis haec fiunt. Indignum quidem muliebre imperium, tamen quodammodo ferendum, nihil minus autem tolerandum esse, quam eunuchum imperantem.* v. 317—345. *Nuncio rumori, Eutropium consulem esse factum, fides omnino abrogatur.* v. 346—357. *Quidam facetiores rem in iocum vertunt.* v. 358—370. *Quae quum explorata esset et certa, Roma dea ad Stilichonem tendit et Honorium Germanis iura dantes, quorum adspectu, quamquam dolore tristis venerat, exhilarata repente vtrumque compellat.* v. 371—390. *Gratam se agnoscere imperium suum ab illis auctum. Eorum virtute perfectum esse, vt retentis a Gildone nauibus frumentariis Italia fame non laborauerit, damnaque illa transalpinis messibus esse compensata* v. 391—411. *Sed Eutropium factum esse consulem, eunuchum, gemmarum vestiumque alias custodem, qualis numquam res militares tractauerit, cui nemo nauem regendam traderet. Precatur deinde, ne Italia consulem illum agnoscat. Scilicet id egisse eos, quorum ductu et auspiciis res Romana creuerit, vt Eutropio dignitas consularis pararetur.* v. 412—449. *Indignatione abrepta omnes fere consules priores ex inferis nominatim excitat, vt illam foeditatem intueantur.* v. 450—465. *Omnes deinde eunuchos hortatur, vt comitentur Eutropium, et Senatorum munia occupent. Omnibus prioribus consulibus iniuriam fieri, pergit, istum Eutropium fastos consulares esse inquinaturum.* v. 466—484. *Quin ignominiam illam ad Imperatorem quoque pertinere, quia consulatus vnicus sit magistratus, quem Principes obire soleant, quare non patiatur Honorius illam dignitatem pollui.* v. 485—493. *Hoc consule rerum naturam plane inuerti.* v. 494—499. *Conuertit se tandem Roma ad Stilichonem, eumque ad vindicandum Eutropium adhortatur.* v. 500—513.

Semiferos partus, metuendaque pignora matri,

COMMENTARIVS.

v. 1. Quaecunque praeter consuetudinem et ita accidissent, vt ex notis naturae rationibus explicari posse non viderentur, ea rudis vetustas diuinitus esse missa credebat ad iram deorum seu calamitatem aliquam futuram denunciandam, eaeque res *prodigia*, *monstra* aut *portenta* dicebantur. Cic. de Nat. Deor. II, 3. Sensus: multa monstra et prodigia semper obseruata sunt, sed portentum maxime dirum est consul spado. Inter portenta ea recenset poeta, quae grauissima habebantur, et quae

Moenibus et mediis auditum nocte luporum
Murmur, et attonito pecudes paſtore locutas,
Et lapidum diras hiemes, nimboque minacem
Sanguineo rubuiſſe Iovem, puteosque cruore

maximae calamitates ex pontificum obſeruationibus ſecutae fuerant. cf. Ovid. Met. XV. 782 ſqq. *Semiferos partus.* Etiam Livius horum monſtrorum, quae accurate forſan notata in pontificum annalibus inuenerat, mentionem ſaepe facit cf. Lucret. II. 699 ſqq. Liv. XXVII. 4 et 11. Plin. HN. VII. ſect. 3. *metuendaque pignora matri* Lucan. I. 562 ſq. Iul. Obſeq. c. 38. Hi partus monſtroſi publicis ceremoniis expiabantur, quum ſemper futuram calamitatem portendere crederentur.

v. 2. Lupos in vrbe viſos inter prodigia habitum. Liv. III. 29. XXXIII. 12. XLI. 9. Dempſt. laudat Virgil. Georg. I. 486. Lucan. I. 559 ſq. Sil. Italic. VIII. 640 ſq. XIII. 130. De his atque reliquis prodigiis egregie diſputauit Heyne in Opuſc. Vol. III. proluſ. 11. et 14.

v. 3. *et adtonito pecudes paſtore locutas.* Liv. III. 10. Valer. Max. I. 6. 5. Saepius id accidiſſe leges apud Plin. H. N. VIII. cap. 45. cf. Virgil. Georg. I. 478. Tibull. II. 5. 78.

v. 4. 5. *Et lapidum diras hiemes.* Tibull. l. c. 72. Iuvenal. XIII. 67. cf. Liv. I. 31. II. 28. XXV. 7. XXVII. 37. Plinius (H. N. II. 39.) exiſtimat illos lapides a vento vehementi raptos fuiſſe in ſublime. Quaeſtio illa de ortu et natura lapidum ex aëre quandoque cadentium et nuper eruditos vehementer exercuit, quorum quidam in aere illos generatos eſſe contendunt, quidam eo progreſſi ſunt, vt montium Lunarium eruptionibus magna cum vehementia expulſos in terram noſtram delatos eſſe arbitrarentur. *nimboque Sanguineo rubuiſſe Iovem.* Putant Claudianum ante oculos habuiſſe Petron. 122. *Sanguineoque repens deſcendit Iupiter imbre. Iovem* pro aëre ſaepe poni, obſeruauit iam Barth. ad Stat. Theb. II. 154. *Sanguineo imbre.* Inter prodigia ſaepe apud Livium nunciatur: *ſanguine pluiſſe* e. g. XXIV. 10. Id quod iam apud antiquiſſimos cladis ſignum erat Homer. Il. λ. 52 ſqq. cf. Ovid. Met. XV. 788. Hoc interdum accidere ſcimus, quando particulae e rubro ſolo vehementi vento in altum elatae et humore in aëre miſtae rurſum decidunt v. Koeppen ad Homer. l. c. Heyne in Opuſc. l. c. Cic. de Diuinat. II. 27. *Sanguinem pluiſſe Senatui nunciatum*

Mutatos, viſasque polo concurrere lunas,
Et geminos ſoles mirari deſinat orbis.
Omnia ceſſerunt, eunucho Conſule, monſtra.
Heu terrae coelique pudor! Trabeata per vrbes
Oſtentatur anus, titulumque effeminat anni.
Pandite, Pontifices, Cumanae carmina vatis,

eſt, atratum etiam fluuium fluxiſſe ſanguine; deorum ſud ſſe ſimulacra; num cenſes his nunciis Thalen aut Anaxagoram, aut quemquam phyſicum crediturum fuiſſe? nec enim ſanguis, nec ſudor, niſi e corpore eſt. Sed et decoloratio quaedam ex aliqua contagione terrena maxime poteſt ſanguinis ſimilis eſſe, et humor allapſus extrinſecus, vt in tectoriis videmus auſtro, ſudorem imitari. *puteosque cruore* cet. Lacus et fluuios ſanguine manaſſe obuium eſt apud veteres; de puteo v. Virgil. Georg. I. 485.

v. 6. *viſasque polo concurrere lunas.* Liv. XX. 1. Plin. H. N. II. ſect. 31. 32. Quid veteres phyſici hac de re ſtatuerint, leges apud Ariſtotel. Meteorol. III. 2. et 6. Senec. Quaeſt. N. I. 11. Nunc ſcimus, paraſelenas probabili ratione inde oriri, quando radii lunae ab humoribus gelatis in aëre volitantibus, ceu ſpeculo, excepti reflectuntur. v. plura in: *Vollſtändiger und faſslicher Unterricht in der Naturlehre von Hube* T. III. p. 429 ſqq. Leip. 1801.

v. 7. *geminos ſoles.* Liv. XXIX. 14. XLI. 21. Plin. l. c. et quae ſupra laudata ſunt. *mirari deſinat orbis*, non amplius mirentur homines.

v. 8. *eunucho conſule* abl. pro dat. Barthius inter alia laudat Propert. III. 4. 24. Gesnerus Voſſ. de Anal. II. 10 pr. Poſſunt eſſe ablat. abſol. per Syllepſin v. Corte ad Salluſt. Iugurth. LXIII. 1. Faciliorem explicandi rationem Gesnerus iniit: quum conſul eſſet factus Eutropius ſpado, reliqua portenta pudore velut ceſſerunt, quippe quae prae iſto nulla eſſent habenda.

v. 9. *Heu terrae coelique pudor.* v. ſupra ad VII. 65. Efficacius hoc pro: deos et homines pudeat tantam rei foeditatem non remouiſſe, aut curaſſe, ne exiſteret. *trabeata*, conſularibus inſignibus induta, v. ſupra ad VIII. 640.

v. 10. *anus* de vetulo et rugoſo ſpadone, cui nihil ineſt virilis vigoris. Sic quoque infra v. 240. *titulumque effeminat anni.* Anni titulus erat nomina conſulum, effeminatur itaque Eutropii ſpadonis nomine.

v. 11 ſq. Quaſi de illo diro portento ſollicitus ſubito ſe ad pontifices et haruſpices

Fulmineos ſollers Etruria conſulat ignes,
Immerſumque nefas fibris exploret haruſpex.
Quae noua portendunt Superi! Nilusne meatu
Deuius, et noſtri tentat iam transfuga mundi
Se rubro miſcere mari? Ruptone Niphate
Rurſum barbaricis Oriens vaſtabitur armis?

conuertit, vt explorent, quae calamitas immineat, et qua ratione ira deum auerti queat. *Cumanae vatis* ſupra VIII. 147. *Pontifices* laxiori ſenſu intelligendi ſunt, pro quindecimuiris ſacrorum, v. Guther. de Iure pontif. I. 5. Gell. I. 19.

v. 12. *Fulmineos ignes.* Auguria ex fulguribus intelligit. Cic. de Diuin. II. 18 ſqq. Senec. Nat. Q. II. 39 ſeq. Quae interpretes, imprimis Dempſterus de fulguritis aut de fulminibus condendis habent, huc non pertinere videntur. Ceterum *ſollers Etruria* vocatur, quia haec ars ab Etruſcis ad Romanos venerat. Cic. de Diuin. I. 42.

v. 13. *Immerſumque nefas fibris.* Ex victimarum extis futura praeuidebant Haruſpices ſignis certis. cf. Tibull. II. 5. 13 ſq. Ovid. Met. XV. 136 ſq. Senec. Thyeſt. 157. *Nefas* rem diram ſaepe ſignificat et abominandam, quae praeter naturam accidit. Virgil. Aen. VII. 73. h.l. eſt infortunium ſeu calamitas, quam exta futuram indicant. Sic ſomnium mali ominis *nefas* vocatur Stat. Theb. IX. 602. cf. Barth. ad eundem X. 542. Miror ſane, Barthium *nefas* ad eunuchum trahere. Vocatur autem *immerſum*, quia latent ſigna illius futurae calamitatis in extorum *fibris* i. e. in partibus iecoris et pulmonum. Comparandus eſt Lucan. I. 616 ſqq. praecipue v. 627 ſq.

v. 14. 15. 7. *meatu Devius* ſimpliciter pro: curſu mutato. *noſtri mundi.* Eas orbis terrarum partes intelligit, quae imperio Romano erant ſubiectae, quas iis opponit, quae trans aequatorem verſus auſtrum ſitae ſunt. *rubro mari.* cf. XV. 454. Loquitur de immutatione totius fluminis, vt Nilus non amplius in mare internum ſeu mediterraneum decurrat, ſed retro actus in orientalem oceanum deferatur. *tentat.* Iniuria quaedam in hac voce latet, vt Barthius recte exiſtimat, et melius itaque τῷ *transfuga* conuenit, quam *tendat*, cuius elegantiam multis exemplis illuſtrat Heinſius. *rupto* pro: perrupto. v. V. 389. *Niphates* mons ad Armeniam et terminos Perſici imperii deſignandos a poetis adhiberi ſolet. Situm Perſidis, vt tunc erat, deſcri-

An morbi ventura lues? an nulla colono
Reſponſura ſeges? Quae tantas expiet iras
Victima? quo diras iugulo placabimus aras?
Conſule luſtrandi faſces, ipſoque litandum
Prodigio; quodcunque parant hoc omine fata,

bit accurate Ammian. Marcellin. XXII. 6. *Oriens*, provinciae Romanae ad orientem ſolem. Partes autem Orientalis imperii poſuit, quia in hoc Eutropius eſſet conſul factus, portentumque ad Occidentale imperium nihil pertineret.

v. 18. *morbi lues*, morbus exitioſus. *Lues* enim, vt *peſtis*, ſaepe pro exitio, calamitate, infortunio quocunque ponitur.

v. 19. *Reſponſura*. Agri *reſpondere* dicuntur, qui parent, aut ad vota agricolarum ſe accommodant. Virgil. Georg. I. 47. et ſic ſaepius praeſertim apud Columellam. *iras* ſc. deorum, qui illo portento miſſo numina ſua grauiſſime offenſa eſſe oſtenderant.

v. 20. *quo iugulo*, quo ſanguine, qua victima. Iugulum enim locus erat, qui cultro petebatur, quando mactabatur victima, inde *iugulari* ſaepe de victimis adhibetur. Virgil. Aen. XI. 199. XII. 214. *aras placabimus*, deos placabimus, Burmann. ad Ovid. Met. XV. 574. *diras* Burmannus: quia ſanguine debebant placari humano. Audirem, ſi iam conſtaret, illud portentum ſacrificio humano eſſe procurandum, aut omnino humana ſacrificia in vſu fuiſſe apud Romanos. Rectius igitur *dirae arae* ſunt deorum, portentis dira minitantium. Hanc quoque credo fuiſſe Barthii mentem. Codex Delrii vetus habuit *divum* pro: *diras*, quae lectio vtique gratiorem auribus verſum reddit.

v. 21. *Conſule luſtrandi faſces*. In epiſtola Arcadii ad Praefectum Praetorio, quae exſtat in Cod. Theodoſ. lib. IX. tit. 40. l. 17. haec verba leguntur: *quod diuinum praemium conſulatus lutulentum prodigium* (Eutropius) *contagione foedavit*. Faſces polluti erant a conſule ſpadone, eius ſanguine erant luſtrandi. *litandum*, ita ſacrificandum, vt diis acceptum ſit ſacrificium, aut iis omnino ſatisfiat.

v. 22. *quodcunque parant hoc omine fata*. *Fata* dicuntur *parare* aliquid, quum triſte aliquid minitantur, vt apud Lucan. VI. 783. Sic bene Burmannus. Sed *parare* plus eſt quam *minari*. Fata iam cogitantur occupata eſſe in malis illis, quae

Eutropius ceruice luat. Sic omnia volvis?
Hoc regni, Fortuna, tenes? Quaenam iſta iocandi
Saeuitia? Humanis quantum bacchabere rebus?
Si tibi ſeruili placuit foedare curules
Crimine: procedat laxata compede Conſul;
Rupta Quirinales ſumant ergaſtula cinctus.

miſſura ſint. Horat. od. III. 5. 49 ſq. Plura v. apud Burmann. ad Petron. 20. et Phaedr. II. 4. Apud Virgil. Aen. II. 121. *fata* forſan haud abſurde accipias pro caſu quarto, vt nominatiuus intelligendus ſit ex v. 115. *triſtia dicta*, hoc ſenſu: *cui* (*triſtia dicta* ſeu oracula) *fata* (mortem) *parent*. *Fata* pro morte vſus eſt Virgil. Aen. XII. 507.

v. 23. *ſic omnia voluis? Voluere* et *verſare* ſaepe pro agitare, vexare, ludibrio habere, poni, indicant loca ab Heinſio et Burmanno laudata. Lucan. II. 567 ſeq. Virgil. Eclog. IX. 5. Noſt. XXXVI. 410.

v. 24. *Hoc regni*. Virgil. Aen. I. 78. vt *hoc iuris* Lucan. VIII. 95. Ovid. Amor. II. 1. 5. Plura huiusmodi dedit Heinſ. ad Ovid. Heroid. VIII. 104. *tenere* proprie de regibus dici, qui poſſident, ditione tenent, regunt, oſtendunt Heinſ. ad Ovid. Met. XI. 270. et Burmann. ad Valer. Flacc. III. 658. *Hoc regni* quoque inuidioſe dictum. Senſus: tanta ſuperbia et ludibrio in nos vti tibi conceſſum eſt?

iocandi cf. Iuvenal. III. 38. VI. 605 ſqq. Horat. Od. III. 29. 49.

v. 25. *bacchabere* non ſolum ebrium furorem notat, ſed et τὸ ὑβρίζειν. Maiorem vim habet, quam illudere, pro quo poſitum eſſe videtur. cf. Horat. ſat. II. 8. 61 ſq. *rebus humanis*, hominibus. Quae Burmannus ad Petronium 53. de rebus humanis commentatus eſt, quamquam lectores eo anocat, huc non pertinere videntur.

v. 26. 7. *ſeruili Crimine*. Ignominia, qua conſulatus afficitur, quod ſeruus ſit conſul. Geſnerus. *procedat* reſpicit proceſſum aut pompam conſularem. Spanhem. Diſſert. d. V. et P. N. XII. p. 457. cf. ad VII. 8. *laxata compede* pro: manumiſſus. *compes* pro: ſeruitium, vſus eſt Horat. Od. I. 33. 14.

v. 28. *Rupta ergaſtula* pro: ſerui ex ergaſtulo, loco, quo deterrima mancipia ad opus faciendum vincta erant. Iuvenal. VI. 191. XIV. 24. cf. Schol. ad eundem XI. 80. Erant plerumque illa ergaſtula in agris v. Lipſ. Elect. II. 15. Senec. de Ira III. 29. Flor. III. 19. 3. Iuvenal. VIII.

Da ſaltem quemcunque virum. Diſcrimina quaedam
Sunt famulis ſplendorque ſuus, maculamque minorem
Conditionis habet, domino qui vixerit vno.
Si pelagi fluctus, Libyae ſi diſcis arenas:
Eutropii numerabis heros. Quot iura, quot ille
Mutauit tabulas, vel quanta vocabula vertit!
Nudatus quoties, medicum dum conſulit emtor,
Ne qua per occultum lateat iactura dolorem!
Omnes poenituit pretii, venumque redibat,

179 ſq. *Quirinales cinctus* v. n. ad VII. 3.

v. 29. 31. *quemcunque*, etiam viliſſimum. interpp. ad Valer. Flacc. III. 64. *diſcrimina quaedam.* Alii aliis ſeruis honeſtiores ſunt. *domino qui vixerit vno.* Sic Barthius, eumque ſecutus eſt Gesnerus. Heinſius et Burmannus praetulerunt *vni.* Illud tamen videtur doctius eſſe. v. not. ad Perſ. II. 7. Senſus: qui ita ſe geſſerint, vt apud vnum dominum ſemper manſerint. Poteſtas nempe dominorum in ſeruos ab Imperatoribus, praecipue a Conſtantino M. erat circumſcripta, ita vt domini, qui ſeruum nequam haberent, eum vendere tantum poſſent, quum grauius in eum aliquid ſtatuere iis non liceret.

v. 32. *Si pelagi fluctus* c. numerum infinitum indicant cf. Homer. Il. β. 459 ſqq. Ovid. Triſt. V. 6. 37 ſqq.

v. 33. *quot iura — mutavit.* Mutato domino ſeruus alterius fit iuris, itaque *mutat ius.*

v. 34. *Mutauit tabulas,* catalogos intelligo ſeruorum, qui neceſſarii erant in magnis familiis. v. interpp. ad Petron. 53. Magnam interdum ſeruorum multitudinem ſinguli alebant, qui vincti vaſta terrarum ſpatia colerent Senec. de Benef. VII. 10. in fin. *quanta vocabula vertit. quanta* h. l. quot. infra 60, I. 53. XXXV. 308. *vertit,* mutauit. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 572. *vocabula* quum domini alii aliter eum appellarent. Burmannus argutari videtur, quum exiſtimat, poëtam in ponendo *vertit* ad Eutropii nomen adluſiſſe, quod veniat ab *εὐτρέπειν.*

v. 35. *Nudatus quoties* cet. Seruos venales nudos venditoribus expoſitos eſſe, vt melius inſpici poſſent, notum eſt. Senec. Controv. I. 2. Epiſt. 80. not. ad Perſ. VI. 77. Briſſon. de Form. VI. 5 et 6.

v. 36. *Ne qua lateat iactura* ſc. emtorem, i. e. ne imprudens iacturam faciat ſeruum male ſanum

Dum vendi potuit. Poſtquam deforme cadauer
Manſit, et in rugas totus deflrixit aniles:
Iam ſpecie doni certatim limine pellunt,
Et foedum ignaris properant obtrudere munus.
Tot translata iugis ſummiſit colla vetuſtum
Seruitium, ſemperque nouum, nec deſtitit vnquam,
Saepe tamen coepit. Cunabula prima cruentis
Debita ſuppliciis. Rapitur caſtrandus ab ipſo
Vbere; ſuſcipiunt, matris poſt viſcera, poenae.

emendo. *per occultum dolorem*, per morbum occultum. Inde plaudere ſolebant ſeruos emtores et venditores, hi ad illos commendandos, illi ad explorandos.

v. 38. *Dum vendi potuit* per aetatem et corporis ſpeciem. *deforme cadauer* ſpecies corporis tam foeda, vt nauſeam moueret videntibus. Talem Vetuſtinam aliquam deſcribit Martial. III. 93. conf. Barth. Aduerſ. XXXIII. 15.

v. 39. *et in rugas totus defluxit aniles*. *Defluere* id dicitur, quod paullatim minuitur et perit. v. Corte ad Salluſt. Iugurth. I. 4. Senſus: et totus in rugas abiit.

v. 41. *ignaris*. Nam ſeruus dono datus non accurate inſpici ſolet.

v. 42. *translata colla*, ſeruitium ab vno domino alteri obtruſum. *tot iugis ſubmiſit c.* toties in ſeruitutem venit.

v. 43. *ſemper nouum* ſc. ſeruitium reſpectu dominorum, quibus erat obtruſus. *deſtitit numquam* ſc. ſeruus eſſe.

v. 44. *coepit*, quum nouo domino traderetur, eius ſeruus *coepit* eſſe. Acute hoc quidem ſed frigide. Ad foeditatem Eutropii magis declarandam per partes nunc exponere incipit poeta, quae vniuerſe iam ſupra dixit, eum eunuchum ſeruumque inutilem ſemper fuiſſe. Orditur igitur a prima eius pueritia, totamque vitam omni dedecore inquinatam perſequitur, vt turpitudinem ſpadonis inſigniorem reddat, probetque, nihil quidquam vmquam tam mali ominis fuiſſe, quam confulatum huic homini abiectiſſimo et ſpurciſſimo delatum. *cunabula prima*, infantia prima.

v. 45. 6. *Debita ſuppliciis*. Scripti meliores Heinſii *dedita*, quod ipſe amplectitur et exemplis allatis confirmare ſtudet. Gesnerus eum ſecutus eſt. Burmannus *debita* iure defendit. Eſt enim doctior loquendi ratio pro:

Aduolat Armenius certo mucrone recifos
Edoctus mollire mares, damnoque nefandum
Aucturus pretium, fecundum corporis ignem

fato deftinata erat infantia eius fuppliciis v. Burm. ad Valer. Flacc. V. 21. *fuppliciis*, mutilationi, exfectioni; poenae vim h. l. non inuoluit, vt Barthius exiftimaffe videtur, qui fubiicit: iam tum fcelerato hominis ingenio fupplicia promerito. *ab ipfo vbere*, adultiores enim maiore cum periculo caftrantur. Martial. IX. 9. 3. *fufcipiunt* cet. Idem aliter enunciatum repetitur. *poenae* i. q. fupra *fupplicia*. *poena* de omni cura, moleftia, dolore dici poteft, quae fupplicii inftar funt. Plura de hoc verbo difputat Burmann. ad Ovid. Trift. II. 507. adde Martial. IX. 9. 5.

v. 47. *Aduolat Armenius* cet. Ad diuitum familiam fpadonum etiam multitudo pertinebat. Alebantur enim in minifteria feminarum et ad eas cuftodiendas. Ovid. Amor. II. 3. Quae infania adeo increbuit, vt Imperatores, hominum propagationi profpicientes, vetarent pueros exfecari. Sueton. in Domit. c. 7. Martial. VI. 2. Stat. Silv. III. 4. 73 feqq. Huius infandae rei inuentio Semiramidi, Babylonis conditrici, adfignatur. Ammian. Marcellin. XIV. 6. et infra v. 339 fq. Id faltem certum eft, maximum eunuchorum vfum apud Affyrios, Medos et Perfas fuiffe. Cyrus eunuchos corporis cuftodes elegiffe dicitur Xenoph. Cyropaed. VII. 5. 58 fqq. cf. Herodot. VI. 32. VIII. 105 fq. Dio Chryfoft. orat. XXI. p. 505. ed. Reisk. Ex illis regionibus etiam poftea Romanis eunuchi fuppeditabantur. *Armenium*, feu Perfam feu Parthum, nomina enim illa hoc tempore faepe confundebantur, poeta pofuit, quoniam exercitatum aliquem in hoc negotio vellet inducere. Petron. 119. feu Poet. lat. min. T. III. p. 28. v. 20 feqq. *recifos mollire* pro: exfecare, caftrare, quia inde omnis vis virilis aufertur, corpusque ipfum effeminatur. *certo mucrone* dexteritatem innuit, qua fectio illa perficiebatur. *damno* fc. virilitatis. Diuerfa ratione exfectionem defcripfit Stat. filv. IV. 7. 14 fqq.

v. 49. *Aucturus pretium*. Pretiofiores enim erant eunuchi reliquis mancipiis. Hinc Vlpianus l. 27. §. 28. D. ad legem Aquil. *Si puerum quis caftrauerit et pretiofiorem fecerit, Vivianus fcribit, ceffare Aquiliam.* Ii, quibus tefticuli tantum exfecti erant, feminis libidinofio-

Sedibus exhaurit geminis, vnoque ſub ictu
Eripit officium patris, nomenque mariti.
Ambiguus vitae iacuit, penitusque ſupremum
In cerebrum ſecti traxerunt frigora nerui.
Laudemusne manum, quae vires abſtulit hoſti?
An potius fato cauſam tribuiſſe queramur?
Profuerat manſiſſe virum. Felicior exſtat
Opprobrio. Seruiret adhuc, ſi fortior eſſet.
Inde per Aſſyriae trahitur commercia ripae.
Hinc fora venalis Galata ductore frequentat,

ribus interdum magis placebant, quam viri. Iuvenal. I. 22. et VI. 365 ſqq. *ignem*, ſemen, quod in Venerem accendit.

v. 50. *ſub* h. l. παρέλκειν notauit Barthius. v. Burmann. ad Ovid. Met. V. 62. ex Ponto III. 6. 31.

v. 51. *officium patris*, quod conſiſtit in procreanda ſobole, vt pater poſſit iure dici. Burmannus putat, legi poſſe: *officiumque maris nomenque mariti.*

v. 52. *Ambiguus vitae.* In vitae diſcrimen ſemper fere veniunt exſecti.

v. 53. *traxerunt frigora.* Partium, quae homini ad propagandum genus datae ſunt, certus conſenſus eſt cum cerebro et medulla ſpinali. Hoc iam Platonis tempore innotuit v. eum in Timaeo p. 434. T. IX. ed. Bipont. Hoc vult Noſter, exſectionem Eutropium non ſolum frigidum in Venerem (Virgil. Georg. III. 97.) reddidiſſe, ſed etiam omnem animi vigorem illi abſtuliſſe.

v. 54. *quae vires abſtulit hoſti.* Cum virilitate enim ingenii viribus amiſſis etiam ad mala conſilia et ineunda et exſequenda, ea quidem, quae requirunt animi quendam ardorem et impetum, hebetior eſt redditus.

v. 55. *fato cauſam tribuiſſe.* occaſionem quaſi fato praebuiſſe. Non enim inter aulae miniſtros admiſſus eſſet, ſi ſpado non fuiſſet, neque vmquam niſi in aulam receptus eſſet, conſulatum commaculare potuiſſet.

v. 56. 7. *Profuerat* ſc. rei publicae. *felicior exſtat opprobrio.* Nam iniuriae debuit conſulatum. *Seruiret adhuc ſi* cet. Seruit explicationi praecedentium.

v. 58. *per Aſſyriae commercia.* Emporia intelligit ad Euphratem ſita.

v. 59. *Galata ductore.* *Galatae* maxime inſignes erant mancipiorum mercaturis. Ammian. Marcellin. XXII. 7. in fine, de Iuliano: *Suadentibus proximis, vt adgrederetur propinquos*

Permutatque domos varias. Quis nomina poſſit
Tanta ſequi? Miles ſtabulis Ptolemaeus in illis
Notior. Hic longo laſſatus pellicis vſu
Donat Arinthaeo. Neque enim iam dignus haberi,
Nec maturus emi. Quum faſtiditus abiret,
Quam gemuit! quanto planxit diuortia luctu!
Haec erat haec, Ptolemaee, fides? Hoc profuit aetas
In gremio conſumta tuo, lectusque iugalis,
Et ducti toties inter praeſepia ſomni?

Gothos ſaepe fallaces et perfidos, hoſtes quaerere ſe meliores aiebat: illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique ſine conditionis diſcrimine venumdantur. Hunc locum Barthius iam laudauit.

v. 61. 2. *nomina ſequi* pro: perſequi, enumerare. Virgil. Aen. I. 342. *miles Ptolemaeus ſtabulis in illis Notior. Stabula* h. l. ſunt cauponae, in quibus deuerſabantur mangones. v. interpp. et praecipue Burmannum ad Petron. 6. In his ſtabulis miles ille Ptolemaeus notior erat, quam reliqui, qui Eutropium iam ante emerant rurſusque vendiderant. *pellicis* Eutropii.

v. 63. *Arinthaeo.* Vtrum is Arinthaeus ſit, qui apud Ammianum Marcellinum aliquoties occurrit, an alius quidam, nemo ad liquidum perducet. *haberi* retineri, ali.

v. 64. *Nec maturus emi.* Nec aetas eius amplius nec forma talis erat, vt emtorem facile inueniret.

v. 65. *Quam* pro: quantopere. v. Burmann. ad Ovid. Met. VIII. 64. cf. infra 481.

v. 66. *Haec erat haec.* alii *haec erat heu.* Ad priorem lectionem confirmandam laudat Heinſ. Stat. Theb. X. 807. Ovid. Met. XI. 694. cf. ſupra X. 319.

v. 67. *In gremio conſumta tuo.* Loquentem inducit Noſter ſpadonem vt vxorem divortio pulſam.

v. 68. *inter praeſepia.* Hoc nemo interpretum, quod ſciam, explicauit. Geſnerus v. 61. iunxit *miles ſtabuli* (et quidem in notis, in textu, vitio fortaſſe operarum, legitur *tabuli*, vt erat in Claveriana editione) atque intelligit militem ſtationis alicuius, curſui publico deſtinatae, praefectum. Cui interpretationi fauere exiſtimat *inter praeſepia.* Verum difficultas et ſic manet. Praefectus enim ſtationis lectum non habuiſſet inter praeſepia ſtructum. Aliter res poteſt expediri. Miles ille habebat vxorem, hoc indicaſſe videtur poeta, quum diceret

Libertas promissa perit? viduumne relinquis
Eutropium? tantasque premunt obliuia noctes,
Crudelis? Generis proh sors durissima nostri!
Femina quum senuit, retinet connubia partu,
Vxorisque decus matris reuerentia pensat.
Nos Lucina fugit, nec pignore nitimur vllo.
Cum forma dilapsus amor. Defloruit oris
Gratia. Qua miseri scapulas tutabimur arte?
Qua placeam ratione senex? — Sic fatus acutum
Aggreditur lenonis opus. Nec segnis ad artem
Mens erat, officiique capax, omnesque pudoris
Hauserat insidias. Custodia nulla tuendo
Fida toro; nulli poterant excludere vectes.

Eutropium *pellicem* v. 62. Ne igitur turpis consuetudo vxori innotesceret, rem cum Eutropio habuit inter praesepia, quum fortasse equorum curatio illi demandata esset aut agasonis munus. *ducti somni* forsan pro: adducti re Venerea, cf. quae laudat Heyne ad Tibull. I. 2. 79.

v. 69. *viduum* v. supra ad v. 67.

v. 72. *retinet connubia partu*, liberi, quos genuit, impediunt, quominus repudietur a marito. Iuvenal. II. 137 sq.

v. 73. *decus*, pulchritudo et venustas. *pensat*, compensat.

v. 76. *scapulas.* timet sibi a loro et scutica. Terent. Phorm. I. 11. 26. cf. infra v. 100 sq.

v. 77. *acutum.* Heinsius post Rubenium cum *fatus* iungit, vt vox acuta spadonum respiciatur. Barthius post *fatus* distinguit, trahitque *acutum* ad *opus*. Vtrumque Burmanno displicet, qui praefert *auitum*, vt legitur in margine Isingr. Parentes enim et maiores Eutropii lenones fuisse existimat, quia ipse ab vbere statim exsectus et venditus deinde sub florem aetatis in turpes amores venditus sit. Quamquam de vi huius argumentationis dubites, tamen lectio illa non omnino reiicienda videtur. Equidem Barthio potius quam Heinsio accedam, qui Graecas loquendi rationes vbique sectatur.

v. 79. *officiique capax.* Omnes officii artes et scientia complecti et ad effectum perducere potuit.

v. 80. *Hauserat* sc. animo. Haec, et quae sequuntur, explicant prius.

v. 81. *vectes*, fores seris et vectibus munitas. Burmannus laudat Ovid. Amor.

Ille, vel aerata Danaen in turre latentem
Eliceret. Fletus domini fingebat amantis;
Indomitasque mora, pretio lenibat auaras,
Lasciuasque iocis. Non blandior vllus euntis
Ancillae tetigisse latus, leuiterque reductis
Vestibus occulto crimen mandasse susurro;
Nec furtis quaesisse locum, nec fraude reperta
Cautior elusi fremitus vitare mariti.
Haud aliter iuuenum flammis Ephyreia Lais
Et gemino dotata mari, quum serta refundit

II. 12. 3 sq. et Torrent. ad Horat. Od. III. 26. 7.

v. 82. *Danaën.* v. Iani ad Horat. Od. III. 16. 1 sqq.

v. 83. *fletus domini*, fingebat dominum ob amorem dolore et fletu perire, vt misericordiam moueret. cf. Horat. Od. III. 7. 9 sqq.

v. 84. *Indomitasque*, quae amori adhuc repugnabant, ἀδαμάστους. v. Iani ad Horat. Od. II. 5. 1 sq. *mora*, perseueratione et constantia. Hoc quoque praecepit magister amoris Ovid. A. A. I. 471 sqq.

v. 86. *Ancillae tetigisse latus.* Quae comparant, Ovid. A. A. I. 605 sq. Sidon. Apollin. carm. XI. 38 sq. huc non pertinere videntur. Sed cf. Tibull. I. 2. 93 sq. Spado ancillam humanitatis officiis studet corrumpere, vt ipsa dominam propensiorem reddat amori. *reductis*, a tergo prehensis vestibus, vt subsistat auresque praebeat.

v. 87. *crimen mandasse susurro*, clam mandata adulteri dedisse ad dominam. Burmannus, vt adparere videtur ex locis, quae laudat, *occulto susurro* pro casu tertio accipit. Flor. III. 1. . *primum scelus mandat insidiis* i. e. per insidias exsequi statuit. et Lucan. X. 345.

v. 88. *furtis.* v. ad X. 81. *fraude reperta*, i. e. deprehenso adulterio. Heins. ad Ovid. Fast. III. 846.

v. 89. *fremitus*, indignationem, iram.

v. 90. 91. Verba sic ordines: *Haud aliter Laïs Ephyreïa ditata flammis iuuenum e gemino mari. Ephyreïa*, Corinthia. cf. VIII. 471. *Laïs*, Nicias Atheniensium imperator, postquam Catinenses se sponte dediderant, Laidem tunc paruulam cum aliis captiuis in Peloponnesum deduxit. Plutarch. in Nicia cap. 15. T. III. ed. Hutt. *flammis*, amore. *ditata*, quod recte Burmannus contra Heinsium, *dotata* praeferentem, defendit quia *dotata* rectius virgini pudicae con-

Canities, iam turba procax, noctisque recedit
Ambitus, et raro pulſatur ianua tactu,
Seque reformidat ſpeculo damnare ſenectus:

veniat. v. ſupra VIII. 647. Ovid. A. A. II. 261. vbi illum vide. *e gemino mari.* Ditata erat Laïs iuuenum ſpoliis, qui ex vtroque mari ad eam confluebant. Pulchrum epigramma in Laïdem exſtat in Anthol. Graec. ed. Iacobs T. II. pag. 9. ep. LXXXIII. Huc faciunt v. 5 ſqq. ἐφ' ᾗ μνηστῆρες ἀγνοὶ πλείονες. ἢ νύμφης εἵνεκα Τυνδαρίδος. δρεπτόμενοι χάριτάς τε καὶ ὠνητὴν ἀφροδίτην cf. Propert. II. 5. 1. Nota eſt quum pulchritudo et venuſtas tum et auaritia mulieris. cf. Athenaeum XIII. 3. et paſſim. Menagium ad Diog. Laert. II. 75. Gell. I. 8. Dicitur mortua eſſe, dum ſubigeretur. cf. fragmentum ex Philetaeri Venatrice apud Athenaeum p. 587. ed. Caſaub. *quum ſerta refundit Canities. refundit* h. l. recuſat. Haec poteſtas huius verbi ex aliis locis vix poteſt probari. *Canities* autem poteſt dici *refundere ſerta* quum, quando rara eſt, faciat, vt ſerta, quae capillis acubus adfigi ſolent, capiti male haereant et ſubinde deſluant. Duo ſcripti habent *refutat*, quod pro: recuſare, ſaepe adhibetur. v. Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 123. Prudent. Hamart. 695 ſq. in Diptycho II. Lindenbrock. ad Ammian. Marcell. XVII. 5. quae loca Burmann. laudat. Vix autem videas, quomodo librarii a *refutat* ad *refundit* aberrarint. Geſnerus addit: roſae et lilia liuidum pallorem vetularum magis horribilem reddunt. Etiam huic docto viro placet *refutat.*

v. 92. *iam turba procax.* Intelligit amatores iam inſolentes et inſultantes.

v. 93. *Ambitus* ſc. iuuenum, vt admittantur. *et raro pulſatur ianua tactu.* Solebant nempe amantes excluſi interdum vim adhibere, nec ſolum feneſtras pulſare et ianuam, verum etiam effringere vectibus aliisque inſtrumentis. Propert. II. 15. 5 ſq. III. 23. 29 ſq. Horat. Od. I. 25. 1 ſqq. Ovid. A. A. III. 71 ſq. Theocrit. II. 124 ſq.

v. 94. *Seque reformidat ſpeculo damnare ſenectus.* Simpliciter pro: ſenectus timet inſpicere ſpeculum. Quia enim ſpeculum veram faciem repraeſentat, anum cogit fateri, ſe eſſe deformem, cogit itaque anum ſemet ipſam reprobare et damnare. Sed et *damnante* bonum ſenſum fundit. Senectus ſuam formam, quam ſpeculum veram reddit et turpem repraeſentat, ipſa reformidat.

Stat tamen, atque alias ſuccingit lena miniſtras,
Dilectumque diu, quamuis longaeua, lupanar
Circuit, et retinent mores, quod perdidit aetas.
Hinc honor Eutropio; quumque omnibus vnica virtus
Eſſet in eunuchis, thalamos ſeruare pudicos,
Solus adulteriis creuit. Nec verbera tergo
Ceſſauere tamen, quoties decepta libido
Irati caluiſſet heri. Fruſtraque rogantem,
Iactantemque ſuos tot iam per luſtra labores,
Dotalem genero nutritoremque puellae
Tradidit. Eous rector Conſulque futurus

Horat. od. IV. 10. 6. Ovid. Triſt. III. 7. 37 ſq. Propert. III. 23. 33 ſq. Imprimis cf. elegans epigramma Auſonii 55. in Laïdem Veneri ſpeculum dicantem, et Antholog. Graec. T. I. pag. 103. epigr. VII. T. III. p. 195 ſq. epigr. III. IV. ed. Iacobs.

v. 95. *Stat tamen. Stare* proprie meretrices dicuntur Horat. Sat. I. 2. 30. Iuvenal. XI. 170 ſeqq. pro: proſtare, vt eſt apud Iuvenal. VI. 122 ſq. quando amatorem in fornice exſpectant. *ſuccingit*, inſtruit, format in artes meretricias. Sic Burmann.

v. 97. *Circuit* ſc. vt amatorem inueniat. *et retinent mores, quod perdidit aetas. Mores* eſt conſuetudo. Senſus: vita turpis adeo in conſuetudinem abierat, vt illam ne tunc quidem poſſet relinquere, quum vetula voluptatis ſenſu iam eſſet deſtituta.

v. 98. *Hinc*, ex illis lenonis artibus, quas exercebat.

v. 99. *thalamos ſeruare pudicos*. Adludi ad nomen eunuchi interpretes putant ἀπὸ τοῦ εὐνὴν ἔχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι. Argutius fortaſſe quam verius.

v. 101. *decepta libido.* Quoties Eutropio lenoni negotium haud proſpere ceſſerat, ipſeque amoris deſiderium, quod dominum ceperat, explere nequibat.

v. 104. *Dotalem.* cf. Taubmann. ad Plaut. Aſinar. I. 1. 72. *nutritoremque.* In Burmanniana ed. eſt: *nutritorique.* vnde hoc ſit, neſcio, nam in VV. LL. apud Heinſium et in notis nihil, quod ad illam lectionem pertineret, inueni. Ceterum ex h. l. patet, puellis pro nutricibus, μαίαις, etiam eunuchos datos eſſe, qui illarum curam agerent, easque tuerentur.

v. 105. *eous rector.* Inuidiae cauſa Eutropium ita vocat. Huic enim ab Arcadio ſumma rerum in imperio

Pectebat dominae crines, et ſaepe lauanti
Nudus in argento lympham geſtabat alumnae,
Et quum ſe rapido feſſam proiecerat aeſtu,
Patricius roſeis pauonum ventilat alis.

Orientis erat commiſſa, aut ita ſe geſſerat, quaſi ipſe Imperator Orientis fuiſſet.

v. 106. *Pectebat dominae crines.* cf. n. ad X. 99 ſqq.

v. 107. *Nudus in argento lympham geſtabat alumnae.* Eunuchos in balneis feminis miniſtraſſe, iam notum eſt ex Terent. Eunuch. III. 5. 29 ſqq. atque hoc faciebant nudi, vt officii ratio poſtulabat. *in argento.* Intelligit illud vaſculum, quod *lavationem argenteam* vocat Phaedr. IV. 4. 22, ad mundum muliebrem pertinentem, ſub qua voce tamen Schefferus omnem balnearum ſupellectilem intelligi mauult. Quo ex loco etiam diſcimus, non ſolum eunuchos, verum etiam puerulos molles dominae lauanti adfuiſſe. Haec vaſa etiam *conchae,* ex forma puto, vocabantur cf. Noſtr. LV. Iuvenal. VI. 417 ſqq. vbi mulier lauans ab alipte, eunucho fortaſſe, fricatur, digitorumque impreſſione flatibus liberatur. v. 421. Dempſterus has conchas cum illis confundere videtur, quae puellis in deliciis fuiſſe conſtat Ovid. Met. X. 260. et Amor. II. 11. 13. Verum neſcio, cur Claverius eam lavationem intelligat, qua quum vterentur mulieres, *ſumere aquam* dicebantur. De qua re v. Heinſ. ad Ovid. A. A. III. 94. Burmann. ad Petron. 94.

v. 109. *Patricius.* Erat dignitas a Conſtantino M. inſtituta. Zoſim. II. 40. et dicebantur Principis patres. Noſt. XIX. 50. et XX. 68. Haec dignitas erat conſulari proxima, mediumque locum obtinebat Patricius inter conſulem et Praefectum Praetorio. Plura v. apud Gothofred. ad Cod. Theodoſ. lib. VI. tit. 6. et in paratitl. Geſnerus excitat Philoſtr. H. E. XI. 4. καὶ ἦν λοιπὸν πατὴρ ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φῦσαι δυνάμενος. Inde acerrime et cum acrimonia iocatur Noſter infra XIX. 49. *Direptas quid plangis opes, quos natus* (Arcadius Auguſtus) *habebit?* Contumelioſe autem hanc dignitatem, quam Eutropius poſtea obtinuit, nunc iam cum miniſterio ſeruili coniungit. *roſeis pavonum alis*, flabello ex pennis pauonum facto. Brouk-huſ. ad Propert. II. 18. 59 ſq. Ventum autem facere dominae dormienti aut cubanti eunuchorum fuit. Te-

Iamque aeuo laxata cutis, ſulciſque genarum
Corruerat paſſa facies rugoſior uva.
Flaua minus preſſo finduntur vomere rura,
Nec vento ſic vela tremunt. Miſerabile turpes
Exedere caput tineae. Deſerta patebant
Interualla comae, qualis ſitientibus aruis
Arida ieiunae ſeges interlucet ariſtae,
Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

rent. Eunuch. III. 5. 47 ſq. 50 et 53. Heinſius mauult *pauonum ventilat alas*, laudatque Ovid. Amor. II. 1. 8. et Iuvenal. I. 28.

v. 110. *aeuo laxata cutis.* Iuvenal. VI. 144. Ovid. A. A. III. 73. infra 258. Alii ſcripti *laſſata*, quod defendit fruſtra Claverius.

v. 111. *Corruerat facies* pro: contracta erat facies. Vix dubitandum eſſe, ait Heinſius, poetam ſcripſiſſe *Marcuerat paſſa facies rugoſior uva.* laudans Martial. V. 110 (80. 12.). Recte dubitauit Burmannus, ipſeque propoſuit *Horruerat*, quod, ni fallor, receptam lectionem numquam expunget. *ſulcis*, cf. Virgil. Aen. VII. 417.

v. 112. *preſſo* pro: depreſſo. Virgil. Georg. I. 45. II. 203. *flaua rura* Barthius poeticum hoc putat, quia non flaua ſunt, quum finduntur. Mirum ſane hoc videtur. *Flauam* terram ſulcatam poſuit Noſter, vt comparatio eius cum rugoſa eunuchi facie aptior eſſet.

v. 113. *Nec vento* cet. cf. Iuvenal. X. 193 ſqq.

v. 114. *tineae*, pediculos intelligo. cf. infra 136 et 260.

v. 116. *Arida ieiunae ſeges — ariſtae* eſt procul dubio ſeges arida, quae ariſtas ieiunas habet, et *interlucere* eſt interualla habere. Frontin. Stratag. II. 3. 14. *ea ipſa interualla expeditis velitibus impleuit, ne interluceret acies.* Fortaſſe huc quoque trahi poteſt Virgil. Aen. IX. 508 ſq. Burmanno *ſeges* et *ariſta* idem notare videtur, et abſurdum eſſe ait, ariſtam interlucere ariſtae. Itaque proponit *Arida ieiunae gleba interlucet ariſtae.* Ex iis, quae ſupra dicta ſunt, coniectura hac fortaſſe poſſumus ſuperſedere.

v. 117. 8. *pluma labente.* Confirmat lectionem Burmannus laudatis Sil. Italic. IV. 112. XIV. 598 ſq. Plin. H. N. X. ſect. 34. *Hirundines in vicina abeunt, apricos ſecutae montium receſſus; inuentaeque iam ſunt ibi nudae atque deplumes.*

Scilicet vt trabeis iniuria creſceret olim,
Has in fronte notas, hoc dedecus addidit oris
Luxuriae Fortuna ſuae, quum pallida nudis
Oſſibus horrorem dominis praeberet imago,
Decolor et macies occurſu laederet omnes,
Aut pueris latura metus, aut taedia menſis,
Aut crimen famulis, aut procedentibus omen,
Et nihil exhauſto caperent in ſtipite lucri.
Sternere quippe toros, vel caedere ligna culinae,
Membra negant. Aurum, veſtes, arcana tueri
Mens infida vetat. Quis enim committere vellet

brumalis hirundo nihil amplius, quam: hirundo tempore hiemis.

v. 119. *creſceret* augeretur etiam ipſa deformitate et turpitudine eunuchi.

v. 120. *Has in fronte notas.* Frontem intelligo ſcabie et tineis exeſam. Stigmata occulte innui non videntur, huic enim videtur repugnare *has.*

v. 121. *Luxuriae ſuae.* dativ. Senſus: Fortuna addidit *luxuriae ſuae*, i. e. ludibrio, quo eunuchum conſulem fecit, etiam *hoc dedecus oris*, vt non ſolum eunuchus, ſed etiam turpiſſimus, conſul fieret.

v. 124. 5. *taedia menſis*, turpitudo et foeditas faſtidium epulantibus aut coenantibus mouens. *crimen famulis*, opprobrium famulis, quod inter ipſos tam dirum et foedum portentum verſaretur, tamquam foeditas illa ad omnes pertineret. Prope eodem ſenſu *crimen* leges apud Propert. IV. 4. 41. Burmannus fatetur, ſe non ſatis intelligere locum, et turpe aliquid ſubeſſe ſuſpicatur. *aut procedentibus omen.* Geſnerus laudat Lucian. Eunuch. c. 6. T. II. p. 355. ed. Reiz. vbi dicitur, inauſpicatum ſpectaculum eſſe, ſi quis mane domo egreſſus eunuchum videat. cf. eundem Pſeudol. cap. 17. T. III. pag. 175.

v. 126. *in ſtipite* pro: e ſtipite. v. Burmann. ad Ovid. A. A. I. 736. exhauſto ſc. viribus.

v. 127. *Sternere quippe toros* ad officia eunuchorum praecipue pertinebat. Coripp. III. 215 ſqq. Apulei X. *Quatuor eunuchi confeſtim puluillis compluribus ventoſe tumentibus pluma delicata terreſtre nobis cubitum proſternunt.* — *caedere ligna culinae* abiectiſſimorum ſeruorum opus.

v. 128. *membra* ſc. viribus deſtituta. *aurum, veſtes,*

Lenoni thalamum? Tandem ceu funus acerbum,
Infauſtamque ſuis truſere penatibus vmbram.
Contemtu iam liber erat. Sic paſtor obeſum
Lacte canem ferroque ligat, paſcitque reuinctum,
Dum validus ſeruare gregem, vigilique rapaces
Latratu terrere lupos; quum tardior idem
Iam ſcabie laceras deiecit ſordidus aures,
Solvit, et exuto lucratur vincula collo.
Eſt, vbi deſpectus nimius iuuat. Vndique pulſo

arcana haec omnia eunuchorum cuſtodiae commiſſa erant. Coripp. l. c. Burmannus mauult *arcam.* infra 194 et 421.

v. 130. *funus acerbum*, vt cadauer, quod totam domum polluerat. *Funus* enim ſaepe pro cadauere ponitur. Ruperti ad Sil. Italic. II. 647.

v. 131. *Infauſtam vmbram.* Vmbram intelligo hominis mortui, quae domum infeſtat, vbi remanſit corpore elato, aut ſedem fixit, quale fuit idolum, de quo narrat Plin. epiſt. VII. 27. Opinionem hanc de vmbris ex priſcis Romanorum temporibus repetendam eſſe, monſtrant Lemuralia, de quibus v. Ovid. Faſt. V. 419 ſqq. ibique interpp.

v. 132. 3. *Contemtu iam liber erat.* Manumiſſus eſt, quia eum retinere nolebant domini, nec vendere poterant, et donum obtruſum vnusquisque recuſabat. *obeſum* bene nutritum. *lacte* catuli praecipue alebantur Virgil. Georg. III. 405. Nemeſian. Cyneg. 159 ſqq. Gratian. Cyneg. 307 ſq. Reſpexit Noſter fortaſſe formam eunuchi, cuius corpus, dum iuuenis eſt, obeſum eſſe ſolet.

v. 136. *ſcabie ſordidus.* Scabies vulgaris morbus canum vetulorum. *laceras aures*, tineis exeſas, quas candenti cultro pellere docet Nemeſianus Cyneg. 209. *deiecit aures*, de beſtiis morbo aegrotantibus. Ex nube exemplorum, quae Heinſius collegit, apponere libet Virgil. Georg. III. 499. Stat. Thebaid. XI. 745, vbi quidem legitur *demittere aures.*

v. 137. *lucratur vincla*, quandoquidem iis nunc vti poteſt ad canem alium et ſibi vtiliorem vinciendum.

v. 138. *Eſt, vbi.* Burmannus laudat Stat. Theb. X. 493. vid. eundem ad Petron. 126. *deſpectus nimius iuuat.* Deſpectus et contemtus negligitur. Qui negligitur, dum alii eum non obſeruant, multa poteſt moliri, quibus non ſolum res poſſit

Per cunctas licuit fraudes impune vagari,
Et fatis aperire viam. Proh quisquis Olympi
Summa tenes, tantone libet mortalia risu
Vertere? Qui serui non est admissus in vsum,
Suscipitur regnis, et, quem priuata ministrum
Dedignata domus, moderantem sustinet aula.
Vt primum vetulam traxere Palatia vulpem,

separare suas, verum etiam illos opprimere, qui se tutos ab eo putarint. *vndique pulso.* Hoc summum contemtum exprimit.

v. 139. *per cunctas fraudes vagari*, omnes fraudes adhibere. *impune*, libere, quandoquidem nemo eum obseruat.

v. 140. *Et fatis aperire viam*, fortunae ansam praebere, occasionem dare. Eadem ratione dixit *fatis cursum dare* Lucan. VII. 544. *Fata* enim ea sunt, quae alicui olim sunt destinata, vti h. l. Eutropio, vt ad summos honores olim perueniret.

v. 141. 2. *tantone risu vertere.* Heinsius corrigere voluit *tantone nisu*, quod tamen h. l. minime conuenire videtur, et plane alienus est Lucan. V. 654, quem laudat. *tantone risu* dictum pro: *tantone ludibrio*, tam superbe irridere. et *vertere* est: mutare. Burmann. laudat Horat. od. I. 35. 4. Nihil amplius fortasse est, quam illud vulgare: in risum vertere, i. e. irridere, ludibrio habere. Apposite laudat Gesnerus Plaut. Rud. III. 1. 1. Merc. II. 1. 1. et Capt. in prolog. 22. *serui in vsum.* quem nemo seruum habere voluit. alii habent *ad vsum* v. Heins. ad Ovid. Met. V. 111. qui *in vsum* praefert.

v. 143. 4. *Suscipitur* ab aula imperii Orientis. *regnis*, summis magistratibus, opponitur enim τῷ *serui vsum. et quem* cet. eiusdem sententiae repetitio. *moderantem*, rectorem. *sustinet aula*, se illi subiicit.

v. 145. Pergit poeta in fatis Eutropii narrandis, quemadmodum in aulae ministeria receptus paullatim ad summos honores peruenerit. Theodosium autem eunuchorum multitudinem aluisse, eosque multum apud illum valuisse, narrat Zosim. IV. 28. 3. *traxere*, alii *texere.* Prius Heinsius defendit, verum alienis ab h. l. exemplis. Sumtum puto a vitio aut contagio, quod trahitur. Aula Eutropium quasi pestem traxit. Ovid. Trist. V. 13. 5. Alia ratione vix defendi et explicari potest. Gesnerus quidem ait: *traxere* cum effectu, vt haberent; sic

Quis non ingemuit? Quis non irrepere sacris
Obsequiis doluit toties venale cadauer?
Ipsi quin etiam tali consorte fremebant
Regales famuli, quibus est illustrior ordo
Seruitii, sociumque sibi spreuere superbi.
Cernite, quem Latiis poscant annectere fastis;
Cuius et eunuchos puduit! Sed vilior ante
Obscurae latuit pars ignotissima turbae,
Donec Abundanti furiis, qui rebus Eois
Exitium, primoque sibi produxit, ab imis
Euectus thalamis summos inuasit honores.
Quam bene dispositum terris, vt dignus iniqui

traxit nidor canem in culinam. Verum, num cupide arripuit aula illum foedum hominem? Minime. Etiam hoc non conuenit sequenti *irrepere*.

v. 146. 7. *sacris Obsequiis*. Coripp. III. 214 sq.

v. 150. *sociumque sibi*. Vsum datiui defendit Burmannus pluribus exemplis. Ovid. Met. XIV. 678. Virgil. Aen. XII. 881. v. eundem ad Ovid. Met. X. 347. et Virgil. Aen. V. 712.

v. 151. *poscant*. Gesnerus ambigit, vtrum impersonaliter, vt grammatici dicunt, poeta locutus sit, an dii aut fata intelligendi sint. Neutrum, si quid video, sed ipse Arcadius et auctores intelligendi sunt, quos ille Augustulus sequi soleret, nam sui iudicii numquam fuit. Illi enim postulauerant, vt Eutropius consul etiam ab imperio Occidentali agnosceretur.

v. 152. *eunuchos* cf. 149 sq.

v. 154. *Abundantii*. Zosimus V. 10. 6. narrat, Abundantium sub Theodosio praetorem (στρατηγὸν) atque consulem (A. C. 393.) fuisse. Plura de illo v. in Prosopogr. Cod. Theodos. h. v. Ille imprudentia promotor Eutropii fuit. *furiis*, facinore, quod furiosi tantum esse potest. Virgil. Aen. I. 41.

v. 155. *primoque sibi*. In exilium enim actus est.

v. 156. *Euectus thalamis*. Veram lectionem puto. Alii *stabulis*, quod Gesnero arridet. Burmannus coni. *eiectus tabulis*, vt tabulae seruiles fastis opponantur. Sed addit, nihil temere mutandum esse.

v. 157. *Quam bene dispositum terris*. *terris*, hominibus, rebus humanis. v. Drakenbr. ad Sil. Italic. III. 75. Sententia haec est: bene comparatum est a diis, vt malum consilium auctori sit

Fructus consilii primis auctoribus instet!
Sic multos fluuio vates arente per annos,
Hospite qui caeso monuit placare Tonantem,
Inuentas primus Busiridis imbuit aras,
Et cecidit saeui, quod dixerat, hostia sacri;
Sic opifex tauri, tormentorumque repertor,
Qui funesta nouo fabricauerat aera dolori,
Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno,
Sensit opus, docuitque suum mugire iuuencum.
Nullius Eutropius, quam qui se protulit, ante
Dereptas possedit opes, nullumque priorem
Perculit exsilio, solumque hoc rite peregit,

pessimum. Οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων. Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. Hesiod. Op. et D. 265 sq.

v. 158. *instet*, immineat.

v. 159. 61. Fabula de Busiride nota est ex Apollod. II. 4. 11. et Ovid. A. A. I. 647 sqq. *fluuio*, Nilo. *quod* (sacrum) *dixerat*, pro: cuius auctor fuerat Busiridi. Burmannus dubitat, eodem sensu *dicere sacrum* inueniri (equidem illud non puto ab ingenio linguae alienum) proponit itaque *quod struxerat*, de quo verbo egit ad Valer. Flacc. III. 586, docetque *dicere* et *struere* saepe confudisse librarios ad Ovid. Met. III. 160. et ad Valer. Flacc. I. 419.

v. 163. 6. Non minus notus est taurus Phalaridis, tyranni Agrigentini, cuius artifex Perillus dicitur fuisse. Ovid. A. A. I. 653 sq. Trist. III. 11. 41 sq. Cic. in Verrem IV. 33. Sil. Italic. XIV. 211 sqq. *docuitque suum mugire iuuencum.* Sil. Italic. l. c. *moriens inmugit flebile tauro.* Ceterum cf. Lucian. Phalar. pr. 11. T. II. p. 197 seqq. ed. Reiz.

v. 167. *qui se protulit*, Abundantius. v. supra 154.

v. 168. *Dereptas* vulg. *direptas*, quod Burmannus recte improbat, quandoquidem opes Abundantii non distractae nec multis praedae cesserunt. Ipse probat *ereptas* laudans Ovid. ex Ponto IV. 7. 26. notatque, posse et *dereptas* legi, quod recepimus.

v. 169. *Perculit*. *Percellere* proprium in hac re verbum esse docuit Burmann. ad Sueton. Tiber. c. 55. In Cicerone saepius hoc verbum eodem sensu occurrit. *rite*, ita vt debuit.

Auctorem damnare ſuum. Poſtquam obſitus aeuo
Semiuir excelſam rerum ſublatus in arcem,
Quod nec vota pati, nec fingere ſomnia poſſent,
Vidit ſub pedibus leges, ſubiectaque colla
Nobilium, tantumque ſibi permittere fata:
Qui nihil optaſſet plus libertate mereri,
Iam iam diſſimulat dominos, alteque tumeſcunt
Seruiles animi. Procerum ſqualore repletus
Carcer, et exſulibus Meroe campique gemiſcunt
Aethiopum; poenis hominum plaga perſonat ardens;

v. 170. *Auctorem* v. ſupra n. ad VIII. 579. *obſitus aeuo.* cf. Burmann. ad Virgil. Aen. VIII. 307.

v. 171. *Semiuir*, eunuchus Iuvenal. IV. 511 ſq. Valer. Flacc. VI. 695. *arcem rerum*, ſummam dignitatem denotat.

v. 172. *Quod nec vota pati poſſent*, quod vota audaciſſima ſuperat. Nam, quod quisque ſibi vouet, id credat neceſſe eſt ſibi quodammodo poſſe contingere. Eunucho autem vili et abiecto, quem nemo vellet accipere, ne dono quidem, non poterat in mentem venire, fieri poſſe, vt ad ſummos honores perueniret conſulatumque obtineret. Natura igitur votorum hoc votum non patiebatur. Gesnerus minus recte: res nimis magna eſt, quam adeo non petat aliquis voto, vt ne *pati* ſe quidem poſſe arbitretur, depreceturque adeo. Dempſterus et Burmannus ſimilium locorum farraginem congeſſerunt. *nec fingere ſomnia* eadem fere ratione poteſt explicari.

v. 173. *leges.* Quum Arcadio ius dicenti adeſſet quaſi interpres legum. v. infra 230. Heinſius olim coniecerat *reges* cf. XXXV. 300.

v. 175. *mereri*, conſequi.

v. 176. *diſſimulat dominos* ſc. priores noſſe.

v. 177. *Seruiles animi.* cf. infra 181 ſeqq. *procerum ſqualore* pro: proceribus reis. Reorum proprie eſt ſqualor, vt ſexcenties in Ciceronis orationibus occurrit.

v. 178. 9. *Meröe, campique Aethiopum.* Relegabantur et deportabantur nobiliſſimi quique in vaſtas Africae ſolitudines vltra Aegyptum. cf. Heyne in opuſc. Academ. Vol. IV. p. 280 ſq. In his eſt etiam Oaſis, quam deſcribit Zoſim. V. 9. non procul ab Ammonis oraculo v. Michaelis ad Abulfedae deſcript. Aegypti p. 21 ſqq. vbi loca collecta ſunt, in quibus de Oaſi ſermo eſt. His addi poteſt Olympiodori

Marmaricus claris violatur caedibus Ammon.
Aſperius nihil eſt humili, quum ſurgit in altum,
Cuncta ferit, dum cuncta timet; deſaeuit in omnes,
Vt ſe poſſe putent. Nec bellua tetrior vlla
Quam ſerui rabies in libera terga furentis.
Agnoſcit gemitus, et poenae parcere neſcit,
Quam ſubiit, dominique memor, quem verberat, odit.
Adde, quod eunuchus nulla pietate mouetur,
Nec generi natisue cauet. Clementia cunctis
In ſimiles, animosque ligant conſortia damni.

locus apud Phot. cod. 80. et in Labii Scr. Byzant. T. I. p. 150. Sed Photius ipſe Olympiodori fidem eleuare videtur.

v. 180. *Marmaricus Ammon.* Herodot. IV. 174. et 183.

v. 181. Locus communis eſt de ſuperbia eorum, qui ex humili conditione ad ampliorem dignitatem euecti ſunt, praecipue de vulgari eunuchorum indole, qui acerbiores eſſe ſolent, quum nullo pietatis vinculo contineantur, ſed ſe tantum ſuasque fortunas ſpectent.

v. 182. *ferit* a milite ſeu a gladiatore ſumtum. Omnes adgreditur, quia omnes timet et pro hoſtibus ſeu adverſariis habet.

v. 183. *poſſe* ſc. deſaeuire, poteſtatem ſaeuiendi habere.

v. 184. *in libera terga furentis*, liberos homines ſeruili poena adficientis.

v. 186. *Quam ſubiit*, quam poenam ipſe ſeruus ſuſtinuit. *dominique memor*, a quo ipſe ſaepe plagis adfectus eſt. *quem verberat, odit.* Iudex, qui ſontes punit, a ſtudio et ira debet remotus eſſe. Ille eunuchus poenas ſumebat non tam ad leges vindicandas, quam vt odio ſuo ſatisfaceret, quod in omnes liberos homines conceperat, quandoquidem vnumquodque ſupplicium conditionem ipſi priſtinam in memoriam reuocabat.

v. 187. 8. *nulla pietate.* Nullo enim caritatis vinculo tenetur. Explicatur hoc per: *nec generi natisue cauet.* Non eſt quod timeat, ne quando ex ſe geniti crudelitatis paternae poenas ſuſtineant. Liberi enim tamquam obſides ſunt reipublicae earum rerum, quae a parentibus geruntur. Sic Cicero in Catil. IV. 2. 3. filium ſuum obſidem vocat conſulatus ſui.

v. 189. *In ſimiles* (eſt) in eiusdem fortunae homines. *conſortia damni* communio malorum. *animos ligant.* Quum, quia homines de malis alienis recte iudicant,

Iste nec eunuchis placidus, sed peius in aurum

quando ipsi iisdem affecti sunt, tum, quia quasi communibus rationibus in societatem compelluntur, vt coniunctis viribus se vel adversus aliorum iniuriam muniant, vel vt mutuo solatio fruantur, quod iis a felicioribus adhiberi non potest.

v. 190. 1. *Iste* contemtum indicat, vt ex Cicerone notum. *eunuchis* sui similibus. *sed peius in aurum.* Haesi semper in explicando hoc loco. Sententiarum, quae praecedunt, ordo hic est. Humilis, potentiam adeptus, in omnes solet crudelis esse. Seruus, imperio potitus, saevior etiam est in omnes liberos. Eunuchus omni plane humanitatis sensu caret, quum illis adfectibus sit destitutus, qui principia et semina humanitatis esse solent. Vt autem omnium pessimum Eutropium describeret, addidisse videtur, eum ne in illos quidem homines *placidum* fuisse, qui idem damnum passi essent, quum tamen cuncti clementes solerent esse in sui similes. v. infra XIX. 45. *Eunuchi iugulum primus secuisse fateris.* Ponamus, postremam sententiam bene se habere, etiamsi penitius excussa aliquid frigoris habere videatur, qua tandem ratione *sed peius in aurum* cet. cum prioribus coniuncta esse dicamus? Etiam in his ipsis verbis interpretandis difficultas sentitur. *Sed in aurum aestuat peius*, quonam? num reliquis eunuchis? Verum hoc non contrarium est priori; *nec eunuchis placidus.* Deinde, quisnam aestuat? procul dubio Eutropius, nam de hoc sermo erat. At quae sequuntur *hoc vno fruitur succisa libido* non ad vnum Eutropium, verum ad omnes eunuchos pertinere videntur. Miror interpretes haec omnia sicco pede praeteriisse. Negari non potest, omnes difficultates omissis *clementia cunctis — placidus*, quae omnino frigida totus sententiarum nexus reddit, euanescere. Eunuchus omnibus humanitatis affectibus caret, sed auaritia et diuitiarum cupidine tenetur magis quam reliqui homines, quia vnice illa in istiusmodi homine dominatur. Equidem non dixerim, reiicienda illa verba esse, quia nihil esse videtur in libris scriptis, quod cum cultro grassantem criticum excuset. sed hoc tantum profiteri candide volui, me locum sanum non existimare, nec mitiorem medicinam ad manum esse. Heinsius etiam corruptum locum putauit, pro *peius* coni. *pronus* laudato Lucan. VI. 147. quo verborum quidem structura vulgarior fit, verum sententia-

Aestuat. Hoc vno fruitur succisa libido.
Quid neruos secuisse iuuat? Vis nulla cruentam
Castrat auaritiam. Paruis exercita furtis
Quae vastare penum, neglectaque sueuerat arcae
Claustra remoliri, nunc vberiore rapina
Peccat in orbe manus. Quidquid se Tigris ab Haemo
Diuidit, hoc certa proponit merce locandum
Institor imperii, caupo famosus honorum.
Hic Asiam villa pactus regit; ille redemit

rum nexui nihil consulitur. *In aurum aestuat* eadem ratione dictum est, qua *putret in Venerem* Pers. V. 88. vbi v. n. pro: magna auri cupiditate tenetur. *peius* pro: vehementius posuit, quum respiceret illos, qui eunuchi auaritia miseros reddiderat.

v. 191. *libido*, quaecunque cupiditas vehemens; illa vocatur *succisa*, quoniam illae eius species, quae ad consuetudinem cum feminis spectant, exsectione amissae erant. *fruitur*, voluptatem capit ex cet.

v. 192. *neruos* Ovid. Amor. III. 7. 35. Petron. 131. *cruentam*, crudelem.

v. 193. 4. *paruis exercita* (manus) *furtis*, dum seruus Eutropius esset. *arcae*. In arcis ferratis et claustris munitis etiam veteres pecuniam et opes custodire solebant. Iuvenal. IX. 26 sq.

v. 196. *Peccat in orbe manus*, illud furtis domesticis oppositum est. Nunc autem vniuersum Orientis imperium praedae sibi datum putat Eutropius. Zosim. V. 10. 5. *μεθύων δὲ ἤδη τῷ πλούτῳ καὶ ὑπὲρ τὰ νέφη τῇ φαντασίᾳ φέρεσθαι δοκῶν ὁ Εὐτρόπιος, ἐν ἅπασι σχεδὸν τοῖς ἔθνεσιν εἶχε τοὺς τὰ πραττόμενα πολυπραγμονοῦντας, καὶ ὅπως ἕκαστος ἔχοι τύχης· καὶ οὐδὲ ἦν καθάπαξ ὃ μὴ χρημάτων αὐτῷ κέρδος ἐπῆγεν.* *quidquid se Tigris* cet. v. XVII. 56 sq. Lucan. III. 261 sqq. pro: quantocunque spatio. *Tigris ab Haemo* Orientalis imperii terminos designat. *Hermo* pro *Haemo* non ineptum putat Burmannus, vt duo fluvii iungantur v. infra 214. sed h. l. propemodum ineptum videtur.

v. 197. 8. *Institor* Schol. ad Iuvenal. VII. 221. Broukh. ad Propert. IV. 2. 38. qui laudat Ovid. A. A. I. 421 sqq. *certa proponit merce locandum* v. infra 220 sq. *caupo honorum*. Honores, magistratus provinciales plus licitantibus addixit, et hi rursus in provinciis loculos suos replere studebant. *Caupo* est quoque mercator sordidus, qui vi-

Coniugis ornatu Syriam; dolet ille paterna
Bithynos mutaſſe domo. Suffixa patenti
Veſtibulo pretiis diſtinguit regula gentes.
Tot Galatae, tot Pontus eat, tot Lydia nummis.
Si Lyciam tenuiſſe velis: tot millia ponas;

liſſimas res diſtrahit lucroque inhiat. Plaut. Aulular. III. 5. 35.

v. 200. *dolet ille* cet. Num poenituit illum redemiſſe Bithyniam? aut coactus fuit hoc facere? Minime, ſed tantum dolebat, *paternam domum* pretium fuiſſe, quam retinuiſſe honeſtius fuiſſet.

v. 201. 2. *ſubfixa patenti — regula.* Geſnerus explicat *regulam* per tabellam oblongam, quales ſint fabrorum regulae. Verum non a forma regulae fabrorum translatio petita eſt. Regula etiam eſt praeſcriptum, ad quod rem aliquam exigas. H. l. *regula* eſt recenſio ſeu catalogus provinciarum et magiſtratuum, adſcripto ſingulis pretio, vt cupientibus aliquam prouinciam aut munus obtinere, ſtatim tabella viſa innoteſceret, quanta pecunia ſoluenda eſſet Eutropio. *patenti veſtibulo ſubfixa.* Non ſolum indicat, nundinationem illam palam eſſe factam, ſed Eutropium quoque conſuluiſſe commoditati et ſuae et emtorum, ne ipſe ambientium precibus toties vexaretur, neue cupientes aliquod munus ambigerent, quanti illud conſtaret. Appoſite laudat Barthius Vlpianum cap. XI. de Inſtit. Act. *Proſcribere palam, ſic accipimus, claris literis, vnde de plano legi poſſit, ante tabernam ſcilicet, vel ante eum* (forſan: locum) *in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto ſed in euidenti. pretiis diſtinguit gentes* i. e. aeſtimat gentes pretio ſingulis addito. Bene igitur haec proſcriptio regula vocatur, quia Eutropius in animum adduxerat, ad eam proſcriptionem prouincias addicere.

v. 203. *eat.* Heinſ. coni. *eant. Eat* h. l. veneat. *Galatae,* nam numeri non ſemper conueniunt. infra 220. et XX. 246. Lucan. III. 77 ſq. quae Burmannus laudauit.

v. 204. *ponas* pro: ſoluas. Burmannus ad Petron. 101. deſumtum hoc eſſe a calculis putat, qui ponantur et fingantur valere, quod rationator velit. Idem ad eundem 115. Paullo altius petiiſſe Burmannus videtur, quod propius deprehendi poteſt. *ponere* eſt coram ſiſtere, exhibere, et translatum ad pecuniam, numerare, ſoluere pecunia praeſenti, notat. Hoc ſenſu occurrit apud Terent. Phorm. IV. 3. 62.

Si Phrygas; adde parum. Propriae solatia sorti
Communes vult esse notas, et venditus ipse
Vendere cuncta cupit. Certantum saepe duorum
Diuersum suspendit onus; cum pondere iudex
Vergit, et in geminas nutat prouincia lances.
Non pudet heu, Superi, populos venire sub hasta?
Vendentis certe pudeat. Quid iure sepultum
Mancipium tot regna tenet, tot distrahit vrbes?

v. 205. *adde parum* sc. ei pretio, quo Lycium possis emere. Heinsius sic distinctum vult: *Si Phrygas; adde parum.* Hoc Burmanno quoque probatur, qui addit, poetam habuisse ante oculos Horat. Sat. II. 3. 69 sq. H. l. quouis pignore certem, Horatii locum Nostro non obuersatum fuisse. Dicendi color, qui in Venusina satira egregius est, hic, prope dicam, ieiunus et putidus esset. Pretia in illa proscriptionis tabula fixa erant, et quae dicit, quasi ex illa tabula profert. Illa autem interpunctione Eutropius poscens emtorque licitans inducitur, id quod hic locum non habet. Illa ratione paullo infra Noster vtitur v. 207 sq.

v. 206. *notas* h. l. maculam. Ita enim ipse poeta *notas* per sequentia interpretatus est. Ipse seruus fuit, atque in solamen seruilis conditionis omnia vendidit, sicut ipse toties venditus est. Omnia voluit esse venalia, quia ipse olim venalis fuit. Maculam igitur, quam ipse sustinuit, omnibus rebus voluit inurere. Negari interim nequit, sententiam hanc esse speciosiorem quam veriorem.

v. 207. *certantum*, contra se inuicem licitantium.

v. 208. 9. *Diuersum onus*, pretia intelligenda, quae vterque obtulerat. *cum pondere iudex Vergit.* *vergit*, καταῤῥέπει, proprie dicitur de altera lance, quae pondere imposito deprimitur. Virgil. Aen. XII. 725 sqq. τὸ *vergere* saepe veteres coniunxisse cum *pondere*, notat Heins. ad Valer. Flacc. I. 229. vbi tamen *vrgenti* cum Burmanno retinendum puto. Remota imagine sensus est: addicit plus licitanti. *et in geminas nutat prouincia lances.* Dum lances in motu erant, ita, vt modo haec modo illa vergeret aut deprimeretur, incertum erat, vtri prouincia cessura esset. Inter duas igitur lances interea nutabat.

v. 210. *venire sub hasta* v. interpp. ad Iuvenal. III. 33. H. l. est in praedam cedere plus licitanti.

v. 211. *Vendentis certe pudeat.* Res enim per se atrox

Pollentem solio Croesum victoria Cyri
Fregit, vt eunucho fluerent Pactolus et Hermus?
Attalus heredem voluit te, Roma, relinqui,

et intolerabilis auctore fiebat atrocior. Eunuchus, abiectus olim et perditus, gentes vniuersas habebat pro ludibrio. *iure sepultum mancipium*, intelligo, quod quoad ius sepultum est, nulla iura habet, ciuiliter mortuus est, vt Claverius et Heinsius loquuntur. Burmannus, cui dura haec expositio videtur, proponit *iure repulsum*, vt pertineat ad illud, quod Eutropius crebro dominos mutauit, aut *iure sepulto*. Verum hac ratione durities quidem remouetur, sed languor locum eius occupat, qui poetis magis etiam vitandus est. Mancipium, quod non est persona sed res, omnique iure destitutum est, *tenet* tamen *tot regna*. *Tenere* est in potestate habere et in ditione. cf. XVII. 261. Amat Noster dissimilium et inter se quasi pugnantium comparationes. Gesnerus *iure sepultum mancipium* explicat: quod non magis numerari in homines debebat, quam cadauer, vt vocatur v. 28. et v. 147. Forsan legendum: *iure* i. e. si ius spectas, *sepulcrum mancipium*, silicernium mancipium. Sic Graeci solent loqui. Euripid. Med. 1209. γέροντα τύμβον, quod scholiast. explicat πλήσιον τοῦ θανάτου καὶ τοῦ τάφου. cf. eundem in Heraclid. 167. et Aristoph. Lysistr. 372. Etiam Lucianus (Dialog. Mort. VI. 2. T. I. pag. 347. ed. Reiz.) silicernium vocat ἔμψυχόν τινα τάφον.

v. 213. *Pollentem solio*, regni opibus pollentem. *victoria Cyri.* Rem narrat Herodot. I. 71 sqq.

v. 214. *eunucho fluerent* cet. vt diuitiis illorum eunuchus potiretur. cf. Horat. Epod. XV. 20. De *Pactolo* et *Hermo* v. n. ad III. 104. Bene Gesnerus animaduertit, non satis commode h. l. Cyri et Croesi mentionem fieri, quum potius ii nominandi fuissent, cuius victoria in Romanorum ditionem Lydia venerit. Existimat Nostrum nominum splendorem secutum esse. Possis tamen dicere, illum posuisse Cyrum, vt regem fortem atque strenuum, qui Croesum opibus pollentem regno expulerat, opponeret seruo spadoni ignauissimo eandem regionem nunc obtinenti, ac quod praemium olim fuerat virtutis, nunc praedam ignauiae esse declararet, eoque ipso inuidia in eunuchum augeretur.

v. 215. *Attalum.* v. Flor. II. 20. 2. Valer. Max. V. 2. 3. Iustin. XXXVI. 4. 5. Vellei. II.

Restitit Antiochus praescripto margine Tauri,
Indomitos curru Servilius egit Isauros,
Et Pharos Augusto iacuit, vel Creta Metello,
Ne non Eutropio quaestus numerosior esset?
In mercem veniunt Cilices, Iudaea, Sophene,
Romanusque labor, Pompeianique triumphi.
Quo struis hos auri cumulos? Quae pignora tantis
Succedent opibus? Nubas ducasue licebit:
Nunquam mater eris, nunquam pater. Hoc tibi ferrum,
Hoc natura negat. Te grandibus India gemmis,
Te foliis Arabes ditent, te vellere Seres:
Nullus inops adeo, nullum sic vrget egestas,

4. Plin. H. N. XXXIII. 11. Appian. in Mithridat. 62.

v. 216. *Restitit Antiochus praescripto* cet. Lucius Scipio Antiochi regnum Tauro monte terminauit. Huius rei meminit Cicero pro P. Sextio 27. et pro Deiotaro 13. Conditiones pacis memoriae prodidit Liv. XXXVIII. 38. Bellum breuiter narrant Iustin. XXXI. 7 sq. Eutrop. IV. 1.

v. 217. *Seruilius*. Flor. III. 6. 1 sq. Valer. Max. VIII. 5. 6. *Isauros*. Isauria regio inter Pamphyliam et Ciliciam, in qua vrbs Isaurus, diu domicilium erat et receptaculum praedonum.

v. 218. *Pharos*. Aegyptus. *iacuit*, post pugnam Actiacam. *Creta* Flor. III. 7. 4 sq.

v. 220. *In mercem veniunt* cet. Ad Cn. Pompeii gesta venit. Dempst. laudat Lucan. II. 593 sqq. *In mercem veniunt*, venduntur. Notae sunt similes locutiones *in familiaritatem*, *in spem*, *in sermonem venire*. Notanda sane est cod. Oxon. lectio *in lapidem veniunt*, quae saltem librarii cuiusdam ingenio deberi non videtur. Nescio tamen, an aliae quoque res venales praeter seruos a praecone in lapide stante venditae sint, Plautus quidem (Bacch. IV. 7. 17 sq.) Columella (III. 3.) et Cicero (in Pison. 15.) seruorum tantum mentionem faciunt. cf. Brodaei Misc. VI. 5. Turneb. Advers. X. 3. *Sophene* Armeniae pars inter Taurum et Antitaurum ad Euphratem. v. Oudendorp. ad Lucan. II. 593.

v. 222. *Quo*, quem in finem.

v. 223. *nubas ducasue*, illud de femina hoc de viro adhibetur, vt notum est. Sed *nubas* eodem sensu dixit, quo Iuvenal. II. 134, et huc respicit sequens: *numquam mater eris*.

v. 226. *foliis*. Adponam Gesneri verba: Folia Malabathri (cf. Iani ad Horat. od.

Vt velit Eutropii fortunam et membra paciſci.
Iamque oblito ſui, nec ſobria diuitiis mens,
In miſeras leges, hominumque negotia ludit:
Iudicat eunuchus. Quid iam de Conſule miror?

II. 7. 8.) hodie, vt videtur quibusdam, incognita, in pretio antiquis fuere propter *foliatum* vnguentum (vid. Iuvenal. VI. 464. ibi ſchol.) quod inde parabatur. Illud folium per excellentiam ita dictum non nardum aut ſpicam nardi eſſe, vt ipſe putarit Plinius, ſed Malabathrum, pugnat Salmaſ. ad Solin. pag. 749. Copioſe idem de illo et hodierna eius apud Arabes appellatione diſputat Homon. hyles iatr. c. 87. Hactenus Gesnerus. cf. Arriani Peripl. mar. Erythraei pag. 178 ſq. ed. Blancardi. Barth. h. l. et Aduerſ. II. 6. In margine lſingr. erat *ſpoliis*. Haec lectio defendi poſſit ex Petron. 119. *illinc noua vellera Seres Atque Arabum populus ſua deſpoliauerat arua.* — *te vellere Seres* v. n. ad l. 179.

v. 228. *Vt velit Eutropii* cet. Bene Gesnerus: vt velit ſimul cum fortuna et diuitiis Eutropii ſuſcipere etiam *membra* i. e. conditionem mutilati corporis.

v. 229. *nec ſobria*, ebria, ſuperbiens. cf. locum Zoſimi ad v. 196 laudatum. *μεθύων τῷ πλούτῳ*.

v. 230. *In miſeras leges — ludit.* Tmeſin putat Gesnerus pro: inludit legibus. Verum quidni dixerit poeta *ludere in leges*, quamquam exempla huius ſtructurae deſint. Heinſio quoque id diſplicuiſſe videtur, quare coniecit *ſaeuit* ex veſtigiis duorum Mſſ.

v. 231. *Iudicat eunuchus.* Infra XX. 68. vocatur Eutropius *praeſidium legum* et v. 72. ſtatuae dicuntur ei poſitae eſſe iudicis ſpeciem referentes. Eutropium Praefectum Praetorio fuiſſe nusquam legitur, fuerat ſummus cubiculorum Praefectus, Arcadioque ius dicenti adeſſe ſolebat ſententiasque eius temperare. Zoſim. V. 9. 4. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς προυκάθητο δικαστής· Εὐτρόπιος δὲ παρεστὼς, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἡγεμονίαν πάντων τῶν βασιλικῶν εἶχε κοιτώνων, τῆς πάσης ψήφου κύριος ἦν. et V. 12. 1. dicitur Eutropius κυριεύων Ἀρκαδίου ὥσπερ βοσκήματος. Gothofred. hoc loco et aliis e. g. v. 105 inductus eſt, quae de Eutropio ſub Theodoſio M. in Cod. Theod. dicuntur, ad noſtrum eunuchum retulit in Proſopographia, vt animaduertit Ritterus. *de conſule*, quod adtinet ad conſulem. Senſus: quum iudicauerit eunuchus, quid iam miror,

Prodigium, quodcunque gerit. Quae pagina lites
Femineas meminit? Quibus vnquam secula terris
Eunuchi videre forum? Sed ne qua vacaret
Pars ignominia, neu quid restaret inausum:
Arma etiam violare parat, portentaque monstris
Aggerat, et secum petulans amentia certat.
Erubuit Mauors, auersaque risit Enyo,

eum consulem quoque factum esse.

v. 232. 3. *lites femineas.* Gesnerus et Burmannus insolens et duriusculum dicunt, quod *lites femineas* pro litibus a femina decisis, pro iudicis munere a femina gesto, Noster posuit. Quaeritur autem, an huiusmodi aliquid factum sit, cuius illi viri poetam insimulant. Accedit, quod, etiamsi non insolens esset, *femineas lites* pro litibus a femina diiudicatis ponere, nihilominus tamen locum nullum haberet, quandoquidem eunuchus non magis femina est, quam vir. *Lites femineae* sunt lites inter feminas. Quis vmquam legit, feminas in foro coram praetore aut iudicibus litigasse aut suam ipsas causam egisse? cf. Iuvenal. II. 51 sq. ibi v. interpp. Noster dicere vult, si feminae causas agerent, eunuchus posset in earum causis iudex sedere. Hoc per interrogationem expressit: *quae pagina* (non honorum, vt vult Gesnerus ex Iuvenal. X. 58, sed annalium) *lites femineas meminit?* sc. in quibus eunuchus iudicem quodammodo agere potuisset.

v. 234. 5. *ne qua vocaret Pars ignominia.* Vt omnes imperii partes, etiam res militaris, eunuchi tractatione contaminarentur. Barthius laudat Ovid. Trist. V. 13. 4. Ceterum describit poeta in sequentibus vastationem Asiae minoris a barbaris factam, contra quos Eutropius dux cum exercitu profectus insignia quidem victoriae, sed victoriam ipsam non retulit. Quae expeditio, quamquam eius mentio ab aliis scriptoribus, quod sciam, facta non est, nihilominus tamen ficta non esse videtur.

v. 236. *portentaque monstris.* Quid intersit inter vtrumque, nescio. Variandi causa, vt existimo, posuit pro: portenta portentis, aut metri causa. Cf. tamen Cic. de Diuinat. I. 42. et Eschenb. ad Orph. Argon. 37.

v. 237. *et secum petulans amentia certat.* vt quasi se ipsam superet in omnibus rebus ludibrio habendis.

v. 238. *Enyo.* Graecum nomen Bellonae, ἐνυώ. Minerva consilio bellum gerit,

Dedecus Eoum, quoties intenta sagittis
Et pharetra fulgens anus exercetur Amazon;
Arbiter aut quoties belli pacisque recurrit,
Alloquiturque Getas. Gaudet, quum viderit, hostis,
Et sentit iam deesse viros. Incendia fumant;
Muris nulla fides; squalent populatibus agri,
Et medio spes sola mari. Trans Phasin aguntur
Cappadocum matres, stabulisque abducta paternis
Caucasias captiua bibunt armenta pruinas,
Et Scythicis mutant Argei pabula siluis.
Extra Cimmerias, Taurorum claustra, paludes

Mars fortitudine, Bellona furore. Plura de hac dea congessit Ruperti ad Sil. Italic. IV. 439. vocatur apud Petron. 120. *feralis. auersa risit.* Non erubuit, vt Mars, qui militiam ab eunucho temeratam cogitat, sed risit, quia animo iam praeuidebat, clades eunucho duce futuras cf. infra 243 sqq. idque fecit *auersa*, in sinu nempe gaudebat, vultumque auertit, ne risum proderet.

v. 239. *eoum*, quod ad imperium Orientale spectabat. *intenta sagittis* i. e. collineans sagittas.

v. 240. *Amazon*. Fortasse in nomine h. l. lusit poeta.

v. 243. *deesse viros*, huiusmodi nempe duce constituto.

v. 244. *Muris nulla fides*. Nullam fiduciam ponunt homines in muris, illosque putant ab hoste cito iri superatum. *squalent* exprimit faciem camporum vastatorum.

v. 245. *Et medio spes sola mari* i. e. sola spes euadendi hostes in nauibus aut in mari posita est. Heins. coni. *In medio spes vna mari.* Et sic saepe poetae. Sil. Ital. VII. 1. Virgil. Aen. XII. 57. Ovid. Heroid. III. 142. Trist. III. 6. 49. *aguntur* sc. captiuae.

v. 247. *Caucasias*. cf. VIII. 108. *bibunt pruinas* cf. I. 255.

v. 248. *Argei* antique pro: Argivi; incolae Asiae minoris graece loquentes intelliguntur. Verum *Argei* non conuenire videtur τῷ *pabula.* Itaque Heinsius coni. *Argeïa*, laudatque Nostr. XXIX. 190 sqq. Mihi quidem videtur legendum esse *Argaei* sc. montis, quandoquidem de Cappadocibus eorumque armentis a barbaro hoste abductis sermo est. cf. infra XX. 114 sq.

v. 249. *Cimmerias paludes*, Maeotidis propagines, quae Chersonesum Tauricam ambiunt. *Taurorum*, incolarum Chersonesi Tauricae, quos innuit quoque Lucan.

Flos Syriae ſeruit; ſpoliis nec ſufficit atrox
Barbarus; in caedem vertunt faſtidia praedae.
Ille tamen (quid enim ſeruum, mollemque pudebit?
Aut quid in hoc poterit vultu flagrare ruboris?)
Pro victore redit. Peditum vexilla ſequuntur,
Et turmae ſimiles, eunuchorumque manipli,
Helleſpontiacis legio digniſſima ſignis.

II. 594, vbi male Schol. Taurum montem intelligit. Verſus hic Barthio ſuſpectus eſt. Rationem non addidit aliam, quam quod putat, eam commodo ſententiae poſſe abeſſe. Forſan *Taurorum clauſtra* diſplicuerunt, quum Taurum montem intellexiſſet. Verſus autem, ſi quid ſentio, non eſt reiiciendus, quia locum indicat, vbi Syriae iuventus ſeruitutem ſeruiat.

v. 250. *Flos*, ἄνθος. Pauſan. IV. 27. 2. καὶ πότε δὴ Σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται. Iuvenal. V. 56.

v. 251. *in caedem vertunt faſtidia praedae* ſc. barbaros. Senſus: tantam captivorum multitudinem hoſtes nanciſcuntur, vt, quum plures abducere nolint, captos trucident.

v. 252. *ſeruum*, quandoquidem pudor eſt proprium ingenuorum. *mollem* priſtinam vitae infamiam innuit, quam qui ſubiit, omnem pudorem amiſerit neceſſe eſt.

v. 253. *in hoc vultu*, tam rugoſo et exſangui. *flagrare* de rubore omnino dicitur, ſiue illum ira ſiue pudor excitauerit. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 216, et ad VII. 410. cf. Virgil. Aen. XII. 65. Legimus apud Sil. Italic. I. 126. *lacus flagrantes ſanguine.*

v. 254. *Pro victore redit* i. e. tamquam viciſſet. *peditum*. Num *tumidum?* Saltem legi ſic poſſe videtur ex veſtigiis quorundam Mſſpt. Heinſ. coni. *truncum*, vt adludatur ad membra truncata. *vexilla* cf. not. ad XV. 410. Ceterum cf. XIX. 55 ſq. vbi quoque Eutropii victoriam illudit.

v. 255. *Et turmae ſimiles.* Hic verſus alterutram coniecturam probare videtur. Si enim pro *peditum* legas vel *tumidum* vel *truncum*, vexilla vniuerſum exercitum denotare poſſunt, et hoc verſu partes eius, equites et pedites, nominantur, molles et effeminati. Sin autem *peditum* retines, *eunuchorum manipli* proprie ſumendi ſunt, quorum magnus numerus in comitatu eunuchi ducis verſaretur. *ſimiles* ſc. eunucho et quidem mollitie.

v. 256. *Helleſpontiacis ſignis.* Signum Helleſpontia-

Obuius ire cliens, defensoremque reuersum
Complecti. Placet ipse sibi, laxasque laborat
Distendisse genas, fictumque inflatus anhelat,
Puluere resperfus tineas, et Solibus ora
Pallidior, verbisque sonat plorabile quiddam
Vltra nequitiam fractis, et proelia narrat,
Perque suam tremula testatur voce sororem:

cum est Priapus, quem Lampsaci ad Hellespontum potissimum cultum esse constat. Inde vocatur *deus Hellespontiacus.* Ovid. Fast. I. 440. v. Heyne ad Virgil. Georg. IV. 111. Equidem existimo, milites imperii Orientalis inter alia etiam Priapi signum in vexillis suis gessisse, Claudianumque, qui in gratiam Honorii vnamquamque occasionem cupide arripit res Orientales irridendi, hoc risisse, alioquin salsum illud dictum paullo longius petitum dixeris. Quod si autem id, quod coniectura sola nititur, probabile videtur, non illepide Noster dicere potuit, *legionem* i. e. exercitum omnem, mollem et effeminatum, signis suis dignum fuisse.

v. 257. *defensoremque.* Velut seruata republica.

v. 259. *Distendisse genas* cf. XX. 449. v. Burmann. ad Lucan. IX. 792. et ad Petron. 96. *fictumque anhelat.* A grauissimo labore se fingit redeuntem. cf. I. 117.

v. 260. *tineas*, supra v. 114.

v. 261. *solibus Pallidior.* Quum sani solis ardoribus rubicundiores fiant. Indicat igitur imbecillitatem corporis. *plorabile quiddam.* Pers. I. 33.

v. 262. *Vltra nequitiam fractis. Frangi* dicitur res quaecunque, quae suum rigorem et vim amittit, siue effeminatur et mollitur. De voce molli saepe adhibetur. Iuvenal. II. 111. VI. 195. Plura notant Heinsius ad Nostrum et Burmannus ad Petron. 128. cf. Horat. Sat. II. 3. 274. *Nequitia* est amatoria leuitas et mollities Horat. od. III. 4. 78. et 15. 2. Martial. IV. 42. 4. et IX. 69. 1 sq. *vltra nequitiam* ergo est, vltra leuitatem aut mollitiem amatoriam, quia imbecillitas et senectus illam per se iam tremulam reddiderat eunucho, qui omnino voce virili destitutus est. *proelia narrat.* Nempe, quae non commissa erant.

v. 263. *Perque suam sororem. Soror* pro amica saepe ponitur v. Heyne in Obss. ad Tibull. III. 1. 26. Broukh. ad eundem I. 5. 49. Martial. II. 4. Quae fuerit illa mulier, ignoramus, liquet hoc tantum, illam ab eunucho sororis nomine fuisse circumductam

Defecisse vagas ad publica commoda vires;
Cedere liuori, nec sustentare procellas
Inuidiae, mergique fretis spumantibus orat.
Exoretque vtinam! Dum talia fatur, ineptas

cf. infra XIX. 41 sq. et XX. 88 sqq. Quod autem per amicam suam dux ille egregius testatur, vires suas defecisse, ridiculum habet ex ambiguitate, et exprimit summam mollitiem moresque ita effeminatos, vt illos ne dissimulare quidem possit, quum maxime debeat. Huic sermoni egregie conuenit adiectum *tremula voce*.

v. 264. *vagas vires. Vagae* videntur esse *vires*, quarum vsus fuit in diuersis locis rebusue diuersis. Saltem *vagae puellae* apud Propert. I. 5. 7. ita sunt explicandae. Caue autem iungas *vagas* cum *ad publica commoda*, sed ordo est: *vagas vires defecisse ad publica commoda* sc. promouenda seu curanda, hoc sensu: vires defecisse, vt non amplius publica commoda i. e. bellum administrare possit. cf. Ovid. Met. VIII. 492. Haec fuit altera ratio Gesneri, qui tamen nequidquam laborauit in definienda potestate τοῦ *vagas*, in qua deligenda Noster ambiguitatem forsan de industria secutus est, respexitque vagam Eutropii vitam, dum adhuc esset in aetatis flore.

v. 265. *Cedere liuori.* Ad ostentationem pertinet. *procellas inuidiae* ob res scilicet egregie gestas.

v. 266. *mergique fretis spumantibus orat.* Obscure dictum. Barthius: deuouet caput suum ad dictis fidem faciendam. Melius Gesnerus: in metu naufragii solus vult mergi, si seruari nauis reipublicae possit. Fortasse etiam hoc non ineptum est. Poeta eunuchum tumidum etiam Asiatico tumore loquentem inducit. Ait, *se non sustentare procellas inuidiae*, cupit imperium deponere, atque, vt hoc sibi liceat, orat. Manet autem in allegoria, orat igitur, vt *fretis spumantibus obruatur* i. e. inuidiae tempestate, quam rebus gestis excitarit, vt id eueniat, quod inuidia optat i. e. vt sibi liceat imperium deponere. Ceterum Heinsius ex vno Ms. mauult *spirantibus*, quae lectio sane doctior est. cf. Virgil. Aen. X. 291.

v. 267. *Exoretque vtinam.* Non temere illa loquendi figura vtentem Claudianus Eutropium induxit, vt recte iam Barthius monuit, sed vt proprie illa, quae dicta erant, accipere, et hanc adprecandi formulam adiicere posset. Sed, num illum ritum respexit, vt idem vir doctissi-

Detergit lacrimas, atque inter ſingula dicta
Flebile ſuſpirat. Qualis venit arida ſocrus
Longinquam viſura nurum; vix laſſa reſedit,
Et iam vina petit. Quid te, turpiſſima, bellis
Inſeris, aut ſaeui pertentas Pallada campi?
Tu potes alterius ſtudiis haerere Mineruae;
Tu telas, non tela, pati; tu ſtamina noſſe;
Tu ſegnes operum ſollers vrgere puellas,

mus putat, quo prodigia mari ſolebant mergi, quamquam cum aliqua veri ſpecie dici poſſit, pro certo tamen non adfirmauerim. Neque ille mos ad omnia prodigia, ſed ad androgynos tantum ſpectaſſe videtur. cf. Liv. XXVII. 37. XXXI. 12. Gell. IX. 4. Iul. Obſeq. c. 92. et 94. Id fiebat etiam in flumine. Iul. Obſeq. 89.

v. 267. *ineptas*, quae nec tempori nec loco nec duci conueniebant, quamquam eunuchi effeminati mores bene exprimunt.

v. 269. *Flebile ſuſpirat.* Omnia haec ad mollitiem ſpectant. *arida*, ſiticuloſa. cf. Ovid. Faſt. III. 765 ſq.

v. 271. *Et iam vina petit.* Comparatur eunuchus cum muliere vetula, quae vinum non admodum auerſatur et itinere longo exhauſta eſt. Qualis illa garrire ſolet voce fracta et ſuſpiriis orationem mollem interrumpentibus inſuperque faucibus ſiti aridis, talem eunuchum induxit. *turpiſſima.* Pathici aut eunuchi feminino nomine ignominioſe ſaepe appellantur. v. Heinſ. ad Ovid. Heroid. IV. 48. et infra 339.

v. 272. *Inſeris*, vt Ovid. Met. III. 117. *ſaeui Pallada campi.* *Pallas* h. l. poſita eſt pro: ſtudia Palladis, et *ſaeuus campus* proelium ſeu bellum eſt. Dixit itaque *ſaeui Pallada campi* pro vulgari: ſtudia belli ſeu bellum.

v. 273. *alterius Mineruae*, lanificae, quaſi illa diuerſa ſit a Pallade. *haerere*, inhaerere. Ovid. Triſt. III. 7. 11.

v. 274. *Tu telas, non tela, pati.* Verborum luſus h. l. ſaltem minime frigidus videtur, ſed, vt Geſnerus bene animaduertit, auget contemtum ex illuſione. *noſſe.* Vel ſine libris legendum putat Heinſius *neſſe* laudans Ovid. Faſt. II. 771. Virgil. Cir. 177. Recte tamen Burmannus *noſſe* praefert, quod procul dubio exquiſitius eſt. v. eum ad Ovid. Heroid. VI. 83.

v. 275. *ſollers operum*, peritus operum femineorum. *vrgere puellas*, diligentiam earum aſſidue excitare. Alio ſenſu dixit Ovid. Met. IV. 35. *famulas laboribus vrgere*,

Et niueam dominae pensis inuoluere lanam.
Vel, si sacra placent, habeas pro Marte Cybeben;
Rauca Celaenaeos ad tympana disce furores.
Cymbala ferre licet, pectusque illidere pinu,
Inguinis et reliquum Phrygiis abscindere cultris.

v. Heins. et Burmann. ad Valer. Flacc. II, 138. Eunuchorum enim erat in gynaeceis pensa exigere a famulabus, dominaeque semper ad manum esse.

v. 276. *niueam lanam.* Tibull. I. 6. 80. Ovid. Heroid. VII. 100. Heinsius coniecit olim *vnctam*, deinde *tinctam*, in locis autem, quae laudauit, semper color additus est. Vulgata coniecturis praestat. *pensis inuoluere* i. e. lanam in pensa inuoluere, eaque nentibus ancillis distribuere, Ovid. Met. VI. 19. *dominae* casus tert. *für die Gebieterin.*

v. 277. *Vel si sacra placent.* Si animum induxisti, deae alicuius sacra celebrare, non Palladis sacra cole, sed cole *Cybeben.* Deriuant hoc nomen a κυβηβεῖν, in caput deiici, vt solent furiosi et furore perciti. v. Marquardi Gudii not. ad Phaedr. III. 20. Heins. ad Virgil. Aen. III. 111. et Heyne in VV. LL. et ad eundem X. 220.

v. 278. *Celaenaeos furores.* Celaenae, Κελαίναι, caput quondam *Phrygiae fuit, migratum inde haud procul veteribus Celaenis, nouaeque vrbi Apameae nomen inditum* Liv. XXXVIII. 13. cf. Schol. ad Lucan. III. 206. Fuit etiam mons eiusdem nominis, in quo sita erat vrbs Ovid. Fast. IV. 363. *Celaenaei furores* sunt Phrygii furores, aut eorum, qui sacra Cybeles cum enthusiasmo solito celebrabant. Hunc furorem solebant excitare instrumentis musicis, quae praecipue aures vehementer feriebant, tympanis et cymbalis. Propert. III. 15. 35 sqq. cf. Doering. ad Catull. LXIII. 9. Perizon. ad Aelian. V. H. IX. 8. 6.

v. 279. *pectusque inlidere pinu.* Gestabant in suis ceremoniis truncos pineos, quibus se tundebant. In illam arborem Atys siue Attin mutatus esse dicitur. Ovid. Met. X. 104. cf. Stat. Theb. X. 170 sqq. Hinc dicti sunt *dendrophori*, de quibus v. Reines. ad Inscript. I. 40. p. 75.

v. 280. *Inguinis et reliquum.* *Inguen* saepe pro parte ponitur, qua mares sumus. *reliquum*, testibus iam olim exsectis aut elisis. Galli autem, aut sacerdotes Cybeles, totum virile membrum abscindere solebant. Iuvenal. II. 115. *Phrygiis cultris.* *Samia* forsan *testa*

Arma relinque viris. Geminam quid diuidis aulam,
Conarisque pios odiis committere fratres?
Te magis, ah demens, veterem ſi reſpicis artem,
Conciliare decet. Geſtis pro talibus annum
Flagitet Eutropius, ne quid non polluat vnus,
Dux acies, iudex praetoria, tempora Conſul.
Nil adeo foedum, quod non exacta vetuſtas
Ediderit, longique labor commiſerit aeui.
Oedipodes matrem, natam duxiſſe Thyeſtes
Cantantur. Peperit fratres Iocaſta marito,

Iuvenal. VI. 513. Martial. III. 81. 3. Fiebat hoc etiam *ſilice acuta* Catull. LXIII. 5. *ſaxo acuto* vſus eſt ipſe Attin. Ovid. Faſt. IV. 237.

v. 281. *Arma relinque viris.* Burmannus putat, colorem ductum eſſe ex Ovid. Heroid. XVII. 254. *geminam aulam.* Conſtantinopolitanam et Romanam. Hoc autem fecerat Eutropius perſuadendo Gildoni, vt ab Honorio deficeret. De hoc ſupra. Verum huius rei mentio h. l. ſaltem videtur parum opportuna eſſe.

v. 282. *committere. Committi* proprie dicuntur gladiatores. Sueton. in Claud. 34. *odiis*, quibus incitaſſe dicitur Arcadium in Honorium.

v. 284. *Conciliare.* Hoc enim lenonum eſt et lenarum. cf ſupra 78 ſqq. et interpp. ad Petron. 127. *concilio tibi ſororem. annum*, conſulatum.

v. 286. cf. 105 ſq. 230 ſq. et 297 ſq.

v. 288. *longique labor aeui.* pro: longum aeuum. Virgil. Aen. XI. 425 ſq. Barthius ad h. l. et ad Stat. Theb. II. 196. ad labores et aerumnas hominum, quas in aeuo ſuſtinerent, reſpici exiſtimat. Hunc ſecutus eſt Burmannus ad Valer. Flacc. II. 619. dicitque, *laborem aeui* eodem fere ſenſu dictum eſſe, quo *laboratum aeuum* Valer. Flacc. V. 226. et *laborata vita* Stat. Theb. I. 341. Rectius, vt equidem opinor, ita res expedienda eſt. Omnia, quae in aeuo ſeu tempore fiunt, eidem tempori attribuuntur, atque vt ab aeuo ſeu a tempore effecta a poetis cogitantur. In iis igitur producendis et perficiendis *aeui labor* continetur. Valer. Flacc. II. 617 ſqq. *Has etiam terras, conſertaque gentibus arua Sic, pelago pulſante, reor Neptunia quondam Cuſpis, et aduerſi longus labor abſcidit aeui.*

v. 289. *Oedipodes.* v. ad III. 84.

v. 290. *Iocaſta*, Menoecei filia, vxor Laii, quo a filio

Et Pelopea ſibi. Thebas ac funera Troiae
Triſtis Erechthei deplorat ſcena theatri.
In volucrem Tereus, Cadmus ſe vertit in anguem;
Scylla nouos mirata canes. Hunc arbore figit,
Eleuat hunc pluma, ſquamis hunc fabula veſtit,
Hunc ſolvit fluuio. Nusquam ſpado Conſul in orbe,
Nec iudex ductorue fuit. Quodcunque virorum
Eſt decus, eunuchi ſcelus eſt. Exempla creantur,
Quae ſocci ſuperent riſus, luctusque cothurni.
Quam pulchre conſpectus erat, quum tenderet artus
Exſangues, onerare toga, cinctuque grauatus, (

Oedipode interfecto, ipſi interfectori nupſit, eique peperit Polynicem et Eteoclem. Fabula per Aeſchylum et Sophoclem notiſſima.

v. 291. *Pelopea*, vxor et filia Thyeſtis. *Thebas*. Excidium eius vrbis intelligitur in bello τῶν ἐπιγόνων. *funera Troiae*, excidium Troiae, aut labores et miſerias Troianorum.

v. 292. *Erechthei*, Athenienſes ab rege antiquo ſic dicti. *triſtis ſcena*, tragoediae enim intelliguntur.

v. 293. *volucrem*, vpupam. Ovid. Met. VI. 512 ſqq. *Cadmus* l. c. IV. 562 ſqq.

v. 294. *Scylla* l. c. XIII. 730 ſqq. *mirata*. De exquiſito huius verbi vſu exempla congeſſit Burmann. ad Ovid. Amor. II. 11. 1. et ad Valer. Flacc. I. 382. *Hunc arbore figit*, vt Attin, Phaethontis ſorores, Philemona et Baucidem, cet. Heinſius coni. *cingit* Ovid. Met. I. 549.

v. 295. *Eleuat hunc pluma*, in auem mutat. Burmannus laudat Ovid. Met. IV. 410. et VIII. 543. Exemplo eſt Perdix. *ſquamis veſtit*, in piſces mutat, vt nautas, qui Bacchum abductum vendere volebant, in delphinos.

v. 296. *Hunc ſolvit fluuio*. Sic Acis in fluuium mutatus eſt.

v. 298. *ſcelus* h. l. nefas, monſtrum. Barth. ad Stat. Theb. X. 542. Senſus: quodcunque viros decet, id in eunucho nefas fit et monſtrum.

v. 300. 1. *pulchre conſpectus*, περίβλεπτος (Perizon. ad Aelian. V. H. II. 12.) cf. Burmann. ad Ovid. ad Liv. Auguſt. 122. Alii *pulcher conſpectus*. *quum tenderet onerare* eleganter et accommodate ad eunuchum vetulum et omni vigore deſtitutum pro: quum oneraret. cf. XXVIII. 465. XXVI. 166. Ovid. Met. XI. 532. Valer. Flacc. III. 469. quae loca, et plura praeterea, laudauit Heinſius ad v. 15. *artus exſangues*, maci-

Indutoque ſenex obſcoenior iret in auro!
Humani qualis ſimulator ſimius oris,
Quem puer arridens pretioſo ſtamine Serum
Velauit, nudasque nates ac terga reliquit,
Ludibrium menſis, erecto pectore diues
Ambulat, et claro ſeſe deformat amictu.
Candida pollutos comitatur Curia faſces;
Forſitan et dominus. Praebet miracula lictor

lentos tenues et infirmos, quibus bene conuenit *onerare*. *cinctuque grauatus*. *cinctumque grauatos* ex coniectura legendum cenſet Heinſius multis locis citatis. Idem adprobat Drakenbr. ad Sil. Italic. II. 598. *Grauari* etiam cum caſu quarto iungi in vulgus notum eſt (Oudendorp. ad Lucan. V. 258.) ſed, ni fallor, alio ſenſu, quam qui hic requiritur. Ex Heinſii coniectura Claudianus priori loco poſuit, quod poſteriori ponendum fuiſſet, niſi quis ſtatuat, ſuper illum cinctum, quisquis tandem ille fuerit, togam eſſe indutam, atque hoc ſequentia vix permittunt. v. ad VII. 3.

v. 302. *Indutoque iret in auro.* Sic Ovid. Faſt. VI. 688. *in longis veſtibus ire.* Plura et e Graecis laudant Heinſ. et Burmann. ad Valer. Flacc. v. 349. *auro*, conſularem veſtitum indicat. Sidon. Apollin. carm. II. 2. *molem trabealis metalli* vocat. *obſcenior*. Ad malum omen et auſpicium triſte pertinet. Sic Geſnerus. Noſtrum exiſtimo dicere voluiſſe, ornatu illo ſplendido foeditatem hominis magis etiam conſpicuam eſſe factam. Hoc adparere videtur ex comparatione ſequenti. Ceterum pluribus exemplis Burmannus probavit, non differre, vtrum legas *induto* an *inducto*, quod vtrumque Mſſ. ſuppeditant.

v. 303. *ſimulator* Burmannus laudat Ovid. Amor. II. 6. 23.

v. 304. *adridens* idem explicat: maligne ridens.

v. 306. *erecto pectore*, pedibus poſterioribus inſiſtens, *diues* ad ornatum diuitem ſpectat.

v. 308. *Candida curia*, ſenatores veſtitu puro et ſplendido.

v. 309. *dominus*. Heinſius dominum priorem Eutropii intelligit. Dominos autem multos habuit, et cauſam videre nequeo, cur vnum tantum nominaſſet Claudianus eundemque nomine non definitum. Rectius Burmannus et Gesnerus Arcadium intelligunt, quandoquidem, vt ſupra vidimus, vel Impe-

Conſule nobilior, libertatemque daturus,
Quam nondum meruit, ſcandit ſublime tribunal;
Atque inter proprias laudes Aegyptia iactat
Somnia, proſtratosque canit ſe vate tyrannos.
Scilicet in dubio vindex Bellona pependit,

ratores ſolebant conſulum proceſſiones comitari. cf. Panegyr. Vet. XI. 2. 4. Ammian. Marcell. XXII. 7. Spartian. in Hadriano 9. *forſitan*. Ex coniectura nempe Noſter hoc poſuit, quod exploratum non habebat. *praebet miracula lictor*. Quandoquidem inauditum hactenus fuerat, lictorem conſule nobiliorem eſſe. Lictor enim ſaltem ingenuus, conſul libertus et ſpado.

v. 310. *libertatemque daturus* ſc. conſul. Primus enim actus conſularis erat manumiſſio. v. not. ad VIII. 611.

v. 312. *inter proprias laudes*. Bene Gesnerus ait, Eutropium veterum magiſtratuum morem eſſe ſecutum, vt in prima oratione vel gratiarum actione de ſuis etiam rebus geſtis commemoraret (XXVIII. 587 ſqq.), et inter illas *Aegyptia ſomnia*. Opportune laudat idem Sozomenum H. E. VII. 22. narrantem, initio belli contra Eugenium Theodoſium M. de euentu anxium, conſiliis et oraculis Ioannis, monachi Aegyptienſis, vti voluiſſe. Miſiſſe itaque Eutropium, eunuchorum fidiſſimum, in Aegyptum. Hunc reſponſum retuliſſe, Theodoſium victurum eſſe. De Ioanne idem narrat Auguſtinus de Ciuit. D. V. 26. et Theodoret. H. E. V. 24. ſine Eutropii mentione. Reſtat tamen ſcrupulus, quem Sozomeni locus laudatus non exemit. Qui poterat Eutropius dicere: *ſe vate*? Certe is, qui oracula conſultum miſſus reſponſum reportat, nullo modo poteſt *vates* dici. Res quidem, quam memoriae prodidit Sozomenus, in dubium vocari nequit, Eutropium eunuchum in Aegyptum miſſum eſſe, quandoquidem et Noſter huius itineris meminit. Forſan Eutropius, laude illi monacho praerepta, renunciauit, ſe in Aegypto per quietem vidiſſe Theodoſium victorem, aut victoriam illius diuinitus ſibi eſſe per quietem praenunciatam. cf. XIX. 39 ſqq. *Miror, cur, aliis qui pandere fata ſolebas, Ad proprium cladem, coeca Sibylla, taces. Iam tibi nulla videt fallax inſomnia Nilus. Peruigilant vates nec, miſerande, tui.* *tyrannos*, Eugenium et Arbogaſtem.

v. 314. *pependit* v. ad I. 11. et VII. 172. Senſus eſt: ſcilicet expeditio contra ty-

Dum ſpado Tireſias, eneruatusque Melampus
Reptat ab extremo referens oracula Nilo.
Obſtrepuere auium voces. Exhorruit annus
Nomen, et inſanum gemino proclamat ab ore,
Eunuchumque vetat faſtis accedere Ianus.
Sumeret illicitos etenim ſi femina faſces,
Eſſet turpe minus. Medis leuibusque Sabaeis

rannos tamdiu dilata eſt. Parum h. l. conuenienter Gesnerus Homeri ἑτεραλκέα νίκην memorat.

v. 315. *ſpado Tireſias.* Praeter id, quod Tireſias, qui inter celeberrimos vates cenſetur, aetate fuerat decrepita, etiam hanc narrationem ſpectaſſe Claudianus videri poteſt, quum tam celebre nomen Eutropio imponeret, qua Tireſias femina factus e viro dicitur et vir rurſus e femina. Ovid. Met. III. 323. *Venus huic erat vtraque nota* cf. ſupra 223 ſq. Ceterum de Tireſia v. Burmann. ad Ovid. l. c. Spanhem. ad Callim. H. in Pallad. 82. Broukh. ad Propert. IV. 9. 57. et Barth. ad Stat. Theb. IV. 443. et 542. *eneruatus*, qui neruos amiſit. cf. ſupra 192. qui ſpado factus eſt. *Melampus.* Verum, cur hunc ex antiquis vatibus nominat? Num quia ſacra Aegyptiaca in Graeciam intulit, vt tradidit Herodot. II. 49. Plutarch. de malignitate Herodoti c. 13. T. XII. ed. Hutt.? Non temere Claudianum id feciſſe exiſtimo, ſed ratio obſcura eſt. cf. infra 369 ſq. et Barth. ad Stat. Theb. III. 573.

v. 316. *Reptat.* Indicatiuum defendit Burmannus. Virgil. Aen. IV. 52. Ceterum tarditatem ſenilem exprimit.

v. 317. *Obſtrepuere auium voces*, quaſi obnunciauere. Contrarium vide ſupra VIII. 170 ſqq.

v. 318. *Nomen* ſupra ad 284. *inſanum*, horrendum. *Inſana* dicuntur ſaepe ea, quae modum excedunt. Cuius rei exempla collegit Ruperti ad Sil. Italic. I. 251. Indignitate rei grauiter commotus eſt Ianus.

v. 319. *faſtis accedere.* Eo reſpicitur, quod nomen Eutropii, in ipſo conſulatu deiecti, in faſtos referri prohibitum, ita vt ille annus vno nomine Theodori Mallii ſignatus ſit. Contrarias partes Iano tribuuntur a Statio in Silv. IV. 1. 11 ſqq.

v. 321. *Sabaeis.* VIII. 306. intelligit autem omnino populos barbaros Aſiae. Arrian. Alex. I. 24. νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔτι ἀπὸ Σεμιράμεως καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν, quod recte interpretatur Gesnerus: vt viris qui in regno ſunt

Imperat hic ſexus, reginarumque ſub armis
Barbariae pars magna iacet. Gens nulla probatur,
Eunuchi quae ſceptra ferat. Tritonia, Phoebe,
Veſta, Ceres, Cybele, Iuno, Latona coluntur;
Eunuchi quae templa Dei, quas vidimus aras?
Inde ſacerdotes; haec intrat pectora Phoebus;
Inde canunt Delphi. Troianam ſola Mineruam
Virginitas Veſtalis adit, flammasque tuetur.
Hi nullas meriti vittas, ſemperque profani.
Naſcitur ad fructum mulier, prolemque futuram;
Hoc genus inuentum eſt, vt ſeruiat. Herculis arcu
Concidit Hippolyte; Danai fugere bipennem
Pentheſilea, tuam; claras Carthaginis arces

imperent feminae. cf. Curt. X. 1. 37. Parthi feminae, cui nomen erat Erato, imperium tentauerunt, ſed breui pulſa eſt. Annal. Tacit. II. 4.

v. 322. *reginarumque ſub armis.* Scytharum reginam Tamyrin et Amazonarum forſan intelligit, aliasque, quae memoriae non proditae ſunt.

v. 323. 4. *iacet* ſc. deuicta. *gens nulla probatur Eunuchi quae ſceptra ferat.* Lege tamen Plin. H. N. XIII. cap. 4. et Tacit. Annal. VI. 31. *probatur*, traditur a certis auctoribus. Lucian. in Eunuch. c. 9. T. II. pag. 357. ed. Reiz. narrat, Hermiam eunuchum, Atarnenſem tyrannum, adeo cultum eſſe, vt illi eodem modo, quo diis, ſacra fecerint. cf. Diogen. Laert. V. 3. et ibi Menag. Vtrum vera res ſit nec ne, hic non adtinet quaerere, conſtat tamen, Hermiam eunuchum tyrannum fuiſſe.

v. 327. *Inde* ſc. e feminis. *haec pectora*, Sibyllas intelligit et Pythiam.

v. 328. *canunt*, vaticinantur, et quidem per Pythiam. *Troianam Minervam.* Ex Lucano (I. 597.) mutuatum hoc eſſe Claudianum Heinſius exiſtimat. De *Minerva Troiana* v. Heyne in excurſu IX. ad Virgil. Aen. II.

v. 330. *Hi*, eunuchi. *meriti*, acceperunt. *vittas*, diademata ſacra, a quibus infulae dependent.

v. 331. *fructum*, vtilitatem.

v. 332. *Hippolyte.* XI. 35.

v. 333. *Pentheſilea.* Quia Amazones crebras incurſiones fecerant in Aſiam minorem, in Phrygiam potiſſimum in Lydiam, quarum vna inciderat in Priami tempora (Il. γ. 180.), poetae, qui poſt Homerum ſcripſere,

Creditur, et centum portis Babylona ſuperbam
Femineus ſtruxiſſe labor. Quid nobile geſſit
Eunuchus? quae bella tulit? quas condidit vrbes?
Illas praeterea rerum natura creauit:
Hos fecere manus. Seu prima Semiramis aſtu
Aſſyriis mentita virum, ne vocis acutae
Mollities, laeuesque genae ſe prodere poſſent,
Hos ſibi coniunxit ſimiles; ſeu Parthica ferro
Luxuries vetuit naſci lanuginis vmbram,
Seruatoque diu puerili flore coegit

praecipue Arctinus in Aethiopide, eas in belli Troiani hiſtoriam induxerunt. De Pentheſilea plura inuenies apud Quint. Calabr. cf. Heyne ad Virgil. Aen. I. 490 ſqq.

v. 335. *centum portis* cf. Herodot. I. 179 ſq.

v. 339. *Seu prima Semiramis.* Praeter Ammianum Marcellinum ſupra ad v. 47. laudatum nemo veterum ſcriptorum haec tradidit. Forſan fata et res geſtae huius reginae quaerenti alicui ſcriptorum de eunuchorum origine illam coniecturam ſuppeditauerunt, quam deinde alii pro explorata re arripuerunt. Geſnerus notat, Periandrum Cypſeli filium, Corinthium tyrannum, trecentorum principum Corcyraeorum filios Sardes ad Alyatten ἐπὶ τῇ ἐκτομῇ miſiſſe Herodot. III. 48. Et rurſus Panionium Chium pueros ſpecioſos emiſſe et exſectos Sardes aut Epheſum deductos magno pretio vendidiſſe. Herodot. VIII. 105.

v. 340. *vocis acutae,* quam *anguſtam* vocat et lepide deſcribit Iuvenal. III. 90 ſq.

v. 341. *laeuesque genae.* Barbam eunuchis non creſcere notum eſt Iuvenal. VI. 370 ſeqq.

v. 342. *Parthica.* Mſſpt. *Parthia*, dictioni poeticae aptius. Retinent tamen prius Heinſius et Burmannus. Iam ſupra monitum eſt, Perſas et Parthos pro iisdem ſaepe poni. VIII. 213. Aliam narrationem de ſpadonum origine profert, quae conſentit cum iis, quae alii ſcriptores de Perſarum moribus retulerunt, cf. Briſſon. de Regno Perſ. II. 163 ſqq. et infra 415. Delrius Stephanum de Vrb. laudat Σπαδὰ. *οὐδετέρως κώμη περσικὴ, ἐν ᾗ πρώτης εὐνουχισμὸς γέγονεν.*

v. 343. *lanuginis vmbram.* Stat. Theb. IV. 336. Noſt. infra XXXI. 42. e Graecis petitum Pind. Olymp. I. 109. *πρὸς εὐάνθεμον δ' ὅτε φυὰν λάχναι νιν μέλαν γένειον ἔρεφον.*

v. 344. *puerili flore* vt Graeci *ἄνθος κούριον.* Hanc

Arte retardatam Veneri ſeruire iuuentam.
Fama prius falſo ſimilis, vanoque videri
Ficta ioco. Leuior volitare per oppida rumor,
Riderique nefas, veluti nigrantibus alis
Audiretur olor, coruo certante liguſtris.
Atque aliquis grauior morum: Si talibus, inquit,
Creditur, et nimiis turgent mendacia monſtris:
Iam teſtudo volat, profert iam cornua vultur;
Prona petunt retro fluuii iuga; Gadibus ortum
Carmani texere diem; iam frugibus aptum

aetatem deſcribit Homer. Odyſſ. λ. 318. Petron. 119. *Perſarum ritu male pubeſcentibus annis Surripuere viros, exſectaque viſcera ferro In Venerem fregere, atque vt fuga mobilis aeui, Circumſcripta mora, properantes differat annos.*

v. 346. *falſo.* Heinſ. coni. *falſae*, quod Burmannus repudiauit, quum *falſum* ſaepius ponatur pro rumore falſo.

v. 347. *leuior*, quia falſo ſimilis erat, neque ei fides habebatur.

v. 348. *nefas*, eunuchum conſulem eſſe factum.

v. 349. *audiretur olor* i. e. audiretur ſermo de olore. *coruo* ſubintelligo: de. *certante liguſtris* Virgil. Eclog. II. 18. pro: albo.

v. 350. *Atque aliquis* cet. Burmannus comparat Ovid. Met. IV. 187. et Faſt. IV. 929. *grauior morum*, qui riſu et ioco illum rumorem non exciperet, ſed aliorum leuitatem et credulitatem accuſaret.

v. 351. *turgent*, quaſi vento inflata. vt *turgida vela* Horat. Od. II. 10. 24. *monſtris*, incredibilibus, fidem omnem ſuperantibus.

v. 352. cf. n. ad I. 169 ſq.

v. 353. 4. *Prona petunt retro fluuii iuga*, recurrunt ſurſum. Prouerb. Graec. ἄνω ποταμῶν ἱερῶν. Euripid. Med. 410. Cic. epiſt. ad Att. XV. 4. Ovid. Heroid. V. 29 ſq. Horat. Od. I. 29. 10 ſq. *Gadibus ortum Carmani texere diem* i. e. mutato curſu in occidente ſol oriens, in oriente occidit. *Gadibus*, pro: Hiſpania ſeu occidente. Dionyſ. Perieg. 65. ἐσχατόωντα Γάδειρα. Sil. Italic. XVII. 637. *terrarum finis Gades. Carmani.* Dionyſ. Perig. 1082 ſq. ἤτοι μὲν παρὰ χεῦμα τὸ περσικὸν ὠκεανοῖο Καρμανοὶ ναίουσιν, ὑπ' ἠελίῳ ἀνιόντι. cf. Wernsdorf. ad Priſciani Perieg. 604. et 991 ſq. Poet. lat. min. T. V. P. I. Avieni Deſcript. orb. terr. v. 1281. l. c. T. V. P. II. Eandem ſententiam expreſſit Noſter infra XLI. 13 ſq.

Aequor, et aſſuetum ſiluis delphina videbo;
Iam cochleis homines iunctos, et quidquid inane
Nutrit, Iudaicis quae pingitur India velis.

v. 355. *adſuetum* et magis reſpondet τῷ *aptum*, iudice Burmanno, et magis exprimit id, quod omnino fieri nequit, quam vulgata lectio *aduectum*.

v. 356. *Iam cochleis homines iunctos* ſc. videbo. Barthio ſuſpecta eſt ſcriptura, quam tamen Mſſ. conſtanter ſeruant. *Cochleae* h. l. ſunt teſtae cochlearum. Senſus, quem verba exhibent, hic eſt: iam videbo homines teſtis iunctos, quas pro domo circumducunt, vt cochleae. *quidquid inane nutrit* ſc. *India* quaecunque monſtra ficta India nutrit, quae nusquam ſunt, ſed quae ingenia ludibunda excogitarunt et expreſſerunt.

v. 357. *Iudaicis quae pingitur India velis.* Haec cum prioribus ita cohaerent: Iam videbo quidquid inane nutrit India quae pingitur Iudaicis velis. *Quidquid inane* iam ſupra explicatum eſt. Nunc quaeritur, quidnam ſit *India?* Si monſtra Indiae Noſter ſub *India* intellexit, hic ſenſus oritur: quidquid inane illa monſtra nutriunt, quae pinguntur velis cet. Hoc autem abſurdum eſſe, vnusquisque fatebitur. Ponamus autem, *Indiam* h. l. imaginem eſſe huius terrae, humana figura expreſſam, qualis Roma fingitur et Africa, qualesque Italiam, Galliam, Britanniam poeta finxit XXII. et ita Indiam Claverius accepit. Illius Indiae habitus fictus potuit eſſe ex moribus gentium Indicarum, ex coeli regionisque natura, ipſaque circumdata monſtris illis, quaecunque a Graeculorum ingeniis vmquam fuerant excogitata. Senſus, qui nunc oritur, non tam abſurdus eſt ille quidem, verum, quam vim tum habeat *quae pingitur velis Iudaicis*, nemo facile expediet. Fateamur, neceſſe eſt, temere illa eſſe adiecta, quandoquidem de India, forma humana expreſſa aut picta, non dici poteſt, *nutrit*. Poteſt autem *India* eſſe pictura, regionem Indiae referens variis monſtris, quae ibi eſſe perhibebantur, repletam. Velorum aut aulaeorum frequentem vſum tunc temporis fuiſſe conſtat variis picturis exornatorum. Ars enim in linteo pingendi inuenta iam erat ſub Nerone. Plin. H. N. XXXV. ſect. 33. Videamus de reliquis. *Iudaicis velis*. Barthius exiſtimat, Claudianum *Iudaicis* poſuiſſe pro Babylonicis, quia inter Iudaeos ars textoria olim floruit, quod Pauli Apoſtoli

Subiicit et mixtis salibus lasciuior alter:

exemplo probat, vt Iuvenal. VI. 546. *Iudaeos* pro Chaldaeis posuerit. Babylonia autem tapetia saepe occurrunt. Laudantur Lucret. IV. 1023. et Petron. 55. *Plumato amictus aureo Babylonico.* Verum magis huc pertinent Martial. VIII. 28. 17 sq. et XIV. 150. Barthio accedit Gesnerus, sed *Iudaicis* proprie sumit pro: a Iudaeis acu pictis seu textis. Iudaeos enim hac arte insignes fuisse, tabernaculi Mosaici constructionem satis docere, illisque placuisse figuras monstrosas. Hugo Grotius, Heinsio teste, locum corruptum putauit, et pro *Iudaicis* legit *Lydiacis.* Ipsi Heinsio olim placuit *Niliacis* laudatis Plaut. Pseud. I. 2. 14. Martial. l. c. Ennod. epigr. LI. *Omnia Memphitis retinentur secula textis.* Postea autem coniecit *quidquid inane Nutrit in Attalicis quae pingitur India velis.* laud. Cic. in Verrem IV. 12. *Attalica periplasmata*, de iis quoque sermo est apud Propert. II. 23. 46, III. 16. 19. Sil. Italic. XIV. 659 sq. Verum hae vestes ab auro intexto Attalicae vocantur, quia eius rei inuentor Attalus rex fuisse dicitur. Plin. H. N. VIII. sect. 74. ex quo loco quoque adparet, non coloribus diuersas fuisse, quia statim additur: *colores diversos picturae intexere Babylon maxime celebrauit et nomen imposuit.* cf. eundem XXXIII. sect. 19. Babylonios autem et Persas nihil pingere aut fingere praeter bestias, venationes et caedes auctor est Ammian. Marcellin. XIV. 6. eiusmodi picturam describit Sidon. Apollin. IX. 13. Difficultates huius loci tollere annisi sunt Cuperus de elephant. ex. II. cap. 11. p. 240. et Voss. ad Catull. p. 197. Superest, vt meum qualecunque iudicium super hunc locum proferam. Hi versus mihi videntur Claudiano indigni esse, immo ne genuini quidem. Quicunque aliquam consuetudinem cum illo poeta contraxit, fateatur necesse est, cum v. 355. hexametrorum continuationem, per quam illa sententia devolvitur, finitam esse. Accedit, quod in illis de iis rebus loquitur, quae omnino fieri non possunt, aut legibus naturae plane repugnant, in hoc autem panno adsuto de monstris tantum sermo est, quae tamen alicubi inveniri a nonnullis credebantur. Postremo Claudiani in versibus fundendis diligentia et in rebus designandis elegantia in his duobus versibus ita desideratur, vt, etiamsi statuas, hoc vel illud verbum a librariis corruptum

Miraris? Nihil eſt, quod non in pectore magnum
Concipit Eutropius. Semper noua, grandia ſemper
Diligit, et celeri deguſtat ſingula ſenſu.
Nil timet a tergo; vigilantibus vndique curis
Nocte dieque patet; lenis facilisque moueri

eſſe, coniecturis, vt par eſt, adhibitis vix ita illi verſus reſtitui poſſe videantur, vt non melius ſit, iis omnino carere.

v. 358. *mixtis ſalibus.* Omnia enim fere, quae ab hoc dicuntur, ita enunciata ſunt, vt ſub ſpecie honeſta ſenſus laſciuus lateat, et Eutropius laudari videatur, quum tamen, re penitius inſpecta, omnium bipedum turpiſſimus deſcribatur. *laſciuior alter*, qui opponitur illi *morum grauiori* v. 350.

v. 359. *Miraris? nihil eſt, quod* cet. Heinſ. coni. *Mirari nihil eſt.* Vulgatam Burmannus defendit laudans nott. ad Phaedr. II. 7. Vnde putat poſſe legi: *Miraris? nihil eſt. Quid non* cet. quod mihi quidem non videtur eſſe e Claudiani ingenio. *in pectore magnum* male Barthius in ſenſum obſcoenum detorquet, locisque, quae laudauit, interpretatio eius nihil adiuuatur. Ambiguitas latet tantum in *magnum*, quidnam illud tandem ſit, quum etiam ſcelus poſſis intelligere.

v. 360. *ſemper noua* ad ingenii ſollertiam poteſt trahi, ſed innuitur occulte faſtidium varietatem in voluptatibus percipiendis ſectans et vulgaria contemnens. Sueton. in Tib. 43. *grandia* eodem ſenſu, quo adhibetur apud Plaut. Caſin. V. 2. 35.

v. 361. *et celeri deguſtat ſingula ſenſu.* Et hoc Barthius de obſcoeniſſimo libidinis genere intelligit Martial. I. 9. 1, II. 50. 1. Quia nouitatem et varietatem ſemper cupit, et quantum eius fieri poteſt, omnem ſatietatem euitare ſtudet, *celeri ſenſu* omnia debet et *ſingula deguſtare.*

v. 362. *Nil timet.* Recte Barthius: quia cupit. *a tergo.* Eo ſenſu, quo accepit Diogenes Cynicus verſum Homer. Il. χ. 283, quum moneret puerum formoſum, in quem dormientem inciderat, ne temere id in poſterum faceret. v. Diog. Laert. VI. 53. *curis*, deſideriis amantium. Broukh. ad Propert. I. 10. 17.

v. 363. *patet* facilis eſt aditu. Sed ſenſu obſcoeno Ovid. A. A. I. 64. vbi v. Heinſ. et eundem ad Ovid. Amor. II. 19. 25. *moueri*, Iuvenal. II. 21.

Supplicibus, mediaque tamen molliſſimus ira.
Nil negat, et ſeſe vel non poſcentibus offert.
Quidlibet ingenio ſubigit, traditque fruendum.
Quidquid amas, dabit illa manus. Communiter omni
Fungitur officio, gaudetque potentia flecti.
Hoc quoque conciliis peperit meritoque laborum,
Accipit et trabeas argutae praemia dextrae.

v. 364. *media ira. Ira* et *rabies* ſaepe libidinem notat, vbi vehementiſſima eſt. Horat. epod. XII. 9. Hinc explicatio eſt facilis, quum alioquin verba proprie ſumta aperte repugnantiam inuolvant.

v. 365. Facilitas eius, qua omnium libidini inſervit, deſcribitur.

v. 366. *Quidlibet ingenio ſubigit.* Lectio ſana eſt, et interpretatio ex ſequentibus eſt petenda. Lenonis dexteritas occulte deſcribitur. cf. ſupra 78 ſqq. *Subigere* h. l. videtur eſſe, lenonis artibus commouere feminam, vt amatori ſe praebeat, hoc poſtulat: *traditque fruendum* (cf. Lucret. IV. 1099 ſq.) ei nempe, cuius libidini leno ipſe conſulit. Alio ſenſu eadem vox occurrit apud Sueton. in Caeſ. 49.

v. 367. *Quidquid amas, dabit illa manus*, eadem ſententia eſt, ſed aliter enunciata. Etiam h. l. neſcio quid monſtri Barthius ſubodoratur. Sed cf. Ovid. A. A. III. 657 ſq. *communiter*, vna, tecum.

v. 368. *officio* forſan eodem ſenſu poſitum, quo occurrit Ovid. Amor. III. 7. 23 ſq. *potentia*, caſus quartus plur. poſitus pro: potentem, nempe Arcadium, vt ſenſus eſſet ambiguus. Gaudet Arcadium poſſe flecti a ſe huiusmodi officiis deuinctum, quocunque velit. Barthius ſingula verba ſuo more illuſtrat parum ſollicitus de ſententia totius.

v. 369. *Hoc quoque*, conſulatum intelligit, vt ſequentia docent. *conciliis.* Sic Heinſius ex emendatione Alberti Rubenii pro *conſiliis*. cf. not. ad 284 ſq. *conciliis* autem h. l. eſt: lenonis artibus. Idem laudat Ovid. Amor I. 13. 42. Remed. Am. 524. Met. I. 710. Coniicit etiam *meritumque laborum* pro: *meritoque laborum.* Mutandae lectionis cauſam adeo non video, vt eam coniectura meliorem putem. *meritoque laborum*, merito ex laboribus, quos ſuſcepit et ſuſtinuit. Hoc ambigue dictum eſſe, per ſe patet.

v. 370. *argutae praemia dextrae.* Recte Gesnerus ad eunuchi officia haec traxit, quae deſcribit Martial. III. 82.

Poſtquam vera fides facinus vulgauit Eoum
Gentibus, et Romae iam certius impulit aures:
Eutropiumne etiam noſtra dignabimur ira?
Hic quoque Romani meruit pars eſſe laboris?
Sic effata rapit coeli per inania curſum
Diua potens, vnoque Padum translapſa volatu
Caſtra ſui rectoris adit. Tum forte decorus
Cum Stilichone gener pacem implorantibus vltro

15 ſeq. obſcuritatem tamen loci non omnem ſuſtulit. Solebant domini digitorum crepitu matellas petere ab eunuchis Martial. VI. 81. 1 ſq. *Quum peteret ſeram media iam nocte matellam Arguto madidus pollice Panaretus.* cf. eundem XIV. 119. Plura dabunt interpp. ad Petron. 27. Inde explicatu facile eſt, quidnam ſit *argutae praemia dextrae.* Sunt nempe praemia, quae emeruit, quum ſemper ad argutam dextram, ad digitorum crepitum, cum matula praeſto fuerit, dominoque micturo officium eunuchi praeſtiterit.

v. 371. *vera fides* v. n. ad X. 240.

v. 372. *impulit aures.* n. ad Perſ. II. 21. *certius*, Heinſius coni. *nuncius.*

v. 374. *laboris* vt quatuor Mſſ. apud Heinſium. vulg. *doloris.* Recepi prius, quia antecedentis verſus ſententia iteratur, quod quum ſit, ſemper fere Noſter ſolet verba eligere, quibus maior vis ineſt, quam in iis, quibus eadem iam expreſſit. *Doloris* poſt *ira* languidius mihi viſum. Armis enim facinus vindicare Roma in animum induxit. v. ſupra 221. Lucan. VIII. 622, quem locum Burmann. iam citauit.

v. 375. *rapit curſum.* Drakenbr. ad Sil. Italic. I. 570. *coeli per inania.* Rectius putat Heinſius *celerem per inania* laudato Ovid. Met. II. 506. Addi poteſt Sil. Italic. I. 97. X. 151. XIV. 210 et 244. Valer. Flacc. I. 569. Virgil. Aen. XII. 906. vbi *coeli* non additum. Verum apud Lucan. IX. 473. legimus *magni per inania coeli.*

v. 376. *translapſa* recte Burmannus defendit contra Heinſium, qui mauult *transgreſſa*, quem ſane non fugit, *translabi*, vt *labi*, de volatu auium ſaepiſſime adhiberi, ſed mouit hunc virum elegantiſſimum, quod additum eſt *volatu*, et verum vtique eſt, *transgredi volatu* poni poſſe pro *translabi.* Sed cf. XXXVI. 3.

v. 377. *rectoris* Arcadii. Barthius Stilichonem putat intelligi.

Germanis reſponſa dabat, legesque Caücis
Arduus, et flauis ſignabat iura Suëvis.
His tribuit Reges, his obſide foedera ſancit
Indicto, bellorum alios tranſcribit in vſus,
Militet vt noſtris detonſa Sicambria ſignis.
Laeta ſubit Romam pietas, et gaudia paene
Mouerunt lacrimas, tantoque exſultat alumno.
Sic armenta ſuo iam defenſante iuuenco
Celſius aſſurgunt erectae cornua matri;

v. 379. *Caücis.* καῦχοι, καῦκοι. χαῦκοι apud Graecos. Oceani litora adcolebant, et quidem minores inter Amiſium et Viſurgim, maiores inter Viſurgim et Albim. *Chauci* vocantur apud Tacit. Germ. 35, vbi ſitus populi et mores deſcribuntur.

v. 380. *Arduus*, ſuperbus, victorem innuit. Virgil. Aen. IX. 53. Sil. Italic. XVI. 442. *ſignabat iura* non eſt h. l. foedus inibat, vt Oudendorp. videtur accipere ad Lucan. III. 302. Sed idem, quod ſtatuere, dictare iura. Sil. Italic. I. 650. i. e. leges dare. De foedere ſermo eſt verſu ſequenti. *Sueuis.* cf. VIII. 655. *flauis*, VIII. 54.

v. 381. *his foedera ſancit*, cum his foedera init.

v. 382. *Indicto*, imperato. *tranſcribit* doctius pro: transfert, aſſumit. De hoc verbo v. Heyne ad Virgil. Aen. V. 750. *bellorum in vſus*, in milites.

v. 383. *Sicambria* cf. ſupra VIII. 446. *detonſa* in ſignum victoriae de iis reportatae, pro: victa, ſubiugata. Sidon. Apollin. Epiſt. VIII. 9. *Sic tonſo occipiti ſenex Sicamber Poſtquam victus es elicis retrorſum Ceruicem ad veterem nouos capillos.* v. Savaronium ad eundem Epiſt. II. 1. Heinſ. et Burmann. ad Ovid. Faſt. I. 645. Ceterum, vtrum poeta haec finxerit, an Honorius, quo tempore Eutropius conſul in imperio Orientali declaratus eſt, inter Germanos victorem ſe geſſerit, iisque leges dederit vt victis, vix poteſt ad liquidum perduci. Probabile tamen videtur, Honorium tum de pace egiſſe cum populis Germanis et de belli ſocietate, poetamque his rebus ita vſum eſſe, vt Horatium ſubita Parthorum liberalitate in ſignis Auguſto remittendis, quae Craſſo eripuerant.

v. 384. *Laeta pietas.* Caritatis adfectus ſubiit ſeu occupauit mentem Romae deae, quum videret Stilichonem et Honorium.

v. 387. *Celſius adſurgunt erectae cornua matri.* Quum rebus inanimis vitam et ſen-

Sic iam terribilem ſtabulis dominumque ferarum
Creſcere miratur genitrix Maſſyla leonem.
Dimouit nebulam, iuuenique apparuit ingens.
Tum ſic orſa loqui: Quantum te principe poſſim,
Non longinqua docent, domito quod Saxone Tethys
Mitior, aut fracto ſecura Britannia Picto.
Ante pedes humili Franco triſtique Suëvo
Perfruor, et noſtrum video, Germanice, Rhenum.
Sed quid agam? Diſcors Oriens felicibus actis

ſus tribuant poetae, neſcio cur iis non liceat brutis animalibus adfectus humanos tribuere. Non enim quaeritur, an huiusmodi aliquid, quod fingant, in rerum natura oculis vſurpatum ſit, ſed num ea, quae dicant, aperte inter ſe repugnent. Atque, de quibus nihil liquido conſtat, de iis ſemper ius habent non circumſcribendum ſtatuendi, quidquid velint. H. l. Noſter nihil aliud dicere voluit, quam: mater, ſeu vacca altius adtollit caput laetitia, quum videat iuuencum ſuum armentum iam defendentem.

v. 389. *Maſſyla* v. ſupra VIII. 25.

v. 390. *Dimouit nebulam.* Nube enim inuoluta venerat, ad aduentum ſuum occultandum, nunc adparet nube dimota. Eodem modo Iuno apud Sil. Italic. XII. 704 ſq. cf. Heyne in excurſu XIII. ad Virgil. Aen. I. et Aen. II. 589 ſqq. *ingens* ad deorum formam pertinet, quae humana ſemper eſt auguſtior et procerior. Alienus h. l. videtur Horat. Od. I. 2. 31, quem Barthius et Geſnerus in partes vocant. v. ibi Iani.

v. 392. *Non longinqua* ad tempus ſpectat, pro: ea, quae nuper geſſiſti. *Saxone.* cf. n. ad VIII. 31.

v. 393. *fracto Picto.* VIII. 32.

v. 394. *Franco,* VIII. 447. *Suevo.* VIII. 653.

v. 395. *noſtrum Rhenum,* populos ad Rhenum adcolentes ſubactos. *Germanice.* Titulus ille ſemper fuit honorificentiſſimus. v. Lipſ. et Erneſt. ad Tacit. Annal. I. 31. Hunc poeta ſuo iure Honorio tribuit, vtrum ille Auguſtulus hoc dignus fuerit nec ne, non quaeramus.

v. 396. *diſcors Oriens* ſc. nobiscum ſeu cum imperio occidentali. *felicibus actis.* Diſſidii cauſam et originem, quod inter illos fratres interceſſerat, ab inuidia repetit rerum ſplendide geſtarum, vt Stilichonis auribus veliſicetur.

Inuidet, atque alio Phoebi de cardine ſurgunt
Crimina, ne toto conſpiret corpore regnum.
Gildonis taceo magna cum laude repertam
Perfidiam, et fretos Eoo robore Mauros.
Quam ſuſpecta fames, quantum diſcriminis vrbi!
Ni tua vel ſoceri nunquam non prouida virtus
Auſtralem Arctois penſaſſet frugibus annum.
Inuectae Rhodano Tiberina per oſtia claſſes,
Cinyphiisque ferax Araris ſucceſſit ariſtis.
Teutonicus vomer, Pyrenaeique iuuenci
Sudauere mihi. Segetes mirantur Iberas
Horrea, nec Libyae ſenſerunt damna rebellis
Iam Transalpina contenti meſſe Quirites.
Ille quidem ſolvit meritas, ſcit Tabraca, poenas,

v. 397. *alio de cardine*, ab alia plaga, ab Oriente.

v. 398. *ſurgunt Crimina*. *Crimen* h. l. eſt, quod alteri obiicitur iurgii praeſertim excitandi cauſa. Claudianus obſcure loquitur et ſine dubio de induſtria. Nam ſi annalium ſcriptoribus fides habenda eſt, et neſcio ſane, cur Gibbon Anglus celeberrimus Zoſimo tantum deroget, neque Stilicho ſolebat opportunitati deeſſe ad turbandas res Orientis. Remoto Rufino Eutropius ſolus reſiſtere poterat Stilichonis conſiliis; alter alteri ſolebat negotia faceſſere, ſuſpiciones ſerere, ſuumque Auguſtum contra alterius exacerbare, odiisque mutuis excitandis ſuam potentiam augere et confirmare. *toto corpore* V. 288. Senſus: ne totum imperium velut vnum corpus etiam vno conſilio regatur. Saepius dicit Claudianus, hoc Theodoſium voluiſſe.

v. 399. *repertam* v. ſupra 88. Heinſ. coni. *repreſſam*.

v. 400. *eoo robore*. Zoſim. V. 11. aperte accuſat Eutropium, inſtigaſſe Gildonem, vt auerteret Africam ab Honorio, memoratque, Gildonem prae ſe tuliſſe, facere ſe id Arcadii nomine eiusque ſiducia.

v. 401. *Quam ſuſpecta fames*, nauibus nempe frumentariis a Gildone retentis. v. ad XV. 27.

v. 403. *annum* v. ad XV. 57. *Arctois frugibus* explicatur ſequentibus.

v. 405. *Cinyphiis* v. ad XV. 9. et Ovid. ex Ponto II. 7. 25.

v. 406. *Pyrenaeique*, Hiſpanici. De monte *Pyrene* v. Sil. Italic. III. 415 ſqq.

v. 410. *Tabraca* vrbs Numidiae maritima. Ptolem.

Vt pereat, quicunque tuis conflixerit armis.
Ecce repens isdem clades a partibus exit,
Terroriſque minus, ſed plus habitura pudoris,
Eutropius Conſul. Pridem tolerare fatemur
Hoc genus, Arſacio poſtquam ſe regia faſtu
Suſtulit, et noſtros corrupit Parthia mores.
Praefecti ſed adhuc gemmis, veſtique dabantur
Cuſtodes, ſacroque adhibere ſilentia ſomno.
Militia eunuchi nunquam transgreſſa cubile,
Non vita ſpondente fidem; ſed inertia tutum

IV. 3. Θάβρακα, Plin. H. N. V. cap. 3. vocatur *Tabracha.* Ad eam vrbem periiſſe Gildonem Noſter commemorat infra XIX. 71. et XXI. 358.

v. 411. *Vt pereat* non videtur h. l. optantis eſſe, ſed comparandi vim habere. Burmannus poſuit (.) poſt *poenas*, et poſt *armis* exclamandi ſignum.

v. 412. *isdem a partibus*, ab Oriente. *isdem* ſpectat ad id, quod Roma dixit v. 399 ſq. *clades.* Quid ſub hac voce intelligatur, verſus ſequens oſtendit. Vnus Mſ. apud Heinſ. *clades ab eisdem partibus.*

v. 415. *Arſacio* VIII. 216. *regia*, Conſtantinopolim intelligit. Sed longe ante imperii Orientis initium eunuchi ab Imperatoribus ſuſcepti ſunt, Parthicoque luxu aula corrupta fuit. Claudius, vt hoc vtar, Poſiden ſpadonem praecipue dilexit, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donauit. Sueton. in Claud. 28. Iuvenal. XIV. 91.

v. 418. *ſacroque adhibere ſilentia ſomno.* Delrius ait: eunuchos fuiſſe in aula Conſtantinopolitana *Silentiarios*, qui ceterorum ſeruorum murmur cohiberent, de quibus v. Iacob. Guther. de Officiis domus Aug. III. 29. et Cod. Theodoſ. l. 4 et 5. C. de Silentiariis et Decurionibus eorum. *ſacro.* Omnia enim, quae ad Imperatores pertinebant, *ſacra* vocabantur.

v. 419. *Militia* officiorum laborumque omne genus tunc complectebatur v. Iacob. Gothofred. ad l. 63. Cod. Theod. t. 4. p. 437. de Decurionibus. Senſus: eunuchi officia omnia in cubiculo Imperatoris peraguntur.

v. 420. *Non vita. Vita*, quum opponatur *inertiae*, eſſe debet: res ante geſtae. Senſus eſt: eunuchis fides habebatur, non ob res ante geſtas, quibus quaſi ſpopondiſſent, ſe ſemper fore ſtrenuos et in fide manſuros, ſed vt quisque inertiſſimus erat et ignauiſſimus, ita ei

Mentis pignus erat. Secreta monilia ſeruent,
Ornatus curent Tyrios; a fronte recedant
Imperii. Tenero tractari pectore neſcit
Publica maieſtas. Numquam vel in aequore puppim
Vidimus eunuchi clauo parere magiſtri.
Nos adeo ſperni faciles? orbisque carina
Vilior? Auroram ſane, quae talia ferre
Gaudet, et aſſuetas ſceptris muliebribus vrbes
Poſſideant. Quid belliferam communibus vrunt
Italiam maculis, nocituraque proba ſeueris

maxime fides habebatur, hoc enim erat quaſi pignus mentis nihil noui moliturae.

v. 422. *fronte*. Omnis pars anterior alicuius rei *frons* eius dicitur. *a fronte imperii recedant* eſt itaque: ab eiusmodi muneribus recedant, quibus respublica adminiſtratur, quaeque omnium oculi in ſe conuertunt. Noſtrates: *ſie mögen weichen von der Spitze der Geſchäfte*.

v. 423. *tenero pectore* pro: a mollibus et effeminatis, quales eunuchi ſunt, qui cum virilitate omnem mentis ardorem vimque maſculam amiſerunt.

v. 424. *Publica maieſtas* eſt imperii maieſtas, imperium.

v. 426. *orbisque*, imperii Orientis XX. 585. *carina*. Gesnerus h. l. et in multis aliis ad viuum omnia nimium reſecat. Quaerit enim, quodnam mare ſit, in quo illa *orbis carina* fluctuet? Rempublicam cum nauigio comparari res vulgaris eſt apud poetas; imperium autem Romanum cum orbe terrarum libenter confuderunt adulatores imperatorum. Facile igitur poterat Claudianus, cui omnia vulgaria et trita ſordere videntur, ad illam hyperbolen deferri, praeſertim quum exſpectare poſſet, fore, vt lectores non ad propriam vim huius vocis, ſed potius ad eam rem, ad quam illa translata eſt, adtenderent.

v. 427. *Auroram*, Orientis regiones. *talia*, eunuchorum imperia. *ferre gaudet*, libenter fert. *ſceptris muliebribus* v. ſupra ad v. 321 ſq.

v. 429. *vrunt*, velut ſtigmatibus. *communibus vrunt maculis* i. e. turpitudinem illam cum Italia ſeu imperio Occidentali communicant.

v. 430. *nocitura*. Eunuchum conſulem eſſe factum portentum maxime dirum dixit, quo futura aliqua clades nuncietur. Quae ne cum imperio occidentis communicaretur, ipſum portentum auertendum erat. cf. ſupra

Admiscent populis? Peregrina piacula forti
Pellantur longe Latio, nec transeat Alpes
Dedecus. In solis, quibus exstitit, haereat aruis.
Scribat Halys, famae scribat contemtor Orontes.
Per te, perque tuos obtestor, Roma, triumphos,
Nesciat hoc Tibris, nunquam poscentibus olim
Qui dare Dentatis annos Fabiisque solebat.
Martius eunuchi repetet suffragia campus?
Aemilios inter, seruatoresque Camillos
Eutropius? Iam Chrysogonis tua, Brute, potestas,

v. 11 seq. *Nocitura* igitur *probra* vocantur, quia calamitatem, quam portendunt, communicatura sunt. *seueris* opponitur mollibus et adsuetis sceptris muliebribus.

v. 433. *quibus exstitit*, ortum est dedecus. Heins. frustra coni. *exiit*.

v. 434. *Halys* v. ad V. 32. *scribat* sc. nomen Eutropii consulis in fastis. *Orontes* v. n. ad V. 35. cf. Iuvenal. III. 62. Fluuii positi sunt pro regionibus suis. Phrygia et Syria, quae potissimum per hominum mollitiem moresque corruptissimos insignes erant. Inde quoque *Orontes* h. l. *famae contemtor* vocatur. De Antiochiae luxu v. Herodian. II. 7. 15.

v. 435. *Roma*. Nominat se ipsa, vt, quae loquatur, ipso nomine maiorem auctoritatem habeant.

v. 436. *Tibris*. Populum Romanum in campo Martio collectum intelligit, vbi olim comitia centuriata consulibus creandis habebantur.

v. 437. *Dentatis*. Caio Curio Dentato ter, Fabio Cunctatori quinquies consulatus non petentibus datus est.

v. 438. Sententia: Imperium Occidentale agnoscet illum consulem? ex antiquo more expressa est, quo adhuc consules per populi suffragia in campo Martio creabantur. Quum autem alter consul Romae, alter Constantinopoli crearetur, necesse erat, vt qui Romae creatus esset, ab imperio Orientali, qui Constantinopoli, ab Occidentali agnosceretur. Illud autem *agnoscere* antique expressum est per: *repetere suffragia*.

v. 439. *Aemilios*. Paullum Aemilium intelligit, qui ad Cannas caesus est. *inter* sc. numerabitur, censetur.

v. 440. *Chrysogonis*, Sullae liberti, de cuius potentia multa conqueritur Cicero in oratione pro Roscio Amerino.

Narcissisque datur? Natos hoc dedere poenae
Profuit, et misero ciuem praeponere patri?
Hoc mihi Ianiculo positis Etruria castris
Quaesiit, et tantum fluuio Porsenna remotus?
Hoc meruit vel ponte Cocles, vel Mucius igne?
Visceribus frustra castum Lucretia ferrum
Mersit, et attonitum tranauit Cloelia Tibrim?
Eutropio fasces adseruabantur ademti
Tarquiniis? Quemcunque meae vexere curules,
Laxato veniat socii spectator Averno.
Impensi sacris, Decii, prorumpite bustis,

v. 441. 1. *Narcissisque.* *Narcissus* Claudii Imperatoris erat libertus, eique erat ab epistolis. Sueton. in Claud. 28. Opulentissimum tradunt fuisse et apud Principem gratiosissimum. Iuvenal. XIV. 328 sqq. Dio Cass. LX. pag. 688. C. Νάρκισσος μέγιστον τῶν τότε ἀνθρώπων δυνηθεὶς· μυριάδας τε γὰρ πλείους μυρίων εἶχε, καὶ προσεῖχον αὐτῷ πόλεις καὶ βασιλεῖς. Ceterum Iunium Brutum adpellat, Tarquiniorum expulsorem primumque consulem. *hoc dedere profuit* i. e. haec est vtilitas, quam capimus ex eo, quod dedidisti cet. Res ipsa satis nota est ex Liv. II. 4 sq. *misero*, qui filios illo supplicio amiserit. Sensus: et quod ciuis officium, ex quo reipublicae consulendum est priuatis vtilitatibus neglectis, praeponeres caritati patris, qui libros suos saluos vult.

v. 444. *Porsenna* v. n. ad XV. 123.

v. 445. 6. *Cocles* v. n. ad VIII. 406. *Mucius* v. ibidem. *Lucretia* cf. Liv. I. 58 sq.

v. 447. *Cloelia*, vna ex obsidibus Porsennae datis frustrata custodes in equum insiliit, Tiberimque transnavit. Liv. II. 13. Sil. Italic. X. 492 sq. Heinsius ita legi vult: *Merserit? adtonitum tranavit Cloelia Tibrim?*

v. 449. 450. *quemcunque.* Omnes inuitat, qui consulatum gessere, vt relictis inferis videant, quem socium honoris acceperint. *vexere* inde fortasse natum, vt existimat Gesnerus, quod sella curulis proprie erat ἁρμάτιος, in qua, in currum imposita, sedentes veherentur. Mihi quidem Noster recentiores ritus respexisse videtur cf. n. ad VIII. 565 sqq. *socii spectator.* Heinsius probauit *socium auersatus*, quod Burmannus recepit. Sic autem ratio non indicatur, cur veniant.

v. 451. *Impensi sacris Decii prorumpite bustis. Bustum* h. l. est sepulcrum, id

Torquatique truces, animoſaque pauperis vmbra
Fabricii, tuque o ſi, forte inferna piorum
Iugera et Elyſias ſcindis, Serrane, nouales.
Poeno Scipiade, Poeno praeclare Lutati,
Sicania, Marcelle, ferox, gens Claudia ſurgat,

ſacrum adpellatur, quod corpus ſacrum ſeu deuotum continebat. v. quae laudat Broukh. ad Propert. III. 9. 64. Burmannus ad *impenſi* quaerit: cui rei? an ſacris? ſed hoc cum buſtis niſi iungatur, ambiguam facit ſententiam. Nec quibus ſacris ſe impenderint, ſcio. Deuouerunt ſe non propter ſacra polluta, aut ſimile quid; ſed vt morte ſua ſeruarent patriam. Hactenus ille. Gesnerus ad *ſacris* ſubintelligit: ſacrificiis, Deciosque ait ſe tamquam hoſtias pro publica ſalute ſacris deuotionis impendiſſe. Equidem iungo *impenſi* cum *ſacris buſtis*, quod explico: impenſi morti deuotae. Burmannus coni. *Impenſi patriae Decii prorumpite buſtis*. Hoc autem non indicat, Decios ſe deuouiſſe pro patria, *impenſi* enim *patriae* omnes ii dici poſſunt, qui pro patria mortem occubuerunt, quod praeter Decios a multis factum eſt. Ed. Vicetin. habet *inſenſi*, quae lectio mihi non ſpernenda videtur. Ceterum de voce *impendere* v. Burm. ad Valer. Flacc. IV. 581, idem laudat Lucan. II. 382. Noſtr. XVII. 66.

v. 452. 3. *Torquati* v. n. ad VIII. 403. *Fabricii* ad III. 201. VIII. 412.

v. 454. *Serrano*. III. 203. VIII. 415. *Elyſias ſcindis* cet. Eadem ſtudia, quae viuis fuiſſent, etiam in mortuis manere credebant veteres. Virgil. Aen. VI. 653. omnia ad ſtudia antiquae vitae traxit ſecutus Pindarum, cuius fragmentum v. in Threnis p. 31. T. III. ed. Heyne. Occupationem vmbrarum ad ſui temporis negotia reuocat Ovid. Met. IV. 443 ſeqq.

v. 455. *Scipiades* pro: Scipio. Incertum, vtrum Scipionem Africanum maiorem an minorem intellexerit. *Lutati.* Fuit C. Lutatius Catulus, qui A. V. 512. ſplendidam victoriam reportauit de claſſe Carthaginienſium ad inſulas Aegatas inter Siciliam et Africam ſitas. Polyb. I. 60 ſq. Flor. II. 2. Sil. Italic. VI. 684 ſq.

v. 456. *Marcelle.* Marcus Claudius Marcellus Syracuſarum victor. Liv. XXV. 24. *gens Claudia* et antiquiſſima et nobiliſſima erat, acerrimaque, vt ex Livio ſatis notum eſt, patrum propugnatrix.

Et Curii ſeries; et qui ſub iure negaſti
Viuere Caeſareo, paruo procede ſepulcro,
Eutropium paſſure, Cato. Remeate tenebris
Agmina Brutorum, Coruinorumque cateruae.
Eunuchi veſtros habitus, inſignia ſumunt
Ambigui Romana mares. Rapuere tremendas
Hannibali Pyrrhoque togas. Flabella peroſi
Adſpirant trabeis. Iam non vmbracula tollunt

v. 457. *Et Curii ſeries.* Heinſ. laudat Noſtr. VIII. 20 ſq. et XXIX. 56. Lucan. IV. 813. Sub *Curio*, qui hic nominatur, auctor gentis intelligendus eſt, vt *Curii ſeries* pro *gente Curia* dictum ſit. *Veteres*, quod plerique Mſſ. apud Heinſ. habent, procul dubio gloſſa eſt, qua indicare voluit eius adſcriptor, ſub *Curii ſeries*, veteres Curios eſſe intelligendos. Difficultatem facit, quod praeter illum Dentatum vix alios Curios rerum geſtarum annales ſuppeditant, quos commemorare Noſter h. l. potuiſſet. *iure*, ditione, regno.

v. 458. *paruo ſepulcro.* Exſtat Varronis epigramma apud Scholiaſt. ad Perſ. II. 36. *Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato paruo, Pompeius nullo. Quis putet eſſe Deos.* Aliud epigr. apud Pythoeum III. 87. laudauit Burmann. *Ne mirere ſacri deformia buſta Catonis: Viſuntur magni parua ſepulcra Iovis.* At Plutarchus in Cat. min. c. 71. T. V. ed. Hutt. κοσμήσαντες δὲ τὸ σῶμα (Κάτωνος) λαμπρῶς, καὶ πομπὴν ἐπιφανῆ παρασχόντες, καὶ θάψαντας παρὰ τὴν θάλασσαν, οὗ νῦν ἀνδριὰς ἐφέστηκεν αὐτοῦ ξιφήρης cet.

v. 459. *Eutropium paſſure, Cato.* Acerba eſt comparatio eunuchi molliſſimi cum duce fortiſſimo cf. Lucan. IX. 1075 ſq.

v. 460. *Brutorum*, qui ſemper fuerant libertatis vindices. *Corvinorumque.* Poſteri M. Valerii M. F. Corvini ſeu Corvi, qui ex pugna cum Gallo cognomen conſecutus eſt. Liv. VII. 26. Valer. Max. VIII. 15. Gell. IX. 11.

v. 462. *Ambigui mares*, eunuchi.

v. 463. *togas.* Togarum mentionem intempeſtiuam eſſe dicit Burmannus, quum paludati eſſent Imperatores. Verum *toga* inſigne erat populi Romani. Forſan dicere Noſter vult, eunuchos iam in eam ciuitatem recipi, quae tremenda fuit Hannibali et Pyrrho. cf. infra 491.

v. 463. *flabella* v. ad v. 109 ſupra.

v. 464. *vmbracula* v. ad VIII. 341. *tollunt* omnes

Virginibus, Latias auſi vibrare ſecures.
Linquite femineas, infelix turba, latebras,
Alter quos pepulit ſexus, nec ſuſcipit alter;
Exſecti Veneris ſtimulos, et vulnere caſti;
Mixta duplex aetas; inter puerumque ſenemque
Nil medium. Falſi complete ſedilia patres.
Ite, noui proceres, infecundoque ſenatu
Eutropium ſtipate ducem. Celebrate tribunal
Pro thalamis. Verſo iam diſcite more curules,

fere Mſſ. cuius *geſtant* interpretamentum eſſe videtur.

v. 465. *vibrare ſecures. Vibrare* rem is dici poteſt, qui rem aliquam fert ſplendorem emittentem motu ipſo tremulum. Conſul autem h. l. dicitur *vibrare*, quum ipſe non ſine lictoribus, faſces cum ſecuribus praeferentibus, cogitetur.

v. 466. *Linquite.* Gesnerus exiſtimat, Noſtrum ideo plurium numero adloqui eunuchos, quia videatur illos Eutropii exemplum erexiſſe, vt ſimilia et ipſi ſperarent, eos praeſertim, qui ob id ipſum ſe exſecari curaſſent, vt ſic felicius in aula Theodoſii procederetur. *femineas latebras* Gynaecea.

v. 467. *Alter quos* cet. Prudent. περὶ στεΦαν. X. 1073. *Mas eſſe ceſſat ille, nec ſit femina.*

v. 468. *Exſecti Veneris ſtimulos.* ſupra 49 ſqq. *vulnere*, ergo non ſponte.

v. 469. *Mixta duplex aetas.* Id eſt, aetas ſenilis ſubſequitur ſtatim aetatem puerilem, vt in ſequentibus illa verba explicantur. Virilis nempe aetas idonea eſt ad libros procreandos, quae facultas quum nulla ſit in eunucho, etiam aetate virili caret, atque ex aetate puerili ſtatim ad ſenectutem tranſit. *Poſtrema multitudo ſpadonum a ſenibus in pueros deſinens, obluridi, diſtortaque lineamentorum compage deformes* cet. Ammian. Marcell. XIV. 6.

v. 470. *falſi patres* pro: patres falſo ita dicti. Senſus: ſite ſenatores. Eunuchi patres familiae numquam fieri poſſunt, quum autem, vt ſenatores, vocentur patres, nomen iis imponitur, quod naturae illorum repugnat.

v. 472. *celebrate tribunal.* i. e. frequentate cum iuris dicendi cauſa, tum concionis adloquendae. Sic Gesnerus. Sed h. l. eſt: frequentate tribunal, in quo conſul eunuchus ſedet.

v. 473. *verſo iam diſcite more curules — ſequi.* Et hoc Gesnerus ita explicat:

Non matrum pilenta ſequi. Neu priſca reuoluam,
Neu numerem; quantis iniuria mille per annos
Fit retro ducibus! quanti foedabitur aeui
Canities! vnam ſubeunt quot ſecula culpam!
Inter Arinthaei faſtus et nomen herile

Praefertur curuli magiſtratui curulis ſella, et vbi is imperat, ponitur; ſequitur is ergo curules ſuas, vt ſua imperator ſigna. Sed mihi videtur de pompa ſeu proceſſione conſulari ſermo eſſe. Poeta eunuchos exhortatur, vt conſulem in ſella curuli portatum proſequantur. Hoc ex ſequenti adparet.

v. 474. *matrum pilenta.* Pilentis, genere quodam vehiculorum, vtebantur matronae in pompa ad ludos vel ſacra iam antiquo tempore. v. Liv. V. 25. Virgil. Aen. VIII. 665 ſq.

v. 475. 6. *numerem* ſcil. priſca i. e. ſingulos priſci aeui viros recenſeam, quibus iniuria fiat huiusmodi conſulis electione. Nihilominus tamen hoc iam ſatis ſuperque factum eſt in ſuperioribus, ita vt h. l. non breuitati ſtuduiſſe, ſed nominum nouorum defectu ad hanc orationis figuram compulſus eſſe poeta videatur. Locus fortaſſe corruptus eſt. Equidem Heinſium ſecutus ſum, qui pro *Sit* coni. *Fit. iniuria.* Dignitas enim conſularis quaſi infamia adſperſa eſt, quum eunuchus eam obtineat, illaque infamia ad omnes conſules pertinet, quotcunque fuerint. iniuria igitur omnes adficiuntur. cf. infra 484. *quanti aeui* pro: quam longi aeui. *canities* non ſolum antiquitatem, ſed etiam venerationem inuolvit. *Quanti aeui canities* poſitum eſt pro: quam multi conſules antiqui et venerandi.

v. 477. *ſaecula* idem notat. *culpam vnam* pro: culpam ſeu turpitudinem vnius. Ceterum Gesnerus ita locum accepit, quaſi Roma de ſe loquatur, quae ſupra mille annos vixerit. Quo factum eſt, vt *canitiem* quoque ad illam traheret. Verum Roma non anus ſingitur, ſed, vt dea, eſt ἀϑάνατος καὶ ἀγήραος. *ſubeunt.* alii *ſubeant.*

v. 478. *Arinthaeus* conſul fuit cum Modeſto A. C. 372. ex Relandi rationibus. Eutropius igitur XXV annis poſt conſul fuit. cf. ſupra 63. *faſtus* i. q. faſtos ſc. conſulares. *Inter faſtus Arinthaei*, inter faſtos conſulares, in quibus Arinthaei conſulis nomen legitur. *et nomen herile*, in quibus faſtis nomen eius legitur, cuius ſeruus olim Eutropius fuit.

Seruus erit, dominoque ſuos aequalis honores
Inſeret. Heu, ſemper Ptolemaei noxia mundo
Mancipia! En alio laedor grauiore Pothino,
Et patior maius Phario ſcelus. Ille cruorem
Conſulis vnius Pellaeis enſibus hauſit.
Inquinat hic omnes. Si nil priuata mouebunt,
At tu principibus, veſtrae tu proſpice cauſae,
Regalesque auerte notas. Hunc aſpicit vnum
Aula magiſtratum. Vobis patribusque recurrit
Hic alternus honos. In crimen euntibus annis
Parce, quater Conſul. Contagia faſcibus, oro,

v. 479. 80. *inſeret* ſc. faſtis. *honores aequales domino* i. e. domini honoribus. *Ptolemaei.* ſupra v. 61. inter dominos Eutropii is vocatur. Intelligit autem Noſter nomen *Ptolemaei* in vniuerſum, non quatenus certam perſonam deſignat. Seruos Ptolemaei ſemper noxios fuiſſe, exemplo illuſtrat a Ptolemaeo Aegypti rege ſumto, cuius pueri nutricius fuit eunuchus Pothinus, qui Achillae manu Pompeium interfecerat. Caeſ. de B. G. III. 108. Lucan. X. 103 ſq.

v. 482. *Phario* ſc. ſcelere. Pompeii caedem intelligit.

v. 483. *Pellaeis enſibus.* VIII. 375. Reges Aegypti erant nempe ſucceſſores Alexandri M. regis Macedoniae.

v. 484. *hic*, Eutropius. *priuata*, priuatae cauſae conſulum antiquorum. *Priuati* enim omnes ſunt in libera republica praeter magiſtratus, et in regno omnes praeter Principem.

v. 485. *veſtrae.* Sic infra v. 487. dicit *vobis patribusque. veſtrae cauſae* explicandi gratia *principibus* additum. vulg. *noſtrae*, quo declarat Roma, cauſam principum cum ſua arcte coniunctam eſſe. Ex veſtigiis vnius Mſ. Burmannus coni. *noſtrae tu conſule cerae*, vt tabula intelligatur, in quam nomina magiſtratuum referebant. cf. infra XX. 92. *proſpice.* Heinſ. mauult *conſule*.

v. 486. *Regales notas*, ignominiam, qua adficiuntur reges ſeu principes turpitudine huiusmodi collegae. *auerte* cf. XV. 430. XXVI. 561 ſqq. *adſpicit. Adſpicere* interdum idem eſt, quod reſpicere, rationem habere alicuius, dignari aliquem. Virgil. Aen. II. 690.

v. 487. 8. 9. *vobis patribus recurrit Hic alternus honos.* i. e. vos et patres hoc honore, conſulatu, per vices fungimini. *in crimen*

Defendas ignaua tuis, neu tradita libris
Nomina, veſtitusque meos, quibus omne, quod ambit
Oceanus, domui, tanta caligine mergi
Calcarique ſinas. Nam quae iam bella geramus
Mollibus auſpiciis? Quae iam connubia prolem,
Vel frugem latura ſeges? Quid fertile terris,
Quid plenum ſterili poſſit ſub Conſule naſci?
Eunuchi ſi iura dabunt, legesque tenebunt,
Ducant penſa viri, mutatoque ordine rerum
Viuat Amazonio confuſa licentia ritu.

euntibus annis Parce. Anni pro conſulibus poſiti ſunt, quorum ſunt anni, quum nomen eorum gerant. *in crimen ire* pro: ſubire turpitudinem, probrum. Senſus: conſule ſeu vide, ne futuri conſules probro adficiantur, quando dici poſſit, dignitatem eorum ab eunucho eſſe contaminatam.

v. 490. *ignaua*, ignaui hominis, eunuchi.

v. 491. *veſtitusque meos*, inſignia conſularia forſan intelligit.

v. 494. *Mollibus auſpiciis* i. e. mollis hominis. cf. n. ad VII. 88. pro *iam* Heinſ. mauult *tam*. *quae iam connubia prolem*. Ab auſpiciis conſularibus omnia ſecunda et aduerſa pendere, quaecunque eo anno populo Romano acciderent, credebantur. Quumque in omnibus principiis omen ineſſe homines putabant, tum quoque in auſpiciis conſulum, quaſi annus ipſe, qui conſulum nominibus inſigniebatur, eorum etiam naturam indueret. Quamobrem neque proles numeroſa neque agrorum fertilitas ſperari poterat eo anno, cui nomen dediſſet eunuchus, ex quo nihil naſci poſſit.

v. 496. *Quid plenum*, maturum, grauidum explicat Barthius. Burmannus ad Ovid. Met. II. 804. cui nihil deeſt. Reſpicere poetam exiſtimat conſulem mancum ac certa corporis parte debilem. Sed *plenum* ex oppoſito *ſterili* explicandum eſt.

v. 497. *iura dabunt*, vt Virgil. Aen. I. 293. *legesque tenebunt* i. e. tenebunt curam legum, vt obſeruentur ab omnibus, neque auctoritatem ſuam amittant.

v. 498. *Ducant penſa. fila ducere* pro: nere Ovid. Met. XIV. 264 ſq. *data penſa trahere* apud eundem ſaepius occurrit, e. g. Heroid. III. 75. cf. Tibull. II. 1. 61 ſqq.

v. 499. *Viuat confuſa licentia. Confuſam licentiam* vocat, qua rerum ordo in-

Quid trahor vlterius? Stilicho, quid vincere differs,
Dum certare pudet? Nescis, quod turpior hostis
Laetitia maiore cadit? Piratica Magnum
Erigit; illustrat seruilis laurea Crassum.
Annuis. Agnosco fremitum, quo palluit Hebrus,
Quo Mauri Gildoque ruit. Quid Martia signa
Sollicitas? Non est iaculis hastisue petendus.

vertitur, atque hoc explicatur adiecto *Amazonio ritu*, quo imperium penes mulieres est. Stat. Achill. I. 352 sq. quem locum Heins. laudat. Idem notat in duobus MSS. legi *sistro*, quam lectionem vehementer probare videtur. Prouocat ad Isidor. II. 21. fine; cui addi possit eiusdem XVIII. 4. vbi memoratur. Amazonas in bello sistris vsas esse. Bene autem Gesnerus animaduertit ex Petito de Amazon. c. 27. p. 199. Isidorum forsan hausisse ex Virgiliana Cleopatrae descriptione Virgil. Aen. VIII. 696. Hoc certum est, nusquam ab iis, qui mores et ritus Amazonum accurate descripserunt, huius rei mentionem fieri.

v. 500. *Quid trahor vlterius* i. e. quid trahitur mea spes aut exspectatio vlterius, quid differs spem meam. Huic interpretationi conuenit illud *Adnuis* v. 504. cf. XXIX. 31.

v. 501. 2. *pudet*, quidam MSS. *fugit*, quod Heins. probat. Prius h. l. accommodatius puto. Subintellige: virum cum eunucho. *nescis, quod turpior hostis Laetitia maiore cedit.* De grammatica ratione nimis anxius videtur Gesnerus, qui coni. *nescis? quo turpior hostis est, eo Laetitia maiore cadit.* Ceterum ad sententiam illustrandam adposite laudat Cic. ad Famil. Epist. VII. 2. Omnes enim homines turpi hoste prostrato laetantur, neque quisquam est, qui misericordia dignum eum putet. *piratica* cf. Flor. III. 6. Cic. de leg. Manil. 11. *Magnum*, Pompeium, vt semper fere vocatur a Lucano.

v. 503. *Erigit*, immortalem gloriam conciliauit. *seruilis gloria*, victoria de seruis, quos Crassus armis compescuit. Flor. III. 20.

v. 504. *fremitum* v. n. ad VIII. 24. *Hebrus* vulg. *Eurus.* De populis Orientis sermo esse non potest, sed de Thracibus vicino populo et motibus frequentibus agitato v. Burmann. ad Virgil. Aen. I. 317.

v. 506. *Sollicitas*, moues. Ovid. Met. XI. 169 sq. Poeta ait, Eutropium non pro hoste habendum, contra quem armis pugnandum sit, sed ea,

Conſcia ſuccumbent, audito verbere, terga.
Vt Scytha poſt multos rediens exercitus annos,
Quum ſibi ſeruilis pro finibus obuia pubes
Iret, et arceret dominos tellure reuerſos,
Armatam oſtenſis aciem fudere flagellis.
Notus ab inceptis ignobile reppulit horror
Vulgus, et adductus ſub verbera torpuit enſis.

dem ratione tractandum, qua Scythae olim ſeruos ſuos in ſuam ditionem redegerint. Rem narrat Herodot. IV. 1 ſqq. Narrationem corruptam eſſe apud Iuſtin. II. 5. putat Gesnerus.

v. 507. *Conſcia* ſc. conditionis ſuae ſeruilis. *terga* cum delectu pro ſeruis ipſis. Tergis plagas ſuſtinere ſolent ſerui, audito igitur verbere ex longa conſuetudine terga praebebunt: Paneg. Vet. XII. 30. 5. *Nam ſi olim domini, aduerſum rebelles ſeruos dimicaturi, flagra in aciem detulerunt, tantaque vis conſcientiae fuit, vt ab inermibus verterentur armati, et qui obtulerant mortibus pectora, darent terga verberibus* cet. cf. 512 ſq.

v. 508. *Scytha exercitus.* De hac loquendi forma exquiſitiore et ſatis obuia exemplorum copiam congeſſit Ruperti in VV. LL. ad Sil. Italic. I. 252.

v. 509. *ſeruilis pubes*, quam Thracum mulieres abſentibus viris, re cum ſeruis habita, ediderant.

v. 513. *adductus*. Iam ad feriendum ſublatus. Gesnerus laudat Ovid. Faſt. I. 575 ſeq. Triſt. IV. 2. 5 ſeq. Burmannus addit l. c. VI. 1. 5. Stat. Theb. VII. 545 ſqq.

XIX.

CL. CLAVDIANI

IN LIBRVM II.

IN EVTROPIVM

PROLOGVS.

ARGVMENTVM.

Illudit poeta Eutropio de potentiae fastigio, quod malis artibus occupauerat, subito deiecto et in seruitutem rursus redacto, inque ipso suo consulatu in exilium acto. v. 1 — 10. *Omine infausto nunc liberatos esse populos, Eutropiique consulis nomen e fastis erasum; ipsum cum sua factione non bello, vt viros, sed vna litera concidisse* v. 11 — 22. *Eiectum et nequidquam lamentantem seruum a dominis veteribus vindicari non in vsum, sed in poenam.* v. 23 — 32. *Ridet porro solitudinem Eutropii nescientis, quo se vertat; ridet eius somnia, qui aliis, non ipsi, profuerint, eiusque pristinam cum amica quadam consuetudinem.* v. 33 — 44. *Vitam, pergit, ei saluam fore, vt omnes abiectam conditionem eius videant, quem tam diu timuerint. Miratur, quod amissas Eutropius opes lugeat, quas tamen Arcadius acceperit, exiliumque in Cypro insula, quum nullum sibi locum securum reliquerit. In hoc quieti eius prouisum esse, cuius desiderio senatus Constantinopolitanus teneatur.* v. 45 — 58. *Adfirmat, Venerem libenter esse excepturam famulum suum, cuius moribus insula haec aptissima sit.* v. 59 — 66. *A Tritonibus tamen et ventis se illi timere ait, ne eum vel in cursu detineant, vel mari obruant, Cyprusque eunuchi suffragio inclarescat, quem nullus delphinus sit seruaturus* v. 67 — 74 *Monet tandem eunuchos eius exemplo, vt a simili vecordia abstineant.*

Qui modo sublimes rerum flectebat habenas
 Patricius, rursum verbera nota timet,
Et solitos tardae passurus compedis orbes,

COMMENTARIVS.

v. 1. *rerum habenas* v. n. ad X. 308.

v. 2. *Patricius* v. n. ad XVIII. 104. *nota*, quae saepe seruus erat expertus.

v. 3. *tardae*, quae tardos facit, quibus iniecta est. *orbes. annulos* vocat ioco Martial. III. 29. et XI. 38. 2 seqq.

In dominos vanas luget abiſſe minas.
Culmine deiectum vitae fortuna priori
Reddidit, inſano iam ſatiata ioco.
Scindere nunc alia meditatur ligna ſecuri,
Faſcibus et tandem vapulat ipſe ſuis.

v. 4. *In dominos.* Geſnerus intelligit cum Barthio dominos Entropii priores, quos infinitos habuiſſe dicitur. cf. ſupra XVIII. 60 ſq. Poſſis autem Stilichonem et reliquos eiusdem ordinis viros intelligere, quibuscum inimicitias exercuit, quorumque interitum moliri auſus eſt. *vanas* quae euentum habuere nullum.

v. 5. 6. *vitae priori*, ſervituti. *inſano ioco* v. n. ad XVIII. 24 ſq.

v. 7. *Scindere nunc alia meditatur ligna ſecuri.* Geſnerus exponit: exercet ſe, tentat ſcindere ligna, licet infeliciter, vt Claudianus ſibi conſtet. cf. ſupra XVIII. 127. Verum cauendum eſt, ne poetas ad hiſtoricorum leges reuocemus, nec poſtulandum, vt ſingula verba nobis ad dialectices ſtateram adpendant. Illic deſcripſit eunuchum vetulum, ad graues labores ferendos ineptum; hic tantum ludit in voce *ſecuri*, vt exprimat, conſulatum cum ſeruili conditione eum ſubito commutaſſe. In qua ſententia efferenda vtitur *ſecuri*, quae et conſulis inſigne eſt et inſtrumentum ſerui, ita tamen, vt, quae conſulis iuſſu fierent, ei adſignet. Ait, illum *nunc meditari ſcindere ſecuri alia ligna*, *alia*, non ea ligna ſeu virgas, quas pararent et expedirent lictores, quando in aliquem iuſſu conſulis animaduertendum eſſet. In ipſo *meditari* etiam quum de homine dicatur, qui in ſummo rerum faſtigio magna animo conſilia volverat, nunc autem ad conditionem ſervilem et ad ſeruilia opera detruſus ſit, non parua vis latere videtur.

v. 8. *Faſcibus ſuis.* Et in hoc quoque Noſter ludit. *Faſces* et conſulis ſunt et ſerui; faſciculum lignorum, quod hic culinae inferendum parat, cuinsque virgis ipſe caeditur, quod domino minus placeat. *ſuis*, quos ipſe parauit. Senſus huius et prioris verſus hic eſt: Nunc meditatur ſcindere alia ligna ſecuri, quam quae tunc, quum conſul eſſet, ſcindebantur in aliorum ſupplicium; nunc faſces, quibus alii olim caedebantur, in ſuam ipſius poenam tandem parat. *tandem*, diu nempe hoc fieri debuit, ſero paene factum eſt. Ceterum hoc ſimpliciter voluit Noſter

Illatas Consul poenas se Consule solvit.
Annus qui trabeas, hic dedit exsilium.
Infaustum populis in se conuertitur omen.
Saeuit in auctorem prodigiosus honos.
Ablato penitus respirant nomine fasti,
Maturamque luem sanior aula vomit.
Dissimulant socii, coniuratique recedunt;
Procumbunt pariter cum duce tota cohors,

dicere, eum nunc poenis iisdem adfici, quibus alios adfecerit. Hoc ostendunt sequentia.

v. 9. *Inlatas poenas* sc. aliis. Exilium intelligi sequens versus docet. *se consule.* Et hic lusus acrimoniae plenus. Eo ipso enim anno, quo consul erat, dignitate abrogata, in exilium pulsus est. Zosim. V. 18. De caussis ereptae Eutropio dignitatis auctores parum inter se constant. cf. Chrysostom. homil. in Eutrop. T. III. pag. 381 sqq. Socrat. H. E. VI. 5 seq. Sozomen. H. E. VIII. 7. Philostorg. VI. 6.

v. 11. *in se conuertitur* v. Lucan. I. 3. Virgil. Aen. II. 190. vulg. *in se quoque vertitur.* Illud *quoque* mihi non solum languidum verum etiam h. l. ineptum videtur. *Infaustum populis* erat omen, quia calamitatem illis minitabatur, verum idem omen, quod dederat eunuchus consul factus, non solum infaustum erat ipsi, i. e. ei, qui dederat, sed etiam perniciosum fuit, calamitatem intulit. Hoc expressit poeta per: *omen in se conuertitur* i. e. in eunuchum consulem, qui erat ominosus.

v. 12. *prodigiosus honos*, qui honos prodigium erat, quum eunucho tributus esset.

v. 13. *penitus* iunge cum *ablato.* E fastis consularibus aliisque publicis monumentis Eutropii nomen erasum est.

v. 14. *Maturam* pro: mature, quum nondum inueterata esset. Gesnerus existimat, similitudinem sumtam esse a morbis purulentis, quibus et hodie a medicis maturitas tribuatur. *luem*, materiem morbi. *sanior*, nempe vomitu ipso facta.

v. 15. *Dissimulant socii* sc. expulsum consulem nouisse.

v. 16. *tota cohors.* Eunuchorum manipulos intelligit Barthius, potest autem esse tota eius factio. *procumbunt* pertinet ad nomen collectiuum *cohors.* Burmannus notat ad Ovid. Met. I. 320, saepe pluralem adhiberi, vbi de duobus per

Non acie victi, non obſidione ſubacti,
Ne pereant ritu, quo periere viri.
Concidit exiguae dementia vulnere chartae;
Confecit ſaeuum litera Martis opus.
Mollis feminea detruditur arce tyrannus,
Et thalamo pulſus perdidit imperium.
Sic iuuenis, nutante fide, veterique reducta
Pellice, defletam linquit amica domum.

praepoſitionem *cum* coniunctis agatur, ab Ovidio fere ſemper. v. ibi locc. citt.

v. 17. Heinſ. laudat Lucan. IX. 272 ſq.

v. 19. *exiguae vulnere chartae* Explicant: per epiſtolam Imperatoris ad Praefectum Praetorio Aurelianum, quae exſtat in Cod. Theod. Lib. IX. tit. 40. l. 17. de poenis. *Omnes res Eutropii, qui quondam Praepoſitus ſacri cubiculi, aerarii noſtri calculis adiunximus, erepto ſplendore eius, et conſulatu a tetra illuuie, et a commemoratione nominis eius et coenoſis ſordibus vindicato, vt eiusdem vniuerſis actibus antiquatis, omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſaeculi noſtri labes adpareat; nec ingemiſcant, aut qui ſua virtute et vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eosdem ſeruanda iuris aequitate cuſtodiunt, quod diuinum praemium conſulatus lutulentum prodigium contagione foedauit. Patriciatus etiam dignitate atque omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat, quos morum polluit ſcaeuitate.* Statuae quoque eius aboleri iuſſae. infra XX. 7. ipſe in Cyprum relegatur infra 60 ſq. Per verboſam epiſtolam a Tiberio e Capreis miſſam Seianus proſtratus eſt. Iuvenal. X. 71 ſqq. Melius intelligas epiſtolam a Stilichone miſſam, qua Arcadio bellum indicebatur, ni conſulatum Eutropio abrogaret eumque in exilium mitteret. Bellum enim iam paraſſe Stilichonem contra Eutropium eiusque patronum innuere videtur Claudianus XVIII. 500 ſeqq. Et *non acie victi* cet. et *Martis opus* frigidiſſima fiunt, ſi literas Arcadii ad Praefectum Praetorio datas indicari exiſtimes. cf. etiam XXI. 8.

v. 21. *feminea arce*, e cubiculo, cui praefectus fuerat Eutropius, quod verſu ſequenti *thalamum* vocat.

v. 23. 4. *iuuenis* caſum ſecundum eſſe adparet, qui vel a *fide* vel a *domum* pendet. Burmannus quidem putat, iungi quoque poſſe

Canitiem largo raram de puluere turpat,
Et lacrimis rugas implet anile gemens,
Suppliciterque pias humilis proſtratus ad aras
Mitigat iratas voce tremente nurus.
Innumeri glomerantur heri, ſibi quisque petentes

iuuenis amica, vt *iuuenis* ſit nominatiuus, quod per grammatices regulas fieri poteſt. v. eundem ad Phaedrum II. 2. 5; vbi laudatur Munker. ad Hygin. fab. 182. *nutante*, altera lectio eſt *fluitante* aeque bona XV. 247. *defletam* ſumtum a mortuis, qui deflentur. *defletam domum* eſt *domum*, cui diſcedens multis lacrimis valedixerat. *amica* i. q. pellex. Comparatur eunuchus e regia diſcedens cum amica cuiusdam iuuenis, quae, vetere aliqua amica reducta, multis cum lacrimis domum amantis expulſa relinquit. Burmannus coni. *veterique reducta coniuge*, quod ſane recipiendum eſſet, ſi per codices liceret, aptiorem enim ſimilitudinem reddit.

v. 25. *Canitiem largo raram de puluere turpat.* cf. Virgil. Aen. X. 844. XII. 611. Hoc ſignum luctus fuiſſe notum iam eſt ex Homer. Il. σ. 23. ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κὰκ κεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον cf. Odyſſ. ω. 314 ſq. Ovid. Met. VIII. 528 ſeq. Noſtr. infra XXXVI. 177 ſqq. *raram* cf. XVIII. 113 ſq. τὸ *de* ſaepe eleganter παρέλκειν multis exemplis docuit Barthius, vt apud Stat. Theb. IV. 72.

v. 26. *rugas*. v. ad XVIII. 111.

v. 27. *Suppliciterque pias*. Eutropius, omni dignitate ab Imperatore ei abrogata, in eccleſiam Chriſtianam, quae tunc iam aſyli inſtar erat, confugit. Chryſoſtomus T. III. p. 667 ſqq. T. IV. p. 481 ſqq. gloriatur, Eutropium in aſylo a ſe ſeruatum et aſyli ius a ſe contra violatores eius vindicatum eſſe, quamdiu ille ipſe id non reliquerit. Verum inde abſtractus et in inſulam Cyprum fida cuſtodia miſſus eſt. Zoſim. V. 18.

v. 28. *voce tremente*, quum aetate ſenili tum timore et criminum conſcientia. Verum, quaenam ſunt *iratae nurus?* Interpretes, quos equidem inſpicere potui, ſilent. Num feminae aulicae Eudoxia imprimis? Philoſtorgus H. E. XI. 6. refert, ipſam Eudoxiam ab Eutropio iniuria adfectam, duas filias ſuas puellas Pulcheriam et Arcadiam vlnis marito ſuo adferentem incitaſſe ignauum alias Arcadium in Eutropii perniciem.

v. 29. *glomerantur*, συστρέφονται, pro colliguntur, in

Mancipium ſolis vtile ſuppliciis.
Quamuis foedus enim, mentemque obſcoenior ore,
Ira dabit pretium; poena meretur emi.
Quas, ſpado, nunc terras, aut quem tranſibis in axem?
Cingeris hinc odiis, inde receſſit amor.
Vtraque te gemino ſub ſidere regia damnat;
Heſperius nunquam, iam nec Eous eris.
Miror cur, aliis qui pandere fata ſolebas,
Ad propriam cladem, caeca Sibylla, taces?
Iam tibi nulla videt fallax inſomnia Nilus;
Peruigilant vates nec, miſerande, tui.

vnum conueniunt. Multis exemplis illuſtrauit vim verbi Barth. ad Stat. Theb. I. 350.

v. 30. *ſolis vtile ſuppliciis* cf. XVIII. 127 ſqq.

v. 31. 2. Duo verſus, qui praecedunt, his duobus explicantur. *Quamuis foedus enim* cet. ita vt propter foeditatem corporis et animi eum nemo ne dono quidem accipere vellet, nedum pretio numerato. *mentemque obſcenior ore* i. e. mensque eius obſcenior etiam ſit quam os. *ira dabit pretium* i. e. ira aut vlciſcendi cupido tamen veteres dominos, quos in ſecundis ſuis rebus acerbe tractauerat, ad emendum eum compellet.

v. 33. *axem*, regionem. v. ſupra ad XV. 458.

v. 34. *Cingeris hinc odiis* V. 13. Imperium occidentale ſeu aula eius imperii odio te proſequitur. *Inde*, ab Arcadio illisque, qui te in imperio orientali antea fouebant. Ipſe poeta hunc verſum in duobus ſequentibus ita illuſtrat.

v. 35. *gemino ſub ſidere*. Solem orientem et occidentem intelligit, et per illum imperium orientale et occidentale; vtrumque vocat *geminum axem* ſupra V. 152.

v. 36. *numquam* ſc. fuiſti.

v. 37. *pandere fata*, v. n. ad XVIII. 312 ſqq. cf. Stat. Theb. X. 161 ſq.

v. 39. *nulla fallax inſomnia Nilus*, v. ſupra l. c. Vaticinia ex ſomniis in Iſidis templo capiebantur. v. interpp. ad Iuvenal. VI. 529. cf. not. ad Perſii prolog. *inſomnia*, ſomnia. Broukh. ad Tibull. III. 4. 1. Virgil. Aen. VI. 879. Sil. Italic. XI. 102.

v. 40. *Peruigilant vates* cet. Delrius ex Mſc. legit *vates iam*, additque, vates, quum nequeant dormire, nulla tibi inſomnia renunciant. Eſt autem de peruigiliis eorum ſermo, qui ſe ad vaticinandum parant. v.

Quid ſoror? Audebit tecum conſcendere puppem,
  Et veniet longum per mare fida comes?
An fortaſſe toros eunuchi pauperis odit,
  Et te nunc inopem diues amare negat?
Eunuchi iugulum primus ſecuiſſe fateris;
  Sed tamen exemplo non feriere tuo.
Viue pudor fatis. En quem tremuere tot vrbes!
  Et cuius populi ſuſtinuere iugum!
Direptas quid plangis opes, quas natus habebit?

Gesner. ad Lucian. T. III. p. 615. not. 4. ed. Reiz. cf. Propert. II. 21. 60.

v. 41. *Quid ſoror.* Gothofredus ad Cod. Theodoſ. lib. XVIII. de poenis, de ſorore proprie dicta accipit. cf. ſupra XVIII. 263.

v. 43. *toros.* cf. infra XX. 88 ſeqq.

v. 44. *diues.* Quae, dum eſſet apud Eutropium, diuitiis colligendis ſibi proſpexerat.

v. 45. *Eunuchi iugulum.* De hac re nihil memoriae proditum eſt. Multis in locis Claudianus ſignificatione tantum quaedam innuit, quae nunc quidem nobis mera aenigmata videntur. Cogitandum autem eſt, ad plurima carmina ſcribenda illum non impetu aliquo interno, ſed occaſione data acceſſiſſe, eumque ſemper fere in argumentis eſſe verſatum, quorum vel minimae res lippis et tonſoribus tunc nota eſſent, ita, vt per capita tantum ire omiſſis levioribus, pleraque adtingere tantum ei liceret. Recte obſeruat Gesnerus, ſcriptum eſſe hunc prologum tempore, quum mors Eutropii nondum decreta eſſet.

v. 46. *exemplo tuo*, vt tu iugulum ſecuiſti eunucho.

v. 47. *pudor fatis* v. n. ad XVIII. 210. *en quem* pro: *en* abiectum illud et deteſtabile ſeruitium, turpem eunuchum, *quem* modo cet. Explicatur enim per *viue pudor fatis.* Illis exclamationibus vulgo fata accuſabant, quod homuncionem tetrum in hominum vexationem in altum ſuſtuliſſent.

v. 49. *Direptas quid plangis opes.* Rectius fortaſſe *Dereptas.* v. ad XVIII. 168. Eutropius erat *patricius*, is autem vocabatur *pater principis.* Iocatur igitur acerbe poeta, quum dicit, opes Eutropii *natum* eſſe habiturum, non eſſe igitur, quod de amiſſis rebus queratur. Notum autem eſt, bona Eutropii publicata et in fiſcum relata eſſe.

Non aliter poteras principis eſſe pater.
Improbe, quid pulſas muliebribus aſtra querelis,
Quod tibi ſub Cypri litore parta quies?
Omnia barbarico per te concuſſa tumultu.
Crede mihi, terris tutius aequor erat.
Iam non Armenios iaculis terrebis et arcu;
Per campos volucrem non agitabis equum.
Dilecto caruit Byzantius ore ſenatus;
Curia conſiliis aeſtuat orba tuis.
Emeritam ſuſpende togam, ſuſpende pharetram;
Ad Veneris partes ingeniumque redi.
Non bene Gradivo lenonia dextera ſervit;
Suſcipiet famulum te Cytherea libens.
Inſula laeta choris, blandorum mater Amorum;

v. 50. *Non aliter poteras* cet. Pergit Eutropium irridere. Hac vna tantum ratione, ait, Eutropium *patrem principis* (patricium) eſſe potuiſſe, quod bona eius ad principem peruenerint, quandoquidem filii ſoleant bona patris accipere.

v. 51. *quid pulſas aſtra.* Pulſari, feriri, laceſſi cet. clamore, ſaepius apud poetas aſtra dicuntur. Drakenbr. ad Sil. Italic. IV. 7. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 740. II. 91. V. 273. et ad Ovid. Faſt. III. 741.

v. 52. *ſub* pro: in. v. ad I. 81. *parta quies* velut emerito.

v. 54. *terris.* Burmann. *terra,* vitio credo operarum, nam aliter citat locum ad Ovid. Faſt. II. 98. Parum autem intereſt, vtrum *terris* an *terra* legas.

v. 55. *Iam non Armenios.* cf. XVIII. 235 ſeq. Irridet Eutropium, quod bella tentaſſet, victorque redire ſimulaſſet, atque vt mulieri Amazonum arma ei tribuit.

v. 57. *dilecto ore,* per ironiam. cf. XVIII. 121 ſqq.

v. 58. *aeſtuat, ἀπορεῖ.* Exprimit animum fluctuantem et anxium, qui neſcit, quid faciendum ſit.

v. 59. *togam,* quam conſul in ſenatu geſſit.

v. 63. *Inſula laeta choris* cet. v. ad X. 49 ſqq. Venus enim erat dea tutelaris Cypri, habebatque in illa inſula templum pulcherrimum, praecipuoque ibi honore colebatur. Vocatur Venus *potens Cypri* Horat. Od. I. 3. 1. et 30. 2. Plin. H. N. II. cap. 96. Sacra, quae ibi celebrabantur, mollia erant et ad Veneris et ad Amoris naturam accommodata, et haec rurſus multum valuiſſe ne-

Nulla pudicitiae cura placere poteſt.
Proſpectant Paphiae celſa de rupe puellae,
Sollicitae, ſaluam dum ferat vnda ratem.
Sed vereor, ne te teneant Tritones in alto
Laſciuas doctum fallere Nereidas;
Aut idem cupiant pelago te mergere venti,
Gildonis nuper qui tenuere fugam.
Inclita captiuo memoratur Tabraca Mauro;
Naufragio Cyprus ſit memoranda tuo.
Vecturum moriens fruſtra delphina vocabis;
Ad terram ſolos deuehit ille viros.
Quisquis adhuc ſimiles eunuchus tendit in actus,
Reſpiciens Cyprum deſinat eſſe ferox.

ceſſe eſt ad incolarum mores effeminandos. Quam ob rem nullus locus eunucho aptior eſſe potuit. *laeta*, cuius adſpectus laetos facit. Recte reiicit Burmannus *foeta*, quod Heinſ. olim malebat. Ovid. Faſt. V. 667.

v. 64. *Nulla pudicitiae cura* cet. Impudicus igitur ibi in pretio erit.

v. 65. *Proſpectant* cet. quaſi ad aduentum formoſiſſimi iuuenis, quem omnibus votis expetunt.

v. 66. *Sollicitae*, ne naufragium facias. *ſaluam*. vnus Mſc. *celſum*. forſan *laſſam*.

v. 67. 8. Tritones Nereidesque in famulitio ſunt Veneri e mari ortae, vt vidimus ſupra X. 127. Adludit autem Noſter ad artes lenonias Eutropii, quas inſignes adeo eſſe ait, vt vereatur, ne Tritones eum in alto retineant, vt eo conciliatore apud Nereidas vtantur. *doctum fallere*. cf. Horat. od. VI. 13. 7. *fallere*, circumvenire lenonis artibus, vt concilies eas Tritonibus.

v. 69. *cupiant* pendet a *vereor ne*. Senſus: Vereor, ne venti te fluctibus mergant, vt Cyprus naufragio tuo gloriam immortalem nanciſcatur.

v. 71. *Tabraca*, ad quam periit Gildo. cf. XVIII. 410.

v. 73. Adludit ad fabulam Arionis notiſſimam cf. Herodot. I. 23. et Gell. XVI. 19.

v. 75. *tendere in actus ſimiles* pro: accedere ad ſimiles actus, huiusmodi aliquid, moliri.

v. 76. Gesnerus laudat Euripid. Bacch. 1324. εἰ δ' ἔστιν, ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ, Εἰς τούσδ' ἀθρήσας θάνατον, ἡγείσθω θεούς.

XX.

CL. CLAVDIANI IN EVTROPIVM

LIBER II.

ARGVMENTVM.

Tandem aliquando, poeta incipit Constantinopolitanos compellans, didicistis, omina euentum habuisse, sed sero, quum non amplius ea auertere possetis. v. 1 — 11. *Grauioribus malis remedia etiam grauiora quaerenda sunt.* v. 12 — 19. *Minime sufficit, Eutropium in Cyprum esse relegatum.* v. 20 — 23. *Simulac iste eunuchus consulatum adiit, omina homines terruerunt, Constantinopolis ipsa aqua et igni paene vastata est. Monstris et portentis illa mala nunciata et a vatibus praedicta sunt; quorum si nihil fuisset, tamen consulis castrati annum infaustissimum fore nemo poterat ignorare.* v. 24 — 49. *Verum prae fructu praesenti omne, quod futurum est, damnum negligitur. Contra tot signa ne Camillus quidem consul constituendus fuisset, nedum spado Tiberium et Neronem turpitudine longe superans* v. 50 — 62. *Nihilominus tamen iste summo honore adfectus est; omnes eum coluerunt; statuae ei positae sunt (quae in sempiternam vrbis ignominiam maneant) cum titulis et inscriptionibus, dum iste, imperii administratione amicae relicta, lautissime viueret, et in theatris tempus consumeret* v. 63 — 94. *Vere nouo, Eutropio auctore, aula iter fecerat Ancyram, atque dum inde quasi magna re gesta superbe reuertitur, mollem illam cateruam Mars conspicit et Bellonam compellat in hanc fere sententiam* v. 95 — 111. *Nondum desistere potest imperium Orientis mollitiei se dare, quae tantopere ei nocuit, sed oblitum in pace malorum eunucho tradidit fasces* v. 112 — 122. *Iam solus Stilicho consulis dignitatem tuetur, quod ni faceret, de ea actum esset* v. 123 — 132. *Ipse ciues turpem istum consulem probant, senatus et proceres ei plaudunt, sed iam faciam, vt eos gaudii poeniteat.* v. 133 — 144. *Bellum moue Bellona, sed mitte in praesentia Thraciae populos, Ostrogothos et Gruthungos ad defectionem sollicita, hi barbari mollitiem illam vindicent.* v. 145 — 159. *Quibus dictis clipeo insonuit hastamque torsit.* v. 160 — 169. *Bellona Targibilum, ab Eutropio indonatum redeuntem, forma coniugis illius induta adit, quaeritque ex illo, quae dona a Principe acceperit.* v. 170 — 190. *Qui quum nihil se accepisse et cum contemtu dimissum esse quereretur, mulier virum, ignauiam ei exprobrando, excitat. Probos et iustos ait contemni, audaces et rebelles praemiis ornari. Ne moretur igitur, et quamquam parua*

manu adiutus arma capiat redeatque ad pristinam feritatem. Quibus dictis Bellona in auem mutata sepulcro veteri ominis causa insedit. v. 191 — 232. *Targibilus, vbi se collegit, sociis rem exponit, eosque ad defectionem incitat.* v. 233 — 237. *Iam poeta Phrygiae partem, quae Galatia dicitur, describit, Phrygesque antiquissimum populum esse Psammetichi experimento probat, inter quos Apollo versatus sit et Minerva. Flumina regionis describuntur et diuitiae. Hanc barbari nunc inuadunt ac populantur.* v. 238 — 278. *Interea Cybele, quum ipsi sacris suis intentae diadema turritum de capite esset delapsum, stupentibus omen Corybantibus exponit, fatum ineuitabile, quod Phrygiae impendisset, nunc aduenisse, omniaque ferro et flammis esse peritura. Inuita inde terras illas reliquit.* v. 279 — 303. *Eutropius cladem illam dissimulans, suppliciisque tantum, non militibus, opus esse dictitans cum struthiocamelo comparatur* v. 304 — 316. *Vbi autem videt, donis furtim missis aliisque praemiis nihil profici, consilium bellicum conuocat ex hominibus mollissimis ac perditis. Qui quum conuenissent, causae, cur conuocati essent, immemores, de rebus ludicris fabulari incipiunt.* v. 317 — 364. *Eutropius eos increpat, monetque, vt de bello cogitent. Se satisfecisse reipublicae in bello contra Armenios, nunc senem esse et fessum aetate, iuuenes interim bellum capessant.* v. 365 — 375. *Tunc Leo quidam, Thraso ridiculus, surgit, ceteros adhortatur, polliceturque, se bellum hoc breui esse ad finem perducturum* v. 376 — 405. *Ipse statim cum exercitu effeminato proficiscitur nullo ordine obseruato summaque neglígentia* v. 406 — 422. *Targibilus fugam simulans agmine repente conuerso vino et somno sepultos inuadit, ingentemque stragem edit; ipse Leo fuga in paludem delatus misere perit.* v. 423 — 461. *Iam de hac clade et de hostium aduentu nuncius Constantinopolim perfertur, omnia in maius augentur, insuperque nunciatur, Saporum regem a Persis esse interfectum. Quibus auditis omnes sero agnoscunt, in Eutropio consule constituendo grauiter esse peccatum* v. 462 — 489. *Haec hominum stultitia, qua euentu tantum docentur, antiqua de Prometheo et Epimetheo fabula explicatur* v. 490 — 501. *Nunc omnes a Stilichone salutem sperant, vt pueri a vicinis vexati absentis patris reditum exoptant.* v. 502 — 515. *Agnoscunt insaniam, qua eunucho imperium tradiderunt, ipsaque Aurora vestitu squalido supplex ad Stilichonem tendit* v. 516 — 533. *Queritur, se ab illo plane negligi, quo rectore olim felix fuerit. Rufinum fuisse dissidii causam, sed illum poenas dedisse, quo tyranno vix liberatam in alterum se incidisse et peiorem et turpiorem* v. 534 — 562. *Iam se non solum a barbaris bello peti impuneque vexari, sed etiam inertia ac proditione ducum ab iis, quos ante debellasset, vastari. Quarum rerum omnium aulam nullam rationem habere, sed securam velut in otio voluptatibus indulgere* v. 563 — 591. *Quare veniat, fessisque opem ferat extremorum malorum misericordia adductus.*

Mygdonii cineres, et ſi quid reſtat Eoi,
Quod pereat, regni, certae non augure falſo
Prodigii patuere minae, fruſtraque peracto
Vulnere monſtriferi praeſagia diſcitis anni.
Cautior ante tamen violentum nauita Corum
Proſpicit, et tumidae ſubducit vela procellae.
Quid iuuat errorem merſa iam puppe fateri?

COMMENTARIVS.

v. 1 – 4. Teſtatur poeta imperii Orientis clades, prodigiorum minas euentu eſſe comprobatas. Prodigium autem maxime dirum fuit eunuchus conſul conſtitutus. *Mygdonii cineres* v. ad XVII. 300. intelligit Phrygiae cineres, aut Phrygiam ferro et igni a Targibilo vaſtatam. cf. Virgil. Aen. II. 431. *et ſi quid reſtat eoi regni.* Nam praeter Phrygiam magna pars imperii Orientis vaſtata erat. Subintelligendum autem puto: vos teſtor, vt apud Virgil. l. c. *certae non augure falſo* cet. maiorem adfirmandi vim haec ſtructura habet, quam ſi poſuiſſet accuſativ. c. infinit. *certae minae patuere,* certae cognitae ſunt, certae fuerunt. Burmannus laudat Ovid. Met. IX. 594. XV. 647. Barth. Adverſ. XII. 8. Markland. ad Stat. Silv. V. 1. 267. *ſerae* legit. Sed nihil opus eſt coniectura. *non augure falſo,* nec augures falſi fuerunt, qui magnas calamitates imperio orientali euenturas eſſe praedixerant. Non mera explicatio illud eſt τοῦ *certae*, nam *minae* prodigii poterant *certae* eſſe, i. e. euentum habere vel ſine augure, ſed augure opus erat, qui illas minas ante earum euentum interpretaretur. *peracto vulnere* pro vulgari: damno accepto. *praeſagia diſcitis*, intelligitis vera fuiſſe. *monſtriferi anni*, quo anno eunuchus conſul fuit, ſimulque varia prodigia et monſtra exſtiterunt, quae infra recenſentur. Poteſt quoque eſſe: horrendi anni. v. Oudendorp. et Burmann. ad Lucan. V. 620. et ad Valer. Flacc. II. 498.

v. 5. *corum* v. XII. 42.

v. 6. *Proſpicit.* Mſſ. *conſulit.* Heinſius laudat Valer. Flacc. III. 37 ſq. Lucan. V. 571 ſq. Priorem lectionem recte Burmannus praefert. *Conſuluntur* ſigna futurae tempeſtatis, ſed ipſa tempeſtas futura *proſpicitur* ex ſignis. Idem putat, *conſulit* ex gloſſa natum eſſe. Quod ſi ita eſt, eius auctor *proſpicit* abſolute poſitum et *ante* pro praepoſitione habuerit neceſſe eſt, nam *con-*

Quid lacrimae delicta leuant? Stant omina veſtri
Conſulis. Immotis haeſere piacula fatis.
Tunc decuit ſentire nefas, tunc ire recentes
Deterſum maculas. Veteri poſt obruta morbo
Corpora, Paeonias nequidquam admoueris herbas.

ſulere aliquid, et *proſpicere aliquid* confundi vix poſſunt, *conſulere* autem *alicui* et *proſpicere alicui* et poſſunt confundi et ſaepe confunduntur. Similem locum Lucan. VI. 285 ſqq. Burmannus iam notauit; adde Sil. Italic. I. 687 ſqq. *ſubducit vela*, vt Sil. Italic. VI. 325. pro: contrahit vela. Horat. Od. II. 10. 23. *tumidae* h. l. vehementi, qua fluctus intumeſcunt Ovid. Amor. I. 9. 13. aliter Virgil. Aen. III. 357, vbi *auſter* vocatur *tumidus*, qui vela implet.

v. 8. *Quid lacrimae delicta leuant?* Mſc. *Quum lacrimae delicta luant.* Poſſis legere: *Num lacrimae delicta leuant* ſeu *luant?* aut *Quid? lacrimae delicta leuant? ſtant*, non mouentur, fixa, immota ſunt, ita in ſequentibus explicatur per *immotis fatis* et *haerent. Stant omina* et Gesnerus quoque iuſſit typis deſcribi, ſed operae non parentes etiam Bipontinum editorem in errorem duxiſſe videntur.

v. 9. *immotis haeſere piacula fatis. Piacula* h. l. ſunt calamitates, quibus ſcelus ſeu portenta expianda ſunt. Ea *haerent* i. e. inhaerent fatis, iis conſtituta ſunt, manent, donec ipſa fata *immota* ſunt. cf. Lucan. VII. 35.

v. 10. *nefas* v. n. ad XVIII. 348. *Tunc*, ſtatim Calendis Ianuariis, vel ſtatim poſtquam deſignatus eſt conſul flagitioſus. Sic Gesnerus. Subintelligendum: quum res eſſet adhuc integra, aut omen liceret auertere. Ellipſis paullo durior. Mollius fortaſſe, ſi legas: *Quum decuit ſentire nefas, tunc* cet. hoc ſenſu: quum monſtra et prodigia oſtendiſſent, nefas eſſe, eunuchum conſulem fieri, tunc ſtatim ei abrogandus fuiſſet magiſtratus, ipſique luſtrandi fuiſſetis a piaculo recens contracto.

v. 11. 12. *poſt obruta morbo Corpora*, vbi morbus totum corpus occupauit. *Paeonias*, a cognomine Apollinis, qui παιών Oropi colebatur. Pauſan. Attic. 34. Illum enim inuentorem medicinae haberi notum eſt. Ovid. Met. I. 521. Spanhem. ad Callimach. H. in Apoll. 46 ſq. *admoueris herbas*, alii *artes*, quod rectius putat Heinſius. Burmann. laudat Ovid. ex Ponto I. 3. 5. Heroid. XI. 43. Sed cf. eundem Met. XV. 534. Comparari poteſt Perſ. III. 63 ſqq.

Vlcera poſſeſſis alte ſuffuſa medullis,
Non leuiore manu, ferro ſanantur, et igni,
Ne noceat fruſtra mox eruptura cicatrix.
Ad viuum penetrant flammae, quo funditus humor
Defluat, et vacuis corrupto ſanguine venis

v. 13. *medullis*, partibus interioribus. *vlcera alte ſuffuſa* ſunt vlcera alte latentia, quorum ſanies et pus interiores partes adiacentes corrupit. Heinſius malebat *ſuffixa*, ipſique Burmanno *ſuffuſa* ſuſpecta eſt vox, quia non meminerit legere *vlcera ſuffuſa*. Latere aliquid de *pure* ſuſpicatur, proponit itaque *alto ſub pure*, vel *alte diffuſſa*.

v. 14. *Non leuiore manu.* v. Burmann. ad Quintil. Inſtit. II. 4. h. l. autem poſitum videtur pro: non fomentis aliisque rebus, quae grauioribus remediis, *igni* et *ferro*, opponuntur. *ferro ſanantur et igni* cf. Ovid. Rem. Am. 229. Met. I. 190 ſq.

v. 15. *Ne noceat fruſtra mox eruptura cicatrix.* Heinſius cum Barthio cenſet, vel ſine libris *cocat* legendum. Burmannus corrigendi contra omnes Mſſ. licentiam parum tutam iudicat, quamquam ſaepe apud Ovidium *coire vulnera* legatur. Triſt. IV. 4. 41. V. 2. 10. ex Ponto I. 3. 87. Certum eſſe ait, nocere maxime vulneribus, ſi nimis cito cicatricem ducant, et ita tabem et pus feſtinans clauſerit medicus. Difficultatem, quae Barthium fortaſſe ad emendandum hunc locum compulit, illa explicatione remotam non puto. Quaeritur enim, quo *fruſtra* referas? ad *noceat* pertinere non poteſt, neque ad *eruptura*, et *fruſtra cicatrix* pro vulnere, quod fruſtra cicatricem duxit, forſan paullo durius ducetur. Non defenderim tamen *cocat*, quum neſciam, an vsquam *cicatrix coit* dicatur. *coit vulnus* vulgare eſt. Mendum mihi videtur in *fruſtra* latere. Quid ſi legas *Ne noceat ducta et mox eruptura cicatrix?* Pro *mox eruptura* mauult Burmannus *mox ſe ruptura.* Ceterum laudat Ovid. Rem. 623. et ex Ponto I. 3. 15 ſq.

v. 16. *Ad viuum penetrant flammae.* Ex ſequentibus adparet, ſenſum eſſe huius loci: vlcus graue et alte latens aperitur ita, vt funditus purgari ac ſanari poſſit. Celſ. de Medic. V. 32. Quid h. l. *flammae* ſibi velint, neſcio; Geſnerus cauteria intelligit, quae vlcus aperiunt. *ad viuum* interpretor: ad fundum vsque vulneris.

v. 17. *Defluat* rationem aperturae ſeu inciſionis de-

Areſcat fons ille mali. Truncantur et artus,
Vt liceat reliquis ſecurum degere membris.
At vos egregie purgatam creditis aulam,
Eutropium ſi Cypros habet, vindictaque mundi

clarat, quam ita ſemper faciunt artis periti, vt pus et ſanies *defluere* cogatur. *et venis vacuis corrupto ſanguine*, qui ſanguis ſimul defluxit, quia apertura illa ad viuum vsque penetrauerat, ita vt hac ratione vlceris alimenta deſint.

v. 18. *Areſcat fons ille mali.* Hoc enim neceſſe eſt fieri fontibus, quibus vlcus alebatur, exhauſtis aut obturatis. Ex lectione plurium Mſſ. *exundet* coniicit Heinſius *exſudet*, citatque Virgil. Georg. I. 88. Grat. Cyneg. 421. Sed *areſcat* antecedentibus melius conuenit. v. 13-18. Forſan de vlcere alto ſermo eſt, quod oritur ex oſſium partibus vitiatis atque corruptis, quibus vlcera grauia aut fiſtulae ſupernaſci ſolent. Hoc colligi poſſe videtur ex *medullis* v. 13. et *viuum* v. 16. In illis vlceribus curandis carne ſubſecta os nudandum eſt, eiusque pars, quae pinguis facta eſt, admoto ferramento adurenda. v. Celſum de Medic. VIII. 2. qui addit, *nam neceſſe eſt aridum ſit id, quod vitiatum eſt.* Paullo inferius pergit: *Igitur ſi caries alte deſcendit, per terebram vrgenda crebris foraminibus eſt, quae altitudine vitium aequent; tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec inde ſiccum os ex toto fiat.* Ex hac ratione *vlcera ſuffuſa poſſeſſis medullis* ſunt vlcera oſſi carioſo ſeu vitiato ſubnata, quorum partes ſuperiores, neglectis inferioribus, ſanari quidem poſſunt et cicatricem ducere, quae tamen rurſus ſponte rumpuntur, niſi fons mali obturetur, id quod fit, ſi nudatis oſſibus *ad viuum penetrant flammae* i. e. ferramenta candentia ad partes carie nondum adfectas. Et *venae* h. l. videntur fiſtulae eſſe ſeu canales, quos ſibi humor corruptus ſeu pus muniuerat, quo purgatae non amplius implentur, oſſium partibus, quae fontes mali erant, ad ſanitatem perductis.

v. 19. *ſecurum.* Heinſius mauult *ſecuro*, quia in Mſſc. exſtat *ſecure.* v. eum ad Ovid. Heroid. XIV. 64. Tunc *membris* eſt caſus ſextus.

v. 21. *vindictaque mundi* eſt ea, quam ſubire ſeu pati debeat mundus, i. e. imperium Orientis, quod, ominibus et portentis neglectis, eunuchum conſulem vel conſtituerit vel conſtitutum probauerit.

Semiuir exſul erit. Quis vos luſtrare valebit
Oceanus? tantum facinus quae diluet aetas?
Induerat necdum trabeas: mugitus ab alto
Redditur; infernas rabies arcana cauernas

v. 22. *Semiuir exſul erit* i. e. illa vindicta ſeu poena luetur eunuchi exilio. Poſuit autem *vindicta mundi* idque oppoſuit τῷ *ſemiuir exſul*, vt poenae debitae magnitudo a leuitate ſolutae poenae eo vehementius discreparet. Ingenioſa eſt Burmanni coniectura: *Eutropium ſi Cypros habet, ſi victima mundi Semiuir exul erit.* laudat ille Noſtr. VIII. 94. XV. 414. XVIII. 19 ſqq.

v. 23. *Oceanus.* Aqua marina potiſſimum ad expiationes vſos eſſe veteres iam notum eſt ex Cic. pro Roſc. Amer. 26. *quo* (mari) *cetera, quae violata ſunt, expiari putantur* v. ibi interpp. in ed. Graev. cf. Euripid. Iphig. in Taur. 1193. Catull. LXXXVIII. 5 ſq. vbi Doering adſcripſit epigr. ex Brunck. Analect. Vet. Poet. T. III. p. 199. *ἁγνῶς ἐς τέμενος καθαροῦ, ξένε, δαίμονος ἔρχου ψυχὴν νυμφαίου νάματος ἀψάμενος. Ὡς ἀγαθοῖς κεῖται βαιὴ λιβάς· ἄνδρα δὲ φαῦλον οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς νίψῃ νάμασιν ὠκεανος.* Adde Sophoclem, Oedip. Tyrann. 1227 ſeq. *οἶμαι γὰρ οὔτ᾽ ἂν Ἴστρον οὔτε φᾶσιν ἂν νίψαι καθαρμῷ τήνδε τὴν στέγην ὅσα κεύθει.* Senec. Hippolyt. 715 ſqq. Herc. Fur. 1326 ſqq.

v. 24 ſqq. Recenſet poeta portenta et omina grauiſſima, quae oblata ſunt Eutropio conſule deſignato, imprimis autem memorat naturam rerum ipſam indignatam eſſe direque imperio Orientali eſſe minitatam. Cum toto hoc loco comparandus eſt Sil. Italic. VIII. 622 ſq. vbi Drakenbr. praeterea laudat Virgil. Georg. I. 466 ſqq. Lucan. I. 524 ſqq. VII. 151 ſqq. Petron. cap. 121. Stat. Theb. VII. 401 ſqq. quibus adde Tibull. II. 5. 71 ſqq. *induerat nec dum trabeas*, antequam Eutropius conſulatum adiiſſet. *ab alto* h. l. eſſe ex profundo, ſequentia docent. Intelligit autem mugitum, qui terrae motum praecedere ſolet.

v. 25. *Redditur*, vulgo *Redditus.* Sed prius quoque Heinſio placuit. *rabies arcana.* Cauſam latentem ſic vocat, qua terrae motus excitetur. cf. Senec. Quaeſt. N. VI. 4 ſeqq. Sil. Italic. l. c. *Nutantique ruens proſtrauit vertice ſiluas Garganus, fundoque imo mugiuit anhelans Aufidus, et magno late diſtantia ponto Terruerunt pauidos adcenſa Ceraunia nautas.*

Vibrat, et alterno confligunt culmina lapſu.
Bacchatus per operta tremor Chalcedona mouit,
Pronus et in geminas nutauit Boſporus vrbes.
Concurrere freti fauces. Radice reuulſa
Vitant inſtabilem rurſum Symplegada nautae.
Scilicet haec Stygiae praemittunt ſigna ſorores,
Et ſibi iam tradi populos hoc Conſule gaudent.
Mox oritur diuerſa lues. Hinc Mulciber ignes
Sparſerat, hinc victa proruperat obiice Nereus.
Haec flagrant, haec tecta natant. Quam, Numina, poenam
Seruatis ſceleri, cuius tot cladibus omen

v. 26. *Vibrat*, efficacius, quam concutit. *culmina* recte Burmannus de turribus accipit cf. infra XXXV. 152 ſq. poſſunt etiam eſſe aedificia alta. *alterno lapſu confligunt*, irruunt in ſe inuicem et mutuo ſe pulſant. cf. Valer. Flacc. II. 519 ſq.

v. 27. *per operta*, per terrae cauernas. *Chalcedona* VIII. 177.

v. 28. *Pronus et in geminas* cet. Vt ſolet in terrae motu mare repente recedere et maiore cum impetu recurrere, ita vt litora late obruantur. *Geminae vrbes* ſunt Conſtantinopolis et Chalcedon.

v. 29. 30. *Concurrere freti fauces*, viſa ſunt Aſiae et Europae litora ſibi inuicem adpropinquare fretumque coarctare. *Symplegades*, κυάνεαι πέτραι, Συμπλήγαδες paruae inſulae erant in ponto ad fauces Boſpori ſitae. Fato erat conſtitutum, immotas eas fore, ſi nauis ſalua per eas tranſiiſſet, quum antea alterno motu et recederent a ſe inuicem et colliderentur. Notae ſunt ſatis ex Argonauticis Valer. Flacc. IV. 641 ſqq. Apollon. Rhod. II. 549 ſeqq. Orph. Argon. 678 ſeqq.

v. 31. *Stygiae ſorores*, Parcae. Lucan. IX. 838. a quarum filo vitae hominum pendent.

v. 33. *diuerſa lues*, incendia intelligit.

v. 34. *Sparſerat*. Sil. Italic. VII. 369 ſq. XVII. 91.

v. 35. 6. *quam, numina, poenam Seruatis* cet. i. e. quam poenam, dii reſeruatis ſceleri, cuius poenae ipſa denunciatio iam tot ſtragibus conſtitit. Incendia illa et diluuia non iam erant poenae, ſed eas tantum futuras denunciabant. *cuius* ſc. poenae.

Conſtitit? Incumbas vtinam, Neptune, tridenti,
Pollutumque ſolum toto cum crimine mergas!
Vnam pro mundo Furiis concedimus vrbem.
 Vtque ſemel patuit monſtris iter, omnia tempus
Nacta ſuum properant. Naſci tum decolor imber
Infantumque noui vultus, et diſſona partu
Semina. Tum lapidum fletus, armentaque vulgo
Auſa loqui, mediisque ferae ſe credere muris.
Tum vates ſine more rapi, lymphataque paſſim

v. 37. 8. *incumbas vtinam Neptune* cet. *incumbas* niſum exprimit. Ceterum cf. Virgil. Aen. II. 61 ſqq. *pollutumque ſolum*, Conſtantinopolim, eam offert pro toto mundo h. e. imperio, cui minantur fata. Quod votum Noſtrum non ſane ab humanitate commendat. Sed adulatione et ſimulato partium ſtudio non ſemel eum abreptum videmus.

v. 40 ſqq. Sequuntur iam ea omina, quorum XVIII. princ. mentio facta eſt. *Vtque ſemel patuit monſtris iter.* Nihil amplius Noſter dicere vult, quam monſtra alia ſuper alia nunciata eſſe, vt ſemper ſolitum ſit fieri, quando magna aliqua clades imperio Romano immineret. Accommodate haec moribus vulgi, nam quum ſemel hominum animi religione tacti ſunt, narrantur prodigia ſubinde plura, vt Geſnerus bene obſeruat. *omnia* ſc. monſtra *tempus ſuum nacta.* Suum cuique, quod in rerum natura poteſt euenire, tempus, quo euenire debeat, fato conſtitutum eſt. Cuiuscunque igitur tempus venerit, id poteſt dici *tempus ſuum nactum* eſſe. *decolor*, h. l. ſanguineus. v. Heinſ. et Burmann. ad Ovid. Heroid. IX. 4.

v. 42. 44. cf. quae dicta ſunt ſupra ad XVIII. v. 1 – 4. *lapidum fletus*, ſtatuarum lacrimae. Geſnerus laudat Liv. XL. 19. *Lanuvii ſimulacrum Iunonis Soſpitae lacrimaſſe. auſa.* Burmannus quaerit: annon potius *viſa?* non enim armentorum haec erat audacia, ſed immiſſae a diis voces auditae ſunt. Ipſe tamen vidit, nihil temere mutandum eſſe. Videndum enim ſemper eſt ex verbis, quibus vſus eſt poeta, quemadmodum res ſibi animo finxerit, non exigenda ſunt a nobis verba ad eam rationem, qua nos res animo concipimus.

v. 45. *ſine more* i. e. praeter morem, οὐ κατὰ κόσμον. Illuſtrauerunt hoc Heinſ. et Drakenbr. ad Sil. Italic. XII. 449. cf. Heyne ad Virgil. Aen. V. 694. VII. 377. *rapi,*

Pectora terrifici ſtimulis igneſcere Phoebi.
Fac nullos ceciniſſe Deos; adeone retuſi
Quisquam cordis erit, dubitet qui partibus illis
Affore fatalem caſtrati Conſulis annum?
Sed quam caecus ineſt vitiis amor! Omne futurum
Deſpicitur, ſuadentque breuem praeſentia fructum,
Et ruit in vetitum damni ſecura libido,
Dum mora ſupplicii lucro, ſerumque, quod inſtat,
Creditur. Haud equidem contra tot ſigna Camillo
Detulerim faſces; nedum, proh ſexus! inerti

furore corripi. cf. Virgil. Aen. VI. 45 ſq. 77 ſqq. 100 ſqq. *lymphataque pectora*, furore percita. Bacchantibus ea tribuit Ovid. Met. XI. 3 ſq.

v. 46. *ſtimulis*, Virgil. l. c. a ſtimulo, κέντρῳ, σαυρωτῆρι petitum, quo equi et boues pungi ſolebant. Ruperti ad Sil. Italic. I. 113. *terrifici* qui ad triſtia canenda vates incitant. Heinſ. laudat Stat. Theb. III. 667. Virgil. Aen. V. 524. Etiam haec ficta ſunt naturae accommodate. Plin. Epiſt. VI. 12. 19.

v. 47 ſqq. Etiamſi, pergit Noſter, omina nulla fuiſſent, tamen exſpectandum fuiſſet annum fore infauſtiſſimum, cuius conſul eunuchus eſſet. Sed homines a rebus praeſentibus duci, et futura incommoda negligere. Contra tot omina ne ſanctiſſimus quidem et fortiſſimus ciuis conſul conſtituendus fuiſſet, nedum eunuchus, quem tamen omni honorum genere afficere non erubuerint. *ceciniſſe* h. l. omina miſiſſe, aut per vates futura declaraſſe. *retuſi* i. q. obtuſi Virgil. Aen. I. 567.

v. 48. *partibus illis*, imperio orientali. infra 123 ſq.

v. 50. *Sed quam coecus ineſt* cet. i. e. quam inconſiderate vitia ſe ipſa amant, quam coeci ſunt homines, qui in faciendis iis, quae turpia ſunt et inhoneſta, non perſpiciant, quantae calamitates inſecuturae ſint.

v. 51. *Suadentque breuem praeſentia fructum* i. e. praeſentia inuitant homines, vt fructum ex ſe capiant, quamvis breuis ille ſit.

v. 52. *Et ruit in vetitum.* Horat. Od. I. 3. 25 ſq. Ovid. Amor. III. 4. 17. *damni* ſc. futuri. cf. XXVIII. 217.

v. 53. *Dum mora ſupplicii lucro* ſc. eſſe, κέρδος νομίζεται, ἐν κέρδει ποιεῖται. Iani ad Horat. Od. I. 9. 14 ſq. cf. Ovid. Triſt. I. 3. 67 ſq.

v. 54. *ſigna*, omina, portenta.

v. 55. *pro ſexus!* Gesnerus: quaſi dicat: pudeat nos, qui viri ſumus.

Mancipio, cui, cuncta licet reſponſa iuberent,
Hortanteſque licet ſponderent proſpera Diui,
Turpe fuit ceſſiſſe viros. Exquirite retro
Crimina, continui lectis annalibus aeui;
Priſca recenſitis euoluite ſecula faſtis.
Quid ſenis infandi Capreae, quid ſcena Neronis
Tale ferunt? Spado Romuleo ſuccinctus amictu
Sedit in Auguſtis laribus. Vulgata patebat
Aula ſalutantum ſtudiis. Huc plebe ſenatus
Permixta, trepidique duces, omniſque poteſtas
Confluit. Aduolvi genibus, contingere dextram

v. 57. *Hortanteſque licet* cet. Barthius hunc verſum delendum cenſet, vt gloſſema praecedentis, cui contradicit Heinſius. Equidem neſcio ſane, vnde intruſi verſus ſuſpicio Barthio nata ſit, niſi quod *licet* repetitur, quod Heinſius mutatum vult in *ſimul*. Aliud enim eſt, quando dii per oracula interrogati aliquid iubent, aliud, quando non interrogati, ſed ſponte, ad aliquid faciendum hortantur. Ipſum *ſimul* languidius mihi videtur, quam illa repetitio τοῦ *licet*.

v. 58. *cui — Turpe fuit ceſſiſſe viros*, tamquam potiori.

v. 59. *retro Crimina*, quae a maioribus commiſſa ſunt, aut crimina ſuperiorum temporum. *annales continui aeui*, rerum memoria per omnia tempora continuata.

v. 60. *Priſca recenſitis* cet. pro: euoluite faſtos et recenſete, legite, ſecula priſca, res priorum temporum memoriae traditas.

v. 61. *ſenis infandi*, Tiberii. cf. Sueton. in Tiber. 40 et 43. Tacit. Ann. IV. 67. et VI. 1. *ſcena Neronis* Sueton. in Nerone 21.

v. 62. *Romuleo amictu*, conſulari trabea.

v. 63. *in Auguſtis laribus*, erat nempe Praepoſitus ſacri cubiculi. *vulgata* eo ipſo, quod omnibus patebat.

v. 65. *trepidique duces*. Geenerus ita: qui nihil metuere, ne mortem quidem praeſentem horrere debebant, *trepidant*, dum ſalutant eunuchum. Sed *trepidi* h. l. videtur potius indicare feſtinantium ſtudium, vt priores ſalutent. cf. Iuvenal. III. 127 ſq.

v. 66. *aduolvi genibus*. Ammian. Marcell. XXVIII. 4. de proceribus ſui aeui: *Ex his quidam cum ſalutari pectoribus oppoſitis coeperunt, oſculanda capita in modum taurorum minacium*

Ambitus, et votum deformibus oſcula rugis
Figere. Praeſidium legum, genitorque vocatur
Principis, et famulum dignatur regia patrem.
Poſteritas, admitte fidem. Monumenta petuntur
Dedecoris, multisque gemunt incudibus aera
Formatura nefas. Haec iudicis, illa togati,
Haec nitet armati ſpecies; numeroſus vbique
Fulget eques; praefert eunuchi Curia vultus.
Ac veluti caueant, ne quo conſiſtere virtus

obliquantes, adulatoribus offerunt genua ſuauianda, vel manus, id iis ſufficere ad beate viuendum exiſtimantes.

v. 67. *Ambitus* pro: ambiunt, cupide expetunt. Sic *et votum* dictum pro: et ſummum, quod vix optare audeant.

v. 68. 9. *Genitor Principis* v. n. ad XVIII. 100.

v. 70. *Poſteritas, admitte fidem.* Horat. od. II. 19. 2. *credite poſteri. monumenta petuntur.* Burmannus mavult *parantur*, quum illae voces ſaepius confundantur, laudat Noſtr. XXVIII. 372. et Ovid. A. A. III. 371. Verum quum in *petuntur* ſtudium lateat, quo parabantur monumenta, ſignificantius illud videtur, quam *parantur. Monumenta* autem recte explicat per ſtatuas et imagines Eutropio poſitas.

v. 71. *Dedecoris* monumenta vocantur, quia dedecoris admiſſi in eunucho conſule faciendo et omni honore adficiendo memoriam cuſtodiebant.

v. 72. *Formatura* pro: ſpeciem relatura. *nefas* ſupra v. 10. *haec* ſc. ſpecies ſtatuae. Multas autem ſtatuas Eutropio poſitas fuiſſe patet ex Cod. Thedoſ. loco ad XIX. 19. laudato. *Omnes ſtatuas, omnia ſimulacra, tam ex aere quam ex marmore, ſeu ex fucis* (pigmentis, coloribus) *quam ex quacunque materia, quae apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis, locisque priuatis ac publicis, praecipimus aboleri, ne tamquam nota noſtri ſeculi obtutus polluat intuentem.* Habuit igitur Eutropius in hoc fortunam Seiani, de quo Iuvenal. X. 58 ſqq. *togati.* Gesnerus expoſuit: Praepoſiti cubiculo. Equidem puto, Noſtrum ſtatuam intelligere inſignibus conſularibus.

v. 73. *numeroſus.* cf. IX. 3.

v. 74. *curia vultus*, imagines clipeatas curia oſtendit, in curia fixae ſunt.

v. 75. *virtus*, homines intelligit a vitiorum labe non contaminatos.

Poſſit pura loco, cunctas hoc ore laborant
Inceſtare vias. Maneant immota, precamur,
Certaque perpetui ſint argumenta pudoris!
Subter adulantes tituli, nimiaeque leguntur
Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu;
Quum viuant domini? quod maxima proelia ſolus
Impleat; et patitur miles? quod tertius vrbis

v. 76. *pura*, ita vt adſpectu imaginum illius et ſtatuarum non polluatur. *hoc ore*, eunuchi ſtatuis.

v. 78. *pudoris*. *Pudor* h. l. res eſt, cuius aliquem pudeat, facinus turpe, electio conſulis eunuchi. *argumenta* ſunt monumenta, quibus illud turpe facinus poteſt argui, quod alioquin poſteritas non fuiſſet creditura cf. ſupra v. 70. *Argumenta pudoris* ſtatuae quoque dici poſſunt, quatenus turpe facinus, cuius pudeat, in memoriam vel inuitis reuocant, pudorisque occaſionem praebent. Prior autem ratio magis placet ob epith. *certa*.

v. 79. *adulantes tituli*. *Tituli* vocabantur inſcriptiones ſub ſtatuis et imaginibus, in quibus honores delati et res geſtae recenſebantur v. interpp. ad Iuvenal. VIII. 69. *longa atque inſignis honorum pagina*. idem X. 57 ſqq. *adulantes*, falſi, ab adulatoribus ſcripti.

v. 80. *vel maribus*, nedum eunucho. *claro quod nobilis ortu*. Hoc nempe in titulis ſcripſerant adulatores. Singulis autem, quae adfert Noſter ex illis titulis, refutationem ſtatim ſubiungit.

v. 81. *Quum viuant domini*, ſc. quorum mancipium fuit Eutropius. Argumento non ſatis idoneo refellit ea, quae de illuſtri genere Eutropii adulatores eius memorabant. Poterat enim fieri, vt aliquis nobili genere ortus vel puer in ſeruitutem veniſſet. Forſan autem adulatores eo impudentiae proceſſerant, vt illum ex nobili aliqua familia imperii Orientis ortum eſſe, neque vmquam ſeruum fuiſſe perhiberent. Huiusmodi adulandi audaciam ab illis temporibus alienam fuiſſe nemo ſaltem contendet.

v. 82. *Impleat* h. l. ſuſtineat. Ductum a nota dicendi forma *implere munus aliquod* pro: idoneum eſſe muneri, omnes muneris numeros perficere. *maxima proelia implere* eſt itaque: idoneum eſſe maximis proeliis conficiendis. *Solus* poteſt ſignificare vel: praeter eum neminem eſſe, qui id faciat, vel: ipſum ſolum, ſua rei militaris prudentia, ſua virtute et ſtrenuitate in pu-

Conditor; hoc Byzas, Conſtantinusque videbunt?
Inter quae tumidus leno producere coenas
In lucem, foetere mero, diſpergere plauſum
Emturas in vulgus opes, totosque theatris
Indulgere dies, alieni prodigus auri.
  At ſoror, et, ſi quid portentis creditur, vxor
Mulcebat matres epulis, et more pudicae
Coniugis eunuchi celebrabat vota mariti.
Hanc amat, hanc ſumma de re, vel pace vel armis,
Conſulit, huic curas et clauſa palatia mandat,

gnando maxima proelia confici, ita vt victoriarum de hoſtibus reportatarum laudem cum militibus non communicet. *et patitur miles?* ſc. huiusmodi aliquid de eunucho ignauiſſimo praedicari, quo meritis ſuis tantopere derogetur.

v. 83. *Conditor.* Summus hic titulus, qui non niſi iis dabatur, qui vrbem aut rempublicam e maximis periculis eripuerant, aut ab interitu vindicauerant. Ita Camillus, quum fuſis Gallis triumphans vrbem ingrederetur, a militibus *alter conditor vrbis*, ſed inter militares tantum iocos, adpellatus eſt. Liv. V. 49. *Byzas*, Neptuni filius et Byzantii conditor fuiſſe dicitur. v. not. VV. DD. ad Steph. Byzant. voce Βυζάντιον. Diodor. Sic. IV. 50. *Conſtantinus* M. qui ſedem imperii Roma Byzantium contulit, quae vrbs deinde ab eius nomine dicta eſt. Zoſim. II. 30. Senſus: Hoc illi conditores vrbis videbunt, eunuchum ſibi honoribus aequari! Heinſius coni. *Hoc, Byzas, hoc, Conſtantine, videbis?*

v. 84. *tumidus*, inflatus honoribus.

v. 85. *foetere mero.* Martial. I. 29. 1. *diſpergere* de miſſilibus dictum videtur, quae in theatris ſpargi ſolebant. cf. XXIV. 226 ſqq. v. not. ad Perſ. V. 177. Prohibuit Iuſtinianus aurum ſpargi Novell. 105. c. 2. v. Gothofred. ad Cod. Theodoſ. lib. VII. de falſa moneta. Leo Novell. 94. totam rem abrogauit.

v. 88. *At ſoror* v. ad XVIII. 263.

v. 89. *Mulcebat*, beneuolentiam earum captabat.

v. 90. *vota mariti.* Celebrat epulis honores Eutropio, quaſi marito ſuo, delatos.

v. 91. *clauſa palatia mandat* i. e. quando res poſtulant, vt ipſe abſit, ne quis alius, quem minime vult, ingrediatur, potentiamque ſuam quomodocunque labefactet.

Ceu ſtabulum vacuamque domum. Sic magna tueri
Regna nihil? patiensque iugi deluditur orbis?
Mitior alternum Zephyri iam bruma teporem
Senſerat, et primi laxabant germina flores.
Iamque iter in gremio pacis ſolenne parabant
Ad muros, Ancyra, tuos, auctore repertum

v. 93. *ſtabulum.* Gesnerus exiſtimat reſpici h. l. ad ea, quae de Eutropio ſupra dicta ſunt XVIII. 61. vt ſit ſenſus: Eutropius mandat ſorori curam palatii, vt ipſi quondam ſtabuli curam iniunxerat Ptolemaeus. Verum, ſi hoc ita ſe haberet, non adieciſſet Noſter *vacuamque domum;* ne dicam, nimis longe hoc petitum eſſe. Heinſius mauult *viduamque* Ovid. Heroid. IX. 35 ſq. Stat. Achill. II. 310. Sed *vacua*, vt ipſe vidit, eſt quoque apud Virgil. Aen. IV. 82.

v. 94. *nihil?* vt vel eunuchus diſſolutiſſimus et vilis muliercula ea tueri poſſint. *deluditur*, quum exiſtimet, magna cum difficultate eam rem eſſe coniunctam.

v. 95 ſqq. Hactenus meris declamationibus rem peregit Noſter, nunc tandem narrare incipit, quibus rebus factum ſit, vt Arcadius cogeretur eunuchum illum tam gratioſum, honoribus abrogatis omnibus, in exilium agere. Deorum interventu et hic vtitur. Mars Imperatorem cum turba aulicorum Ancyra, quo iter ſolemne fecerat, redeuntem conſpicit; mollitiem horum virorum grauiter indignatus barbaros per Bellonam concitat, vt videant, quantum praeſidii in eunucho ſit. *alternus* vocatur *tepor*, quia ver, vt vnumquodque anni tempus ſuas vices habet, aliudque ab alio in orbem excipitur.

v. 96. *laxabant* pro: emittebant. Virgil. Aen. II. 258 ſq. cf. Georg. II. 330 ſq.

v. 97. *in gremio pacis.* Hoc Burmanno non probatur, quia huic loco non tam conueniat, quam XV. 49. Coniicit itaque *Iamque iter, vt Genio pacis ſolemne, parabant*, non bellicam expeditionem, ſed iter ad delectationem, quaſi pacis Genio dicatum. Quum in vno Mſc. legatur *in genio*, facilitate ſaltem coniectura ſe commendat. Fortaſſe et hoc non plane abſurdum erit *Iamque iter, egregium pacis ſolemne, parabant*, quum vnus Mſc. *e gremio* habeat. *egregium* per ironiam. infra v. 100. vocat Noſter illa itinera *laſciuos diſcurſus*.

v. 98. *Ancyra* metropolis Galatiae. Ceterum Conſtantinopolitanos Imperatores et

Eutropio, pelagi ne taedia longa ſubirent,
Sed vaga laſciuis flueret discurſibus aeſtas;
Vnde tamen tanta ſublimes mole redibant,

praeſertim Arcadium ſolitos eſſe Ancyrae commorari, oſtendere vult Gothofr. ad Lib. III. Cod. Theodoſ. ad legem Corneliam de ſicariis, quae Ancyrae data eſt ab Arcadio A. C. 397. Adiicit autem Claudianus, illud iter *auctore repertum eſſe Eutropio.*

v. 99. *pelagi taedia longa* i. e. taedium ex pelago diu viſo; ſic *taedia longa laborum* Ovid. Met. XIV. 158. Senſus: ne ipſa maris ſpecies, quae quotidie Conſtantinopoli ante oculos verſabatur, taedium crearet.

v. 100. *vaga aeſtas.* Ita legunt meliores MSſ. teſte Heinſio. *Aeſtas* autem eſt *vaga*, quae variis discurſibus conſumitur. Martial. VII. 38. 1. *Discurſus varios vagumque mare* et IV. 14. 7. *Dum blanda vagus alea December. flueret* v. n. ad XV. 45. pro: praeteriret, conſumeretur. *laſciuis discurſibus* ſic vocat itinera, quae animi et delectationis cauſa ſuſcipiebantur. Altera lectio eſt *aetas*, cui Burmannus putat *vaga* melius conuenire; laudat Martial. II. 90. 1. Ovid. Amor. II. 9. 53. Propert. I. 5. 7. Intelligit autem iuuentutem Arcadii, quem adduxerit in hoc iter Eutropius, vt laſciuis discurſibus, nihil agendo dignum Imperatore, periret ipſi aetas iuuenilis. Verum quum in verſu praecedenti de taedio fugiendo ſermo ſit, h. l. tempus, quo illud fugerent, melius, quam aetas iuuenilis Arcadii quadrare videtur. Accedit, quod vulgarius *aetas vaga* librario facilius in mentem venire poterat, quam exquiſitius *aeſtas vaga.*

v. 101. *Vnde*, ab Ancyra. *tanta ſublimes mole.* Sic iam iuſſit legi Gronov. in Obſerv. I. 21. qui laudat Virgil. Aen. XII. 161. *ingenti mole Latinus Quadriiugo vehitur curru*, vbi Servius τὸ *mole* per *pompam*, *ambitum* explicat. La Cerda *comitatum* intelligit, Heyne *magna molitione, adparatu*, idem interpretatur. Gesnerus h. l. *mole* per ὄγκον expoſuit, tumorem, inflationem. Loca, quae ab Heinſio laudantur, vix huc pertinent. Equidem explicauerim *ſublimes tanta mole* per: ſublimes itinere, quod, ſi diis placet, tantae molis erat. Virgil. Aen. I. 33. Ammianus Marcellinus XXVIII. 4. p. 432. ed. Erneſt. de proceribus ſui temporis: *Pars eorum, ſi agros viſuri proceſſerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Ale-*

Ceu vinctos traherent Medos, Indumque bibissent.
Ecce autem flauis Gradivus ab vsque Gelonis
Arua cruentato repetebat Thracia curru.
Subsidunt Pangaea rotis, altaeque sonoro
Stridunt axe niues. Vt vertice constitit Haemi,
Femineasque togas pressis conspexit habenis:
Subrisit crudele pater, cristisque micantem
Quassabat galeam; tunc implacabile numen

xandri magni itinera se putant aequiparasse aut Caesaris, aut si a lacu Averni lembis inuecti sunt pictis Puteolos vel Caietam, maxime quum id vaporato audeant tempore. Huic rationi fauere etiam videtur *tamen*, quod explico: quamquam iter illud animi causa susceptum esset, *tamen* cet. Altera lectio est *laude*, quam Burmannus defendit, quia de reditu agatur et v. 416. de *Ancyrano triumpho;* illam enim proprie esse bellicam ob res bene gestas, laudat Ovid. Met. XIII. 248. et not. ad Phaedr. IV. 2. Verum ex interpretatione τοῦ *mole* facilius *laude* nasci potuit, quam ratione inversa.

v. 102. *Ceu vinctos traherent Medos* tam sublimes itinere peracto, ac si maximam de grauissimis et maxime longinquis hostibus victoriam reportassent.

v. 103. *Gelonis* cf. III. 112.

v. 104. *arua Thracia* I. 104. *cruentato* Sil. Italic. III. 704. Stat. Theb. VII. 69 seqq.

v. 105. *Pangaea* supra III. 336. cf. Spanh. ad Callim. H. in Del. 134. *subsidunt rotis* deprimuntur grauitate et pondere currus. Homer. Il. ε. 838. μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων βριθοσύνῃ· δεινὸν γὰρ ἄγεν θεόν. cf. Virgil. Aen. XII. 334 sq. Sil. Italic. XVII. 487 sqq.

v. 106. *Haemi* supra III. 334.

v. 107. *Femineasque togas*, fluentes, mollem omnino vestitum, totumque ornatum feminis digniorem quam viris. *pressis*. Virgil. Aen. I. 63.

v. 108. *Subrisit crudele.* Hoc explicat versus Virgil. Aen. X. 742. *Ad quem subridens mixta Mezentius ira.*

v. 109. *Quassabat galeam*, quum caput indignatione quateret cf. Homer. Odyss. ε. 285. Virgil. Aen. VII. 292. Valer. Flacc. VII. 577. *Diversos postquam ire videt: galeamque micantem Quassat et errantem dextra ciet obuius ignem.* eundem I. 528 sqq. Sil. Italic. VI. 600. Iuvenal. II. 130. Ovid. Met. II. 50.

Bellonam alloquitur, quae ſanguine ſordida veſtem
Illyricis pingues pectebat ſtragibus hydros:
Nec dum mollitiae, nec dum, germana, mederi
Poſſumus Eoae? Nunquam corrupta rigeſcent
Secula? Cappadocum tepidis Argaeus aceruis
Aeſtuat; infelix etiamnum pallet Orontes.
Dum pereunt, meminere mali. Si corda parumper
Reſpirare ſinas: nullo tot funera ſenſu
Praetereunt, tantique leuis iactura cruoris.
Adſpicis obſcoenum facinus? Quid crinibus ora
Protegis? En quales ſeſe diffundit in actus

v. 110. *Bellonam.* Locus claſſicus de Bellona eſt Sil. Italic. V. 220 ſqq. *ſanguine ſordida* Quint. Calab. VIII. 287. ἀλγινόεντι λύθρῳ πεπαλαγμένη ὤμους. v. la Cerda ad Virgil. Aen. VIII. 703.

v. 111. *pectebat hydros.* Nemo fortaſſe, praeter Claudianum, habitum furialem tribuit Bellonae, hydros nempe. Poterat tamen ille ad hoc facile deduci, quum alii iam ei flagellum et facem tribuiſſent. *Illyricis ſtragibus.* Turbatum erat Illyrium bellis Geticis Alarici. cf. XV. 453. et Zoſim. V. 26.

v. 113. *rigeſcent,* vigorem virilem induent, a luxu et mollitie abſtinebunt.

v. 114. *Argaeus* ſupra V. 31. *tepidis,* adhuc recentibus. Indicat Cappadociam et Syriam nuper bellicis calamitatibus vexatam eſſe, eiusque rei cauſam mollitiem fuiſſe, quam tamen, etiamſi multis cladibus edocti, deponere neſcirent.

v. 115. *Aeſtuat,* ſpumat aut calet. *Orontes,* ſupra VII. 70. *pallet* vt XXIX. 78. Heinſius mauult *ſqualet,* I. 112. et infra 566.

v. 117. 8. *nullo ſenſu praetereunt funera* pro: ſine ſenſu, non mouentur funeribus vel praetereuntes.

v. 119. 20. *obſcoenum facinus,* male ominoſum cf. Virgil. Georg. I. 470. Aen. III. 241. XII. 876. Eunuchum conſulem factum intelligit, qui nunc cum Arcadio agmen effeminatorum hominum ducebat. infra 122. *quid crinibus ora Protegis.* Gesnerus cum Barthio id feciſſe Bellonam putat, quod illam hominum effeminatorum puderet, et ſibi placere negat Bellonam pudore coactam, vt tegeret faciem. Poteſt autem faciem tegere, vt riſum malignum celet cf. XVIII. 238. *quales ſe diffundit in actus.* Vtrum: ſe

Parua quies! Quantum nocuerunt otia ferri!
Qui caruit bellis, eunucho traditur annus.
Actum de trabeis eſſet, ſi partibus vna
Mens foret Heſperiis; rueret deriſa vetuſtas,
Nullaque calcati ſtarent veſtigia iuris,
Ni memor imperii Stilicho, morumue priorum,
Turpe relegaſſet defenſo Tibride nomen,
Intactamque nouo ſeruaſſet crimine Romam.
Ille dedit portum, quo ſe pulſata referret
Maieſtas Latii, deformataeque ſecures;
Ille dedit faſtos, ad quos, Oriente relicto,
Confugeret ſparſum maculis ſeruilibus aeuum.

emollit in actus Stat. Achill. I. 634, an ſimpliciter: quales actus proiiciſcuntur a cet.? Poteſt etiam ſic capi: quemadmodum quies vim ſuam diffundit, hominesque ad huiusmodi facinora deducit.

v. 121. *otia ferri*, pax.

v. 123. *de trabeis*, de dignitate conſulari. *partibus* ſupra 58.

v. 124. *rueret deriſa vetuſtas*. XVIII. 475 ſqq. Sub *vetuſtate* intelligit conſules antiquos, vt infra 132. *aeuum* idem notat. Illi *ruerent* de faſtigio dignitatis ſuae, deciderent, dignitatem amitterent, quam conſulatu acceperant. *deriſa* eo, quod conſulatus etiam eunucho eſſet delatus.

v. 125. *calcati iuris*, conſularis dignitatis ludibrio habitae. Senſus: ne vmbra quidem illius dignitatis ſupereſſet, ſi ab eunucho eſſet temerata. Quum enim ab Honorio Eutropius conſul non eſſet agnitus, in Occidente ſaltem conſularis dignitas non erat temerata ſed ſalua. *ſtarent*, manerent.

v. 126. *memor imperii*, dignitatis imperii memor.

v. 127. *turpe relegaſſet* cet. XVIII. 435 ſq. et not. ad 438. Stilicho enim non paſſus eſt nomen Eutropii Romae in faſtis ſcribi.

v. 129. *pulſata*, ignominia adfecta, vexata.

v. 131. 2. *Ille dedit faſtos*, ſc. huiusmodi. Senſus: ille ſeruauit faſtos nulla macula pollutos, qui faſti dignitatem nominum vel eorum defendere poſſint, quae in faſtis Conſtantinopolitanis, adiecto eunuchi nomine (*maculis ſeruilibus*) quaſi polluta videantur. *Oriente relicto*, vt delenda curent ſua nomina ex faſtis illis contaminatis, ſolumque in faſtis Romanis ea relinquant.

Quam ſimiles haec aula viros! Ad moenia viſus
Dirige. Num ſaltem tacita formidine muſſant?
Num damnant animo? Plaudentem cerne Senatum,
Et Byzantinos proceres Graiosque Quirites.
O patribus plebes, o digni Conſule patres!
Quid, quod et armati ceſſant, et nulla virilem
Inter tot gladios ſexum reminiſcitur ira?
Huccine noſtrorum cinctus abiere nepotum?
Sic Bruti deſpectus honos? Ignoſce parenti,
Romule, quod ſerus temeratis faſcibus vltor
Aduenio. Iam iam largis haec gaudia faxo
Compenſent lacrimis. Quid dudum inflare moraris
Tartaream, Bellona, tubam? quid ſtringere falcem,
Qua populos a ſtirpe metas? Molire tumultus;
Excute delicias. Thracum Macetumque ruinae

v. 133. *viros* ſc. habet ſimiles iis, quos Occidens habet. Heinſ. laudat Lucan. VIII. 544 ſq.

v. 134. *muſſant*, murmure oppreſſo indignationem oſtendunt.

v. 136. *Graiosque Quirites* contumelioſe dictum in Conſtantinopolitanos, praeſertim quum Marti, tutelari Quiritium deo, tributum ſit. Graecorum lenitas et vanitas iuxta Romanam grauitatem et conſtantiam poſita magis in oculos incurrit.

v. 138. *armati*, milites. *ceſſant*, non opponunt ſe iſtiusmodi indignitati, ſed imperium penes eunuchum eſſe patiuntur.

v. 139. *Inter tot gladios* i. e. inter tot milites, *nulla ira reminiſcitur virilem ſexum* i. e. nemo iraſcitur, neque ſe virum eſſe meminit.

v. 140. *Huccine abiere cinctus*, in eum deſpectum venere, vt eunucho tradantur. Sub *cinctu* autem intelligit veſtem conſularem. v. XVIII. 27.

v. 145. *Tartaream tubam*. *Tuba* ſeu *buccina* tribuitur Bellonae a recentioribus poetis. v. Burmann. ad Petron. 125. interpp. ad Valer. Flacc. III. 61. Sil. Italic. V. 223 ſq. Illa vocatur *tartarea*, quia ipſa dea *tartarea* eſt. Sil. Ital. l. c. Apud Petron. l. c. ex Erebo venit ad ſuperos. cf. Senec. Hercul. Oet. 1311 ſq. et Petron. 120 vocatur *feralis Enyo*. *falcem* ἅρπην, enſem falcatum.

v. 147. *Excute*, ſc. illis. *Macetum*. v. V. 279.

Taedet, et in gentes iterum ſaeuire ſepultas.
Damna minus conſueta mouent. Trans aequora ſaeuas
Verte faces; aliis exordia ſume rapinis.
Non tibi Rhipaeis hoſtis quaerendus ab oris;
Non per Caucaſias accito turbine valles
Eſt opus. Oſtrogothis colitur mixtisque Gruthungis
Phryx ager. Hos paruae poterunt impellere cauſae
In ſcelus. Ad mores facilis natura reuerti.
Sic eat; in noſtro quando iam milite robur
Torpuit, et molli didicit parere magiſtro:

v. 148. *gentes ſepultas* h.l. vocat eas, quae continuis prope bellis tantum non deletae ſunt. Antiquitatis perſuaſioni accommodate fingit Martem inter Thraciae gentes continuo bella gerentem.

v. 149. *mouent* ſc. me.

v. 151. *Rhipaeis* v. III. 242.

v. 152. *accito turbine*, belli tempeſtate accita. Senſus: non eſt opus hoſtes ſeu barbaros per Caucaſum adducere.

v. 153. *Oſtrogothis. Gruthungis.* Quae ſint et vnde venerint gentes, fruſtra quaeras. Infra ex v. 190. Secundum Gesneri opinionem videntur coloni fuiſſe, quibus agri adſignati erant. Ex hiſtoricis liquet, ea tempeſtate multas hominum colluuies ex variis gentibus ſaepe collectas vnius ducis, virtute inter ceteros conſpicui, auctoritate, incurſiones feciſſe in Romani imperii prouincias, atque ab illis ſaepe agrorum adſignatione pacem eſſe emtam, quum a militibus vel effeminatis vel ſeditioſis ab agrorum vaſtatione vrbiumque direptione arceri non potuiſſent. Pari ratione neminem fugit, illis barbarorum gregibus varia ſaepe nomina fuiſſe impoſita, eaque illos frequenter mutaſſe, ſi nouos barbaros in ſocietatem accepiſſent, aut ipſi aliis ſuperuenientibus ſe adiunxiſſent. Barthius *Gothunnos* pro *Gruthungos* legi vult, vt mixtum genus indicetur ex Gothis et Hunnis.

v. 155. *In ſcelus*, vt rebelles fiant. *ad mores*, ad ingenium. Feritatem enim non omnino depoſuerant.

v. 156. *Sic eat.* Hanc lectionem defendit Heinſius citt. Lucan. II. 304. V. 217. Noſtr. XXVI. 550. Burmann. addit XXXV. 137. *quando*, quandoquidem, vt ſaepe.

v. 157. *molli magiſtro*, eunucho.

Vindicet Arctous violatas aduena leges;
Barbara Romano ſuccurrant arma pudori.
Sic fatus, clipeo, quantum vix ipſe Deorum
Arbiter, infeſto quum percutit aethera nimbo,
Intonuit. Reſponſat Athos, Haemusque remugit;

v. 158. *Arctous aduena*, Oſtrogothi et Gruthungi. *violatas leges*, mores maiorum intelligit, eosque explicat verſu ſequenti per: *Romano pudori*. Illi mores violati erant mollitie omnis generis, imprimis autem eo, quod Eunuchus conſul erat conſtitutus.

v. 161. 2. *infeſto quum percutit aethera nimbo*. Heinſius deleto *aethera* ex quibusdam Mſſ. *aegida* reſcripſit, eumque omnes fere deinceps editores ſecuti ſunt. Sed Burmannus ipſe neſcire ſe fatetur, quid ſit, *aegida nimbo percutere*, niſi *nimbo* caſu abſoluto poſitum pro: quum eſt tempeſtas, accipias. Et ſola haec ratio quodammodo eſt tolerabilis, cui tamen *percutit* minime eſt aptum. Iupiter enim aegida ſolet non *percutere* ſed *concutere*. Homer. Il. δ. 167 ſqq. ρ. 593 ſqq. Virgil. Aen. VIII. 352 ſqq. Mars contra militum more clipeum interdum haſta ferit ſeu percutit. Sil. Italic. XII. 684 ſeqq. Stat. Theb. IV. 665 ſqq. Noli autem tibi cum Burmanno perſuadere, poetam illas voces permutaſſe. Nullo modo ferenda eſt Gesneri ratio, qui exiſtimat, Claudianum finxiſſe fragorem tumultuoſumque tonitru inde eſſe, quod aegida, ſcutum ſuum, *nimbo*, vehementi grandine, pecutiat Iupiter. Quod ſi ita eſſet, merito diceres, Salmonea illum tonitru felicius eſſe imitatum, quam illud a poeta verbis ſit deſcriptum. Quum, quocunque te vertas, nihil expediatur, *aethera* ſane reponendum eſt, a qua voce aberratio librariorum in *aegida* et *aëra* facile poteſt explicari; ex ſcripturae enim compendio illud Iovis tonantis mentio docto ſuggeſſit deſcribenti, hoc ex interpretamento natum eſt. Num coniectura Heinſii ad Valer. Flacc. I. 82, quam Burmannus tantopere commendat, felicior ſit, videant eruditi. Vellem ſane, vt pauca exempla e multis, quibus illa coniectura confirmari poſſe ibi dicitur, fuiſſent prolata. Cur autem *aethera percutit nimbo* ſibi displiceat, nec Burmannus ipſe dicit, nec ego diuinare poſſum. *Nimbi* ſunt nubes, e quibus oriuntur tonitrua et fulmina, indeque interdum pro tonitru ipſo et fulminibus ponuntur

Ingeminat raucum Rhodope concuſſa fragorem;
Cornua cana gelu mirantibus extulit vndis
Hebrus, et exſanguem glacie timor alligat Iſtrum.
Tunc adamante grauem nodisque rigentibus haſtam,
Telum ingens nullique Deo iaculabile, torſit.
Fit late ruptis via nubibus. Illa per auras
Tot freta, tot montes, vno contenta volatu

Virgil. Aen. II. 113. VIII. 353 ſqq. et *vibrari* dicuntur. v. ſupra I. 208. *Proſpera vibrati tonuerunt omina nimbi.* Quod ſi igitur poeta fragorem, quem tonitru vocamus, ex fulminis impetu, quo nubes et aëra rumpit, exiſtere ſibi perſuaſit (cf. Senec. Q. N. II. 17 ſqq.) rationi ſuae accommodate rem expreſſiſſe putandus eſt, et, *quum Iupiter percutit aethera nimbo*, poetice dictum pro: quum tonat. *clipeo — Intonuit.* Eadem ratione habet Virgil. Aen. XII. 332. *clipeo increpat*, vbi v. Heyne. Sil. Italic. IX. 421 ſq. de Hannibale: *tum feruidus acrem Ingentis clipei tonitru praenunciat iram.* Ceterum haec et ſequentia compares cum Callimach. H. in Del. 136 ſqq. et ibi v. Spanhem. *Athos.* cf. III. 136.

v. 163. *Rhodope* cf. III. 335. *concuſſa.* XIX. 51.

v. 164. *cornua* v. n. ad I. 220 ſq. VIII. 652. XXIX. 176. *mirantibus*, fragorem ſeu tonitru.

v. 165. *Hebrus.* I. 123. *et exſanguem.* Accommodate hoc ad Iſtri naturam, de cuius glacie poetae frequenter loquuntur. VIII. 150. *adligat*, in l. c. eſt *ſtantem Iſtrum.* Sed nimiam vim illi tonitru tribuit.

v. 166. *adamante.* I. 99. *nodisque rigentibus.* Huiusmodi haſtae deſcriptio eſt apud Virgil. Aen. XI. 552 ſq. eumque ſecutus eſt Sil. Italic. IV. 282. Reſpicit Noſter ad illum ritum Romanorum, quo bella indici ſolebant a Fetialibus haſta iacienda Ovid. Faſt. VI. 207 ſq. *Proſpicit a tergo ſummum brevis area circum, Eſt vbi non paruae parua columna notae. Hinc ſolet haſta manu belli praenuncia mitti, In regem aut gentes quum placet arma capi.* Feſtus Pomp. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante eius templum erat columella, quae bellica vocabatur; ſupra quam haſtam iaciebant, quum bellum indicebatur.* Haſtam mittit Bellona ipſa apud Stat. Theb. IV. 5 ſqq. cf. eundem XII. 649.

v. 169. *contenta*, virium contentione acta. *contendere haſtam* pro: emittere occurrit apud Virgil. Aen. X. 521.

Tranſilit, et Phrygiae mediis affigitur aruis.
Senſit humus. Genuit Nyſaeo palmite felix
Hermus, et aurata Pactolus inhorruit vrna,
Totaque ſubmiſſis fleuerunt Dindyma ſiluis.
Nec Dea praemiſſae ſtridorem ſegnius haſtae
Conſequitur, centumque vias meditata nocendi,
Tandem Targibilum (Geticae dux improbus alae
Hic erat) aggreditur. Viſo tum forte redibat
Eutropio vacuus donis, feritasque dolore
Creuerat, et, teneris etiam quae crimina ſuadet
Ingeniis, Scythicum pectus flammabat egeſtas.
Huic ſeſe vultu ſimulatae coniugis offert,
Mentitoque ferox incedens barbara motu,

v. 171. *Niſaeo.* VIII. 605. cf. Stat. Silv. III. 3. 61 ſq.

v. 172. *Pactolus* v. ad I. 54. et 213.

v. 173. *Dindyma*, τὰ Δίνδυμα ſc. ὄρη. Phrygiae mons Magnae Matri deum ſacer, quae inde Dindymene vocatur, cuius ſacra ibi celebrabantur. Virgil. Aen. IX. 617 ſq. Sil. Italic. XVII. 20 ſq. *ſummiſſis ſiluis*, fortaſſe i. q. demiſſis frondibus in ſignum luctus. *fleuerunt* cf. Sil. Italic. XIV. 513 ſqq.

v. 174. *dea*, Bellona. *praemiſſae haſtae ſtridorem* i. e. haſtam cum ſtridore volantem.

v. 175. *vias nocendi* Tacit. Ann. II. 5. *tractare proeliorum vias.* *Via* eſt modus rei gerendae. v. ibi Erneſti, qui Graecum laudat λύρης, μύθων οἶμους. cf. Callimach. H. in Iov. 78. vbi idem citat Pindar. Olymp. IX. 72 ſqq. Theocrit. XIV. 69. adde Burmann. ad Valer. Flacc. I. 32. et 502.

v. 176. *Targibilum* Mſſ. variant in hoc nomine. Apud Zoſimum vocatur Trigibildus. *Geticae alae dux.* Heinſ. exiſtimat, Noſtrum ante oculos habuiſſe Stat. Theb. X. 461.

v. 178. *vacuus donis.* Donis enim barbarorum ductores tunc erant conciliandi.

v. 179. 80. *teneris ingeniis*, manſuetis; ea opponuntur feris et barbaris. *flammabat*, inflammabat.

v. 181. *vultu ſimulatae coniugis.* Exempla, quibus dii vel deae certi cuiusdam hominis vultum induunt, vt hac diſſimulati forma conſilium aliquod exſequantur, obuia ſunt apud omnes fere poetas.

v. 182. *motu*, quae lectio, iudice Burmanno, praeferenda eſt alteri *greſſu* a gloſſatore profectae. Laudat

Carbaſeos induta ſinus. Poſt terga reductas
Vberibus propior mordebat fibula veſtes,
Inque orbem tereti mitra redeunte capillum
Strinxerat, et virides flaueſcere iuſſerat angues.

Horat. Od. IV. 13. 17 ſeq. Ovid. A. A. III. 305. Amor. II. 4. 23.

v. 183. *carbaſeos.* Geſnero mirum videtur, quod Noſter huic mulieri linteam veſtem dat, non pelliceam. Exiſtimat, mitiorem plagam illis barbarorum mulieribus delicatiores veſtes ſuaſiſſe. Hoc quidem omnino fieri potuit, quum e vaſtis et horridis ſolitudinibus in terras, mitiori coelo gaudentes, irrupiſſent, vt omnes vitae commoditates, quas ante ignorauerant, cupide arriperent, veſtitumque incultum cum molliori permutarent. v. infra 249 ſq. Sed Tacitus de mor. G. c. 17, vbi de cultu virorum, quem pellibus plerumque conſtitiſſe memorat, dixit, de feminis adiungit: *Nec aliis feminis quam viris habitus, niſi quod feminae ſaepius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudae brachia et lacertos. Sed et proxima pars pectoris patet.* Plin. H. N. XIX. ſect. 2. *Iam quidem et Transrhenani hoſtes vela e lino texunt, nec pulchriorem aliam veſtem eorum feminae nouere.* — *poſt terga reductas veſtes.* Haec incedentem mulierem pingere videntur, quae a tergo veſtes laxas fibula in pectore iunctas trahat. Prudent. Pſychom. 186 ſqq. *Carbaſea ex humeris ſummo collecta coibat Palla ſinu, teretem nectens a pectore nodum. A ceruice fluens tenui velamine limbus, Concipit ingeſtas textis turgentibus auras.* cf. Iuvenal. I. 27. cf. XXXV. 16 ſeq.

v. 184. *mordebat veſtes,* ſimpliciter pro: retinebat.

v. 185. 6. *ſtrinxerat* recte. *μίτρᾳ μὲν ἀναδεδεμένος τὴν κόμην* Lucian. Deor. dial. XVIII. p. 247. T. I. ed. Reiz. et *τῇ μίτρᾳ τούτους (βοστρύχους) ἀνειλημμένος* l. c. T. II. p. 206. Prudent. Pſychom. v. 358. *Vt mitra caeſariem cohibens aurata virilem.* Ovid. Faſt. IV. 517. Heinſio placere videtur altera lectio *ſtruxerat*, vt de ſuggeſtu comae ſermo ſit. laudat Prudent. l. c. 183 ſqq. cf. Iuvenal. VI. 500 ſqq. *virides angues* v. ſupra ad v. 111. *flaveſcere*, vt capillorum rutilorum, quibus gentes ſeptentrionales inſignitae erant, ſpeciem referrent.

Aduolat, ac niueis reducem complectitur vlnis,
Infunditque animo furiale per oscula virus:
Principe quam largo veniat, quas inde reportet
Diuitias, astu rabiem motura requirit.
Ille iter ingratum, vanos deflere labores,
Quos super eunuchi fastus, quae probra tulisset.
Continuo secat vngue genas, et tempore pandit

v. 187. *niueis*, vt mulieris Arctoae.

v. 188. *Infundit* cet. Comparari potest cum hoc versu Virgil. Aen. I. 687 sqq.

v. 189. *principe*, omissa praepositione *a*. v. infra XXIII. 11.

v. 190. *astu*. Simulabat enim, quum hoc ex viro sciscitaretur, se nullo modo dubitare, quin donis a Principe adfectus sit, et hoc tantum se interrogare, quam multa et praeclara acceperit? Non poterat enim fieri, quin illis interrogationibus cupiditas eius delusa ira adcenderetur grauissima, quum non sine ignominiae acceptae dolore fateri posset, se nihil accepisse.

v. 191. *iter ingratum*, inutile. *deflere*. Pulchre Gesnerus vidit, h. l. de lacrimis profusis cogitandum non esse, id quod barbaro duci vix conueniret, sed *deflere* esse: dolorem suum profiteri. Laudat Gesnerus Sueton. in Calig. 38. *Iulii et Augusti diplomata vt vetera et obsoleta deflebat.* et 30. *Hanc vt crudelissimam caedem defleuit edicto.* Addi his potest Tacit. Annal. III. 49. *Fine anni, C. Lutorium Priscum, equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat* cet. *labores*, iter susceptum.

v. 192. *fastus tulisset* sc. commemorat. *super* insuper. Virgil. Aen. II. 71.

v. 193. *Continuo secat vngue* cet. Genarum laceratio grauissimi doloris expressio erat apud Graecorum et Romanorum mulieres. Sic quoque Cicero Tusc. Q. III. 26, notante Gesnero, inter varia lugendi genera etiam *muliebres lacerationes genarum* refert. Nostri mores talia respuunt, infimaeque sortis mulierculis relinquunt, quum decoris sensus etiam mulieribus iniungat nimiam adfectuum vehementiam cohibere. Hanc autem morum partem magis excultam nos quidem debemus et coelo frigidiori et aliis caussis, a quibus diuersa iudiciorum de iis, quae deceant et quae turpia videantur, ratio pendere soleat. H. l. autem mulier barbara cogitanda est, immo Bellona ipsa in illius

Arrepto gemitus: I nunc, deuotus aratris
Scinde ſolum, poſitoque tuos mucrone ſodales
Ad raſtros ſudare doce. Bene rura Gruthungus

formam mutata, quae id agat, vt maritum ira et dolore ex cupiditate decepta inflammet. *tempore adrepto* i. e. tempore ſtatim occupato, ſeu occaſione celeriter adrepta, quae data ei erat ad conſilium ſuum exſequendum, maritumque exprobrationibus exacerbandum. De hac et ſimilibus loquendi formulis multi egerunt. cf. Heinſ. et Burmann. ad Valer. Flacc. II. 252. ad Ovid. Heroid. XIX. 74, A. A. I. 400, Drakenbr. ad Sil. Italic. I. 569. *pandit*, alia lectio eſt *prodit*, quam nihilo deteriorem Heinſius cenſet; verum prior melius conuenit mulieri furorem ſimulanti, ſimulque exquiſitior eſt, ita vt poſterior gloſſa prioris videatur. Proprie dicendum fuiſſet: pandit oris rictum et gemit.

v. 194. *I nunc.* Formula cum contemtu aliquem dimittendi frequentiſſima. v. n. ad Perſ. IV. 19. *deuotus aratris.* Hoc declarari videtur Gesnero, barbaros illos fuiſſe colonos in Phrygia et Lydia. Zoſim. V. 13. rem ita narrat: Gainam non conuenienti ſibi, vt putaſſet, honore adfectum, nec ſatis muneribus oneratum, ſocium ſibi conſilii Tribigildum adiunxiſſe. Hunc fuiſſe virum animo praeſenti et ad quodcunque facinus promtiſſimum, aliſque barbarorum, in Phrygia collocatorum, praefuiſſe. Probato Gainae conſilio illum Conſtantinopoli digreſſum abiiſſe, ſimulantem, ſe velle barbaros ſub ſe militantes inſpicere, ὅπως ἂν ἐπισκέψαιτο τοὺς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένους βαρβάρους. cf. Sozom. VIII. 4. Socrat. VI. 6. Philoſtorg. VI. 6. Etiam ex Noſtro adparere videtur, non colonos, ſed milites fuiſſe mercenarios. Indignationem enim Targibilis ex eo maxime accendit Bellona, quod iubet eum, arma iam deponere, ſuosque ſocios non armorum tractandorum, ſed agrorum colendorum artem docere, vt inde vitam ſuſtentent, quam armis alias honeſtius tueri ſoliti fuiſſent. cf. infra 205 ſq. et 399. *deſertores* vocantur. Vide tamen v. 153. et 576 ſqq.

v. 195. *mucrone*, armis.

v. 196. *Ad raſtros ſudare doce.* Nondum igitur erant agris colendis adſueti. *ſudare* laboris difficultatem exprimit et adſiduitatem, quam barbari, rapto viuere ſoliti, maxime auerſantur. *bene* ironiae et irriſioni aptum, pro: bene decebit Gruthungum rura excolere.

Excolet, et certo diſponet ſidere vites.
Felices aliae, quas debellata maritis
Oppida, quas magnis quaeſitae viribus ornant
Exuuiae, quibus Argivae pulchraeue miniſtrant
Theſſalides, famulas et quae meruere Lacaenas!
Me nimium timido, nimium iunxere remiſſo
Fata viro, totum qui degener exuit Iſtrum,
Qui refugit patriae ritus, quem detinet aequi
Gloria, conceſſoque cupit vixiſſe colonus,

v. 197. *certo ſidere.* Omnia quae fiunt in agricultura, certis temporibus fiunt; tempora autem, vt notum eſt, definiri ſolebant ſideribus aut orientibus aut occidentibus. Virgil. Georg. I. 1. *diſponet* i. q. *vites ordine ponet*, Virgil. Eclog. I. 74.

v. 198. *Felices aliae.* Inuidiae ſtimulos iam admouet, ignauiaeque exprobrationem, quam omnes viri, barbari imprimis, aegre ferunt. *debellata oppida.* Vrbium a barbaris expugnatarum atque expilatarum exempla ea tempeſtate erant frequentiſſima.

v. 199. *magnis viribus.* Et hoc acriter pungere barbarum debuit.

v. 201. *meruere*, accepere, conſecutae ſunt.

v. 202. *remiſſo*, languido, qui honoris ſenſu non mouetur.

v. 203. *totum Iſtrum*, mores paternos, ingenium viri trans Iſtrum nati. Paullo durior figura. Eodem modo Senec. Med. 43. *Et inhoſpitalem Caucaſum mente indue.* Mollius Sil. Italic. VII. 495. *exuere monita et Fabium.* Eadem figura dixit ſupra VII. 157. *induere mente patrem.*

v. 204. 5. *detinet aequi Gloria. Aequi gloria* h. l. eſt gloria ex fide ſeruata, et ex eo, quod a rapinis abſtinuerit. *detinet* Gesnerus ita explicat: in humili loco tenet, nec emicare ſinit vel emergere. Sed ſupplendum eſt: in officio. Sic et *armis detinere* apud Virgil. eclog. X. 44 ſq. *cupit* ſc. magis. Gesnerus opportune laudat Homer. Il. α. 117. Valer. Flacc. VII. 427. vbi ſimilis ellipſis occurrit. *conceſſo* ſc. in agro. Non dicit autem Noſter, illis barbaris conceſſos fuiſſe agros, ex quibus colendis vitam ſuſtinerent, ſed hoc tantum vult, qui aequitati indulgeat, eum cupere magis ſeruili operi et ruſtico intentum eſſe, quam liberum eſſe et ex rapto viuere.

Quam dominus rapto. Quid pulchra vocabula pigris
Praetentas vitiis? Probitatis inertia nomen,
Iuſtitiae formido ſubit. Tolerabis iniquam
Pauperiem, quum tela geras? et flebis inultus,
Quum pateant tantae nullis cuſtodibus vrbes?
Quippe metus poenae. Pridem mos ille vigebat,
Vt meritos colerent, impacatisque rebelles
Vrgerent odiis. At nunc, qui foedera rumpit,
Ditatur: qui ſeruat, eget. Vaſtator Achivae
Gentis, et Epirum nuper populatus inultam
Praeſidet Illyrico. Iam, quos obſedit, amicus

v. 206. *pulchra vocabula* ſunt vocabula virtutum; *pigra* autem *vitia* ſunt, quae ex pigritia ſeu ignorantia naſcuntur.

v. 207. *Praetentas*. XV. 438. *praetentare quid* occurrit pro: tendere aliquid prae ſe, ad corpus tuendum. Inde vis, quam h. l. habet deriuanda eſt. Eſt enim idem, quod: praetendis, vt etiam in tribus Mſſ. legitur, quae lectio gloſſam ſuperioris aperte ſapit. *Praetendere* habet Ovid. Rem. A. 240. Senſus: ſplendida nomina vitiis imponis. *probitatis inertia nomen — ſubit* i. e. quam tu probitatem vocas, inertia aut ignauia eſt.

v. 208. *iniquam* non videtur eſſe duram, aut importunam, ſed quam non mereris pati, quum arma geras.

v. 209. *flebis* v. ſupra ad v. 191.

v. 210. *Quum pateant*. Burmannus exiſtimat, latere forte nomen gentis; proponit *Quum pateant Phrygiae nullis cuſtodibus vrbes*. hoc ſenſu: ante adfixus aruis Phrygiae fueras v. 169. (ſed v. ad v. 194.) quum maiorem praedam ex vrbibus direptis poſſis exſpectare. Colorem putat ductum eſſe ex Lucan. V. 411. Verum neſcio, vnde ſuſpicio latentis nominis gentis poſſit oriri ſiue *tantae* vulgari ſenſu ſiue pro *tot* poſitum accipias.

v. 211. *Quippe metus poenae* ſc. in officio detinet te. *Quippe* acerbiſſimae ironiae ſumma cum indignatione coniunctae inſeruit, vt apud Virgil. Aen. I. 39. *vigebat* ſc. apud Imperatores.

v. 215. *inultam*. Heinſius mauult *opimam* ex vno Mſ. quia *inultus* praeceſſit v. 209. laudat Virgil. Aen. I. 621. Horat. Od. I. 7. 11. quod eſſet *ἐρίβωλος, ἐρίβωλαξ* Homer. Il. β. 841. quod epith. ſaepius apud illum occurrit. Quum in quatuor Mſſ. ſit *adultam*, exiſtimat forte le-

Ingreditur muros, illis responsa daturus,
Quorum coniugibus potitur, natosque peremit.
Sic hostes punire solent; haec praemia soluunt
Excidiis. Cunctaris adhuc? numerumque tuorum
Respicis, exiguamque manum? Tu rumpe quietem:
Bella dabunt socios. Nec te tam prona monerem,
Si contra paterere viros. Nunc alter in armis
Sexus, et eunuchis se defensoribus orbis
Credidit. Hos Aquilae Romanaque signa sequuntur.

gendum esse *adulter* (cf. infra 218.). Videant, ait, acutiores, an non et hoc castae vxori conueniat conuicium? Forsan non omnino absurde coniici possit *indulto*, ita vt ad *Illyrico* spectet. XXXVI. 302. Sozomen. H. E. VIII. 25. narrat, Alaricum, hic enim h. l. intelligitur, a Stilichone ad suas partes tractum magistrum militum in Illyrico esse constitutum. cf. *Buat Histoire ancienne des peuples de l'Europe* T. VII. p. 69 sqq. Hoc autem Claudianus vix respicere potest, quia ea, quae dicit, exprobrationis speciem prae se ferunt; certe cautius hac de re aut omnino non locutus esset. Fortasse id, quod Sozomenus a Stilichone narrat factum, Arcadio et Eutropio a Nostro tribuitur v. infra XXVI. 535 sqq. Occupauit certe Illyricum, quasi inter vtrumque imperium situm ac litigiosum primo Honorii deinde Arcadii nomine accepta vtrimque pecunia. Ceterum monet Heinsius, *Illyricum* absolute dici. XXI. 171. Altera lectio *Illyricis*. Sed tum idem censet Illyriis legendum. Propert. II. 13. 10. v. Gronov. ad Liv. XXVI. 25. Burmann. ad Ovid. Trist. V. 13. 1.

v. 217. *responsa daturus*. cf. XXIV. 104.

v. 222. *Bella dabunt socios*. Quum primum bellum moueris, vndique ad te conuolabunt barbari, qui aeque ac tu nouarum rerum cupidi sunt, et ducem modo exspectant. *tam prona* Gesnerus: *pronus monet*, qui vehementer hoc agit, vt auriga, qui pronus imminet et velut incumbit equis. Vir doctissimus procul dubio ante oculos habuit Virgil. Aen. V. 147. X. 586.

v. 223. *contra*, ex aduerso. *paterere*, si res tibi foret cum viris. Gesnerus laudat Lucan. X. 438. Adde Sil. Italic. XV. 751. Valer. Flacc. III. 17. *alter sexus*, proprie feminae, h. l. eunuchi.

Incipe barbaricae tandem te reddere vitae.
Te quoque iam timeant, admirenturque nocentem,
Quem ſpreuere pium. Spoliis praedaque repletus,
Quum libeat, Romanus eris. — Sic fata, repente
In diram ſe vertit auem, roſtroque recuruo
Turpis, et infernis tenebris obſcurior alas
Auſpicium veteri ſedit ferale ſepulcro.
Ille, pauor poſtquam reſoluto corde quieuit,
Et rigidae ſedere comae, non diſtulit atrox
Iuſſa Deae; ſociis, quae viderit, ordine pandit,
Inuitatque ſequi. Coniurat barbara pubes
Nacta ducem, Latiisque palam deſciuit ab armis.

v. 226. *barbaricae vitae* i. e. rapinis et populationibus.

v. 227. 8. *nocentem.* ſupra v. 213. *qui foedera rumpit.* et ſic ex oppoſito *pium*, qui foedera ſeruat.

v. 229. *Quum libeat*, hoc poſitum Gesnerus exiſtimat pro: quum libuerit. Ex ingenio linguae latinae et ſi accurate loqui velis debet eſſe vel *quum libeat* vel *quum libebit.* Sic recte apud Comicos, imprimis Terentium: *quum voles*, quod male interpretes quidam dictum putant pro *quum volueris. Romanus eris*, ciuis Romanus fieri poteris.

v. 230. *diram auem*, bubonem intelligo.

v. 231. *obſcurior* contra *obſcoenior*, quae altera lectio eſt, defendit Burmann. ad Ovid. Amor. III. 9. 20.

v. 232. *Auſpicium.* Claverius comparat Virgil. Aen. XII. 862 ſqq.

v. 233. *reſoluto corde.* Terrore cor conſtringitur, quum ſanguis a partibus exterioribus ad interiora compellitur, ipſaque ſanguinis congeſtio, quae proprie cor extendere nititur, ſenſum efficit cordis conſtricti aut anguſtati. Contrarium fit, quando ſanguis ad meatum primum redit, tunc cor illo non amplius preſſum reſoluti cordis ſenſum praebet.

v. 234. *rigidae comae*, ὀρθαὶ τρίχες Homer. Il. ω. 358 ſq. *arrectae comae* Virgil. Aen. IV. 280.

v. 235. *ordine pandit* vt Virgil. Aen. III. 179. *ſociis* non iis ſolum, quibus praeerat, ſed etiam aliis barbaris, quos in ſocietatem belli adſumere cupiebat. Hoc videtur elici poſſe ex ſequenti: *nacta ducem.*

v. 237. *Latiisque ab armis.* Vix puto haec ſana eſſe. Illo enim epith. omnia deſignare ſolet, quae ad im-

Pars Phrygiae, Scythicis quaecunque Trionibus alget
Proxima, Bithynos; Solem quae condit, Ionas;
Quae leuat, attingit Galatas; vtrinque propinqui
Finibus obliquis Lydi, Piſidaeque feroces
Continuant auſtrale latus. Gens vna fuere
Tot quondam populi, priſcum cognomen et vnum,
Appellata Phryges; ſed quid non longa valebit

perium occidentale pertinent, aut quae a priſcorum Romanorum inſtitutis repeti ſolent. Forte ſcripſit *eoisque* cf. V. 105. 161. XVIII. 400.

v. 238. Inſeritur deſcriptio Phrygiae, cuius fines et habitatores antiquos accurate deſcribit poeta, populosque recenſet, qui ſeriori tempore eo habitatum conceſſerant. Gloriam illius regionis et ex gentis antiquitate et ex fabulis deorum repetit; deinde fluminum maxime inſignium mentionem facit, vbertatemque et diuitias laudat. *Trionibus*. VII. 205. *alget*. Hoc non proprie ſumendum eſſe per ſe patet, ſed partem deſignat, quae ad Septemtriones ſpectat.

v. 239. *Bithynos* ſc. adtingit. *ſolem quae condit* eadem ratione: quae ſpectat occidentem; quum *ſolem condere* vel *leuare* proprie extremae orientales et occidentales terrae dicantur. cf. XXIX. 51. *Iönas*, qui in oris occidentalibus Aſiae minoris habitabant.

v. 240. *Galatas* v. Flor. II. 11. 3 ſq. Liv. XXXVIII. 16.

v. 241. *Piſidaeque feroces. Piſidia* inter Lydiam, Phrygiam, Pamphyliam Cariam poſita in ipſis Tauri montis extremitatibus. Inde epithet. ſolemne montium habitatoribus Liv. l. c. 13. *In finibus Piſidarum eſt vrbs* (Tabae) *in ea parte, quae vergit ad Pamphylium mare. Integris viribus regionis eius, feroces ad bellandum habebat viros.* et c. 15. *Colunt Piſidae, longe optimi bello regionis eius, quum ea res animos facit, tum agri foecunditas, et multitudo hominum et ſitus inter paucas munitae vrbis.*

v. 243. *Tot quondam populi.* τὸ *quondam* pertinet ad *fuere.* Plures populos fuiſſe eiusdem gentis et communi nomine Phryges adpellatos antiqui ſcriptores commemorant.

v. 244. *Adpellata* (gens) *Phryges.* Strabo X. p. 324. XII. p. 388. et 394. quae loca Gesnerus iam laudauit. E Thracia colonos omnes eas gentes facit, vbi etiam docet, difficile eſſe, populorum illorum fines diſtinguere.

Permutare dies? dicti poſt Maeona regem
Maeones; Aegaeos inſedit Graecia portus;
Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur.
Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens

v. 245. *Maeona.* De Maeone rege nihil, quod equidem ſciam, aliunde notum eſt.

v. 246. *Aegaeos inſedit Graecia portus.* Intelligit oram maritimam occidentalem Aſiae minoris ad mare Aegaeum, cui αἴγες h. e. τὰ κύματα, fluctus et procellae nomen dederunt, vt monet Heinſius ad Sil. Italic. I. 468; quam oram Iones, Achaei, Dores coloniis ſuis occupauerunt. cf. Cicer. pro Flacco 17.

v. 247. *Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur. Thyni* Thraciae populus, qui olim eam regionem pulſis Bebrycibus (Valer. Flacc. IV. 99 ſqq.) veteribus incolis, occupauerunt. *arant* Heinſius defendit citt. Virgil. Aen. III. 13. Lucan. IV. 334. Sil. Italic. IV. 546. Stat. Theb. V. 53. Contra diſputat Reineſ. in epiſt. XXXIII. ad Daumium, notante Burmanno, quia conferat poeta Bithyniam, quae nunc fertur, cum veteribus Bithyniae incolis, Thynis Thracibus, aptiorem eſſe alteram lectionem *erant.* Addit Burmannus, ſi legi poſſet *arabant,* ſe aliquo modo Heinſio adceſſurum. Putat librarios, qui *arant* ſuppoſuerint, offendiſſe inſolentiorem locutionem *Thyni quae nunc* cet. Sed gentium nomina, ait, pro regione et contra poni. v. eum ad Ovid. Amor. III. 4. 20. Met. IV. 668. Vellei. Paterc. II. 40. et ſupra XVIII. 203. Reineſii rationem puto nullum locum habere. Equidem Noſtrum ſic intelligo: *quae nunc Bithynia fertur,* eam *Thyni Thraces arant,* a quibus hoc nomen accepit; olim et haec regio a Phrygibus colebatur, et ad Phrygiam pertinebat. Proprie autem regio nomen accepit a Bithynis, qui cum Thynis eam communiter occupauerunt. Herod. I. 28. cf. Plin. H. N. V. ſect. 43. *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni.*

v. 248. *Nuper.* Opponitur illis temporibus, quibus Thraces et Graeci in Aſiam minorem venerunt. Erat autem illud *nuper* DC annis amplius ante Claudiani aetatem. Regio ipſa, qua Celtae ſeu vulgatiori nomine Galli ſedes ſuas fixerant, a Romanis *Gallograecia,* a Graecis *Galatia* appellata eſt. De illa inſigni migratione multa diſputata ſunt; certiſſima ex ipſis fontibus breuiter ſimpliciterque hauſta et digeſta leges in Io. Dan. Schoepflini Vindiciis Celticis Argentor. 1754.

Illis, ante vagus, tandem regionibus haesit,
Gaesaque deposuit Graio iam mitis amictu,
Pro Rheno poturus Halyn. Dat cuncta vetustas
Principium Phrygibus; nec rex Aegyptius vltra
Restitit, humani postquam puer vberis expers
In Phrygiam primum laxauit murmura vocem.
Hic cecidit Libycis iactata paludibus olim
Tibia, foedatam quum reddidit vmbra Minervam;

v. 249. *haesit*, sedem fixit.

v. 250. *Gaesaque*, iacula Gallica. Caes. de Bell. G. III. 4. la Cerda ad Virgil. Aen. VIII. 663. Cluver. Germ. antiq. I. 44. pro armis patriis omnino. *mitis*, ante enim erat ferus, barbarus.

v. 251. *Halyn*. supra V. 32.

v. 252. 3. *Principium*, Phrygum vetustissimam fuisse gentem. *nec rex Aegyptius*. Respicit Claudianus fabulam, quam de Psammeticho Aegyptorum rege narrat Herodot. II. 2. Ille enim vt diiudicaret, vtrum Aegyptii an Phryges vetustiores essent, pueros caprarum vberibus in solitudine, ἐν στέγῃ ἐρήμῃ. iussit nutriri, vbi vocem humanam audirent nullam, vt exploraret, quam vocem primam emitterent, ex ea iudicium de antiquitate gentium laturus. Quum primam vocem emisissent βεκός. quae panem notaret Phrygibus, pronunciauit Phryges reliquis populis esse antiquiores. Verum haec fabula absurda vix conueniens esse dici potest alicui ex regibus Aegyptiorum, nedum Psammeticho. cf. Schol. Apollon. Rhod. IV. 272. *nec vltra Restitit* i. e. nec vltra dubitauit profiteri, nec vltra negauit, Phryges origine vetustissimos esse.

v. 254. *In Phrygiam primum laxauit murmura vocem*. θέλων ἀκοῦσαι τῶν παιδίων, ἀπαλλαχθέντων τῶν ἀσήμων κνυζημάτων, ἥντινα φωνὴν ῥήξουσι πρώτην Herod. l. c. Inde adparet, quae *murmura* Noster intelligat. cf. Stat. Silv. II. 1. 104. *laxauit* v. supra ad 96. *laxare murmura in P. v.* i. e. laxare os, quo ante murmur inarticulatum pueri edebant, voci Phrygiae.

v. 255. 6. *Hic cecidit Libycis iactata paludibus olim Tibia*. *Hic*, procul dubio in Phrygia. *tibia iactata olim Libycis paludibus*, haec spectant ad fabulam notam, qua Minerva tibiae inuentrix fuisse traditur, eam autem abiecisse, quum vidisset, illo instrumento vultus suos deformes reddi. v. Bronkh. ad Propert. II. 22. 85. Ovid. Fast. VI. 697 sqq. A. A. III. 505 sq. *iactata* Gesnerus sumit pro:

Hic et Apollinea victus teſtudine paſtor
Suspenſa memores illuſtrat pelle Celaenas.
Quatuor hinc magnis procedunt fontibus amnes
Auriferi; nec miror aquas radiare metallo,
Quae toties lauere Midan. Diuerſus ad Auſtrum

abiecta, et ita ſumſerunt ii, qui pro *Libycis* ſubſtituere voluerunt *Lyciis*, quam Cuiacii coniecturam eſſe Heinſius exiſtimat. *Iactatam* autem h. l. celebratam ſermonibus eſſe, iam vidit Claverius. cf. Noſtr. XVIII. 103. XXII. 157. Niſi malis dicere, tibiam a Minerva abiectam eſſe ad Libycas paludes, quod feciſſe eam ad Maeandrum fabulae narrant. Propert. l. c. 85. dicit, tibiam nataſſe in Maeandri vadis. Minerva autem nata traditur ex Palude Tritonia Libyae Sil. Italic. III. 322 ſqq. Lucan. IX. 350 ſqq. cf. Heyne ad Virgil. Aen. II. 171. et ad Apollod. p. 40. et 747. Ibique ab ea tibiam eſſe inuentam dicit Pindar. Pyth. XII. 15 ſq. v. ibi Schol. Inde vocatur *Tritoniaca arundo* ab Ovid. Met. VI. 384. *cecidit*, abiecta eſt. *vmbra* imago eſt, quam Minerva in aqua vidit v. n. ad X. 109. alteram lectionem *vnda* ſine dubio veram vocat Burmannus poſt Markland. ad Stat. Silv. V. 3. 88. Pro *cecidit* alii habent *cecinit*, quo recepto *iactata* pro: abiecta, quodammodo poteſt ſumi, quamquam *iactare* pro: abiicere, raro occurrat. *foedatam* pro: vultu diſtorto.

v. 257. 8. *paſtor victus*, Marſyas. Fabulam leuiter tangit Ovid. Met. VI. 386 ſqq. in excarnificatione Marſyae ad noſtrum ſenſum nimis luxurians. cf. not. ad Hygin. fab. 165. Herodoti tempore vterem, qui confectus dicebatur e Marſyae cute, Celaenis oſtendebant. v. eum VII. 26. in fin. Barthius exiſtimat, Noſtrum ante oculos habuiſſe Stat. Theb. IV. 186. Ceterum Celenae Phrygiae oppidum ad fontes Maeandri.

v. 259. *Hinc*. e Phrygia. *magnis fontibus*. Burmannus exponit: copioſa aquarum multitudine. Sed, vt ipſe animaduertit, poetae ſolent in his luxuriari, nec ſemper accurate in eorum deſcriptionibus verſari. Fortaſſe et h. l. epith. temere adiectum eſt, quum Strabo XII. p. 543, ab eodem laudatus, narret, Sangarium longe fluere, antequam Gallo accedente auctus et nauigabilis fiat. Liv. XXXVIII. 18. *non tam magnitudine memorabilem, quam quod vim piſcium ingentem praebet* ait.

v. 261. *Midan*. Bacchus hoc dederat Midae regi, vt

Curſus et Arctoum fluuiis mare. Dindyma fundunt
Sangarium, vitrei qui puro gurgite Galli
Auctus Amazonii defertur ad oſtia Ponti.
Icarium pelagus Mycalaeaque litora iuncti
Marſya Maeanderque petunt; ſed Marſya velox
Dum ſuus eſt, flexuque carens iam flumine mixtus
Mollitur, Maeandre, tuo, contraria paſſus,
Quam Rhodano ſtimulatus Arar, quos inter aprica
Planities Cererique fauet, denſisque ligatur
Vitibus, et glaucae fructus attollit oliuae,

omnia, quae contigiſſet, in aurum mutarentur. Fabulam lepide narrat Ovid. Met. XI. 100 ſqq.

v. 262. *Arctoum mare* h. l. Pontus Euxinus, quem ſtatim Amazonium vocat. *Dindyma* v. ſupra v. 171.

v. 263. *vitrei*, pellucidi. *Galli*, a quo fluuio Gallos, Phrygiae deae ſacerdotes, dictos volunt. v. interpp. ad Ovid. Faſt. VI. 361 ſq.

v. 265. *Mycalaeaque. Mycale*, promontorium in litore occidentali Aſiae minoris illa pugna celeberrimum, qua Perſae ab Athenienſibus deuicti ſunt. E regione ſita eſt inſula Samos.

v. 266. *Marſya velox.* v. Oudendorp. et Burmann. ad Lucan. III. 206 ſqq.

v. 267. *Dum ſuus eſt*, necdum miſtus Maeandri aquis.

v. 268. *Mollitur*, rapiditatem amittit, leniter fluere incipit.

v. 269. *Rhodano — Arar* v. not. ad XVII. 53.

v. 270. *ligatur.* Ad iuga et pergulas reſpici putat Geſnerus, quae adligatis ad perticas vitibus conſtituuntur.

v. 271. *et glaucos fructus attollit oliuae.* Heinſius putat, *attollit fructus* non proprie dici, probatque vehementer alteram lectionem *fluctus*, quam tamen vereor, vt ex locis laudatis confirmauerit. Laudat autem Rufum Feſt. Avienum (Deſcript. orb. terrae v. 1203. vbi v. interpp. in Poet. lat. min. T. V. P. II. ed. Wernsd. p. 866 et 1134.) *Ipſa dehinc tellus, qua circumplectitur orbem, Et procerarum fluctu vernat palmarum.* Rutil. Itin. I. 284. Senec. Herc. Fur. 669. Virgil. Georg. II. 437. Noſt. XXIX. 40. XXXV. 110. XXXI. 5. Sed in his locis omnibus vel de ſegete, vel de arboribus proceris et lentibus, quae denſae ſunt facileque vento mouentur, vel de vmbris arborum in fluctibus, vel de buxo frequenti ſermo eſt, in quibus ſimilitudo aliqua vndarum aut flu-

Diues equis, felix pecori, pretioſaque picto
Marmore, purpureis cui cedit Synnada venis.
Talem tum Phrygiam Geticis populatibus vri
Permiſere Dei. Securas barbarus vrbes
Irrumpit, facilesque capi. Spes nulla ſalutis,

ctuum deprehenditur. Ipſum epith. *glaucos* priorem lectionem defendere videtur, quamquam et folia oleae *glauca* vocantur infra XXII. 228. Sed videndus eſt Heyne in VV. LL. ad Virgil. Aen. V. 309. Ceterum notum eſt, ad vlmos et oliuas vites ligari ſolere, ita vt idem ſolum duplicem fructum ferat. Inde quoque illud *ligatur* explicandum eſt.

v. 272. *felix pecori.* Heinſius mauult *Diues equi, felix pecoris* laudat Virgil. Aen. IX. 26. Verum h. l. plurium Mſſ. auctoritatem ſequendam puto. cf. Sil. Italic. V. 465 ſq. Virgil. Georg. II. 239. *felix pecori*, quae terra fauet pecori, vt eſt apud Virgil. l. c. 228.

v. 273. *picto marmore.* Gesnerus exiſtimat, arte infectum marmor h. l. deſignari. laudat Plin. H. N. XXXV. 1. Mihi videtur ſermo eſſe de marmore maculis diſtincto aut coloribus variis. Notae enim ſunt *pictae volucres* Virgil. Aen. IV. 525. *purpureis cedit cui Synnada venis.* cf. Stat. Silv. I. 5. 37 ſq. et II. 2. 87 ſqq. τὰ Σύνναδα Phrygiae vrbs Graecis, Latinis *Synnas.* Heinſius negat, Claudianum eſſe tam barbarum, vt ſicut poſterioris aeui ſcriptores, *Synnada* (ſingular.) pro *Synnas*, et *Perſida* pro *Perſis* ſcripſerit, legi itaque iubet: *cui cedant Synnada.* Burmannus coni. *caedunt quod Synnada* ſc. Phryges et qui in lapicidinis operas collocant. Equidem vix puto, Noſtrum dicere voluiſſe, marmor Phrygium pretioſius eſſe marmore Synnadico, quum hoc ipſum, quod Synnade caedebatur, Phrygium eſſet. cf. Iani ad Horat. od. III. 1. 41. Mihi itaque valde adridet coniectura Burmanni, quamquam non opus fuit a lectione ed. Vicent. tam longe discedere, nam *caedit quod Synnade* non ſolum bene intelligitur, ſi ſubintelligas: Phrygia, ſed etiam magis poeticum puto, quam *caedunt quod S.* Ceterum cf. Broukh. ad Tibull. III. 3. 15. Burmann. ad Ovid. Faſt. III. 529. De Synnade accurate egit Triſtan. T. II. comment. p. 202. Burmannus putat Noſtrum expreſſiſſe Stat. Silv. II. 11. 28 ſeqq.

v. 275. *ſecurus*, nihil hoſtile metuens.

Nulla fugae. Putribus iam propugnacula ſaxis
Longo corruerant aeuo, pacisque ſenecta.
Interea gelidae ſecretis rupibus Idae
Dum ſedet, et thiaſos ſpectat de more, Cybebe,
Curetumque alacres ad tympana ſuſcitat enſes:
Aurea ſanctarum decus immortale comarum
Defluxit capiti turris, ſummoque volutus
Vertice crinalis violatur puluere murus.
Obſtupuere truces omen Corybantes, et vno

v. 277. *putribus*, fragilibus, ſolutis iam ab aëre Vitruv. II. 7. *propugnacula* ſunt pinnae muri. v. Heyne ad Virgil. Aen. IX. 170.

v. 279. *Ida* mons Phrygiae. *gelidae* propter altitudinem, Catull. LXIII. 52 ſqq. et 70. et fontium copiam. Notum eſt epitheton πολυπίδαξ Homer. Il. Θ. 47. et paſſim. Sacer erat matri deum.

v. 280. *thiaſos* Athenaeus VIII. p. 362. ed. Caſaub. καλεῖται δὲ καὶ ὁ τῷ Διονύσῳ παρεπόμενος ὄχλος Θιάσος. — Τοὺς μὲν οὖν Θιάσου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ προσηγόρευον· καὶ γὰρ αὐτοὺς τοὺς Θεοὺς οἱ Λάκωνες σιοὺς φασι Videtur thiaſus chorus eſſe quicunque dei alicuius vel deae ſacra celebrans. H. l. *thiaſi* ſunt Curetes, aut celebrantes ſacra Cybeles cf. Catull. LXIII. 28. De ſacris Cybeles loca claſſica ſunt Lucret. II. 610 ſqq. Strabo X. p. 466. et quae laudat Iani ad Horat. Od. I. 16. 5 ſqq.

v. 281. *ſuſcitat enſes*, quandoquidem ipſa ſaltantium animis furorem immittit. *enſes*, quibus ſcuta pulſantur. De ſaltatione armata ἐνοπλίῳ. πυῤῥίχῃ, ſermo eſt. v. Spanhem. ad Callim. H. in Iov. 52. Percutiebant autem ſcuta *ad tympana* i. e. ad numerum tympanorum. Ceterum tympana, cymbala, tibiae Phrygiae in Cereris ſacris ſemper in vſu erant. interpp. ad Catull. l. c. 21 ſq.

v. 282. 3. *aurea turris.* Fingitur Cybele coronam turritam capite gerens. Lucret. II. 606 ſqq. Ovid. Faſt. IV. 219 ſq. ipſaque dea vocatur *turrita* Propert. IV. 11. 52. *ſanctarum*, diuinarum. Broukh. ad Tibull. II. 7. 13.

v. 284. *murus* ipſa corona turrita eſt, vocatur autem *crinalis*, quia crines hoc diademate continebantur, aut quia omnino ad crinium cultum haec corona pertinebat. cf. Virgil. Aen. IX. 576. Ceterum ſimile oſtentum habes apud Senec. Thyeſt. 701 ſqq.

v. 285. *Corybantes* v. ad VIII. 150.

Fixa metu tacitas preſſerunt Orgia buxos.
Indoluit genitrix. Tunc ſic commota profatur:
Hoc mihi iam pridem Lacheſis grandaeua canebat
Augurium: Phrygiae caſus veniſſe ſupremos,
Delapſus teſtatur apex. Heu, ſanguine qualis
Ibit Sangarius, quantasque cadauera lenti
Maeandri paſſura moras! Immobilis haeret
Terminus. Haec dudum nato placuere Tonanti.
Par et finitimis luctus, fruſtraque Lyaei
Non defenſuros implorat Lydia thyrſos.
Iamque vale, Phrygiae tellus, perituraque flammis,
Moenia, conſpicuas quae nunc attollitis arces,
Mox campi nudumque ſolum. Dilecta valete

v. 286. *vno metu* i. e. metu, qui ſimul omnes oppreſſerat. Heinſius laudat Stat. Theb. I. 109. VI. 411. VIII. 267. X. 560. XII. 168. v. Burmann. ad Valer. Flacc. VII. 230. cf. ſupra V. 208. *orgia* h. l. orgia ſeu ſacra enthuſiaſtica Cereris celebrantes. *fixa*. Saltatio ſubito ceſſabat omnibus miraculum ſeu omen ſtupentibus. *preſſerunt*, ab habenis ſumtum, quae premuntur, quando equi retinentur. Inde ponitur pro: retinere, coercere, vt *premere vocem* Sil. Italic. II. 280. *tacitas buxos*, tibias Phrygias obmuteſcentes, quarum forma exhibita eſt ad Ovid. Faſt. IV. 182. ed. Burmann.

v. 287. *Indoluit*, omine illo.

v. 288. *Lacheſis*, XV. 203.

v. 289. *caſus ſupremos*, excidium, ſummam calamitatem.

v. 290. 1. *qualis ſanguine ibit*, quam decoloratus ſanguine. *Ire* ſaepius de fluuiis dicitur. Heinſ. mauult *ſanguine quali. quantasque moras* cet. quum Maeander leni fluat alueo et tot flexus habeat, inſuperque cadaueribus oppletus ſit. Heinſ. coni. *quantasque cadauere lentus Maeander paſſure moras.*

v. 293. *nato*. Mater enim deum loquitur.

v. 294. *Par et finitimis luctus*. Burmann. coni. *Par it finitimis luctus* v. eum ad Valer. Flacc. VIII. 12.

v. 295. *thyrſos*, arma Bacchi et Bacchantum, quibus India ſubacta eſt. Facit Noſter Bacchum tutelarem Lydiae deum, vt Cybelen Phrygiae.

v. 296. *Iamque vale*. Saepius occurrit apud Virgilium. Georg. IV. 497. Aen. II. 789 cet. Reſpexit Noſter veterem ſuperſtitionem ſatis

Flumina; non veſtris vltra bacchabor in antris,
Nec iuga ſulcabit noſter Berecyntia currus.
Dixit, et ad triſtes conuertit tympana planctus.
Labentem patriam ſacris vlulatibus Attis
Perſonat, et lacrimis torui maduere leones.
Eutropius, quamuis nequeat metuenda taceri

notam, qua credebantur dii, imprimis tutelares, vrbem aliquam aut regionem, quae in eo eſſet, vt ab hoſtibus vaſtaretur, deſerere. Plura dabunt la Cerda et Vrſinus ad Virgil. Aen. II. 351 ſq. quem locum Geſnerus opportune laudat. cf. Euripid. Troad. 23 ſqq. Tryphiodor. v. 496 ſeqq. Inde euocatio deorum nata eſt, de qua Servius agit ad Virgil. l. c. cuius exemplum exſtat apud Liv. V. 21. cf. Macrob. Sat. III. 9.

v. 299. *bacchabor* pro: ſacra mea non amplius celebrabuntur, aut ſimpliciter pro: non amplius verſabor. *veſtris in antris*. Si *veſtris* refertur ad flumina, illa antra intelligenda ſunt, vnde flumina ſolent prorumpere, quaeque eorum domicilia habentur. Quod autem in antris Cybeles ſacra quoque celebrata ſunt, hoc poteſt explicari ex antiquiſſima Curetum et Corybantum fabula, de qua v. ad VIII. 150. cf. Sil. Italic. XVII. 20 ſq.

v. 300. *Berecyntia*. *Berecyntus* mons Phrygiae, vnde Cybele *Berecyntia* dicitur.

v. 301. *tympana*, tympanorum ſonitum.

v. 302. *Attis*. Phrygius ille paſtor a Cybele amatus. De hoc Attide narrationes ſunt adeo diuerſae et paſſim obſcurae, vt nihil certi de eo conſtitui poſſit. v. Doering ad Catull. LXIII. et Voſſium, qui putat, illum Atyn apud Catullum non eſſe Phrygium paſtorem, de quo h. l. ſermo eſt. In quo mihi quidem videtur verum vidiſſe, quamquam multis ſententiam ſuam probare non potuerit.

v. 303. *et lacrimis torui* cet. Exemplo Homeri (Il. ρ. 426 ſeq.) et Virgilii (Aen. XI. 90.) qui equos flentes dominorum interitu induxerunt. Apud Virgilium l. c. la Cerda recenſum agit animalium brutorum, quae ab antiquis poetis flentia inducta ſunt.

v. 304 ſq. Eutropius metum diſſimulantis periculumque contemnentis faciem induit, clam tamen ſtudet barbaros donis miſſis mitigare, quam rem nequidquam tentat.

Clades, et trepidus vulgauerit omnia rumor,
Ignorare tamen fingit, regnique ruinas
Diſſimulat: Paruam latronum errare cateruam;
Ad ſontes tormenta magis, quam tela, parari,
Nec duce frangendas iactat, ſed iudice, vires.
Vaſta velut Libyae venantum vocibus ales
Quum premitur, calidas curſu transmittit arenas,
Inque modum veli ſinuatis flamine pennis
Pulueruleuta volat; ſi iam veſtigia retro
Clara ſonent: oblita fugae ſtat lumine clauſo
Ridendum reuoluta caput, creditque latere,

v. 305. *omnia* v. ſupra 235 ſeq.

v. 308. *In ſontes tormenta magis* cet. Senſus: magis cogitandum eſſe, ait, de ſuppliciis barbarorum, qui defeciſſent. regionemque vaſtarent (*ſontes*) quam de bello cum illis gerendo, quum tam exiguus eorum numerus ſit, vt tantum capiendi ſint ſuppliciisque adficiendi, non bello perſequendi.

v. 309. *frangendas*. De modorum variatione, quum infinitiuum *parari* ſequatur *frangendas vires*, egit Burmannus ad Quintil. Inſtit. I. 1. et ſupra V. 511. Ceterum compara cum hoc verſu VIII. 88 ſq.

v. 310. 311. *Libyae ales*, Struthiocamelus, de quo Plin. H. N. X. 1. *Altitudinem equitis inſidentis equo excedunt, celeritatem vincunt, ad hoc demum datis pennis, vt currentem adiuvent: cetero non ſunt volucres, nec a terra tolluntur. Vngulae illis ceruinis ſimiles, quibus dimicant, biſulcae, comprehendendis lapidibus vtiles, quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus.* cf. Xenoph. Anabaſ. I. 5. 3 ſq. Ariſtot. de partib. anim. IV. 14. Diodor. Sic. III. 28. Aelian. H. A. II. 27. IV. 37. XIV. 7. *venantum vocibus Quum premitur*, cum venatores eum perſequuntur clamore.

v. 312. *Inque modum veli.* Xenoph. l. c. τοῖς μὲν ποσὶ δρόμῳ, ταῖς δὲ πτέρυξιν ἄρασα ὥσπερ ἱστίῳ χρωμένη.

v. 313. *Puluerulenta*, pulverem et lapides inſequentibus ingerens. *veſtigia* ſc. inſequentium.

v. 314. *lumine clauſo*, oculis clauſis. *Stoliditatem miram* Struthiocamelorum Plinius praedicat, *in tanta reliqui corporis altitudine, quum colla frutice occultaverint, latere ſe exiſtimantium.*

v. 315. *Ridendum* ipſam ſtoliditatem indicat.

Quem non ipſa videt. Furtim tamen ardua mittit
Cum donis promiſſa nouis, ſi forte rogatus
Deſinat. Ille ſemel notae dulcedine praedae
Se famulo ſeruire negat; nec grata timentum
Munera. Militiam nullam, nec prima ſuperbus
Cingula dignari; nam quis non Conſule tali
Vilis honos? Poſtquam precibus miteſcere nullis,
Non auro ceſſiſſe, videt, creberque recurrit
Nuntius incaſſum, nec ſpes iam foederis exſtat:
Tandem conſilium belli confeſſus agendi,
Ad ſua tecta vocat. Iuuenes venere proterui,

v. 316. *Quem non ipſa videt.* Oppian. Halieut. IV. 621 ſqq. vbi Sciaena cum Struthione comparatur, κάρη δ' ἄρα δίζεται οἷον φράξασθαι, κεφαλὴν δὲ κατακρύψασα καὶ ὄσσε, ἔλπεται οὐχ ὁρόωσα λαθεῖν ὁρόωντος ἐφορμήν. *ardua*, alta, magnifica, ſed eadem ob id ipſum difficilia, δυσέφικτα. Sic Gesnerus. Burmannus exiſtimat, Noſtrum ſcripſiſſe *aurea*, laudat Terent. Phorm. I. 2. 18. Equidem *ardua* coniicerem, ſi *aurea* ſcripſiſſet.

v. 317. *rogatus*, precibus adductus.

v. 318. *Deſinat* ſc. agros populari vrbesque incuſtoditas diripere. *ſemel nota dulcedine praedae*, quum ſemel praedae dulcedinem ſenſiſſet iterum, nam iam antea rapto vixerat.

v. 319. *famulo*, Eutropio, *nec grata timentum Munera*, nec munera eorum, qui timeant, eiusmodi eſſe, vt iis ſe aliquis obligatum exiſtimare poſſit, quum non ex animi beneuolentia profecta, ſed metu extorta ſint. cf. XXII. 149 ſqq.

v. 320. 1. *prima Cingula.* *Cingulum* de omni honore militari poni luculenter docuit Gothofred. in Gloſſario nomico. *Prima cingula* ſunt igitur ſummi militares honores. Cur autem Targibilus ea diſpiciat, ex ſequentibus ſatis luculenter adparet. Per ſe autem intelligitur, rationem deſpecti cinguli Claudiani ingenio debere, qui hoc ipſo vſus eſt, ad Eutropii conſulatum eo magis deprimendum.

v. 324. *Nuncius*, qui donis promiſſisque ageret cum Targibilo.

v. 325. *conſilium* Burmannus recepit, et quidem recte, quoniam intelliguntur duces, qui in conſilium militare vocantur. Heinſius *concilium* defendit citatis Valer. Flacc. I. 212 ſq. Iuvenal. IV. 73. De *concilio* vide Bur-

Lasciuique senes, quibus est insignis edendi
Gloria, corruptasque dapes variasse decorum;
Qui ventrem inuitant pretio, traduntque palato
Sidereas Iunonis aues, et, si qua loquendi
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis,

mann. ad Nemesian. Eclog. I. 51. *belli confessus agendi* Gracco more. v. Burmann. ad Ovid. Met. XIII. 106. Dubito tamen, an confessus cum Gracco δῆλος comparari possit. Interim minus placet, *consilium belli gerendi* iungere, vt *confessus* absolute positum sumatur. Opponitur autem *confessus* priori v. 306. *ignorare* fingit et dissimulat, idemque notat, quod, manifeste prae se ferens, vt Burmannus animaduertit. Ceterum de locutione eleganti *belli agendi* v. eundem ad Ovid. Trist. II. 230. Quintil. Instit. X. 1.

v. 327. 8. *insignis edendi gloria*, quos constabat non rerum bellicarum scientia sed gulae gloria reliquos antecellere. *corruptasque dapes*, mistura ipsa et condimentis a naturali simplicitate longe dissidentes. v. ad Pers. II. 64. *conlectas dapes*, quod Burmannus proposuit, quodque explicat: vndique congestas, minus placet. v. interpp. ad Aelii Lamprid. Heliogab. c. 19 sqq.

v. 329. *Qui ventrem inuitant pretio.* i. e. edendi cupidinem excitant rebus pretiosissimis Petron. 119. *vt renouent per damna famem.* Gesner. laudat Horat. sat. II. 2. 21. Iuvenal. XI. 120 sqq. Petron. 55. et ibi interpp.

v. 330. *Sidereas, Iunonis aues.* Pauo est, qui *sidereus* vocatur ob oculos illos Argi in cauda a Iunone collocatos. Sic ipse Argus vocatur *stellatus* Ovid. Met. I. 664. sic corpus lacertae maculis conspersum *stellatum* vocatur Ovid. l. c. V. 461. Apud Nostrum est *sidereum*, quod siderum, stellarum instar fulget. Ael. Lamprid. in Heliogab. c. 20. *Comedit saepius ad imitationem Apicii calcanea camelorum et cristas viuis gallinaceis demtas, linguas pauonum et luscinearum: quod qui ederet, ab epilepsia tutus diceretur. Exhibuit et palatinis ingentes dapes extis mullorum refertas, et cerebellis phoenicopterum et perdicum ouis, et cerebellis turdorum et capitibus psittacorum et phaseanorum et pauonum.* cet. *si qua loquendi gnara* (auis). Psittacum intelligit.

v. 331. *coloratis Indis*, nigris vid. I. 170. XXI. 158. LII. 17.

Quaesitos trans regna cibos; quorumque profundam
Ingluuiem non Aegaeus, non alta Propontis,
Non freta longinquis Maeotia piscibus explent.
Vestis odoratae studium, laus maxima risum
Per vanos mouisse sales, minimeque viriles
Munditiae, comti vultus, onerique vel ipsa
Serica. Si Chunus feriat, si Sarmata portas,
Solliciti scenae, Romam contemnere sueti,

v. 332. *Quaesitos trans regna cibos*, cf. Lucan. IV. 373 sqq. I. 160 sqq. X. 155 sqq. Senec. epist. 89. *trans regna*, trans imperium Romanum.

v. 333. *Aegaeus* v. Burmann. ad Valer. Flacc. V. 715. *alta*, profunda.

v. 334. *longinquis*, e longinquo petitis. Videtur Claudianus non meminisse, se loqui de gula Constantinopolitanorum, quibus *freta Maeotia* (sic recte, v. VIII. 180.) non admodum erant longinqua.

v. 335. *Vestis odoratae studium.* Bene obseruat Gesnerus, odoratarum vestium vsum iam apud Homerum occurrere, vbi εἵματα θυώδεα saepius legitur. Odyss. ε. 264. Φ. 52. quem odorem θύῳ, h. e. citro interposito conciliatum vestibus esse docet Oppius apud Macrob. sat. II. 15. Easdem vestes a Romanorum delicatulis adhibitas esse, nusquam me legere memini. Ad luxum fortasse aulae orientalis eas pertinuisse probabile est, et indicari tantum vestes aquis aut vnguentis exquisitissimis et bene olentibus consperfas.

v. 336. 7. *Per vanos mouisse sales* cf. XVIII. 346. Male Barthius putat, histrionum gregem h. l. describi. Pergit Noster in describendis viris, qui in consilium belli erant conuocati; inter quos et eos inducit, qui scurras agere scirent, atque hac arte sola vehementer eunucho et Arcadio essent commendati, quandoquidem ad tempus fallendum idonei essent homunciones. *minimeque viriles Munditiae*, homines bellos et elegantes intelligit. *comti vultus*, ad capillorum cultum spectat, qui arte, calamistro, crispati et odoribus delibuti erant.

v. 338. *Serica.* Sericarum vestium vsus tunc temporis etiam apud viros inualuit. Notae sunt *vestes coae* v. Broukh. ad Propert. I. 2. 2. cf. Senec. Epist. 9. et 90. Iuvenal. VI. 259 sq. Lucan. I. 164 sq. *Chunus* Ptolemaeus: μεταξὺ δὲ Βαστάρνων καὶ Ῥοξολάνων Χοῦνοι. Sic infra XXI. 110. Saepius occurrunt

Mirarique ſuas, quas Boſporus alluit, aedes;
Saltandi dociles, aurigarumque periti.
Pars humili de plebe duces, pars compede ſuras,
Cruraque ſignati nigro liuentia ferro,

apud Auſonium et Sidonium Apollinarem. An vero idem ſint, qui Hunni, ne geographis quidem exploratum eſſe videtur. Ceterum ſenſus eſt: ſi hoſtis barbarus ad portas eſt, pro theatris tantum ſolliciti ſunt Conſtantinopolitani. Summa igitur mollities et leuitas eorum carpitur.

v. 340. *ſuas, quas Boſporus adluit, aedes*, periphraſis eſt Conſtantinopolis, prae qua Romani contemnere dicuntur.

v. 341. *Saltandi dociles.* Geſnerus ſaltandi magiſtros intelligit, *διδακτικοί*, ſaltem principes huius artis. Quamquam multa nomina verbalia in *is* producta ſignificationem quoque actiuam habeant, tamen de *docilis* mihi quidem nullum exemplum innotuit, ipſumque locum ex Cicer. Acad. II. 1. *indocilem vſus diſciplinam*, quo nititur vir doctiſſimus, id non probare exiſtimo. Noſter vult dicere, illos nihil facilius diſcere, quam artem ſaltandi. *Aurigarumque periti* ſic omnes MSſ. apud Heinſ. praeter vnum, qui *aurigandi* habet, quam lectionem etiam in margine vet. MSſ. Claverius inuenit. Idem exiſtimat, *aurigarumque periti* poſitum eſſe pro: *aurigandi periti.* Nititur Horat. Epiſt. I. 1. 94 ſq. *Si curtatus inaequali tonſore capillos Occurri* et Virgil. Aen. IV. 65 ſq. *Heu vatum ignarae mentes*, quibus addi poſſit Virgil. Aen. VIII. 617. Si formam ſolum verborum ſpectes, aliquid probare loca videntur, verum ſi vim eorum reſpicias, fruſtra in partes vocata ſunt. Barthius ita explicat: gnari et intelligentes, quis auriga, cuius factionis, quo alterius ſit praeſtantior. Burmannus comparat *intelligere virum, artificem* Vellei. Paterc. II. 114. 1. et 116. 4. Petron. 129. Heinſius mauult *aurigandique*, putatque, poſſe etiam legi *atque aurigare periti*, vel *aurigarique*. Si quid contra MSſ. audendum eſſet, legerem *aurigare vsque periti.* Ceterum de aurigandi arte vide Scheffer. de re vehicul. I. 17.

v. 342. *Pars humili de plebe duces* ſc. conſtituti, ex humili plebe ad ſummos honores militares euecti ſunt. *compede*. XVIII. 28. *liuentia* in quibus adhuc compedum veſtigia cerni poſſunt, qui igitur modo ex ergaſtulis

Iura regunt, facies quamuis inſcripta repugnet,
Seque ſuo prodat titulo. Sed prima poteſtas
Eutropium praefert, Hoſio ſubnixa ſecundo.
Dulcior hic ſane cunctis, prudensque mouendi

protracti in Eutropii amicitiam ſe inſinuauerunt, et ab eodem promoti ſunt. cf. Ovid. Amor. II. 2. 47 ſq.

v. 344. *Iura regunt*, iudiciis praeſunt. V. 82, ex quo loco patet, *iura* regere de ſummis magiſtratibus dici. *facies inſcripta.* Claudianus in re augenda videtur modum excedere. Non ſatis habet, ſeruos infimae claſſis nominaſſe, ſed ſceleratos et fugitiuos addit, qui ſtigmate notati erant, vt turpitudo illius conſilii bellici eo magis illuceſcat. *repugnet* pro: quamuis ſtigmata illos homines ab omni publicae rei adminiſtratione remoueant. *inſcripta.* Vocabantur *inſcripti* notati ſtigmate. Sic Iuvenal. XIV. 24. *inſcripta ergaſtula.*

v. 345. 6. *Seque ſuo prodat titulo*, ipſo ſtigmate ſe indicet, ſcelerati et nebulonis faciem eſſe. Hoc putat Gesnerus tanto minus probabile eſſe, quod illo tempore iam diu inuenta ars eſſet ſtigmata delendi. Laudat notas ſuas ad Columell. X. 125. et Plin. paneg. XXXV. 3. vbi Schwarz. laudat Martial. VI. 64. 26. X. 56. 6, et qui hanc artem tradidit, Dioſcorid. Parabil. I. 116. et IV. 76. *ſed prima poteſtas Eutropium praefert.* Hoc acerbiſſime dictum eſt. *Sed* in tanta hominum perditiſſimorum et turpiſſimorum colluuie *prima poteſtas Eutropium praefert*, vtpote nequiorem etiam reliquis. Hanc interpretationem et τὸ *ſed* et ipſa ratio ſingularis, qua ſententiam extulit poeta, ſuppeditare videtur. *Hoſio.* In cod. Theodoſ. perhibetur Magiſter officiorum et Comes ſacrarum largitionum. *ſubnixa.* Hoc neutiquam mutandum eſt, quamquam Burmannus dicat, nec alteram lectionem *ſubiectam* ſua Venere carere, quaſi Eutropius obnoxius eſſet Hoſio, qui ſecundo ab illo dignitatis gradu eſſet.

v. 347. *Dulcior hic ſane* cet. Quum Hoſius coquus fuerit, poeta in deſcribendis huius viri moribus perpetua adluſione ad primam eius conditionem vtitur, verbaque, dictiones et imagines e re coquinaria petit. Huc pertinet iam primum epithet. *dulcior.* Pro *ſane* habet vetus liber Delrii *facie*, quod mihi arridet, quia *ſane* frigidum videtur. *prudensque mouendi iuris.* Au-

Iuris, et admoto qui temperet omnia fumo;
Feruidus, accenſam ſed qui bene decoquat iram.
Conſidunt apices gemini ditionis Eoae,
Hic coquus, hic leno, defoſſi verbere terga,
Seruitio, non arte, pares. Hic ſaepius emtus,

biguitatem in voce *iuris* vnusquisque intelligit, vt apud Cic. in Verrem I. 46. *Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore, quorum alii, vt audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum.* Huic ambiguitati aptum eſt *mouendi*, quod vel verſandi vel turbandi vim habere poteſt. Altera lectio *nouandi* interpretatio prioris eſſe videtur.

v. 348. *et admoto qui temperet omnia fumo. Fumo* Heinſius defendit, Burmannus patrocinatur alteri lectioni *naſo*, quum notet, vt ait, illum ex nidore potuiſſe de cibi coctione erudite iudicare, et ſimul odore auri corruptum, vt in Veſpaſiani hiſtoria apud Sueton. 23. Idem ſenſus eruitur ex *fumo*. Eſt autem *fumus* h. l. pro nidore poſitus, et pro: naſum admouere fumo, ambiguitatis cauſa poſuit *fumum admouere* naſo. Inde nata eſt altera lectio ex interpretatione, qua recepta omnis ambiguitas concidat neceſſe eſt. Iam vero, *qui temperet omnia* ambigue pro: vel qui coquat et condiat cibos, vel qui adminiſtret rempublicam, et quidem *admoto fumo*, ita vt ſaepe naſi iudicium adhibeat, quandoquidem in *caro nidore*, vt ait Horatius (Sat. II. 2. 19.) ſumma voluptas ponebatur, vel ita vt, quemadmodum aiunt, fumum vendat, omnia omnibus promittat nec fidem ſeruet.

v. 349. *feruidus*, iracundus, ſed etiam hoc a iure feruido ſumtum videtur. *decoquat.* H. l. in ſuam rem Noſter vertit formulam Homericam χόλον καταπέπτειν (Il. α. 81.) Etymol. in πέσσει. ὅθεν τὸ καταπέψῃ, ἀντὶ τοῦ κατάσχῃ. καταδαπανήσῃ, ὅ ἐστι καταπραΰνῃ. Eſt igitur iram continere, domare. v. Koeppen ad Homer. l. c. Iracundus Hoſius deſcribitur, ſed ita, vt iram facile poſſit deponere, ſcilicet quum vidiſſet, ſe in virum fortem et ſtrenuum incidiſſe. cf. infra 380 ſq.

v. 350. *apices* capita, perſonae primae. Sic Geſnerus.

v. 351. *defoſſi verbere terga* pro: terga defoſſa verbere, et hoc exprimit, verbera altius deſcendiſſe in illorum terga, altaque ſui veſtigia reliquiſſe. Geſnerus recepit *defeſſi*. Ceterum ma-

Alter ad Hiſpanos nutritus verna penates.
Ergo vbi collecti proceres, qui rebus in arctis
Conſulerent, tantisque darent ſolatia morbis:
Obliti ſubito Phrygiae, belloque relicto
Ad ſolitos coepere iocos, et iurgia Circi
Tendere. Nequidquam magna confligitur ira,
Quis melius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet? verrat quis marmora crine ſupino?
Quis magis enodes laterum detorqueat artus?

vult Heinſius *Hinc coquus, hinc leno.*

v. 353. *hic.* Eutropius. cf. XVIII. 32.

v. 354. *rebus in artis* ſaepe dici, vbi in diſcrimine res ſunt, obſeruat Burmann. cf. VIII. 407.

v. 355. *darent ſolatia*, medicinam adhiberent.

v. 357. *iurgia*, contentiones vehementes de ludicrarum artium artificibus. Bene hoc depingit hominum conuocatorum leuitatem, qui, dum de rebus grauiſſimis agatur, nugas vendant, ſimulque oſtenditur, quam male conſultum fuerit reipublicae rerum adminiſtratione huiusmodi viris tradita, quorum omnis cogitatio in rebus leuiſſimis verſetur. Ceterum cf. Ammian. Marcellin. l. infra l.

v. 358. *tendere.* Terent. Eunuch. IV. 1. 12. *nequicquam*, quum tota contentione nihil conficiatur. *confligitur*, pugnatur.

v. 359. 60. De ſaltatoribus ſermo eſt, qui in capita cernuebant, et cybiſteres vocabantur. Chryſoſtomus in orat. de Iureiur. *ὅτον τὶς νεὸς τοῖς βουλομένοις καταμαλάττειν αὐτὸν, καὶ λυγίζειν αὐτοῦ τὰ μέλη παραδοὺς ἑαυτὸν φιλονεικοίει πρὸς ἀκρίβειαν τροχοῦ δίκην τὸ σῶμα ἅπαν κάμπτειν, καὶ στρέφεσθαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ τῆς ἄλλης κινήσεως εἰς τὸ θῆλυ γένος ἐκβῆναι βιάζεται.* cf. Homer. Il. σ. 604 ſq. *vibrata membra* ſunt mota ſumma celeritate. Huc pertinet etiam *rotet*, quod celerem corporis circumactionem exprimit. Plenius hoc expingitur per: *vertigine molli verrat quis marmora crine ſupino.* Videtur ſaltationis genus eſſe, quo ſaltatores manibus nitebantur, et ita varios motus flexusque corporis efficiebant, dum crines ſoluti per pauimentum traherentur idque quaſi verrerent.

v. 361. *enodes laterum artus. Artus* proprie ſunt, quibus membra committuntur; equidem intelligo ſpinae dorſi vertebras, et quidem eas, quae intra coſtas ſunt, quarum ope corporis flexus

Quis voci digitos, oculos quis motibus aptet?

potiſſimum efficiuntur. Deinde *laterum* ſaepe mentio fit apud poetas, quando de certo corporis motu, obſcoeno imprimis, ſermo eſt. Catull. VI. 13. Ovid. Amor. III. 11. 13. Iuvenal. VI. 36 ſq. *enodes* autem artus vocantur propter ſummam mobilitatem et mollitiem. *detorqueat*, varios flexus efficiat. Gesnerus poſt Heinſium *arcus* probat, *laterumque arcus* per coſtas explicat. Verum quis non intelligit, in illis corporis partibus motus molles locum habere non poſſe. Nititur ille quidem Lucret. IV. 1266. *exoſſatum pectus*, verum adtente legenti hunc locum adparebit, ibi de inferiore corporis parte et de laterum motu maxime agi. Ceterum ſaltandi ſtudio Romae etiam omnes adeo tenebantur, vt, quum in alimentorum inopia et famis timore omnes liberalium artium magiſtri vrbe pellerentur, *tria millia ſaltatricum, ne interpellata quidem, cum choris totidemque remanerent magiſtris.* Ammian. Marcell. XIV. 6.

v. 361. *Quis voci digitos, oculos quis motibus aptet.* Mihi quidem videtur h. l. de pantomimis agi, quorum ratio adhuc a viris doctis non ſatis explicata eſt. De eorum ſaltatione praeter Lucianum Apuleius egit lib. X. Metam. vbi inter alia Venus in ſcenam prodit. *Iam tibiae multiforabiles cantus Lydias dulciter conſonant. Quibus ſpectatorum pectora ſuaue mulcentibus, longe ſuauior Venus placide commoueri cunctantique lente veſtigio, et leniter fluctuante ſpinula, et ſenſim adnutante capite coepit incedere, mollique tibiarum ſono delicatis reſpondere geſtibus, et nunc mite conniuentibus, nunc acre comminantibus geſtire pupillis, et nonnumquam ſaltare ſolis oculis.* Digitorum autem et oculorum motus et ſignificationes ad illud ſaltandi genus pertinuiſſe, liquet ex epigr. Graeco. Antholog. Brunk. T. III. p. 104. epigr. V. ed. Iacobs. Μουσάων δεκάτη, χαρίτων καράμαλλε τετάρτη, Τερπωλὴ μερόπων, ἄστεος ἀγλαΐη. Ὄμματα σοὶ καὶ ταρσὰ ποδήνεμα καὶ σοφὰ χειρῶν Δάκτυλα καὶ Μουσῶν κρείσσονα καὶ χαρίτων. Saltatores autem carmina ſaepe ſaltaſſe, i. e. carmina, quae canerentur, vario corporis et membrorum motu expreſſiſſe, docet eiusdem Leontii epigr. in Helladiam ſaltatricem. Anthol. Brunk. T. III. p. 104. epigr. VIII. ed. Iacobs. Ἕκτορα μὲν τις ἄεισε, νέον μέλος· Ἑλλαδίῃ δὲ Ἑσσαμένη χλαῖναν,

Hi tragicos meminere modos; his fabula Tereus,
His necdum commiſſa choro cantatur Agave.
Increpat Eutropius: Non haec ſpectacula tempus
Poſcere; nunc alias amorum incumbere curas.
Se ſatis Armenio feſſum pro limite cingi,

πρὸς μέλος ἠντλασεν. Ἦν δὲ πόθος καὶ δεῖμα παρ' ὀρχηθμοῖσιν Ἐννοῦς· Ἄρσενι γὰρ ῥώμη θῆλυν ἔμιξε χάριν. Sua carmina ſaepe in theatris ſaltata eſſe, dicit quoque Ovid. Triſt. V. 7. 25 et II. 519. *voci digitos aptet* i. e. ad vocem aut ad carmen, quod caneretur, digitorum motus adcommodaret. Quae ſequuntur eadem ratione explicanda ſunt.

v. 363. *Hi.* ſc. illorum in belli conſilium conuocatorum. *tragicos modos*, rhythmos, numeros tragicos. Gesnerus apte laudat Virgil. Eclog. IX. 45. *numeros memini, ſi verba tenerem. his* pro: ab his. *Tereus.* XVIII. 193.

v. 364. *Agave* Cadmi et Harmoniae filia, quae Bacchi ſacra celebrans et in furorem acta Penthea filium lacerauit. Fabulam narrat Ovid. Met. III. 501 ſqq. Exſtat incerti auctoris epigr. in pantomimum, qui Agavem ſaltauerat Anthol. Brunk. T. III. p. 225. ep. CCCLIII. ed. Iacobs. *necdum commiſſa choro*, nondum in ſcenam producta, recens adhuc et in priuato auditorio recitata ſeu cantata. Gesnerus ſubaudit: hiſtrionum. Etiam in pantomimicis ſaltationibus aderat chorus, qui carmen ſaltandum canebat, quod in ſcena pantomimi, qui ſaepe, etiam apud veteres, hiſtriones vocantur, membrorum motu exprimebant. *Choro committere* idem eſt, quod in ſcenam producere. Antequam hoc fieret, recitare ſolebant ſcriptores fabulas, amicis et muſarum fautoribus. Iuvenal. VII. 87.

v. 365 ſq. Eutropius non ipſe quidem ab his rebus ludicris auerſus ſed rerum neceſſitate vrgente et periculo, quod ipſi imminebat, ſobrius factus, incuſat virorum leuitatem atque id agere eos iubet, quod ſit propoſiturus. *Non haec ſpectacula* cet. Virgilium a Noſtro expreſſum eſſe, obſeruat Burmann. Aen. VI. 37. H. l. autem ſunt ſpectacula omnia ea, quae in circo et theatro ſpectabantur, et de quibus hi viri grauiſſimi, ſi diis placet, inter ſe ſermocinabantur.

v. 366. *armorum.* per hoc *alias* explicatur.

v. 367. *feſſum* ſc. aetate. Hoc liquet ex v. 369. *ignoſcant ſenio.* Verba ſic ordino: *ſatis* ſc. eſſe, *ſe feſ-*

Nec tantis vnum ſubſiſtere poſſe periclis.
Ignoſcant ſenio: iuuenes ad proelia mittant. —
Qualis pauperibus nutrix inuiſa puellis
Aſſidet, et tela communem quaerere victum
Rauca monet. Feſtis illae luſiſſe diebus
Orant, et poſitis aequaeuas viſere penſis,
Irataeque operi iam laſſo pollice fila
Turbant, et teneros detergunt ſtamine fletus.
Emicat extemplo, cunctis trepidantibus, audax
Craſſa mole Leo, quem vix Cyclopia ſolum

ſum aetate *cingi pro limite Armenio*. *Cingi*, in armis eſſe. Gesnerus explicat: excubare pro finibus imperii ad Orientem, vbi Armenii male parentes. Tunc autem Eutropio vlterius cum exercitu proficiſcendum fuiſſet, quam quo vellet iuniores duces (*iuuenes*) mittere. Adparet autem, eunuchum aetatis excuſatione ſe belli periculis ſubtrahere velle. Forſan *cingi* poſitum eſt pro: cinctum fuiſſe, vt ſenſus ſit: ſatis eſſe, ſe ſenem in armis fuiſſe contra Armenios cf. ſupra XVIII. 254 ſqq. Aut, ſi hoc admitti non poteſt, locus ita intelligatur: ſatis eſſe, ſi ſenex ipſe cinctus i. e. paratus ſit ad proficiſcendum, ſi quid ab Armeniis moueatur.

v. 368. *ſubſiſtere* venatus verbum eſſe, Gesnerus docet, quum ſtans venator inruentem in ſe feram excipit.

v. 370 ſqq. Eunuchus ſenex comparatur cum vetula, quae, vt ille duces iuniores ad bella adhortatur, qui ludicris rebus operam dare malint, puellas labore inviſo ſemper detinet. *nutrix*, quae curam agit puellarum, iisque penſa diſtribuit, vt iſto labore vitae neceſſitates ſibi parent. *inuiſa*, moroſa enim eſt et difficilis ſemperque opus vrget.

v. 371. 5. *tela*, texendo. *rauca*, et aetate et adſiduis clamoribus. *poſitis*, depoſitis. *ſtamine*, tela ipſa.

v. 376. *Emicat*. Nec moribus Leonis, qui in ſequentibus deſcribuntur, nec corpori eius obeſo (infra v. 388.) accommodate. *trepidantibus*, dubitantibus, bellum timentibus.

v. 377. *Craſſa mole Leo*. Suidas in voce Λέων. Λέων στρατηγὸς ἐπέμφθη παρὰ Ευτροπίου τοῦ εὐνούχου κατὰ τῶν βαρβάρων. εὔκολος ὢν καὶ διὰ μελέτην μέθης εὐπαράγωγος· ἦν γὰρ αὐτῷ τὸ ἀνδρεῖον ἐπὶ τοῦτο συνηναγκαμενον, πλείους ἔχειν παλλακίδας τῶν στρατιωτῶν, καὶ

Aequatura fames, quem non ieiuna Celaeno
Vinceret. Hinc nomen fertur meruiſſe Leonis.
Acer in abſentes, linguae iactator, abundans
Corporis, exiguusque animi, doctiſſimus artis
Quondam lanificae, moderator pectinis vnci.
Non alius lanam purgatis ſordibus aeque
Praebuerit calathis; ſimilis nec pinguia quisquam
Vellera per tenues ferri producere rimas.
Tunc Aiax erat Eutropii, lateque fremebat,

πλείονα πίνειν, ἢ ὅσα πάντες οἱ ἄνθρωποι πίνουσιν. Barthius putat, ex Eunapio haec deſcripta eſſe. cf. Zoſim. V. 14 ſeqq. *Cyclopea fames.* Cyclops Polyphemus ex Homero et Virgilio ſatis notus.

v. 378. *ieiuna Celaeno.* Harpyiarum vna, quam deſcripſit Virgil. Aen. III. 210 ſeqq. vbi v. Heyne.

v. 379. *meruiſſe*, accepiſſe.

v. 380. *Acer in abſentes.* Burmannus ait, haec explicari poſſe ex illis, quae dixerit ad Valer. Flacc. III. 589. Verum caue explicationem huius loci illis adcommodes. Noſter Leo in abſentes tantum eſt acer; illae ferae beſtiae iam ſpe deuorant praedam. *linguaeque iactator.* Burmannus recte: opponitur haſtae vel iaculo, quae iactare non tam perite poterat ac linguam.

v. 382. *moderator pectinis vnci.* Carminis forte deſcriptio, quo tracta lana explicatur et a ſordibus purgatur, vt apud Iuvenal. VII. 224.

v. 384. *calathis*, quaſillis, corbibus, in quibus penſa ſua reponunt inter opus lanificae. *pinguia*, quia pingui vel animali vel oliuo lanae molliuntur.

v. 385. *per tenues ferri rimas.* Gesnerus: deſcriptio pectinis compoſiti ex bacillis ferri acutis et politis, quorum ope lanae vel lina diſcriminantur et diriguntur ad lineas, quantum poteſt, rectas et parallelas, quo facilius deinde in fila torqueri poſſint.

v. 386. *Aiax.* Quum Troiani Graecorum caſtra oppugnarent, Teucer ſagittandi arte peritiſſimus, ſagittis miſſis multos Troianos interfecit Aiacis clipeo tectus Homer. Il. Θ. 266 ſqq. Eunucho autem arcum et pharetram tribuit Noſter XVIII. 239 ſqq. bene igitur illum cum Teucro, Leonem cum Aiace comparat, quum hoc ſaltem cum Aiace commune haberet, vt magnifice ſemper loqueretur.

Non ſeptem vaſto quatiens vmbone iuuencos;
Sed, quam perpetuis dapibus pigroque ſedili
Inter anus interque colos onerauerat, aluum
Adſurgit tandem, vocemque expromit anhelam:
Quis nouus hic torpor, ſocii? Quonam vsque ſedemus
Femineis clauſi thalamis, patimurque periclum
Gliſcere deſidia? Grauiorum turba malorum
Texitur, ignauis trahimus dum tempora votis.
Me petit hic ſudor. Nunquam mea dextera ſegnis
Ad ferrum. Faueat tantum Tritonia coeptis,

v. 387. *Non ſeptem* cet. Homer. Il. η. 219 ſqq. Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε φέρων σάκος ἠΰτε πύργον, χάλκεον, ἑπταβόειον, ὅ οἱ Τυχίος κάμε τεύχων, Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος, Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων· Ὅς οἱ ἐποίησεν σάκος αἰόλον, ἑπταβόειον, Ταύρων ζατρεφέων, ἐπὶ δ' ὄγδοον ἤλασε χαλκόν.

v. 388. 9. Leoni pro ſcuto erat pinguis aqualiculus. *pigroque ſedili* pro: pigre ſedendo, vt laniſicii ratio poſtulabat. *onerauerat* cum delectu, pro: ſibi pinguem fecerat.

v. 390. *Adſurgit tandem.* Illud *tandem* ad obeſum ſpectat, cui labor eſt adſurgere, et qui incaſſum diu id conatus eſt. *anhelam*, vt ſolet vox eſſe corporis obeſi.

v. 391. Animaduertendum eſt, poetam iſtum Leonem ita loquentem inducere, vt verbis, formulis et tropis, ex arte ipſius petitis, vtatur. *nouus torpor.* reſpicit prius v. 376. *cunctis trepidantibus.*

v. 392. *Femineis clauſi thalamis* pro: domi. Sed *femineos thalamos* dixit, quia diu in illis verſatus eſt.

v. 393. *Gliſcere.* Ex opere hoc eſſe, Barthius docere vult. Dicit, lanam gliſcere, augeri, produci, quum carminetur.

v. 394. *Texitur.* Geſnerus laudat Cic. de Orat. III. 6c. *Ea tela texitur, et ea incitatur in ciuitate viuendi ratio. trahimus.* hoc quoque ex arte textoria. *trahere penſa* ſaepe occurrit apud Ovid. Heroid. III. 75. X. 90 cet. h. l. prolatamus, differimus. Salluſt. Iugurth. 27. ibi v. Corte. *ignauis votis*, vota tantum pro reipublicae ſalute facientes vt ignaui, non bellum ſtrenue capeſſentes.

v. 395. *ſudor* pro labore ſaepius occurrit. Drakenbr. ad Sil. Italic. IV. 435. h. l. tropus obeſo aptiſſimus. Heinſius mauult *petat*, vulgatum tamen praefero.

v. 396. *Ad ferrum* ſc. capiendum. *Tritonia* non bellica tantum dea, ſed etiam laniſicii inuentrix.

Inceptum peragetur opus. Iam cuncta furore
Qui grauat, efficiam leuiorem pondere lanae
Targibilum tumidum, desertoresque Gruthungos
Vt miseras populabor oues, et pace relata
Pristina restituam Phrygias ad stamina matres.
His dictis iterum sedit. Fit plausus, et ingens
Consilii clamor. Qualis resonantibus olim
Exoritur caueis, quoties crinitus ephebus
Aut rigidam Nioben, aut flentem Troada, fingit.

v. 397. *Inceptum opus* ad textrinam quoque transferri potest. *incepta fila* Ovid. Met. VI. 34.

v. 398. *cuncta Qui grauat*, i. e. omnibus negotia facessit, omnes vexat. *efficiam leuiorem.* Respexit enim Noster prius *grauat. pondere lanae* rursus comparatio ex arte lanifica. Forsan et *grauare* peculiarem vim in illa arte habuit, quae nunc omnes, me quidem, fugit.

v. 400. *populabor oues.* Burmannus existimat, Nostrum hic ad Aiacem furiosum adludere, qui in oues saeuiebat. Immo adludit ad tondentem oues, aut ad lanam coëmentem, qui oues tondendas curat.

v. 401. *ad stamina* i. e. laribus suis restituam, domos suas deducam. Sed etiam in hoc pristinae artis memor est.

v. 402. *iterum sedit*, et hoc suam vim habet. Lassus enim erat stando.

v. 403. *olim*, de aliquo tempore omnino.

v. 404. *caueis*, sedibus spectatorum in theatro. *crinitus ephebus.* Criniti vocabantur, qui comam alebant, id quod puerorum erat Martial. XII. 49. v. ad Pers. I. 29. et citharoedorum Virgil. Aen. I. 740. et mollium iuuenum et histrionum, qui feminarum partes agebant.

v. 405. *Nioben*, quae filiis et filiabus ab Apolline et Diana occisis in rupem mutata est. Fabulam narrat Ovid. Met. VI. 165 sqq. cf. Quint. Calab. I. 292 sq. et Callimach. H. in Apollin. 22 sqq. Inde *rigidam* potest explicari. *Troada*, Hecubam fortasse, quam etiam *Troada* vocat Ovid. Met. XIII. 566. Burmanno in mentem venit, posse Nostrum respicere et Virgil. Aen. V. 613. Elegans exstat epigr. Graec. in ineptum pantomimum, qui Daphnen et Nioben saltauerat. Anthol. Gr. Brunk. T. II. p. 419. ep. LVII. ed. Iacobs. *Δάφνην καὶ Νιόβην ὠρχήσατο Μέμφις ὁ σιμός, Ὡς ξύλινος Δάφνην, ὡς λίθινος Νιόβην.* Ceterum Hecubam etiam statuarii sem-

Protinus excitis iter irremeabile ſignis
Arripit, infauſtoque iubet bubone moueri
Agmina, Mygdonias mox impletura volucres.
Pulcher et vrbanae cupiens exercitus vmbrae,
Aſſiduus ludis, auidus ſplendere lauacris,
Nec ſoles imbresue pati, multumque priori
Diſpar, ſub clipeo Thracum qui ferre pruinas,
Dum Stilicho regeret, nudoque hiemare ſub axe
Sueuerat, et duris haurire bipennibus Hebrum.

per ſuas vices flentem fingebant v. in Expoſitione ſignorum in publico Zeuxippi gymnaſio Anthol. Brunk. T. III. p. 462, vbi a v. 175. ſtatua eius pulcherrime deſcribitur. *fingit*, agit. De pantomimo optime accipitur.

v. 406. *ſignis*, militibus, exercitu; nam milites proprie *exciuntur*. ſc. contra hoſtes ſiue in pugnam. *irremeabile*, vnde non erant redituri. Sic apte *irremeabilis error* Labyrinthus vocatur Virgil. Aen. V. 591.

v. 407. *Adripit iter.* De hac ſimilibusque dictionibus aliis vide, quos laudat Ruperti ad Sil. Italic. I. 470. *infauſto bubone* pro vulgari: malo omine. conf. ſupra v. 129 ſq.

v. 408. *Mygdonias.* XVII. 300. *volucres*, vultures.

v. 409. *Pulcher*, comtus, nitidus. *vmbrae vrbanae*, porticus et baſilicae intelliguntur. v. Burmann. ad Ovid. A. A. I. 67. Poteſt autem omnino vitae vrbanae mollities intelligi, quae h. l. opponitur pulueri, ſoli, aciei. Hoc ſaltem aptius videtur ſequentibus. cf. Sil. Italic. XIV. 136 ſqq.

v. 410. *ſplendere.* Lauacra enim ſpectant ad cutis curationem, erantque cum vnctione coniuncta. *adſiduus.* Burmann. ad Ovid. Faſt. I. 442.

v. 412. *ſub clipeo*, tecti clipeo. Homer. Odyſſ. ξ. 478 ſeq. Ἔνθ' ἄλλοι πάντες χλαίνας ἔχον ἠδὲ χιτῶνας, Εὗδον δ' εὔκηλοι, σάκεσιν εἰλυμένοι ὤμους.

v. 413. *Dum Stilicho regeret.* Reſpicit tempora ante obitum Theodoſii M., quo Stilicho vtrique exercitui et Occidentis et Orientis praefectus erat. *axe*, coelo. Virgil. Aen. II. 512.

v. 414. *haurire bipennibus Hebrum.* Vt dicitur *haurire latus enſe* pro: haurire ſanguinem latere enſe aperto, ſic hoc poſitum eſt pro: haurire aquam ex Hebro glacie bipennibus rupta. Poteſt autem et ſic exponi: fruſta glaciei ex Hebro congelato petebant, quae deinde in

Cum duce mutatae vires. Byzantia robur
Fregit luxuries, Ancyranique triumphi.
Non peditem praecedit eques, non commoda caſtris
Eligitur regio. Vicibus cuſtodia nullis
Aduigilat vallo. Non explorantur eundae
Vitandaeque viae. Nullo ſe cornua flectunt
Ordine. Confuſi paſſim per opaca vagantur
Luſtra, per ignotas anguſto tramite valles.
Sic vacui rectoris equi, ſic orba magiſtro
Fertur in abruptum caſu, non ſidere, puppis.
Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali

aquam ſolutabibebant. Ovid. Triſt. III. 10. 23 ſqq. v. ſupra III. 312.

v. 415. *Ancyranique triumphi* v. ſupra ad v. 97 ſq.

v. 418. *vicibus cuſtodia nullis* i. e. nulli cuſtodes per vices. cf. Sil. Italic. VII. 154 ſqq. v. ibi Ruperti.

v. 420. *nullo ſe cornua flectunt Ordine* v. ad VIII. 326. De acie intelligendum, quae profectura in agmen ſe explicat.

v. 421. 2. *opaca luſtra*, per ſiluas. Burmann. laudat Stat. Theb. IV. 423. *per ignotas valles*. Intelliguntur *Hohlwege*, *Bergſchluchten*.

v. 423. *equi*, currus. Barthius vocem proprie ſumſiſſe videtur. *magiſtro*. duo Mſſ. *magiſtri*, quod Heinſ. et Burmann. probant laudatt. Ovid. Met. XIV. 189. Stat. Theb. IX. 673. Manil. IV. 840.

v. 424. *Fertur in abruptum caſu*. cet. *Ferri in abruptum* dici poteſt currus, qui praeceps datur per abruptum, et nauis, quae ſubmergitur. *caſu non ſidere*. Duplicem rerum ordinem poeta videtur conſtituiſſe, alterum earum, quae humano quidem conſilio regerentur, quibus tamen occulta quaedam vis ſe interponeret, vt alia acciderent, quam quae exſpectari potuiſſent; alterum earum, quae nullo conſilio gubernarentur, et in quas coecus aliquis caſus vim ſuam exſereret. Illa fato tribuit, neceſſitati nulla ratione euitandae, haec caſui, qui in eas res imperium exercet, quae eius arbitrio relinquuntur. *non ſidere* interpretor itaque: non fato, quia fata rerum ſideribus indicari putabantur.

v. 425. Comparatur exercitus cum balaena, quae ducem ſuum, maſculum, amiſit, atque propterea in breuia et cautes aberrat. Rem narrat Plutarch. de ſolert. animal. cap. 31. T. XIII.

Bellua, ſulcandas qui praeuius edocet vndas,
Immenſumque pecus paruae moderamine caudae
Temperat, et tanto coniungit foedera monſtro.
Illa natat rationis inops, et caeca profundi
Iam breuibus deprenſa vadis, ignara reuerti
Palpitat, et vanos ſcopulis illidit hiatus.
Targibilus ſimulare fugam, flatusque Leonis
Spe nutrire leues, improuiſusque repente,
Dum grauibus marcent epulis, hoſtique catenas
Inter vina crepant, largo ſopita Lyaeo
Caſtra ſubit. Pereunt alii, dum membra cubili

p. 193. ed. Hutt. Oppian. Halieut. V. 71 ſqq. Aelian. H. A. II. 13. Plin. H. N. IX. ſect. 88. *piſce ſodali* maſculo, qui Graecis ἡγεμὼν dicitur.

v. 426. *bellua*, balaena. *ſulcandas vndas* ſc. a bellua, ne in cautes et breuia impingat.

v. 427. *Immenſumque pecus paruae moderamine c.* ἕπεται γὰρ αὐτῷ (ἡγεμόνι) τὸ κῆτος, ὥσπερ οἴακι ναῦς, παραγόμενον εὐπειθῶς. Plutarch. l. c.

v. 429. *rationis inops* i. e. moderatore amiſſo, quo ſe vertat neſciens. Idem fere indicat *coeca profundi*, quae ipſa videre neſcit, vbi mare profundum ſit, et vbi tuta poſſit nare.

v. 430. *Deprenſa. Deprehendi* verbum eſt proprium in re nautica. v. Bentlei. ad Horat. Od. I. 14. 10. Catull. XXVI. 13. Item *prehendi* Horat. Od. II. 16. 2. Verum per ſe *deprenſa* non notat: ſubito aquis deſtituta, vt Burmannus exiſtimat, ſed coniunctim cum *breuibus vadis*.

v. 431. *vanos*, recte, non *vacuos*, pro quo Heinſ. et Burmann. laudant Ovid. Met. VII. 786. Valer. Flacc. III. 591. Stat. Theb. II. 680. In vadis deprehenſam ſe ſentiens bellua nequidquam in cautes et ſcopulos ſaeuit.

v. 432. 3. *flatus leues* ſunt flatus ſeu tumor inanis, iactationes hominis leuis v. Drakenbr. ad Sil. Italic. XVII. 119 ſq. Heinſ. ad Ovid. A. A. I. 715. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 631.

v. 434. 5. *marcent*, languent. *grauibus*, quae grauant homines, ad motum ineptos reddunt. *crepant*, cum ſtrepitu et clamore denunciant. Semper fere *crepare* de ſtolida loquacitate adhibetur. Horat. Sat. II. 3. 33.

Tarda leuant; alii leto iunxere soporem;
Ast alios vicina palus sine more ruentes
Excipit, et cumulis immanibus aggerat vndas.
Ipse Leo dama ceruoque fugacior ibat
Sudanti tremebundus equo; qui pondere postquam
Decidit implicitus limo, cunctantia pronus
Per vada reptabat coeno subnixa tenaci.
Mergitur, et pingui suspirat corpore moles,
More suis, dapibus quae iam deuota futuris
Turpe gemit, quoties Hosius mucrone corusco
Armatur, cingitque sinus, secumque volutat,
Quas figat verubus partes, quae frusta calenti
Mandet aquae, quantoque cutem distendat echino.

v. 437. 9. *alii leto iunxere soporem.* v. Burmann. ad Petron. 89. *sine more*, sine modo ac lege, ἀκόσμως, ἀπρεπῶς, fuga effusa. Burmann. ad Ovid. A. A. I. 119. Drakenbr. ad Sil. Italic. XII. 449. *cumulis*, corporum aliorum super alia ruentium. *aggerat vndas*, dum vnda, corporibus plena, in altum crescit.

v. 441. *pondere*, sessoris sui obesi.

v. 442. *implicitus limo.* Hoc quoque ad equum traho, qui fessus onere et cursu, quum pedes tenaci limo impedirentur, caderet. *pronus* traho ad Leonem equo excussum. *cunctantia* vel pro: stagnantia, vel pro: remorantia. Stat. Theb. VII. 1. XI. 268.

v. 443. 4. *subnixa* pertinet ad *vada*. *Vada subnixa coeno* est aqua, quae coeno subnititur, fundum habet coenosum. Burmannus cum Scaligero post *reptabat* ponit (.), *subnixaque* cum *moles* iungens, aliter sensum se videre posse negat. *Mergitur*, manus pedesque (reptabat enim) altius in coenum penetrabant. *moles pingui corpore*, moles obesa, Leo.

v. 446. *turpe*, ad sonum suis ingratum pertinet. *Hosius* v. 345 sqq.

v. 447. *sinus*, vestem. pro: accingit se operi.

v. 449. *quantoque cutem distendat echino.* Barthius echino pro quocumque farciminum genere sumit, auctoritate Onomastici veteris, vbi omasum ἐχῖνος. Delrius ouis echinorum cutem seu suem fartam intelligit. Gesnerus interpretatur: quam partem et quantam porci iamiam mactandi traiecta surculis herbarum (saluiae, maioranae, aut spicis allii,

Flagrat opus, crebro pulſatus perſtrepit ictu.
Contexit varius penetrans Chalcedona nidor.

vlpicine) et diſtenta cuti formet in echinum. Videtur itaque *quantoque echino* pro datiuis accepiſſe. Burmannus fluctuat, lectoresque ad notas ſuas in Petron. 49. remittit, vnde tamen nihil, quod quidem cum aliqua probabilitatis ſpecie dici queat, peti poteſt. Ex ipſis verbis hic ſenſus eruitur: *quanto echino* (quid hoc ſit, non liquet, niſi cum Barthio ſarcimentum cogites) *cutem* ſui detractam diſtendat, vt rurſum ſpeciem ſuis referat hoc farcimen. Hac autem comparatione vſus eſſe videtur poeta, non ſolum ad Leonem et Hoſium deridendos, verum etiam ad gulam aulae Orientalis quaſi in tranſitu carpendam. Huius autem rei ſtudio eo vsque progreſſus eſt, vt quiuis lector, qui pulchri et decoris ſenſu omnino deſtitutus non eſt, exclamaturus ſit: ohe iam ſatis! Verum enim vero pergit, eaque addit, quae, vtut ad luxuriam aulae Conſtantinopolitanae pertineant, tamen non ſolum comparationem onerant, verum etiam omnino aliena videntur eſſe. Equidem ſic ſtatuo, quamquam Claudianus luxuriantis ingenii ſpecimina quauis pagina edat, tamen iniuriam iudicio eius fieri, quo in quantalibet ſententiarum et variationum copia, nauſeam euitare fere ſemper ſolet, ſi contendas, verſ. 450. 1. non tantum a Claudiano eſſe profectos, ſed etiam h. l. collocatos. Ex Claudiani carminibus tempus edax rerum multis non pepercit. In his loca poterant occurrere, in quibus epularum adſiduarum, quibus Arcadius cum ſuis indulgeret, mentio fieret. Quumque h. l. Noſter luxuriam illorum oblique tangeret, hos duo verſus comparandi gratia neſcio quis margini codicis forſan adleuit ex carmine aliquo nunc deperdito, aliusque in textum eos intruſit. Acutiores autem, vbi viderunt, male illos cum antecedentibus cohaerere, tantum abfuit, vt illos extruſos margini, vnde veniſſent, reſtituerent, vt omni ratione tentarent addendis demendisue, tolerabilius ſaltem cum prioribus coniungere. Inde quoque nata mihi videtur lectionis varietas, quam nunc in Mſſ. deprehendimus.

v. 450. 1. Rationes interpretum, quae quidem mihi potiores videntur, proferam. Heinſius *pulſatus* pro pulſu atque ſubſtantiue poſitum putat. Gesnerus recte opponit, ſic *pulſum* ab *ictu* non poſſe diſtingui, neque poſſe *ictus*

Ecce leuis frondes a tergo concutit aura.
Credit tela Leo. Valuit pro vulnere terror,
Impleuitque vicem iaculi, vitamque nocentem
Integer, et ſola formidine ſaucius, efflat.
Quis tibi tractandos pro pectine, degener, enſes,
Quis ſolio campum praeponere ſuaſit auito?
Quam bene texentum laudabas carmina tutus,
Et matutinis pellebas frigora menſis!

pulſu neque *pulſus ictu* perſtrepere. Barth. coni. *crebro pulſu cor perſtrepit ictu.* Gronov. Obſerv. III. 21. legit *crebro pulſatum perſtrepit ictu Conuexum varius penetrat Chalcedona nitor.* Burmannus ſatius putat, a loco deſperato abſtinere. Vitium, credit, haerere in *pulſatus*, vocemque deſiderari, quae coquos aut miniſtros notet, quorum ictu perſtrepat Conſtantinopolis. Coniicit nihilominus tamen *crebro iugulatum perſtrepit ictu Boſporus et validus penetrat Chalcedona nidor.* Sed quaeſo vos, viri doctiſſimi! quando Hoſius ſuem mactat Conſtantinopoli, tantusne fit ibi ſtrepitus, vt conuexum aut Boſporus ictu perſtrepat, vtque nidor e caminis in eadem vrbe ſurgens Chalcedonem penetret?

v. 452. *leuis aura*, vt Lucan. VIII. 789. Noſtrates *ein leichtes Lüftgen.*

v. 454. 5. Leo ſolo terrore exanimatur.

v. 456. *degener* ſc. a moribus auitis. Maiores enim eius lanificium tractaſſe indicat verſu ſequenti *ſolio auito*, quo maiores ſederant telis texendis operam dantes. *Pecten* opponitur *armis* in carmine Verba Achill. in Parthenop. inſcripto v. 27. Poet. lat. min. T. IV. P. II. *campum* caſtra. Barth. Adverſ. X. 16.

v. 458. *carmina*, poſſunt eſſe cantus, quibus vti ſolebant texentes. Ovid. Triſt. IV. 1. 13 ſq. Hoc autem non ſatis conuenire videtur. *Carmina* etiam pro carminatiomibus ſumi poſſe, ait Burmannus, verum hoc multo minus placet, nec ſenſum praebet commodum. Idem coniicit *laudabat ſtamina.* v. eum ad Ovid. Met. XI. 169. Triſt. V. 3. 26.

v. 459. *menſis*, non ientando ſed coenae inſtar menſae adcumbendo, largo cibo et potu matutinum frigus pellebas. Hoc craſſae moli Leonis accommodatius eſſe, quam ex Rubenii coniectura cum Heinſio *penſis* legere, ait Burmannus. hoc autem eſſet: texendo, motu.

Hic miserande iaces; hic, dum tua vellera vitas,
Tandem fila tibi neuerunt vltima Parcae.
Iam vaga pallentem densis terroribus aulam
Fama quatit: stratas acies, deleta canebat
Agmina, Mygdonios foedari caedibus agros,
Pamphylos Pisidasque rapi. Metuendus ab omni
Targibilus regione tonat. Modo tendere cursum
In Galatas, modo Bithynis incumbere fertur.
Sunt qui per Cilicas rupto descendere Tauro,
Sunt qui, correptis ratibus, terraque marique
Aduentare ferant. Geminantur vera pauoris
Ingenio. Longe spectari e puppibus vrbes

v. 460. *Hic miserande iaces.* Ex Virgilio hoc esse putat Gesner. Aen. X. 325. cf. Ruperti ad Sil. Ital. II. 574. *dum tua vellera vitas*, dum discedis a lanificio, artem tuam pristinam relinquis.

v. 462 sq. Nuncio de clade illa Constantinopolim perlato, simulque Saporem Persarum regem a suis esse interfectum, tum vero omnes intelligunt, magnum facinus admissum esse in eunucho consule constituendo. *densis terroribus*, nunciis alio alium proxime sequentibus diraque et terrorem incutientia nunciantibus. *quatit.* Sil. Italic. IV. 7. cf. Valer. Flacc. I. 743. II. 122. V. 272. *canebat.* Sil. Ital. IV. 5. Lucan. II. 672. num propter tubam, quacum pingitur, vt Gesnerus putat, dubito.

v. 464. *Mygdonios*, quod probatum ab Heinsio et Burmanno recepi pro *Maeonios* v. princip. h. carm. et v. 408. Illud etiam praestare videtur, quia Pamphyliae et Pisidiae mentio fit.

v. 465. 7. *rapi.* VII. 201. infra 567 sq. *tonat* VIII. 312. Ruperti ad Sil. Italic. I. 436. et XI. 235. *incumbere* proprie de tempestate et ventis dicitur. Virgil. Georg. II. 311. III. 197. Aen. I. 84. XII. 367. cf. Valer. Flacc. I. 682 sqq. h. l. ad hostem translatum, qui omnia igni ferroque vastat.

v. 468. *per Cilicas*, per Ciliciam. *rupto Tauro.* VIII. 637. per pylas notissimas Curt. III. 4. 2.

v. 470. *geminantur*, augentur. cf. Drakenbr. ad Sil. Italic. VI. 557. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 166.

v. 471. *Ingenio*, natura solerti in rebus augendis. cf. Stat. Theb. VII. 108 seqq. *e puppibus.* Heins. coni. *e rupibus* laudans Stat. Theb. IV. 29 sqq. Silv. V. 2. 6. et

Accensas, lucere fretum, ventoque citatas
Omnibus in pelago velis haerere fauillas.
Hos inter strepitus funestior aduolat alter
Nuntius: armatam rursus Babylona minari
Rege nouo; resides Parthos, ignaua perosos
Otia, Romanae iam finem quaerere paci.
Rarus apud Medos regum cruor, vnaque cuncto
Poena manet generi, quamuis crudelibus aeque
Paretur dominis. Sed quid non audeat annus
Eutropii? Socium nobis fiduinque Saporem

Nostr. XIX. 6; sq. Vulgatum tuentur sequentia. Burmann. laudat Ovid. Heroid. X. 133.

v. 475. *Babylona.* Imperium Persicum intelligit ab Artaxerxe saeculo tertio Parthis ereptum. Quae autem hic Claudianus de interfecto Sapore, rege Persarum, memorat, iis fides vtique habenda esse videtur, quamquam eius caedis apud reliquos scriptores nulla fiat mentio. Heinsius obseruat, Saporis nomen pluribus Persarum regibus commune fuisse, vt Caesaris Imperatoribus Romanis. Gesnerus laudat Orosium VII. 34. *Ictumque tum* (cum Theodosio M.) *foedus est, quo vniuersus Oriens vsque ad nunc tranquillissime fruitur.* Eaque narratio perducta est ad Stilichonis imperium. Sed Orosius non agit de intestina Persarum quiete, hoc solum dicit, Persas Orientem bello non perturbasse. Et de minis, non de bello indicto vel illato loquitur Claudianus.

v. 476. *rege nouo.* Sapore, vetere rege, occiso. *resides,* explicatur per sequentia.

v. 478. 9. *Rarus apud Medos* cet. Parricidium regium apud Persas raro committitur. Persas reges suos vt deos coluisse auctor est Curtius VIII. 5. 11. v. ibi Freinshem. *vnaque cuncto Poena manet generi.* Gesnerus hoc ita explicat: propter poenam non parricidae modo sed toti generi eius imminentem. Laudat Ammian. Marcellin. XXIII. 6. p. 303. ed. Ernest *cuncto generi* defendit Heins. Virgil Aen. XI. 872. Nostr. XXVI. 499. et aliis locis. Equidem existimo, *vnaque cuncto* adiecta esse, non vt causa, cur rarum regis parricidium sit apud Persas, verum ad indicandum, quanta sit regum cura apud illum populum, qui tam atroci poena regum saluti cauerit.

v. 480. *Sed quid non audeat* cet. Annus, qui consulem eunuchum habebat,

Perculit, et Perſas in regia vulnera mouit;
Rupturasque fidem, leto pars ne qua vacaret,
Eumenidum taedas trans flumina Tigridis egit.
Tum vero cecidere animi, tantisque procellis
Deficiunt, ſepti latrantibus vndique bellis.
Infenſos tandem Superos, et Conſulis omen
Agnouere ſui. Nec iam reuocabile damnum
Euentu rerum ſtolidi didicere magiſtro.
Namque ferunt geminos vno de ſemine fratres

infauſtiſſimus debebat eſſe. Quaecunque aduerſa in eo acciderant, eidem adſignantur, vt ſolent poetae omnia, quae fiant, temporibus, quibus fiant, tribuere.

v. 482. *Percutit.* Illuſtrat hoc verbum Corte ad Salluſt. Iug. 42. deiecit, adflixit. *in regia vulnera*, ad regem occidendum.

v. 483. 4. *Rupturasque fidem taedas* i. e. taedas accenſuras Perſarum animos, vt acti in fraudem foedus cum Romanis ictum rumpant. *Trans flumina Tigridis.* Forſan Suſa tunc ſedes imperii.

v. 485. *tantisque procellis*, caſus tertius. τῷ *deficere* oppoſitum mihi eſſe videtur illud *reſponſare* apud Horat. Sat. II. 7. 85.

v. 486. *ſepti latrantibus vndique bellis.* Imaginem petitam eſſe putat Barthius a Scylla Virgil. Aen. III. 431 ſqq. Verum quidni a fera vndique latrantibus canibus cincta?

v. 489. *ſtolido magiſtro* defendi quodammodo poteſt. Stolidus enim magiſter is eſt, qui non tum monet, quando res adhuc eſt integra, ſed ſemper ſeram poenitentiam excitat. cf. Burmann. ad Ovid. Heroid. II. 86.

v. 490 ſeqq. Fabulam de Prometheo atque Epimetheo ita variauit Noſter, vt prudentes ab illo, ſtolidos ab hoc fictos eſſe diceret. cf. Heſiod. Theog. 510 ſeqq. Ovid. Met. I. 82 ſqq. Meo quidem ſenſu nihil importunius frigidiusque poteſt excogitari, quam hi verſus a 490 – 500, quamquam per ſe ſatis boni ſint, huc inſerti; ita vt non poſſim mihi temperare quin putem, illos ex alio forſan carmine petitos, et explicandi cauſa adſcriptos et deinde intruſos eſſe. Quis quaeſo, deeſſe aliquid, ſentiet, qui, omiſſis illis verſibus legerit: *Euentu rerum ſtolido didicere Magiſtro, Et ſeri transacta gemunt?*

Iapetionidas generis primordia noſtri
Diſſimili finxiſſe manu. Quoscunque Prometheus
Excoluit, multumque innexuit aethera limo,
Hi longe ventura notant, dubiisque parati
Caſibus occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto paruus quos condidit auctor,
Quem merito Graii perhibent Epimethea vates,
Et nihil aetherii ſparſit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impendentia vitant,
Nec res ante vident; accepta clade queruntur,
Et ſeri transacta gemunt. Iam ſola renidet
In Stilichone ſalus, et cuius ſemper acerbum,
Ingratumque ſibi factorum conſcius horror
Credidit aduentum; quem ſi procedere tantum
Alpibus audiſſent, mortem poenasque tremebant;
Iam cuncti veniſſe volunt, ſcelerumque priorum
Poenitet; hunc tantis bellorum ſidus in vndis
Sperant, hunc pariter iuſſi ſontesque precantur.
Ceu pueri, quibus alta pater trans aequora merces

v. 491. *primordia*, primos homines, vnde reliqui omnes orti ſunt.

v. 493. *multumque* Gesnerus defendit, et ſic quoque eſt in plurimis Mſſ. Heinſius et Burmannus receperunt *multoque*, quod h. l. non tam bene conuenire videtur, quam prius. Opponitur enim Epimethei operi, cui nihil aetheris admiſtum erat.

v. 494. *notant*, cum delectu, pro: vident. Virgil. Aen. III. 518.

v. 496. *condidit*, vt VIII. 229. *deteriore luto*. Iuvenal. XIV. 34.

v. 499. *non* iunge cum *vitant*.

v. 501. *renidet*. a fulgore auri ad omnes res transfertur, quae laetam ſpeciem praebent. Horat. od. II. 18. 2. H. l. eleganter pro: eſt.

v. 503. *factorum conſcius horror*, homines facinorum ſuorum conſcientia horrentes.

v. 505. *Alpibus* ſc. de. cf. V. 124 ſqq. 130 ſqq.

v. 507. *bellorum* pendet ab *vndis*. Bene ſic vocatur dux, a quo ſalus ſperatur belli tempore.

v. 509. *quibus*, quorum.

Deuehit, intenti ludo, ſtudiisque ſoluti,
Laetius amoto paſſim cuſtode vagantur.
Si grauis auxilio vacuas inuaſerit aedes
Vicinus, laribusque ſuis proturbet inultos:
Tum demum patrem implorant, et nomen inani
Voce cient, fruſtraque oculos ad litora tendunt.
Omnes ſupplicio dignos letoque fatentur,
Qui ſe tradiderint famulis, Stilichone relicto.
Mutati ſtupuere diu, ſenſuque reducto
Paulatim proprii mirantur monſtra furoris,
Auertuntque oculos. Proiectis faſcibus horret
Lictor, et infames labuntur ſponte ſecures.
Quales Aonio Thebas de monte reuerſae
Maenades, infectis Pentheo ſanguine thyrſis,
Quum patuit venatus atrox, matrique rotatum
Conſpexere caput, greſſus caligine figunt,
Et rabiem deſiſſe dolent. Quin protinus ipſa
Tendit ad Italiam ſupplex Aurora potentem,

v. 510. *ſtudiis ſoluti*, quibus pater eos continebat.

v. 512. *vacuas*, patre abſente.

v. 513. *inultos*, qui ſe ipſi vlciſci nequeunt ſeu defendere. Burmann. laudat Horat. epod. VI. 16.

v. 515. *fruſtraque oculos* cet. Geſnerus comparat Horat. Od. IV. 2. 14.

v. 517. *famulis*, infra 535.

v. 518. 9. *ſenſuque reducto*. *Senſus* h. l. *Bewuſstſeyn*. *monſtra proprii furoris* i. e. facinus furore commiſſum, eunuchum conſtitutum.

v. 521. *infames* h. l. pollutae, contaminatae eunucho.

v. 522. *Aonio*. V. 418.

v. 523. *Maenades*. Tragice exſequitur fabulam Euripid. in Bacch. 1023 ſqq.

v. 524. *matrique rotatum* Euripid. l. c. 1137 ſq.

v. 525. *greſſus caligine figunt* i. e. quum atrocitas facinoris caliginem oculis eorum obfudiſſet, adtonitae ſubſiſtunt. Valer. Flacc. VII. 559.

v. 526. *et rabiem deſiſſe dolent*. Quamdiu enim furor iis aderat, beſtiam ſe laceraſſe credebant, atque gaudebant factum; nunc, quum reſipuerint, reique adtrocitatem agnouerint, conſcientiae ſtimulis exagitantur. *deſiſſe* firmat Heinſius contra *deſciſſe* citt. Lucan. VII. 780. (vbi v. Burmann.) Ovid. ex Ponto II. 5. 47. Martial. VIII.

Non radiis redimita comam, nec flammea vultum,
Nec croceum veſtita diem. Stat liuida luctu,
Qualis erat, Phrygio tegeret quum Memnona buſto.
Quam ſimul agnouit Stilicho, nec cauſa latebat,
Reſtitit. Illa manum victricem amplexa moratur,
Altaque vix lacrimans inter ſuſpiria fatur:
Tantane te noſtri ceperunt taedia mundi?
Sic me ludibrium famulis riſumque relinquis,
Dux quondam rectorque meus, ſolamque tueris
Heſperiam? domiti nec te poſt bella tyranni
Cernere iam licuit? Sic te victoria nobis
Eripuit, Gallisque dedit? Rufinus origo
Prima mali. Geminas inter diſcordia partes
Hoc auctore fuit. Sed iam maiora mouenti
Occurrit iuſta rediens exercitus ira,
Fortis adhuc ferrique memor. Breuis inde reluxit,
Falſaque libertas. Rurſum Stilichonis habenis
Sperabam me poſſe regi. Proh caeca futuri
Gaudia! Fraterno coniungi coeperat orbis

5. 2. Idem comparat Valer. Flacc. III. 264. Stat. Theb. III. 188 ſq. IV. 565 ſqq.

v. 528. *Non radiis.* cf. XV. 19 ſqq. et 134 ſqq. Pulchritudinem Aurorae deſcribit Quint. Calab. I. 47 ſqq. *flammea vultum*, vultu fulgenti.

v. 529. *Nec croceum veſtita diem.* Proprie Aurora veſtit diem ſeu omnia lumine croceo. Ovid. Amor. II. 5. 43 *croceos capillos* Aurorae tribuit.

v. 530. *Qualis erat* cet. luctum Aurorae circa Memnona deſcripſit Quint. Calab. II. 594 ſeqq. Memnon autem Aurorae ex Tithono filius Aethiops manu Achillis ad Troiam cecidit v. Heyne in excurſu XIX. ad Virgil. Aen. I.

v. 531. *nec cauſa latebat* ſc. cur aduenifſet.

v. 533. *vix* pertinet ad *fatur.*

v. 537. *tyranni*, Eugenii.

v. 539. *Gallisque.* Gallos potiſſimum nominat, quia ſedes imperii Occidentalis tum Mediolani erat.

v. 541. 3. *ſed iam maiora mouenti* cet. Hoc argumentum conſtituit carm. V.

v. 544. *Falſaque libertas. Falſa*, quia ſpem Aurorae fruſtrata eſt. *habenis.* XVII. 198.

v. 546. *fraterno coniungi* cet. Coeperant fratres Hono-

Imperio, (quis enim tanto terrore recentis
Exempli paribus ſeſe committeret auſis?)
Quum ſubito monſtroſa lues, turpisque relatu
Fabula, Rufini caſtratus proſilit heres,
Et ſimiles iterum luctus Fortuna reduxit,
Vt ſolum domini ſexum mutaſſe viderer.
Hic primum thalami clauſtris delicta tegebat,
Clam timideque iubens. Erat inuidioſa poteſtas,
Sed tamen eunuchi. Necdum ſibi publica iura
Sumere, nec totas audebat vertere leges.
At poſtquam pulſisque bonis et faece retenta
Peiores legit ſocios, dignusque ſatelles
Hinc Hoſius ſtetit, inde Leo: fiducia creuit,
Regnandique palam flagrauit aperta libido,
Patricius Conſul maculat, quos vendit, honores;
Plus maculat, quos ipſe gerit. Iam ſigna tubaeque
Molleſcunt; ipſos ignauia fluxit in enſes.
Inſultant merito gentes, facilisque volenti

rius et Arcadius vno moderatore, Stilichone, vti, qua re igitur orbis quaſi vnius imperio regebatur.

v. 547. 8. *recentis Exempli*, quod poena Rufini dederat.

v. 553. 4. *Hic primum thalami clauſtris* cet. Erat Eutropius Praefectus ſacri cubiculi, thalami, multumque valuerat apud Arcadium conſiliis ſuis ac precibus; quibus quum Arcadius in obtemperando nimis facilis eſſet, ad multa eum perducere poterat, quae vel rebus Orientis obeſſent, vel voluntati et rationibus Stilichonis contraria eſſent. *delicta* vocat Noſter, quae *tegebat thalami clauſtris*, quia ipſe auctor in cubiculo verſabatur, ibique, quaſi in occulto, Arcadium in fraudem agebat. *inuidioſa*, nimis magna.

v. 555. *Sed tamen eunuchi*, tamen eiusmodi erat potentia, quae caderet quodammodo in eunuchum, quaeque ſaltem non inaudita erat, et noua. *publica iura*, adminiſtrationem reipublicae.

v. 556. *nec totas* cet. cf. XVIII. 173 ſq.

v. 560. *palam* ad *regnandi* pertinet. *flagrauit aperta libido* i. e. ſe exſeruit.

v. 563. *ipſos ignauia fluxit in enſes*, ipſi milites ignaui facti ſunt.

Praeda sumus. Iam Bistoniis Haemoque niuali
Vastior expulsis oriens squalescit aratris
Hei mihi, quas vrbes, et quanto tempore Martis
Ignaras, vno rapuerunt proelia cursu!
Nuper ab extremo veniens equitatus Araxe
Terruit Antiochi muros, ipsumque decorae
Paene caput Syriae flammis hostilibus arsit.
Vtque grauis spoliis, nulloque obstante profunda
Laetus caede redit: sequitur mucrone secundo
Continuum vulnus. Nec iam mihi Caucasus hostes,
Nec mittit gelidus Phasis; nascuntur in ipso
Bella sinu. Legio pridem Romana Gruthungi,

v. 565. *Bistoniis*, VII. 111.

v. 566. *squalescit* rectius cum Heinsio puto, quam *squalebit*. *aratris*, colonis.

v. 567. *quas vrbes* v. supra 275 sqq.

v. 568. *vno rapuerunt proelia cursu*. breuiter dictum, pro: hostes, vbi feliciter pugnassent, vno impetu ceperunt. *Proelia* enim positum est pro: hostiles exercitus, omnes, qui resistere ausi essent, proeliis vincentes et fugantes. Celeritatem, qua hostis procederet, exprimit *cursu*, et *rapuerunt* est celeriter ceperunt. cf Sil. Italic. XV. 400 sq.

v. 569. *Araxe*. I. 160. Ceterum Scythicos vel Bactrianos equites intelligit Gesnerus. Hoc certum est, Nostrum flumen pro regione posuisse, eiusque populos intellexisse.

v. 570. *Antiochi muros*. *Antiochia ad Daphnen* intelligit, quae vrbs erat caput Syriae.

v. 572. 3. *profunda caede*. *Profundum* interdum pro: magnum atque immensum poni, notum est ex Horat. Od. IV. 2. 7. vbi v. Iani. *laetus*, vt victor. *redit* sc. eo, vnde venerat. *mucrone secundo* Gesnerus explicat: iterum, repetita inuasione. Verum huius rei notio iam in *sequitur* latet, et plus etiam in *continuum*. *Secundo mucrone* idem est, quod *secundo Marte* Virgil. Aen. X. 21 sq. iterum hostis victor vulnus mihi infligit, continuam cladem intulit.

v. 575. *Phasis*. III. 276. *Phasis* et *Caucasus* designant eandem cladem, quam supra *Araxes*. Sensus: neque haec altera clades illata mihi est ab incursionibus barbarorum septentrionalium.

v. 576. *in ipso sinu*, in ipso imperio nostro. *legio* h. l. omnino manum mili-

Iura quibus victis dedimus, quibus arua domosque
Praebuimus, Lydos Aſiaeque vberrima vaſtant.
Ignibus, et ſi quid tempeſtas prima reliquit,
Nec duce, nec numero, freti; ſed inertia nutrit,
Proditioque ducum, quorum per crimina miles
Captiuis dat terga ſuis, quos teſte ſubegit
Danubio, partemque timet, qui reppulit omnes.
Aula choris epulisque vacat, nec perdita curant,
Dum ſupereſt aliquid. Ne quid tamen orbe reciſo
Venditor amittat, prouincia quaeque ſuperſtes
Diuiditur, geminumque duplex paſſura tribunal
Cogitur alterius pretium ſarcire peremtae.
Sic mihi reſtituunt populos. Hac arte reperta
Rectorum numerum terris pereuntibus augent.

tum deſignat, et a Noſtro etiam pro vniuerſo exercitu non ſemel ponitur. cf. V. 257. VIII. 7.

v. 577. *Iura quibus victis dedimus* cf. XXI. 191. Victi enim leges a victoribus accipiunt, iique dicuntur *iura pati* Sil. Italic. I. 2. cf. Horat. od. III. 3. 43 ſq.

v. 579. *tempeſtas prima* ſpectat ad v. 569 ſq.

v. 580. *nutrit* ſc. hoſtes, i. e. auget vires eorum, quum ſucceſſus ipſi, quos habuerunt, ſocios iis vndique adiungant.

v. 581. *per crimina*, per inſcitiam, ignauiam et proditionem.

v. 583. *partemque timet, qui* cet. Is exercitus nunc partem tantum, paruam manum, eorum hoſtium timet, quos olim omnes fudit.

v. 585. *orbe reciſo*, imperio Orientis deminuto, dum aliam poſt aliam prouinciam hoſtes auellant.

v. 586. *Venditor* Eutropius. cf. XVIII. 196 ſqq. et ſupra 561.

v. 587. *duplex*. Prouincia quaeque in duas partes diuiſa, quarum vtraque habitura eſt ſuum rectorem, patietur *geminum tribunal*.

v. 588. *peremtae*, perditae. Sic Burmannus recte, laudans Noſtr. ſupra V. 426. *pretium ſarcire*. Amiſſa enim prouincia vendi non poterat ab Eutropio; vt itaque pretium non amitteret, reliquas prouincias ſingulas in binas partes partiebatur, easque partes vendebat eodem pretio, quo ante totas.

v. 589. *reſtituunt populos*, dum prouinciarum numerum diuiſione earum augent, inde quoque ipſa prouin-

In te iam ſpes vna mihi. Pro fronde Minervae
Has tibi protendo lacrimas. Succurre ruenti.
Eripe me tandem ſeruilibus, eripe, regnis.
Neue adeo cunctos paucorum crimine damnes;
Nec noua tot meritis offenſa prioribus obſtet.
Iam iam flecte animum. Suprema pericula ſemper
Dant veniam culpae. Quamuis iratus et exſul
Pro patriae flammis non diſtulit arma Camillus.
Non te ſubtrahimus Latio; defenſor vtrique
Sufficis. Armorum liceat ſplendore tuorum
In commune frui; clipeus nos protegat idem,
Vnaque pro gemino deſudet cardine virtus.

ciarum amiſſione, quae cauſa fuit diuidendi eas, rectorum numerus augebatur.

v. 591. *fronde Minervae*, oleae ramo, quem ſupplices praetendere ſolebant vittis ornatum. Res nota vel ex Sophocl. Oedip. Tyr. princ.

v. 595. *meritis prioribus.* Tempora intelligit ſub Theodoſio M. quibus Stilicho orientis exercitus opera hoſtes profligauit, victoriamque ſaepe reportauit.

v. 596. *flecte animum*, γνάμπτειν τὸν θύμον notum eſt.

v. 598. *Camillus*, quum Galli Romam incendiſſent Capitoliumque obſiderent.

v. 599. *ſubtrahimus Latio.* Non poſtulamus, vt imperio Occidentis relicto nobis ſolis proſpicias.

XXI.

CL. CLAVDIANI
DE
LAVDIBVS STILICHONIS
LIBER I.

ARGVMENTVM.

Poeta testatur gaudium suum, quod rebus imperii occidentalis fortuna fauorem continuet, quodque nuptias Honorii, Gildonis, Eutropiique deiectionem consulatus Stilichonis secutus sit; in cuius virtutibus celebrandis rerum mole se fatetur obrui, dubitareque, quid potissimum in tanto et virtutum et rerum gestarum numero carmine prosequatur. v. 1 — 24. *Solere quidem mala admixta bonis esse, virtutesque saepe vitiis obscurari, sed in Stilichone omnia summa esse, neque quidquam in illo praeter vitia desiderari* v. 25 — 39. *Iam puerilis aetas futurae magnitudinis signa dedit: animo generoso, dicendi facultate, forma corporis imperatoria omnes in admirationem eius rapiebantur, vulgique suffragia in deferendis honoribus aula secuta est* v. 40 — 50. *Iuuenis adhuc ab Imperatore pacis firmandae causa ad Persas missus omnium barbarorum oculos pulchritudine sua in se conuertit, foedusque solemni more ictum est; in venatu Parthos et Medos superauit.* v. 51 — 68. *Interim quaerebatur Serenae maritus; Stilicho prae omnibus electus est; Princeps et Regina aderant officio nuptiali, totaque natura hilarem vultum induit* v. 69 — 88. *Quem enim omnes optassent, optimum Princeps elegerat, qui honestatem et gloriam omnibus rebus, vel vitae, anteponeret, qui rebus fortiter gestis et Aeneam et Achillem superauerit, non diuinis armis adiutus, vt illi dicantur fuisse.* v. 89 — 106. *Omnes barbaros septentrionales valle angusta inclusos delesset, nisi Rufinus eos proditione sua liberasset* v. 107 — 115. *Semper fere in castris versatus est, omnia regionum incommoda constanter pertulit, totamque Thraciam victoriis peragrauit* v. 116 — 137. *Theodosio M. viuis erepto rector vtriusque imperii constitutus molem mundi, vt Hercules quondam stupente Atlante, humeris suis subiit. Neque tanti Imperatoris morte quies turbata est, sed exercitum ex tot tamque diuersis populis compositum tanta Stilicho disciplina continuit, vt a furtis omnino et rapinis abstineret, exemplumque ducis sequeretur.* v. 138 — 169. *Quocunque duceret ille, sequebatur ingens exercitus omnibus periculis neglectis difficultatibusque superatis, Graeciaque adhuc victori gratias agit.* v. 170 — 187. *Verum, quid mirum est, bello eum*

hostes superasse, quum solo terrore Germaniae populos subegerit, atque in hoc Druso Traianoque maior fuerit. v. 188 — 209. *Qui pacem alias vendere solebant, nunc supplices eam rogant. Vno cursu populi Septentrionales victi sunt armaque deposuerunt, omniaque late loca nunc pacata. Quin iidem populi sub eius signis militare cupiunt. Nunc Francis Reges dantur, ipsique Reges causam dicere in carcere discunt.* v. 210 — 245. *Secutum est bellum Gildonicum, omnibus Africae populis excitatis, eiusque belli particeps erat Oriens. Illam tempestatem Stilicho, vt bonus gubernator, dextre euitauit* v. 246 — 290. *Semper suae dignitatis memor priuata commoda publicis posthabuit* v. 291 — 299. *Tot tantaque negotia solus sustinuit, classes aedificauit, exercitus comparauit, et tamquam e terra milites nati sunt* v. 300 — 324. *Non nisi senatus consulto bellum suscepit* v. 325 — 332. *Sapienti consilio non traiecit in Africam, ne Gildo, de sua salute desperans, aut in solitudines se reciperet, aut vrbes in mortis solatium incenderet, sed vt missos milites superaturum se esse speraret* v. 333 — 350. *Verum Afri militum virtute superati sunt ipseque Gildo in Tabracae portu periit* v. 351 — 362. *Qui milites, si etiam victi fuissent, iam alius dux aliusque exercitus paratus erat, ita vt summa rerum non vni certamini commissa fuerit* v. 363 — 368. *Bellum hoc omnibus reliquis erat clarius, etenim non de propagandis finibus sed de imperio pugnabatur, illiusque victoria Stilicho omnes triumphos Africanos restituit.*

Continuant Superi pleno Romana fauore
Gaudia, successusque nouis successibus vrgent.
Connubii necdum festiuos regia cantus
Sopierat, cecinit fuso Gildone triumphos,
Et calidis thalami successit laurea sertis,

COMMENTARIVS.

v. 1. 2. *Continuant gaudia*, ita vt aliud super aliud sine vlla intercapedine nascatur. *pleno fauore* i. e. summo fauore, cui nihil addi possit. *vrgent* hoc reuocatur illud *continuant* quasi sub sensus; ita se subsequuntur res laetae ex proximo, vt videantur premi priores ab his, quae sequuntur. Heins. laudat VIII. 489 sq. et infra 69. Burmannus existimat metaphoram sumtam de vndis, vt Ovid. Met. XV. 182. et simili modo infra 138, aut potius de vento fluctus alios super alios voluente.

v. 3. *festiuos* naturam spectat cantuum nuptialium. Ceterum nuptiae Honorii cum Maria inciderunt in A. C. 398; eodem anno Gildo in Africa debellatus est; proximo Eutropius deiectus, et annus 400 Stilichonem consulem vidit.

v. 4. 5. *sopierat cantus*, finiuerat cantus. *calidis ser-*

Sumeret vt pariter princeps nomenque mariti,
Victoriſque decus. Libyae poſt proelia crimen
Concidit Eoum, rurſumque, Oriente ſubacto,
Conſule defenſae ſurgunt Stilichone ſecures.
Ordine vota meant. Equidem ſi carmen in vnum
Tantarum ſperem cumulos aduolvere rerum,
Promtius imponam glaciali Pelion Oſſae.
Si partem tacuiſſe velim, quodcunque relinquam,
Maius erit. Veteres actus, primamque iuuentam
Proſequar? Ad ſeſe mentem praeſentia ducunt.

tis, vix depoſitis, calorem frontis adhuc ſeruantibus, ſi *thalami* poſitum putas pro: nuptiarum, vt ſaepius occurrit. Poſſunt quoque ſerta intelligi, quibus nuptiarum die thalami ſolebant ornari. Hoc placuit Wernsdorf. ad epith. Auſp. et A. Poet. lat. m. T. IV. P. II. p. 487. cf. Paſchal. de Coron. II. 16. fin.

v. 7. 8. *crimen eoum*. Eutropium conſulem factum. *Oriente ſubacto*, quem concitauerat Eutropius. cf. XIX. 19. Turbas intelligit in oriente ortas Eutropii exilio et morte compoſitas.

v. 9. *defenſae*. Amiſerant priſtinam dignitatem ab eunucho contaminatae, quam receptae a Stilichone recuperant. Accommodate huic rei poſuit *ſurgunt*, eriguntur enim, quae ante profligatae erant.

v. 10. *Ordine vota meant*. Recte Gesnerus: procedunt vno tenore et conſequuntur ſe inuicem res ſecundae. cf. XVII. 338.

v. 11. *cumulos aduolvere rerum* pro vulgari: cumulare res, in vnum conferre. Ipſa rerum magnitudo et moles per *aduolvere* bene exprimitur. Ceterum a magnis fluctibus, vt Gesnerus exiſtimat, ſumtum hoc non videtur. Haec et quae ſequuntur, ſi ſententias reſpicias, rhetoris, ſi ornatum, poetae ſunt. cf. Panegyr. Vet. I. 2. 2 ſq.

v. 12. *Promtius imponam* cet. Gigantum ille conatus omnino pro quocunque rerum molimine ingenti poſitus eſt. cf. Virgil. Georg. I. 281.

v. 13. 14. *quodcunque relinquam Maius erit*. Senſus: in tanta copia et magnitudine rerum geſtarum quaecunque omittantur, maiora videntur, quam ea, quae carmine celebrata ſint, quandoquidem omnia pari dignitate ſunt, vt animus in eorum delectu ſemper fluctuet.

Narrem iuſtitiam? Reſplendet gloria Martis.
Armati referam vires? Plus egit inermis:
Quod floret Latium, Latio quod reddita ſeruit
Africa, vicinum quod neſcit Iberia Maurum,
Tuta quod imbellem miratur Gallia Rhenum.
An gelidam Thracen decertatosque labores,
Hebro teſte, canam? Magnum mihi panditur aequor,
Ipſaque Pierios laſſant procliuia currus
Laudibus innumeris. Etenim mortalibus ex quo

v. 16. *reſplendet*, tantum ſplendorem emittit, vt iuſtitiae laudes minores videantur.

v. 19. *quod neſcit Iberia Maurum.* Gildo, ſi viciſſet, Mauros ſuos in Hiſpaniam traiecturus erat.

v. 20. *imbellem*, quietum. Bene poſuit Noſter *miratur*, quia Gallia perpetuis Germanorum irruptionibus paene adſueuerat.

v. 21. *An gelidam Thracen decertatosque* cet. Res geſtae Stilichonis indicantur ſub Theodoſio M. quem ſemper in bellis comes ſecutus eſt. Gruter. Inſcript. 412. 3. *Comiti diui Auguſti in omnibus bellis atque victoriis.* Reperta eſt haec inſcriptio Romae ſub templo Concordiae. *decertatos* i. e. certando perfectos, conſumtos aut ſuperatos. Alio forſan ſenſu eadem vox occurrit apud Stat. Theb. I. 2. vbi v. Barth.

v. 22. *aequor* planities, h. l. campus Sil. Italic. XVI. 389. Barthius mare intellexit, ſed perperam, vt ex ſequentibus adparet. cf. Stat. Silv. IV. 7. 1 ſq. Noſt. V. 172.

v. 23. *Pierios currus.* Cogitatur poeta Muſarum curru vectus. Fictio haec eſt lyrica, ſaepiusque occurrit apud Pindar. Olymp. IX. 119 ſeqq. Nem. IX. 17 ſeq. Iſthm. II. 2 ſq. VIII. 135 ſq. Hoc vſi ſunt recentiores, atque coniunxerunt illud cum curriculo ſeu ſtadio, vt ſtudium ſuum ſeu carmen, certo aliquo argumento circumſcriptum, declararent. Ovid. A. A. I. 39 ſq. Met. XV. 453 ſqq. Remed. Am. 397 ſq. Propert. III. 2. 18. IV. 1. 70. Erotici curru vehuntur a cycnis tracto Ovid. A. A. III. 809 ſqq. Propert. III. 2. 39. Curioſius illa ornauit Nemeſian. Cyneg. 8 ſqq. vbi v. Burmann. A naue petiit imaginem Sidon. Apollin. carm. II. 536 ſqq. *procliuia* non via valde decliuis et praeceps, quam Gesnerus ait curribus non minus periculoſam eſſe quam arduam, ſed eſt via, in qua currus ipſe nullam difficultatem offendit ſed ſuo ipſius prope

Tellus coepta coli, nunquam ſincera bonorum
Sors vlli conceſſa viro. Quem vultus honeſtat,
Dedecorant mores; animus quem pulchrior ornat,
Corpus deſtituit; bellis inſignior ille,
Sed pacem foedat vitiis; hic publica felix,
Sed priuata minus. Partitum ſingula quemque
Nobilitant. Hunc forma decens, hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum ſolertia iuris,
Hunc ſoboles caſtique tori. Sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt, et, quae diuiſa beatos
Efficiunt, collecta tenes. Quid facta reuoluam
Militiamque patris? cuius producere famam,
Si nihil egiſſet clarum, nec fida Valenti
Dextera duxiſſet rutilantes crinibus alas,

nutu defertur, nihilominus tamen ea via laſſat currum non quidem per ſe, ſed *laudibus innumeris*, propter quas via illa infinita eſt, et in qua currus ſiſti propter procliuitatem nequit.

v. 25. 6. *numquam ſincera bonorum Sors vlli* cet. *Sincera* eſt libera a malis. Sententiam expreſſit iam Homer. Odyſſ. ϑ. 167 ſqq. Il. ν. 729. cf. Plin. Panegyr. 4. 5. *quem vultus honeſtat*, qui pulcher eſt. cf. Virgil. Georg. II. 392. Aen. X. 133 ſq.

v. 27. *Dedecorant mores*. Nam, vt eſt apud Petron. 94. *Raram facit miſturam cum ſapientia forma.*

v. 29. *publica* Graecism. ſubintellige: quoad.

v. 30. *partitum ſingula quemque* pro: quemque ex parte tantum. Barthius *partitim* defendit.

v. 32. *rigor*. VIII. 513. *ſolertia*, cognitio. Exprimit dexteritatem in iure dicundo, vt quamcumque rem ad leges reuocatam poſſit diiudicare.

v. 33. 4. *ſparguntur in omnes, In te mixta fluunt*. cf. Pacat. in Paneg. Vet. XII. 5. 3.

v. 35. *reuoluam* cum delectu pro: commemorem. Indicat enim magnitudinem rerum geſtarum, quae narratione iterum quaſi ſub oculos reuocantur. Sic quoque Virgil. Aen. II. 101.

v. 36. *patris*. De Stilichonis patre vix aliquid praeterea proditum eſt, quam quod h. l. memoratur, eum barbaris praefuiſſe, qui ſub Valenti ſtipendia facerent. *producere*, extendere. Virgil. Aen. X. 468.

v. 38. *rutilantes crinibus alas*, barbarorum ſeptentrionalium turmas.

Sufficeret natus Stilicho. Mens ardua ſemper
A puero, teneriſque et iam fulgebat in annis
Fortunae maioris honos. Erectus et acer,
Nil breue moliri, nullis haerere potentum
Liminibus, fatiſque loqui iam digna futuris.
Iam tum conſpicuus, iam tum venerabilis, ibas,
Spondebatque ducem celſi nitor igneus oris,
Membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt
Semideis. Quacunque alte gradereris in vrbe,
Cedentes ſpatiis aſſurgentesque videbas,
Quamuis miles adhuc. Taciti ſuffragia vulgi

v. 39. *mens ardua*. XI. 4.

v. 41. *Fortunae maioris honos*. *Honos* eſt dignitas, ſeu omnia praeclara, quae propria eſſe ſolent fortunae maioris, quae in hominibus tantum, altiori loco natis, inveniri ſolent. *erectus et acer*. Tacit. in vita Agric. 4. *ſcilicet ſublime et erectum ingenium pulchritudinem ac ſpeciem excelſae magnaeque gloriae vehementius quam caute adpetebat*. *acer* ardorem exprimit, qua omnia magna et praeclara amplectebatur.

v. 42. *Nil breue moliri*. *Breuis* pro paruo occurrit VIII. 510. et paſſim. Animus Stilichonis non adplicabat ſe ad res minutas. Burmannus *breue* interpretatur: quod breui periturum eſt, quod non immortalem gloriam relinquit. Sed prior ratio, quae Barthii eſt, praeferenda videtur. Illud *breue moliri* exprimit nimiam curam et operam in parua re collocatam. *haerere potentum liminibus*, ad fauorem illorum his ſalutandi officiis ſibi conciliandum. cf. Lucian. Nigrin. 22. T. I. p. 60. ed. Reiz.

v. 43. *fatis*. VIII. 221 ſq. XXVIII. 68. h. l. pro: fortuna, faſtigio.

v. 44. *conſpicuus*. περίβλεπτος. conf. Perizon. ad Aelian. V. H. II. 12. 4.

v. 45. *nitor igneus oris*, ardor vultus, ignea imprimis oculorum acies ad formam imperatoriam refertur. *celſi* proceram ſtaturam innuit, vt ſequens *membrorumque modus*. cf. Pacat. Panegyr. Vet. XII. 6. 3. Plin. Paneg. IV. 7.

v. 47. *gradereris* cf. X. 318 ſqq. *alte*, cum maieſtate et decore.

v. 48. *cedere ſpatiis* pro: cedere via, quod fiebat honoris et venerationis cauſa, ita vt ſequens *adſurgere*. Iuvenal. XIII. 55.

Iam tibi detulerant quidquid mox debuit aula.
Vix primaeuus eras, paci quum mitteris auctor
Aſſyriae. Tanta foedus cum gente ferire
Commiſſum iuueni. Tigrin transgreſſus et altum
Euphraten, Babylona petis. Stupuere ſeueri
Parthorum proceres, et plebs pharetrata videndi

v. 50. *debuit*, ex debito contulit. Sic Heinſ.

v. 51 ſqq. Cum hoc loco comparandus eſt Sidon. Apollin. carm. II. 65 ſeqq. qui, quae Noſter in Stilichonem dixit, ad Anthemium ſuum transtulit. *primaeuus*, ex ephebis egreſſus Valer. Flacc. VII. 341. Sil. Italic. X. 493. Virgil. Aen. X. 345. infra v. 53. explicatur per: *iuuenis*. *pacis auctor*, legatus cum auctoritate publica miſſus ad pacem firmandam. Sidon. Apoll. l. c. *Huic quondam iuueni reparatio credita pacis Aſſyriae.*

v. 52. *tanta cum gente*, cum Perſis, quorum opes imperio Romano ſemper timendae erant.

v. 53. *Tigrin transgreſſus*. Si Conſtantinopoli profectus eſt Stilicho, qui poterat, Babylona quum peteret, Euphratem et Tigrin transgredi? Situm Babylonis Claudiano incognitum fuiſſe, probabile non eſt, neque poetam diligentiſſimum negligentem fuiſſe. Splendidis illis fluuiorum nominibus vſus eſt ad regionem indicandam, quae peragranda erat Babylonem proficiſcenti. Sic ſupra XX. 484. Accedit, quod tunc ruinae tantum illius vrbis ſupererant. Pauſan. VIII. 23. 1. Βαβυλῶνος δὲ τοῦ μὲν Βήλου τὸ ἱερὸν λείπεται. Βαβυλῶνος δὲ ταύτης, ἥντινα εἶδε πόλεων τῶν τότε μεγίστην ἥλιος, οὐδὲν ἔτι ἦν εἰ μὴ τεῖχος.

v. 54. *ſeueri*, a ſeuera diſciplina, qua populum continebant.

v. 55. *plebs pharetrata*. Herodian. VI. 5. 9. τόξοις δὲ καὶ ἵπποις οὐκ εἰς τὸ πολεμεῖν μόνον χρῶνται, ὥσπερ Ῥωμαῖοι. ἀλλ᾽ ἐκ παίδων σὺν αὐτοῖς ἀνατρέφονται, καὶ θηρῶντες διαιτῶνται. οὔτε τὰς φαρέτρας ποτὲ ἀποτιθέμενοι, οὔτε τῶν ἵππων ἀποβαίνοντες, ἀεὶ δὲ αὐτοῖς χρώμενοι ἢ κατὰ πολεμίων ἢ κατὰ θηρίων. Ammian. Marcell. XXV. 1. p. 332. ed. Erneſt. *iuxtaque ſagittarii (cuius artis fiducia ab incunabulis ipſis gens praeualuit maxima) tendebant diuaricatis brachiis flexiles arcus, vt nerui mammas perſtringerent dextras, ſpicula ſiniſtris manibus cohaererent; ſummaque peritia digitorum pulſibus argutum ſonantes arundines*

Flagrauit ſtudio, defixaeque hoſpite pulchro
Perſides arcanum ſuſpirauere calorem.
Thuris odoratae cumulis et meſſe Sabaea
Pacem conciliant arae. Penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, rituque iuuencos
Chaldaeo ſtrauere Magi. Rex ipſe micantem
Inclinat dextra pateram, ſecretaque Beli,

euolabant, vulnera perniciosa portantes.

v. 56. 7. *defixaeque hoſpite pulchro* i. e. defixis in hoſpitem oculis ſimiles adtonitis. Valer. Flacc. V. 376 ſq. *arcanum ſuſpirauere calorem* Tibull. I. 6. 35. et IV. 5. 11. habet *ſuſpirare amorem* ibi v. Heyne. Subintelligenda eſt praepoſitio: propter. *arcanus calor* amor eſt occultus. Debebant amorem, quem ſentiebant, celare.

v. 58. *meſſe Sabaea* v. X. 210.

v. 59. *Pacem conciliant arae. Arae*, ſacrificia libationes, *conciliant pacem*, confirmant pacem. In foederibus enim faciendis ſacrificia facta, deosque vindices in ruptores pacis aduocatos eſſe ſatis conſtat. Virgil. Aen. XII. 496.

v. 60. *penetralibus adytis*, vt Virgil. Aen. II. 297, quum proprie ἄδυτον apud Graecos id ſit, quod *penetrale* apud Romanos. *ſacratum ignem*. De cultu huius ignis aeterni apud Perſas egit Briſſon. de Reg. Perſarum II. princ. Adparere videtur ex h. l. Perſas igne tantum ex illo aeterno igne, qui in templis ſeruabatur, accenſo ad ſacrificia vſos eſſe. Hoc Geſnero viſum eſt; ex Sidonio Apollinari autem patet, ignem ſacrum adlatum eſſe, vt apud illum foedus iurarent. cf. Curt. IV. 13. 12.

v. 61. *rituque iuuencos Chaldaeo ſtrauere Magi* i. e. Magi mactabant iuuencos adhibitis Chaldaeorum ceremoniis. Sic Barthius. Chaldaeis rerum coeleſtium cura, Magis ſacrificiorum adſcribebatur. Magi etiam vates erant. VIII. 150. Ex Sidonii Apollinaris loco, quem infra deſcribemus, adparere videtur, *chaldaeo more* potiſſimum ad extiſpicia pertinere. Ceterum ritus ſacrificandi apud Perſas, quales quidem olim erant, exponit Herodot. I. 132.

v. 62. *Inclinat dextra pateram.* Hoc libandi actum pingit. *micantem*, ſc. auro gemmisque. Sidon. Apollin. l. c. 83 ſqq. *Procopio dictante Magis, iuratur ab illis Ignis et vnda deus: nec non rata pacta futura, Hic diuos teſtatur auos. Chaldaeus in extis Pontifi-*

Et vaga teſtatur voluentem ſidera Mithram.
Si quando ſociis tecum venatibus ibant,
Quis Stilichone prior ferro penetrare leones
Cominus, aut longe virgatas figere tigres?
Flectenti faciles Medus tibi ceſſit habenas.
Torquebas refugum, Parthis mirantibus, arcum.
  Nubilis interea maturae virginis aetas
Vrgebat patrias, ſuſpenſo principe, curas;
Quem ſimul imperioque ducem, nataeque maritum

cum de more ſenex arcana peregit Murmura: gemmantem pateram rex ipſe retentans Fundit turicremis carchesia cernuus aris. — *ſecretaque Beli*, templum Beli, quod Babylone ſumma religione colebatur Herod. I. 181. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ (ſc. Φάρσει) Διὸς Βήλου ἱρὸν χαλκόπυλον, καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο ἔτι ἐόν· δύο σταδίων πάντῃ, ἐὸν τετράγωνον. ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος cet. Plin. H. N. IV. ſect. 30. narrat, ſua adhuc aetate templum hoc exſtitiſſe. Vix autem credo, templum ipſum intelligendum eſſe, ſed forſan ſtatuam Beli, quae Palladii inſtar coleretur, et quam adſpicere fas eſſet nemini praeter Magos ſeu ſacerdotes. Eadem forſan ratione dixit Sil. Italic. III. 566. *Veſtae ſecreta*, quod interpretes paſſim ſacrum ignem interpretantur. Mihi quidem Palladium intelligendum videtur, quod ita deſcribit Lucan. IX. 993 ſqq. *nullique adſpecta virorum Pallas in abſtruſo pignus memorabile templo.*

v. 63. *vaga* perpetuum ſiderum epith. Mithram ſolem eſſe apud Perſas, praeter Herodotum, qui Venerem fuiſſe dicit, omnes fere Graeci tradidere, Romanique eos ſecuti ſunt v. Barth. ad Stat. Theb. I. 720. Etiam Noſtrum idem indicare, Gesnerus exiſtimat, vnde tamen hoc colligat, me quidem fugit. Innuere Noſter videtur, Mithram fuiſſe δημιούργον τῶν πάντων et conſeruatorem et gubernatorem totius vniverſitatis. cf. Brucker. Hiſt. Philoſ. T. I. p. 184.

v. 64. 6. *ſociis venatibus*, ſocii, vna venatum. interpp. ad Phaedr. I. 5. 4. *virgatas*, longis maculis, virgarum inſtar, inſignitas. Heinſ. laudat Sil. Italic. V. 148. Senec. Hercul. Oet. 144 ſq. Hippol. 344. *longe*, e longinquo, opponitur τῷ *cominus.*

v. 67. 8. *refugum arcum.* VIII. 530. cf. Ruperti ad Sil. Italic. VII. 646 ſq.

v. 69. 70. Venit nunc poeta ad nuptias Stilichonis et Se-

Proſpiceret, dubius toto quaerebat ab axe
Dignum coniugio generum, thalamiſque Serenae.
Iudicium virtutis erat. Per caſtra, per vrbes,
Per populos animi cunctantis libra cucurrit.
Tu legeris, tantoſque viros, quos obtulit orbis,
Intra conſilium vincis ſenſumque legentis,
Et gener Auguſtis, olim ſocer ipſe futurus,
Accedis. Radiis auri Tyriaque ſuperbit
Maieſtate torus. Comitata parentibus exit
Purpureis virgo. Stabat pater inde tropaeis
Inclitus, inde pium matris Regina regebat
Obſequium, grauibus ſubnectens flammea gemmis.
Tunc et Solis equos, tunc exſultaſſe choreis
Aſtra ferunt, melliſque lacus, et flumina lactis

renae. *patrias curas.* Theodoſius enim, vt iam ſupra monuimus, Serenam, Honorii fratris filiam, adoptauerat. *Suſpenſo Principe*, quum ipſe Princeps, ſeu Theodoſius, dubitaret, quem cet.

v. 72. *tota ab axe*, ex toto terrarum orbe.

v. 74. *Iudicium virtutis erat.* Non generis aut opum ratio habebatur in eligendo Serenae marito ſed ſolius virtutis.

v. 75. *animi cunctantis libra. Libra* iudicium exactum notat, additumque *cunctantis animi*, iudicium non praecipitantis, ſed omnia momenta adcuratiſſime perpendentis, vt digniſſimus eligeretur. cf. Perſ. I. 5 ſq.

v. 77. *Intra conſilium vincis ſenſumque legentis* i. e. tu vincis eos, aut praeponeris iis, qui in deliberationem et iudicium venerant eligentis.

v. 78. *Auguſtis*, Theodoſio et vxori. v. ad 70. Infra etiam v. 82. *reginae* fit mentio. *ſocer*, nempe Honorii.

v. 81. *purpureis*, Auguſtis.

v. 82. 3. *regebat Obſequium*, fungebatur obſequio, aderat in officio nuptiali, quod h. l. *pium obſequium* vocatur, aut curam agebat, vt omnia rite fierent. *flammea.* X. 285. *ſubnectens*, capiti Serenae accommodans gemmis cf. XXXV. 322 ſqq.

v. 84. *choreis* v. ad IX. 16. Hoc dicere Noſter vult, a natura rerum vniuerſa illas nuptias eſſe concelebratas et manifeſta laetitiae ſigna eſſe edita cf. Virgil. Eclog. IV. 50 ſeqq.

v. 85. *mellis lacus et flumina lactis.* Haec ex aureo ſaeculo petita ſunt Ovid.

Erupisse solo, quum floribus aequora vernis
Bosporus indueret, roseisque euincta coronis
Certantes Asiae tedas Europa leuaret.
 Felix arbitrii princeps, qui congrua mundo
Iudicat, et primus censet, quod cernimus omnes.
Talem quippe virum natisque adiunxit et aulae,
Cui neque luxuries bello, nec blanda periclis
Otia, nec lucis fructus pretiosior vnquam
Laude fuit. Quis enim Visos in plaustra feroces

Met. I. 111 sq. cf. Nostr. I. 250 sqq.

v. 86. 8. *quum floribus aequora vernis Bosporus indueret*, quum Bosporus aequora floribus aut florum corollis spargeret. cf. Nost. X. 151 seq. *serta per omnem Neptuni dispersa domum. euincta.* Solenne verbum in hac re. Virgil. Aen. V. 494. et 774. *Europa leuaret taedas*, gestaret taedas, matris officium praestaret in taeda leuanda v. n. ad VII. 155. *certantes Asiae* pro: cum Asia. Graecism. notiss. et hoc pro: cum taedis, quas Asia leuabat. Sensus: Europa et Asia in praestando Stilichoni et Serenae nuptiali officio certant. Hoc facile in mentem poetae poterat venire, quum nuptiae Constantinopoli celebratae sint in litore Bospori atque ideo in Europae et Asiae confiniis.

v. 89. *Felix arbitrii* pro: felix in iudicio et electione. *congrua mundo* pro: idem, quod omnes.

v. 90. *cernimus*, decernimus, arbitramur, iudicamus. v. Heins. ad Virgil. Aen. XII. 709.

v. 91. *virum. Vir* h. l. non est maritus, sed vir fortissimus, heros; *natis adiunxit.* ita omnes fere libri scripp. vnus tamen et alter *natae*, quod, quamquam interpretamentum sapiat, Heinsius recepit. Burmannus, qui prius tuetur, illud explicat: quasi tertium filium adiunxit Arcadio et Honorio sibi Stilichonem. Verum illo tempore Honorius nondum erat natus. Equidem puto, *natis* per enallag. positum esse pro: natae, duriuscule quidem, sed forsan non sine exemplo. In sequentibus exponitur, quam egregie Stilicho Theodosii iudicio responderit.

v. 92. *luxuries*, vita mollis et delicata, qualis solet esse in aula Principis.

v. 94. *Visos.* Ita legitur in pluribus MSS. apud Heins. in aliis *Mysos*, quos ait Claverius semper Orientis imperio subiectos eoque nomine a Getis male vexatos huc vix conuenire. Burmannus post Heinsium suspica-

Reppulit; aut saeua Promoti caede tumentes
Bastarnas vna potuit delere ruina?
Pallantis iugulum Turno moriente piauit
Aeneas, tractusque rotis vltricibus Hector
Irato vindicta fuit vel quaestus Achilli.
Tu neque vesano raptas venalia curru
Funera, nec vanam corpus meditatus in vnum
Saeuitiam, turmas equitum peditumque cateruas,

tur, *Visos* posse locum habere, quum *Vesi* inter gentes septentrionales referantur a Sidon. Apollin. carm. V. 474 sqq. et populus sit, qui Visigothis nomen dederit. Gesnerus *Mysos* (Moesos Danubio vicinos) recepit, quum de Visigothis alii aliter disputarint, Moesorumque nomen late patuerit. laudat Dion. Cass. LI. extr. et Tzetz. Chil. XI. 893. hist. 396. Potest sane in nomine populi mendum latere, id quod Burmanno probabile videtur. *in plaustra*, vt in fugam acti se reciperent post plaustra seu carraginem, v. n. ad V. 129. et VIII. 466. Fateor sane, magis mihi adridere *in claustra;* non enim de gente vno proelio victa, sed in suos fines repressa et reiecta, sermo esse videtur.

v. 95. *Promoti* v. not. ad III. 316 sq.

v. 96. *Bastarnas*. VIII. 450. *ruina*, clade.

v. 97. *Pallantis iugulum*. *Pallas* missus a patre Evandro Troianis in subsidium cum equitibus a Turno occiditur Virgil. Aen. VIII. 585 sqq. et X. 459 sqq. *iugulum*, caedem. Aeneas rursus Pallantis manibus Turni cruore parentauit. Virgil. Aen. XII. 887 sqq. 940 sqq.

v. 98. *tractus rotis vltricibus Hector*. Achillem quotidie Hectoris interfecti corpus, bigis adligatum, circa Patrocli tumulum raptasse ad manes amici vlciscendos, notum est ex Homer. Il. ω. 14 sqq. v. Heyne in excurs. XVIII. ad Virgil. Aen. I.

v. 99. *vindicta fuit* i. e. praebuit vindictam seu vltionem. *vel quaestus*. auro enim vendidit corpus Hectoris Priamo supplici, vt ex vltimo Iliadis libro notum est. *irato*, ob caedem Patrocli. Ceterum in iram pronus Achilles ab omnibus constanter fingitur. Horat. in Art. 120 sqq.

v. 100. *Vesano* ab actore currus ad ipsum currum translatum.

v. 101. 2. *Funera*, cadauera. Barth. ad Stat. Theb. I. 36. Propert. I. 17. 8. Burmann. ad Valer. Flacc. VII. 643.

Hoſtileſque globos tumulo proſternis amici.
Inferiis gens tota datur. Nec Mulciber auctor
Mendacis clipei, fabricataque vatibus arma
Conatus iuuere tuos. Tot barbara ſolus
Millia iam pridem miſeram vaſtantia Thracen
Finibus exiguae vallis concluſa tenebas.
Non te terriſonus ſtridor venientis Alani,
Nec vaga Chunorum feritas, non falce Gelonus,
Non arcu pepulere Getae, non Sarmata conto.
Exſtinctique forent penitus, ni more maligno
Falleret Auguſtas occultus proditor aures,
Obſtrueretque moras, ſtrictumque reconderet enſem,
Solueret obſeſſos, praeberet foedera captis.
  Aſſiduus caſtris aderat, rariſſimus vrbi.
Si quando trepida princeps pietate vocaret:
Vixque ſalutatis Laribus, vix coniuge viſa,

vanam ſaeuitiam, quum ea in cadauer vteretur omni ſenſu deſtitutum.

v. 103. *tumulo amici*, in tumulum amici, vt ſit ſenſus: ex hoſtium cadaueribus tumulum quaſi conſtruxiſti. Seu, ad tumulum, quod melius eſt. cf. Homer. Il. ψ. 175 ſq. et 241 ſq.

v. 104. *Inferiis gens tota datur. Inferiis* alicuius ii dari dicuntur, qui in vltionem illius interficiuntur. Sil. Italic. IV. 231 ſqq. ibi v. Ruperti. *Nec Mulciber* cet. Notum eſt Thetin pro filio ſuo Achille arma a Vulcano impetraſſe, vt Venerem pro Aenea. Homer. Il. σ. 368 ſqq. Virgil. Aen. VIII. 370 ſqq.

v. 105. *mendacis* explicatur per ſequens: *fabricata vatibus arma.*

v. 106. 8. cf. n. ad III. 319 ſqq.

v. 109. *terriſonus.* Heinſius ex coniect. mauult *ferriſonus. venientis*, irruentis. *Alani* v. III. 312.

v. 110. *vaga*, quae modo huc modo illuc incurſiones faceret. *falce*, enſe curuato. Barth. ad Stat. Achill. II. 419.

v. 111. *conto* v. VII. 137.

v. 113. *proditor*. V. 130 ſqq.

v. 117. *trepida pietate.* Gesnerus expoſuit: quum metueret Theodoſius libris ſuis, in vrbem vocauit Stilichonem, vt Arcadium et Honorium tueretur. Haec ratio vix poteſt placere. *Trepida pietate* eſt deſiderio Stilichonis motus, quem amplecti cupit, cuiusque ab-

Deterso nec dum repetebat sanguine campum.
Nec stetit, Eucherii dum carperet oscula saltem
Per galeam. Patris stimulos ignesque mariti
Vincit cura ducis. Quoties sub pellibus egit
Edonas hiemes, et tardi flabra Bootae
Sub dio Rhipaea tulit! quumque igne propinquo
Frigora vix ferrent alii, tunc triste rigentem
Danubium calcabat eques, niuibusque profundum

sentiam aegre tulit. Tenendum enim Stilichonem esse maritum Serenae et generum Theodosii, quum illa huius esset filia adoptiua.

v. 119. *sanguine* sc. hostium, quo erat respersus. VII. 36 sqq.

v. 120. *Nec stetit*, nec moratus est.

v. 121. *Per galeam*. Festinationem exprimit, qua in castra rediret, vt non modo non deposita galea Eucherium filium oscularetur, verum etiam hoc pietatis signum et paterni adfectus omnino omitteret. *stimulos*, adfectum. *ignes*, amorem.

v. 122. *Vincit cura ducis*. Ducis officia officiis mariti et patris anteposuit. *sub pellibus*, in castris. v. Lips. de Mil. Rom. V. dial. I. 5 et 16. Schel. ad Hygin. p. 1111. Pellibus enim tentoria integebantur.

v. 123. 4. *Edonas hiemes* ita apud Stat. Theb. V. 78. vbi v. Barth. pro: Thracias, ab *Edone* seu *Edono* Thraciae monte. Verum alii aliter. cf. VV. DD. ad diuersos veterum auctores, quos laudauit Ruperti ad Sil. Ital. IV. 776. in VV. LL. *flabra Rhipaea*. *Rhipaei* proprie Scythiae montes. Verum poetae quosuis montes Septentrionales Rhipaeos adpellare solent. Ruperti ad Sil. Italic. XI. 459. *tardi Bootae*, qui polum tardius ambit quam reliqua signa a polo remotiora, quae eodem tempore maiores circulos describunt, cuius motus itaque tardior videtur. H. l. pro plaga, vnde flabra veniunt. Intelligenda autem sunt Aquilonis flabra vel in montibus Rhipaeis vel ab iisdem venientia. cf. Sil. Ital. XII. 7. et XIV. 121 sqq.

v. 125. *triste*. Perpetuum fere epith. hiemis, quo omnis natura quasi mortua videtur. Stat. silv. V. 1. 65. et Nost. VIII. 402, quae Heins. laudat, vix huc pertinere videntur.

v. 126. *niuibus profundum*, niue profunda coopertum.

Scandebat criſtatus Athon, lateque coruſco
Curuatas glacie ſiluas vmbone ruebat.
Nunc prope Cimmerii tendebat litora Ponti;
Nunc dabat hibernum Rhodope nimboſa cubile.
Vos, Haemi gelidae valles, quas ſaepe cruentis
Stragibus aequauit Stilicho, vos, Thracia, teſtor,
Flumina, quae largo mutaſtis ſanguine fluctus.
Dicite Biſaltae, vel qui Pangaea iuuencis
Scinditis, offenſo quantae ſub vomere putres
Diſſiliant glebis galeae, vel qualia raſtris
Oſſa peremtorum reſonent immania Regum.

v. 127. *criſtatus*, galeatus, armatus.

v. 128. *Curuatas glacie ſiluas* i. e. ſiluas niuis gelatae pondere curuatas. Horat. od. I. 9. 2 ſq. *vmbone ruebat* pro: viam ſibi per eas vmbone patefecit. cf. Weitz. ad Valer. Flacc. III. 102. Hoc paullo audacius.

v. 129. *tendebat*, caſtra habebat. Virgil. Aen. II. 29. *Cimmerii*. XVIII. 249.

v. 131. *Haemi*. III. 340.

v. 132. *Stragibus aequavit* cf. I. 110 ſqq. Lucan. VI. 180 ſq.

v. 134 ſq. Expreſſit Noſter Virgilium Georg. I. 493 ſqq. *Biſaltae* Thraciae gens cis Strymonem in Macedoniae oris habitans Virgil. Georg. III. 461. ibi Heyne. *Pangaea*. III. 334. *quantae*. Heinſius maluit *quantis*, quod Burmannus recte reiicit, quum *quantae* h. l. ſit poſitum pro: quot.

v. 136. *glebis* pro: in terra, quae aratro proſcinditur. Barthius in ſuo codice legit: *offenſo quantae ſub vomere ruptis Diſſiliant glebis galeae*. *Putres* tamen abeſſe nequit, *ruptis* autem e margine in textum veniſſe videtur.

v. 137. *Oſſa*. Geſnerus obſeruat, aes et ferrum a ſalſis praeſertim humoribus in terra citius erodi, quam oſſa robuſtorum imprimis hominum. *immania regum*. Idem quaerit: vnde dignoſcuntur? De oſſibus immanibus loquitur; quae quum reliqua oſſa magnitudine ſuperarent, eorum fuiſſe credibile erat, qui proceritate corporis ceteros antecellerent. Apud barbaros autem reges procera plerumque erant ſtatura. Prudent. contr. Symmach. II. 716 ſqq. cf. Ovid. Heroid. I. 55. Sil. Italic. V. 112 ſq. Lucan. VII. 859.

Singula complecti cuperem, ſed denſior inſtat
Geſtorum ſeries, laudumque ſequentibus vndis
Obruimur. Genitor caeſi poſt bella tyranni
Iam tibi commiſſis conſcenderat aethera terris.
Ancipites rerum ruituro culmine lapſus
Aequali ceruice ſubis. Sic, Hercule quondam

v. 139. *laudumque ſequentibus vndis*, rerum praeclare geſtarum ſerie, quae aliae alias, vndarum ritu, ſecutae ſunt.

v. 140. *tyranni*, Eugenii.

v. 141. *Iam tibi commiſſis* cet. VII. 142 ſqq.

v. 142. 3. *Ancipites rerum* cet. Ipſius Theodoſii M. vmbram Noſter inducit loquentem XV. 292 ſqq. *quum diuus abirem, Res incompoſitas, fateor, tumidasque reliqui*. vbi v. not. Hunc verſum difficilem Gesnerus ita interpretatur: *Culmen rerum* eſt ipſum ſummum imperium (ita certe occurrit XXVI. 392.); hoc ruiturum erat per incertos ac dubios euentus: ſed ſubiit excepitque Stilicho illos lapſus ac motus *aequali ceruice* h. e. viribus tantae moli paribus. Hactenus ille. Sed nondum omnia ſunt expedita. Quaeri enim poteſt, quid ſibi velint *ancipites lapſus?* Quum imago ducta ſit ab aedificio corruente, poſſunt eſſe *ancipites lapſus*, quibus parietes in ſe inuicem concidunt cf. XX. 26. alium ſenſum equidem video nullum. Iam olim Heinſius coniecerat: *praecipites*, quod et aptius et explicatu facilius puto, ſed retinuit vulgatam, qua idem ſignificari arbitrabatur v. n. ad VIII. 239. laudat quoque v. 282. infra. vbi tamen v. n. *culmine ruituro* explico: quum iam culmen ruinam minitaretur. Imperium itaque cum aedificio poeta comparauit, ſummamque poteſtatem, qua omnia continentur, cum culmine, quo tamquam compagine omnes aedificii partes ſunt colligatae. Remota igitur imagine ſenſus eſt: Tu Stilicho res imperii nondum confirmatas, quas tamen auctoritas Theodoſii continuerat, poſt eius mortem eadem auctoritate continuiſti, ſummamque poteſtatem illius filiis ſeruaſti, qua ſublata ſumma rerum confuſio ſecuta fuiſſet, bellaque ciuilia fuiſſent orta, in quae milites orientales et occidentales, odio inter ſe exacerbati, vehementer inclinabant. *Aequali ceruice* i. e. eadem vi et auctoritate, qua Theodoſius. Barthius: nusquam inclinante. minus recte. Ceterum cf. ſupra III. 273 ſqq. et infra XV. 292 ſqq.

Suſtentante polum, melius librata pependit
Machina, nec dubiis titubauit ſignifer aſtris,
Perpetuaque ſenex ſubductus mole parumper
Obſtupuit proprii ſpectator ponderis Atlas.
Nulli barbariae motus, nil turbida rupto
Ordine tentauit nouitas, tantoque remoto
Principe mutatas orbis non ſenſit habenas.
Nil inter geminas acies, ceu libera frenis,

ſic Hercule quondam v. Apollod. II. 5. 11. Senec. Hercul. Fur. 7 ſqq. Interpretationem fabulae habes apud Diodor. Sic. IV. 27.

v. 144. *melius librata* proprie de mole dicitur, quae ita aliquo nititur, vt ab omni parte ponderibus ſuis deorſum aequaliter vrgeatur, quae igitur non nutet, ſed immota rei ſuſtentanti inhaereat. *melius librata* igitur eſt idem, quod: magis immota. cf. III. 11.

v. 145. *nec dubiis titubavit Signifer aſtris.* Gesnerus ait: Signiferi ſeu Zodiaci mentio eo aptior huic loco eſt, quod primus ad aſtrologiam gradus fuit inventa obliquitas et inclinatio illius ad aequatorem. Mihi quidem nihil aliud poeta dicere videtur, quam coelum humeris Herculis innixum adeo fuiſſe, vt nihil in ſtellarum curſibus turbatum ſit. Pro coelo autem vniuerſo poſuit *Signiferum* vt partem eius potiorem. *dubiis aſtris,* quorum motus *Signifero titubante* incertus fuiſſet. Ceterum cf. cum toto hoc loco Calpurn. Eclog. I. 84 ſqq. et Wernsdorf. in excurſu III. ad h. l. Poet. lat. m. T. II.

v. 146. *ſenex*, Atlas. *ſubductus.* Burmann. ad Ovid. Heroid. IX. 18. probare videtur *ſubducta.* Mihi prius magis placet.

v. 147. *ſpectator proprii ponderis* i. e. molis. Quum enim ipſe Olympum ferret, pondus quidem eius poterat ſentire, verum molem non adſpicere.

v. 148. *barbariae*, barbarorum.

v. 149. *nouitas*, ſtudia rerum nouandarum, quae in *nouitate* imperii, quum alius ad rerum gubernacula accedit, oriri ſolent. Burmann. ad Valer. Flacc. II. 83 ſq.

v. 151. *inter geminas acies.* vtrumque exercitum intelligit et Orientis et Occidentis, cui tum Stilicho praeerat, antequam Rufini inſtinctu Arcadius milites in Oriente conſcriptos reuocaſſet. cf. V. 161 ſqq. et not. ad XV. 294 ſqq. *libera frenis.* Heinſius mauult *freni*, v. eum ad Virgil. Aen. X. 154. Bur-

Aufa manus certe. Nec tantis diffona linguis
Turba, nec armorum cultu diuerfior vnquam
Confluxit populus. Totam pater vndique fecum
Mouerat Auroram. Mixtis hic Colchus Iberis,
Hic mitra velatus Arabs, hic crine decoro
Armenius, hic picta Saces, fucataque Medus,
Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus.
Hic Rhodani procera cohors, hic miles alumnus

mann. ad Ovid. Heroid. I. 80. Ruperti ad Sil. Italic. II. 441. in LL. VV. Burmannus obferuat, Noftrum interdum folere cafum fextum huic verbo iungere VIII. 176. et XX. 190 fq. nusquam autem cafu fecundo vti.

v. 152. *tantis*, tot. *linguis* cf. infra v. 162.

v. 154. *totam pater* cet. cf. VII. 68 feqq. *confluxit*. Burmanno verius videtur *influxit*. laudat Flor. I. 1. 9. Quintil. Declam. III. 13. *confluxit*, congregatus eft. Homer. Il. α. 723. τὰ δ' ἐπέῤ-ῥεεν ἔθνεα πεζῶν. Hoc loco et Schol. ad Ariftoph. Acharn. 26. vtitur Burmannus ad *influxit* confirmandum.

v. 155. *Iberis*, incolis Iberiae regionis inter Colchidem Pontum Caucafum et Armeniam. Eam regionem defcribit Strabo XI. p. 344. Dionyf. Perieget. 697 feqq. fcribit, illos ab Iberis Hifpaniae originem ducere. Prifcian. Perieg. 679 fqq. Avien. Defcript. O. T. 882 fqq. Mannert. Geograph. d. Griech. u. Roem. T. IV. p. 413 fqq.

v. 156. *mitra velatus*. Non mollities Arabum defignatur, fed peculiaris huius populi veftitus. *crine decoro* V. 108.

v. 157. *Saces*, Sacae, Σάκαι, ad Septentrionales Afiae populos referuntur. Scythas a Perfis omnes *Sacas* adpellatos effe narrat Herodot. VII. 64. Perizon. ad Aelian. V. H. XII. 38 exiftimat, inde forfan formatum nomen effe Scytharum. Ceterum *Sacas* fagittandi arte infignes fuiffe docet Dionyf. Perieg. 749 fqq. *picta* fc. tentoria, coloribus illita. *fucata* coloribus incoctis cf. XXXV. 96 fq.

v. 158. *gemmata*, nam gemmarum patria India eft. *niger*. I. 170.

v. 159. *Rhodani procera cohors*. Galli, qui corporum proceritate Italicos fuperabant vt Germani. Tacit. Germ. 4. Ab omnibus fere fcriptoribus tribuuntur Germanis et Gallis corpora *ingentia*, *immania*, *altiffima*. cf. Difputationem Conringii de habitus corporum Germanicorum antiqui et noui caufis; vbi loca ex antiquis fcriptoribus, proceram illorum ftaturam fpectantia, col-

Oceani. Ductor Stilicho tot gentibus vnus,
Quot vel progrediens vel conſpicit occiduus Sol.
In quo tam vario vocum generumque tumultu
Tanta quies, iurisque metus ſeruator honeſti,
Te moderante, fuit, nullis vt vinea furtis,
Vel ſeges exſecta fraudarit meſſe colonum;
Vt nihil aut ſaeuum rabies, aut turpe libido
Suaderent; placidi ſeruirent legibus enſes.
Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
Vtque ducum lituos, ſic mores, caſtra ſequuntur.
Denique victrices aquilas quocunque moueres,
Arebant tantis epoti millibus amnes.

lecta deprehendes. *Alumnus.* Heinſ. probauit *Alanus*, quod in quatuor et viginti Mſſ. inuenit. Idem ad Valer. Flacc. VIII. 219. *alumnus* praefert. Eſt ſane ſermo h. l. de populis verſus occidentem ſitis, neque video, quid *Alano* cum oceano commercii ſit. Sub *alumnus oceani* milites Galli et Hiſpanienſes, qui mare Atlanticum adcolunt, intelliguntur, non Britanni, vt Gesnerus exiſtimat. Pari ratione Caſtor et Pollux *alumni Eurotae* dicuntur VIII. 211. Omnino quo quis natus et educatus eſt, eius loci *alumnus* vocatur. Stat. Theb. VI. 15. et regio ipſa *altrix*. Horat. od. III. 4. 15. ibi v. Iani. cf. ſupra VIII. 128 ſq. et infra XXVIII. 81.

v. 161. 2. *progrediens* h. l. oriens. *vario tumultu* varietate incondita, Barth. et confuſa multitudine, Gesnerus explicant.

v. 163. 7. *honeſti*, h. l. modeſtiae militum. v. 165. *ſeges exſecta.* Heinſius laudat Noſtr. XXII. 198. *reſecta* vulgarius eſt Ovid. Amor. I. 15. 12. Gesnerus *erepta* magis probat. *fraudare* proprie eſt damno aliquem adficere, h. l. a militibus, qui reſecuerunt meſſem, ad ipſam *meſſem exſectam* translatum eſt. Sic, quod militum proprie eſſet, tribuitur *enſibus*, quibus ad omne nefas milites diſſoluti ſolent abuti.

v. 168. 9. *in vulgus manant* h. l. vim habent in vulgus, vulgus ſe accommodare ſolet regentum exemplis cf. VIII. 299 ſq. *lituos.* III. 347 ſqq. XVII. 181. h. l. imperia, quae lituis, tubis eduntur.

v. 171. *Arebant.* Ingentem militum numerum deſignat. Graecorum vanitatem imitatus eſſe videtur, qui talia de Xerxis exercitu praedicabant. v. Herodot. VII. 42.

Illyricum peteres: campi monteſque latebant;
Vexillum nauale dares: ſub puppibus ibat
Ionium. Nullis ſuccincta Ceraunia nimbis,
Nec iuga Leucatae feriens ſpumantia fluctu
Deterrebat hiems. Tu ſi glaciale iuberes

196. Diodor. XI. 2 ſqq. cf. ſupra V. 12c ſqq.

v. 172 *latebant*, tegebantur hominum multitudine.

v. 173. *Vexillum nauale dares* pro: expeditionem navalem edicerer. De vexillo, quod vel pugnae vel itineris ſignum ab imperatoribus proponi ſolebat, egit Lipſ. ad Tacit. Ann. I. 39. vbi neque de veteranorum neque de vexillariorum vexillo ſermo eſſe videtur. Eripuiſſe autem milites vexillum e Germanici domo eo conſilio videntur, ne idem faceret, quod Mennius, caſtrorum praefectus, qui, vt Tacitus capite praecedente memorat, *rapto vexillo et ad ripam verſo reduxit in hiberna turbidos et nihil auſos.* cf. Serv. ad Virgil. Aen. VIII. 1. *ſub puppibus ibat* i. e. puppibus ſeu nauibus tegebatur. cf. Virgil. Aen. IV. 582.

v. 174. *Ceraunia.* V. 221. *ſuccincta* Gesnerus proprie accipit, altitudinemque promontorii expreſſam putat, cuius media tantum pars cincta ſit nubibus, dum vertex ſemper ſereno gaudeat coelo. Videtur tamen *ſuccincta* ſimpliciter poſitum eſſe pro: *cincta.* Valer. Flacc. III. 465 ſqq. *Iuppiter vrgentem ceu ſumma Ceraunia nubem Quum pepulit, movitque iugis; fulſere repente Et nemora et ſcopuli, nitidusque reducitur aër.* Ceterum negatio non pertinet ad *ſuccincta*, ſed ad ſequens *deterrebant*, et *nullis* poſitum eſt pro: non, hoc ſenſu: quanticunque nimbi ſint, qui Ceraunia cingunt, iis non deterretur claſſis Stilichonis. Quatuor Mſſ. habent *nullum* cum adſcripta in vno gloſſa: i. e. ſociorum tuorum. Burmanno hoc placet, ſed auribus ingratum eſt, *Ionium*, *nullum.* Accedit, quod librarius facile *nullis* in nullum poterat mutare, vt accuſatiuum huic loco intruderet, cuius omiſſionem concoquere non potuit. Sed ſaepius Noſter accuſatiuum omittit.

v. 175. *Leucatae.* Promontorium quod Leucadiam finit (nunc *Cabo Ducato.*) olim peninſula et Acarnaniae cohaerens. Inſula facta eſt iſthmo perfoſſo v. Harduin. ad Plin. H. N. IV. 1. Liv. XXXIII. 17. Virgil. Aen. III. 274. ibi v. Heyne.

Vestigare fretum: securo milite ducti
Stagna reluctantes quaterent Saturnia remi;
Si deserta Noti, fontem si quaerere Nili:
Aethiopum medios penetrassent vela vapores.
Te memor Eurotas, te rustica Musa Lycaei,
Te pastorali modulantur Maenala cantu,
Partheniumque nemus, quo te pugnante resurgens
Aegra caput mediis erexit Graecia flammis.

v. 177. 8. *ducti remi.* Ovid. ex Ponto I. 5. 40. *ducit remos* pro: nauigat, de nauta dicitur. *reluctantes* sc. aquis et ventis. Remis enim praecipue vtebantur veteres, quando ventus esset nauigationi contrarius. *quaterent*, pulsarent. *Stagna Saturnia.* Dionys. Perieg. 30 sqq. *αὐτὰρ ὕπερθεν πρὸς βορέην, ἵνα παῖδες ἀρειμανέων Ἀριμασπῶν, πόντον μιν καλέουσι πεπηγότα τε Κρόνιόν τε.* Ad quae notat Eustathius, *Saturnium* illud mare glaciale vocari, quia in illis locis stella Saturni regnet, *κρόνιος καλεῖται, διὰ τὸ λέγεσθαι τῶν ἐκεῖ τόπων ἄρχειν τὸν ἀστέρα κρόνου. ὃς ψύξιν τίθεται, ψυχρὸς ἀπὸ τῶν ἀποτελεσματικῶν ἐκλαμβανομένους.* cf. Priscian. Perieg. v. 41. et 58. et Avieni Descript. orb. terr. v. 56 sqq. Poet. lat. m. T. V. P. I. et II.

v. 179. *deserta Noti*, quae sub zona torrida iacent. *fontem Nili* cf. I. 38. V. 244. VII. 207. Catarractorum forsan poeta immemor haec posuit. Herodot. II. 29. Lucan. X. 317 sqq. Forsan *Nili fontem quaerere* posuit omnino pro: aduerso Nili flumine altius in Aegyptum penetrare et in deserta sole torrida.

v. 181. *Eurotas* VIII. 211. *Lycaei. Lycaeum* nemus Arcadiae, quod Pan potissimum colere dicebatur et pastorum cantu semper resonabat. cf. Theocrit. I. 123 sq.

v. 182. *Maenala.* I. 187. VIII. 470. Virgil. Eclog. VIII. 22 sq. *Maenalus argutumque nemus pinosque loquentes Semper habet; semper pastorum ille audit amores.*

v. 183. *Partheniumque nemus. Parthenius* Arcadiae mons arboribus consitus. *quo.* Miror Gesnerum retinuisse *quod*, quum sequentia prius postulare videantur. *quo*, sc. ad montem Parthenium, seu omnino in Arcadia. Graeciam ab Alarico praesertim Peloponnesum vastatam esse, quem Rufinus immiserit, memorat Zosim. V. 6. et 7. eandem etiam a Stilichone vexatam esse addit. Ex Claudiano videtur Stilicho in Arcadia cum hostibus conflixisse eosque in fugam vertisse.

Plurima Parrhaſius tunc inter corpora Ladon
Haeſit, et Alpheus Geticis anguſtus aceruis
Tardior ad Siculos etiam num pergit amores.
Miramur rabidis hoſtem ſuccumbere bellis,
Quum ſolo terrore ruant? Num claſſica Francis
Intulimus? Iacuere tamen. Num Marte Suëvos
Contudimus, queis iura damus? Quis credere poſſit?
Ante tubam nobis audax Germania ſeruit.
Cedant, Druſe, tui, cedant, Traiane, labores.

v. 185. *Ladon* Arcadiae fluuius. *Parrhaſius*, Arcadicus, nam a monte Parrhaſio Arcadica interdum Parrhaſia vocantur.

v. 186. *Alpheus anguſtus* pro: anguſtatus, oppletus cadauerum aceruis, vt aqua fluuii haerere cogeretur. cf. IV. 9 ſq. ibi v. not. de fabula Arethuſae Siciliae fonte eiusque intercurſu cum Alpheo Elidis flumine. Quibus adde Cluver. Sicl. antiq. V. D'Orville Sicula I. p. 193. et quae praeterea laudat Heyne ad Virgil. Eclog. X. 4. Aen. III. 694 ſq. Gesnerus argutari videtur in *anguſtus* et in *tardior pergit*, quandoquidem, vt ait, arctato alveo, celerius eant fluuii.

v. 187. *ad Siculos amores*, ad Arethuſam. *Amores* ſaepe dicitur de amante et amata. Tibull. II. 7. 47.

v. 188. *rabidis bellis*, cum furore quaſi geſtis aut ſumma virium contentione.

v. 189. *ruant* i. e. cadant, ſubmittant ſe. cf. VIII. 457. Heinſius mauult *ruat*, vt ad hoſtem referatur. *Francis* VIII. 447. *claſſica* bellum.

v. 191. *iura damus* XX. 577. *contudimus*, fregimus. Horat. od. III. 6. 10. et IV. 3. 8. Virgil. Aen. I. 263 ſq.

v. 192. *Ante tubam*, priusquam claſſica canerentur et in eos impetus fieret. Omnino igitur pro: ante bellum illis illatum. Ex Virgil. Aen. XI. 424. cf. Sil. Italic. IX. 52. Iuvenal. I. 169. *audax*, bellicoſa.

v. 193. *Cedant, Druſe, tui* cet. cf. VIII. 455 ſeqq. Negat Gesnerus, poetam hic modum ingenii tenere, quanto enim pertinacius reſiſtant hoſtes, tanto luculentiorem eſſe victoriam. Hoc quidem recte dici poteſt; verum, quocum hoſtis confligit, eum ſperat ſaltem a ſe vinci poſſe; cui ſe autem, alias animoſus et fortis, ante bellum ſubmittit, eum procul dubio deſperat vinci, poſſe, huius igitur gloria longe maior debet eſſe; neceſſe etiam eſt talia ſuae virtutis documenta iam ante ediderit, vt ſpem

Veſtra manus dubio quidquid diſcrimine geſſit,
Transcurrens egit Stilicho, totidemque diebus
Edomuit Rhenum, quot vos potuiſtis in annis.
Quem ferro, alloquiis, quem vos cum milite, ſolus.
Impiger a primo deſcendens fluminis ortu
Ad biſidos tractus, et iuncta paludibus ora,
Fulmineum praeſtrinxit iter. Ducis impetus vndas

victoriae hoſtes capere nequeant. *Traiane.* De rebus geſtis eius v. Sext. Aurel. Victor. de Caeſ. XIII. et epit. XIII. ibi not. VV. DD. et Plin. Paneg.

v. 194. *dubio diſcrimine* i. e. proeliis, quorum euentus diu dubius fuit, ergo grauiſſimis.

v. 195. *Transcurrens egit Stilicho* cf. VIII. 458 ſqq. Senec. Troad. 233 ſq.

v. 197. *Quem ferro* ſc. Druſe et Traiane, domuiſtis. *alloquiis* ſc. Stilicho domuit, et ſic reliqua. Transpoſitis verſibus rotundiorem exire ſententiam exiſtimat Burmannus — *totidemque diebus, Quem ferro, alloquiis, quem vos cum milite, ſolus, Edomuit Rhenum, quot vos potuiſtis in annis.*

v. 198. *primo ortu*, a fontibus.

v. 199. *Ad biſidos tractus et iuncta paludibus ora.* Commentarii loco poteſt eſſe Tacit. Annal. II. 6. *Nam Rhenus vno alueo continuus aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes diuiditur; ſeruatque nomen et violentiam curſus, qua Germaniam praeuehitur, donec Oceano miſceatur; ad Gallicam ripam latior et placidior adfluens, verſo cognomento, Vahalem accolae dicunt; mox id quoque vocabulum mutat Moſa flumine, eiusque immenſo ore eundem in oceanum effunditur.* cf. infra XXVI. 335 ſqq. Zoſim. III. 6. Inde vocatur *bicornis* Virgil. Aen. VIII. 727. *iuncta paludibus ora.* Tacitus dicit *immenſo ore.* Pompon. Mel. III. 2. ſimiliter de dextra parte Rheni: *ripis longe et late recedentibus, iam non eſt amnis, ſed ingens lacus.*

v. 200. *Fulmineum*, rapidiſſimum. Heinſius laudat Sil. Italic. XII. 461. cf. Ruperti ad eundem I. 421. et Noſtr. infra XXVIII. 469. *praeſtrinxit iter* ſic legendum etiamſi *flumineum*, quae eſt altera lectio, reiicias. Gesnerus quidem aliter ſtatuere videtur. *Praeſtrinxit* poeta poſuit cum reſpectu ad Rheni curſum, ſecundum quem Stilicho iter ſuum peregit. Expreſſit Noſter ſententiam vulgarem: ripas flu-

Vincebat celeres, et pax a fonte profecta
Cum Rheni creſcebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, crinigero flauentes vertice Reges,
Qui nec principibus, donis precibusue vocati,
Paruerant, iuſſi properant, ſegnique verentur
Offendiſſe mora. Transuecti lintribus amnem
Occurſant vbicunque velis. Nec fama fefellit
Iuſtitiae; videre pium, videre fidelem;
Quem veniens timuit, rediens Germanus amauit.
Illi terribiles, quibus otia vendere ſemper
Mos erat, et foeda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tam ſupplice vultu
Captiuoque rogant, quam ſi poſt terga reuincti

minis celerrimo itinere praeſtrinxit. cf. LXXIII. 6.

v. 201. *et pax a fonte* (Rheni) *profecta.* A Stilichone, Rheni fontes accedente, gentes pacem petebant, omnesque, quascunque ad Rheni curſum iter dirigens accederet, illarum exemplum ſecutae ſunt, ita vt, quo magis vlterius progrederetur, eo maior fiebat gentium numerus, quae ſe ſubmiſerant imperio Romano. *Pax* itaque *crevit*, i. e. numerus gentium pacatarum ea ratione augebatur, qua flumen Rheni aliorum fluuiorum acceſſu aquarum copia augetur.

v. 202. 3. *ingentia quondam nomina* i. e. duces barbarorum bellica gloria quondam maxime inſignes. *crinigero vertice* cf. XXVI. 481. v. Lipſ. ad Tacit. Germ. 38. Crines alebant Germani, eosque in vertice nodo ſtringebant. De rutilis ſeu flauis crinibus res eſt notiſſima.

v. 204. *Principibus*, Imperatoribus ipſis.

v. 205. *iuſſi* opponitur τῷ *donis precibusque vocati.*

v. 206. *lintribus*, quia nauibus non vtebantur Germani, aut quia naues ad manum non erant, lintribus confectis, ne tempus terere viderentur naues exſpectando, fluuium tranſibant.

v. 207. *fefellit* ſc. barbaros.

v. 208. *fidelem*, ſeruantem promiſſa.

v. 210. *Illi terribiles* ſc. populi barbari. cf. Plin. paneg. XII. 2.

v. 213. *Captiuoque*, qualis eſſe ſolet captiuorum. *reuincti* pro: manibus reuinctis, quemadmodum captiui in triumphum ducebantur.

Tarpeias preſſis ſubeant ceruicibus arces.
Omne, quod Oceanum fonteſque interiacet Iſtri,
Vnius incurſu tremuit. Sine caede ſubactus
Seruitio Boreas, exarmatique Triones.
Tempore tam paruo tot proelia ſanguine nullo
Perficis, et Luna nuper naſcente profectus,
Ante redis, quam plena fuit, Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeo miteſcere cogis,

v. 214. *preſſis* pro: depreſſis, inflexis. Exprimit triſtium et lugentium habitum. *Tarpeias arces* XV. 30.

v. 215. *oceanum* Germanicum intelligit.

v. 217. *Seruitio*. Heinſius recepit *Seruit io*, quod elegans quidem, tamen a Claudiani conſuetudine abhorrens videtur et ſi verum fatendum eſt, h. l. ineptum. *Triones*. Saepius Noſter plagam coeli ponit pro populis, qui ſub ea habitant. VII. 205.

v. 218. *Proelia* h. l. ſignificat id, quod proeliis perfici ſolet, vt hoſtes ſe ſubmittant, atque imperata faciant. Senſus itaque eſt: Congreſſus tui cum barbaris, in quibus verbis tantum diſceptabatur, feliciſſimorum proeliorum euentum habuerunt, vt iura darentur barbaris tamquam deuictis. Gesnero nimium audax hoc et repugnans adeo viſum eſt.

v. 219. 20. *et luna nuper naſcente* cet. Tempore igitur XIV aut XV dierum iter, quod CXV Germanica milliaria aeſtimatione mediocri habet, percurrit, ita vt ſingulis diebus dena milliaria cedant. Quod rem magis etiam incredibilem reddere videtur, ſunt morae, quae ad congreſſiones cum barbaris neceſſariae erant, quibus bona temporis pars conſumenda erat. Probabile eſt Claudianum ad augendam rem et temporis ſpatium minuiſſe et itineris longitudinem paullulum produxiſſe, in iis autem, quae de deditione barbarorum dicat, ingenio magis et adulationi, quam rei veritati indulſiſſe. cf. VIII. 440 ſqq. Hoc iter videtur ſuſcepiſſe ad inſpiciendos imperii fines, qua Rheno conſtituebantur, et ad remouendas, quae eſſent cum nonnullis barbaris, controuerſias.

v. 221. *Cornibus infractis*. Fluminibus cornua tribui, iam ſupra vidimus l. 220. Saepius autem flumina pro gentibus ponuntur, iisque tribuuntur, quae ad gentes pertineant. Flumen victum dicitur, quando accolae gentes ſuperatae ſunt. Hoc loco illud expreſſum eſt cum reſpectu ad Rheni, qua ſinge-

Vt Salius iam rura colat, flexosque Sicambrus
In falcem curuet gladios, geminasque viator
Quum videat ripas, quae sit Romana requirat;
Vt iam trans fluuium, non indignante Caüco,
Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albin
Gallica Francorum montes armenta pererrent;

batur, figuram, et vis eius debellata per *cornua infracta* egregie ad sensum reuocatur. cf. XXIV. 24. XXVI. 603. Ovid. Trist. IV. 2. 41 sq. Forsan ex Acheloi pugna cum Hercule hanc imaginem poetae sumserunt Ovid. Met. IX. 85 sq. *mitescere*, ferociam suam deponere.

v. 222. *Salius*. *Salii* ad Francorum nationem pertinebant Ammian. Marcell. XVII. 8. *Francos eos, quos consuetudo Salios appellat, ausos olim Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere* cet. Zosim. III. 6. memorat, Salios a Saxonibus pulsos, in Bataviam, quae prius tota Romanorum erat, concessisse, ipsosque vocat Φράγκων ἀπόμοιρον. *Sicambrus*. VIII. 446.

v. 224. *quae sit Romana*, quum vtramque ripam aeque cultam incolisque habitatam aeque humanis videat.

v. 225. *Caüco* XVIII. 379. *fluuium*, Rhenum.

v. 226. 7. Ex h. l. quidam collegerunt, tunc tempestatis Albim medium fuisse inter Gallos et Francos, Gallosque armenta sua trans Rhenum, Visurgim et Albim egisse. Verum in hoc Nostro fides haberi nequit, etiamsi iuratus id dixisset. Hadrian. Vales. Rer. Franc. II. p. 94. Notitia Galliar. p. 200 legit *mediumque per alueum*, Rhenumque intellexit. Verum, quum Rheni mentio iam facta sit, coniectura nihili esse videtur. Gesnerus laudat Martini Bouquet Script. Franc. T. I. p. 771. qui legendum censet *Albam*, qui est fluuius *Albe* seu *Alve* nuncupatus Arduennensibus, in *Vrtam* influens. Et Francos, quorum montes armenta Gallica pererrarent, Cattos esse, a Romanis olim in Tungrense territorium deductos, censet Abbas Dubos in hist. Critic. Monarch. Franc. I. 17. Monendum sane est h. l. vehementer esse lubricum, ex poetis, iis praesertim, qui id agant, vt miris rerum narrationibus lectores teneant et delectent, admirationemque iis iniiciant, ea petere, quae ad locorum situm pertinent, indeque regionis alicuius, vt tunc fuerit, descriptionem conficere, nisi in animum induxe-

Vt procul Hercyniae per vaſta ſilentia ſiluae
Venari tuto liceat, lucosque vetuſta
Religione truces, et robora Numinis inſtar
Barbarici noſtrae feriant impune bipennes.
Vltro quin etiam deuota mente tuentur,
Victorique fauent. Quoties ſociare cateruas

ris, ſomnia vel plane ficta, vel ex aliorum narratiunculis mancis et fabuloſis poetae ſubnata, pro totius aetatis, qua ille vixerit, perſuaſione venditare. Haec res vix in omnibus hiſtoricis feliciter procedet, niſi in iis, qui, quae ipſi viderint, memoriae tradiderunt. Albis, Viſurgis, Amiſii ceterorumque fluuiorum et locorum nomina notiſſima adhuc erant a Germanici inde temporibus, viuebantque in ſcriptis eorum, qui illam celeberrimi et fortiſſimi ducis expeditionem memoriae prodiderant, verum ſitus locorum eorumque vera diſtantia. quae oculis tantum pictura et delineatione tradi, non oratione commode deſcribi poteſt, videtur periiſſe, veterumque poetis id accidiſſe interdum non miremur, quod ſaepius noſtris hominibus accidere ſolet, quando fabularum ſuarum, ad delectandum inuentarum, ſedes in Africae aut Arabiae aut Perſiae regionibus collocent, vt nota et ſplendida nomina retinerent, omnia autem reliqua pro ingenii modulo ad ſuum conſilium accommodate fingerent.

v. 228. *Hercyniae* VIII. 451.

v. 230. *truces*, horrendos, metuendos. Tacit. de Mor. Germ. 9. *Ceterum nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris ſpeciem aſſimulare ex magnitudine coeleſtium arbitrantur. Lucos ac nemora conſecrant, deorumque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia vident.* Huius rei cauſam locus continet Senec. epiſt. XLI. *Si tibi occurrit vetuſtis arboribus et ſolitam altitudinem egreſſis frequens locus, illa proceritas ſiluae, et ſecretum loci, et admiratio vmbrae, fidem numinis facit.* cf. Lucan. III. 399 ſqq. Tacit. Annal. XIV. 29. quos locos Burmannus iam laudauit et Schedius de diis German. c. 23. *robora numinis inſtar* i. e. robora, quae pro numine erant v. Iacob. Gothofr. ad Cod. Theodoſ. de pagan. ſacrif. T. VI. p. 312. b.

v. 232. *deuota mente tuentur*, adeo dediti victoribus, vt aequo animo religiones ſuas violatas adſpiciant.

v. 233. *fauent*, voluntate inclinata ſint in cet.

Orauit, iungique tuis Alamania ſignis!
Nec doluit contemta tamen, ſpretoque receſſit
Auxilio laudata fides. Prouincia miſſos
Expellet citius, fallax quam Francia Reges,
Quos dederis. Acie nec iam pulſare rebelles,
Sed vinclis punire licet. Sub iudice noſtro
Regia Romanus disquirit crimina carcer.
Marcomeres Sonnoque docent, quorum alter Etruſcum
Pertulit exſilium; quum ſe promitteret alter
Exſulis vltorem, iacuit mucrone ſuorum;

v. 234. *Alamania* VIII. 449.

v. 235. *contemta tamen.* *Contemnere* ſaepius eſt noſtrum *nicht achten*, quod minime confundendum eſt cum *verachten.* *Contemnimus* aliquem, quando non curamus, vtrum albus an ater ſit, vtrum amicus an inimicus. *Contemta* h. l. eſt non accepta, quia non neceſſaria exiſtimabatur. Eodem modo *ſpernere* contumeliam nullam inuoluit, vt iam a Gesnero obſeruatum eſt.

v. 236. *Auxilio*, quod offerebat *fides* Germanorum. *miſſos.* *Miſſi* tunc dicebantur rectores cum ampliſſima poteſtate ab Imperatore in prouinciam aliquam legati. Sic Burmann. qui laudat Cangii Gloſſ. in h. v.

v. 237. *Expellet citius.* Senſus: veteres prouinciae expellent citius rectores, quos Imperator miſit, quam fallaces Franci reges, quos tu illis dederis: pro *fallax* in quibusdam Mſſ. legitur *faſces*, quod cum *miſſos* coniungendum. Non male. Ceterum animaduertit Heinſius v. 238. vltimam ſyllabam in *dederis* ſaepe produci. v. eum ad Ovid. Heroid. VII. 53. A. A. I. 447.

v. 238. *acie nec iam pulſare rebelles* cf. VIII. 89 ſq. XX. 308 ſqq.

v. 240. *Regia Romanus disquirit crimina carcer.* i. e. reges, criminum rei, iam e carcere cauſam dicere coguntur.

v. 241. 3. *Marcomeres Sonnoque docent.* Quae narrat de his regulis vera putanda ſunt, talia enim comminiſcendi audaciam abiectiſſima adulatio reſpueret. Occurrunt etiam illa nomina in antiquis chronicis, quae Barthius ad h. l. laudat. *Marcomeres* ſeu *Marcomirus* pater habetur Pharamundi, quod quale ſit, disquirant hiſtorici iique, quibus in antiquorum annalium barbarie verſari volupe eſt. *Etruſcum pertulit exſilium* i. e. qui relegatus eſt in

Res auidi concire nouas, odioque furentes
Pacis, et ingenio ſcelerumque cupidine fratres.
 Poſt domitas Arctos alio prorumpit ab axe
Tempeſtas, et ne qua tuis intacta tropaeis
Pars foret, Auſtralis ſonuit tuba. Mouerat amens
Maurorum Gildo populos, quibus imminet Atlas,
Et quos interior nimio plaga ſole relegat;
Quos vagus humectat Cinyps, et proximus hortis
Heſperidum Triton, et Gir notiſſimus amnis
Aethiopum, ſimili mentitus gurgite Nilum.

Etruriam. Is autem erat Marcomeres a ſuis viuus Honorio traditus. *promitteret vltorem*, Virgil. Aen. II. 94.

v. 245. *fratres*, ſimillimi.

v. 246. *alio ab axe*, ab auſtrali plaga, Africa, in qua Gildo turbas excitauerat.

v. 248. *auſtralis tuba* cf. XV. 380.

v. 250. *interior plaga*, zona torrida. *relegat*, diſcluſos ab aliis populis tenet. *nimio ſole*, nimio ſolis ardore, qui alios a commercio illorum populorum arcet.

v. 251. *Cinyps*, Κίνυφος, et Κίνυψ in maiorem Syrtim influit. Memoires de l'Academie des Inſcript. T. XXVI. p. 78. Herodot. IV. 175. et 198. hodie *Wadi Quaham*. *vagus* propter crebros flexus. *quos*, Macas intelligit, qui ſemper Cinyphii dicuntur a Sil. Italic. III. 274 ſqq. vbi quoque gens illa deſcribitur. *Humectat* proprie ad regionem pertinet, quae rigatur, niſi velis *quos humectat* accipere pro vulgari: qui bibunt. Pindar. Olymp. V. 27 ſq. Ἵππαρις οἷσιν ἄρδει στρατόν. vbi ſecundum Heyne populus pro vrbe poſitus eſt.

v. 252. *Triton*. VIII. 36. *proximus hortis Heſperidum*. Iuncta haec quoque ſunt apud Lucan. IX. 344 ſqq. Antiquiores poetae de ſitu hortorum Heſperidum diverſa tradiderunt. In Mauritania ad radices Atlantis montis eos collocat Virgil. Aen. IV. 480 ſq. v. ibi Heyne. eundemque ad Apollodor. p. 141. Spanh. ad Callim. H. in Cer. 11. Ceterum de ſitu Tritonis docte diſputat Heeren in libro *Ideen über d. Politik, d. Verkehr u. d. Handel der vornehmſt. Völk. d. a. W.* inſcripto T. II. p. 41. ed. 1804. *Gir* Agathem. II. 10. τῶν διαῤῥεόντων τὴν ἐντὸς Αἰθιοπίαν, καὶ τὰς δὲ ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἐν ἠπείρῳ ἐχόντων, μέγιστος ἔστιν ὅ τε Γὶρ καὶ Νίγιρ. Ptolemaeo eſt Γεὶρ et Γεῖρα ciuitas ad hunc fluuium ſita.

v. 253. *ſimili mentitus gurgite Nilum*. Hoc memorat Plin. H. N. V. 8. de Nigri.

Venerat et paruis redimitus Nuba ſagittis,
Et velox Garamas; nec quamuis triſtibus Ammon
Reſponſis alacrem potuit Naſamona morari.
Stipantur Numidae campi; ſtant puluere Syrtes
Gaetulae; Poenus iaculis obtexitur aer.
Hi virga moderantur equos; his fulua leones
Velamenta dabant, ignotarumque ferarum
Exuuiae, vaſtis Meroe quas nutrit arenis.

Nigri fluuio eadem natura, quae Nilo; calamum et papyrum et easdem gignit animantes. Animaduertit Salmaſ. ad Solin. p. 299 *Gir, Nigir, Siris* varie confundi.

v. 254. *paruis redimitus Nuba ſagittis* v. ad VII. 21. Populum deſcribit Sil. Italic. III. 268 ſqq. *Nubae* apud Plin. H. N. VI. 30. et Ptolemaeum IV. 8. non longe abſunt ab Arabiae latere Nili ripa oriente et mari rubro. Forſan incolae Meroës ſunt intelligendi. v. not. ad I. 135.

v. 255. *Garamas. Garamantes* vel intra Aethiopiam et Gaetuliam vel in extrema Africae parte vltra Gaetuliam habitabant Herod. IV. 174. et 183. Cultum huius populi deſcribit Sil. Italic. I. 414 ſq.

v. 256. *Naſamona* XV. 192. cf. Sil. Italic. I. 408 ſq. III. 320 ſq. Lucan. IX. 439 ſq.

v. 257. *Numidae campi* eadem ratione dici Heinſius docet, qua *Numidae leones* Ovid. A. A. II. 183; *Poena vis* Sil. Italic. VI. 338. et *Poenus aer* verſu ſequenti. *Stant puluere Syrtes* i. e. ſyrtes obductae ſunt perpetua nube puluerulenta. Lucan. IX. 456 ſq. *pars plurima terrae Tollitur et numquam reſoluto vertice pendet.* vbi v. Schol. Stat. Theb. VII. 123. *Sed vnde Puluereo ſtant aſtra globo.* cf. Enn. fragment. ed. Heſſel. p. 145 *ſtant poluere campei.* Virgil. Aen. XII. 407. vbi Heyne comparat Homer. Il. ψ. 365 ſq. cui loco addas β. 150 ſq. alia exempla congeſſit la Cerda. Idem dicendi color occurrit infra XXVI. 326 ſq.

v. 259. 60. *Hi virga moderantur equos.* v. not. ad XV. 439 ſq. *his fulua leones Velamenta dabant.* In vno Mſ. legitur *ſcuta leonum,* in alio v. 260 deeſt. Senſusque integer exit, ſi legas: *his ſcuta leonum Exuuiae, vaſtis Meroë quos nutrit arenis.* Eum, qui addiderit verſum, Burmannus exiſtimat in animo habuiſſe Virgil. Aen. VIII. 552 ſq. Mihi quidem verſus intruſus non videtur, neque, quod in vno Mſc. deſit, hoc ſatis cauſae exiſtimo, vt eiiciatur. Ex toto loco adparet, Africanos

Serpentum patulos geſtant pro caſſide rictus;
Splendent vipereae ſquamoſa pelle pharetrae.
Non ſic intremuit Simois, quum montibus Idae
Nigra coloratus produceret agmina Memnon;
Non Ganges, quum, tela procul vibrantibus Indis,
Immanis medium vectaret bellua Porum.
Porus Alexandro, Memnon proſtratus Achilli;

non ex rei veritate deſcribi, ſed poetam in cultu eorum fingendo luxuriari. *Scutorum* autem mentio vix locum habere poteſt cf. XV. 435. *Exuuiae*, repetendum eſt: velamenta dabant. Ceterum *Meroë* pro Africa interiore poſita. VII. 21.

v. 262. 3. Etiam hoc loco Noſtri ingenium luxuriatur, Afrosque ex Gothorum aliorumque populorum ſeptentrionalium moribus et cultu exornat, ita tamen, vt exuvias a beſtiis eiusdem regionis petat.

v. 264. *intremuit Simois.* Gesnerus quaerit: an ſatis commode *intremuiſſe* dicatur Simoïs ad Memnonis agmina, quum auxilio Troianis venerint? Sed quidni commode dixerit, quum et cultus armorum eius, quem amicum ſcimus eſſe, terrorem incutere nobis adſpectu ſolo poſſit. De Memnone v. not. ad XX. 530. *montibus Idae.* Super eum montem, ad cuius radices Ilium ſitum erat, Troianis et auxilia et commeatus veniebant, quoniam ea pars a Graecorum praeſidiis non erat occupata. *coloratus*, niger.

v. 267. *Immanis bellua*, elephas. *medium*, ſuorum ſeu Indorum. Sic regius interpres, qui, quamquam cruda plerumque propinare ſolet, h. l. immerito abſurditatis a Burmanno accuſatur, qui ex Curtii teſtimonio (VIII. 13 ſqq.) ait, regem animoſum duxiſſe ſuos, et in prima acie magnum regem magno elephanto conſpicuum fuiſſe. Neſcio ſane, quid Burmannus ſibi velit. Qui in media acie ante prima ſigna verſatur, nonne is *medius* vocari poteſt? Sed Curtii auctoritas h. l. nulla eſt; Noſtrum vel alias de hoc proelio narrationes ſecutum eſſe, vel ſuo ingenio indulſiſſe etiam ex hoc patere videtur, quod *Gangis* mentio fit, quum illa pugna ad Hydaſpis vlteriorem ripam commiſſa ſit. cf. Arrian. de Expedit. Alexandri V. p. 330 ſq. ed. Blancard. Plutarch. Alexand. M. cap. 60. T. IV. ed. Hutt.

v. 268. *proſtratus Achilli.* Quint. Calab. II. 541 ſeqq. Ceterum *proſtratus* ad Po-

Gildo nempe tibi. Nec ſolum feruidus Auſtrum,
Sed partes etiam Mavors agitabat Eoas,
Quamuis obſtreperet pietas. His ille regendae
Transtulerat nomen Libyae, ſcelerique profano
Fallax legitimam regni praetenderat vmbram.
Surgebat varia geminum formidine bellum.
Hoc armis, hoc triſte dolis; hoc Africa ſaeuis
Cinxerat auxiliis, hoc coniuratus alebat
Inſidiis Oriens. Illinc edicta meabant
Corruptura duces: hinc frugibus atra negatis
Vrgebat, trepidamque fames obſederat vrbem.
Exitiale palam Libycum: ciuile pudoris
Obtentu tacitum. Tales vtrinque procellae

rum ductum nihil aliud poteſt ſignificare, quam: victus. Ille enim non ſolum ſeruatus ab Alexandro, ſed etiam ampliore regno, quam tenuit, donatus eſt. Curt. VIII. 14. Arrian. de Exped. A. V. p. 349. Plutarch. l. c. cf. infra XXXIX. 19.

v. 269. *feruidus.* Heinſius coni. *perfidus.* Prius tamen non eſt mutandum.

v. 270. *partes eoas*, imperium orientale ſic dictum eſt cum reſpectu ad occidentale. *agitabat*, ſollicitabat ad bellum ſuſcipiendum.

v. 271. *Quamuis obſtreperet pietas*, quamuis intercederet pietas, ne fratres bello committerentur. *his*, partibus eois.

v. 272. *nomen regendae Libyae.* i. e. transferebat in ſpeciem tantum Africae imperium Arcadio, re autem vera illud retinebat.

v. 273. *vmbram legitimam regni* pro: vmbram ſeu ſpeciem legitimi regni, quaſi illud Arcadii nomine retineret Honorio ereptum, ad quem non pertineret.

v. 274. *varia formidine.* Nam a Gildone arma, ab orientalibus doli erant timendi, qui ex parte explicantur per *edicta corruptura duces.*

v. 275. 8. *ſaeuis Auxiliis* ſupra 248 ſqq. *cinxerat*, tutata erat. *coniuratus*, conſpirauerat enim cum Gildone. cf. XV. 277 ſq. *illinc* reſpicit propius, Orientem, aulam Conſtantinopolitanam. *corruptura duces*, quae fidem ducum ab Honorio abalienarent. *atra*, vt XXVIII. 245. αἴθοπα λιμὸν Heſiod. Op. ed. D. 363.

v. 279. *trepidamque fames* cet. XV. 62 ſqq.

v. 280. 1. *Exitiale* ſc. bellum. Fame enim oppugnabatur Italia. *ciuile Libyco*

Quum fremerent, lacerumque alternis ictibus anceps
Imperium pulsaret hiems, nil fessa remisit
Officii virtus, contraque minantia fata
Peruigil, euentusque sibi latura secundos,
Maior in aduersis micuit. Velut arbiter alni,
Nubilus Aegaeo quam turbine vexat Orion,
Exiguo claui flexu declinat aquarum

opponitur. *pudoris obtentu* h. l. pro: pudore intercedente. Impediebat nempe pudor Arcadium cum Eutropio instigatore, ne palam arma caperet contra Honorium fratrem. Indeque *tacitum* erat bellum *ciuile*, inter fratres, et per edicta clam ad duces missa agebatur, vt Gildoni fauerent, opibusque sustentarent. *vtrimque*, ab Oriente et ab Austro.

v. 282. *fremerent*, vt XXIX. 208 sq. *lacerumque*. Hanc lectionem Heinsius optimam iudicat v. infra XXII. 201 sq. Quidam *laterumque*, quod haud scio an non deterius sit, quam *Latiumque* a Barthio defensum. *anceps* pertinet ad *hiems*. Color orationis ductus est a nauigio, quod a ventis agitatur inter se contrariis cf. III. 275 sqq.

v. 283. *anceps hiems* i. q. supra *vtrimque procellae*, tempestas ab vtraque parte irruens in imperium. *nil remisit officii* i. e. non fatigatus est Stilicho, nec remisit quidquam earum rerum, quae ad regentis officia pertinerent. *virtus* h. l. fortitudo est, quae nullis periculis terretur, nec de salute desperat in summo rerum discrimine, memor Virgilii (Aen. VI. 95.) *Tune cede malis sed contra ardentior ito.* Eundem describit Stilichonem infra XXVI. 267 sqq.

v. 285. *euentusque sibi latura secundos*, quum fatis virtute et constantia superatis ingentem sibi gloriam esset paraturus.

v. 286. *micuit*, ornate pro: fuit. *arbiter alni*, gubernator. V. 503. VIII. 625.

v. 287. *Nubilus Orion* pro tempestatibus ponitur, quae ortu et occasu eius oriri solent, hinc *nimbosus* vocatur Virgil. Aen. I. 535. *aquosus* ab eodem IV. 35, et *saeuus* VII. 719. cf. Horat. epod. XV. 7. turbine *Aegaeo*, tempestate in mari Aegaeo, quod periculosissimum erat, concitata. Horat. od. II. 16. 2. *vexat* Heins. laudat Prudent. Cathem. IX. 38. Addi potest Lucan. V. 575.

v. 288. *claui*, gubernaculi. cf. Apollon. Rhod. II. 584 seq.

Verbera, nunc recta, nunc obliquante carina
Callidus, et pelagi coelique obnititur irae.
Quid primum mirer, Stilicho? Quod cautus ad omnes
Reſtiteris fraudes, vt te nec noxia furto
Litera, nec pretio manus inflammata laterent?
Quod nihil in tanto rerum terrore locutus
Indignum Latio? Reſponſa quod ardua ſemper
Eois dederis, quae mox effecta probaſti?
Securus, quamuis et opes, et rura tenerent,
Inſignesque domos. Leuis haec iactura, nec vnquam
Publica priuatae ceſſerunt commoda cauſae.
Diuidis ingentes curas, teque omnibus vnum
Obiicis, inueniens animo, quae mente gerenda,
Efficiens patranda manu. Dictare paratus,

v. 290. *pelagi coelique irae* i. e. fluctibus et vento.

v. 292. 3. *noxia furto Litera*, quae in occulto nocebat, inſidioſe et clam ad duces miſſa v. ſupra 277 ſq. cf. Burmann. ad Ovid. Heroid VI. 43. *manus inflammata pretio* i. e. accenſa pretio, donis et muneribus corrupta. Sil. Italic. XVI. 302.

v. 295. *Indignum Latio*, quod imperii Occidentis dignitati obfuiſſet. *reſponſa ardua.* Bene Gesnerus: quae altum animum et nihil a metu depreſſum vel ab auaritia ob damna rei familiaris humilem indicarent. cf. XXIV. 104.

v. 296. *effecta probaſti* pro: in effectum adduxiſti.

v. 297. 8. *quamuis et opes et rura tenerent.* Ex his non ſeqnitur, aulam Conſtantinopolitanam in fortunas et praedia, quae ibi habebat Stilicho, graſſatam eſſe, ſed *ſecurus* indicat, hoc non curaſſe illum, quamquam timendum ei erat, ne facerent. Atque *tenere* non tam poſſeſſionem indicare videtur, quam occupandi facultatem. Erant illae Stilichonis fortunae in manu Arcadii, vt, quandocunque vellet, illas poſſet in fiſcum redigere. *leuis haec iactura* ſc. Stilichoni videbatur, ſi id accideret.

v. 300. *Diuidis ingentes curas.* Commentarii loco poſſunt eſſe verſus Virgil. Aen. IV. 285 ſq. ibi quidem, vt videtur, male intruſi. cf. eundem V. 701 ſq. et 720. Burmannus ſuſpicatur legendum eſſe *in gentes*; quod h. l. alienum videtur.

v. 301. 2. *inueniens animo, quae mente gerenda.* Burmannus exiſtimat, illud *animo* hic *menti* haud eleganter

Quae scriptis peragenda forent. Quae brachia centum,
Quis Briareus aliis numero crescente lacertis
Tot simul obiectis possent confligere rebus?
Euitare dolos, veteres firmare cohortes,

iungi, proponit itaque: *inveniens*, *animi quae mente gerenda*, quod centies apud Lucretium occurrere dicit, sed, ni fallor, quater tantum occurrit, III. 616. IV. 759. V. 150. et VI. 1181. et ter seu quater *animi ratio*, dubitoque, an satis poeticum sit, quod Lucretii et Plauti (Cistell. II. 1. 5 sq. Epid. IV. 1. 1. Trin. II. 4. 53.) exemplo probari forsan non potest. Sed legitur etiam apud Catull. LXV. 4. Omissis subtilitatibus, quas Barthius profert, quum discrimen inter *animum* et *mentem* ne a Cicerone quidem, quando philosophi partes agit, et accurate loqui debeat, obseruetur, quid h. l. statuendum sit, cuique facile potest occurrere. *Inueniens animo* i. e. excogitans, *quae mente*, consilio, *gerenda*. Opponitur enim *mente gerenda* τῷ *patranda manu*, et *inueniens animo* τῷ *efficiens*. Miror sane, Burmannum proposuisse: *quae Marte gerenda*, quum hoc iam, nihilque aliud, exprimatur per *patranda manu*, pro quo tamen legi vult *peraranda*. Verum haec coniectura a priori vel inuito videtur esse extorta. *dictare paratus*, amanuensibus. *paratus*, promtus, expeditus.

v. 303. *scriptis*, per literas.

v. 304. 5. *quae brachia centum Quis Briareus* cet. pro: quae brachia centum Briarei, vnius e Centimanis v. Heyne ad Apollod. p. 7. *numero crescente*, simpliciter pro: pluribus; quod non sollicitandum est, quum necessarium sit ad determinandum *aliis lacertis*, ne id intelligas: aliis, non prioribus, quos habuit Briareus. Heinsius mauult tamen *humero crescente*, laudans Ovid. Amor. I. 7. 23. qui locus tamen coniecturae parum patrocinatur. Burmannus malle videtur *Quis Briareus alius*. XXII. 390. Virgil. Eclog. II. v. vlt. Verum et *aliis* non videtur mutandum, *aliis numero crescente* est: aliis totidem prioribus additis, vt pulchre vidit Gesnerus. *confligere* cum delectu est positum pro: satisfacere, quum negotiorum molem et difficultatem simul inuoluat.

v. 306. *firmare cohortes*, quarum fidem forsan Eutropius studebat sollicitare, aut est: confirmare animum.

Explorare nouas, duplices diſponere claſſes,
Quae fruges vel bella ferant, aulaeque tumultum,
Et Romae lenire famem? Quot nube ſoporis
Immunes oculi per tot diſcurrere partes,
Tot loca, ſufficerent, et tam longinqua tueri?
Argum fama canit centeno lumine, centum
Corporis excubiis, vnam ſeruaſſe iuuencam.
　Vnde tot allatae ſegetes? Quae ſilua carinas
Texuit? Vnde rudis tanto tirone iuuentus
Emicuit, ſenioque iterum vernante reſumſit
Gallia bis fractas Alpino vulnere vires?
Non ego delectu, Tyrii ſed vomere Cadmi
Tam ſubitas acies, concepto dente draconis,

v. 308. *bella ferant.* Notum Φέρειν πόλεμον, Φόνον. v. Drakenbr. ad Sil. Italic. III. 365. et Ruperti in VV. LL. *aulae tumultum*, diſſidium inter Arcadium et Honorium intelligit et partes inde inter aulicos natas.

v. 309. *nube ſoporis*, ſomno. v. Burmann. ad Valer. Flacc. VIII. 81. qui laudat Stat. Theb. X. 285 ſq. Achill. I. 250 ſq. *immunis* ſaepe cum ſexto caſu conſtrui docet idem ad Lucan. VIII. 704. cf. XXII. 201.

v. 312. *Argum.* Ovid. Met. I. 624 ſq. *centeno* v. n. ad Perſ. V. 6. *excubiis* pro: cuſtodibus; omnes enim oculi in Ino erant intenti.

v. 315. *Texuit* v. Burmann. ad Ovid. Met. XIV. 531. et Triſt. I. 5. 9.

v. 316. *Emicuit*, de celeritate ſumendum eſt, qua exercitus comparati ſunt. Bene Gesnerus laudat Virgil. Aen. VI. 5 ſq. *tanto tirone rudis exercitus* i. e. exercitus rudis ex tot tironibus conſcriptus. *ſenio vernante* i. e. ſenibus iuuenili aetate rurſum indutis, ſenectute quaſi abſterſa.

v. 317. *bis fractas Alpino vulnere vires.* Primum bello contra Maximum, deinde contra Eugenium.

v. 318. *delectu*, conſcriptione. Burmann. ad Ovid. Met. X. 314. docet idem eſſe, ſiue *delectus* ſiue legas *dilectus*. *Tyrii ſeu vomere Cadmi.* Fabulam narrat Ovid. Met. III. 101 ſqq. cf. Euripid. Phoeniſſ. 661 ſeqq. ibi v. Schol. Apollon. Rhod. III. 1176 ſqq. Heyne ad Apollod. p. 554. *vomere*, e ſulcis vomere ductis.

v. 319. *concepto dente.* Dentes quaſi ſemen erant, quod proprie dicitur concipi. Burmannus praetulit *conceptas*, quod ſaltem

Exſiluiſſe reor. Dircaeis qualis in aruis
Meſſis, cum proprio mox bellatura colono,
Cognatos ſtrinxit gladios, quum ſemine iacto
Terrigenae galea matrem naſcente ferirent,
Armiger et viridi floreret milite ſulcus.
Hocquoque non parua fas eſt cum laude relinqui,
Quod non ante fretis exercitus adſtitit vltor,

XXXVI. 59. confirmari nequit.

v. 320. *Dircaeis*, Thebanis, a fonte *Dirce*. Hoc per prolepſin dictum eſſe, quia Dirce poſt Cadmum diu vixerit, Burmannus obſeruat. De illa poetarum licentia vide eundem ad Ovid. Met. III. 169. et XI. 124. et ad Lucan. IV. 322.

v. 321-4. *colono*. Nemo poteſt eſſe alius, quam Cadmus. Verum in hoc Noſter vel mutauit fabulam, vel aliam, quam vulgarem, narrationem ſecutus eſt, quod dicit illos, e dentibus ſparſis ortos, gladios ſtrinxiſſe cum Cadmo bellaturos. *cognatos* vocat, quia cum gladiis, armati, e terra prodibant. Iuvenal. XIV. 241 ſqq. *Terrigenae galea* cet. Ovid. Met. III. 107. *Primaque de ſulcis acies adparuit haſtae, Tegmina mox capitum picto nutantia cono.* *matrem*, terram. *galea naſcente ferirent* quum naſcens i. e. prorumpens galea terram removeret, aut penetraret. v. 324. *Armiger*, quia milites armatos produceret. *viridi milite floreret*. Dictio ſumta a ſegete efflorefcente. *viridis miles* eſt miles recens natus e terra ſegetis inſtar. Ceterum locus mihi interpolatus videtur. Profecto omiſſis verſſ. 321. et 322. omnia ſaniorem ſpeciem induunt. *Non ego delectu, Tyrii ſed vomere Cadmi, Tam ſubitas acies, concepto dente draconis, Exſiluiſſe reor, quondam quum ſemine iacto Terrigenae galea matrem naſcente ferirent, Armiger et viridi floreret milite ſulcus.* Itaque ſic ſtatuo, rem, quam Noſter paucis tantum verbis et obſcurius ſignificauit, aliis verſibus, neſcio, vnde, ſumtis et fortaſſe ad fabulam Iaſonis (Apollon. Rhod. III. 1340 ſeqq. Ovid. Met. VII. 121 ſqq. Valer. Flacc. VII. 610 ſqq.) pertinentibus, a docto quodam codicis poſſeſſore eſſe illuſtratam, quos deinde minus doctus deſcriptor, comparationis forma illis induta, in textum recepit.

v. 325. *non* iunge cum *fas eſt*.

v. 326. *fretis exercitus adſtitit*, ſc. in naues imponendus. *vltor*, ad poenas a Gildone ſumendas.

Ordine quam priſco cenſeret bella Senatus.
Neglectum Stilicho per tot iam ſecula morem
Rettulit, vt ducibus mandarent proelia Patres,
Decretoque togae felix legionibus iret
Teſſera. Romuleas leges rediiſſe fatemur,
Quum procerum iuſſis famulantia cernimus arma.
Tyrrhenum poteras iunctis transcurrere ſignis,

v. 327. *Ordine*, more, rite. *cenſeret*, decreuiſſet.

v. 329. *Rettulit*. Gesnerus laudat Virgil. Aen. V. 596 ſq. vt *ducibus mandarent* cet. Ius belli et pacis reipublicae temporibus penes ſenatum fuiſſe conſtat, ducesque ſemper ex ſenatus decreto bella gerebant. Sub Imperatoribus ſenatui decernendum erat, non quod ſibi, ſed quod illis placeret, et mox omnino omiſſum eſt referri ad ſenatum de bello et pace.

v. 330. *Decretoque togae* i. e. ſenatus decreto. *felix legionibus iret Teſſera.* Drakenbr. ad Sil. Italic. VII. 347. monet, teſſeras, *συνθήματα* duplicis generis fuiſſe, vnum, quo milites ſe internoſcerent, ne hoſtis vigiles et ſtationes circumueniret, hoc genus paucis verbis, ſaepe vno, conſtabat; alterum *τὰ παραγγέλματα καὶ διατάγματα*, quibus dux militibus ſeu ordinum ductoribus ſignificaret, quid faciendum eſſet. cf. Lipſ. de Milit. Rom. V. dial. 9. et quae Ruperti laudat ad Sil. Ital. l. c. Huius generis *teſſerae* mandata erant, quae ad milites eorumque duces etiam longinquos perferebantur, apud Noſtrates *Orders*. cf. Virgil. Aen. VII. 637. Sil. Italic. XV. 475. Stat. Theb. X. 17 ſq. Sidon. Apoll. carm. II. 449 ſq. Locum ita interpretor: vt ſenatus decreto quaſi omine fauſto legiones arma capere iuberentur, aut omnino bellum ſuſciperetur. Burmannus mauult *velox teſſera*, vt apud Stat. Theb. VII. 236. ibi tamen aliter ſe res habet. *felix* cauſam continet, cur Stilicho morem antiquum retulerit, ſi *velox* legas, totus verſus mera eſt et frigida repetitio prioris.

v. 331. *rediiſſe*. Heinſius *remeaſſe* recepit. Sed quum et *rediiſſe* rectum ſit, vt probat Burmann. laud. Horat. Od. I. 2. 5. et IV. 2. 39. plurimorum Mſſ. conſenſum ſecutus ſum. *Romuleas*, antiquas.

v. 332. *procerum*, ſenatorum. *famulantia*, obtemperantia cf. VIII. 504 ſqq.

v. 333. *iunctis ſignis*. Gesnerus explicat: collectis omnibus maniplis, quae pro-

Et ratibus Syrtes, Libyam complere maniplis.
Consilio stetit ira minor, ne territus ille
Te duce, suspecto Martis grauiore paratu,
Aut in arenosos aestus zonamque rubentem
Tenderet, aut Solis fugiens transiret in ortus,
Missurusue sibi certae solatia mortis,
Oppida dirueret flammis. Res mira relatu:
Ne timeare, times; et, quem vindicta manebat,
Desperare vetas. Quantum fiducia nobis
Profuit hostilis! Saluae Carthaginis arces,
Illaesis Tyrii gaudent cultoribus agri,
Quos potuit vastare fuga; spe captus inani
Nec se surripuit poenae, nostrisque pepercit
Demens; qui numero tantum, non robore, mensus
Romanos, rapidis ibat ceu protinus omnes
Calcaturus equis; et, quod iactare solebat,
Solibus effetos mersurus puluere Gallos.

prie signa sunt, et legionibus adeo. Equidem interpretor: vna cum signis, vt sit sensus, tu poteras ipse cum exercitu transmittere. *transcurrere*, quod defendit Burmann. Lucan. III. 537 sq. et Horat. epod. XI. 1. recepi pro vulgariori *transmittere*, quamquam vnius Msc. auctoritate nitatur. Vtitur tamen *transmittere* supra XV. 370.

v. 335. *Consilio stetit ira minor*. *Stetit*, fuit. Sil. Italic. IX. 263. et Heyne ad Virgil. Aen. I. 646. VII. 535. Sensus: ira victa est consilio. Burmann. laudat Horat. Od. III. 6. 5. Lucan. VII. 686. et 718.

v. 336. *Te duce, suspecto* cet. si grauius aut acrius bellum sibi instare aut parari suspicaretur ex eo, quod tu exercitum duceres.

v. 337. *zonamque rubentem*, zonae rubentis seu ardentis.

v. 339. *Missurusue sibi certae solatia mortis*, tamquam inferias suis manibus, quum se iam in media morte versari cogitaret.

v. 341. *times*, curas, caves. Eadem figura vtitur Pacat. Paneg. Vet. XII. 35. 1. *Quo quidem maxime tuus gaudebat exercitus, quum se vltro videret lacessi, qui nihil magis timuerat, quam timeri.*

v. 343. *Profuit*. Parum abfuit, quin reciperem *contulit*.

v. 350. *Solibus effoetos Gallos*. Heinsius mauult *ef-*

Sed didicit non Aethiopum geminata venenis
Vulnera, non fuſum crebris haſtilibus imbrem,
Non equitum Latiis nimbos obſiſtere pilis.
Sternitur ignauus Naſamon, nec ſpicula ſupplex
Iam torquet Garamas; repetunt deſerta fugaces
Autololes; pauidus proiectat miſſile Mazax;

feto, probatque multis exemplis, terram arenoſam et ſterilem *effetam* vocari. Geſnerus coniecturam recepit. Burmannus recte vulgatam defendit, explicatque: languidos calore, ſic vinitorem viribus exhauſtum *effetum* vocat Virgil. Georg. II. 417.

v. 351. 2. *geminata venenis vulnera.* Barbaros ſolitos eſſe tela et gladios veneno inficere, notum eſt. cf. Heyne ad Virgil. Aen. IX. 737. et X. 140. Lucan. VIII. 303 ſqq. Sil. Italic. I. 322 ſqq. XV. 681 ſqq. Ovid. ex Ponto I. 2. 17. *fuſum imbrem.* Ennii fragm. ed. Heſſel. p. 81. *Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber*, quo crebri ingruentium telorum ictus bene deſcribuntur. Inde forſan pendet Virgil. Aen. XII. 284. Multa alia exempla v. ad Enn. l. c. Pindar. Iſth. V. 60 ſqq. καὶ νῦν ἐν Ἄρει Μαρτυρήσαι κεν πόλις Αἴαντος, ὀρθωθεῖσα ναύταις Ἐν πολυφθόρῳ, Σαλαμίς, Διὸς ὄμβρῳ, Ἀναρίθμων ἀνδρῶν χαλαζάεντι φόνῳ.

v. 353. *equitum nimbos.* Ab auium multitudine petitam metaphoram putant, quae, dum volant, tenebris quaſi diem inuoluunt. Transfertur ad quamcunque multitudinem, vt νέφος πεζῶν Hom. Il. δ. 274. Τρώων. π. 66. *nubes Laconum* Sil. Italic. VI. 336. *Latiis pilis*, Romanorum telis. *Pila* quidem propria erant olim legionariorum, verum non militum huius temporis. Sed ſequitur in hoc, vt in multis aliis, Noſter antiquitatem.

v. 354. *Naſamon.* XV. 192.

v. 355. *Garamas.* v. ſupra 255.

v. 356. *Autololes*, populus Mauritaniae Tingitanae et Gaetuliae ad montem Atlantem oramque maris Atlantici. Sil. Italic. III. 306 ſqq. *Nec non Autololes, leuibus gens ignea plantis, Cui ſonipes curſu, cui ceſſerit incitus amnis; Tanta fuga eſt: certant pennae, campumque volatu Quum rapuere, pedum fruſtra veſtigia quaeras.* cf. interpp. ad Lucan. IV. 677. ed. Oudendorp. *Mazax.* Magna huius nominis eſt varietas in ſcriptis editisque. Occurrit quoque apud Lucan. l. c. 681. Nemeſ. Cyneg. 261.

Cornipedem Maurus nequidquam hortatur anhelum.
Praedonem lembo profugum, ventisque repulſum,
Suſcepit merito fatalis Tabraca portu,
Expertum, quod nulla tuis elementa paterent
Hoſtibus, et laetae paſſurum iurgia plebis,
Fracturumque reos humili ſub iudice vultus.
Nil tribuat fortuna ſibi, ſic proſpera ſemper
Illa quidem. Sed non vni certamina pugnae

v. 357. *Maurus* v. Ruperti ad Sil. Italic. I. 215.

v. 358. *Praedonem*, Gildonem. *lembo*, paruo navigio.

v. 359. *fatalis Tabraca*, Gildoni ad interitum cf. XVIII. 410. et XIX. 71. *merito portu*, illic enim poenas dedit. Oroſ. VII. 36. *Gildo et ipſe fugam molitus, arrepta naui, vt in altum prouectus, ac deinde reuocatus in Africam, poſt aliquot dies ſtrangulatus interiit.* Zoſim. V. 11. 7. memoriae prodidit, eum laqueo vitam finiiſſe, ne in hoſtium manus incideret. Symmachus (epiſt. IV. 4.) Stilichonem certiorem facit, Gildonem omnibus ſententiis in ſenatu Romae damnatum eſſe. Gesnerus exiſtimat, Noſtrum indicare, quid futurum fuiſſet, niſi morte Gildo damnationem occupaſſet. Forſan ſupplicium tantum, non damnationem, morte occupauit.

v. 361. *iurgia*, ludibria.

v. 362. *Fracturumque reos humili ſub iudice vultus*. i. e. et reum ſubiturum eſſe ſententiam humilis iudicis i. e. plebis, vt Gesnerus putat, quod tamen vix poteſt placere, quandoquidem iudicio populi nullus poteſt locus eſſe. Forſan iudex intelligitur Gildonis dignitate longe inferior. Nihilominus tamen de populi iudicio ſermo eſt infra XXIV. 99 ſqq. Sed in re tam incerta quis pro certo aliquid adfirmauerit! cf. Gothofred. ad Cod. Theodoſ. VII. de Metatis. Ceterum ſententia expreſſa eſt ex reorum habitu, qui deiecto prae pudore vultu (*fracto*) in iudicio ſtant, aut iudicum ſententiam conuicti exſpectant.

v. 363. 4. *ſibi*. In Burmanniana ed. *tibi* vitio operarum forſan. *ſic proſpera ſemper Illa quidem*. Vel ſubintelligendum: tibi ſemper ſit, vt adhuc fuit, vel ſenſus ita conſtituendus: fortuna quidem ſic proſpera tibi ſemper fuit, vt videatur omnia ſibi tribuere poſſe. Pertinet hoc ad bellum contra Gildonem, cuius euentum felicem totum conſilio Stilichonis poeta tribuit. Di-

Credidimus, totis nec conſtitit alea caſtris
Nutatura ſemel. Si quid licuiſſet iniquis
Caſibus: inſtabant aliae poſt terga biremes;
Venturus dux maior erat. Victoria nulla
Clarior, aut hominum votis optatior vnquam
Contigit. An quisquam Tigranen, armaque Ponti,
Vel Pyrrhum Antiochique fugam, vel vincla Iugurthae
Conferat, aut Perſen debellatumque Philippum?
Hi propagandi ruerant pro limite regni:
Hic ſtabat Romana ſalus; ibi tempora tutas
Traxerunt dilata moras: hic vincere tarde

cit enim, etiamſi, fortuna non adiuuante, primus impetus parum proſpere ceſſiſſet, omnia iam parata fuiſſe, ad aduerſa reparanda. *non vni certamina pugnae Credidimus* i. e. non in euentu vnius pugnae totam belli ſpem poſuimus, aut omnes vires vni pugnae commiſimus.

v. 365. 6. *alea — Nutatura ſemel.* h. e. diſcrimen, quod ſemel tantum aditur, quo in perpetuum de re aliqua decernitur. Non omnem exercitum fortunae vnius proelii commiſimus. Lucan. VI. 6 ſqq. *iniquis caſibus*, fortunae aduerſae.

v. 367. *poſt terga*, velut in ſubſidiis.

v. 368. *dux maior*, Stilicho ipſe, aut alius priori clarior.

v. 370. *Trigranen*, regem Armeniae, debellatum a Pompeio. Appian. de bello Mithrid. c. 104 ſqq. Flor. III. 5. 27. Vellei. II. 37. *armaque Ponti*, bellum contra Mithridatem, de quo v. auctores a Freinsh. ad Flor. III. 5. laudatos.

v. 371. *Pyrrhum*, Epiri regem. Flor. I. 18. *Antiochique fugam* Flor. II. 8. et in vtroque loco Freinsh.

v. 372. *Perſen*, Macedoniae regem. Flor. II. 12. *debellatumque* pertinet quoque ad Perſen. v. Bentlei. ad Horat. od. II. 19. 24. Broukh. ad Tibull. III. 6. 48. infra Noſt. XXII. 435. *Philippum.* Bellum innuitur Macedonicum primum, vt ſub *Perſen*, bellum ſecundum.

v. 373. *ruerant*, ceciderant, ſuperati erant. *pro limite*, vt fines imperii Romani propagarentur.

v. 374. 5. *Hic ſtabat.* Gesnerus: vt nauis in malacia deprehenſa, vel haerens in ſyrtibus, vel in incili haerens currus. Minus bene. *Stabat* h. l. eſt: in acie verſabatur, pugnabat. Senſus: hic agebatur ſalus Romana.

Vinci paene fuit. Discrimine Roma supremo
Inter supplicium populi deforme pependit;
Et tanto Libyam fructu maiore recepit,
Quam peperit, quanto grauiorem amissa dolorem,
Quam necdum quaesita, mouent. Quis Punica gesta,
Quis vos, Scipiadae, quis te iam, Regule, nosset;
Quis lentum caneret Fabium, si iure peremto
Insultaret atrox famula Carthagine Maurus?

tempora tutas Traxerunt dilata moras. Sensus: ibi bellum tuto trahi poterat, quum tempore dilato et vires Romanae augerentur et hostium minuerentur. Virgil. Aen. X. 888. Ovid. Met. IX. 765 sqq.

v. 376. 7. *vincere tarde Vinci paene fuit.* Pendente enim bello Italia fame vexabatur. *discrimine Roma supremo Inter supplicium populi deforme pependit.* Gesnerus existimat, desiderari alterum extremum, inter quod pependisse et fluctuasse Roma dicatur, verbo, victoria. Equidem verba ita ordino: *Roma pependit discrimine supremo, inter supplicium deforme populi. Pendere summo discrimine* efficacius est vulgariori: versari in discrimine summo, quandoquidem τὸ *pendere* dubium statum eius exprimit, qui vtrum salutem recuperaturus an periturus sit adhuc incertus est. *Supplicium deforme* autem fames est, cuius epitheton ex descriptione, quam exhibuit Sil. Italic. II. 461 sqq. facile potest explicari. *Inter supplicium deforme populi* i. e. dum populus fame crucietur. Sensus itaque est: Respublica Romanorum in summo discrimine versabatur, dum populus fame cruciabatur. Tibull. II. 6. 26. *Sed canit inter opus*, quod quasi explicatur ab Ovid. Trist. IV. 1. 5 sq.

v. 378. *fructu* h. l. dulcedine fruendi. cf. Burmann. ad Ovid. Met. VIII. 750.

v. 382. *lentum*, cunctatorem. Sil. Italic. VIII. 11 sqq. *Lentando feruida bella Dictator — bello vicerat hostem. iure peremto* i. e. imperio Romano sublato, vt Roma non amplius caput rerum esset. cf. XX. 588.

v. 383. *famula Carthagine.* Quum ipsa Carthago, olim Romae aemula, debellata et in seruitutem redacta sit. Erat enim probrosum, Maurum Romanis imperare, qui Carthaginem deuicerant.

Haec omnes veterum reuocauit adorea laurus.
Reſtituit Stilicho cunctos tibi, Roma, triumphos.

v. 384. *adorea. Ador* proprie far; hinc *adoreum far*, et ſubſtantiv. *adorea*, prouentus, farris copia. Hoc ponitur pro victoria, quia olim ſtrenuis militibus poſt pugnam certus farris numerus ſolebat diſtribui. cf. Iani ad Horat. od. IV. 4. 41. *laurus*, triumphos.

XXII.

CL. CLAVDIANI
DE
LAVDIBVS STILICHONIS
LIBER II.

ARGVMENTVM.

Poeta hoc carmine de moribus Stilichonis se acturum esse profitetur, et cuius ille auctoritate adductus consulatum acceperit. v. 1 — 5. *Clementia, deorum natu maxima, in Stilichonis pectore sedem suam fixit, quo factum est, vt ille omnibus virtutibus exornatus sit, quae a Clementia proficiscantur.* v. 6 — 29. *In eodem pectore habitat Fides, quae eundem reddidit veracem, simplicem, constantem in amicitia, beneficiorum memorem* v. 30 — 49. *Vel amicorum natos eadem beneuolentia amplectitur* v. 50 — 55. *Maximum fidelis animi specimen exhibuit in regno fratribus reddendo, quod depositum quasi a Theodosio acceperat; eodem animo Honorio consulit, patrisque vices sustinet.* v. 56 — 65. *Quo in instituendo iusto temperamento vsus est, atque obsequio ducem, pietate patrem egit* v. 66 — 73. *Inde illius mores pudici, vt ante nuptias cum nulla femina commercium habuerit. Arcadium etiam tuetur, neque illi adscribit, quod inimici hominesque turbulenti illius nomine contra ipsum ausi sint* v. 74 — 87. *Diuitias a Theodosio relictas filiis ex aequo diuisit, quin etiam exercitum dissidio inter vtramque aulam iam gliscente* v. 88 — 99. *Omnes praeterea virtutes pectore recepit Stilicho, Iustitiam, Patientiam, Temperantiam, Prudentiam, Constantiam, remotissimae ab eo sunt Auaritia et Ambitio.* v. 100 — 118. *Inde fit, vt, illo rempublicam administrante, omnes fortunas suas conseruent, hominesque pro meritis suis aestimentur* v. 126 — 131. *A Luxuriae illecebris numquam captus nullis deliciis indulget, sed rebus grauioribus semper intentus est* v. 132 — 145. *Aerarii opes non profundit, nec in milites, quos honestis artibus sibi deuincit, largitionibus vtitur* v. 146 — 160. *Remotus est ab omni superbia, aditu facilis, non acerbus verborum liberiorum vindex, comis, suaui sermone salibus facetiisque omnes detinens* v. 161 — 172. *Hinc ortus est amor, quo omnes eum prosequuntur, studiaque in statuis illi vbique ponendis, quae diuino honore colerentur, nisi ipse id respueret.* v. 173 — 183. *Hinc vndique a populis legati mittuntur ad Stilichonem laudandum gratesque ei pro beneficiis acceptis dicendas, quod otio reddito agriculturae operam dare possint* v. 184 — 201. *Vulnera imperio Romano sub*

prioribus Imperatoribus inflicta sub Stilichone sanantur v. 202 — 207. *Etiam dii curam eius agunt, et auguriis somniisque futura illi aperiunt* v. 208 — 217. *Pro tot tantisque meritis ab omnibus Terris consulatus renuenti petitur, omnes conueniunt ad templum Romae* v. 218 — 230. *Prima Hispania queritur, quod Stilicho consulatum repudiat* v. 231 — 240. *Idem facit Gallia* v. 241 — 246. *Idem Britannia, exponens, quanta ei debeat* v. 247 — 255. *Idem Africa* v. 256 — 262. *et Oenotria* v. 262 — 268. *Quarum precibus indulgens Roma ad Stilichonem tendit* v. 269 — 277. *Quaerit, cur honorem toties delatum recuset? num illo consule indigna sit? num, quod illa dignitas ab Eutropio maculata sit? Verum hoc crimen ad se minime pertinere. Vel si contaminatus fuerit ille honos, solo Stilichone splendorem pristinum posse recuperari. Brutus repertor, Stilicho restitutor consulatus vocetur. Quae quum dixisset, trabeam a se textam ei dono dat, multis picturis exornatam* v. 278 — 361. *Quo facto, ritibus obseruatis, ipsa Stilichonem insignibus induit, quem eum Marte, peractis bellis Romam ingrediente, poeta comparat* v. 362 — 376. *Roma cupidinem profitetur nunciandi inferis, splendorem consulatus esse restitutum. Rogat deinde Stilichonem, vt saepius, quam adhuc fecerit, praesentia sua vrbem exhilaret, quae toties frustra eum exspectarit, ingentique gratulatione exceptura sit.* v. 377 — 407. *Fama de consule Stilichone peruulgata omnes consulares conuolant vt aquilae reliquaeque volucres ad aduentum Phoenicis* v. 408 — 423. *Sol pergit ad antrum Temporis, eique Natura portas aperit. Ibi ex annis aureis praecipuum Titan eligit, qui nomen Stilichonis gerat; reliquos pone sequi iubet* v. 424 — 453. *Adhortatur illos, vt optati mortalibus exeant, quandoquidem nunc aurea saecula reducta sint.* v. 454 — 466. *Ipse hortos suos ingreditur, sertis se comit, equosque suos exornat. Iuxta eum annus stat, consulis nomen praeferens, sideraque futuros Stilichonis consulatus aetheriis fastis inscribunt.*

Hactenus armatae laudes. Nunc qualibus orbem
Moribus, et quanto frenet metuendus amore,

COMMENTARIVS.

v. 1. 2. Argumentum totius carminis poeta paucis proponit v. 1 – 5. *armatae laudes* sc. celebratae sunt, intelligit autem res bello praeclare gestas. *qualibus moribus* sc. ipse indutus, *et quanto amore metuendus* i. e. quantopere ob illos mores ab omnibus ametur ita, vt metuentes, ne eum offendant, beneuolentiamque eius a se alienent, dicto obedientes sint. cf. X. 330 sqq. Gesnerus aliter haec exponenda putat: metuendus hostibus propter amorem suorum; eo enim terribiliorem esse aliquem aduersariis, ait, quo magis a suis ciuibus et militibus ametur. Haec quidem per se vera sunt, tamen h. l. mihi non probantur. *frenet*, coerceat, moderetur.

Quo tandem flexus trabeas auctore rogantes
Induerit, faſtisque ſuum conceſſerit annum,
Mitior incipiat fidibus iam Muſa remiſſis.
  Principio magni cuſtos Clementia mundi,

Virgil. Aen. I. 523. Valer. Flacc. I. 22. Sil. Italic. XIV. 489 ſq. *orbem*, non ſolum pro vniuerſo imperio Romano, ſed et pro Occidentali et Orientali Noſter poſuit.

v. 3. *Quo tandem flexus auctore.* Poeta Stilichonem nolentem recuſantemque conſulatum inducit. cf. infra 218 ſq. *flexus* Valer. Flacc. III. 515. Senſus: quis tandem eum adduxerit, vt ſententiam mutaret, et indueret *trabeas rogantes*, conſulatum vltro ſe ipſi obtrudentem. Eadem figura vtitur, qua vſus eſt ſupra VIII. 47 ſeqq. Burmann. laudat Ovid. ex Ponto IV. 13. 27 ſqq. *trabeas* cf. III. 251.

v. 4. *ſuum*, ſuo nomine inſignitum. *faſtis* i. e. vt in faſtis legeretur, occurreret.

v. 5. *Mitior Muſa* opponitur ei, quae bella cecinit. *fidibus remiſſis*, leniori cantus genere, non illo intentiore, quod conuenit rebus bellicis.

v. 6 ſqq. Iam incipit Noſter de virtutibus loqui, quibus Stilichonem ornatum inducit. Inter eas potiſſimum recenſet *Clementiam* et *Fidem*. *Clementia* ea erat virtus, quam tunc potiſſimum de Imperatoribus praedicabant, quaeque crudelitati, ſaeuitiae, ſeueritati opponitur Plin. Paneg. III. 4, XXXV. 1, LXXX. 1. cf. Senec. de Clement. II. 3. et 4. Latiori ſenſu h. l. ſumi videtur pro moderatione et temperantia, quae potiſſimum cernitur in coercendis affectibus, quae ex iracundia vlciſcendique cupidine proficiſci ſolent. Eam *Clementiam* ſplendide deſcribit, facitque non ſolum gubernatricem omnium rerum, verum etiam dicit, eam fuiſſe illam vim, quae pugnam olim elementorum compoſuerit, aut quae fecerit, vt ex virium inter ſe diſcordantium et inuicem ſe deſtruentium contentione, ſapienti temperamento adhibito, pulcherrimus ille rerum ordo, qui mundus vocatur, exiret. Quantum nos quidem ſcimus, ſoli Iul. Caeſaris Clementiae templum Romani dedicauerunt. Plutarch. in Caeſ. c. 57. T. IV. ed. Hutt. Dio Caſſ. XL. 6. ibi v. Fabric. Nullum Clementiae ſimulacrum exſtitiſſe notum eſt ex Stat. Theb. XII. 494 ſq. Numum veterem cum fronte templi et Caeſaris Clementiae in-

Quae Iovis incoluit zonam, quae temperat aethram
Frigoris et flammae mediam, quae maxima natu
Caelicolum; nam prima Chaos Clementia ſoluit
Congeriem miſerata rudem, vultuque ſereno

ſcriptum exhibet Torrentius ad Sueton. in Caeſ. c. 75. alium Rubenius in Regum et Imperator. Rom. Numism. tab. 4. fig. 11. et 12. ibi imago viſitur Clementiae cum ramo oleae et in templo ſimulacrum dextra ramum oleae tenens, ſiniſtra videtur haſta inniti. Plura ibidem de huiusmodi numis et in Lexic. vniuerſae rei numariae vet. ed. Io. Chriſt. Raſche in voce *Clementia. Principio* i. e. a rerum omnium principio. *magni cuſtos mundi*, conſeruatrix totius vniuerſitatis, quum naturas rerum inter ſe oppoſitas moderetur, nimiamque earum vim iuſto temperamento coerceat.

v. 7. 8. *Quae Iovis incoluit zonam. incoluit* per enallag. temp. pro: incolit. Gronov. ad Senec. Hippol. 510. *Iovis zonam* Lucan. X. 205 ſqq. *Frigida Saturno glacies et zona niualis Ceſſit; habet ventos incertaque fulmina Mavors. Sub Iove temperies et numquam turbidus aër.* cf. ſupra VII. 166 ſqq. Sub *zona* totam illam ſphaeram Gesnerus intelligit, quae cum Iove circumagitur, interclusam inter ſphaeram Saturni et Martis. *quae temperat* non ad *zonam* ſed ad *Clementiam* referas. *aethram Frigoris et flammae mediam*, zonam temperatam.

v. 9. *nam prima Chaos Clementia ſoluit.* Haec cum duobus verſibus ſequentibus rationem continent, cur *maxima natu Coelicolum* dicta ſit. Mire Noſtrum τῷ *ſolui* vti putat Burmannus, quum proprie digeſta et diſpoſita moles *ſoluatur*, i. e. in chaos antiquum redigatur, vt pluribus locis oſtendit ad Valer. Flacc. I. 829. Chaos autem continet *Non bene iunctarum discordia ſemina rerum* (Ovid. Met. I. 9.). Sub *chaos* igitur Noſter elementorum pugnam intellexit, quam Clementia *ſoluit* i. e. diremit. Sic *ſoluere proelia* XV. 276, *lites* V. 494. Poteſt quoque ita explicari: rerum perturbationem et confuſionem ſuſtulit, omniaque explicauit, diſpoſuit et in certum ordinem redegit.

v. 10. *Congeriem rudem.* Ovid. l. c. *rudem indigeſtamque molem* vocat. *vultuque ſereno*, ſerenifico. Vultum ſerenificum pluribus diis poetae tribuunt, imprimis Iovi. cf. Heyne ad Virgil. Aen. I. 255. Bene hoc Noſter ad Clementiam tranſtulit, cuius non ſolum maieſtatem ſed naturam quoque

Discuſſis tenebris in lucem ſecula fudit.
Haec Dea pro templis et thure calentibus aris
Te fruitur, poſuitque ſuas hoc pectore ſedes.
Haec docet, vt poenis hominum vel ſanguine paſci
Turpe ferumque putes, vt ferrum Marte cruentum,
Siccum pace, premas, vt non infenſus alendis
Materiem praeſtes odiis, vt ſontibus vltro
Ignouiſſe velis, deponas ocius iram,
Quam moueas, precibus nunquam implacabilis obſtes,
Obuia proſternas, proſtrataque more leonum
Deſpicias, alacres ardent qui frangere tauros,

amabilem omniaque vel triſtiſſima exhilarantem voluit exprimere.

v. 11. *Discuſſis tenebris.* Barthius laudat Nonni Dionyſ. XLI. Πρώτη κυανέης ἀπεσείσατο κῶνον ὀμίχλης, καὶ χάεος ζοφόεσσαν ἀπεστυφέλιζε καλύπτρην. *in lucem fudit ſaecula.* Chao enim ſoluto et tenebris dispulſis rerum ordo explicatus eſt. *Saecula* h. l. tempora, in quibus omnia ſunt, fiunt, geruntur, quae fluminis inſtar feruntur. Huic accommodatum eſt *fudit.*

v. 12. *pro templis* v. n. ad 5. *ture calentibus.* Virgil. Aen. I. 417.

v. 13. *Te fruitur* ſc. pro templo. *poſuitque ſuas hoc pectore ſedes.* Ovid. ex Ponto III. 6. 25 ſq. Stat. Theb. XII. 494 ſq. infra 31.

v. 14. *paſci,* delectari. III. 165.

v. 16. *Siccum pace premas.* *Siccum* opponitur *cruento.* Heinſius laudat Stat. Theb. VIII. 384. Sil. Italic. VII. 213. VIII. 18 ſqq. Iuvenal. X. 112 ſq. Noſt. XXIV. 269. cf. ſupra V. 234. Cui etiam altera lectio *feras* arridet, quam improbat Burmannus, quum ſaepe duabus diuerſis rebus vnum modo verbum ſubiungatur (vide eum ad Vellei. Paterc. II. 128.) quumque *premere* ſemper ambigue dicatur, vt ſit et retinere ferrum et vulnus inferre. H. l. *premere* eſt manu tenere.

v. 17. *alendis materiem praeſtes odiis.* Hoc faciunt, qui ab aliquo offenſi dicta eius omnia et facta maligne interpretantur, indeque odium ſuum augent ſemper vindictae occaſionem auide exſpectantes.

v. 19. *Quam moueas* pro: quam tibi moueatur, aut, quam ſuſcipias iram. Stat. Theb. VIII. 125. *tunc iras tunc arma citat.*

v. 20. 1. *proſtrataque more leonum Deſpicias.* cf. Stat. Theb. VII. 529 ſeqq. VIII.

Transfiliunt praedas humiles. Hac ipse magistra
Das veniam victis; hac exorante calores
Horrificos, et quae nunquam nocitura timentur
Iurgia, contentus solo terrore, coerces
Aetherii patris exemplo, qui, cuncta sonoro
Concutiens tonitru, Cyclopum spicula differt

124 sqq. XI. 27 sqq. *ardent* cupiditatis vehementiam exprimit. *frangere tauros.* cf. Homer. Il. ε. 161, λ. 175, ρ. 63. Praeterea laudat Heins. Stat. Theb. V. 332. XI. 28. Valer. Flacc. II. 459 seqq. Drakenbr. speciem huius rei ex gemma et numo oculis proponit ad Sil. Italic. XI. 245 sq. adde Gorlaei Dactylioth. T. I. n. 528. vbi duo leones vnum taurum frangunt.

v. 22. *praedas humiles.* Stat. silv. II. 5. 7. vocatur leo *altarum vastator ferarum. hac*, Clementia. *ipse.* Longe plures MSS. *iste*, inde coni. Heins. *sponte*, quod, vt Burmannus iam notauit, aduersari videtur τῷ *magistra.* Ipse coni. *vse*, sed hoc languet, non quidem apud Ovid. Amor. III. 1. 38, quem laudat. *Ipse* rectum puto. Leones prostratum animal et praedas humiles negligunt, quia contemnunt; *ipse* idem facis Clementia adductus.

v. 23. 4. *hac exorante calores Horrificos — coerces.* Heins. laudat Sil. Italic. XI. 547 sqq. *numquam nocitura* non ita explices: quae timentur ab omnibus, etiamsi omnes sciant, ea sibi numquam esse nocitura; sed sic: quae timentur, et idcirco, quod timentur, non nocitura. Hoc apparet ex versu sequenti: *contentus solo terrore.* cf. Stat. Silv. III. 3. 156 sqq.

v. 25. *iurgia* h. l. exprobrationes, minae.

v. 26. *sonoro.* Tempestates *sonorae* vocantur a Virgil. Aen. I. 53. *Sonores* pro: tonitrua, posuit Valer. Flacc. V. 306. vbi v. Burmann. Ceterum compara Virgil. Georg. I. 328 sqq. et splendidissimum locum Horat. od. I. 34. 5 sqq.

v. 27. *Concutiens tonitru.* Ovid. Met. II. 848 sq. *cui dextra trisulcis Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem. cyclopum spicula* fulmina. Virgil. Georg. IV. 170 sqq. *differt*, alii *defert*, quod Burmannus mauult, et idem dicit esse, quod: torquet. Laudat Ovid. Met. V. 90. Lucan. VII. 157. Sed haud facile quisquam locum proferet ex antiquorum libris, vbi *deferre fulmen, hastam* cet. is dicatur, qui fulmen seu hastam torqueat. Alia ratio est τοῦ *differre*,

In ſcopulos et monſtra maris, noſtrique cruoris
Parcus in Oetaeis exercet fulmina ſiluis.
Huic Divae germana Fides, eademque ſorori,
Corde tuo delubra tenens, ſeſe omnibus actis
Inſerit. Haec nullo docuit liueſcere fuco,
Nunquam falſa loqui, nunquam promiſſa morari,
Inuiſos odiſſe palam, non virus in alto
Condere, non laetam ſpeciem praemittere fraudi:

quod non ſolum idem eſt cum diffundere, ſpargere, vt paſſim occurrit, ſed etiam, vt h. l., remotionem alicuius rei indicat in alium locum, quemadmodum vulgo remotionem in aliud tempus. Iupiter dicitur *differre fulmina* ab hominibus iisque rebus, quibus, quae eſt eius clementia, parcit, in eas res, quarum interitus vel prodeſt vel nihil nocet.

v. 28. 9. cf. not. ad Perſ. II. 24. et Lucret. VI. 386 ſqq. *Oetaeis*. V. 181. *exercet*. v. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 162.

v. 30 ſeqq. Progreditur poeta ad alteram virtutem, *Fidem*, quam ſororem germanam Clementiae dicit eſſe, cuiusque naturam in ſequentibus accurate deſcribit. Praeclare adumbrata *Fides* eſt a Sil. Italic. II. 484 ſqq. qui eam facit *Iuſtitiae* conſortem, beneque appellat *tacitum in pectore numen*. cf. quoque Horat. od. I. 24. 6 ſq.

v. 31. *omnibus actis*, omnibus, quaecunque facis.

v. 32. *Inſerit*, vim ſuam exſerit in cet. *nullo liueſcere fuco*. *Liueſcere* poſuit Noſter pro: inuidere XXIV. 40, XXXVI. 17. Poteſt igitur explicari per: nulli inuidere adſumta beneuolentiae ſpecie, ita vt *fucus* h. l. diſſimulationem inuidiae denotet. Gesnerus dicit, *fucum* ſua natura liuidum eſſe ſeu pallidum, ὠχρὸν Ariſtot. H. A. VI. 13 extremo. Lanas fuco imbutas videre liueſcere (v. eum ad Quintil. XII. 10. 75.). Indicare igitur poetam, homines, qui mendaciorum fucum adhibeant, ab illo tantum liueſcere, non niteſcere.

v. 34. *virus*, animi aeſtum, iracundiam. Ruperti ad Sil. Italic. II. 288. et IX. 476. *in alto condere*, quaſi alta mente reponere ad opportunam euomendi occaſionem. XVII. 92.

v. 35. *praemittere* i. q. praetendere, vt etiam in quibusdam Mſſ. legitur. *laetam ſpeciem*, hilaritatem, humanitatem. Senſus: non tutos reddere homines hu-

Sed certum mentique parem componere vultum.
Occulto saeuire vetat, prodesse remittit.
Haec et amicitias longo plus tempore firmat,
Mansuroque adamante ligat, nec mobile mutat
Ingenium, paruae strepitu nec vincula noxae
Dissolui patitur, nec fastidire priorem
Allicitur veniente nouo: benefacta tenere,
Respuere offensas facilis, pariterque minoris
Officii magnique memor, superare laborat,

maniter eos amplectendo, vt postmodum incautis noceatur aut fraus inferatur.

v. 36. *certum.* Quo viso de mente possis esse securus. Sic Barthius.

v. 37. *prodesse remittit. Prodesse* subintellige: occulto, *remittit*, permittit, non impedit. Hoc sensu illam vocem quandoque adhiberi, docent Lips. ad Tacit. Ann. I. 8, III. 54. Gronov. observ. IV. 2.

v. 38. *longo plus tempore firmat* h. e. quo diutius durant amicitiae, tanto eas Fides facit firmiores. Sic Gesnerus. Temporibus enim, quibus mutantur omnia, nihil licet in amicitias, quas Fides copulauit, sed potius temporis progressu stabiliuntur, redduntur que immutabiles.

v. 39. *Mansuroque adamante ligat* i. e. vinculis sempiternis. De *adamante* v. III. 119. *nec mobile mutat ingenium* h. e. nec mutat ingenium, quod si mutaretur, mobile esset.

v. 40. *paruae noxae strepitu* i. e. strepitu adductus, quem parua noxa mouere solet, seu potius quem mouent calumniatores, vt ei, qui in parua re deliquerit, noceant. cf. VIII. 279. et XXXIX. 5.

v. 42. *Allicitur.* Magna MSS. in hac voce est varietas. Heinsius locum corruptum indicat, olimque coniecit *neglectum*, vel *eiectum*, vel *abiectum;* paullo frigidius, vt existimo. Gesnerus *Allicitur* recte explicat per: induci se patitur; verum num commode poeta ita dixerit, dubitat. Cur tamen dubitarit, equidem nescio. *tenere* sc. memori mente. Burmann. laudat Stat. Theb. VIII. 509 seqq. Graevium ad Cic. pro Sylla c. 18.

v. 43. *Respuere* opponitur priori *tenere*, positum itaque h. l. pro obliuisci.

v. 44. *superare* sc. officia sibi tributa. Burmannus coni. *superare labore, Vtque hostes armis, meritis sic vincere amicos.* An haec meliora sint, iudicent lectores.

Vtque hostes armis, meritis sic vincit amicos.
Haec fouet absentes; haec longe sola remotis
Consulit; haec nullis auidam rumoribus aurem
Pandit, vt ignarum nunquam laesura clientem
Insidiosa tuos alienent murmura sensus.
Nec viuis annexus amor meminisse sepultos
Desinit: in prolem transcurrit gratia patrum.
Hac tu Theudosium, tenuit dum sceptra, colebas;
Hac etiam post fata colis, nec pignora curas
Plus tua, quam natos, dederat quos ille monendos
Tutandosque tibi. Iustos nimiumque fideles
Fama putat, qui, quum possint commissa negare,
Maluerint nullo violati reddere quaestu.
At Stilicho non diuitias, aurique relictum
Pondus, sed geminos axes, tantumque reseruat
Depositum teneris, quantum Sol igneus ambit.

v. 47. *haec nullis auidam* cet. cf. VIII. 278 sqq.

v. 48. 9. Ordo verborum: *vt murmura insidiosa, laesura clientem ignarum, numquam alienent sensus tuos* i. e. beneuolentiam a cliente. cf. Iuvenal. III. 122 sqq. et IV. 110.

v. 50. *Nec viuis annexus amor.* Ex alia lectione *amplexus* coniecit Heinsius *Nec viuos amplexus amor.* Sed *amplexus* glossa videtur esse, intelligi certe nequit, quemadmodum inde ad *annexus. annixus, obnixus* cet. librarii aberrare potuerint. Ex *annexus* possis suspicari, poetam scripsisse *adiectus,* ita vt sit *amorem adiicere alicui* eadem ratione dictum, qua *adiicere animum alicui.* Sed sine codicum auctoritate omnis fere coniectatio lubrica est.

v. 51. *gratia patrum* i. e. amicitia seu beneuolentia in patres.

v. 52. *Hac,* Fide. *sceptra,* regnum Virgil. Aen. I. 253. et saepius.

v. 54. *natos* Arcadium et Honorium. Memoriae tamen quidam tradidere, Stilichonem voluisse Eucherium, filium suum, Imperatorem facere. v. Gothofred. ad L. XXII. Cod. Theodos. de bonis proscript. T. III. p. 378.

v. 56. *Fama putat,* vulgo putant.

v. 57. *violati,* contaminati, quandoquidem turpis est huiusmodi quaestus.

v. 59. *geminos axes.* VIII. 395.

Quid non intrepidus credas, cui regia tuto
Creditur? Hoc clipeo munitus Honorius altum
Non gemuit patrem, vitaeque et lucis in ipſo
Limine contemtus nunquam dat iura ſubactis
Gentibus, et ſecum ſentit creuiſſe triumphos.
Quem tu ſic placida formas, ſic mente ſeuera,
Vt neque deſidiae tradas, dum pronus ad omne,
Quod libet, obſequeris; nec contra nixus ouantem
Confringas animum; ſecretus conſona regno

v. 61. *intrepidus*, tuto.

v. 62. *clipeo* cf. VIII. 433. *altum*, magnum, Virgil. Aen. X. 875. XI. 726. Ovid. Met. XV. 65.

v. 63. *Non gemuit patrem*, quia adhuc ſuperſtes erat in Stilichone. *vitaeque et lucis in ipſo Limine.* Burmannus tautologiam putat *vitae et lucis*, quae vnum idemque notent, coniicit itaque *vitaeque* et *laudis in ipſo lumine.* Citat Stat. Theb. IX. 22. Sane *lumine* et *limine*, *laus* et *lux* ſaepius confunduntur. v. eundem ad Valer. Flacc. I. 822. Ovid. ex Ponto IV. 6. 9. Poſſis etiam coniicere: *vitaeque elucet* (Honorius) *in ipſo Limine* i. e. vixdum iuuenis ſeu puer adhuc gloriam nanciſcitur tuis rebus geſtis. Saltem ſequentia coniecturam hanc non improbant.

v. 64. *contemtus numquam* ſc. a barbaris gentibus propter aetatem.

v. 65. *et ſecum ſentit* cet. Simili fere ratione XXI. 201 ſq.

v. 66. *Quem tu ſic placida* cet. Senſus: quem tu inſtituis iuſto temperamento inter nimiam indulgentiam et ſeueritatem adhibito.

v. 67. *deſidiae* h. e. vitae molli, quae omnia ſeria reſpuit voluptatibusque tantum indulget. *tradas*, vt apud Graecos δοῦναι, παραδοῦναι. Homer. Il. ε. 397. Odyſſ. τ. 167. et ο. 356.

v. 68. *dum obſequeris*, obſequendo, vt Gesnerus recte monet. *ouantem animum* iuuenili alacritate elatum nimioque ardore vehementius aliquid molientem ſeu cupientem, aut omnino luxuriantem. *contra nixus* i. e. obuiam eundo iuuenili eius ardori et licentiae.

v. 69. *Confringas animum.* Burmannus fatetur, ſe neſcire, an illud deterius ſit, quam *conſtringas*, quod etiam praeponere videtur priori, nam, ait, nimis remiſſos et laetitia ſolutos *conſtringi* aptius dici quam *confringi. Conſtricta frons* aut *adſtricta* de ſeueris qui-

Ceu iuuenem doceas, moles quid publica poſcat,
Ceu ſanctum venerere ſenem; patriisque gubernes
Imperium monitis, dominum ſubmiſſus adores;

dem dicitur, vt docuit ad Petron. 152. et Quintil. Inſtit. XII. 3. in fine, et *conſtringere* poni poſſe pro *contriſtare* ex Noſtro XXXI. 264, vbi pro *contriſtat* olim legebatur *conſtringit*, aliquo modo probari poteſt, quia frigus proprie conſtringit omnia, eo ipſo autem triſtem rebus faciem induit. Sed v. ibi n. H. l. autem *conſtringere* lenius eſt, quia nihil poteſt notare aliud, quam: coercere, impedire, quo minus animus nimis luxurietur. Hoc enim inſtitutionem Principis et diſciplinam vitioſam minime redderet, nihilominus tamen de vitio ſermo eſt. *Confringere animum* autem eſt, omnes eius impetus retundere, quo etiam omnis generoſa indoles, omnesque motus liberales pereunt, totusque homo in ſeruitutem quaſi redigitur. *ſecretus conſona regno.* *Secretus* inſtitutionem reſpicit priuatam, qua Stilicho remotis arbitris Honorium docebat *conſona regno* i. e. quae imperanti ſcitu ſint neceſſaria, quaeque ad rerum publicarum adminiſtrationem pertineant. Barthius amplexus eſt *ſecernis*, olim erat *ceu cernas*. Vtrumque vix commodum ſenſum praebet. Si per MSS. liceret, equidem legerem *ſecernens*, totumque ad ſuperiora traherem: *quem tu ſic placida formas, ſic mente ſeuera, vt, ſecernens conſona regno, neque deſidiae* cet. hoc ſenſu: illud inſtitutionis genus eligens, quod *regno* i. e. regnanti, accommodatum eſt. Illud *ſecretus*, ſi verum dicendum eſt, ſemper mihi diſplicuit.

v. 70. *Ceu iuuenem doceas.* Repetendum eſt ex ſuperioribus *vt*. Pergit Noſter deſcribere, quemadmodum Stilicho Honorium tractet. Senſus: vt eum inſtituas tamquam iuuenem, ignarum earum rerum, quae ad rempublicam pertineant. *moles publica* eſt imperii magnitudo eiusque regendi officium, aut oneroſa eius adminiſtratio.

v. 71. 2. *ſanctum ſenem* oppoſuit τῷ *iuuenem*, et *venerere* τῷ *doceas*. Occupati imperii ſuſpicionem a Stilichone remouet, quamquam eius nutu atque arbitrio omnia gubernarentur, et Honorius nomen tantum inane Imperatoris retineret. Dicere Claudianus vult, Honorium a Stilichone eruditum eſſe ceu iuuenem adhuc imperitum, ſimulque autem ab eodem magiſtro reuerenter eſſe habitum ceu ſan-

Obſequiis moderere ducem, pietate parentem.
Hinc fuit, vt primos in coniuge diſceret ignes;
Ordirique virum, non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege tori, caſto cum foedere, vellet.

ctum ſenem, ideoque auctoritatem praeceptoris cum reverentia erga Imperatorem et dominum ab illo eſſe coniunctam. *patriisque gubernes Imperium monitis.* Totus locus male diſtinctus eſt in ed. Burm. et in reliquis. Coniunctiuus iterum pendet a praecedente *vt. patriis monitis* ex auctoritate igitur Theodoſii patris et ex eius conſilio. Etiam hoc pertinet ad eleuandam arrogati imperii ſuſpicionem. Poteſt quoque ſenſus eſſe: vt gubernes imperium, dum Honorium paterno affectu moneas, quid faciendum ſit. Prius tamen praeſtat. His iterum opponitur *dominus ſubmiſſus adores. Dominum*, Honorium, Imperatorem legitimum. *ſubmiſſus adores* reſpicit obſervantiam Imperatori legitimo debitam, qualis tunc erat vſu recepta. Qui accedebant ad Imperatorem, aut genua flectere aut ſe proſternere debebant pro ſuo quisque ordine ac dignitate, purpuramque oſculari. H. l. igitur tutoris poteſtatem cum ſubiecti obedientia Noſter coniunxit.

v. 73. *Obſequiis moderere ducem. Moderari ducem* cum delectu poſuit pro: agere ducem. *obſequiis* pro: obſequendo, obediendo. Duces enim Imperatoris imperia exſequuntur, aut ex arbitrio Principis rempublicam adminiſtrant. *pietate parentem* ſc. moderere. Caritate et amore in Honorium parentem agas. Hoc loco igitur partes ducis obſequentis nihilque contra ſummi imperantis mentem facientis, cum patris ſapienter monentis partibus coniunctae ſunt.

v. 74. *Hinc fuit* cet. Inter ea, quae Inſtitutioni Stilichonis tribuenda ſunt, potiſſimum Noſter cenſet pudicitiam Honorii, quod ante nuptias cum nulla femina rem habuerit. An hoc non potius aetati Principis tribuendum ſit, hiſtorici videant. *primos ignes.* cf. X. 1 ſeqq.

v. 75. *Ordirique virum.* Sic Senec. Hippol. 924 ſq. i. e. primam Venerem ordiri, vt expoſuit quoque Barthius. *luxuriante iuuenta*, quae Venerem vulgiuagam ſequitur.

v. 76. *cum lege tori caſto cum foedere.* i. e. nuptiis legitimis. *Caſto cum foedere* exprimit illam conditionem legitimam, quae *lege tori* non continetur.

Principe tu felix genero: felicior ille
Te ſocero. Fratrem leuior nec cura tuetur
Arcadium, nec, ſi quid iners atque impia turba,
Praetendens proprio nomen regale furori,
Audeat, adſcribis iuueni. Diſcordia quippe
Quum fremeret, nunquam Stilicho ſic canduit ira,
Saepe laceſſitus probris, gladiisque petitus,
Vt bello furias vltum, quas pertulit, iret
Illicito, cauſamque daret ciuilibus armis.
Huius fulta fide mediis diſſenſibus aulae
Intemeratorum ſtabat reuerentia fratrum.
Quin et Sidonias chlamydes, et cingula baccis

v. 79. *nec ſi quid iners atque impia turba*, ſpadonum et aulicorum cohors deliciis dedita, perpetuaque diſſidia inter Arcadium et Honorium moliens, Rufinus praeſertim et Eutropius, quorum auſis Arcadius nomen ſolebat commodare a rerum publicarum cura ipſe remotiſſimus.

v. 80. *furori*, actionibus ſuis ſceleratis. *nomen regale*, Arcadii nomen ſeu auctoritatem.

v. 81. *Audeat*, ἀοριστῶς.

v. 82. *fremeret*, diſcordiae accommodatum. Lucan. IX. 217. *canduit*, exarſit. cf. XVII. 226.

v. 83. *Saepe laceſſitus probris.* Hoc expeditum eſſet, ſi conſtaret, de quo tamen vix dubitari poteſt, poetas Rufini et Eutropii et eiusdem farinae hominum laudes pari ratione celebraſſe, qua Claudianus Stilichonis gloriam proſecutus eſt, cum grauiſſima aduerſariorum inſectatione. Poteſt quoque id reſpici, quod Stilicho Conſtantinopoli hoſtis publicus eſt declaratus A. C. 396. *gladiisque* ſpectare poteſt ſicarios immiſſos, aut barbaros contra illum excitatos.

v. 84. *furias*, homines illos improbos et quaſi furiis agitatos, eorumque in ipſum impetus.

v. 85. *Illicito*, ciuili, contra Arcadium, fratrem Honorii.

v. 86. 7. *mediis diſſenſibus aulae*, aulicorum, et qui Stilichonis partes ſequerentur et qui Rufinum fouerent. *Intemeratorum* vulgari ratione ad reuerentiam pertineret.

v. 88. Ad Fidem quoque pertinet, quod Stilicho pretioſiſſima quaeque a Theodoſio relicta fratribus ex aequo diuiſit, quin partem quoque exercitus tradidit ei, quem hoſtem ſibi eſſe ſcie-

Aſpera, gemmatasque togas, viridesque ſmaragdo
Loricas, galeasque renidentes hyacinthis,
Geſtatosque patri capulis radiantibus enſes,
Et vario lapidum diſtinctas igne coronas,
Diuidis ex aequo, ne non Auguſta ſupellex,
Ornatusque pares geminis heredibus eſſent.
Mittitur et miles, quamuis certamine partes
Iam tumeant. Hoſtem muniri robore mauis,
Quam peccare fidem. Permittis iuſta petenti,

bat. *Sidoneas* V. 450, X. 212. Omnia haec ad cultum Imperatoris pertinebant, qui qualis tunc temporis fuerit, optime diſci poteſt ex Corippo in laud. Iuſt. II. 114 ſq. *Nobilibus gemmis et cocto lucidus auro Balteus effulgens lumbos praecinxit heriles, Subſtrictusque ſinu veſtis diuina pependit Poplite fuſa tenus pretioſo candida limbo. Caeſareos humeros ardenti murice texit Circumfuſa chlamys, rutilo quae ornata metallo Principis exſerta vincebat lumina dextra; Aurea iuncturas morſu praeſtrinxit adunco Fibula, et a ſummis gemmae nituere catenis.*

v. 89. *baccis Aſpera* i. e. margaritis diſtincta. Geſnerus quaerit: cur *aſpera baccis* dicantur cingula, quum margaritis nihil ſit leuius? Margaritae non ſunt *aſperae* illae quidem, ſed cingulum ſit *aſperum* margaritis. *Aſpera* quaecunque res poteſt dici, cuius ſuperficies inaequalis eſt. v. Heinſ. ad Ovid. Met. XII. 235. et XIII. 700. Heyne ad Virgil. V. 266. *baccae* quoque poſſunt eſſe gemmae. Apud Coripp. l. c. 88. *pretioſa cingula gemmis*.

v. 90. 4. *renidentes*, ad ſplendorem et adſpectum iucundum pertinet. LXXX. 3. *capulis radiantibus* ſc. gemmis. *lapidum igne*, fulgore. v. ad VIII. 588.

v. 95. *Mittitur et miles*. cf. V. 257 ſqq. Sed adde Zoſim. V. 4. 4. qui inutiles tantum a Stilichone remiſſos memorat. *partes*. Iam enim diſſidium ortum erat inter duos fratres Rufini ſcelere, ſi fides habenda eſt Claudiano.

v. 96. *tumeant*, ira accenſae erant. v. Burm. ad Ovid. Heroid. VII. 121. Bentlei. ad Horat. art. 197. et ſupra not. ad XV. 330. *robore*, militibus remiſſis.

v. 97. *Quam peccare fidem* i. e. quam vt fides peccet, aut quam vt tu contra fidem pecces. Apud Petron. 12. eſt *fides male ambulans*, vbi v. interpp.

Idque negas ſolum, cuius mox ipſe repulſa
Gaudeat, et quidquid fuerat deforme mereri.
Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
Ore deae, iunxere choros, vnoque receptae
Pectore diuerſos tecum cinguntur in vſus.
Iuſtitia vtilibus rectum praeponere ſuadet,
Communesque ſequi leges, iniuſtaque nunquam
Largiri ſociis; durum Patientia corpus

v. 98. *Idque negas ſolum.* Quidnam illud fuerit, nec poeta ſignificat, nec aliunde ſciri poteſt. Forſan id, quod non e re imperii occidentis eſſet, nec Stilichonis conſilio accommodatum.

v. 99. *quidquid fuerat.* Heinſius *quidquid fuerit* vel contra libros legendum cenſet. Burmannus, cui religio eſt contra MSſ. fidem in textum aliquid recipere, vulgatam retinuit. Gesnerus adeo feſtinaſſe Heinſium putat, obſeruatque indicandi modum in talibus maiorem vim habere. Si ſermonis latini ingenium ſpectes, quatenus nobis quidem innoteſcere potuerit, Heinſio accedendum eſſe videtur, quandoquidem de re turpi in vniuerſum ſermo eſt. Sed multa ſunt, quae a communi loquendi more recedant, quae tamen reiicienda non ſunt, quia grammaticae leges ex naufragiis tantum latini ſermonis collectas habemus, ad quas omnia, quaecunque occurrunt, reuocare velle nimiae eſſet audaciae. *mereri* conſequi. v. tamen Caſaub. et Cortium ad Plin. Epiſt. I. 8. 14.

v. 100. 1. *puro ore.* Ex lectione *orbe*, quam Heinſius non improbat, Burmannus coniecit *corde*, quia *purum os* magis de pudico, contra *impurum* de eo dicatur, qui turpia patitur. Quod quamquam negari non poſſit, coniectura tamen vix cuiquam probabitur. Gesnerus interpretatur *os purum* de vultu ſereno tenebras criminum fugiente vt ſolis radii vmbras. Ex locis quae laudat, huc facit Salomon Prouerb. XX. 8. *iunxere choros*, ſimpliciter pro vulgari: iunctae, ſeu omnes, vno pectore receptae ſunt.

v. 102. *tecum cinguntur in vſus.* i. e. parant ſe ad vim ſuam exſerendam in omnia, quaecunque facturus es, aut ad tecum obeunda omnia. *diuerſos*, quia virtutum ſua cuique vitae pars eſt, in qua potiſſimum ſe oſtendat. Hoc ex ſequentibus clarius adparebit.

v. 104. 5. *iniuſtaque numquam Largiri ſociis.* Contrarium videtur eſſe eius,

Inſtruit, vt nulli cupiat ceſſiſſe labori;
Temperies, vt caſta petas; Prudentia, ne quid
Inconſultus agas; Conſtantia, futile ne quid
Infirmumque geras. Procul importuna fugantur
Numina, monſtriferis quae Tartarus edidit antris.
Ac primam ſcelerum matrem, quae, ſemper habendo
Plus ſitiens, patulis rimatur faucibus aurum,
Trudis Auaritiam, cuius fidiſſima nutrix
Ambitio, quae veſtibulis foribusque potentum
Excubat, et pretiis commercia paſcit honorum,

quod praeceſſerat, indicareque. Stilichonem numquam ſocios, clientes ſuos, amicos, legibus exemiſſe, aut per gratiam et fauorem ea illis tribuiſſe, quae contra leges eſſent communes. cf. V. 76. Heinſius *ſociis* improbat, coniicitque *facilis*.

v. 106 - 10. *Inſtruit*, reddit. *Temperies*, temperantia, quae cernitur, in coercendis libidinibus. *conſtantia*, leuitati opponitur. *importuna numina*, *monſtriferis* cet. vitiorum eſt periphraſis.

v. 111. *Ac primam ſcelerum matrem*, vnde potiſſimum omnis generis ſcelera proficiſcuntur. cf. Virgil. Aen. III. 56 ſeqq. Iuuenal. XIV. 173 ſqq.

v. 112. *Plus ſitiens* Iuuenal. l. c. 139 ſqq. Horat. Od. II. 2. 13 ſqq. III. 16. 17 ſq. Prudent. in Pſychom. 454 ſqq. *patulis faucibus* efficacius hoc eſt, quam inhians, ſummamque cupiditatem exprimit. Imago ſumta videtur a beſtiis famelicis aut ſitientibus.

v. 113. *fidiſſima nutrix*, ſic Heinſius, quod conueniens eſt nutrici epithet. Alii *foediſſima*, quod Burmannus notat codici ſuo poſtea adſcripſiſſe Heinſium, ideoque illud recepit. Prius tamen praeſtare vix aliquis negabit, quum *foediſſima* neque nutrici neque ambitioni ſatis conuenire videatur. Ambitio autem *nutrix* eſt *fidiſſima* auaritiae, quum eam accurate foueat, quandoquidem magna pecunia opus eſt ad corrumpendos homines et ad honores emendos, ea praeſertim tempeſtate, vbi omnia erant venalia.

v. 114. *quae veſtibulis foribusque potentum* cet. vt beneuolentiam et gratiam eorum ſibi concilient et ad honores ab iis promoueantur.

v. 115. *paſcit*, nutrit. Heinſ. laudat Sil. Italic. XIII. 359 ſqq. Adde Horat. Epiſt. I. 18. 35. Noſt. XXXIX. 22. *commercia honorum*. Si enim

Pulſa ſimul. Nec te gurges corruptior aeui
Traxit ad exemplum, quod iam firmauerat annis
Crimen, et in legem rapiendi verterat vſus.
Denique non diues ſub te pro rure paterno,
Vel laribus, pallet; non inſidiator oberrat
Facturus quemcunque reum; non obruta virtus
Paupertate latet. Lectos ex omnibus oris
Euehis, et meritum, non quae cunabula, quaeris;

deeſſent, qui emerent honores, commercia honorum tollerentur. Venalitas creſcit licitantium numero.

v. 116. 7. *gurges corruptior aeui.* Mala illa conſuetudo vendendi emendique honores adeo vſu erat recepta et firmata, vt turpitudinem iam amiſiſſe videretur. Comparatur illa cum fluminis gurgite, quae omnia deorſum trahit, cui tum reſtitit Stilicho. *Traxit ad exemplum*, permouit eum, vt aliorum exempla ſequeretur.

v. 117. *firmauerat annis*, longinquitate corroborauerat. Tempore enim vitiis vel foediſſimis adſueſci adeo ſolet, vt foeditas illorum non animaduertatur.

v. 118. *in legem verterat*, quaſi legitimam reddiderat. *rapiendi vſus*, conſuetudo rapiendi per honorum commercia. Pulſa enim dicitur ambitio a Stilichone, non, quia ipſe non ambiret honores, ſed quia ambitionem aliorum non aleret honoribus vendendis.

v. 119. 20. *ſub te — pallet.* Tredecim Mſſ. *pendet*, quod Heinſius poſitum putat pro: *pendit*, hoc ſenſu: damno vel poena adficitur. Burmannus idem eodem ſenſu ſumit, quo occurrit apud Sueton. in Claud. 19. extr. (vbi eum vide) pro: ipſe aut bona eius in tabula proſcripta pendent. Hoc vix locum habere poteſt, niſi *pro rure paterno vel laribus* ita intelligas: vt Stilicho, ſeu iudex, rus paternum vel lares, i. e. domum, in ſuam rem vertat. Mihi *pallet* magis arridet v. n. ad Perſ. V. 80. infra XXIV. 100. In ius vocatus diues non timet pro rure ſuo paterno aut pro ſuis aedibus ſub te iudice. *inſidiator*, delator.

v. 121. 2. *Facturus.* Editt. primae *fracturus*, quod Heinſio probatur, et ſane fortius eſt; laudat XXI. 361. *non obruta virtus Paupertate* cf. VIII. 222 ſqq.

v. 123. *quae cunabula*, quo genere ortus. Horat. ſat. I. 6. 7 ſqq.

Et qualis, non vnde ſatus. Sub teſte benigno
Viuitur; egregios inuitant praemia mores.
Hinc priſcae redeunt artes; felicibus inde
Ingeniis aperitur iter, deſpectaque Muſae
Colla leuant; opibusque fluens et pauper eodem
Nititur ad fructum ſtudio, quum cernat vterque,
Quod nec inops iaceat probitas, nec inertia ſurgat
Diuitiis. Nec te iucunda fronte fefellit
Luxuries, praedulce malum, quae dedita ſemper
Corporis arbitriis hebetat caligine ſenſus,
Membraque Circaeis effeminat acrius herbis,

v. 124. *Et qualis, non* cet. explicatio eſt prioris. *benigno*, qui merita libenter agnoſcit, benigneque praemiis ornat.

v. 126. *priſcae artes*, bonae, quae olim florebant.

v. 127. *iter*, ad honores et praemia.

v. 129. *Nititur ad fructum ſtudio*. Nihil mutatum quidem vult Burmannus, ſed *ſtadio* melius conuenire putat τῷ *niti*. Sic enim Cic. de Offic. III. 10. *qui ſtadium currit, eniti et contendere debet, quam maxime poſſit, vt vincat*. cf. Broukh. ad Propert. III. 20. 25. Verum haud ſcio an melius ſit h. l. *ſtudio* propter ſequentia. *ad fructum*, ad praemia meritis propoſita. Burmann. laudat Ovid. ex Ponto II. 3. 15. Heroid. XX. 67.

v. 130. *Quod*. Gesnerus ſuſpicatur, Noſtrum ſcripſiſſe *Quam*. Quae ſuſpicio a grammatices ratione videtur excitata. *iaceat*, contemnatur, deſpiciatur. Opponitur τῷ *ſurgat*. cf. Saleii Baſſi c. ad Piſon. v. 109. Poet. lat. min. T. IV. P. I.

v. 131. 2. *iucunda fronte fefellit Luxuries*. Luxuriem non male depinxit Prudent. in Pſychom. 310 ſqq. *fronte*, ſpecie exteriore.

v. 133. *Corporis arbitriis* i. e. cupiditatum imperiis, quae e corpore naſcuntur. *hebetat caligine*, obſcurat, obtundit. Licent. carm. ad Auguſt. v. 9 ſq. Poet. lat. m. T. IV. P. II *Implicuit varia noſtrum caligine pectus Induxitque animo rerum violentia nubem*. *Senſus* h. l. rationem, vt non poſſit veram ſpeciem a fucata dignoſcere, nec bona et honeſta a malis et turpibus ſecernere.

v. 134. *Circaeis herbis*. Circe nobilis venefica ex Aea Colchorum vrbe in Aeaeam inſulam, ſiue Circeios, Latii promontor. translata a poetis. Satis nota eſt ex Odyſſ. κ. 135 ſqq. cf. Heyne in ex-

Blanda quidem vultus, sed qua non tetrius vlla
Vltrices fucata genas, et, amicta dolosis
Illecebris, toruos auro circumlinit hydros.
Illa voluptatum multos innexuit hamis:
Te nunquam conata capit. Non praua libido
Stupris aduigilat; non tempora somnus agendi

curs. I. ad Virgil. Aen. VII. *herbis*, quae in veneficiis cum incantationibus adhibebantur. Ovid. Met. XIV. 33 sqq. Propert. II. 1. 55. ibi v. Broukh. *effeminat*, frangit, mollit. Horat. Epist. I. 2. 23 sqq.

v. 135. *Blanda quidem vultus*, quod pro: *vultu*, firmat Heinsius citt. Sil. Italic. XII. 227. supra Nost. XX. 528. Gronov. Diatr. ad Stat. c. 38. *sed quo* sc. vultu, *non taetrius vlla* sc. vltricum seu Furiarum. Nam, vt ex sequentibus patet, et Luxuriam inter Furias censet Claudianus, quae tamen furialem corporis habitum specioso cultu dissimulat. *taetrius fucata* pro: turpius, crassiore fuco ad rugas explendas Petron. 23. ibique intpp. Gesnerus interpretatur: maiori cum periculo et noxa fucata; qui male in partes vocat Iuvenal. VI. 461 sqq. quum hic locus ad medicamina faciei spectet, quae, antequam prodirent feminae, abluebantur. Idem coni. *sed qua non tetrior vlla Vltricum.*

v. 136. *Vltrices*, furiales.

v. 137. *toruos hydros*, quos vt Furia pro crine alit. *auro circumlinit*. Heins. ad Ovid. A. A. III. 232. hanc lectionem defendit. Gesnerus proponit *circumligat*. Vittae intelligendae sunt auro intertextae aut infulae de bracteis auri, quibus hydri, crines, relegati sunt et tecti, ne primo adspectu adpareant terreantque accedentes. *torvos*. Adscripserat olim Heinsius codici suo *tortos*, quod melius etiam conuenit.

v. 138. *multos innexuit hamis*, fecit, vt multi adhaerescerent hamis. A piscatore hoc sumtum esse, nemo non statim videt. Sensus: Multos voluptatum illecebris deceptos cepit.

v. 139. *Te numquam conata capit*. Equidem sic intelligo: luxuries, conata te capere, numquam cepit. In tanta rerum adfluentia in tot occasionibus et facultatibus, quas corruptissimi aulae mores praeberent, incorruptum Stilicho seruauit animum. Burmanno *conata* displicet, vellem causam adiecisset.

v. 140. *Stupris aduigilat* pro: vigilat ad stupra perpe-

Fruſtratur; nullo citharae conuiuia cantu,
Non pueris laſciua ſonant. Quis cernere curis
Te vacuum potuit? quis tota mente remiſſum,
Aut indulgentem dapibus, ni cauſa iuberet
Laetitiae? Non indecores aeraria laſſant
Expenſae; paruo non improba litera libro
Abſentum condonat opes. A milite parcus
Diligeris, neque enim neglectas pace cohortes
Tunc ditas, quum bella fremunt. Scis nulla placere

tranda et quidem dormiendi tempore, vt liquet ex oppoſito: *tempora agendi.*

v. 141. 2. *nullo citharae conuiuia cantu* cet. Adludi putat Barthius ad edictum Theodoſii M. quo e comeſſationibus miniſteria laſciua et pſaltrias remouerit. v. Sext. Aurel. Vict. epit. XLVIII. 10. Cithariſtrias procul dubio intelligit, quae ſaepe conuiuiis introducebantur, laſciuisque cantiunculis et impudico corporis motu libidines excitabant. cf. Iuvenal. XI. 162 ſqq. ibi v. Ruperti. et interpp. ad Petron. 23. *Non pueris laſciua* (conuiuia) *ſonant.* Symphoniacos intelligit manibus ſimul et voce loquaces, Alexandrinos praeſertim, quorum laſciuia ſatis nota eſt. v. Barth. ad Stat. ſilv. V. 5. 68.

v. 144. 5. *cauſa Laetitiae,* quando conuiuiis laetitiaeque publicae honeſte ſe ſubtrahere non poſſet, vt in natalibus Imperatoris celebrandis et huiusmodi diebus feſtis. *laſſant,* exhauriunt. Ductum hoc ab animantibus, qui viribus exhauſtis laſſantur. Geſnerus praefert *laxant,* quod explicat: ampliora faciunt egerendis, quae ibi ſeruantur. Prius tamen Claudiani ingenio aptius videtur eſſe. Simili ratione *humus laſſa* vocatur, cuius vires exhauſtae ſunt aſſiduis fructibus Ovid. ex Ponto I. 4. 14. *indecores,* quae luxui fiunt.

v. 146. 7. *paruo non improba litera libro Abſentum condonat opes. Improba,* quae modum excedit, repugnantiae ſpeciem praebet cum *paruo libro* iunctum. *Litera improba* eſt improba ſententia, quae continetur *paruo libro* i. e. epiſtola ſeu libello, per quem *abſentum* fortunae aliis condonantur. Hac largiendi ratione Principes, quandoquidem ipſis minime moleſta, forſan ſaepius vtebantur. *parcus* vel: ſine largitionibus, vel: minimis.

v. 148. 9. *neglectas pace cohortes,* milites pacis tempore neglectas, quando eorum vſus nullus eſt. *ditas*

Munera, quae metuens illis, quos ſpreuerit, offert
Serus, et incaſſum ſeruati prodigus auri.
Anteuenis tempus, non exſpectantibus vltro
Munificus, menſaeque adhibes, et nomine quemque
Compellas clari, ſub te quod geſſerit olim,
Admonitos facti; figendaque ſenſibus addis
Verba, quibus magni geminatur gratia doni.

muneribus adficis, *quum bella fremunt*, vt alacres eos reddas et promtos ad pugnandum. *fremunt*, apud Sil. Italic. XII. 300. *bellum tonat.*

v. 150. *quos ſpreuerit* v. n. ad XXI. 235.

v. 151. *Serus*, ſero, belli tandem tempore, quum munera metu extorta a militibus ſpernuntur. *ſeruati auri*, vnde iuſta ſtipendia militibus data non ſunt in tempore.

v. 152. *tempus* ſc. vrgens, neceſſitatem, quae munerum diſtributionem extorquet.

v. 153. 4. *nomine quemque Compellas.* Hoc familiaritatem cum militibus contractam indicat, maximique momenti eſt ad animos eorum duci conciliandos, praecipueque inde ad praeclara facinora edenda compelluntur, quum neque ignauia neque fortitudo ſingulorum ducem latere poſſit, cui omnes cogniti ſunt. Plin. Panegyr. XV. 5. ibi v. Schwarz, qui inter alia loca Noſtrum quoque laudat. Illis addi poſſunt, quae collegit Ruperti ad Sil. Italic. I. 454.

v. 155. *clari Admonitos facti.* v. Heinſ. ad Ovid. Met. V. 212. et 402. Hoc fiebat plerumque ante pugnam ad milites accendendos, cuius rei exempla apud hiſtoricos obuia ſunt. *figendaque ſenſibus verba.* verba ſunt honoris, quibus glorientur milites, quorumque memoriam ſemper cuſtodiunt. *ſenſibus*, animo.

v. 156. *magni geminatur gratia doni.* Heinſio arridet *nodi*, quod in quibusdam eſt MſT. laudat XLVIII. 36. ſupra 38 ſqq. et VIII. 45. vbi v. n. Ex notis Gesneri adparere videtur, eum recipere voluiſſe *nodi*, ſed operas eo inuito ſeruaſſe *doni*, quod Burmanno placet, qui laudat Frontin. III. 16. 1. Ovid. ex Ponto II. 2. 19 ſq. Liv. XXX. 15. In *magni doni* eſſe aliquid poteſt, quod iis repugnet, quae dicta ſunt v. 147 ſqq. niſi hoc vniuerſe dictum ſtatuas.

Nec, ſi quid tribuas, iactatum ſaepius idem
Exprobrare ſoles; nec, quos promoueris, alto
Turgidus alloqueris faſtu; nec proſpera flatus
Attollunt nimios. Quin ipſa ſuperbia longe
Diſceſſit, vitium rebus ſolemne ſecundis,
Virtutumque ingrata comes. Contingere paſſim,
Affarique licet. Non inter pocula ſermo
Captatur, pura ſed libertate loquendi
Seria quisque iocis nulla formidine miſcet.
Quem videt Auguſti ſocerum regnique parentem,
Miratur conuiua parem, quum tanta poteſtas
Ciuem lenis agat. Te doctus priſca loquentem,
Te matura ſenex audit, te fortia miles,

v. 157. 8. *iactatum exprobrare ſoles.* Terent. Andr. I. 1. 14 ſeq. *alto*, qui caput adtollit.

v. 159. 60. *Turgidus adloqueris*, vt eos, qui a te promoti tibi omnia debent. *flatus*, *φυσήματα*, *attollunt nimios* ſc. Stat. Theb. I. 320 ſq. pro: nimiam arrogantiam et ſpiritus nimium elatos oſtendunt. Euripid. Phoeniſſ. 457. cf. Burmann. ad Valer. Flacc. III. 631. Virgil. Aen. XI. 346.

v. 162. *ingrata comes*, quae facit, vt virtutes ipſae aliis gratae eſſe deſinant. cf. XVII. 243 ſeq. Heinſ. olim coni. *ignaua*. *contingere paſſim*, cuique licet te conuenire, vbicunque ſis.

v. 163. *inter pocula*, vbi ſermo liberior ſolet eſſe vino animi receſſus recludente.

v. 164. *Captatur*, vt in crimen detorqueatur. *Captare* eodem fere ſenſu poſitum puto, quo apud Terent. Phorm. V. 6. 29. *pura libertate*, cui nihil metus admiſtum ſit, nihil adulationis.

v. 166. *regnique parentem*, patricium. v. n. ad XVIII. 169.

v. 168. *Ciuem agat*, gerat ſe ciuem ſeu priuatum, aequalem reliquis. *priſca*, petitas res ex antiquitate, quas memoriter exponens doctos in ſui admirationem raperet. *Multa tenens antiqua ſepulta, et ſaepe vetuſtas Quae facit, et mores veteresque nouosque tenentem Multorum veterum leges, diuum hominumque Prudentem* cet. Ennii frag. ed. Heſſel. pag. 76.

v. 169. *matura* ſunt, quae ab ingenio maturo multoque rerum vſu ſubacto proferri poſſunt. *fortia*, res fortiter geſtas.

Adſperſis ſalibus, quibus haud Amphiona quisquam
Praeferat Aonios meditantem carmine muros,
Nec velit Orpheo migrantes pectine ſiluas.
  Hinc amor, hinc veris, et non fallacibus, omnes
Pro te ſolliciti votis; hinc nomen vbique
Plauſibus, auratis celebrant hinc ora ſiguris.
Quae non incudes ſtreperent? quae flamina vacaret
Fabrilis? quantis fluerent fornacibus aera
Effigies ductura tuas? quis deuius eſſet
Angulus, aut regio, quae non pro numine vultus
Dilectos colerent, talem ni ſemper honorem
Reſpueres? Decus hoc rapiat, quem falſa timentum

v. 170. 1. *Amphiona.* Fabula de Amphione, qui lyrae cantu Thebarum muros exſtruxiſſe dicitur, notiſſima eſt. *canoro ſaxa modulatu trahens* Senec. Herc. Fur. 263. *Aonios meditantem carmina muros.* Proprie dicimus: *meditari Muſam ſeu carmen* Virgil. eclog. I. 2. VI. 8. Quandoquidem autem ipſo carmine ſeu lyrae cantu muri exſtruebantur, h. l. *meditantem* doctius poeta poſuit pro: exſtruentem. Alii Mſſ. habent *Aonias Muſas,* quod recte reiicit Heinſius, laudans Stat. Theb. I. 9 ſq. II. 454 ſqq. X. 874 ſq. Sil. Italic. XI. 440 ſqq. quibus Burmannus addidit Stat. Silv. III. 1. 16 ſq. Theb. VIII. 232 ſeq. *Aonios* cf. IV. 3. H. l. *meditantem carmine muros* poſitum eſt pro: omnem artem in canendo adhibentem, aut optime canentem.

v. 172. *Orpheo migrantes pectine ſiluas. Orpheo* VII. 114. cf. Sil. Ital. XI. 459 ſqq. Apollon. Rhod. I. 23 ſqq. Sidon. Apollin. carm. II. 71 ſqq. *velit* pro: malit. v. Barth. ad Stat. Theb. III. 287.

v. 175. *Plauſibus*, laudibus. *auratis ſiguris,* ſtatuis, imaginibus aureis.

v. 176. *ſtreperent* ſc. malleorum ictibus. cf. XX. 71 ſq. *vacaret*, quae maſſam non coqueret ad ſtatuas et imagines tuas.

v. 177. *quantis*, quot.

v. 179. *vultus*, ſtatuas.

v. 181. *Reſpueres.* Exempla eorum, qui ſtatuarum honorem ſpreuerunt, profert Lambinus ad Horat. epiſt. II. 1. 248. *decus hoc rapiat,* ſtatuarum honorem cupide arripiat. *falſa*, quibus amorem ſimulant, quem non ſentiunt.

Munera decipiunt, qui ſe diſſidit amari.
Hoc ſolus ſpreuiſſe poteſt, qui iure meretur.
Vndique legati properant, generique ſub ore
In tua centenas aptant praeconia voces.
Grates Gallus agit, quod limite tutus inermi,
Et metuens hoſtile nihil, noua culmina totis
Aedificet ripis, et ſaeuum gentibus amnem,
Tibridis in morem, domibus praeuelet amoenis.
Hinc Poeni cumulant laudes, quod rura tyranno
Libera poſſideant; hinc obſidione ſolutus
Pannonius, potorque Savi, quod clauſa tot annis
Oppida laxatis auſus iam pandere portis
Rurſum cote nouat nigras rubigine falces,
Exeſosque ſitu cogit ſplendere ligones,

v. 182. *diſſidit*, eamque ob rem publica amoris documenta deſiderat.

v. 184. *generique ſub ore*, cuius inuidiam ſocer non eſt quod timeat.

v. 185. *aptant centenas voces* pro: multique laudes tuas oratione proſequuntur. *centenas* v. n. ad Perſ. V. 5. Multi Mſſ. apud Heinſium habent *optant*, quod poetis quidem aliquem laudaturis, verum legatis et oratoribus minus conuenit. Receptum tamen eſt a Gesnero.

v. 186. *limite inermi*, qui ab armatis militibus non cuſtoditur.

v. 187. *totis ripis*. Heinſ. coni. *tutis*. Prius retinendum cenſet Burmannus, explicatque: quantum decurrit, extenditur Rhenus. laudat Flor. II. 16. 4. et III. 4. 5. Virgil. Aen. IX. 245. Stat. Theb. VII. 420 ſq.

v. 188. *gentibus*, caſ. ſextus. propter gentes barbaras.

v. 189. *praeuelet*. Burmann. laudat Ovid. A. A. I. 255.

v. 190. *tyranno*, Gildone.

v. 191. *obſidione* h. l. pro: hoſtibus in propinquo caſtra habentibus, indeque crebras eruptiones facientibus agrosque populantibus. v. Schwarz. ad Plin. Panegyr. LXXXI. 2.

v. 192. *potorque Savi*, gentes ad Savum.

v. 194. *cote nouat* cf. Sil. Italic. IV. 12 ſqq. *nigras*. Lucan. I. 243 *ſcabros nigrae morſu rubiginis enſes*. Heinſ. coni. *ſcabras*, laudatque Ovid. ex Ponto I. 1. 71. Met. VIII. 802. Virgil. Georg. I. 495. et alia (adde Broukh. ad Propert. II. 19. 55, qui cenſet, *robigine* ſcribendum eſſe). Haec coniectura eo veriſimilior eſſe videtur, quod

Agnoſcitque caſas, et collibus oſcula notis
Figit, et impreſſo glebis non credit aratro.
Exſectis, inculta dabant quas ſecula, ſiluis
Reſtituit terras, et opacum vitibus Iſtrum
Conſerit, et patrium vectigal ſoluere gaudet,
Immunis qui clade fuit. Te ſoſpite fas eſt
Vexatum laceri corpus iuueneſcere regni.
Sub tot principibus quaecunque amiſimus olim,
Tu reddis. Solo poterit Stilichone medente
Creſcere Romanum vulnus tectura cicatrix,
Inque ſuos tandem fines redeunte colono,
Illyricis iterum ditabitur aula tributis.

verſu ſequenti *ſcabras* cum *ſitu exeſos*, vt *nouat* cum *cogit ſplendere* permutantur.

v. 196. *Agnoſcitque caſas*, agricola nempe hoſtium repentina incurſione in vrbem compulſus, indeque, pace reſtituta, agros ſuos et caſas reviſens. *et collibus oſcula notis ſigit. Oſcula ſigere terrae* religionem eſſe antiquiſſimae vetuſtatis, iam notavit Gesnerus, qui laudat Homer. Odyſſ. *δ*. 522. *v*. 354. Ovid. Met. III. 24. Solebant autem reduces terram oſculari, vt iam obſeruauit D'Orvil. ad Charit. pag. 465. ed. Lipſ. Eadem ratione diſcedentes domumque ſuam deſerturi oſculari portas vel poſtes vel adeo ripas ſolebant. v. Wernsdorf. ad Rutil. Itin. I. 43. Poet. lat. m. T. V. P. I. p. 85.

v. 197. *impreſſo glebis non credit aratro.* Credit ſomnio ſe deludi, non re vera aratro reſtitutum eſſe. Felicem exprimit hoc conditionem vota paene ſuperantem, aut quam vix ſperaſſes.

v. 198. *ſaecula* pro longo tempore. *dabant*, reddiderant.

v. 199. 200. *opacum vitibus Iſtrum Conſerit.* Hoc Probum iam feciſſe notat Gesner. ex Aurel. Victor. de Caeſ. 37. *Galliam Pannoniasque et Moeſorum colles vinetis repleuit. patrium vectigal.* Gesnerus exiſtimat, h. l. innui, reliquis, quorum agri vaſtati fuiſſent, ad certos annos immunitatem eſſe datam. cf. infra 206 ſq. *patrium*, quod patres iam pependerant, et quod iis non auctum erat.

v. 207. *Illyricis.* Ibi enim praecipue turbarum ſedes fuit illo tempore. V. 201.

Nec tamen humano cedit coeleſte fauori
Iudicium. Cingunt Superi concordibus vnum
Praeſidiis, hoſtesque tuos aut litore produnt,
Aut totum oppoſiti claudunt fugientibus aequor,
Aut in ſe vertunt furiis, aut militis enſe
Bacchati laniant Pentheo corpora ritu;
Inſidias retegunt, et in ipſa cubilia fraudum
Ducunt, ceu tenera venantem nare Moloſſi.
Ominibus ventura notant, aut alite monſtrant,
Aut monitos certa dignantur imagine ſomnos.

v. 209. *Iudicium* i. q. fauor, qui pendet a iudicio, quo quis eo dignus exiſtimatur.

v. 210. *litore produnt.* vt Andragathium Zoſim. IV. 46 ſq. et Gildonem Oroſ. VII. 36. ad quem tamen verſus ſequens pertinere videtur.

v. 211. *claudunt* cf. Heyne ad Tibull. I. 3. 36.

v. 212. *Aut in ſe vertunt furiis* i. e. furiis agitant, vt ſe ipſi interficiant, vt Arbogaſtes Oroſ. VII. 35. ſupra VII. 102 ſqq.

v. 214. *in ipſa cubilia fraudum*, vbi fraudes excogitantur, et vnde exeunt, in ipſa illa loca recondita et abſtruſa. Sumtum hoc a ferarum cubilibus.

v. 215. *Moloſſi* V. 420. *tenera nare*, ſagaces. In multis Mſſ. eſt *Moloſſum*, quod probauit quidem Gesnerus ſed non recepit. Quo recepto ſenſus eſt: *dii in ipſa cubilia fraudum ducunt* ſc. vindicem, ceu *Moloſſum*, et ſic dii non comparantur cum moloſſis, ſed Principes, aut ii, quibus Principes vtuntur ad inueſtigandos inſidiatores. Burmannus *Moloſſi* praefert, quem, etiamſi indigna diis comparatio videatur, ego quoque ſequor. At *Moloſſi* inter canes quidem venaticos, verum non inter ſagaces referuntur. Senec. Hippol. 30 ſqq. *Moloſſi acres* opponuntur *canibus tacitis* h. l. ſagacibus, qui deſcribuntur 39 ſqq. Quid? ſi legatur: *ceu tenera venantes nare Moloſſum*, ita, vt *venantes tenera nare* canes ſagaces ſint, qui Moloſſum ad cubilia ferarum ducunt.

v. 216. *alite*, praepete et oſcine, pro auguriis.

v. 217. *Aut monitos certa dignantur imagine ſomnos.* Sub *monitos ſomnos* Gesnerus intelligit ſomnos eorum, quos monere aut monitos eſſe dii voluerunt. Certe, vt mihi quidem videtur, *ſomnos monere* exquiſitius ideoque magis poeticum eſt,

Pro quibus innumerae trabearum inſignia terrae
Certatim petiere tibi. Poſcentibus ipſe
Reſtiteras, et mens aliorum prona fauori,
Iudex dura fui, facibus ſuccenſa pudoris,
Tarda verecundis excuſat praemia cauſis.
Ergo auidae, tantosque noui ſpe Conſulis annos
Eluſae, dominae pergunt ad limina Romae,
Si minus annueres precibus, vel cogere certae

quam: dormientes monere, aut: per ſomnos monere. *Monitos* ergo *ſomnos* eos eſſe puto, per quos dii monere aliquid voluerunt. Iam vero illi monitus, per quietem dati, poterant eſſe vel obſcuri, vt interpretatione indigerent, vel liquidi, vt ea nihil opus eſſet. Liquidos autem monitus fuiſſe, indicat *certa imagine.* Burmannus coni. *ſomni*, laudatque Ovid. Heroid. XV. 45 ſeq. Met. VII. 824. et XIII. 216. vbi videas Heinſium. Verum praeterquam quod non neceſſaria eſſe videtur coniectura, hoc etiam ei poteſt obiici, quod non plures, ſed Stilichonem ſolum ex Claudiani mente illo ſomniorum genere monitum dii voluerunt, illudque *monitos* autem ad plures pertineret, qui eodem honore dignati eſſent.

v. 218. *quibus* ſc. meritis omnibus, quae poeta ſupra recenſuit. *trabearum inſignia*, conſulatum.

v. 219 - 22. *poſcentibus* ſc. conſulatum pro te. *aliorum prona fauori*, quae aliis tam libenter honores indulgere ſolet. 221. *facibus ſuccenſa pudoris* ſimpliciter pro: pudore accenſus. Barth. laudat Stat. Achill. I. 304 ſq. *Nec latet hauſtus amor, ſed fax vibrata medullis In vultus atque ora redit, lucemque genarum Tingit et impulſum tenui ſudore pererrat.* 222. *Tarda praemia excuſat* i. e. excuſat ſe, quod praemia tamdiu merita ſibique toties delata hucusque differat, quod dubitet praemia, conſulatum, accipere. *verecundis cauſis*, iis, quas modeſtia ſeu verecundia illi ſuggeſſiſſet.

v. 223. *Ergo auidae* cet. Accedit poeta ad alteram carminis partem, qua demonſtraturus eſt, vnde factum ſit, vt Stilicho conſulatum, toties oblatum totiesque declinatum, tandem aliquando acceperit. *tantosque annos*, per tot annos. *noui conſulis* pro: fore, vt Stilicho conſulatum ſibi delatum acciperet.

v. 224. *ad limina*, ad templum, quod Hadrianus Romae ac Veneri exſtruxit.

Cunctantem, votoque moras auferre paratae
Conueniunt ad tecta Deae, quae candida lucent
Monte Palatino. Glaucis tum prima Mineruae
Nexa comam foliis, fuluaque intexta micantem
Veſte Tagum, tales profert Hiſpania voces:
Cuncta mihi ſemper Stilicho, quaecunque popoſci,
Conceſſit, tantumque ſuos inuidit honores.
Auguſti potuit ſoceri contemnere faſces:
Iam negat ėt genero. Si non vt ductor ab orbe,

Prudent. contra Symmach. I. 218 ſqq. *ante Delubrum Romae (colitur nam ſanguine et ipſa More deae, nomenque loci ceu numen habetur; Atque vrbis Venerisque pari ſe culmine tollunt Templa: ſimul geminis adolentur tura duabus)*.

v. 226. *votoque*, rei tantopere deſideratae.

v. 227. *candida*, e marmore candido.

v. 228. *prima*. Hiſpaniam primam inducit loquentem, quia patria erat Theodoſii M. eique dat loco diadematis *folia Mineruae*, oleae ramum, cuius arboris feracem Hiſpaniam eſſe conſtat. Hinc etiam, vt Gesnerus obſeruat, ramum oliuae tenet in nummis Hadriani. *glaucis foliis* v. ſupra XX. 271.

v. 229. 30. *fuluaque intexta micantem Veſte Tagum*. Epitheta exquiſite permutata ſunt pro: *micans veſte intexta fuluo Tago* i. e. auro ex Tago quaeſito. Quod autem *intexta* a veſte ad Hiſpaniam translatum eſt, paullo durius videri poſſit.

v. 232. *inuidit*, ἐφθόνησε, cf. Horat. Sat. II. 6. 83 ſq. pro: non tribuit. Affectus poſitus eſt pro eo, quod ſaepe inde proficiſci ſolet. Gesnerus in notis perſonas commutat, Romaeque adſignat, quae Hiſpania loquitur. *Inuidit* autem cum delectu poſuit poeta, innuitur enim hoc, Hiſpaniam in petendo pro Stilichone conſulatu, quaſi ſuam rem agere, quum ſplendor honoris, illi viro, qui cum Theodoſii domo adfinitate coniunctus ſit, delati, etiam ad ſe pertineat. cf. quoque infra 236 ſeq.

v. 233. *potuit* h. l. prope pro: auſus eſt. *ſoceri faſces* i. e. conſulatum a Theodoſio oblatum. *contemnere* v. ſupra XXI. 235.

v. 234. *ſi non* (Burmann. *ſic non* vitio operarum) *ductor*, rector, accipiat conſulatum *ab orbe* ſibi oblatum aut ſibi impetratum.

Quem regit: accipiat ſaltem cognatus ab aula.
Exiguumque putat, quod ſic amplexus Iberam
Progeniem noſtros immoto iure nepotes
Suſtinet, vt patrium commendet purpura Baetin?
Quod pulchro Mariae fecundat germine regnum?
Quod dominis ſperatur auus? — Tum flaua repexo
Gallia crine ferox, euinctaque torque decoro,
Binaque geſa tenens, animoſo pectore fatur:
Qui mihi Germanos ſolus Francosque ſubegit,
Cur nondum legitur faſtis? Cur pagina tantum

v. 235. *accipiat ſaltem* cet. Senſus: ſi merita, quibus *orbem*, imperium occidentale, amplexus eſt, tanti non putat, vt eorum praemium conſulatus ſit, accipiat tamen illam dignitatem adfinitati, qua adtingit Theodoſii domum, debitam. *cognatus*, adfinis.

v. 236–8. *Iberam Progeniem* (v. n. ad VII. 189.) Theodoſii filios, *nepotes*, poſteros. Arcadium et Honorium Hiſpania non ideo *nepotes* vocat, quia Theodoſius ſit Hiſpaniae filius, vt Gesnerus exiſtimat. cf. ſupra VIII. 18 ſqq. 237. *immoto iure* pro: imperio non imminuto, adeo, vt ipſe ſibi adroget aut in ſuam rem vertat, vel vt non paſſus ſit imperium imminui a gentibus barbaris, quod poſterius magis placet propter *ſuſtinet* et ea, quae ſequuntur. 238. *purpura* eſt dignitas imperatoria, *commendet*, illuſtret, *patrium Baetin*, Hiſpaniam Theodoſii patriam. Senſus: vt adhuc Theodoſii domus regnum obtineat, Hiſpaniamque patriam illo honore decoret. *Baetin* v. XII. 31.

v. 239. *ſecundat regnum. Regnum* h. l. abſtractum eſt. Illud dici poteſt *ſecundari*, quando Imperator filios in ſpem regni ſuſcipit.

v. 240. 1. *dominis*, Imperatoribus futuris ex Maria natis, ſeu Auguſtis. Verum hoc omen vanum fuit, vt ex annalibus notum eſt. Maria enim ſine prole obiit. *flaua repexo Gallia crine* i. e. repexa et comta Gallia crine flauo. Gallia enim in perſonam mutata more gentis exornata eſt. Solebant autem Galli crinem alere. Sil. Italic. XV. 671. vnde *Gallia comata* Plin. H. N. XI. ſect. 47. cf. Sil. Italic. III. 200 ſq. *torque decoro*. vt ille Gallus erat ornatus, cuius caede Manlius cognomen Torquati ſibi peperit. Gell. IX. 13.

v. 242. *gaeſa* XX. 249. *animoſo* VIII. 392.

v. 244. *pagina*. Paginam honorum intelligit Gesne-

Neſcit adhuc nomen, quod iam numerare decebat?
Vsque adeone leuis pacati gloria Rheni?
Inde Caledonio velata Britannia monſtro,

rus, de qua v. Iuvenal. X. 47. et ibi ſchol. ſed faſti intelligendi ſunt. Poeta variauit eandem ſententiam. Hoc liquet ex *tantum nomen*, quod non eſt conſulis nomen, ſed Stilichonis, quod in faſtis legi non poterat, quum conſul nondum ille fuiſſet.

v. 245. *quod iam numerare decebat*, quod ſaepius in iis occurrere debebat. Hoc fieri poterat, ſi ſaepius conſul fuiſſet. Quoties autem aliquis conſul fuiſſet, ſemper adiectis aduerbiis numeralibus *iterum, tertium, quartum* cet. notabatur. Faſti igitur dici poſſunt *numerare nomen* eius, qui ſaepius conſul fuit.

v. 246. *pacati Rheni* cf. XXI. 189 ſqq.

v. 247. *Caledonio velata Britannia monſtro*. Poſt Agricolae victorias Britannia Romanis ſatis nota erat, cuius partes ſeptentrionales incolebant Caledonii. Quidnam intelligendum ſit per *Caledonium monſtrum*, non ſatis conſtat. Barthius ignotam feram fuiſſe putat. Et poterat ſane monſtri aliqua ſpecies fingi, Caledoniique maris proprium haberi, quum tota ſeptentrionalis plaga miraculorum plena ab Romanis exiſtimaretur. Tacit. Annal. II. 24. *Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum et inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum et belluarum formas; viſa, ſiue ex metu credita.* Poteſt omnino genus balaenae intelligi, quam Iuvenalis (X. 14.) Britannicam vocat, et ita accepiſſe veteres interpretes videntur ex gloſſa, quae, vt notat Burmannus, Leidenſi erat adſcripta: *monſtro id eſt cete.* Sed *velata* non eſt: pelle Balaenae amicta, quum veſtis caerulea, vt Nymphis, fluuiis, diis marinis ſolet, a poeta ei adſignetur, neque illam pellem huic veſti ſuperinductam fuiſſe dixerim. Totum hoc ad ornatum capitis pertinere puto. Vt enim ſupra (XV. 137 ſqq. et infra 256.) Africa inducitur dentibus elephantinis exornata; ſic poterat Britannia induci balaenae capite ſeu rictu pro capitis tegumento vtens. Ceterum Heinſius coniecit *vallata Britannia ponto*, idque firmare ſtudet multis locis citatis. Vix autem h. l. conuenire poteſt illa coniectura, quum non de terra, ſed de figura Britanniae ſermo ſit. Idem coniecerat *vectata Britannia monſtro.* Geſnerus et Burmannus de vrſi exuuiis locum interpre-

Ferro picta genas, cuius veſtigia verrit
Caerulus, Oceanique aeſtum mentitur amictus:
Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,
Muniuit Stilicho, totam quum Scotus Iernen
Mouit, et infeſto ſpumauit remige Tethys.
Illius effectum curis, ne tela timerem
Scotica, ne Pictum tremerem, ne litore toto
Proſpicerem dubiis venturum Saxona ventis. —

tantur, quum *Caledonii vrſi* mentio fiat apud Martial. Spect. ep. 7. *Nuda Caledonio ſic pectora praebuit vrſo*, quumque pelles vrſinas et hodie gentes ſeptentrionales arcendo frigori adhibere ſoleant. Accedit, quod monſtra etiam ferae terreſtres Noſter dixit infra XXIV. 274. Vix autem puto, vrſos a poetis inter monſtra relatos eſſe, niſi aliquem indicare voluerint inuſitata corporis magnitudine et ſpecie. cf. XVII. 297 ſeq.

v. 248. *Ferro picta genas* v. ſupra ad VII. 54. Heinſius coni. *ſecta* laudans III. 327, aut *puncta*. Barthius notat, quosdam legere *vitro picta* vel *nitro.*] *veſtigia verrit* de peplo longo intelligo, cuius infima pars pone per terram trahatur.

v. 249. *Oceanique aeſtum mentitur*. Geſnerus *Oceani aeſtum* ſimpliciter accipit pro mari, vehementiam enim fluxus et refluxus circa Britanniam feciſſe, vt *aeſtum* dicere quam *vndas* poeta maluerit. Burmannus *veſtem vndulatam* intelligit, de qua egit ad Ovid. A. A. III. 177. Equidem hoc ad imam veſtis partem traho, quae, quum incederet Britannia, terram a tergo verrebat, et, quum caerulea eſſet, maris vndantis aut aeſtus ſpeciem referebat.

v. 251. *Muniuit*. Sic omnes Mſſ. praeter vnum, in quo legitur *Me iuuit*, quod efficacius Heinſio videtur. *Muniuit* intelligit ille de muro inter Scotiam et Angliam ducto. Poteſt etiam de praeſidiis intelligi, quibus Angliam tutam praeſtitit contra Scotorum irruptiones Saxonumque appulſus. cf. infra 254 ſq. *Iërnen.* v. n. ad VIII. 33.

v. 252. *Mouit*, excitauit in ſtragem Britanniae. *infeſto remige*, qui litus Britanniae petebat eam igne et ferro populaturus.

v. 253. *tela*. Heinſ. coni. *vela*, quod Burmannus recte improbat, quum Scotus terreſtria bella gereret cum Britannis.

v. 255. *Proſpicerem*. Heinſius laudat Lucan. VIII. 46 ſqq. Ovid. Heroid. X. 49. XIX. 21. v. eundem ad Heroid. V. 63.

Tum ſpicis et dente comas illuſtris eburno,
Et calido rubicunda die, ſic Africa fatur:
Sperabam nullas trabeis, Gildone peremto,
Naſci poſſe moras. Etiam nunc ille repugnat,
Et tanto dubitat faſces praebere triumpho?
Qui mihi Maurorum penitus lacrimabile nomen
Ignorare dedit. — Poſt has Oenotria lentis
Vitibus intorquens ederas, et palmite largo
Vina fluens: Si vos adeo Stilichone curules
Augeri flagratis, ait, quas ſola iuuare
Fama poteſt: quanto me dignius incitat ardor,

Burmann. ad Phaedr. I. 17. *dubiis ventis*, incertis, quum non conſtet, quo vento venturi ſint. Sidon. Apollin. carm. VII. 369 ſqq. *Quin et Aremoricus piratam Saxona tractus Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum Ludus, et aſſuto glaucum mare ſindere lembo.*

v. 256. *Tum ſpicis et dente comas* cet. Africa frequens occurrit in numis capite dentibus elephantinis ornato et proboſcide cf. ſupra XV. 136 ſq. *ſpicis* i. e. ſpiceis ſertis.

v. 257. *calido die*, ſolis aeſtu.

v. 260. *Et tanto dubitat faſces praebere* cet. *Faſces praebere triumpho* Stilicho dici poteſt, quando conſulatu accepto triumphat, ita vt lictores cum faſcibus conſulis triumphantis currum praecedant.

v. 261. *penitus* iungendum cum *ignorare dedit.* Geſnerus: ita funditus deleta illa rebellio, vt ne nomen quidem auctoris vel partium illius audiatur.

v. 262. *Oenotria.* De hoc antiquo Italiae nomine ab Oenotris Pelasgis v. Heyne in excurſu XXI. ad Virgil. Aen. I. *lentis.* Heinſius rectius putat *lentas.* Burmannus obſeruat, epithet. *lentus* et viti et hederae conuenire Virgil. Eclog. III. 38 ſq. quod etiam Heinſium nequaquam fugit, videtur autem exiſtimaſſe, illud epith. melius conuenire hederis, quae intorquentur, quam vitibus, circa quas intorquentur hederae.

v. 264. *Vina fluens. Fluens* h. l. tranſitiue poſitum. v. ad I. 52.

v. 265. *Augeri* h. l. honorari. *quas* pertinet ad *vos. ſola iuuare fama poteſt*, quum ipſum conſulem apud vos non videatis, itaque non ex adſpectu, ſed ex fama, illius conſulatus voluptatem capere poſſitis.

Vt praeſente fruar, conſcendentemque tribunal
Proſequar, atque anni pandentem clauſtra ſalutem?
Talibus alternant ſtudiis, Romamque precantes
Pro cunctis hortantur eat. Nec ſegnius illa
Paruit officio, ſed raptis protinus armis
Ocior excuſſo per nubila ſidere tendit.
Transuehitur Tuſcos, Apenninusque volatu
Stringitur, Eridanus clipei iam fulgurat vmbra.
Conſtitit ante ducem, tetrica nec Pallade vultum
Deterior, nec Marte minor. Tremit orbe coruſco

v. 267. 8. *conſcendentemque tribunal Proſequar.* Pertinet hoc ad ſolemnem conſulis deductionem e domo ſua ad tribunal proſequentibus amicis neceſſariis et clientibus. Boeth. de conſol. II. 3. *Poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum morte deleri, quum duos pariter conſules, liberos tuos, domo prouehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti.* quem locum Barthius iam laudauit. cf. I. 231 ſqq. *anni pandentem clauſtra* Stat. Silv. IV. 1. 2. de Domitiano conſule: *inſignemque aperit Germanicus annum.* Conſulatus enim inibatur noui anni principio. cf. I. 6 ſq. XXVIII. 640 ſeqq.

v. 269. *ſtudiis*, ſermonibus ſtudium ſuum in Stilichonem declarantibus. *Romamque* cf. ſupra 224.

v. 271. *Paruit officio*, obtemperauit illarum precibus. *Officium* enim putabat id perficere, quod illae rogauerant. *raptis armis* cf. I. 75 ſeq.

v. 272. *Ocior excuſſo per nubila* cet. Barthius interpretatur de ſtella cadente, eumque Gesnerus ſequitur. cf. XVII. 111. Burmannus notat, frequentiorem eſſe formulam: *ocior excuſſo — fulmine*, quod etiam h. l. aptius eſſet, quum addatur *per nubila.*

v. 273. 4. *Apenninusque volatu Stringitur* i. e. iuxta Apennini, qui mons a ſeptentrione verſus meridiem totam Italiam diuidit, latera volatum dirigens, tantumque non ea adtingens. *Eridanus*, Padus hodie. *fulgurat vmbra*, clipei imaginem oſtendit, fulgoremque eius reddit.

v. 275. *tetrica nec Pallade* cet. cf. I. 84. *tetrica* vocatur Minerva quoque a Martial. X. 19. 14. i. e. ſevera, opponiturque laſcivienti et petulanti.

v. 276. *orbe coruſco* ad clipeum referendum, ſupra

Iam domus, et ſummae tergunt laquearia criſtae.
Tum prior attonitum gratis affata querelis:
  Seruatas, Stilicho, per te, venerande, curules,
Ornatas nec dum, fateor. Quid profuit anni
Seruilem pepuliſſe notam? Defendis honorem,
Quem fugis, et ſpernis, tanta quem mole tueris;
Reſpuis oblatum, pro quo labente reſiſtis?
Quaenam cauſa morae? Quo me cunctabere rurſus
Ingenio? Nullus Boreae metus, omnis et Auſtri
Ora ſilet, cecidit Maurus, Germania ceſſit,

274. *tremit* h. l. pro: tremulo fulgore illuſtratur. Ovid. Faſt. I. 77 ſqq. *Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum et tremulum ſumma ſpargit in aede iubar.*

v. 277. *et ſummae tergunt* cet. Dii omnes, vt notum eſt, maiore ſtatura, quam humana, adparent, quorum in proceritate fingenda poetis libera poteſtas datur. Caue autem cum Barthio altitudinem palatiorum, quae procerum eſſent, hoc modulo metiaris. *laquearia* v. Iani ad Horat. od. II, 16. 11 ſq. et 18. 2. h. l. ſimpliciter tectum cubiculi.

v. 278. *gratis*, quae gratae debebant eſſe Stilichoni, vtpote ex amore in eum profectae. *adtonitum*, repentino deae aduentu.

v. 279. *Seruatas*, deiecto Eutropio, quo omnem dignitatem curules amiſerant.

v. 280. *Ornatas nec dum.* Ornari tantum poterant, ſi Stilicho eas ſuſcepiſſet. *anni Seruilem pepuliſſe notam*, euertendo illo Eutropio, qui notam illis ſeruilem, quum ipſe ſeruus fuiſſet, inuſſerat.

v. 282. *tanta mole*, tanto adparatu tanta opera. Non plane eodem ſenſu occurrit ſupra XX. 101.

v. 283. *reſiſtis* ſc. ne labatur. cf. XX. 123 ſqq.

v. 284. *quo me cunctabere. Cunctari aliquem* pro: morari aliquem ſaepius occurrit. Heinſ. laudat X. 20 ſq. XXXVI. 321 ſq. Stat. Theb. III. 719. IV. 625. VII. 1 ſq. XI. 268. Valer. Flacc. II. 92 ſq. Virgil. Aen. IV. 390. *quo ingenio* h. l. qua cauſa ingenioſe excogitata, vt Barthius iam explicauit.

v. 285. *Boreas* et *Auſter* pro barbaris gentibus illarum plagarum poſiti ſunt. Fingere Noſter videtur, Stilichonem ſaepe bellorum excuſationem vſurpaſſe, vt liceret ſibi conſulatum oblatum non accipere.

Et Ianum pax alta ligat. Te Conſule nec dum
Digna feror? Titulumne leuem, paruique nitoris
Credimus, Auguſti quo ſe decorare fatentur?
Sub iuga quo gentes captiuis Regibus egi?
Num, ſi prodigiis caſus natura futuros
Signat, polluimur macula? Quod reris, Eois

v. 287. *Et Ianum pax alta ligat.* Pax alta ligat non Ianum deum, ſed dei templum. Infra XXVIII. 638 ſqq. cf. Lucan. I. 61 ſq. Ianus inducitur perpetuis clauſtris bella premens. Et Ianus ipſe in limine templi cuſtos poſitus eſt, in quo bellum catenis vinctum cuſtodiebatur Virgil. Aen. VII. 607 ſqq. cf. eundem l. c. I. 293 ſqq. ibique Heyne in excurſu IX. Geſnerus ita locum accipit, quaſi Ianus deus a Pace templo ſuo fuiſſet incluſus, nitique poteſt Horat. epiſt. II. 1. 255. *Clauſtraque cuſtodem pacis cohibentia Ianum.* cf. Stat. Silv. IV. 1. 13 ſqq. *nec dum* i. e. ne nunc quidem, quum totus orbis terrarum pacatus eſt, quum tua opera nomen meum apud exteras gentes tantopere celebratur, quum omnia mihi ſeruiunt, ne nunc quidem tuo conſulatu me dignaberis.

v. 289. *quo ſe decorare.* Heinſ. coni. *quem ſe decorare,* quod recepit Burmannus. Geſnerus ambiguitatem ex Heinſiana emendatione naſci exiſtimat, retinetque prius atque alterum *ſe* ſubintelligit. Forſan poſſit legi *quo ſe ſe ornare.* cf. Sidon. Apollin. carm. V. 5 ſqq. *decora omnia regni Accumulant faſces et Princeps Conſule creſcit.* ſupra Noſt. XVIII. 486 ſq.

v. 290. *quo.* Geſnerus ſubintelligit: fine, conſilio. Et ſic verſus quidem per ſe intelligi poteſt, ſed ſenſus eius a toto ſententiarum nexu alienus eſſe videtur. Subintelligendum autem eſt: titulo, conſulatu ſeu conſule. Sub conſulibus enim in republica adhuc libera eorumque ductu et auſpiciis gentes deuictae regesque earum capti ſunt. Voluit Roma hac commemoratione dignitatem conſularis nominis augere.

v. 291. 2. In conſulatu neglecto a Stilichone ſeu ſpreto Roma ſe putat contemni; ideoque quaerit ex eo, num exiſtimet ſe pollutam eſſe illo miraculo, eunucho conſule, pro: num putet conſulatum pollutum eſſe? Subiicit autem Roma ſtatim haec duo, primum, illud omen, quod vix fama audiuerit, non ad Occidentem, ſed ad Orientem pertinere, deinde,

Omen erat. Quanquam nullis mihi cognita rebus
Fabula; vix tanto riſit de crimine rumor.
Opprobriis ſtat nulla fides, nec litera venit
Vulgatura nefas. In quo vel maxima virtus
Eſt tua, quod, noſtros qui conſulis omnia Patres,
De monſtris taceas. Pellendi denique nulla
Dedecoris ſanctum violant oracula coetum,

etiamſi conſulatus Romanus maculam inde contraxiſſet, Stilichonem, ait, ſolum eſſe, qui illam eluere poſſit, eius itaque eſſe, priſtinam dignitatem conſulatui reſtituere. *quod reris* ſc. omen fuiſſe.

v. 293. *quamquam nullis mihi* cet. Simulat ſe totius rei ignaram. *nullis rebus*, non edictis, non faſtis, Romae oculis conſulatus Eutropii ingeſtus erat, nihil igitur de hac re in publicis monumentis exſtabat, quam rumor ſolus Romam pertulerat.

v. 294. *vix tanto riſit de crimine rumor*, pro: vulgavit crimen. Rationem reſpexit poeta, qua rumor rem aliquam per ſe ridiculam ſolet diuulgare.

v. 295. *Opprobriis ſtat nulla fides. ſtat* pro: eſt. Burmann. ad Valer. Flacc. VIII. 249. Barth. ad Stat. Theb. V. 474. et Achill. I. 506. Senſus: *opprobrii*, dedecoris illius, fides incerta eſt. *nec litera venit* ſc. publice miſſa a Conſtantinopolitanis.

v. 296. *Vulgatura nefas*, nunciatura, eunuchum eſſe conſulem factum. *in quo vel maxima virtus* cet. in quo vel maximam prudentiam oſtendiſti.

v. 297. *noſtros qui conſulis omnia patres*. De conſtructione verbi *conſulere* cum duplici accuſatiuo egit Burmann. ad Lucan. VI. 775. cf. Serv. ad Virgil. Aen. XI. 343.

v. 298. 9. *De monſtris taces*. Laudatur nempe Stilicho, quod nihil de Eutropii conſulatu ad ſenatum retulerit, eoque cauerit, ne in actis publicis de illa re aliquid exſtaret. cf. XX. 126 ſqq. *pellendi denique* cet. Ordo verborum: *nulla denique oracula pellendi dedecoris violant ſanctum coetum*. Quaeritur iam, quaenam ſint *oracula pellendi dedecoris?* Gesnerus reſcripta Arcadii intelligit de pellendo Eutropio ad ſenatum Romam miſſa. Edicta enim, epiſtolae, reſcripta Imperatorum *oracula* vocata eſſe, conſtat. Burmannus interpretatur: Senatus Romanus nihil ab hoc dedecore (Eutropio) geſtum aut decretum accepit

Nec mea funeſtum verſauit Curia nomen.
Pars ſceleris dubitaſſe fuit. Quaecunque profana

aut probauit. *Oracula* igitur *pellendi dedecoris* ſumſit pro oraculis, decretis, a pellendo dedecore datis. Vtraque ratio mihi non probatur. Nam literis, quibus Arcadius poenas Eutropii Romam nunciaſſet, ſenatus Romanus violari non potuit, neque decreta reliquaue Eutropii acta quidquam ad ſenatum Romanum pertinebant. Praeceſſit autem, Stilichonem nihil de Eutropio conſule ad ſenatum retuliſſe. Verum hoc in vniuerſum expreſſum eſt, dixerat enim: *de monſtris taceas*. Iam, vt ſolet fere ſemper, explicationem ſubiungit. *Nulla oracula* omnino (*denique*) *pellendi dedecoris*, nulla reſcripta Honorii nomine a te, Stilicho, ad ſenatum miſſa, et ad *pellendum* illud *dedecus*, ad Eutropium, pertinentia, violant *ſanctum coetum*, ſenatum. In illis reſcriptis aut epiſtolis ſi Stilicho etiam de Eutropio ad ſenatum retuliſſet, patribus nunciandum fuiſſet, Eutropium eunuchum conſulem a Conſtantinopolitanis eſſe conſtitutum, deinde quaerendum, quid patres hac de re cenſerent. Ipſi autem libelli, quum continerent eunuchum eſſe conſulem factum, vel hoc ipſo violaſſent ſenatum, ipſa enim iſtius rei in publico aliquo monumento commemoratio mali ominis eſſe, totumque ordinem ſummo pudore afficere debebat.

v. 300. *Nec mea funeſtum verſauit* cet. i. e. nec ſenatores deliberauerunt de Eutropio eunucho, vtrum conſul in faſtis ſcribendus an omnino reiiciendus eſſet. Quae deliberatio in ſenatu locum habere non potuit, quum de Eutropio ad eum nihil eſſet relatum. Vſum vocis *verſare* pro conſiderare, deliberare, aliunde iam notum, etiam h. l. multis exemplis confirmauit Burmannus.

v. 301. *Pars ſceleris dubitaſſe fuit.* Burmannus olim coniecerat *par ſceleri*, vidit autem poſtea, vulgatam lectionem poſſe defendi ex Virgil. Aen. VII. 266. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni. dubitaſſe* ſc. an forte in honorem Arcadii etiam per Occidentem conſul eſſet agnoſcendus Eutropius? Hac de re dubitaſſe tantum aut animi pependiſſe, iam *partem ſceleris* fuiſſe oſtendit. Quae ad ſenatum pertinerent, ad omnes homines retulit, hoc ſenſu: quicunque tantum dubitauerit, de reiiciendo et non agnoſcendo Eutropio conſule, in ſocietatem ſceleris

Pagina de primo venisset limite Phoebi,
Ante fretum deleta mihi, ne turpia castis
Auribus Italiae fatorum exempla nocerent.
Publicus ille furor (quantum tua cura peregit!)
Secretum meruit. Laetetur, quisquis Eoos

aliqua ex parte venit. Illa autem deliberatio instituenda erat ab senatu, quum semel de Eutropio relatum esset; prudenter itaque fecit Stilicho, qui nihil omnino ad senatum de hoc dedecore retulerit, ita vt non necesse fuerit, de aliqua re deliberare, quae in deliberationem senatus venire omnino non poterat sine quadam huius ordinis ignominia. *quaecunque profana* cet. Pergit poeta in laudanda Stilichonis prudentia. Non solum ipse nihil retulit ad senatum Romanum, verum etiam prouidit, ne nuncius huius rei a Constantinopolitanis ad eum perferretur.

v. 302. *profana Pagina.* Sic vocatur epistola a Constantinopolitanis missa Eutropii electionem nuncians. *profana*, propter rei profanae, turpis, commemorationem. *venisset.* Subiunctivus indicat, illam epistolam non esse missam, sed poni tantum, si missa esset. *de primo limite Phoebi* i. e. ab Oriente. Malim tamen *limine*, quod Heinsius inuenit in schedis Gudianis, et quod Burmannus quoque praeferre videtur. cf. Nost. VII. 164. VIII. 129. XXIV. 287.

v. 303. 4. *deleta* sc. esset tuo studio. *ante fretum*, antequam naui esset condita, quae illam per mare Adriaticum traiiceret. *mihi*, in meum commodum. *ne turpia fatorum exempla.* Nonnulli Mss. *factorum. Fatorum* posse sumi, vt in Naeviano *Fato Metelli fiunt consules*, Burmannus notat, qui etiam coni. *fatuorum. castis auribus Italiae*, quas illud nefas nondum polluerat.

v. 305. *Publicus ille furor. Furor* est illa constitutio eunuchi consulis. *publicus*, non, vt Gesnerus explicat, qui toti Orienti innotuit, sed furor in re aliqua publica, in consulis electione, declaratus. *quantum tua cura peregit.* Markland. ad Stat. silv. I. 4. 84. parenthesin sublatam vult, hoc sensu: meruit tantum secretum, quantum tua cura peregit. *Meruit* igitur videtur accepisse sensu vulgari, non eo, quo apud Nostrum saepe occurrit, pro: consecutus est. *Secretum meruit*, non publice innotuit Italiae.

v. 306. *eoos* sc. fastos, qui opponuntur *fastis Gabinis* i. e. Romanis. Sententia verborum paullo est obscurior.

Scribere deſierit: faſtos portenta Gabinos
Iſta latent. Propriam labem terſiſſe laborent.
Cur ego, quem nunquam didici ſenſiue creatum,
Gratuler exemtum? Delicti poenitet illos:
Nos nec credidimus. Fuerit tamen omnibus vnum
Crimen, et ad noſtras manauerit vsque ſecures:
Plus ideo ſumenda tibi faſtigia iuris,
Ne pereat tam priſcus honos, qui portus honorum

Eoos faſtos puto poſitos eſſe pro: eoos conſules, hoc ſenſu: laetetur, quicunque deſierit numerare conſules Byzantinos, qui, quum in eorum numerum eunuchus receptus ſit, omnes quaſi contaminati ſunt, dignitatemque ſuam amiſerunt.

v. 307. *Gabinos* pro: Romanos. XXIV. 83. *portenta*, conſul eunuchus.

v. 308. *propriam labem terſiſſe laborent.* Illa labes ad nos noſtrosque faſtos nihil pertinet, neque eſt, vt illam maculam eluendam curemus; illi laborent, qui ea ſe commacularunt.

v. 309. *quem nunquam didici ſenſiue* ſc. ex publico aliquo monumento.

v. 310. *exemtum* ſc. e faſtis, pro: deletum. *delicti poenitet illos.* Illi iſtum e faſtis eraſerunt.

v. 311. *Nos nec credidimus.* Nos ne credidimus quidem, eum conſulem eſſe factum, tantum abeſt, vt eunucho conſule macula ſimus adſperſi. *fuerit tamen* cet. Sententia eorum, quae ſequuntur, haec eſt: ponamus autem, conſulis dignitati iſto conſule eſſe derogatum; vel ob id ipſum conſulatum debes accipere, vt tuo ſplendore priſtinam dignitatem recuperet. *omnibus* et Byzantinis et Romanis.

v. 312. *et ad noſtras manauerit vsque ſecures*, et ad conſules Romanos illa contumelia (*crimen*) pertineat.

v. 313. *Plus ideo* pro: tanto magis. *Plus* pro: magis, durius et *ſumere faſtigia* parum eleganter dictum putat Burmannus. Barthius verſum adulterinum eſſe affirmat, eumque Lovanienſi in margine adſcriptum fuiſſe Burmannus notat. Poteſt quidem ſine incommodo abeſſe, ſed ſupra X. 31 ſeq. dixit Noſter aeque ineleganter *deponere faſtigia.*

v. 314. *qui portus honorum.* Conſulatus erat ſummus magiſtratus, ideoque finis ambitionis et quaſi portus, in quo finito honorum decurſu ambitio acquieſceret.

Semper erat. Nullo ſarciri Conſule damnum,
Excepto Stilichone, poteſt. Bene praeſcia tempus
Mens tua diſtulerat. Titulo tunc creſcere poſſes:
Nunc per te titulus. Conſul ſuccurre grauatis
Conſulibus, quicunque fuit, quicunque futurus.
Annum redde tuum, quem mox ſecura ſequatur
Poſteritas, nec iam doleat defenſa vetuſtas.
Sit trabeis vltor Stilicho, Brutusque repertor.
Libertas populi primo tunc Conſule Bruto
Reddita per faſces: hic faſcibus expulit ipſis
Seruitium; inſtituit ſublimem Brutus honorem:
Aſſeruit Stilicho. Plus eſt ſeruaſſe repertum,
Quam quaeſiſſe nouum. Quid tardius ore rubenti
Annuis, et ſolitus frontem circumfluit ignis?

v. 315. *ſarciri damnum*, dignitas conſulatus recuperari.

v. 316. *tempus* ſc. quo conſulatum acciperes.

v. 318. *grauatis*, contumelia illa offenſis.

v. 320. *Annum redde tuum.* Interpunctionem Gesneri ſecutus ſum, qua, vt equidem puto, omnis difficultas ſublata eſt. Barthius, Heinſius et Burmannus poſt *futurus* poſuerunt (.) coniunxeruntque *annum redde tuum* cum ſuperioribus. *Annum redde tuum* ſc. nomine tuo praeſcribendo. Heinſ. coni. *ſuum.* Burmann. coni. *crede tuum* hoc ſenſu: quicunque annus fuerit, etiam quo alii conſules fuerunt, crede tamen eſſe tuum, i. e. te conſulem fuiſſe, et omnia pro conſule egiſſe, tamquam conſul reuera eſſes. Sed coniectura nihil eſt opus. *Annum redde tuum* explicat prius: *Conſul ſuccurre grauatis conſulibus. ſecura ſequatur* i. e. ita, vt contumelia illa, qua affectum conſulatum hactenus opinabantur, nullam dubitationem iis iniiciat.

v. 321. *nec iam doleat* cet. i. e. nec iam amplius doleat, quum tuo conſulatu defenſa ſit.

v. 324. *faſcibus expulit* cet. liberauit faſces ipſos a conſule, qui ſeruus fuit.

v. 326. *Adſeruit* ſc. in libertatem, ſimpliciter pro: ſeruauit, vt in ſequentibus explicatur.

v. 327. *ore rubenti*, prae pudore, aut verecundia.

v. 328. *et ſolitus frontem circumfluit ignis. Circumfluit* nititur vno codice Barthii, qui illud recepit, eumque ſecuti ſunt Heinſius et Gesnerus. In aliis eſt *cir-*

Tandem vince tuum, vincis qui cuncta, pudorem.
Hos etiam, quamuis corrumpi munere nullo
Te certum eſt, mirare libens ac ſuſcipe cinctus,
Quos tibi diuino mecum Tritonia duxit
Pectine. Tincta ſimul repetito murice fila
Contulimus penſis, et eodem neuimus auro,
Aurea quo Lacheſis ſub te mihi ſecula texit.

cumlinit, cuius gloſſam Burmannus priorem lectionem putat, laudatque Ovid. Met. XI. 136. cui addi poteſt ſupra 137. Obuium ſane eſt, *circumlinere rem auro*, verum exempla deſidero, in quibus eſt: *aurum circumlinit rem.* Forſan genuina lectio fuit *circumluit*, quod de igne aeque poteſt dici ac *circumfluere;* ſaltem ex illa voce librarii et ad *circumfluit* et ad *circumlinit* aberrare potuerunt.

v. 329. *vincis qui cuncta.* Quinque Mſſ. apud Heinſium *vincis quo cuncta*, quod argute putat Heinſius dictum. Sed pudore aliquis *omnes* non *omnia* vincere poteſt. Idem opportune laudat Ovid. epiſt. III. 85.

v. 331. *mirare libens*. Donum erat Tritoniae, ideoque praeſtantiſſimum. *libens*, animo beneuolo, libenter. Propert. II. 19. 11. *cinctus*. v. n. ad VII. 3. h. l. trabeas, cf. infra 340.

v. 332. 3. *diuino pectine*, diuina arte. *duxit*. cf. XXXV. 43. et Burmann. ad Valer. Flacc. I. 419. *ſimul* pertinet ad *contulimus*. *repetito murice*, bis tincta. Burmann. laudat Stat. Theb. IV. 540. Senec. Oct. 663 ſq.

v. 334. *Contulimus penſis*. *Penſis*, operi, ſeu ad opus. Dicere vult, ſe et Minervam fila purpurea neuiſſe ad illam texturam. *auro*, filo aureo.

v. 335. Ordo verborum: *quo Lacheſis mihi texit aurea ſaecula ſub te* ſc. reditura. Omnia, quaecunque acciderent hominibus in vita, a fato praeſtituta fuiſſe, veteres, vt notum eſt, credebant. Quod fatum per Parcas filum nentes, vnicum temporis continui ſymbolum, ad ſenſus quaſi reuocarunt, et, vt omnia, quaecunque acciderent, tempore continentur, finxerunt, earum filo totam hominum vitam cum tota rerum varietate eſſe quaſi ſignificatam. Illud filum, ad ſummam felicitatem ſignificandam, aureum fingunt poetae. Sidon. Apollin. carm. V. 312 ſeq. *Iam tunc imperium praeſentis principis aurea Volvebant bona fata colu.* et l. c. 368 ſq. VII. 600 ſqq. XV. 200 ſq. Barthius laudat Se-

Hic ego promiſſam ſobolem, ſperataque mundo
Pignora praeluſi. Veram mox ipſe probabis
Me vatem, noſtraeque fidem venientia telae
Fata dabunt. — Dixit, gremioque rigentia profert
Dona, graues auro trabeas. Inſigne Minervam
Spirat opus. Rutilis hic pingitur aula columnis,
Et ſacri Mariae partus. Lucina labores
Solatur; reſidet fulgente puerpera lecto;

nec. Apocolocynth. *At Lacheſis redimita comas, ornata papillas, Pieria crinem lauru frontemque coronans, Candida de niueo ſubtemine vellera ſumit Felici moderanda manu, quae ducta colorem Aſſumſere novum; mirantur penſa ſorores, Mutatur vilis pretioſo lana metallo, Aurea formoſo deſcendunt ſecula filo.* Ceterum ſenſus videtur mihi hic eſſe: eodem aureo filo vſae ſumus ad veſtem conficiendam, quod Lacheſis neuit, quoque illa ſaecula aurea ſub te reditura implicauit. Rationem, qua id fieri potuerit, nemo ſibi facile animo informabit, licet acerrima imaginandi vi gaudeat.

v. 336. *Hic.* his trabeis. In ſequentibus forſan Noſter ſecutus eſt Virgilium (Aen. VIII. 626 ſqq.) apud quem Vulcanus futura Romanorum fata clipeo Aeneae inſculpens inducitur. *Sobolem*, filios, quos procreaturus eſt Honorius ex Maria. *promiſſam*, velut deorum oraculis.

v. 337. *praeluſi.* Gesnerus: diuinatione vſa intexui. Mihi videtur ſimilitudo ducta a pugna, quae verae dimicationi in ludis gladiatoriis praecedere ſolebat. Intexuit imaginem pueri, quem olim partura ſit Maria. infra 345 ſqq.

v. 338. 9. *venientia fata*, res futurae, euentus.

v. 340. 1. *inſigne Minervam Spirat opus*, indicat Minervam fuiſſe artificem. cf. VIII. 592. Elegans etiam eſt altera lectio: *inſigne Minervae ſpirat opus*, i. e. ad viuum omnia in Minervae opere expreſſa ſunt. Sed prior lectio tantum locum habere poteſt, quia non Minervae ſolum ſed etiam Romae ſolertia illud opus perfectum Noſter dixit ſupra v. 332. cf. Sidon. Apollin. carm. XV. 158 ſqq. Virgil. Aen. V. 250 ſqq. Ovid. Met. VI. 53 ſqq. Valer. Flacc. II. 410 ſeqq. Stat. Theb. VI. 540 ſqq. *rutilis*, Gesnerus: ex marmore porphyretico. *aula*, palatium ſeu cubiculum in palatio.

v. 342. 3. *Lucina labores Solatur*, quum adiuuet parturientem, ſoluatque onus

Sollicitae iuxta pallefcunt gaudia matris.
Sufceptum puerum redimitae tempora Nymphae
Auri fonte lauant. Teneros in ftamine rifus,
Vagitusque audire putes. Iam creuerat infans
Ore ferens patrem; fed auus maturior aeui
Martia recturo tradit praecepta nepoti.
Parte alia fpumis fucantem Serica frena

matris. cf. I. 145. *fulgente lecto*, purpura et auro. cf. VIII. 139 fqq.

v. 344. *matris*. Heinf. coni. *matri*. Burmannus autem: *matres*, quae adfident puerperae, nunc labores videntes metuunt et pallefcunt, nunc felicem partum fperantes gaudent. Sed *iuxta gaudia* feu *matres* quae *iuxta* funt, *pallefcunt*, quoad, *gaudia*, durius videtur. Equidem Serenam matrem intelligo gaudentem propinquo filiae partu fed periculi metu interdum pallefcentem.

v. 345. *redimitae tempora Nymphae*, quae deorum puerperiis adeffe folent. Callimach. H. in Iov. 45 fqq. in Del. 255 fq.

v. 346. *Auri fonte*. Gesnerus ad haec: fi voluit poeta fignificare materiem filorum, quae fontem, i. e. aquam repraefentant, malim argentum adhibuiffet. Forfan autem aquam auri particulis fplendentem cogitavit cf. XVII. 286. vt pretiofiffimam. *teneros*, teneri infantis. *de ftamine*. Heinfius notat, potiores Mff. habere *in ftamine*, fed illud praeferendum videtur. Imago ridentis infantis adeo ad naturam accommodate erat expreffa, vt fonum, quem rifu edere folemus, de ftamine (texturae imagine) exeuntem audire putares.

v. 347. *vagitus* cf. VIII. 153.

v. 348. *ferens* pro vulgariori: referens. *auus*, Stilicho. *maturior aeui* exquifite pro: aetate maturiori. Heinfius laudat Virgil. Aen. V. 73. et Stat. Theb. V. 90. v. eum ad Ovid. Met. VIII. 617.

v. 349. *Martia praecepta*, inftituit illum iis rebus, quae ad vfum militarem pertinent. *recturo*. Imperatori futuro.

v. 350. *fucantem* h. l. tingentem. Heinf. laudat Virgil. Georg. III. 203. Lucan. IV. 778. Sil. Italic. XVI. 357 fqq. XII. 254. Stat. Theb. VI. 396 fqq. Oppian. Halieut. V. 183 fqq. ὡς δέ τις ἵππος Ἱδρῶτ' ἐξανύσας καματώδεα τέρματος ἄκρου, Ἀφρῷ ὑφ' αἱματόεντι γένυν σκολιοῖσι χαλινοῖς Ἐμπρίει, θερμὸν δὲ διὰ στόμα κίδναται ἆσθμα. Noft. VIII. 549. XXXV. 202.

Sanguineis, primae ſignatus flore iuuentae
Eucherius flectebat equum, iaculisque vel arcu
Aurea purpureos tollentes cornua ceruos
Aureus ipſe ferit. Venus hic inuecta columbis
Tertia regali iungit connubia nexu,
Pennatique nurum circumſtipantur Amores
Progenitam Auguſtis, Auguſtorumque ſororem.
Eucherius trepido iam flammea ſubleuat ore

v. 351. *primae ſignatus flore iuuentae.* v. not. ad I. 69.

v. 352. *Eucherius*, Stilichonis filius.

v. 353. *aurea cornua* et *purpureos ceruos* ad colorem filorum veſtis ſimpliciter reſpicere exiſtimat Gesnerus, corruptumque illius ſaeculi de artibus iudicium indicare, quo non opus ipſum ad naturam expreſſum, ſed ſplendidi tantum colores probarentur naturae quamuis repugnantes. Sed *purpureos ceruos* eodem ſenſu Noſter potuit vocare, quo Horatius (od. IV. 1. 10.) *purpureos olores*, quo auctor Elegiae in obitum Maecenatis (II. 62. Poet. lat. min. T. III.) *Brachia purpurea candidiora niue.* Sane *purpureos* praeſtat coniecturae Heinſii: *purpureis* et Burmanni: *puluereos.* Quod adtinet ad *aurea cornua*, cogitandum eſt, opus fuiſſe acu pictum non coloribus, eaque fila elegiſſe artificem, quae propius ſaltem accederent ad colorem naturalem. Sed infra XXIV. 289 ſeqq. ceruis iugalibus, qui Dianam vehunt, aurea quoque cornua tribuit. *Par nitor intactis niuibus. Frons discolor auro Germinat, et ſpatio ſummas aequantia fagos Cornua ramoſo ſurgunt procera metallo.* cf. Ovid. Met. X. 112. Valer. Flacc. VI. 71 ſq. Callimach. H. in Dian. 102.

v. 354. *Aureus*, vel veſte aurea indutus, vel tota eius figura aureis filis expreſſa erat. Burmann. laudat Ovid. Amor. I. 2. 42. A. A. I. 214. *Venus hic inuecta columbis* v. n. ad X. 151 ſqq.

v. 355. *Tertia connubia.* Eucherii Stilichonis filii cum Galla Placidia Honorii ſorore. Omen hoc vanum fuiſſe, illamque nupſiſſe Ataulpho Viſigothorum regi et poſt Fl. Conſtantio notat Gesnerus.

v. 358. *flammea.* X. 285. *trepido ore.* Gesnerus: vel timidum pudorem virginis notat vel cupidum ſponſi. Prius h. l. intelligo. *tumido* Heinſius defendit citt. XXIX. 121. XXXI. 125. Stat. Theb. II. 204. Achill. I. 292. Ve-

Virginis; ărridet laeto Thermantia fratri.
Nam domus haec vtroque petit diademata ſexu,
Reginasque parit, Reginarumque maritos.
Talibus inuitat donis, dextraeque gerendum
Diua ſimul porrexit ebur. Sollennibus vrnam
Commouet auſpiciis, auibusque incepta ſecundat.
Tunc habiles armis humeros Dea veſtibus ambit
Romuleis. Latii ſederunt pectore cultus,

rum hoc a papillarum tumore ductum puto, qui maturae virginitatis ſignum eſſe ſolet, nec ad os transferri poſſe. *flammea ſubleuat.* Hoc forſan primus actus erat, quo iura mariti maritus nouus auſpicaretur.

v. 359. *Thermantia*, Stilichonis filia natu minor, quae Maria, ſorore maiori, defuncta, Honorio nupſit.

v. 360. *Domus haec*, Stilichonis. *vtroque ſexu p. d.* explicatur verſu ſequenti.

v. 361. *maritos*, vt Eucherium. Ceterum filios regis *reges* et filias *reginas* ſaepe vocari, docuit Burmann. ad Valer. Flacc. I. 174. et VI. 657.

v. 363. 4. *ebur*. Iuvenal. X. 43. *Da nunc et volucrem ſceptro quae ſurgit eburno.* Inſigne erat conſularis imperii ſcipio eburneus, in cuius capitulo inſculpta erat aquila. v. locc. laudd. a Ruperti ad Iuvenal. l. c. quibus addas Dionyſ. Halicarn. III. 61. *ſolemnibus vrnam Commouet auſpiciis.* De auſpiciis conſularibus ſermonem eſſe, nemo non videt; ſed ſiue vetera illa, quae ante comitia conſularia capi ſolebant, ſiue recentiores ritus ſub Imperatoribus poeta reſpexerit, nihil certi ſaltem de ſortibus, quae h. l. procul dubio indicantur, dici poteſt. Miror ſane Barthium, qui interdum res, quae nunc ne tirones quidem fugiunt, tam curioſe proſequitur, h. l. plane ſilere, quia, vt ait ille quidem, *notae res* ſint. Roma autem, quamquam certus conſul iam deſtinatus ſit, quaſi ipſis auſpiciis non portendantur futura, ſed in auſpiciis aut ſignis ipſis ea vis ſit, quae futura proſpera reddat, *vrnam commouet*, πάλλει, Virgil. Aen. VI. 432. *auibusque incepta ſecundat.* Hoc quoque ita intelligo: facit, vt aues inceptis addicant.

v. 365. *habiles armis humeros*, pari modo dixit infra XXVI. 338. *habiles remis fluuios*, pro: idoneos.

v. 366. *ſederunt*, de veſtibus quoque dici, notum eſt. Quintil. Inſtit. II. cap. vlt.

Loricaeque locum decuit toga. Talis ab Iſtro,
Vel Scythico victor rediens Gradivus ab axe,
Depoſito mitis clipeo, candentibus vrbem
Ingreditur trabeatus equis; ſpatioſa Quirinus
Frena regit; currumque patris Bellona, cruentam
Ditibus exuuiis tendens ad ſidera quercum,
Praecedit; lictorque Metus cum fratre Pavore
Barbara ferratis innectunt colla catenis,

v. 367. *toga* idem fortaſſe h. l. eſt quod *trabea*, hanc enim cum cinctu Stilichoni Roma adportauerat ſupra 331 ſqq. et forſan *cinctus* nihil aliud eſt, quam trabea. *talis ab Iſtro* cet. Mars Romae, vt pater Romuli, potiſſimum colebatur. Bene igitur comparat Noſter Stilichonem cum Marte peractis in Thracia bellis Romam habitu triumphali redeunte, totaque imago, quam adumbrauit, ad veterem triumphi morem expreſſa eſt.

v. 369. *clipeo*, armis. *mitis*, habitu pacato, quia arma depoſuerat. *candentibus*, albis, pro: curru equis candentibus tracto. cf. infra XXVI. 127. et XXVIII. 369, vbi de duobus tantum albis equis ſermo eſt.

v. 370. *ſpatioſa*. Burmannus coni. *ſpecioſa*, quod cum Homerico σιγαλόεντα conuenit. *Quirinus*. Filios in curru triumphantis ſaepe fuiſſe, vt Gesnerus notat, neminem quidem fugit, qui autem regebant equos, non in ipſo curru erant, ſed pedites eos ducebant. Neque in equo eum conſediſſe, vt triumphantium filii praetextati ſolebant, cogitandus eſt. Caſaub. ad Sueton. Tiber. 6. Quirinus ſeu Romulus nunc in curru Martis Bellonae locum occupat, quae alias, vt ἡνίοχος ex antiquiſſimo more, patris ἐπιβάτου currum regere ſolet, hoc loco autem currum praecedit tropaeum gerens. Hoc quoque ex vetere triumphi more, vbi ſpolia resque ab hoſtibus captae ante triumphantem praeferri ſolebant.

v. 373. *lictorque Metus cum fratre Pavore*. Heſiod. Scut. Herc. 195, δεῖμός τε Φόβος τε θέρχποντες Ἄρηος. Poetae in Martis ſatellitio deſcribendo ſemper fere luxuriantur. Homerus aliique iisdem nominibus Martis equos adpellant. v. locc. laudd. a Burmann. ad Valer. Flacc. II. 204. H. l. lictorum vicibus funguntur.

v. 374. *barbara colla*, captiui vincti ante triumphatoris currum ducebantur. cf. XXVI. 293.

Velati galeas lauro, propiusque iugales
Formido ingentem vibrat ſuccincta ſecurim.
Vidit vt optato ſe Conſule Roma potitam,
Nunc, ait, Elyſii lucos irrumpere campi,
Nunc libet, vt tanti Curiis miracula voti
Fabriciisque feram, famae qui vulnere nuper
Calcatam fleuere togam. Iam prata choreis
Pulſent, nec rigidos pudeat luſiſſe Catones.
Audiat hoc ſenior Brutus, Poenisque tremendi
Scipiadae, geminis tandem quod libera damnis
Vnius auxilio faſces Libyamque recepi.
Quod ſupereſt, vnum precibus, fortiſſime Conſul,

v. 375. *Velati galeas lauro.* Lictores armatos in praeliis fuiſſe, probabile eſt, v. ad VII. 5. Sed in triumpho galeas geſſiſſe lauro velatas nusquam inuenire me memini. Forſan hoc nouauit poeta, vt ſimul exercitus vicem h. l. obirent, niſi eius partes *Formidini* traditae ſint.

v. 376. *vibrat ſecurim*, vt feminae Amazonum telum ei tradidit.

v. 377 ſqq. Roma quum Stilichonem vidiſſet noui muneris inſignibus indutum, conſulibus apud inferos narrare geſtit, dignitatem conſularem priſtino ſplendori eſſe reſtitutam.

v. 379. *Curiis.* XVIII. 458. *miracula tanti voti*, rem tam exſpectatam et paene inſperatam.

v. 380. *Fabriciis.* III. 201. *Famae vulnere* i. e. infamia, mala hominum exiſtimatione, atque hanc in animo habuiſſe videtur poeta, quum ſcriberet *calcatam togam*, quod minus concinne *Famae vulneri* tribuitur. Propterea quoque coniecit Heinſius *vulnera*, cui per adpoſitionem, apud Noſtrum haud infrequentem, additum ſit, *calcatam togam.* Burmannus: *Romae qui vulnera*, quod non diſplicet. Sed v. eum ad Lucan. IV. 231. Gesnerus ſubaudit: *icti*, hoc ſenſu: triſti nuncio de tanta turpitudine eunuchi conſulis accepto *fleuere togam calcatam.*

v. 382. *rigidos Catones.* Catonem Cenſorium videtur intelligere. *rigidos* ad morum grauitatem pertinet.

v. 383. *ſenior Brutus*, Iunius, Tarquiniorum expulſor.

v. 384. *Geminis damnis* explicatur verſu ſequenti. *libera.* faſcium dignitatem et Africam Gildone ad mortem compulſo recuperauerat.

Adde meis, Vrbique tuum largire parumper,
Quem rogat, aduentum, quam tu belloque fameque
Depulſa terris iterum regnare dediſti.
Splendida ſuſcipiant alium te Roſtra Camillum.
Vltorem videant ſeruatoremque Quirites,
Et populus, quem ductor ames, quibus Africa per te,
Nec prius auditas Rhodanus iam donat ariſtas,
Vt mihi vel Maſſyla Ceres, vel Gallica proſit
Fertilitas, meſſesque vehant nunc humidus Auſter,

v. 387. *Adde*, concede, ſeu, da etiam hoc precibus meis.

v. 388. 9. *quam tu belloque fameque Depulſa.* Geſnerus, ſecutus Barthium, recepit *repulſam*, quod genuinum eſſe ei probabile videtur, ponique vt *defenſam*, quod plane ſynonymum putat. Hoc hactenus verum eſſe videtur, vt poſſis vbique fere *defendere* ponere pro *depellere*, ideoque *defendere hoſtem ab vrbe* pro *depellere hoſtem ab vrbe*, verum non ratione inuerſa vbique *depellere* pro *defendere*, ſaltem non occurrit locus, vbi pro *defendere vrbem* (tutari vrbem) poſitum ſit *depellere vrbem.* Heinſius quoque *depulſam* improbauit, quod explicauit Barthius: regimine antiquo paene deiectam atque excuſſam. Sed v. not. ad XXIV. 171. *bello fameque.* Bellum Gildonicum reſpicitur. *dediſti*, feciſti. Graeciſm. apud Noſtrum frequentiſſimus.

v. 390. *Splendida roſtra.* De Camillo res notiſſima eſt ex Liv. V. 49. qui vt vrbem fugatis Gallis ſeruauit, ſic Stilicho domito Gildone eandem ab interitu vindicauit. Ceterum innuitur illa oratio, quam in ineundo magiſtratu Conſules pro roſtris habere ſolebant. cf. XVIII. 312 ſq. et XXVIII. 587 ſqq.

v. 392. *ames* h. e. beneficiis adficis. *quibus*, ad collectiuum *populus* pertinet.

v. 393. *Nec prius auditas* cet. cf. XVIII. 401 ſqq. XXIV. 91 ſeqq. Burmannus dicit, audiuiſſe certe Romanos per tot ſaecula Galliam frumenti eſſe feracem; ſed inde Romam non adduxiſſe, ſatis enim annonae ſuppeditaſſe claſſes Alexandrinam et Africanam. Quare mauult: *nec prius adductas* vel *aduectas.* Idem autem exprimit h. l. *nec prius auditas.*

v. 394. *Maſſyla.* XV. 284.

v. 395. *vehant.* A claſſe Auſtro acta ad ipſum Auſtrum translatum eſt. *humidus.* XXIV. 103. Iuvenal. V. 100 ſeq.

Nunc Aquilo, cunctis diteſcant horrea ventis.
Quae tunc Flaminiam ſtipabunt millia vulgi!
Fallax o quoties puluis deludet amorem
Suspenſum, veniens omni dum crederis hora!
Spectabunt cupidae matres, ſpargentur et omnes
Flore viae, ſuperes quum Pincia culmina Conſul

v. 396. *Aquilo.* Hunc ventum poſuiſſe videtur, quia meſſes a regione ſeptentrionali, e Gallia, intelligit, vt, quemadmodum terras nominauit inter ſe ſitu oppoſitas, ita quoque ventis vteretur contrariis, quamquam naues e Gallia ad Italiam Aquilone deferri nequeant. *horrea.* XV. 55.

v. 397. *Flaminiam.* Hanc antiquiſſimam et celeberrimam viam Cai. Flaminius Cenſor A. V. DXXXIII. Roma per Etruriam Arimino tenus perduxit, Auguſtusque eam muniuit. Sueton. in Aug. 30. in quam incidunt, quaque pergunt, qui Mediolano Romam proficiſcuntur.

v. 398. *Fallax o quoties puluis* cet. cf. XXIV. 3 ſqq. XXVI. 455 ſq. Martial. X. 6. *amorem ſuſpenſum,* turbam, non inter ſpem et metum fluctuantem, ſed auide exſpectantem ducis ſtudio et caritate.

v. 401. *Flore viae.* Vias floribus ſpargere ſolemne fuit ad ſtudium et amorem ſignificandum in eum, cuius aduentus exſpectabatur. Quin in ipſum, qui virtute ſua ciuium ſtudia in ſe prouocaverat, quum adueniſſet, flores ſpargebantur. Ovid. Triſt. IV. 2. 50. Herodian. I. 7. 11. cf. Freinshem. et Duck. ad Florum II. 7. 14. Lipſ. ad Tacit. Annal. XIV. 61. *ſuperes quum Pincia culmina Conſul.* Barth. Heinſ. Burm. Gesner. ſuperes *quum Pythia limina Conſul.* Burmannus ſub *Pythia limina* putat intelligi Apollinis templum, vbi Auguſtus ſenatum habere ſolebat. *Superes quum limina P.* ſecundum illum virum doctum eſt: quum templum Apollinis ingrediaris. Hoc autem cum antecedentibus coniungi vix poteſt. Quid? tum demum ſpectabunt matres, tum demum ſpargentur flores, quando limen templi Apollinis ſuperet is, de cuius ingreſſu in vrbem ne verbum quidem dixerit poeta? Hoc mihi perſuadere non poſſum. Gesnerus, qui *Pythia culmina* legit, intelligit ſimpliciter triumphum, honorem laureae, ſtatuitque, indicare velle poetam, Stilichoni vrbem ingredienti habitum iri omnes honores triumphales, quum hic illius ingreſſus triumpho quo-

Arduus, antiqui ſpecies Romana Senatus.
Pompeiana dabunt quantos proſcenia plauſus!

vis ſit potior. Sed vix fidiculis adhibitis huiusmodi ſententiam ex illis verbis extorquebis. Genuinam puto lectionem, quam primus Vaticanus ſuppeditat *Pincia culmina.* Mons Pincius, ſeu collis hortulorum, ab hortis Salluſtianis ſic dictus, in ſexta vrbis regione erat ſitus, iuxta eum, aut ſupra, via Flaminia tendebat ad portam triumphalem. Stilichoni igitur via Flaminia vrbem ingredienti *Pincia culmina* erant ſuperanda, matres vrbem ingreſſum ſpectabant, viaeque ante eum floribus ſpargebantur. Sic, vt opinor, omnia bene cohaerent. A *Pincia* facilis erat aberratio ad *Phicia*, inde ad *Phitia*, et inde a correctoris cuiusdam manu videtur eſſe *Pythia* ortum, quae omnes aberrationes in Mſſ. Heinſii inueniuntur.

v. 402. *Arduus* interpretor: altus, conſpicuus, dum collem illum ſuperes. Ovid. Met. II. 306. Aliter Gesnerus illud explicat, et quidem rationi, quam iniit, accommodate. *antiqui ſpecies Romana ſenatus.* Vix puto haec ſana eſſe. Poeta videtur epitheta permutaſſe, vulgarior enim ratio foret: ſpecies antiqua Romani ſenatus. *Romana* Barthius exponit: Roma digna. Forſan ſcripſit: *ſpecies germana.* Senſus videtur eſſe: Stilichonem vrbem ingredientem imaginem retuliſſe antiqui ſenatoris aut antiqui conſulis. De antiqua ſenatus dignitate notum eſt illud dictum Cineae, ὡς ἡ σύγκλητος αὐτῷ βασιλέων πολλῶν συνέδριον φανείη. Plutarch. in Pyrrho c. 19. T. III. ed. Hutt.

v. 403. *Pompeiana proſcenia.* Theatrum ex lapide quadrato Pompeius a bello Mithridatico reuerſus Romae exſtruxit. Plutarch. in Pompei. c. 40. T. IV. ed. Hutt. Lipſ. ad Tacit. Annal. XIV. 20. Hoc incendio hauſtum ſub Tiberio ab eodem Imperatore refici coeptum, a Caligula abſolutum eſt. Tacit. Ann. III. 72. Sueton. Calig. 21. Iterum conflagratum Claudius reſtituit. Sueton. Claud. 21. Tanta erat magnitudine, vt quadringenta ſpectatorum millia caperet. Antiquarii quidam octingenta millia memorant. Forſan oculis nimis feſtinantibus Scauri theatrum cum Pompeiano confuderunt apud Plin. H. N. XXXVI. ſect. 24. 7. *proſcenia*, locus proprie in theatro eſt, vbi actores fabulas agebant. Equidem puto, *Pompeiana proſcenia* omnino poſita eſſe pro *theatro Pompeiano.* Ge-

Ad coelum quoties vallis tibi Murcia ducet
Nomen, Aventino Pallanteoque receſſu!
Nunc te conſpiciam caſtris, permitte, relictis,
Mox et cum genero trabeis viſura ſecundis.
Haec dum Roma refert, iam Fama loquacibus alis
Peruolat Oceanum, linguis et mille citatos

nerus forum Pompeianum et porticus circumpoſitas intelligit, de quibus Propert. II. 23. 46 ſq. *Scilicet vmbroſis ſordet Pompeia columnis Porticus aulaeis nobilis Attalicis.*

v. 404. *vallis Murtia*, a Veneris Murtiae, quod ibi erat, templo ſic dicta et inter Aventinum et Palatinum montes in XI. vrbis regione ſita. Intelligitur autem Circus maximus, qui in hac valle erat. cf. Varron. de L. L. IV. p. 42 ſq. ed. Bip. ibi interpp. Bulenger. de Circenſ. c. 2. Compares XXIV. 195 ſqq. *ad coelum ducet* elegantius Burmanno videtur, quam vt a librario proficiſci potuerit. Alii Mſſ. *tollet*. Iuvenal. I. 38. *in coelum euehit*.

v. 405. *receſſu*. Hoc ſitus illius vallis ſeu Circi maximi deſignatur, pro: in receſſu Aventini et Palatini montis. Sed elegantius mihi videtur *receſſum*, quod inuenit Heinſius in primo Vatic. a manu ſecunda. Ceterum ſenſus eſt: quantis plauſibus excipieris in theatro et circo. Comparant Horat. od. I. 20. 3 ſqq. Rutil. Itiner. I. 201 ſqq.

v. 407. *genero*, Honorio. *trabeis ſecundis*. pro: iterum conſulem.

v. 408 ſqq. Fama de Stilichonis conſulatu peruulgata omnes proceres vndique feſtinant, vt pompam conſularem frequentia ſua concelebrent. In omnibus Mſſ. legitur *loquacibus alis*. Reſpexiſſe dici poteſt Noſter Stat. Theb. III. 428 ſq. vbi de Fama: *trepidas denſo cum murmure plumas Excutit*. cf. Virgil. Aen. IV. 181 ſqq. qui tot linguas ora et aures Famae tribuit, quot plumas habet. Heinſius, cui diſplicet *loquacibus alis*, coniicit: *loquacibus ales*, iungitque *loquacibus* cum *linguis*, in quo tamen nihil elegantiae ſe videre Burmannus fatetur, quum contra, *alas loquaces* dici, vt aliae res inanimatae, vere poeticum ſit. Laudat interpp. ad Petron. 120. et Virgil. Eclog. VIII. 22. Retinui *alis*, quum quia Mſſ. in eo conſentiunt, tum quia audacia haec ab ingenio Claudiani non abhorret. Videtur explicandi cauſa adieciſſe *linguis mille*. Heinſii coniecturam ſecutus eſt Gesnerus.

Feſtinare iubet proceres, nullique ſenectus,
Non iter, hibernis obſtant nec flatibus Alpes.
Vincit amor meriti pridem, clarique vetuſtis
Faſcibus ad ſocii properant et vindicis annum.
Sic vbi fecunda reparauit morte iuuentam,
Et patrios idem cineres, collectaque portat
Vnguibus oſſa piis, Niliique ad litora tendens
Vnicus extremo Phoenix procedit ab Euro,
Conueniunt aquilae, cunctaeque ex orbe volucres,
Vt Solis mirentur auem. Procul ignea lucet
Ales, odorati redolent cui cinnama buſti.
Nec minor in coelo chorus eſt, exſultat vterque
Theudoſius, Diviique tui. Sol ipſe quadrigis
Vere coronatis dignum tibi praeparat annum.

v. 410. *proceres* v. n. ad XVI. 1.

v. 412. *meriti pridem.* Heinſ. coni. *Vincit amor pridem emeriti clarique vetuſtis Faſcibus ad ſocii properant et conſulis annum.* Et haec coniectura mihi vehementer placet, ſed *et vindicis* retinendum puto. Si vulgatam retines, *meriti pridem* ad Stilichonem ſpectat, hoc ſenſu: vincit amor eius, qui iam pridem conſulatum meruit.

v. 414 ſqq. Noſtrum imitatus eſt Coripp. in laud. Iuſt. I. 348 ſqq. De Phoenice aue locus claſſicus eſt Herodot. II. 73. Plura dabimus infra ad XLIV. *fecunda morte.* Ex cinere enim concrematae veteris auis prodit noua, quae eadem eſt ſed viribus tantum renouatis. Inde explicari poteſt *reparauit iuuentam.*

v. 416. *tendens*, ſc. iter. Recte recepit Heinſius pro *tandem.* cf. XXIV. 138. X. 179. XLIV. 74. Valer. Flacc. I. 717.

v. 417. *vnicus*, nullos habet ſimiles.

v. 419. *Solis auem.* v. n. ad XLIV. 18. *ignea.* Herodot. l. c. τὰ μὲν αὐτοῦ χρυσόκομα τῶν πτερῶν, τὰ δὲ ἐρυθρά.

v. 420. *odorati redolent cui cinnama buſti.* Iuuenis Phoenix adhuc redolet rogum ex cinnamo patris, e cuius cineribus ipſe prodit. De Cinnamo v. n. ad Perſ. VI. 36.

v. 421. *chorus*, laetitia, gratulatio.

v. 422. *tui*, qui tibi fauent. *Sol ipſe.* cf. Tibull. IV. 1. 121 ſqq.

v. 423. *Vere*, floribus. Martial. IX. 14. 2.

Eſt ignota procul, noſtraeque imperuia menti,
Vix adeunda Deis, annorum ſqualida mater,
Immenſi ſpelunca aeui, quae tempora vaſto
Suppeditat reuocatque ſinu. Complectitur antrum,
Omnia qui placido conſumit numine, ſerpens,
Perpetuumque viret ſquamis, caudamque reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.

v. 424 ſqq. Sol pergit ad antrum temporis, quod omnia ſaecula futura complectitur, vt inde annum eligat, qui Stilichonis nomine digniſſimus ſit. Tota imago huius antri, quam Noſter adumbrauit, ex Graecis et Aegyptiacis phantasmatibus conflata eſſe videtur, ita tamen, vt ſtatim ſentias, artificem pertinere ad ea tempora, quibus antiqua ſimplicitas in rebus huiusmodi inueniendis et ad rationem allegoricam reuocandis iam diu ceſſerat nimio in captandis ſimilibus ſtudio et picturarum amori ſplendidis potius quam naturalibus coloribus deſcriptarum. *imperuia* cf. n. ad VII. 53. *noſtrae menti.* Quid? tam procul, vt ſpatium interiectum ne mente quidem percurrere poſſimus? An forſan *genti* legendum, vt *noſtrae genti* i. e. hominibus, opponatur *diis.* Sic *impia gens* pro hominum genere impio occurrit apud Virgil. Georg. II. 537.

v. 425. *mater* ipſa ſpelunca eſt, in cuius ſinu anni naſcuntur. *ſqualida* de tenebris accipio, quae in ſpelunca regnant. Sil. Italic. I. 83. *ſqualentes vmbrae taxi et piceae.*

v. 426. *Immenſi*, quandoquidem principio caret et fine.

v. 427. *Suppeditat reuocatque.* Exeunt nempe ex illo ſinu tempora et redeunt.

v. 428. *ſerpens.* Notiſſimum αἰῶνος ſymbolum et Aegyptiacae originis. cf. Serv. ad Virgil. Aen. V. 85. Phoenicum eſſe inuentum, ait Macrob. Saturn. I. 9. *placido numine conſumit.* De tempore quidem hoc bene dici poteſt, quod paullatim ſenſimque, ſine vi adhibita, minuuntur, quae ſenectute intereunt, verum ad ſerpentem vix commode Noſter id transtulit, quum caudam ſuam mordicus ſemper teneat, eumque corporis habitum numquam mutet.

v. 430. *tacito relegens exordia lapſu.* Serpens ille, caudam ſuam in ore tenens, circumfert ſe ita, vt habitum illum corporis non mutet, et quidem *tacito lapſu* ſeu motu, ſine ſtrepitu vllo. Hac quidem imagine ad ſenſus reuocari ſolet tempus

Veſtibuli cuſtos vultu longaeua decoro
Ante fores Natura ſedet, cunctisque volantes
Dependent membris animae. Manſura verendus
Scribit iura ſenex, numeros qui diuidit aſtris,

ſeu praecipue partes eius continuae et in orbem ſine ſine redeuntes pingi ſolent. Sed hoc loco illa imago partem conſtituit allegoricae imaginis per ſe quidem perſpicuam, ſed ita cum toto copulatam, vt ſi plane abeſſet, nihil magnopere deſideraree. Indnxit autem Noſter ſerpentem antrum illud ſpiris complectentem, vt proprietatem temporis aut annorum, quae antro contineutur, indicaret, perpetuitatem et continuitatem.

v. 431. 2. *veſtibuli cuſtos — Natura.* *Naturam* eam, quam ſcholaſtici *naturantem* vocabant, h. l. intelligi, patet ex v. 442, vbi *potens*, aut, vt alii legunt, *parens* vocatur. Illam facit antri cuſtodem, quae tempora emittat et recipiat, ſub eaque forſan intellexit vim omnia producentem, ea praeſertim, quorum ope temporum partes deſignantur et deſcribuntur. Illa autem vis non pro arbitrio agit, ſed ad leges, quas praeſcripſit *ſenex*, cuius perſonam fatum induiſſe videtur. *longaeua vultu decoro.* Ex Naturae ratione, quae, quamquam longaeua ſit, iuuenilem tamen vigorem et pulchritudinem retinet.

v. 432. 3. *cunctisque volantes Dependent membris animae.* Natura illa animarum eſt procreatrix, quae ſimul cum temporibus ex antro emiſſis auolant. *dependent.* Quemadmodum apum examina, vt Gesnerus non malo explicat, quae uvae inſtar ex arboris ramo dependent. Laudat Virgil. Georg. IV. 558 ſq. Deſignatur itaque animarum multitudo.

v. 434. *ſenex verendus* fatum eſt in perſonam mutatum. *iura manſura* leges ſunt ſtabiles et aeternae. *numeros.* Burmannus laudat Virgil. Georg. I. 137. *Nauita tum ſtellis numeros et nomina fecit;* vbi *numeros ſtellis fecit* eſt: plures ſtellas ſub vno ſidere ſeu ſigno coeleſti complexus eſt, cui nomen impoſuit. Forſan idem intellexit Heyne, qui verſum ita in notis explicat: ſidera locis ſuis et nominibus notari coepere. Verum h. l. *numeros* dictum eſt pro: curſus certa temporis dimenſione peragendos, et eadem ratione, qua ſtellis adſignatur chorus. v. ad IX. 16. XVII. 102.

Et curſus ſtabilesque moras, quibus omnia viuunt
Ac pereunt fixis cum legibus. Ille recenſet
Incertum quid Martis iter, certumque Tonantis
Proficiat mundo; quid velox ſemita Lunae,
Pigraque Saturni; quantum Cytherea ſereno
Curriculo, Phoebique comes Cyllenius, erret.
Illius vt magno Sol limine conſtitit antri,
Accurrit Natura potens, ſeniorque ſuperbis

v. 435. 6. *Et curſus ſtabilesque moras.* His explicatur τὸ *numeros. ſtabiles morae* pertinent ad planetas, qui nobis eos intuentibus interdum conſiſtere et morari videntur. *Stabiles* ad certum quoque motum et curſum referri Gesnerus notat. v. n. ad XXI. 372. *quibus omnia viuunt Ac pereunt fixis cum legibus.* Planetarum interuallis comparationibus et curſibus omnium rerum, quae apud nos fiunt, conſeruationem ex aſtrologorum diſciplina adtribuit. cf. Manil. III. 58 ſqq. IV. 29 ſqq. *fixis cum legibus*, ſecundum certas leges. *ille*, ſenex. *recenſet*, obſeruat ſingulas ſtellas, vt officium ſuum praeſtent ſecundum leges ipſis datas.

v. 437. *Incertum quid Martis iter.* Plin. H. N. II. ſect. 15. *in Martis ſidere, cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus* ex diſciplina nempe Ptolemaica (cf. Ricciolum T. I. lib. VII. c. 6. p. 497.) quae epicyclorum ope planetarum curſus ſtudebat explicare, cuius rei difficultas in Marte maxima deprehendebatur. Barthius ad incertam Martis temperiem haec ſpectare exiſtimauit. Lucan. I. 658 ſqq. X. 206 ſqq. Vtrumque ſane h. l. coniungendum eſſe videtur.

v. 439. *ſereno*, a luce Veneris ſerena ductum.

v. 440. *Phoebique comes Cyllenius.* Mercurium (Cyllenium. Virgil. Aen. VIII. 138.) omnium planetarum minimum a ſole diſcedere, nunc quidem pueris notum eſt.

v. 441. *Illius vt magno* cet. Sol ad antrum accedit, vt inter tempora et annos, quae illo continentur, optimos eligat, reliquosque aureos ſe ſequi ordine iubeat. Non male hoc finxit Noſter. Initio enim anni, vt notum eſt, tunc Romae conſulatus inibatur. Sol nouum iter ingreſſurus in Stilichonis honorem aurea nunc ſe ſequi iubet ſaecula, quae in eius conſulatum diſtulerat.

v. 442. *Accurrit* meliores ſcriptos legere Heinſius notauit, quem vide quoque ad Ovid. Faſt. II. 372. Burman-

Canitiem inclinat radiis. Tunc ſponte recluſos
Laxauit poſtes adamas. Penetrale profundum
Panditur, et ſedes aeuique arcana pateſcunt.
Hic habitant vario faciem diſtincta metallo
Secula certa locis: illic glomerantur aena;
Hic ferrata rigent: illic argentea candent.
Eximia regione domus, contingere terris
Difficiles, ſtabant rutili, grex aureus, anni;
Quorum praecipuum pretioſo corpore Titan
Signandum Stilichone legit. Tunc imperat omnes
Pone ſequi; dictisque ſimul compellat euntes:
En, cui diſtulimus melioris ſecla metalli,
Conſul adeſt. Ite optati mortalibus anni.
Ducite virtutes, hominum floreſcite rurſus
Ingeniis, hilares Baccho frugumque feraces.

nus illud recepit. Auctoritas tantorum virorum me impediuit, quominus *occurrit* reſtituerem, quod τῷ *natura potens* melius conuenire videtur, pro quo etiam *natura parens* nonnulli habent ſolemni permutatione. v. Burmann. ad Ovid. Met. X. 352. Lucan. X. 238. *ſeniorque* Gesnerus ad Naturam trahit, ego ad Senem. v. 433 ſeq.

v. 443. *ſuperbis radiis*, Solis.

v. 444. *adamas*. Repagulum ex adamante, ferro, ſponte cedit.

v. 445. *ſedes aeuique arcana. aeui* et ad *ſedes* et ad *arcana* pertinet v. n. ad XXI. 372. i. e. interiores et arcani receſſus aeui.

v. 446. *Hic*. Heinſ. coni. *his*, vt ad *locis* referatur. *faciem* recte dici, etiamſi de pluribus agatur, docuit Burmannus ad Sueton. Claud. 34. Lucan. VII. 100.

v. 447. *glomerantur* de multitudine in vnum locum coacta et omnino de turba Valer. Flacc. VI. 187.

v. 449. *Eximia regione domus*. *Regionem domus* pro parte eius poſitum inter rariores locutiones Burmannus refert.

v. 451. *pretioſo corpore* ad aurum pertinet, ex quo erat eius corpus.

v. 452. *Signandum Stilichone*, cui Stilicho conſul nomen imponat. *omnes*, reliquos annos aureos. *imperat ſequi*. Burmannus, qui rariorem conſtructionem putat eſſe, comparat Virgil. Aen. VII. 35 ſq.

v. 456. 7. Burmann. coni. *Ducite virtutes: hominum floreſcite rurſus Ingeniis hi-*

Non inter geminos anguis glaciale Triones
Sibilet, immodico nec frigore ſaeuiat Vrſa.
Non toruo fremat igne **Leo, nec brachia** Cancri
Vrat atrox aeſtas, madidae nec prodigus vrnae

lares, *Bacchi frugumque feraces*, quoniam duo, vinum et fruges, ex ſolemni quaſi formula iungi debeant. Laudat Senec. Hercul. Fur. 697. Flor. I. 16. Ovid. Amor. II. 16. 7. vbi v. Heinſ. Sed quis vulgatam diſtinctionem non praeferat? *Ducite virtutes* hoc videtur poſitum eſſe pro: producite virtutes, vel vobiscum ducite. *hilares Baccho* iungenda ſunt.

v. 458. 9. *anguis*. De hoc aſteriſmo v. Arat. Phaen. 45 ſeqq. cf. Ovid. Met. II. 173 ſqq. *glaciale ſibilet*. A vento ſeptentrionali ductum videtur, quo ſibilante ſeu vehementius flante hiemis tempore aqua congelatur, aut a ſtrepitu glacici fluuios tegentis ſeptentrionali vento vehementer ſpirante. *immodico nec frigore ſaeuiat vrſa*. Simili ratione *Triones* vocantur *gelidi* VIII. 429. et *pigri* VII. 205. Voluit nempe hoc poeta, ſub Stilichonis conſulatu ſaecula aurea reditura eſſe, coelique temperiem ab illo inde tempore iuſtum temperamentum eſſe habituram, vt neque frigore nimio neque aeſtu grauiori vratur terra. Cauſam autem aeſtus et frigoris a ſideribus repetit, vt poetae ſolent. *Gemini triones* ſunt Vrſa maior et minor.

v. 460. 1. *Leo*. v. n. ad I. 25. III. 365. *toruo igne fremat*. *Fremere* leoni adcommodatum, vt ſupra *ſibilare* angui et vrſae *ſaeuire*. *toruo igne*. Varie tentauit Heinſius haec, modo *toſto ore*, modo *toto igne* vel *torto* coniiciens. Burmannus, cui *toruo igni* durius dictum videtur, mauult *torvo ore*, quum *igne* et *ore* paſſim confundantur, niſi *leo toruo fremat igne* poſitum ſit pro: *leo toruus fremat igne*. Verum incertum reliquit, vtrum *igne* cum *fremat*, quod ſaltem non mollius eſſet, an cum *torvus* ſit iungendum. Pedeſtri ſermone dicendum fuiſſet: ne nimius igne leo ſit. Haec ignis abundantia ab ira leonis repetita eſt. Poſuit igitur Noſter *fremat* pro: nimius ſit, et *toruus* perpetuum fere vultus et oculorum minacium epitheton ad ignem ipſum transtulit. Calpur. Eclog. IV. 168. *iam fremit aeſtas* pro: iam ardentior eſt. Wernsdorf. ad h. l. putat illud ſumtum eſſe a feris, quae ira et rabie excanduerunt. Heinſius ibi legendum cenſet: *iam premit aeſtas*. *nec brachia cancri Vrat atrox aetas*. In cancri ſigno, vt notum eſt, ſol aeſtate moratur. Manil. IV.

Semina praerupto diſſoluat Aquarius imbre.
Phrixeus roſeo producat fertile cornu
Ver Aries; pingues nec grandine tundat oliuas
Scorpios; autumni maturet germina Virgo;
Lenior et grauidis allatret Sirius uvis.
  Sic fatus, croceis rorantes ignibus hortos
Ingreditur, vallemque ſuam, quam flammeus ambit

758 ſeq. *Colit India cancrum: Ardent Aethiopes cancro, cui plurimus ignis. Hoc color ipſe docet. aeſtas* pro ſole videtur poſitum in cancri ſigno verſante. *madidae nec prodigus vrnae.* Aquarium pingunt vrnam manu tenentem, liquoremque effundentem.

v. 462. *diſſoluat ſemina* i. e. corrumpat nimio humore, pro hoc poſuit *praerupto imbre*, quod Heinſius mutatum vult in *prorupto imbre*, multa exempla, quae vſum τοῦ *prorumpere* oſtendunt, afferens. v. praeterea Burmann. ad Valer. Flacc. IV. 507. Equidem, ſi vel Mſſ. addicerent, *praeruptum* h. l. non mutarem. *Proruptum* notat ſimpliciter exortum, ſed *praeruptum* vehementiam et copiam indicare videtur, quum Aquarius vrnam nimis inuertat.

v. 463. *Phrixeus aries.* Quod alii de Acheloi taurino cornu, alii de Amaltheae capra narrant (Munker. ad Lactant. Plac. fab. 9. 1. Hygin. fab. 31. Ovid. Met. IX. 2 ſqq. Lutat. ad Stat. Theb. IV. 106. interpp. ad Valer. Flacc. I. 41 ſqq.) ad cornua arietis tranſtulit Noſter, *roſeo cornu fertile ver.* Epitheta permutata ſunt, vt ſaepe ſit a Noſtro. Ovid. Faſt. V. 115 ſqq. et 127. cornu illud *fertile* vocatur, et Virgil. Eclog. IX. 40. *ver* vocat *purpureum.*

v. 465. *Scorpios.* v. Heinſ. et Burmann. ad Ovid. Met. II. 196. *Virgo.* Arat. Phaenom. 96 ſqq.

v. 466. *Lenior adlatret* pro: parcat. Manil. V. 206 ſqq. *Quum vero in vaſtos ſurgit Nemeeus hiatus, Exoriturque canis, latratque canicula flammans Et rabit igne ſuo, geminatque incendia ſolis.* cet. cf. Stat. Silv. I. 3. 5.

v. 467. *croceis rorantes ignibus hortos.* Mſſ. alii *floribus*, alii *finibus*. Heinſius conj. *croceis halantes floribus hortos* v. eum ad Ovid. Met. VIII. 675; aemulationemque putat eſſe Virgilianam. Georg. IV. 109. Burmannus *ignibus* non tentandum cenſet, v. eum ad Ovid. Faſt. V. 363. ſed pro *rorantes* mauult *rutilantes*, vt l. c. III. 403. Verum et *rorantes* bene ſe habet, eſt enim *rorantes hortos* poſi-

Riuus, et irriguis largum iubar ingerit herbis,
Quas Solis paſcuntur equi. Fragrantibus inde
Caeſariem ſertis, et lutea lora iubasque
Subligat alipedum. Gelidas hinc Lucifer ornat,
Hinc Aurora comas, iuxtaque arridet habenis!
Aureus, et nomen praetendit Conſulis, Annus;
Inque nouos iterum reuoluto cardine curſus
Scribunt aethereis Stilichonem ſidera faſtis.

tum pro: hortos rore conſperſos Virgil. Aen. VIII. 645. *croceis ignibus*, rore, ſeu guttulis, roſeum ignem repercutientibus, vt primo mane eſſe ſolet. A primo mane autem haec ad hortos ſolis translata ſunt, vbi equi eius paſcuntur, et vbi ipſe iter diurnum parat. Gesnerus *rorantes* explicat: modicum, ſubfrigidum et bene olentem humorem ſpirant *ignibus croceis* i. e. floribus. *Ignes* enim ſaepe vocari *ſidera*, et *terreſtria ſidera* pro floribus poſuiſſe Colum. X. 96.

v. 469. *iubar*, radios. *ingerit*. *Ingeri* de haſtis ſaepe dicitur Virgil. Aen. IX. 763. XII. 330. quod bene transfertur h. l. ad radios. Senſus: larga luce colluſtrant.

v. 471. *lutea*. Bene obſeruat Burmannus, hic omnia igneo colore debere adparere. *caeſariem*, comas.

v. 472. 3. *gelidas comas*. Burmannus ait: non a rore, ſed quia mari emergere fingitur ſol. Sed quidni *gelidas* de frigore matutino intelligas, quod ſole oriente ſemper fere ſentimus? Barthius dicit, Noſtrum h. l. Luciferum et Auroram comentes ſolis caeſariem induxiſſe. Equidem puto, illum nihil aliud voluiſſe, quam Luciferum et Auroram ſe comſiſſe ad iter iamiam ingrediendum, non Solem ab illis eſſe comtum. Quum autem initio anni conſules munus ſuum adirent, atque h. l. ſermo ſit de primo noui anni die: bene finxit poeta nouum annum currui Solis adſtantem, ſtudiisque Solis et Luciferi et Aurorae, a quibus mox producendus eſſet, adridentem.

v. 474. *nomen praetendit*. Inſcriptus erat conſulis nomine.

v. 475. 6. Sententia haec eſt: ſiderum conſtellationes futuros conſulatus Stilichoni portendunt. *in nouos curſus* i. e. in nouos annos. *reuoluto cardine*, hoc anno elapſo. Male Gesnerus: Hoc nomen velut formatis in literarum figuram ſideribus coelo atque aeternitati inſcribitur.

